

I Міжнародна науково-практична конференція

**«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА»**

9 листопада 2018 року

Чернігів-2018

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти МОНУ
Чернігівський національний технологічний університет
(Україна)
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і
молодих вчених Чернігівського національного
технологічного університету (Україна)
ГО «Чернігів Європейський» (Україна)
Гданський університет (Польща)
Факультет авіації, Кошицький технічний
університет (Словаччина)
Національний інститут економічних досліджень (Грузія)
Батумський навчальний університет навігації (Грузія)
Бакинський слов'янський університет (Азербайджан)
Інститут ім. д-ра філ. Яна-У. Сандаля (Норвегія)

Ministry of Education and Science of Ukraine
Institute of Education Content Modernization
Chernihiv National University of Technology
(Ukraine)
Scientific Council of students, PhD-students, doctorate
students and young scientists of Chernihiv National
University of Technology (Ukraine)
NGO «Chernihiv European» (Ukraine)
University of Gdańsk (Poland)
Faculty of Aeronautics of the Technical University of Košice
(Slovak Republic)
National Institute of Economic Research (Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Georgia)
Baku Slavic University (Azerbaijan)
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute (Norway)

I Міжнародна науково-практична конференція
**«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

9 листопада 2018 року

Чернігів-2018

I International Research and Practice Conference
**«COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION OF UKRANE
IN THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY»**

November 9, 2018

Chernihiv, 2018

УДК 378:339.137

К64

К64 Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства [Електронний ресурс] : збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 9 листопада 2018 р) / Чернігів. нац. технол. ун-т. – Текст. і граф. дані. – Чернігів, 2018. – 779 с. – Режим доступу : <https://www.stu.cn.ua>.

УДК 378:339.137

Збірник включає тези I Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства». Тези об'єднані за науковими напрямками: модернізація системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки; інтернаціоналізація вищої освіти: тенденції та виклики; Формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців в умовах інформаційного суспільства.

Публікація орієнтована на молодих вчених, освітян, аспірантів, студентів та фахівців, зацікавлених у модернізації вищої освіти.

Конференція включена до Переліку проведення наукових конференцій з проблем вищої освіти і науки у 2018 році (додаток до листа Інституту модернізації змісту освіти 15.01.2018 № 22.1/10-67).

Конференцію проведено в рамках наукової роботи «Інтегрована модель конкурентоспроможної вищої освіти в Україні за концепцією Quadruple Helix» (державний реєстраційний № 0117U007258) у Чернігівському національному технологічному університеті.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова: Шкарлет С.М., доктор економічних наук, професор, ректор Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Заступник голови: Казимир В.В., доктор технічних наук, професор, проректор з наукової роботи Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Співголови:

Гейчбайя Б., доктор економіки, асоційований професор, керівник департаменту управління бізнесом Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Грузія)

Голетіані К., кандидат технічних наук, професор, декан факультету логістики Батумського навчального університету навігації (Грузія)

Гонта О.І., доктор економічних наук, професор, директор ННІ економіки Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Дивнич Г.А., голова Громадської організації «Чернігів Європейський» (Україна)

Келемен М., доктор наук, професор, факультет авіації, Кошицький технічний університет (Словаччина)

Кучабський О., доктор наук з державного управління, професор, Гданський університет (Польща)

Новрузов Р.М., доктор філософських наук, професор, проректор з наукової роботи Бакинський слов'янський університет (Азербайджан)

Остапенко Л.А., кандидат юридичних наук, доцент, директор ННІ права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Руденко О.М., доктор наук з державного управління, доцент, директор НДІ публічного адміністрування та менеджменту, професор кафедри менеджменту Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Сандал Ян-У., професор, ректор Інституту ім. доктора Яна-Урбана Сандала (Норвегія)

Сизоненко О.В., кандидат економічних наук, доцент, начальник відділу «Науково-дослідна частина» Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Члени редакційної колегії:

Вербицька А.В., к.н.держ.упр., старший науковий співробітник Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Гонта С.В., к.е.н., молодший науковий співробітник Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Децюк Т.М., к.пед.н., доцент, доцент кафедри соціальної роботи Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Ревко А.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри соціальної роботи Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Холявко Н.І., к.е.н., доцент, провідний науковий співробітник Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Шестаковська Т.Л., к.е.н., провідний науковий співробітник Чернігівського національного технологічного університету (Україна)

Матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, за правильність цитування джерел та посилання на них.

© Чернігівський національний технологічний університет, 2018

UDC 378:339.137

Competitiveness of higher education of Ukraine in the conditions of information society [Electronic resource] : the collection of abstracts of the First International Research and Practice Conference (Chernihiv, November 9, 2018) / Chernihiv National University of Technology – Text and graphic data. – Chernihiv, 2018. – 779 p. – URL : <https://www.stu.cn.ua>.

UDK 378:339.137

The collection includes abstracts of the First International Research and Practice Conference “Competitiveness of higher education of Ukraine in the conditions of information society”. The abstracts are divided into scientific directions as: modernization of the system of higher education in the conditions of information economy; internationalization of higher education: trends and challenges; formation of the professional competences of future specialists for the conditions of information society.

The publication is oriented on young scientists, academicians, postgraduates, students and specialists who are interested in higher education modernization.

The Conference is included into the List of scientific conferences on the issues of higher education and science in 2018 (annex to the letter of the Institute of Education Content Modernization of MES of Ukraine 15.01.2018 № 22.1/10-67).

The Conference is held in the frameworks of scientific projects «Integrated model of competitive higher education in Ukraine by the concept Quadruple Heli» (state registration № 0117U007258) in Chernihiv National University of Technology.

EDITORIAL BOARD

Chairman: Serhiy Shkarlet, Doctor of Economics, Professor, Rector of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Deputy Chairman: Volodymyr Kazymyr, Doctor of Technological Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Co-Chairmen:

Badri Gechbaia, Doctor of Economics, Associate Professor, Head of Department of Business Administration of Batumi Shota Rustaveli State University (Georgia)

Ketevan Goletiani, Doctor of Technical Science, Professor, Dean of the Faculty of Logistics of Batumi Navigation Teaching University (Georgia)

Miroslav Kelemen, Dr.h.c. prof. Ing., DrSc. MBA, LL.M.

Brigadier General (ret.), Professor at the Faculty of Aeronautics, Technical University of Košice (Slovak Republic)

Alexander Kuchabsky, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, University of Gdansk (Poland)

Jan-Urban Sandal, Fil. Dr., Professor, Rector of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute (Norway)

Rafiq Novruzov, Doctor of Philosophy, Professor, Vice-Rector in Scientific Work Baku Slavic University (Azerbaijan)

Olena Honta, Doctor of Economics, Professor, Head of the Educational-Scientific Institute of Economics of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Liudmyla Ostapenko, PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Head of the Educational-Scientific Institute of Law and Social Technologies of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Olha Rudenko, Doctor of Public Administration, Associate Professor, Director of SRI of Public Administration and Management, Professor of the Department of Management of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Hanna Dyvnych, Head of NGO “Chernihiv European” (Ukraine)

Olena Syzonenko, PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department «Scientific-Research Centre» of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Members of editorial board:

Anna Verbytska, PhD in Public Administration, Senior Scientific Worker, Associate Professor of the Department of Social Work of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Serhii Honta, PhD in Economics, Junior Scientific Worker of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Tetiana Detsiuk, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Alona Revko, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Nataliia Kholiavko, PhD in Economics, Leading Scientific Worker of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Tetiana Shestakovska, PhD in Economics, Leading Scientific Worker of Chernihiv National University of Technology (Ukraine)

Materials are presented in author's edition. Authors are responsible for the veracity of presented material and for appropriate citation and references.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Басенко А.В., Спічак А.С., Мороз В.М., РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ.....	17
Бачинська О. М., МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	20
Беліченко А. О. Янченко Н.В. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ.....	22
Близнюк В.В. РИНОК ПРАЦІ ТА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	
Богашко О. Л. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	23
Божидай І.І., Устіловська А.С. РЕФОРМА ОСВІТИ ЯК ОСНОВА АДАПТИВНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	28
Бородина Д.Н., Яцевич Н.В. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОВЕДЕНИЮ МАРКЕТИНГОВОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РАБОТОДАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЯМИ ОБРАЗОВАНИЯ.....	30
Бурлай Т.В. СОЦИАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ В СФЕРЕ ЗАНЯТОСТИ И ОБРАЗОВАНИЯ.....	33
Гернего Ю.О., Діба О.М. ЕНДАВМЕНТ В ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	36
Гонта С.В. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ІРЛАНДІЇ.....	38
Грубляк О.М. ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	40
Денисенко О.Д. CLOUD STORAGE IN EDUCATION.....	42
Дерев'янюк В.М. НАСКІЛЬКИ ЕФЕКТИВНО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ?.....	45
Дзяна Г.О., Дзяний Р.Б. ДОМІНАНТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	47
Дирда К.В. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ.....	49
Долик К.М., Бажанова Н.В. КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	51
Данченко С.Н. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ УНИВЕРСИТЕТОВ С ПРАВИТЕЛЬСТВОМ И БИЗНЕСОМ.....	52
Сторова О.В., Дорошенко А.П., Кончаковський Є.О. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ.....	54
Зайцева С.С. НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ЗВО В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	56
Зиміна С.В. РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗВО УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ.....	57
Злотникова Л.М. ВЫСШЕЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ.....	59
Кантур А.І. КОГНІТИВНА ЕКОНОМІКА, ЯК НАСТУПНИЙ КРОК ДО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	61
Карпенко А.В. ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ, ВИЩОЇ ОСВІТИ, БІЗНЕСУ, ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА.....	63
Кирилюк Ю.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ І ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ В УКРАЇНІ.....	66
Когтева У.А. ОСОБЕННОСТИ КОММУНИКАЦИИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ НОВОГО ТИПА.....	68
Колодійчук А.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СФЕРІ ОСВІТНЬОГО АУДИТУ.....	70
Кравченко О.О. ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ТА НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТІВ.....	73
Криворотенко А.В., Левченко О.М. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ФАХІВЦЯМИ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	76
Крикун К.С., Фартушина А.В., Ювковецька Ю.О. НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ І ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	78

Крушинская Т.Ю., Ложко А.Н. МОДЕЛИРОВАНИЕ РАБОТЫ ВУЗА НА ОСНОВЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ КАТАСТРОФ.....	80
Лазарєва О.В. ПРІОРИТЕТНІСТЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗЕМЛЕВПОРЯДНОГО ПРОФІЛЮ.....	83
Лисенко К.В. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ.....	85
Литвин О.Є. ІНТЕГРАЦІЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА ТА НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ.....	87
Мамонова Г.В., Попович Л.О. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІЄРАРХІЯ ЗАГРОЗ.....	89
Махкамов Н.Х. РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТОВ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕСІОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИНТЕРЕСАХ ВСЕГО ОБЩЕСТВА.....	91
Мельничук Ю.М. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ НАУКОВЦІВ.....	93
Михарева В.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ.....	94
Меліхова Є.Д. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	96
Момот В.Є., Литвиненко О.М. ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ПОТУЖНИЙ МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ.....	98
Монтрін І.І., Танська Л.В., Барна Н.В. ОСВІТНИЙ ТУРИЗМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ СЕКТОРІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ.....	101
Мороз С.А. ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІД ТИПУ ЗВО ЯК ПІДҐРУНТЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТЯНСЬКОЮ ГАЛУЗЮ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ ЛАТИСЬКИХ СТУДЕНТІВ).....	102
Назарко С.О. АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РЕАЛЬНИМИ ПОТРЕБАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ.....	105
Осаул А.О., Кондратенко А.І. СПІВПРАЦЯ УНІВЕРСИТЕТІВ І БІЗНЕСУ У СФЕРІ ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ.....	107
Охріменко О.В., Алешугіна Н.О. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ.....	109
Охріменко О.В., Алешугіна Н.О. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ОСВІТІ.....	110
Панченко Е. КОРПОРАТИВНІ УНІВЕРСИТЕТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ КОРПОРАЦІЙ.....	112
Підгасцька А.В. УПРАВЛІНСЬКА СТРУКТУРА ЗВО У КАНАДІ НА ПРИКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТУ МАКГІЛЛА.....	114
Плинокос Д. Д., Москаленко А.О. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ІННОВАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	115
Радзіховський К.С. КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	117
Ревко А.М. ВЕКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ.....	119
Сабова А.В. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО ЯК БАЗИС РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	121
Сакун О.С., Ніколаєнко Ю.В. МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ СЕКТОРІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	124
Самойленко О.А. ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД СЛОВАЧЧИНИ.....	126
Семенюта А.Н. ОТКРЫТИЕ НОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УЧРЕЖДЕНИЙ ОБРАЗОВАНИЯ.....	128
Syrova G.O., Lukianova L.V., Lapshin V.V. FORMATION OF SCIENTIFIC POTENTIAL OF THE KHARKIV NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY.....	129
Сігаш Т.Д. ІМПЕРАТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ.....	131
Скурська Д. П., Соколов А.В. ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ.....	133
Слатвінський М.А., Цимбал-Слатвінська С.В. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	135
Султанова Л.Ш., СОЦИАЛЬНЫЕ ИННОВАЦИИ И РОЛЬ УНИВЕРСИТЕТОВ.....	138
Суровцева І.Ю. ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ.....	139
Цимбал К. О., Цимбал С. В. ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ СЕКВЕНСОРІВ ТА ГРАФІЧНИХ РЕДАКТОРІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	141

Чепурний М.В., Хмелевський С.М. РОЛЬ ВИЩОЇ ОСВИТИ У ФОРМУВАННІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА.....	143
Червінська Л.П., Червінська Т.М. НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.....	146
Червінська І.А. ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ ПІДСИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	148
Shestak A. DEEP UNDERSTANDING OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP. UKRAINIAN EXPERIENCE OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP.....	151
Черниш О.В. КОНКУРЕНЦІЯ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ.....	153
Шестаковська Т.Л., Янь Хуаньхуань БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВИТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	156
Шкурко С.С. СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	158
Шостак Ю.П. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ.....	160
Щербаков О.Б., Акименко Ю.Ф. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРАЦІВНИКА ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ.....	163
Ющенко Н.Л. ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ.....	165
Ягупов В.В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ.....	167
Якайгіс І.Б., Хоу Тецзянь СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ.....	170

СЕКЦІЯ 2 ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВИТИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Авраменко І.В., Ювковецька Ю.О. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	172
Artemenko L., Pichugina M. NEW TEACHER ACTIVITIES: PROJECT DEVELOPER, PROJECT MANAGER, TRAINER.....	173
Бабаян А.С. ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВИТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	176
Безлюдна В.В., Безлюдний Р.О. ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ВУЗІ.....	178
Білецька Д.О. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРОВІДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ США.....	179
Бутенко М.К. СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВИТИ.....	181
Василенко О.В. ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВИТИ.....	182
Вербицька А.В. ЕФЕКТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ.....	184
Веремюк Л.Л. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВИТИ УКРАЇНИ.....	186
Волошина М.О., Ювковецька Ю.О. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ — РОЗВИТОК ТА ТЕНДЕНЦІЇ.....	187
Галай О.В. ОСВІТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ОНОВЛЕННЯ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ.....	190
Гнатів З.Я. ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВИТИ.....	191
Гутнік К.О., Устенко І.В., Вдовиченко С.В. ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВИТИ – ВЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	192
Дебич М.А. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНДИКАТОР ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВИТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	195
Дейнега О.А. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВИТИ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	197
Derkach S. STRATEGIES OF TEACHING IN SMALL GROUPS.....	199
Єліссєв Є.Ю. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ.....	200
Жорнова О.І., Жорнова О.І. ВИКЛИКИ ІНТЕРНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВИТИ АБО ПРО ВАЖЛИВІСТЬ КОНСОЛІДОВАНИХ ЗУСИЛЬ ЗАДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	203

Залібовська-Ільніцька З.В. СОЦІАЛЬНИЙ ЗМІСТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД.....	206
Зимбалецька Ю.В. РОЛЬ БРЕНДИНГУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ.....	208
Кагач П.Ю. СТАТЕГІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.....	214
Калінько І.В., Холошня В.В., Пономарчук Н.О. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	215
Колісниченко А.І. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НІДЕРЛАНДАХ.....	218
Коновалов В.М. ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТІ УНІВЕРСИТЕТОВ НА РЫНКЕ УСЛУГ ВИЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В БЕЛАРУСИ.....	219
Костенко І.В. ЮРИДИЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ І НІМЕЧЧИНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	222
Костючков С.К. ВИЩА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ ФРАНЦІЇ: ДІАЛЕКТИКА ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ.....	224
Крамаренко А.В., Вишневська М.К. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	227
Красикова Т.И. К ПРОБЛЕМЕ ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ.....	229
Lavrysh Yu. INTERNATIONALIZATION OF UNIVERSITIES AS A FACTOR FOR EDUCATION QUALITY IMPROVEMENT.....	230
Левченко Е.А. ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ МАГИСТРА ЭКОНОМИКИ В РАМКАХ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ТЕХНИКА ВЕДЕНИЯ ДЕЛОВЫХ ПЕРЕГОВОРОВ» ПРИ ПОДГОТОВКЕ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	232
Лук'яшко М. РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	235
Макар Н.М. ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ПЕРЕВАГИ.....	236
Мекшун Л.М. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВНЗ.....	238
Мельниченко О.А., Чухно І.А. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОКРАЩАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ВІТЧИЗНЯНИХ ВНЗ.....	240
Мироненко А.Г. ПРОБЛЕМА ПЛАГІАТУ У НАУКОВИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ.....	242
Онкієнко С.В. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ: МОВНИЙ АСПЕКТ.....	244
Плинокос Д.Д., Труфанова Н.Ю. МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ТА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ.....	246
Плисенко Г.П. БРЕНДИНГ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	248
Садчикова І.В., Белорус А.В. ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА США.....	250
Сало А.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ПРІОРИТЕТНА ЦІЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	252
Свиридова Л.Г. UKRAINE: CHALLENGING WAY TO INTEGRATION INTO WORLD SYSTEM OF HIGHER EDUCATION.....	255
Селезнь А.К., Ювковецька Ю.О. СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	257
Syrova G.O., Tishakova T.S., Levashova O.L. ORGANIZATION OF INTERNATIONAL STUDENTS TRAINING IN UKRAINIAN MEDICAL SCHOOL.....	258
Скрипачук О.П., Данилова О.О. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ.....	260
Соловйова Д.П., Алешугіна Н.О. ОСВІТНІЙ ТУРИЗМ В УГОРЩИНІ.....	261
Тарасенко І.О., Цимбаленко Н.В., Тарасенко О.С. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЇЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ.....	263
Трима К.А. ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЮ ЗВО В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	265
Турмис О.В. ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАДЛЯ УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В НАТО: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	268
Усик В.І. ФІНАНСОВІ ПРАВИЛА УРЯДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СФЕРИ ОСВІТИ.....	270
Фатєєва В.Г., Смуглякова М.К., Кисельова Т.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКІЙ МОВІ.....	272
Хлеб Л.В. СТРАТЕГІЯ ЗРОСТАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ЄВРОПА-2020».....	274

Холявко Н.І., Петренко Я.В. ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ.....	276
Худолій А.В., Косіашвілі І.Я., Шевченко О.О. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	278
Чекаловська Г.З. ДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ БЕНЧМАРКІНГУ.....	279
Шалова Н.С. SOCIAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES.....	281
Школенко О.Б., Гуменюк А.В. ДОСВІД УЧАСТІ ПОЛЬЩІ У ПРОГРАМІ «ERAMUS+» В КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	283
Шульга Н.В. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ У РОЗВИТКУ ПОЛКУЛЬТУРНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	285
Юхно Є.В. АКТУАЛЬНІСТЬ ОБРАЗА ПРОМЕТЕЯ У ТВОРЧОСТІ П.Б. ШЕЛЛІ.....	287
Ятченко Л.В. СРАВНЕНИЕ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ.....	288
Ящук Т.А. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	290

СЕКЦІЯ 3 ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Александрова С.А. НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИНДУСТРІЇ.....	292
Алексєєв М.С. ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ МЕТОДОМ ТРЕНІНГУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	293
Алешугіна Н.О. ДОСВІД ШВЕЙЦАРІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ.....	295
Андріанов В.В., Руденко І.М. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	297
Artemenko O., MODERN TRAINING TECHNOLOGIES IN BUSINESS.....	300
Бабай Л.В. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	302
Бабич Г.С. МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ.....	303
Барабаш Л.В. СОЦІАЛІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В УСТАНОВАХ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ.....	306
Бараненкова Н.А. МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	308
Бардаков В.С. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ, ЯКІ ПОВЕРНУЛИСЯ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ.....	309
Бедро В.Ю., Муратов В.Є. ПРОВЕДЕННЯ ДІЛОВОЇ БЕСІДИ ДЛЯ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	312
Бендюгіна С.С. МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ.....	314
Берегова Г.Д. СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ У ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	316
Беркова Д.О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	319
Біліченко С.П. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	321
Білошицька А.С. ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: РОЗКРИТТЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ В УМОВАХ ГУРТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	323
Блінова К.В. СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	326
Богінська А.П., Кульматова Н.М., Кривчикова О.В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ДІЛОВОДСТВО» ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ.....	327
Бойкова И.П., Кривобродская В.А. ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ХАБОВ, КАК НАПРАВЛЕНИЯ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СО СТУДЕНТАМИ.....	330
Бойчевська І.Б. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	332

Бондар Г.О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	334
Борисенко В.В., Гагіна Н.В. МОТИВАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	335
Бубнова А.О. МОЖЛИВОСТІ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІА.....	337
Бубчикова Н.В. К ПРОБЛЕМЕ МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ С ПОЗИЦИИ ТРАНЗАКТНОГО АНАЛИЗА.....	339
Ванькина Г.В., Сундукова Т.О. ФОРМИРОВАНИЕ ИКТ-КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИЧЕСКИМ ДИСЦИПЛИНАМ.....	341
Вознюк О.В. НОВИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	343
Войцехівська І.С., Ільєва О.П. ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	346
Гавриленко К.М. НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ.....	348
Гайша О.О., Борчук В.В. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АГРОНОМІЯ».....	350
Гайша О.О., Стучинська В.Ю. АКТУАЛЬНІСТЬ ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАНЬ КІБЕРБЕЗПЕКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ (ВНЗ ТА ЗНЗ).....	352
Галацин К.О. ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА У ВНЗ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ.....	354
Гапон К.С., Остряк Т.С. МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ.....	355
Гаркуша Л.І., Економова О.С. ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ.....	356
Герасимчук Т.В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	358
Гирович Х.В. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДСНС У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	360
Головко С.О. УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА МЕНЕДЖЕРІВ ЯК СУЧАСНИЙ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ФЕНОМЕН.....	362
Грищенко А.П. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВЧИТЕЛІВ.....	364
Grishin V.O., Pantelienko K.S. EFFECTIVENESS OF PERSONAL MANAGEMENT.....	366
Грищенко Г.П., Герасименко О.В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАБУТТЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК ДІТЬМИ-СИРОТАМИ В УМОВАХ ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ.....	364
Гришкевич Е.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБУЧЕННЯ В УЧРЕЖДЕНИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ТЕХНОЛОГИИ «ПЕРВЕРНУТЫЙ КЛАСС».....	367
Губіна С.І. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.....	372
Гурская С.П. РОЛЬ МАГИСТРАТУРЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СПЕЦИАЛИСТОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ.....	374
Гущак О.М., Галик І.С., Семак Б.Д. ФОРМУВАННЯ ТА ОБГРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТОРГІВЛІ В ПРОЦЕСІ ЇХ НАВЧАННЯ У ВУЗАХ.....	377
Даниленко О. А. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ОКРЕМИХ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	379
Данилова О.О., Скрипачук О.П. РОБОТА З НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖАХ.....	381
Дегтяр С.Л., Алешугіна Н.О. ОСВІТНС І ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОДОРОЖЕЙ.....	382
Демченко О.П. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНОГО ПІДХОДУ.....	386
Демченко Т.А. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ.....	386
Дерюжкова О.М., Андреев В.В., Максименко Н.В. ОТ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ К КОМПЬЮТЕРНОМУ ПРАКТИКУМУ.....	388
Дитюк Ю.О. ПРИЙОМНА СІМ'Я ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	390
Долгопол О.О. МЕТОД CASE-STUDY В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ.....	393

Дорошенко Я.В. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	394
Дюрба Д.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	396
Ермакова Т.А. ВРМ-КОНЦЕПЦІЯ В УЧЕБНИХ ПЛАНАХ ЕКОНОМІЧЕСКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	398
Ємець Н.А. ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ, ЯК ФАКТОР ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	399
Желонкіна Т.П., Лукашевич С.А., Шершнев Е.Б. ОСНОВИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПІДХОДА ПРИ ОБУЧЕННІ ФІЗИКЕ.....	402
Желонкіна Т.П., Лукашевич С.А., Гузовець А.А. ПЕДАГОГІЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТЯТЕЛЬНОЇ РОБОТИ УЧАЩИХСЯ.....	404
Zhytska S.A., Yefimova O.M. DIFFICULTIES IN TEACHING READING MILITARY INSTITUTIONS CADETS.....	406
Жорнова О.І., Жорнова О.І. ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ АБО ПРО ТЕ, ЧОМУ СТУДЕНТИ НЕ СТАЮТЬ РЕЦІПІЄНТАМИ КРАУДФАНДІНГУ.....	407
Загоруйко Л. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	410
Загривий С.В. НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» У СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	412
Замфереско О.В. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	414
Зарівна О.Т., Химай Н.І. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ В ГРУПАХ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЗНАТЬ ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	416
Зброєва Н.Б. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ОСОБИСТІСТЬ ПЕДАГОГА.....	418
Зеленська О.О. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	420
Іванова Л.В., Краснієнко Н.В. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОРИЗОВАНИХ ПРОГРАМ СЕРТИФІКАЦІЇ CISCO В ПІДГОТОВКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ІТ-ФАХІВЦЯ.....	421
Іванчук Г.П. РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ.....	423
Івашенко О.С. СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ТРВЗ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	425
Ілясова Ю.С. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ.....	427
Іржова М.А., Ювковецька Ю.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	430
Каблова Т.Б., Тетеря В.М. КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....	432
Калініна Л.А. ТВОРЧИ ПРОЕКТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ СФЕРИ.....	434
Калінько І.В., Колихан А.О., Мигаль В.С. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	436
Кахута Н.Д. ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	439
Качмар Н.В. APPLICATION OF A DIDACTIC CINQUAIN WHILE STUDYING LEGAL TERMINOLOGY.....	441
Квашук Ю.В., Степаненко М.П. ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....	443
Кирилюк А.В. СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ОСВІТНИХ ПРАКТИК.....	444
Кирилюк В.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ HR – МЕНЕДЖЕРА.....	447
Кириченко С.В. ПРОБЛЕМА НЕУСПІШНОСТІ У НАВЧАННІ ТА МЕТОДИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ.....	449
Кисельова Л.А., Кузнєцова Н.В. ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	450
Киселевич І.В. ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ.....	453
Клочко О.Ю. СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	455
Коваленко М.О. ЧОТИРИВИМІРНА ОСВІТА ЯК МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	459

Коваленко Н.Р. «A GAME SHOW» ЯК ОДИН З ВИДІВ ПОЗААУДИТОРНИХ РОБІТ ЗІ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	459
Коваль М.С., Коваль І.С. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ДСНС УКРАЇНИ.....	460
Ковальчук Ю.П. ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	462
Козленко Ю.В. ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВОГО ПРЕДМЕТУ.....	463
Коленіченко Т.І., Даниленко Д.В. РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ ЗВІЛЬНИЛИСЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ «ПІДГОТОВКА ДО ЗВІЛЬНЕННЯ» В ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ «КРЕМЕНЧУЦЬКА ВИХОВНА КОЛОНІЯ».....	465
Коленіченко Т.І., Грицай С.О. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	467
Коленіченко Т.І., Каяєва В.С. ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ.....	470
Коленіченко Т.І., Панфілова А.В. ОСОБЛИВОСТІ ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ.....	471
Колосінський Є.Ю., Колосінська М.І. ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ.....	475
Комар О.С. СУЧАСНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	476
Комісаренко Т.М. НЕУСПІШНІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	478
Косаченко В.І. ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ.....	479
Kotkovets A.L. VOCABULARY TESTING TECHNIQUES IN TEACHING TECHNICAL ENGLISH.....	481
Кофанова О.В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЩОДО ФОРМУВАННЯ ХІМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	483
Krajewski J. MODERN APPROACHES AND INNOVATIVE METHODS OF STUDY IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS: ANALYSIS OF THE REFORM OF THE POLISH HIGHER EDUCATION SYSTEM BASED ON LEGAL SOLUTIONS.....	485
Круглик А.В. ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ПРОСТРАНСТВЕННИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ У ОБУЧАЮЩИХСЯ.....	487
Кругук О.А., Децюк Т.М. ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ.....	490
Кузнецов В.С. ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ.....	493
Кузьменко А.О. ПРО ТРУДНОЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ ПРАЦІВНИКАМ.....	494
Кулик І.О. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У КОНТЕКСТІ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ.....	496
Кулиняк І.Я., Малішевська Б.О. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ МАЛОГО БІЗНЕСУ.....	499
Кунцевич З.С. ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ С НЕУСПЕВАЮЩИМИ СТУДЕНТАМИ В МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	500
Kuntsevitch Z.S., Kononova T.O. ORGANIZATION OF TRAINING OF ENGLISH-SPEAKING STUDENTS TO PRACTICAL CLASSES ON DISCIPLINES "GENERAL CHEMISTRY" OUTSIDE THE CLASSROOM IN MEDICAL UNIVERSITY.....	502
Купрієнко Я.В. ОСОБЛИВОСТІ ЖИТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ.....	505
Куций О.А. ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ.....	507
Лавриненко Л.М. МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	510
Ларін Д.І. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІСТОРІКА-ПСИХОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ.....	513
Лелик Х.В. ПСИХОЛОГІЧНІ НЕБЕЗПЕКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІКТ У ВИЩУ ОСВІТУ.....	514
Лисевич АА., Руденко Л.А. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ.....	516
Литвин В.А., Литвин А.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	519
Литовченко І.М. ПРОБЛЕМА ПІДХОДУ В РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УНІВЕРСИТЕТІ.....	521
Ліпінська А.В. ОФІСНІ ПАКЕТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ.....	523

Літовченко В.В., Берегеля Л.М. МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ.....	525
Лозова Л.О. ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	527
Лук'яненко В.В. УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ ВТНЗ.....	530
Любвицький В.А. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ПОЗАНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	531
Лютак О.З. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИКЛАДАЧА ВУЗУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	534
Мазурок І.А. ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ.....	536
Маковецька М.М., Вавринів О.С. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ СТУДЕНТА В УМОВАХ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	538
Максімова І.М., Галушак Л.Б., Полонська О.В. ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	540
Максимчикова О.М. ОПЫТ УЧРЕЖДЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В ПОДГОТОВКЕ К ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	542
Мамчур Є.А. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	545
Мантрова М.С. СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СПОСОБ ОРГАНИЗАЦИИ АКТИВНОГО ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВУЗА.....	546
Мельник Н.О. НЕЙРОФІЗИОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	548
Ментій Б.О. СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ЯК ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	551
Михайлюк В.І., Руденко І.М. ІННОВАЦІЙНА ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.....	552
Мойсієнко О.В. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАПРЯМ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З МАЙБУТНІМИ СОЦІАЛЬНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	554
Мунтян А.О. INTERACTIVE BOARD AS A MEANS OF DIGITALIZED EDUCATIONAL PROCESS.....	556
Мунтяну Д.С., Артеменко Л.П. СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТРЕНДИ: ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	558
Мутьолова О.В., Сизганова Е.Ю. К ВОПРОСУ СПЕЦИФИКИ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ.....	559
Нагорна О.В. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	561
Назаренко І.М. ВРАХУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ.....	562
Найдьонова Д.Р. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ДОСВІД ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ Й ІМОВІРНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	564
Ненастьяева В.А., Кузнецова Н.В. ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ.....	566
Нечитайло І.М. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	568
Нурадумка А. FORMING THE ANALYTICAL SKILLS WITH THE HELP OF INNOVATIVE APPROACH TO READING COMPREHENSION WHILE STUDYING ESP.....	571
Нікітіна Н.С. ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З РІЗНИМ РІВНЕМ ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МООВОЮ.....	572
Овчаренко Н.А. МІЖКУЛЬТУРНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ: СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА.....	574
Омелько М.А. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	576
Орду К.С. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	577
Орищенко О.В. ANALYSING THE USE OF QUEST AS INTERACTIVE TECHNOLOGY TO IMPLEMENT INTERACTIVE TEACHING.....	579
Останіна Ю.В., Кордонська І.В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	581
Охріменко В.А., Ювковецька Ю.О. НЕУСПІШНІСТЬ – ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЕРЕД СТУДЕНТІВ.....	583

Палагута І.В. РОЛЬ ОСОБИСТІСНО – ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	585
Pantelienco K.S. THE CONCEPTION OF UNVERBAL COMMUNICATION AND ITS INFLUENCE ON INTERNATIONAL BUSINESS.....	587
Парахневич А.С. КВАДРУПОЛЬНЫЕ МОМЕНТЫ ЯДЕР, ПОЛУЧЕННЫЕ С ПОМОЩЬЮ ТЕХНОЛОГИЙ ЦДФЭ НИИЯФ МГУ.....	588
Пархоменко А.С. СУПЕРВІЗІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА ФОРМИ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ.....	590
Пахальчук Н.О., Грошовенко О.П. ВИКОРИСТАННЯ ОПОРНИХ КОСПЕКТІВ ІЗ МЕТОЮ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	593
Передрій Л.А., Казьмір В.В. МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ.....	595
Песцова-Світалка О.С. ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ПОЯВИ ВІДСТАЮЧИХ СТУДЕНТІВ НА ПЕРШОМУ КУРСІ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	597
Петренко І.П. НАСТІЛЬНІ ІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФАХІВЦЯ.....	599
Писарчик О.Л. ПЕРЕВАГИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	600
Підлісна О.А. ОСОБЛИВІСТЬ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	603
Пірожкова І.В. ПРОЕКТНА РОБОТА ЯК ПОЗААУДИТОРНИЙ ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КУРСАНТАМИ МОРСЬКИХ ВНЗ.....	605
Плекан У.М. ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ ЯК ІНТЕРАКТИВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	607
Пліско А.Г., Невоснна О.А. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	609
Подуфалов П.П. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФОРМИ І МЕТОДИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В КОЛЕДЖІ.....	610
Полякова Т.Л. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕСУРСІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....	613
Полянський В.А., Полянський Т.В. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В АСПЕКТІ РІЗНОВЕКТОРНОСТІ НАВЧАННЯ.....	615
Пономарьова О.А. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	616
Попиченко С.С. ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ: СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	618
Постернак І.М., Постернак С.О. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КЕРУЮЧИХ НЕРУХОМОСТЮ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З БУДІВНИЦТВА.....	619
Постоленко І.С. ГІБРИДНІ КУРСИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	622
Почужевський О.Д., Микольченко В.С., Мирзахмедова Ш.А. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ.....	625
Пренько Я.О. ASPECTS OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMMUNICATION AS TERMS OF PROVIDING QUALITY LAW EDUCATION.....	628
Прокоф'єв Г.Л. ДІЛОВА ІНОЗЕМНА МОВА ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....	629
Процько Є.С. BLOGS AS A MODERN METHOD IN EFL TEACHING.....	631
Ребенок А.В., Забаштанський М.М. ЗНАЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ МАРКЕТОЛОГА.....	633
Ремньова Л.М., Штирхун Х.І. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО СТУДЕНТОЦЕНТРИЧНОГО НАВЧАННЯ.....	634
Rudenko I., Rudenko S. EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN A STUDENT'S DEVELOPMENT: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	637
Руденко Л.А. СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ.....	639
Рябовол Л.Т. ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ.....	642
Савенко Ю.В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ АТО (ООС) ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ.....	645
Савельєва Т.А., Мандражи О.А. ПОНЯТТЯ “СТЕМА” У КОНТЕКСТІ ДОЦІЛЬНОСТІ АДАПТИВНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ СТЕМ ОСВІТИ.....	646
Савонова О.В. ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ ТРАЄКТОРІЄЮ.....	649

Savsuk V.O., Pantelienko K.S. PERSONALITY AND EFFICIENCY OF MODERN TEACHERS.....	650
Самодумська О.Л. АНДРАГОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ.....	652
Sandal J-U. MODERN APPROACHES AND INNOVATIVE METHODS OF STUDY IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS.....	654
Сидоренко О.І., Кичко І.І. ВПЛИВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРА ПО ПЕРСОНАЛУ.....	656
Сидоренко Н.О. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У СЛУЖАЩИХ ПРИ ПРЕДОСТАВЛЕНИИ АДМИНИСТРАТИВНЫХ УСЛУГ В СФЕРЕ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ УКРАИНЫ.....	658
Syrova G.O., Kalinenko O.S. STUDENTS' SELF-WORK AS AN IMPORTANT PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS.....	661
Сыровая А.О., Водолаженко М.А. РАБОТА СО СЛАБЫМИ СТУДЕНТАМИ: РАЗЛИЧНЫЕ ПОДХОДЫ.....	663
Сиротенко А.О. ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ ІНТЕРНЕТ ЗАЛЕЖНОСТІ АСОЦІАЛЬНИХ СТУДЕНТІВ.....	665
Сита Є.М. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	667
Сінчук В.О. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ.....	670
Сіра Н.С. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИОРИТЕТІВ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ПЛАНУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МАЙБУТНЬОГО.....	672
Скринаус С.С. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ В МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	674
Славко А.С. ЗАНЯТТЯ – КОМАНДНИЙ КВЕСТ: ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРИ РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	676
Слинько І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	679
Слинько І.І., Гутнік К.О. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ГУРТКОВОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ У ВНЗ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ.....	681
Солодчук А.В. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ НЕУСПІШНИМИ СТУДЕНТАМИ.....	682
Соляр Л.В., Кондрук А.М. ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У КОЛЕДЖІ.....	684
Тарадій Я.О. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ.....	687
Тарашенко Н.А. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПОЗАНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗІ СЛАБКО ВИСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ.....	688
Терещенко Л.А., Попов П.А., Кушнірова М.Д. ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ.....	690
Терещенко Л.А., Попов П.А., Ковтун Н.В. МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З ПРЕДМЕТУ "МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ".....	692
Ткач Л.В. НАВЧАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ ЯК МЕТОД ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	694
Тригорлова Л.Е., Лузгина Н.Н., Гаевская Д.Л. ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СО СЛУШАТЕЛЯМИ ФАКУЛЬТЕТА ПРОФОРИЕНТАЦИИ И ДОВУЗОВСКОЙ ПОДГОТОВКИ В МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	696
Трофименко О.О., Кривоконь Н.І. ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	699
Трубавіна І.М. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ВИХОВНОЇ ПРАКТИКИ В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В КОНТЕКСТІ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	701
Тушницький Р.Б., Скоров Д.Ю. МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК ДЛЯ ТЕСТУВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	703
Федорова О.В. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	705
Федосєєва Н.І. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХІДУ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТОВАРОЗНАВСТВА.....	707
Фендьо О.М., Коваль Р.М. ВІРТУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ.....	710
Фещук А.М. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРИКЛАДНОЇ МЕХАНІКИ.....	713

Харлан А.В., Мекшун А.Д. НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ – ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ, В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	714
Хитєва С.А., Беляева Л.Е., Генералова А.Г., Лигецкая И.В., Орехова Н.И. ЗНАЧЕНИЕ ТЕКУЩЕЙ ПРОВЕРКИ ВЫЖИВАЕМОСТИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИХ КОМПЕТЕНЦИЙ.....	717
Хлонь І.В. STEM-ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	720
Хмелевський С.М. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ: ОСВІТНІЙ ЗАКЛАД ЧИ САМООСВІТА	722
Хода О.Б. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ.....	723
Холявко О.І. ТРЕНІНГ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО.....	726
Хорошев К.Г., Ніколасенко В.А., Кикоть С.В. ПРИКЛАД ВИКОРИСТАННЯ FACEBOOK-СПІЛЬНОТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ.....	730
Хорунжа Л.А. УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДТРИМКИ.....	732
Цюприк А.Я., Федорович С.І. ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	734
Чайка Л.В. ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ.....	736
Чалкова І.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗА АУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	738
Чепелев О.О. ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО САМОСТІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	740
Черних М.С., Кривоконь Н.І. ДОСВІД ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ЧЕРНІГІВСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ.....	743
Чичкань А.О., Мекшун А.Д. ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	745
Чикова И.В. К ПРОБЛЕМЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА И ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ.....	747
Чикова И.В., Мантрова М.С. К ПРОБЛЕМЕ ВАРИАТИВНОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И ЕГО СПЕЦИФИКИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВУЗА.....	749
Чіпак Т.О. ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	751
Чорна С.А., Бартко Ж.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗАСОБАМИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ.....	753
Чорненко О.В. ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	756
Чугаєва О.В. ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	758
Шапка Є.В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	760
Шмагун А.В. КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОЦЕС ЗНАННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ОБМІН ПРОФЕСІЙНИМИ ЗНАННЯМИ.....	763
Шпак І.В. SMART TECHNOLOGIES AS A MODERN LEARNING TOOL.....	764
Шумасва С.П. АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СПІВПРАЦІ УЧАСНИКІВ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ.....	764
Мищак І.М., Гришова Р.В. ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ОСВІТУ.....	767
Яковишена Л.О. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ.....	768
Яремко Р.Я., Вавринів О.С. ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ.....	771
Ярошенко О.Л. КООПЕРАТИВНЕ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	773
Ягусевич С.Г. ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ.....	775

СЕКЦІЯ 1

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Басенко А.В., студент 5 курсу, групи 2.СГТЗ 601Гп.8

Спічак А.С., студентка 5 курсу, групи 2.СГТЗ 601Гп.8

Мороз В.М., д-р держ. упр., доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ

У сучасному суспільстві, що постійно змінюється трансформуються всі соціальні інфраструктури, включаючи і ті, які є основою формування людського капіталу. Це перш за все інститут освіти і наукове співтовариство. Зміни цих соціальних інститутів здійснюється за допомогою реформ в результаті яких змінюються структури, правила процедури їх діяльності. Вище наведене свідчить про те, що відбуваються зміни у формі функціонування педагогічних і наукових спільнот. Змістом цих соціальних інститутів є соціальні відносини між окремими викладачами, вченими, їх колективами.

У межах цієї публікації ми ставимо за мету: по-перше, розглянути особливості розвитку взаємодії у межах науково-педагогічних спільнот, по-друге, окреслити перспективні напрями цієї взаємодії.

Головною особливістю науково-педагогічної спільноти є те, що доступ до інтелектуальних ресурсів лише частково проводиться у межах конкретного освітнього закладу або наукової дисципліни. Якби система знань обмежувалася лише інформаційними ресурсами конкретного освітнього закладу, то це б обумовило підвищення рівня недосконаlostі, догматизації. Тому інтелектуальний ресурс - це не тільки компонент інтелектуального капіталу вищої школи, але і результат використання соціального капіталу.

Ми погоджуємося з думкою Р. Патнема, який підкреслював, що соціальний капітал ідентифікує такі функції соціальної організації як соціальна довіра, норми і засоби взаємодії (мережі), які можуть поліпшити ефективність суспільства [1, с. 167], сприяють взаємодії всіх членів соціальних організацій в інтересах спільної мети [2].

Традиційно, у межах західної наукової думки, визначають три основні риси соціального капіталу: породження позитивних зовнішніх ефектів для членів групи; досягнення цих позитивних зовнішніх ефектів за рахунок спільних цінностей, норм, довіри, що потім впливає на поведінку членів групи; виникнення довіри, норм і цінностей з неофіційних форм організації на основі соціальних мереж [3, с. 1639]. Таким чином, ефективне використання інтелектуальних ресурсів в системі вищої освіти визначається ефективністю соціальних мереж, які виникають у науково-педагогічних спільнотах. Це знаходить прояв у різних значущих для цих спільнот подіях (конференціях, семінарах,

круглих столах, проектах, стажуванні, грантах, наукових журналах і сайтах, колективних монографіях тощо.

На переконання українського соціолога, дослідника соціального капіталу О. Демківа, на мікрорівні під соціальним капіталом зазвичай розуміють ресурси, якими може володіти людина, включена в соціальну мережу. Величина індивідуального соціального капіталу визначається характеристиками викладачів, вчених, їх колективів, їх мережевими статусами і доступом до цінних ресурсів. Чим більшою є соціальна мережа і чим різноманітніші члени цієї соціальної мережі - носії престижних статусів, виконавці важливих соціальних ролей, власники різного роду ресурсів, тим більш сприятливі умови створюються для розвитку індивідуального соціального капіталу членів соціальної мережі. І навпаки, відсутність в особистісній мережі носіїв цінних ресурсів, її однорідність і зосередженість в обмеженому соціальному (географічному, демографічному, етнокультурному, професійному, організаційному) просторі свідчать про обмеженість мережі. На рівні окремого ЗВО, наукової дисципліни, персоналу організації - соціальний капітал виступає як ресурс, що належить не лише окремим індивідам, а й соціальній групі в цілому [4, с. 5]. Залученість як окремих викладачів, вчених, так і їх колективів в широкі професійні соціальні мережі створюють додаткові комунікації, завдяки яким створюються цінні стосункові ресурси і збагачується інтелектуальний капітал, підвищується ефективність розвитку і використання інтелектуальних ресурсів.

Відтворення наукового знання завжди носить колективний характер і науково-педагогічне співтовариство необхідно розглядати через призму мережових взаємодій. Ці взаємодії можуть бути як безпосередніми, міжособистісними, так і заочними, опосередкованими науковими і педагогічними дискусіями. Окремо виділяють так звані «цитатні» комунікації, на підставі яких мережі постають як соціальні, поза дисциплінарні, поза організаційні спільноти, що виробляють різноманітні напрямки і теми в науці. [5, с. 156].

Соціальні мережі можуть пов'язувати представників різних наук, що сприяє підвищенню різноманітності членів мережі та позитивно впливає на відтворення і використання мережових ресурсів. Крім того, наукові співробітники можуть вступати в комунікацію і створювати спільноти на основі різного роду інтересів (економічних, моральних, культурних, пізнавальних), які постійно взаємодіють з їх науковими ідеями. У науково-педагогічній спільноті найчастіше соціальні зв'язки визначаються не особистісно-забарвленими контактами, а спільною роботою над будь-якими темами, проектами, публікаціями тощо. Це пояснюється нормами наукового етикету: навіть якщо особистісні розбіжності істотні, вони пом'якшуються в термінах наукової дискусії [5, с. 158].

На значущість соціальних мереж для професійного розвитку звертав увагу В. Мороз [6]. На переконання вченого віртуальні соціальні мережі сприяють, з одного боку, розширенню професійних контактів вченого, а з іншого – значно збільшують коло потенційних учасників наукового дискурсу.

Наукове співтовариство - це сукупність викладачів, вчених, педагогічних і наукових колективів, чия діяльність є найбільш активною частиною розвитку наукового пізнання. Наукове співтовариство є однією з найактивніших та прогресивних підсистем суспільства. Наукові спільноти різних країн у різних областях науки накопичили унікальний досвід свого становлення і розвитку. Класифікація наукових спільнот багатогранна (за сферою знання, за регіоном тощо) і кожна з них може розглядатися окремо. Зв'язки в соціальних мережах настільки різноманітні, що вони охоплюють усі частини різних спільнот і об'єднують представників різних наук і професій, в тому числі і педагогів вищої школи.

Особливу роль в мережових взаємодіях відіграє та частина педагогічного та наукового співтовариства, яку можна назвати носіями культурних цінностей, яка вміщує інтелектуальний капітал співтовариства. Перш за все, це педагогічні та наукові колективи, що становлять науковий, інтелектуальний капітал суспільства. При цьому кожен член цих

колективів - викладачі, вчені є носіями як частини загального знання, так і унікального індивідуального досвіду, певних особистісних якостей.

Приймаючи до уваги вище наведене можна сформулювати такі основні висновки:

По-перше, мережеві взаємодії є важливим елементом системи комунікації представників науково-педагогічної спільноти, адже саме у межах мережевого професійного спілкування існує можливість заочно збільшити коло залучених до обговорення наукової проблематики вчених та тим самим збільшити обсяг доступної до аналізу наукової інформації.

По-друге, соціальні мережі дозволяють їх учасникам (вченим) рознести своє професійне спілкування у часі. Це заваження є важливим з огляду на той факт, що територіальне розміщення потенційних учасників соціальної мережі є надзвичайно розгалуженим, а відповідно об'єднати зацікавлених в обговоренні наукової проблематики у межах конкретного часового періоду є надзвичайно складним та не завжди можливим до виконання завданням.

По-третє, серед найбільш популярних представників науково-педагогічної спільноти є такі соціальні мережі LinkedIn (соціальна мережа для пошуку та налагодження ділових контактів), academia.edu (соціальна мережа для вчених та винахідників, що надає можливість знаходити колег з близькими науковими інтересами, отримувати інформацію про їхні наукові досягнення), researchgate.net (соціальна мережа з обміну думками та публікаціями серед дослідників у сфері природничих та технічних наук), ssgn.com (соціальна мережа для спілкування дослідників у сфері соціальних та гуманітарних наук, таких як право, економіка, філософія, менеджмент, маркетинг тощо), tuexregiment.org (соціальна мережа, орієнтована на спілкування у сфері науково-дослідницької діяльності; основна задача цієї мережі допомагати вченим знаходити наставників, консультантів, наукових керівників). Крім того до таких мереж можуть бути віднесені локальні мережі конкретних ЗВО.

Безумовно, вище наведені висновки не вичерпують порушеної проблематики, а отже можуть бути доповнені під час подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Putnam R. (1993). Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: / R. Putnam, R. Leonardi, R.Y. Nanetti // Princeton University Press. – 1993. – P. 167.
2. Putnam R. Bowling Alone: America's Declining Social Capital / R. Putnam // Journal of Democracy. – 1995. – January. – P. 65-78/
3. Durlauf S. N. Social Capital, in Philippe Aghion & Steven Durlauf / S. N. Durlauf, M. Fafchamps // Handbook of Economic Growth, Elsevier. – 2005. – V.I. – ch.26. – P. 1639-1699.
4. Демків О. Соціальний капітал українського общества: сильні і слабкі капіталогенеруючі структури [Електронний ресурс] / О. Демків // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2012. - № 4. - С. 3-21. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/crtmm_2012_4_3
5. Градосельская Г. В. Сетевые взаимосвязи в профессиональном сообществе социологов: методика контент-аналитического исследования биографий / Г. С. Батыгин, Г. В. Градосельская // Социологический журнал, 2001. № 1. С. 156-163.
6. Мороз С. А. Німецька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ / С. А. Мороз, В. М. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія – 2016. – №2. – С. 87–96

Бачинська О. М., к.е.н.

*Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж
(м. Кам'янець-Подільський, Україна)*

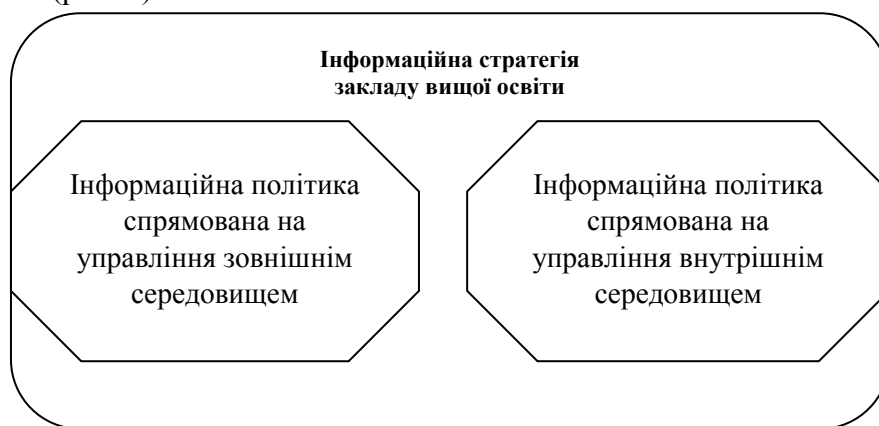
МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сьогодні, в умовах загострення конкурентної боротьби на ринку вищої освіти, великого значення набуває ефективне управління інформаційними процесами у закладі вищої освіти (ЗВО).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо формування інформаційної політики ЗВО на основі комплексного підходу до підвищення рівня якості управлінських процесів та передачі інформації споживачам освітніх послуг.

Досвід провідних університетів світу підтверджує важливість розвитку інформаційної системи ЗВО у структурі забезпечення конкурентоспроможності вищої школи, оскільки саме від неї залежить якість інформаційно-технічного забезпечення управлінських, навчальних, маркетингових, інноваційних процесів. Так інформаційна стратегія Кембриджського університету є ключовим компонентом загальної стратегії розвитку та має за мету впровадження у навчальний та науковий процес технологій найвищого рівня та поширення обміну знанням та інформаційну підтримку. Місією розвитку інформаційних технологій Принстонського університету є ефективне їх використання у навчанні, підтримка впровадження інновацій у викладанні, навчанні, наукових дослідках, підвищенні кваліфікації, підтримці співпраці професіоналів [2].

Ми пропонуємо розглядати інформаційну стратегію ЗВО у контексті двох взаємопов'язаних процесів: інформаційної політики спрямованої на управління зовнішнім середовищем ЗВО та інформаційної політики спрямованої на управління внутрішнім середовищем ЗВО (рис. 1).

Рис. 1. Складові інформаційної стратегії ЗВО

Джерело: розроблено автором.

Інформаційна стратегія ЗВО включає ряд компонентів, сукупна дія яких в кінцевому підсумку призведе до підвищення рівня конкурентоспроможності освітньої установи (рис. 2).

Впровадження автоматизованої інформаційно-аналітичної системи зумовить зростання рівня якості управлінської структури за рахунок оптимізації процесів планування, обліку, контролю, координації і сприятиме зниженню витрат на освітні продукти ЗВО. Застосування у навчальному процесі інформаційно-інноваційних технологій призведе до зростання вимог до навчальних програм, що матиме позитивний вплив на рівень підготовки спеціалістів. Інформаційна політика ЗВО спрямована на управління зовнішнім середовищем передбачає, в першу чергу, розвиток інформаційно-комунікаційних каналів, які забезпечать підвищення

рівня інформатизації суспільства про діяльність вищої школи і цим самим розширяють коло потенційних споживачів освітніх продуктів.

Комунікації ЗВО передбачають обмін інформацією між навчальним закладом та його цільовими аудиторіями. Зміст та форма передачі інформації повинні бути сплановані для задоволення потреб цільової аудиторії та досягнення цілей навчального закладу. Процес організації комунікації з ринком використовує цілий комплекс засобів різноманітних функцій і різну внутрішню структуру. Всі разом вони складають складний комплекс promotion-mix, що означає систему просування товару, яку прийнято називати як інтегрована система маркетингової комунікації [3, с. 81].

Рис. 2. Базові компоненти інформаційної стратегії ВНЗ

Джерело: розроблено автором.

При виборі засобів «донесення» потрібної інформації до потенційних клієнтів ВНЗ, в першу чергу, необхідно внести деякі корективи і доповнення в організаційну структуру закладу. З цією метою доцільним є формування в структурі управління ЗВО «Служби маркетингу та управління комунікаціями» або «Відділу зв'язків з громадськістю». У межах цієї структурної одиниці доцільним є створення відділу маркетингових досліджень, прес-служби, PR-агенства, рекламної служби і Call-центра.

Головною метою функціонування PR-агенства ЗВО повинно стати зростання рівня поінформованості цільової аудиторії про діяльність установи. Тому першочерговими завданнями агентства є:

- організація і проведення постійних PR-кампаній й рекламних акцій, які висвітлюють діяльність ЗВО;
- інформаційне й ідеологічне забезпечення офіційних заходів ЗВО;
- проведення на постійній основі різноманітних прес-конференцій, круглих столів, прийомів, офіційних заходів; підготовка й публікація наукових збірників; випуск рекламної друкованої й сувенірної продукції (листочка, буклети, брошури, адресно-telefonні та інші довідники тощо);
- організація внутрішній інформаційних потоків через університетські газети, радіо, локальну Інтернет-мережу;
- інформаційна підтримка інститутів ЗВО (загальна підготовка залу перед заходом, організаційна техніка, бейджи тощо), акредитація й реєстрація ЗМІ та учасників, здійснення відео-, аудіо й фотозйомки, а також у разі потреби аналіз друкованих матеріалів і телевізійних сюжетів з приводу проведеного заходу;
- розробка й підтримка університетського сайту та сайтів підрозділів (окремих інститутів);
- розробка й постійне поповнення баз даних ЗВО;

- організація та проведення внутрішніх заходів (спортивні секції та матчі, дискусійні клуби тощо) [1].

Плануючи використання тих чи інших видів засобів поширення інформації, необхідно знати, які показники охоплення, частоти і сили впливу забезпечує кожен з цих видів; переваги та недоліки різних видів носіїв; їх відповідність характеристикам цільової аудиторії, специфіці рекламованого товару, особливостям рекламного послання. Остаточне рішення приймається на основі аналізу порівняльної вартості різних видів носіїв.

Як висновок варто зазначити, що грамотно організована інформаційна пропаганда дасть можливість ЗВО успішно функціонувати та конкурувати на освітньому ринку.

Список використаних джерел

1. Березенко В. В. Розробка PR-кампанії для вищого навчального закладу. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_gn/2010_12/files/GN110_19.pdf
2. Півень А. Г. Менеджмент інформаційної системи ВНЗ на прикладі інтегрованої інформаційної системи СумДУ. URL: <http://it.sumdu.edu.ua/images/docs/mana-gement.pdf>
3. Ян В. Виктор. Продвижение. Система коммуникации между предпринимателями и рынком. Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2003, 480 с.

Беліченко А. О. студентка 5-го курсу, гр. ПТз-50,
Янченко Н.В. к.е.н, доц.,
*Харківський національний університет будівництва та архітектури
(м. Харків, Україна)*

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Актуальність даної теми полягає у тому, що формування людського капіталу потребують подальшого перетворення основних сфер соціальної інфраструктури. Саме соціальна інфраструктура є об'єктом інвестування для створення матеріального середовища задоволення потреб членів суспільства.

Соціальна інфраструктура – це комплекс галузей, які безпосередньо пов'язані зі створенням загальних умов для відтворення робочої сили і забезпечення нормальної життєдіяльності людей [1].

Людський капітал — це сформований або розвинений у результаті інвестицій і накопичений людьми (людиною) певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері суспільного виробництва, сприяє зростанню продуктивності праці й завдяки цьому впливає на зростання доходів (заробітків) його власника [2].

Розроблення напрямів відтворення людського капіталу потребує подальшого перетворення основних блоків соціальної інфраструктури відповідно до цілей сталого розвитку. Так вони стали рушійною силою багатьох країн, які спрямували свій розвиток на людський капітал.

Тематика людського капіталу та ролі соціальної інфраструктури в його відтворенні широко відображена у світовій і вітчизняній економічній думці, таких представників як: Дж.С.Мілль, Д. Рікардо, А. Сміт. Вони дослідили, що «економічна людина» в індустріальному суспільстві стає продуктивною одиницею та суб'єктом виробництва. Від своєї індивідуальності, характеру відносин між працівником та роботодавцем залежить продуктивність праці та обсяг прибутку.

З постійними змінами та розвитком світу, настають ускладнення з відтворенням людського капіталу, а також увагу потребує вдосконалення соціальної інфраструктури.

Отже, сьогодні, в умовах посилення взаємозалежності економік різних країн, зміцнення цілісності та єдності світового господарства, минуле протистояння між ринковою й неринковою ідеологіями розвитку економіки перемістилося в площину стратегії

забезпечення такої трансформації, яка дасть змогу повністю зосередитися на питаннях добробуту людини [3].

Список використаних джерел

1. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_інфраструктура;
2. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/4656/132/>;
3. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку : кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Дєєва, І. С. Каленюк та ін. ; за наук. ред. В. М. Новікова, З. С. Сіройча. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2015. – 384 с.

Близнюк В.В., к.е.н., ст..н.с.,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»
(м. Київ, Україна)

РИНОК ПРАЦІ ТА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Роль цифрової економіки та віртуалізація підприємницькою та трудової діяльності в умовах третьої хвилі глобалізації поступово зростає. Дискусія, започаткована наприкінці ХХ ст.. Дж. Ріфкіним у його праці «Кінець роботи» щодо наслідків технологічної революції набуває гостроти, оскільки його застороги щодо витіснення людей машинами вже не футуристичні прогнози а реальність. Все це вимагає від людини постійних динамічних адаптаційних змін до мінливостей віртуальних виробничих та трудових відносин. Доповідь «Майбутнє робочих місць»[1], представлена на Всесвітньому економічному форумі окреслила майбутній стрімкий розвиток штучного інтелекту, робототехніки, нанотехнологій, 3-D друку, генетики та біотехнології. Це найімовірніше призведе до втрати більш ніж 5,1 млн. робочих місць до 2020 р. За оцінками експертів, опитаних WEF, очікується, що до 2022 р. машини будуть виконувати близько 42% усіх поточних завдань на робочому місці – зараз цей показник складає 29%. Очікується, що до 2022 р. робота займатиме в середньому на 58% часу людського життя, в порівнянні з поточним показником в 71%. Цифровий світ змінюватиме світ праці та соціально-трудова відносини. Технології автоматизують робочі місця, зникають застарілі професії, виникають нові робочі місця пов'язані з цифровими технологіями, а також створюють нові вакансії в традиційних галузях, нові методи отримання доходів. Дослідження 2011 р. довело, що за останні 15 років розвиток Інтернету сприяв ліквідації 500 тис. робочих місць, але в той самий час було створено 1,2 млн. інших [2]. В найближчому майбутньому не очікується суттєвого скорочення робочих місць в традиційних виробничих секторах економіки, а навпаки очікується позитивний вплив, який найімовірніше проявлятиметься у скороченні часових та фінансових витрат на організацію виробничого процесу, примножуючи дохід, покращив добробут та здоров'я робітників. Але, проблема кадрового дефіциту загострюється з кожним днем.

Як свідчать результати дослідження «Зайнятість через цифрові платформи в Україні. Проблеми та стратегічні перспективи», проведене МОП в Україні в 2018 р. [3], найбільш розповсюдженим видом діяльності на цифрових платформах в Україні є робота з текстами, особливо копірайт (23%), на другому місці – сфера ІТ (12%), насамперед створення та підтримка Інтернет-сайтів. Цифрова робота доступна в Україні через порядка сорока різних платформ. Ці платформи включають такі, що обслуговують український ринок, а також такі, що обслуговують пострадянський і міжнародний ринки. Деякі працівники також регулярно знаходять роботу через соціальні мережі. Тобто вітчизняний ринок праці поступово набуває ознак віртуальності і формується особливий віртуальний сегмент зайнятості, що набуває наступних ознак: послуги праці є інформаційними або інтелектуальними продуктами, надають за допомогою використання віртуальної інфраструктури (онлайн-платформи для пошуку роботи і пропонування послуг, фріланс-біржі, краудфандингові платформи, професійні соціальні мережі, групи та ін.), оплата праці досить часто здійснюється за

допомогою віртуальних грошей. Віртуалізація соціально-трудових відносин має певні переваги та ризики для обох сторін соціально-трудових відносин (табл.1).

Таблиця 1

Узагальнено переваги та ризики цифровізації для окремих суб'єктів ринку праці

Переваги	Ризики
Працівники	
Легкий старт професійної кар'єри незалежно від віку Висока ступінь свободи щодо вибору найму та режиму роботи Можливості дистанційної зайнятості Можливість отримати гідну зайнятість та оплату праці, особливо у країнах що розвиваються Постійний розвиток та професійне навчання	Високі рівні самовідповідальності щодо термінів та результатів праці Ризики залишитися без оплати оскільки нерегульовані правові аспекти організації праці Відсутність та слабкий рівень соціального захисту даного сегменту праці Нестабільність зайнятості
Роботодавці	
Економія витрат на утримання персоналу, організацію робочих місць (за умови дистанційної зайнятості) Високий рівень динамічності (інтенсивність оновлення робочої сили)	Відсутність повноцінного контролю за організацією робочого процесу та робочого часу Ризик порушення термінів виконання робочого процесу у Високий рівень динамічності (інтенсивність оновлення робочих місць) Необмеженість рівня трудової мобільності (цифрова мобільність) Підвищений рівень конкуренції

Джерело. Узагальнено автором

Основними перевагами для роботодавців є економія витрат на утримання персоналу та динамічність організаційних процесів. Наймені працівники отримують певні переваги, пов'язані із гнучкістю та дистанційністю зайнятості. Очікується, що розповсюдження цифрових технологій в усіх сферах життя та соціально-трудових відносин сприятиме покращанню як якості зайнятості, так і якості життя. З одного боку, скорочуватиметься соціальна нерівність, а іншого саме доступ до інформаційних ресурсів та наявність цифрових компетенцій є конкурентними перевагами віртуального ринку праці. Серед основних з ризиків є: якісні зміни, що вимагають нових компетенцій працівників; трудова діяльність та кар'єра носитиме нелінійний характер; використання новітніх інформаційних платформ для вирішення питань укладання трудових угод; недосконалість трудового законодавства в частині соціального захисту; розповсюдження існуючих нестандартних форм зайнятості та виникнення новітніх, що потребуватиме їх легітимізації; розвиток системи безперервної професійної освіти; поглиблення нерівності доходів та зростання структурного безробіття.

На сьогодні визначальною характеристикою вітчизняного ринку праці є його розбалансованість за якісними компонентами, унаслідок чого виникли перекося в кількісно-якісній структурі ринку праці та невідповідність рівня кваліфікації потребам роботодавців. Наявність феномену одночасно надмірної та дефіцитної праці, збільшення частки структурної складової безробіття з одного боку стимулює трудову міграцію, з іншого боку – зайнятість не за фахом. Неузгодженість серед ключових учасників призводить до неспівпадіння кваліфікаційних рівнів робочого місця і робочої сили, що породжує феномен надмірної кваліфікації за різними професіями (табл.2.).

Таким чином, вітчизняний ринок праці в сучасних умовах характеризується дисбалансом попиту і пропозиції робочої сили за певними групами професій, через що виникає кадровий дефіцит. У той же час більшість цих дефіцитних професій просто непривабливі через низьку оплату праці, несприятливі умов праці й відсутність додаткових соціальних гарантій. Але, викликає занепокоєння той факт, що більше 50% зайнятих за найпростішими професіями мають надмірний рівень кваліфікації, що може пояснюватися як відсутністю робочих місць, які б потребували робочої сили із вищим рівнем кваліфікації, так і низькою якістю освіти.

Таблиця 2

Рівень надмірної/недостатньої кваліфікації зайнятих в 2016 р., %

Основні групи професій	Надмірна кваліфікація	Недостатня кваліфікація
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)		56,10%
Професіонали	16,80%	30,40%
Фахівці	8,9%	51,30%
Технічні службовці	12,40%	58,50%
Працівники сфери торгівлі та послуг	5,60%	26,60%
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	19,90%	58,10%
Кваліфіковані робітники з інструментом	17,70%	29,90%
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технічного устаткування, складання	20,90%	25,50%
Найпростіші професії або не мають професії	54,20%	

Джерело. Розраховано автором за даними Держслужби статистики

Оскільки цифрова економіка є найбільш вдалим інструментом підвищення продуктивності праці, в тому числі через механізм створення високопродуктивних робочих місць в світі, можна зробити висновок, що наявний високоосвічений потенціал робочої сили може бути використаний саме в цій галузі. Недостатній рівень соціальної захищеності може бути компенсований впровадженням нових принципів політики соціальної якості.

Поширення цифрових відносин посилює вимоги до якісних компонентів робочої сили та рівня їх підготовки. Новий підхід до навчання в цифровій економіці передбачає впровадження змін на всіх рівнях освітнього процесу. Базою повинна стати цифрові компетенції та прикладні практичні навички. На професійному рівні це потребує інтеграції з компаніями-лідерами цифрового ринку, за допомогою яких мають бути визначений перелік цифрових компетенцій, надана площадка для стажування та оцінки якості підготовлених фахівців. Система освіти повинна забезпечити суспільству впевнений перехід до цифрової епохи, орієнтованої на ріст продуктивності, нові типи праці, потреби, що є можливим завдяки впровадженню в освітній процес усіх прошарків населення, формуючи індивідуальні маршрути навчання, управління власними результатами, віртуальну і доповнену реальність.

Список використаної літератури

1. The Future of Work Data sources: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf
2. Technology, jobs, and the future of work. — URL: <https://www.mckinsey.com/global-themes/employment-and-growth/technology-jobs-and-the-future-of-work>.
3. Зайнятість через цифрові платформи в Україні. Проблеми та стратегічні перспективи. Міжнародна організація праці, 2018 р – Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/15082018_ILO_report/wcms_ukr.pdf

Богашко О. Л., к. е. н., доцент,

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

**МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Помітна активізація виробництва у високотехнологічних секторах економіки всіх розвинених країн суттєво збільшила попит на фахівців технічного профілю, основу підготовки яких формують точні науки, перш за все – математика. Внаслідок цього з'явилася ще одна тенденція – формування попиту на ринку праці на інтелектуалів з математичною

підготовкою, здатних формулювати і практично вирішувати складні завдання з безліччю заздалегідь прорахованих цілей.

При еволюційному розвитку економіки, зміни на ринку праці теж відбуваються плавно: як правило, прогнозовані зміни в техніці і технології реалізуються протягом декількох років, і за цей період суспільна система встигає підготувати необхідних для обслуговування цих нововведень фахівців (загальновідома практика попереднього замовлення навчальним закладам різного типу на підготовку нових робітничих професій, інженерів, менеджерів і т. д.). Однак нові виклики в економіці багатьох країн різко скоротили час підготовки затребуваних у великій кількості фахівців, що мають сучасну освіту.

Громадськості регулярно і в різній формі подається надзвичайно великий обсяг інформації широкого спектру: спеціальності і спеціалізації в навчальних закладах різного рівня; умови навчання, гарантії, привілеї різним категоріям студентів; розмір інформаційного фонду, характеристики інформаційних систем для користування власними і зовнішніми фондами; інші характеристики (розмір території, наявність паркової зони, умови проживання, харчування, дозвілля, параметри системи охорони і т. д.); відомості про професорсько-викладацький склад, наукові досягнення і можливості, традиції, успіхи випускників різних років і т. д. Такі відомості, як обсяг набору і конкурс подаються зазвичай ближче до початку навчального року або початку циклу навчання.

В абсолютній більшості люди, що навчаються в університетах і коледжах, здобуття вищої освіти пов'язують із отриманням диплома бакалавра за відповідною спеціальністю. Інша справа, що тепер, для серйозної кар'єри такої освіти недостатньо; залишається лише вирішення питання пріоритетності при виборі ступеня післядипломного навчання – MBA або PhD (доктор філософії).

Незважаючи на певні відмінності між цими ступенями, вони визнаються всіма компаніями, тобто є практично рівними з точки зору забезпечення успішної кар'єри в західних країнах. Інтерес до фахівців з такими ступенями стали проявляти і деякі українські компанії, особливо представництва західних компаній, інтереси яких пов'язані з фінансами і фондовим ринком (при тому, що на офіційному рівні ці ступені не визнаються, всупереч розрекламованим свого часу зобов'язаннями України вступити в європейський освітній простір і виконувати Болонські угоди).

До навчання на ступінь MBA допускаються фахівці, що мають досвід роботи на керівних посадах. У програмах акцент зроблений на поглиблену систематизацію навичок управління компанією і її підрозділами. У строгому сенсі MBA – це не вчений ступінь, а сертифікат відповідності вимогам управлінської діяльності на середніх і вищих рівнях компанії [1, с. 16].

У числі визначальних факторів, від яких залежать перспективи розвитку української системи освіти, на перший план висувається проблема якості підготовки фахівців. Вона суттєво актуалізується у зв'язку з постійно зростаючою конкуренцією між вузами та новими вимогами ринку праці.

Знання, культура та моральність, які виступають важливою складовою інтелектуального капіталу, формуються у системі вищої освіти та професійної підготовки. Незважаючи на позитивні зміни у сфері української освіти та науки, нові закони та реформи в цій галузі, освітній рівень населення знижується.

Основною проблемою української вищої освіти є її значна невідповідність потребам суспільства. Структура підготовки бакалаврів та магістрів не враховує реальних потреб ринку праці. Внаслідок цього значна частина випускників на працює за спеціальністю і змушена витратити час та гроші на перепідготовку. Багато студентів розглядають вищу освіту лише як шлях до одержання диплома.

Враховуючи часткове скорочення діяльності великих промислових підприємств, можна зробити висновок, що за останнє десятиліття ситуація навряд чи суттєво покращилась. Як раніше, так і сьогодні, структура зайнятості населення України не відповідає вимогам постіндустріальної економіки, де найбільшу частку в структурі зайнятості повинна

становити інформаційна сфера, а в професійній структурі мусить постійно зростати питома вага висококваліфікованих фахівців.

Відтворення людського капіталу значною мірою здійснюється завдяки ринку праці, адже він є основною сферою, де людина може реалізувати особистий інтелектуальний капітал, а за посередництвом організації – організаційний капітал.

Проаналізувати структуру зайнятості населення України за професійними категоріями в економіці, за умов припинення висвітлення таких статистичних даних, досить складно. Можна лише зауважити, що в минулому десятилітті професійний склад був нерациональним і, що найгірше, тенденції його змін були вкрай негативні для відтворення людського капіталу України. Постійно скорочувалась частка професіоналів, фахівців, кваліфікованих працівників сільського та лісового господарства, робітників з обслуговування технологічного устаткування та технічних службовців. Натомість різко зростала частка працівників найпростіших професій та кількість працівників торгівлі та послуг, яка по суті, не впливала на розвиток та формування інформаційного суспільства та економіки знань.

Враховуючи часткове скорочення діяльності великих промислових підприємств, можна зробити висновок, що за останнє десятиліття ситуація навряд чи суттєво покращилась. Як раніше, так і сьогодні, структура зайнятості населення України не відповідає вимогам постіндустріальної економіки, де найбільшу частку в структурі зайнятості повинна становити інформаційна сфера, а в професійній структурі мусить постійно зростати питома вага висококваліфікованих фахівців.

Натомість, аналізуючи попит та пропозицію робочої сили за професійними групами (табл. 1), можна зазначити, що найменше навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) у працівників таких професій: кваліфіковані робітники з інструментом – 5 осіб, професіонали – 7 осіб, фахівці – 9 осіб, працівники сфери торгівлі та послуг – 11 осіб на одне робоче місце [3, с. 126].

Такі статистичні показники вражають, особливо в той час, коли більшість розвинутих країн цілеспрямовано реформують свою імміграційну політику так, щоб полегшити переїзд в країну інженерів, вчених прикладних спеціальностей, математиків, вчителів з природничих наук і інших фахівців, інтелектуальний потенціал яких заздалегідь вивчається і оцінюється.

Таблиця 1

Попит та пропозиція робочої сили за професійними групами

Професійні категорії	Кількість зареєстрованих безробітних, тис.		Потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), тис.		Навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду), осіб	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
<i>Усього</i>	490,8	390,8	25,9	36,0	19	11
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	67,1	64,5	1,9	2,7	35	24
Професіонали	43,0	33,2	3,8	4,7	11	7
Фахівці	49,3	36,6	2,8	3,9	17	9
Технічні службовці	30,2	20,4	1,2	1,6	26	12
Працівники сфери торгівлі та послуг	73,8	54,9	4,2	4,8	18	11
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	24,3	21,7	0,3	0,4	74	55
Кваліфіковані робітники з інструментом	48,9	35,9	5,2	7,9	9	5
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	82,4	70,4	3,8	5,8	22	12
Найпростіші професії	71,8	53,2	2,7	4,2	26	13

На світовому ринку праці, на відміну від українського, позначилися тенденції досить значного зростання попиту на робочу силу, підготовленої для вирішення широкого кола інтелектуально набагато складніших завдань управління і відтворення науково-

технологічних інновацій. Розвинені країни не в однаковій мірі виявилися готовими забезпечити цей попит своєчасною і якісною пропозицією, в зв'язку з чим в кожній ведеться робота з реформування та якісного вдосконалення систем підготовки національних кадрів. Дефіцит часу у вирішенні цих завдань змусить деякі з розвинених країн активізувати процеси науково-технічної імміграції.

З цих позицій успіх України у досягненні конкурентоспроможності залежить від її здатності якомога швидше адаптувати свій потенціал у сфері створення, використання та розповсюдження знань до потреб національної економіки.

Список використаних джерел

1. Антошкіна Л. И. Новые тенденции на мировом рынке интеллектуального труда / Л. И. Антошкіна // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – №4 (16). – С. 12 – 21
2. Богашко О. Л. Модернізація освітньої системи як відповідь на нові запити світового ринку інтелектуальної праці / О. Л. Богашко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Міжнародні економічні відносини та світове господарство”. Випуск 18. Частина 1. – Ужгород : Видавничий дім „Гельветика”, 2018. – С. 53 – 57.
3. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Державна служба статистики України. – Київ, 2017. – 611 с.

Божидай І.І., асистент
Устіловська А.С., викладач

Харківський національний університет будівництва та архітектури
(м. Харків, Україна)

РЕФОРМА ОСВІТИ ЯК ОСНОВА АДАПТИВНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

В зв'язку зі змінами в країні та світі у XXI столітті докорінно змінились і потреби економіки, але незмінними залишились підходи до освіти. Сучасна українська система навчання дає можливість здобути багаті сукупні знання за різним спрямуванням, але не дає здобувачам розуміння того, як можливо за їх допомогою реалізуватися у житті. Навчальний процес у закладах освіти не відповідає сучасним вимогам ані ринку праці, ані економіки в цілому.

Наукові та освітні заклади характеризуються відсутністю повного цільового фінансування та комплексних програм державної підтримки, недостатнім рівнем матеріально-технічного забезпечення, не якісним менеджментом та не ефективним управлінням. Вітчизняна наука, та безпосередньо вищі навчальні заклади, як осередки формування наукового потенціалу, втратила зв'язок з виробництвом. Відсутність механізмів реалізації креативних ідей та результатів винахідницької діяльності на базі підприємств призводить до втрати жаги у вчених до наукових пошуків.

Загальна чисельність випускників Закладів вищої освіти (ЗВО) має тенденцію до спаду, за останні 10 років їх кількість скоротилась більше ніж на 100 тис. осіб (рис. 1).

Що стосується кількості аспірантів, то їх чисельність з кожним роком скорочується, так у 2016 році кількість аспірантів складала 25963 особи, а у 2017 році вже 24786 осіб, що на 4,5% менше. Якщо проаналізувати кількість аспірантів та докторантів за останні 10 років, то можна зазначити стрімке зниження їх чисельності (рис. 2).

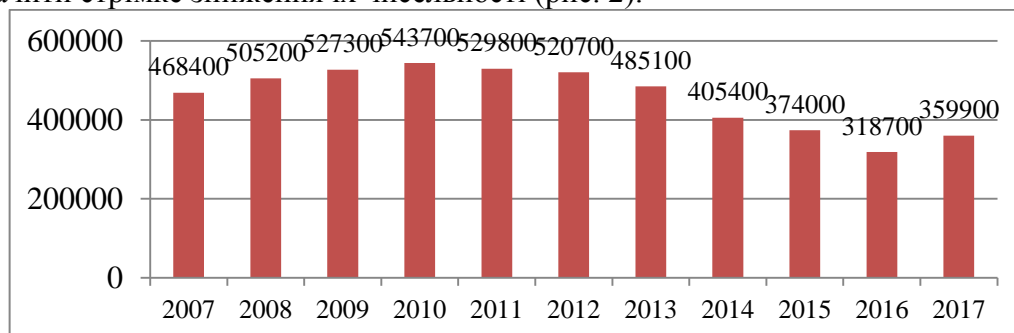

Рисунок 1 – Кількість випускників ЗВО за 2007-2017 роки.

Джерело [3]

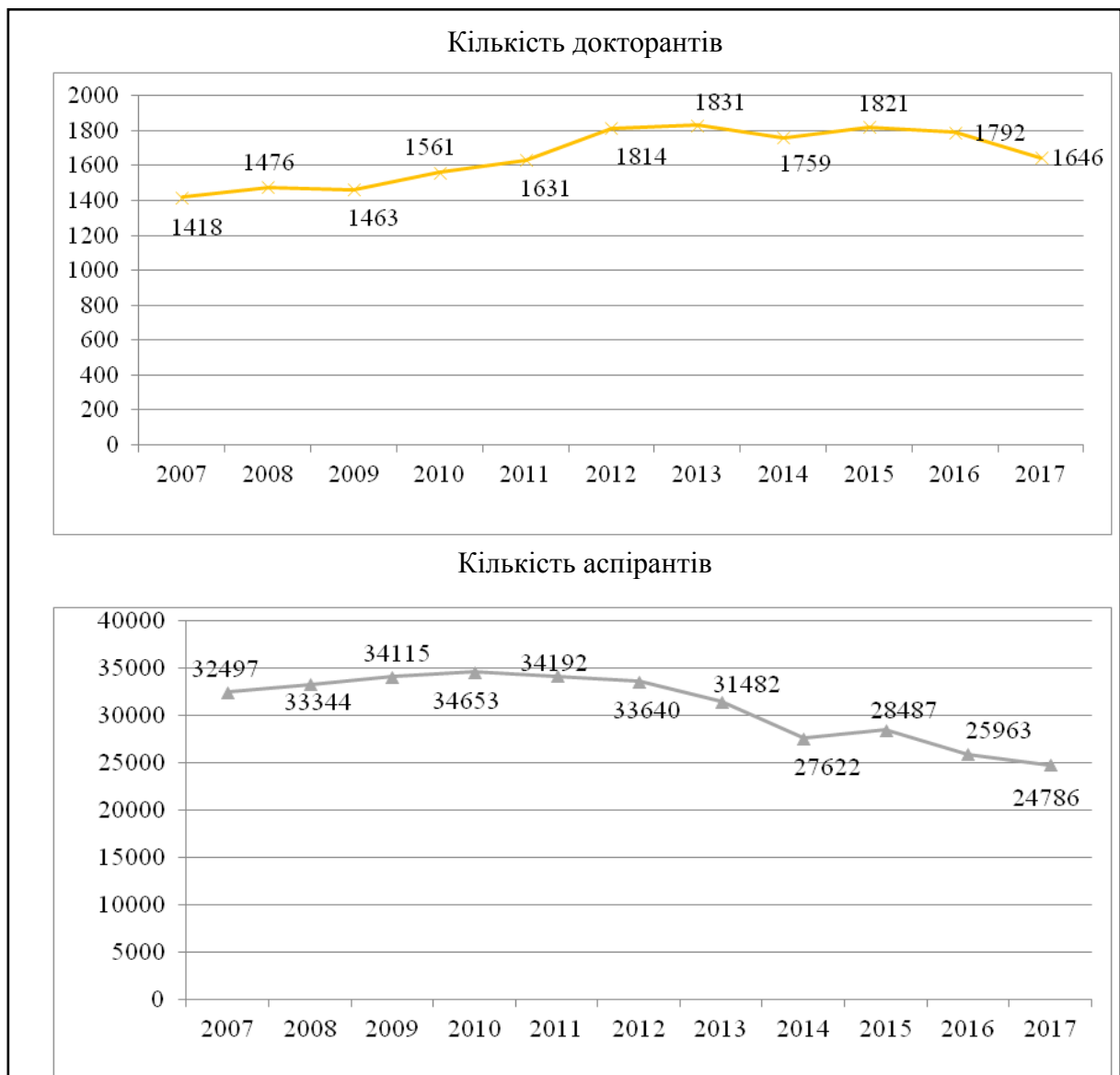

Рисунок 2 – Кількість докторантів та аспірантів за 2007-2017 рр
Джерело [3]

У сучасному світі лідерами в створенні економічного багатства стають країни, у валовому внутрішньому продукті (ВВП) яких значну питому вагу складають знання, нематеріальні активи, великі обсяги інвестицій у освіту, науку, охорону здоров'я, поліпшення якості довкілля. [4].

Провідні держави впроваджують програми підтримки та зв'язку освіти на всіх рівнях з виробництвом, надають широку базу для апробації та реалізації проектів різного спрямування та різних галузей, створюють значну фінансову підтримку даних напрямків діяльності. Освіта є основою для створення інтелектуального капіталу країни, її майбутньої конкурентоспроможності за всіма сферами життя, та як наслідок, високого рівня економічної безпеки.

У 2012 р. був прийнятий закон про «Проблеми освіти і загрози національній безпеці Сполучених Штатів Америки», країна розглядає освіту як основу для забезпечення національної безпеки держави. У Швейцарії також освіта та наука належать до пріоритетів. Її особливістю є жорсткий контроль за якістю випускників.

Освіта у Франції вважається однією з найкращих у світі. Вона характеризується доступністю безкоштовного навчання в державних вищих закладах та однаковим рівнем якості в межах країни (не залежно від провінції). На потреби освіти щорічно витрачається приблизно 21% державного бюджету та залучено більш ніж половину державних службовців.

Освіта Фінляндії займає перше місце у світі за показником рівня знань. Її особливостями є: рівність, безкоштовність, індивідуальний підхід, практичність, довіра, добровільність та самостійність.

Освіта у Румунії є безкоштовною. Навчальний цикл закінчується в дванадцятому класі, коли студенти закінчують бакалаврат.

Два останні президенти Естонії поставили безоплатну освіту першим пріоритетом держави. Японія, Сінгапур, Шанхай, Індонезія, Туніс – приблизно 16-20 відсотків державного бюджету йде на освіту, і це вважається нормою. В результаті цього високі технології йдуть уверх, зростає конкурентоздатність у високих технологіях. Ці країни дбають про своє майбутнє [2].

Стрімкий розвиток Китаю відзначається і у освіті. Рівень академічних програм відповідає найвищим міжнародним стандартам, великі західні вузи відкривають тут свої філії.

В Україні основу економіки складають сировинні галузі, з низьким рівнем обробки та доданої вартості, що не включають значну інтелектуальну складову. Це суттєво впливає на рівень конкурентоспроможності держави та істотно знижує потенціал розвитку. Не дивлячись на це результати наукових досліджень і науково-технічних розробок все ж певною мірою впливають на зростання ВВП.

Саме тому життєво необхідна реформа освітньої галузі. Вона покликана вирішити питання: актуальності навичок, знань, умінь та компетенцій випускників, що відповідають сучасним вимогам українських та міжнародних роботодавців; створити сприятливі умови для апробації та реалізації наукових розробок, творчих пошуків; сформувати мобільність учбових закладів та гнучкість учбового процесу; забезпечити високий рівень конкурентоспроможності вітчизняної освіти.

Список використаних джерел

1. Реформа освіти і науки в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-osviti>
2. Виступ відомого вчителя змусив парламент аплодувати стоячи [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://vsviti.com.ua/news/89086>
3. Державна служба статистики [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Полунеев Ю. AGNITIO EST PROSPERITAS: від економіки товару до економіки Знання [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня, 2005.- №19 - Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/agnitio_est_prospertas_vid_ekonomiki_tovaru_do_ekonomiki_znannya-43432.htm

Бородина Д.Н., студентка, 4 курс, група М-41

Яцевич Н.В., к.э.н., доцент

*Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации
(г. Гомель, Республика Беларусь)*

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОВЕДЕНИЮ МАРКЕТИНГОВОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РАБОТОДАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЯМИ ОБРАЗОВАНИЯ

Способность организации эффективно управлять своими сотрудниками является главным источником её долговременного процветания, особенно в условиях глобализации и усиливающейся конкурентной борьбы. Одним из немаловажных факторов здесь является компетентность руководящего персонала в области управления персоналом, а также понимание важности данной сферы управления, знание общих закономерностей поведения человека в организации и обществе в целом, владение современными методами управления человеческими ресурсами.

Одной из областей теории управления человеческими ресурсами является маркетинг персонала организации, основные положения которого находят своё применение при проведении организацией маркетинговых исследований рынка труда.

В условиях формирования рыночных отношений все хозяйствующие субъекты постоянно ощущают на себе влияние изменяющихся факторов внешней среды. Создание системы маркетинговых исследований позволяет оперативно получать необходимую информацию об изменениях, происходящих во внешней среде, что способствует разработке эффективной стратегии развития персонала организации, а также дает возможность вовремя корректировать ее с учетом ситуации на рынке.

Маркетинговые исследования представляют собой сбор, обработку и анализ данных с целью уменьшения неопределенности, сопутствующей принятию маркетинговых решений. Исследованиям подвергаются рынок, конкуренты, потребители, цены, внутренний потенциал организации.

Исследование рынка – самое распространенное направление в маркетинговых исследованиях. Оно проводится с целью получения данных о рыночных условиях деятельности субъектов рынка труда. Как подчеркивают специалисты, без рыночных исследований невозможно систематически собирать, анализировать и сопоставлять всю информацию, необходимую для принятия важных решений, связанных с деятельностью на рынке, выбором рынка, определением емкости рынка, прогнозированием и планированием деятельности.

Объектом исследования является конъюнктура рынка труда и формирующие ее тенденции под влиянием взаимоотношений наемных работников, работодателей, государственных служб занятости, негосударственных структур по содействию занятости и подбору персонала, учреждений образований, контактных аудиторий по вопросам потребительских предпочтений качественных характеристик персонала, причин неудовлетворенности персонала условиями занятости, исследования специализированных тематических источников информации, рекламных источников, источников и посредников в процессе удовлетворения потребности в персонале и др.

Исследование потребителей трудовых ресурсов позволяет определить и исследовать весь комплекс факторов, которыми руководствуются работодатели при выборе персонала. В качестве объектов исследования выступают потребители – организации и индивидуальные наниматели рабочей силы. Предметом исследования является мотивация поведения нанимателя на рынке труда и определяющие ее факторы. Изучается структура производства, обеспеченность трудовыми ресурсами, тенденциями спроса на нее.

В связи с тем, что рынок труда – это особый рынок, где не только удовлетворяется потребность в наемных работниках, но и сам работник подыскивает себе удовлетворяющее его рабочее место, то предметом исследования должна стать мотивация потребительского поведения на рынке труда. Исследуется структура существующих рабочих мест, их качественные характеристики, тенденции в изменении занятости этих мест. Здесь также необходимо подчеркнуть, что особенностью рынка труда является конкуренция как между потенциальными работниками, так и между работодателями за наиболее качественные трудовые ресурсы.

Главной целевой установкой исследования является определение соответствия характеристик работников, обращающихся на рынке труда, запросам и требованиям работодателей, а также анализ их конкурентоспособности. Исследование позволяет получить сведения относительно того, что хочет иметь потребитель, т.е. работодатель, какие качественные характеристики работника он более всего ценит. Результаты исследования дают возможность разрабатывать программы подбора и развития персонала, а учреждению образования – формировать соответствующие тенденциям развития рынка труда учебные программы.

Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации является единственным кооперативным учреждением высшего образования в Беларуси, обеспечивающим подготовку квалифицированных специалистов, как для системы потребительской кооперации, так и для других отраслей национальной экономики.

С целью проведения маркетингового исследования работодателей в системе потребительской кооперации нами разработан шаблон анкеты в сервисе Google Forms.

Целью анкетирования является исследование состояния рынка труда и трудовых ресурсов в организациях потребительской кооперации, в том числе анализ удовлетворенности работодателей молодыми специалистами, в первую очередь, выпускниками учреждения образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», а также определение перспективных кадровых запросов потенциальных работодателей для обучения в университете. Кроме того, в анкетировании проводится исследование внешнеэкономической деятельности организаций потребительской кооперации.

Целевой аудиторией проведения анкетирования являются руководители организаций и кадровых служб системы потребительской кооперации Беларуси.

Анкета включает три группы вопросов. Задачами анкетирования по первой группе является получение контактной информации по респондентам (фамилия, имя, отчество, занимаемая должность, контактный телефон, адрес электронной почты) и общей информации об организации, участвующей в исследовании (полное наименование и численность работников).

Задачей второй группы вопросов является выявление состояния кадрового потенциала организации, удовлетворенность работодателей выпускниками учреждения образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», а также определение кадровых потребностей и перспектив повышения квалификации сотрудников.

Так, в данную группу входят вопросы, направленные на оценку респондентами ситуации с наличием кадров в ближайшей перспективе и их соответствием имеющейся квалификации, определение потребности в высококвалифицированных кадрах, выделение критериев отбора молодых специалистов, а также определение плановых потребностей в молодых специалистах в перспективе, уточнение доли молодых специалистов, работающих по специальности.

Важным элементом анкетирования является определение согласованности и взаимосвязи рынков труда и образования, поскольку в настоящее время трансформируются требования, предъявляемые к качеству подготовки специалистов. Организации заинтересованы в найме высококвалифицированных сотрудников, отвечающим запросам современной экономической ситуации.

В этой связи ряд вопросов анкеты направлен на определение степени взаимодействия организаций потребительской кооперации, участвующих в исследовании, с учреждением образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации»: численность работающих выпускников, оценка качества профессиональной подготовки специалистов в университете, определение направлений сотрудничества с учреждением образования, потребности в специалистах по конкретным специальностям. Также в анкете уточняются перспективы подготовки специалистов по II ступени высшего образования (в магистратуре) и повышения квалификации специалистов, в том числе по формам получения образования и конкретным специальностям.

Третья группа вопросов в анкете направлена на исследование внешнеэкономической деятельности организации потребительской кооперации, участвующей в исследовании, что обусловлено спецификой кафедры мировой и национальной экономики. Так, в данную группу включены вопросы, касающиеся состояния внешнеэкономической деятельности и оценки перспективных экспортных рынков сбыта продукции.

Таким образом, важным инструментарием исследования состояния и потребностей рынка труда является анкетирование работодателей. Организациям для удержания конкурентных позиций на рынке и формирования эффективной конкурентной стратегии необходимо проводить маркетинговые исследования, что поможет эффективно выстроить стратегию работы с персоналом. Участие работодателей также является необходимым условием при подготовке специалистов нового поколения в учреждениях высшего

образования. От взаимодействия учреждений образования с работодателями зависит выбор соответствующих организационных форм, методов образовательного процесса.

Список использованных источников:

1. Ермолаева, С.Г. Рынок труда: учеб. пособие / С.Г. Ермолаева. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – 108 с.
2. Крылов, А.О. Методика осуществления маркетинговых исследований / А.О. Крылов // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <file:///C:/Users/%D0%94%D0%B8%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/metodika-osuschestvleniya-marketingovyh-issledovaniy-rynka-truda-dlya-privlecheniya-i-uderzhaniya-personala.pdf>. – Дата доступа: 23.10.2018.
4. Жук, С.С. Исследования рынка труда: возможности применения маркетингового инструментария / С.С. Жук // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.konspekt.biz/index.php?text=1147>. – Дата доступа: 22.10.2018.
5. Томилов, В.В. Маркетинг рабочей силы / В.В. Томилов, Л.Н. Семеркова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.marketing.spb.ru/read/m6/2.htm>. – Дата доступа: 23.10.2018.

Бурлай Т.В., к.э.н., доцент

Институт экономики и прогнозирования НАН Украины

(г. Киев, Украина)

СОЦИАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ В СФЕРЕ ЗАНЯТОСТИ И ОБРАЗОВАНИЯ

Цифровизация экономики и общества, которую Всемирный банк определяет как процесс формирования системы экономических, социальных и культурных отношений, основанных на использовании цифровых информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), в последние годы становится все более масштабной и динамичной. Так, по оценкам ЮНКТАД, в настоящее время на производство товаров и услуг ИКТ приходится 6,5% всей производимой в мире продукции; занятость в глобальном секторе услуг ИКТ охватывает около 100 млн. чел.; общемировой объем продаж в сфере электронной торговли в 2015г. достиг 25,3 трлн. долл. США, а прогнозный рост глобального интернет-трафика к 2019г. превысит уровень 2005г. в 66 раз. Вместе с тем уровень глобального цифрового неравенства крайне высок, и хотя за период 2010-2015гг. число пользователей Интернета на планете возросло на 60%, более половины населения мира по-прежнему не подключены к сети [1, с. 2-3].

При этом процесс распространения цифровых технологий генерирует *серьезные социальные вызовы*, прежде всего, *в сфере занятости и образования*. На этом акцентируют внимание эксперты Всемирного экономического форума, предоставив прогноз о кардинальном изменении в ближайшие годы пропорций использования человеческого и автоматизированного труда: если в 2018г. в общем количестве отработанного рабочего времени удельный вес человеческого труда составляет 71%, то уже к 2022г. он сократится до 58%, а в 2025г. вообще составит менее половины – 48%. Даже те рабочие задачи, которые до сих пор характеризуются доминированием человеческого труда, – коммуникации и взаимодействия людей; координация, управление и консалтинг; творческое мышление и принятие решений, – скоро станут намного более автоматизированными и оснащенными искусственным интеллектом [2].

В данном контексте наиболее значимым социальным вызовом цифровизации является *сокращение занятости*. Согласно базовому прогнозному сценарию Института McKinsey, вследствие распространения автоматизации и других новых технологий существует риск сокращения до 2030 года на глобальном рынке труда 375 млн. наемных работников (14% мировой рабочей силы), в т.ч. примерно 23% рабочих мест потенциально будет сокращено в США, 16% – в Китае и 13% – в Мексике [3, с. 17]. Риски сокращения занятости под влиянием цифровизации предметно изучаются и специально созданной МОТ Глобальной комиссией по вопросам будущего сферы труда, начавшей работу в августе 2017г. Экспертами этого международной структуры высокого уровня был подготовлен отчет «Влияние технологии на качество и количество рабочих мест» [4], в котором подчеркивается деструктивный характер технологических изменений и их потенциально масштабные последствия, связанные с сокращением рабочих мест, – его оценочные объемы колеблются в

широком діапазоні від менше ніж 10% всіх робочих місць до максимальних 60%. Однак, як показують інші дослідження, автоматизація (цифровізація) потенційно може витіснити в середньому 15% робочих місць, оцінених в еквіваленті повної зайнятості. Відзначається, що потенціал впливу цифровізації на сферу зайнятості дуже відрізняється в розвинутих і розвиваючихся країнах. В країнах з розвинутою економікою технологічні зміни в цілому не будуть викликати значущого зростання безробіття, витрати на цифровізацію будуть суттєво скорочуватися, а темпи скорочення робочих місць знизяться в довготривалому періоді. Навпаки, розвиваючіся країни через дефіцит інвестицій в нові технології і низького рівня цифровізації можуть і не відчути її значущого впливу на ринки праці – наприклад, згідно оцінці Всесвітнього банку, для автоматизації двох третин робочих місць в розвиваючихся країнах знадобиться декілька десятиліть [4].

Серьозним соціальним викликом цифровізації є *реструктуризація галузевої і професійно-кваліфікаційної зайнятості*, яка потенційно може мати значущі масштаби. Так, в зазначеному вище дослідженні Інституту McKinsey прогнозується, що до 2030г. під впливом впровадження цифрових технологій, від 3% (75 млн.) до 14% (375 млн.) працівників на глобальному ринку праці чекає перекваліфікація і перехід в інші професії [3, с. 2]. Очевидно, що це створить нові вимоги до систем освіти і професійної підготовки, а також додаткову навантаження на них.

Распространение нестандартной занятости и новых форм социально-трудовых отношений в ході процесів цифровізації – ще один породжуваний ними соціальний виклик, що вимагає адекватної реакції. Розмова йде про швидке поширення нестабільної і незахищеної зайнятості (частичної, тимчасової, дистанційної або самозайнятості), – в частині, в таких нових формах соціально-трудових відносин як фріланс, е-ланс, краудсорсинг, ко-воркінг, аутстафінг, аутсорсинг і др., – яка характеризується відсутністю постійного трудового доходу, дуже низьким рівнем соціальної захисту працівників і високими ризиками безробіття. Проблема полягає в тому, що в таких умовах наймані працівники фактично опиняються за межами національних систем соціальної захисту населення і поповнюють ряди такого «небезпечного соціального класу» як прекаріат.

Серед головних соціальних викликів цифровізації слід відзначити і *усилення нерівності в сфері зайнятості* внаслідок подальшої поляризації трудових доходів населення. В квітні 2018г. спеціалістами Міжнародного валютного фонду підготовлено доповідь, в якій увага акцентується на негативних наслідках автоматизації для підвищення реальної зарплати і зменшення нерівності в сфері зайнятості. В ній відзначається, що в майбутньому технологічні досягнення матимуть негативний вплив на сферу зайнятості в частині посилення поляризації трудових доходів, оскільки будуть сприяти висококваліфікованій діяльності і не будуть – низькокваліфікованій. Таким чином, процеси автоматизації, роботизації і цифровізації можуть привести до посилення дисбалансу на ринку праці, і оскільки для їх усунення наймані працівники повинні подолати невідповідність своїх кваліфікаційних навичок потребам ринку, то значуща частина робочої сили може взагалі опинитися за його межами [5, с. 14].

Виклики в сфері освіти і професійної підготовки є закономірним наслідком впливу на сферу зайнятості поширення цифрових ІКТ. Дослідники справедливо відзначають, що при переході до цифрової економіки виникає об'єктивна необхідність повернення до фундаментального освіти і в середній, і в вищій школі, – як єдиного можливого шляху підготовки суспільства до життя в нових умовах, коли змінюється сама природа зайнятості, економіка з високою продуктивністю «цифрованого» праці ускладнюється, інтелектуального праці стає більше [6, с. 202]. В даному випадку виникає потреба в адаптації національних систем освіти і професійного навчання не тільки до динамічних процесів галузевої і

професійно-кваліфікаційної реструктуризації зайнятості і ринків праці, але і новими вимогами щодо цифрових і інших компетенцій, необхідних в епоху цифровізації, а також домінуванню моделі освіти на протязі всієї життя (*life-long learning education*).

На наш погляд, охарактеризовані вище ключові соціальні виклики цифровізації повинні адекватно враховуватися національними урядами, в тому числі урядом України, при формуванні і реалізації довготривалої державної політики соціально-економічного розвитку. В її основу цілеспрямовано внести положення розробленої Групою двадцяти в 2016г. Ініціативи по розвитку і співпраці в області цифрової економіки (*G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative*). В цьому документі вказується, що в сучасних умовах, під впливом цифровізації освітня, соціальна політика і політика зайнятості держав будуть трансформуватися і для забезпечення ефективності цієї трансформації, урядам слід звернути увагу на необхідність [7, с. 6]:

- скорректировать все формы образования и обучения в течение всей жизни, чтобы в полной мере раскрыть потенциал новых цифровых технологий и развить у людей профессиональные навыки, необходимые на рынке труда в условиях глобальной цифровизации, включая профессиональную подготовку и «обучение на рабочем месте»;
- способствовать использованию цифровых технологий в системе начального и среднего образования, а также увеличению числа школьников, имеющих доступ к образовательному контенту, широкополосному доступу в Интернет, цифровым инструментам обучения;
- продвигать цифровые технологии для использования в сфере предоставления социальных гарантий и компенсаций, в т.ч. образования, здравоохранения, распределения субсидий и т.д.;
- способствовать распространению цифровых навыков для усиления конкурентоспособности трудовых ресурсов путем поддержания соответствующего сотрудничества между учебными заведениями и техническими училищами, библиотеками, предприятиями (фирмами), общественными организациями;
- улучшать цифровые навыки населения, как молодежи, так и пожилых людей, женщин и мужчин, лиц с ограниченными возможностями, других социально уязвимых групп населения и др., – для того, чтобы способствовать их участию в цифровой экономике, созданию качественно новых рабочих мест, обеспечению достойных условий труда, а также росту доходов и повышению благосостояния людей.

Список использованных источников

1. ЮНКТАД, 65-я сессия Совета по торговле и развитию (4-12 июня 2018). Промышленная политика и политика в области производственного потенциала в интересах цифровой экономики. 9 с.
2. Stefanova-Ratcheva, V., Leopold, T. (September 2018). 5 things to know about the future of jobs. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/09/future-of-jobs-2018-things-to-know>
3. McKinsey Global Institute (2017). Jobs Lost, Jobs Gained: Workforce Transitions in a Time of Automation. 148 pp.
4. МОТ (15-17 февр. 2018). Влияние технологии на качество и количество рабочих мест. Аналит. материал для 2-го заседания Глобальной комиссии по вопросам будущего сферы труда. Вып. № 6. 10 с.
5. IMF (April 2018). Technology and the Future of Work. IMF Staff Note. 33 pp.
6. Масленникова, А.В. (2018). Будущее рынка труда в условиях цифровизации экономики. Человеческий капитал в формате цифровой экономики. Междунар. науч. конф., посвященная 90-летию С.П. Капицы. Москва, 16 февр. 2018г. С. 200-207.
7. G20 (September 4-5, 2016). G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative. China, Hangzhou. 9 pp.

Гернего Ю.О., к.е.н., доц. кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Дибя О.М., к.е.н., доц., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
*ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»,
(м. Київ, Україна)*

ЕНДАВМЕНТ В ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сучасне суспільство є достатньо швидкозмінним та нерозривно пов'язаним із трансформаціями, які відбуваються у сфері економіки, науки, техніки та технологій, змінами відтворювальної та інституційної структури економіки. Крім того, формування стійких тенденцій конкурентоспроможності економіки країни неможливе за умови неналежного рівня розвитку освіти та науки, що становить основу для розбудови інноваційного вектору розвитку економіки, активізації інноваційних процесів на національному рівні. Трансформація якісно-нової парадигми соціально-економічного розвитку тісно пов'язана із актуалізацією потреби розбудови процесів людського розвитку.

Людський розвиток відіграє роль невід'ємного якісного атрибуту усіх трансформаційних процесів соціально-економічної системи, що набуло поширення в контексті обґрунтування концептуальних засад виробництва економічних благ, розвитку продуктивних сил та економічних відносин. Особливого значення набуває обґрунтування потреб підтримки окремих компонентів людського розвитку, зокрема охорони здоров'я, культури та освіти.

В умовах сучасних соціально-економічних трансформацій, в Україні нагальною потребою є систематизація заходів для посилення тенденцій інноваційного розвитку ключових сфер суспільного життя. Проте, достатньо часто виникає потреба перегляду структури залучених фінансових ресурсів для підтримки людського розвитку, забезпечення якісно-нового рівня його компонентів. У такому випадку, вартими уваги є альтернативні джерела фінансування, які набули поширення у розвинених країнах світу. Зокрема, якісні трансформації у сучасному суспільстві тісно пов'язані із тенденціями та напрямками еволюції науково-освітніх процесів. Актуальності набувають дослідження, пов'язані із обґрунтуванням прогресивних практик використання ресурсів ендавмент фондів, оцінкою потенціалу залучення додаткових ресурсів за допомогою ендавменту з метою розвитку освіти в Україні.

Незважаючи на те, що в Україні явище ендавменту є достатньо інноваційним, подібна практика досить давно з'явилася в Європі. Так, одними із перших зафіксованих згадок про ендавмент є згадки, датовані близько 176-м роком нашої ери та пов'язані з іменем римського імператора Марка Аврелія. Однак, ендавмент у якості джерела фінансування освіти остаточно набув поширення у Великій Британії близько 1502-го року. У цей час зусиллями графині Маргарет Бофорт було створено перші ендавмент-фонди в університетах Оксфорд та Кембридж з ціллю залучення висококваліфікованих викладачів. Проте, максимального поширення та сучасного змісту явище ендавменту набуло тільки у ХХ столітті в результаті посилення соціальної, економічної та політичної нестабільності у світі, зростання дисбалансів у сучасному суспільстві.

В умовах сьогодення, досягнення ефектів інвестування відбувається за умови дотримання актуальних трендів освітніх процесів. Трендом сучасності є зміни цільових орієнтирів освіти, що, відповідно, стає основою для виокремлення пріоритетів залучення фінансових ресурсів за рахунок ендавменту на регіональному рівні, зокрема в країнах Європи.

Так, на початку 2018-го року спеціалістами Європейського Парламенту та Ради ЄС схвалено оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання протягом життя, які є відмінними порівняно із попередньою редакцією рекомендацій (рис. 1) [1].

Рис. 1. - Цільові орієнтири для створення ендавмент-фондів *

* Джерело: узагальнено за [2].

В контексті розвитку загальноєвропейських тенденцій ендавменту, відбувається його активізація в окремих країнах Європи. Однією із найбільш вдалих є практика ендавменту в Німеччині. Наприклад, серед європейських вишів один із найбільш значних ендавмент-фондів є фонд Технічного університету Цюріха (ETH Zurich), якому належить приблизно 400 млн. дол. США [3]. Ендавменти найбагатших університетів Великобританії – Кембриджа та Оксфорду складають близько чотирьох млрд. фунтів стерлінгів [4].

Натомість, в Україні понад 70% ресурсів у загальній структурі фінансування освіти мають державне походження, приватні інвестиції надаються здебільшого у формі плати за навчання та являються є домашніх господарств. Ендавмент фонди знаходяться на етапі започаткування, що, зокрема, пов'язано із низьким рівнем поінформованості суспільства (в т. ч. освітянського сектору) із їх сутнісними характеристиками та перевагами [5].

У нашій країні ендавмент фонди сформовані тільки на базі Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (розмір близько 245 288 грн) та при Університеті банківської справи Національного банку. Метою створення таких фондів є формування основи з метою забезпечення фінансової стабільності навчального закладу, успішної реалізації існуючих освітніх та наукових програм і проєктів, розвиток інфраструктури та незалежність від економічних і суспільних коливань [3].

Таким чином, ендавмент є інноваційним джерелом фінансування освітніх пріоритетів у розвинених країнах Європи. Ендавмент фінансування є одним із найбільш оптимальних джерел розвитку освітньої складової інноваційної економіки, що пов'язано із його соціальною (благодійною) природою та одночасно інноваційним (популяризаційним) характером. Натомість, в Україні спостерігаємо існування потенціалу для розширення

спектру залучених за рахунок ендавменту ресурсів. Це доводить існування перспектив для подальшої імплементації ендавмент-технологій з метою розвитку освіти та збалансування людського розвитку в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Proposal for a council recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. – Brussels: European Commission, 17.1.2018. – 18 p.
2. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. – Brussels: European Commission, 17.1.2018. – 10 p.
3. Рябков К. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодні / К. Рябков, В. Покідіна // Популярна економіка: ціна держави. – 2015. – № 34. – С. 1 – 18
4. University of Cambridge. - [Electronic resource]. - The way of access: http://en.wikipedia.org/wiki/University_of_Cambridge.
5. Гернего Ю. О. Ендавмент фінансування освітньої складової інноваційної економіки в Україні. / Ю. О. Гернего // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 8. – С. 563 – 567.

Гонга С. В., к.е.н.,
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ІРЛАНДІЇ

На сьогодні Ірландія є одним з країн-лідерів у виробництві та експорті інноваційної та наукомісткої продукції, хоча ще на середину ХХ ст вона була переважно аграрною країною. За кілька останніх десятиріч вдалося побудувати конкурентоспроможну економіку, яка не поступається передовим країнам. Пропонуємо розглянути використаний спектр інструментів та заходів для формування національної інноваційної системи (НІС) Ірландії, адже, на нашу думку, цей досвід може бути корисний для розбудови НІС України, яку наразі лише належить сформувати.

Підвалини ірландського економічного дива були закладені ще у 1980х роках: проведене реформування державних витрат, знижені податки на прибутки підприємств та особисті доходи (зокрема і для міжнародних компаній), на високому рівні проходила підтримка освіти на всіх рівнях, велика увага приділялась розвитку інфраструктури. Основним напрямом реформ було створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій у національну економіку, та інтеграція у світові технологічні потоки.

Всі залучені у розвиток інноваційної економіки інструменти можна поділити на три частини: державна підтримка, інституційна реформа, реформа вищої освіти. Головним принципом державної політики у сфері інноваційно-технологічної діяльності було створення сприятливого середовища для залучення транс-національних корпорацій, які приносили технологічний та інвестиційний капітал. Паралельно створювались умови для розвитку національних експортно-орієнтованих та наукомістких підприємств, створенні та фінансуванні бізнес-інкубаторів, зниження податкової ставки та спрощенні бюрократичних процедур. Окрім того, переважно за кошти ЄС, додаткова підтримка надавалась інноваційним підприємствам, що діяли в найменш розвинутих регіонах країни. Особлива увага приділялась взаємодії та співпраці ТНК та національних підприємств, що призводило до обміну досвідом та широкого трансферу технологій [1].

Важливою складовою розбудови НІС Ірландії була інституційна реформа. Так, була створена низка державних та напівдержавних органів: Національний комітет з наукової, технологічної та інноваційної політики при уряді (головний координуючий орган, що здійснює діяльність в сфері інновацій); створення Департаментів з наукової, технологічної та інноваційної політики в міністерствах (розробляють шляхи впровадження інноваційної продукції у підвідомчих галузях); створення консультативної Наукової ради (що забезпечує взаємодію та координацію дій уряду та приватного підприємництва), Відділ науки, технологій та інновацій (відповідає за розвиток та просування інновацій в регіонах країни, та на

міжнародному рівні), Національна рада з розвитку конкурентоздатності (порівнює та аналізує інформацію про конкурентоздатність економіки Ірландії відносно інших країн) [2].

Напівдержавні інститути сформовані навколо “Forfas”: установи, метою діяльності якої є розвиток промисловості та технологій у Ірландії. Вона виконує п'ять основних функцій: проводить незалежні дослідження, надає інформаційну підтримку у сфері виробничої та наукової політики; надає актуальну інформацію Міністерству зайнятості, виробництва та інновацій про зміни на ринку праці та актуальні потреби глобального бізнес-середовища; оцінювання узгодженості політики усіх установ, що надають підтримку підприємцям; проводить оцінку інноваційної політики підприємства; надає адміністративну та дослідницьку підтримку незалежним консультативним групам. Окрім того, у складі “Forfas” є кілька структурних підрозділів, що виконують специфічні функції. Так, Агенство промислового розвитку (IDA) — головною метою якого є залучення іноземних інвестицій у прикладні наукові галузі, та пошук і залучення в діяльність іноземних наукових проєктів. “Ентерпрайз Айрленд” -- відповідає за інформаційне та матеріальне забезпечення інноваційної діяльності національних підприємств. Ще однією важливою складовою ірландської НІС, незалежною від “Forfas”, є Фонд науки Ірландії. Він забезпечує та підтримує проведення фундаментальних досліджень в стратегічних галузях, що пов'язані з майбутнім розвитком та конкурентоспроможністю промисловості в країні.

Необхідною складовою інноваційної економіки є дієва система вищої та безперервної (підвищення кваліфікації) освіти. В цій сфері держава так само орієнтується на співпрацю закладів освіти за підприємництва, зокрема, іноземного. Ірландія має найвищий показник кількості ВНЗ на душу населення, та один з найвищих за кількістю бажаючих отримати вищу освіту. Складається з університетів, що мають високий рівень автономії та самоврядування, проте фінансуються, здебільшого, з державного бюджету, педагогічних та технологічних інститутів. Останні користуються меншою автономією, та мають менше можливостей для проведення фундаментальних наукових досліджень, проте спрямовані на практичну діяльність, співпрацю з промисловістю та розробкою реальних проєктів, що можуть бути впроваджені у виробництво. Окремою ланкою стоять незалежні (приватні) коледжі, які мають широкий вибір освітніх програм [4].

Велика увага приділяється співпраці з зарубіжними вузами та участі у міжнародних наукових проєктах. Створені регіональні комітети з реалізації науково-технічних та освітніх програм, що надають послуги підготовки та перепідготовки кваліфікованих працівників, підприємницьку підготовку, зокрема щодо специфіки ведення інформаційного, інноваційного та наукомісткого виробництва, надаються інформаційні послуги [3].

Окрім того, в Ірландії діє мережа Центрів передачі інновацій, створених переважно, завдяки фінансуванню ЄС, які забезпечують національний та міжнародний трансфер технологій, налагодження партнерських відносин між замовниками та виконавцями НДДКР. Надається підтримка з ліцензування інноваційного продукту, продаж ліцензій на різних умовах, супровід у створенні старт-ап та спін-оф компаній.

Таким чином, Ірландії вдалося побудувати достатньо ефективну НІС. Серед її недоліків можна назвати відносну залежність інноваційної діяльності від ТНК та іноземних наукомістких підприємств, так як рівень власних інвестицій у НДДКР залишається відносно низьким, однак, саме така співпраця дає можливість конкурувати на достойному рівні з передовими технологічними країнами, забезпечувати високий ступінь залучення інвестицій в економіку країни, балансує на межі “технологічного офшору”. Іноземний фінансовий та технологічний капітал дозволяє ефективно стимулювати власні дослідницькі установи, та створює сприятливе середовище для розвитку власних інноваційних підприємств. Відтак, Ірландія має всі можливості для подальшого орієнтування на власні наукові та виробничі можливості, та подальше лідерство у сфері інноваційного та наукомісткого виробництва. На нашу думку, така “експортна технологічна модель” може бути корисною для України, та цей досвід має враховуватись при побудові НІС України.

Список використаних джерел

1. Монахов И.А. Ирландия на пути инновационных преобразований: истоки и перспективы развития / И.А. Монахов // *Инновации*. -- 2012. -- № 10. -- С. 106 — 112.
2. Мойсейчук Г. Ирландия: опыт инновационного прорыва / Г. Мойсейчук // *Банкаўскі веснік*. -- 2007. -- №7 (372) – С. 12-16
3. Соколов Д. В., Борисенко А. И. Построение экономики знаний в малых странах ЕС: сравнение ирландского и чешского опыта (1990–2010 гг.) / Д. В. Соколов, А. И. Борисенко // *Альманах «Наука. Инновации. Образование»*. – М.: Языки славянской культуры, 2012. – Вып. 12. – 2012. – С. 189-203.
4. Запорожченко Ю. Г. Система освіти в Ірландії: методичні рекомендації до курсу «Порівняльний аналіз освітніх систем» / Ю. Г. Запорожченко. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2007. – 45 с.

Грубляк О.М., к.е.н.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)*

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» влітку 2014 року стало початком реформи та модернізації вітчизняної вищої школи. Метою реформи є розв'язання найгостріших проблем української вищої освіти та її наближення до сучасних європейських стандартів [1].

Від 2014 року започатковані зміни, спрямовані на розширення автономних академічних прав закладу вищої освіти:

- ухвалено узгоджений із міжнародною класифікацією новий перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти;
- ВНЗ одержали право створювати будь-які власні освітні спеціалізації в межах ліцензованих ними спеціальностей;
- розпочалася розробка нових стандартів вищої освіти за цими спеціальностями за новою методикою, яка передбачає формування переліку компетентностей здобувачів вищої освіти, але забороняє включати до стандартів назви конкретних навчальних дисциплін;
- відповідність змісту освіти у вищій школі вимогам стандартів вищої освіти буде одним із критеріїв внутрішньої та зовнішньої оцінки якості освіти;
- скасована необхідність одержання грифа МОН (підтвердження про належну якість) на навчальні видання закладу вищої освіти, такі як підручники та навчальні посібники;
- заклад вищої освіти та наукові установи одержать право самостійно присвоювати наукові ступені за підсумками захисту дисертацій, підготовлених за новими правилами здобуття звання доктора філософії;
- заклад вищої освіти самостійно здійснює нострифікацію дипломів своїх співробітників, студентів, аспірантів, докторантів, одержаних у закордонних закладах освіти.

Реформування системи вищої освіти обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Питання фінансування освіти в Україні досліджуються у працях вітчизняних вчених О.П. Воробйова, Т.О. Горецька, Н.М. Дем'яненко [2], А.В. Антонов [3], М.В.Дмитришин [4], І.М. Грищенко [5], О.І.Шаров [6] та ін.

Незважаючи на велику кількість досліджень питань фінансування освіти залишається багато проблем і найголовніша з них – за рахунок яких джерел повинні фінансуватись вищі навчальні та науково – дослідні заклади в ринковій економіці.

Необхідною умовою ефективного функціонування закладів вищої освіти є порядок і умови формування їх фінансових ресурсів. Слід звернути увагу на те, що джерела фінансування закладів вищої освіти залежать, насамперед, від форми власності вищого навчального закладу. Фінансування вищої освіти в Україні здійснюється за рахунок різноманітних джерел, які поділяють на державні та недержавні [6].

Сьогодні багато говорять про справедливий розподіл бюджетного фінансування у сфері вищої освіти, про доступ до бюджетного фінансування приватних вищих навчальних закладів, про різні принципи розподілу фінансування, зокрема про так званий принцип “гроші йдуть за студентом”, однак при цьому далеко не завжди або навіть вкрай не часто йдеться про саму природу фінансування як відповідного інституту, що має забезпечувати відповідну якість вищої освіти. Багатьом видається, що мова йде лише про розподіл чи доступ до певної грошової маси. Саме незалежні агенції з забезпечення якості вищої освіти мають давати відповідь на питання про забезпечення якості вищої освіти у тому чи іншому ВНЗ, і якщо незалежна агенція прийде до висновку, що певний приватний чи державний ВНЗ не має жодного відношення не лише до вищої освіти, а й освіти взагалі, то в такий навчальний заклад абітурієнт не зможе принести бюджетні кошти.

Нова система фінансування вищої освіти має покласти край фінансуванню неякісної вищої освіти у державних та комунальних ВНЗ та підтримати якісну освіту у тих приватних ВНЗ, які спроможні надавати якісну вищу освіту. Питання фінансування вищого навчального закладу не повинно визначатися питанням його власності. **Необхідно** перейти від фінансування інституцій та ставок в інституціях до фінансування якісної освіти та науки у закладах вищої освіти, що передбачає, насамперед, фінансування освіти студентів, проектів та програм.

Здійснюючи аналіз фінансового забезпечення вищої освіти в Україні можна дійти висновку, що на вищу освіту припадає 1,9% ВВП у 2016 році, що на 0,3 % більше 2015 року. Проте фінансування вищої освіти в системі освітніх видатків у 2016 році зменшилось на 385,9 млн. грн. порівняно з 2015 роком, що пов'язано з зменшенням фінансування видатків на освіту на 5038,3 млн. грн.

Для проведення детального аналізу фінансового забезпечення вищої освіти в Україні проведемо аналіз видатків на освіту та визначимо місце видатків на вищу освіту в загальній системі освітніх видатків, що здійснюються за рахунок коштів Зведеного бюджету України та Державного бюджету України за 2015 – 2017 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка видатків на освіту за рахунок коштів Зведеного бюджету України
в 2015 – 2017 роках [7]

Видатки	Загальні видатки зведеного бюджету, млн.грн.	Видатки у % до		Загальні видатки зведеного бюджету, млн.грн.	Видатки у % до		Загальні видатки зведеного бюджету, млн.грн.	Видатки у % до		Відхилення	
		Загальних видатків	Видатків на освіту		Загальних видатків	Видатків на освіту		Загальних видатків	Видатків на освіту	2016 року до 2015 року	2017 року до 2016 року
		2015 рік			2016 рік			2017 рік			
Всього, з них	679871,4	100	x	701801,3	100	x	1056973,1	100	x	21929,9	355171,8
на освіту, у т.ч.	114193,5	16,8	100	109155,2	15,6	100	177917,8	16,8	100	-5038,3	68762,6
дошкільну	18142,2	2,7	15,9	16949	2,4	15,5	28120,1	2,7	15,8	-1193,2	11171,1
загальну середню	49668,3	7,3	43,5	46781,9	6,7	42,9	84346,3	8	47,4	-2886,4	37564,4
професійно-технічну	6171,2	0,9	5,4	5236,8	0,7	4,8	8278,9	0,8	4,7	-934,4	3042,1
Вищу	30981,8	4,6	27,1	30595,9	4,4	28,0	38838,2	3,7	21,8	-385,9	8242,3

Частка видатків на вищу освіту в системі освітніх видатків в абсолютному виразі за рахунок коштів Зведеного бюджету України протягом досліджуваного періоду зростає. Однак, у 2016 році частка видатків на вищу освіту становить 28%, що на 0,9% більше 2015 року, а у 2017 році становить 21,8%. Зменшення частки видатків на вищу освіту у загальній сумі освітніх видатків відбулось за рахунок більшого приросту видатків на інші галузі освіти, порівняно з вищою. Серед інших видатків видатки на вищу освіту є на другому місці після видатків на загальну середню освіту, які займають в загальній системі освітніх видатків в 2017 році 47,4%

Проаналізувавши деякі аспекти фінансування закладів вищої освіти, можна з впевненістю сказати, що інструменти, механізми та заходи з підвищення ефективності повинні розглядатися в рамках загальної системи фінансування та конкретних умов, в яких функціонують заклади вищої освіти. Варто виділити декілька правил для ефективного фінансування закладів вищої освіти:

1. Мета фінансування має бути чітко виписана, розрахована на довгостроковій основі та з урахуванням можливих наслідків і форс-мажорних обставин.

2. Підтримка безперервного зв'язку з суб'єктами фінансування для досягнення точних цілей і забезпечення потреб.

3. Створення адекватних механізмів управління вимагає додаткового фінансування або вивільнення ресурсів через посилений контроль витрат.

4. Розробка вищими навчальними закладами власних стратегій та набуття необхідної самостійності є запорукою фінансової стійкості.

Незважаючи на необхідність раціоналізації і зосередження уваги на співвідношенні витрат (вкладень) і якості, ефективні моделі державного фінансування також мають забезпечувати достатнє і стійке базове фінансування закладів вищої освіти, аби навчальні заклади могли, належним чином, виконувати свою місію та реагувати на нові виклики і більшою мірою задовольняти потреби суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII – [Електронний режим] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1556-18.

2. Автономія та врядування у вищій освіті: монографія / Воробйова О. П., Горещька Т. О., Дем'яненко Н. М. та ін. Київ: Ін-т вищ. освіти НАПН України, 2015. 192 с.

3. Антонов А. В. Державне регулювання фінансового за- безпечення функціонування вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / А. В. Антонов // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія». Серія : Державне управління. – 2015. – Вип. 252. – С. 157–164. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2015_263_252_28.

4. Дмитришин М. В. Формування та ефективність фінансово- вого механізму вищих навчальних закладів : монографія / М. В. Дмитришин. – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – 164 с.

5. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи: монографія; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра екон. наук, проф. І. М. Грищенко. – К., 2015. – 260 с.

6. Шаров О. І. Перспективи фінансової автономії університетів України // Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу: V Міжнар. наук.-практ. конф. 23 листоп. 2016 р., м. Київ. URL: <http://ihed.org.ua/ua/resursy/konferentsiia.html>.

7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України – [Електронний режим] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>.

Денисенко О.Д., Студент, 3 курс, група КС17120

Науковий керівник - **Пантілеєнко К.С.**, викладач

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені

академіка В.Лазаряна

(м. Дніпро, Україна)

CLOUD STORAGE IN EDUCATION

Cloud storage is a cloud computing model in which data is stored on remote servers accessed from the Internet, or "cloud." It is maintained, operated and managed by a cloud storage service provider on a storage servers that are built on virtualization techniques. There are three main cloud storage models: public, private, hybrid.

More and more educational institutions are teaching courses that involve picture or video editing, creating animations or composing music, all of which require a vast amount of storage space. As in most areas of IT, much has been made of moving storage into "the cloud". For a particularly large educational institute, a high capability cloud service provider can provide storage and organization for all involved. The public sector, including education departments, can enjoy the same benefits of virtualization and cloud services that commercial organisations enjoy. But, educational institutions IT departments are overlooking a strategic view of how to use cloud

computing in education. And that should be how cloud technologies and working practices associated with a virtualised data centre can improve all areas of a educational institutions IT departments.

The difference between the purchase of a dedicated appliance and that of cloud storage is not the functional interface, but merely the fact that the storage is delivered on demand. The customer pays for either what they actually use or in other cases, what they have allocated for use. Data services such as compression and reduplication can be used to further reduce the actual space consumed. The management of this storage is typically done out of band of these standard. Data Storage interfaces, either through an API, or more commonly, though an administrative browser based user interface. This interface may be used to invoke other data services as well, such as snapshot and cloning.

The Storage Networking Industry Association™ has created a technical work group to address the need for a cloud storage standard. The new Cloud Data Management Interface (CDMI) is meant to enable interoperable cloud storage and data management. In CDMI, the underlying storage space exposed by the above interfaces is abstracted using the notion of a container. A container is not only a useful abstraction for storage space, but also serves as a grouping of the data stored in it, and a point.

There are various providers of cloud storage. Following are the major cloud providers:

A. Apple iCloud Gives 5GB of free storage (if you want more, you have to pay for it yearly). Allows you to sync all your idevices to iCloud. Anything you have stored in the iCloud can be accessed from any idevice. For example, a document typed on an iPad and saved to the iCloud can be accessed from an iPhone;

B. B. Dropbox Gives you 2GB of free storage. Allows you to get more free space by completing certain tasks. Available in the App Store and Android Market. For example, a file uploaded to Dropbox from a MacBook can be accessed from a Samsung phone

C. Google Drive Gives you 15GB of free storage. Requires a G-mail account to be accessed. Individuals can buy more storage for themselves (Google Apps for Business Administrators can buy storage licenses). Allows you to type documents, make spreadsheets/presentations, etc., and then save them to your drive.

D. Amazon Cloud Drive Gives you 5GB of free storage (additional storage is available for \$10 a year). Available for download on Kindle Fire(HD). A Save to CloudDrive app is available in the App Store for \$1.99 and an Amazon Cloud Pictures is in the Android Market for free.

E. Microsoft SkyDrive Gives you 7GB of free storage (additional storage can be bought). Requires a Windows Live account to be accessed. Can be saved to a Windows computer as a mapped drive. The cloud provider you pick should fulfill all your needs as the consumer. If you need a lot of space, choose a provider that allows you to get the space you need. If you don't need a lot of space, choose a provider that you can use for storing files that don't take up a lot of space.

Before highlighting areas of improvement, it is worth identifying cultural challenges an academic environment faces. Often An educational institute will have competent IT technicians and a vision of IT requirements, but the gap is the strategic vision and understanding of available technologies versus budgets available to deliver on that vision. The head of the institution sits much like a chief executive at the top of the tree. But unlike a PLC company chief, the head of the institution has little or no real interest in systems. For many,

this is where the disconnect lies.

Build IT services into the curriculum

The traditional deliverables of both a curriculum and administration network remain fixtures within any education system. Other challenges, such as delivering data outside of the physical network in a secure way to allow pupils access to files for homework, are now fairly standard too. This may give the impression of a private cloud, but these “clouds” often provide just the required data, not the required application.

Microsoft (with its Office 365 service) and other vendors are starting to position their cloud offerings to educational institutions, but there are difficulties. For example, Office 365

does not currently give the teaching staff easy access to completed work uploaded by pupils. Microsoft points to the collaboration features of Lync 2010 to help create online classrooms, but this will require a fundamental shift in how lessons are delivered.

Partner with expert solution provider

The likelihood of additional funding becoming available to bolster staff IT skills and experience, especially during a period of austerity, is unlikely. Any educational institution needs to look beyond its own IT staff for assistance. Select a knowledgeable and experienced service provider that can provide both initial and ongoing assistance. In time, this may lead to a new breed of education supplier or IT offerings which acutely fit the specific needs of an institution and communicate with education systems in a language that is not alien to them. Today, service providers that can help educational institution IT pros successfully use virtualisation and cloud computing in education are few and far between. The support of outside providers will become even more important as educational institution consider wider impacts such as data protection.

Convince in-house IT staff to work together

This is the part of interview with IT-specialist. "It was an impression from years of dealing with educational institution as customers leads me to believe that there is not enough collaboration between various educational institution IT staff members. There is little appetite for working with and alongside IT counterparts in other educational institution to find ways to improve. Few years ago, when wireless networking was in its infancy, I worked with a group of educational institution that wanted to collaborate to deliver an integrated network. With the pooled resources and skills of IT staff from multiple educational institution, this new technology was successfully introduced – much to the envy of many educational institution around them." If educational institution IT collaborated today, swapped best practices and experiences, and sought collaboration through combined cloud services, this would

lead to more creative and efficient use of IT funds and expertise.

Benefits of using virtualisation and cloud computing in education

Examples of educational institutional embracing virtualisation and benefitting from using cloud computing in education are plentiful. Many are exploring ways in which a centralised virtual data centre can further enhance the pupils' experience.

IT companies have worked with a local educational institution over recent years and provided own knowledge and services to support the onsite IT team. The relationship has seen the successful introduction of virtualised servers and desktops bringing resiliency and clear operational benefits for staff and pupils alike. The IT systems rarely fail as they did before, and introducing new curriculum software applications into the classroom is a simple and speedy process. When the head of institution sees IT as an integral element of teaching – not a necessary evil – then the journey towards using cloud computing in education can be led knowledgeably from the top.

Among a great many issues related to adopting a cloud computing approach to delivering services, policy and control issues seem paramount. These issues run the gamut from audit to process management, to IT governance, to regulatory compliance, to IT security, to the management of and accountability for access management, privacy, e-discovery, and protection of research results. Both the literature and discussions make clear that, while the issues are substantial, improved understanding of these risks will shift the preference of many IT owners and regulators over time away from the costs and inconsistency of on-premises IT and toward the auditable and highly professional practices of cloud service providers as this market matures.

References

1. researchgate.net/publication/262599481_Cloud_Storage_in_Education
2. informationweek.com/news/software
3. <http://www.eecs.berkeley.edu/Pubs/TechRpts/2009/EECS-2009-28.html>

Дерев'яно В.М., аспірант 4-го року навчання
Університет державної фіскальної служби України
(м. Ірпінь, Україна)

НАСКІЛЬКИ ЕФЕКТИВНО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ?

Як свідчить досвід країн-лідерів рейтингів конкурентоспроможності, основним чинником, який дозволив їм зайняти такі позиції, є активна державна політика щодо впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. Насамперед, це стосується саме стимулювання розвитку складових елементів інтелектуального капіталу. Тому, на сьогодні, найдоцільнішим розглядати показник інтелектуального капіталу країни, що допоможе покращити позицію країни у рейтингу конкурентоспроможності та дозволить зайняти гідне місце в порівнянні з розвиненими країнами світу.

Інтелектуальний капітал як фактор розвитку економіки країн суттєво впливає на якість та рівень життя населення. Аналіз ефективності використання інтелектуального капіталу було вирішено провести на двох рівнях розвитку країни – національному та регіональному. Статистичні показники регіонального рівня дозволяють охарактеризувати ефективність використання всіх видів ресурсів у межах визначеної територіальної системи. Звідси, показники регіональної статистики демонструють комплексність та взаємозалежність різних видів діяльності в регіоні, пріоритетність розвитку галузей господарського комплексу території.

Грунтовно пропрацьовано державна політика щодо управління інтелектуальним капіталом виступає однією з головних умов інтелектуального, економічного, технологічного, соціального та інноваційного прогресу країни, її регіонів та населення зокрема. Необхідність проведення державного регулювання розвитку інтелектуального капіталу в Україні зумовлюється сучасними тенденціями щодо формування інноваційної економіки знань у світі. Тому, досить актуальним постала необхідність проведення детального аналізу ефективності використання інтелектуального капіталу на даний момент задля виділення пріоритетних напрямів на перспективний розвиток. Так як, людський капітал є його основою.

Перш за все було зібрано макроекономічні показники у розрізі складових досліджуваної комплексної категорії інтелектуального капіталу. Як вже вказувалося у попередніх розділах, виділяють три основні складові інтелектуального капіталу: людський капітал, структурний капітал та клієнтський капітал.

На рівні країни аналіз людського капіталу, на нашу думку, доцільно здійснювати за допомогою таких показників, як – динаміка рівня безробіття населення країни, доля населення з вищою освітою та доля витрат домогосподарств на освіту. Наведені показники виступають своєрідними індикаторами, які вказують на наявність або ж навпаки відсутність сприятливого середовища для розвитку вмінь, навичок, інтелекту й матеріального забезпечення людини, як основного генератора знань. Якісна вища освіта займає важливе значення в піднесенні економіки країни.

Аналіз даних показників, наведених у табл. 1, свідчить про негативні темпи розвитку вітчизняних макроекономічних показників за період 2010-2017 років. Так-от, людський капітал країни відображає несприятливу ситуацію з розвитком освіти, показниками безробіття та рівня інфляції. Згідно рис. 1 показник рівня безробіття за методологією МОП суттєво зріс у 2014 році на 26% в порівнянні з минулим роком, й наразі демонструє зростаючу динаміку. Високий рівень безробіття спричинений економічною кризою в Україні, яка триває протягом останніх декількох років і різко знизила купівельну спроможність населення та, відповідно, вдарила по бізнесу. Війна на Сході України та непевна політична ситуація в державі змушують вітчизняні підприємства працювати в умовах постійних ризиків. Прослідковуються чіткі тенденції, що вказують на суттєві проблеми із зайнятістю населення в Україні. Саме тому впровадження реактивних дій є необхідною умовою

покращення ситуації із зайнятістю населення. Рівень інфляції тримається на досить високому рівні та складає 13,7%, що вказує на можливі негативні наслідки для рівня життя населення та потребує особливої уваги в подальшому [1].

Таблиця 1

Динаміка макроекономічних показників України в період 2010-2017 роки

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Рівень безробіття населення (за методологією МОП), %	8,8	8,6	8,1	7,7	9,7	9,5	9,7	9,9
Доля населення (випущених фахівців) з вищою освітою (ВО), %	1,4	1,4	1,3	1,3	1,1	1,0	0,9	1,0
Учасники докторантури, тис. осіб	1,6	1,6	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,6
Доля витрат домогосподарств на освіту, %	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9
Рівень інфляції, %	9,1	4,6	- 0,2	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7

*Джерело: побудовано автором на основі джерел: [2-4].

Що ж до галузі освіти, то позитивну тенденцію бачимо лиш за останній рік в долі населення з вищою освітою (+9% відповідно до попереднього року), й це свідчить лише до повернення на рівень 2015 року (рис. 2.3). Витрати домогосподарств на освіту всередньому падають на 5-8% кожного року, що демонструє переорієнтацію на потреби першочергового значення. Хоча за останні 8 років споживчі витрати зросли з 90 до 94%, основну частку займають витрати на продукти харчування та оплату комунальних послуг (біля 70%). У державах, які швидко розвиваються, рівень споживчих витрат всередньому на рівні 60-70%. Варто зазначити, що останнім часом спостерігається тенденція зростання споживання і в благополучних країнах – до 75% і навіть до 80%. Проте, жителі розвинених держав дані кошти витрачають не на товари першої необхідності, а вкладають кошти у свою освіту, заняття спортом, витрачають на подорожі. У нас же ці статті традиційно знаходяться в самому кінці списку споживчих витрат [5].

Рис. 1. Динаміка розвитку людського капіталу України за 2010-2017 роки

*Джерело: побудовано автором на основі джерел: [2-4].

Таким чином, позитивна динаміка (зростання) проаналізованих вище складових людського капіталу таких, як доля витрат домогосподарств на освіту, доля населення з вищою освітою визначають високий рівень розвитку країни, її конкурентоспроможність в порівнянні з іншими, підтверджуючи таким чином ефективність використання загального показника інтелектуального капіталу країни. З іншого боку, навіть незначне збільшення таких показників, як рівень безробіття та інфляції буде свідчити про неефективне використання інтелектуального капіталу країни.

Список використаних джерел

1. Пять шляхів втечі з України [Електронний ресурс] // Електронна газета Emobile. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://expres.ua/main/2016/05/10/185619-pyat-shlyahiv-vtechi-ukrayiny>.

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.org.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/wage/>.
4. Онлайн бібліотека Організації економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org>
5. Веремеева Т. Полювання на «Газпром»: чи стягне «Нафтогаз» 2,6 млрд дол. боргу з російського монополіста [Електронний ресурс] / Т. Веремеева // Market.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://marker.ua/ua/energeticheskij-blok/4488-polyuvannya-na-gazprom-chi-styagne-naftogaz-2-6-mlrd-dol-borgu-z-rosijskogo-monopolista/>.

Дзяна Г.О., к.н.держ.упр., доцент
*Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президенті України
(м. Львів, Україна)*
Дзяний Р.Б., к.х.н., доцент
*Національний університет «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ДОМІНАНТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні потенційні можливості розвитку суспільства все більш визначаються рівнем та ефективністю інформаційно-комунікаційних систем, а інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів розвитку сучасної економіки.

В умовах глобалізації інформаційних, інформаційно-технологічних і телекомунікаційних ринків відбувається інтенсивний процес формування світової інформаційної економіки. Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та збільшення кількості самої інформації – це визначальні чинники сучасної економіки. Оскільки основним продуктом інформаційної економіки є інтелектуальні послуги і наукомісткі товари, найбільшу цінність становлять інформація і знання, що стали фундаментом для розвитку соціально-економічної, політичної та культурної сфер життя.

Під інформаційною економікою, що посіла ключове місце в новому етапі розвитку людства (е-економіка), розуміють економічну систему, де більша частка ВВП забезпечується виробництвом, обробкою, зберіганням та поширенням інформаційних знань. Характерним для інформаційної економіки є збільшення ролі інформації та знання в житті суспільства, збільшення частки інформаційних комунікацій, продуктів і послуг у структурі ВВП країни, створення глобального інформаційного простору, де відбувається ефективна інформаційна взаємодія, зокрема завдяки світовим інформаційним ресурсам і споживанню відповідних інформаційних продуктів та послуг [1].

Становлення інформаційного суспільства доцільно розглядати не тільки як новий етап технічного розвитку, що характеризується пануванням інформаційно-інтелектуальних технологій. Нині змінюється сама людина. Н.П. Ващекін, М.А. Мунтян та А.Д. Урсул справедливо підкреслюють, що в результаті постіндустріальної революції «одномірна, «економічна людина», зорієнтована на задоволення матеріальних потреб..., поступиться місцем багатоплановій людині, «людині творчій», «багатій індивідуальності».... На перший план висувається новий соціальний тип особистості: у людини з'являється можливість вибору між роботою за наймом та власним бізнесом, між різними способами самовираження та матеріальним успіхом» [2, с. 80].

В даний час культурній людині незалежно від її професії та особливостей діяльності необхідно володіти вміннями роботи з електронними засобами обробки і передачі інформації.

В умовах інформатизації освіта перестає бути засобом засвоєння готових загальнонавчаних знань, а перетворюється на спосіб обміну інформацією між людьми

протягом усієї їх життєдіяльності та передбачає не тільки засвоєння одержаних знань, а й віддачу своїх в обмін на одержані. Активний інформаційний обмін став сутністю процесу інформатизації загалом і в освітній сфері зокрема. Тому фундаментальне завдання освіти в інформаційному суспільстві – підготовка молоді до життя у швидко змінюваних умовах [3].

Якщо у традиційному навчанні увага акцентувалася на запам'ятовуванні і відтворенні інформації, то у нових умовах виникла потреба розвитку творчого (продуктивного) мислення, формування комунікативних умінь та практичної підготовки молоді до активної життєдіяльності у постійно мінливому соціальному середовищі. Сучасна вища освіта, що є одним з найголовніших чинників зростання якості людського капіталу, генератором нових ідей, запорукою динамічного розвитку економіки і суспільства в цілому, повинна повною мірою відповідати вимогам часу. Саме тому, в умовах становлення інформаційного суспільства, виникає потреба широкого впровадження інновацій в освітній процес.

Домінантними характеристиками вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки, на нашу думку, є:

– *динамічність* – так, з переходом людства до нового типу високотехнологічної цивілізації, до епохи глобалізації та інформатизації суспільства рівень освіченості і культури всього населення набуває ще більш вирішального значення для економічного та соціального поступу країни. Адже для забезпечення інноваційного розвитку потрібні висококваліфіковані кадри, здатні не лише відтворювати знання у процесі виробництва, а й створювати і продукувати нові знання, які відіграють визначну роль в інноваційних процесах.

Динамічний розвиток глобалізаційних процесів в науці, освіті та інформатизації суспільства вимагають забезпечити адекватність освіти змінам, що відбуваються в природі і суспільстві, усьому навколишньому середовищі людини, зростаючому обсязі інформації, стрімкому розвитку нових інформаційних технологій. У зв'язку з цим на зміну парадигми «підтримуючої» чи «просвітительської» освіти, прийшла інноваційна парадигма освіти, найважливішою складовою якої стала ідея «освіти протягом усього» життя чи безперервної освіти [4].

Таким чином, динамічність освіти передбачає зміщення основного акценту із засвоєння значних обсягів інформації на опанування способами безперервного набуття нових знань та вміння вчитися самостійно;

– *відкритість* – система навчання, яка доступна будь-кому з бажаючих, без аналізу його початкового рівня знань, яка використовує технології та методи дистанційного навчання й забезпечує навчання в ритмі, зручному для того, хто навчається. Відкритість освіти передбачає розвиток і включення у процес освіти синергетичних уявлень про відкритість та взаємопов'язаність людини, природи і суспільства, вільне користування інформаційними ресурсами;

– *доступність* – як зазначено у Кейптаунській Декларації Відкритої Освіти, «...ми стоїмо на порозі глобальної революції у викладанні та навчанні. Освітняни усього світу створюють багаті колекції навчальних матеріалів в Інтернеті, відкриті та безплатні для кожного користувача. Освітняни творять світ, у якому кожна людина планети не лише має доступ до знання всього людства, а й може зробити власний внесок у нього» [5];

– *адаптивність* – в Україні за досить короткий період відбулися кардинальні перетворення в усіх сферах, що стало безперервним процесом і рушійною силою розвитку інформаційної економіки. Відповідно, на зміну традиційній системі освіти повинна прийти система, яка має установку на формування і становлення розвинутої, творчої особистості, здатної легко адаптуватись до умов, які постійно змінюються, орієнтуватись у потоці інформації, безперервно займатись саморозвитком.

– *спадкоємність* – як збереження і примноження знань. Сьогодні великим попитом поряд з фахівцями з вищою освітою та набором професійних навиків користуються особи, здатні постійно навчатися і опановувати нові знання, розвивати свої здібності. Отже,

здатність накопичувати, використовувати та примножувати знання стає найбільш затребуваною складовою освіти в умовах становлення інформаційної економіки.

Таким чином, основні характеристики вищої освіти, як абсолютна та обов'язкова умова створення інтелектуальної бази інформаційного суспільства, дозволять не тільки зберегти систему класичних цінностей освіти, а й сформуванню сучасну людину, підготовлену до успішної професійної діяльності відповідно до вимог інформаційної економіки.

Список використаних джерел

1. Бажал Ю. Інформаційна економіка [Електронний ресурс]. URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2430/1/Bazhal_Informatsiyna_ekonomika.pdf
2. Комарова О. А. Формування освітнього потенціалу суспільства: методологія, методика, практика / О. А. Комарова – Кіровоград : Центрально-українське видавництво, 2011. – 584 с.
3. Комарова О.А. Освіта у вимірі інформаційного суспільства / О. А. Комарова // Економічний часопис - XXI. – 2011. № 7-8. – С. 50-53.
4. Горпинченко М.В. Роль вищої освіти в інформаційному суспільстві / М. В. Горпинченко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. Вип. 22, ч. 1. – С. 178-184.
5. Кейптаунська Декларація Відкритої Освіти: відкриваючи майбутнє відкритим освітнім ресурсам [Електронний ресурс]. URL: <http://www.capetowndeclaration.org/translations/ukrainian-translation>

Дирда К.В., студентка, 2 курс магістрів, гр. МСРп-171
Науковий керівник – **Ревко А.М.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Підприємництво є двигуном, що стимулює розвиток соціально-економічної сфери. Соціальне підприємництво або підприємницька діяльність з вбудованою соціальною метою набуває неабиякої актуальності в останні десятиліття.

Поки не існує єдиного визначення поняття «соціальне підприємство», однак в основному його розуміють як бізнес, мета якого – досягнення прямого соціального ефекту. Основним його фактором є соціальна проблема, що потребує вирішення, а особлива організаційна форма соціального підприємства допомагає прийняти рішення, яким саме чином буде найбільш ефективно мобілізувати ресурси необхідні для вирішення цієї проблеми. [1].

Нині, соціальне підприємство в Україні стає все більш актуальним, привертає увагу громадських та інших неприбуткових організацій, а також просто активних людей. Організація підприємницької діяльності саме через соціальний аспект дає змогу вирішити багато соціальних проблем, впливає на розвиток людського капіталу, а також допомагає незахищеним верствам населення, не залучаючи при цьому бюджетні кошти.

Соціальні підприємці та їх об'єднання покликані до здійснення системних соціальних змін, які не враховують діючі інституційні та організаційні норми [4, с. 86].

Оскільки даний вид підприємницької діяльності є відносно новим в Україні, то є багато не вивчених і не конкретизованих аспектів, що надає переваги та можливості для створення все більшої кількості соціальних підприємств.

До основних можливостей розвитку соціального підприємництва в Україні є, по-перше, відсутність відповідного закону чи будь-яких спеціальних законодавчих актів, що регулювали б соціальне підприємництво. Насамперед, це дає можливість обрати найбільш оптимальну організаційно-правову форму власності, беручи до уваги при цьому обрану бізнес-модель та особливості оподаткування. Широкий спектр організаційно-правових форм успішних соціальних підприємств засвідчує перевагу цієї можливості [5]. Є кілька моделей соціального підприємництва, що мають місце в умовах сучасного законодавства. Наприклад,

громадська організація може зареєструвати соціальне підприємство, що працює, отримує прибутки та, відповідно, сплачує податки. Однак, отримані прибутки можуть бути направлені або на розвиток громадської організації, або ж на потреби громади. Ще однією успішною моделлю соціального підприємництва є працевлаштування на підприємства людей з незахищених верств населення, до яких можна віднести:

- люди з інвалідністю;
- внутрішньо переміщені особи;
- молодь;
- люди похилого віку;
- люди з залежностями;
- національні меншини;
- багатодітні мами;
- ВІЛ - позитивні;
- люди, що вийшли з місць позбавлення волі.

Ці верстви населення мають значний людський капітал, але їх «особливості» часто відлякують традиційних підприємців брати їх на роботу. Дана модель допомагає створити нові робочі місця, зменшити навантаження на державний бюджет (оскільки люди починають самостійно заробляти на життя, а не отримують соціальні виплати та чекають на допомогу від держави), дає можливість інтегрувати в суспільство ці категорії людей та трансформувати їх людський потенціал в капітал. Наприклад, в Британії 20% соціальних підприємств працюють з особами з інвалідністю, 17% - з підлітками і проблемною молоддю, 15% - з людьми похилого віку [2].

Залучення людських ресурсів з незахищених верств населення є також однією з можливостей розвитку соціального підприємництва. Також стосовно наявності ресурсів хотілося б зазначити споруди, що знаходяться у власності громади. В Україні знаходиться велика кількість будівель, що не використовуються, але знаходяться саме у власності громади і які також можна задіювати при створенні соціального бізнесу. За кордоном існує багато випадків, коли закинуті цехи непрацюючих підприємств трансформуються в офісні центри з працевлаштуванням вразливих категорій населення і прибутки яких спрямовуються на вирішення соціальних проблем громади [3].

Наступна можливість розвитку соціального підприємництва в Україні, на яку хотілося б звернути увагу – це лояльність українців до продукції соціальних підприємств. Порівняно з минулими роками, коли споживачів цікавила лише ціна, то зараз покупці все більше звертають увагу на країну-виробника, на термін придатності, а також на наявність соціальної складової бізнесу. Це дає змогу в такий простий спосіб бути причетним до корисної справи, що є досить позитивним фактором для власників соціальних підприємств, а також задовольняє людську потребу в повазі та самоповазі (за пірамідою Маслоу). Оскільки малого бізнесу в Україні відносно мало, тобто конкуренція відсутня, то соціальні підприємці можуть легко знаходити своїх покупців, формувати більш свідому культуру споживання, а відтак спільно вирішувати нагальні соціальні проблеми у громадах [2].

Хотілося б також зазначити факт підтримки соціальних підприємств різними міжнародними фондами та організаціями, що дає змогу як створювати, так і розвивати соціальний бізнес. Починаючи з 2010 року в Україні стартував проект «Розвиток соціального підприємництва». В консорціум, що реалізує даний проект також увійшли Фонд «Східна Європа», Британська Рада, Міжнародний Фонд «Відродження», «PricewaterhouseCoopers в Україні», Ерсте Банк та Український Фонд підтримки підприємництва.

Основним бар'єром розвитку даного сектору партнери проекту «Розвиток соціального підприємництва» вважають недостатню інформованість та обізнаність в даній галузі. Тому робота організаторів проекту наразі направлена на просування ідеї. Починаючи з 2011 року в Україні працюють три центри, де надається інформаційно-методична підтримка для тих, хто зацікавився цим видом діяльності [3].

Таким чином, соціальне підприємництво - це більше ніж бізнес, це інструмент вирішення соціальних проблем та розвитку людського капіталу вразливих верств населення. На сучасному етапі в Україні існує безліч можливостей для розвитку соціального підприємництва: широкий спектр організаційно-правових форм, лояльність українців до продукції соціальних підприємств, залучення міжнародних фондів. Однак найголовніше – це людський капітал, креативність та прагнення людей змінити країну на краще.

Список використаних джерел

1. J.Austin, H.Stevenson, J.Wei-Skillern.Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both?[Електронний ресурс]/ J.Austin, H.Stevenson, J.Wei-Skillern – 2006. – Режим доступу до ресурсу: https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/8de46933a4c7b23ecfe58e6dd783fef4/asset-v1:WNISEF+SE101+2017_T4+type@asset+block/SC.pdf
2. В.Назарук. 5 великих можливостей для розвитку соціального підприємництва в Україні.[Електронний ресурс]/ В.Назарук – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/156-5-velykykh-mozhlyvostei-dlia-rozvytku-sotsialnoho-pidpriemnytstva-v-ukraini>.
3. В.Лях. «Развитие в Украине социального предпринимательства позволит решить проблемы с социальной адаптацией незащищенных категорий населения».[Електронний ресурс]/В.Лях -2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/100-razvitie-v-ukraine-sotsial-nogo-predprinimatel-stva-pozvolit-reshit-problemy-s-sotsial-noj-adaptatsiej-nezashchishchennykh-kategorij-naseleniya>
4. Revko A. Social Entrepreneurship as the Main Resource for the Regional Development // Marketing and Management of Innovations, Sumy State University, №1, 2017. – p. 85-96.
5. Смаглий К. Чи потрібен Україні закон про соціальне підприємництво?[Електронний ресурс]/Смаглий К. - 2013. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/blog/entry/chy-potriben-ukraini-zakon-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>

Долик К.М. 4 курс, студентка групи ППс-42

Бажанова Н.В. к.е.н., ст.викладач

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
(м.Тернопіль, Україна)*

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сьогодні, перед новітніми закладами вищої освіти постає низка викликів, серед яких найскладнішими є скорочення державного фінансування та надзвичайно велика конкуренція на ринку освітніх послуг. Для того, щоб бути конкурентоспроможними університетам необхідно постійно розвиватись та вдосконалюватись, що, у свою чергу, вимагає вкладення великих інвестицій.

Заклади вищої освіти та установи України, які є основними виробниками інновацій, потребують підтримки з боку держави для подальшого розвитку їхньої наукової діяльності, так і для створення оптимальних умов щодо комерціалізації результатів власних наукових досліджень за рахунок впровадження їх у виробництво.

Питанням комерціалізації результатів науково-дослідних досліджень розкриваються у працях Е.Брюса, М. Гріко, С.Ілляшенко, П.Бубенко, А.Чухно, Р.Косцика, Т.Голубевої, А. Монастирського, О.Голіченка, О.Лапка, П.Дракера. На думку А. Монастирського і М. Гріко, комерціалізація інноваційної ідеї представляє собою отримання доходу від її продажу або використання у власному виробництві.

Заклади вищої освіти України здійснюють послідовний перехід функціонування на нових засадах, перетворюючись на повноправного суб'єкта економічних відносин, вони конкурують на ринку, розширюють свої підприємницькі функції, надають платні послуги та комерціалізують результати наукових досліджень науковців. Це відбувається внаслідок скорочення державного фінансування системи вищої освіти, що спричиняє пошук університетами нових джерел наповнення власних бюджетів.

Впродовж останніх двох років державна політика для подальшого розвитку науки в університетах спрямована на забезпечення раціонального використання бюджетних коштів

та отримання вагомих наукових результатів, орієнтованих на інноваційний розвиток економіки.

Центральним органом виконавчої влади до вищих навчальних закладів України у сфері освіти, науки та інновацій висуваються, пені вимоги:

- контроль за виконанням науково-дослідних робіт, які фінансуються за рахунок загального фонду державного бюджету;

- забезпеченні співпраці щодо об'єднання зусиль наукових установ та закладів вищої освіти для виконання комплексних проектів, наукові результати яких спрямовані на отримання високого економічного ефекту;

- зростання обсягу надходжень до спеціального фонду державного бюджету за рахунок надання наукових послуг та виконання господарських договорів.

Імплементация результативної моделі комерціалізації результатів наукових досліджень передбачає реалізацію комплексу заходів на глобальному, національному та локальному рівні. Інтернаціоналізація та глобалізація освітнього простору дає можливість розширити національну системи вищої освіти інтегруватись, зокрема, шляхом участі в міжнародних грантових програмах.

На локальному рівні інститутами та університетами запроваджується комплекс заходів зі стимулювання наукових досліджень й активізації комерціалізації їх результатів. Для прикладу, розбудовується інноваційна інфраструктура, яка прискорює та спрощує процеси як організації і проведення наукових досліджень, так і трансферу й комерціалізації інновацій, винаходів, розробок, в реальному секторі економіки.

На думку Міністерства освіти і науки, вищі навчальні заклади повинні самі хотіти комерціалізувати результати своїх наукових досліджень. Але результативність комерціалізації лише частково залежить від самих вищих навчальних закладів, які, повинні заохочувати інноваційну діяльність науковців, підвищувати вимоги до результативності виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, створювати відповідну інфраструктуру.

Державна політика останніх двох років насамперед Міністерства освіти і науки України скерована на посилення зв'язків між університетською наукою, бізнесом та виробництвом, але оперативність впровадження результатів наукових досліджень закладів вищої освіти у практичну діяльність організацій, установ та підприємств залишається надто малою, що вимагає від держави більш дієвого підходу щодо створення відповідних умов як для розвитку науки в університетах, так і для формування попиту на її результати з боку вітчизняних підприємств, а також залучення приватного капіталу у сферу вищої освіти та науки.

Список використаних джерел

1. Золотарьова Д. Р. Удосконалення методів мотивації праці персоналу / Д. Р. Золотарьова, І. М. Грінько // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2017. – Т.22, Вип. 8 (61). – С. 57-61.

2. Овчарова Л. П. Економічна оцінка стану та тенденцій формування кадрового потенціалу академічного сектору науки / Л. П. Овчарова, В. П. Бодоко // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – 2017. – Вип. 19. – С. 67-74.

Данченко С. Н., магістр економічних наук, аспірантка

Белорусский государственный университет

(г. Минск, Республика Беларусь)

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ УНИВЕРСИТЕТОВ С ПРАВИТЕЛЬСТВОМ И БИЗНЕСОМ

Основной функцией университетов, которая оказывает решающее влияние на изменение содержания высшего образования, является формирование человеческого капитала. В инновационной экономике при этом выделяются навыки познавательной (когнитивной) работы и работы с информацией, важные для общественной и трудовой деятельности социальные и эмоциональные навыки. Акцентируется роль познавательных и

социальных компетенций, происходит серьезное изменение спроса общества на человеческий капитал и, соответственно, целевой аудитории университетов. В общем плане как направление решения указанных задач рассматривается сотрудничество учреждений высшего образования с государственными организациями и бизнесом.

Основанием для постановки проблемы невысокой эффективности является утверждение, что переход к массовому образованию не привел к соответствующему росту уровня квалификации [1]. Такой аргумент не убедителен по той причине, что эффект высшего образования реализуется в течение продолжительного и часто неопределенного периода времени, и сильно зависит от многих объективных и субъективных факторов (решения об использовании знаний принимаются людьми, а сферы приложения знаний динамично и иногда непредсказуемо меняются). Вследствие этого проблематично определить конкретное содержание и формы образовательного процесса и оценить его будущую эффективность. Кроме того, существуют методологические вопросы количественной оценки вклада образования в экономическое развитие. Вследствие изложенного данная проблема не имеет простого и однозначного решения (при любых социально-экономических условиях).

Соответственно при оценке взаимодействия университетов с правительством и бизнесом выделяются проблемы координации при подготовке и использовании специалистов. Данный процесс усложняется в условиях динамичной инновационной экономики, специфики и ограниченности информации и объективных сложностей прогнозирования потребности в кадрах.

Большое внимание проблемам соответствия высшего образования общественным потребностям и участия общества в деятельности университетов уделяется в недавнем обзоре ОЭСР, посвященном сравнительной оценке эффективности систем высшего образования [1]. Прежде всего подчеркивается, что поскольку высшее образование стало доступным более широкому кругу студентов, оно становится все более подотчетным более широкому кругу заинтересованных сторон, включая выпускников, работодателей и других членов общества [2].

В обзоре ОЭСР для решения этой проблемы предлагается включение работодателей в процесс высшего образования и организация сотрудничества между бизнесом и студентами во время учебы. В частности, могут использоваться такие формы как практика (в реальной обстановке), привлечение работодателей к разработке и модернизации учебных планов [2]. Более конструктивным, чем просто включение работодателей в учебный процесс, представляется переход к более тесному и долгосрочному сотрудничеству, которое выгодно обеим сторонам. В то же время такой переход связан с существенными трудностями. Среди них называют различия между научным и рыночным менталитетом, культурными и организационными различиями между высшим образованием и бизнесом, а также разными временными горизонтами, целями и ожиданиями сторон [2].

Роль правительства в развитии сотрудничества вузов и бизнеса авторы обзора [2] видят в налаживании партнерских отношений между вузами и работодателями, устранении препятствий для партнерства и обеспечении поддержки движущих сил сотрудничества. Проведение такой политики требует обдуманного и целенаправленного подхода, учета диверсификации высшего образования, сообщества работодателей, а также самого политического пространства.

Роль бизнеса в сотрудничестве с организациями высшего образования оценивается больше в плане потенциального и желательного, а не реального участия. Например, указывается на необходимость контролировать студентов в интегрированном учебном процессе, уделяя внимание качеству этого опыта и обеспечивая учащимся развитие навыков, необходимых для успеха на рынке труда, на обучение выпускников навыкам соответствующим конкретным потребностям и процессам компании. Предлагается предусматривать определенные стимулы, например, налоговые льготы для компаний, которые предоставляют опыт работы для студентов или обучение своих сотрудников [2].

Таким образом, взаимодействие с бизнесом включается как одна из главных составляющих миссии вуза с последующим позитивным отношением к участию работодателей в деятельности вуза. Также отмечается несовпадение типичной миссии высшего образования с непрерывным и отраслевым образованием, которые рассматриваются скорее как дополнительные источники дохода.

Список использованных источников

1. Benchmarking higher education system performance: Conceptual framework and data, Enhancing Higher Education System Performance – OECD. 2017 – 97с. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/Benchmarking%20Report.pdf> – Дата доступа: 10.10.2018.

2. STATE OF HIGHER EDUCATION 2015-16/ edited by Cláudia Sarrico, Andrew McQueen and Shane Samuelson. // The OECD Higher Education Programme (IMHE) – 138с –Режим доступа: <http://www.oecd.org/education/imhe/The%20State%20of%20Higher%20Education%202015-16.pdf> – Дата доступа: 15.10.2018.

Єгорова О.В., к.е.н., доцент,
Дорошенко А.П., к.е.н., доцент,
Кончаковський Є.О., к.е.н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія
(м. Полтава, Україна)

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність питань, пов'язаних місцем людського капіталу, процесами його формування та розвитку в сучасному суспільстві пов'язана, в першу чергу з тим, що в умовах постіндустріальної високорозвиненою економіки, яка заснована на нових знаннях, інноваційних технологіях, виробництво і сфера послуг не можуть обходитися без високоосвічених і висококваліфікованих працівників, від яких залежить ефективність виробництва і конкурентоспроможність. Адже саме вони забезпечують появу і впровадження нових високих технологій в масштабі, як окремих підприємств, так і національної економіки.

Науково-технічна революція значно підвищила роль наукових досліджень як провідного чинника економічного зростання, що і вплинуло на посилення ролі людини у виробництві. Сьогодні для ефективного розвитку виробництва необхідно використовувати не просту, з елементарним набором функцій та операцій працю, а складну висококваліфіковану працю, з великим набором функцій і операцій, що вимагає високого рівня професійної підготовки, досвіду і творчих здібностей.

Сталий економічний розвиток України залежить від стратегічних рішень в сфері управління людським капіталом, що обумовлено підвищенням значущості і посиленням ролі людини, характерним для інноваційного типу економіки. Людський капітал – найважливіший елемент сучасної економічної системи, а забезпечення ефективності його формування – запорука успішного функціонування, а також соціально-економічного, науково-технологічного та ресурсно-екологічного розвитку країни. У зв'язку з цим, ефективне формування людського капіталу на сьогоднішній день є одним із стратегічних цілей кожної держави.

На сучасному етапі освіта стає елементом стратегії економічного зростання, а сприяння йому і його прогнозування увійшло в практику державного регулювання всіх розвинених країн світу. У розвинених країнах економічне обґрунтування освітньої експансії відбувалося одночасно по декількох напрямках. Перш за все, це визнання ролі фахівців високої кваліфікації в процесі економічного розвитку, як окремого підприємства, так і країни в цілому. Їх недолік призводить до виникнення в економіці «проблемних ланок», що негативно відбивається на темпах зростання. Тому в розвинених країнах, починаючи з 1960-х рр., зростала роль і значення освіти та професійної підготовки в системі національних пріоритетів, відбувався перехід цієї сфери на якісно новий рівень матеріального і кадрового забезпечення. Дана мета була досягнута в результаті значного зростання питомої ваги витрат на освіту в структурі бюджетних видатків.

Сьогодні ситуація в системі вищої освіти України характеризується низкою негативних тенденцій:

- невідповідність рівня якості освіти очікуванням роботодавців;
- зростання дефіциту професіоналів, які мають високий рівень підготовки, релевантний потребам роботодавців;
- невідповідність кількості випускників потребам національного господарства – на ринку праці наявний дефіцит фахівців певних професій (наприклад, технічних спеціальностей) і відносний надлишок інших (наприклад, економічних і юридичних спеціальностей);
- недостатній рівень фінансування системи вищої освіти. Значна частина коштів, що виділяються з державного бюджету, витрачається на оплату праці та комунальні платежі (за оцінками експертів, частка цих витрат становить понад 70 %) [2]. Інвестування в покращення матеріально-технічної бази та інновації відбувається за залишковим принципом. Вирішення цієї проблеми можливе за умови проведення раціональної державної політики на ринку праці, спрямованої на підвищення кваліфікаційного рівня робочої сили.

Рішення проблем активізації розвитку людського капіталу потрібно починати з поширення в суспільстві ідей теорії людського капіталу та практики їх реалізації. Вирішальна роль в цьому належить державі. Вченими доведено такі напрямки активного впливу на економічне зростання [3]:

- освіта і професійна підготовка підвищують рівня продуктивності праці кожної окремої людини. Доказом цього є тісна кореляція між рівнем освіти працівників і їх заробітками, яка підтверджена статистичними даними. Освіта сприяє підвищенню рівня продуктивності працівника на відповідному робочому місці, як наслідок, результати його праці мають вищу цінність і тому вище оплачується;

- освіта розвиває в людині ділові навички. Зарубіжні дослідники дане явище називають «розподільчий ефект освіти». Освіта підвищує чутливість людей до нових наукових ідей і технічних розробок, в зв'язку з чим скорочується лаг часу між науковим відкриттям і його застосуванням в масовому виробництві;

- освіта збільшує не тільки швидкість, з якою поширюються відкриття, але і швидкість, з якою вони здійснюються. Це пояснюється трьома причинами: по-перше, подальший розвиток науки і техніки неможливий без висококваліфікованих вчених, дослідників і інженерів, які є генераторами ідей і від яких залежить практична реалізація скоєних відкриттів; по-друге, значна частина наукових розробок здійснюється в навчальних закладах; по-третє, досить часто ідеї вдосконалення технологій і організації виробництва народжуються безпосередньо на робочому місці.

Отже, внесок освіти в економічне зростання здійснюється за наступними напрямками: воно наділяє робочу силу продуктивними знаннями, сприяє нарощуванню нових знань, стимулює процес продукування нових ідей. У наш час люди розглядаються не як трудові ресурси, а як власники людського капіталу. Відповідно, на ринку праці присутні не сама людина, і навіть не його капітал, а послуги людського капіталу.

На особистісному рівні ефективність інвестицій в освіту визначається збільшенням доходів людини в результаті навчання, на мікроекономічному рівні – зростанням граничного продукту, прибутку, або (для неприбуткових організацій) – поліпшенням якості роботи, розширенням сфери діяльності; на мезо- і макроекономічному рівні – зростанням сукупного обсягу національного доходу.

Список використаних джерел

1. Куценко М.І. Людський капітал, як перспективний об'єкт інвестування // Інвестиції: практика і досвід. – 2008. – № 2. – С. 4-7.
2. Подра О.П. Інвестиції в людський капітал як чинник розвитку інформаційного суспільства / О.П. Подра // Економічні науки. Секція «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 7 (28). – Ч. 2. – Луцьк, 2010.
3. Скоп Х.І. Структуризація інтелектуального капіталу / Х.І. Скоп // Вісник ЖДТУ. – № 3 (57). – 2011. – С. 371-379.
4. Human Capital Trends 2016 [Electronic resource]. – Access mode: http://www.deloitte.com/view/en_US.

Зайцева С. С., співробітник
Сумський державний університет
(м. Суми, Україна)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ЗВО В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг заклади вищої освіти (скорочено – ЗВО) усе більше уваги звертають на такий аспект позиціонування у соціокомунікаційному просторі, як імідж. Зрозуміло, що конкурентоспроможним вважається той ЗВО, у якого найбільш привабливий імідж.

На нашу думку, імідж ЗВО – це «збірний образ, який формується штучно чи природньо в процесі маркетингово-комунікаційної діяльності ЗВО для психологічного впливу на певні соціальні групи (абітурієнтів, їх батьків, бізнес-партнерів, місцевих і державних органів влади) задля отримання позитивної оцінки своєї діяльності, підвищення своєї репутації з метою отримання конкурентних переваг, укріплення, збереження власних позицій на ринку освітніх послуг та розширення партнерських зв'язків» [1, с. 146].

Імідж ЗВО – це складний механізм. Зазначимо, що він складається з багатьох структурних елементів.

Однією з важливих складових іміджевої моделі ЗВО є його науково-дослідна діяльність. О. Равнева та Л. Гриневич наголошують: «Метою іміджевої політики університету є створення привабливого образу університету як сучасного освітнього, науково-інноваційного центру серед різних категорій споживачів науково-освітнього продукту в регіоні, державі та світі» [4, с. 97]. Вчені зазначають, що університети своєю діяльністю повинні «здійснювати адекватний внесок у розвиток науково-дослідного потенціалу регіону, країни, щоб вони виступали партнерами органів державної влади при вирішенні актуальних соціально-економічних і науково-технічних проблем» [4, с. 95].

Особливо актуальним дослідження науково-дослідної діяльності закладів вищої освіти як визначального елемента іміджевих характеристик є на сучасному етапі становлення інформаційної економіки, атрибутивною рисою якої є не виробництво продукції, а генерування знань, поширення інформації. Саме знання та інформація стають рушіями суспільно-економічного прогресу. Сучасне суспільство переходить від «промислової» до так званої економіки знань.

Особливу функцію у «виробництві» наукових знань покладено на такі соціокомунікаційні інституції, як заклади вищої освіти. Науково-дослідна діяльність є обов'язковою у закладах вищої освіти, регламентується на державному рівні. Відповідно до статті 65 Закону України «Про вищу освіту» від 11.07.2014 р. (редакція від 01.01.2018 р.), вона «є невід'ємною складовою освітньої діяльності» ЗВО [2].

Проведення фундаментальних наукових розвідок і продукування наукових прикладних розробок свідчить про високий рівень корпоративної науки в закладі, адже впровадження інновацій потребує значних капіталовкладень як матеріального, так і нематеріального характеру, повноти й ефективності використання наукового потенціалу.

Науково-дослідна діяльність не лише потребує інвестицій, а й дозволяє отримувати прибутки від її ефективного провадження. Тип закладу вищої освіти, який продукує, окрім освітньої, інноваційну наукову політику, що дозволяє отримувати зовнішнє фінансування, Л. Плюсніна номінує як університет підприємницького типу [3]. Саме такі навчальні заклади здатні бути флагманами на ринку освітніх послуг.

Успішність закладів вищої освіти визначається численними рейтингами: «Academic Ranking of World Universities», «The World University Ranking», «QS World University Rankings», «Webometrics Ranking of World Universities», «Round University Ranking», «SciMago Institutions Rankings» та ін. Зазначимо, що провідне місце у системі ранжування посідає науково-дослідна робота.

Отже, щоб стати конкуруючими суб'єктами на ринку освітніх послуг, заклади вищої освіти мають орієнтуватися не лише на освітню діяльність, а й на таку важливу складову, як наукова. Науково-дослідна діяльність є важливим іміджетворчим фактором закладів вищої освіти, а їхній розвиток – ознакою добробуту та процвітання економіки країни.

Список використаних джерел

1. Зайцева С. С. Особливості формування іміджу ВНЗ як науково-теоретична проблема соціальних комунікацій / С. Зайцева // Образ: науковий журнал / за ред. Н. Сидоренко, О. Ткаченко; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, Сумський державний університет. — Київ; Суми, 2015. — Вип. 3 (18). — 168 с. — С. 143-149.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Плюснина Л. К. Особенности формирования имиджа университета предпринимательского типа в условиях глобализации. [Електронний ресурс]. URL: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2018/5/sociology/plyusnina.pdf.
4. Расвнева О. В., Гриневич Л. В. Формування іміджевої політики університету: методичне підруччя // Соціальна відповідальність бізнесу і адміністрації – створення інноваційного управління: монограф. / за заг. ред. В. Дучмала, Т. П. Несторенко, Т. Покуси. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015. С. 93–103.

Зиміна С.В., аспірант
Інститут вищої освіти НАПН України
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗВО УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ.

Питання розвитку інноваційної інфраструктури сьогодні є особливо актуальним для вітчизняних університетів в контексті інтеграції України до європейського освітнього і наукового простору. Слід зазначити, що в оновленому законі «Про вищу освіту» [1] інноваційна складова визначена ключовою в діяльності університетів, а також сформульовані деякі засади впровадження інновацій.

Хоча в низці інших нормативно-правових актів [2-5] і містяться конкретні статті щодо розвитку інноваційної інфраструктури та її завдань (в тому числі в ЗВО), університет має самостійно вирішувати, в який спосіб її формувати і яким чином розставляти пріоритети в її функціонуванні. Метою даної статті є аналіз різних підходів щодо формування інноваційної інфраструктури в університетах України.

Перш ніж обговорювати підходи, на наш погляд, доцільно ідентифікувати нові можливості, що з'являються у ЗВО з добре розвинутою інфраструктурою (Таблиця 1).

Інноваційну інфраструктуру ЗВО характеризують 4 складові [6]:

- освітня (освітні програми);
- науково-технічна (генерація розробок, прототипів, створення дослідних зразків);
- супровідна - трансфер технологій (супровід проектів, захист інтелектуальної власності, інжиніринг, створення інноваційних компаній тощо);
- управлінська (щодо інноваційної інфраструктури).

Таблиця 1

Можливості розвинутої інноваційної інфраструктури ЗВО

Фінансові	Додаткові фінансові надходження за рахунок комерціалізації розробок
Бізнесові	Співробітництво з великими підприємствами та бізнес структурами
Кадрові	Розвиток науково-дослідного потенціалу та постійне вдосконалення професіоналізму співробітників, задіяних в інноваційних процесах
Освітні/підприємницькі	Розвиток навичок студентів, аспірантів, молодих вчених за рахунок їхньої участі в процесі створення інновацій — від розробників до керівників стартапів

Слід зазначити, що інноваційна інфраструктура ЗВО України дещо відрізняється. У більшості закладів її функції і склад визначаються поточними завданнями, котрі постають перед ними в частині комерціалізації, а саме - захисту прав на інтелектуальну власність, просування розробок та стимулювання інноваційної активності студентів та викладачів.

Управління такою інфраструктурою полягає в контролі та координуванні, а її ключова роль – інформаційно-комунікаційна.

Інший підхід щодо формування інноваційної інфраструктури базується на стратегічному баченні розвитку ЗВО. Складові та функції інфраструктури визначаються обраним напрямком розвитку закладу та його пріоритетами. Університет включає в основну програму освітні дисципліни в сфері інновацій, а також вибудовує чітку систему управління інноваційною інфраструктурою. У такий спосіб заклад підтримує та розвиває наукову та матеріально-технічну бази. Такий підхід використовують великі університети, що мають потужний науково-виробничий потенціал, багаторічний досвід співпраці з промисловістю та академічними інститутами. Використовуючи такий підхід, ЗВО вибудовує та модернізує інноваційну інфраструктуру у відповідності до власної стратегії розвитку.

Існує третій підхід, який логічно продовжує та дещо вдосконалює попередні. Окрім розвитку інформаційної та матеріально-технічної складових він передбачає створення внутрішнього інноваційного середовища. Інноваційна інфраструктура є невід'ємною складовою структури університету, в якій відбувається генерування нових ідей та знань, формуються групи інноваторів, здатних їх втілювати. Оцінюючи роботу такої інфраструктури слід брати до уваги не кількість залученість в інноваційні процеси студентів та співробітників ЗВО (від викладачів до управлінців), що, власне, і характеризує появу в закладі інноваційної культури.

Досвід країн, які сьогодні очолюють рейтинг «Глобальний інноваційний індекс» (США, Швеція, Нідерланди), свідчить про наступне [7]. Інноваційна інфраструктура університетів не є універсальною. Вона є надзвичайно гнучкою і формується з врахуванням низки критеріїв, що характеризують не тільки університет (зокрема, форма власності, наукові та освітні напрями, розмір закладу та його територіальне розташування тощо), але й особливості регіону (економіка, наявність ресурсів, законодавча база, регіональна інфраструктура). Тому, при формуванні інноваційної інфраструктури, зарубіжні університети прагнуть до розвитку тих її складових, котрі найбільш близькі до їхньої місії, мети та завдань, враховуючи особливості цільових ринків, на які вони орієнтуються, та за умов інтенсивної співпраці з місцевою владою та бізнесом [8-9].

Підсумовуючи все, наведене вище, можна зробити наступні висновки. В умовах глобальних тенденцій місія закладів вищої освіти України вимагає істотного перегляду. Зокрема, увага має бути сфокусована на формуванні в університетах результативної інноваційної інфраструктури, яка б гармонійно інтегрувалася в регіональну інноваційну систему, що має бути чітко відображено в нормативно-правових актах та стратегічних документах. Інноваційна інфраструктура університетів повинна бути націлена на створення екосистеми підприємництва, підвищення зацікавленості у науково-дослідній роботі студентів та викладачів, генерування нових знань для вирішення локальних та глобальних проблем. Слід також зазначити, що на різних етапах трансформації університетів можуть бути ефективними різні складові інноваційної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 05.12.2012 № 3715-VI
4. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 05.12.2012 № 991-XIV
5. Про затвердження Державної цільової економічної програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки.
6. Инновационная инфраструктура вуза: Учебно-методическое пособие/ А. Т. Волков и др. / Под общ. ред. Д. С. Медовникова. М.: МАКС Пресс. 2011. 236 с.
7. Global Innovation Index 2018// <https://www.globalinnovationindex.org/Home>
8. Etzkowitz H. The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations / H. Etzkowitz, L. Leydesdorff. // Research Policy. – 2000. – №2. – pp. 109–123.
9. Etzkowitz H. Innovation Lodestar: The entrepreneurial university in a stellar knowledge firmament/ H. Etzkowitz // Technological Forecasting and Social Change. – 2017. - Vol. 123 – pp. 122-129.

Злотникова Л.М., к.э.н., доцент

*Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации
(г. Гомель, Республика Беларусь)*

ВЫСШЕЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Планируемый перевод экономических, социальных и производственных отношений в новый формат, а именно цифровизация неизбежно сопровождается радикальными преобразованиями. Суть последних до настоящего времени в основном рассматривается как величайшее благо. Однако, на наш взгляд, новая форма отношений в обществе, на производстве, внутренней и внешней политике влечёт за собой большое количество проблем и противоречий. Мы разграничиваем понятия проблемы и противоречия. Под проблемами понимаем определённые разногласия между желаемым и достигнутым результатом. Противоречия – это глубинные, не всегда и везде выявленные механизмы торможения планируемых действий, а также отсутствие желаемых результатов. Противоречия – это своеобразная форма социально-экономических рисков, влекущих за собой институционные негативные последствия. Последние в настоящее время формируются в системе образования.

Требования к образованию в целом и профессиональному прежде всего до настоящего времени чётко не определены. Несмотря на проведение многочисленных научно-практических конференций, огромное количество публикаций, издание нормативно-правовых документов как на уровне отдельных государств, так и сообщества стран, на наш взгляд, не сформулирована методология роли и места высшего профессионального образования. В настоящее время основное внимание сосредоточено на достижение абстрактного уровня компетенций, навыков, которые максимально удовлетворяют потребности современного материального производства (выделено нами).

Однако уже сегодня очевидно, что инновационное развитие, высшей степенью развития которого должна стать цифровизация, радикально отличается от массового материального производства с большим количеством занятых, узкой специализацией труда и своеобразной системой отчётности, принципов оплаты труда, оценки достижений на уровне конкретного производства и государства. Последние уже сегодня можно оценивать как систему торможения развития новых технологий, оборудования и оценки труда. Проявляется оно в сущностном противоречии между микро и макроэкономическими ценностями и достижениями. Микроуровень характеризует успехи производителя через безусловное сокращение или оптимизацию используемых факторов производства. Т.е. только тот производитель сможет получить реальную выгоду, который, как писал Й. Шумпетер проявит навыки «соединение факторов производства новым ранее не использованным способом». Результатом данного новшества обязательно станет новый товар, новая технология, новое оборудование и т.д. Новшества принесут предпринимателю дополнительный доход. Современные новые технологии неизбежно сопровождаются сокращением затраченного времени в собственно материальном производстве и увеличением в сфере услуг. Вопреки действующей экономической политике стимулирования производства, центр тяжести в удовлетворении потребностей давно переместился в нематериальную деятельность. Производитель стал субъектом, формирующим потребности. Сложно оценить временные и материальные затраты, которые несут производители на привлечение внимания потребителей к новым товарам и услугам. Несколько десятилетий тому назад, особенно во времена дефицита, производитель не испытывал никаких проблем с учётом вкуса, притязаний потребителей, соответственно реализацией, развитием маркетинга и т.д.

В настоящее время наполненность и огромное разнообразие товаров оказывают принципиально новое воздействие на организационную структуру материального производства. Привлечь внимание потребителей с каждым годом становится все сложнее. Во многих случаях проблемы производства и реализации осложняются используемыми

методологическими принципами макроэкономической политики. Суть последней основана на обязательном достижении объёмных показателей, т.е. использованием на практике простого арифметического тождества. $MV = PQ$. Левая часть данного тождества означает количество денег в обращении, а правая соответственно доходы, которые получают производители от реализации. Главной компонентой получаемого дохода все чаще выступает цена. Государство, обязанное по конституции осуществлять достойный уровень жизни, к сожалению, все чаще действует на основе удовлетворения собственных интересов, таким образом повышение цен и сокращение объёмов производства обосновано не только упрощённым макроэкономическим подходом, но и собственными интересами представителей государственных служб. Нацеленность государства на постоянный, практически ничем не ограниченный рост цен и сохранение низких доходов, на наш взгляд, может послужить реальным препятствием внедрения цифровой экономики.

Гипотетически диверсификация цифровой экономики повлечёт за собой радикальные изменения во всех сферах производства и жизнедеятельности человека. Во-первых, это индивидуализация трудовой деятельности, основанная на максимально возможной свободе производителя. Все существующие формы социального и государственного контроля теряют своё значение. Таким образом закладываются основы противоречий в отношениях между государством и человеком. С одной стороны, все контролирующие государственные организации объективно теряют сферу деятельности, официальный и часто неофициальный доход. Не является секретом тот факт, что усиленный государственный контроль – это важнейшая форма государственной коррупции. С другой стороны, жёсткий контроль сопровождается широким распространением максимальных ограничений и узкой специализацией в различных сферах производственной деятельности.

Система высшего образования – это ярчайшее проявление превращения человека в «частичного работника». Внедрённая несколько десятилетий тому назад система ЕГЭ принесла свои плоды. Подавляющее большинство обучающихся не способны мыслить, критически оценивать даже простые решения. А формирование и чёткое выражение собственного мнения стало проблемой номер «один». Образно говоря, действующая система удовлетворения сиюминутных потребностей материального производства обернулась на практике своеобразной роботизацией человека.

Очевидность сущностного несоответствия между используемыми оценочными показателями высшей школы и новыми требованиями, которые предъявляет цифровая экономика требует радикальных изменений в формах и методах подготовки профессионалов. Как никогда ранее актуализируются вопросы о том, какими качествами должен обладать профессионал новой экономики. Нацеленность на формирование производственных навыков и компетенций уже сегодня демонстрирует несостоятельность. Обостряется проблема профессионализма широко распространённой практикой ограниченной доступности высшего образования. В то время, когда уровень образования не отдельных социальных слоёв, а общества в целом должен постоянно расти, в обществе реализуется утилитарная политика коммерциализации образования.

В конце XIX в. в экономической науке зародилось новое теоретическое направление, получившее название «маржинализм». Его принципиальное отличие заключается в том, что его представители, акцентировав внимание на микроэкономическом аспекте производственной деятельности, попытались очеловечить работника. Одним из представителей маржанилистской школы является Т. Веблен. Его научное наследие до настоящего времени делят экономисты и социологи. Учёный в «Теории праздного класса» очень чётко отметил различия в социально-экономическом поведении богатых и бедных. При огромных различиях представители данных социальных слоёв в любых обстоятельствах направляют усилия на сохранения своего социального статуса. По этой и многим другим причинам сохранение принципиальных различий в получении высшего образования в большей степени способны тормозить внедрение цифровой экономики, чем стимулировать ее развитие.

Цифровая экономика – это совершенно новая социальная и управленческая организация, выражающийся в неизбежном отказе от формального анализа результативности, действующих форм и механизмов внешнего и внутреннего воздействия производства и обмена. Двойственность и противоречивость цифровой экономики проявляется: во-первых, в стремлении государства к устойчивому и стабильному экономическому росту материального производства, во-вторых, в закономерном возрастании доли человеческого капитала, прежде всего интеллектуального. Последний до настоящего времени не имеет теоретически обоснованной оценки. Затраты интеллектуального труда оцениваются на принципах кабинетной абстракции классической экономической теории. Труд, выступая одним из факторов производства, получает оценку только тогда, когда реализуется произведённый товар. В терминологии классиков определение места и роли услуги отсутствует.

Немало важное значение в процессе становления цифровой экономики приобретает проблема, образно говоря, мирного сосуществования традиционной и новой экономики. Именно система образования оказывается единственным примирительным инструментом, на неё ложится основная ответственность за систематическую переподготовку профессионалов цифровой экономики. Современная экономика – многолика, в ней сочетаются высокотехнологичные производства, использующие последние достижения науки и техники и производства, функционирующие на эксплуатации примитивного ручного труда. Об их удельном весе в материальном производстве можно судить только на основе спроса на рабочую силу и постоянных стенаниях членов различных министерств и ведомств о нехватки рабочей силы, а также необходимости сокращения подготовки в высшей школе. По этой причине перед высшей школой, как никогда ранее встаёт проблема воздействия на общественное мнение. Происходящие изменения настолько радикальны, что современный человек постоянно осуществляет свою деятельность в условиях неопределённости и непредсказуемости. Человеку в такой ситуации все сложнее сформулировать потребности и желания. Необходимо обратить внимание на тот факт, что не только материальные, но и социальные потребности человек способен осознать, когда они кем-то придуманы, предложены и т.д. В сфере материального производства человек давно оказался в плену маркетинговых стратегий. Образование в вопросах продвижения своих услуг, к сожалению, не только отстаёт от производства, но оказалась в услужении. Становление цифровой экономики возможно только в условиях полноценного и системного господства образования.

Список использованных источников

1. Петрова, Т.С. (2013) Финансирование высшего образования. Менеджмент и бизнес. Вып. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_5677

Кантур А.І., студентка IV курсу
Шосткинський інститут СумДУ
(м. Шостка Україна)

КОГНІТИВНА ЕКОНОМІКА, ЯК НАСТУПНИЙ КРОК ДО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Глобалізацією в економічній сфері є значне збільшення масштабів світової торгівлі, рухів факторів виробництва та інших процесів міжнародного обміну в умовах інтегрованої світової економіки.

Перш за все необхідно визначити позитивні та негативні наслідки глобалізаційного процесу.

Процес вступу глобального міжнародного та інформаційного розвитку потребує перегляду існуючих політичних концепцій відносно внутрішніх і зовнішніх взаємовідносин. До негативних наслідків глобалізаційних процесів відносять:

1. Посилення етнічних конфліктів;

2. Збільшення політичної нестабільності;
3. Розповсюдження бідності;
4. Руйнування самобутності культури;
5. Погіршення стану навколишнього середовища.

До позитивних наслідків відносять:

1. Прискорення науково-технічного процесу;
2. Розвиток інформатизації та індустріалізації суспільства;
3. Швидке розповсюдження нововведень;
4. Свобода виробу.

У сучасному динамічному та непередбаченому Універсумі досягненні успіху значною мірою залежить як країна пристосовується до швидкого розвитку науки, тому можна задатися таким питанням: Чи готова країна перейти до шостого технологічного устрою?

В глобалізаційному процесі йде швидкий розвиток шостого технологічного устрою. Який являє собою розвиток: нанотехнологій, наноматеріалів, біотехнологію, штучний інтелект та когнітивні науки. На сучасному етапі ця реальність являється з велетенським потенціалом, і мільярдними інвестиціями. Реальність не пов'язана з географічними, політичними та економічними чинниками країни.

На мою думку сучасний стан соціально-економічного розвитку України характеризується збільшенням уваги до регіональних проблем, так і держави. Перш за все необхідно звернути увагу на розвиток когнітивної науки.

Когнітивною наукою перш за все – це сукупність наук про пізнання отримання, зберігання, перетворення і використання знань, яка включає в собі філософію, психологію, неврологію, антропологію, лінгвістику та штучний інтелект.

Когнітивна економіка є одним з найактуальніших напрямів розвитку економіки. Як інноваційна соціально-економічна формація, вона включає в себе; виробництво, реалізація, поширення знань. Тому когнітивна економіка зосереджена на вивченні процесів прийняття людиною в економічній діяльності в умовах невизначеності.

Тому когнітивна економіка застосовує когнітивний підхід, когнітивний аналіз, когнітивні системи та когнітивне моделювання.

Застосування когнітивного підходу є одним із найбільш продуктивних рішень для вирішення поставлених проблем. Когнітивний підхід актуальним, якщо об'єкт управління та його зовнішнє середовище являють собою комплекс складних процесів і чинників, які впливають один на одного.

Тому саме когнітивний підхід являється «рятувальним кругом», яка допоможе Україні поступово вивести на шостий технологічний устрій. Когнітивна економіка має справу з експериментальним аналізом того, як власне людина приймає економічні рішення.

Когнітивний аналіз розглядається як один з найбільш потужних інструментів дослідження нестабільного слабо структурованого середовища.

Когнітивні системи в економіці пов'язані з використанням в економічній сфері методів і моделей штучного інтелекту, інтелектуальних інформаційних систем, систем підтримки прийняття рішень та інше.

Розвиток нових методів в економічного моделювання, заснованих на когнітивних моделях бізнес-аналітики стає важливим інструментом підтримки управлінських рішень в економіці.

За для розвитку України та української економіки необхідно розвивати комп'ютерну технологію та штучний інтелект.

На сьогоднішній день вже є декілька впроваджених науково-технічних розробок, які відносяться до штучного інтелекту з підтримкою когнітивної науки, а саме синтез мови (Розмовлялка, Синтезатор української мови Анатоль для Android\Windows).

Досі залишається ряд проблем, що не дозволяють повною мірою залучити когнітивні методи до широкого використання.

Перше що необхідно це залучити когнітивні технології; також залучення

комп'ютеризованих систем обробки інформаційних потоків. Необхідно розробляти відповідні адаптивні процедури налагодження параметрів моделей з метою співставлення прогнозів до ретроспективної статистики.

Необхідно детальніше вивчати та когнітивну науку. Бо когнітивна економіка частково перетинається з теоріями еволюції, поведінкової не експериментальної економіки, та я в цих областях наукових досліджень використовуються методи, що включає в себе когнітивістика, що реалізується практично за допомогою сучасних інтелектуальних інформаційних технологій.

На перетині когнітивних систем в економіці та когнітивного управління виникають такі напрями як бізнес-аналітика інтелектуальний веб-аналіз та аналіз даних і тексту. В результаті реалізуються сучасні системи підтримки прийняття рішень та системи обробки даних для інноваційних бізнес-процесів. Також завдяки перетину різних областей когнітивного управління та когнітивних технологій в економіці з'являються різні напрями:

- когнітивний маркетинг;
- когнітивний менеджмент.

Україна поступово переходить на шостий технологічний устрій. Наступним кроком було б вкладення багатомільярдних інвестицій, тому необхідне подальше найбільш поширення теоретичних знань разом з практичним досвідом, що прискорить суспільний розвиток, і тому дозволить ефективніше спрямувати управлінський вплив на проблемні області

Отже, недослідженим залишається механізми впливу на когнітивні системи індивідуальних та групових креативних характеристик, що здійснюють вплив на загальний творчий рівень.

У сфері когнітивної економіки залишається широке поле діяльності щодо створення та появи нових перспективних теоретичних і практичних напрямів розвитку сучасної економіки. Такий розвиток в майбутньому дозволить в побудові якісно нового суспільства.

Когнітивна економіка дозволяє описати структуру, взаємодію і взаємовплив на його складові.

Список використаних джерел:

1. Абдікеев Н. М., Аверкін А. Н., Сфремова Н. А. Когнітивна економіка в епоху інновацій // Вісник РЕА, 2010, № 1.
2. Абдікеев Н. М., Аверкін А. Н. та ін. Когнітивна бізнес-аналітика / Под ред. Н. М. Абдікеева. - М.: ИНФРА-М, 2010 року.
3. Абдікеев Н. М. Проектування інтелектуальних систем в економіці. - М.: Іспит, 2004.
4. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці: монографія / В. А. Поповкін. – Київ: Наукова думка, 1993. – 220 с.
5. Ольшанська О. В. Регіон як просторова соціально-економічна система / О. В. Ольшанська // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3 (117). – С. 184–191.
6. Axelrod R. M. The structure of decision: The cognitive maps of political elites / R. M. Axelrod. – Princeton: Princeton University Press, 1976. – 404 p.

Карпенко А.В., к.е.н., доцент
Запорізький національний технічний університет
(м. Запоріжжя, Україна)

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ, ВИЩОЇ ОСВІТИ, БІЗНЕСУ, ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Сучасні глобальні тренди та обґрунтовані передбачення майбутнього розвитку світової економіки все більше зводяться у площину, яка вже сьогодні визначається таким типом соціального устрою, в якому головним культуроутворюючим центром стає виробництво, обробка і трансляція знання. Особливо зростає роль знання, яке базується на нових наукових підходах і носить інноваційний характер. Відповідно визначення пріоритетної ролі знань дозволяє чітко зрозуміти необхідність забезпечення сприятливих умов для їх формування та

використання, що можливе в умовах інтеграції всіх суб'єктів національної економіки, зокрема секторів науки, вищої освіти, бізнесу, держави та суспільства.

Основною умовою ефективних сучасних соціально-економічних перетворень на інноваційній основі стає здатність до інтеграції знань у господарських системах різного рівня (національній, регіональній, внутрішньофірмовій) [1, с. 4], де забезпечується сприяння тісній взаємодії суб'єктів національної економіки у формуванні інноваційного продукту, його комерціалізації та споживанні. Основне місце у виробництві нових знань належить освіті та науці, які виступають фундаментом інновацій та розвитку суспільства. Проте за умов відсутності їх взаємодії з бізнесом і суспільними інститутами та при відносній пасивній позиції державної влади, вони перестають виступати факторами розвитку економіки. Саме інтеграція визначених секторів здатна забезпечити підвищення науково-технологічного потенціалу й ефективності економічних процесів, зростання конкурентоспроможності країни.

Поняття «інтеграція» використовується переважно для характеристики процесів взаємозв'язку насамперед розрізнених елементів певної сукупності, формування якого обумовлювалося об'єктивними передумовами для їх об'єднання та створення системи із властивостями цілісності [2, с. 50]. Інтеграція – це загальна дія, об'єднання зусиль [3, с. 127], що є наслідком поглиблення поділу праці і зародження як об'єктивної необхідності досягнення нового змісту організації праці заради підвищення її ефективності. За інтеграції об'єднуються різні за функціональними ознаками виробництва. Тобто, інтеграція – це об'єднання економічних суб'єктів, поглиблення їхньої взаємодії, розвиток зв'язків між ними, можливість акумулювання ресурсів для розвитку економіки знань. Вона здійснюється на рівні національних господарств, і між підприємствами, фірмами, компаніями, корпораціями та розкривається через дві форми: явні (створення загальних підприємств, об'єднання підприємств у союзи й асоціації) і приховані (підпорядкування підприємствам формально самостійних фірм на основі довгострокових контрактних відносин), що значно розширює її границі.

Сьогодні в Україні існує великий розрив між наукою, освітою, бізнесом, суспільством і державою. Насамперед це проявляється у відсутності: збалансованого вітчизняного ринку праці та значною трудовою міграцією; зацікавленості повноцінної участі бізнесу в різних інформаційних заходах та як наслідок його низька поінформованість про потенціал і досягнення вітчизняної науки; повноцінного доступу для науки й освіти в реальний сектор економіки та відповідно низький рівень розуміння проблем і потреб бізнесу; координації дій державних і приватних структур у напрямку інтеграції; достатньої інформованості учасників інтеграції щодо можливих форм і методів співпраці; активної позиції науки стосовно просування результатів наукових досліджень, освіти – у впровадженні практико-орієнтованої підготовки, а бізнесу – у формуванні замовлень освіти та науці; організаційно-економічних механізмів формування взаємодії; достатнього рівня фінансування різних ініціатив взаємодії державою, місцевою владою і приватними підприємствами тощо.

Інтеграційні процеси за своєю унікальністю, високою потенційністю і універсалізмом в умовах вітчизняних ринкових перетворень недостатньо розвиваються і не забезпечують значного галузевого й територіального розповсюдження. Розвиток інтеграційних процесів вимагає узгодженості економічних і соціальних інтересів всіх його учасників, одночасно зберігаючи за кожним з них суверенність окремої господарської одиниці. Інтеграція здатна подолати сучасні проблеми при об'єднанні навколо вирішення загальних актуальних завдань, оскільки передбачає встановлення і зміцнення важливих міжсуб'єктних зв'язків.

Інтеграція є взаємовигідною кожній із взаємодіючих сторін, що визначається потребами суспільства: для наукових організацій (розвиток матеріально-технічної бази й прискорення комерціалізації наукових розробок; обмін інноваційними розробками; розширення доступу до інформаційних ресурсів); для закладів вищої освіти (залучення викладачів, студентів у науково-дослідну роботу з найбільш актуальних проблем розвитку територій; підвищення рівня освіти завдяки забезпеченню доступу до новітнього

обладнання; посилення кадрового потенціалу закладів вищої освіти й підвищення рівня його матеріальної підтримки; розвиток матеріально-технічної бази наукових досліджень; оптимізація навчального процесу; залучення додаткових фінансових ресурсів; швидке впровадження результатів досліджень у навчальний процес; подальше працевлаштування випускників); для бізнесу (підготовка на базі університету кваліфікованих кадрів, здатних залучатися у виробничий процес із мінімальним строком адаптації; прямий доступ до розробок, що необхідні для створення конкурентоспроможної продукції, і можливість їхнього коректування відповідно потребам); для держави (можливість більш раціонально розподіляти обмежені ресурси й підвищувати економічну активність суб'єктів діяльності).

Провідна роль у формуванні інтеграційної взаємодії належить освіті, яка має високу соціальну значущість, суттєві матеріально-технічні й людські ресурси. Зокрема, через університети (вищу освіту) у світовій практиці започатковується формування інтеграційної взаємодії науки, освіти, бізнесу, держави та суспільства. Вони стають глобальними підприємствами, де вдало поєднується освітня основа й науковий розвиток, дослідження у напрямі подолання локальних проблем територій і започатковується співробітництво з бізнесом, розробляються заходи з підвищення конкурентоспроможності економіки та підвищення рівня розвитку суспільства.

В Україні університети мають значний науково-педагогічний потенціал і вагомі фундаментальні та прикладні результати досліджень, проте дуже обмежено використовуються переваги інтеграції, що не сприяє зростанню обсягів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та інновацій. Тобто існуючі зв'язки науки, освіти, бізнесу, держави та суспільства не носять колабораційного характеру та часто мають фрагментарну і формальну основу. Відповідно це призводить до ряду проблем: ускладнене працевлаштування випускників; результати досліджень не відповідають потребам бізнесу; недостатній рівень кваліфікації викладачів; низька зацікавленість бізнесу у співпраці з закладами вищої освіти тощо [4, с. 116-117].

Відповідно сьогодні в Україні виникає гостра потреба в структурній перебудові існуючих зв'язків науки, вищої освіти, бізнесу, держави та суспільства в межах вирішення поточних проблем і формуванні напрямів розвитку окремих територій. Тобто в умовах радикальних технологічних, економічних, соціальних змін, які відбуваються сьогодні в Україні, традиційна роль університетів як науково-дослідних центрів, які створюють нове знання, і освітніх центрів з підготовки високопрофесійних кадрів повинна бути зорієнтована на розвиток відповідної локальної території та доповнена важливою функцією – інноваційною.

Інноваційна діяльність університетів повинна бути спрямована на: активізацію інноваційного мислення студентів, аспірантів, учених, викладачів; конкурсну й грантову підтримку інноваційних проектів; сприяння впровадженню в навчальний процес нових освітніх технологій; удосконалення системи підготовки кадрів в галузі інноваційного менеджменту; систематизацію обліку й закріплення об'єктів інтелектуальної власності в освітній, науковій і технологічній сферах; моніторинг ринку освітніх, інформаційних, науково-технологічних послуг; здійснення трансферу технологій, впровадження результатів науково-дослідної роботи в реальний сектор економіки тощо. Тобто важливо університетам перетворитися на повноцінного учасника сучасних ринкових відносин, щоб сформувати потенційний попит не лише на традиційні освітні послуги, а й на наукові досягнення – фундаментальні і прикладні результати досліджень у бізнесу, громади, держави. Такі зміни будуть покращувати імідж університетів і підходи до взаємодії з ними. Значна роль у розвитку інтеграційних зв'язків має відводитись громаді, яка має використовувати потенціал університетів для вирішення поточних проблем і власного стратегічного розвитку. В свою чергу держава має не тільки активно стимулювати інтеграцію науки, вищої освіти, бізнесу та суспільства, а й створити необхідні для цього соціально-економічні й правові передумови, бути активним її провідником.

Отже, сучасний невисокий рівень продуктивності та низька самодостатність секторів

науки, вищої освіти, бізнесу, держави та суспільства спричинені їх неузгодженою діяльністю. Попри формування інтеграційних зв'язків, майже кожен із зазначених суб'єктів відносин діє відокремлено на локальному чи національному ринках, що зменшує шанси їх власного розвитку. При цьому втрачаються економіко-соціальні ефекти і можливості отримання синергетичних ефектів. Саме їх інтеграція має стати важливою основою вирішення багатьох сучасних економічних проблем локального і державного рівня, серед яких: формування балансу на вітчизняному ринку праці; зменшення чисельності трудових мігрантів та молоді, що навчається за кордоном; розбудова вітчизняної інноваційної інфраструктури; підвищення рівня інноваційності бізнесу тощо. Сьогодні інтеграція науки, вищої освіти, бізнесу та держави є невід'ємним елементом сучасного інноваційного процесу, необхідною умовою ефективного розвитку суспільства. Поєднання ресурсів та зусиль зазначених учасників інтеграції здатне подолати не лише поточні соціально-економічні проблеми, а й забезпечити активізацію процесів комерціалізації інновацій в Україні, формування інноваційної моделі економіки. Саме комплексні дії уряду, різних рівнів влади та громади здатні сприяти встановленню тісної та плідної кооперації вузівської освіти, науки і бізнесу.

Список використаних джерел

1. Марченко, О.С., Ярмак, О.В. (2012). Національна інноваційна система як інтегратор знань: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2012. 242 с.
2. Козловська, І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : дидактичні основи : монографія. Львів : Світ, 1999. 302 с.
3. Макаренко, А.І. Теоретичний аспект освітніх інтеграційних процесів. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. 2010. № 7. С. 125-130.
4. Карпенко, А.В. Интеграция науки, образования и производства в условиях экономики знаний. Новая экономика. Минск, 2014. С. 114-119.

Кирилюк Ю.В., к.е.н., доцент

*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ І ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ В УКРАЇНІ

Визначаючи місце людини в структурі суспільного виробництва у сучасному світі стрімких глобалізаційних перетворень та інновацій, її вже неможливо характеризувати лише як фактор виробництва, який володіє певним рівнем кваліфікації. На перший план сьогодні виходять творчий потенціал, підприємницькі здібності, широкий кругозір, відповідальність, готовність до прийняття рішень. В зв'язку з цим, особливої актуальності набуває проблема якості вищої освіти, зокрема, її забезпечення.

Наріжним каменем реформи вищої освіти в Україні та її інтеграції в єдиний Європейський освітній простір є розробка і впровадження нових освітніх програм, сумісних з Національною рамкою кваліфікацій України та загальноєвропейськими рамками кваліфікацій.

Особливе значення для активізації роботи з інтегрування в єдиний Європейський освітній простір має Закон України «Про вищу освіту», де у Статті 74 (п. 2) зазначено: «З метою розвитку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та інтеграції системи вищої освіти до світового освітнього простору держава сприяє: впровадженню механізму гарантії якості вищої освіти для створення необхідної взаємодовіри, гармонізації систем оцінювання якості вищої освіти України та Європейського простору вищої освіти; узгодженню Національної рамки кваліфікацій з рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти для забезпечення академічної та професійної мобільності та навчання протягом життя» [1].

У Європейських стандартах і принципах формування системи кваліфікацій наголошується, що кваліфікаційна структура має відображати зміст кваліфікацій з урахуванням цілей і завдань вищої освіти, основними з яких є такі: підготовка студента до конкуренції на ринку праці; виховання студентів як активних громадян демократичного суспільства; особистісний розвиток; формування і підтримка високого рівня знань [2].

До основних цілей Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (The European Qualifications Framework for lifelong learning – «EQF for LLL») відносяться: створення і підтримка рівня кваліфікаційних професійних стандартів між країнами Європи; організація та забезпечення країн Європейського Союзу професійними освітніми програмами з наступним наданням робочих місць і можливостей кар'єрного зростання найбільш кваліфікованим фахівцям незалежно від того, в якій країні вони набули відповідної кваліфікації [3].

У Європейських освітніх стандартах «EQF for LLL» закладена така система компетенцій: знання (теоретичні і/або фактичні), уміння (когнітивні та практичні), компетентність (автономність і відповідальність).

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року №1341 в Україні затверджена Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів [4]. Як зазначено в Постанові, Національна рамка кваліфікацій впроваджується з метою:

введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців;

забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин;

сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні;

налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці.

В Національній рамці кваліфікацій України система компетентностей навіть ширша ніж в Європейській (EQF for LLL) і включає 4 складові:

знання – осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні);

уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів);

комунікація – взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності;

автономність і відповідальність – здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності [4].

Але, незважаючи на те, що Національна рамка кваліфікацій України була прийнята ще у 2011 році, лише 4 жовтня 2018 року були затверджені перші 11 стандартів вищої освіти: 10 стандартів для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і 1 стандарт для другого (магістерського) рівня (Накази МОН України №№ 1066-1076 від 04.10.2018 р.) [5]. Враховуючи те що, в Україні здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за 121 спеціальністю за двома рівнями вищої освіти, то затверджено лише 4,5% стандартів [6].

Разом з тим, затвердження стандартів вищої освіти, це лише перший і незначний крок реформування вищої освіти в Україні та її інтеграції в єдиний Європейський освітній простір. Надалі стоїть завдання імплементації стандартів вищої освіти в освітній процес: підготовка відповідних навчальних планів, розробка на їх основі робочих програм і методичного забезпечення навчальних дисциплін та покрокове впровадження їх в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Report «A Framework for Qualifications of the EHEA», by the Working Group on QF // Bologna process seminar in Copenhagen, Jan 13–14, 2005 [Electronic resource] – Mode of access: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf.
3. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning // Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/education_training_en.html.
4. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.
5. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.
6. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.

Когтева У.А.

*Государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования
«Технологический университет»*

ОСОБЕННОСТИ КОММУНИКАЦИИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ НОВОГО ТИПА

Сфера образования традиционно является одной из наиболее консервативных сфер жизнедеятельности. Ситуация начала меняться с наступлением цифровой эпохи или web 2.0. Экономисты, политики, социологи, эксперты различных профилей говорят о четвертой промышленной революции, которая базируется на цифровых и сетевых технологиях. Она породила наиболее быстрые, радикальные и масштабные перемены в экономике и социальной сфере, в том числе в образовании.

В сфере образования наиболее значимым является переход от эксклюзивности, элитарности, ограниченности форм получения знания и информации ко всеобщей их доступности, разнообразию форм взаимодействия всех участников образовательного отношений, к персонализации обучения.

В цифровую эпоху образование имеет ряд особенностей:

- 1) Образование становится важнейшей отраслью экономики цифрового общества, крупнейшим нематериальным активом любого государства, в связи с чем формирование и капитализация образования должны быть максимально управляемыми.
- 2) Изменяются способы создания, передачи и фиксации знания, процесс личности развития человека, его самоидентификации на основе все более широкого использования постоянно развивающихся цифровых технологий.
- 3) Знания становятся общедоступными и относительно дешевыми.
- 4) Возникает быстрорастущий рынок образовательных услуг вне формальной системы образования. Многие инновации в образовании уже реализуются через образовательно-технологические стартапы.
- 5) Растет спрос на новые компетенции и формы подготовки, связанные с динамикой развития экономики и быстрой сменой технологий.
- 6) Происходит смена культурно-образовательных парадигм; существенная реорганизация всех уровней образования; на основе новых образовательных технологий формируется новая «архитектура», предусматривающая возможность непрерывного обновления контента.
- 7) Важной задачей становится развитие процессов управления идентичностью в условиях информационного общества, совершенствование и дальнейшее развитие образовательного медиапространства.

8) Появляется новый тип обучающихся, самостоятельно формирующих свою образовательную траекторию, нацеленных на самообразование и саморазвитие (работа-учеба-личностное развитие) (поколение Z).

Образовательное медиапространство представляет собой целесообразно организованную в соответствии с миссией образовательной организации, многоаспектную реальность, в которой происходит взаимодействие всех субъектов образовательной деятельности посредством классических и новых сетевых технологий [1]. При этом образовательное медиапространство конкретного вуза включает в себя 4 основных аспекта:

1. Взаимодействие преподавателя и студента, а также сотрудников вуза
2. Внешнюю среду и имидж университета (мировое образовательное медиапространство)
3. Традиционные медиа (радио, ТВ, газета и т.п.)
4. Сетевые медиа (сайт, социальные сети, блоги и т.п.).

Медиатизация в сфере образования может происходить в двух основных направлениях:

1) Медиатизация пространства – внедрение новых технических и информационных средств, включающих, в том числе, дистанционные образовательные технологии.

2) Медиатизация взаимодействия – внедрение новых информационных технологий непосредственно в процесс взаимодействия преподавателя и студента (например, использование интерактивных досок, проекторов, другого оборудования в процессе обучения).

Изменение модели взаимодействия участников образовательного процесса в соответствии с эволюцией информационных технологий отражено в модели французского ученого М. Лебруна [3]. Он выделяет 4 основных субъекта образовательного пространства в информационном обществе: «куратор», «сетевик», «кормилец» и «зевака» (Рисунок 1). М. Лебрун поэтично сравнивает всю информацию с «облаком», постоянно насыщаемым «кормильцами», готовым пролиться дождем на «зевак», и только от «куратора» будет зависеть будет ли этот «дождь» плодотворным или он превратиться в «бурю», разрушающую все на своем пути.

«Куратор». В контексте переизбытка информации («электронная передозировка»), задача преподавателя заключается в том, чтобы направить обучающегося в этом информационном потоке в правильное русло. Термин «куратор» понимается М. Лебруном по аналогии с «куратором выставки» или «куратором музея», то есть человеком, производящим отбор произведений искусства (или информации в случае с образованием) для того, чтобы показать их широкой публике.

Сегодня многочисленные инструменты в сети позволяют преподавателям отбирать среди бесчисленного множества доступного контента наиболее важную информацию и добавлять к ней собственные знания и опыт. С появлением новых технологий педагоги вынуждены перестраивать свои курсы, и эта функция «кураторства» является очень важной в контексте этих изменений. Преподаватель становится «педагогом-инженером». Функция кураторства, по мнению М. Лебруна, является такой же важной функцией, как и непосредственно создание контента.

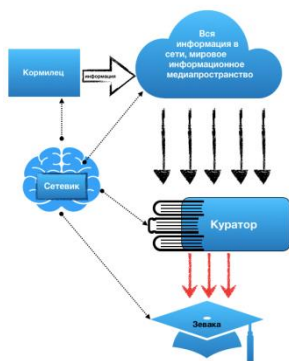

Рисунок 1. Субъекты (пользователи) информационного образовательного пространства согласно М. Лебруну

«Сетевик». Согласно определению П. Лежандра, сеть представляет собой набор материальных субъектов и лиц, связанных посредством коммуникации, позволяющей одностороннее или взаимное распространение информации между членами сообщества [4]. «Сетевик» является технической составляющей и играет роль посредника между всеми участниками информационного взаимодействия, передавая информацию от одного субъекта к другому.

«Кормилец». «Кормилец» или «поставщик» информационного контента обладает менее интерактивным видением, питая сеть информацией, но не обладая при этом интерфейсом «сетевика».

«Зевака». «Зевака» получает информацию после фильтрации ее «куратором». Им является учащийся, для которого преподаватель заранее находит и классифицирует информацию. «Куратор» направляет «зеваку» в учебном процессе, и, в то же время, не ограничивает его исследовательский интерес (если таковой возникает).

Активная цифровизация образования, включающая не только техническое переоснащение образовательных учреждений, но и развитие дистанционных технологий обучения, в том числе массовые открытые онлайн-курсы, увеличение количества образовательного и познавательного контента, не всегда приводят к положительному эффекту в образовании, что может быть следствием несформированности информационных компетенций у обучающихся, или сформированности лишь инструментальной компетенции [2]. При этом обучающиеся не могут улучшить качество своего образования, потому что у них может наступить «информационное перенасыщение», а формирование стратегических информационных компетенций становится задачей преподавателя.

Список использованных источников:

1. Когтева, У.А. (2018) Трансформация образовательного медиапространства в условиях информационного общества. Инновационные аспекты социально-экономического развития региона: сборник статей по материалам участников VIII Ежегодной научной конференции аспирантов «МГОТУ». – М.: «Научный консультант»
2. Brotcorne P., Valenduc G. (2009) Les compétences numériques et les inégalités dans les usages d'internet. Comment réduire ces inégalités? // Les Cahiers du Numérique. – vol.5/1. DOI : 10.3166/lcn.5.1.45-68
3. Lebrun, M. (2007) Théories et méthodes pédagogiques pour enseigner et apprendre. – Paris : De Boeck Supérieur.
4. Legendre, P. (2005) Species associations: the Kendall coefficient of concordance revisited // Journal of Agricultural, Biological, and Environmental Statistics. – vol. 10.

Колодійчук А.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
*Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
(м. Ужгород, Україна)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СФЕРІ ОСВІТНЬОГО АУДИТУ

Освітній аудит охоплює не тільки перевірку якості навчання і ведення наукової діяльності у вищих навчальних закладах, але і також перевірку наявних господарських умов об'єктів і допоміжної соціально-економічної інфраструктури, на базі яких проводить свою діяльність той чи інший навчальний чи науковий заклад. Зрозуміло, що це створює значний попит на новітні інформаційно-технологічні системи, націлені на реалізацію конкретно-прикладних задач.

Загалом, одними з головних об'єктів прикладання новітніх цифрових технологій у розрізі сфери послуг є аудиторські послуги. Не є виключенням і сфера вітчизняної освіти.

Інформаційні аудиторські системи господарського спрямування включають такі класи програмного та електронно-інформаційного забезпечення:

- 1) бухгалтерське програмне забезпечення;
- 2) різноманітні електронні довідники (збірники спеціалізованої фіскальної інформації,

довідники банківських відсотків, мінімальних заробітних плат, схеми посадових окладів, інструкції щодо обліку витрат на відрядження);

3) національні і міжнародні законодавчі бази стосовно аудиту (електронна БД “Законодавство України”, довідкова система “Дінай”, база по українському законодавству “Парус-консультант”, системи “QDPro”, МЕГА-НАУ, НаУ і т.д.);

4) табличні програми-процесори (е-таблиці типу “MS Excel”, офісної програми “Quattro Pro”, більш сучасних програм “KSpread”, “Gnumeric”, “Numbers”, “OpenOffice Calc”, “LibreOffice Calc” та процесора “Lotus” версій 1-2-3);

5) системи управління базами даних (найвідоміша з них – програма MS Access);

6) текстові програми-редактори (до них відносяться в першу чергу “Microsoft Word”, а також “WordPad”, “Блокнот”, “Lexicon” та ін.);

7) програми фінансового аналізу й відбору інвестиційних проектів, програми-аналізатори із застосуванням елементів технології штучного інтелекту (“Галактика”, “ОЛІМП: Фінексперт”, “Audit Expert”, “1С: АФСР”, “ІНЕК-Аналітик”, “БЕСТ-Аналіз”, “ІНЕК-АФСР”, “Sales Expert”, “1С: Торгівля + Склад”, “ІНЕК-Інвестор”, “Альт-Інвест”);

8) спеціальні аудиторські програми (“Асистент аудитора”, “Помічник аудитора”, “Audit System 2” зі спеціальним інтелектуальним модулем “Smart Audit Support”, “RiskWeb”, “EY / Auditor’s Work Station”, “EY / Business Process Profiler”, “Експрес Аудит: ПРОФ”).

Останні дозволяють, в першу чергу, підтримувати уніфікований підхід до міжнародних аудиторських стандартів, планувати і автоматизувати процеси збирання й аналізування результатів здійснення аудиторських перевірок, координувати діяльність територіально розосереджених професійних аудиторів, а також організовувати внутрішньо-аудиторський процес на підприємствах і в організаціях, вчасно виявляти рівень ризику проведення аудиту, прогнозувати й контролювати його, презентувати в найбільш наочній цільовій формі результати роботи аудиторських комісій, забезпечувати швидку підготовку необхідної вхідної й вихідної документації.

Програмне забезпечення з фінансового аналізу та фінансові інтелектуальні системи призначені для автоматизації проведення процедур горизонтального і вертикального фінансового аналізу, реалізації на практиці детермінованого факторного і стохастичного (кореляційно-регресійного) методів визначення зв’язків між економічними індикаторами, виконання поставлених для аудиторів задач евристичного програмування. В цей клас програм входять також аналітичні програми для врахування різних аспектів ведення торговельно-господарської та виробничої діяльності профільних підприємств (“1С: Торгівля + Склад”, “Sales Expert”).

У свою чергу, інформаційні системи у сфері контролінгу і фінансів вирішують такі задачі, як: 1) автоматизація обробки фінансової звітності; 2) розрахунки з вибору інвестиційних проектів; 3) оптимізація вибору джерел фінансування функціонування підприємства. Це комп’ютерні програми “Project Expert 6.0 Professional”, “Інвестор 1.0”, PROSPIN, COMFAR 3.0, FOCCAL, “Альт-Інвест” тощо.

У той же час, бухгалтерські комп’ютерні програми необхідні аудиторам для здійснення перевірки правильності реалізації необхідних процедур бухгалтерського обліку, вірності обліку торговельно-виробничих операцій, витрат ресурсів тощо. Сюди відносяться програми “Галактика-Старт”, “Парус 4.x”, “Парус-Підприємство”, “1С: Бухгалтерія 7.7” і т.д.; бази даних “Юрисконсульт”, “Ліга: Закон”; пакети “1С: Підприємство 7.7”, що містять вбудовані бухгалтерські модулі, аналітико-фінансові системи “ФинЕксперт”, “Forecast Expert” і т.д.

Все більшої важливості на сучасному етапі розгортання процесів модернізації у сфері вищої освіти України набувають інформаційні системи для забезпечення академічної доброчесності. Потреба в ньому і в його якості різко зросла в Україні із закріпленням у законодавстві категорії “академічної доброчесності” у 2017 році і введенням визначеного набору санкцій за її порушення (прийняття статті 42 Закону “Про освіту”). До них відносяться системи освітнього аудиту (СОА), наукометричні бази, обліково-аналітичні системи архівування, доступу науково-технічної й економічної інформації, електронно-

бібліографічні системи, інтелектуальні системи перевірки текстів на наявність плагіату, комп'ютерні системи перевірки орфографії.

Системи освітнього аудиту (СОА) націлені на підвищення якості навчально-наукового процесу, росту рівня знань, умінь, навичок учнів, студентів, курсантів, аспірантів, докторантів. Це електронні тестувальники, котрі використовуються в середніх школах на уроках інформатики. Наприклад, відома в Україні електронна система “Тесторіум” [2] дозволяє вчителям самим складати тести і вносити їх у пам'ять програми. Те саме стосується й відкритих інтернет-сервісів “Майстер-тест”, “Твій тест”, “eTester”, “Анкетёр”, “Ваше опитування” і так далі.

Існуючі на сьогодні усі наукометричні бази можна поділити на чотири рівні: вищий, середній, нижчий, звичайний. До першого рівня належать науково-метричні бази, як бібліографічно-реферативна база “Scopus (SciVerse Scopus)” (має свій аналітичний портал “Scimago Journal & Country Rank”) та пошукова платформа “Web of Science (Clarivate Analytics)”. Остання являється сукупністю наступних баз даних наукової інформації: SSCI, SCIE, ANCI, “Index Chemicus” та ряду інших. Традиційно вони вважаються найбільш якісними інструментами відбору публікацій матеріалів досліджень науковців. Якщо говорити про обсяги наповнення цих науково-бібліографічних баз даних, то ситуація виглядає наступним чином. БД “Scopus” покриває на сьогодні [1] біля 18 тисяч фахових журналів по всьому світу, об'єднує 5 тисяч видавців і включає також 13 млн. винахідницьких патентів. Це робить її лідером серед усіх наукометричних баз на ринку освітніх публікаційних послуг. База “Web of Science” значно відстає і охоплює лише 9 тисяч журналів у світі.

Другий рівень становлять бази, які включають журнали з імпаکت-фактором – інтегрованим коефіцієнтом відношення цитованості публікацій у ньому до їх кількості за визначений період часу. Це бази “Україніка наукова” від НТБ ім. В. Вернадського, зарубіжні “GeoRef”, “E-Library”, “Index Copernicus”, “EBSCOhost”, “Agris”, “Directory of Open Access Journals” (+ коаліція видань “SPARC”), “Springer”, “РИНЦ” (+ портал-аналізатор “Science Index”), “Mathematics”, “MathSciNet”, “INSPEC”, “Citations in Economic”, “Chinese Social Sciences Citation Index”, “Taiwan Humanities Citation Index”, “Citation Database for Japanese Papers” тощо.

Третій рівень охоплює бази даних з найбільш ліберальними вимогами до публікування праць у наукових журналах. Найбільш поширена і відома з них – це “Google Scholar”, крім того, сюди входять бази “CiteFactor”, “Sindexs”, “Electronic Journals Library EZB”, профільні бази “ORCID” (Open Researcher and Contributor ID), “ResearcherID” та “Український індекс наукового цитування” і т.д. Так, станом на початок 2017 року, в “ORCID” зареєстровано більше трьох мільйонів персональних авторських профілів. В свою чергу, понад мільйон дослідників [3] уже мають свій профіль у базі-ідентифікаторі “ResearcherID”.

Заключний, четвертий (звичайний) рівень наукометричних зібрань переважно нічим не регламентується і представляє собою зібрання й колекції наукових текстів, книг в електронному форматі, розміщених на онлайн-ресурсах у відкритому доступі. Він має дуже часто неофіційний характер, а тому в останні роки стикається з жорсткою протидією власників наукометричних баз вищого рівня, проте надалі більшість з них успішно функціонує. Наприклад, це діючі сайти “Sci-Hub”, “Library Genesis”, “ScienceDirect” і т.д.

Аналізуючи антиплагіатні програмні системи, можна зробити висновок, що поки що лідером цього ринку є польська компанія “Plagiat.pl”, яка на договірних засадах пропонує свої послуги провідним українським вищим навчальним закладам. Головним наріжним каменем в антиплагітаному програмному забезпеченні залишається його ліцензованість, а це вимагає серйозної державної експертизи таких систем, оскільки і на цьому ринку багато програм-підробок, які не завжди дають компетентні висновки перевірок на належному професійному рівні. Щодо визнаного у науковому середовищі програмного забезпечення у цьому напрямку можна назвати наступні антиплагіатні програми: “Advego Plagiat”, “Compare Suite”, “Viper”, “Etxt Антиплагіат”, “FindCopy”, “Word Check”, “EVE2”,

“Miratools”, “Double_Content_Finder”, “Plagiarism-Detector Personal” тощо.

Як видно, інформаційні системи у сфері сучасного освітнього аудиту характеризуються різноманітністю і багатогранністю підходів до вирішення тих чи інших конкретних задач сфери свого прикладання. Окремі класи програмного забезпечення стрімко розвиваються в останні роки, дедалі розширяється сфера їх застосування. Головними перешкодами для їх всебічного проникнення в освітньо-науковій сфері України залишається фінансовий фактор обмеження, тобто хронічний дефіцит грошових ресурсів на новітні проекти, міжрегіональну та міжнародну наукову й освітню кооперацію, і бюрократизованість системи.

Список використаних джерел

1. Міжнародні наукометричні бази даних та індекси цитування / Офіційний сайт Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vtei.com.ua/index.php/ua/theme/custom-pages/nauku-ta-mizhnarodnykh-zv-iazkiv/2015-09-16-11-49-44>
2. Сайт для учителів і учасників “Тесториум” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.testorium.net/>
3. Clarivate – Accelerating innovation: Join the more than 1 million researchers using ResearcherID to manage their professional profile [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://clarivate.com/products/researcherid/>

Кравченко О.О., д.е.н., доцент

*Державний університет інфраструктури і технологій
(м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ТА НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТІВ

Сьогодні технології є одним з домінуючих факторів, які мають визначальний вплив на розвиток як виробничо-економічного, так і соціального потенціалу. Розвиток технологій базується на досягненнях, перш за все, фундаментальних наук, таких як фізика, хімія, математика та ін. І хоча академічна наука не вирішує конкретних виробничих або фінансових завдань, наукові відкриття впливають на економічну та виробничу сферу через розвиток техніки, удосконалення виробничих технологій, покращення соціальної сфери тощо. На сучасному етапі розвитку взаємозв'язок між наукою та виробництвом характеризується формулою: наука – це безпосередня виробнича сила. Це обумовлює необхідність забезпечення взаємопов'язаності виробництва із науковими установами і навчальними закладами. Важливість дослідження цих взаємозв'язків підсилюється в умовах структурних перетворень економіки, а також забезпечення інноваційного її розвитку, оскільки інтегративна взаємодія виробництва, науки та закладів освіти дає позитивний мультиплікативний ефект. Крім того, стимулювання розвитку інноваційних підприємств при підтримці держави стало одним з факторів розвитку національних економік у Китаї, Ізраїлі, Фінляндії. За даними Всесвітнього банку, в світі на освіту спрямовується в середньому 13% державних витрат (для порівняння в Україні в 2017 р. на науку та освіту було витрачено 0,16% ВВП або 621,5 млн. грн. на фінансування освіти та 2719 млн. грн на фінансування Національної академії наук, при цьому частка підтримки суто університетської освіти у загальному науковому бюджеті України склала 10% [1]).

У тріаді «освіта–наука–виробництво» ключовим елементом є освіта, перш за все університетська. Це пояснюється тим, що саме в системі університетської освіти здійснюється підготовка кадрів як для наукових установ, так і підприємств усіх галузей національної економіки. У той же час університети є не тільки освітніми закладами, а й установами, в яких здійснюються наукові дослідження, що у подальшому впроваджуються у виробничій сфері. Більшість сучасних університетів організовані як навчально-науково-практичні комплекси.

Місія університетів базується на двох основних принципах, а саме (1) проведення наукових досліджень, спрямованих на розширення знань про світ, суспільство та людину та (2) передача накопичених знань і виховання нових поколінь – освічених і розумних людей.

Спроможність об'єднання даних елементів в єдине гармонійне ціле є свідомством про високий рівень і якість вищого навчального закладу. У той же час класичні університети не є фабрикою винаходів чи навчаючим виробництвом. Специфіка наукової діяльності в університетах пов'язана з тим, що на відміну від наукових установ, дослідження проводяться не по заказу чи для розробки конкретних технічних рішень. Метою їхнього здійснення є розширення горизонтів знань по багатьом напрямам, тобто наукова діяльність спрямовується на проведення фундаментальних досліджень, які у майбутньому стануть основою для розробки практичних рішень.

Одним із факторів, який визначає можливість як підготовки кваліфікованих фахівців, так і проведення наукових досліджень в університетах, є обсяги і джерела їхнього фінансування. У більшості європейських країн державні асигнування є основним джерелом фінансування, які у більшості країн складають 60% та більше (лише у Великобританії вони 40%, у той час як в Ісландії та Данії – близько 95%) [2]. При цьому частина країн (Норвегія, Данія, Ісландія, Чехія та ін.) повністю відмовилися від доходів від студентів. Така значна частка бюджетних асигнувань є обґрунтованою, оскільки зараз розвиток освіти розглядається як один з найважливіших факторів підвищення ефективності національних економік, забезпечення їхньої конкурентоспроможності, а також є одним з ключових питань економічної та промислової політики [3].

На жаль, освіта та університетська наука фінансуються у недостатньому обсязі. Таке недофінансування має вкрай негативні наслідки. Так, за індексом рівня освіти (Education Index) у 2016 р. Україна займала 40-у позицію із рівнем 0.803, що мінімально відповідає рівню розвинених країн (більшість розвинених країн мають значення цього індексу більше 0,9); за індексом розвитку людського потенціалу (Human Development Index) – 81-у позиція із рівнем 0.747 [4]. Однак ці показники враховують лише кількість осіб мають освіту, а не її якість.

За рейтингом національних систем вищої освіти (U21 Ranking of National Higher Education Systems), в якому враховуються ресурси (інвестиції з боку приватного та державного секторів), результати (наукові дослідження, наукові публікації, відповідність вищої освіти потреби національного ринку праці), зв'язки (рівень міжнародного співробітництва), середовище (державна політика та регулювання, можливість отримання освіти), Україна займає 36-у позицію з 50 країн із рівнем 47,7 (максимальне значення – 100). Іншим індексом, який характеризує ефективність системи освіти в країні, є індекс ефективності національних систем освіти (Global Index of Cognitive Skills and Educational Attainment), за допомогою якого оцінюють досягнення країн у сфері освіти за версією компанії Pearson, а саме когнітивні навички (вивчення рівня та якості читання та розуміння тексту учнями початкової школи, якості математичного та природничої підготовки, грамотності учнів середньої школи, а також їхню спроможність застосовування цих знань на практиці) та рівень освіти (індекс грамотності, індекс сукупної частки осіб, які отримують середню і вищу освіту). За цим індексом Україна займає 42-у позицію з 50 країн із рівнем 42,1 [4].

У рейтингу найкращих університетів світу (The World University Rankings), який оцінює досягнення університетів на основі результатів комбінації статистичного аналізу їхньої діяльності, аудованих даних, а також результатів щорічного глобального експертного опитування представників міжнародної академічної спільноти і роботодавців, жоден з українських ВНЗ у 2016 р. не увійшов у 200 найкращих університетів [4]. Такий результат є очікуваним, оскільки при розрахунку цього рейтингу найбільшу питому вагу мають показники, які характеризують власне наукову активність університету, а саме (1) академічна репутація університету, включаючи наукову діяльність та якість освіти – 15%; (2) наукова репутація в певних галузях – 19,5%; (3) загальна цитованість наукових публікацій, нормалізована відносно різних сфер досліджень – 32,5%.

Міністерство освіти і науки України намагається виправити ситуацію, стимулюючи викладачів ВНЗ друкувати їхні статті у провідних наукових виданнях, які входять до Scopus і

Web of Science. Однак низький рівень оплати праці викладачів, навіть тих, які мають науковий ступінь доктора наук і вчене звання професора, призводить до того, що вони вимушені брати надмірне навчальне навантаження, наслідком чого є фактична неможливість наукової діяльності через дефіцит вільного часу, а також фізичну, емоційну та розумову втому. Крім того, у більшості українських ВНЗ фінансові витрати на публікацію статей повністю перекладені на викладачів. Однак такий підхід є непродуктивним і не сприятиме не тільки зростанню якості наукової та освітньої діяльності в університетах, а й покращенню позицій України у розглянутих вище рейтингах. Тому органи державної влади мають переглянути підходи щодо фінансування освіти і науки в Україні, розробити концепцію сприяння їхнього розвитку з урахуванням існуючого стану, а також дієву систему стимулювання наукової активності викладачів ВНЗ. Також і в самих університетах має змінитися відношення до науково-дослідницької роботи як невід'ємної складової їхнього функціонування та зрушення акценту з освітньої діяльності.

Положення викладача в сучасному українському ВНЗ вимагає від нього «суперкомпетентності», коли крім своєї основної педагогічної та наукової діяльності, він повинен займатися комерціалізацією своєї інтелектуальної власності, рекламою ВНЗ, а також постійно змінюваними технологічними питаннями викладання, виховною діяльністю. Все це разом із низькою оплатою праці призвело до зниження професійного статусу викладача. У той же час викладач, який займається науково-дослідною діяльністю, є більш успішним як в професійному, так і соціальному аспектах. У сучасних умовах більш конкурентоспроможними стають викладачі, які формують та розвивають у майбутніх фахівців вміння вести науково обґрунтовану самостійну роботу на підприємствах усіх форм власності, а також здатності швидко адаптуватися при зміні вимог до своєї діяльності.

Тоді з урахуванням вище розглянутого ефективного збільшення науково-дослідницької активності викладачів ВНЗ у сучасних умовах має здійснюватися за такими напрямом:

1) створення системи ефективних стимулів, які базуються не на формальній цінності наукової роботи, а включають різні види фінансового заохочення, введення диференційованої оплати праці, зниження аудиторного навантаження для викладачів, які активно займаються науково-дослідницькою діяльністю, працюють над кандидатською чи докторською дисертацією або займаються підготовкою науково-педагогічних працівників;

2) змінення акценту при оцінці результатів наукової діяльності з кількості на якість (публікації у високорейтингових журналах, індекси цитування тощо), підтримання принципу відкритості та доступності публікацій професійній спільноті, сприяння перекладу кращих наукових робіт на іноземні мови, перш за все, англійську;

3) створення сприятливого іміджевого середовища для викладачів, які займаються науково-дослідницькою діяльністю, за допомогою різних інформаційних ресурсів (інформація про досягнення таких викладачів на сайті кафедри і вузу), включення їх до складу вчених рад та різних конкурсних комісій;

4) стимулювання викладачів до участі у наукових конференціях, контактів з вченими з провідних наукових центрів, організація міжвузівських обмінів і стажувань;

5) активне залучення студентів до науково-дослідної роботи та подальшого навчання у аспірантурі.

Список використаних джерел

1. 2018-го держава профінансує науку на 6 мільярдів гривень. (2018). Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/2018-go-derzhava-profinansuye-nauku-na-6-milyardiv-griven>.
2. Pruvot E.B., Claeys-Kulik A.L., Estermann T. (2015) Designing strategies for efficient funding of universities in Europe. DEFINE Project Paper. Brussels: European University Association.
3. Галаган А.И., Прянишникова Д.Д. (2001). Научные исследования высшего образования в Западной Европе: организация, тематика, финансирование. Социально-гуманитарные знания. № 4.
4. Гуманитарная энциклопедия. Центр гуманитарных технологий, 2006–2018 гг. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/>.

Криворотенко А.В., аспірант
Левченко О.М., д.е.н., проф., проректор з наукової роботи ЦНТУ
*Центральноукраїнський національний технічний університет
(м. Кропивницький, Україна)*

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ФАХІВЦЯМИ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В сучасних умовах господарювання спостерігається нарощування кризових явищ в сфері вищої освіти, що має негативний вплив на національну економіку. Аналіз існуючих стандартів для закладів вищої освіти в Україні свідчить, що система освіти і підготовка кадрів, які існували в умовах централізованої планової економіки, поступово перебудовуються згідно до вимог Європейського освітнього простору.

Головним завданням закладів вищої освіти є забезпечення потреб галузей економіки в підготовці конкурентоспроможних фахівців. При плануванні підготовки спеціалістів варто враховувати потреби ринку праці в кадрах різних кваліфікацій та специфіку регіонального розвитку. Створення умов для отримання конкурентних переваг в сучасному світі є головною умовою економічної і соціальної стабільності суспільства та сприяє економічному росту країни, збільшенню прибутку підприємств і доходів населення.

Питання забезпечення національної економіки фахівцями з вищою освітою висвітлені у працях таких учених, як Амоша А.В., Берсуцький Я.М., Безчасний Л.В., Бобров В.П., Левченко О.М., Богиня Д.О., Геєць В.Г., Грішнова О.І., Долішній М.П., Задорожний Г.І., Каленюк І.М., Кім М.А., Колот А.П., Кремінь В.П. та інші.

На сучасному етапі суспільного прогресу однією із головних ознак цивілізованої, індустріальної країни є високорозвинений ефективний ринок освітніх послуг. Така постановка питання ініціює необхідність розгляду цілого ряду теоретичних проблем, пов'язаних з вивченням сутності й принципів механізму функціонування ринку освітніх послуг. При цьому визначальний вплив на утримання й закономірності розвитку соціально-економічних відносин у сфері вищої освіти має процес формування самосвідомого суспільства. Це проявляється в переорієнтації сфери вищої освіти на надання освітніх послуг у відповідності з попитом на них основних стейкхолдерів, у підвищенні ролі людського капіталу, інформаційного ресурсу й знань в економіці [1].

На думку аналітиків Європейського банку реконструкції та розвитку, головним фактором конкурентоспроможності сучасної економіки є знання та інтелект. Конкурентоспроможність вищої освіти стимулює залучення значного капіталу та висококваліфікованих спеціалістів на ринок інтелектуальної праці, а тому, в високорозвинених країнах, вона стає все більш домінантною [2].

Негативні наслідки процесів економічної рецесії особливо позначаються на житті молоді, адже вона є найбільш вразливою соціальною групою. Світова статистика доводить, що під час кризових явищ на ринку праці потерпає передусім молодь, а найбільше з-поміж них – особи з невідповідним рівнем освіти [3]. У таблиці 1 наведено рейтингове положення України у світовому рейтингу безробіття.

Аналізуючи дані таблиці 1 спостерігаємо, що за рівнем безробіття молоді Україна займає одну з найвищих позицій. Це доводить той факт, що освіта є своєрідною довготерміною соціальною інвестицією держави. Сучасна система економіки не має дієвого механізму зменшення рівня безробіття під час економічної кризи, однак може значно прискорити вихід країни з рецесії.

Проте ситуація із працевлаштуванням нещодавніх випускників вузів неоднозначна. Офіційна статистика не дає чіткого уявлення про відсоток випускників ЗВО, які не можуть знайти роботу після здобуття відповідного освітнього рівня. У 2017 році, на одного випускника ЗВО I-II рівня акредитації (217 тис. чол. у 2017 році) припадає шість випускників ЗВО III—IV р. а., (1,36 млн. чол. у 2017 році), що спричиняє брак кваліфікованих кадрів

робітничих професій. Більше того, випускники з робітничих професій здобувають в більшості 2—3 розряд, а ринок праці потребує робітників з кваліфікацією 5—6 робітничих розрядів [7]. Враховуючи недостатній обсяг фінансування держави на оновлення матеріально-технічної лабораторної бази ЗВО (11,53 млн. грн у 2017 році), підготовка майбутніх фахівців відбувається на застарілому обладнанні, що поглиблює проблему можливості працевлаштування випускників за здобутим фахом. Як засвідчує багаторічний досвід [4] у більшості випускників ЗВО виникає значна низка проблем під час працевлаштування, основні з яких показані на рисунку 1.

Таблиця 1

Рівень безробіття населення у віці 15-24 років в Україні та країнах ЄС
(у відсотках до економічно активного населення відповідного року)

Країна	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2013 р.	2017 р.	Відсоткове відхилення
Україна	24,2	14,9	17,4	17,3	17,4	-6,8
ЄС	18,3	18,6	20,9	22,8	23,2	+4,9
Австрія	6,3	10,3	8,8	8,7	9,2	+2,9
Болгарія	33,3	22,3	23,2	28,1	28,4	-4,9
Греція	29,2	26,0	32,9	55,3	58,3	+29,1
Данія	6,7	8,6	14,0	14,1	13,1	+6,4
Естонія	23,5	15,1	32,9	20,9	18,7	-4,8
Іспанія	25,3	19,7	41,5	52,9	55,5	+30,2
Італія	31,5	24,0	27,8	35,3	40,0	+8,5
Латвія	21,3	13,6	36,2	28,5	23,2	+1,9
Нідерланди	28,6	15,7	35,7	26,7	21,9	-6,7
Німеччина	8,5	15,5	9,9	8,1	7,9	-0,6
Польща	35,7	36,9	23,7	26,5	27,3	-8,4
Словаччина	36,9	30,1	33,6	34,0	33,7	-3,2
Великобританія	12,0	12,8	19,6	21,0	20,5	+8,5
Франція	20,6	20,6	22,9	23,9	23,9	+3,3
Чеська Республіка	17,0	19,2	18,3	19,5	29,0	+12,0

Джерело: складено автором за даними [5]

Рівень освіченості найманих працівників, а також їх здатність до інноваційної діяльності в економічній сфері позначається на стані ринку інтелектуальної праці. На вітчизняний ринок освітніх послуг впливають такі самі явища і процеси, які відбуваються в Європейському освітньому просторі – інтеграція, інтернаціоналізація, глобалізація.

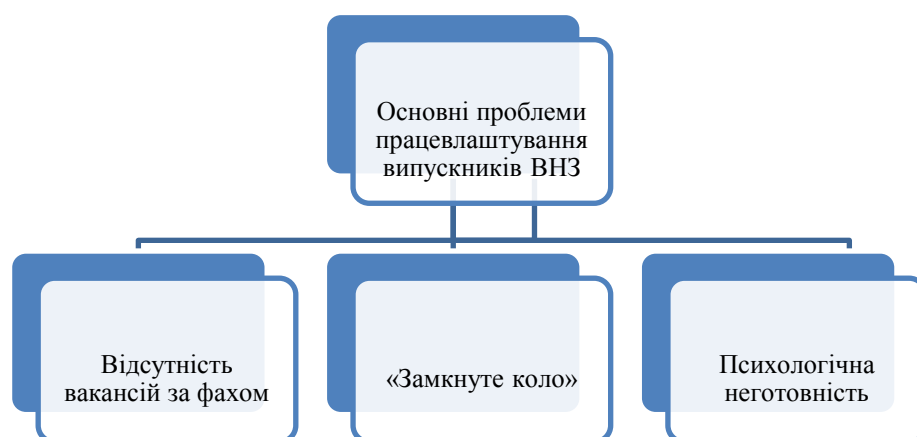

Рис. 2.3. Основні проблеми працевлаштування випускників ЗВО

Джерело: складено автором за даними [4]

З метою реалізації державної політики та стратегії просування вищої освіти на міжнародний та європейський ринок освітніх послуг в національній системі вищої освіти ефективно використовуються внутрішні ресурси:

- здійснюється договірний процес із зарубіжними партнерами для розширення та удосконалення правової бази міжнародного співробітництва;
- удосконалюється інформаційна, виставкова та рекламна діяльність за кордоном щодо можливостей закладів вищої освіти України у сфері надання освітніх і наукових послуг;
- використовуються можливості міжнародних благодійних організацій, фондів, програм і проектів, юридичних і фізичних спонсорів;
- використовуються фахові та фінансові можливості випускників ЗВО України, громадян інших країн, політиків, бізнесменів з метою створення їх асоціацій для співпраці з Україною;
- залучення міжнародної технічної допомоги, співпраця з міжнародними інституціями, програмами (Горизонт 2020, Ерасмус) [6].

Отже, мають бути внесені важливі зміни до чинного законодавства стосовно вищої освіти, активно продовжуватися робота, спрямована на реалізацію державних програм щодо безперервності освіти, необхідності навчання протягом усього життя. З метою доступності якісної вищої освіти для кожного громадянина України має вестися пошук альтернативних способів отримання вищої освіти, апробуватися та впроваджуватися інноваційні методи навчання, оновлюватися матеріально-технічна база тощо. Все це дасть змогу в подальшому вибудувати ефективний механізм забезпечення національної економіки фахівцями з вищою освітою в умовах формування інноваційного типу економіки.

Список використаних джерел:

1. Освітнє право : конспект лекцій / [авт. кол.: В. В. Астахов, К. В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.] ; за заг. ред. В. В. Астахова. – Х. : Вид-во НУА, 2011. – 144 с.
2. Валиев Ш.З. Механизм функционирования рынка услуг (вопросы методологии) / Ш.З. Валиев, Л.Р. Курманова // Экономика и управление. – 2005. – № 2 (19). – С. 90 – 94
3. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. Матеріали до підсумкової колегії МОН України (21 березня 2008 р.) // Освіта України (спецвипуск). – 2008. – № 21–22 (905). – С. 1–23.
4. Наукова та інноваційна діяльність України у 2017 році. – Стат.збірн. – К, 2017. – 362 с.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / Ортинський В. Л. – ЦУЛ, 2009. – 472 с.
6. Левченко О.М. Професіональний потенціал: регуляторні механізми інноваційного розвитку: [монографія] / О.М. Левченко.-Кіровоград: КОД, 2009.-375с.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://www.ukrstat.gov.ua>.

Крикун К.С., студентка, 1 курс, 13 група (ФРГТБ)

Фартушна А.В., студентка, 1 курс, 13 група (ФРГТБ)

Ювковецька Ю.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу

*Київський національний торговельно-національний університет
(м. Київ, Україна)*

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ І ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У світових індексах Україна має певні позиції за компонентами: якість навчання математиці та природничо-науковим дисциплінам, кількість випускників за технічними спеціальностями, кількість студентів, що отримують вищу освіту, відсоток робочої сили з вищою освітою та кількість і частка у робочій силі випускників інженерних спеціальностей. У той же час такі компоненти як, якість освітньої системи, якість менеджменту освітніх закладів, наявність спеціалізованих тренінгових послуг, рівень навчання персоналу компаній, партнерство між бізнесом та університетами у галузі наукових досліджень та розробок, якість науково-дослідних інституцій, якість публікацій науковців, показник частки витрат на дослідження і розробки у ВВП країни, кількість науково-дослідних центрів,

кількість наукового персоналу, кількість високотехнологічних компаній, позиції України набагато нижчі [1]. Отже, в Україні дуже багато уваги приділяється теорії, яка дійсно якісно подається на високому рівні, але рівень її застосування на практиці досить низький. Тож, закінчивши вищу освіту, студенти не знають, як використати здобуті знання, а ті в кого є ідеї, не знають як їх реалізувати, бо держава не зацікавлена в розвитку науково-дослідницьких робіт.

Університет повинен бути драйвером інновацій. Вплив університету проявляється як у проведенні інноваційних наукових досліджень та впровадженні їх результатів, так і у створенні інноваційної екосистеми, платформ для взаємодії інвесторів і дослідників.

Наукові дослідження мають велике значення для розвитку університету: забезпечують якісну підготовку кваліфікованих фахівців, дають змогу поглиблюватися в міжнародній освітній та науковій діяльності, сприяють розвитку інноваційної діяльності. Якщо наукові дослідження поєднати з виробництвом, вони дадуть поштовх для формування економіки. Таке поєднання сприятиме суспільному розвитку. Реалізація наукових досліджень у вищих навчальних закладах є необхідною умовою підвищення їх конкурентоздатності у міжнародному науково-освітньому просторі. Адже, саме молодь — головна рушійна сила в економіці, її потенціал, ресурс. На жаль, зараз Україна «старіюча нація», молоді катастрофічно не вистачає, відбувається відтік кваліфікованих кадрів за кордон, бо там надається більше можливостей. У нас же дійсно зацікавлене в науці лише старше покоління, але у них застарілі погляди, а нам необхідний свіжий погляд на проблеми. Тож треба якомога раніше навчити молодь спрямовувати свої інтелектуальні здібності на дослідницьку діяльність, що надалі буде корисна для економіки.

Університети поруч з виконанням своєї основної функції — освітньої — займаються дослідженнями та інноваціями. Нині спостерігаємо поглиблення інтеграції освіти і науки в межах університетського сектору, що зумовлено зростанням значення наукових досліджень і підготовки дослідників належного рівня. Науково-технологічний потенціал вітчизняної науки, незважаючи на недостатні умови розвитку через низьке фінансування і відсутність належного попиту на інновації вітчизняного реального сектора економіки, продовжує "виживати", хоч кількісно скорочується наявність наукових організацій [2]. Незважаючи на невеликі кошти, що йдуть на дослідження університетів, варто зазначити, що ці дослідження є ефективними та корисними.

На сьогоднішній день, ми, на щастя, вже маємо зрушення в інноваційній діяльності університетів.

Наприклад, студенти КПІ ім. Ігоря Сікорського сконструювали автоматичний наносупутник[3]. А студенти одного з одеських університетів винайшли чудовий прилад-«спинотримач», який контролює людину. Якщо вона починає сутулитися, цей прилад, за допомогою вібрацій і лоскотання, непомітно для інших, нагадує, що потрібно вирівнятися. Це допоможе правильно, ергономічно організувати робочий простір людини: спина буде здорова, не буде турбувати робітника, а отже його робота буде ефективніша і довша[4].

Ще одним нюансом - є те, що студенти часто не можуть реалізувати свої ідеї за допомогою ВНЗ, тож вони змушені залучати когось зі сторони. Тому ми часто чуємо, що студенти реалізуються, але через батьків чи інвесторів. Тож, університетам слід бути уважнішими й надавати всім однакові можливості.

Але нам є до чого прагнути, бо порівняно з дійсно корисними винаходами зарубіжних студентів, наші є більш примітивні й поверхово впливають на економіку.

До прикладу, студенти з Нідерландів виготовили рюкзак, що очищує повітря за допомогою спеціального фільтра на рослинній основі. Цей винахід може, дійсно, покращити екологічну ситуацію у деяких країнах і містах, особливо з великою кількістю викидів в атмосферу[5].

Австралійські студенти університету ім. Джона Монаша винайшли смарт-пристрій, що, під'єднавшись, до крану, допомагає економити воду — це перший гаджет, що є інтерактивним порадиником, а також цей винахід — великий прогрес у водозбереженні [6].

Як висновок, ми можемо виділити, що Українським ВНЗ потрібно активно впроваджувати виробничі практики, організувати зустрічі з провідними діячами в тій чи іншій галузі та інвестувати гроші у розвиток студентської науково-дослідницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Резюме, висновки та рекомендації дослідження «Роль університетів в економічному розвитку країни». С.7. URL: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/12/forum_publ_all_bezpolos_print.pdf (дата звернення: 20.10.2018).
2. Яненко І. Г. Роль освіти і науки для економічного росту і розвитку суспільства. С.7. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2015/3.pdf (дата звернення: 20.10.2018).
3. Наносупутник розроблений у КПІ ім. Ігоря Сікорського відправлено в космос. URL: <http://vuz.org.ua/novyny/tehnologiyi/10008-nanosuputnyk-rozroblyuj-u-kpi-im-igorja-sikorskogo-vidpravleno-u-kosmos> (дата звернення: 20.10.2018).
4. Студенти розробили пристрій, який турбується про поставу. URL: <https://studway.com.ua/studenti-rozrobili-pristriy/> (дата звернення: 20.10.2018).
5. Нідерландські студенти розробили рюкзак, що генерує чисте повітря. URL: <https://studway.com.ua/niderland-studenti/> (дата звернення: 20.10.2018).
6. SMART Water: винахід австралійських студентів допоможе заощаджувати воду. URL: <https://studway.com.ua/smart-water/> (дата звернення: 20.10.2018).

Крушинская Т.Ю., к.п.н., доцент

ГУ«Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины»

Ложко А.Н., к.т.н., доцент

Национальная металлургическая академия Украины

(г. Днепр, Украина)

МОДЕЛИРОВАНИЕ РАБОТЫ ВУЗА НА ОСНОВЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ КАТАСТРОФ

Приобретающая популярность «математическая теория катастроф» позволяет при минимуме исходных данных предсказывать переход любой системы в неустойчивое (катастрофическое) состояние. Она может быть эффективно использована для решения широкого круга прикладных задач, в том числе для прогнозирования успешности работы вуза.

Для построения модели необходимо связать в одном математическом описании цель функционирования, одну или две координаты процесса функционирования и один или несколько управляющих параметров. Общим подходом к определению цели функционирования является получение минимального нежелательного эффекта или максимального положительного. Т.е. ситуация, когда лицензионный объем специальности и фактический выпуск специалистов максимально близки. Наиболее рациональным выбором координаты, характеризующей процесс функционирования вуза будет число студентов y . За «издержки» обучения можно принять число отчисленных $Из$, а за «прибыль» – число получивших дипломы $Пр$. Обе величины будут зависеть от числа студентов y , т.е. можно записать, что

$$Из = f_1(y), \quad (1)$$

$$Пр = f_2(y), \quad (2)$$

где f_1 и f_2 - некоторые функции, причем можно считать, что число дипломированных $Пр$ отчисленных $Из$ являются в некотором смысле обратными величинами. Если «отчисления» растут, то «выпуск» уменьшается, и наоборот.

Ясно, что величины $Из$ и $Пр$ зависят не только от числа студентов, но и от множества других управляющих параметров, например, числа преподавателей, качества процесса обучения, финансового обеспечения, вступительного конкурса, миграционной политики, и т.д., т.е. можно записать, что:

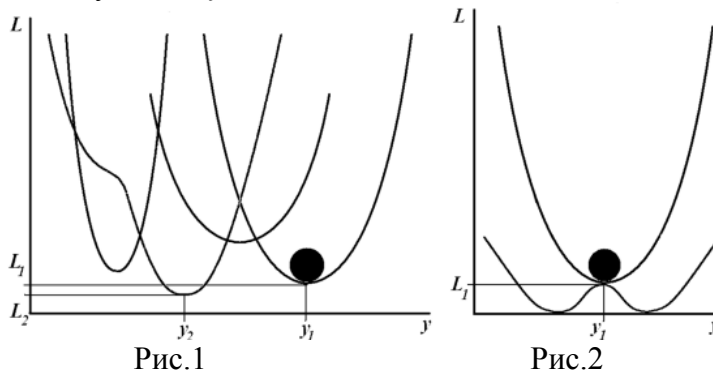
$$Из = f_1(y, a_1, a_2, a_3, a_4, \dots), \quad (3)$$

$$Пр = f_2(y, a_1, a_2, a_3, a_4, \dots), \quad (4)$$

где $a_1, a_2, a_3, a_4, \dots$ - управляющие параметры.

В идеале необходимо установить точные зависимости f_1 и f_2 от управляющих параметров $a_1, a_2, a_3, a_4, \dots$ и числа студентов y . Но математическая теория катастроф позволяет получить достаточно простую модель, исходя из минимума знаний о функциях f_1 и f_2 . Предположим, в данный момент, и в известный период перед этим вуз так или иначе работает устойчиво и «выпуск» специалистов обеспечивает, а персонал старается, чтобы этот процесс продолжался. Все это происходит при некотором числе студентов y и некоторых значениях управляющих параметров $a_1, a_2, a_3, a_4, \dots$. Чисто качественно такую ситуацию может пояснить рис.1., где представлены 4 графика зависимости «выпуска» Pr (или «отчислений» $Из$) от числа студентов y .

«Специальность» условно обозначена заштрихованным шариком. Графики отличаются разными наборами управляющих параметров. При плавном изменении управляющих параметров графики сдвигаются, их ветви идут более круто или полого, или несколько деформируются. Однако общим для всех их является устойчивость работы, определяемая одним минимумом кривой, что соответствует «докритичной» области катастрофы.

Возможно и «катастрофическое» развитие событий. Препьюе, устойчивое состояние работы становится неустойчивым, и «специальность» "сваливается" с него в другое устойчивое состояние, но уже с нулевым «выпуском» (рис.2). В этом случае при некотором другом наборе управляющих параметров кривая «выпуска» имеет уже два устойчивых состояния равновесия с нулевым «выпуском», и разделяющее их одно неустойчивое состояние равновесия. Ситуация переходит в закритичную область катастрофы. Таким образом, катастрофа означает изменение количества и качества состояний равновесия, в которых может находиться «специальность». Тот набор параметров, при котором происходит катастрофа, называется критическим. Когда «специальность» в своём «развитии» приближается к этому состоянию - вероятность катастрофы растёт.

Рассмотрим простой пример. Пусть имеется только два управляющих параметра: a_1 и a_2 . Для одной координаты y и двух управляющих параметров. В математической теории катастроф имеется только одна стандартная, каноническая зависимость для записи зависимости функции цели

$$V(y) = 0.25 y^4 - 0.5 a_1 y^2 - a_2 y, \quad (5)$$

где $V(y)$ - потенциальная функция, которой может быть «выпуском» или «отчислениями» применительно к такой академической задаче. Катастрофа, имеющая такую потенциальную функцию, называется катастрофой типа "сборки". Сборка имеет в докритичной области одно устойчивое состояние равновесия (одну ямку потенциальной функции), а в закритичной области - два устойчивых и одно неустойчивое состояния равновесия (т.е. две ямки, разделенные холмом).

Докритичная и закритичная области задаются следующим набором параметров:

$$\begin{cases} a_1 < 0, -\infty > a_2 > \infty \\ a_1 > 0, |a_2| > \frac{2 \cdot a_1}{3} \cdot \sqrt{\frac{a_1}{3}} \end{cases} \quad \text{докритичная область} \quad \begin{cases} a_1 > 0, |a_2| < \frac{2 \cdot a_1}{3} \cdot \sqrt{\frac{a_1}{3}} \end{cases} \quad \text{закритичная область} \quad (6)$$

Уравнение (5) задает статическую модель развития «специальности». Определим академическое содержание управляющих параметров. Пусть параметр a_1 задает затраты (инвестиции) на расширение «выпуска», а параметр $a_2 = p - q$, где p – условная цена одного «выпускника», q – затраты на модернизацию процесса обучения, улучшение качества и разработки полезных инноваций учебного процесса. Все инвестиции можно считать отнесенными на одного «выпускника».

Для динамической модели будем считать нашу систему градиентной, т.е. потенциальная функция $V(y)$ стремится к экстремуму: минимуму «отчислений» или максимуму «выпуска». Будем считать, что $V(y)$ – есть функция «отчислений», тогда движение будет происходить в сторону антиградиента потенциальной функции,

$$\text{grad}V(y) = \frac{\partial V}{\partial y} = y^3 - a_1 y - a_2$$

так как градиент «отчислений» направлен в сторону наискорейшего возрастания потенциальной функции. Далее, в первом приближении, будем считать, что скорость уменьшения «отчислений» по мере роста числа студентов пропорциональна скорости роста «выпуска» во времени. Тогда можно записать, что

$$K \frac{dy}{dt} = -\frac{\partial V}{\partial y} = -y^3 + a_1 y + a_2, \quad (7)$$

где K – коэффициент пропорциональности, dy/dt – скорость изменения числа студентов во времени. В этом случае процесс перехода из одного состояния равновесия в другое получается плавным, похожим на S-образную кривую развития.

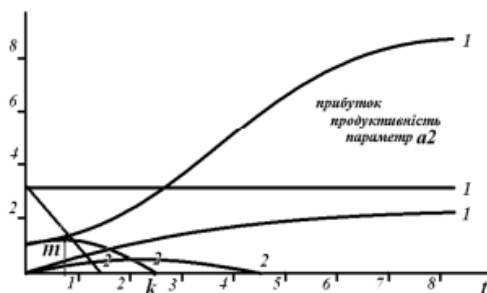

Рис.3

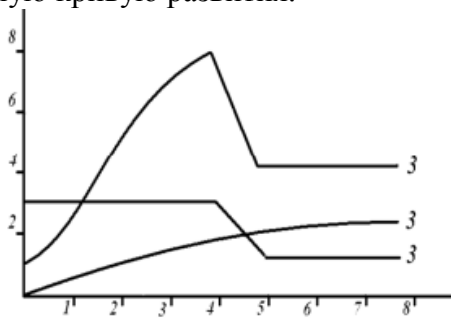

Рис.4

На рис.3 приведены результаты решения уравнения (7), т.е. моделирования эволюции «специальности» в ситуациях **1** и **2**. Для обеих ситуаций параметр $a_1 = 3 = \text{Const}$, т.е. инвестиции, направленные на улучшения качества обучения остаются постоянными. Коэффициент $K = 10$, он определяет масштаб времени и согласует размерности переменных. Параметр $a_2 = p - q = 3 = \text{Const}$, т.е. установлена постоянная условная цена одного «выпускника», равная $p = 3$, а затрат на модернизацию учебного процесса, вообще не делаются $q = 0$. Увеличение «выпуска» считается по формуле потенциальной функции (5), взятой с отрицательным знаком, так как увеличение «выпуска» противоположно увеличению «отчислений».

В ситуации **1** «выпуск» растет примерно по S-образной кривой и достигает максимума, примерно равного 9 единицам. Аналогично растет и условная прибыль от увеличения «выпуска». В ситуации **2** управляющий параметр равномерно уменьшается: $a_2 = p - wt$, что эквивалентно постоянным вложениям $p = 3$, при растущих (скорость роста $w = 2$) затратах на модернизацию учебного процесса. Как видно из графика, до точки t «выпуск», все-таки растет, правда, не такими темпами, как в случае **1**. Затем он начинает снижаться, и в точке k становится нулевым, т.е. процесс подготовки специалистов терпит катастрофу. На рис.4 приведены графики работы для третьей ситуации, когда затраты на модернизацию начинают осуществляется ближе к третьему этапу S-образной кривой «выпуска».

Очевидно, имея такую, достаточно простую модель эволюции «специальности», можно качественно оценить возможности перехода от одной S-образной кривой к другой, связанной с увеличением «выпуска» за счет модернизации учебного процесса, причем затраты можно

варьировать. Конечно, модель нуждается в выборе масштабных коэффициентов, связанных с обучением по определенной специальности в определенно вузе. И тогда можно ставить задачу управления эволюцией «специальности».

Лазарева О.В., д.е.н., доцент
*Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(м. Миколаїв, Україна)*

ПРІОРИТЕТНІСТЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗЕМЛЕВПОРЯДНОГО ПРОФІЛЮ

Процес модернізації виробництва ставить перед системою освіти проблеми, вирішення яких має здійснюватися в умовах перегляду існуючих підходів. Сьогодні освіта розвивається випереджальними темпами в порівнянні з господарською діяльністю. Важливо акцентувати увагу на освітній системі землевпорядного профілю, що має орієнтуватися не тільки на минуле і сьогодення, а й на майбутнє.

Тож, вважаємо, що успішне функціонування системи управління земельними ресурсами визначається пріоритетністю наукових досліджень, що використовуються землевпорядними органами. Професійна підготовка кадрів для землевпорядних органів вимагає впровадження такої концепції навчального процесу, яка б забезпечувала випуск досвідчених спеціалістів, здатних продукувати перспективні наукові дослідження в умовах ринкової економіки.

Згідно з «Переліком напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями», спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій» віднесена до галузі знань 19 «Архітектура та будівництво».

Студенти, які навчаються за відповідним напрямом, повинні мати комплекс ґрунтовних знань з дисциплін не тільки геодезичного напрямку, а і спеціальних землевпорядних та економічних дисциплін. Взагалі, вимоги до випускника за вищезгаданою спеціальністю повинні відповідати нормам чинного земельного законодавства, конституційним засадам ефективного використання та охорони земельних ресурсів, запровадженню та функціонуванню ринку земельних ділянок.

Не зменшуючи ролі геодезії, топографії і картографії в створенні високоякісної основи для землевпорядної галузі, необхідно запроваджувати вузьку спеціалізацію, що дає можливість глибоко вивчити методи і способи одним фахівцям, а іншим – використовувати прогресивні методи математичного програмування та кадастрового моделювання, оперативно розробляти проекти (прогнози) ефективного використання землі, створювати земельно-кадастрові інформаційні технології.

Фахівець землевпорядник має бути підготовлений для реалізації державної політики у сфері управління земельними ресурсами, вміти розробляти схеми та проекти землеустрою, іншу проектну документацію, вести державний земельний кадастр, проектувати та здійснювати природоохоронні заходи, вести моніторинг та державний контроль за раціональним використанням і охороною земель.

Незаперечним є факт відкриття спеціальності «Управління земельними ресурсами», що забезпечить глибокий рівень знань не тільки управлінських функцій, але й методів управління земельними ресурсами. У процесі навчання необхідно зосередити увагу на вивченні таких дисциплін як бізнес-планування, основи ринкової економіки, основи підприємництва, правове регулювання земельних відносин, земельний менеджмент та маркетинг, економічний аналіз, ринок землі та земельний консалтинг і ін. Їх вивчення забезпечить формування якісно нового кадрового потенціалу регіональних управлінь та

відділів Держгеокадастру України, що дозволить інтегруватися у нову систему економічних відносин суспільства.

Крім того, начальникам відділів Держгеокадастру у містах та районах необхідно вжити заходів щодо організації навчання у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації фахівців-практиків очолюваних структурних підрозділів та землевпорядників сільських (селищних) рад, які не мають спеціальної вищої освіти.

З метою забезпечення якісного добору працівників, що мають професійні навички, які ґрунтуються на сучасних знаннях в галузі землеустрою і аналітичних здібностях, необхідним є формування кадрового резерву.

Важливим аспектом підготовки висококваліфікованих фахівців є організація курсів підвищення кваліфікації у галузі земельних відносин, що дозволяє реалізувати концепцію безперервної освіти, яка поширена в західних країнах: справжній фахівець навчається все своє життя, щоб постійно відповідати вимогам, які з часом змінюються.

Разом з тим зауважимо, що студенти – майбутні землевпорядники повинні сформувати такі вміння й навички, щоб вміти практично використовувати отримані знання у сучасному суспільстві.

Фахівці-землевпорядники повинні здійснювати аналіз та програмування проектних рішень, визначати потреби та проблеми землекористувачів, здійснювати пошук оптимальних рішень, займатися розробкою, виготовленням та постачанням програм для землевпорядного профілю. Такі спеціалісти повинні бути здатні розробляти землевпорядні проекти, вирішувати фундаментальні та прикладні задачі у сфері землекористування.

Для невідкладного забезпечення успішного функціонування системи управління земельними ресурсами, підготовки та підвищення кваліфікації якісно нового покоління землевпорядників, здатних дати оцінку проблемної ситуації в землекористуванні, визначити екологічні, організаційно-економічні, соціальні та правові аспекти використання землі

За словами Третяка А.М. [1, с. 132], незадовільний стан підготовки кадрів у землевпорядній сфері пояснюється відсутністю фінансування фундаментальних досліджень і, як наслідок, підготовка фахівців здійснюється в основному за технічним напрямом, що значно знижує роль та значення системи наукових досліджень в галузі економіки, екології, планування розвитку землекористування в умовах нових земельних відносин.

Вчений А.Г. Мартин у своїй праці [2] зазначає, що практично повністю деградувала землевпорядна наука. Надзвичайно недосконалим залишається землевпорядне забезпечення проведення земельної реформи, яке звелось до розробки проектів відведення при наданні земельних ділянок та оформлення правовстановлюючих документів на земельні ділянки, внаслідок чого практично втрачений науково-технічний потенціал землеустрою. Потребує необхідності здійснення належного фінансування фундаментальної та прикладної землевпорядної науки, наукового і освітнього забезпечення.

Велике значення для наукового та освітнього забезпечення розвитку земельних відносин має створення галузевої державної наукової установи з питань землеустрою, охорони земель та земельних відносин у сфері управління Держгеокадастру.

Крім того, потрібно затвердити і реалізувати галузеві програми фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі земельних відносин. Необхідно постійно підвищувати кваліфікації посадовим особам державних органів земельних ресурсів. Потребує необхідності затвердження стандартів вищої освіти в галузі знань «Архітектура та будівництво».

На сьогодні, велика увага має приділятися практичній підготовці спеціалістів, що стає можливим під час проходження навчальної та виробничої практик студентами-землевпорядниками. Викладачі мають застосовувати комплексний підхід до навчання студентів, що повинен забезпечувати всі умови для їх професійного зростання та розвитку творчих здібностей. Тож вважаємо, що науково-дослідна робота студентів є однією з найважливіших форм навчального процесу. Майбутні землевпорядники мають брати участь у наукових гуртках, студентських наукових конференціях, що, безумовно, дозволяє

майбутньому спеціалісту розпочати повноцінну наукову діяльність. Тож викладачі теж повинні брати активну участь у роботі науково-практичних конференцій та залучати до наукової роботи студентів.

Землевпорядна наука потребує належного фінансування. Вважаємо доцільним створення галузевої державної наукової установи з питань землеустрою, охорони земель та земельних відносин у сфері управління Держгеокадастру, що матиме важливе значення для наукового та освітнього забезпечення розвитку земельних відносин. Потребують затвердження і реалізації галузеві програми фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі земельних відносин.

З урахуванням вищевикладеного можна зробити висновок, що нині існуюча система підготовки кадрів для потреб системи управління земельними ресурсами не в повній мірі відповідає вимогам ринкової економіки.

Так, основними проблемами кадрового забезпечення системи управління земельними ресурсами в Україні є:

- недостатня забезпеченість навчального процесу блоком економічних дисциплін, що призводить до звуження можливостей якісної підготовки землевпорядників, які б були здатні професійно виконувати покладені на них службові обов'язки;

- відсутність єдиних уніфікованих навчальних програм підготовки землевпорядних кадрів.

Дослідження питань розвитку землевпорядної освіти в системі управління земельними ресурсами свідчить, що розвиток кадрового забезпечення землевпорядної служби повинен відбуватися відповідно до стратегії економічної реформи, а також потреб державних органів земельних ресурсів країни. При цьому для підвищення рівня підготовки фахівців із землевпорядкування наук мають бути створені належні умови для активізації належного навчального процесу.

Землевпорядна наука потребує належного фінансування. Вважаємо доцільним створення галузевої державної наукової установи з питань землеустрою, охорони земель та земельних відносин у сфері управління Держгеокадастру, що матиме важливе значення для наукового та освітнього забезпечення розвитку земельних відносин. Потребують затвердження і реалізації галузеві програми фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі земельних відносин.

Запропоновані заходи утворюватимуть високоефективне управління земельними ресурсами країни, забезпечать розв'язання стратегічних проблем та поточних завдань щодо підготовки фахівців землевпорядного виробництва.

Список використаних джерел

1. Третяк А.М. Стан та проблеми підготовки, підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів у сфері землеустрою / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Пендзей Л.В. // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – № 1-2 – 2016. – С. 128-135.
2. Мартин А.Г. Розвиток земельних відносин в Україні у середньостроковій перспективі: цілі та завдання / А.Г. Мартин // Режим доступу: <http://zsu.org.ua/publications/?id=35411>.

Лисенко К. В., студентка групи УП-171
Науковий керівник – **Мекшун Л.М.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Людський капітал, як економічна категорія, характеризує сукупність особистих рис, продуктивних здібностей і мотивацій індивідів, які вони використовують в економічній діяльності, і впливають на зростання доходів свого власника та національного доходу, продуктивності праці. Людський капітал є головним фактором формування і розвитку

інноваційної економіки та економіки знань, адже включає освічену частину трудових ресурсів, знання, інструментарій інтелектуальної й творчої праці з метою створення товарів, послуг, доданої вартості. Чим досконалішим є людський капітал, виражений рівнем освіти, досвіду і кваліфікації, тим більші можливості людини до високоякісної і продуктивної праці [1].

Наша країна поступається розвиненим державам за часткою інноваційної складової у ВВП. Під дією фактора інноваційності збільшується взаємозв'язок ефективності та конкурентоздатності від ознак людського капіталу та людини в цілому як творця й носія прогресивних думок, планів і новітніх технологій. Через це потрібно створити суспільство, не лише спроможне повною мірою використовувати здобутки науки та техніки, а й скерованого на опанування нового. Проте Україна за часткою інноваційного і людського капіталів відстає від розвинених країн. Позиція нашої держави в рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2017 р. становила 81-е місце серед 137 країн за інноваційним потенціалом [2] та 88-е місце серед 189 країн за індексом людського розвитку [3]. Світове майбутнє України залежить від здатності застосовувати розумові та творчі здібності людського капіталу.

Процес відтворення людського капіталу зазнає суттєвого ефекту стрімко змінюваних економічних, суспільних, технологічних, організаційно-управлінських, інституційних та інших обставин і чинників. Для розуміння цього процесу потрібно виділити елементи його структури. Людський капітал має такі складові: біологічні (психофізичні природні риси, стан здоров'я, інтелектуальні здібності); духовно-моральні (міра громадянської відповідальності, характер моральної мотивації на досягнення результатів економічної діяльності); соціальні (рівень освіти та обсяг знань, ступінь розвитку професійних умінь і навичок, здатність до самонавчання та саморозвитку).

Освіта є показником добробуту країни і своєрідної національної свідомості. Головною метою освіти є поширення та збереження накопичених знань для того, щоб забезпечити покращення людського капіталу та культурного розвитку. Також, вона передає та розповсюджує обсяг інтелектуальних надбань для формування особистості, члена суспільства, виконавця важливих суспільних функцій. В нинішніх умовах необхідно змінити вимоги до освітньої діяльності – вона повинна швидко пристосовуватись до сучасних науково-технічних досягнень, відповідати дійсним перспективам розвитку економіки, слугувати вимогою формування людського капіталу.

Об'єктом вкладень для формування матеріального середовища задоволення людських потреб виступає соціальна інфраструктура. Її прогрес є основою для довготермінового соціального та економічного росту. Від стану і міри побудови соціальної інфраструктури залежить ефективне застосування матеріальних перспектив для підвищення якості життя громадян. Соціальна інфраструктура містить ланки споживання і обслуговування виготовлених у матеріальному виробництві благ та створює свої товари й послуги. Головними функціями інфраструктури є: відтворення робочої сили; покращення та збереження здоров'я людей; вирішення житлових проблем; збагачення добробуту населення. Також зміцнення духовного й морального розвитку народу, покращення професійної освіти, здійснюється в середньотривалій та довготривалій перспективах і стає основою для системного прогресу всього суспільства.

До важливих питань, у контексті відтворення людського капіталу, відноситься організація результативної системи соціального захисту громадян, спроможної вирішувати нагальні та постійні соціальні проблеми. Здоров'я нації – ще один з суттєвих показників якості людського розвитку. Він є основною складовою людського капіталу й одночасно вагомим показником побудови соціального добробуту шляхом його зв'язку із соціальними та економічними показниками життєдіяльності громадян. Стан здоров'я громадян на макрорівні є одночасно об'єктивною передумовою і результатом досягнень економіки. Вклад коштів в освіту, здоров'я та інші галузі розвитку громадян дає соціальний і економічний ефекти, при тому, що економічний часто перевищує віддачу від вкладу у матеріальний капітал [4].

Таким чином, результативне функціонування економіки все більше залежить від носіїв інтелектуального капіталу і розвитку соціальної інфраструктури. Збільшення ефективності налагодження процесу росту соціальної інфраструктури дозволить покращити систему соціального обслуговування, забезпечити виконання прав і обов'язків органів управління та державної влади в питанні задоволення соціальних потреб суспільства, залучити бізнесменів до процесу формування соціальної інфраструктури, забезпечити здійснення гарантій перед населенням та організувати належні умови для розвитку людського капіталу.

Список використаних джерел

1. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К.: Знання, 2001. – 180 с.
2. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2017 р. [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
3. Індекс людського розвитку: Україна посіла 88 позицію серед 189 країн [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html>.
4. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку : кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Десева, І. С. Каленюк та ін. ; за наук. ред. В. М. Новікова, З. С. Сіройча. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2015. – 384 с.

Литвин О.Є., к.е.н., доцент
*ДВНЗ «Університет банківської справи»
(Київ, Україна)*

ІНТЕГРАЦІЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА ТА НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

Можливості використання сучасних форм і механізмів інтеграції науки, освіти та бізнес-середовища в Україні визначаються вектором соціально-економічних перетворень, який формує потреби держави, суспільства, економіки в нових науково-освітніх моделях. Для реалізації сучасних, більш складних моделей інтеграції та адекватних їм фінансово-економічних механізмів необхідне істотне коректування норм законодавства, а також підтримка інтеграційних процесів з боку держави.

Основною метою вищої школи є формування компетентних фахівців з певними соціально професійними характеристиками. В свою чергу, метою бізнес-структури є наявність високопрофесійних кадрів, які будуть сприяти її розвитку і отриманню максимального доходу від своєї діяльності. Отже, це надасть можливість адаптації отриманих випускниками знань, умінь і навичок та сформованих на їх основі базових, особисто професійних, компетенцій до змісту професійної діяльності фахівця на виробництві [1]. Єдність діяльності проявляється у період проходження студентами виробничих практик, при виконанні ними виробничих завдань на підприємстві відповідно до прийнятого технологічного регламенту.

Інтегрована система «вища-школа та бізнес-структура» має виступати одним із чинників, що формує інноваційну модель розвитку держави в сучасних умовах за рахунок підготовки компетентного, конкурентоспроможного, затребуваного бізнесом фахівця [2]. Взаємовигідна співпраця роботодавців з державною освітньою системою дозволить забезпечити істотний перелом кризових явищ в економіці країни, підвищити конкурентоспроможність вищих навчальних закладів на основі розробки і реалізації державної освітньої політики, спрямованої на збереження науково-технологічного й інноваційного потенціалу і перетворення його на вагомий фактор довгострокового розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки в умовах жорсткої конкуренції кризового періоду.

На сьогодні найбільш актуальними є такі форми взаємодії, як консультування; спільна науково-дослідна (наукові проекти) і освітня діяльність (цільові програми, тренінги), як в рамках інноваційної інфраструктури (технопарки, інкубатори), так і поза нею; участь бізнес-співтовариств в управлінні ВНЗ (наглядові ради), створення нових освітніх структур (приватні університети), фінансування наукових та освітніх проектів.

Характер взаємодії ВНЗ та бізнес-структур можна класифікувати за двома основними типами – договірною та організаційною, що передбачається враховувати при розробці відповідних механізмів взаємодії бізнес-структур та вищих навчальних закладів у межах інтегрованої структури [3]. Договірні форми являють собою усі види взаємодій на основі двосторонніх договорів; організаційні – учбову практику студентів, стажування викладачів, участь спеціалістів у керівництві дипломними проектами. До перелічених видів співробітництва необхідно додати новітні форми: надання підприємствам інформаційних та консалтингових послуг, спільна комерційна діяльність та реалізація проектів, виконання робіт за договорами підяду, проведення науково-дослідних та технологічних робіт, спільна участь у конкурсах, ярмарках та виставках.

Отже, інтеграція науково-технологічного потенціалу та бізнес-середовища в Україні передбачає формування практичних знань, умінь та навичок для ведення бізнесу в міжнародному середовищі, здатності фахівців працювати в умовах високої конкуренції та жорстких правил регламентації діяльності в різних секторах континентального ринку [4]. Свідченням високого рівня підготовки фахівців, що випускаються упродовж останніх років є їх працевлаштування: в органах державної влади (Міністерство закордонних справ України, Міністерство інфраструктури України тощо), у Представництві ЄС в Україні, Європейській Бізнес Асоціації, а також у провідних міжнародних корпораціях.

Професорсько-викладацький склад кафедр ВНЗ має являти яскравий приклад спільної командної роботи при реалізації ряду міжнародних проектів, зокрема: Професорського гранту та Європейських Модулів за програмою Жана Моне, програм академічних обмінів в межах Erasmus+, Тасіс-Темпус (ЄС), «Ларгіс» (Великобританія), тренінгових програм (Лондонського Метрополітан університету (Великобританія), фонду «InWent», фонду Фрідріха Еберта (ФРН) тощо.

Викладачі кафедр ВНЗ мають активно розвивати міжнародну співпрацю із Національною радою з економічної освіти (США), Асоціацією регіональних досліджень (Великобританія), Європейською Бізнес Асоціацією (Україна), Університетом Ньюкасла (Великобританія), Університетом міста Фоджа (Італія), Краківським економічним університетом, Варшавським університетом, Жешовським університетом (Польща), Кошицьким технологічним університетом (Словаччина), Gazi університетом (Туреччина), а також іншими вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами світу.

Кафедри мають активно консультувати вітчизняний та міжнародний бізнес та брати участь у роботі глобальних дослідницьких мереж, таких як: Професорів Jean Monnet (ЄС), Асоціації регіональних досліджень (Великобританія), Центру європейських досліджень Колумбійського університету (США) тощо.

ВНЗ мають реалізовувати заходи з професійного розвитку керівників закладів вищої освіти, бути співorganizаторами низки міжнародних науково-практичних конференцій: «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу», «Університет і лідерство», «Освіта і доля нації», «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ України», «Інтеграція вищої освіти і науки», «Ефективність організаційно-економічного механізму розвитку вищої освіти України» та ін.

Саме за таких умов відбудеться формування системи теоретичних знань, практичних навичок та компетенцій у фахівців з організації ділових операцій та управління конкурентною поведінкою компанії в умовах сучасного середовища. Формування системи компетенцій у фахівців передбачить: розуміння особливостей міжнародного бізнесу та його ролі в умовах глобалізації і регіональної інтеграції; аналіз питань управління якістю на мікрорівні в основних галузях українського бізнесу; розуміння процесу управління

соціальною відповідальністю в компаніях, що здійснюють господарські операції у країнах ЄС; визначення перспектив розвитку основних галузей українського бізнесу в контексті нової парадигми глобального менеджменту.

На сьогодні цілі сучасної бізнес-освіти передбачають: використання сучасних ІТ-інструментів у навчальному процесі та управлінні освітніми установами; консолідацію та захист інтересів українських вузів, шкіл бізнесу, корпоративних університетів та інших операторів ринку бізнес-освіти; сприяння акредитації освітніх програм, що відповідають запитам українського бізнесу; пошук нових форм та методів педагогічної майстерності та відродження авторитету викладача, коуча та ментора бізнес-менеджменту. Дані механізми перетворюють ВНЗ в інститут бізнес-освіти, що відповідає всім сучасним вимогам українського бізнесу та забезпечать формування у фахівців інноваційного мислення.

Список використаних джерел

1. Волков А.Е. (2008) Российское образование – 2020: модель образования для инновационной экономики / Волков А.Е., Кузьминов Я.И., Реморенко И.М., Рудник Б.Л., Фруммин И.Д., Якобсон Л.И. – Вопросы образования. – 2008. № 1. – С. 32–64.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р «Про схвалення концепції розвитку національної інноваційної системи» // Офіційний вісник України. – 2009 р. – № 47. – С. 533.
3. Аналитическая записка. Комплексное исследование проектов Структурных мер программы Темпус. – Режим доступу: <http://eacea.ec.europa.eu>
4. Наказ МОН № 988 від 31.12.04 р. «Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір». – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/

Мамонова Г.В., к.фіз.-мат.н., доцент

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
(м. Київ, Україна)*

Попович Л.О., аспірантка

*Університет державної фіскальної служби України
(м. Ірпінь, Україна)*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІЄРАРХІЯ ЗАГРОЗ

Для здійснення ефективного фінансування діяльності вищої освіти, підвищення її ролі в розвитку вітчизняного суспільства, актуальним є дослідження нагальних проблем, що виникають в цій сфері.

Дослідженню теоретичних і прикладних аспектів функціонування закладів вищої освіти присвячені наукові розробки: Т. Боголіб, Ю. Вітренко, В. Ворони, В. Гейця, І. Каленюк, В. Кременя, В. Ковтунця, В. Куценко, Л. Іщука, І. Лютого.

Мета дослідження – побудова моделі ієрархії загроз ефективного функціонування закладів вищої освіти.

Питання оптимізації фінансування закладів вищої освіти постає в сучасних умовах досить гостро. При моделюванні загроз для ефективного функціонування закладів вищої освіти можливим є побудова економіко-математичної моделі, яка б охоплювала різні параметри й дозволила визначити проблемні аспекти у фінансуванні навчальних закладів.

В результаті попередніх досліджень [1] було виділено ряд загроз ефективного функціонування закладів вищої освіти.

Використовуючи метод аналізу ієрархії загроз ефективному функціонуванню закладів вищої освіти можна упорядкувати їх за важливістю впливу на процес [2]. Припустимо, що множина $Z = \{z_1, z_2, \dots, z_m\}$ містить загрози функціонування закладів вищої освіти в сучасних економічних, соціальних та політичних реаліях. Відтак, необхідно визначити ключові загрози, чим задано підмножину $Z_1 = \{z_1, z_2, \dots, z_n\}$ множини Z ($Z_1 \subset Z$) [3].

На основі визначеної ієрархії факторів, можемо побудувати модель ключових загроз ефективному функціонуванню закладів вищої освіти (рис.1) [4].

Проведений аналіз дозволив визначити, що третій рівень ієрархії загроз формують такі фактори, як низький рівень інтернаціоналізації вітчизняних закладів вищої освіти, моральний та матеріальний знос основних засобів та нематеріальних активів у закладах вищої освіти, відрив навчання від практики. Четвертий рівень ієрархії належить загрозам – відставання якості освіти у порівнянні з освітніми системами розвинених держав світу, перенасиченість ринку праці випускниками закладів вищої освіти. П'ятий рівень ієрархії формують дві загрози – низький рівень підготовки випускників закладів вищої освіти, недостатнє фінансування інноваційних потреб закладів вищої освіти та розвитку наукового-педагогічного потенціалу, а шостий рівень ієрархії визначає одну загрозу – відносна сповільненість темпів розвитку освіти в порівнянні зі стрімкою модернізацією сучасного суспільства.

Прагнучи підвищити рівень конкурентоспроможності українських закладів вищої освіти, необхідно звернути увагу на ключові загрози ефективності діяльності навчальних закладів. У сучасному світі має більшою мірою усвідомлюватися те, що без здійснення парадигмальних змін освіти, а також достатнього фінансування навчальних закладів, вища школа буде неспроможна виконувати свою місію підготовки молоді в конкурентоспроможних умовах розвитку економіки знань.

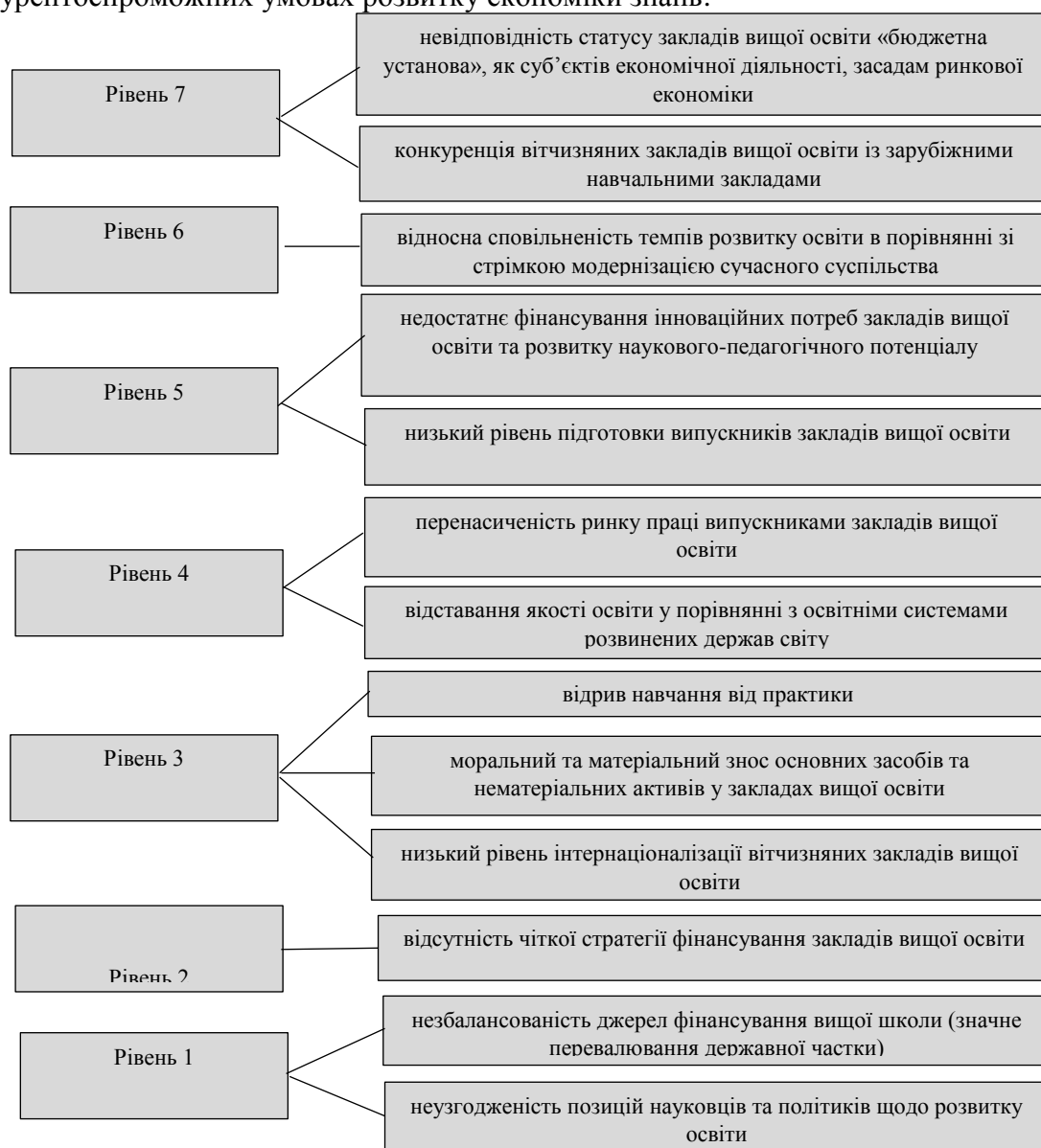

Рис. 1. Модель ієрархії загроз ефективності функціонування закладів вищої освіти в Україні

Джерело: розроблено авторами

Список використаних джерел

1. Коваленко Ю.М. Фінансування закладів вищої освіти: проблеми та напрями вдосконалення в Україні / Ю.М. Коваленко, Л.О. Попович // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2018. - № 1 (13).
2. Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки / Монографія за заг. редакцією Ю. М. Вітренка. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – 165 с.
3. Мамонова Г. В., Немировська О. В. Моделювання загроз для функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій [Електронний ресурс] / Г. В. Мамонова, О. В. Немировська // Young Scientist. – 2014. – №7. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/7/62.pdf>

Махкамов Н.Х.

*Институт прогнозирования и макроэкономических исследований
при Министерстве экономики Республики Узбекистан
(г. Ташкент, Узбекистан)*

РОЛЬ УНИВЕРСИТЕТОВ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИНТЕРЕСАХ ВСЕГО ОБЩЕСТВА

Возможно, никогда прежде роль высшего образования не была настолько замысловато связана с экономической, социальной и экологической составляющей современного мира. Требования всех заинтересованных сторон в отношении качественных, надежных и разнообразных систем высшего образования, способных взять на себя активную ответственность в решении актуальных проблем мира, также беспрецедентны. Это давление на высшее образование для глобального взаимодействия исходит от столь же разнообразной группы заинтересованных сторон: от разработчиков политики, студентов, родителей, ученых, социальных и экологических групп, межправительственных, региональных и национальных структур. Поскольку мир, в котором мы живем, становится все более сложным и проблемы, с которыми мы сталкиваемся, более взаимосвязанными, - есть необходимость для использования коллективных решений. Масштабность задач, с которыми сталкиваются все государства не имеет аналогов. Эти требования огромны и включают: обеспечение устойчивости политики в области человеческого развития, защиту природных ресурсов, сохранение мира и безопасности, культуры и образования [1]. Потребность в высших учебных заведениях для решения этих задач посредством инновационных учебных программ и исследований в настоящее время имеет первостепенное значение.

Роль вузов в развитии критического мышления необходима, чтобы молодые умы и исследователи нашли решения проблем, стоящих перед нашим миром. Эти решения не могут и не должны предприниматься в изоляции, как в территориальном так и в дисциплинарном контексте. Например, изменение климата должно сопровождаться программами социальных наук, которые внедряют корпоративную социальную ответственность в сфере предпринимательства; образование в области глобальных процессов должно сочетаться с личной ответственностью за действия по снижению их воздействия на экосистемы и природные ресурсы. ВУЗы должны предоставить гражданам возможность непрерывного обучения, повышения квалификации профессионалов - будь то преподаватели, политики, предприниматели или работники государственного сектора.

Расширение доступа к высшему образованию для ранее недопредставленных групп создали уникальную возможность для использования творческих и инновационных решений, в которых мир нуждается сегодня. Глобализация и интернационализация университетов создает беспрецедентное вовлечение и объединение обучающихся, ученых и исследователей в творческие коллективы. Все большее число сетей высшего образования, совместные исследовательские проекты доказали, что необходимо сочетать решения по глобальным и региональным проблемам.

Меняющаяся роль вузов отражена в переориентации целей исследования. Раньше был сдвиг в сторону исследований ориентированных на инновации в бизнесе. Сегодня обозначена другая тенденция - постоянный процесс согласования исследований и инноваций

с потребностями и ожиданиями общества. Все заинтересованные стороны, включая гражданское общество, должны взять на себя общую ответственность за процессы и результаты исследований и инноваций. Более того, государственные инвестиции в науку требуют обширного диалога между социальными и политическими группами в отношении ценности науки, образования. В прошлом университеты по всему миру разработали структуры, способствующие главным образом требованиям местных исследований, в процессе растущего взаимодействия с местным и национальным производственным секторами. Однако необходимость участия в исследованиях по решению глобальные проблем возрастает [1].

Более качественное высшее образование должно быть сосредоточено на обучении профессионалов, способных использовать свои профессиональные компетенции в интересах всего общества. Чтобы перейти от прежнего подхода к последнему, требуется глубокое чувство гражданства как активный способ внести свой вклад в широкий круг коллективных целей. Высшее образование должны не только дать твердые навыки для настоящего и будущего мира, но также должны способствовать образованию этических граждан, приверженных делу строительства мира, защиты прав человека и ценностей демократия [2]. Университеты должны быть институтами для общественного блага, местами для обучения и подтверждение этики в жизни и работе. Глядя на реальность, уместно спросить: какие знания мы можем почерпнуть в наших системах образования, как наиболее полезных и полезных для какой цели? Готовим ли мы людей, которые способны активно использовать свою профессиональную практику участвовать в позитивной трансформации нашего общества? Какую этику и ценности мы передаем в нынешних образовательных процессах? Чтобы представить себе другой мир, нам нужно рассмотреть какие знания необходимо генерировать для общества. В глобальном масштабе лишь небольшой процент всех ресурсов, вложенных в науку и технологии выделяется на анализ его этических, экологических и социальных последствий. Первым шагом является признание того, что наука, технологии и образование являются темами исследований, которые требуют неотложного внимания, с тем, чтобы закрыть разрыв между научным производством знаний и размышлениями о воздействии этой продукции.

Университетам необходимо будет разработать более полный, более исторически осознанный смысл их собственных институциональных миссий не только как инкубаторы для производства новых научных знания и технологических ноу-хау, но также как институты наращивания потенциала для социального анализа, критического отражения и демократической позиции. Этический аспект должен быть введен во все дисциплины, как нечто присущее использованию знаний. Это требует того, чтобы использование знаний и влияние этих знаний не были разделены. Высшее образование в основном сосредоточено на академическом содержании дисциплинарного подхода. Немного актуальности было введено под влиянием фрагментированного понимания реальности, присущее образовательной системе. Сегодня мы знаем, что реальность это комплексное явление, многомерность которого определяется проблемами или ситуациями, которые мы создаем. Однако мы обучаем людей вне этого понимания, преимущественно рассматривая целью лишь эффективность.

Еще один ключевой вопрос, возникает из того, что глобализация наносит ущерб культурному единству. Становление в процессе образования индивидуальных личностей и ценностей должны быть тесно связанных с местным, региональным и национальным сообществом в целях подготовки граждан, которые могут решать проблемы мира и кто может ценить культурное разнообразие как источник обогащения и мирового наследия. Ключевой динамикой для высшего образования является интеграция местного и глобального. Людям необходимо постепенно становиться гражданами мира, не теряя своих корней и, продолжая играть активную роль в жизни их нации и местного сообщества.

Список использованных источников

1. http://www.guninetwork.org/files/download_full_report.pdf - Higher Education in the World 6. Towards a Socially Responsible University: Balancing the Global with the Local © GUNi 2017, Girona, March 2017
2. Hall, B. et al. (2011) Towards a knowledge democracy movement: contemporary trends in community university research partnerships, Special Issue of Rizoma Freireano on Global Developments in Community University Research Partnerships, vol 9.

Мельничук Ю.М., кандидат економічних наук
*Уманський державний педагогічний університет ім. П.Тичини
(м. Умань, Україна)*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ НАУКОВЦІВ

Соціальне страхування життя працівників усіх сфер науки дає змогу забезпечити щоденний захист людини – як сьогодні, так і в майбутньому. Це призводить до виникнення двох ефектів – у держави з'являються додаткові довгострокові кошти, які забезпечують фінансування інвестиційних проєктів, що сприяє подальшому розвитку науки країни; працівники отримують страховий захист, накопичення на майбутні періоди, а відтак – захист інтересів людини.

Соціальне страхування життя в сфері вищої освіти перебуває на етапі формування. Основними перешкодами і проблемами його розвитку є нестабільна соціально-економічна ситуація на сучасному етапі та особливість культурно-історичних традицій українського суспільства. Тому, навіть при суттєвих змінах в законодавчій базі, страхування життя працівників науки займає досить слабе місце в економіці та потребує змін в державному регулюванні, а саме: посилення правових та економічних механізмів захисту інтересів страхувальника та стимулювання працівників освіти і роботодавців до укладання договорів страхування; удосконалення інвестиційно-кредитного законодавства, напрямів та сфер діяльності страховика з страхування життя працівників науки, створення засад для об'єднання страхової та пенсійної системи в Україні.

Оскільки переваги накопичувальної страхової системи доведені в дослідженнях раніше, то в основу пропозицій ми ставимо інтереси людини, щоб задовольнити її потреби в пенсійному та страховому забезпеченні[1, с. 151].

Для роботодавців системи вищої освіти позитивним і сприятливим є позиція, коли працівники бажають здійснювати довгострокове страхування життя, таким чином забезпечувати страховий захист від нещасних випадків, а також здійснювати накопичення коштів на майбутні періоди. Це призводить до зменшення фінансового навантаження роботодавця при настанні страхових випадків та економію коштів на їх покриття. Заощаджені кошти можна інвестувати у вигідні інвестиційні проєкти. Що є привабливим для будь якого сектору економіки.

Тому, інвестиційна діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого економічного зростання, ефективної реалізації політики економічних реформ. Особливе місце в забезпеченні інвестиційного процесу належить страховим компаніям, які, мобілізуючи значну частину фінансових ресурсів юридичних і фізичних осіб та спрямовуючи їх у різні види інвестицій, виконують функції інституційних інвесторів[2, с. 110].

З позиції працівників системи вищої освіти виникає декілька позитивних ефектів від участі в довгостроковому соціальному страхуванні життя, а саме в інвестиційних проєктах страхових компаній.

По-перше, фінансовий захист при настанні страхових випадків, щодо життя та здоров'я людини;

По-друге, збагачення за рахунок довгострокового вкладення коштів в інвестиційну сферу страхової компанії;

По-третє, забезпечення додаткової недержавної пенсії, тощо.

Система соціального захисту населення в сфері вищої освіти не досліджувалась науковцями раніше. Проте, можна виділити ряд заходів щодо вирішення даної проблеми, а саме: поєднання страхування життя і пенсійного забезпечення в договорах довгострокового страхування життя. Будь-який вид страхування здійснюється на основі договору страхування. Умовами договору страхування життя може бути передбачене страхування додаткової пенсії, яке призначене для захисту матеріальних інтересів громадян, зокрема для стабілізації рівня їхнього життя.

Світовий досвід показує, що вирішення фінансових проблем пенсійних систем в сфері науки може відбуватись за трьома напрямками:

1. Збереження у реформованому вигляді державної розподільної пенсійної системи та одночасне стимулювання розвитку добровільних приватних пенсійних програм.

2. Введення багаторівневої розподільчо-накопичувальної пенсійної системи, що передбачає фінансування з різних джерел.

3. Повний перехід до накопичувальної системи [3, с. 196].

Звичайно, коли система пенсійного забезпечення запрацює в сфері вищої освіти, буде внесено багато поправок до законодавства. Моє власне бачення, щодо цих змін і пропоную:

1. Надати можливість працівникам освіти здійснювати внески не лише з заробітку, але і з інших джерел доходу (бізнес, дохід членів родини, тощо);

2. Не обмежувати вік входження до системи;

3. Надати можливість страховим компаніям, що відповідають вимогам Закону України "Про страхування" і займаються довгостроковим страхуванням життя бути компанією з управління активами пенсійного фонду;

4. Внески на пенсійне накопичення сплачувати не в Пенсійний фонд, а одразу в страхову компанію;

5. Пенсійне страхування повинне супроводжуватись страхуванням життя та здоров'я людини;

6. Розширити список напрямів інвестиційної діяльності, що є високоприбутковими для компанії з управління активами;

7. Здійснити пробний етап введення накопичувальної системи на добровільних засадах працівників вищої освіти через довгострокове страхування життя.

Список використаних джерел

1. Мельничук Ю.М. Теорія і практика страхування життя в Україні: Монографія / Юлія Миколаївна Мельничук. – Умань: ВПЦ «Візаві», – 2018. – 204 с.

2. Чвертко Л. А. Інвестиційний потенціал страхових компаній та його вплив на розвиток національної економіки / Л. А. Чвертко // Економіка та управління в XXI ст.: виклики та перспективи розвитку : матер. Міжнародної наук.-практ. конф., 18-19 травня 2017 р., м. Умань / за ред. д.е.н., проф. О.Г. Чирви. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2017. – С. 110-113.

3. Залетов О.М. Убезпечення життя [Монографія] / О.М. Залетов – К.: Міжнародна агенція "БІЗОН", 2006. – 688 с.

Михарева В.А., к.э.н., доцент

*Гомельский государственный технический университет им. П.О. Сухого
(г. Гомель, Беларусь)*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Под новой экономикой (new economy) XXI века ученые понимают несколько новых экономических явлений и процессов. В качестве одного из таких процессов следует рассмотреть интеллектуализацию, вызванную повсеместным внедрением знаний и инноваций. Этот процесс называют «строительством экономики знаний». Ускорение распространения и внедрения новых технологий — глобальный тренд, вызванный цифровизацией экономики. Высокая мобильность в XXI веке производственных факторов и капитала привела к тому, что сегодня не имеет большого значения наличие собственных

сырьевых ресурсов (природный капитал) и накопленных сбережений (финансовый капитал). Экономика переходит от конкуренции на основе сравнительных преимуществ (дешевая рабочая сила и богатые природные ресурсы) к конкуренции на основе преимуществ, базирующихся на уникальных изделиях и процессах (интеллектуальный капитал). Наблюдается строительство национальных инновационных систем в виде эффективных институтов создания, хранения и трансфера знаний в инновационные технологии и товары. Инвестиции государства в человеческий капитал и знания стали важными факторами стабильности и долговременного экономического роста [1].

Государственная программа развития цифровой экономики и информационного общества на 2016–2020 годы разработана в соответствии со Стратегией развития информатизации в Республике Беларусь на 2016–2022 годы. В этом же ряду находится и подписанный 21 декабря 2017 года Президентом Республики Беларусь Декрет № 8 «О развитии цифровой экономики», который радикально улучшает условия для развития ИТ-отрасли и создает предпосылки для формирования конкурентных преимуществ Беларуси как ИТ-страны и для ускоренного развития цифровой экономики.

Применительно к сфере образования предусматривается развитие по следующим направлениям:

- совершенствование системы управления образованием в рамках единого образовательного информационного пространства;
- развитие национальной системы образовательных информационных ресурсов;
- развитие системы электронных услуг в сфере образования;
- совершенствование программно-технической инфраструктуры системы образования [2].

Такой подход можно рассматривать как своеобразный вызов существующей системе образования, которой ей еще предстоит подстроиться под современные возможности передачи, восприятия и применения информации и знаний. Соответственно рынок труда явно претерпит изменения уже в ближайшие годы.

Традиционные подходы к совершенствованию системы дополнительного образования взрослых, как правило, включают:

- развитие дистанционной формы получения образования, разработку нормативного и методического обеспечения образовательного процесса в форме дистанционного и смешанного обучения;
- совершенствование нормативно-правового регулирования деятельности в области дополнительного образования взрослых;
- совершенствование научно-методического обеспечения;
- увеличение практической составляющей при реализации образовательных программ;
- совершенствование системы переподготовки в соответствии с тенденциями развития экономики Республики Беларусь;
- совершенствование системы повышения квалификации руководящих работников и специалистов с учетом требований заказчиков и т.д.

Вместе с тем, совершенствование системы дополнительного образования взрослых должно быть направлено на обеспечение цифровой экономики компетентными кадрами; создание системы мотивации по освоению необходимыми компетенциями и участием кадров в развитии цифровой экономики Республики Беларусь. Трансформация рынка труда также должна опираться на требования цифровой экономики. Безусловно, такой подход подразумевает решение системных проблем образования, повышения его качества.

Следует отметить несоответствие существующих образовательных программ дополнительного образования взрослых, в частности переподготовки, нуждам цифровой экономики, необходимость актуализации государственных образовательных стандартов. Предоставление вузам более значимых возможностей по реализации различных вариантов

углубления специализации в рамках типовых программ и вузовского компонента, распределения учебных часов. Соответственно, такой подход может оказать существенное влияние на выбор активных методов обучения при реализации образовательных программ дополнительного образования взрослых, существенно приблизив их к требованиям бизнес – моделей, новых цифровых продуктов.

Для того чтобы вузы формировали в будущих специалистах «устаревающих» профессий необходимый набор навыков и знаний, который не сможет заменить автоматизация и роботизация, необходимо уточнить критерии, которым должно соответствовать высшее образовательное учреждение. Разработать образовательные и профессиональные нормативные документы, требования к описанию компетенций цифровой экономики.

Открытие новых специальностей переподготовки, например, «Электронный маркетинг» на основе сочетания знаний теоретических основ маркетинга со знаниями в области информационно-коммуникационных технологий, программного обеспечения маркетинговой деятельности, реинжиниринга организационных и бизнес-процессов. Например, открытие новой специальности переподготовки «Цифровая экономика», которая направлена на подготовку специалистов в области цифровых технологий, способных принимать управленческие решения в условиях быстро меняющейся цифровой среды.

Повышению компетенций руководителей всех уровней управления в ИТ сфере могла бы способствовать реализация проекта «Электронный университет» в рамках государственной программы развития цифровой экономики.

Необходимо создание среды, определяющей взаимодействие между участниками цифровых платформ, основа которого должна складываться из правового регулирования, образования, инфраструктуры, стимулирования разработок и исследований, информационной безопасности.

Список использованных источников

1. Ковалев М.М., Головенчик Г.Г. Цифровая экономика – шанс для Беларуси: моногр. / М. М. Ковалев, Г. Г. Головенчик. – Минск : Изд. центр БГУ, 2018. – 327 с.
2. Государственная программа развития цифровой экономики и информатизации общества на 2016-2020 годы [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=C21600235>. Дата доступа 29.10.2018.
3. Михарева В.А., Гавриленко В.Н. Инновационные подходы в образовательном процессе высшей школы: национальный и международный аспект/ Электронный сборник статей международной научно-практической конференции/ Новополоцк: ПГУ, 2018.- С. 150-151.

Меліхова Є.Д., студентка, V курс, ДМФ-18
Науковий керівник - **Міщенко Д.А.**, професор
Університет митної справи та фінансів
(м. Дніпро, Україна)

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

З розвитком українського суспільства чимала увага надається соціальній сфері, бо без неї неможливий сталий економічний розвиток України. Нинішнє спрямування України на Європу вимагає перегляду політики соціально-економічної сфери для найбільшого наближення до європейських стандартів якості життя, що неможливе без надійного соціального захисту населення. Україна на нинішній ланці державотворення зіткнулася з великою кількістю проблем стосовно раціонального фінансування даної сфери, що в даному випадку негативно діє на загальний економічний розвиток.

Згідно з основними положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування, низка соціальних функцій держави покладається на ті органи влади, які безпосередньо наближені до громадян та найкраще знають їх потреби, то й зобов'язання щодо фінансування

соціального захисту населення, в основному, забезпечуються через систему видатків місцевих бюджетів, лівова частка яких спрямовується на соціальні цілі. [2, с.146]

Нині беззаперечним є визнання видатків бюджету як одного з важливих інструментів соціально-економічного розвитку країни. Видаткова частина бюджету показує напрями використання фінансових ресурсів держави. У свою чергу, видатки на соціальний захист виступають одним із важелів стимулювання розвитку економіки загалом, що спонукає задоволення певних потреб різних груп населення.

Соціальний захист та соціальне забезпечення населення фінансується в Україні не тільки за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а й з державних цільових фондів, недержавних фондів, страхових компаній, а також фінансових ресурсів підприємств, що підтримують соціальні програми. Але все одно одним з основних джерел фінансування є кошти місцевих бюджетів, які спрямовуються на різноманітні виплати незахищеним верствам населення.

Таблиця 1.1

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення з Державного та місцевих бюджетів за 2015-2017 рр. (млн.грн)

	2015	2016	2017
Державний бюджет	8 889	9 379	11 020
Місцеві бюджети	67 863	101 340	134 514
Зведений бюджет	76 753	110 719	145 534

Джерело: Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/>

З даних таблиці 1.1, можна зазначити, що видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення з Державного та місцевих бюджетів збільшуються. Проте, не зважаючи на значний обсяг коштів, що виділяється з бюджету на соціальні видатки, фінансування даної сфери не перебуває на належному рівні. Коштами Державного бюджету, в більшій мірі, здійснюється забезпечення фінансовими ресурсами поточного утримання соціальної сфери з місцевих бюджетів. [3]

Проте, попри на позитивні тенденції, що спостерігаються останнім часом у сфері бюджетного забезпечення соціального захисту, не всі заходи є ефективними, а тому не в повній мірі сприяють вирішенню проблем вразливих категорій населення. Мають місце недоліки, що стосуються нерационального розподілу бюджетних коштів, наявності необґрунтованих пільг окремим категоріям населення та пов'язані з недосконалою системою державних соціальних стандартів.

В Україні у сфері соціального захисту існує ряд не вирішених проблем. По-перше, брак коштів, які необхідні для забезпечення в повному обсязі фінансування даної сфери. По-друге, це неефективне бюджетне управління фактичними фінансовими ресурсами, а також недостатня ефективність управління розподілом цих ресурсів у сфері соціального захисту та соціального забезпечення. Також не вирішеною проблемою є недоліки, які пов'язані з державним контролем щодо використання бюджетних коштів.

Для вирішення даних проблем необхідно: вдосконалити нормативно-правову базу соціального захисту та соціального забезпечення; покращити бюджетне планування та прогнозування видатків на соціальний захист, які будуть наближення до реальних показників їх фінансового забезпечення; крок за кроком переходити до політики, яка б збільшила індивідуальні доходи громадян, для того щоб кожний працівник міг власними коштами забезпечити себе необхідними соціальними послугами. [1, с.8]

Отже, не зважаючи на великий інтерес з боку суспільства, науки та практики, на нашу думку питанню щодо соціального захисту та соціального забезпечення приділяється недостатня увага, тому що залишаються невирішеною велика кількість проблем, що негативно впливає на добробут населення та якість його життя. Тому в умовах лімітованих фінансових ресурсів держави проблему стосовно даної сфери необхідно вирішувати шляхом трансформації доходів громадян, а не через збільшення його фінансування за рахунок державних коштів. Адже збільшення обсягів видатків бюджету на соціальний захист

призводить до формування у населення сталої залежності від матеріальної державної допомоги і в підсумку майже не впливає на зростання рівня добробуту громадян країни.

Список використаних джерел

1. Клименко А.Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти / А.Л. Клименко // Теорія і практика правознавства. – 2017. – Вип. 2 (12) – С. 1-10.
2. Міщенко Д.А. Фінансування соціального захисту і соціального забезпечення в Україні / Д.А. Міщенко, Л.О. Міщенко // Економічний простір: Збірник наукових праць. – №108. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2016. – С. 148-156.
3. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/>

Момот В.Є., д.е.н., професор,
Литвиненко О.М., старший викладач
Університет імені Альфреда Нобеля
(м. Дніпро, Україна)

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ПОТУЖНИЙ МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Брак належної мотивації студентів та учнів під час навчання вже досить давно хвилює вітчизняних викладачів ЗВО та вчителів. Доволі низька відповідальність та самостійність учнів й студентів, зневага до індивідуальної та домашньої роботи також є негативними факторами, що знижує ефективність навчального процесу. На наш погляд ця комплексна проблема має постійно знаходитися у центрі уваги вітчизняних освітян.

У сучасному світі існує дуже багато пасток, що зашкоджують процесу навчання. Об'єктивне під впливом доступності всесвітнього інформаційного середовища, викладач (вчитель), який би професійний й ерудований він не був, поступово втрачає позиції ультимативного джерела знань – в цьому аспекті будь-яка жива людина помітно поступається тій ж Вікіпедії, створеній колективним розумом. Викладач чи вчитель мають сьогодні позиціонувати себе, як інструктори, тренери й фасилітатори, тобто професіонали, що ведуть за собою по дорозі до знань і вмінь та, головне, значно полегшують цей шлях, застерігають від помилок, сприяють ефективному споживанню інформації. Товар, який сучасна школа, а у особливості – університет, пропонують на ринку освітніх послуг – це фактично вміння розібратися в нових знаннях та інформації. Втілення такої позиції щодо організації процесу пізнання вже давно розпочато в Університеті імені Альфреда Нобеля, але виходячи з розуміння відповідальності перед школою вітчизняні ЗВО повинні активно долучитися до розповсюдження цих передових підходів.

Відносини взаємної допомоги та підтримки між університетом та школою на наш погляд є принципово важливими з погляду забезпечення якості вітчизняної освіти. Передові вітчизняні університети повинні всіляко сприяти нівелюванню розриву, що наразі утворюється між ЗВО та навчальними закладами середньої та професійної освіти у напрямку використання найсучасніших засобів й методик навчання, таких як фасилітація та гейміфікація навчального процесу.

Актуальний досвід Університету імені Альфреда Нобеля свідчить, що діяльність щодо впровадження гейміфікації з самого початку потребує не тільки й не стільки екстенсивного використання різноманітних платформ, порталів, систем управління освітнім контентом та інших Інтернет-ресурсів, коштовного матеріального забезпечення, але насамперед потужної мотивації викладачів, науково-педагогічного персоналу.

Слід поділитися досвідом університету стосовно впровадження цього підходу до навчального процесу. На першому етапі впровадження 73% НПП було залучено до відповідних заходів, які мали форму звичних семінарів по підвищенню викладацької майстерності та двох майстер-класів, один з яких було проведено зусиллями самих викладачів Університету. По експертним оцінкам завідувачів кафедр та самих викладачів наразі засоби гейміфікації використовуються при викладанні 46% від загальної кількості

навчальних дисциплін, що забезпечує університет. Головні уроки, які ми винесли з цієї діяльності полягають у наступному.

Урок перший – студенти позитивно реагують на впровадження методики, як й очікувалося це веде до підвищення мотивації в процесі навчання, з'являється ярко виражений ефект змагання, що беззаперечно підсилює мотивацію, змушує студентів приділяти більше уваги підготовці до занять. Більш того, на самих перших етапах впровадження викладачі спостерігали ефект здивування, коли замість звиклого спілкування у соціальних мережах студенти, з котрим викладачі у міру власного темпераменту боролися під час лекцій, побачили захоплюючу альтернативу – можливість застосувати свої смартфони у ході навчального процесу (слід зауважити, що це було одним з вихідних наших сподівань під час планування ініціатив з гейміфікації). Тобто з'явилася можливість використовувати на благо негативний тренд залежності від цифрових технологій, який певні дослідники навіть називають «digital imbecile», що беззаперечно викликав обурення у професійному середовищі.

Урок другий – дуже цікавою виявилось те, що студенти опинилися більш «екіпованими», ніж окремі викладачі, використовуючи власні потужні та часто дуже коштовні девайси. Це є важливим на тлі того, викладачі на початку впровадження ділилися острахами, що гейміфікація навчального процесу буде стримуватися матеріально-технічними проблемами, які насамперед пов'язані з комп'ютерною технікою, що використовується для забезпечення навчального процесу. На нашу думку при впровадженні гейміфікації отримала підтвердження ефективність концепції ПСВД (від англійського скорочення BYOD – Bring Your Own Device, див. наприклад [1]), наразі дуже популярна за кордоном. Беручи на озброєння цю концепцію заклади освіти можуть не прагнути до відслідковування найсучасніших трендів у матеріально-технічній сфері, постійно модернізуючи власне устаткування та витрачаючи на це значні кошти. Навпаки, політика у сфері оновлення техніки може бути дуже стриманою, технічне забезпечення навчального процесу може плануватися покладаючись на те, що студенти (учні) будуть використовувати найсучасніше обладнання, котре можна придбати. Це дозволяє суттєво зекономити кошти на матеріальне забезпечення. Втім концепція ПСВД є значно ширшою, її впровадження вже ведеться в Україні та аналіз результатів цього процесу безумовно потребує окремого дослідження.

Урок третій – соціалізація, якій наразі приділяють першочергову увагу у провідних закордонних ЗВО, та досить давно почали впроваджувати в Україні (див. наприклад [2]). Наслідком впровадження цієї концепції є створення в ЗВО просторів соціалізації, де студенти можуть проводити цілий день у спілкуванні та сумісній роботі над завданнями. Впровадження сучасних комунікаційних технологій, як ті, що на них спирається онлайн-гейміфікація дозволяє забезпечувати досить високий рівень соціалізації не вдаючись до довготривалого та коштовного перебудування приміщень. Саме змагання, що зумовлене гейміфікацією є тією комунікативною середою, де відбувається прискорена соціалізація учасників навчального процесу.

Урок четвертий – викладачі також відзначають підвищення власної мотивації, так як подібні підходи роблять процес роботи більш творчим, значно підвищується власна самооцінка, викладачів, що брали участь у впровадженні. Окремі викладачі навіть визнавали, що рушійною силою їх активної участі у процесі впровадження гейміфікації було прагнення до отримання симпатії з боку студентів на основі спілкування з ними у надсучасній формі. Слід зауважити, що на цей ефект ми дуже розраховували на початку впровадження, сподіваючись, що саме гейміфікація стане своєрідним «драйвером» перетворення викладача з джерела знань на лідера думок, що наразі є метою Університету при впровадженні сучасних підходів до організації навчального процесу.

Урок п'ятий – суттєва децентралізація процесу впровадження інноваційних підходів, що стала його відмінною рисою з вираженою роллю молодих викладачів. Це у власну чергу дозволило створити групи так званих агентів змін, тобто удатися до найбільш ефективної

технології впровадження перетворень, яку безпосередньо спрямоване не подолання супротиву змінам (див. наприклад [3]).

Урок шостий – підвищення трудомісткості підготовки до занять. Разом з тим, що викладачі охоче визнавали підвищення власної мотивації, вони також підкреслювали, що ціною цього було залишення звичної «зону комфорту» – знайомі інструменти, програмні засоби та інтернет-ресурси вже не могли бути використані, у певному сенсі підготовку до занять було розпочато з чистого аркушу.

Урок сьомий – паралельно з онлайнвою гейміфікацією було суттєво підвищено інтенсивність роботи по впровадженню класичних ігрових технологій (ролевих та ділових ігор). Слід зазначити, що ролевий підхід наразі визнається одним з найважливіших альтернативних шляхів здобуття нових знань у сферах науки, що пов'язані з бізнесом та менеджментом (див. наприклад [4]).

Урок восьмий – впровадження гейміфікації сприяло зростанню інтересу викладачів до використання різних систем управління освітнім контентом (LMS-платформи). Треба зауважити, що свідомий вибір такої платформи є досить складною задачею, яка має вирішуватися на підставі багатокритеріальної оптимізації.

Урок дев'ятий – викладачі виявили значний інтерес і ділилися досвідом у використанні інших «супровідних» актуальних онлайн технологій, що сприяють підвищенню мотивації студентів – візуалізації, інфографіки. Знов таки цей напрямок вдосконалення забезпечення навчального процесу вимагає детального дослідження.

Й, насамкінець – *один з головних уроків* – дана методологія дозволяє досягнути найбільшої ефективності в поєднанні з використанням спілкування зі студентами стосовно питань, що пов'язані з навчальним процесом через соціальні мережі; більше того, студенти, які активніше використовують соціальні мережі в спілкуванні, зазвичай є лояльнішими до Університету.

Але разом з тим, аналіз досвіду роботи щодо впровадження гейміфікації дозволяє зазначити наступні загальні проблеми:

• матеріальне забезпечення, перш за все безперешкодна робота бездротового доступу до мережі у всіх приміщеннях Університету – незважаючи на впровадження концепції BYOD саме доступ до мережі у певних випадках був обмежувачем впровадження гейміфікації;

- недостатня мотивація та формальне ставлення викладацького складу;
- недостатня мотивація і самостійність (відповідальність) студентської аудиторії
- можливі труднощі з оцінюванням аудиторної роботи студентів.

Завершуючи це стисле узагальнення досвіду впровадження гейміфікації, як впливового інструменту підвищення мотивації к процесі навчання, треба зауважити, що Університет імені Альфреда Нобеля має розгалужену систему партнерських стосунків зі школами та закладами професійної освіти на рівні регіону, якою охоплені більш ніж 60 закладів. Це є беззаперечною запорукою успіху розповсюдження цього підходу на рівень середньої освіти, що, як вказувалося буде слугувати підґрунтям для вдосконалення якості вітчизняної освітньої системи.

Список використаних джерел

1. Зильберман М.А. Использование мобильных технологий (технологии BYOD) в образовательном процессе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://didaktika.org/2014/p/ispolzovanie-mobilnyh-tehnologij-v-obrazovatelnomprocese/>
2. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч.-метод. посібник / М.П. Лукашевич – К., ІЗМН, 1998. – 112 с.
3. Коба Н. Управління змінами як інструмент впровадження управління знаннями в організації / Н. Коба, С. Тарасов // Ефективна економіка. – 2015. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3981>
4. Arbnor I. Methodology For Creating Business Knowledge / I.Arbnor, B.Bjerke – NY: SAGE Publications. – 2009. – 464 pp.

Монтрін І.І., к.е.н

Танська Л.В.

Барна Н.В., д.ф.н, проф.

*Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
(м. Київ, Україна)*

ОСВІТНІЙ ТУРИЗМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ СЕКТОРІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ

Тривалий час міжнародний туризм є однією з найшвидше прогресуючих галузей світового господарства. В ХХІ столітті туризм перетворився ще й на дієвий інструмент пізнання навколишнього світу і міжкультурного діалогу. Прагнення, поєднуючи відпочинок та освіту, розширити власний світогляд, зануривши себе у вир життя в інших країнах і регіонах світу, збільшити свою соціальну мобільність і професійну універсальність стають основною мотивацією нової генерації туристів.

За кордоном основним напрямком досліджень у цій сфері є виявлення технологічних особливостей організації освітніх турів та аналіз тенденції розуміння туризму як специфічної форми освіти. Його розробляють Brent W. Ritchie, Neil Carr, Christopher P. Cooper, якими було запропоновано цікаву колективну монографію «Managing educational tourism», де розкрито різні аспекти взаємодії туристичного бізнесу та освітніх установ, проаналізовано регіональні.

Освітній туризм – це подорожі з метою отримання освіти. Найбільш розповсюдженими є подорожі у високорозвинені європейські країни з метою удосконалення мовних навиків, отримання бізнес-освіти вивчення спеціальних дисциплін.

Розуміння туризму, як неформального виду освіти не є новим, навпаки саме освітні, ознайомчі за своїм змістом, подорожі стали прототипом усіх сучасних турів. Історія освітнього туризму сягає античності: подорожей вчених греків і римської аристократії. В середні віки в Європі мандрують школярі, переходячи від одного університетського кампусу до іншого. Починаючи з середини ХVІ століття, відвідини пам'ятників великих цивілізацій стають однією з умов визнання суспільного статусу молодої людини.

В наш час стійкою мотивацією до здійснення освітніх подорожей є не тільки підвищення рівня освіти, але й задоволення пізнавальних потреб. Серед найважливіших передумов, що визначають обставини розвитку освітнього туризму нині виокремимо наступні. По-перше, лібералізація сфери міжнародних відносин та стиснення географічного простору за рахунок прогресу на транспорті визначають зростання мобільності людей, розкриваючи можливості осягнути природне різноманіття та культурну спадщину людської цивілізації.

По-друге, глобалізація світового інформаційного простору сприяє збільшенню обсягів доступної для засвоєння сучасною людиною інформації, створюючи плідне підґрунтя для саморозвитку.

По-третє, утвердження англійської мови в якості мови інтернаціонального спілкування дозволило різко збільшити комунікативність сучасної цивілізації. Знання англійської мови нині є необхідною умовою саморозвитку та успішної кар'єри.

Також важливий вплив на розвиток освітнього туризму має поширення масової культури та уніфікація вимог професійної майстерності, що відкриває сучасній людині можливості реалізовуватися в будь-якій країні світу. Прагнення здобути якнайкращу освіту та постійно розширювати свої знання є особливо актуальним для мешканців країн, що розвиваються та постсоціалістичних держав в світлі політики «відсмоктування мізків», яку проводять розвинуті країни. А також інтенсифікація стилю життя примушує використовувати час максимально раціонально, стимулюючи практику поєднання відпочинку та навчання.

Нині найбільш популярними стали наступні види освітнього туризму: учбові поїздки з метою вивчення іноземної мови, інших загальноосвітніх чи спеціальних предметів; ознайомлювальні поїздки до установ, організацій, підприємств, наукові і учбові стажування; участь в семінарах, конференціях, з'їздах, конгресах, творчих майстернях і майстер-класах, мета яких обмін досвідом і отримання нової професійно важливої інформації; екскурсійно-ознайомлювальні подорожі по різних містах, природних зонах і країнах.

В останній час проявляється тенденція до зміни переваг українських студентів у відношенні вибору спеціальностей, за якими вони бажають навчатись, а також вибору країни-навчання. Популярним стає навчання в Чехії, яке є безкоштовним для тих студентів, що вільно володіють чеською мовою. Активно створюють пропозицію країни Прибалтики, які пропонують якісну освіту англійською мовою. Збільшується кількість бажаючих навчатись у Швейцарії особливо в сфері готельного господарства.

Освітній туризм в Україні – це достатньо новий вид подорожей, спеціалізований туристичний ринок, що досить динамічно та стрімко розвивається. Більшість українських туристів пов'язують освітній туризм з подорожами за кордон з метою вивчення іноземної мови, отримання бізнес-освіти, вступу до іноземних навчальних закладів. Найбільшу популярність мають тури з метою вивчення англійської мови. При цьому 40% туристів віддають перевагу вивченню цієї мови у Великобританії, 20% - на Мальті і 10% у США.

Таким чином, можна стверджувати, що у відповідь на існуючий попит, збільшується обсяг та асортимент пропозиції, представленої на ринку освітнього туризму, розширюється географія ринку. В результаті сьогодні у потенційних споживачів є можливість поєднувати подорожі з мовними курсами, заняттями спортом, отриманням професійних компетенцій тощо.

Список використаних джерел

1. Ткачук Л. М. (2013) Освітній туризм у світі й в Україні. URL: jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/download/.../3187.pdf
2. Давиденко І.В. (2012) Особливості розвитку ринку освітнього туризму. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2152/1/Особливості%20розвитку%20ринку%20освітнього%20туризму.pdf>

Мороз С.А., к.держ.упр.

*Національний університет цивільного захисту України
(м. Харків, Україна)*

ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІД ТИПУ ЗВО ЯК ПІДґРУНТЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТЯНСЬКОЮ ГАЛУЗЮ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ ЛАТИСЬКИХ СТУДЕНТІВ)

Проведення реформи вищої освіти визначено урядом України на рівні одного з пріоритетних напрямків діяльності суб'єктів державної влади. Успіх проведення реформи вищої освіти, на думку Прем'єр-міністра України В. Гройсмана, залежить від повноти реалізації урядом таких основних принципів, як «доступність і якість» [2]. Питання забезпечення якості вищої освіти, з огляду на свою неабияку значущість для суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави, традиційно перебувають у межах кола професійної уваги органів публічного управління та їх суб'єктів. На думку Л. Гриневич, забезпечення якості освіти є не лише головною метою реформування системи вищої освіти, а і обов'язковим до виконання завданням для зупинки відтоку студентів та абітурієнтів за межі вітчизняного простору вищої освіти [1]. Про необхідність підвищення якості вітчизняної вищої освіти свідчить у тому числі й факт порівняно незадовільного позиціонування українських ЗВО у межах міжнародних академічних рейтингах. Наприклад, найбільш рейтингові вітчизняні ЗВО демонструють далеко не найкращі результати свого позиціонування у межах міжнародних академічних рейтингах. За дослідженнями фахівців

авторитетної експертної агенції Quacquarelli Symonds найкращій з українських ЗВО (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) займає лише 481 місце у World University Rankings 2019 [6]. Отже, дослідження проблематики якості вищої освіти, а також пошук шляхів її підвищення є актуальними напрямками в організації наукових досліджень.

Проблематика забезпечення якості вищої освіти традиційно розглядається у межах педагогічної наукової думки. Відповідні питання, у тому чи іншому контексті прояву свого складного та багатогранного змісту, були досліджені у роботах В.П. Андрущенко, Ю.В. Беха, В.Я. Гуменюка, Г.В. Єльнікової, С.А. Калашнікової, І.С. Каленюк, О.В. Кукліна, С.В. Курбатова, І.А. Рошик, З.В. Рябової, В.І. Свистун, Л.Л. Сушенцевої, І.П. Тавлуй, С.О. Шевченка та багатьох інших дослідників. Окремі питання змісту та практики функціонування системи забезпечення якості вищої освіти набули свого розвитку у межах попередніх наших досліджень [3,4]. Не дивлячись на достатній рівень наукового опрацювання порушеної проблематики її зміст все ще не втратив своєї актуальності, адже предмет наукового дослідження перебуває у стані перманентних змін та трансформацій. Цілком очевидно, що ті результати наукових досліджень які були отримані вченими за результатами своїх наукових пошуків не можуть вважатися остаточними, адже система вищої освіти здійснює свій розвиток, як на рівні окремих підсистем, так і на рівні системи в цілому. Іншими словами, проблематика забезпечення якості вищої освіти не лише не втрачає своєї актуальності для організації наукових пошуків, а і набуває нового поштовху для своєї актуалізації.

Існуючи у межах наукової педагогічної думки дослідження у переважній своїй більшості зосереджені на розв'язанні проблем теоретико-методологічного рівня, в той час як питання практичної площини позиціонування того чи іншого предмету наукового пошуку залишається за межами кола традиційної наукової уваги дослідників. Серед таких питань ми можемо визначити і питання з'ясування думки об'єктів навчального процесу щодо змісту та результатів функціонування системи вищої освіти. Слід визнати, що питання аналізу думки студентів відносно обраного вченим фокусу наукової уваги не є принципово новим напрямом в організації наукових пошуків. В науковій літературі існує чимало публікацій зміст яких тим чи іншим чином пов'язаний з аналізом думки студентів, у тому числі і з питань якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти в цілому. Разом з тим, ці дослідження зосереджені на аналізі думок вітчизняних студентів, що з одного боку, безумовно, є цілком необхідним кроком для з'ясування рівня розвитку національної системи вищої освіти, а з іншого – позбавляє суб'єктів експертного оцінювання можливості порівняння змісту та практики функціонування вітчизняної системи вищої освіти з відповідними системами інших країн. Отримавши у своє розпорядження результати аналізу думок студентів з інших країн світу щодо оцінювання ними тих систем вищої освіти у межах яких вони навчаються, експерти матимуть можливість, по перше, з'ясувати ефективність використаних свого часу урядами інших країн методів впливу на об'єкти державного управління у межах національних системи вищої освіти, а по друге – оцінити доцільність використання тих чи інших механізмів державного управління під час вирішення програмних завдань реформи вищої освіти.

У межах цієї публікації ми ставимо за мету провести аналіз думки європейських студентів щодо впливу різновиду типу (спеціалізації) університету на якість вищої освіти яка ним забезпечується. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління якістю вищої освіти та підвищення ефективності реформ освітянської галузі.

У якості підґрунтя для аналізу залежності якості освіти від різновиду спеціалізації ЗВО нами було обрано результати опитування студентів, організація та проведення якого відбулось у межах програмних заходів стажування наукових та науково-педагогічних працівників Національного університету цивільного захисту України (м. Харків) «Теорія і практика забезпечення якості вищої освіти: педагогіка, психологія і управління» (21.04.2018 – 02.05.2018) в Балтійській Міжнародній Академії (м. Рига, Латвія) (далі БМА). Перед

початком анкетування респондентом було пояснено, що саме організатори дослідження розуміють під «спеціалізацією університету» та наведено приклади так званих класичних (багатогалузевих) та спеціалізованих (назва університету містить посилання до певної професійної групи; галузевий) ЗВО. Норма статті 28 Закону України «Про вищу освіту» тлумачить зміст галузевого ЗВО через його професійне спрямування, наприклад, «профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо» [5].

Серед питань, запропонованої студентам БМА до заповнення анкети, було у тому числі й те, зміст якого було спрямовано на з'ясування думки респондентів щодо залежності якості освіти від типу ЗВО у межах якого вона здобувається. Отримані нами під час обробки анкет результати наведено на рисунку 1.

Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки.

По-перше, різновид ЗВО майже не впливає на ту якість вищої освіти яка у ньому забезпечується (62% респондентів не висловили думку про те, що якість вищої освіти не залежить від організаційної форми ЗВО; кожен п'ятий респондент впевнений у тому, що рівень якості вищої освіти у спеціалізованому (галузевому) ЗВО вище ніж у класичному (багатопротильному) ЗВО.

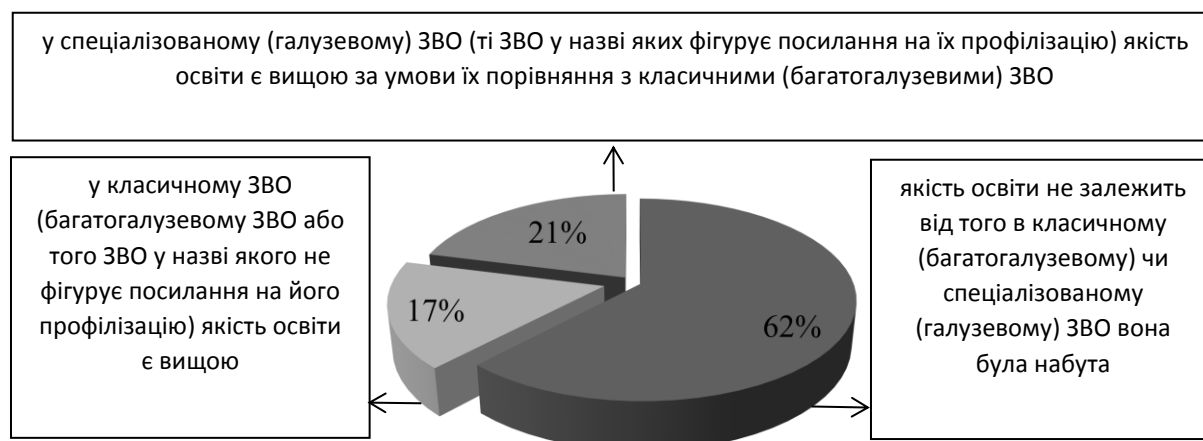

Рис.1 – Залежність якості вищої освіти від різновиду (типу) ЗВО у межах якого вона здобувається (за результатами опитування латиських студентів)

По-друге, проведене дослідження свідчить про той факт, що у європейському просторі вищої освіти рівень якості вищої освіти не залежить від типу ЗВО, а отже і система її забезпечення є універсальною та такою яка може бути використана у межах вітчизняної практики реформування вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. Привабити студентів та зупинити їх відтік можна лише якістю вищої освіти, яка зростає [електронний ресурс] / Л. Гриневич // Міністерство освіти і науки України: новини від 26.01.2018 р. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/liliya-grinevich-privabiti-studentiv-ta-zupiniti-yih-vidtik-mozhna-lishe-yakistyu-vishoyi-osviti-yaka-zrostaye>
2. Ключові завдання – доступність і якість [електронний ресурс] / Новини від 21.08.2018 // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/glava-uryadu-pro-reformu-osviti-klyuchovi-zavdannya-dostupnist-i-yakist>
3. Мороз С.А. Порядок та умови вступу до докторантури як елемент правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти / С.А. Мороз, В.М. Мороз // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – №3. – С. 127–134
4. Мороз С.А. Структура высшего учебного заведения как объект государственного управления / С.А. Мороз, В.М. Мороз // Повышение квалификации и профессиональное совершенствование педагогов: междунар. науч.-практ. конф., 26–27 ноября 2015 г. – Алматы, 2015. – С. 156–161
5. Про вищу освіту / Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 63. – С. 7
6. World University Rankings 2019 [electronic resource] / World University Rankings 2019 // Quacquarelli Symonds. – Access mode: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>

Назарко С.О., к.е.н., доцент
Чернігівський інститут МАУП
(м. Чернігів, Україна)

АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РЕАЛЬНИМИ ПОТРЕБАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Суперечність інтересів закладів вищої освіти та роботодавців є об'єктивною, оскільки продуктом навчання є кваліфікація працівника, тоді як потребою роботодавця є його компетенції. Отже, завданням освітніх закладів, орієнтованих на ринкові умови функціонування, є формування рівня знань, відповідного майбутнім компетенціям [6]. Оскільки роботодавці висувають певні вимоги не тільки до напрямку і рівня освіти, а передусім до конкретних навичок і досвіду роботи претендентів на працевлаштування (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік навичок випускників ЗВО, яких їм бракує для успішної діяльності

Навички	Характеристика
Низький рівень базової грамотності	- не володіння усною і письмовою українською мовою; - низька ерудиція; - недостатні знання в галузі загальноосвітніх дисциплін.
Практично-професійні	- невміння вирішувати проблемні ситуації; - розрив між теоретичними знаннями, які дають ЗВО і їх практичним застосуванням та не знання іноземних мов; - недостатнє застосування потенціалу неформальної освіти з метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.
Емоційні	- невизначеність, - відсутність комунікабельності; - безініціативність; - низька стресостійкість, гнучкість та відповідальність.
Розумові	- відсутність креативності; - нездатність аналізувати інформацію; - недостатня системність мислення; - не бажання самонавчатись; - низький рівень організації та культури молодіжного дозвілля; - слабка інтегрованість української молоді у європейське та світове молодіжне співтовариство.

Джерело: розроблено автором за [1].

В даний час об'єм і перелік спеціальностей, по яких готують молодих фахівців, плануються на основі застарілої або недостатньо перевіреної інформації, що не відображає змін, що сталися, на ринку праці. Як наслідок, частина випускників ризикують отримати спеціальності, що вже не затребувані ринком праці. З іншого боку, наростає дисбаланс попиту і пропозиції на ринку праці, пов'язаний із співвідношенням рівнів професійної освіти. Це призводить до таких наслідків: випуск навчальними закладами фахівців з вищою освітою перевищує випуск робітничих кадрів в середньому на 39% щорічно. Наслідком є зростання безробіття серед випускників вищих навчальних закладів, збільшення соціальної напруги в області (табл. 2).

Таблиця 2

Дані про випуск та працевлаштування випускників ЗВО III-IV рівень акредитації в Чернігівській області

Роки	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Денна	2842	2470	2574	2385	1972
Заочна	2680	2266	2131	1885	1474
ВСП*	1879	1453	1269	1150	1009
<i>Всього</i>	<i>7401</i>	<i>6189</i>	<i>5974</i>	<i>5420</i>	<i>4455</i>
Працевлаштовано осіб, %	<u>5136</u> 69,4%	<u>4221</u> 68,2%	<u>4003</u> 67%	<u>3523</u> 65%	<u>2651</u> 59,5%

*відокремлені структурні підрозділи; джерело: [3, 4].

З наведених даних таблиці 2, можна зробити висновок, що за досліджуваний період випуск всіх форм навчання щорічно зменшувався. Крім того, працевлаштовувалися в середньому 60%. Отже, існують диспропорції між випуском фахівців та потребою на ринку праці. У результаті такого дисбалансу на 1 вакансію претендує 3 особи (табл. 3).

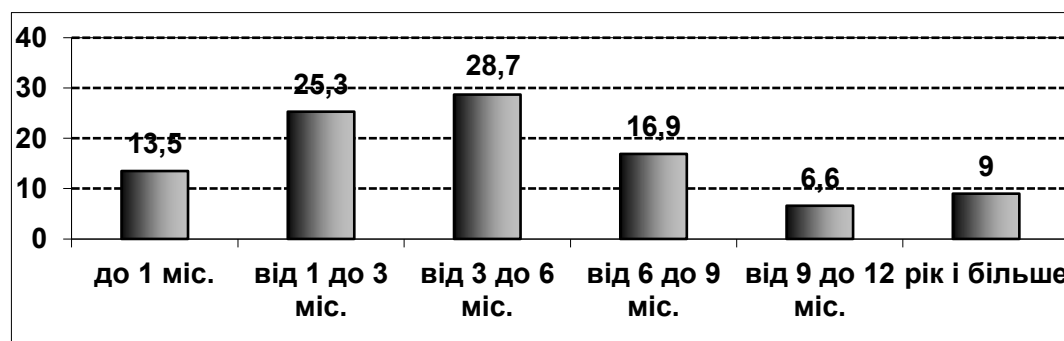
Таблиця 3

Попит та пропозиція на регіональному ринку праці

Роки	Кількість не працевлаштованих випускників ЗВО III-IV р. а., осіб	Потреба підприємств, установ та організацій у працівниках з вищою освітою, осіб	Навантаження на одну вакантну посаду, осіб
2013	2265	748	3
2014	1968	777	3
2015	1971	504	3
2016	1897	555	3
2017	1804	549	3

Джерело: [2].

Ще є частина випускників, які не зареєстровані в регіональному центрі зайнятості, що підтверджує відсутність зв'язку між складовими системи працевлаштування випускників навчальних закладів. Все це приводить до того, що термін безробіття молоді зростає, а отже, руйнуються професійні компетентності. До того ж молоді люди розраховують на допомогу держави, батьків, а це знижує мотивацію до праці (рис. 1).

Джерело: [2].

Рис. 1. Безробітне населення у віці 15-24 роки за тривалістю пошуку роботи в 2017 р. в Чернігівській області

Одним з найбільш серйозних викликів розвитку ринку праці є зростання середньої тривалості безробіття молоді. Рисунок 1 вказує, що середня тривалість пошуку роботи збільшилась з 3 до 6 місяців. Довгострокове перебування у стані безробіття збільшує для безробітних ризики втрати навичок та зменшує їхні шанси на працевлаштування. Зокрема, фахівці вважають, що упродовж 12-ти місяців у осіб, не зайнятих трудовою діяльністю, втрачається здатність до самоорганізації. Після двох-трьох років бездіяльності держава практично втрачає цих людей як робочу силу та для зміни ситуації їм необхідна довготривала реабілітація, що потребує додаткових витрат [5].

Взагалі, ситуація із реальним працевлаштуванням випускників ЗВО є неоднозначною, оскільки серед закладів вищої освіти поширена практика, коли випускниками, що навчалися за кошти держбюджету, надаються недостовірні довідки про працевлаштування.

Необхідно зауважити, що протягом останніх років випускники закладів вищої освіти самостійно вирішують проблеми, пов'язані з працевлаштуванням після завершення навчання. Нерідко змушені влаштовуватися на роботу не за фахом і здобувати нову освіту. Все це призводить до витрат як особистих коштів, так і коштів держави.

Ще на що варто звернути увагу – це тіньова зайнятість, яка в останні роки стрімко

поширюється, охоплюючи значну кількість робочих місць на підприємствах та організаціях формального та неформального сектору економіки області.

За даними Головного управління статистики в Чернігівській області кількість зайнятого населення, яке працювало на неформальних робочих місцях, становила 16,4 % від загальної кількості зайнятого населення. Аналіз неформальної зайнятості у розрізі вікових груп показує, що у неформальному секторі економіки в основному працюють особи працездатного віку. Найвищий її рівень характерний для осіб у віці 15-24 роки (25,8 %) та у віці 60-70 років (26,2 %), саме ці категорії населення є найбільш уразливими та соціально незахищеними в сучасних умовах господарювання [2]. Поширення неформальної зайнятості серед молоді пояснюється пошуком заробітку під час здобуття освіти. Але наслідки очевидні: недоодержання надходжень до бюджету та соціальних фондів та обмежує можливість реалізації більшості соціальних прав, передбачених Конституцією та трудовим законодавством.

Для професійної підготовки молоді важливим є тісний взаємозв'язок між сферами вищої освіти і праці. Це вимагає володіння інформацією про зміни попиту на професійні навички в регіональному економічному просторі, а також для оперативного реагування системи вищої освіти на структурні зміни в кон'юнктурі ринку праці регіону.

Таким чином, реформи повинні враховувати потреби регіону у фахівцях різних сфер діяльності, кон'юнктуру ринку праці, демографічну ситуація та міграційні процеси.

Список використаних джерел

1. Бріт О. В. Вимоги сучасного ринку праці до фахівців з вищою освітою / О. В. Бріт // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 5. – С. 39-42.
2. Головне управління статистики у Чернігівській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernigivstat.gov.ua>.
3. Назарко С. О. Соціальні аспекти модернізації регіонального розвитку в умовах інтеграції ринку освітянських послуг: монографія / М. П. Бутко, М. І. Мурашко, С. О. Назарко. – Чернігів: Десна Поліграф, 2013. – 240 с.
4. Статистичні збірники «Вищі навчальні заклади Чернігівської області» «Освіта Чернігівщини», «Показники розвитку освіти Чернігівської області», «Інформаційно-статистичні матеріали». Ч., 2000–2017 рр.
5. Програма зайнятості населення Чернігівської області на період до 2017 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/chg/control/uk/publish>.
6. Чому українська освіта не готує до потреб сучасного ринку праці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/173301>.

Осаул А.О., старший викладач,
Кондратенко А.І., студент, 3 курс
Запорізький національний університет
(м. Запоріжжя, Україна)

СПІВПРАЦЯ УНІВЕРСИТЕТІВ І БІЗНЕСУ У СФЕРІ ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ

Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком науки та технологій. З кожним роком зростає кількість наукоємних галузей економіки, що стимулює бізнес-структури до співпраці з вищими навчальними закладами.

Одним з головних напрямків співпраці бізнесу та університетів є співпраця в сфері досліджень: розробки спільних науково-дослідницьких ініціатив, проведення досліджень на контрактній основі, надання консультаційних послуг, підтримка студентських проектів у сфері НДДКР тощо.

Співпраця бізнесу та вищих навчальних закладів проявляється, в першу чергу, в створенні науково-виробничих кластерів. Об'єднання в науково-виробничий кластер учасників з різних галузей економіки сприяє поширенню нових знань та технологій, що в свою чергу сприяє максимальній реалізації потенціалу регіону.

Дана форма взаємодії бізнесу та вищих навчальних закладів є особливо успішною в США. Зразковим є інформаційно-технологічний кластер «Кремнієва долина», в якому

розробляються передова продукція та технології ІТ-промисловості. До нього належать 14 коледжів та 13 профільних університетів. Наявність представництв таких міжнародних компаній, як IBM, Google, Microsoft, Apple Inc, Oracle, висококваліфікованого людського капіталу, незалежних джерел фінансування, високого рівня захисту інтелектуальної власності робить цей кластер впливовим й на світовому ринку [1].

Американське законодавство активно сприяє співпраці бізнес-структур з вищими навчальними закладами. Корпорації, що фінансують НДДКР, отримують можливість працювати в державних лабораторіях, безкоштовної оренди державних земельних ділянок, а також пільги на придбання сировини та матеріалів й зниження податку на прибуток.

Також для стимулювання наукових досліджень в США був створений Національний науковий фонд (NSF), який останнім часом активно підтримує інтеграційні об'єднання. В першу чергу, така підтримка здійснюється за рахунок програми STTR. Вона полягає в фінансуванні НДДКР, що проводять підприємства малого бізнесу разом з вищими навчальними закладами та федеральними дослідницькими центрами. Згідно цієї програми, мінімальні вкладення в дослідницьку роботу для університетів складають 30%, для бізнесу – 40%. Таким чином, вона сприяє залученню малого бізнесу до співпраці з університетами задля впровадження науково-технічних досягнень [2].

Задля ефективної співпраці бізнесу та університетів також можуть створюватися інноваційні платформи. Одною з найуспішніших інноваційних платформ є Demola Platform, заснована фінською програмою Creative Tampere Платформа щороку з 2008 по 2011 рр. включно акумулювала 300 тис євро. Спочатку вона об'єднувала студентів трьох найбільших фінських університетів з представниками місцевих компаній, які були зацікавлені в розробці нових товарів та послуг [3]. Сьогодні ж Demola – глобальна міждисциплінарна мережа інноваційних платформ, яка працює не тільки в Фінляндії, а й в Швеції, Данії, Норвегії, Іспанії, Франції, Литві, Латвії, Угорщині, Португалії, Мексиці, Намібії, ПАР та Японії. Платформа організовує співпрацю студентів за певними дисциплінарними профілями з метою розробки демоверсії товару чи послуги згідно вимог компанії-замовника [4].

В 2008-2009 рр. Demola задіяла понад 500 студентів з різних дисциплін. За цей період вона виконала 110 проектів, з яких 96% новостворених продуктів отримали ліцензії. Сукупний прибуток становив 500 тис євро. Demola отримала звання найкращого інноваційного проекту 2010 р. від Асамблеї європейських регіонів [3].

Згідно даних світових агенцій, таких як, наприклад, Bloomberg, зростають показники інноваційності азійських країн. Так станом на 2015 р. найбільш інноваційною країною була визнана Південна Корея. Важливу роль в цьому відіграла реформа системи вищої освіти, завдяки якій була створена власна інноваційна модель вищої освіти, яка є орієнтованою на потреби національної економіки. Переймаючи досвід США, університети Південної Кореї поступово розробили власну підприємницьку модель, яка поєднує навчання, дослідження та підприємництво. Сучасні корейські університети формують свої освітні програми та напрямки досліджень згідно проблем суспільства та економіки.

Згідно рейтингу Reuters Top 75: Asia's Most Innovative Universities, найбільш інноваційним університетом в Азії є KAIST (Корейський інститут передових технологій). Університет співпрацює з багатьма промисловими організаціями світу, бере участь в міжнародних програмах. Він був створений в 1971 р. за фінансової підтримки США за зразком американських дослідницьких інститутів. KAIST робить значний внесок в розвиток економіки Південної Кореї. Він активно співпрацює з державою та великими корпораціями і є лідером національного кластеру 24 університетів нового покоління.

З 1990-х рр. XX ст. в Південній Кореї було створено кілька програм підтримки дослідницької та інноваційної діяльності. Найбільш ефективною з них була програма BK 21 (Brain Korea 21). Головною метою даної програми було формування конкурентоспроможних дослідницьких університетів міжнародного рівня й стимулювання співпраці університетів та промисловості. За цією програмою держава надавала фінансову допомогу в розробці передових технологій та проведенні наукових досліджень. Водночас, проводилася підтримка

промисловості задля збільшення попиту на інтелектуальні ресурси, особливо в стратегічно важливих галузях науки та техніки, а також малого бізнесу задля зростання конкуренції та збільшення інвестицій бізнесу в науку та технології, що сприяло економічному зростанню країни [5].

Таким чином, можемо стверджувати, що в світі існують різноманітні форми співпраці університетів і бізнесу у сфері дослідження та розвитку, від яких кожний з учасників одержує певні переваги. Навчальний процес в університетах стає більш різноманітним, цікавим та практичноорієнтованим. Співпраця університетів та бізнесу сприяє працевлаштуванню студентів завдяки оволодінню актуальними практичними навичками. Бізнес отримує можливість одержання інноваційних технологій з меншими витратами, а також надає робочі місця працівникам, які володіють необхідними їм навичками. Отже, держава має сприяти співпраці бізнесу та університетів задля підвищення конкурентоспроможності національної економіки та економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Ларцева М. В. Аналіз успішного досвіду взаємодії вишів з бізнес-структурами. *Проблеми сучасної науки та освіти*. 2011. № 20(102). С. 47-51.
2. Куфтирьов І. Г., Рихтік М. І. Партнерство університетів і бізнесу: досвід США. Нижній Новгород, 2011. С. 1-21.
3. Покідіна В. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України. *Популярна економіка: ціна держави*. 2016. 24 травня. (№ 41). С. 1-25.
4. Спільне створення з професійною співпрацею. Офіційний сайт Demola Global. URL: <https://www.demola.net/services> (дата звернення: 29.10.2018).
5. Зінкевич О. В., Захарова О. В. Від освіти до підприємництва: досвід модернізації університетів в Південній Кореї. *Влада*. 2017. № 12. С. 143-151.

Охріменко О.В., студентка 2 курсу, групи МТп-171,
Алешугіна Н.О., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м.Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Соціальна інфраструктура – це комплекс підприємств (споруд, закладів, установ та організацій), метою яких є здійснення видів економічної діяльності, які забезпечують умови функціонування суспільного виробництва і життєзабезпечення населення регіону, формування фізично та інтелектуально розвиненого, а також унікальні нематеріальні умови розвитку людського капіталу відносно до сучасних напрямів суспільного прогресу.

Соціальна інфраструктура представляє собою, систему яка використовується в економічній теорії, соціології, економічній географії, філософії, з яким стикається кожен громадянин країни. Соціальна інфраструктура представляє собою механізм, на якому ґрунтується прогрес суспільства в усіх сферах свого життя, в тому числі й в економічній діяльності. Інфраструктурний комплекс визначає не тільки умови суспільного прогресу, але й саму можливість його реалізації, і, в такий спосіб, виступає опосередкованим індикатором якості життя населення й відтворення особистого потенціалу. До незворотних соціальних процесів занепаду людських ресурсів країни призводить низька якість соціальних послуг, скорочення масштабу інфраструктурного комплексу.

Соціальна інфраструктура відіграє головну роль в формуванні людського капіталу, тому в економіці ключова роль належить об'єктам соціальної інфраструктури у сфері освіти, охороні здоров'я, культурі та іншим. Також соціальна інфраструктура створює умови для прискорення економічного розвитку.

Як економічна категорія, соціальна інфраструктура відображає виробничі відносини з приводу діяльності різних об'єктів, спрямованої на створення комплексу загальних умов для забезпечення економічного зростання й життєдіяльності населення країни, тобто процесу

суспільного відтворення.

Соціальна інфраструктура – структурний елемент господарського комплексу, складова його функціональної й територіальної структур. Виходячи з поняття соціальної інфраструктури, яку утворюють підприємства, заклади, організації і споруди, що становлять матеріально-речову основу соціальних суспільних процесів, фінансові, трудові та природні ресурси впливають на розвиток соціальної інфраструктури, але не є її економічним потенціалом.

Головний складовий елемент економічного потенціалу соціальної інфраструктури – основні фонди будівлі та споруди, комунікації (дороги, лінії зв'язку тощо), технічне оснащення будівель, споруд та комунікацій. Вартість основних фондів і с становить понад і ретину вартості основних фондів економіки.

Стан соціальної інфраструктури визначає побутову привабливість поселень. Необроблені регіональні відмінності у життєвому рівні населення зменшують соціально-економічну ефективність територіального поділу праці, уповільнюють розвиток продуктивних сил регіонів і країни загалом.

Соціальної інфраструктури відіграє важливу роль у просторовій організації суспільного виробництва, зокрема формуванні територіально-виробничих комплексів, створюючи передумови для стабілізації трудових ресурсів, розширення сфери докладання праці, регулювання міграційних процесів [1].

Список використаних джерел

1. Соціальна інфраструктура [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukr.vipreshbник.ru/entsiklopediya/63-s/968-sotsialna-infrastruktura.html>.

Охріменко О.В., студентка 2 курсу, групи МТп-171,
Алещугіна Н.О., к.е.н., доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
(м.Чернігів, Україна)*

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ОСВІТІ

Соціальне підприємство – це бізнес, метою якого є вирішення соціальних проблем. Прибутки соціального підприємства спрямовуються головним чином на розвиток бізнесу, громадські справи чи на вирішення гострих суспільних проблем. Таке підприємство діє за всіма законами бізнесу і приносить прибуток, тому не вважається благодійною організацією. Воно поширюється на такі галузі, як освіта, охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю, захист прав людини тощо.

Соціальне підприємництво динамічно розвивається в європейських країнах, вирішуючи проблеми безробіття, соціального захисту, громадського залучення тощо. Головна місія соціального підприємництва – приносити користь суспільству.

Позитивні ефекти від діяльності соціальних підприємств:

- допомога у подоланні соціальної ізольованості – зокрема, працевлаштування людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями, безробітних, представників груп ризику;
- знаходження нових шляхів для реформування державних соціальних послуг;
- залучення громадян до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем;
- поява нових видів соціальних послуг, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малоприбутковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки;
- більш ефективне використання наявних ресурсів регіону у вирішенні соціальних проблем;

• зниження навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем (актуально в умовах хронічного дефіциту бюджетних коштів).[1]

В Україні існують такі соціальні підприємства:

Дніпропетровське учбово-виробниче підприємство Українського товариства сліпих

Основною метою діяльності Дніпропетровського УВП УТОС є:

– трудова, медична та соціальна реабілітація людей з інвалідністю по зору;
– працевлаштування людей з інвалідністю по зору I та II групи з врахуванням охорони залишкового зору, слуху, дотику та інших компенсаторних можливостей сліпих шляхом розробки спеціальної технології та впровадження тифлотехнічних засобів промислового та культурно-побутового призначення;

– навчання людей з інвалідністю усім посильним для них професіям і технологічним операціям;

– працевлаштування людей з інвалідністю по зору відповідно до рекомендацій, розроблених науково-дослідними інститутами та іншими компетентними установами й організаціями;

– організація надомної праці для людей з інвалідністю по зору;

– соціальний розвиток колективу, створення для людей з інвалідністю і для всіх працюючих безпечних умов праці;

– організація нових робочих місць для людей з інвалідністю

Краматорське учбово-виробниче підприємство Українського товариства сліпих

Місія – надання фінансових сервісів для кожного з метою забезпечення оптимальних рішень для інвесторів та партнерів і як наслідок – досягнення успіху кожного проекту, з яким співпрацює, від виникнення ідеї до оптимізації вже функціонуючих бізнес-процесів. SIG є сучасною інноваційною компанією, де надають велике значення втіленню високих стандартів надання фінансових послуг на українському ринку.

Освітній простір «Education HUB»

Організація тренінгів, семінарів, майстер-класів за участі психологів, бізнес-тренерів, а також проведення сімейних днів LEGO-вікендів з архітектури та робототехніки. Робототехніка для дорослих. Свідоме батьківство. Впровадження інноваційних методів навчання в освіті [2].

Звісно це не всі соціальні підприємства в Україні, їх набагато більше, але одним із найголовніших проектів нашої країни на теперішній час являється проект «Україна – Норвегія».

«Перепідготовка і соціальна адаптація військовослужбовців та членів їх сімей в Україні»

Проект «Україна-Норвегія» реалізується в нашій державі з 2003 року і є одним із наймасштабніших міжнародних проектів на території України.

Метою проекту є зменшення впливу негативних соціальних наслідків економічних реформ та реформ оборонного сектору України для звільнених у запас військовослужбовців, учасників АТО і членів їх сімей та сприяння розвитку співпраці між двома країнами.

Завдання проекту:

• професійна перепідготовка військовослужбовців та членів їх сімей на цивільні спеціальності, що мають попит на ринку праці України з метою підвищення їх професійної конкурентоспроможності;

• психологічна реабілітація учасників проекту з метою підвищення їх мотивації до активної соціальної адаптації в громадянське суспільство з ринковою системою відносин;

• правова адаптація військовослужбовців та членів їх сімей з метою підвищення соціальної захищеності в умовах життя в громадянському суспільстві;

• сприяння у працевлаштуванні учасників проекту з метою поліпшення умов життя сімей військовослужбовців;

• сприяння у створенні власного (сімейного) бізнесу в умовах високого рівня безробіття в Україні, реалізації організаторських здібностей військовослужбовців та формуванні класу законослухняних платників податків.[3]

Також, на прикладі Соціального підприємства для «дітей вулиць» WordART що знаходиться в м.Харків, можна створити аналогічне підприємство в м.Чернігів, де організація займалася б працевлаштуванням соціально вразливих груп населення, підтримкою соціальних, культурних чи спортивних заходів, проектів, програм.

Список використаних джерел

1. Про соціальне підприємництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/baza-znan/biblioteka-sotsialnoho-pidpriemtsia/81-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>.
2. Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", Каталог соціальних підприємств України 2016-2017 роки, 2017-с.70, 78.
3. Чернігівський Національний Технологічний Університет. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.stu.cn.ua/index.html>

Панченко Е., аспірантка

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
(м.Київ, Україна)*

КОРПОРАТИВНІ УНІВЕРСИТЕТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ КОРПОРАЦІЙ

Виклики сьогодення призводять до необхідності постійної адаптації системи підготовки фахівців до потреб ринку та колаборації бізнесу та освіти. Система підготовки кваліфікованого персоналу може відбуватися як в класичних закладах вищої освіти так і в корпоративних університетах. Система корпоративної освіти за умов зміни конкурентного середовища змінює свої форми, підготовка фахівців проводиться відповідно до потреб конкретної ТНК та з урахуванням її особливостей. Система формування людського капіталу ТНК, в тому числі і в системі корпоративної освіти, розглядається в працях низки вітчизняних та іноземних авторів, серед яких Д.В. Станіс, Б. Лев, В.О. Боос, Є.Н. Ветрова, Є.В. Коковіна, В. Ю.Школа, В.О.Щербаченко, А.А. Бикова, М.А. Молодчик, А. Пулик, Дж. Лайнг, Дж. Дюнн, С. Хагес-Лукас тощо.

Загалом, дослідження ОЕСР підтверджують залежність між успішною роботою компанії та кваліфікацією і компетенцією працівників. При цьому управління знаннями є важливими не лише для підвищення ефективності компанії, як результат, а і для створення нових знань в рамках компанії. Система корпоративних університетів знаходиться в структурі формування людського капіталу ТНК (рис.)

В процесі цифровізації та диджиталізації роль і структура корпоративних університетів змінюється, якщо 60 років тому це були відносно класичні навчальні заклади, то під впливом розвитку технологій вони переходять у віртуальну площину. На думку Кевіна Уїлера та Ейліна Клегга «справжній корпоративний університет (КУ) перейшов за межі навчання та освіти та перетворився на щоденний виклик отримання результатів. Він забезпечує лідерство в підтримці людей та процесів, щоб досягти успіху в організації»[4].

Старший віце-президент та CLO у Northwell Health Кетлін Галло заявила, що цей термін «корпоративний університет» застарілий: «Усі бізнес-організації повинні мати структуру, яка б забезпечувала систематичні процеси для просування своєї організації шляхом розширення знань, компетенцій, навичок та становлення своїх працівників - як би вони цього не називали» [2].

Одне із питань, які виникають під час аналізу корпоративних університетів є намагання відділитися від академічного навчання чи тренінгових технологій. На думку экс президента університету Caterpillar, класичні корпоративні університети це певною мірою повернення до реактивної моделі розвитку, яка є лише наслідувачем розвитку ринку. В свою чергу мета

створення корпоративного університету є проактивний розвиток персоналу та використання його можливостей для розвитку власне корпорації.

Поява агрегаторів навчання, поширення цифрових технологій, викликають зміну ринку. Низькі витрати, легка доступність, знаходження поза корпоративною та університетською системами, можливості задоволення індивідуальних потреб призводять до поширення цих агрегаторів, їх актуалізації в сучасному світі. На думку Фреда Харбурга (університет Motorola) онлайн-навчання складає значну конкуренцію класичним корпоративним університетам та тренінговим центрам, окрім того, він вважає, що технології змінюють сутність роботи і як результат, увесь світ [1]. Проте в час постійних змін ці університети потрібні для залучення талантів, оцінку ефективності роботи персоналу, взаємодії працівників та інших аспектів пов'язаних із зростанням ролі таланту та задоволення постійно зростаючих потреб компанії. На думку Харбурга найважливішими для компаній є люди та культура компанії, які є взаємозалежними і взаємопереплетеними, а роль університету полягає у пошуці та заповненні прогалів в ланцюжку реалізації талантів та пошуку нових.

Роль університету полягає певною мірою в узгодженості компанії з точки зору лідерства, культури та знань. Так, діяльність університету AT&T узгоджується з бізнес-цілями компанії і виявляється як драйвер для корпоративної програми перекваліфікації, з міцними зв'язками між університетом та бізнес-підрозділами на кожному рівні навчання. Таким чином, всі працівники орієнтуються на майбутній розвиток компанії і залучені до стратегічних цілей. Навчання орієнтується не лише на розвиток компанії, а і на вивчення глобальних трендів та особливостей розвитку галузі, в рамках яких функціонує компанія.

Крім того, форма функціонування корпоративного університету поза фізичним простором дозволяє залучати учасників незалежно від розміру, географії чи сфери бізнесу, з іншого боку фізичний простір забезпечує синергетичний ефект розвитку інтелектуального капіталу, така стратегія реалізується в Northwell Health, AT&T. Деякі корпоративні університети взагалі не утримують фізичні будівлі для навчання, наприклад, Caterpillar, який орієнтується на онлайнове навчання, ігрову (gamification) чи віртуальну реальність. Проте, більшість компаній поєднують віртуальний та фізичний простори для успішної реалізації стратегічних завдань і ці поєднання мають принципово відмінні структури. Так, класичної структури притримується GE, Veolia, Bertelsmann, на відміну від Lufthansa School of Business та Harvard Business School, де програма зосереджена на протидії новим викликам та ін. [3].

Загалом корпоративні університети в їх нових якостях і формах прояву стають основою для формування конкурентних переваг і залучення нової робочої сили, що робить компанію привабливим роботодавцем. Постійна адаптація є ключовим аспектом розвитку корпоративних університетів, а їх функціонування відповідає передовим практикам розвитку цифрового суспільства.

Список використаної літератури

1. Ave Rio. Corporate U: The History and the Future. – 2018. – <http://www.clomedia.com/2018/05/03/corporate-u-the-history-and-the-future/>
2. Ave Rio. The Future of the Corporate University. – 2018. -- <http://www.clomedia.com/2018/05/03/future-corporate-university/>
3. Corporate Universities An Engine for Human Capital. – The Boston Consulting Group. – 2013. -- http://image-src.bcg.com/Images/Corporate_Universities_Jul_2013_tcm9-95435.pdf
4. Wheeler, Kevin. The Corporate University Workbook: Launching the 21st Century Learning Organization. -- John Wiley & Sons. – 2012. – 160p.

Підгаєцька А.В., аспірант,
Науковий керівник – **Заболотна О.А.**, д.п.н., професор
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

УПРАВЛІНСЬКА СТРУКТУРА ЗВО У КАНАДІ НА ПРИКЛАДІ УНІВЕРСИТЕТУ МАКГІЛЛА

У переважній більшості канадських університетів функціонує двопалатна структура управління, причому лише невелика кількість ЗВО використовують альтернативні управлінські структури [2]. Система двопалатного управління університетом означає його розподіл між двома органами – Радою Директорів та Вченою радою, де управління науковою діяльністю здійснює вчена рада університету, яку ще називають сенат, загальна рада факультетів, академічний сенат, освітня рада тощо; а розподілом фінансами, плануванням і розподілом бюджету, кадровим забезпеченням займається виключно Рада Директорів. Повноваження членів Вченої ради різняться залежно від юрисдикції Міністерства провінції та самого закладу вищої освіти, все ж можна виділити загальні питання, якими опікуються члени вченої ради: встановлення умов вступу та правил прийому абітурієнтів, затвердження навчальних програм та вимог до написання випускних робіт, здійснення контролю за проведенням іспитів, оцінюванням, присвоєнням звань, виділенням та розподілом фінансової допомоги студентам, дотримання студентами встановлених правил поведінки та дисципліни [3]. У деяких університетах члени вченої ради мають ще й додаткові повноваження, такі як контроль за діяльністю та розвитком бібліотечних фондів тощо. Повноваження та обов'язки членів Ради Директорів та членів вченої ради детально прописані у законі «Про університет» [1].

Керуючий орган університету Макгілл – Рада Директорів, що складається з 25 членів, котрі мають право голосу і беруть участь у голосуванні, включаючи канцлера (Chancellor), заступника канцлера (Vice-Chancellor), голову вченої ради (Chair), заступника голови вченої ради (Vice-Chair) і двох спостерігачів [4]. Цей керівний орган обирає ректора, відповідає за керування справами університету та його утримання. Рада Директорів має всі повноваження та вирішальне право голосу в основних питаннях, що стосуються фінансування, аудиту, інвестування тощо. Рада Директорів працює на базі різних постійнодіючих комітетів, спеціально створених та законодавчо обраних комітетів. Рада Директорів є найвищим управлінським органом університету, що має всі повноваження вирішувати питання, що пов'язані з діяльністю та функціонуванням ЗВО. Керівний орган університету (Раду Директорів) очолює канцлер, адміністративний або ж виконавчий орган очолює ректор. Тобто офіційним головою університету вважається канцлер, який звичайно входить до Ради Директорів [4]. Студенти-члени Ради Директорів, допомагають перевіряти звітну документацію по фінансових витратах університету, вони знають умови проживання у студмістечках, вони знають студентів, котрі там мешкають, тому можуть вносити слушні пропозиції щодо прийняття рішень, які іншим членам Ради Директорів і на думку не спали б.

Вчена Рада університету (Сенат) налічує 107 членів, хто бере участь у голосуванні, це загалом представники професорсько-викладацького складу різних інститутів і факультетів, технічні працівники, студенти, члени адміністрації, члени Ради Директорів та випускники. Більше того, вчена рада (чії обов'язки чітко регулюються та визначені статутом університету), разом із Радою Директорів здійснює загальний контроль за академічною діяльністю ЗВО. Вчена рада теж функціонує на базі різноманітних постійнодіючих комітетів, спеціально створених комітетів ті інших комітетів створених відповідно до статутів університету та закону про університет своєї провінції (province's University Act). Термін перебування на посаді члена вченої ради теж відрізняється: для виборних членів – студентів він становить 1 рік та 3 роки для інших невиборних представників.

Адміністрація університету є виконавчим органом, до складу якого входять: ректор університету (а також член Ради Директорів), проректори або замісники ректора (Vice-Principals), очільники адміністрації (Chiefs of Staff), перший проректор з навчальної роботи (Provost), уповноважені представники 1-го проректора (Deputy Provosts), генеральний секретар (Secretary General), директори та інші співробітники. Вчена рада разом з Радою Директорів та членами адміністрації керують діяльністю закладу вищої освіти. Для ефективного керування університетом кожна з його структур повинна виконувати свої функції та співпрацювати між собою [4].

Головною виконавчою особою в канадському ЗВО є ректор, якого називають ще віце-канцлер, президент або принціпал, він же очолює адміністрацію університету. Ректор керує навчальною діяльністю та підпорядковується канцлеру – голові Ради Директорів. Ректору підпорядковуються: перший проректор з навчальної роботи, 5 проректорів, котрі виконують інші керівні обов'язки, 2 виконавчих директори, котрі займаються плануванням та аудитом, та загальна рада з вирішення правових питань. Ректор співпрацює з усією спільнотою університету щоб досягти високих стандартів у викладанні, науково-дослідній та освітній діяльності, представляє свій ЗВО як на території своєї країни, так і за її межами.

Список використаних джерел

1. Jones G. A., Shanahan T., & Goyan P. University governance in Canadian higher education. *Tertiary Education and Management*. 2001. Vol. 7, № 2, P. 135–148.
2. Jones G. A., Shanahan T., & Goyan P. The academic senate and university governance in Canada. *Canadian Journal of Higher Education*. 2004. Vol. 34, № 2. P. 35–68. URL: <http://journals.sfu.ca/cjhe/index.php/cjhe/article/view/183456/183409>.
3. McGill University Organization Chart (Administration and Governance). URL: <https://www.mcgill.ca/orgchart/> (дата звернення: 30.10.2018).
4. The Provost. URL: <https://www.nmu.edu/academicaffairs/whatisaprovost> (дата звернення: 30.10.2018).

Плинокос Д. Д., к.е.н., доцент

*Центральноукраїнський національний технічний університет
(м. Кропивницький, Україна)*

Москаленко А.О., магістр кафедри управління персоналом та економіки праці
*Запорізький національний технічний університет
(м. Запоріжжя, Україна)*

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ІННОВАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кожна людина прагне розвиватись та вдосконалювати свої знання протягом всього життя. Одну з головних ролей в даному напрямі відіграє підтримка держави, яка має бути головним поштовхом для розвитку, вдосконалення та самореалізації особистості через реалізацію програм навчання, стажування, отримання гідної роботи та можливостей пізнання нових напрямів діяльності. На основі цього формується загальний показник якості людського розвитку та накопичення знань і досвіду населення країни – людський капітал.

Поняття людського капіталу є багатограним і розглядається як з якісної сторони (знання, навички), так і з кількісної (можливості власника капіталу отримати дохід). Наприклад, Грیشнова О.А. вважає, що людський капітал – це сформований і розвинений у результаті інвестицій і накопичений людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері економічної діяльності, сприяє зростанню продуктивності праці і завдяки цьому впливає на зростання доходів свого власника, прибутку підприємства та національного доходу [2, с.34-35].

Тобто, можна узагальнити, що людський капітал охоплює вагому сферу життя людини й характеризує її розвиток, продуктивність праці, знання та можливість отримання прибутку на основі отриманих навичок.

На нашу думку, людський капітал є однією з найцінніших багатств країни, які вона повинна постійно вдосконалювати, надаючи якісні та довготривалі послуги.

Основним показником людського капіталу є індекс людського розвитку, який підраховується кожного року на основі індексів тривалості життя, освіченості та реального ВВП на душу населення. Індекс людського розвитку України за 2000-2016 рр. зменшився на 0,011 та склав 0,743, що характеризує високий рівень людського розвитку, в рейтингу це 84 позиція (входить до групи країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу) з 188 країн. Хоча Україна й відноситься до групи країн з високим рівнем людського розвитку, проте вона змістилася на 8 позицій вниз – з 76 місця в 2005 році до 84-го в 2016 році [1].

В умовах сучасної глобалізації людський капітал також відіграє значну роль в процесі адаптації до структурних змін, де однією з головних якостей є швидкість адаптації та розуміння нововведень. Адже, чим швидше людина сприймає, оброблює й використовує на практиці знання, тим більш затребуваною вона є серед провідних транснаціональних компаній. В дослідженні домінантів інтелектуального лідерства підприємств Ушенко Н.В. наводить головні компетенції для успішного подолання існуючих викликів сучасності (за даними 19-го щорічного опитування керівників найбільших компаній світу): вміння відповідати новим очікуванням, освоєння технологій та інновацій, а також залучення кваліфікованих кадрів для реалізації стратегій, направлених на задоволення зростаючих очікувань та опанування методів оцінки успішності і інформування про досягнення [5, с. 62].

О.М. Левченко стверджує, що в умовах інноваційного розвитку економіки головну роль у формуванні людського капіталу відіграє освіта, яка має прямий вплив на створення ВВП. Адже, продуктивність праці, конкурентоспроможність працівника, особисті та ділові риси людини залежать від освітньої складової людського розвитку, і чим вищим є рівень розвитку кожної окремої людини, тим більш помітним є економічний прогрес країни. Людський капітал має залучатись до інноваційного процесу на етапі його формування як об'єкта, так і суб'єкта процесу навчання [4, с. 6-7]. Тобто, кожна людина повинна мати можливість якісного та професійного навчання та найголовніше мати швидку адаптацію до змін, адже в період глобалізації знання та новітня інформація має все більший індекс неактуальності в розрізі часу. Тому, головним викликом сучасності є відповідність професійним та інноваційним вимогам та здатність ритмічного перенавчання та освоєння нових знань. В даний час, як ніколи раніше, держава повинна вкладати якомога більше ресурсів у розвиток свого інтелектуального капіталу.

На нашу думку, одним з головних та якісних способів розвитку та накопичення людського капіталу може стати його формування в середовищі бізнес-інкубаторів. Хоча, головна мета бізнес-інкубаторів полягає у формуванні сприятливих умов та підтримці розвитку малих підприємств, перш за все вони надають повний комплекс послуг щодо навчання, отримання нових знань та їх подальше застосування на практиці та вдосконалення.

Проте, в Україні система бізнес-інкубаторів не дістала достатнього розвитку на даний момент. За даними 2016 року їх кількість налічувала 82 одиниці, найбільша кількість яких зосереджена в м. Київ та великих містах Харків, Львів. Така ситуація унеможлиблює достатній регіональний розвиток людського капіталу в межах бізнес-інкубаторів. Тому, вважаємо за доцільним впровадження державних програм в напрямі створення та розвитку бізнес-середовищ при університетах на регіональному рівні, розвиток мережі бізнес-інкубаторів за рахунок поєднання зусиль держави, представників бізнесу та університетського сектору. Таким чином, ми отримуємо найбільш ефективне середовище для генерування нових ідей, їх впровадження та формування нових бізнес моделей. Також розвиток бізнес-інкубаторів стане мотиваційною силою для отримання знань та впровадження нових технологій. Отже, можна значно покращити рівень людського капіталу й водночас підняти рівень економічної активності в країні, забезпечити розвиток малого та середнього бізнесу.

Список використаних джерел

1. Human Development Reports [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en>
2. Грішнова О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку / О. А. Грішнова // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 34-40

3. Корогод І.В. Аналіз особливостей функціонування елементів інфраструктури підтримки підприємництва / І.В. Корогод // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – №3 (3). – С.328-333
4. Левченко О. М. Людський капітал як чинник інноваційного розвитку національної економіки України / О. М. Левченко, Д. Д. Плинокос, О. В. Ткачук // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2015. – № 5. – С. 3-9
5. Ушенко Н. В. Домінанти інтелектуального лідерства підприємств / Н. В. Ушенко // Економіка і організація управління. – 2017. – № 1 (25). – С. 59-68

Радзіховський К.С., студент, 3 курс, група АТ17120
Науковий керівник - **Пантілеєнко К.С.**, викладач
*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В.Лазаряна
(м. Дніпро, Україна)*

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Однією з головних складових ефективного конкурентоспроможного розвитку вітчизняних підприємств є провадження ними інноваційної діяльності, яка є тим самим імпульсом, поштовхом для досягнення соціально-економічного прогресу в масштабі всієї країни.

Проблема прискорення інноваційного розвитку нашої країни загалом та кожного суб'єкта виробництва зокрема, нероздільно пов'язана з проблемою комерціалізації результатів наукових досліджень - одним з основних стимулюючих чинників збільшення прибутків підприємств, завоювання більш місткого сегменту ринку, а також примноження національного багатства та підвищення рівня інноваційної безпеки України.

Комерціалізація результатів наукових досліджень - це відповідальний етап роботи з результатами наукової розробки, котра пройшла капіталізацію й визначена об'єктом інтелектуальної власності, на який одержано охоронні документи і який має специфічні ознаки, що дає можливість розглядати його як інноваційний товар, який відповідає умовам ринку.

На даний час впровадження інновацій в Україні відбувається дуже повільно: статистика свідчить, що лише майже 10 % підприємств застосовують новітні технології світового рівня.

Світова практика показує, що в процесі ринкової комерціалізації між власником інтелектуальної розробки і виробником чи споживачем наукоємної продукції має бути стратегічний партнер, який забезпечує інвестування в наукоємну сферу, виведення на ринок наукоємних технологій та виплачує роялті оригінаторам і франчайзерам. Такі стратегічні партнери одержали назву «інноваційні провайдери» - це суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють апробацію і впровадження інноваційних проектів з інвестиційним забезпеченням, а також технологічний супровід контрактації виробництва і реалізації наукоємної продукції. Інтелектуальний продукт, коли стає товаром, потребує особливого підходу в процесі роботи з ним, спеціальних маркетингових, інжинірингових інвестиційних, реалізаційних послуг. Тому інноваційні провайдери формують ринок послуг для забезпечення комерціалізації інтелектуального капіталу.

У цілому під інноваційним провайдингом розуміють комплексний цілісний процес формування, втілення в життя та подальшого супроводу системи заходів зі створення та виведення на ринок нових товарів та послуг, конкурентоспроможність яких ґрунтується на використанні нових наукових знань та прикладних розробок - наукоємних технологій та послуг.

Основною метою діяльності кожного інноваційного провайдера, що пропонує свої послуги у сфері комерціалізації результатів наукових досліджень є отримання власного прибутку, тобто їх зацікавленість у результативності здійсненої роботи обумовлюється лише зобов'язаннями згідно укладеного договору. Саме тому з метою ефективного використання інтелектуального потенціалу, забезпечення сучасних методів управління у сфері

інтелектуальної власності та сприяння розвитку цивілізованої системи комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності у складі кожної наукової установи, доцільно створити власний сектор комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, який здійснюватиме свою діяльність в єдиному комплексі науково-дослідної діяльності установи, співпрацюючи з адміністративним, науково-дослідними та виробничими відділами інституту, а також органами виконавчої влади, українськими та іноземними інноваційними інфраструктурами, банками, фондами, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, професійними спілками та їх об'єднаннями, діяльність яких пов'язана зі сферою інтелектуальної власності.

Необхідною умовою створення зазначеного Сектору є наявність кваліфікованих працівників, підготовлених до здійснення комплексу завдань з комерціалізації результатів наукових досліджень. Вирішення даного питання можливе за рахунок підвищення кваліфікації працюючих співробітників на науково-практичних семінарах з вивчення питань правової охорони інтелектуальної власності; набуття та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності; інвентаризації, бухгалтерського та податкового обліку інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів; передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності; комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності тощо.

Для провадження корисної та ефективної діяльності для установи Сектор має виконувати наступні завдання:

1. Організація та забезпечення сучасних методів управління у сфері інтелектуальної власності, просування на ринок та комерціалізація науково-технічних розробок інституту, залучення інвестицій та розвиток співробітництва з науково-дослідними інститутами та дослідними господарствами, іншими підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності як вітчизняних, так й іноземних, діяльність яких пов'язана зі сферою інтелектуальної власності.

2. Забезпечення захисту і правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності.

3. Проведення експертизи комерційного потенціалу результатів науково-дослідної діяльності з метою визначення серед них найбільш перспективних.

4. Забезпечення набуття установою майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що створені в результаті її науково-дослідної діяльності та сприяння введенню їх в господарський оборот.

5. Інформаційно-аналітичне забезпечення робіт по створенню, охороні, захисту та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

6. Захист прав та законних інтересів інституту та його працівників-творців об'єктів права інтелектуальної власності в адміністративному порядку та в суді, зокрема, захист від недобросовісної конкуренції, запобігання неправомірному одержанню прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені працівниками установи, третіми особами та несанкціонованому використанню таких об'єктів.

Отже, комерціалізація результатів наукових досліджень є важливою складовою частиною здійснення інноваційної діяльності, завдяки чому стає можливим процес впровадження інновацій у виробництво, досягається відповідний економічний і соціальний ефект від отриманих наукових досягнень. Створення сектору комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у складі кожної наукової установи неодмінно підвищить ефективність використання наявного інтелектуального потенціалу та впровадження результатів наукових розробок у виробництво.

Список використаних джерел

1. <http://intkonf.org/shmatenko-rm-komertsializatsiya-rezultativ-naukovih-doslidzen-agrarnih-naukovih-ustanov/>
2. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/28073>
3. http://journals.stu.cn.ua/problems_and_prospects_economics_management/article/view/51763

Ревко А.М., к.е.н., доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ВЕКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

У контексті соціально-економічної трансформації України особливої актуальності набувають процеси модернізації соціальної інфраструктури як важливої компоненти соціогуманітарного простору України, яка має передбачати розробку інструментарію забезпечення населення інфраструктурними послугами та задоволення базових потреб, розвитку людського потенціалу, формування креативного, активного покоління та досягнення гідного рівня життя населення конкретного таксономічного рівня.

Сучасним проблемам модернізації соціальної інфраструктури та формування соціогуманітарного простору присвячені праці Бутка М.П.[1], Кінаша І.П. [2], Новікова В.М.[3], Пігуля Н.Г. [4], Пепи Т.В. [5] та інші. Однією з ключових проблем модернізації соціальної інфраструктури регіонів є розвиток соціогуманітарного простору України, створення умов для розвитку людського потенціалу через знання, етно-культурні, соціальні та духовні цінності.

Соціогуманітарний концепт реформування соціальної інфраструктури полягає у формуванні динамічного, гармонізованого середовища існування та розвитку суспільства з усіма притаманними йому ознаками (економічними, соціальними, духовними, культурними, ціннісними, етнічними тощо) [5, с. 96].

Метою даного дослідження є визначення напрямків модернізації соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору України в трансформаційних умовах.

Соціальна інфраструктура регіону, спрямована на потреби громадян, відіграє важливу роль у формуванні людського потенціалу та якості життя. Правильно запрограмована діяльність інфраструктури підвищує міжособистісні відносини, протидіє соціальному виключенню, стимулює інтеграцію та співпрацю різних груп та середовищ. Крім того, соціальна інфраструктура формує ряд компетенцій, необхідних у сучасному світі, пов'язаних з підприємництвом і розвитком креативності та інновацій, які є основою сучасної економіки. На основі дослідження різних підходів науковців до класифікації соціальної інфраструктури можна схематично навести складові соціальної інфраструктури (рис. 1). До головних компонентів соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору України слід віднести: освіту (дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні та вищі навчальні заклади); культуру та мистецтво (бібліотеки, клубні заклади, театри, концертні організації, музеї та мистецькі школи) та охорону здоров'я (лікарняні заклади, лікарські амбулаторно-поліклінічні заклади, лікарняні ліжка, медичний персонал, аптеки), які забезпечує якісний людський розвиток.

Споживачем послуг соціальної інфраструктури є людина. Вона є користувачем послуг соціальної інфраструктури з багатьох причин, однією з яких є бажання задовольнити свої потреби за рахунок підвищення рівня знань, фізичного і морального здоров'я, загальнокультурної і професійної компетентності. Відповідно до цього, соціальна інфраструктура являється інструментом інвестування в людину, в розвиток та відтворення її потенціалу.

Функціонування та розвиток соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору базується на трьох головних факторах:

- нормативний, що включає законодавчі норми та правовідносини, стандарти, процеси регулювання та управління, а також рівень правосвідомості населення регіону;
- гуманітарний, тобто дотримання принципів соціальної справедливості, який включає систему моральних і культурно-духовних цінностей, традицій і норм, які панують у суспільстві, та їх регіональних особливостей;

- соціалізаційний, який створює умови для професійної мобільності, стимулює інноваційний підхід до задоволення потреб населення та відображає професійно-кваліфікаційну структуру, освітній рівень, рівень зайнятості, обсяг фонду вільного часу населення, а також структуру його використання [3, с. 6; 2, с. 49; 4, с. 119].

Рис. 1 – Структура соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору України
Джерело: розроблено автором

Нині модернізація соціальної інфраструктури є актуальною регіональною проблемою, яка набуває особливого значення. Соціальна інфраструктура являється матеріальною та організаційною базою задоволення багатьох життєвих потреб населення. Проте кризові процеси впродовж останніх років в Україні негативно позначилися на соціальній інфраструктурі, як наслідок - зменшується кількість закладів та установ у цій сфері. Розвиток компонентів соціальної інфраструктури на сьогодні ще відстає від реальних потреб населення. Головною причиною цього являється усядкована Україною економічна система, відповідно до якої кошти на розвиток соціальної інфраструктури виділяти за залишковим принципом, що призвело до скорочення не лише бюджетних видатків, а й інвестицій у соціальну інфраструктуру. Внаслідок недостатнього фінансування об'єктів інфраструктури порушився їх відтворювальний цикл, що прискорило зношення та виведення з експлуатації основних фондів. Поряд із цим частина об'єктів соціальної інфраструктури була передана в нецільове використання або ліквідована, що спричинило зниження рівня забезпеченості населення інфраструктурними послугами.

Отже, пріоритетними напрямками модернізації соціальної інфраструктури мають бути:

- створення нових і поліпшення доступності та якості існуючих інфраструктурних закладів;
- розвиток системи забезпечення населення послугами соціальної інфраструктури з урахуванням потреб різних груп споживачів та розвитку локалізованої системи обслуговування;
- підтримка розвитку компетенцій та підвищення кваліфікації працівників закладів інфраструктури;

- удосконалення системи фінансування соціальної інфраструктури (ефективне використання коштів державного і місцевого бюджетів, коштів міжнародних фондів) та соціальної участі локальних громад.

Список використаних джерел

1. Бутко М.П., Ревко А.М. Соціальна інфраструктура як каталізатор модернізації соціогуманітарного простору регіонів України // Регіональна економіка. – 2017. - №4 (86). – с. 28-37.
2. Кінаш, І. П. Фактори впливу на формування соціальної інфраструктури сталого розвитку України [Текст] / І. П. Кінаш // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2012. – № 3. – С. 48-51.
3. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку : кол. моногр. / В.М. Новіков, Н.М. Десева, І.С. Каленюк [та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. В.М. Новікова, д.е.н., проф. З.С. Сіройча. — Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2015. – 384 с.
4. Пігуль Н. Г. Соціальна інфраструктура: функціональне призначення та особливості розвитку [Електронний ресурс] / Н. Г. Пігуль // Економічний аналіз. - 2014. - Т. 16(1). - С. 117-122. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2014_16\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2014_16(1)_19)
5. Пєпа Т.В., Чернюк Л.Г. Інфраструктурне забезпечення соціального розвитку регіонів України (методолого-організаційний аспект): монографія. – Вінниця, 2015. – 280 с.

Сабова А.В., студентка гр.. МСРп-171
Науковий керівник - **Ревко А. М.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО ЯК БАЗИС РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Останнім часом в нашій країні гостро стоїть питання про брак економічних ресурсів у сфері соціального розвитку. Влада йде на пошуки нових, інноваційних форм розвитку, спрямованих на вирішення соціальних проблем, залучаючи представників підприємницького співтовариства. Така ситуація нашою владою досить суттєві зміни в ресурсному забезпеченні соціальної сфери. Найбільш ефективним є такий напрямок, як соціальне підприємництво. Він дозволяє залучити фінансові ресурси в різні галузі соціальної сфери. У даному дослідженні представлений аналіз основних проблем і необхідних умов розвитку соціального підприємництва в різних регіонах України як одного з ключових ресурсів розвитку соціальної інфраструктури.

Абукаєвої Д. Л. та Бутрим Н. А. зазначають, що соціальне підприємництво – це новий напрямок, але він вже охопив весь світ і стоїть на одному рівні з такими явищами як благодійність, філантропія та корпоративна соціальна відповідальність. Важливо розуміти, що між цими поняттями існують відмінності. Сам термін «соціальне підприємництво» вказує на те, що головним завданням даної діяльності є пом'якшення соціальних проблем або їх розв'язання, а не отримання прибутку. Воно багатогранне і відображає ряд завдань і особливостей властивих йому. Головною метою соціального підприємництва є досягнення якісно нового рівня в подоланні соціальних проблем. Відмінною його рисою є контроль за соціальною ефективністю [1].

Соціальне підприємництво можна охарактеризувати такими основними ознаками:

- соціальний вплив;
- інноваційність;
- самоокупність;
- підприємницький підхід.

Соціальний підприємець, в першу чергу, повинен ставити перед собою завдання щодо впровадження позитивних змін в соціальну інфраструктуру, які матимуть довгостроковий характер. Визначальними є стійкість, системність, довгостроковість, позитивність.

На думку Ревко А.М., саме розвиток соціальної інфраструктури є нині пріоритетною метою економіки України, оскільки вона впливає на формування та розвиток людського потенціалу та його трансформацію в людський капітал [6, с. 34].

Калугина Т. М. відзначає, що принциповою відмінністю соціального підприємництва є відійти від вузького розуміння бізнесу як комерції і мобілізувати існуючі ресурси для покращення життя людей конкретної території. Головною перевагою підприємництва є власні доходи. В цьому плані благодійність значно поступається, у зв'язку з тим, що її часові, фінансові та просторові ресурси дуже обмежені. Соціальне підприємництво характеризується високою віддачею за одиницю вкладених ресурсів, що є його головною відмінною рисою. Протягом останнього десятиліття вирішення соціальних проблем є складовою частиною бізнес-плану компаній, що допомагає уникнути нераціонального використання економічних ресурсів. Однак, у українців відсутнє розуміння того, що являє собою соціальне підприємництво. Найчастіше це пов'язано з тим, що цей термін ще не закріплено в українському законодавстві, що свідчить про не сформованість в інституційному полі цього явища. Прийняття даного законопроекту допоможе значно збільшити роль соціального підприємництва. На нашу думку, соціальним може вважатися підприємство, яке своєю діяльністю допомагає вирішити проблеми людей, які опинилися в складній життєвій ситуації або яким загрожує соціальне виключення. Наприклад, покращує умови їх життєдіяльності в таких сферах, як: охорона здоров'я, фізкультура і спорт, дошкільна освіта, дитячі гуртки, соціальний туризм, культурно-просвітницька діяльність. Соціальним таке підприємництво вважатиметься тоді, коли частка доходів від його діяльності становить не менше 70 % у загальному обсязі [4].

Нині, регіонам України пропонується створювати інфраструктурну підтримку соціальним підприємцям, надаючи приміщення на пільгових умовах, обладнання, орендувати державне та муніципальне майно без конкурсів. Створення таких умов для соціального підприємництва позитивно позначиться на стратегічному розвитку регіонів України. На нашу думку, соціальне підприємництво є неможливим без участі та підтримки держави і місцевої влади. Упорядкування таких відносин сприяє формуванню інститутів громадянського суспільства, і цей напрям діяльності є потужним джерелом громадянських ініціатив. Інститут громадянського суспільства відіграє вагомий роль в організації ярмарок соціальних проєктів, на яких представники підприємницької діяльності розглядають соціальні ініціативи. В даному випадку відбувається фінансування з різних джерел: спонсорська допомога, державний бюджет, міжнародні інвестиції. В реалізації проєктів величезну роль відіграють фізичні особи, члени громадських об'єднань, добровольці. Таким чином, влада об'єднує бізнес і громадян. Підсумком таких заходів стають позитивні зміни в економіці того чи іншого регіону країни. Зрозуміло, що не кожен підприємець може забути про свої інтереси і діяти тільки на благо суспільства. Інститут громадянського суспільства сприяє створенню економічних умов, які повинні допомагати розвитку соціального підприємництва. А держава має передбачати вибір соціальних проблем, на вирішення яких бізнес буде спрямовувати свою діяльність, і до того ж, не будуть обкладатися податком кошти, які виділяються на благодійність. Всі ті, хто присвячує себе соціальному підприємництву, є новаторами і людьми, які можуть згуртувати навколо себе величезну кількість однодумців, здатні знаходити ресурси і використовувати свої знання по максимуму. Необхідним є навчання та стимулювання підприємців до соціальної діяльності [2].

Бізнес вкладає гроші в розвиток соціальної інфраструктури, не викликаючи при цьому зростання інфляції, дозволяє створювати нові робочі місця та збільшувати заробітну плату, покращувати якість життя. Головним завданням інституту громадянського суспільства є роз'яснення підприємцям того, що означає вести соціальне підприємництво, що підприємства повинні не тільки отримувати економічну вигоду, але й надавати допомогу суспільству, приносити йому користь. Кожна людина повинна нести відповідальність перед суспільством. Крім того, держава і громадянське суспільство мають мотивувати і домагатися більш активних позицій у найманих робітників і підприємців, підвищуючи роль кожного індивіда у суспільстві.

Соціальне підприємництво є досить актуальним, тому що допомагає у вирішенні соціальних проблем, але сприяти його розвитку може тільки сильне громадянське

суспільство в тісному партнерстві з державою. Активна робота в інформуванні громадян про соціальне підприємництво повинна допомогти в пошуку проектних ідей з соціального підприємництва, підвищенні мотивації і залучення громади до розвитку соціального підприємництва. Підтримка з боку держави також може стати опорою в процесі залучення людей до активної участі у розвитку соціального підприємництва, сприяти популяризації цього соціально-економічного явища. Саме реалізація інформаційної стратегії повинна вплинути і на традиційне підприємництво, змінивши сприйняття соціальної відповідальності і ролі бізнесу у вирішенні соціальних проблем громади. Це приверне увагу підприємців з різних галузей економіки, сформується потужну підтримку соціального підприємництва населенням і державою [3].

Соціальне підприємництво виступає значущим фактором вирішення складних регіональних соціальних проблем, розвитку інноваційного регіонального середовища, і важливим резервуаром накопичення соціального капіталу, що сприяє розвитку країни. Соціальне підприємництво в регіоні вже існує і є реальним інструментом розвитку, оскільки головною його метою є вирішення соціально-значущих проблем конкретної території. Високими темпами розвиваються різні форми підприємницької діяльності у сфері надання соціальних послуг для соціально слабко захищених категорій населення, у сфері культури, охорони здоров'я з орієнтацією на органи територіального громадського самоврядування у тісній міжсекторній взаємодії. На рівні регіону активно розвиваються такі напрямки як: підвищення якості життя людей похилого віку; соціальна адаптація інвалідів та їх сімей; науково-технічного і мистецького творчості, масового спорту, краєзнавчої та екологічної діяльності; розвиток діяльності в галузі самоорганізації громадян для здійснення власних ініціатив з питань місцевого значення.

Таким чином, нині найбільш гостро стоїть питання про інформованість суспільства щодо поняття "соціальне підприємництво". Без подолання інформаційного вакууму через розповіді про позитивні приклади в ЗМІ, проведення круглих столів та лекцій на дану тематику неможливо сформулювати позитивне сприйняття громадянами концепції соціального підприємництва. Перспективи зростання соціальних підприємств залежать від того, яка увага буде приділятися увага залученню нових активних та відповідальних соціальних підприємців. Тільки кількісне зростання числа соціально орієнтованих бізнесменів дає надію на те, що в недалекому майбутньому багато актуальних соціальних проблем будуть успішно вирішені і досягнуті стратегічні цілі розвитку регіонів. Соціальне підприємництво тільки починає своє становлення в нашій країні. Українське суспільство все ще скептично дивиться на цей новий для них напрямок, і для подолання бар'єру в сприйнятті необхідно багато чого зробити. Дуже важливо те, що більшість наших громадян визнають необхідність існування недержавних організацій, які ставлять перед собою головну мету не максимізацію прибутку, а рішення і пом'якшення важливих соціальних проблем [5].

Список використаних джерел

1. Абукаєва Д. Л., Бутрим Н. А. Розвиток соціального підприємництва. 2015. с. 290-293.
2. Макарова С. В., Степанова Н. Р. Соціальна відповідальність – важливий фактор стійкості розвитку організації та суспільства в цілому. 2015. с.1075-1079.
3. Александров Д. Г., Корольова Т. І. Соціальне підприємництво в сучасному світі. 2014.
4. Андріанов А.Ю., Грехова Д. М. Соціальне підприємництво як ефективний інструмент управління. – 2015, с. 89-90.
5. Калугина Т. М. Соціальне підприємництво як фактор регіонального розвитку. -2016 с. 92-102.
6. Revko A. Problemy i infrastruktura społeczna na rynku pracy Ukrainy // Rynek Pracy. – Pismo Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych. – 2017. – nr 4/2017 (163). – S. 30-35.

Сакун О.С., к.е.н., доцент
Ніколаєнко Ю.В., д.е.н., професор,
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ СЕКТОРІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Україна має позитивний досвід створення інноваційної інфраструктури виробництва на прикладі технопарків, який свідчить про перспективність їх подальшого розвитку. Водночас, для того, щоб локальні інноваційні центри стали дієвим чинником інноваційного розвитку країни, необхідно переходити до більш повної системи інфраструктурних елементів та передбачати більш ґрунтовну нормативну базу та різноманітні державні стимули, спрямовані на прискорення впровадження наукових результатів у практику, на виведення окремих галузей на конкурентоспроможний рівень.

Основні недоліки в діяльності українських інноваційних центрів пов'язані з недосконалою системою супроводу цієї діяльності. Для організації наукових центрів необхідно не лише сформувати багатоканальну систему фінансування науки, але й перейти від адміністративного управління науково-технічною сферою до економічного механізму координації та комерціалізації результатів діяльності науково-технічної сфери завдяки інтеграції освіти, науки та виробництва.

В контексті такої співпраці нами запропоновано запровадження моделі взаємодії «університет – локальні інноваційні центри». Модель має за мету подолання розриву між освітою та впровадженням отриманих знань у створення інновацій. Дана модель співпраці містить такі заходи: проведення спільних наукових досліджень студентів, викладачів вищих навчальних закладів з науковцями локальних інноваційних центрів за контрактом, проведення бізнес-тренінгів тощо; зміна стратегії навчання в університетах із суто теоретичного викладання до навчання у дослідницьких лабораторіях; започаткування програми спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» як нового виду локальних інноваційних центрів в Україні; створення молодіжних інноваційних центрів у формі некомерційних партнерств, засновниками яких можуть стати вищі навчальні заклади, науково-дослідні інститути, технопарки або технополіси; основним їх завданням має бути визначена комплексна консультативна підтримка молодіжних інноваційних проєктів, включаючи технічне і технологічне сприяння їх доопрацюванню.

У межах даної моделі ключовими є два базові напрямки: напрямок спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» і напрямок створення молодіжних інноваційних центрів. При створенні першої програми як прототип доцільно взяти досвід США. Поряд із стратегічними бізнес-альянсами протягом останніх 30 років у США набули активного розвитку партнерські взаємовідносини «університет — промисловість». Фінансування в таких випадках здійснюється на контрактних засадах, а власником результатів досліджень є фінансуюча компанія. Система «університет — промисловість» стала настільки розповсюдженою, що в багатьох навчальних закладах було створено спеціальні центри (понад 1000 по всій території США), які обслуговують такі проєкти [1, с. 60]. На нашу думку, стимулювання такої співпраці сприяє прискоренню виникнення різних видів локальних інноваційних центрів шляхом поєднання інноваційного потенціалу освіти і комерційного прогресу, а значить, і досягненню мети створення ЛІЦ – комерціалізації інновацій.

Напрямок спільних дослідницьких центрів «університет – промисловість» передбачає два варіанти механізмів фінансування таких центрів. Перший варіант ґрунтується на формуванні дослідницького центру у формі корпорації, до складу якої можуть входити університети, приватні інвестори, місцева влада, інші спонсори і зацікавлені особи. Кожний корпоративний член Центру вносить до спільного фонду річний фіксований членський

внесок, що спрямовується на фінансування фундаментальних досліджень, тематика яких визначається Радою Центру. Результати цих досліджень є доступними для всіх членів консорціуму, які, тим не менш, мають можливість вносити додаткові ресурси на підсилення специфічних напрямків, отримуючи у такому випадку переважне право власності на результати.

Наступним етапом є впровадження наукових розробок у виробництво шляхом створення компанії spin-off. У разі успішного її функціонування Фонд центру повинен розподілити отримані доходи між учасниками. Університетам та інститутам необхідно звітуватися про надходження від ліцензування, інвестицій від зовнішніх інвесторів у дослідження і розробки та компанії spin-off, про надходження від діяльності spin-off, про кількість створених робочих місць або розроблені продукти соціального призначення перед Радою Центру.

Другий варіант передбачає участь у фінансуванні інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу», що був створений у 2011 році [2] за наступним механізмом: Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу надає відносно невелику фінансову підтримку центрам — 20%. Водночас 80% надходить з інших джерел — переважно від промислових компаній. Якщо центр може довести свою спроможність виконувати серйозні дослідження, Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу надає грант на п'ять років, який може бути продовжений ще на п'ять років, але на меншу суму. Метою є надання сприяння започаткуванню роботи центру, а також підтримка на етапі становлення, але надалі центри мають утримуватися за рахунок університетів і промисловості. Партнерство сторін у центрі формалізується через прийняття спільних рішень Дорадчою промисловою радою центру, представниками університету і бізнесу щодо проведення науково-дослідних робіт. Індикатором успіху, за критерієм Фонду, має стати обсяг дослідницьких робіт, що здійснюються центром за контрактами з промисловістю. У рамках даного напрямку передбачено також наступні заходи щодо взаємодії університетів і промисловості:

1) короткострокові програми навчання для студентів з метою поглиблення чи розширення знань з обраних ними спеціальностей. Окрім академічної програми, студентам надаються різноманітні можливості формування додаткових компетенцій – пройти школу маркетологів, школу рекламних агентів, школу експертів у галузі земельних ресурсів тощо;

2) організація виїзних лекцій провідних викладачів з базових та профільних дисциплін за програмами навчання, а також на замовлення студентів та роботодавців з актуальних питань науки, техніки, сучасних технологій тощо;

3) проведення практичних занять, лекцій, тренінгів із залученням відомих керівників підприємств, практиків;

4) утворення спільних бізнес-інкубаторів для практичного впровадження інноваційних ідей студентів та викладачів на базі дослідницьких центрів.

Також визначено, що важливим завданням для держави є пошук перспективних ідей в університетах і дослідницьких центрах, забезпечення інвестиційного фінансування на ранніх стадіях розвитку компаній, фінансування розробки бізнес-планів і науково-дослідної діяльності, розширення міжнародного співробітництва дослідницьких організацій.

Напрямок створення молодіжних інноваційних центрів ставить за мету поєднання інноваційних ідей і інтелектуального ресурсу університетів з ресурсами та можливостями локальних інноваційних центрів. На нашу думку, доречно створити молодіжні інноваційні центри (МІЦ) у формі некомерційних партнерств, засновниками яких виступають вищі навчальні заклади, науково-дослідні інститути, технопарки або технополіси. Основне їх завдання - комплексна консультативна підтримка молодіжних інноваційних проєктів, включаючи технічне і технологічне сприяння їх доопрацюванню через доступ до обладнання та матеріально-технічної бази локальних інноваційних центрів, пошук інвесторів.

Важливим є той факт, що молодіжні інноваційні центри не повинні бути дочірніми структурами університетів, вони повинні поєднувати інтереси всіх своїх учасників. Держава

в даному випадку виступає регулятором відносин, а також може бути замовником досліджень і науково-технічних розробок. У якості показників результативності функціонування таких центрів визначено:

- кількість ініційованих молодіжних інноваційних проектів, що отримали інвестування;
- кількість молодіжних бізнес-проектів на стадії реалізації;
- кількість залучених партнерів до реалізації проектів у сфері малого інноваційного підприємництва;
- зростання кількості інноваційних реалізованих молодіжних проектів;
- зростання кількості молодих вчених віком 18-35 років, залучених до проектів по стимулюванню науково-дослідної діяльності молоді;
- збільшення кількості публікацій в ЗМІ та Internet-ресурсах про діяльність МІЦ.

У сучасних макроекономічних умовах особливе значення мають консолідація зусиль держави, науки і освіти у формі технологічної платформи, діяльність якої має бути спрямована на активне формування державної політики в інноваційній сфері, експертний супровід науково-технічних й інноваційних проектів, підвищення рівня освіти в суспільстві, просування вітчизняної продукції на світовий ринок.

Список використаних джерел

1. Мехеда Н.Г. Особливості та проблеми формування інноваційної інфраструктури в Україні / Н.Г. Мехеда, К. Завадська // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. – 2010. – №4. – С. 36-40.
2. Про утворення Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи “Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу”: Постанова, Статут від 12.12.2011 № 1396 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1396-2011-%D0%BF>.

Самойленко О.А., к. пед. н., докторант
Житомирський державний університет імені Івана Франка
(м. Житомир, Україна)

ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД СЛОВАЧЧИНИ

Сьогодні твориться важливий етап модернізації вітчизняної системи вищої освіти, глибокою проблемою якого є налагодження співробітництва закладу вищої освіти з бізнес-структурами, присутніми на ринку праці. В цьому аспекті необхідні комплексні дослідження про форми здійснення інтеграції освіти та виробництва в сучасних зарубіжних університетах. Результати подібних досліджень сприятимуть розробці автентичної концепції діяльності «заклад вищої освіти – ринок праці – підприємство».

Інтеграція освіти та бізнесу – процес тривалий та багатовимірний, який, на рівні університету, проходить у декілька етапів [1]:

1. Формування у студента нового знання.
2. Використання цього знання у науково-дослідній діяльності.
3. Отримання практичного результату.
4. Експериментування з отриманим практичним результатом до його втілення у технологічний процес підприємства або виробничий процес бізнес-одиниці.
5. Апробація технологічного/виробничого процесу.

Така послідовність інтеграції довела свою життєздатність та перспективність. До прикладу, студенти Технологічного університету у Кошицях (Словацька республіка) при написанні бакалаврських та дипломних робіт виконують власні технологічні інноваційні проекти для різних бізнес-структур, апробовують їх на робочому місці, формують висновки та рекомендації для реалізації у виробничій діяльності. Студенти, які успішно захистили свої проекти, отримують робоче місце на дослідному підприємстві. Таким чином, знімається проблема працевлаштування випускників і підвищується їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Студенти – майбутні андрагоги Прешівського університету у Прешові (Словацька республіка) на третьому курсі бакалаврату вчать за системою дуальної освіти – навчання через практичну діяльність. Студент включається у процес виробництва як працівник підприємства і виконує обов'язки відповідно до покладених на нього функцій, розпоряджається ресурсами, несе відповідальність, опановує необхідними професійними вміннями та навичками, а в деяких випадках навіть може отримувати заробітну плату за договором. Словацький досвід проказує ефективність співвідношення часу теоретичного і виробничого навчання 40 до 60% відповідно. Для зручності поділ навчальної діяльності проводиться по днях тижня, наприклад 1-2 дні на тиждень студент навчається в аудиторії, в інші дні – на підприємстві.

Практичне навчання на підприємстві проходить за системою *training on the job*:

1. Навчання на робочому місці – наставництво, яке здійснює досвідчений спеціаліст;
2. Внутрішні курси навчання – персонал навчається за загальною професійною тематикою;
3. Навчання в інших компаніях (організаціях-партнерах) [2, с. 27].

При розробці та реалізації освітньої програми для студентів-андрагогів враховуються потреби роботодавця і вимоги до певної кваліфікації та компетентності майбутнього працівника. При цьому навчання на робочому місці виконується у конкретній робочій ситуації; проходить індивідуально, що забезпечує максимальний зворотній зв'язок між викладачем та студентом. Навчання за технологією *training on the job* дозволяє більшою мірою пов'язати потреби організації у навчанні та його зміст.

Таким чином, модернізація системи освіти у Словацькій республіці відбувається у напрямі формування професійної компетентності спеціаліста протягом всього життя. За такого підходу, за допомогою освіти вирішується ряд важливих суспільних завдань: підготовка молоді не тільки до професії, а й до нових умов життя, засвоєння досвіду спілкування і норм співжиття, формування особистісних якостей, які відповідають потребам професійної діяльності і суспільства.

Відповідно до європейської стратегії модернізації освіти у Словацькій республіці існує система шкільного професійного навчання (3-4 роки старшої школи). У навчальних закладах професійного спрямування навчається більше 70 % словацької молоді, 50 % з яких згодом працюють за фахом [3].

Старша школа у Словацькій республіці забезпечує підготовку старшокласників за двома основними напрямками - академічним та професійним. Академічний напрям покликаний підготувати учнів до вступу у заклад вищої освіти, відрізняється високим рівнем теоретичної підготовки, зокрема у галузях юриспруденції, медицини, фінансів, економіки та ін.

Професійний напрям ставить за мету формування професійних знань, необхідних для влаштування на роботу, містить незначний обсяг теоретичних знань. В основному це сфери обслуговування, готельно-ресторанний бізнес, сільськогосподарське та промислове виробництво, будівництво та ін.

Отож, система шкільного професійного навчання у Словаччині забезпечує диференціацію та індивідуалізацію навчання, які дозволяють за рахунок змін в структурі, змісті та організації освітнього процесу більш повно враховувати інтереси, схильності та здібності учнів, створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їх професійних інтересів та освітнього запиту, а також враховувати зміни потреб ринку праці. Ступінь індивідуалізації, при якій відбувається максимальне врахування індивідуальних запитів і потреб учнів, є одним з основних показників якості системи професійного навчання у Словацькій республіці, фактором підвищення ефективності професійної освіти і подальшого працевлаштування за отриманою спеціальністю.

Поєднання дуального, шкільного професійного навчання та навчання *training on the job* у словацькій системі неперервної освіти у кінцевому рахунку призводить до підвищення конкурентоспроможності фахівця на ринку праці, покращання якості професійного навчання, формування професійної компетентності спеціаліста у відповідності із запитами економіки.

Список використаних джерел

1. Неборский Е. В. Модели интеграции образования, науки и бизнеса в университетах США, Европы и Японии // Проблемы современного образования. 2011. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/modeli-integratsii-obrazovaniya-nauki-i-biznesa-v-universitetah-ssha-evropy-i-yaponii>
2. Mayer K. Poradenstvo v andragogickom kontexte / Katarina Mayer Mayer – Prešov: FF PU, 2017. – 134 s.
3. Професійні стандарти і кваліфікації у країнах з високорозвинутою економікою / Л. П. Пуховська, А. О. Ворначев, С. В. Мельник, Ю. І. Кравець; за наук. ред. Л. П. Пуховської. – К.: «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 176 с.

Семенюта А.Н., д.т.н., профессор

*Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации
(г. Гомель, Республика Беларусь)*

ОТКРЫТИЕ НОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УЧРЕЖДЕНИЙ ОБРАЗОВАНИЯ

Объективная реальность нынешнего момента состояния системы высшего образования в Республике Беларусь заключается в том, что все учреждения высшего образования ведут острую конкурентную борьбу за абитуриентов. Причиной этого является как наблюдаемый демографический кризис, так и некоторые решения Министерства образования Республики Беларусь, которые ограничивают возможности поступления абитуриентов на экономические и юридические специальности.

В связи с этим в Белорусском торгово-экономическом университете потребительской кооперации в 2015 году открыта новая специальность "Экономика электронного бизнеса" с присвоением студентам по завершению четырёхлетнего обучения квалификации «экономист-программист».

Учебный план подготовки специалиста с данной квалификацией предусматривает получение знаний по дисциплинам:

обеспечивающим экономическую подготовку в областях:

- экономической теории;
- национальной экономики Республики Беларусь;
- экономики электронного бизнеса;
- международного бизнеса;
- хозяйственного права и др.

обеспечивающим техническую подготовку в областях:

- современных технологий программирования;
- web-технологий;
- распределенных систем обработки информации;
- информационных систем в экономике и др.

Должности, на которых может работать выпускник данной специальности:

- программист;
- экономист;
- системный архитектор;
- системный аналитик;
- менеджер по информационным системам;
- тестировщик программного обеспечения;
- специалист по сопровождению программного обеспечения;
- специалист по внедрению и эксплуатации системы "1С: Предприятие".

Результаты вступительных компаний прошедших трех лет, а также тенденций развития ИТ-сферы Республики Беларусь (Декрет Президента Республики Беларусь №8 «О развитии цифровой экономики») подтвердили востребованность данной специальности на рынке образовательных услуг Республики Беларусь.

Syrova G.O., Doctor of Sciences (Pharmacy), Professor,
Lukianova L.V., PhD (pharmaceutical sciences),
Lapshin V.V., PhD (Medical sciences), As. Professor
Kharkiv National Medical University
(Kharkiv, Ukraine)

FORMATION OF SCIENTIFIC POTENTIAL OF THE KHARKIV NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

An important factor in the formation of the innovative potential of the economy is the activities of scientific organizations, in particular, academic institutions. This is due to the fact that, unlike countries where scientific research is carried out mainly by universities, our state inherited from the former Soviet Union a system based on scientific institutions of the academies of sciences. The question of the formation of the country's innovation development, the place of academies of sciences in the innovation process was regulated by the newly adopted wording of the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific and Technical Activity" [1]. The problem of constant growth of the economy on the basis of its transition to an innovative way of development is widely researched by domestic economic science.

Much attention is paid to the research of the technology of innovative processes, the personnel potential of scientific research, the implementation of modern science potential, research infrastructure [2]. A number of articles highlight the topical issues of academic science: the principles of the activities of research institutions [3], the conceptual foundations of the development of the academies of sciences [4], and the financing of scientific research [5]. In the monographs of modern scholars, the state and prospects of the development of innovation potential, the role of academic science for the development of society are estimated [6, 7].

The scientific potential is the aggregate possibility of the national economic system to generate the necessary knowledge, which is embodied in the quantitative and qualitative characteristics of inventions and innovations and is determined by the number and professionalism of scientists employed in various fields of science. The scientific potential of Ukraine is concentrated in three main sectors: academic, branch and university. The largest part of the scientific staff of Ukraine (about 55 % of their total number) was adopted in the sectoral sector. Second place is the university sector (36 %), and the rest (9 %) of the employed are accounted for by the academic sector.

Academic sector includes institutions and organizations of the National Academy of Sciences of Ukraine, as well as branch academies (medical sciences, pedagogical sciences). In Ukraine, there are up to 20 public sector academies (Higher School of Ukraine, Ukrainian Environmental Academy, Economic Academy of Sciences, etc.). The main task of academic science is the development of fundamental research. The main scientific organization is the National Academy of Sciences (National Academy of Sciences). She is the head of all research conducted by the natural sciences and social sciences in higher educational institutions (HEIs) and other research institutions.

The branch (departmental) sector is based on the scientific institutions of a number of ministries that carry out mainly applied research and is the link between science and production. In any field, the main institute, which performs work on the main subject or problem of a particular direction, is coordinated by other institutions in the same field.

The university sector, along with conducting research, coordinates its work with studies of other institutions; prepares specialists (including scientific ones), organizes conferences, meetings. Its structural subdivisions are departments, divisions, laboratories, sectors, experimental bases, hospitals, etc. The university sector carries out a variety of fundamental and applied research. It contains a high proportion of doctors and candidates of science – about 50 % of their total number. Scientific research is conducted in parallel with the training of specialists.

Among HEIs there are universities, polytechnic institutes, specialized (branch) institutes. Universities are training specialists and conducting research in the field of natural sciences and the humanities. Polytechnic institutes (universities) specialize in different fields of technology. Sectoral institutes are preparing specialists for specific sectors of economy and culture. Most HEIs are part of the Ministry of Education. The great advantage of HEIs, when performing scientific work, is the presence of a group of specialists who carry out extensive scientific research on the border of scientific disciplines (inter-departmental, inter-faculty themes).

The main structural and functional subsections of HEIs is the department, which performs academic research work. In addition, research institutions can be organized at HEIs: institutes, problem and industry laboratories, educational-experimental and research institutions, computer centers, etc. Problematic research laboratories are created at higher educational institutions with the aim of solving current problems of science and technology. Sectoral laboratories carry out specific research and development work, the main customers of which are ministries and departments. One of the ways of practical use of the results of scientific works is economic contractual work.

Where geographically placed scientific potential? The most characteristic feature of the placement of scientific potential is its concentration in regional centers and cities (Kyiv – 65% of scientific staff of Ukraine, Kharkiv, Lviv, Odessa). The territorial system of university science includes its regional systems, university centers and separate HEIs. We will follow some of the peculiarities of the formation of higher education in Ukraine. The oldest university in Ukraine is Lviv University, which was founded in 1784. In 1804 Kharkiv University was opened (now V.N.Karazin Kharkiv National University). Later, universities were created in Kyiv (1834), Odessa (1865) and Chernivtsi (1875).

The Kharkiv Medical Institute (now the Kharkiv National Medical University (KhNMU)), which was founded on the basis of Kharkiv University, was and remains a model of qualitative training of highly skilled specialists in the pre-graduation and postgraduate study stages, solution of the actual tasks of medical theory and practice, identification and recognition of the KhNMU scientific community in the territory of our country and beyond. For today, the main task for the KhNMU is to ensure a high level of educational process considering the requirements of the present day, in particular the attraction of innovative teaching technologies, the use of the latest diagnostic and treatment methods, the use of modern medical equipment for the training of future physicians, etc. Chairs and other subdivisions of the KhNMU have agreements on cooperation with many foreign institutions, participate in the implementation of international projects, in particular, many employees are members of foreign scientific and medical organizations, international unions and societies.

The priority for our University is the self-realization of each graduate as an excellent specialist. As a result of the accreditation, Kharkiv Higher Medical School received the highest category that it justifies today. Kharkiv National Medical University is an integral part of the scientific, intellectual and cultural history of the country, one of the oldest medical establishments of Ukraine, a member of the International Association of Universities registered with UNESCO. Being founded in 1804 it has acquired invaluable experience in training doctors and is a leader of medical education in the country. The University today has 5 faculties for training Ukrainian students: I, II, III, IV medical, stomatological and 3 faculties for training foreign students (V, VI, VII faculties) on the basis of which the Education and Research Institute for Foreign Nationals has been established. The training of foreign students at the KhNMU has been carried out since 1951. During this time a large number of foreign specialists were trained for the countries of Eastern Europe, Asia, Africa and Latin America. The most pressing question is the work of the Institute of Postgraduate Education, which works at the KhNMU. Consequently, qualitative training of modern doctors and scientific medical workers is carried out at the KhNMU gradually and comprehensively: internships, magistracy, clinical internship, clinical residency, postgraduate studies, doctorate, and residency studies.

KhNMU today is a modern multi-disciplinary educational institution with a strong scientific, material and technical base. More than 7,000 students, interns, masters, clinical residents,

postgraduates and doctoral students study at the KhNMU, among them more than 4,000 foreign citizens. 6 academic research and production associations have been established and successfully functioning at the University: "Obstetrics and Gynecology", "Medical Genetics", "Medradiology", "Therapy", "Urology", "Surgery". The main scientific directions of the University's activities are: prevention, diagnosis and treatment of cardiovascular diseases; minimally invasive intervention in acute and chronic pathology; improvement of prevention, diagnosis and treatment of viral, bacterial infections based on the study of their pathogenetic mechanisms; development and implementation of effective methods and means of prevention, diagnosis and treatment of major diseases and injuries.

The KhNMU has all the conditions for training and comprehensive student development. A broad field for scholarships is provided by the Student Science Society. The most active and talented members of the university receive recommendations for scientific work before the end of the university. Graduates of KhNMU work in all parts of the world; they return health, and often even life, to people, therewith creating a good reputation for their alma mater.

The effectiveness of the scientific activity of universities must be considered on the basis of the main task of the higher school, namely, the improvement of the training of highly skilled specialists. A specific indicator of the efficiency of HEIs activity of higher educational institutions is «the indicator of educational and pedagogical effect», which assesses the degree of implementation of the results of scientific activity in the educational process.

References

1. Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activity" (2016). Record of Verhovna Rada. № 3, p. 25.
2. Perebyinis V.I. (2015) Development of Research Infrastructure of Higher Education Institutions: Problems and Perspectives / V.I. Perebyinis, Yu.V. Perebinis // Problems of Research Infrastructure Formation and Development: European Vector – New Challenges and Opportunities: Abstracts of the 3rd International Scientific and Practical Conference. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic. P. 658-659.
3. Manjula A.A. (2015) Principles of Research Activities in Ukraine / A.A.Manjula // Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser. Jurisprudence. № 15. T. 1. P. 81-84.
4. Novikov M.V. (2014) On the concept of development of the National Academy of Sciences of Ukraine for 2014-2023 / M.V.Novikov // Science of Ukraine in the world of information space. No. 9, p. 33-38.
5. Kovalchuk T.T. Financing of sectoral innovations and food of Ukraine. Among other budget policies in the context of modern economic reforms [Electronic resource] / T.T.Kovalchuk // Ukraine is financial. Information Analytical Portal of the Ukrainian Financial Development Agency. – Mode of access: http://ufin.com.ua/analit_mat/gkr/146.htm.
6. Science and Innovation in Ukraine: Digest of articles (2015) State Statistics Service of Ukraine. K. 255 pp.
7. Matveykin V.G. (2007) Innovation potential: the present state and prospects of development: [monograph] / V.G.Matveykin, S.I.Dvoretzky, L.V.Minko et al. M.: Machine-building-1. 284 pp.

Сігаш Т.Д., к.е.н., завідувач навчально-методичної лабораторії
Вінницький технічний коледж
(м. Вінниця, Україна)

ІМПЕРАТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

В умовах модернізаційних перетворень та активізації процесів глобалізації науки та освіти особливого значення набуває проблема реалізації національних науково-технічних й інноваційних пріоритетів, підвищення якості підготовки фахівців з вищою освітою. Система вищої економічної освіти є важливим фактором економічної соціалізації людей, засобом розвитку та підвищення якості людського капіталу. Вона формує економічну культуру, піднімає буденні уявлення про економічне життя на науковий рівень, розвиває практичні уміння та навички, дозволяє приймати обґрунтовані рішення. Наявність вищої економічної освіти серед широких верств населення, особливо серед молоді, як ознаки високої кваліфікації робочої сили є необхідною передумовою розвитку економічно освіченої особистості. Кожна країна має формувати політику стимулювання набуття високої професійно-освітньої підготовки, яка потребує вагомих бюджетних витрат. Нині актуалізації

набуває створення моделі економічної освіти, яка відповідала б розвитку світових освітніх систем, відображала б прогресивні тенденції нового століття і одночасно зберігала, розвивала національні традиції. Перехід людства від постіндустріальних до науково-інформаційних технологій базується не на матеріальній, а на інтелектуальній власності, на знаннях як субстанції виробництва і визначається рівнем людського розвитку в країні, станом наукового потенціалу нації, рівнем кількості фахівців з вищою освітою.

Основною особливістю економічних відносин у сфері вищої освіти України є те, що Конституція України (ст. 53) передбачає право громадян на «...доступність і безоплатність ... професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах (безоплатне здобуття вищої освіти – на конкурсній основі) [1].

Однак аналіз сучасного стану вітчизняної вищої освіти дозволяє констатувати:

- вища освіта в Україні все ще перебуває під загрозою руйнування;
- у результаті ослаблення державної підтримки, що виражається у незадовільному фінансуванні, держава втрачає передові позиції щодо рівня освіченості громадян, згортає наукові дослідження з пріоритетних напрямів;
- відбувається скорочення масштабів і зниження якості підготовки й ефективності використання науково-педагогічних кадрів;
- реальні бюджетні асигнування на вищу освіту не відповідають вимогам і нормам законів «Про освіту» та «Про вищу освіту»;
- неефективна економіка освіти, а саме очевидно затратна, нецільова, соціально безадресна, у багато чому піддана корупції та не піддається підрахунку;
- неефективне управління освітою, бюрократизоване, нездатне мобілізувати, як зовнішньосистемні, так і внутрішньосистемні фактори та ресурси її розвитку;
- наявна неузгодженість (незбалансованість) механізмів виробництва ВНЗ продукту вищої освіти (послуги) за кожним із рівнів вищої освіти та за кожним напрямом із визначенням потреб ринку праці у фахівцях із конкретною вищою освітою;
- невідповідність діючої системи державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів вимогам сучасної моделі ринкової економіки.

Вітчизняна вища освіта, на жаль, демонструє вичерпаність усталеної, давно практикованої педагогічної парадигми, вона поспішно доповнюється не загальними принципами, а швидше окремими елементами європейських освітніх технологій, що часто на політичну вимогу відбувається не зважено і досить швидко. У зв'язку з цим, можна відмітити відсутність однозначного і зрозумілого способу включення вищої освіти в сучасне суспільство. Саме у відірваності освітньої галузі від потреб країни й полягають реалії головних колізій української системи вищої освіти, в тому числі економічної, яку призвана вирішити модернізація.

Модернізація вищої освіти – це складний цілісний багатовимірний процес перетворення всієї системи, зумовлений сукупністю чинників і, перш за все, новими потребами на сучасному етапі розвитку суспільства, характерними особливостями якого є посилення функціональної диференціації змісту підготовки, полісуб'єктність, а також перехід від вертикальних до горизонтальних зв'язків між компонентами системи.

Основна задача модернізації вищої економічної освіти полягає в забезпеченні її якості, побудові ефективної освітньої системи з дієвою економікою та управлінням, яка б відповідала запитам сьогодення та потребам розвитку країни. При цьому потрібно мати на увазі ще одну фундаментальну задачу модернізування, яка продиктована входженням освіти у принципово нову стадію розвитку. На сучасному етапі суспільного життя та власної історії вища освіта стає не тільки найважливішою соціальною сферою, але й у прямому сенсі найважливішою економічною галуззю. Перспективи зростання благоустрою держави – на шляху збільшення значимості людського капіталу, а тому, значимості української вищої освіти. Цей шлях стає реальним тільки при масштабній модернізації вітчизняної системи вищої освіти.

Зазначимо, що комплексна, глибока модернізація освіти – імператив освітньої політики України на сучасному етапі, її головний стратегічний напрямок, а ключові умови реалізації цього імперативу – повернення держави у сферу освіти та активізація загальної участі у її розвитку. Тому, що модернізація освіти – це не тільки відомча, галузева, але й загальнонаціональна задача. Виділимо основні пріоритетні напрями у модернізації системи вищої економічної освіти:

- забезпечення державних гарантій доступності та безоплатності вищої освіти різних рівнів у межах встановлених законом;
- досягнення сучасної якості вищої економічної освіти, яка відповідає потребам країни та світовим стандартам;
- формування ефективної економіки вищої освіти, ефективних нормативно-правових, організаційно-економічних механізмів залучення та використання ресурсів;
- підвищення соціального статусу, професійного рівня науково-педагогічних працівників та посилення їх державної підтримки;
- реорганізація системи управління економічною освітою у відповідності з завданнями модернізації вищої освіти.

Отже, узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що становлення синергетичної концепції вищої освіти, в тому числі економічної, потребує дійсної модернізації всього освітнього процесу, внесення змін в існуючі програми фундаментальних та фахових дисциплін, а головне – модернізації пріоритетів, цінностей, відносин та взаємовідносин в системі вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи: монографія / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра екон. наук, проф. І. М. Грищенка. Київ: Ін-т вищ. освіти, 2015. 260 с.
2. Проект Стратегії реформування вищої освіти до 2020 року. URL: [http://old.mon.gov.ua /img/zstored/les/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf](http://old.mon.gov.ua/img/zstored/les/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf).

Скурська Д. П., студентка 6 курсу, групи МТУ-213
Соколов А. В., к. н. держ. упр., доцент
Запорізький національний технічний університет
(м. Запоріжжя, Україна)

ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Новий Закон «Про вищу освіту» надає додаткову автономію навчальним закладам та розширює їх повноваження щодо розпорядження фінансовими ресурсами. Паралельно з цим, ринок української вищої освіти характеризується високим рівнем конкуренції та малою кількістю потенційних споживачів. За цих умов особливої актуальності набуває маркетингова діяльність ВНЗ за для забезпечення розвитку та конкурентоспроможності.

Розвиток інтернет технологій зумовив введенню поняття – інтернет-маркетинг, що характеризуються поєднанням інноваційних та традиційних інструментів у мережі, метою якого є визначення та задоволення потреб споживачів (покупців) шляхом обміну [1, с.273].

Нині комунікації стали основним шлях просування освітніх послуг. Ключова відмінність інноваційних від традиційних маркетингових комунікацій полягає в зростанні використання Інтернет каналу взаємодії споживачами освітніх послуг. Під просуванням заведено розуміти сукупність різних видів маркетингової діяльності за для формування у споживачів позитивної репутації навчального закладу, інформування про освітні послуги та стимулювання продажу [2, с.343].

Вагомість інтернет-маркетингу полягає, в першу чергу, в тому, що за допомогою глобальної мережі ВНЗ маж можливість реалізувати найважливіші комунікаційні завдання своєї діяльності, такі як:

- 1) знайомство з потенційними абітурієнтами;

- 2) інформування про програми й терміни навчання;
- 3) пряме спілкування в режимі «он-лайн»;
- 4) широке охоплення аудиторії потенційних абітурієнтів не тільки в рамках країни, а й всього світового ринку освітніх послуг.

Загалом, інтернет-просування – це широкий комплекс заходів, реалізація яких не завжди спрямована на активну пропозицію товару або послуги, а скоріше на популяризацію інформації (сайт, об'єкти інтелектуальної власності, фотографії, відеоролики, товари, послуги тощо)[3, с.24].

На основі аналізу наукових публікацій було запропоновано виділити наступні головні інструменти інтернет-просування освітніх послуг:

- освітній веб-сайт;
- використання дистанційних технологій спілкування (вебінари);
- маркетинг соціальних медіа.

Веб-сайт є на сьогодні основним інструментом просування для більшості ВНЗ України. Освітній веб-сайт якнайкраще реалізує мету маркетингової діяльності вузу лише за умови відповідності певним вимогам й стандартам до українського так і світового ринку. На відмінну від традиційного просування, інтернет-маркетинг у сфері вищої освіти орієнтується на місце у світових рейтингах, таких як Webometrics, що аналізує представленість вишу в мережі Інтернет. Станом на 20.08.2018 у ньому представлено 326 українських вишів. Та, попри численну присутність, найкращий результат, який займає Україна – 1271-е місце [4].

На наш погляд невисокі показники сайтів українських вишів у світових рейтингах пов'язані з рядом причин:

- наявність декількох веб-адрес;
- низька активність співробітників ВНЗ щодо життєдіяльності освітнього сайту;
- відсутність англійських повних аналогів сайтів;
- відсутність повних архівів файлів з публікаціями;
- відсутність єдиного національного освітнього простору в Інтернеті.

Сучасний спосіб залучення цільової аудиторії на сайт освітньої установи – пошукова оптимізація сайту (SEO), яка дозволяє навіть не дуже відомим і популярним вишам отримувати до 90% інтернет-аудиторії, яка цікавиться освітніми послугами. В даний час пошукова оптимізація – найважливіший фактор, що забезпечує «видимість» сайту.

Останні 5 років, популярність цифрового відео має тенденції до збільшення та за підрахунками Cisco на 2018 рік відео-трафік становить близько 79%. Освітня сфера реалізує цю тенденцію через вебінари, що являє собою захід з передачі знань в мережі Інтернет.

Можливо виділити такі переваги використання вебінарів, як інструменту просування освітніх послуг:

- 1) мінімальні витрати на здійснення заходу;
- 2) широке охоплення аудиторії, яка більше зорієнтована на віковий склад користувачів;
- 3) інтерактивність, яка здійснюється шляхом запитань і відповідей в режимі «он-лайн».

Але найбільш актуальним інструментом позиціонування на нашу думку є соціальні медіа, вчасності використання соціальних мереж. Адже близько 80% – 90% молоді користуються соціальними мережами. Нині маркетинг в соціальних медіа або SMM (від англійського SMM – Social Media Marketing) це один зі способів знайти й привернути увагу потенційних споживачів освітніх послуг. SMM передбачає проведення рекламної кампанії в соціальних мережах й мережевих спільнотах без посередництва будь-яких рекламних агентств або систем контекстної реклами. Тут рекламодавець не чекає, коли потенційний клієнт прийде до нього на сайт, а сам знаходить та безпосередньо повідомляє йому комерційну пропозицію. Такий метод просування освітніх послуг дозволяє конкретизувати цільову аудиторію, вибрати майданчики де ця аудиторія представлена та використовувати ефективні способи просування.

Крім успішного маркетингу в сфері професійної освіти, соціальні мережі сприяють розвитку електронного навчання й освіти в цілому, пропонуючи нові технічні й методичні рішення.

На даний момент проблема використання сучасного інструментарію просування послуг у світовому інформаційному просторі сферою освіти полягає у відсутності кваліфікованих кадрів, що володіють необхідними компетенціями щодо розвитку маркетингової стратегії вищу.

Список використаних джерел

1. Ілляшенко С. М. Інтернет-маркетинг науково-освітніх послуг. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер. Економічна. 2014. Вип. 4. С. 271–278.
2. Коновалова С. О. Інструменти електронного маркетингу в системі просування освітніх послуг. Бізнес Інформ. 2014. Вип. 11. С. 342–346.
3. Ілляшенко С. М., Іванова Т. Є. Інструменти та методи просування продукції в Internet. Аналітичний огляд. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2015. Вип. 3. С. 20 – 32.
4. Міжнародний рейтинг «Вебоетрікс» (Webometrics Ranking of World Universities): веб-сайт. URL: <http://www.webometrics.info/index.html> (дата звернення: 20.08.2018).

Слатвінський М.А., к.е.н., доцент,
Цимбал-Слатвінська С.В., к.п.н.

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвиток вищої освіти в сучасних економічних умовах вимагає відповідної адаптації механізму та системи фінансування, перегляду його джерел, що буде спрямовано на покращення результативності її функціонування. Фінансування системи вищої освіти останнім часом стало предметом особливої уваги як зі сторони державних органів влади, так і закладів вищої освіти (ЗВО), які переслідують власні відмінні між собою інтереси, що окремо потребує узгодження останніх. Необхідність вирішення цих проблем вимагає пошуку нових підходів до вирішення питань бюджетного фінансування, самофінансування, залучення інших джерел фінансових ресурсів та розробки нових організаційних підходів до побудови механізму фінансування вищої освіти в умовах інформаційного суспільства.

Сучасною тенденцією бюджетного фінансування закладів вищої освіти стає «формульний підхід», запроваджуваний Міністерством освіти і науки України, який також є поширеним і в європейських країнах. Водночас в Україні відсутні сталі погляди як на методику формули, так і на показники використовувані в ній.

Згідно п. 46 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України розподіл бюджетного фінансування закладів вищої освіти проводиться на основі формули та має враховувати такі параметри:

- кількість здобувачів вищої освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями та спеціальностями і співвідношення вартості освітніх послуг;
- рівень результатів зовнішнього незалежного оцінювання вступників;
- показники якості освітньої і наукової діяльності вищого навчального закладу [1]

Поданий на громадське обговорення проект Постанови КМУ «Про затвердження формули розподілу обсягу видатків загального фонду державного бюджету між закладами вищої освіти на підготовку кадрів на умовах державного замовлення та забезпечення діяльності їх баз практики» в якості параметрів фінансування включає такі показники:

- чисельність та стабільність приведенного контингенту здобувачів кожного рівня вищої освіти за кожною спеціальністю, які навчаються за кошти державного бюджету;
- коефіцієнти та індекси коригування видатків на навчання одного здобувача кожного рівня вищої освіти для форму навчання та груп спеціальностей;

- показники якості освітньої і наукової діяльності закладів вищої освіти [4].

За умови невідворотності застосування «формульного підходу» до визначення обсягів фінансування державного замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти необхідний виважений підхід до формування показників, який сприяв би розвитку існуючої мережі закладів вищої освіти. Більшість показників, запропонованих в нормативних актах, є лише фінансовими інструментами, що дозволяють фінансувати вищу освіту в умовах обмеженості бюджетних коштів. Водночас, вони не узгоджені між всіма зацікавленими особами в освітньому середовищі, а сама модель фінансування не відображає спільного розуміння цілей, що ставляться перед сучасною вищою освітою, що лише підтримуватиме дискусію щодо механізмів фінансування ЗВО.

Наприклад, складно погодитися з врахуванням показника рівня результатів ЗНО при визначенні обсягів бюджетного фінансування, адже більш показовою за якість набору є якість підготовки здобувачів у закладі вищої освіти.

Основною проблемою застосування моделі фінансування ЗВО за рахунок бюджетних коштів є фінансування за результатами, що відображаються сукупністю показників. Суть проблеми полягає у надійності та прозорості використовуваних первинних даних. Пропонована сукупність параметрів у Бюджетному кодексі та згаданому раніше проекті постанови КМУ про застосування формули розподілу бюджетних коштів загалом відповідає установкам цієї моделі. Водночас проблемним залишається питання об'єктивного використання цих даних.

Дискусійним залишається питання обґрунтованості розрахунку вартості навчання з огляду на відмінності у витратах держави та ЗВО з розрахунку на одного здобувача вищої освіти. Шкідливою в цьому випадку є пропозиція індикативних цін, а по суті фіксованої нижньої межі вартості навчання, що відчасти обмежить конкуренцію на ринку освітніх послуг, не вирішуючи питання забезпечення потреб ЗВО. В свою чергу, нижча вартість навчання не завжди є економічно необґрунтованою, що окремо підтверджується статистичними даними щодо собівартості підготовки здобувачів вищої освіти у різних університетах та за різними спеціальностями.

Вирішення цього питання можливе на основі розробки єдиної економічно обґрунтованої методики розрахунку вартості навчання, яка б враховувала особливості територіального розміщення ЗВО, витрат на утримання основних фондів, потреб у засобах для розвитку навчальної бази тощо.

Пропонована методика повинна базуватись на врахуванні загального обсягу бюджетного фінансування згідно Закону України «Про Державний бюджет України на відповідний рік», пріоритетності розподілу між окремими галузями освіти, утримання матеріально-технічної бази ЗВО та її оновлення, необхідності технологічного розвитку ЗВО тощо. Загальний обсяг фінансування має бути розподілений, як свідчить успішний досвід європейських країн і США, на три групи:

1) базове фінансування, залежне від кількості здобувачів вищої освіти (60-80% від загального обсягу).

Обсяг базового фінансування може бути розрахований у відповідності до норм існуючої та проектної нормативної бази за формулою, яка враховуватиме чисельність контингенту студентів та якість діяльності ЗВО.

2) фінансування наукової діяльності, залежне від результатів наукової діяльності ЗВО (10-30%);

3) фінансування технологічного розвитку – розподіляється на конкурсній основі за проектами (10-15%).

Бюджетне фінансування, яке в останні роки не відповідає необхідним для розвитку як системи освіти, так і держави нормативам, обумовлює вироблення організаційно-економічних механізмів, що спонукатимуть до формування економічного середовища, яке дозволить ЗВО фінансувати свою діяльність не лише за рахунок надання освітніх послуг, а й

інших організаційних форм, досвід використання яких вироблений економічно розвиненими країнами.

Орієнтуючись на статистичні дані (рис. 1), є очевидним, що не варто чекати розширення фінансування і відповідної адаптації формул на розвиток всієї системи вищої освіти. За обсягом бюджетного фінансування у розрахунку на одного здобувача вищої освіти Україна, як і в попередні роки, істотно відстає від багатьох країн, досвід у реформуванні освіти яких ми намагаємось запозичити.

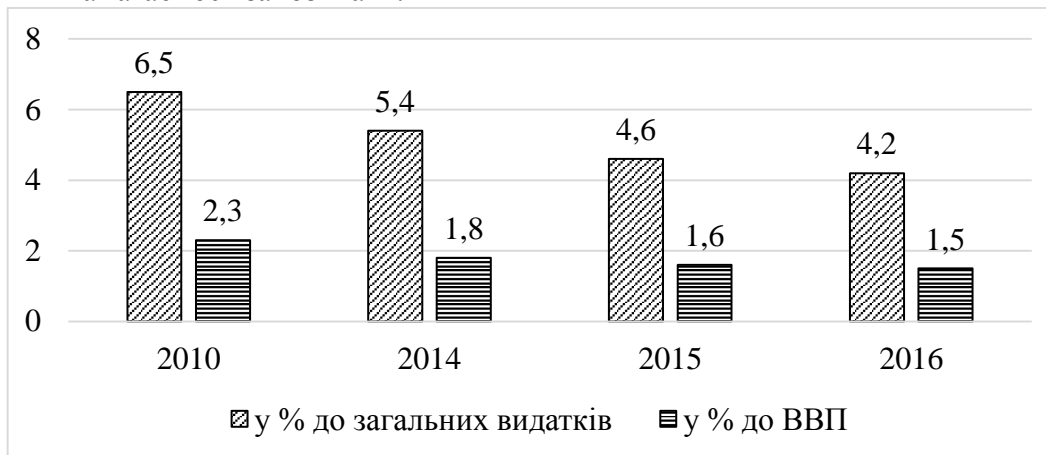

Рис. 1. Частка бюджетного фінансування вищої освіти

Джерело: За даними Державної служби статистики України

Політика фінансування вищої освіти в Україні, з огляду на описані обставини, має опиратися на стратегію розвитку, ставлячи за ціль не усунення з ринку більш слабких за певним критерієм ЗВО, а на підтримку більш успішних. Зважаючи на накопичений досвід зарубіжних країн [3, с. 62], для підтримки розвитку системи вищої освіти в Україні доцільно використовувати прямі методи фінансування: гранти та кредити здобувачам та закладам вищої освіти, меценатство, надання ЗВО комерційних послуг на основі використання апробованих світовою практикою організаційних форм взаємодії із комерційним сектором економіки.

Успішним може виявитись використання і непрямих методів фінансування, коли фінансово підтримуються саме здобувачі вищої освіти, наприклад, ваучерного фінансування, за умови вільного ціноутворення на послуги ЗВО.

Отже, очевидним є те, що в основу фінансування системи вищої освіти необхідно покласти стратегію її розвитку, яка базуватиметься на підтримці більш успішних ЗВО за встановленими критеріями (які за сучасних інформаційних технологій є доступними та об'єктивними в оцінці). Водночас, із пріоритетною підтримкою важливих для суспільства галузей знань і захистом тимчасово непопулярних. Без покладення в основу модернізації фінансування системи вищої освіти в Україні цього підходу, закріплені законодавством формули залишаться математичними моделями державних цілей, що не сприятимуть їх досягненню.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1341> (дата звернення: 26.10.2018).
2. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2018).
3. Красільник О. В. (2014) Особливості фінансування вищої освіти в Україні. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. №2. С. 58-64
4. Про затвердження формули розподілу обсягу видатків загального фонду державного бюджету між закладами вищої освіти на підготовку кадрів на умовах державного замовлення та забезпечення діяльності їх баз практики: проект Постанови КМУ. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/10/23/Draft_financing_formula.docx (дата звернення: 26.10.2018).

Султанова Л.Ш., к.э.н., доцент
Ташкентский государственный экономический университет
(г. Ташкент, Узбекистан)

СОЦИАЛЬНЫЕ ИННОВАЦИИ И РОЛЬ УНИВЕРСИТЕТОВ

В какой степени университеты и другие высшие учебные заведения могут способствовать превращению социальных инноваций в центральную часть модели развития, которая более демократична и справедлива, чем та, которая в настоящее время преобладает в глобальном масштабе. Мы хорошо знаем о роли, которую университеты могут играть в области технологических инноваций, будь то в отношении самой технологии или ее социального измерения. В многочисленных исследованиях были рассмотрены заинтересованные стороны, которые, скорее всего, могут поддерживать технологические или научные инновации [1].

Такие понятия как национальные и региональные инновационные системы, инновационная среда, промышленные районы, местные системы производства или конкурентные кластеры - были представлены в литературе как комбинации предприятий, университетов, политических органов и организаций гражданского общества, способствующие инновационному производству и конкурентоспособности [1]. Однако сегодня все больше наблюдается другой подход. Он ориентируется на социальных инновациях как концепции, которая, по крайней мере, напрямую не фокусируется на производительности или конкурентоспособности, но в результате способствует коллективному благополучию.

С нашей точки зрения социальные инновации представляют собой социальное явление, отличное от продуктивных или технологических инноваций. Можно определить социальные инновации как новые социальные, организационные и институциональные механизмы или новые продукты, или услуги с явным социальным мандатом, результатом которого являются действия, обеспечивающие решение проблем или использование возможности для изменения социальных отношений. После распространения этих нововведений они могут способствовать социальным преобразованиям в больших масштабах. Эти учреждения помогают производить и тиражировать эту трансформацию путем поощрения ценностей и знаний, которые формируют общество в целом и стандартизируют действия граждан и их способность анализировать проблемы и устремления.

Вопрос, на который мы пытаемся ответить, заключается в следующем: может ли участие университетов в социальных инновациях способствовать разработке новой модели общества? Для большинства социологов, занимающихся этой темой, социальные инновации по большому счету дают новые ответы на социальные потребности. Большинство из них признают важную роль, которую играют гражданское общество и социальная экономика в формировании и осуществлении социальных инноваций. Таким образом, социальные инновации ограничиваются социальной сферой. В отличие от этого, более амбициозное видение определяет социальные инновации в более широком контексте, где они представляют собой инновационные модели действий, которые будут восприняты обществом в целом. Однако социальные инновации сами по себе не приводят к новой модели развития, если они не укоренены в объединяющей перспективе. И в данном контексте возрастает роль университетов. Университет может внести свой вклад в такой сдвиг путем создания новых знаний посредством социальных экспериментов и инноваций.

Необходимо понимать различие между уровнями анализа университетов, тем самым оценивая различные направления и роли университетов в развитии и распространении социальных инноваций. На уровне университетских исследователей в инициативах в области социальных инноваций вклад отдельных лиц или групп может выглядеть как анализ социальных проблем, предоставления экспертных знаний или «контр-экспертизы» и совместного производства знаний с другими (неакадемическими) участниками. На

организационном уровне университеты также вносят вклад в качестве финансистов (инвесторов), арендодателей, консультантов, потенциальных партнеров, наставников. С другой стороны, сами университеты могут быть формами социальных инноваций. В качестве примера можно назвать модель так называемого "открытого университета", поскольку целью его создания является расширение высшего образования для граждан, которые в противном случае не могли бы получить доступ к высшему образованию [2]. В университете знания, полученные учеными, катализируются питательной средой, на которой основаны социальные инновации. Часто это можно проследить конкретно, в других случаях - опосредовано. Университеты также обучают некоторых социальных новаторов и разрабатываются программы обучения, в которых особое внимание уделяется социальным инновациям и социальным предпринимателям. Таким образом, университеты могут способствовать созданию более демократического, справедливого общества, в котором признание знаний не определяется конкурентными целями, производительности и эффективности, но путем улучшения качества жизни и работы граждан и общества в целом.

Список использованных источников

1. Cunha, J., & Benneworth, P. 2013. Universities' contributions to social innovation: towards a theoretical framework. Paper presented at the EURA Conference 2013, 3-6 July, Enschede, The Netherlands.
2. Howaldt, J., Schröder, A., Kaletka, C., Rehfeld, D., & Terstriep, J. 2016. Mapping the World of Social Innovation: A Global Comparative Analysis Across Sectors and World Regions. In S. DRIVE (Ed.), Social Innovation: Driving Force of Social Change.

Суровцева І.Ю., к.іст.н., доцент

*Приазовський державний технічний університет
(м. Маріуполь, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

На початку 2013-2014 навчального року на Донбасі діяло 107 закладів вищої освіти (ЗВО). Військова агресія змусила навчальні заклади Сходу України та Криму змінити місце свого розташування, перемістити навчальні бази в різні міста країни. За статистикою Міністерства освіти і науки, з окупованих територій переїхали 3,3 тисячі науково-педагогічних працівників, інформації про долю 3,6 тисячі осіб у відомства немає. Станом на 01.06.2017 р. із зони ООС виведено 16 таких закладів (згодом приєднався Таврійський національний університет) і 10 наукових установ. Утім, проблема не обмежується лише евакуйованими університетами, бо так само втратили велику кількість наукових зв'язків навчальні заклади в Маріуполі, Краматорську, Слов'янську, адже високу науку там робили на базі обладнання в Донецьку.

Кількість закладів вищої освіти та академічних інститутів, переміщених на контрольовану Україною територію з літа 2014 р. перевищує відповідні показники наукової інфраструктури для тієї ж Естонії чи інших держав з мільйонним населенням. Цей факт свідчить про потужність освітньої та академічної мережі на Донбасі, більша частина якої опинилася в дуже скрутному становищі.

У нових умовах передислокації багатьох провідних освітніх закладів із зони бойових дій на сході України, актуальним стало дослідження функціонування організацій у незапланованих ситуаціях. Вразливість «організацій-мігрантів» в умовах тиску оточуючого середовища спонукає нас розглянути теоретичні аспекти трансформації феномену організаційної культури.

Організаційна культура впливає на успішність діючої організації (процвітаючі організації відзначаються високим рівнем культури) та має важливі наслідки: визначає поведінку й рівень компетентності членів організації в широкому колі соціальних ситуацій. Однак проблемі організаційної культури освітніх організацій приділялося недостатньо уваги.

Сьогодні нові форми організаційної культури формуються у вищих освітніх закладах, які прагнуть вийти за рамки застарілих норм, цінностей, регламентів і способів діяльності. Організаційна культура освітніх середовищ починає яскраво виявлятися і привертати суспільну увагу. Реалізація основних засад організаційної/корпоративної культури у науково-педагогічному колективі закладів вищої освіти сприяє формуванню його позитивного іміджу, а на внутрішньому – утворює систему моральних цінностей спільноти не тільки викладачів, але і студентів, у якій трансформуються цінності кожної конкретної особистості.

Академічні дослідження у царині соціології організацій та управління пов'язані з іменами І.Гофмана, Т.Парсонса, М.Фуко тощо. Організаційні зміни складають об'єкт дослідження у теорії організацій (Р.Холл, Дж.Пфедфер, П.Романов) та менеджменті (П.Друкер). Проблематика організаційної культури вирішувалась у наукових роботах соціологів М.Алдохіна, Г.Дворецької, Л.Димитрової, Н.Зубревої, М.Лукашевича, В.Матвієнко, В.Пилипенко, О.Панькової, В.Полторака, Я.Слабко, О.Скідіна, М.Туленкова, Л.Хижняк. До організаційних метаморфоз соціологи підходять з різних боків: по-перше, екологічний погляд вказує на вимушені зміни, що відбуваються проти бажання організацій, ставлячи їх на межу виживання; по-друге, державна політика та інституціональні процеси узаконювання нових організаційних форм працюють разом для здійснення організаційних змін [1].

У поле нашого наукового аналізу потрапили організації (корпоративні групи), які узгоджено, за рішенням профільного міністерства (МОН України) здійснили виведення активів та персоналу на територію, контрольовану Україною (в основному це бюджетні заклади вищої освіти). В неконтрольованій частині Донбасу та у Криму залишились артефакти або споруди (тобто архітектурно-просторовий фрейм розташування фізичного об'єкту), В ході вимушеного організаційного переміщення трансформувались умови праці, сукупність уявлень про заклад, ознаки ідентичності (причетність, відданість, командний дух, зобов'язання). Процес евакуації часто ініціювали не ректори, а професори чи завідувачі кафедр, які робили вибір на користь України. Отже, значна частка складових організаційної культури зазнали випробування.

Усе це обумовлює необхідність вивчення сутності та основних характеристик організаційної культури ЗВО в умовах нестабільності соціально-політичних та соціокультурних процесів. При цьому зовнішнє середовище ЗВО може бути поділеним на два підтипи: прямого та непрямого впливу. До факторів макро-середовища непрямого впливу, що найбільше впливають на організаційну культуру ЗВО, можна віднести загальний політичний курс держави, місце та особливості національної економіки у світовому поділі праці, систему релігійності або загальносуспільних цінностей, стан реформування освіти. До факторів середовища прямого впливу можна віднести культурні та ціннісні характеристики споживачів освітніх послуг і (частково) суб'єктів, що надають ці послуги [2].

Організаційна культура зазнає випробування на міцність, стикаючись з колом проблем щодо забезпечення діяльності евакуйованих закладів, а саме:

–гуманітарна складова (фонд гуртожитків і приміщень) – надання елементарних соціально-побутових умов студентам та викладачам (важлива допомога інших вишів, а також місцевих адміністрацій, які можуть посприяти виділенню приміщень для навчальних корпусів);

–потреба зберегти інституційну спроможність вишів – здатність виконання ліцензійних умов, нормативів кількості студентів тощо;

–необхідність забезпечити евакуйовані університети обладнанням.

–брак нормативно-правової бази для розвитку наукових установ.

–проблема вступу іноземців (чи зможуть евакуйовані заклади створити для них належні умови).

І хоча в будь-якому навчальному закладі вже існує своя усталена система організаційної культури, під час переміщення її розвивають, удосконалюють, корегують чи

змінюють. На нашу думку, змінити внутрішній план корпоративної культури за досить короткий проміжок часу (зберігаючи при цьому увесь кадровий склад) практично неможливо. Але протягом останнього часу, не зважаючи на труднощі та складнощі, які виникали в нових умовах, ЗВО не лише зберегли своє добре ім'я і традиції, проживши період оптимізації, зараз активно розвиваються у всіх напрямках своєї діяльності, розширюючись вже на теренах, підконтрольних Україні.

Список використаних джерел

1. Моргунов Е. Организационная культура. URL: <http://ecsocman.hse.ru/text/19185737/>
2. Слабко Я. Соціологічні дослідження національних особливостей організаційної культури персоналу сучасних промислових підприємств. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Зб. наук. пр. ДонДУУ. Т.12. Вип.179. Донецьк, 2011. С.387-395.

Цимбал К. О., старший викладач

Цимбал С. В., викладач

*Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ СЕКВЕНСОРІВ ТА ГРАФІЧНИХ РЕДАКТОРІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сьогодні неможливо говорити про якість освіти, якщо рухи, які відбуваються в сучасному середовищі не знаходять втілення в самому освітньому процесі. Першочергово, це стосується стрімкого розвитку інформаційних технологій та їх використання в роботі зі студентами. Окремо стоять ті, що можна використовувати в мистецькому освітньому процесі. Висвітлення основних програм для студентів закладів вищої освіти мистецького профілю й є темою даної статі.

Володіння умінням працювати з програми секвенсорами та графічними редакторами належать до великої категорії вмінь роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, засобів та прийомів пошуку, зберігання, опрацювання, подання та передавання графічних, текстових, цифрових, аудіо та відеоданих на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж та засобів зв'язку.

Робота з такими програмами секвенсорами як Nuendo чи Cubase, та графічними редакторами Sibelius чи Finale дають змогу оволодіти компетенціями аранжування та інструментовки. Завдяки вражаючій наочності та оперативності з'являється можливість демонструвати студентам:

- звучання твору у виконанні різними музичними інструментами з використанням різноманітних звукових ефектів;
- можливість набору та редагування нотного тексту, що особливо цікаво для виконавців на транспонуючих інструментах або концертмейстерів;
- за допомогою поєднання роботи програмам секвенсорів з графічними редакторами, ми маємо можливість дуже оперативно та якісно робити аранжування для музичних колективів будь-яких складів.

Секвенсер (англ. Sequencer) – у первісному розумінні, пристрій запису та відтворення послідовності контрольної інформації для електронного музичного інструменту; згодом – функція записуючого програмного забезпечення, що дозволяє користувачеві зберігати, програвати та редагувати MIDI-інформацію.

Cubase (Steinberg Cubase) – серія комп'ютерних програм багатоканального зведення, що включають в себе MIDI-секвенсер і Аудіоредактор, створена німецькою фірмою Steinberg. Перша версія, що працювала на комп'ютері Atari ST, була запущена 1989 року.

У програмі Cubase можна працювати з проектами, що включають доріжки MIDI та аудіо, а також супутню інформацію, наприклад текст пісні. Програма дозволяє змікшувати

всі треки у звуковий файл формату .wav або .mp3, який можна, наприклад, записати на аудіодиск. Cubase має функції VariAudio для графічної питч-корекції вокалу.

Слід зазначити, що хоча і стандарти MIDI і стандарти збереження аудіо інформації підтримують переважна більшість сучасних програм, імпортування чи експортування цілісного проекту між Cubase та іншою подібною програмою багатоканального зведення, наприклад Logic Pro, Pro Tools, або Sakewalk є проблематичним.

Починаючи з версій 1996-97 року, Cubase підтримує роботу з VST-плагінами, що були розроблені тією ж фірмою Steinberg, і невдовзі стали стандартом для всіх програм багатоканального зведення.

Nuendo (Steinberg Nuendo) – професійний DAW. Має можливості роботи з аудіофайлами різних форматів, а також з MIDI-даними за допомогою секвенсора. Підтримує технології VST, VSTi, ASIO.

Відрізняється від Cubase тим, що орієнтована не тільки на музикантів, а й на будь-яку професійну діяльність з озвучення в т.ч. фільмів, тв програм, реклам, радіопередач та іншого. Відповідає цьому і функціональний зміст, що представляє собою "розширений варіант Cubase" з додатковими професійними зручностями, наприклад: більшу кількість сурраунд каналів, сурраунд плагіни, покращений редактор кроссфейдов, найкраща підтримка контролерів, AAF і EDL імпорт, покращена підсистема автоматизацій, професійна система дублів та інше.

Нотний редактор (англ. *scorewriter*, також нотатор), – комп'ютерна програма, призначена для набору нотного тексту. Усі нотні редактори дозволяють користувачеві вводити, редагувати та роздруковувати нотний текст різного ступеню складності. Можливості деяких програм обмежуються набором легкої пісні чи фортепіанної п'єси, інших дозволяють працювати зі складною оркестровою музикою, від середньовічної до авангардної.

Sibelius – популярний редактор нотних партитур для Microsoft Windows, Mac OS, Mac OS X і RISC OS від компанії Sibelius Software (тепер частина Avid Technology). Цією програмою користуються композитори, аранжувальники, виконавці, музичні видавці, викладачі та студенти, для створення музичних партитур і інструментальних партій. Програма названа на честь видатного Фінського композитора Яна Сібеліуса. Sibelius був задуманий та розроблявся британськими братами близнюками Беном і Джонатаном Фінами в 1986 році і вперше був випущений для комп'ютерів Acorn Risc PC в 1993 році, версії для Windows і Mac були випущені в 1998 і 1999 роках відповідно.

Першим відомим користувачем програми став композитор та редактор *Richard Emsley*. Першою опублікованою за допомогою «Сібеліусу» композицією став твір *Antara* Жоржа Бенжаміна. Sibelius дозволяє створювати нотний текст у власному форматі з розширенням .sib, відтворювати його та записувати на аудіо CD. Окрім того є можливість експорту файлів у midi-формат та у графічний формат. Плагін *Photoscore* дозволяє сканувати нотні тексти та імпортувати отримані зображення у нотний редактор.

Існують звукові бібліотеки, створені партнером виробника - компанією Native Instruments, які можуть бути інсталювані в програму для поліпшення якості відтворення. В поставку *Sibelius* входить компактна бібліотека *Kontakt Player*, що може бути використана замість стандартних фонтів (*sound font*) звукової карти.

Принцип роботи в Sibelius – контекстно-залежний. Цей принцип дозволяє нам виділити будь-який об'єкт документу та будь-яким чином редагувати його або вводити наступні об'єкти. Більшість об'єктів також можна також безпосередньо перетягувати мишею.

В порівнянні з іншим нотним редактором – *Finale*, програма володіє кращим автоматичним ранжиром нот, однак меншими можливостями в оперуванні нетрадиційними або новітніми формами запису *Finale* – нотний редактор, створений компанією MakeMusic. Ця компанія виробляє також дешевші версії програми, що містять основні утиліти - *Finale NotePad*, *Printmusic* та *Allegro*. Версії *Finale Guitar* та *Finale Songwriter* розраховані на спеціальні музичні цілі. Творцем першої версії – *Finale 1.0* у 1988 році був американський

програміст *Phil Farrand*. Після версії 3.7 розробники змінили спосіб нумерації і, починаючи з 1997 року, нові версії називають відповідно до року їх випуску.

Finale з 2006 р. включає бібліотеку семплів «Garritan Personal Orchestra», що значно поліпшує якість звучання програми.

Finale дозволяє створювати нотний текст у власному форматі з розширенням .mus, відтворювати його та записувати на аудіо CD. Окрім того є можливість експорту файлів у midi-формат та у графічний формат.

Основним елементом інтерфейсу програми є головна панель оперування, на якій слід вибирати той чи інший інструмент для роботи над відповідним елементом партитури. Кожному з інструментів відповідає своє власне меню, доступне лише при активації даного інструменту. Такий інтерфейс є подібним до інтерфейсу програми Adobe Photoshop і суттєво відрізняється від контекстно-залежного інтерфейсу нотного редактору Sibelius.

Крім того, у порівнянні з Sibelius, програма має більше можливостей для оперування з новітніми або нетрадиційними формами запису. Зокрема, Finale дозволяє використати тональність зі 127(!) знаками альтерації (причому набір знаків може бути довільним), а в якості нот - використовувати практично всі символи, які містить операційна система даного комп'ютеру, а також має додатковий потужний засіб генерування графічних зображень - Редактор форм.

Отже, перелічені програми цілком справедливо претендують на основні для студентів музикантів й сприяють розвитку сучасної, конкурентоспроможної особистості.

Чепурний М.В., студент курс II, група МУПп-171
Хмелевський С.М., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

РОЛЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

Зовнішнє середовище функціонування підприємств сьогодні характеризується високим рівнем мінливості, що вимагає від підприємств максимальної гнучкості, чого неможливо досягти лише шляхом змін, ініційованих керівництвом. Значною мірою це залежить від корпоративної культури, адже, саме вона забезпечує гармонізацію колективних та індивідуальних інтересів працівників, мобілізує їхню ініціативу, виховує відповідальність, поліпшує комунікаційні процеси та моральнопсихологічний клімат. Відомо, що успішні компанії характеризуються високим рівнем корпоративної культури, який формується у результаті зусиль, спрямованих на розвиток підприємства та на благо усіх зацікавлених сторін [1].

На сьогодні атрибутом підприємства, яке піклується про імідж, ділову репутацію як всередині організації, так і за її межами виступає корпоративна культура. За своєю суттю корпоративна культура в Україні є своєрідною сукупністю стереотипів поведінки та дій, що перенесено з епохи командної економіки, запозичень із західного досвіду, яка складається з ділової культури та «правил гри». Наявність великої кількості інтерпретацій щодо понятійного апарату та безліч підходів до побудови методів, способів, принципів та правил щодо формування корпоративної культури, говорить про недостатню вивченість цього питання [6].

Загалом корпоративну культуру можна визначити, як сукупність зв'язків, що підтримують організаційні відносини людей. Заснована корпоративна культура на формальних і неформальних правилах і нормах діяльності, що включають такі елементи, як: стиль керівництва; звичаї, традиції, віру і символіку; особливості поведінки персоналу; показники задоволеності працівників умовами праці; перспектива розвитку тощо.

Метою корпоративної культури є забезпечення високої прибутковості фірми за

допомогою вдосконалення управління людськими ресурсами для забезпечення лояльності співробітників до керівництва, виховання у працівників ставлення до підприємства як до свого будинку [3].

Таким чином, можна зазначити, що корпоративна культура це система норм, правил та принципів на підприємстві, основана на моральних та матеріальних цінностях суспільства, яка функціонує в середині підприємства, підтримується всіма працівниками організації, яка застосовується як на підприємстві, так і за її межами, та є вагомим важелем управління трудовим потенціалом організації, основною складовою якої є корпоративне управління, що функціонує на засадах ринкової економіки та внутрішньокорпоративні відносини [2].

Велике значення має взаємозв'язок корпоративної культури із рівнем освіти управлінців підприємства. Сюди також відносяться: вид менеджменту, структура організації, методи комунікацій та прийняття рішень, система мотивації праці, кадрова політика та система навчання. Ці елементи настільки тісно пов'язані з корпоративною культурою, що їх важко вивчати окремо [7].

Вища освіта формує такі складові корпоративної культури підприємства, як:

- базові цінності, які визначають роботу працівника в компанії в цілому;
- стиль спілкування співробітників в організації, який підтримують всі;
- модель поведінки співробітника компанії, яка відображає принципи роботи, особистісні характеристики.

Сучасні економічні умови вимагають нових підходів до управління організаціями з метою забезпечення їх високої ефективності та конкурентоздатності, що безпосередньо впливає на організацію вищої освіти. Сучасне українське суспільство характеризується стрімкими змінами та відсутністю економічної, політичної і соціальної стабільності.

Сутність цих змін багато в чому визначає роль, місце та образ управлінського персоналу в суспільстві, вносить корективи у зміст професійної діяльності та вищу освіту. Прагнення до адекватного розв'язання актуальних проблем, пошуку нових способів вирішення управлінських проблем, соціально відповідальної поведінки, розвитку та підтримання організаційної культури як детермінуючого фактору її ефективності, – все це забезпечує результативне виконання професійно-управлінської діяльності, формування позитивного образу управлінця нового типу, на безпосередній вплив здійснює якість вищої освіти [7].

Слід зазначити, що на даному етапі існування вищої освіти процес формування професійної компетентності фахівців з менеджменту, під час здобування ними відповідної спеціальності, є недосконалим. Головним чином це пов'язано із використанням застарілих підходів до підготовки спеціалістів, що розроблялись і вдосконалювались під ідеальну ринкову модель економіки, якої в чистому вигляді, тим більше в Україні, не існує. Отриманий диплом фахівця з менеджменту не дає достатніх теоретичних і практичних навичок, основи яких виникли у комерційному середовищі і науково ще не описані, досить часто через невідповідність вимогам чинного законодавства. Але такі реалії існують і компетентність фахівця з менеджменту буде достатньою в тому випадку, коли він буде володіти не тільки теоретичними знаннями, а й існуючою практикою.

З урахуванням зазначених факторів формування компетентності фахівця з менеджменту має відбуватись у результаті проведення суттєвих змін в організації освітнього процесу, проведення його технологічного, технічного та методичного переоснащення у вищих навчальних закладах. Оновлена модель надання знань, умінь та навичок для формування професійної компетентності фахівців з менеджменту має бути результатом переосмислення досвіду їх підготовки, враховувати наступні аспекти її вдосконалення:

- обґрунтування методологічних засад формування професійної компетентності фахівця з менеджменту в процесі його навчання у відповідному вищому навчальному закладі;

– наукове теоретичне обґрунтування сучасних практичних процесів за різними напрямками управління приватними та державними підприємствами, державними установами, бюджетними та іншими організаціями для актуалізації навчальних планів та програм;

– пошук адекватних теоретичних засад щодо забезпечення педагогічною, психологічною, філософською, соціологічною, економіко-математичною, юридичною, маркетинговою інформацією, яка стосується формування професійних компетенцій у фахівця з менеджменту в процесі його навчання у закладах вищої освіти [1];

– забезпечення якісного процесу формування професійної компетентності фахівця з менеджменту під час навчальної і позанавчальної роботи шляхом надання можливостей для апробації теоретичних знань у практиці діяльності підприємств, установ та організацій різних форм власності та галузевої приналежності;

– вивчення, систематизація, переосмислення та впровадження у навчальний процес передового досвіду у підготовці фахівців з менеджменту у закладах вищої освіти, що має враховувати індивідуальні особливості кожного претендента на керівні посади та можливості успішного виконання ним посадових обов'язків, зважаючи на існуючі особистісні виклики, вимоги та обмеження щодо компетентності ідеального менеджера;

– забезпечення інноваційного характеру навчання, що дозволяє нехтувати існуючими стереотипами у цьому процесі, допомагати зрозуміти місце, роль, завдання та функції професіонала з менеджменту в системі суспільних, виробничогосподарських і міжособистісних стосунків під час майбутньої професійної діяльності;

– проведення принципово нових педагогічних досліджень щодо теорії і практики формування професійної компетенції майбутніх фахівців з менеджменту, результатом яких повинні стати нові методи, методики, підходи, принципи, способи та інструменти навчання, вивчення, аналізу та опису особистісних та управлінських якостей фахівців з менеджменту [8].

На основі реалізації зазначених напрямків удосконалення системи навчання фахівців з менеджменту у вищих навчальних закладах буде створено достатньо передумов до формування їх професійної компетентності, що безпосередньо впливе на якість формування корпоративної культури сучасних підприємств. У випадку наявності змін у середовищі функціонування менеджера потрібно оперативно на них реагувати, чітко та адекватно оцінювати потенційний вплив і робити відповідні перетворення у освітньому процесі [4].

Список використаних джерел

1. Бережна Г. В. Фактори професійного розвитку менеджерів у міжнародному бізнесі / Г. В. Бережна // Держава та регіони. – 2012. – № 2. – С. 67–72.
2. Зеліч В.В. Роль та місце корпоративної культури та її вплив на розвиток підприємств / В.В.Зеліч // Інфраструктура ринку, 2017.- №6. – С.21-25.
3. Ілляшенко С.М., Овчаренко М.І. Умови та особливості становлення корпоративної культури вітчизняних підприємств /С.М. Ілляшенко, М.І. Овчаренко // Економіка та управління підприємствами. Проблеми економіки – № 3, 2012. – с. 115–118
4. Пелешко Л. В. Формування професійної компетентності фахівців з менеджменту / Л. В. Пелешко // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. - 2016. - № 3. - С. 97-102.
5. Сова А. В. Роль керівника в формуванні організаційної культури / А. В. Сова. // Ефективна економіка. - 2015. - № 6. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_53
6. Тарасова О.В. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства / О.В. Тарасова //Економіка харчової промисловості. – № 3 (19) / 2013. – с. 28–32.
7. Химич І. Г. Формування корпоративної культури підприємства в сучасних економічних умовах / Химич І. Г. // Сучасні соціально-економічні проблеми теорії та практики розвитку економічних систем: колективна монографія. - Т. : ФОП Осадца Ю.В., 2016. - С. 105–116.
8. Яцик М. Р. Теоретичні і практичні аспекти формування професійної компетентності майбутніх магістрів з менеджменту економічної безпеки / М. Р. Яцик // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія "Педагогічні науки: реалії та перспективи". – 2013. – Вип. 44. – С. 273–278.

Червінська Л.П., д.е.н., професор
*ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім.В.Гетьмана»
(м. Київ, Україна)*

Червінська Т.М., к.е.н., доцент
*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
(м. Київ, Україна)*

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Сучасне життя розвивається бурхливими темпами. Останнім часом з'явилися нові канали соціалізації, які суттєво впливають на процеси формування молоді, її адаптацію в суспільстві. Одним із них є глобальний інформаційно-мережевий простір, який пронизує всі сфери соціального життя. Знижується роль офіційно-інституціональних каналів адаптації і водночас зростає вплив безпосереднього оточення, ЗМІ, зразків масової культури. Сучасне інформаційне поле впливає на молодь як на найбільш мобільну соціальну групу, готову до сприйняття нових цінностей і норм. Молодь, порівняно краще засвоює нові інформаційні технології і стає їх основним користувачем. Вона починає по-новому вирішувати завдання самореалізації і самопрезентації. Це пов'язано з можливостями соціальних мереж формувати комунікаційні поля, які діють постійно, забезпечити анонімність, яка дозволяє людині проявити більшу свободу, переживання емоцій, які не реалізовані в реальному житті. З'являється ілюзія постійного включення у взаємодії, відсутності психологічних бар'єрів [3,4]. При цьому виникає залежність молоді від глобального простору, зменшення соціальних контактів, що може призвести до дезадаптації, депресій. Занурюючись в інтернет-системи, людина поступово ізолюється від живого спілкування, тому постає проблема комп'ютерної самотності, інформаційно-технологічної самоізоляції індивіда, що часто негативно позначається на його адаптації.

Тут можна нагадати адаптований варіант теорії поколінь, розробленої вченими Н.Хоувом і У.Штраусом (N.Howe, W.Strauss) в 1991р., в якому виділяють наступні покоління нині живих людей: Переможці - 1900-1922 року народження, Мовчазні - 1923-1942, Бебі-бумери - 1943-1962, X (ікс) - 1963-1982, Міленіум або Y (ігрек) - 1983-2002, Z (зет) – з 2003 року народження в різних джерелах приводиться дещо інша класифікація поколінь за роками народження [1]. Щодо цього у ХХІ столітті з розвитком високих технологій відбуваються великі зміни у сфері освіти. Викладачі відзначають, що традиційні методики і інструменти навчання не дають необхідних результатів. Сьогоднішні студенти - це представники покоління Y, вже тотально залучені в цифрові технології, для яких традиційна модель навчання в установах вищої освіти вже не є цілком ефективною. На зміну їм йде кардинально нове покоління студентів. (Зараз - це дошкільнята та школярі, народжені після 2000-х років), що проходять соціалізацію в епоху бурхливого розвитку інформаційних технологій, і умовно названих Поколінням Z («цифрове покоління», «цифрові аборигени», Net Generation, Internet Generation, Digital Native, Покоління ЯЯЯ і ін.).

Принципова відмінність «цифрового покоління» полягає в тому, що технології у нього «в крові», діти користуються ними вже зовсім на іншому рівні, так як зростають в епоху смартфонів, високого візуального дозволу, об'ємного звучання, 3D і 4D графіки, мобільних технологій, комп'ютерних ігор, глобалізації та постмодернізму. Вони не пам'ятають світ без інтернету і соціальних мереж. Те, що попередні покоління називали «новими технологіями» або «технологіями майбутнього», для покоління Z вже сьогодення.

Дослідники вже відзначають наступні характеристики, проблеми та особливості мислення нового покоління: діти мало не з моменту народження на інтуїтивному рівні взаємодіють різною електронікою і спілкуються із зовнішнім світом переважно через екранування мобільних телефонів, дисплеї комп'ютерів; є активними споживачами високих

технологій і гаджетів; їм важко заводити друзів в реальному світі; віртуальне спілкування превалює над особистим; діти швидко вступають в онлайнний контакт, проте реальні дружні зв'язки для них ускладнені; кожен день діти та підлітки встигають переглянути безліч екранів, тому у них росте швидкість сприйняття інформації, проте вони утримують увагу на одному предметі приблизно 8 секунд; для дітей набагато звичніше читати короткі новини; образ їх думок відрізняється фрагментарністю, а судження - поверхневистю («кліпове мислення»); у них немає «героїв» і «авторитетів», є тільки «кумири» (як і у покоління «Грек»); авторитет батьків і викладачів зменшується на користь всезнаючого інтернету, збільшується психологічна дистанція між дитиною і дорослим, а разом з цим страждає процес передачі досвіду від дорослих до дітей; майже всю інформацію діти покоління Z отримують з мережі, що надає їм впевненості в своїх поглядах, які далеко не завжди правильні; замість телефонних розмов вони вважають за краще обмін SMS, електронними листами, ведення блогів - соціальні мережі, вони мають здатність до «багатозадачності» (одночасно слухають mp3-музику, спілкуються з друзями в чаті, бродять по Мережі, редагують фотографії, роблячи все це під час навчання; їх улюблений предмет в школі - іноземні мови [2,5]. Володіючи рядом унікальних рис і особливостей, це покоління, безумовно, вимагає до себе іншого, інноваційного підходу.

Особливістю даного покоління молоді - більш образне мислення, більш високі вимоги до мотивованості, що вимагає при роботі з учнями наявності більш чітких стимулів, які визначають конкретний результат за конкретну роботу. Є думка, що саме представники цього покоління є найбільш технічно підкованими, амбітними, самостійними, заповзятливими і цілеспрямованими індивідами. Учитель, викладач, навіть найталановитіший, уже не може бути єдиним джерелом інформації. Традиційне навчання з його авторитаризмом, орієнтацією на середнього учня, перевагою репродуктивної діяльності над пошуковою не відповідає вимогам часу. Тому настала необхідність переходу від «передачі знань» до «навчання вчитися», «навчати жити». Сучасному учневі не так треба подати тему, як навчити осмислювати її, а він вже потім шукатиме інформацію, яка допоможе реалізувати проблему. Отож повернути учням інтерес до шкільних предметів, зробити навчання цікавим, посилити бажання учитися спонукає до пошуків нових методів навчання.

Природно, вищеописане характеризує загальні тенденції. Однак дані особливості покоління майбутніх студентів уже сьогодні слід враховувати в процесі розробки освітніх програм закладів вищої освіти; потребують перегляду форми довузівської та профорієнтаційної роботи з потенційними абітурієнтами, напрями підвищення кваліфікації та перепідготовки професорсько-викладацького складу. З урахуванням психологічних особливостей нового покоління майбутніх студентів буде потрібно адаптувати методики викладання відповідно до вимог часу, видозмінювати формат викладу матеріалу, використовувати технології з індустрії комп'ютерних ігор. Необхідно спілкуватися з представниками «цифрового покоління» «їхньою мовою», застосовуючи інтерактивні методи, ІТ-технології.

Наприклад, система безперервної освіти, запропонована в Білоруському торгово-економічному університеті споживчої кооперації (БТЕУ), являє собою різноманітність рівнів і форм навчання. На п'яти основних освітніх програмах університету навчаються представники різних поколінь - від літніх людей в Інституті третього віку до молодших школярів і навіть дітей дошкільного віку (вивчення іноземних мов), застосовуються сучасні навчально-методичні підходи до навчання і виховання. З 2014 року університет вже має досвід роботи з дітьми «цифрового покоління» в рамках освітньої програми додаткової освіти дітей та молоді, яка реалізується у вигляді проекту «Копер Лінг» в форматі лінгвістичного і бізнес-табору для школярів на час канікул. Даний проект отримав I місце в VII Міжнародному чемпіонаті «Молодь в підприємстві -2015» за «Кращий освітній проект». Представники «цифрового покоління» активно залучаються до науково-дослідницької діяльності університету. На XXXV міжнародної науково-практичної

конференції для студентів і учнів «Інноваційний потенціал молоді в сучасному світі», організованої в БТЕУ, брали участь школярі. Щорічно проводиться науковий семінар «Шлях в країну "Економіка"» зі школярами 5-11 класів, проходять «Університетські суботи». Широко використовуються звичні для молоді цифрові пристрої - Мультіборд, інтерактивні поверхні, планшети, проектори; застосовуються ігрові методи навчання.

Перший досвід дистанційного навчання в БТЕУ отриманий в 2009 році при організації курсів підвищення кваліфікації для керівників і фахівців споживчої кооперації. У 2013-2014 роках проведена значна робота по впровадженню дистанційних технологій на основних освітніх програмах. При університеті створено спеціальний відділ дистанційних освітніх технологій і інновацій, запущений інформаційний сайт відділу; система дистанційного навчання розгорнута на вебсервері і розміщена на домені sdo.i-bteu.by, інтенсивно розвивається освітній портал університету edu.i-bteu.by. Створені спеціалізовані кабінети сучасних інтерактивних засобів навчання, онлайн-вебінарів; встановлено обладнання для здійснення відео-конференц-зв'язку. Для студентів організовано електронний майданчик для дистанційного навчання студентів БТЕУ на базі Гродненського торгового коледжу. Розроблено понад 65 електронних навчально-методичних комплексів за програмами вищої освіти. Це дозволяє не лише проводити більш цікаво і мотивовано заняття, а й застосовувати сучасні мультимедійні технології навчання студентів «цифрового покоління».

Список використаних джерел

1. Как построить коммуникацию с поколением Z? // IPR Belarus [Электронный ресурс] – 26.04.2016. – Режим доступа: <http://ipr.by/pr-news/kak-postroit-kommunikaciju-spokoleniem-z/>.
2. Конюхова, К. Загадка поколения Z / Ксения Конюхова // КР.ВУ. Комсомольская правда в Беларуси [Электронный ресурс]. – 24.07.2014. – Режим доступа: <http://www.kp.by/daily/26260.4/3138547/>. – Дата доступа: 02.05.2016. __
3. Кучин С.П. «Человеческий капитал» и проблемы трудоустройства молодежи в современной Украине / С.П. Кучин // Экономика и управление. – 2012. – № 3. – С. 131-135.
4. Макогон Ю.В. Труд за рубежом : уч. пособ. / Ю.В. Макогон, Е.С. Шилец, О.А. Доронина. – Донецк: ДонНУ, 2008. – 480 с.
5. The Law of Ukraine «On the promotion of the social and development of young people». Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12/>

Червінська І.А., студентка магістратури
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ ПІДСИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Нині в Україні відбуваються складні трансформаційні процеси, які у своїй перспективі сприятимуть покращенню становища в соціально-економічному суспільному просторі. Кропіткої реанімації потребують всі галузі соціальної та економічної інфраструктури країни, що в свою чергу пов'язано з підвищеною роллю людського потенціалу. Адже лише формування та ефективне використання людського потенціалу дасть змогу країні забезпечити стабільність та отримати значні конкурентні переваги в європейському просторі. Крім того, людський потенціал повинен постійно розвиватися та удосконалюватися за допомогою освіти та професійної підготовки.

Велика увага науковців прикута до проблеми формування людського потенціалу та впливу освіти на розвиток цієї соціально-економічної категорії. Оскільки саме освітня підсистема соціальної інфраструктури є визначальною у формуванні та розвитку людського капіталу.

Актуальність формування людського потенціалу та його ролі у зростанні економіки країни мала місце у працях зарубіжних та вітчизняних науковців. Особливої уваги у дослідженні цієї тематики приділили такі вчені, як: О.В. Акіліна [1], В.В. Близнюк [2],

Д.П. Богиня [3], М.П. Бутко [4], О.А. Грішнова [3], Л.М. Ільч [5], Е. М. Лібанова [6], В.В. Онікієнко [7], А.М. Ревко [3] та інші.

Освіта є домінантою у складі соціальної інфраструктури, яка забезпечує якісний людський розвиток. Під освітою розуміють виховання, навчання і науку, як процеси здобування знань, навичок та умінь. Крім того, це процес передачі від покоління до покоління культурної спадщини, тобто знань, навичок та систем цінностей певної спільноти через соціальний інститут [4, с. 32]. Освітня підсистема соціальної інфраструктури відіграє важливу роль у формуванні та розвитку людського потенціалу, що у значній мірі носить стратегічний характер.

Вважаємо за доречне здійснити аналіз поглядів науковців щодо визначення поняття «людський потенціал». Відтак, В. В. Близнюк розглядає людський потенціал як такий, що охоплює не лише професійно-кваліфікаційні ознаки людини, а й у цілому рівень освіченості, креативності, мобільності, ступінь споживчих пріоритетів, можливість адаптуватися до соціально-економічних змін у суспільстві та інші кількісно-якісні характеристики їхніх носіїв [2, с. 31].

Л.М. Ільч та О.В. Акіліна визначають людський потенціал як «...сукупність продуктивних характеристик окремої людини, що забезпечують її здатність досягати певних результатів виробничої діяльності, вдосконалюватися у процесі праці та вирішувати нові завдання, котрі постають у процесі змін техніки і технологій» [1, 5, с. 106]. Охарактеризувавши це поняття, автори окреслили інтелектуальний, особистісний, комунікативний, професійно-кваліфікаційний та психофізіологічний типи людського потенціалу.

На думку Лібанової Е.М., людський потенціал визначається сукупністю характеристик, що об'єднуються у такі його складові:

- соціально-демографічний потенціал, що включає чисельність населення, гендерну та поколінну збалансованість, стан здоров'я й тривалість життя населення, рівень освіти населення;

- соціально-економічний потенціал відображається у рівні та структурі економічної активності та зайнятості населення, його кваліфікаційно-професійному складі, характері і умовах праці, рівні добробуту населення, ступені затребуваності та використання інтелектуальних ресурсів;

- інтелектуальний потенціал, що втілюється в інноваційній активності, ділових якостях і творчих потенціях індивідів та можливостях їх реалізації;

- соціокультурний потенціал, який визначається станом науки, освіти й культури, особливостями менталітету й світогляду населення, його мотивацією, ціннісною орієнтацією та культурною інтеграцією різних верств населення.

Надзвичайно важливе значення має також узгодженість у розвитку всіх згаданих компонентів людського потенціалу, їх взаємного впливу та зв'язків з економічною динамікою [6, с.35-36].

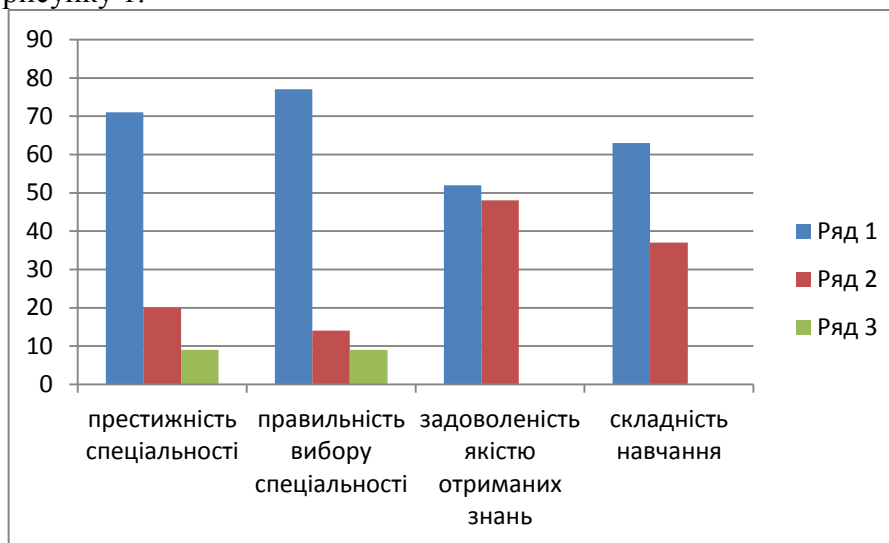
З метою вивчення проблеми формування людського потенціалу в аспекті освітньої підсистеми соціальної інфраструктури, нами було проведено дослідження серед молоді міста Чернігова, а саме серед студентів економічного відділення коледжу Економіки і технологій ЧНТУ, студентів факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації ЧНТУ, та механіко-технологічного факультету ЧНТУ. Доцільність вибірки студентів різних факультетів обумовлена актуальністю теми формування людського потенціалу з позиції різноплановості обраних професій. У дослідженні взяли участь 78 респондентів віком від 18 до 23 років. Програмою досліджень передбачалось проведення анкетування та інтерв'ю серед студентів.

За результатами проведеного дослідження, ми отримали такі дані: на запитання «Чому Ви обрали навчання за даною спеціальністю?» - 71% відповіли, що вважають цю спеціальність престижною; на запитання: «Чи задоволені Ви вибором спеціальності?» - 77% опитаних відповіли, що задоволені, при чому серед незадоволених значний відсоток

займають представники технічних професій; 9% - байдуже. На запитання: «Чи задоволені Ви якістю отримуваних знань?», думки опитуваних розділились на задоволених і незадоволених у співвідношенні 52% і 48% відповідно.

Виконавши аналіз відповідей на питання анкети щодо складності навчання, то ми визначили, що 63% студентів з легкістю долають освітню програму навчального закладу. З них 32% опитаних мають на меті отримати другу вищу освіту. Бажання продовжити навчання за кордоном висловили 7% студентів, що свідчить про патріотичні погляди більшості опитаних студентів, оскільки вважають за потрібне допомогти країні розвиватися у напрямку економічної стабільності та процвітання. Результати дослідження

у аспекті задоволення якістю знань, які отримують студенти Чернігівського національного політехнічного університету на етапі формування людського потенціалу відобразимо на рисунку 1.

1 –позитивна відповідь, 2 – негативна відповідь, 3 – байдуже.

Рисунок 1 –Задоволення якістю знань студентами ЧНТУ

Проаналізувавши дану проблему, ми дійшли висновку, що якість освіти в даний період знаходиться на достатньому рівні, але сфера освітніх послуг соціальної інфраструктури взагалі потребує неабиякого просування в напрямку реформ. Мова йде не лише про фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури, а й коректування освітньої програми в аспекті впровадження інноваційних форм навчання, збільшення уваги до студентів з боку викладачів в аспекті виховання та роботи з профорієнтації. Ці і інші фактори слугуватимуть створенню позитивних умов у процесі формування людського потенціалу.

Список використаних джерел

1. Акіліна О.В. (2012). Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посібник / О.В. Акіліна, Л.М. Ільч. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Алерта. – 820 с.
2. Близнюк В.В. (2006). Оцінка людського потенціалу економічного зростання України: теорія та практика / В. Близнюк // Україна : аспекти праці. - №5. – С. 30-34.
3. Богиня Д.П. (2013). Основи економіки праці : навч. посібник / Д.П. Богиня/ О.А. Грішнова. – К. : Знання-Прес. – с. 313.
4. Бутко М.П., Ревко А.М. (2017). Соціальна інфраструктура як каталізатор модернізації соціогуманітарного простору регіонів України // Регіональна економіка. – №4 (86). – с. 28-37.
5. Ільч Л.М. (2006). Трудовий потенціал України та ефективність його використання : дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / Державний комітет статистики України / Л.М. Ільч. – К. – 223 с.
6. Лібанова Е. М. (2007). Людський розвиток регіонів України : аналіз та прогноз (колективна монографія). – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України. – 367 с.
7. Онікієнко В.В. (1998). Основні тенденції формування трудових ресурсів і зайнятості населення України у довгостроковій перспективі / В.В. Онікієнко // Міжвід. наук. зб. НАН та Мінпраці України. – К. – с. 8 - 57.

Artem Shestak, Student
Scientific supervisor – **Jan-Urban Sandal**, Prof. Fil. Dr.
Chernihiv National University of Technology
(Chernihiv, Ukraine)

DEEP UNDERSTANDING OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP. UKRAINIAN EXPERIENCE OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP.

Interest in the topic of social entrepreneurship, which is understood as activities aimed at addressing or mitigating social problems in society, is caused by a number of events at the regional, federal and international levels.

As a rule, entrepreneurship is understood as an initiative independent activity of citizens aimed at obtaining profit or personal income, carried out on its own behalf, under its property responsibility or on behalf of and under the legal responsibility of a legal entity [1].

Academic science offers various conceptual approaches to the definition of social entrepreneurship. For some researchers, social entrepreneurship is the activity of non-profit organizations seeking alternative strategies for resource provision, for others it is a special form of social responsibility for businesses in the commercial sector that choose a strategy for intersectoral interaction and corporate citizenship; for others, it is a catalyst for social change to address topical social problems.

The Norwegian professor Fil. Dr. Jan-U. Sandal defines social entrepreneurship as the use of the techniques by startup companies and other entrepreneurs to develop, fund and implement solutions to social, cultural, or environmental issues [2].

The difference between commercial entrepreneur and social entrepreneur makes understanding of the topic deeper.

Commercial entrepreneur:

- represents the identification, evaluation, and explanation of opportunities that result in Profit;
- creating change in the society is not the primary purpose of starting the venture.

Social entrepreneur:

- refers to the identification, evaluation and explanation of opportunities that result in social value;
- making profit is not the primary purpose of starting the venture. [2]

It is very important to determine the boundaries and give examples of the activities of a social entrepreneur. Many examples can be very good, but do not correspond to a real definition. Clearly delineated borders will significantly narrow the concept of "social entrepreneurship", which will enable many people to be informed from the very beginning of acquaintance with social entrepreneurship.

There are two main forms of socially valuable activity, which, it seems to me, must be distinguished from social entrepreneurship. The first type of social enterprise is the provision of social services. In this case, a person motivated to make a social benefit chooses an unfavorable situation - for example, AIDS orphans in Africa - and develops a program to address this situation - for example, a school for children. Undoubtedly, this school is a salvation for children, more than that, it can help make their life much better, pull them out of poverty. But if the person is not convincing and does not work on a large scale, then it is unlikely that her actions will lead to stabilization.

Almost all the components of this type of social services are very limited: influence, service area, volume (determined by any resources that they can attract). There is a great risk of losing the confidence of the population who serve these businesses. A large number of such enterprises exist all over the world, the goals of which are very noble, but as if not desirable, they cannot be attributed to social entrepreneurship.

There is a way how such a school can be transformed into a social and entrepreneurial project. But to implement it, you need a plan through which all activities will turn into a network of schools. You also need a foundation for constant support. The result of this whole activity will be a stable network, where even if one school is closed, the system will still function and AIDS orphans can still get education.

The difference between two types of enterprises - one social entrepreneurship and another social service - in the results of their activities. Imagine that Andrew Carnegie built only one library, and did not think about the public library system, which today serves a lot of American citizens. A single Carnegie Library would undoubtedly bring tremendous profits and fame. But it was his vision that created an integrated library system that helps millions of people access information and knowledge, which indicates that Carnegie's activities are social entrepreneurship.

The second class of a social enterprise is social activity. In this case, entrepreneurs are motivated by the same - an unfavorable situation. Even some characteristics of a social activist are the same - creativity, masculinity, desire to help, etc. What is the difference between the activist. Instead of taking direct action to solve the problem, he tries to involve various sectors - the government, NGOs, consumers, etc., that is, forces them to do something instead of him. Such activities can significantly improve existing systems, but still the activist focuses on influence rather than direct intervention in the core of the problem and solving it with the help of his own forces.

Of course, one could call these people entrepreneurs, and no matter how it sounded, but it would not become a tragedy. But we know hundreds of such people, for example, Martin Luther King, Mahatma Gandhi, Vaclav Havel. To call these people entrepreneurs will be unproductive from the point of view of their public, as this would very much confuse a lot of people. [3]

As to Ukrainian experience of social entrepreneurship. February 22, 2018 was held Demo Day of the International School of Social Entrepreneurship SELab. 14 projects - social startups presented their business models aimed at solving various social problems: the Internet shop "Invafis", the inclusive children's center "Krut-Vert", the Kharkov Patronage Service, Music4All, the studio of the blind "AMMA" massage "Zdraviya" animation studio "NEED: necessary education" and others. Some of them have already started, the majority plans to launch within six months.

In February 2018 announced the collection of applications within the framework of the International Social Impact Award program of the Ukrainian Social Academy, which invites young people from 17 to 25 years old who want to learn about social entrepreneurship, embody the idea of a social enterprise or scale up their social business.

The project "Social Entrepreneurship as an Innovative Tool for Solving the Issues of Social Development", implemented by the Eastern Europe Foundation and Childfund Deutschland e.V., will continue its activities in 2018. with the financial support of the Ministry of Economic Cooperation and Development of Germany

In March, with the support of the European Commission in Ukraine, a new project is launched - Social Entrepreneurship: Achieving Social Change from the Bottom Up, which provides nearly three years of painstaking work to develop the system of training future social entrepreneurs, support their business, and provide legislative basis.

Social enterprises are the main operators of the social economy, the interests of which are the well-being of every person. As far as these principles can fit in and develop in the Ukrainian economic system, time will tell.

References

1. Юнус М. Создавая мир без бедности: Социальный бизнес и будущее капитализма / М. Юнус, А. Жоли., 2010. – (Альпина Паблишер)..
2. Fil. Dr. Jan-U. Sandal. International Study Course in Social Entrepreneurship – SE-03-A.
3. Roger L. Martin. Social Entrepreneurship: The Case for Definition [Електронний ресурс] / Roger L. Martin, Sally Osberg. – 2007. – URL: https://ssir.org/articles/entry/social_entrepreneurship_the_case_for_definition.

Черниш О.В., ст. викл.

*Київський національний університет технологій та дизайну
(м.Київ, Україна)*

КОНКУРЕНЦІЯ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Характеризуючи місце ринку освітніх послуг в економічній системі, дослідники приходять до єдиного висновку – він відноситься до системи ринків факторів виробництва, особливого підрозділу ринку продуктивних сил, де номенклатура послуг, попит і пропозиція визначаються кон'юнктурою на ринку більш високого порядку – ринку робочої сили [1].

Ринок освітніх послуг, як складова ринку послуг, щільно пов'язаний і взаємодіє з іншими ринками: праці, інформації, товарів тощо. Поруч із загальними характеристиками, властивими будь-якому товарному ринку, ринок освітніх послуг має свої особливості.

Однією з особливостей освітніх послуг є те, що отриманий ефект та якість важко кількісно оцінити. Це можливо зробити лише через деякий час у процесі професійної діяльності людини, наприклад, через оплату праці. Саме невизначеність кінцевих результатів та якісних показників є чинниками що створюють труднощі для споживачів освітніх послуг при виборі профілю та спеціальності навчання, а для роботодавців – при раціональному відборі кваліфікованих спеціалістів.

Предмет (об'єкт) праці в освіті є досить специфічним. Ним виступає не матеріальне благо, а людська особистість, індивідуальна, неповторна за своєю суттю, яка постійно перебуває у стані розвитку. Причому розвиток освіти неможливий без активної участі самої особистості в процесі навчання та виховання. Людина, яка навчається, є одночасно споживачем освітніх послуг і співучасником їх виробництва. У цьому полягає основна відмінність створення освітніх послуг від будь-яких інших [2, с. 16].

Ще однією особливістю освітніх послуг є висока еластичність попиту на них. Споживачі можуть свідомо обмежувати свої витрати на користь інших статей споживчого бюджету, і навпаки [3, с. 109]. Так, розвиток системи дистанційної освіти видозмінює контакт виробника і споживача послуги, перетворюючи його на віртуальний, тим самим розширюючи попит на різні види послуг освітніх установ [4].

Особливість ринку освітніх послуг полягає у його неоднорідності, багатосегментності через поєднання взаємопов'язаних ринків, які формуються під впливом різних обставин. До ознак структуризації ринку освітніх послуг належать: тип навчального закладу, форма власності, профіль та спеціальність тощо.

Як і будь-якому іншому ринку, ринку освітніх послуг притаманна конкуренція. Важливою умовою ефективного функціонування ринку є взаємодія та узгодження інтересів його суб'єктів. В якості суб'єктів ринку освітніх послуг виступають: споживачі освітніх послуг (окремі громадяни та групи осіб), виробники освітніх послуг (навчальні заклади різних форм власності, окремі юридичні та фізичні особи), держава – як регулятор ринку освітніх послуг. До інтересів споживачів належить отримання знань та вмінь адаптованих до вимог ринку праці та бізнесу; в інтересах виробників розробляти та реалізувати такі освітні послуги, які будуть конкурентоспроможними та користуватись попитом на освітньому ринку; держава ж зацікавлена у створенні умов для підготовки висококваліфікованих спеціалістів та підвищення якості людського капіталу.

Конкуренція у освітній сфері проявляється у поведінці виробників освітніх послуг – навчальних закладів. При цьому розвиток конкурентних відносин відбувається за різними напрямками, серед яких виділяють наступні: конкуренція між закладами вищої освіти різних форм власності; конкуренція між навчальними закладами за студентів; конкуренція за висококваліфіковані викладацькі кадри; конкуренція за державне фінансування тощо.

Суб'єкти ринку освітніх послуг, як і учасники будь-якого іншого ринку, конкурують між собою. Виходячи із змістовного значення власне терміна «конкуренція», який означає змагання, суперництво, зіткнення, сьогодні конкуренцію називають основою, енергією

розвитку ринкової економіки, обов'язковою умовою розвитку в цілому при постійній зміні складу її суб'єктів.

Конкуренція на ринку освітніх послуг як економічний процес може розглядатися на декількох рівнях: мікроекономічний рівень (конкуренція між викладачами кафедр, навчальних закладів); мезоекономічний рівень (конкуренція між регіональними навчальними закладами); макроекономічний рівень (конкуренція на національному ринку освітніх послуг); глобальний рівень (конкуренція на глобальному ринку освітніх послуг).

На кожному рівні розгляду конкуренції ступінь її розвиненості визначається, з одного боку, наявністю певного конкурентного середовища, з іншого – конкурентоспроможністю учасників ринкових відносин.

На ринку освітніх послуг простежується конкуренція між державними та приватними навчальними закладами. Обидві форми мають свої переваги та недоліки. Державна освіта базується на відповідній матеріально-технічній базі, проте до її проблем можна віднести жорстку залежність від бюджетного фінансування, складність процедур акредитації та ліцензування спеціальностей, бюрократизацію навчального процесу. Приватній же освіті притаманно швидке реагування та зміну попиту та надання платних освітніх послуг. Проте приватні навчальні заклади мають і недоліки: найчастіше вони функціонують в орендованих приміщеннях, стикаються з недостатністю та плінністю висококваліфікованих кадрів.

Предмет конкуренції – це продукт діяльності суб'єктів, з яким вони виходять на ринок. Стосовно сфери вищої освіти найзагальнішим предметом конкуренції виступають освітні послуги.

Конкурентоспроможність освітньої послуги – це сукупність якісних та вартісних характеристик специфічного товару «освітня послуга», що забезпечують задоволення конкретних потреб споживачів (вартість послуги, якість, відповідність встановленим нормам та стандартам, імідж навчального закладу, мода на професії, географічний чинник тощо). На *рис. 1*. представлено модель визначення конкурентоспроможності освітньої послуги у сфері вищої освіти. Відповідність або невідповідність суб'єкта ринкового суперництва умовам ринкового середовища, свідчить про рівень конкурентоспроможності, показує наскільки продуктивний та ефективний суб'єкт по відношенню до конкурентів та вимог споживачів послуг.

У зв'язку з цим прихильники концепції людського капіталу вважають, що освіта є важливішим засобом соціально-економічної політики держави, ніж трансфертні виплати, прогресивне оподаткування чи перерозподіл багатства.

Для забезпечення конкурентоспроможності та виживання в сучасних умовах заклад вищої освіти повинен перебудовувати тактику та стратегію своєї економічної діяльності.

Рис.1. Модель визначення конкурентоспроможності освітньої послуги
 (адаптовано автором за даними [5])

Список використаних джерел

1. Каленюк І.С. Економіка освіти: Навч. посібник / І.С. Каленюк – К.: Знання України, 2003. – 316 с.
2. Падалка О.С., Каленюк І.С. Економіка освіти та управління: посібник/ Падалка О.С. - К.: Педагогічна думка, 2013.– 184 с.
3. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2004. – 254 с.
4. Гарашук О. Детермінанти ринку освітніх послуг // Вісник ТДЕУ. - №2., 2006.
5. Тарасенко І.О. Сталий розвиток підприємств легкої промисловості: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: КНУТД, 2010. – 390 с.

Шестаковська Т.Л., к.е.н.
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)
Янь Хуаньхуань, асистент
Цзянсуський педагогічний університет
(м. Сюйчжоу, Китайська Народна Республіка)

БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

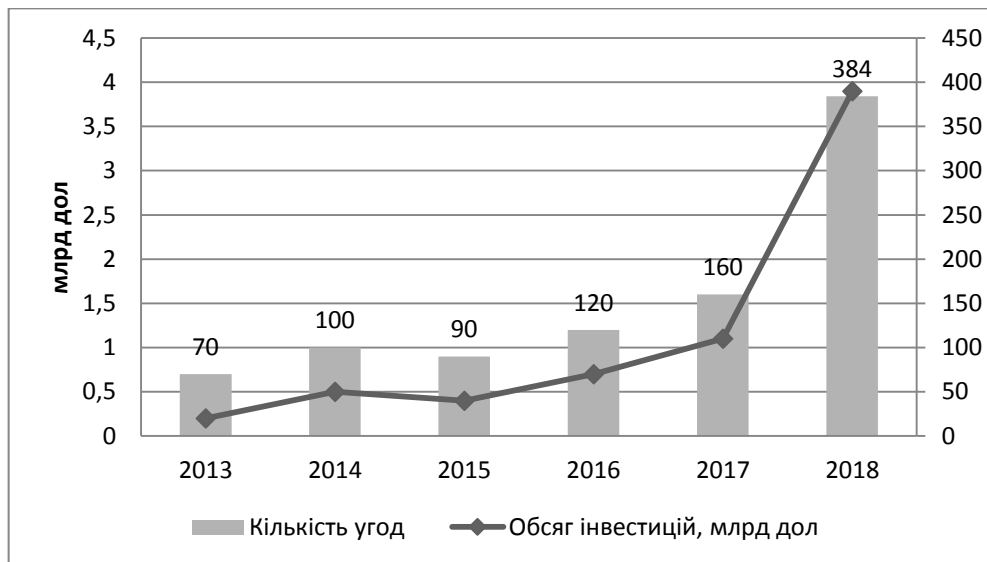
В Україні розвиток національної економіки безпосередньо залежить від швидкості переходу до інформаційної економіки, яка визначається як господарська діяльність, де ключовим фактором виробництва є дані в цифровому вигляді, обробка великих обсягів і використання результатів аналізу яких порівняно з традиційними формами господарювання дозволяють значно підвищити ефективність функціонування різних секторів (бізнесу, держави, закладів освіти, громадськості тощо). Без інформаційної економіки неможливо забезпечити конкурентоспроможність країни на світовому ринку, в зв'язку з цим вона стає найбільш пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку України. Інноваційним інструментом інформаційної економіки, яка дозволяє забезпечити всі необхідні умови та механізми, є технологія блокчейн. Блокчейн – це ланцюжок блоків, розподілена база даних, доступ до якої може отримати будь-яка людина. Тобто це «технологія розподіленого реєстру», тут не існує централізованого регулятора, який міг би розпоряджатися блокчейн на власний розсуд. Особливість блокчейн полягає в тому, що дані, внесені один раз, мають свою історію, що дозволяє перевірити походження інформації та її достовірність. Ці дані не можуть бути ніким змінені, вони багаторазово продубльовані і зберігаються в розподіленій мережі, яка сформована та підтримується усіма учасниками. Інформацію в базу даних можна тільки додавати, але не перезаписувати. Достовірність документа легко простежується, так як кожен учасник бачить, ким він був записаний в блокчейн систему. Інформація завжди доступна, її не можна підробити, вона прозора, бази даних роблять її надзвичайно стійкою до незаконного втручання, у неї більш низька вартість обслуговування. У міру того як інструменти блокчейн стануть доступнішими, міжнародні платежі будуть здійснюватися тільки з використанням технології блокчейн і будуть проходити набагато швидше та коштувати дешевше. Крім цього, завдяки такій технології вдасться уникнути численних помилок при обробці транзакцій та скоротити кількість шахрайських операцій [1].

На сьогоднішній день у світі розвиток технологій відбувається з вражаючою швидкістю і якщо раніше вони впливали в більшій мірі на відносно нові та високотехнологічні галузі, то зараз прийшов час соціальної сфери. У даному контексті на особливу увагу заслуговують саме заклади вищої освіти. Проблема освітніх установ полягає в тому, що вони сильно прив'язані до паперових носіїв. А це призводить до того, що збір інформації на паперових носіях створює додаткове навантаження на співробітників, дозволяє вносити будь-які зміни в документи; форми звітності про успішність в різних освітніх установах можуть не збігатися, що знижує ефективність роботи персоналу; відсутність повної бази даних про випускників, які володіють специфічними навичками, ускладнюють роботодавцям пошук потрібних фахівців; відсутність відкритої бази даних про працевлаштування випускників та переході їх на іншу роботу не дозволяє освітнім організаціям оцінювати ефективність їх роботи за своїми програмами і вносити швидко корективи; відсутність відкритості та прозорості фінансових потоків закладів вищої освіти, розподіл фінансів по різних структурним підрозділам, участь в тендері та інші проблеми. Для того щоб вирішити всі ці проблеми і підвищити ефективність роботи закладів вищої освіти, необхідно впроваджувати в сферу освіти сучасні технології, а саме, технології блокчейн.

Експерти визнають технологію прозорою і надійною в порівнянні з вже наявними в освітньому середовищі інструментами та підходами. Вона дозволяє підвищити довіру

користувачів при здійсненні платежів або укладанні контрактів. Можливість взаємодіяти без посередників сприяє зняттю бар'єрів і виключає ризики участі недобросовісних третіх осіб. Саме за допомогою технології блокчейн вбачається можливість ефективної реалізації моделі Quadruple Helix шляхом розширення співробітництва між суб'єктами секторів вищої освіти, підприємництва, держави, суспільства на основі прозорості, оперативності та застрахованості від можливих ризиків.

Світовий досвід вражає масштабами застосування Blockchain-технології в різних сферах, у тому числі і сфері освіти. За перші три квартали 2018 року венчурні інвестиції в блокчейн-стартапи досягли 3,9 млрд доларів (це на 280% більше, ніж за весь 2017 рік), рис. 1.

Рис.1. Динаміка розвитку блокчейн-технологій в світі*

*Джерело: [1-2]

До числа перших закладів вищої освіти у світі, які почали впроваджувати технологію блокчейн відносяться: Media Lab Массачусетського технологічного інституту; Університет Никозії на Кіпрі та школа інженерного програмування Холбертон в Сан Франциско. Так, Media Lab почала видавати цифрові сертифікати, що підтверджують факт пройденого навчання [3]. Компанія Sony Global Education, Inc. оголосила, про те, що пристосувала можливості технології блокчейн для використання в галузі освіти [4]. На поточний момент технологія дозволяє здійснювати між двома зазначеними сторонами зашифровану передачу даних таких, наприклад, як академічні кваліфікаційні записи. Технологія має потенціал, який забезпечить в майбутньому можливість реалізації абсолютно нової мережевої інфраструктури для спільного безпечного використання інформації та її оцінювання. Нами систематизовані можливі сфери використання блокчейн-технології, які сприятимуть модернізації закладів вищої освіти в умовах інформаційного суспільства:

1. Блокчейн здатний дозволити відмовитися від використання інформації на паперових носіях. Блок-ланцюг може безпечно і постійно зберігати всі записи, видавати надійні сертифікати, нагороди, передавати кошти та відслідковувати успіхи в навчанні протягом усього життя кожної людини.

2. Немає необхідності в центральному органі влади для перевірки сертифікатів. Закладам вищої освіти більше не доведеться направляти копії документів випускників за запитом різних організацій і компаній з метою підтвердження факту отримання освіти. Більше не буде «липових» лікарів, так як всі дипломи будуть зберігатися у вільному доступі і легко піддаватися перевірці. Управління інтелектуальною власністю також буде спрощено. Блокчейн буде відслідковувати першоджерела публікацій і цитат, скасувавши необхідність в наглядових органах. Він також може допомогти автору цитованої роботи отримати автоматичну оплату за використання його праць.

3. Заклади вищої освіти матимуть значний економічний ефект. Оскільки люди, які беруть участь у використанні блочного ланцюга, мають право власності та контроль над своїми персональними даними, заклади освіти значно скоротять витрати на управління даними. Також можливість проведення студентського фінансування через Блокчейн, у вигляді ваучерів. Відповідно до цього сценарію державне (або спонсорське) фінансування навчання буде видаватися студентам у вигляді «ваучерів» через Блокчейн. Ваучери можуть бути запрограмовані на виділення траншів фінансування студенту або освітньої організації на основі певних критеріїв ефективності, таких як оцінки або результати тестів [3].

4. Використання криптовалюти на основі блокчейна спростить платіжні системи закладів вищої освіти. Всі виплати, такі як стипендії та гранти будуть перераховуватися практично миттєво після подачі відповідних документів. Крім цього можна буде створювати призначені для користувача цифрові валюти для фінансування грантів і проектів.

5. Налагодження механізму управління інтелектуальною власністю (зокрема, відкриті освітні ресурси).

Отже, варто зазначити, що інтерес до технології блокчейн для вищої освіти дуже великий. Дослідження в цьому напрямку, про які відомо до цього часу, орієнтовані на рішення задач аутентифікації, верифікації та управління. Результатом впровадження блокчейн-технологій стане автоматизація процесів надання освітніх послуг, що призведе до епохи цифрових контрактів і безпаперових операцій, значної економії ресурсів. Це означає, що економічну стабільність та конкурентоспроможність зможуть зберегти заклади вищої освіти, які використовують сучасну цифрову інфраструктуру. Тобто, розвиток інформаційної економіки, автоматизація та впровадження технологій блокчейн в закладах вищої освіти є природним закономірним процесом, що створює новий світ з іншою системою цінностей, соціальних норм і економічних законів.

Список використаних джерел

1. Алексеев Н. (2018) Блокчейн – без посередників. URL: <https://secretmag.ru/trends/scenarios/ blokchein-mir-bez-posrednikov.htm>.
2. Belshow D. (2016) Avoiding pointless (Open Badges-related) blockchain projects. Discours.es. 2016. March 03. URL: <http://discours.es/2016/avoiding-pointless-open-badges-related-blockchain-projects>.
3. Schmidt Ph. (2015) Certificates, Reputation, and the Blockchain. MIT MEDIA LAB. 2015. October 27. URL: <https://medium.com/mit-medialab/certificates-reputation-and-the-blockchain-ae03622426f#rkyvjgpxd>.
4. Russel J. (2016) Sony Plans To Develop An Education And Testing Platform Powered By The Blockchain. February 22. URL: <https://techcrunch.com/2016/02/22/sony-is-building-an-education-and-testing-platform-powered-by-the-blockchain/>.

Шкурко С.С., студент V курсу, гр. МСРп-171
Науковий керівник – к.н.держ.упр. **Вербицька А.В.**
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Під соціальним ризиком сьогодні слід розуміти ймовірні події, які породжуються об'єктивними соціально-значимими причинами і призводять до втрати заробітку особи, зниження доходів нижче прожиткового мінімуму, необхідності в медичній допомозі та інших соціальних послугах. Система соціальних ризиків не є сталою, вона динамічно змінюється із розвитком суспільства та проголошеними ним цінностями [2].

Сучасне суспільство є суспільством ризику, тобто таким, що виробляє технологічні та соціальні ризики, з одного боку, і “споживає” їх – з іншого. Ризики виникають у всіх сферах життєдіяльності суспільства – економічній, політичній, соціальній та інших [3].

Людина є джерелом певної інформації і її споживачем – отже, і нові можливості розвитку суспільства, і нові ризики пов'язані з людиною, її життям і її діяльністю. В процесі глобальної інформатизації втрачається національна ідентичність. Основним протиріччям і

рушійною силою розвитку нового суспільства, заснованого на мережевих структурах, є протиріччя між глобалізацією світу й ідентичністю конкретної спільноти. Виникають співтовариства, які об'єднуються навколо ідентичності опору. Цей опір спрямовано проти основної тенденції розвитку сучасного суспільства – глобалізації. Із зростанням обсягу інформації людям стає важче орієнтуватися в її змісті, захищати себе від її надлишку [5].

Інформація завжди використовувалась як зброя в війнах і інструмент політичної боротьби – це збір секретних даних, агітація, дезінформація, пропаганда, що є вкрай актуальним для нашої країни в умовах гібридної війни. В умовах глобалізації інформаційного простору ця боротьба виходить на новий рівень. Інформаційні операції, атаки загрожують виведенням з ладу всіх електронних систем управління країною, її збройними силами, державною інфраструктурою. Сучасний інформаційний простір дедалі активніше використовується терористами для координації своєї діяльності, організації зв'язку і залучення фінансування. Усвідомлюючи потенціал, яким володіють нові інформаційні технології, низка міжнародних терористичних організацій останнім часом намагається встановлювати зв'язки із глобальними мережевими співтовариствами хакерів. Терористами ведеться робота з можливого їх залучення в майбутньому для планування та проведення терористичних актів [6].

У сфері економіки виникають потужні монополії і транснаціональні корпорації, які концентрують у своїх руках неосяжні багатства і велику владу. Формується впливовий прошарок інформаційної олігархії, яка прагне диктувати свої умови ринку, отримуючи величезні монополійні надприбутки (інформаційну квазіренду).

В час інформаційного розвитку суспільства більш стали соціальні ризики залишаються актуальними для нашої країни. В Конституції України окреслюється менш вузьке коло соціальних ризиків, ніж передбачено іншими нормативно-правовими документами. Так, в Конституції йдеться про втрату працездатності, старість, втрата годувальника, безробіття. В аспекті способів державного забезпечення розрізняють традиційні і нетрадиційні соціальні ризики. Для визначення переліку традиційних ризиків, як правило, посилаються на норми Конвенції МОП № 102 та Європейського кодексу соціального забезпечення. Зокрема згідно з Кодексом держави повинні надавати соціальні допомоги у зв'язку з 9 традиційними соціальними ризиками — хворобою, безробіттям, старістю, трудовим каліцтвом, професійною хворобою, вагітністю та пологами, утриманням дітей, інвалідністю, втратою годувальника [1].

У законодавстві України «традиційні» соціальні ризики покладено в основу загальнообов'язкового державного соціального страхування [2].

З часом розширилося коло соціальних ризиків, які в літературі отримали назву «нетрадиційних». Серед них такі, як: народження, виховання та утримання, освіта дітей, малозабезпеченість (бідність), самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи й ін. В усіх зазначених випадках в Україні право особи на матеріальну підтримку реалізується на базі окремого способу державного забезпечення – виплатою державної соціальної допомоги за рахунок Державного і місцевих бюджетів [3].

Соціальні ризики залежно від ступеня типовості та причини виникнення поділяються ще на такі види, як:

- загальнолюдські (загально-соціальні), які зумовлені біологічною, фізіологічною і соціальною природою людини (хворобу, непрацездатність, материнство, сімейні витрати, безробіття, старість, смерть, вдівство),
- професійні, які зумовлені негативними факторами виробництва — небезпечними, шкідливими, важкими умовами праці (трудова каліцтво, професійне захворювання),
- державно-політичні, що спричинені воєнними діями, політичними репресіями (після нараження на які громадянам надається статус «інвалід війни», «учасник війни», «ветеран війни», «жертва політичних репресій» й ін.);

- техногенні, що зумовлені техногенними катастрофами чи явищами (після нараження на які громадянам надається статус «учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС», «потерпілий від Чорнобильської катастрофи» й ін.)
- екологічні, які зумовлені екологічними катастрофами чи явищами (після нараження на які громадянам надається статус «постраждалий від стихійного екологічного лиха», «постраждалий при екологічній катастрофі» й ін.) [2].

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» / Верховна Рада України. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» / Верховна Рада України. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2240-14>
4. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять / Н.Б. Болотіна // Право України. – 2000. – №4. – С. 39-41.
5. Холявко, Н. І. Сутність інформаційного суспільства і систематизація наукових підходів до його трактування / Н. І. Холявко // Молодий вчений. - 2017. - № 12 (52). - С. 787-790
6. Nadraga, V. I. Theoretical bases of risk management of social-labor sphere / V. I. Nadraga // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 4 (12). Ч. 2. – С. 8-15.

Шостак Ю.П., студентка 5 курсу, група ЕО-18м-1
Науковий керівник - Гільорме Т.В., к.е.н., доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
(м. Дніпро, Україна)

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

У процесі еволюції соціально-економічних систем відбуваються зміни у способах перерозподілу створеної доданої вартості для розвитку людського капіталу. На сучасному етапі подолання наслідків світової фінансової кризи, глобальних проявів нестабільності стан соціальної інфраструктури істотно впливає на ціннісні характеристики відтворювального процесу. Задоволення соціальних потреб усіх членів суспільства, незалежно від форми власності, має супроводжуватися трансформацією складових соціальної ринкової держави, орієнтованої на запити людини.

Світовою спільнотою розроблені та прийняті на саміті ООН у 2015 р. комплексні глобальні цілі всеохоплюючого стійкого розвитку [2]. Вони стали рушійною силою державної політики багатьох країн, спрямованої на людський розвиток, підґрунтям її переорієнтації в гуманітарному напрямі. Зазначені цілі віднесено до пріоритетів стратегії реформ в Україні. Проте проблема формування соціальної інфраструктури потребує окремого вивчення з точки зору впливу її складових на забезпечення підвищення рівня життя громадян та його якості.

Освіта є складовою системи соціальної інфраструктури. Саме модернізація вищої освіти призводить до розвитку людського капіталу, забезпечує становлення інформаційної економіки в Україні.

Тематика людського капіталу та ролі соціальної інфраструктури в його відтворенні широко відображена у світовій і вітчизняній економічній думці. Її наукові витoki сягають праць представників класичної й неокласичної політичної економії. Дж. С. Мілль, В. Петті, Д. Рікардо, А. Сміт [3, 5, 6] запропонували й досліджували ідею «економічної людини», показавши, що в індустріальному суспільстві вона стає основною продуктивною одиницею та суб'єктом виробництва. Від її індивідуальних (особистісних) рис, ступеня участі у виробничому процесі, характеру відносин між працівниками й роботодавцями безпосередньо залежать продуктивність праці, обсяг прибутку та громадського багатства.

Сучасні наукові інтерпретації ідей і поглядів на розуміння сутності людського капіталу

ґрунтуються на працях Г. Беккера, Т. Шульца [6], котрі заклали в основу економічної теорії категорію «людський капітал». Представники неокласичних шкіл світової економічної думки А. Маршалл, Л. Мізес, І. Фішер [4] та ін. показали, що брак відповідних чинників відтворення «економічної людини», її продуктивних рис негативно позначається на технологічному й суспільному прогресі. Тому в працях названих дослідників велику увагу приділено вивченню взаємозалежності якості відтворення людини, її розумової та креативної активності від характеру економічних відносин, ресурсного забезпечення освіти, стану науки й техніки.

З ускладненням відтворення людського капіталу зростає потреба в подальшому розробленні концепцій і програм управління й координації процесів накопичення та використання людських ресурсів країни в інноваційному розвитку. Разом із тим, незважаючи на численні дослідження різних складових відтворення людського капіталу, на окрему увагу заслуговують питання вдосконалення соціальної інфраструктури.

Об'єктивні перетворення в національному економічному просторі, що відбуваються під впливом трансформаційних зрушень, обумовлюють докорінні зміни у структурі й організації соціально-економічних систем. Важливим напрямом формування парадигми розвитку та функціонування соціальної інфраструктури у складі соціально-економічних систем є зростання її всеосяжного значення для підвищення конкурентоспроможності й перспектив інноваційного розвитку економіки [1]. Необхідно переоцінити роль і функції інфраструктури в загальному суспільному відтворенні та людського капіталу як його складової в контексті модернізації економічної системи.

Потреба у створенні належних умов для інноваційного поступу української економіки зумовлена тим, що вона поступається розвинутих країнам за часткою інноваційної складової у ВВП. Під впливом фактору інноваційності посилюється взаємозалежність ефективності й конкурентоспроможності економіки від рис людського капіталу та людини загалом як творця й носія інноваційних ідей, програм і технологій.

У сучасних умовах доступ до інформації разом із мотивацією та вмінням громадян раціонально використовувати всі види ресурсів відіграє важливу роль для зміцнення конкурентоспроможності країни. Освіта, як і культура, великою мірою визначає добробут держави, специфіку національної свідомості. Загальною місією освіти виступає поширення та збереження нагромаджених знань задля забезпечення зростання людського капіталу й цивілізаційного розвитку.

Освітня діяльність являє собою передавання та поширення обсягу інтелектуальних здобутків із метою формування людини як особистості та члена спільноти, виконавця суспільно важливих функцій. Дослідження освітнього середовища й рівня населення повинне повсякчас перебувати в центрі уваги вчених і можновладців. При цьому варто пам'ятати, що наразі є гостра потреба не в загальних, а у фахово орієнтованих знаннях і трудових навичках, котрі гарантуватимуть набуття економічно активним населенням високої професійної майстерності. Сьогодні висуває нові вимоги до освітнього процесу – він має швидко адаптуватися до новітніх досягнень науково-технічного прогресу, відповідати реальним перспективам розвитку галузей економіки, слугувати передумовою формування людського капіталу.

До ключових питань, що постають перед більшістю країн як у довго-, так і в короткостроковій перспективах у контексті відтворення людського капіталу, належить побудова ефективної системи соціального захисту населення, здатної розв'язувати нагальні й перманентні соціальні проблеми.

У розвинутих країнах основними чинниками створення ефективної системи соціального захисту, досягнення високого рівня життя громадян є соціальна справедливість, солідарність і державний перерозподіл доходів. Удосконалення соціального захисту повинне відбуватися шляхом економічної й суспільно-політичної трансформації системи адміністративно-територіального устрою, що дасть змогу створити

якісно новий суб'єкт місцевого самоврядування, а саме територіальну громаду на базовому рівні такого устрою, котра матиме всі обов'язкові правові, фінансові й соціальні компоненти для надання належних публічних послуг та забезпечення гідних умов проживання людей.

В Україні інвестиції в людський капітал, у сферу його відтворення й відновлення, які є ключовим напрямом інвестування в розвинутих країнах світу, поки що не посіли належного місця. Саме інвестиції у вищу освіту є забезпеченням розвитку людського капіталу в умовах інформаційного суспільства. Багатофакторність регулювання розвитку соціальної інфраструктури, визначення державних пріоритетів у соціальній сфері окремо взятої країни, система моніторингу потреб членів суспільства, посилення впливу бізнесу, зокрема транснаціональних корпорацій, на сталий розвиток національної економіки – усе це вимагає детального аналізу функціонування цієї інфраструктури [1].

Варто зауважити, що належне відтворення людського капіталу, як і становлення та інноваційний розвиток економіки загалом, являє собою єдиний і водночас суперечливий процес із безліччю взаємопов'язаних умов і факторів. Тому перед суб'єктами управління й усім суспільством завжди стоїть завдання забезпечення економічними та іншими громадськими ресурсами якісного й цілісного відтворення та реалізації біологічних, соціальних і духовних властивостей і рис людини, а отже, і їх поєднання – людського капіталу [7].

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків, що доцільно виокремити соціальну інфраструктуру, оскільки саме вона є чинником відтворення людського капіталу в посткризовому періоді трансформацій. Визнання на всіх рівнях управління прогресивного розвитку самої людини як кінцевої та головної мети розширеного відтворення, найефективнішого й зростаючого ресурсу економіки допоможе досягти інклюзивного зростання.

Соціальна інфраструктура виступає об'єктом інвестування для створення матеріального середовища задоволення потреб членів суспільства, а її розвиток є підґрунтям для довгострокового економічного й соціального зростання. Підвищення ефективності регулювання розвитку соціальної інфраструктури дасть змогу поліпшити систему соціального обслуговування, забезпечити реалізацію прав і обов'язків органів державної влади та управління в питаннях задоволення соціально значущих потреб населення, збільшити їхню зацікавленість у результатах роботи; залучити бізнес-спільноту до процесу розбудови соціальної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Мельничук Д. П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення : монографія / Д. П. Мельничук. – Житомир : Полісся, 2015. – 564 с.
2. Новіков В.М. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку : кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Деєва, І. С. Каленюк та ін. ; за наук. ред. В. М. Новікова, З. С. Сіройча. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2015. – 384 с.
3. Петти У. Экономические и статистические работы / У. Петти ; пер. с англ. – М. : Соцэґиз, 1940. – 286 с.
Принципи економічної науки : реферат підручника А. Маршалла / референт-уклад. В. М. Фещенко. – К.: АДС «УМКЦентр», 2001. – 211 с.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Соцэґиз, 1962. – 684 с.
5. Чухно А. А. Економічна теорія: у 2 т. Т. 1 / А. А. Чухно. – К. : ДНУ АФУ, 2010. – 512 с.
6. Tetiana, H., Karpenko, L.M., Olesia, F.V., Yu, S.I., Svetlana, D. (2018). Innovative model of enterprises personnel incentives evaluation. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(3), 1-6.

Щербаков О.Б., студент II курсу магістратури, гр. МСРп-171,
Акименко Ю.Ф., к.психол.н., доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРАЦІВНИКА ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ

В сучасних мовах трансформації ринку праці спостерігаються диспропорції у попиті та пропозиції на робочу силу, що характеризуються не лише за соціально-демографічними, територіальними чи галузевими ознаками, а й за освітньо-професійними ознаками. Відбувається загострення протиріч між якісними характеристиками працівників та існуючими глобальними потребами економіки, що і стає головною причиною кризи освітньої системи.

На сьогоднішній день, проблема взаємодії ринків праці та освіти набула значної актуальності, так як сучасні економічні системи потребують від працівників здатності постійно оновлювати свої знання та навички, набувати нових компетенцій, що дозволятимуть не лише успішно працевлаштовуватися, а й самостійно створювати нові робочі місця.

Саме тому вирішення проблеми своєчасної якісної професійної підготовки працівників в умовах трансформації ринку праці, на нашу думку, полягає у формуванні вмінь та компетенцій працівника інноваційного типу.

У вітчизняній науковій літературі проблеми формування якісної кадрової підготовки у відповідності до вимог інноваційного ринку праці висвітлені у працях Л.М. Ільча, А.М. Колот, Л.С. Лисогор, І.Л. Петрової, Т.М. Червінської, С.В. Яковенка.

Інноваційний розвиток економіки країни неможливий без формування якісного конкурентоспроможного кадрового потенціалу та ефективності його використання. Пріоритетна роль належить розвитку інноваційної діяльності, яка потребує нових прогресивних знань, кваліфікаційних навиків і високої професійної майстерності кадрів.

Суб'єктами інноваційної праці виступають працівники, які здатні створювати нові знання і активно їх використовувати, адже результатом такої праці є нові ідеї, образи, що визначається, насамперед, творчими здібностями до певного виду діяльності, активністю людини, умовами реалізації цих здібностей у суспільстві. Зазначається, що такі кадри повинні бути спроможними та схильними до інновацій [1, с. 223].

Вітчизняна дослідниця Петрова І.Л. погоджується, що основним фактором інноваційної праці є творчі здібності працівників, їх належний освітньо-кваліфікаційний рівень, здатність до постійного оновлення знань. Дослідниця зазначає, що за багатьма показниками система освіти та професійної підготовки України відповідає стандартам розвинутих країн, проте, на відміну від кількісного приросту, динаміка якісних індикаторів освітньо-професійної підготовки викликає занепокоєння. Її структура і зміст не налаштовані на формування компетенцій, потрібних для інноваційної праці [2, с.38-39].

Безумовно, у сфері вищої освіти відбувся значний розвиток у сфері суспільно-гуманітарних спеціальностей, в той час як модернізація праці вимагає посилення її технологічної складової. У сфері технічної освіти увага зосереджена на компетенціях, що необхідні для участі в інженерних проектах, проте це є недостатнім для розробок та науково-дослідницької діяльності.

В сучасних умовах господарювання велика роль у формуванні якісних фахівців належить професійній освіті, яка повинна забезпечити їх прогресивними спеціальними знаннями, поєднуючи теоретичну підготовку з практичними заняттями на базі застосування інформаційних комп'ютерних технологій, сучасних методик і підходів в організації навчального процесу.

Обсяг і якість одержаних знань, набутих умінь і навиків суттєво впливають на формування компетентності персоналу, тобто здатності працівників діяти у різноманітних ситуаціях, спираючись на їхню освіту, кваліфікацію, досвід, навички, вміння, загальний рівень культури, ставлення до роботи, партнерів і клієнтів [1, с.224].

Адже компетенції працівника – це інтегрована поведінкова модель, що реалізується в ефективному виконанні робіт і одержанні певних результатів. У структуру концепцій входять такі взаємопов'язані елементи, як знання, навички, здібності, психофізіологічні особливості, здібності, цінності, або ціннісні установки та можливості [3]. Компетенція виступає особливим інформаційним ресурсом підприємства, який забезпечує йому певні конкурентні переваги у ринковому середовищі.

До того ж, процеси інтелектуалізації праці неодмінно ведуть до активізації участі фахівців у суспільному виробництві та формування так званого «когнітаріату» (широкого прошарку найманих працівників інтелектуальної праці), що посилює конкуренцію на ринку праці саме у тих сферах, які потребують найбільшого прикладання розумових та творчих здібностей.

За таких умов працівники мають бути:

1. зорієнтовані на постійний освітньо-кваліфікаційний і особистісний розвиток;
2. готовими до розв'язання широкого кола виробничих завдань, які вимагають нетрадиційних інноваційних підходів, пошуків нестандартних рішень у різнобічних аспектах професійної діяльності;
3. озброєні різнобічними технічними знаннями;
4. готовими до опанування нових видів продукції, нових технологій, та як наслідок, до освоєння суміжних професій.

Як бачимо, в основі формування портрету працівника інноваційного типу покладена взаємодія суб'єктів ринків праці та освіти, сутність якої визначається сукупністю економічних, соціальних та інституційних відносин між ними щодо організації професійного навчання (перепідготовки) та підвищення кваліфікації кадрів, їх найму та використання.

Метою такої взаємодії суб'єктів ринків праці та освіти є максимальне задоволення потреб всіх зацікавлених сторін, що з одного боку дозволяє збалансувати попит та пропозицію на кваліфіковану робочу силу, досягти вищої якості освіти (покращення її змісту та удосконалення форми), а з іншого — задовольнити всіх стейкхолдерів у відповідних освітніх продуктах та послугах [4, с.71-72].

В умовах інноваційного ринку праці можемо спостерігати невпинне підвищення вимог до професійних компетенцій, якими має володіти сучасний працівник та власне до загальнокультурного рівня зайнятого населення. Це означає, що окрім спеціальних знань професійної діяльності сучасний працівник повинен володіти достатньо широким колом особистісних якостей та мати високий рівень загальнокультурного розвитку.

Ми виокремили наступний перелік вимог, що висуваються до працівників інноваційного типу:

- високий рівень інтелектуального розвитку та професійної компетенції;
- творчість та креативне мислення;
- участь та робота в проектній діяльності;
- прагнення до інновацій та змін, що стосуються вдосконалення професійної діяльності;
- самоорганізація та самоконтроль;
- здатність до об'єктивної оцінки дійсності;
- критичне мислення та самоаналіз;
- здатність до продуктивного обміну досвідом;
- постійне вдосконалення професійних знань та безперервна професійна освіта.

Ми переконані, що набуття вищезазначених якостей і перетворює просто виконавців конкретних робіт на працівників інноваційного типу, які відповідають вимогам ринку праці в трансформаційних умовах.

Однак для більш ефективного процесу підвищення рівня професійних компетенцій працівників роботодавці теж мають дотримуватися ряду умов, серед яких: створення системи стимулювання персоналу до розвитку інновацій; застосування прогресивних форм організації навчання безпосередньо на підприємстві; забезпечення доступу до сучасних засобів обробки, розповсюдження і зберігання інформації.

Отже, проведений нами аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що процес формування компетенцій працівника залежить від узгодженості професійної підготовки кадрів з потребами ринку праці. Це означає, що саме за умов ефективної взаємодії зазначених інститутів буде створена ефективна система розвитку працівників інноваційного типу та відповідних умов для здійснення їх професійної діяльності. Адже формування кваліфікаційного та творчого потенціалу працівників є запорукою та необхідною умовою конкурентоспроможності сучасних підприємств.

Список використаних джерел

1. Яковенко С. В. Формування компетенцій інноваційного працівника / С. В. Яковенко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. - 2013. - № 2. - С. 222-226.
2. Петрова І.Л. Модернізація освіти як фактор інноваційної праці / І. Л. Петрова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Економіка і право. - 2014. - № 24. - С. 38-46.
3. Петрова І.Л. Управління персоналом, засноване на компетенціях // Вісник Прикарпатського університету. Серія «Економіка». – Івано-Франківськ: Плай, 2009. – № 7. – С. 160-166.
4. Ільч Л.М. Взаємодія ринків праці та освіти: сутність, характерні риси та модель функціонування / Л. М. Ільч // Економіка та держава. - 2017. - № 4. - С. 69-74.

Ющенко Н. Л., канд. екон. наук, доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Рівень технологічного розвитку визначає не лише економічний потенціал країни та якість життя її громадян, а також роль і місце цієї країни в глобальному суспільстві, масштаби та перспективи її економічної та політичної інтеграції з усім світом [1]. Дедалі більше процес взаємодії держави, бізнесу та громадянина відбувається із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і саме тому від стабільності функціонування та розвитку ІКТ-галузі залежать суспільне порозуміння в країні та створення передумов для сталого зростання економіки. ІКТ є одним з найбільш важливих чинників стимулювання економічного зростання та розвитку громадянського суспільства, зайнятості населення, розширення конкуренції і, як наслідок, сприяння подоланню «цифрового розриву». Саме про таку високу інтегральну оцінку значення використання ІКТ свідчать програми розвитку багатьох держав, зокрема Стратегія соціально-економічного розвитку Європейського Союзу на період до 2020 року «Європа 2020», відповідно до якої виконання її базових ініціатив ґрунтується на виконанні ініціативи «План розвитку цифрових технологій в Європі».

Відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядження Кабінету міністрів України від 15.03.2013 р. № 386-р основними завданнями розвитку інформаційного суспільства в Україні є: сприяння кожному громадянину на засадах широкого використання сучасних ІКТ у створенні інформації і знань, їх використанні та обміні ними, виробництві товарів та наданні послуг; забезпечення гарантій волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві, а також вільного доступу до інформації та знань, крім установлених законом обмежень; повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору; прискорений розвиток інформаційного сектору економіки, який активно взаємодіє з іншими секторами економіки з метою підвищення темпів економічного зростання; впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування; гармонізація національного законодавства з європейським.

Одним з напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні може бути відмова на державному рівні від використання власницького програмного забезпечення й переході на альтернативну, не менш функціональну, але цілком безкоштовну платформу – так зване програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом (вільне програмне забезпечення). Суто зі стратегічних міркувань найпростіше і найприбутковіше почати цей процес зі шкіл та вишів – інкубаторів майбутньої інтелектуальної й бізнесової еліти країни. Заклади освіти повинні вчити дітей і молодь бути громадянами сильного, життєздатного, незалежного і вільного суспільства. Реалізація всіх сучасних освітніх трендів неможлива без застосування сучасних електронних засобів навчання, що передбачають високий рівень індивідуалізації освітньої діяльності.

<p>Суть цього аспекту є те, що, будучи уповноваженими поширювати копії програм за безцінь або безкоштовно, заклади освіти можуть допомогти сім'ям, які стикаються з фінансовими проблемами, таким чином, сприяючи справедливості та рівним можливостям навчання серед учнів, студентів</p>	<p>Заощадження</p>
<p>Знання. Багато молодих студентів мають талант для програмування; вони захоплені комп'ютерами і їм кортить дізнатися, як їхні системи працюють. Із власницьким програмним забезпеченням дана інформація є секретною, тому викладачі ніяк не зроблять її доступною для своїх студентів. Але якщо це вільне програмне забезпечення, то викладач може пояснити основні теми, а потім роздати вихідний код для студента, щоб він читав і вчився</p>	<p>Поширення. Вільне програмне забезпечення підтримує освіту, дозволяючи спільно використовувати знання та засоби. Заклади освіти повинні навчити цінності поширення і обміну знаннями, подаючи приклад</p>
<p>Засоби. З вільним програмним забезпеченням копіювання не лише незаборонене, а й заохочується. Викладачі можуть надати студентам копії програм, що були задіяні під час аудиторних занять, щоб вони могли використовувати їх в домашніх умовах</p>	<p>Соціальна відповідальність</p>
<p>Комп'ютери стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Цифрові технології трансформують суспільство дуже швидко і навчальні заклади можуть впливати на майбутнє суспільства. Їхня місія полягає в тому, що студенти готові брати участь у вільному цифровому суспільстві шляхом навчання їх навичок, які зроблять для них легким управління своїм життям. Програмне забезпечення не повинно бути під владою компаній розробників, які ухвалюють рішення в односторонньому порядку, що нічого не можна змінити. Освітні установи не повинні дозволяти розробникам власницького програмного забезпечення нав'язувати свою владу решті суспільства та його майбутньому</p>	<p>Незалежність. Школи мають етичну відповідальність за зміст навчання, незалежно від певного продукту або конкретної потужної компанії. Крім того, через вибір використання вільного програмного забезпечення сама освітня установа отримує незалежність від будь-яких комерційних інтересів</p>
<p>Вільні ліцензії на програмне забезпечення не обмежені за терміном дії, а це значить, що як тільки вільне програмне забезпечення прийняте, то установи залишаються незалежними від виробника. Крім того, вільні ліцензії на програмне забезпечення надають користувачам право не тільки використовувати програмне забезпечення на власний розсуд, щоб копіювати і поширювати його, але і модифікувати його, щоб задовольняти свої власні потреби. Тому якщо установа у кінцевому рахунку побажає реалізації тієї чи іншої функції в частині програмного забезпечення, то вони можуть залучити послуги будь-якого розробника, щоб виконати завдання, незалежно від первинного постачальника</p>	<p>Якість</p>
<p>Стабільні, безпечні і легко встановлювані вільні програмні рішення вже доступні для освіти. У будь-якому випадку висока продуктивність – це вторинне благо; кінцева мета – це свобода для користувачів комп'ютерів</p>	<p>Вивчення</p>
<p>При прийнятті рішення, де вони вчитимуться, все більше і більше студентів враховують, чи навчає університет інформатику і програмування з використанням вільного програмного забезпечення. Вільне програмне забезпечення означає, що студенти можуть вільно вивчати як програми працюють і навчатися адаптувати їх для власних потреб. Вивчення вільного програмного забезпечення також допомагає у вивченні етики розробки програмного забезпечення та професійної практики</p>	

Рис. Переваги використання вільного програмного забезпечення закладами освіти всіх рівнів

Джерело: побудовано за матеріалами [2], [3], [4]

Вільне програмне забезпечення на відміну від власницького дає можливість вивчати самі програми, дає свободу в керуванні комп'ютерами і виступає опосередкованим стимулюючим фактором до навчання, хоча має й недоліки, до яких відносяться: відсутність підтримки розробників, менша сфера функціональності, а також значно менша популярність серед користувачів і високі вимоги до рівня фахівців, які займаються впровадженням і підтримкою використання програмних засобів (рис.).

Зважаючи на підписання Україною Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, основні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні до 2020 року мають бути гармонізовані з орієнтирами розвитку, визначеними ініціативою «Цифровий порядок денний для Європи» в рамках європейської стратегії економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, сталого і всеосяжного зростання», яка містить 7 пріоритетних «стовпів», на яких має зосередитись увага ЄС при розбудові інформаційного суспільства: єдиний цифровий ринок; інтероперабельність та стандарти; довіра та безпека; швидкий та надшвидкий доступ до Інтернету; дослідження та інновації; посилення цифрової освіти, навичок та інклюзії; нарощування переваг використання ІКТ для європейського суспільства [5]. В умовах тотального комп'ютерного піратства українські користувачі мають можливість використовувати легальні програмні продукти та інший контент.

Список використаних джерел

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України»: Постанова Верховної ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1073-19/page>
2. Чому освітнім установам слід застосовувати і викладати вільні програми. URL: <https://www.gnu.org/education/edu-why.uk.html>
3. Коли в українських школах будуть сучасні комп'ютери замість металобрухту? // Державна наукова установа Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/2016/02/08/koli-v-ukrayinskih-shkolah-budut-suchasni-komp-yuteri-zamist-metalobruhtu/>
4. Чи працюють в Україні вільні публічні ліцензії? URL: <http://www.creativecommons.org.ua/236>
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Офіційний веб-портал. URL: <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=6&language=uk>

Ягупов В.В., д. пед. наук, професор

*Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського
(м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНИ

Однією з вирішальних умов модернізації економічного базису української держави в інформаційному суспільстві є її кадрове забезпечення, яке має успішно вирішувати система вищої освіти. Але, як показує вітчизняний досвід, вона, на жаль, не в повною мірою впорається цим завданням. Тут насамперед має місце відставання від вимог інформаційного суспільства, брак інституціональних умов для кооперації з роботодавцями, слабкий зв'язок між ВНЗ і роботодавцями та виробництвом, а інколи і не врахування організаторами вищої освіти реальних потреб українського виробництва. Реалії сьогодення як в самій системі вищої освіти, так і вимоги виробництва в інформаційному суспільстві однозначно вимагають модернізації системи підготовки фахівців для всіх сфер виробництва, яку слід спрямувати на створення гнучкої, орієнтованої на ринок праці, системи професійної підготовки майбутніх суб'єктів професійної діяльності. Так О.А. Дубасенюк слушно наголошує, що «Глобалізація, зміна технологій, перехід до інформаційно-технологічного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші виклики сучасній цивілізації потребують радикальну модернізацію освітньої галузі» [2, с. 254].

Водночас критичні висловлювання на адресу системи вищої освіти лунають з усіх боків, що частково – справедливе, а частково – ні. Але у будь-якому випадку для Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України

існує широке поле як для наукових, так і методичних напрацювань. Особливої уваги модернізація потребує науково-методичне забезпечення в системі вищої освіти, впровадженні в освітній процес сучасних досягнень науки, техніки, інформаційних і інноваційних педагогічних і виробничих технологій.

Але, критичний аналіз наукових напрацювань зі проблеми модернізації освіти, у тому числі і вищої, показує, що проблема модернізації вітчизняної системи освіти не вирішена навіть на термінологічному та методологічному рівнях, оскільки не має, по-перше, чіткої поняттєво-категоріальної бази щодо модернізації освіти на всіх рівнях, по-друге, її методології, не має конкретних відповідей щодо основних напрямів її забезпечення. Але, насамперед необхідно здійснити термінологічне обґрунтування щодо самого поняття «модернізація системи вищої освіти», оскільки переважна їх більшість має характер гасел. Маються низька докторських і кандидатських дисертацій з цієї проблеми (О.М. Аг-оол, О.А. Бочарова, С.В. Павлюк, П.В. Кирилов, В.Ю. Ковальчук, Б.С. Ліпшиц, І.О.Панферова, С.О. Табінська та ін.), але в них відсутній чіткий методологічний аспект.

Нами на основі дисертаційного фонду Національної наукової бібліотеки ім. В. Вернадського проаналізовані дисертації з проблеми модернізації освіти, які написані вітчизняними науковцями. На жаль, таких дисертаційних досліджень обмаль. Це дисертації О.А. Бочарової, С.В. Павлюка, , які стосуються модернізаційних процесів в освітніх системах інших країн, С.О. Табінської – модернізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання, В.Ю. Ковальчук (докторська дисертація) – модернізації професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя.

Наприклад, в дисертації О.А. Бочарової проаналізовано теоретичні засади модернізації ВНЗ у Франції, основні етапи еволюції системи вищої освіти, також описано структуру ВНЗ у Франції, особливості системи вищої освіти країни [1], але термінологічний і методологічний аспект упущені.

Певний інтерес представляє дисертація С.В. Павлюк, в якій уперше системно-історично та науково-теоретично досліджено особливості створення, розвитку та модернізації народної освіти на східних німецьких землях, соціально-економічні умови та законодавчу базу, що є підґрунтям для модернізації системи освіти єдиної Німеччини [4].

У дисертації С.О. Табінської теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено необхідні та достатні, на її думку, організаційно-педагогічні умови модернізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання [7, с. 11-12].

Дисертація В.Ю. Ковальчук стосується модернізаційного аналізу процесу професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя на основі вимог до фахівця в сучасному постіндустріальному, інформаційному суспільстві, що адекватно реагує на виклики сучасної глобалізації [3].

Основні недоліки цих та інших наукових джерел:

– не усвідомлення науковцями необхідності модернізації будь-як ланки освіти тільки в комплексі та взаємозв'язку з іншими ланками освіти;

– модернізація вищої освіти – це комплексна проблема і потребує комплексного державного вирішення – правового, організаційно-адміністративного, фінансово-економічного, соціально-культурного, кадрового, методологічного, теоретичного та методичного; як бачимо, тільки кадровий (частково), методологічний, теоретичний і методичний являються безпосередньо педагогічними заходами, а інші – прерогативою суб'єктів державної політики, які педагоги та суб'єкти вищої освіти, практично, не можуть вирішити, оскільки для цього у них не має відповідних компетенцій;

– необхідно чітко усвідомити основний критерій модернізації вищої освіти; це її якість, який визначається якістю її випускників; науковцями слушно наголошується, що «одним із ключових завдань модернізації вищої освіти є забезпечення її якості, побудова ефективної освітньої системи вищих навчальних закладів з дієвою економікою та управлінням, яка відповідала б як запитам сучасного життя, потребам розвитку країни, суспільства, держави, так і потребам та інтересам особистості. При цьому потрібно чітко враховувати ще одне

фундаментальне завдання модернізації, яке продиктоване входженням вищої освіти у принципово нову стадію свого розвитку – впровадження ефективної економічної політики у галузі освіти» [6, с. 86].

Отже, по-перше, має місце несвідоме усвідомлення з боку окремих науковців необхідності модернізації вищої освіти в Україні, оскільки кількість педагогічних дисертаційний та їх проблемне поле надзвичайно вузьке та від гасел, практично, не відходить. А ті дисертації, які є, практично, модернізаційні процеси не зачіпають, а модернізацію використовують тільки для маскування певних своїх дослідницьких дій чи надання своїй дисертації, на їх думку, актуальності та своєчасності.

По-друге, не має системного педагогічного бачення модернізаційних процесів на різних рівнях освіти, у тому числі й вищої.

По-третє, навіть докторські дисертації не містять методологічного обґрунтування проблеми модернізації освіти в Україні.

По-четверте, аналіз змісту цих дисертацій показує, що вони не пропонують комплексного та системного підходу до модернізації освіти в Україні, а зачіпають тільки окремі педагогічні заходи. Зрозуміло, таким чином проблему модернізації не вирішити. Тут має бути підтримка найвищих посадових осіб держави, прийнята відповідна нормативна база, ухвалена відповідна концепція, а для їх реалізації маєтись фінансове забезпечення.

Отже, відсутній методологічний аналіз проблеми модернізації освіти, несформована її поняттєво-категоріальна система. Зокрема, у вітчизняних і російських педагогічних словниках відсутній термін «модернізація освіти» як педагогічна категорія, а в «Новому тлумачному словнику української мови» взагалі відсутній термін «модернізація». Тільки в «Словнику іншомовних слів» є коротке тлумачення цього поняття: «Модернізація [*франц. modernization* – оновлення] – удосконалення, зміна, які відповідають вимогам сучасності» [7, с. 649].

На основі вищевикладеного можна зробити певні висновки для педагогічних досліджень у системі вищої освіти України.

1) слід визначитися педагогічним змістом поняття «модернізація освіти» та чітко визначити його проблемне поле;

2) концептуально визначитися з модернізаційними процесами в системі вищої освіти, тобто має бути концепція її модернізації в Україні та стратегічний напрям, який має бути ієрархічним, включати як систему загальноосвітньої школи, систему ПТО та систему вищої професійної освіти, розставити між ними чіткі акценти, показати динамічність, ієрархічність, перспективність, мобільність і гнучкість;

3) дати теоретичне обґрунтування цілей, завдань і принципів модернізації системи вищої освіти та опрацювати критерії та показники її оцінювання;

4) необхідно опрацювати методичне забезпечення та супроводження модернізаційних процесів у системі вищої освіти;

5) слід визначитися організаційно-педагогічними заходами в системі вищої освіти, без яких її модернізувати не можна;

6) для її модернізації необхідні комплексні та системні дослідження, у тому числі в масштабі держави;

7) необхідно з'ясувати кадровий аспект проведення модернізації системи вищої освіти;

8) дати відповідь: що має бути результатом модернізації, тобто слід відійти від гасел і «модних» слів.

Список використаних джерел

1. Бочарова, О. А. (2006) Модернізація вищої школи у сучасній Франції: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.А. Бочарова; Ін-т вищ. освіти АПН України.
2. Дубасенюк, О. А. (2013) Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізаційних процесів /// Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огневюка, Світлани Сисоевої. К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», С. 253-262.
3. Ковальчук, В. Ю. (2009) Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / В.Ю. Ковальчук; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова.

4. Павлюк, С. В. (2009) Модернізація освітньої системи в східних землях Німеччини (1945-2007 рр.): спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / С.В. Павлюк; Київ. міськ. пед. ун-т ім. Б.Д.Грінченка.
5. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень (2000) / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін.
6. Сокаль, В. А. (2014) Проблеми модернізації вищої освіти України Актуальні питання модернізації національної економіки України в умовах інтеграції до Європейського економічного простору.: реформування державного сектору, бізнесу та освіти : зб. наук. пр. І всеукр. наук.-практ. конф., 30-31 січ. 2014 р. URL: http://www.confcontact.com/2014-modernizatsiya-natsionalnoj-ekonomiki/maket_poltava2014.pdf (дата звернення 30.10.18).
7. Табіська, С. О. (2016) Модернізація професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання : Автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.04 / Запор. класичний університет.

Якайтис І.Б., аспірант

Івано-Франківський університет нафти і газу

(м.Івано-Франківськ, Україна)

Хоу Тецзянь, д.е.н., професор

Цзянсуський педагогічний університет

(м. Сюйчжоу, Китайська Народна Республіка)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Інноваційний розвиток суспільства передусім залежить від розвитку освіти, які сприяють безперервному прискореному оновленню знань і, як наслідок, – соціально-економічному зростанню країни. Проте, впровадження інновацій в освітню сферу України здебільшого проходить стихійно, а інколи й хаотично, без належного цілеспрямованого й системного впливу органів державної влади на орієнтацію освіти до інноваційних змін, визначення нових освітніх орієнтирів та нової якості державного управління.

Інноваційним продуктом освіти є освіченість людини, що відповідає зростаючим вимогам ринкового суспільства. Виходячи з проведеного аналізу наукових джерел, інноваційний розвиток освіти, на нашу думку, – це безперервний процес якісних змін в змісті, завданнях методах освіти на основі впровадження інновацій, завдяки чому освітня сфера отримує реальну можливість своєчасно реагувати на зростаючі соціально-економічні та культурні виклики суспільства. Узагальнюючи наведене вище можна стверджувати, що актуальним напрямом дослідження є визначення перспективних напрямів інноваційного розвитку освіти в Україні.

Серед основних базових принципів формування моделі активізації інноваційного розвитку необхідно виділити наступні:

1. Підтримка та створення органами управління освіти та іншими державними органами, що зацікавлені в процесі, організаційних структур, які повинні стимулювати та контролювати впровадження інновацій, оцінювати ефект від їх впровадження в інших сферах.

2. Визначення основних стратегічних напрямків розвитку освіти, взаємодії науки, освіти та бізнесу.

3. Розробка стимуляційних механізмів залучення інновацій у систему освіти, впровадження останніх досягнень наукової підсистеми, залучення бізнесу до освітнього процесу та корекції вибору спеціалізацій.

4. Визначення основних шляхів міжфункціональної взаємодії між елементами системи освіти, економіки держави, бізнесу, ринку праці та інших підсистем в плані генерації і впровадження інновацій, оцінки ефекту від таких процесів, визначення псевдоінновацій та хибних напрямків розвитку.

Без загальної стратегії розвитку зі збереженням інтересів усіх учасників (держави, науки, освіти та бізнесу) побудова державної моделі є вкрай утруднена та ускладнена ризиками розвитку в невірних напрямках. Центральним елементом моделі стратегічного державного управління інноваційним розвитком освіти та науки зі збереженням інтересів освіти, науки та бізнесу, на нашу думку, є інтереси населення загалом та окремої людини

зокрема як споживача освітніх послуг і об'єкта, що дозволяє дотримуватись інтересів інших учасників – бізнесу, науки, освіти та держави. Для забезпечення інтересів усіх елементів моделі держава повинна проводити стратегічне управління розвитком системи освіти з поступовим зміщенням владно-функціональних повноважень до місцевого рівня. Відтак управління на даному інституційному рівні повинно приводити до балансу інтересів та забезпечувати соціально-економічний розвиток країни через задоволення попиту наукових установ, закладів освіти та бізнесу на освіченого, висококваліфікованого працівника [1-2].

Деякі стратегічні напрямки управління розвитком системи освіти можуть суперечити інтересам один одного на сучасному етапі розвитку нашої держави. Прикладом такого конфлікту може бути перехід до прийнятої в розвинутих країнах моделі університетської науки, коли основні наукові центри та лабораторії знаходяться в підпорядкуванні університетам, де по-суті і зосереджено весь науковий потенціал. Така модель показала свою перспективу в розвинутих країнах і надалі в них активно використовується. На заході у розвинутих країнах зараз є три гілки наукових установ – національна, університетська і приватна наука. В Україні звичайно ж наразі найбільш розвинутою є національна гілка у вигляді Національної академії наук. У розвинутих країнах її частка незначна, а найбільший розвиток має університетська наука. Перевага полягає в тому, що уже на етапі підготовки студентів кращі з них готуються до наукової спеціалізації безпосередньо за місцем навчання та викладацький склад займається не теоретичним викладанням, але й науковою та науково-практичною діяльністю [3-5].

Стратегічний пріоритет удосконалення механізмів державного управління інноваційним розвитком освіти може бути реалізований завдяки взаємодії всіх зацікавлених сторін – освіти, науки, держави, бізнесу та суспільства. Тому убачається необхідним формування та реалізації новітньої моделі державного управління інноваційним розвитком освіти та науки в Україні, що ґрунтується на комплексній взаємодії держави, закладів освіти, бізнесу та суспільства, специфічних суспільних принципах управління, в основі якої є сукупність механізмів державного управління розвитком системи освіти (нормативно-правовий, організаційно-функціональний, кадрово-мотиваційний, інтегрований: стратегічно-орієнтованого фінансування, міжнародного співробітництва, освітньо-наукової локалізації), що в системі дозволить забезпечити інноваційний розвиток освіти.

Список використаних джерел

1. Шестаковська Т.Л. Регулювання взаємодії ринків праці та освітніх послуг як шлях зміцнення економічної безпеки системи освіти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №5. С. 42-46
2. Bradley J. Integrity in higher education marketing? A typology of misleading data-based claims in the university prospectus. *International Journal for Educational Integrity*. 2013. Vol. 9, No. 2, December. P. 74–88.
3. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком освіти України: моногр. / С.М.Ніколаєнко. – К. : 2008. 419 с.
4. Gryshova I. Yu., Nikoliuk E.V, Shestakovska T.L. Conceptualization of the Organizational Management Mechanism of the Development of the National Education System in the Context of Its Quality. *Science and education*. 2017. №10. С.118-125.
5. Naumov O. B., Kovalenko O. M., Savin S. Yu. Technique of Assessing Future Managers' Leadership Qualities in Modern Socio-Cultural Environment. *Science and education*. 2017. №10. С.126-132.

СЕКЦІЯ 2

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Авраменко І.В., студентка, 1 курс, 13 група (ФРГТБ)
Ювковецька Ю.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземної філології
та перекладу
Київський національний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

Україна є найбільшою країною, яка повністю знаходиться в Європі. Межує з Білорусією, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою і Росією, омивається Чорним і Азовським морями. У містечку Рахів, в оточенні мальовничих Карпат, знаходиться географічний центр Європи. Наша країна посідає четверте місце у світі за кількістю громадян з вищою освітою. Населення України належить до найбільш освічених, а кількість людей з вищою освітою на душу населення — вища за середньоєвропейський рівень [3]. Саме тому багато іноземних студентів обирають Україну.

Ми завжди з радістю чекаємо студентів з інших країн. За даними інституту статистики ЮНЕСКО середній приріст студентів, які навчаються за межами своїх країн, складає понад 260 тис. чол. за рік. В нашій країні за останні роки питання, щодо навчання іноземних студентів набирає великих обертів. Так з 2011 року по 2014 кількість іноземних студентів зросла. Потім через виникнення складної ситуації в країні, кількість студентів значно зменшилось. А на сьогодні навчається велика кількість студентів з різних країн світу (близько 148 країн). І з кожним роком число приїжджих студентів має тенденцію тільки збільшуватися [1].

Щоб стати студентом українського ВНЗ потрібно знайти офіційний сайт який допоможе іноземному студенту, подати заявку, ознайомитися з Україною, всіма ВНЗ, які раді прийняти до себе, розповість про культуру, і дозвілля студентів, і саме головне вирішить проблему візи, і на сайті є вартість необхідних речей для студента, що дуже зручно. Питання візи дуже важливо для іноземних студентів, необхідно отримати довгострокову («навчання», типу Д) візу в Україну, яка дозволяє перебувати в Україні довше 90 днів. Для отримання візи типу Д кандидату на навчання необхідно подати у консульство України у Вашій країні документи за переліком, який зазначений на сайті Посольства. До такого переліку документів обов'язково входить оригінал «Запрошення на навчання». Громадяни країн, з якими Україною підписані угоди про безвізовий режим: Грузія, Молдова, Білорусь, Вірменія, Азербайджан, Узбекистан, Росія не потребують відкриття візи в Україну, але мають надати оригінал або ксерокопію «Запрошення на навчання» [1].

Для іноземних студентів підготовлено понад десять програм професійної освіти. (особливо виділяють медичні та природно-технічні спеціальності). В Україні знаходяться навчальні заклади різних видів: університети, академії, інститути, консерваторії, технікуми, які задоволенням приймуть студента з іншої країні. Для студентів з іншої країни надаються практично ті ж умови навчання, що й для самих українців. У їх розпорядженні такі рівні вищої освіти, як бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук. І такі ж форми навчання: заочний, денний [2]. Бути студентом в Україні – означає мати активне соціальне життя,

повне незабутніх моментів. Студентське товариство постійно проводить різні заходи та конкурси. У яких іноземний студент може проявити себе та показати свої знання. В Україні є всі можливості та умови для заняття улюбленими видами спорту.

Можна зробити висновок, що навчання в Україні для іноземного студента буде цікавим і незабутнім, він зможе мати змогу відвідувати та брати участь у різноманітних конференціях, конкурсах і заходах. Він також буде мати нагоду займатися спортом, подорожувати по Україні та найголовніше здобувати освіту у досвідчених фахівцями й за цікавими професійними програмами.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти й науки України. Український державний центр міжнародної освіти. URL: <http://studyinukraine.gov.ua/uk/chomu-ukraina/yakisna-osvita-v-ukraini/> (дата звертання: 22.10.2018)
2. Іноземні студенти в Україні. URL: <https://uk.nure.info/blog/146-inozemni-studenty-v-ukrayini.html> (дата звертання: 21.10.2018).
3. Україна надзвичайна. URL: <http://rama.com.ua/ukrayina-nadzvichayna-30-neymovirnih-faktiv-pro-ukrayinu-yaki-nihtone-znav/> (дата звертання: 23.10.2018).

Lina Artemenko, associate professor, PhD
Maryna Pichugina, associate professor, PhD
*National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine)*

NEW TEACHER ACTIVITIES: PROJECT DEVELOPER, PROJECT MANAGER, TRAINER

The project «European business models: transformation, harmonization and implementation in Ukraine» was developed in 2017 year by teachers from Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute (KPI) with the support of the ERASMUS + Program of the European Union in accordance with the terms of the grant by the Jean Monnet Fund. During the implementation phase, we divide three main activities, which have special value to the target groups. The first activity is the public lectures and seminars for the large number of students of management, economic and technical specialties at KPI. These activities enhance interest in the new scientific research and analytical work about the European experience of doing business.

The second activity is an interdisciplinary training, which involves motivated target audience: bachelors, masters, graduate students, young teachers. An important achievement of this component can be: own business projects focused on European competition policy; first experience of effective team interaction in solving business simulation.

As an integrated part of the project, the **training course “The EU as Endeavour Entrepreneur”** is aimed in showing the EU as entrepreneur that gives advantages and perspectives both for individuals and for the society. Trainer (teacher from KPI) tries: to give students a vision of European integration impact on the certain Ukrainian industries and the whole country; to consider the positive experience of EU support MIP; to teach students how to work with web platforms that provide information about the Agreement with the EU; to explain the basics of project management and business planning; to inform participants and to provide them with examples of the best European successful projects.

After the training course “The EU as Endeavour Entrepreneur” the students are able to predict scenarios of professional development and the development of Ukraine in context of European integration. The course will help students to: work with the EU web platforms and grant projects; improve skills in developing their own projects.

As part of the **project, the training course “Benchmarking and Strategic Implementation the European Business Model for Ukraine” (teacher from KPI) gain competencies and practical skills in developing own business models, business projects, focused on European**

competition policy. The feature is the focus on the trainees needs: the involvement of a participant as a partner in the process of finding solutions through case studies, business simulations, and group discussions. Course objectives: to reveal peculiarities of doing business in the EU, the strengths and weaknesses of doing business in Ukraine; conduct benchmarking analyses of business practices in the EU for Ukrainian business; to evaluate the effects of the European integration processes to innovative development, competitiveness, personnel, products, enterprises of EU countries and Ukraine; to determine the connection between economic security and economic freedom of a country, a company, a person; to inform about strategic orientation of business in the process of integration; to develop business model, using modern European and world platforms (Strategyzer, Canvas, MSPProject) and technology design.

This course shows positive reinforcement of successful practices of doing business in Europe and enhances students' skills of transforming innovative business ideas into a business model; proposes the first practical experience of effective team interaction in solving business simulation. Synergistic effect of results promotion will be distributed in the regions of Ukraine and partner countries through the creation of family business, small and medium businesses that will contribute to the development of transboundary cooperation and improvement of business environment in the future.

As results of both trainings, 6 projects were developed by the student teams in the first semester of project implementation. 10 students were invited to an internship at Bright ideas hub (a company that specializes in the Internet marketing). In the second semester of project implementation 6 more start-up projects were developed by the students.

In accordance with European educational standards, the university must provide training of the specialist who is competent not only in professional but also in communication. The format of the training and truly multidisciplinary teams of participants contribute to the development of skills of orientation in a changing information space and team skills.

The third activity envisages: i) a round table for teachers and post-graduates with the purpose to increase professional awareness and euro competence; ii) a forum with panel discussions, which involve the winners of the training, the students who studied in EU countries on the mobility programmes Erasmus+, postgraduate students, teachers who are planning an internship in the EU, the European experts, representatives of Ukrainian businesses and scientists.

These measures are aimed at sharing practical experience in implementing the European model of business and education, promoting dialogue between science and business in the development of European identity.

All activities are to be repeated during 3 years with expansion audience. Received at the previous cycle feedbacks are used to improve the next cycle. In the final phase of the project, it will be a conference with the publication of a comprehensive study on the project results.

The target groups of the project «European business models: transformation, harmonization and implementation in Ukraine» are students, postgraduate students, young scientists, businessmen from all regions of Ukraine, including the temporarily displaced persons from Donetsk, Lugansk regions, Crimea, students with disabilities, students from other countries (Turkey, Azerbaijan, Uzbekistan, Turkmenistan, Iraq, Vietnam, China). Therefore, the synergistic effect of research results would be disseminated in the regions of Ukraine and partner countries. The acquired knowledge will increase public awareness of the opportunities of European integration, will create the ability to withstand aggressive anti-European propaganda and promote the deepening of European international dialogue.

The project promotes the interdisciplinary educational opportunities to develop managerial and engineering creativity. Thus, thanks to the European innovative educational technologies the long-term positive impact will be reached in KPI, in Ukraine education and throughout the world.

Quality Control and Monitoring (QCM) of project activities and results are realized continuously throughout the whole duration of the project and evaluated at two levels (internal and external). As the project is located in KPI, where all beneficiaries are geographically located close to each other, the regular communication and QCM of project results will be easy to establish.

Internal QCM will be carried out by local team with 3 experts: module leader, head of Department of Management, expert in European studies. Project team will create intermediate half-year and year reports and will submit it to the internal experts. The external experts (Dean of Faculty Management and Marketing, Vice-dean of international activities, Deputy head of international cooperation of NTUU “KPI”) will assess external QCM of the main project results. They will perform QCM taking into account project work plan and internal reports.

The mechanism of the QCM is based on ensuring growth of the academic added value by improving the competence of participants in modern European experience.

The first stage of the project includes public lectures and preparations to interdisciplinary training. Evaluation indicators:

- the number of 600 students of different specialties that are informed about project activities;
- formation of 10-12 motivated teams of target audience (for each training) and determining the level of existing knowledge;
- didactic set for the interdisciplinary training course;
- writing 20 articles by students as the rate of interest to new research.

During the public lectures and workshops, the inspection of students' knowledge on the main training topics will be conducted. Thus, the awareness of incompetence and stereotyped vision of Euro-integration would translate into clear objectives for learning knowledge, skills and technologies of successful European practices.

The second stage of the project - interdisciplinary training using interactive learning approach. At the beginning of training, it will be identified actual needs and expectations from the training participants. The results of the final test will show how successful the listeners' progress are, will help teachers to improve their work, and finally the coordinator of the training can evaluate the performance of the coach.

Evaluation indicators of the second stage:

- carrying out two planned in 1-st and 2-nd semesters trainings;
- the number of students-participants of different specialties, departments, regions, students with disabilities and foreign students;
- minimum 50% competence improving;
- satisfaction of listeners needs and expectations - minimal 70% of audience;
- own business models, projects of targeted audience.

Indicators for assessing the third stage: the number of participants in a roundtable and forum; number of scientific publication of international papers and presentations at international conferences. A conference will be held to final evaluation of project results, professional development of teachers, new disciplines dedicated to European business models, expansion of European contacts.

Acknowledgments

The paper is in framework of Jean Monnet Module «European business models: transformation, harmonization and implementation in Ukraine» № 587138-EPP-1-2017-1-UA-EPPJMO-MODULE (the joint project of National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Erasmus+ Jean Monnet Fund and Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, supported by the EC). The article reflects the authors' opinion and may not reflect the official position of the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Erasmus+ Jean Monnet Fund and Education, Audiovisual and Culture Executive Agency and the EC.

Бабаян А.С., студент,
Науковий керівник - **Дмитрієва М.В.**, викладач кафедри математики,
інформатики та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
(*м. Ізмаїл, Україна*)

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Інтернаціоналізація освіти у вищих навчальних закладах - досить емоційна тема. Існують численні спроби теоретичного висвітлення цього феномена. Але вони, як правило, розпливчасті, і обмежуються частковими аспектами. Частина громадськості, сприймаючи її, як проникнення ринкових принципів у вищу освіту, попереджає про можливість втрати національної ідентичності освітньої справи і культурного різноманіття. Інтернаціоналізація Вищих навчальних закладів (далі ВНЗ) є спокусливий і п'яний коктейль різних можливостей [6], і не тільки держави з перетвореннями в законах по різному реагують на інтернаціоналізацію навчання, досліджень і послуг, але і окремі ВНЗ розвиваються і імплементують різні стратегії і заходи по інтернаціоналізації. Звідси випливає, що треба розглянути більший діапазон різних стратегій інтернаціоналізації.

Так, на думку Дж. Кнігта (1999), інтернаціоналізація освітнього сектора являє собою процес, який вносить інтернаціональний / інтеркультурний вимір в навчання у ВНЗ, дослідницьку та обслуговуючу функції ВНЗ. Виходячи з цього робочого визначення, часто в освітньому співтоваристві кажуть про інтернаціоналізацію, хоча по суті мається на увазі тільки інтернаціональність [4].

Дж. Давіс досліджує в своїх роботах можливі організаційні та структурні наслідки зусиль по інтернаціоналізації ВНЗ щодо формулювання, розвитку і інституціоналізації стратегії. У його розумінні інтернаціоналізація є динамічний процес, при якому можлива висока флуктуація між окремими точками [2]. Маріж ван дер Вейде (1999) розглядає інтернаціоналізацію як інструмент інновації ВНЗ (інновація тут розуміється як позитивний процес змін) [8], спираючись при цьому на теорію Артура Левіна [5], який ділив інноваційний процес на 4 фази. Перша фаза повинна була охоплювати усвідомлення керівництвом ВНЗ важливості інтернаціоналізації для освітнього сектора (recognizing the need). Виходячи з цього, далі має слідувати формулювання каталогу заходів з діями по інтернаціоналізації (planning and formulating a solution). Третім кроком має бути впровадження та імплементация каталогу заходів з діями по інтернаціоналізації у ВНЗ (initiating and implementing a plan). Інноваційний процес закінчується або інституціоналізацією, або припиненням зусиль по інтернаціоналізації (institutionalisation or termination). Бажаний результат такого підходу - інтернаціоналізація - досягається поряд із зовнішніми факторами, завдяки головним чином таким факторам, як фінансова підтримка зусиль ВНЗ по інтернаціоналізації, високий масштаб сумісності і високий ступінь ефективності інвестицій. Тут під сумісністю розуміється збіг цінностей, норм і цілей процесу інтернаціоналізації у всіх ВНЗ.

Ступінь ефективності може вимірюватися, наприклад, ступенем задоволеності керівництва ВНЗ, співробітників і учнів діями по інтернаціоналізації. Даний теоретичний підхід ван дер Вен-де / Левіна відображає ідеально-типовий інноваційний процес, рідко спостерігається в реальності. На ділі може мати місце перескакування через окремі фази, або фази можуть бути пройдені в неправильній послідовності. Так, окремі ВНЗ можуть спорадично проводити заходи по інтернаціоналізації, перш ніж їх письмово документувати.

Незалежно від тих чи інших оцінок, розширення співпраці в усіх сферах суспільства - реальність. Прискорюється інтернаціоналізація в освітньому просторі - відповідь не тільки на прогресуючу глобалізацію, але і на макросоціологічні економічні зміни, такі, як приватизація державних організацій або реформи управління, такі, як введення Нового

Публічного Менеджменту (NPM). Необхідність інтернаціоналізації посилюється ще і завдяки ініційованим в минулому змін керуючих структур ВНЗ. До цього постійний контроль в предметному, правовому і фінансовому плані був за державою. У новій освітній політиці держава в багатьох відношеннях відступає, надаючи ВНЗ самостійність. Але за державою залишається завдання стимулювання децентралізованого планування вищих шкіл і вимоги звіту про ці плани в формі постановки цілей між країною і ВНЗ. Відповідальність за майбутнє суспільства лежить головним чином на ВНЗ, а не на державі.

Таким чином, поняття «інтернаціоналізація вищої школи» рухається поступово від чисто кількісної оцінки інтернаціональної активності ВНЗ до комплексного процесу, який повинен бути підпорядкований раціональному менеджменту контролю якості. Для цього в освітній сектор повинні бути перенесені елементи зі стратегії контролю Едварда Демінга. Як відомо, Едвард Демінг вважається одним з впливових і міжнародно-визнаних фахівців в галузі управління якістю. Його теоретичні моделі та інструменти мають значення і для освітнього сектора (хоча освіту можна розглядати як різновид послуг, освітній сектор у багатьох відношеннях відрізняється від сектора послуг). І для керівництва ВНЗ і співробітників формулюються конкретні рамки дій, і, відповідно, міцні гарантії процесу інтернаціоналізації.

Додатково потрібно усвідомлювати різницю між областями навчання, дослідження та управління. Багато ВНЗ намагаються дозволяти існуючим досягненням в області інтернаціоналізації краще проявлятися завдяки більш високій мобільності студентів, великих програм обміну і більш високого рівня чисельності іноземних студентів, хоча псевдопараметр, такий, як кількість договорів обміну, ні в якій мірі не є критерієм, щоб на його основі можна було б судити про кількість чи якість обміну.

Чисто кількісні показники в процесі інтернаціоналізації стратегічно безглузді. Вони вимагають нормативного рішення, яке визначає і встановлює вирішальні цілі можливих опцій дій. Навіть якщо стратегія інтернаціоналізації оснащується цілями, часто стратегічно важливі процеси, що мають вирішальне значення для успіху інтернаціоналізації, практично не ідентифікуються. Крім того, важливо зрозуміти, що ВНЗ не є для себе діючі організми, а ключові персони. Узятя ВНЗ стратегія в цілому дозволяє, мабуть, сказати, що послідовне вивчення причин успіхів і невдач грає вирішальну роль в успішній імплементації стратегії інтернаціоналізації.

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати, що успішні стратегії інтернаціоналізації в якості вихідного базису повинні включати в себе:

- міжнародне програмну заяву з цілями орієнтації ВНЗ,
- оперативне здійснення інтернаціональності у всіх ключових сферах ВНЗ (навчання, дослідження, послуги), і перетворення її завдяки кількісними показниками і якісними аспектів в процес ясний і, перш за все, контрольований.

Ці показники і аспекти залежать від цілей, визначених у стратегії, і відповідних заходів, і тому повинні бути узгоджені з ними.

Список використаних джерел

1. Бертольд, Християн; Енер, Йорк; Скорупінські, Йорг: Клієнт-орієнтований IT-менеджмент в Дортмундському університеті, м. Гіттерсло, 2008.
2. Дейвіс, Джон. Університетські стратегії інтернаціоналізації в різних інституційних та культурних умовах. Концептуальна основа. В: Політика та реалізація політики у сфері інтернаціоналізації вищої освіти. EAIE Occasional Paper 8, Амстердам, 1995, с.15-16.
3. Хан, Карола. Інтернаціоналізація німецьких університетів: контекст, основні процеси, концепції та стратегії. Вісбаден, 2004.
4. Найт, Джейн. Інтернаціоналізація вищої освіти. ОЕСР, 1999.
5. Левін, Артур. Чому інновація падає. Олбані, 1980.
6. Ненні, Петро; Helstenn, Meeri. Вступ: Критичні заходи з інтернаціоналізації вищої освіти. В: Інтернаціоналізація вищої освіти / критичних досліджень з педагогіки та політики. Гонконг, 2005.
7. Ротгер, Каролін. Інтернаціоналізація досліджуваних дат: типові практично-емпіричні висновки. Dissertaiton. Рурський університет Бохум. Листопад 2005 року.
8. Ван дер Венде, Марик. Про інноваційну перспективу щодо інтернаціоналізації інституціоналізації вищої освіти: критична фаза. В: Журнал досліджень з міжнародної освіти (1999). Том.3. № 1, с.3-14.

Безлюдна В. В., д. п. н., доцент,

Безлюдний Р. О., к. п. н., доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

(м. Умань, Україна)

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ВУЗІ

На етапі «входження» особистості у нове макро- і мікросередовище більшість іноземних студентів мають низький рівень інформованості про політичну, економічну і соціальну системи України; про норми, звичаї, традиції та культуру народу; про існуючу в країні систему вищої освіти. Для багатьох студентів вперше виникає проблема інтернаціоналізації, необхідності комунікації з носіями різних соціальних, етнічних, національних норм і культур. Етап соціалізації та адаптації особистості ускладнений тим, що іноземні студенти - це соціалізовані зрілі особистості, сформовані під впливом того середовища, в якому виховувалися. Вони, як правило, мають певну життєву позицію, цільові установки, систему цінностей і ціннісні орієнтації. Крім того, кожен студент має свої специфічні особливості: етнічні, національно-психологічні, психофізіологічні, особистісні та ін. Слід зазначити наявність неадекватною психічного та фізичного навантаження навчання у педагогічному вузі.

Адаптація іноземних студентів до нового мовного, соціокультурного і навчального середовища складається з певних етапів: входження в студентське середовище; засвоєння основних норм міжнародного колективу; вироблення власного стилю поведінки; формування стійкого позитивного ставлення до майбутньої професії; подолання «мовного бар'єру [1, с. 17].

Різні форми позааудиторної роботи мають велике значення для формування комунікативної компетенції іноземних студентів педагогічних вузів України. Позааудиторна робота сприяє кращому засвоєнню мовного матеріалу, активізації лексичних одиниць тощо. Ефективність навчального процесу багато в чому залежить від рівня адаптованості студентів.

Період адаптації студентів, які приїжджають на навчання - процес тривалий і складний. Він включає безліч аспектів, серед яких пристосування до нового соціокультурного середовища, інших кліматичних умов, нової освітньої системи, мови спілкування, інтернаціонального складу навчальних груп тощо. Педагогічний колектив Уманського державного педагогічного університету (УДПУ) ім. Павла Тичини намагається вирішувати питання адаптації іноземних студентів з Туркменістану, створюючи для них комфортну і доброзичливу атмосферу.

Провідна роль в процесі адаптації студентів в УДПУ відводиться куратору навчальної групи, який повинен вміти організувати заняття так, щоб студентам різних національностей і віросповідань було комфортно в мікроколективі, створювати атмосферу співробітництва, взаємодії та захищеності. Майстерність куратора здатна підвищити ефективність і процесу навчання, і процесу виховання. Значну роль куратор групи приділяє позааудиторній роботі, яка є ефективним засобом розвитку гармонійної грамотної особистості іноземного студента, хоча формально в навчальний процес і не входить. Під час позааудиторних занять студенти не тільки вивчають українську мову, а й засвоюють навички толерантної поведінки і спілкування. Іноземні студенти повинні освоїти цілу систему прав, обов'язків і соціальних норм країни в якій перебувають для того, щоб якомога швидше включитися у складні і різноманітні соціальні відносини в новому для себе оточенні.

На початковому етапі адаптації студентів позааудиторна робота включає широкий спектр заходів, спрямованих на ознайомлення і прийняття студентами соціально-правових норм країни, пристосування до нових кліматичних умов, адаптацію до української освітньої системи; знайомство з правилами поведінки в громадських місцях; попередження негативних явищ соціального характеру; ознайомлення з культурою і традиціями України.

Однією із форм отримання країнознавчих знань є екскурсії різної тематики, обов'язковий компонент яких - лексична робота, спрямована на знайомство з лексикою, необхідною для усвідомленого і цілісного сприйняття екскурсії, на зняття труднощів при написанні письмового звіту про побачене.

Так, для студентів-іноземців з Туркменістану факультету іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини проводяться екскурсії до краєзнавчого музею, картинної галереї, історичних пам'яток міста з метою ознайомлення з історією та культурою. З метою контролю засвоєння отриманих знань студенти пишуть міні-твору на задану тему. Студенти-іноземці є активними учасниками різноманітних виховних заходів, що проводяться на факультеті та в університеті, а саме у концерті до «Дня вчителя», «Німецька осінь» та ін. Ці заходи покликані допомогти іноземним студентам швидше адаптуватися до української культури, дізнатися правила етикету.

Окрім ознайомлення з українською історією та культурою, важливим моментом є і представлення своєї культури. Впродовж року студенти організують різноманітні заходи щодо святкування визначних свят та подій їхньої країни, наприклад «День Незалежності Туркменістану», «святкування Нового Року» та ін. Такі заходи не тільки знайомлять нас з культурами інших країн, а й сприяють співпраці і зміцненню дружніх зв'язків.

Отже, форми позааудиторних заходів в Уманському державному педагогічному університеті ім. Павла Тичини різноманітні. Вони поєднують у собі навчальний, національний і розважальний компоненти. Загальна спрямованість позааудиторної роботи полягає в прагненні виховувати у іноземних студентів любов до української мови, розвивати дружні та толерантні відносини між студентами різних національностей, урізноманітнити їхнє дозвілля. Водночас позааудиторна робота допомагає іноземцям глибше засвоїти лінгвістичні, літературознавчі, країнознавчі та інші знання в теоретичному і практичному плані, сприяє підвищенню рівня оволодіння мовами.

Список використаних джерел

1. А. Э. Кардашевская. Иностранные студенты в медицинском вузе: проблемы адаптации / Кардашевская А. Э. // Актуальные проблемы обучения иностранных студентов в современных условиях: Тезисы Всеукраинской научно-практической конференции ДонНУ (6 сентября 2013 г.). – Донецк: ООО «Цифровая типография», 2013 – 51 с.

Білецька Д. О., аспірант

*Український державний університет залізничного транспорту
(м. Харків, Україна)*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРОВІДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ США

Поведінка кожного учасника навчального процесу визначається багатьма факторами, які впливають на людину впродовж життя.

Склад родини, процес виховання та становлення особистості, соціальне середовище, політичне становище в країні – все це формує певні звички та моральні принципи людини.

Починаючи навчання у вищому навчальному закладі, прийшовши після школи студенти опиняються в досить незвичних умовах, інколи, навіть стресових. Тому вкрай важливо звертати увагу на кожного, щоб вчасно коректно допомогти вирішити будь-які труднощі.

Культура поведінки декларується внутрішніми правилами кожного вищого навчального закладу. Ректор, декан, викладач – приклади для наслідування студентами культури поведінки дорослої, зрілої людини.

Академічна доброчесність – основа здорового студентського соціуму та одна з засад державної політики у сфері освіти.

Цей термін та основні засади прописані в Законі України «Про освіту», отже, є обов'язковими для кожного громадянина України.

Стаття 42 Закону України «Про освіту» присвячена академічній доброчесності.

Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Кожен університет диктує свої додаткові умови поведінки учасників навчального процесу.

Гарвард - один з кращих ВНЗ світу, всередині якого давно сформувалися неформальні правила, які переслідують всі студенти світу.

15 заповідей культури доброчесності студентів Гарварда.

За думкою гарвардських студентів кожен, хто мріє стати успішною людиною, має дотримуватися принципів, які будуть названі нижче, протягом всього свого життя.

1. Коли ти спиш, тобі сниться твоя мрія. А коли ти вчишся, втілюєш її в життя.

2. Як тільки тобі здається, що тепер вже пізно щось робити, це навпаки означає, що час для цього ще не настав.

3. Навчання тяжке, але це проходить. Якщо ж не навчатися в молоді роки, життя стане мукою.

4. Не важливо, скільки часу ви витрачаєте на навчання, проте головне - які зусилля ви прикладуєте в процесі здобуття знань.

5. Авжеж навчання - це не все життя. Та чого ж ти здатний досягти в житті, якщо ти не можеш впоратися з цієї частиною свого життєвого шляху?!

6. Нехай краще біль приносить вам задоволення, ніж докучає.

7. Роби сьогодні те, що можна відкласти на завтра, та насолоджуйся своїм успіхом.

8. Неможливо бути успішним у всіх сферах, але ви можете досягти бажаного в обраній галузі разом із купою рішучості та самовдосконалення.

9. Пам'ятайте, що ваш час обмежений.

10. Те, що сьогодні - слюні, завтра стане сльозами.

11. Реально вигідно кожному інвестувати в своє майбутнє.

12. Ваш рівень заробітної плати залежатиме від рівня здобутої освіти - це прямо пропорційна залежність.

13. Ця мить вже ніколи не повториться.

14. Поки ти читає ці принципи, твої завтрашні конкуренти старанно навчаються.

15. Без тимчасових освітніх страждань не може бути постійного високого доходу.

Моральність передбачає наявність у людини розвиненої здатності відчувати вдячність до людей, які її заслуговують. Чемність вимагає вміння виявляти це почуття.

Давня мудрість говорить: «Вдячність – це скромність сильних, невдячність і марнослів'я – нікчемних».

Протягом життя кожна людина одержує допомогу від інших людей у найрізноманітніших формах: їй допомагають навчатися, оволодівати професійними знаннями та навиками і т. ін.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Бутенко М. К., студентка кафедри маркетингу та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(м. Харків, Україна)*

СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогодні все більше і більше студентів обирають можливість отримати вищу освіту за кордоном, а не в Україні. З кожним роком така тенденція просліджується все більше, що все становить справжню проблему для майбутнього України. Бо в більшості випадків, студенти, що навчалися за кордоном, саме там і залишаються працювати. Через це виникає брак кваліфікованих кадрів, які б могли працювати на покращення рівня життя в Україні, гальмування створення нових робочих місць, нестача таких видів капіталу, як «знання» та «інформація». Це відбувається через те, що рівень та якість вищої освіти в нас вважається нижчим, ніж за кордоном. Студенти обирають навчання в Європі та Америці, бо прагнуть мати дипломи, які би враховувалися при влаштуванні на роботу майже в усіх країнах світу. Нажаль, далеко не всі вищі навчальні заклади в Україні можуть гарантувати такий рівень. Саме тому виникає гостра потреба в інтернаціоналізації вищої освіти в нашій країні.

Інтернаціоналізації вищої освіти це відносно нове поняття, пов'язане з інноваціями та змінами. Чітке трактування для нього складно підібрати, бо методи та способи інтернаціоналізації дуже різноманітні та особливі. Загалом можна сказати, що це процес покращення та змінення рівня вищої освіти до такого, щоб навчальні заклади України могли спокійно конкурувати з закладами Європи та інших розвинутих частин світу. Навряд чи існують загальні методи інтернаціоналізації, бо кожний навчальний заклад вибирає їх для себе особисто, враховуючи свої фінансові можливості, напрям, кількість наукових співробітників, вмотивованість студентів та педагогів тощо. Значення інтернаціоналізації в системі вищої освіти та розвитку України дуже важливе, бо завдяки їй відбувається розвиток та оновлення усіх галузей освіти та науки взагалі. Про актуальність й важливість вищої освіти можна багато говорити, але це цілком відомо навіть дітям. Освіта – головний фактор для побудови гідного рівня життя та отримання високооплачуваного та затребуваного робочого місця, без неї неможлива розбудова держави та покращення рівня життя її населення. Тому, зважаючи на намагання та проблеми інтернаціоналізації багатьох вищих навчальних закладів, можна прийти до висновку, що цей процес потребує продуманої стратегії, чіткого плану та забезпечення зовнішньої підтримки з боку держави. Держава повинна створювати програми на підтримку інтернаціоналізації вищої освіти на загальному та національному рівнях, сприяти розповсюдженню її на рівні кожного навчального закладу країни та створювати необхідне підґрунтя для мотивації спеціалістів на впровадження інтернаціоналізаційних процесів.

Зважаючи на досвід попередніх років та спроби впровадження інтернаціоналізаційних процесів можна виділити деякі необхідні аспекти, зокрема:

1. Істотні зміни в навчальних процесах, освітніх програмах, стратегіях та методах навчання.

- Це допоможе змінити старі, вже не актуальні освітні програми, та запровадити нові, які будуть більш ефективними й відповідатимуть часу.

- Інтернаціоналізація вимагає співпраці з іншими, частіше за все зарубіжними навчальними закладами. Для цього необхідно мати вміння пристосовуватися та бути відкритим для змін.

2. Чітке розуміння цілей та результатів, які повинні бути досягнуті, та часу, який на це потрібен.

- Це дозволить краще зрозуміти, що саме необхідно робити, та які плоди це принесе в майбутньому.

- Завдяки цьому можна виділити окремі аспекти, які виявилися найбільш ефективними, а які не принесли бажаних результатів.

3. Мотивація та винагородження досягнень.

- Якщо люди не будуть отримувати заохочення та винагороди за свою працю, то в них не буде мотивації продовжувати свою справу.

- Більше людей залучатиметься до інтернаціоналізаційних процесів, якщо це буде вигідно та актуально.

4. Вдосконалення та застосування «людського потенціалу».

- Інтернаціоналізації можлива за допомогою педагогів, вчителів та небайдужих студентів

- Тому вищі навчальні заклади повинні створювати необхідні умови для заохочення цінних кадрів.

Інтернаціоналізації відбувається в такі етапи, як:

- Підвищення кваліфікації педагогів та викладачів;

- Залучення іноземних студентів в українські навчальні заклади. Бо оплата за їх навчання є набагато вищою за оплату для громадян України, що є матеріальним стимулом для навчального закладу. Також іноземні студенти допомагають здійснити обмін культурами та знаннями, що і є одним із етапів інтернаціоналізації;

- Покращення та підвищення рівня якості освіти та проведення досліджень за допомогою участі в міжнародному процесі обміну знаннями тощо.

Інтернаціоналізація - це важливий та необхідний освітній процес, за допомогою якого вища освіта, здобута в Україні, зможе конкурувати з іноземною освітою та зайняти активне місце на міжнародній арені. Якщо держава буде заохочувати та мотивувати вищі навчальні заклади на активне впровадження інтернаціоналізаційних процесів, то рівень прогресу та націоналізації істотно впливатиме на вищу освіту через фінансування, державне та політичне управління та державний контроль. Інтернаціоналізація – це складний та багатогранний процес, який потребує багато часу та сил, але він буде нагороджений входженням України до міжнародного освітнього простору. Зважаючи на запити та намагання студентів та працівників вищих навчальних закладів, виникає необхідність для університетів знаходити способи та можливості для міжнародного інтернаціонального розвитку та заміни старих методів навчання. Стимулом для цього є те, що сучасна вища освіта не може існувати осторонь від інтернаціоналізаційних процесів.

Список використаних джерел

1. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу / А. Сбруєва // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – С. 89–95.

2. Дебич М. А. Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід: монографія / М. А. Дебич. – Суми: Університетська книга, 2017. – 291 с.

Василенко О.В., студентка ІІ курсу магістратури, група МСРп – 171

Науковий керівник – **Вербицька А.В.**, к.н.держ.упр.,

доцент кафедри соціальної роботи

Чернігівський національний технологічний університет

(м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Як правило, для гуманітарних дисциплін питання академічної доброчесності студентів є більш актуальним. Якщо в технічних та точних науках проблема академічної доброчесності згладжена, то в гуманітарних вона поставлена відкрито.

Так як для освітньої діяльності дослідження є одним із найважливіших видів діяльності, академічній доброчесності тут повинна приділятися особлива увага.

Студенти долучаються до науково-дослідної роботи, яка передбачає вивчення проблем, розробку різних рекомендацій тощо. Важливо, щоб ці знання були новими та актуальними. Саме тому є недопустимим нехтування нормами академічної доброчесності.

Цікавою стосовно цього є думка науковця О. Семеног, яка наголошує, що академічна культура є основним чинником формування компетентного фахівця. Щоб охарактеризувати, як саме вона впливає на формування професіонала, дослідниця розглядає академічну культуру в рамках ціннісного, етичного, праксеологічного та поведінково-інтерактивного компонентів [3].

Ціннісний та етичний компоненти включають у себе морально-етичні цінності студентів та принципи здійснення ними досліджень у соціальній сфері. Як наслідок, академічна культура формує у майбутнього фахівця почуття соціальної відповідальності, академічної честі, та почуття професійного обов'язку, що позитивно впливає на процес його професіоналізації.

Натомість праксеологічний та поведінково-інтерактивний компоненти академічної культури фахівців соціальної сфери характеризують ступінь реалізації засвоєних цінностей, норм, знань у ситуаціях професійного спілкування. Вони охоплюють формування умінь та навичок, що ґрунтуються на критичному мисленні, володінні комунікативними техніками і знаходять прояв, зокрема, в академічній грамотності [3].

Отже, фахову підготовку майбутніх фахівців наскрізь пронизує академічна культура, у рамках якої формуються професійні та особистісні якості.

Зокрема, слідування положенням академічної доброчесності сприяє розвитку совісності у студентів, яка проявляється у вигляді морального почуття і нагадує йому про моральні обов'язки та відповідальність, яку несе перед собою та іншими людьми.

Академічна доброчесність формує у студентів прагнення до самовдосконалення, яке у майбутньому стане наочним прикладом для клієнта і сприятиме його соціальній активності. Якщо ж спеціаліст не буде приділяти належної уваги самовдосконаленню, його особистісний потенціал буде не розкритим, що негативно позначиться на якості роботи та стосунках у колективі [1].

Робота студентів над творчими завданнями та науковими пошуками сприяє розвитку креативного мислення, що в майбутньому знадобиться для оптимальної взаємодії з клієнтами та пошуку індивідуального підходу до них.

Також під час участі у науково-практичних конференціях та в науково-дослідній діяльності, що регулюється нормами академічної доброчесності, у майбутніх соціальних працівників виробляються навички об'єктивного оцінювання, які є важливими для професійного становлення. Під час провадження професійної діяльності, фахівець соціальної сфери повинен об'єктивно оцінювати ситуацію та потенційні можливості клієнта, ігноруючи власні симпатії та антипатії та надавати допомогу, адекватну виниклій ситуації [1].

Принципи академічної доброчесності передбачають пріоритетність чесності як моральної чесноти. Якщо ця якість закріпиться у свідомості студента – він стане професійним спеціалістом у сфері соціальної роботи, адже соціальний працівник зобов'язаний правдиво інформувати своїх клієнтів про способи вирішення існуючих проблем, при цьому не приховуючи можливих труднощів та помилок.

Особливо важливий вплив академічна доброчесність чинить на розвиток фахових знань майбутніх спеціалістів гуманітарних дисциплін. Перебуваючи в умовах політики антиплагіату, студенти виконують більш якісні роботи та отримують якісніше знання. До того ж, у студентів формується критичність та самокритичність, які сприяють підвищенню професійної майстерності соціального працівника. Спеціаліст повинен систематично аналізувати свої вчинки і дії, виявляти помилки і власні недоліки та критично ставитися до інформації, що надходить [2].

Як правило, студенти факультетів гуманітарних дисциплін з дієвими методами сприяння академічній доброчесності, вміють якісніше оцінювати проблеми клієнта, поставлену мету і способи її досягнення, а також розробляти плани дій, спрямовані на

відновлення та розвиток життєвих ресурсів клієнтів. Такі студенти мають навички оцінювання досягнутих змін та сприяння вдосконаленню стандартів й етичних норм професії [1].

Таким чином, професійна підготовка майбутніх студентів гуманітарних дисциплін повинна бути орієнтованою на модель майбутнього спеціаліста, що відображає структуру його діяльності, а сам процес підготовки має відображати специфіку майбутньої професійної діяльності. Моральність та фахові знання майбутніх фахівців формується під впливом академічної культури. Слідування основам академічної доброчесності дозволить формувати у студентів творчий потенціал та розвивати критичне мислення. До того ж, теоретична соціальна робота буде доповнюватися новими знаннями, а практична – новими методами та технологіями роботи з клієнтами.

Список використаних джерел

1. Агарков О.А. Технології соціальної роботи / О.А. Агарков, Д. Ю. Арабаджиев, Т. В. Єрохіна, В.В. Кузьмін, І.В. Мещан, В. М. Попович. – Запоріжжя: АТ «Мотор-Січ», 2015. – 487 с.
2. Карпенко О. Г. Теоретико-методологічні підходи професійної готовності фахівців до соціальної роботи [Електронний ресурс] / О. Г. Карпенко // НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3930/1/Karpenko.pdf>.
3. Семенов О. М. Академічна культура – основа дослідницького навчання в університеті / О. М. Семенов, О.В. Семеніхіна. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2017. – 232 с.

Вербицька А.В., к.н.держ.упр., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ЕФЕКТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ

Встановлення успішних міжнародних партнерств та ефективний менеджмент міжнародної співпраці є ключовим аспектом інтернаціоналізації університетів. Міжнародні зв'язки забезпечують викладачів та студентів міжнародним досвідом, сприяють удосконаленню навчальних планів і освітніх програм, підвищують статус закладу вищої освіти.

Визначено 5-етапний підхід до встановлення та управління міжнародним партнерством у сфері вищої освіти (рисунок 1).

Рисунок 1 Етапи встановлення та управління міжнародним партнерством у сфері вищої освіти

Джерело: [1].

I етап - стратегічне планування. Міжнародне співробітництво університету інтегрується в загальну освітню місію з урахуванням наявних фінансових та людських ресурсів.

II етап - визначення потенційних партнерів. Конференції, семінари та інші заходи міжнародного рівня розглядаються як можливості для встановлення контактів для подальшої співпраці. Важливим є аналіз систем вищої освіти країн-потенційних партнерів, що дає змогу визначити пріоритетні напрями співробітництва.

III етап - визначення механізмів для розвитку партнерства. Огляд можливих форм та напрямів співробітництва дозволить визначити оптимальну систему заходів у рамках окремого партнерства. Після підписання договорів про співпрацю повинна слідувати розробка планів дій на виконання завдань угоди про співробітництво, що формується спільно з партнерами.

IV етап - менеджмент діяльності у рамках партнерства. Для реалізації поставлених задач партнерства необхідно визначити стейкхолдерів, зацікавлених результатами співпраці, та відповідальних осіб/підрозділи за звітування.

V етап - оцінка результатів партнерства. Поточний моніторинг та заключна оцінка дозволить визначити доцільність подальшого партнерства та необхідність внесення змін до умов угод про співпрацю та планів щодо їх реалізації.

На думку західних дослідників, інтернаціоналізація вищої освіти розвинених країн має дуже глобальні пріоритети, через це нівелюється цінність інтернаціоналізації: рівний доступ до можливостей [3; с. 8].

Інтернаціоналізація не повинна бути ізольованим процесом. Комерціалізація, завищена вартість навчання, корупція та переважання кількості над якістю впливають на процес інтернаціоналізації. Інклюзивний підхід до інтернаціоналізації повинен враховувати різноманітні соціо-економічні, політичні та демографічні фактори у різних частинах світу та інтереси усіх стейкхолдерів [2; с. 17].

Стратегічне планування із залученням ключових зацікавлених сторін визначає пріоритети інтернаціоналізації університету та сприяє розробленню ефективної дорожньої карти для впровадження запланованих змін. За моделлю *Quadruple Helix* виділяємо такі групи стейкхолдерів інтернаціоналізації:

- *Державний рівень*. Інтернаціоналізація університету базується на пріоритетах національної політики з урахуванням критерії та показників успішності інтернаціоналізації.

- *Учасники освітнього процесу*. На рівні університету повинні проводитися фокус-групи, дискусії та опитування серед студентів та науково-педагогічних працівників для визначення пріоритетів та «слабких місць» у процесах інтернаціоналізації.

- *Роботодавці* виступають зацікавленою стороною в результатах інтернаціоналізації, оскільки отримують фахівців з міжкультурними компетентностями.

- *Громада*. Інтернаціоналізація університету як центру суспільного розвитку має задовольняти потреби громади, зміцнюючи міжнародний статус міста та регіону.

Для закладів вищої освіти України важливо трансформувати підходи до менеджменту міжнародного співробітництва як механізму, що систематично сприяє інституційному розвитку, удосконаленню освітнього процесу та залученню зацікавлених сторін. Європейський простір вищої освіти дає безліч успішних прикладів та практик у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Вербицька А.В. (2018). Проект національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України: інтегрована модель. Державне управління : удосконалення та розвиток. Випуск 11. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1328>
2. Wit, H. and Jones E. (2018), "Inclusive Internationalization: Improving Access and Equity", *International Higher Education*, vol. 93, pp. 16-18.
3. Tamtik, M. (2017), "Who governs the internationalization of higher education? A comparative analysis of macro-regional policies in Canada and the European Union", *Comparative and International Education*, [Online], vol. 46, available at: <http://ir.lib.uwo.ca/cie-eci/vol46/iss1/2> (Accessed 13 Sep 2018).

Веремюк Л.Л., к.п.н.

*Уманський державний педагогічний університет імені П.Тичини
(м. Умань, Україна)*

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Система освіти України вступає в епоху безперервного реформування, головною метою якого є підвищення якості освіти в процесі зближення різних національних освітніх систем. Інтернаціоналізація вищої освіти це процес систематичної інтеграції міжнародного компонента в освітньо-виховну, науково-дослідницьку та громадську діяльність вищих навчальних закладів. Незважаючи на високу актуальність цього процесу та велику увагу, що приділяється цьому питанню сьогодні, інтернаціоналізація освіти в Україні залишається складним і суперечливим явищем, переваги та наслідки якого потребують виваженого аналізу.

Інтернаціоналізація - об'єктивний наслідок глобалізації і одночасно великий ресурс зусиль щодо усунення національну окремішність систем вищої освіти, прогресу суспільного та економічного життя. Вузи стоять перед завданнями підготовки до діяльності в умовах інтегрованих ринків праці і освіти. Ринково орієнтована вища школа потребує змін навчальних програм, скорочення обсягу універсального гуманітарної освіти, посилення професійного, спеціалізованого навчання. Інтернаціоналізація вищої освіти проявляється в посиленні мобільності викладачів і розширенні можливостей навчання за кордоном. На рубежі ХХ- ХХІ ст. за межами своїх країн навчалося понад 1 млн. Студенти, викладачі, фахівці вищої освіти, опинившись за кордоном, отримують можливість порівнювати вітчизняні та зарубіжні моделі навчання, набувають культурну та інтелектуальну пластичність, розуміння феномену іншого. Вони вчаться розуміти іноземні реалії вищої освіти, що виявляється необхідним для подальшої діяльності.

Питання підготовки іноземних студентів стають предметом досліджень вітчизняних науковців (О.Суригін, А. Нікітін, А. Бронська), адаптації іноземних студентів (М.Іванова, Н. Титкова, С. Шатілов, І Ширяєва), методики викладання іноземних мов (А. Миролюбов, Є. Пасов та ін..).

Іноземці в Україні можуть здобувати освіту українською, російською або англійською мовою, в залежності від пропонованих програм та рівня знання мови абітурієнтом. Іноземні студенти мають можливість навчатися у більш ніж 240 вищих навчальних закладах і здобувати освіту за різними спеціальностями. Щороку заклади вищої освіти України приймають студентів зі 150 країн світу [2, 41-43].

Основними причинами збільшення чисельності іноземних студентів у вищих школах України Ю. Гришук називає такі: забезпечення участі в різноманітних програмах міжнародної мобільності; диверсифікація мов навчання (збільшення не лише англійських програм, а й французьких; впровадження освітніх програм на основних європейських та найбільш поширених східних мовах); створення можливостей для отримання паралельно з національним дипломом про вищу освіту документу однієї з країн Європейського Союзу (програми двійних і спільних дипломів); використання сучасних технологій та переваг дистанційного навчання; розвиток освітнього франчайзингу; підвищення прозорості та зміцнення інформаційної політики [1, 101-103].

Українські заклади вищої освіти пропонують навчання на трьох рівнях вищої освіти зі здобуттям відповідних ступенів:

Перший рівень вищої освіти: молодший бакалавр, бакалавр.

Другий рівень вищої освіти: магістр.

Третій рівень вищої освіти: доктор філософії, доктор наук.

В українських вищих навчальних закладах працюють досвідчені викладачі та професори, які мають високий рівень професійної підготовки та роблять навчальний процес цікавим та захопливим, створюючи всі умови для наукового та творчого розвитку студентів.

Головним інформаційним джерелом про вищу освіту в Україні для іноземців є Український державний центр міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. Центр є єдиною офіційною державною платформою, яка займається інформуванням щодо можливостей навчання. На офіційному сайті Українського державного центру міжнародної освіти www.studyinukraine.gov.ua абітурієнти можуть отримати загальну інформацію про навчальні програми, процедуру вступу та інші практичні поради. Окрім цього, абітурієнти можуть подавати он-лайн заявки на навчання до будь-якого вищого навчального закладу України через сайт www.studyinukraine.gov.ua.

До послуг, які надаються Українським державним центром міжнародної освіти, входять: перевірка документів абітурієнта, допомога у виборі університету та навчальної програми, допомога з подачею документів до вищого навчального закладу, отримання запрошення на навчання, візова підтримка, організація зустрічі в аеропорту.

На рівні окремих закладів вищої освіти інтернаціоналізація освіти стосується: студентів (залучення іноземних студентів, організація програм обмінів, виробничих практик, індивідуальна студентська мобільність); професорсько-викладацького складу (обмін викладачами, спільні науково-дослідні та навчальні програми, стажування в зарубіжних університетах, організація інтенсивних курсів і літніх шкіл); змістової складової навчальних програм (нові програми та курси з відчутним міжнародним компонентом, що враховують елементи міжкультурної комунікації і країнознавства), іноземних мов, дистанційного навчання [2, 41-43].

Отже, процес інтернаціоналізації вищої школи складний і суперечливий. Відсутній належний баланс між економічними і культурно-освітніми цілями. Є потреба посилити інтернаціональну складову програм освіти. Приплив до університетів іноземних студентів породжує проблему налагодження міжкультурного діалогу. Наростає потреба впровадження новітніх комунікаційних технологій, які, на відміну від традиційних міжнародних контактів, не мають чітко обмежених меж і різко розширюють можливості співпраці. Гостро стоїть проблема конвертованості дипломів про вищу освіту.

Список використаних джерел

1. Гришук Ю. Організація навчання іноземних студентів в Україні як чинник інтернаціоналізації вищої освіти / Ю. Гришук // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. - 2016. - Вип. 1-2. - С. 101-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2016_1-2_21.
2. Ковальчук Р.Л. Інтернаціоналізація освіти: міжнародно-правовий досвід і національна практика / Р.Л. Ковальчук // Правознавство. - 2011. - С.40-43

Волошина М.О., студентка, 2 курс 17 група (ФРГТБ)
Ювковецька Ю.О., кандидат філософських наук, доцент
кафедри іноземної філології та перекладу
Київський національний торговельно-економічний університет,
(м. Київ, Україна)

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ — РОЗВИТОК ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Українська молодь продовжує мігрувати за кордон у пошуках якісної вищої освіти. Згідно з даними аналітичного центру CEDOS, таких охочих тільки за 2015-2016 роки нарахували приблизно 67 тисяч. Однак більшість студентів усе ж залишається в рідній країні, а дехто навіть цілеспрямовано вирушає до України з-за кордону, щоб отримати тут диплом. Кількість студентів з іноземних країн, які бажають здобувати вищу освіту в Україні, щороку зростає.

Українська система вищої освіти має давню історію становлення та розвитку, завдяки власній фундаментальності вважається однією з найкращих у світі. Діяльність перших вищих навчальних закладів в Україні сягає початку XVII століття, вища школа того часу здобула міжнародного визнання, що сприяло залученню студентів з усього слов'янського світу. Досвідчені викладачі та професори, велике розмаїття спеціальностей, європейські стандарти якості залишаються основними причинами популярності вищої освіти України серед іноземних студентів і сьогодні.

У травні 2005 року Україна приєдналася до Болонського процесу. Болонський процес позитивно впливає на інтеграцію української освіти в єдиний європейський освітній простір.

Навчання іноземців в українських вищих навчальних закладах здійснюється українською, російською, або англійською мовами. На сьогоднішній день в Україні більше 240 вищих навчальних закладів, які займаються підготовкою фахівців для зарубіжних країн, і пропонують іноземним студентам широкий спектр спеціальностей в різних галузях знань. Двері українських ВНЗ щорічно відкриваються для студентів із більш ніж 150 країн світу.

Рівні вищої освіти у вищих навчальних закладах України:

Перший рівень: Молодший бакалавр, бакалавр

Другий рівень: Магістр

Третій рівень: Доктор філософії, Доктор наук

Вступ іноземних громадян і осіб без громадянства до навчальних закладів України здійснюється за акредитованими освітніми програмами:

1) для отримання ступенів молодшого бакалавра, бакалавра, магістра - двічі на рік, до і на початку академічних семестрів (до 1 листопада і до 1 березня);

2) до аспірантури, докторантури, клінічної ординатури, лікарської резидентурі, за програмами підготовчого факультету (відділення) та за програмами академічної мобільності - протягом року [1].

Не секрет, що в Україні на сьогоднішній день навчається велика кількість студентів з різних країн світу. І з кожним роком число приїжджих студентів має тенденцію тільки збільшуватися. За статистикою, станом на 2018 рік 66310 іноземних студентів з 147 країн світу навчаються в Україні. Кількість вищих навчальних закладів в Україні, де навчаються іноземні студенти, постійно зростає: якщо у 2015-2016 навчальному році таких ВНЗ було 285, то на сьогоднішній день таких навчальних закладів налічується близько 239.

В ТОП 5 українських ВНЗ за кількістю іноземних студентів входять: Харківський національний медичний університет, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Одеський національний медичний університет, Запорізький державний медичний університет та Національний медичний університет імені О. О. Богомольця [1].

Чому іноземним студентам варто навчатися саме в Україні?

1. Перш за все, це міжнародно визнані наукові досягнення, ефективні методи навчання, заклади вищої освіти, що дають якісну освіту.

2. Здобувати освіту в Україні престижно і вигідно. У порівнянні з іншими європейськими країнами вартість навчання в Україні набагато нижче.

3. За даними Expat Insider 2016, Україна стала найбільш доступною країною з точки зору витрат на проживання, і зайняла друге місце в рейтингу з точки зору особистої фінансової задоволеності.

4. Іноземні громадяни, а також особи, які шукають притулку, які проживають в Україні, мають ті ж права, свободи і обов'язки, що і громадяни України [2].

Хотіла б детальніше розповісти про організацію навчання іноземних студентів на прикладі Київського національного торговельно-економічного університету.

Київський національний торговельно-економічний університет – це один із найавторитетніших навчальних закладів України, акредитований Міністерством освіти і науки України за найвищим IV рівнем акредитації. Це сучасний загальноосвітній центр, що поєднує в собі національні освітні основи, європейські стандарти якості і демократичність навчання.

Ректорат Київського національного торговельно-економічного університету приділяє значну увагу всебічному розвитку студентської молоді. Іноземним студентам гарантуються всі права та свободи, у відповідності до діючого законодавства України і Статуту університету. Для студентів-іноземців створюються всі необхідні умови, як для навчання та відпочинку, так і для творчого розвитку. Іноземні студенти активно долучаються до науково-дослідницької діяльності університету, спортивно-масової та культурної роботи, беруть активну участь у художній самодіяльності.

В університеті здійснюється підготовка іноземних громадян за програмами англійською мовою викладання за магістерськими спеціальностями:

- 1) «Міжнародна економіка»;
- 2) «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»;
- 3) «Фінансовий менеджмент»;
- 4) «Міжнародний туристичний бізнес»;
- 5) «Туристичний менеджмент»;
- 6) «Торговельний менеджмент»;
- 7) «Готельний і ресторанний менеджмент»;
- 8) «Міжнародний готельний бізнес»;
- 9) «Фінансове посередництво»;

за бакалаврськими спеціальностями:

- 1) «Міжнародна економіка»;
- 2) «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Іноземним студентам на період навчання в університеті надаються місця для проживання у гуртожитку, які розташовані поряд з навчальними корпусами [2].

Офіційним державним джерелом інформації з питань навчання іноземних студентів в Україні є Український державний центр міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. Його метою є допомогти іноземним студентам отримати міжнародно визнану якісну освіту в українських університетах, що гарантуватиме їм абсолютний професійний успіх в будь-якій країні світу.

Список використаних джерел:

1. Сайт Українського державного центру міжнародної освіти. Київ, 2017. URL: <http://studyinukraine.gov.ua/uk/> (дата звернення 23.10.18)

2. Київський національний торговельно-економічний університет. 2015. URL: <https://www.knteu.kiev.ua/blog/read/?pid=10008&uk> (дата звернення 23.10.18)

Галай О.В., старший викладач
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)

ОСВІТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ОНОВЛЕННЯ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

В процесі оновлення змісту освіти в Україні виникають труднощі, пов'язані з розвитком культур різних народів при одночасній протидії націоналістичним ідеологіям певних етнічних рухів. Труднощі, які виникають внаслідок вирішення зазначених проблем, вкотре підтверджують необхідність тривалої, кропіткої роботи педагогів, політиків, істориків, соціологів, філологів з урахуванням специфіки кожного народу, його менталітету, побуту, звичаїв і т.д.

В першу чергу, освітянам та філологам слід переглянути та обґрунтувати понятійно-термінологічний апарат, дати однозначне трактування змісту таких базових понять як «патріотизм», «націоналізм», «полі культурність», «інтернаціоналізм», а також встановити основні складові культури міжнаціонального спілкування.

Як показує досвід, наша педагогічна наука виявилась непередготовленою до аналізу та обґрунтування шляхів вирішення нових складних суспільних явищ, що витікають з багатонаціонального характеру Української держави. Вона повинна з урахуванням сучасних соціально-економічних реалій не лише усвідомити ці проблеми, але й надати конкретні рекомендації середній та вищій школам.

Внаслідок реформування національної системи освіти, в основі якої лежать етнокультурні традиції виховання. Та при цьому далеко не завжди враховується багатонаціональний склад населення, інтереси інших народів, які проживають в певних регіонах та, найголовніше, не визначаються шляхи зміцнення миру та взаєморозуміння, взаємоповаги та толерантності до національних особливостей різних етносів через систему освіти. Вивчення національної культури має бути пов'язане не лише з соціально-економічними та духовними проблемами сьогодення, а й спрямовуватись в майбутнє, адже національна самобутність та етнічні відмінності не є тимчасовими, а постійно діючими факторами людського буття.

Державні стандарти освіти дають сьогодні можливість доповнити їх етнокультурологічними компонентами. Аналіз досвіду здійснення таких змін дозволяє стверджувати, що заклади освіти сьогодні зіштовхуються з багатьма труднощами. Так, подані ідеї часто формулюються в вигляді ідеальних концепцій: школа робить спроби врахувати зміни, що відбуваються, шляхом включення додаткових аспектів в різноманітні навчальні дисципліни, однак, такі корегування носять фрагментарний характер і перешкоджають цілісному сприйняттю існуючих проблем. До того ж, вони сприймаються педагогами в якості додаткового навантаження і викликають негативну реакцію.

Отже, необхідний пошук дієвих форм, методів, прийомів виховання. Одним із найважливіших напрямів цього пошуку – це перетворення школи в «лабораторію демократії», в якій вчителі, в першу чергу, самі б мали досвід, який сприяє розумінню, усвідомленню та прийняттю багатств світової скарбниці.

Список використаних джерел

1. Бориско Н.Б. Ишханян Н.Б. Социально-психологические предпосылки формирования лингвосоциокультурной компетенции // Иностранные языки. – 1999. -- №3. – С.53-55.
2. Буланкина Н.Е. Проблема самореализации личности в полиязыковом информационно-образовательном пространстве. – Новосибирск.: НИПК и ПРО, 2000. – 190с.

Гнатів З.Я., к.філос.н., доцент

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
(м.Дрогобич, Україна)*

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Процес трансформації вищої освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття зумовлений комплексом передумов і чинників міжнародного та внутрішньодержавного розвитку, зокрема в розвитку становлення стратегії європейської інтеграції та її здійснення. Основними тенденціями інтеграційної стратегії у формуванні Європейського освітньо-наукового простору є зміцнення європейської та глобальної співдружності, міжкультурне порозуміння, критичне мислення, політична та релігійна толерантність, гендерна рівність, культурно-естетичні цінності особистісного та суспільного життя, які визначені тріадою істини, добра та краси.

Співвідношення необхідних інновацій та традиційної складової в освіті є, на думку В.Андрушенка, одним із важливих факторів розвитку сучасної вищої освіти [1, 7]. Зміни, які пов'язані із утвердженням ідей інтернаціоналізації, є інноваційними для українського освітнього простору, а стратегія реформ для їх реалізації є ефективною рушійною силою розвитку сучасного суспільства.

Глобалізаційні процеси розвитку сучасної вищої освіти в Україні і світі визначили необхідність утвердження нової парадигми, яка ставить ключовою засадою задоволення потреби людини в самореалізації у нових цивілізаційних умовах глобалізованого світу; розуміння освітніх завдань як вирішального фактора досягнення конкурентоспроможності країн у світовому просторі та забезпечення сталого економічного й соціального розвитку.

Інтеграція, поруч із гуманізацією, гуманітаризацією, інтернаціоналізацією складають головні напрями на шляху до якісної освіти. Підвищення якості фахової підготовки майбутнього педагога вимагає забезпечення цілісності педагогічного процесу, вагоме місце в якому займає інтеграція навчальних дисциплін. Адже жодна навчальна дисципліна сама по собі у відриві від інших наук неспроможна сформувати професійну компетентність майбутнього фахівця. Лише інтегрований підхід у навчанні може виконати такі основні функції процесу навчання: методологічну, освітню, розвиваючу, виховну, конструктивну.

Новим явищем для вітчизняної педагогіки з метою аналізу освітнього простору є поява та введення в науковий обіг поняття «педагогічна філософія». «Педагогічна філософія» - це не тільки наука (система світоглядних поглядів, концепція, теорія), але й мудрість розуміння життя, спосіб життя, поведінки й діяльності всіх учасників освітнього простору (прямих та опосередкованих) відповідно до їх світоглядних поглядів і позицій та всього того, що відбувається в ньому, як відбувається та якими є результати, порівняно з тими, яких очікували від точки відліку. [3, 64] З погляду педагогічної філософії метою освіти є не якість знань, умінь і навичок, а якість життя, поведінки, діяльності, зокрема й професійної, всіх учасників освітнього простору – дітей, учнів, студентів, вихователів, вчителів, викладачів, батьків, організаторів освіти тощо. Такий компонент, як якість знань, умінь і навичок є наслідком й одним із результатів стійкого способу життя прямих та опосередкованих учасників освітнього простору. Цей спосіб обумовлено, з одного боку, світоглядними поглядами кожного з учасників і розумінням свого місця в житті, а з іншого – тими потребами, носіями яких є самі учасники. У кожного з них наявні індивідуальні потреби, найбільш значимі, привабливі й життєво важливі з погляду самого носія. [2, 67]

Оскільки педагог є одним і визначальних чинників у формуванні ефективного навчально-виховного, творчого, експериментально-дослідницького процесів, він повинен вибудовувати їх відповідно до того змісту і стандартів, що вироблені державою, а також за тих умов, які створені завдяки освітній політиці, здійснюваній центральними і місцевими органами влади. Проте не менш значущими є також його громадянські характеристики, культурні компетенції, етичні якості Навчителя, якому для відтворення і зрощення свого

потенціалу необхідно створити значно кращі соціальні, економічні, культурні умови, ніж вони є сьогодні [52, 27]. За умов використання педагогічних принципів, які базуються на загально філософській та культурологічній основі можемо говорити про перспективну реалізацію педагогічної мети вчителя у складному процесі виховання.

Культура філософсько-педагогічного мислення майбутніх фахівців складають першочерговий чинник їх особистісного та професійного розвитку, формуючи професійні вміння, які, в свою чергу, визначають успіх та ефективність педагогічного процесу. Серед таких вмінь вчені відзначають уміння інтегрувати різні типи значення – філософське, конктерно-наукове, образно-чуттєве та інші.

Інтеграція є важливим чинником підготовки різних спеціалістів різних спеціальностей, зокрема, на приклад, цікавими є факти дослідження науковців в медичній галузі, які констатують, що у медичному коледжі Данді (Велика Британія) з-поміж понад 100 основних і вибіркових навчальних предметів студенти обирають курси психології та європейської філософії, на лекціях і практичних заняттях із яких переглядають фільми і твори мистецтва про морально-етичну комунікативну взаємодію медичного працівника з колегами, пацієнтами, громадськими організаціями, обговорюють важливі наукові розробки з медицини, дискусійні етичні питання. Мета навчання студентів у Медичному коледжі при Університеті Кембріджа, – стати милосердними, вдумливими, досвідченими медичними працівниками. У Сполучених штатах медсестра є не тільки постачальником медичного обслуговування, а й учителем, посередником між пацієнтом і лікарем, адвокатом пацієнта. Основна ідея, яку сповідують викладачі коледжів, полягає в тому, що навчання і робота медсестер є як мистецтвом, так і наукою [4, 79].

Саме такий зміст і процес підготовки фахівців відповідає потребам і можливостям студентів, а також запитам сучасного суспільства. Внаслідок інтеграційних процесів підвищується і рівень професійної соціалізації майбутніх фахівців. Чим ширший і більший ступінь участі школярів у процесі такого пізнання, тим більше цікавої та потрібної інформації вони отримують. Сучасний підхід до питання пошуку оптимальних та ефективних методики навчання полягає в поєднанні традиційних та новітніх методів та принципів навчання.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. (2014) Європейський педагогічний досвід та національні традиції: гармонізація пріоритетів / В.Андрущенко // Вища освіта України. – №3. – С. 5 – 11.
2. Головка М.(1018) Організація освітньо-виховного процесу в дошкільному закладі в контексті ідей педагогічної філософії / М.Головка // «Педагогічні науки». – Херсон. – Випуск LXXXIIIТом 2. – С. 66-72
3. Коротяєв Б., Курило В., Савченко С. (2010) Педагогічна філософія / Б. Коротяєв, В. Курило, С. Савченко. - Луганськ: Вид-во «ДЗ ЛНУ імена Тараса Шевченка. - 340с.
4. Семенов О., Кравченко О. (2017) Фахова етика у лінгвокультурному вимірі: американський досвід / О.Семенов, О.Кравченко // Естетика і етика педагогічної дії: зб.наук.праць / Ін-т пед.освіти дорослих НАПН України, Полтавс. нац. пед. у-т імені В.Г. Короленка. – Вип.16. – 214с. – С.70-84.

Гутнік К.О., викладач другої категорії,
Устенко І.В., викладач другої категорії,
Вдовиченко С.В., старший лаборант, викладач
*Коледж інформаційних технологій та землевпорядкування
Національного авіаційного університету
(м. Київ, Україна)*

ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ВЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкі зміни технологій, які опираються на інтелектуальні ресурси, стають найважливішим фактором, що обумовлює розвиток якості освіти України. Головна роль вищих навчальних закладів саме у розвитку інтелектуальних ресурсів країни,

конкурентоспроможних на сучасному ринку праці, тобто спроможних забезпечити реалізацію високоефективних інноваційних проектів в різних галузях.

Відсутність культури та конкретного єдиного механізму забезпечення якості освіти зводить нанівець усю концепцію вищої освіти. Така ситуація посилюється громадянською бездіяльністю, яка в свою чергу призводить до розвитку корупції та деградації. Адже на кожному з рівнів управління легше домовитися, ніж вимагати реалізації своїх прав. Численні опитування громадської думки, звіти правоохоронних органів, відгуки співробітників і студентів свідчать про наявність системної корупції на всіх рівнях української системи вищої освіти [5].

Вихід з подібної ситуації передбачає, що вищій освіті в першу чергу потрібна культура забезпечення якості як накопичений досвід взаємодії суспільства і системи вищої освіти. Тобто, створення потужного інформаційного поля. Саме споживачі освітнього продукту мають право напряму на основі відкритої інформації свідомо формувати свої вимоги, а відповідно – критерії якості освіти. Важливий крок у формуванні культури забезпечення якості освіти – це дія. Суспільству необхідні прецеденти. І тут виникає проблема: хто почне діяти?

На нашу думку, попередній досвід політичних реформ в Україні демонструє соціальну інертність суспільства. Будь-які окремі заходи або рекомендації щодо поліпшення стану освіти не дадуть відчутних результатів, доки суспільство не еволюціонує в бік усвідомлення значення якості вищої освіти.

Формування культури має відбуватись природнім чином – через демонстрацію об'єктивної картини, а не примусу.

Забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти на інституційному рівні здійснюється на організаційних рівнях відповідними органами управління внутрішнього забезпечення якості (першому – учасниками студентських фокус-груп; другому – гарантими освітніх програм, третьому – комісією факультету із забезпечення якості на чолі з деканом; четвертому – уповноваженим структурним підрозділом (підрозділами) ВНЗ, що координує (координують) діяльність із забезпечення якості вищої освіти в ВНЗ; п'ятому – постійною комісією із забезпечення якості вищої освіти вченої ради ВНЗ, вченою радою ВНЗ, ректором, наглядовою радою тощо (рис.1).

Ресурси мережі дозволяють якісно інформувати суспільство та залучати його в процеси прийняття рішень. Дієвий спосіб забезпечити прозорість на всіх рівнях національної системи вищої освіти – створити за допомогою сучасних інформаційних технологій (зокрема, Web-технологій, що використовують відкритість, доступність та мережеві можливості, надані Інтернет і веб-простором) інформаційної платформи для прямого зв'язку між суспільством і освітою, яка б забезпечила: 1) доступ громадськості до первинної інформації про існуючу систему освіти, гравців і процеси в ній, накази та транзакції, досягнення і оцінку їх впливу на академічний та соціальний розвиток; 2) посилення громадського впливу та контролю за правдивістю інформації про систему освіти за допомогою соціальних механізмів перевірки та контролю; 3) можливість отримання об'єктивних аналітичних висновків і оцінок у вигляді статистик, рейтингів, тощо на основі первинної інформації про систему освіти [1].

Такою платформою може стати Web-портал, який виконуватиме функції соціального барометру академічної якості. Портал надасть технічні засоби для: підтвердження правдивості і несуперечності опублікованої інформації соціальними методами перевірки для створення реальної картини вищої освіти України; сервісів для автоматизованої підтримки процедур забезпечення якості (оцінка освітніх і наукових ресурсів, створення рейтингів, порівняльних таблиць, звітів, тощо); декларування власних систем цінностей користувача, що можуть складатися з багатовимірних і мультиконтекстних показників якості вищої освіти і використовуватись для персоналізованої оцінки якості освітніх і наукових ресурсів та розробки індивідуальних стратегій забезпечення якості [3].

Рис. 1. Ієрархія органів управління внутрішнього забезпечення якості

В результаті навколо порталу сформується відповідна цифрова екосистема, а також буде створено простір в українській вищій освіті, до якого існуватиме високий рівень довіри. Такий портал буде здатний працювати в різних контекстах (спричинених політичними, економічними та іншими причинами) на різних рівнях (міжнародному, європейському, національному та місцевому) у багатьох аспектах діяльності ВНЗ.

Це сприятиме розвитку найбільш доречних стратегій забезпечення якості, оцінок ВНЗ, рейтингів для окремих ВНЗ або всієї національної системи освіти і надаватиме можливість перевірки прийнятих рішень. Така гнучка система має бути цікавою міжнародній спільноті, тому що вона здатна продемонструвати специфіку національних пріоритетів, так само, як і культурні та соціальні відмінності. Якщо незалежне агентство із забезпечення якості вищої освіти не буде створене в Україні найближчим часом, портал може розглядатися як альтернатива такому агентству, що буде доступним для українського академічного співтовариства і за його межами.

Зазначимо, що незалежній Україні 27 років! Це вже сформована, і інтелектуально, і морально-психологічно людина. Урядовий портал багатослівно обіцяє: «розробити і затвердити стандарти базової середньої освіти у 2019 році. А безпосередній початок роботи базової школи за новими освітніми стандартами – у 2022 році». Нажаль, поки увага націлена на реформі початкової школи і на такий тривалий час – в цю мить руйнується та занепадає вища освіта сьогодні!

Список використаних джерел

1. Гутнік К.О. Аналіз сучасного стану користування інформаційними технологіями та вдосконалення якості освіти [Текст] / К. О. Гутнік, І. В. Устенко, Г. С. Краліна, Н. В. Апенько // «Europejska nauka XXI wieka – 2018» (с. Przemysł, 2018 Maja 07 – 15). – Przemysł : Materiały XIV międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 2018. – С. 3-6.
2. ДСТУ ISO 9001:2009. Система управління якістю. Вимоги. Національний стандарт України (чинний від 2009-09-01) [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gerelo.dp.ua/index/info_dstu_iso_9001-2009.html.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 09.10.2017 р.).
4. Комюніке міністрів вищої освіти Європи. – Берлін, 2003. – [Текст].[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/bolpr/Berl2003>
5. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд [Текст] / Укладачі: Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С., Ковтунець В., Курбатов С., Линьова І., Луговий В., Прохор І., Рашкевич Ю., Сікорська І., Таланова Ж., Фініков Т., Шаров С.; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – 84 с.

Дебич М. А., к. пед. н., доцент, с.н.с.
Інститут вищої освіти НАПН України
(м. Київ, Україна)

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНДИКАТОР ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Інтернаціоналізація стала глобальним явищем, її вважають пріоритетом для розвитку системи вищої освіти у всіх регіонах світу. Саме тому виникли нові моделі та підходи у країнах та закладах вищої освіти як засіб позиціонувати себе за межами своїх кордонів. Міжнародні організації фінансують дослідження інтернаціоналізації у країнах з метою виявлення позитивного досвіду. Одним з таких досліджень є «Інтернаціоналізація вищої освіти», проведеним у 2015 р. Центром інтернаціоналізації вищої освіти (Г. де Віт, Ф. Гантер), Європейською асоціацією міжнародної освіти (Л. Говард) та Міжнародною асоціацією університетів (Е. Егрон-Полак). Аналіз стратегій проведено у таких європейських країнах: Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Румунія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Фінляндія, Франція [4].

У дослідженні [2] проведено аналіз стратегій у шістьох європейських країнах, які згідно з геосхемою ООН, представляють різні частини Європи: Північну (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Фінляндія), Південну (Італія), Західну (Німеччина, Франція) і Східну (Польща).

Завважимо, що геосхема ООН – система, за якою країни світу утворюють макроекономічні регіональні та субрегіональні групи. Статистичний відділ ООН зазначає, що «віднесення країни чи території до тієї чи іншої групи зроблене для того, щоб полегшити статистичну обробку, а не за політичними чи якимись іншими мотивами» [1].

Усі досліджувані країни входять до складу міжнародних організацій ЮНЕСКО та ОЕСР та є учасницями Болонського процесу. Наднаціональними ініціативами, які позначилися на системі вищої освіти, є Болонський процес, програми мобільності студентів Еразмус (*англ.* Erasmus Student Mobility Programme), Еразмус+ та рамкові програми ЄС.

Дослідження стратегій інтернаціоналізації вищої освіти у цих країнах проілюструвало відмінності в національних та інституційних стратегіях: наявність / відсутність національної стратегії; дисбаланс вхідної та вихідної мобільності; різні форми інтернаціоналізації; наявність / відсутність стипендій для залучення талановитих студентів. Проте можна спостерігати загальні цілі й завдання: присутність у рейтингах університетів; упізнаваність (*англ.* visibility) і конкурентоспроможність; конкуренція за талановитих студентів і вчених; економічні вигоди; акцент на міжнародне працевлаштування випускників і соціальну активність; інтеркультурна компетентність випускників; маркетингова політика. Інтернаціоналізація сприяє поліпшенню якості викладання, навчання, досліджень і підготовці студентів до життя і праці в глобалізованому світі, розвиває інтеркультурні компетентності, сприяє вивченню іноземних мов.

Контекст, можливості, обґрунтування, підходи і проблеми відрізняються у країнах світу. У Європі є істотні відмінності між країнами Північної, Південної, Східної і Західної Європи. Тому для аналізу обрано країни з різних частин Європи та з різним рівнем економічного розвитку.

Аналіз національних стратегій інтернаціоналізації вищої освіти європейських країн засвідчив, що інтернаціоналізація, як стратегічний процес, почалася в Європі з програми Еразмус (1987). Програма створила загальне розуміння і стимули для інтернаціоналізації в більшості країн Європи та сприяла співпраці на глобальному рівні. Болонський процес розширив можливості співпраці в Європейському просторі вищої освіти та вплинув на розвиток інтернаціоналізації в інших країнах. Лідери в галузі вищої освіти і практики в галузі міжнародної освіти вважають поліпшення якості викладання і навчання, підготовку студентів для життя і праці в глобалізованому світі основними мотивами для

інтернаціоналізації вищої освіти. Політика регіонального / національного рівня є ключовим зовнішнім фактором впливу на інституційні політики інтернаціоналізації. Розширення міжнародної (і особливо вихідної) мобільності студентів є одним з ключових напрямів у політиці інтернаціоналізації; разом з міжнародною мобільністю студентів пріоритет надається міжнародному співробітництву в галузі досліджень і міжнародним стратегічним партнерським відносинам в інтернаціоналізації, яку проводять європейські заклади вищої освіти.

Виявлено, що Німеччина, Франція та Велика Британія реалізують стратегію інтернаціоналізації, яка включає мобільність студентів і персоналу; інтернаціоналізацію курикулуму і цифрового навчання; стратегічне співробітництво, партнерство та розвиток потенціалу. Міжнародне співробітництво орієнтоване на глобальний освітній ринок. Польща, Фінляндія й Італія реалізують стратегію, яка охоплює мобільність студентів і персоналу; інтернаціоналізацію курикулуму, стратегічне співробітництво, партнерство та розвиток потенціалу – стратегію, яка орієнтована на мобільність студентів, має регіональні програми для залучення іноземних студентів та партнерські зв'язки з університетами, але більше орієнтована на регіональне співробітництво.

У Великій Британії, Німеччині, Франції є низький рівень вихідної мобільності. Уряди цих країн намагаються збільшити кількість вихідних мобільних студентів, упроваджуючи різні ініціативи.

Особливістю інтернаціоналізації в Німеччині та Фінляндії є відсутність плати за навчання для іноземних студентів. Польща успішно реалізує локальну інтернаціоналізацію у містах.

Університети цих європейських країн представлені у Рейтингу Шанхайській (2016) [3].

Країни	Топ-100	Топ-200	Топ-300	Топ-400	Топ-500
Велика Британія	8	20	27	31	36
Франція	3	9	13	18	22
Німеччина	3	14	20	26	37
Фінляндія	1	1	1	2	5
Італія	-	2	8	11	19
Польща	-	-	-	-	2

Національна політика інтернаціоналізації вищої освіти в європейських країнах спрямована на досконалість, перехід від фрагментації до узгодженості дій усіх суб'єктів інтернаціоналізації: уряду, міністерств, студентських організацій, фондів та ін.

Отже, на основі аналізу національних стратегій у європейських країнах визначено такі особливості інтернаціоналізації вищої освіти:

- 1) академічна мобільність (вхідна / вихідна) (всі країни);
- 2) інтернаціоналізація курикулуму (всі країни);
- 3) міжнародне співробітництво у галузі досліджень (всі країни);
- 4) партнерські відносини з іноземними закладами (всі країни);
- 5) програми спільних / подвійних ступенів (Німеччина, Франція, Італія; Велика Британія);
- 5) філії закладів за кордоном (Франція, Велика Британія, Польща, Німеччина);
- 7) масові відкриті онлайн курси (Німеччина, Франція, Велика Британія);
- 8) скоординована дія усіх зацікавлених сторін (всі країни);
- 9) висока якість освіти (Німеччина, Франція, Велика Британія);
- 10) відсутність плати за навчання (Німеччина, Фінляндія);
- 11) наявність наукових установ, що досліджують інтернаціоналізацію (Німеччина, Велика Британія);
- 12) високий рівень міжнародного партнерства у галузі досліджень (Німеччина, Франція, Велика Британія);
- 13) високий показник міжнародного персоналу (Велика Британія, Фінляндія);
- 14) зацікавленість міст в інтернаціоналізації (Польща, Фінляндія);

- 15) усі країни є членами ЄПВО;
- 16) низький рівень вихідної мобільності (Велика Британія);
- 17) збільшення кількості програм англійською мовою (всі неангломовні країни).

Список використаних джерел

1. Геосхема ООН. – URL : <https://uk.wikipedia.org>.
2. Дебич М. А. Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід / М. А. Дебич // Суми, Університетська книга, 2017. – 291 с.
3. Дебич М. А. Механізми інтернаціоналізації університетів Європейського Союзу: культурно-гуманітарний вимір / М. А. Дебич // Культурно-гуманітарні стратегії розвитку університетської освіти в умовах динамічних суспільних трансформацій: монографія / Л. С. Горбунова, М. А. Дебич, В. В. Зінченко, І. М. Сікорська, І. В. Степаненко, О. М. Шипко / За ред. І. В. Степаненко. – К. : ІВО НАПН України, 2018. – С. 131–172.
4. De Wit H. Internationalisation of Higher Education. Study / H. de Wit, F. Hunter, L. Howard, E. Egron-Polak // Brussels, European Parliament, 2015. – 319 p. – URL : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU\(2015\)540370_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU(2015)540370_EN.pdf).

Дейнега О.А., студентка 2 курсу, група МЕД1-171
Науковий керівник - **Зосименко Т.І.**, к.е.н., доцент кафедри
теоретичної та прикладної економіки
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Соціально-економічні процеси, які відбуваються в Україні, вимагають стратегічних змін в усіх галузях виробництва. Значною мірою це стосується аграрної промисловості, ефективність функціонування якої забезпечує вирішення проблем якісних продуктів харчування, екології, захисту навколишнього середовища, розвитку сільської місцевості. За таких умов підвищення ефективності професійної підготовки фахівців аграрної галузі є одним із пріоритетних завдань системи вищої сільськогосподарської освіти [1].

Українська система аграрної освіти має конкурентні переваги, які, попри загальний проблемний стан, можна вважати унікальними на ринку освітніх послуг, має умови для створення і апробації інноваційних продуктів для різних агрокліматичних зон у межах одного регіону. Це забезпечує відповідність наукомістких результатів реальним умовам ведення аграрного виробництва [2].

Західні експерти зазначають, що галузь сільського господарства залишатиметься панівною у країнах Східної Європи, в тому числі в Україні, щонайменше у середньостроковій перспективі. При цьому потенціал вітчизняного сільського господарства є високим, але його ефективність залишається незадовільною. По-перше, сільськогосподарська продукція не має достатньо високої якості для того, щоб конкурувати з західноєвропейським імпортом навіть на внутрішньому ринку. Підприємцям сільськогосподарського профілю бракує знань та порад щодо правил світової торгівлі, сільськогосподарської політики ЄС, розвитку продуктивності та технічного розвитку, методів досягнення екологічної безпеки, сталого розвитку сільського господарства [1].

З одного боку, вищі навчальні заклади сільськогосподарського профілю стикаються сьогодні з новими перешкодами, а саме – зменшенням зайнятості у сільському господарстві, конкуренцією з іншими освітніми установами, диверсифікацією студентів та різницею у комунікаційному забезпеченні села та міста [3]. З іншого боку, говорять про закритість та застарілість української системи аграрної освіти. Вона зберігає багато ознак радянської моделі освіти і не відповідає реаліям сьогодення [2]. Вона працює на відтворення і підготовку кадрів, не намагаючись встановити контакт з тими, хто є її ключовими “клієнтами”, тобто з бізнесом. Сьогодні бізнес бажає отримати від системи освіти як “постачальника” робочої та інтелектуальної сили фахівця, який непогано підготовлений за

ключовими предметами своєї спеціальності і має розуміння того, як влаштований ринок на локальному рівні і які існують глобальні тренди і технології в світі [4].

Натомість у країнах ЄС вже здійснено комплекс заходів, які забезпечують ефективність професійної підготовки фахівців аграрної галузі в інтегрованому міжнародному освітньому просторі. Це стосується, насамперед, удосконалення нормативно-правової бази професійної підготовки фахівців аграрної галузі; посилення інтеграції професійної підготовки фахівців аграрної галузі з наукою і виробничим потенціалом; змін у завданнях професійної підготовки фахівців аграрної галузі; оновлення навчальних програм; впровадження дистанційної форми навчання; підвищення рівня індивідуалізації професійної підготовки фахівців аграрної галузі засобами сучасних інформаційних технологій [1].

Реформування сільськогосподарської освіти повинно відбуватися одночасно з реформуванням аграрного виробництва. Однак, система вищої освіти в Україні як і раніше зорієнтована на підготовку кадрів для виробництва індустріального типу в умовах конкуренції за світові ринки торгівлі та збуту. Через застаріння практичної бази навчальних закладів та переважання в навчальному процесі теоретичної частини знання випускників не відповідають актуальним вимогам сільськогосподарського виробництва в умовах постіндустріального суспільства. Актуалізація навчальних програм відстає від динамічних змін у технологіях та умовах виробництва [5].

Як показує досвід професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах ЄС, модернізація професійної підготовки фахівців аграрної галузі в Україні має включати наступне:

- розширення своєї діяльності поза виробництво аграрної продукції з тим, щоб охопити усі проблеми розвитку села;
- наявність гнучкості як у навчальних планах, так і в управлінській структурі;
- створення творчих об'єднань з бізнесовими структурами;
- внесок у розвиток кадрового забезпечення;
- надання фермам і підприємствам малого бізнесу новітньої інформації про технології і ринки продукції;
- підтримка підприємництва з тим, щоб воно було не лише програмою, а й методом діяльності закладу вищої аграрної освіти в цілому;
- розвиток зв'язків з іншими країнами для поглиблення знань;
- застосування практики управління, яка покладається на партнерські відносини з зовнішніми зацікавленими сторонами у сфері методів стратегічного планування;
- виконання гнучких форм управління персоналом, у тому числі заходи стимулювання і програми розвитку персоналу;
- різноманітність джерел фінансування, зокрема, шляхом збільшення доходів через розширення послуг [6, с. 19].

Узагальнюючи накопичений вітчизняний і зарубіжний досвід, дослідники пропонують реформувати систему вищої аграрної освіти з урахуванням таких аспектів:

- 1) оновлення змісту вищої аграрної освіти та визначення її стандартів на рівні досягнень аграрної науки, техніки і технологій, а також світового досвіду на основі використання ідей інтеграції загальноосвітньої та спеціальної підготовки;
- 2) визначення науково обумовленої номенклатури професій і спеціальностей відповідно до вимог соціально-економічного та культурного розвитку українського суспільства в конкретний історичний період, а також урахування особливостей регіону та його потреби у фахівцях;
- 3) посилення поєднання теоретичної та практичної підготовки студентів;
- 4) посилення навчально-матеріальної бази та науково-методичного забезпечення навчального процесу у вищих аграрних навчальних закладах;
- 5) різноманітність джерел фінансування вищих аграрних навчальних закладів та оплати за навчання для розширення можливостей доступу до отримання вищої аграрної освіти молоддю [7].

Врахування перелічених аспектів при змінах в організації професійної підготовки фахівців аграрної галузі дозволить суттєво підвищити конкурентоспроможність їх людського капіталу на вітчизняному та міжнародному ринках праці.

Список використаних джерел

1. Заскалета Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу: дис. ... д-ра. пед. наук : [спец.] 13.00.04 "Теорія і методика проф. освіти" / Заскалета Світлана Григорівна ; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Захищена 23.09.2015. – Вінниця, 2015. – 510 с.
2. Кобець А. С. Сучасний стан освітніх послуг у сфері вищої аграрної освіти в Україні / А. С. Кобець, А. М. Пугач // Аспекти публічного управління. – 2016. – № 6-7. – С. 24-31.
3. International Encyclopedia of National System of Education. – Second Edition. – Pergamon, 1995. – 1056 p.
4. Кунь І. Успішний аграрний бізнес сам готує для себе кадри / І. Кунь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/uspisnij-agrarnij-biznes-sam-gotue-dla-sebe-kadri>
5. Корчагіна І. Розвиток освіти в аграрних коледжах. Перші експериментальні кроки в Україні [Електронний ресурс] / І. Корчагіна // Агропортал. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/ua/publishing/intervyu/razvitie-obrazovaniya-v-agrarnykh-kolledzhakh-pervye-eksperimentalnye-shagi-v-ukraine/>
6. Мельничук Д. О. Дослідницькі університети (Із досвіду високорозвинутих країн Заходу / Д. О. Мельничук, А. Г. Кравченко // Аграрна наука та освіта. – 2006. Том 7. – № 1 – 2. – С. 9-14.
7. Кориліук С. Аграрна освіта в Україні та за кордоном : компаративний аналіз / С. Кориліук // Педагогіка вищої школи: особливості підготовки молодших спеціалістів в Україні та за кордоном. – жовтень. – 2014. – Режим доступу : <http://acup.poltava.ua/files/Koriliuk.pd>

Derkach S., Associate Professor

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
(Uman, Ukraine)*

STRATEGIES OF TEACHING IN SMALL GROUPS

Group work is influential interpersonal process that takes place in groups. Most people prefer to live in groups. Virtually all the activities of our lives—working, learning, worshiping, relaxing, playing, and even sleeping—occur in groups rather than isolated from others. Most people belong to many different groups, so the number of groups in the world probably reaches well beyond six billion. The world is literally teeming with groups.

For centuries, sages and scholars have been fascinated by groups—by the way they form, change over time, dissipate unexpectedly, achieve great goals, and sometimes commit great wrongs. It is believed that group work can minimize the occurrence of confusing moments and enhances learning students' motivation and encouragement that result from working in small groups.

As a matter of fact, group working has been a heated topic in second language learning for the past two decades. Its role as a significant supplement to teacher feedback has been well demonstrated in various scientific sources. According to grounded researches, a number of experienced scientists have investigated effectiveness of group working for improving students' learning outcomes (Paulus, 1999; Shihhsien, 2011; Yang, Badger, & Yu, 2006) and the dynamics of pair interaction in peer feedback sessions (Mendonca & Johnson, 1994; Storch, 2002a; Villamil & de Guerrero, 1996; Zhu, 2001). However, most of the previous researches on students' interaction in peer feedback sessions was conducted in ESL and mainly investigated how students interacted with each other. Although Topping proposed that students should be of equal status when paired into peer assessment dyads, this is a rather idealistic situation since “there are evidently individual differences that affect perceived status and may impact peer feedback perceptions and subsequent performance” (Strijbos, Narciss, & Dneber, 2010) [1-2].

The views expressed by Paulus, Shihhsien, Mendonca & Johnson, Slavin confirm [1-2] that dividing students into small groups seems to provide an opportunity for students to become more actively engaged in learning and for teachers to monitor students progress better and properly, assess progress through questioning, discussions, and checking workbook exercises and quizzes geared for the particular group.

According to David Berliner, teachers who engage in small group instruction seem to attend five strategies of teaching [1].

Compensation (favoring the shy, quiet or low-achieving students)	Strategic leniency (ignoring some inappropriate behaviors of students)	Proper sharing (enlisting some students to aid in sharing homework or tutoring responsibility)
Suppressing emotions (limiting students emotions or feelings because teachers feel they are inappropriate or may lead to management problems)	Progressive sharing (compensating for the problems of low-ability students)	

Table 1. *Strategies of teaching in small groups according to David Berliner.*

Thus, the apparently simple task of organizing small groups involves numerous complex decisions and strategies. Researchers have found that students benefit from peer-tutoring because the curriculum and instruction are tailored to the students' abilities.

Overall, group work is also called pairing students, that is the assignment of students to help one another on a one-to-one basis or in small groups in a variety of situations. There are three types of pairing: students may tutor others within the same class; older students may tutor students in lower grades outside of class; two students may work together and help each other as equals with learning activities. The purpose of the first two types is to pair a student who needs assistance with a tutor on a one-to-one basis, although small groups of two or three tutees and one tutor can also be formed. The third type, also called peer-pairing, is more than tutoring.

It is worth saying that experienced researchers R. Slavin and Nancy A. Madden indicate that of the three pairing arrangements, peer tutoring within the same class is the most appropriate. A student who is a higher achiever or who has completed a lesson and has shown understanding of the material is paired with a student who needs help. One noteworthy facet of the research concerning peer tutoring, highlighted by Slavin and Nancy A. Madden in "What Works for Students at Risk" and by Theresa A. Thorkildsen in "Those Who Can Tutor" [3], suggests that through group-pairing students are less threatened by peers, they are more willing to ask fellow students questions that they fear the teacher may consider "silly". Particularly, they are less afraid that fellow students might criticize them for being unable to understand an idea or problem after a second or third explanation.

In summary, a tutorial program shows that the students being tutored not only learned more than they did without tutoring, they also developed a more positive attitude about what they were studying. In addition, the tutors learned more than students who did not tutor.

References

1. David C. Berliner. Laboratory Setting and the Study of Teacher Education // Journal of Teacher Education (November-December). - 1985. – P.2-8.
2. Slavin and Nancy A. Madden. What Works for Students at Risk // Educational Leadership (September). – 1989. P. 4-13.

Єлісєєв Є.Ю., студент 4 курсу, група МЕН-15-1
Науковий керівник - **Гільорме Т.В.**, к.е.н., доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
(м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

Динамічні процеси світової глобалізації змінюють всю освітню систему. Збільшується академічна мобільність у сфері отримання освітніх послуг, формуються сприятливі умови для вільного переміщення студентів серед країн світу. При цьому визначальним критерієм

конкурентоспроможності освіти є можливість вибору студентом не тільки вищого навчального закладу, а й країни навчання. Тому питання навчання іноземних студентів останнім часом є важливим в світовому освітньому просторі. Держави різних країн спонукають своїх громадян отримувати освіту за кордоном з метою набуття новітніх знань у різних галузях людської діяльності.

Контент-аналіз наукових досліджень дозволив відокремити такі аспекти особливості навчання іноземних студентів: проблеми адаптації в різних аспектах, обґрунтування мовної підготовки, формування умінь самостійної роботи. Так, у праці [4] розглядається формування комунікаційної діяльності, виділяючи основні напрями: методичний (відображення пізнавальних законів у викладацькій практиці); лінгвістичний (досліджує мовні засоби вираження); психологічний (вивчає здатність студента брати участь у діалозі, суперечці та інше); соціолінгвістичний (досліджує соціальні контакти, традиції та культуру груп комунікантів). При спілкуванні з іноземними студентами викладач повинен вміти використовувати принципи комунікативного партнерства та комунікаційної корекції, сприяючи розвитку особистості, інтелектуального та професійного потенціалу. Для підвищення комунікаційної діяльності ефективні наукові студентські конференції, олімпіади [2]. Для ознайомлення з культурою та особливостями життя місцевих жителів приймаючої сторони необхідно проводити пізнавальні екскурсії по місту, музеям, театрам, національним ярмаркам.

У вирішенні адаптаційної проблеми вчені [1] роблять основний акцент на врахування національних та регіональних особистостей студентів. У той же час основну увагу треба направити на питання, які пов'язані з формуванням навчальної діяльності студентів. У студентів-іноземців можна виділити систему мотивів приїзду на навчання: здобути освіту, вивчити мову навчання, познайомитися з новою країною. На початковому етапі навчання у студентів розвинута установка на оволодіння мовою, виконувати всі домашні завдання, брати участь у всіх екскурсіях. Потреба в спілкуванні в юнацькому віці займає перше місце [3]. Тому мистецтво педагогічного спілкування викладача надає великий вплив на розв'язування проблеми адаптації.

Основною умовою пристосування системи до динамічного зовнішнього оточення та нестійкого спектра внутрішніх чинників є спроможність адаптуватися та створювати механізм використання сприятливих тенденцій, що з'являються. Це забезпечується гнучкістю структури особистості, під якою розуміють спроможність цілеспрямовано адаптуватись до мінливого, складного середовища і здійснювати цей процес пристосування з мінімальними емоційними втратами.

Адаптація може виявлятися як саморегулювання, самонавчання, самоорганізація та самовдосконалення. При саморегулюванні людина реагує на зміни середовища жорстко встановленими внутрішніми мотивами персоналії. Самонавчання людини означає її здатність змінюватись. При самоорганізації людина змінює не тільки програму реагування, а й свою внутрішню структуру особистості.

Стан загальних соціальних умов, побутових умов, позитивно або негативно відбивається на процесі пристосування людини до студентського середовища. Середовище університету як об'єкт адаптації має складну структуру, чим і обумовлено її поділ на наступні елементи: організаційно-адміністративну, психофізіологічну, соціально-психологічну, економічну, санітарно-гігієнічну, професійну адаптацію.

При цьому адаптація до місця навчання студента містить такі складові:

- професійна складова – пристосування до характеру та складу навчання на даному місці – виражається в оволодінні професійними навичками, формуванні необхідних професійних властивостей, придбанні професійні майстерності;
- психофізіологічна складова – освоєння студентом умов і ритму навчання, психофізіологічних навантажень;
- економічна складова – система стипендій студентів;

– санітарно – гігієнічна складова – ступінь готовності місця до процесу навчання (стан аудиторного фонду), правила розпорядку.

Адаптація студентів до студентського колективу, на нашу думку, є синтезом університетського середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, рольова пластичність поведінки, інтеграція особистості (персоналії) у соціальні структури колективу, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії.

Дана адаптація може здійснюватись у формі акомодатії (повного підпорядкування вимогам колективу без їх критичного аналізу), конформізму (вимушеного підпорядкування вимогам колективу) та асиміляції (свідомого й добровільного прийняття норм та цінностей колективу на основі особистісної солідарності з ним).

Адаптація пов'язана з прийняттям індивідом різних соціальних ролей, адекватним відображенням себе і своїх соціальних зв'язків.

При цьому розрізняють такі складові адаптації студента до студентського колективу (студентської групи, спільноти):

— соціально-психологічна складова – освоєння соціально- психологічних особливостей колективу, входження у складну систему взаємовідношення, в ній формування позитивних взаємодії з членами організації;

— суспільно-організаційна складова – освоєння новими членами колективу організаційної структури організації, системи управління та обслуговування начального процесу, режиму навчання та відпочинку;

— культурно-побутова складова участь нових членів колективу у традиціях для даного університету поза часом навчання.

Якщо мотивація студентів іноземців до навчання в університеті після періоду адаптації підвищується, з'являється бажання навчатися на стабільний результат, виникає прагнення розвитку кар'єри, це свідчить про те, що адаптація пройшла успішно, і новий студент, докладаючи зусилля до реалізації своїх планів, досягатиме планів і цілей.

Адаптація студентів до змін умов діяльності університету та системи навчання (виражена через сприйнятливості до змін) представлена такими активними складовими:

– рівень мотиваційної сприйнятливості студентом до втілення змін;

– поінформованість щодо політики впровадження змін університету і відчуття важливості власної ролі в процесі її реалізації – зумовлюють рівень рольової сприйнятливості;

– відповідність кваліфікаційної підготовки потребам процесу змін – зумовлює рівень кваліфікаційної сприйнятливості змін.

Наприклад, «розуміння ролі» залежить від того, у чому студент представляє свою позицію в процесі діяльності університету взагалі і, зокрема, в процесі змін умов діяльності.

Для того щоб сприймати процес змін і брати в ньому участь, студент, по-перше, має чітко розуміти, чого від нього очікують і чому саме, тобто усвідомлювати мету навчання. По-друге, він має відчувати особисту вагомість і незамінність у цьому процесі.

До другої групи (пасивні) віднесено такі якості особистості, такі як: відкритість новому досвіду; критичність мислення; здатність долати стереотипи у професійної діяльності; ініціативність, відповідальність і самостійність.

Проте відомо, що якщо підвищувати активні характеристики адаптації студентів, можна істотно поліпшити його пасивні складові.

Важливою методичною проблемою вивчення ступеня розвитку студента є його адаптація. У сучасних умовах навчання професійний розвиток студентів іноземців необхідно визначати через три сторони його адаптації:

— до місця навчання (науково обґрунтована система заходів, що забезпечує входження, оволодіння та досягнення певної необхідної професійної майстерності студента в конкретному виді професійної діяльності на конкретному місці навчання);

— до студентського колективу (формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, рольова пластичність поведінки, інтеграція особистості у соціальні структури колективу, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії);

— до змін умов навчання (сприйнятливості до зовнішніх і внутрішніх змін).

Але можлива і негативна ситуація: коли надмірна адаптація студента йде у протиріччя з сприйнятливостю до змін. Небажання змінювати як кількісному, так і якісному аспекті [5], зміст навчання, стабільний студентських колектив, взаємовідносини між колегами, призводить до такого стану у студентському колективі, коли питома чисельність студентів з оцінкою потенційно-негативні орієнтовані до нововведень досягає критичного значення. Як наслідок, зменшується розвиток особистості студента, тобто не можливо виконання цілей його навчання.

Список використаних джерел

1. Beech, S. E. (2018). Negotiating the complex geographies of friendships overseas: Becoming, being and sharing in student mobility. *Geoforum*, 92, 18-25.
2. Forbush, E., & Foucault-Welles, B. (2016). Social media use and adaptation among Chinese students beginning to study in the United States. *International Journal of Intercultural Relations*, 50, 1-12.
3. Gagliardi, P. (2017). Artifacts as pathways and remains of organizational life. In *Symbols and artifacts* (pp. 3-38). Routledge.
4. Kalimullin, A. M., & Masalimova, A. R. (2016). Actual Issues of National Education: Theory and Practice. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 11(1), 1-2.
5. Tetiana, H., Karpenko, L.M., Olesia, F.V., Yu, S.I., Svetlana, D. (2018b). Innovative model of enterprises personnel incentives evaluation. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(3), 1-6.

Жорнова О.І., д.пед.н., професор,
Жорнова О.І., д.пед.н., професор
Київський інститут музики ім. Р.М. Глієра
(м. Київ, Україна)

ВИКЛИКИ ІНТЕРНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ АБО ПРО ВАЖЛИВІСТЬ КОНСОЛІДОВАНИХ ЗУСИЛЬ ЗАДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Поза всяким сумнівом, серед явищ, які загострюють процеси інтерналізації вищої освіти, особливе місце посідає дискримінація. Буденне мислення прямо пов'язує обмеження в правах осіб з тим, що вони «не такі, як усі інші», «не бажають ставати, як всі» і т. п. Порушена проблема є гострою, тому вона ще довго спонукатиме до розшукування ресурсів для її вирішення. У контексті всесвітньої уваги до України та обраного слогану вважаємо, що є сенс актуалізувати розмову про роль співпраці науково-педагогічних колективів та громадських організацій у об'єднувальних процесах нашого суспільства.

Громадянське суспільство, яке є жаданою метою усіх неурядових громадських організацій за визначенням, є наслідками політичної й соціальної активності громадян, їхньої взаємодопомоги й підтримки. Високий ступінь організованої участі у суспільному житті, котрий відображує стан демократії й політики загалом (А. Токвіль), може виявлятися і як членство у політичних партіях, громадських, професійних, творчих, спортивних, конфесійних об'єднаннях, асоціаціях, і явкою на вибори, і сприянням громадським рухам, іншими колективними діями, зокрема, й через соціальний протест, котрий вважають найголовнішою формою відкритої реакції на суспільну ситуацію (Д. Макадам, Х. Макіндой, Р. Симпсон). Розвинуте громадянське суспільство — це реальна противага і доповнення виконавчих державних структур. Так, за нові виміри суспільства вважають: події колективних зусиль (collective action events), котрі перекривають індивідуальну громадянську участь; здатність спільноти солідаризуватися, яка й визначає її ефективність у справі досягнення поставленої мети, вирішенні окреслених завдань; першочерговість заходів

щонайбільшого захисту прав і свобод громадянина, котрими стверджене самовиявлення кожного і пріоритет демократичного суспільства [1].

Отже, вагома роль громадянського суспільства у справі, яку вельми влучно можна увиразнити в словах "Celebrate Diversity" — це лише один з викликів інтерналізації вищої освіти. Інша - це ще більш важлива діяльність педагогічного колективу навчального закладу, який спроможний забезпечити дружнє освітнє середовище, яке виключає навіть можливість дискримінації; реалізувати механізми захисту (гіпотетично) ущемлених осіб – для попередження конфліктів за расовими ознаками, а співпраця із зацікавленими громадськими організаціями стане рушієм діяльності, яка спроможна поставити бар'єр на шляху екстремізму, політичній нестабільності в державі.

Ідеї співіснування різних начал буття чи основ знання (Х. Вольф) стають підвалинами для визнання наявної множини інтересів, поглядів, соціальних інститутів як відображення організації громадянського суспільства і наразі розроблені у теоріях суспільного, політичного, культурного, ментального плюралізму, тощо. Оскільки вважається, що освіта впливає на поширення чи викорінення плюралізму, за необхідне постає обґрунтування теоретичних положень функціонування закладів вищої освіти як ретранслятора вільним громадянам упорядкованого знання із множиною нетотожних і незалежних думок, поглядів, цінностей, переконань тощо. Різні аспекти теорій суспільного, політичного, культурного, ментального плюралізму висвітлені нами в низці публікацій [2-4].

Центральною проблемою для педагогіки й НУО в цьому аспекті є механізми й способи розв'язання суперечностей, які неодмінно з'являються між інтересами окремого індивіда та групи, групи і суспільства, суспільства та загальнолюдськими уявленнями про соціальну норму, соціальну справедливість, свободу, гуманність, благо й добро. Зокрема, в межах навчальних закладів штучно створюють умови для підсилення рушійних можливостей плюралістичної розбіжності. В такий спосіб уможливають перебування в ситуації зіткнення різних поглядів усіх суб'єктів педагогічного процесу. Систему поглядів, цінностей формують виключно на засадах діалогу з іншим, а не в спосіб "запам'ятовування" приписних істин, правил, норм поведінки.

Ідея національної згоди, суспільного консенсусу втілена в педагогічних програмах, які дістали назву "Педагогіки згоди", або "Погоджені педагогіки". Метою їх реалізації є культурний плюралізм. Своєрідне "зелене світло" яким-завгодно культурним цінностям, ідеалам, нормам забезпечує права людини, а їх життєздатність все-рівно визначатиме їх соціальна значущість для соціокультурної цілісності. Іншими словами, освіта культивує розбіжності (за умови їх правомірності) і одночасно розтлумачує суспільні і культурні закономірності, котрі детермінують довготривалість тих чи інших явищ, процесів, фактів.

Зрозуміло, що наявність різних субкультур із несхожими системами цінностей потребує додаткових зусиль для врівноваження виникаючих розбіжностей, суперечностей, прихованих конфліктів. Останні досить докладно й ретельно нівелюються, якщо діяти відповідно до рекомендацій, які теоретично аргументовані ідеєю культурного плюралізму: а) більше уваги звертати на інтерпретацію суб'єктами педагогічного процесу соціальної і культурної норм; б) активніше залучати учнів до ознайомлення з культурою однолітків із расовими чи національними ознаками, а останніх – мотивувати до відкритості іншим культурам, не ігноруючи власної; в) терпляче здійснювати інтеграцію в ширші спільноти різних соціальних груп.

Для втілення ідеї "Celebrate Diversity", яка завсідчить досягнення Україною вищого рівня демократизації суспільства, захисту прав і свобод людини, важливо, аби шкільні й позашкільні установи у співпраці з НУО намагалися досягнути: 1. Вищого рівня впливу громадськості на організацію педагогічного процесу, ніж наявний. 2. Відмови від пріоритетності когнітивного аспекту педагогічного процесу на користь афективного і соціального аспектів із моніторингом, аналізом і експертизою соціальних ефектів. 3. Збільшення обсягів, функцій, різноаспектності критики з боку іціативної групи громадян з числа батьків, представників громадських спільнот, об'єднань. 4. Якісних моніторингу й

експертизи педагогічного процесу незалежними експертами.

Соціально-політична ситуація, яка склалася в Україні, потребує невідкладної перебудови суспільних відносин через перегляд колективних суспільних інтересів громадян, котрі здатні консолідуватися навколо мети побудови громадянського суспільства, впровадження гуманістичних цінностей в усі сфери життєдіяльності.

Визначення стратегії й тактики становлення й розвитку громадянського суспільства, створення адекватних соціальних інститутів і громадських об'єднань, рухів, пошук ресурсів для досягнення поставленої мети передбачають поглиблені демократичні перетворення й об'єднання українського суспільства на засадах гуманістичних ідей. Однією з передумов цих суспільних процесів, на нашу думку, є заохочення поваги та дотримання конституційних принципів рівності і недискримінації в усіх сферах життєдіяльності українців загалом, та в навчальних установах зокрема.

Вітчизняною специфікою є й те, що роль пересічного учасника педагогічного процесу є кількарядною, бо процес прийняття рішень все ще занадто централізований. Для увиразнення й посилення демократичності процесу просування ідеї недискримінації варто задіяти механізми, котрі актуалізують потреби в громадянській активності у пересічних українців, мобілізують сукупний соціальний потенціал. Переосмислення процесу поширення ідеї недискримінації за допомогою НУО увиразнить гуманістичний загальнолюдський контекст вітчизняної освіти.

Отже в ситуації прагнення подальшої інтерналізації вищої освіти: а) на підставі соціально-психологічних та політико-психологічних теорій, котрі пояснюють роль вищої освіти в посиленні демократичних явищ у суспільстві зроблено висновок про необхідність розбудови процесів взаємодії між освітніми установами й НУО в суспільстві; б) через гіпотетичні приховані настрої й очікування педагогічного колективу щодо НУО (прагнення громадськості удосконалювати діяльність, яка не є сферою професійної підготовки, досвідом професійної багаторічної діяльності, ін.) та /або НУО щодо самоідентифікації (низький рівень педагогічної освіти, відсутність досвіду педагогічної діяльності, ін.) виникають перебільшення, постійна фіксація на надуманих установах і вчинках, а також мотиви уникнення співпраці.

Отже: 1. Вважаємо необхідним у вищих закладах освіти постійний моніторинг і експертизу мотивів, потреб, політичної ідентичності, особливостей мотиваційної сфери, ціннісних орієнтацій та системи цінностей відповідно до ідей і цілей громадянського суспільства та конституційних прав людини. Контроль за дотриманням прав людини потрібний здійснювати регулярно, але неоднаковий за рівнями, різними методами, ін. Варто передбачити деталізовану оцінку співпраці науково-педагогічного колективу з представниками НУО, бізнесу, роботодавцями, іншими стейкхолдерами. 2. Убачаємо альтернативи регламентованому впровадженню ідей громадянського суспільства в усвідомленні особистих досягнень у справі недискримінації в контексті цілісної картини поглиблення громадських ініціатив в усіх галузях суспільного життя. 3. Щодо ролі вищої освіти в просуванні ідеї недискримінації, то необхідністю стає відкритість педагогічного процесу в усіх його аспектах. Кожен освітній акт мусить містити гласність щодо персоні, колективу, отриманого соціального ефекту. Це уможливило готовність до рефлексії, дискусії, а також дозволяє протидіяти небезпеці ідеологічної замкненості, ізоляції (A. Rieber) [5]. 4. Мотиви участі в заходах із проблематики недискримінації мають бути результатом дотримання конституційних прав людини та загальнолюдських цінностей, а не ідеологічної кон'юктури.

Серед ключових настанов до практикування механізму захисту та дотримання конституційних принципів рівності й недискримінації у закладі вищої освіти мають стати такі: превалювання навчально-виховних технологій, котрі орієнтовані на зовнішні й внутрішні проблеми, породжені ознаками «іншості»; розроблення й реалізація серед студентів максимально автентичного контенту, який враховує особливості контингенту; дотримання високого рівня прогностичності поведінкових моделей студентів у даному

контексті. Це підвищує рівень освітнього закладу як "хорошого", демократичного, де переймаються проблемами прав і свобод усіх учасників педагогічного процесу як складника суспільних процесів у цілому.

Думаємо, що НУО, які засновані педагогами, науковцями, методистами, фахівцями в галузі виховання, освіти, педагогіки, психології, спроможні запропонувати свою допомогу: навчальні програми, тренінги та рекомендації, а також науково-методичну підтримку.

Список використаних джерел

1. Sampson R, Macindoe H., McAdam D., Weffer-Elizondo S. Civil society reconsidered The durable nature and community structure of collective civic action // Amer. j. of sociology. – Chicago, 2005. – Vol. 111, # 3. – P. 673-714.
2. Жорнова О., Жорнова О. Неурядові організації як об'єкт дослідження політичної і соціальної психології / Ольга Жорнова, Олена Жорнова // Проблеми політичної психологіїю -Вип. 2. - С. 13-25.
3. Жорнова О.І. Теорія і методика формування культуротворчості: Монографія / Ольга Іллівна Жорнова. - Запоріжжя: Дике поле, 2006. – 416 с.
4. Жорнова О. І. Ідея культуротворчості і перспективи соціальної психології [Текст] : есе / Ольга Жорнова ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. - Київ : Міленіум, 2015. – 98 с.
5. Rieber A. Offenheit / A. Rieber [Text] // Lexikon der Padagogik / Hrsg. vom Willmann-Institut Munchen, Wien. Leitung der Hrsg.: Heinrich Rombach. – Neue Ausg. in 4 Bd. Freiburg [u.a.]: Herder. Bd. 3: Kultur bis Schulbuch, 1971. S. 236-237.

Залібовська-Ільніцька З. В., к.п.н., доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
(м. Житомир, Україна)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗМІСТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

На сьогодні вивчення української мови удосконалюється в напрямі наближення навчання мови до потреб людини. Значною мірою успіх розв'язання мовних, мовленнєвих проблем полягає у вивчення характерів та життєвих обставин здобувачів освіти. Особливо це стосується навчання іноземних студентів української мови.

Упровадження у вищі навчальні заклади нової навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» задля надання належної фахової підготовки іноземним громадянам, які в майбутньому співпрацюватимуть із українськими та закордонними партнерами [5].

У процесі навчання здобувачі освіти формують динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність[3].

Процес навчання ґрунтується на «Програмі з української мови для студентів-іноземців» (для підготовчих факультетів (відділень) вищих навчальних закладів України, призначена для викладачів української мови як іноземної). Відводиться 1080 годин. Аудиторних – 720 годин, на самостійне опрацювання – 360 годин.

Програма складається із трьох розділів, які відповідають трьом рівням володіння українською мовою. Кожний розділ містить мовний матеріал, поданий у вигляді лексичного, фонетичного, морфологічного, словотворчого мінімумів та синтаксичних структур, і вимоги до рівня володіння основними видами мовленнєвої діяльності.

Матеріал для програми підібрано з урахуванням цілей навчання, зумовлених комунікативними, освітніми та пізнавальними потребами іноземних студентів. Освітня мета реалізується лише за умови досягнення студентами певного рівня володіння мовою, тому комунікативна мета навчання є основною. Вона досягається формуванням у студентів мовних та мовленнєвих умінь читання, аудіювання, усного та писемного мовлення. Формування навичок та умінь у кожному виді мовленнєвої діяльності має певну специфіку, що враховує тісний взаємозв'язок усіх видів мовленнєвої діяльності.

Перший рівень володіння українською мовою відповідає елементарному курсу української літературної мови і розрахований на 150 навчальних годин. Кількість засвоєних лексичних значеннєвих одиниць: активних - 450 - 500, пасивних - 50.

Наприклад, тема «Слово як одиниця мовлення. Номінативна функція слова.». Студенти розуміють, що ручка – предмет, гарний – писати – дія, чотири – кількість.

Практична фонетика. Органи мовлення та їхня робота. Особливості творення і функціонування звуків української мови. Фізично-акустичні та фізіологічно-артикуляційні особливості звуків української мови.

Фонетичне членування мовного потоку. Фонетична фраза. Такти. Склад як частина фразового такту. Наголошені й ненаголошені склади. Наголос. Особливості наголосу української мови.

Голосні звуки сучасної літературної української мови [a], [o], [y], [e], [й], [i]. Модифікація голосних звуків у потоці мовлення. Лабіалізовані звуки [o] та [y]. Артикуляція голосних високого підняття: [i], [й], [y], низького підняття: [a], середнього підняття: [e], [o]. Зміни голосних звуків у потоці мовлення. Консонантне оточення. Наголошеність (ненаголошеність) голосних звуків. Темп мовлення. [1; 2; 4].

Палаталізація приголосних звуків. Асиміляція і дисиміляція приголосних у потоці мовлення. Фонологічна система сучасної української літературної мови. Головний вияв фонем. Варіанти фонем.

Орфоепія. Вимова голосних і приголосних звуків.

Графіка й орфографія. Український алфавіт. Співвідношення між буквами українського алфавіту і звуками української літературної мови. Принципи українського правопису. Вживання м'якого знака і апострофа. Правила переносу слів із рядка в рядок.

3. Морфологічний мінімум

Частини мови

Іменник. Загальне значення іменника. Семантико-граматичні категорії іменника. Власні і загальні назви. Конкретні й абстрактні значення іменників. Категорія істот і неістот. Граматичні категорії іменника. Категорія роду. Категорія числа. Категорія відмінка. Основні значення відмінків. Відмінювання іменників (однина)¹.

Прикметник. Значення прикметника. Якісні прикметники. Тверда і м'яка група прикметників. Форми називного відмінка прикметників. Синтаксичний зв'язок прикметника з іменником¹.

¹ У відмінюванні іменників чоловічого роду в родовому відмінку пропонується відпрацьовувати назви істот, назви чітко окреслених предметів, назви міст, що мають закінчення -а, -я, і назви країн - закінчення -у, -ю.

Числівник. Значення числівника. Розряди числівників за значенням і граматичними ознаками. Кількісні і порядкові числівники. Групи числівників за будовою. Прості, складні, складені числівники.

Займенник. Значення займенників. Співвідношення займенників з іншими частинами мови. Особові займенники я (ми), ти (ви). Особово-вказівні займенники він, во-на, воно, вони. Зворотний займенник себе. Присвійні займенники мій (наш), твій (ваш), свій (свої). Вказівні займенники цей, той, такий. Означальні займенники сам (самий), весь (увесь), кожний (кожен). Питально-відносні займенники хто, що, який, чий, скільки, котрий. Відмінювання особових займенників.

Дієслово. Значення дієслова. Два варіанти дієслівних форм: основа інфінітива і основа теперішнього часу. Дві дієвідміни дієслова. Категорія виду. Доконаний і недоко-наний вид. Категорія перехідності (неперехідності). Категорія особи. Модальні значення необхідності безособових дієслів не було, немає. Категорія часу. Теперішній, майбутній, минулий час. Категорія способу. Парадигма наказового способу (друга особа однини, друга особа множини).

Для засвоєння інформації використовуємо таблиці. Див. табл. 1

Таблиця 1

Хвороби (Diseases, Maladies)

Назва	Переклад	Місце для друкування здобувачем освіти	Зміст поняття	Переклад
Застуда	Cold, Froid		Переходження організму	Changement d'organisme, Change of organism
Гострі респіраторні захворювання	Infections respiratoires aiguës, Acute respiratory infections		ураження дихальних шляхів	lésion des voies respiratoires, lesion of the respiratory tract
Аденовірусна інфекція	Infection à adénovirus, Adenovirus infection		Ураження очей, травної системи	Troubles oculaires, système digestif, Eye disorders, digestive system
Риновірусна інфекція	Rhinovirus infection, Infection à rhinovirus		Гострий реніт (нежить)	Sharp rentia (morts-vivants), Sharp rentia (cold)

Студенти читають і прописують такі речення.

1. Це Ігор. Це Ірина. Це дитина. Це цукор.

Це моє (твоє, його, її, наше, ваше, їхнє) місто.

Це мої (твої, його, її, наші, ваші, їхні) друзі.

Це книжка. А це зошит. Це книжка, а це зошит [1; 2; 4].

Зміст навчальних занять пов'язаний з безпекою, благополуччям, добробутом української родини. Прослідковуються ідеї зростання дитини в найкращому середовищі, забезпечення гідної старості. Темати занять: «Сім'я. Родина. Україна», «Старість: погано чи добре», «Діти-це радість» та ін.

Зазначимо, що для студентів-іноземців важливо використовувати мову як інструмент набуття професійних знань і як засіб повсякденного спілкування. Саме тому викладач української мови спрямовує свою діяльність на якісне формування мовленнєвих компетентностей у іноземних студентів, сприяє зворотному зв'язку у процесі навчання, організації процесу розуміння, осмислення, засвоєння соціальної інформації.

Список використаних джерел

1. Башманівська Л.А. Пишу диктанти самостійно :практикум для самопідготовки абітурієнтів / Любов Андріївна Башманівська. – Житомир.: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2006. – 103 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. — Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № № 38-39, ст.380 / (Відомості Верховної Ради (ВВР),. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Залібовська-Ільницька З.В. Культура професійного мовлення та спілкування фахівця соціальної сфери: навчально-методичний посібник для ВНЗ. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2018. –124 с.
5. Захарків І. Основні методи викладання української мови для іноземних студентів. Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16995/2/Conf_2016_Zakharkiv_I

Зимбалецька Ю.В., к.е.н., доцент,

*Київський національний університет технологій та дизайну
(м. Київ, Україна)*

РОЛЬ БРЕНДИНГУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

На даний момент спостерігається активне формування українського ринку брендів вищих навчальних закладів (ВНЗ). Воно спричинене загостренням конкуренції через неможливість цілковито покладатись на фінансову підтримку з боку держави. За таких обставин ВНЗ починають поступово використовувати різноманітні інструменти

стимулювання споживчого попиту та підвищення економічної ефективності діяльності. Одним з таких інструментів є концепція брендингу – процес формування та підтримки довготривалих взаємовигідних стосунків освітнього закладу з користувачами його послуг шляхом презентації переваг та особливостей порівняно з іншими, формування у їх свідомості споживачів стійких асоціацій та вражень. Вони мають бути образним взаємозалежним поєднанням окремих інформаційних потоків у загальне, яскраве і стійке враження про освітній заклад.

Перспективи змін місткості ринку закладів вищої освіти є тією проблемою, яка нині потребує особливої уваги їх менеджерів. Найближчими роками динаміка місткості ринку вищої освіти в Україні вирішально залежить від 3 обставин:

- зміни реальних доходів населення (прямопропорційна залежність);
- думки батьків щодо доцільності інвестування коштів у освіту своїх дітей (на рівні з купівлею, наприклад, автомобілів, дач тощо);
- політика держави щодо кількості бюджетних місць у державних ВНЗ (їх збереження в умовах загального скорочення кількості випускників негативно впливатиме).

До зазначеного переліку можна додати й інші, але менш впливові, фактори. Щоб з'ясувати, за якою тенденцією змінюватиметься ємність ринку, слід, насамперед, охарактеризувати суб'єктів попиту.

Концепція брендингу передбачає представлення ВНЗ як успішного освітнього закладу, що має свою специфіку, високий рейтинг, який визнається не тільки в Україні, але й за її межами. Брендинг відкриє нові можливості для фінансування, дозволить розвивати співробітництво із зарубіжними ВНЗ, полегшить виведення на ринок нових освітніх послуг. Проте, більшість вітчизняних ВНЗ основним стратегічним напрямом діяльності вважають захоплення більшої частки ринку для завоювання міцних позицій. Для цього в умовах дефіциту абітурієнтів освітні заклади намагаються залучати всіх потенційних споживачів освітніх послуг, які успішно пройшли зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень. Створення бренду дозволить ВНЗ забезпечити постійний притік абітурієнтів, які не будуть потребувати додаткової мотивації для отримання освітньої послуги.

Для ВНЗ основним об'єктом брендингу є товар – якісна освітня послуга. У сфері вищої освіти поняття «якість освітніх послуг» повинно підтверджуватися такими показниками, як висококваліфікований професорсько-викладацький склад, використання сучасних освітніх технологій навчання, співробітництво із зарубіжними ВНЗ, яке передбачає стажування викладачів та проходження практики студентів за кордоном та ін. Формування політики брендингу ВНЗ неможливе без наявності професіональних, ініціативних, творчих кваліфікованих кадрів, здатних інноваційно мислити та готових до впровадження інновацій в усі сфери освітньої діяльності.

Якість освітніх послуг також залежить від рівня мотивації й розумового розвитку суб'єкта-споживача освітньої послуги. Набір студентів із низьким рівнем знань загальної освіти в подальшому призведе до зниження рівня освіти випускників, оскільки вони не здатні будуть сприймати отриману інформацію, а це в цілому знизить якість освітніх послуг і в перспективі негативно вплине на імідж ВНЗ, і що найважливіше – призведе до зниження інтересу з боку роботодавців.

Загально відомим є той факт, що основними специфічними характеристиками освітніх послуг є невідчутність, нематеріальність, неможливість зберігання, непостійність якості, відтермінованість у прояві результатів, необхідність подальшого супроводу. Нематеріальність освітніх послуг не дозволяє споживачам оцінити їх якість, тому при виборі ВНЗ абітурієнти достатньо уваги приділяють оцінці аудиторного та бібліотечного фонду ВНЗ, рівень професорсько-викладацького складу, комп'ютерне та програмне забезпечення навчального процесу та ін. Невідчутність результатів освітньої послуги призводить до того, що абітурієнти при виборі навчального закладу опираються виключно на позитивний рейтинг, імідж і бренд.

Активне впровадження в навчальний процес новітніх інформаційних технологій підвищить мотивацію студентів до навчання. Проте сьогодення ситуація демонструє нерівномірність упровадження нових технологій в освітній процес у межах різних освітніх закладів. На жаль, більшість університетів не мають змоги придбати різні програмні засоби, які використовуються в освітньому процесі, тому змушені працювати із демо-версіями. Це знижує якість підготовки спеціалістів того чи іншого профілю.

У сфері освіти недостатньо пропонувати послуги високої якості. Сучасним абітурієнтам необхідна впевненість у майбутньому, орієнтація на певний стиль життя і націленість на успіх. Абітурієнти шукають гарантії, а не гучні обіцянки. Таким чином, яскрава рекламна кампанія меншою мірою приваблює споживачів. Навчальні заклади, що реагують на потреби своїх споживачів, зможуть створити для них ті цінності, які вони очікують отримати.

Завдяки інформатизації суспільства студенти ВНЗ є досвідченішими, грамотнішими. Провівши анкетування студентів 1 курсу Київського національного університету технологій та дизайну встановлено, що вони в переважній більшості самостійно здійснюють вибір ВНЗ та напряму підготовки (69%). Крім цього, на запитання «Сучасний ВНЗ повинен...» відповіді респондентів більшою мірою зосередилися на таких варіантах: «впроваджувати новітні освітні технології в навчальний процес» (33%), «мати висококваліфікованих викладачів» (22%), «мати налагоджені зв'язки із роботодавцями» (20%), «співпрацювати із закордонними ВНЗ» (18%). Тому для створення та просування бренду керівництву потрібно зосередити увагу на цих ключових цінностях.

Дослідження думок студентів Факультету економіки та бізнесу Київського національного університету технологій та дизайну показали, що при виборі ВНЗ вони орієнтувались, у переважній більшості, на перспективи подальшого працевлаштування, наявність нових спеціальностей та на рівень конкурсу. Отже, сучасний абітурієнт прагне мати в майбутньому престижну роботу за спеціальністю, яка буде затребувана на ринку праці. ВНЗ через нестабільну економічну ситуацію не може гарантувати задоволення цієї потреби студентів-споживачів, проте персонал закладу повинен створювати всі умови для подальшого їх працевлаштування.

Одним із факторів вибору конкретного навчального закладу є демонстрація певної соціальної ролі. Крім того, навчальний заклад має бути відомим серед студентів інших ВНЗ. Разом з тим, навчаючись у такому ВНЗ, студенти повинні відчувати почуття елітарності й вибраності, до чого будуть прагнути й майбутні абітурієнти. Також престижність освітнього закладу визначає й рівень конкурсу при вступі до ВНЗ. Тому основним завданням при формуванні бренду ВНЗ є забезпечення його сприйняття як обов'язкового символу освіченості, сучасності, наслідування традиціям та правилам поведінки. За рахунок відображення таких параметрів та їх зв'язку зі статусом представників відповідних соціальних груп може здійснюватися формування привабливості ВНЗ. Варто зазначити, що названі напрями формування бренду вищого освітнього закладу можна вважати основними, але не унікальними. У будь-якому випадку сильні ринкові позиції ВНЗ залежить від здатності його менеджменту здійснювати ефективне планування та організації процедур брендингу.

Численні дослідження [2] показали, що під час вибору навчального закладу батьки керуються зовнішніми оцінками та доступною зовнішньою інформацією про сам заклад, ніж запитом в отриманні конкретних знань. У цьому контексті, варто зауважити, що існує навіть класифікація абітурієнтів за програмними цілями здобуття вищої освіти. Першу, найбільш численну групу, на думку експертів, складають ті, хто обираючи вуз, купує соціальний статус, визначений державним дипломом, як підґрунтя для кар'єри. Другу групу, вона трохи менша, утворюють ті, хто націлений на придбання «диплома-бренду». Третя група складається з тих, кого зазвичай називають апологетами науки, тих, ким рухає жага до знань. Четверту, і ця група зростає, складають ті, хто націлений на отримання кваліфікації.

Важливим фактором формування бренду ВНЗ є аргументація того, що він має унікальну систему навчання. Важливо обґрунтувати і переконати аудиторію щодо наявності чогось особливого, характерного лише для вашого навчального закладу в навчальному процесі. Серед особливостей, якими реально відрізняються навчальні програми в різних ВНЗ України: практикоорієнтоване навчання; знання іноземних мов; здобуття підприємницьких навичок; формування навичок правової культури тощо.

З метою формування цілісного образу бренду ВНЗ необхідно сформувати корпоративні цінності. Вони повинні транслюватися через підтримання корпоративних цінностей освітнього закладу керівництва, викладачів, персоналу, студентів, а також впливу на ставлення органів влади, бізнес-структур та інших навчальних закладів. Сприйняття цінностей залежить від їх розуміння, тому потрібно постійно координувати культуру освітнього закладу, поведінку персоналу і в цілому діяльність щодо надання освітніх послуг. Як стверджує А.Уїллер, зміст бренду і його ідей потрібно весь час пояснювати співробітникам.

Довготерміновий успіх ВНЗ й ефективність процесу формування бренду залежить від того, чи приймає його персонал і студенти корпоративну культуру ВНЗ, його символи, історію та ін. Історія стала важливим елементом іміджу та сприйняття освітніх послуг деяких ВНЗ. Їх назви давно відомі й асоціюються з певною стабільністю, міцністю, можливістю отримати вищу освіту за рахунок державних коштів.

Довіра до бренду формується на основі виконання тих обіцянок, які освітній заклад давав своїм існуючим і потенційним споживачам. Невиконання рекламних заяв може призвести до втрати цільової аудиторії. Так, на ринку освітніх послуг негативні відгуки про навчальний заклад розповсюджуються значно швидше, ніж позитивні, що негативно позначається на формуванні бренду ВНЗ.

Бренд ВНЗ повинен бути:

- позитивним (створювати імідж/репутацію, і образ закладу);
- цільовим (відповідати вимогам контактних аудиторій);
- справжнім (повністю та достовірно розкрити інформацію про ВНЗ);
- перспективним (у плані бізнес-розвитку ВНЗ);
- конкурентним (стійким у часі);
- унікальним (виділяти ВНЗ серед інших) [3].

Основна роль у формуванні політики брендингу ВНЗ належить його керівництву, на яке покладається функція створювати й передавати ентузіазм усім співробітникам, а також споживачам. Сьогодні ж часто менеджмент ВНЗ перекладає проведення маркетингових заходів, у тому числі й формування політики брендингу на різні відділи.

Для формування довготермінової політики брендингу потрібно створити почуття прихильності, тоді незалежно від зовнішніх умов і чинників абітурієнти будуть намагатися отримувати освіту саме у цьому ВНЗ, а після його закінчення стануть інструментом просування бренду.

Ринкові принципи управління вимагають від суб'єктів пропозиції освітніх послуг врахування, насамперед, поведінки користувачів.

Деякі випускники шкіл не мають наміру вступати до ВНЗ, тому не розглядаються як цільова аудиторія суб'єктів пропозиції ринку вищої освіти. Абітурієнтів, потенційних користувачів освітніх послуг, можна розподілити на 3 типові нижче описані групи:

- ті, хто орієнтується на вступ тільки на місця державного замовлення, оскільки рівень доходу їх родин не дозволяє отримати вищу освіту за власні кошти;
- ті, що орієнтуються на вступ на місця державного замовлення, але водночас мають фінансові можливості навчатися на договірній основі, тобто вони в принципі готові до двох спроб вступу до ВНЗ;
- ті, хто без будь-яких намагань вступити на місця державного замовлення мають намір навчатися на договірній основі (одні переконані у доцільності вступу до приватних

навчальних закладів як таких, що можуть дати сучасну, високоякісну освіту, інші вважають недоцільним претендувати на бюджетні місця).

Реальний ринок попиту формують представники останніх двох груп.

Випускники шкіл кожного року формують переважну частину контингенту абітурієнтів, які бажають навчатися на денній формі. Зазвичай, у людей старшого віку, які вже мають певний соціальний статус виникає потреба навчатися заочно.

Крім вивчення споживачів та кон'юнктури ринку вищої освіти, важливим напрямом маркетингових досліджень кожного ВНЗ є тенденції розвитку ринку праці. Для отримання необхідної інформації, а також вирішення проблеми адекватності того, чому навчають у ВНЗ, потребам роботодавців доцільно співпрацювати з бізнес-структурами та іншими відповідними організаціями.

По закінченню навчання в принципі припиняються взаємовідносини між продавцем та покупцем освітніх послуг. Тому все, що пов'язано з практичною реалізацією того освітньо-кваліфікаційного потенціалу, який було сформовано у студентів протягом періоду навчання, відбувається у межах інших економічних відносин - на ринку праці, безпосереднім суб'єктом якого навчальний заклад вже не виступає.

У процесі прийняття рішення про здобуття вищої освіти абітурієнт та його батьки, у більшості випадків, усвідомлюють не лише те, що бути студентом є непоганим варіантом організації життя на 4-5 років, а й те, що вища освіта в кінцевому підсумку потрібна для життєвого самоствердження та створення платформи для успішної кар'єри. Останнє, напевно, і є ключовим мотивом здобуття вищої освіти. Таким чином, можливості та активна участь у працевлаштуванні після закінчення ВНЗ можуть бути вирішальними факторами при його виборі. Позитивний імідж у роботодавців, випускників, а також студентів старших курсів, які зацікавлені у поєднанні навчання з практичною діяльністю дозволяє сформувати бренд ВНЗ за рахунок інформування про отримання такої переваги.

Оцінка стану та перспектив розвитку ринку праці, рівня конкуренції, державного регулювання, кадрового та матеріально-технічного потенціалу ВНЗ визначає кількість спеціальностей та спеціалізацій, а також доцільності надання освітніх послуг за такими напрямом, як довузівська та післядипломна освіта. Попит на послуги вищої освіти певного ВНЗ також формує схильність абітурієнтів та їхніх батьків (дослідження підтверджують, що у більшості випадків рішення приймаються спільно).

Крім цього, в сучасних умовах керівництву ВНЗ необхідно займатися просуванням самого освітнього закладу, а не окремих його напрямів і спеціальностей. Вітчизняним ВНЗ важко знайти основу для створення подібної цінності для споживача освітніх послуг, проте у разі успіху керівництво буде мати можливість сформувати довготермінову прив'язаність цільової аудиторії до пропозиції освітнього закладу. Це дозволить забезпечити безперервний потік споживачів освітніх послуг незалежно від змін кон'юнктури ринку чи макроекономічних показників.

Для ринково орієнтованого навчального закладу надання високоякісних та інноваційних освітніх послуг є показником його стратегічної і тактичної конкурентоспроможності, тому й набуває особливого значення через відсутність можливості оперативно виправляти помилки, які можуть при цьому виникати. Забезпечення належного рівня якості освітніх послуг досягти неможливо, якщо встановлювати на них низькі ціни.

Загалом, цінова політика суб'єктів пропозиції на ринку послуг з надання вищої освіти досить своєрідна. Цей компонент маркетингового комплексу для багатьох українських освітніх закладів не є надто складним питанням, оскільки їх переважна більшість має значну частку бюджетних місць. Визначення вартості навчання студентів за контрактом здійснюється, зазвичай, не на основі ретельного підрахунку реальних витрат, а шляхом орієнтування на певний середній рівень цін у регіоні. Однак, у багатьох ВНЗ встановлюють відверто демпінгові ціни.

Керівництво приватних ВНЗ не може приймати виважені цінові рішення. За рахунок внутрішніх ресурсів формуються фінансові джерела розвитку такого навчального закладу,

забезпечується певний рівень рентабельності діяльності. При цьому мають враховуватися типові ціни суб'єктів пропозиції ринку освітніх послуг, які у деяких випадках сформовані спонтанно неринковими методами.

Менеджери кожного ВНЗ повинні підтримувати у свідомості абітурієнта і його батьків певні особливості освітнього закладу, що досягається шляхом використання певного інструментарію маркетингових комунікацій. Аналіз діяльності багатьох вітчизняних освітніх установ свідчить про неефективність їх позиціонування та маркетингових комунікацій взагалі, що зумовлено відсутністю виважених і кваліфікованих підходів в управлінні ними.

Відсутність концепції позиціонування ВНЗ може негативно позначитися на розподілі фінансових ресурсів та інвестиційній діяльності. Ці процеси мають бути концентрованими і здійснюватися відповідно до ринкових пріоритетів, розвитку конкретно визначених потенційних та реальних переваг ВНЗ порівняно з його ринковими конкурентами.

Ставлення представників вищого менеджменту, насамперед, недавно створених ВНЗ до проблеми позиціонування, можна вважати індикатором їх відповідного мислення та рівня розвитку маркетингової діяльності в цілому. Практичне значення проблеми полягає в тому, що певний ВНЗ, як правило, не єдиний суб'єкт пропозиції певної освітньої послуги, тому важливою передумовою досягнення переваг у конкурентній боротьбі, щонайменше, є представлення особливостей та відмінних характеристик.

Новостворені ВНЗ, які вже сформували широкий перелік спеціальностей різних напрямів, ризикують мати невизначену позицію у свідомості абітурієнтів та їхніх батьків. Така диверсифікованість ускладнює розвиток ВНЗ на ринку - практика засвідчує, що неможливо утримувати позицію "усе для всіх".

З метою створення брендів та ефективного позиціонування новоствореним ВНЗ необхідно інформувати про перелік освітніх послуг та можливості закладу, а також спробувати донести наявні переваги. Для досягнення цих цілей важливо використовувати точні, спеціалізовані, довготривалі, однак, складні та витратні, заходи. Вони повинні бути системними елементами реалізації чітко визначеної маркетингової концепції, яка є результатом пошуку способів повного розуміння користувача освітніх послуг. Як запевняють успішні маркетологи, вдала назва та правильне позиціонування суттєво впливають на рівень популярності товарів і послуг [2].

Завойовані вищим навчальним закладом позиції потрібно весь час підтримувати. Для цього повинна бути послідовна й виважена політика керівництва ВНЗ, що дозволить укріпити позиції на ринку освітніх послуг. Тобто, вибравши стратегічні орієнтири розвитку освітнього закладу, менеджмент ВНЗ повинен чітко їх дотримуватись. Наприклад, позиціонуючи себе як елітний вищий навчальний заклад, потрібно чітко сформулювати особливий підхід до відбору абітурієнтів, створити особливі умови навчання й виховання студентів і дотримуватись цих орієнтирів навіть у кризовий період. В іншому випадку імідж ВНЗ буде втрачений, а його відновлення передбачає довго тривалість процесу.

Таким чином, правильне розроблення та застосування концепції брендингу – одне із важливих стратегічних завдань для керівників ВНЗ. При цьому будь-яка діяльність щодо позиціонування ВНЗ у свідомості споживачів повинна базуватися на розумінні керівництвом як цілей та завдань, так і на побудові процесу формування бренду. Для цього необхідно визначити елементи, з яких формується бренд. На сьогодні брендинг освітнього закладу – це інструмент, оволодівши якими ВНЗ зможуть успішно конкурувати у сучасних складних демографічних і економічних умовах ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / П. Друкер. – М.: Вильямс, 2001. – 272 с.
2. Котлер Ф. Маркетинг XXI века / Ф. Котлер. – СПб.: Издательский Дом «Нева», 2005. – 432 с.
3. Котлер Ф. Маневры маркетинга. Современные подходы к прибыли, росту и обновлению / Ф. Котлер, К. Дипак, С. Мэйсинси. – М.: ЗАО «Олимп – бизнес», 2003.
4. Котлер Ф. Маркетинг в третьем тысячелетии: Как создать, завоевать и удержать рынок / Ф. Котлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2000. – 272 с. 22.
5. Зозульов О., Нестерова Ю. Моделі брендингу // Маркетинг в Україні. - 2006. - №5.

Кагач П.Ю., студент III курсу, групи 302-О
Науковий керівник - **Сиротенко А.О.**, викладач
*ВП НУБіП України «Ірпінський економічний коледж»
(м. Ірпінь, Україна)*

СТАРТЕГІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Про глобалізацію та інтернаціоналізації зараз прийнято говорити практично скрізь і практично в усіх галузях людської діяльності. Не оминула ця природна тенденція розвитку і сферу вищої освіти, де в силу специфіки самої системи вищої освіти інтернаціоналізація набула характерних рис і особливостей.

Поняття інтернаціоналізації в сфері вищої освіти в міжнародній практиці зазвичай включає в себе два аспекти: «внутрішню» інтернаціоналізацію і «зовнішню» інтернаціоналізацію або освіту за кордоном.[1]

Так що ж реально дає і що змінює інтернаціоналізація в житті університету? Очевидно, що замкнутість неминуче буде призводити до вимирання в сучасному глобальному світі. Якщо в цьому контексті говорити про інтернаціоналізацію в українських вузах, то спроби реалізувати будь-які заходи при відсутності чіткого і ясного розуміння цілей цих заходів і використанні запозичених, неадаптованих механізмів досягнення цих цілей призводять до очевидно негативного результату. І таких прикладів достатньо: наприклад, при розробці та реалізації програм подвійних дипломів або програм академічної мобільності.

Так, в умовах демографічної кризи в Україні розвиток експорту освітніх послуг як складової частини інтернаціоналізації частково може сприяти вирішенню проблем набору студентів на програми вузу. Однак таку перевагу не перекриває і не вирішує суті проблеми, а саме: неадаптоване впровадження зарубіжних моделей, форм і механізмів інтернаціоналізації, веде як мінімум до неоптимального результату. Тоді логічно постає запитання: а який шлях інтернаціоналізації найбільш оптимальний для українських вузів, і які результати він може дати? Визначимо деякі основні моменти, що дозволяють, на наш погляд, українській вищій освіті вийти на оптимальний шлях інтернаціоналізації.[2]

У провідних зарубіжних університетах пройшли адаптацію і активно використовуються нові технології, форми і методики навчання. Причому в даний час вони являють собою комбінацію різних підходів, як правило, об'єднаних абсолютно особливою парадигмою освіти. І слід визнати, що в більшості випадків зарубіжний досвід далеко перевершує вітчизняну практику по використанню електронних засобів навчання іноді саме не за якістю технічних засобів, а по самій внутрішньої філософії її використання. Вивчення зарубіжного досвіду саме в цьому контексті і впровадження його у вітчизняну практику можуть дати реальні результати інтернаціоналізації українських вузів як у вітчизняній, так і європейському трактуванні.[3]

Таким чином, стає очевидним, що - незважаючи на деякий існуючий в освітніх колах скепсис щодо процесів інтернаціоналізації, особливо серед старшого покоління викладачів, ці процеси стають невід'ємною частиною життя університетів. І найголовніше, такі процеси реально сприяють розвитку університету, підвищенню його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку освітніх послуг і наукових досліджень. Усвідомлення цього факту, скоріше всього, станеться досить швидко на рівні університетського менеджменту, і інтернаціоналізація найближчим часом з модної течії перетвориться на дієвий інструмент розвитку навчальних закладів, у всякому разі великих українських університетів.

Позиція МОН України як провідника державної політики в сфері освіти в цілому співзвучна з позицією університетів і міжнародного освітнього співтовариства. Основними пріоритетами останнім часом стають отримання міжнародного визнання української вищої

освіти, за рахунок входження українських університетів в міжнародні рейтинги, розвиток наукових досліджень і освітніх програм - за рахунок інтегрованого міжнародного участі в різних формах. [4]

Цілком обґрунтованим формалізованим підсумком такого підходу стала поява індикаторів міжнародної діяльності ЗВО. У їх числі наявність іноземних студентів, міжнародних освітніх програм, в тому числі з викладанням на іноземних мовах і програм подвійних дипломів, кількість іноземних студентів, що беруть участь в програмах академічної мобільності, деякі інші показники. Але при цьому виникає питання про те, в якій мірі реальні потреби конкретного, розташованого в тому чи іншому українському регіональному виші в сфері інтернаціоналізації трактують з досягненням формально необхідного рівня ефективності по показникам МОН України?

Так, в цілому можна стверджувати, що орієнтація на виконання цілей, безсумнівно, сприяє розвитку інтернаціоналізації вищих навчальних закладів. Однак необхідно враховувати деякі специфічні особливості. Так, наприклад, ризик потрапити в розряд «неефективного вузу» за кількістю іноземних студентів змушує деякі невеликі регіональні університети шукати їх незалежно від мотивації, платоспроможності, успішності, не кажучи вже про те, що навчання іноземних студентів вимагає розвиненої інфраструктури, що включає наявність гуртожитку, відповідного деканату, служб безпеки, паспортно-візової служби та іншого. Відносно програм подвійних дипломів та іноземних викладачів може скластися аналогічна ситуація. В такому випадку впроваджуваний міністерством спосіб оцінки ефективності по формалізованим показниками в реальності може і не досягти своєї мети - підвищення якості та розвитку освітнього закладу.

Цілком можливо, що в цих ситуаціях найчастіше можуть надаватися вузькоспеціалізовані регіональні вузи, які вирішують в більшості своїй (і часто успішно) завдання регіонального характеру. І зусилля на виконання цілей інтернаціоналізації, які не враховують ту чи іншу специфіку вузу, може призводити до негативного ефекту.

В цілому можна констатувати, що, незважаючи на деякі мінуси, інтернаціоналізація стає необхідним і суттєвим ресурсом розвитку вітчизняних вишів, підвищення якості освітньої діяльності та наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу / А. Сбруєва // Вища освіта України. – 2017. – № 3. – С. 89–95.
2. Дебич М. А. Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід: монографія / М. А. Дебич. – Суми: Університетська книга, 2017. – 291 с.
3. Міжнародна асоціація університетів [Електронний ресурс].
4. Нітенко О. В. Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор розвитку університету [Електронний ресурс] / О. В. Нітенко // Освітологічний дискурс. – 2016. – № 2. – С. 205–216

Калінько І.В., к.т.н., доцент,
Холошня В. В.,
Пономарчук Н. О.
ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»
(м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

Сприяння створенню умов для отримання якісної освіти іноземцями в Україні безперечно покращить імідж нашої країни та надолужить втрачений з роками освітній потенціал України. Процес навчання іноземних студентів не може відбуватися у відриві від соціально культурного середовища приймаючої сторони. Тому процес адаптації – це один з основних чинників, що впливає на ефективність навчання.

Іноземні студенти мають можливість навчатися у більш ніж 240 вищих навчальних закладах і здобувати освіту за різними спеціальностями. Щороку вищі навчальні заклади України приймають студентів зі 150 країн світу.

Головним інформаційним джерелом про вищу освіту в Україні для іноземців є Український державний центр міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. Центр є єдиною офіційною державною платформою, яка займається інформуванням щодо можливостей навчання. На офіційному сайті Українського державного центру міжнародної освіти абітурієнти можуть отримати загальну інформацію про навчальні програми, процедуру вступу та інші практичні поради. Окрім цього, абітурієнти можуть подавати он-лайн заявки на навчання до будь-якого вищого навчального закладу України через сайт www.studyinukraine.gov.ua.

До послуг, які надаються Українським державним центром міжнародної освіти, входять: перевірка документів абітурієнта, допомога у виборі університету та навчальної програми, допомога з подачею документів до вищого навчального закладу, отримання запрошення на навчання, візова підтримка, організація зустрічі в аеропорту. [4]

Зрозуміло, є відмінність між представленими у рекламних проспектах умовами та реаліями й менталітетом країни, до того ж, перебування в країні іноземної молоді пов'язане з адаптаційними труднощами. Невпорядковані гуртожитки, старі меблі в аудиторіях, морально застаріле обладнання, яке подекуди зустрічається в лабораторіях, зазвичай не згадуються на етапі укладання договору про навчання, а тому справляють негативне враження, коли доводиться з цим працювати. Не всі українці лояльно ставляться до іноземних студентів, здебільшого не розуміючи, що вони не тягар для держави, а навпаки, джерело доходу та свідчення входження України у світове співтовариство в процесі глобалізації.

Оскільки число бажаючих отримати освіту в Україні іноземних студентів щороку зростає, міністерством освіти вирішується мовне питання. Але частіше за все не так гостро стоїть проблема мовного питання, як прийняття нової культури та середовища. Студентам доводиться вписуватися в прийняті норми міжнародного колективу, встановлювати академічну рівноправність і при цьому здобувати професію. А якщо враховувати націоналізм і расизм, наявний у окремих представників титульного населення, бюрократичні зволікання при реєстрації, побутові проблеми, незвичний клімат, то стає зрозумілим, що вони значно посилюють труднощі іноземного студента. Тепер усі українські ВУЗи можуть визначати мову навчання іноземних студентів, враховуючи їхні бажання, можливості і ліцензію, яку вони надають. [1]

Раніше для іноземних студентів викладання проводилося тільки українською мовою, рідше – російською. Через це відбувалося безліч непорозумінь і конфузів, тому що більшість іноземних студентів, які вступають до ВУЗів України, недостатньо володіють українською мовою. Зазвичай, іноземні студенти, які приїжджають навчатися в українських вишах частіше володіють російською мовою, тому що спеціалізована література, вебсайти представлені цією мовою, та й більшість оточуючих між собою спілкуються за допомогою російської мови. У результаті, іноземні студенти повинні володіти не однією, а двома мовами, крім своєї рідної. Іноземні студенти повинні ще знати дві граматики, термінології, тому і виникає питання якою мовою проводити навчання. З цієї причини, зменшується кількість іноземних студентів в українських вузах, бо вони через мовний бар'єр можуть обирати ВУЗи Росії. [2]

За статистикою Україна посідає 9-е місце у світі за кількістю залучених іноземних студентів, тому кожного року вона стає все більш привабливішою для іноземців. У першу чергу, в іноземних студентів є можливість отримати якісну освіту за помірну плату: українські ВНЗ займають у світових рейтингах почесні місця, а вартість навчання в них помітно нижче, ніж у європейських аналогах. Важливе значення має також толерантність місцевого населення до іноземців, невисокий прожитковий мінімум і досить м'який клімат, що переважає в країні. Важливим є і той факт, що в українських ВНЗ дозволено вести викладання на тих іноземних мовах, які зручні студентам з інших країн, в першу чергу

маються на увазі російська і англійська мови. [3]

Серед студентів-іноземців в Україні переважають вихідці з Росії, Туреччини, Туркменістану, Йорданії, Сирії, Палестини, Ірану тощо. Багато хто вважає, що це можливість не тільки здобути освіту за прийнятну плату, а й жити в більш розвиненій країні. Також просліджується значна кількість громадян Росії в вищих освітніх закладах України. Це обумовлено багатьма факторами: практично повна відсутність мовного бар'єру, культурні традиції, менталітет і методика викладання, географічна близькість України та Росії дають вагомі підстави задуматися про отримання освіти саме в цій країні. Явним плюсом є можливість знайти роботу у великих українських містах за здобутою спеціальністю.

За даними міністерства освіти, у вищих навчальних закладах країни в даний момент навчається більше 40 000 іноземних студентів. Це, звичайно, дещо менше, ніж, наприклад, у Німеччині, де в одному тільки Гейдельберзькому університеті навчається більше 3000 іноземців, але не набагато. Кількість іноземних студентів в Україні неухильно зростає, їх стає більше в середньому на 10% на рік. Україна зацікавлена в іноземних студентах не менше, ніж вони зацікавлені в отриманні освіти в Україні. В сучасних умовах число українських громадян, які мали можливість платити за навчання, різко скоротилося, тому навчання іноземців – це один із шляхів наповнення бюджетів вузів, а також приплив валюти в країну: близько 200 мільйонів доларів щорічно приносить у державну скарбницю навчання іноземців.

Підготовчі факультети є початковою ланкою в системі навчання іноземних фахівців в українських вищих навчальних закладах. Організація процесу підготовки студентів та управління їх пізнавальною діяльністю – два найважливіших питання, вирішення яких призводить до успішної організації навчального процесу на підготовчих факультетах для іноземних громадян. Проведений аналіз контингенту студентів показує, що вони є представниками різних систем освіти. Рівень пізнавальної діяльності, набутий іноземними громадянами у себе на батьківщині, за багатьма параметрами не відповідає рівню знань випускників середніх шкіл України. Крім цього, спостерігаються значні розбіжності в методах навчання української та зарубіжної систем освіти. Однією з необхідних умов успішної реалізації управління змістом навчання іноземних громадян на підготовчих факультетах є грамотна комплектація академічних груп.

Сучасна педагогіка вимагає дослідження вихідного рівня пізнавальної діяльності студентів як з боку наявності конкретних знань предмета, що передують новим знанням, так і з боку сформованості пізнавальних дій, відсутність яких не дозволить успішно реалізувати програму навчання. Для визначення вихідного рівня знань на підготовчих факультетах необхідно проводити тестування студентів з природничих дисциплін. [5]

Вивчення особливостей перебування іноземних студентів в Україні викриває низку проблем, вирішення яких сприятиме залученню на навчання в Україну студентів-іноземців, що має важливе значення для збереження наукового та освітнього потенціалу українських вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Белозерцев Е.П. Педагогика профессионального образования / Белозерцев Е.П., Гонеев А.Д., Пашков А.Г. [и др.]- М.: Изд. Центр «Академия», 2004. – 386 с.
2. Іщенко О. Інтернаціоналізація студентського освітнього середовища: особливості протікання процесу в Україні / О.Іщенко // Вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – № 2. – С. 18–23.
3. Куць О.М. Мовна політика деяких зарубіжних держав: навч.-метод. посібник [з питань мовної політики й міжнародних відносин для студ., розрахований на поглиблене вивчення курсу "Політологія"] / О.М. Куць. – Харків, 2011– 200 с.
4. МЗС України, стаття “Освіта в Україні для іноземних громадян”. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/4898>
5. Гришук Ю. Організація навчання іноземних студентів в Україні як чинник інтернаціоналізації вищої освіти / Ю. Гришук // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. - 2016. - Вип. 1-2. - С. 101-105.

Колісніченко А.І., викладач

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НІДЕРЛАНДАХ

Європейська спільнота вимагає швидкого зростання якості освіти. Така потреба гостро виникла останнім часом через стрімкий технологічний прогрес та наближення інформаційних технологій до пересічних представників суспільства. Європейський союз прагне підвищення професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, адже володіння іноземними мовами визначено другим за значимістю пунктом у рекомендаціях країнам членам ЄС "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя", які були прийняті ще у 2006 році [1].

Наступним кроком у цьому напрямку стало визначення стратегії «Європа 2020», яка була викладена у новому документі для стратегічного співробітництва в галузі освіти та підготовки кадрів на період до 2020 року «Strategischer Rahmen für die europäische» та відповідно прийнята Радою міністрів освіти Європейського Союзу в Брюсселі 12 травня 2009 року [4, с. 8].

Європейський профспілковий комітет з освіти (ETUCE), маючи на меті забезпечити педагогічні навчальні заклади достатньою кількістю кваліфікованих викладачів, вимагає підвищити статус вчителя, надаючи йому професійної автономії, підвищити довіру до професії вчителя, позитивної інформації від органів влади про професію вчителя, поліпшення умов праці вчителів, надання вчителям гарантованого можливого розвитку, в тому числі безперервного професійного розвитку та подальшої освіти, забезпечення відповідної до професійного рівня престижної зарплати та кар'єрного росту, підтримки з боку керівництва та поваги до професії вчителя, участі вчителів у прийнятті рішень, що впливають на умови їхньої праці [5, с. 8].

Значні кроки у цьому напрямку були зроблені у ряді країн Європейського Союзу, серед яких є Нідерланди. Успіх голландської системи освіти обумовлений наступністю між її етапами, тобто початкова шкільна система забезпечена продуманим, якісно укладеним навчальним планом, який дає можливість учням опанувати усі необхідні знання, уміння та навички, що будуть затребувані на наступному етапі. Незвичайною є практика визначення професійних нахилів в учнів на досить ранньому етапі. Відбірковий підхід при переході у середню ланку освіти викликає інтерес та свідчить про реальну його доцільність, крім того є продуктивною практика надання можливості повторити курс навчання за необхідності. Повторно складаючи відбірковий тест, учень має більше можливостей у виборі напрямку середньої школи.

Широка структура таких шкіл встановлюється урядом. Середні школи класифіковані за трьома типами: академічні, загальні та професійні. В рамках цих підрозділів, існує подальший поділ. Нараховується більше 2000 різних напрямків, прийнятих в рамках системи середньої освіти. На цьому етапі значно легше для учнів почати один напрямок, а в подальшому змінити його на інший, тому перший рік в молодших класах середньої школи є роком, який називають "мостом", де учні і їх вчителі уважно відстежують обраний напрямок, аналізуючи свою діяльність протягом року, учні часто змінюють напрямок по завершенні року. Іноді це тягне за собою зміну професійного вибору. В інших випадках це дасть студенту, який почав шукати професійну кваліфікацію можливість пройти ще кілька курсів.

З точки зору структури системи, голландці зуміли створити системи як на первинному так і на вторинному рівні, які мотивують учнів на кожному етапі здобування освіти, а також забезпечують міцні зв'язки між ланками освіти від дошкільної до вищої та влаштуванні на роботу на дуже високому рівні.

Система з підбору персоналу, навчання, і оплати вчителям, особливо останнім часом мали на меті зробити професію вчителя конкурентоспроможною на ринку праці у порівнянні з іншими професіями.

У багатьох країнах відповідальність за якість вчителів розосереджена, але не у Нідерландах. Національний уряд контролює установи, які будуть нести відповідальність за:

- підготовку вчителів, що працюватимуть у певному типі школи в системі;
- дотримання критеріїв для найму вчителів, встановлюючи критерії допуску кандидатів у школах;
- використання навчальної програми для вчителів навчальних закладів;
- обговорення заробітної плати та умов праці з союзом національних вчителів.

Вчителі навчаються або в одному з дослідницьких університетів, яких є невелика кількість, або в одному з значно більшої кількості вищих навчальних закладів, відомих як Hoger Beroeps Onderwijs (професійні університети), найчастіше називають hogescholen або просто HBOs. Учителі початкової школи здобувають освіту в одному з вищих навчальних закладів, відомих як HBOs. Ці вищі навчальні заклади призначені для підготовки людей для більшості професій в Нідерландах. Терміни навчання коливатимуться від двох до чотирьох років.

Майбутні вчителі іноземних мов мають можливість здобути фах або шляхом участі в програмі HBO в професійній галузі, або перейшовши на повну освітню програму HBO.

Проте головним чинником, що характеризує голландську систему підготовки учителів іноземних мов як результативну та успішну, є не дотримання певних стандартів, а можливість саморозвитку та професійної свободи у рамках не лише децентралізації освіти але й уникнення шаблонів надання освітніх послуг.

Таким чином, можна підсумувати, що підготовка вчителів іноземних мов є частиною освітньої системи освіти, яка посідає відповідне місце у структурі освіти та пов'язана зі школами, та навчанням майбутніх фахівців у цій галузі та вимагає перегляду підходів та професійної свободи, адже певним чином вона має відображати відмінності національних систем освіти.

Список використаних джерел

- 1.Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_975. – Назва з екрану.
- 2.Schlussfolgerungen des Rates vom 12. Mai 2009 zu einem strategischen Rahmen für die europäische Zusammenarbeit auf dem Gebiet der allgemeinen und beruflichen Bildung („ET 2020») // Amtsblatt der Europäischen Union 28.5.2009. – S. DE C 119/2 – C 119/10. Zusammenarbeit auf dem Gebiet der allgemeinen und beruflichen Bildung (ET 2020)».
- 3.Teacher Education in Europe An ETUCE Policy Paper. Adopted by the Executive Board on 14th April 2008 // Editor responsible at law: Martin Rimmer. – Published by the European Trade Union Committee for Education – Brussels, 2008. – 64 P.

Коновалов В.М., к. э. н., доцент,

*Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации
(Гомель, Республика Беларусь)*

ФАКТОРЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УНИВЕРСИТЕТОВ НА РЫНКЕ УСЛУГ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В БЕЛАРУСИ

В современном открытом мире одним из вызовов для национальных систем высшего образования, является обострение конкуренции между высшими учебными заведениями. Высокая конкурентоспособность университета на рынке услуг высшего образования является необходимым условием его включенности в реалии современной рыночной экономики и международный рынок услуг высшего образования.

В 2018-2019 учебном году в Беларуси функционирует 52 высших учебных заведения. Все они, так или иначе, конкурируют между собой. В 2017 г. все высшие учебные заведения страны выпустили 81 тыс. дипломированных специалистов, и приняли на обучение только

61,8 тыс. новых студентов. Общее количество студентов, в вузах Беларуси, также сократилось с 445 тыс. в 2011 г., до 284,3 тыс. – в 2017 г. Тенденция сокращения численности студентов, вероятно, сохранится в течение нескольких следующих лет. Таким образом, усиливается актуальность поиска и совершенствования факторов конкурентной борьбы на рынке услуг высшего образования.

Следует отметить, что степень включенности вузов в отношения конкуренции на рынке определяется избранной моделью организации и деятельности.

Существуют различные классификации моделей современного университета. Их многообразие исторически обусловлено качественными изменениями в состоянии экономики, развитием НТР и институциональными изменениями в обществе. Можно отметить следующие основные модели университетов: классический университет, исследовательский, предпринимательский, региональный, виртуальный, корпоративный университет [2, 6]. В мире в целом, и в транзитивных странах, все шире распространяется модель предпринимательского университета, возникшая первоначально в США. Практически все негосударственные вузы Республики Беларусь, по характеру их деятельности и источникам финансирования, можно отнести к учебным заведениям предпринимательского типа.

Отношения собственности, в рамках которых функционирует университет, определяют материальную основу его существования. Каждый государственный университет, наряду с доходами от коммерческой деятельности получает бюджетные дотации и, как правило, в меньшей степени зависит от результатов конкуренции с другими вузами. Негосударственные учебные заведения лишены финансовой поддержки государства, являются органичными элементами рыночной системы и напрямую зависят от результатов своей предпринимательской деятельности и уровня конкурентоспособности.

Фактически они отличаются от обычных коммерческих производственных предприятий тем, что целью здесь является не столько максимизация прибыли, сколько получение средств, необходимых для реализации учебного процесса и исследовательских проектов.

Условием достижения целей конкуренции является наличие или приобретение, определенных факторов. Факторы конкурентоспособности предпринимательского университета - это материальные (вещественные) и нематериальные условия, необходимые для формирования конкурентного преимущества в процессе оказания образовательных, научных и прочих услуг, входящих в компетенцию вуза. Поскольку университет предпринимательского типа является производителем услуг для рынка, при определении факторов его конкурентоспособности можно использовать традиционные подходы, сложившиеся в теории рыночной экономики. В частности, по мнению М. Портера конкурентоспособность предприятия или организации в рыночной среде обеспечивается: эффективной стратегией деятельности, параметрами располагаемых факторов роста, параметрами спроса, наличием родственных и поддерживающих отраслей, а также политикой государства и стечением обстоятельств (бриллиант конкурентных преимуществ).

Первый элемент в модели конкурентных преимуществ М. Портера - разработка и реализация эффективной стратегии развития университета в конкурентной среде является функцией университетского менеджмента. Для подготовки и реализации конкурентной стратегии необходим перманентный мониторинг ситуации на рынке услуг профессионального образования и рынке труда. Как показывает практика, большое значение в подготовке и реализации стратегии развития университета в рыночных условиях является использование бенчмаркинга. Бенчмаркинг, представляет собой развитие метода аналогий, который заключается в изучении и использовании (при разработке стратегии развития) организационных форм и механизмов управления, оправдавших себя в других, успешных учебных заведениях со сходными организационными и целевыми характеристиками. Использование данного метода предполагает наличие постоянных контактов и программ сотрудничества с другими, в том числе, иностранными университетами.

Особенно важной задачей, в этом блоке проблем повышения конкурентоспособности, является разработка механизма практической реализации стратегии университета.

Параметры располагаемых факторов определяются, прежде всего, уровнем квалификации и компетентности преподавателей, исследователей, менеджеров университета, а также наличием эффективных методик обучения. Особое значение имеет наличие инструментов эффективной мотивации студентов к освоению учебной программы. К числу таких инструментов можно отнести взаимодействие с предприятиями – потенциальными работодателями и четкую перспективу трудоустройства для лучших выпускников университета. Параметры располагаемых факторов определяются и наличием необходимого аудиторного фонда и технических средств обучения.

Параметры спроса на услуги высшего образования определяются, в основном, следующими обстоятельствами: платежеспособностью потенциальных потребителей данных услуг, соответствием предлагаемых программ обучения и компетенций структуре спроса на рынке труда, реальным уровнем качества обучения и статусом данного университета в национальной и международной системе образования. Кроме того, очень важное значение имеет способность менеджмента учебного заведения своевременно диверсифицировать структуру предлагаемых услуг, в соответствии с быстро меняющейся структурой спроса на рынке труда.

Необходимость наличия родственных и поддерживающих отраслей, применительно к рынку услуг высшего образования, можно интерпретировать как наличие в национальной экономике развивающихся отраслей или сфер деятельности, испытывающих потребность в специалистах, которых готовит данное учебное заведение. Как отмечалось, значение имеет также корректировка учебных программ по прикладным дисциплинам в соответствии с изменениями спроса на рынке товаров и услуг, в структуре производства предприятий и корпораций – потенциальных работодателей для выпускников университета.

Институт государства оказывает существенное влияние на состояние конкурентной среды деятельности учебных заведений (бриллиант конкурентных преимуществ). Важным условием эффективной конкуренции на рынке является создание равных условий деятельности для всех его участников. Однако, как отмечалось, в Беларуси государственные учебные заведения получают финансовую поддержку правительства, государственные – лишены такой поддержки. Во многих странах приняты программы содействия развитию негосударственного сектора высшего образования, они реализуются в Китае, Иране, Индии, Турции. Ранее такие программы были успешно реализованы в Австралии. Причины, по которым негосударственным вузам в отмеченных странах оказывается государственная поддержка, многообразны. Главная их них – создание реальной конкурентной среды в образовании, стимулирующей нововведения, являющейся необходимым условием и международной конкурентоспособности национальных вузов.

Обычно, в качестве важнейшего критерия конкурентоспособности рассматривается место занимаемое данным университетом в многочисленных рейтингах, составляемых авторитетными аналитическими центрами. В процессе составления рейтингов используются различные показатели, в том числе не имеющие прямого отношения к коммерческой (хозяйственной) деятельности предпринимательского университета. В частности, составители рейтинга лучших вузов мира QS World University Rankings оценивают университеты по следующим показателям: исследовательская деятельность, преподавание (программы и методики), мнение работодателей и карьерный потенциал выпускников, количество иностранных студентов, количество иностранных преподавателей [5].

Однако, если речь идет о предпринимательском университете как коммерческом предприятии на рынке услуг, некоторые другие показатели конкурентоспособности имеют более важное значение. В частности, это касается прямых коммерческих результатов деятельности и объема реализованных услуг на рынке услуг высшего образования. Вероятно, в этом аспекте, следует оценивать международную деятельность предпринимательского университета. Оказание образовательных услуг, которые включают высшее образование,

языковые курсы, дополнительное профессиональное образование, стажировки и т.д. являются одной из самых доходных экспортных отраслей многих стран. Привлечение именно иностранных студентов является также важнейшим источником доходов и вопросом престижа для каждого университета. Статистические данные Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) показывают долгосрочную тенденцию, характеризующую увеличение числа иностранных студентов в мире. За последние 30 лет численность иностранных студентов возросла почти в 5 раз, с 800 тыс. человек в 1975 г. до 4,5 млн. человек в 2016 г. [4].

Можно констатировать, что в условиях рынка, ключевыми краткосрочными критериями конкурентоспособности предпринимательского университета можно считать объем и динамику роста реализуемых услуг, а также количество иностранных студентов. В долгосрочном периоде, все более важным критерием конкурентоспособности университета (обеспечивающим краткосрочные результаты) становится конкурентоспособность его выпускников на рынке труда.

Таким образом, к числу основных факторов конкурентоспособности современного университета можно отнести:

- наличие эффективной стратегии развития и конкуренции на рынке услуг высшего образования;
- наличие высококвалифицированных и креативных преподавателей, исследователей, менеджеров (как параметры факторов);
- наличие современной аудиторной и материально-технической базы, основанной на цифровых технологиях;
- многосторонние и устойчивые связи университета с корпорациями и предприятиями – работодателями, в том числе, иностранными;
- наличие системных и динамичных отношений с национальными и иностранными университетами, включенность в Болонскую систему;
- способность поддерживать устойчивый спрос на услуги высшего образования и оперативно изменять структуру предложения услуг по мере изменения спроса на рынке труда (в том числе, на международном рынке);
- создание государством условий для формирования и поддержания реальной конкурентной среды на рынке услуг высшего образования.

Реализация отмеченных факторов повышения конкурентоспособности белорусских университетов способствовало бы формированию национального научно - интеллектуального потенциала и инновационному развитию общества.

Список использованных источников

1. Буняк Н.М. Предпринимательский университет: сущность и особенности формирования. / Н.М. Буняк // *Juvenis scientia: экономика и управление*. – 2016 - №2 – с. 144 - 147.
2. Касперович С.А. О совершенствовании деятельности учреждений высшего образования на основе модели «Университет 3.0» // *Высшая школа – 2018 - №2* – с. 5 – 8.
3. Портер Майкл, Э. Конкуренция.: Пер. с англ. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 608 с.
4. Официальный сайт ОЭСР. [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.oecd.org. Дата доступа: 5.05.2018.
5. The Global Innovation Index 2017: Innovation Feeding the World [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.wipo.int> // - Дата доступа: 10.09.2018.

Костенко І.В., к.ю.н., доцент,

*Національний технічний університет України «КПІ» імені Ігоря Сікорського
(м. Київ, Україна)*

ЮРИДИЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ І НІМЕЧЧИНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

На сьогодні досить звичною є критика на адресу вітчизняної системи юридичної освіти, і слід зазначити, що критика справедлива. Але часто, щоб зрозуміти «плюси» й «мінуси» власної системи, дати об'єктивну оцінку, потрібно порівняти її з іншими країнами.

У зв'язку із процесами глобалізації і інформатизації суспільства, що спостерігаються зараз, зазнає змін і юридична освіта, зокрема, в Україні. При цьому, реформа української юридичної освіти здійснюється на прикладі розвинених держав Європи. До таких можна віднести Німеччину, адже її університети за якістю юридичної освіти посідають найвищі місця. Варто лише згадати про Університет Гейдельберга. За національним рейтингом Німеччини він посідає 1-е місце, а у світі – 49-е. Це найстаріший університет країни, який був заснований у 1386 році. Юридичний факультет цього вищого навчального закладу є його ровесником і належить до найкращих юридичних факультетів на території Європейського Союзу. Саме така багатовікова історія розвитку юридичної освіти Німеччини робить її дослідження ще актуальнішим.

По-друге, Україні краще переймати досвід Німеччини у сфері вдосконалення юридичної освіти через те, що обидві держави входять до романо-германської правової сім'ї.

По-третє, і в Україні, і в Німеччині, питанням регулювання юридичної освіти займається держава. У Німеччині юридичну освіту надають лише державні вузи і вона безкоштовна.

Університети з юридичними факультетами є на всіх землях. Для порівняння. Щороку в нашій державі з 300 вищих навчальних закладів, що готують студентів за напрямом «Право», випускають близько 30 000 юристів. В той час, як у Німеччині – 7 000, а юридичних шкіл там 44 [1, 11].

Юридична освіта в Німеччині вважається однією з найскладніших у світі.

Випускник гімназії звертається до Центру розподілу студентських міст з письмовою заявою. Центр направляє абітурієнта до університету, де його середні оцінки будуть прохідними. Для юристів прохідний бал завжди є максимально високим. Навчання можна починати або з літнього або з зимового семестру.

Навчання складається з двох частин. Лекційний період і час для самостійної роботи, коли студенти виконують домашні завдання, готуються до іспитів і проходять обов'язкову практику. Каникули як і у середньовічних університетах нетривалі. Два тижня на Різдво і тиждень на Трійцю. Заняття починаються о 8 годині ранку і продовжуються до 10 години вечора з перервою 30 хвилин.

Юридична освіта в Німеччині складається з двох основних етапів. Академічного університетського навчання і підготовчої служби. Мінімальна тривалість першої частини навчання - три з половиною, другої – два роки. Але лише найкращі укладаються в цей час. Переважна більшість навчається більше, в середньому 7-8 і навіть 10 – 11 років. У Німеччині вважають, що юрист без практичної освіти лише ein halber Jurist «наполовину юрист», а той хто пройшов дворічну практику Volljurist, дослівно «повний юрист». Кожен з цих етапів закінчується державним іспитом. Відповідно, існують, так звані, «перший держіспит» і «другий держіспит». Студенти виконують письмові завдання протягом двох тижнів кожного дня по п'ять годин. Держава доручає перевіряти його суддям. Лише одна третина студентів здає цей іспит. І отримує диплом. Без складання цього іспиту студент не може займатися юридичною діяльністю. Справа у тому, що професори надають за підручниками знання, а для державного іспиту потрібно розуміння того, як їх застосовувати. І абсолютна більшість студентів змушені звертатися до репетитора. Це також давня національна традиція.

Студенти, що успішно склали перший державний іспит, отримують право називатися юристами. Рефендаріат студенти проходять в суді або прокуратурі, де отримують гарний практичний досвід. Їхня заробітна плата в цей період, як правило, становить близько 800-900 євро. Освіта в рамках підготовчої служби (рефендаріату) розподіляється на декілька відрізків, впродовж яких рефендарі закріплені за наступними установами:

1. не менше шести місяців у суді з цивільних справ;
2. не менше трьох місяців у прокуратурі або суді з кримінальних справ;
3. не менше чотирьох місяців у адвоката;
4. не менше чотирьох місяців в управлінській установі. [2].

Другий державний іспит – це 11 письмових завдань. На їхнє написання дається понад 2 тижні. Другий держіспит також приймає спеціальна державна комісія. Для того, аби скласти другий іспит, студенти виконують 7-9 екзаменаційних робіт. І переважна більшість студентів його складає.

Безперечно, кожен погодиться з тим, що практичні навички для юриста так само важливі як і теоретичні знання. Так, у Німеччині співвідношення теоретичної та практичної частин у процесі оволодіння студентами-правниками юридичних знань та вмінь складає 66,9% до 33,1%, а в Україні – приблизно 90,0% до 10,0%. Але ж це навіть не говорить про те, що в українських студентів краща теоретична база.

На жаль, українське законодавство про вищу освіту не регламентує проведення практики взагалі, залишаючи це питання на розсуд вищого навчального закладу. Практика у юристів в Україні, як правило, проходить формально або навіть фіктивно. Правоохоронна та судові системи України також не працює в цьому напрямку. Сьогодні впевнено можна говорити, що юридична освіта України випускає *ein halber Jurist* «наполовину юристів». Таму юридичні фірми приймають на роботу лише випускників вузу з досвідом роботи.[3, 96].

Отже, ми вважаємо, що для того, аби зробити юридичну освіту в Україні якіснішою, конкурентоздатною, готовою до викликів сучасного інформаційного суспільства, необхідно додати практичну складову до юридичної освіти.

Отже використання і розумне запозичення досвіду юридичної освіти Німеччини (у першу чергу, через наявність багатьох спільних форм організації навчання) буде сприяти ефективному вдосконаленню якості національної юридичної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрощук А. Г. Професійна підготовка юристів у Німеччині : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. Г. Андрощук. – Київ, 2006. – 20 с.
2. Юридична освіта в Німеччині // [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://lawfaculty.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/Юридична-освіта-в-Німеччині.pdf>
3. Кононець В. П. Модернізація юридичної освіти в Україні з урахуванням європейського досвіду / В. П. Кононець // Сучасна юридична освіта : досвід минулого – погляд у майбутнє : збір. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 21 жовтня 2016 р. – Одеса, 2016. – С. 95–97.

Костючков С. К., к.політ.н., доцент
Херсонський державний університет
(м. Херсон, Україна)

ВИЩА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ ФРАНЦІЇ: ДІАЛЕКТИКА ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ

Провідну роль у процесі соціалізації людини в суспільстві відіграє система освіти, яка є базовим компонентом прогресивного розвитку будь-якого суспільства та продуктивним механізмом трансляції накопичених знань і культурних надбань від покоління до покоління. У світовій системі освіти повинні відбуватися (і вже мають місце) кардинальні зміни, глибина й обсяг яких зумовлюються трансформацією освітньої парадигми як дієвої моделі, що відповідає тенденціям розвитку глобалізованого інформаційного суспільства. Розвинені країни ще з кінця вісімдесятих років ХХ ст. розглядають національну систему освіти у ролі потужного чинника розвитку, зміцнення та якісного зростання інтелектуального потенціалу країни, її незалежності, потужності та конкурентоспроможності на міжнародній арені. В таких умовах освіта для кожної країни є потужним ресурсом не тільки політичного та соціально-економічного розвитку, але й надійним інструментом адаптації молоді до вельми жорстких реалій сучасного ринку праці. Двадцять перше століття пропонує найширші можливості глобального інформаційного простору, що не тільки сприятиме динаміці трансформаційних процесів у технологіях освіти, але й активізує перехід від традиційних формалізованих освітніх етапів до освіти протягом усього життя людини.

Наступність розвитку цивілізації актуалізує процеси змін в системі освіти: ключовим, ініціативним фактором при цьому постають знання, досвід і ціннісні преференції людини. Свого роду «розрив» у рівні освіти між економічно розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, неблаганно збільшується. Виникає реальна загроза того, що дисбаланс у рівнях життя, ступенях технологізації виробництва, загалом – стану економічного розвитку в передових країнах і країнах «третього світу» приведе згодом до передбаченого С. Хантінгтоном зіткнення цивілізацій, до розриву між ними. Такий стан провокує реальні загрози для безпеки світової спільноти, активізує дестабілізаційні процеси в просторі міжнародного життя. Відтак, новому періоду розвитку людства повинні відповідати й модерні освітні системи, нова філософія освіти й нова парадигма освіти, інноваційні моделі навчання. Це, на нашу думку, «... вже інша методологія творчої діяльності учня, покладена в основу системи освіти, і вона вимагає формування інших моральних і вольових якостей, духовного розвитку людини, а сама система освіти при цьому стає інноваційною» [2, с. 39].

Сучасна вища освіта – це не тільки певним чином організована сукупність вищих навчальних закладів, але й управлінські структури, законодавчі й нормативні акти, що регламентують її діяльність, а також широкий діапазон державних і суспільних інституцій, так чи інакше пов'язаних із освітою функціонально, адміністративно, організаційно. Система освіти, в якості одного з основних своїх завдань, покликана сформувати в суспільній свідомості переконання в тому, що орієнтація на людські інтереси набуває в умовах глобалізованого світу вирішального, без перебільшення, характеру з урахуванням нового формату світооблаштування. Відтак – дієвість цього соціального інституту постійно ускладнюється й урізноманітнюється: вища освіта як соціальний інститут не може бути реалізованою без вищих навчальних закладів, а як підсистема суспільства залежить від реального стану політичної, соціальної, економічної, культурної сфер буття; суспільство ж, своєю чергою, розвивається в речіщі сучасної цивілізації та імпліцитно корегує (має корегувати) свій розвиток нерозривно від метапроцесу загальноцивілізаційного розвитку. Як зауважує вітчизняний дослідник В. Рябченко «вища школа, з одного боку, є зібраним образом, тобто уособлює в собі всю вищу освіту, а, з іншого – цей термін може ототожнюватись з вищим навчальним закладом. Тому в цьому контексті під вищою освітою як фактором цивілізаційного визначення молоді розуміємо освітній процес та його результат, що забезпечує вища школа» [3, с. 436].

У контексті зазначених процесів і тенденцій Україні необхідно, з урахуванням власних здобутків та національних традицій, активно «брати на озброєння» розроблені в економічно розвинених країнах технології вищої освіти. Освіта, як зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, належить до стратегічних напрямів державної політики нашої країни. Зростаючий інтерес до окремих аспектів закордонної вищої освіти супроводжується об'єктивними потребами вітчизняної педагогіки, філософії освіти, теорії та практики управління освітніми структурами, економічної науки тощо. Крім цього – науково-практична увага до закордонної вищої освіти зумовлюється потребами розвитку концептуальних поглядів на дослідження аспектів переходу від деліберативних описів систем освіти за кордоном до побудови чіткої, зваженої системи моніторингу їх оцінки. У багатьох країнах Європи сформовано ефективну, століттями побудовану систему вищої освіти з багатими національними традиціями та розгалуженими науковими зв'язками; систему, що адекватно реагує на педагогічні новації, на перспективні освітні технології, на економічні виклики й запити ринку праці – як національного так і міжнародного. Сучасна європейська освіта передбачає концентрацію уваги на індивідуальності людини, її особистості та спрямування на свідомий розвиток самостійного критичного мислення членів суспільства, які розуміють, що подальший розвиток усіх сфер життя соціуму неможливий без вирішення цілого спектру політичних, економічних, морально-духовних проблем.

Сьогодні не тільки в науковому, але й у побутовому вжитку звичним є словосполучення «Болонський процес». Так називають процес утворення країнами Європи єдиного освітнього простору. Першим етапом Болонського процесу стало підписання в 1999

році в місті Болонья (Італія) так званої Болонської декларації. В цьому документі були викладені основні напрями досягнення гармонізації, уніфікації та оптимізації національних освітніх систем вищої освіти в європейських країнах. Болонський процес безпосередньо пов'язується з єдиним європейським освітнім простором, який є, по суті, міжнародною, в межах європейського континенту, реакцією на виклики часу, головними серед яких є зростаючі вимоги до рівня загальної та професійної підготовки спеціалістів. У масштабі єдиного європейського освітнього простору цікавою видається освітня система Франції, в основу якої покладено значні історичні надбання та багаті демократичні традиції. Авторський досвід знайомства з системою вищої освіти Франції дає підстави стверджувати, що стратегічним трендом її розвитку є не збільшення в конкретного студента загальної суми знань як таких, а формування вміння самостійно, різноманітно й технологічно підвищувати свій освітній рівень, орієнтуватися в стрімко зростаючому інформаційному просторі, творчо й адекватно застосовувати власні знання в нестандартних життєвих ситуаціях.

У Кодексі освіти Франції (2000 рік) частину 3 присвячено вищій освіті; вказується, зокрема, на те, що вища освіта організована у взаємодії з професійним середовищем, при цьому студенти виробляють свій план університетської та професійної орієнтації в залежності від власного бажання і можливостей за допомогою батьків, викладачів, професіоналів у конкретних галузях (статті L.611-1, L.611-3) [1]. Визначальним кроком у процесі модернізації та демократизації вищої освіти став прийнятий у 1968 році так званий Закон Едгара Фо. Ним визначено незалежний статус, адміністративну, фінансову та педагогічну автономію вищих навчальних закладів. Законом від 26 січня 1984 року, так званим Законом Саварі, було зафіксовано базові принципи закону Едгара Фо – принцип автономії вищих навчальних закладів, загальнодоступної освіти, введено поняття «професійна освіта», визначена її роль як складової вищої освіти. Окремі положення Закону Саварі стосуються не тільки організації основної – початкової, середньої та вищої освіти, але й освіти дорослого населення, наукових досліджень, реалізації результатів освітніх реформ, міжнародного співробітництва в галузі освіти. Важливими кроками Франції в європейський освітній простір стало прийняття кількох декретів: від 17 листопада 1999 року, яким був запроваджений ступінь професійного ліценціата (Licences professionnelles); від 30 серпня 1999 року про затвердження ступеня «магістр» (Mastaire); від 8 квітня 2002 року, котрим термін «Mastaire» замінили на загальноприйнятний англomовний термін «Master». Таким чином, Уряд Республіки вже декілька десятиліть поспіль намагається вирішити проблему організації освіти, причому ця проблема в своєму змістовому навантаженні поєднує, як мінімум, дві складові: перша містить у собі стандарти та показники якості освіти; ключовим у цьому аспекті є питання про відповідність набутих знань і навичок, рівня підготовки до запитів і викликів суспільства XXI століття. Іншими словами, чи достатньою є якість освіти та її адаптивне наповнення: тут мова йде про адекватність якості та ціни освітніх послуг, які надає людині суспільство. Друга складова зумовлена проблемою, розвиток якої прослідковується від періоду закінчення Другої світової війни. Сутність її у конфлікті між можливостями споживачів освітніх послуг вибирати напрям, форму й рівень навчання та гарантіями держави на рівній доступ усіх бажаючих до якісної, конкурентоспроможної освіти й отримання відповідно до неї робочого місця. Тут йдеться про взаємовідносини між індивідом, котрий має рівне з іншими право на вибір якісної освіти, та державою, яка має гарантувати підтримку даного вибору й можливість його реалізації.

Розгляд, хоча й побіжний, системи вищої освіти у Франції, дає уявлення про певний комплекс проблемних явищ, які супроводжують функціонування й розвиток освітньої галузі. Задля їх поступового подолання необхідними, на нашу думку, є:

1. Вироблення оптимальних стандартів і показників якості національної вищої освіти, максимально уніфікованих відповідно до єдиного європейського освітнього простору.
2. Вирішення питання про відповідність набутих людиною знань і навичок, рівня її підготовки до запитів і викликів суспільства XXI століття.

3. Підвищення освітніх стандартів вищої освіти до рівня, який здатен забезпечити людину знаннями, вміннями та навичками, необхідними для успішної конкуренції на сучасному ринку праці.

4. Пошук додаткових джерел фінансування системи освіти наряду з державними, муніципальними фондами та приватним капіталом.

5. Визначення оптимальних меж адміністративної, фінансової та педагогічної автономії вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Кодекс образования Франции (2000). URL: <http://www.lexed.ru/zakonodatelstvo-ob-obrazovanii/kodifikatsiya-zakonodatelstva-ob-obrazovanii/kodeks-obrazovaniya-frantsii/>
2. Костючков, С.К. (2015) Трансформація філософсько-освітніх ресурсів у контексті глобалізованого та інтернаціоналізованого світу. Грани. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. № 6. С. 37–42.
3. Рябченко, В.І. (2015) Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позиції світоглядно-компетентнісного підходу: Монографія. К.: Фітосоціоцентр. 674 с.

Крамаренко А.В., к.е.н., доцент,
Вишневська М.К., к.т.н., доцент
*Національна металургійна академія України
(м. Дніпро, Україна)*

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

Велика кількість іноземних студентів в Україні є вагомим чинником розвитку системи вищої освіти. Тому важливими є питання аналізу кількісних показників контингенту іноземних студентів, визначення проблем в їх навчанні та окреслення шляхів подолання цих проблем.

Згідно даних Міністерства статистики на початок 2017/2018 навчального року в Україні навчається 48836 студентів зі 142 країн світу (рис. 1), серед яких близько 30% студенти з пострадянських країн.

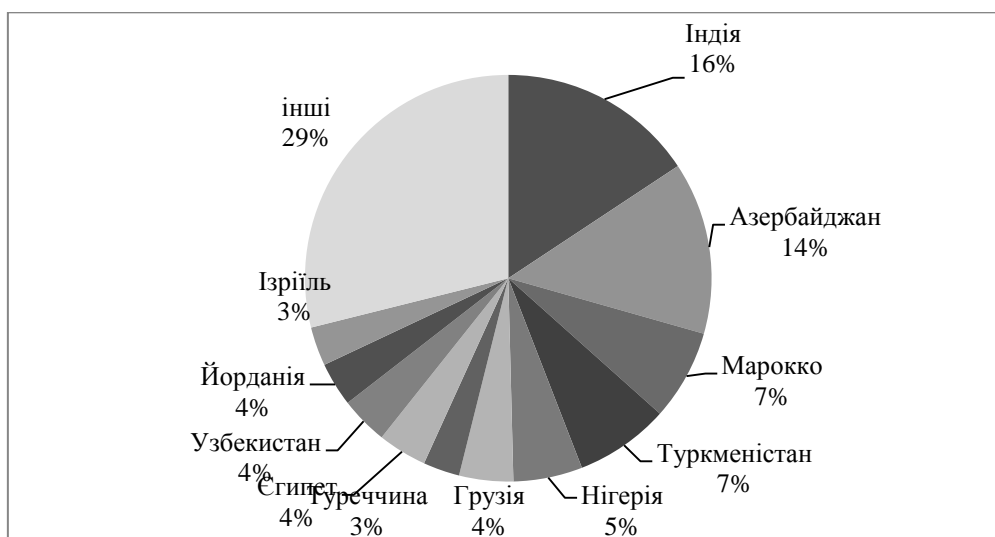

Рис. 1. Розподіл іноземних студентів за країнами походження [1]

Найбільш популярні напрямки освіти наведено на рис. 2.

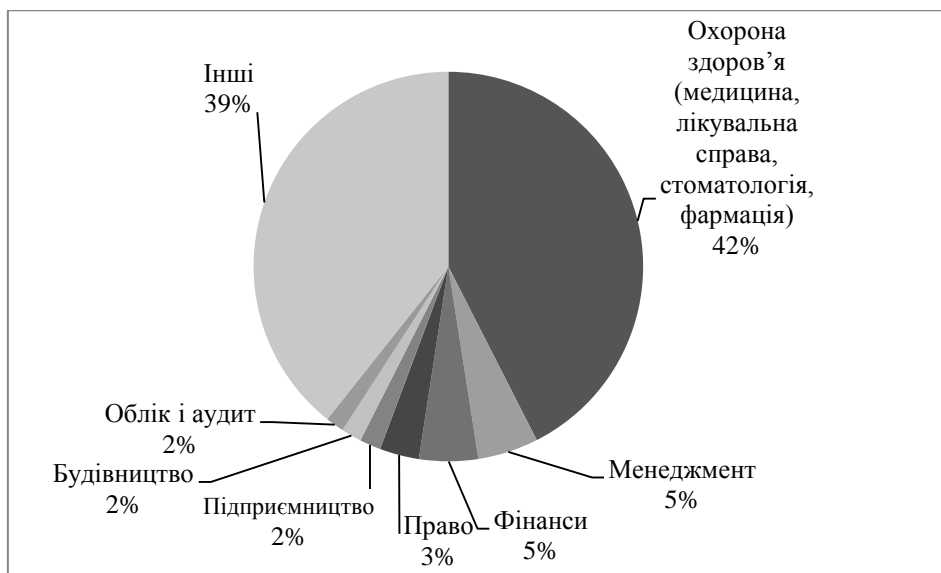

Рис. 2. Розподіл іноземних студентів за напрямками навчання

За кількістю іноземних студентів лідирують:

- Харківська область – 27,5%;
- м. Київ – 22%;
- Одеська область – 10,8%;
- Дніпропетровська область – 6,1%;
- Запорізька область – 4,6%;
- Вінницька область – 3,8% [1].

Дослідження показало, що факторами привабливості освіти в Україні для іноземців є:

- доступна вартість навчання;
- невисокий прожитковий мінімум;
- гнучкість щодо вибору мов навчання;
- легкі умови вступу (в Україні не передбачені ніякі вступні іспити для іноземних абітурієнтів, а зарахування відбувається на підставі подання документів та співбесіди);
- комфортні умови навчання;
- м'який клімат;
- спільні з багатьма пострадянськими країнами традиції та соціальні норми [2].

Стримуючими факторами при виборі освіти в Україні для іноземців є:

- ситуація з мовою навчання. Студенти, які обирають англomовне навчання, стикаються з невисоким рівнем знань іноземних мов серед викладачів;
- поблажливість викладачів, що знижує загальний рівень освіти;
- труднощі соціальної адаптації через низький рівень знання іноземної мови;
- питання працевлаштування іноземців та переведення між ВНЗ;
- та інші [2, 3].

Проведений аналіз дозволив стверджувати, що залучення іноземних студентів повинно стати одним з пріоритетів освітньої політики України. Оскільки велика чисельність іноземних студентів свідчить про престижність освіти та визнання її якості в міжнародному освітньому просторі.

Україна має потенціал для залучення іноземних студентів, проте слід здійснювати активне просування української освіти на міжнародному рівні, а також демонструвати її переваги та можливості в інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник «Вища освіта в Україні у 2017 році» [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – Київ. – Режим доступу :http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publosvita_u.htm – Назва з екрану.
2. Лисак О.Б. Освіта іноземців в Україні: сучасний стан, проблеми та маркетинговий погляд на шляхи їх подолання / О.Б. Лисак // Вісник Вінницького політехнічного інту. 2016. № 4. – С. 102–106.

3. Вдосконалення системи підготовки кадрів з числа іноземних громадян [Електронний ресурс] : [виклад доповіді директора Центру міжнародної освіти НТУУ "КПІ" проф. Б. А. Циганка "Стратегія розвитку системи підготовки кадрів з числа іноземних громадян в Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут"]. – Режим доступу до електрон. ст. : <https://kpi.ua/1301-photo>.

Красикова Т.И.

*Государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования
«Технологический университет»*

К ПРОБЛЕМЕ ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Проблема личностно ориентированного обучения стала часто обсуждаться в теоретическом плане, при этом не реализуется в практическом плане. Сейчас очень много разговаривают о так называемом «компетентностном подходе», но, перечисляя компетенции, составители программ по иностранным языкам, не всегда указывают на общеучебную компетенцию, как «способности пользоваться рациональными приёмами умственного труда и самостоятельно совершенствоваться в овладении избранной специальностью» [3]. С нашей точки зрения, компетенция не может ограничиваться рамками одного предмета или дисциплины. Это, прежде всего, интеллектуальная способность индивидуума быстро находить полезную и нужную информацию, способность развивать её по мере развития личности. Приобретённая таким образом информация становится багажом знаний человека, дальнейшим инструментом для приобретения новых знаний. Очень важно понять, что смысл изучения иностранных языков состоит не только в том, чтобы приобрести определённые знания, но и в том, чтобы применить свои знания для их постоянного углубления и приумножения.

Личностно ориентированное направление в обучении иностранных языков всегда было одним из самых важных дидактических признаков. Личностная ориентация педагогического процесса должна полностью отражаться в содержании обучения. Основное содержание данного принципа заключается прежде всего в последовательной активизации и развитии имеющихся у каждого студента интеллектуальных способностей, знаний, коммуникативного опыта, с учётом всех его интересов, а также потребностей и мотивов научения.

С точки зрения личностной ориентации педагогического процесса, необходимо найти способы её отражения в содержании обучения. Необходимо подключить определённые темы, связанные с направлениями: «Мышление и внутренняя речь», «Как изучать иностранный язык? «Язык и мышление», «Какими качествами должен обладать человек, успешно изучающий иностранный язык» и т.д.

Этих тем нет в учебных программах, а также в учебниках по иностранному языку. Однако включение данных тем требует логика реализации личностно ориентированного подхода. Рассуждая о личности студента в образовательном процессе, нам необходимо дать им соответствующий материал для размышления, для перспективы личностного развития и самосовершенствования. Для этого, прежде всего, требуется от преподавателей расширенного кругозора лингвистических знаний и повышения психологической культуры, особенно для преподавателей иностранных языков технических вузов.

На основе языка и при его непосредственном участии формируются сложные формы вербального мышления [1] А также следует всегда помнить, что «язык и мышление образуют неразрывное единство, и наблюдения над языком являются наблюдениями над мышлением, так как это последнее нельзя и наблюдать вне языковых форм» [2].

Многие авторы дискуссий по обучению иностранным языкам считают, что самым продвинутым нововведением последних лет является использование цифровых технологий, а также свободный доступ к разнообразным ресурсам изучения языков. Для самостоятельного изучения иностранных языков имеются огромные выборы средств: лекции известных

образовательных проектов, сериалы на иностранных языках, мобильные приложения, Интернет и т.д. Однако, надо переориентировать молодых людей на использование их навыков и умений в обращении с цифровыми технологиями интернет зависимости. Школа и вуз должны помочь подрастающему поколению научиться учиться и успешно овладевать иностранными языкам.

Список использованных источников:

1. Лурия, А.Р. (2009) Лекции по общей психологии. Питер.
2. Щерба, Л.В. (1974) Языковая система и речевая деятельность Ленинград, Наука.
3. Шукин, А.Н. (2007) Лингводидактический энциклопедический словарь. М., Астрель, АСТ, Хранитель.

Lavrysh Yu., PhD, Assoc. Prof.

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine)

INTERNATIONALIZATION OF UNIVERSITIES AS A FACTOR FOR EDUCATION QUALITY IMPROVEMENT

With the development of current processes of globalization and internationalization the system of higher education faces a new challenge to train the professional staff capable of working effectively inside the environment of the global labor market. We would like to clarify that the internationalization of higher education is characterized by the level of academic mobility of students and teachers, the internationalization of curricula and syllabuses, the creation of local and international high school networks. Internationalization of university science is carried out through joint research in the framework of international programs, the export of educational services and scientific achievements. Integration and internationalization of scientific research is realized through joint research, international conferences and participation in them, the publication of scientific research results in foreign journals, and the international scholarship proposals for scientific research. However, it is very important to maintain a balance between national and global interests and tendencies and internationalization of our education system, it implies to make it part of the world, and from the other side, to preserve our own unique positive features.

It is obvious that the internationalization of education and scientific research allows us to solve a number of important practical tasks the University deals with:

- improvement of educational programs of the university through the creation of new training courses and the introduction of modern research and teaching methods;
- expanding the research potential of the university through the creation of specialized scientific laboratories;
- increasing the index of citation of university scientists in international abstract databases, and publishing of joint scientific articles [1].

Due to the slow speed of international integration in Ukraine, we still experience some problems with university diplomas recognition, with specializations identification and assessments, with the development and implementation of international standards of education quality and the international accreditation requirements. In order to overcome these problems, it is necessary to draw out the basic forms of internationalization and to determine its perspectives for the improvement.

One of the forms is the academic, both students and teachers, mobility. International academic mobility programs interfere with the export of educational services and is expressed through: the participation of Ukrainian teachers, researchers, administrators, students in international scientific projects and programs; the training of foreign students and postgraduates; the organization of summer schools, internships, practical classes and trainings, language courses, joint projects, consultations with foreign partners; the sharing of information resources and technologies, laboratory and experimental bases [3].

If we want to promote our universities on the international education market, we should not forget about the second form that is the educational curricular and syllabuses internationalization. Modern European universities have developed the international standards, which could lead to the greater coherence of curricula and education quality criteria. Ukrainian educators have to adopt these standards and train students in a line with innovations and changes suggested by the global university network.

We consider that the development of the "Double Degree" system among European universities offering bachelor's programs is a vivid example of successful and fruitful internationalization process in terms of curricular internationalization. This system is based on bilateral cooperation agreements that allow students to get the national diploma as well as the diploma of the partner country. Matching their own syllabuses and curricula, universities have agreed to issue their diplomas students from the university partner, if they have learned from them during the year and fulfilled a number of stipulated requirements.

In our opinion, for a significant promotion of Ukraine in the world coordinated actions are needed. We have featured some factors which might contribute to the process of the internationalization:

1. Development and implementation of the national state policy in the field of internationalization and coordination of activities of all key stakeholders that are connected with export of educational services (Ministry of Education, Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Internal Affairs, local authorities and management, universities).

2. Approximation of the content and quality of Ukrainian higher education to the world standards, active introduction of new information technologies, world educational programs.

3. Improvement of the educational process, critical revision of curricula and training programs in accordance with the requirements of the time and constantly changing international employers' demands.

4. Clarification of the normative and legal basis of the international activity of higher schools, in particular, by providing the full-fledged participation of local universities in the international market of scientific and technical work and educational services.

5. Creation of a network of inter-university departments, centers and conducting a powerful targeted informational and advertising campaign.

6. Expansion of the spectrum and types of offered educational services as well as grant scholarships and grants for talented foreign students.

7. Formation of social communicative and adaptive to real conditions learning environment at the university, the use of progressive innovative approaches to formation the mechanism of youth cooperation in the spirit of general humanistic values, friendship and good-neighborliness, increase of young people of national and civil self-consciousness, tolerance, intellectual and creative activity.

8. Improving the qualifications and pedagogical skills of the teaching staff in the field of communication techniques, pedagogical psychology, information technology, foreign languages, quality management in education, internships at foreign universities, monitoring of scientific activity of teachers with a view of implementation of new educational techniques and keep the students' motivation up.

9. Development of e- learning environment through the provision of distant courses, joint video workshops and conferences, projects.

10. Designing the course programs completely taught in English for foreign students as well as for national students who are planning to continue their education abroad. The implementation of content and language integrated learning approach contributes to this process.

11. Permanent monitoring of the quality of providing educational services from the main consumers - foreign students.

12. Creation of conditions for sociocultural and psychological adaptation of foreign students in Ukraine.

In the conclusion, we would like to mention that the internationalization of higher education is developing in the conditions of the world economic globalization, which stimulates the internationalization of higher education, at the same time turning institutions of higher education in subjects of competition not only in the national and regional, but also global dimensions.

References

1. Guo Y., Guo S., (2017) Internationalization of Canadian higher education: discrepancies between policies and international student experiences, *Studies in Higher Education*, 42:5, 851-868, DOI: 10.1080/03075079.2017.1293874
2. Khawaja, N., Stallman, Y. (2011). Understanding the Coping Strategies of International Students: A Qualitative Approach. *Australian Journal of Guidance and Counselling* 21 (2): 204–24. doi:10.1375/ajgc.21.2.203.
3. Knight, J.. (2014). Is Internationalisation of Higher Education Having an Identity Crisis? In *The Forefront of International Higher Education: A Festschrift in Honor of Philip G. Altbach*, edited by Alma Maldonado-Maldonado and Malee Roberta Bassett, 75–87. Dordrecht: Springer Netherlands. doi:10.1007/978-94-007-7085-0_5.
4. Lillyman, S., C. Bennett. (2014). “Providing a Positive Learning Experience for International Students Studying at UK Universities: A Literature Review.” *Journal of Research in International Education* 13 (1): 63–75. doi: 10.1177/1475240914529859
5. Renc-Roe, J., Roxå T., (2014) The internationalization of a university as local practices: A case study, *Education Inquiry*, 5:1, DOI: 10.3402/edui.v5.24048

Левченко Е.А., к.э.н., доцент

*Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации
(г. Гомель, Республика Беларусь)*

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ МАГИСТРА ЭКОНОМИКИ В РАМКАХ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ТЕХНИКА ВЕДЕНИЯ ДЕЛОВЫХ ПЕРЕГОВОРОВ» ПРИ ПОДГОТОВКЕ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Среди важнейших направлений развития высшей школы Республики Беларусь, определенных Государственной программой «Образование и молодежная политика» на 2016 – 2020 годы, утвержденной Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 28 марта 2016 г. № 250, выделены повышение международного престижа белорусской высшей школы, экспорт образовательных услуг и международное сотрудничество, призванные способствовать обеспечению качества подготовки специалистов с высшим образованием, развитию системы высшего образования в национальных интересах с учетом международных тенденций и передового опыта, укреплению международного сотрудничества с образовательными и научными учреждениями иностранных государств [1], что предполагает расширение подготовки студентов на иностранных языках в неязыковых вузах, развитие иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции обучающихся, позволяющей им строить свою иноязычную деятельность адекватно ситуациям профессионального общения [2, с. 202].

Подготовка специалистов на экономических факультетах высших учебных заведений на иностранном языке позволяет удовлетворить стремление студентов к приобретению профессиональных знаний и обеспечить успешное овладение иностранным языком, что в свою очередь повышает его конкурентоспособность на рынке труда. Открытие подготовки по специальности высшего образования II ступени 1-25 81 03 «Мировая экономика» на английском языке в 2015 году потребовало существенной научно-методической работы по формированию программного и методического обеспечения ряда дисциплин, в том числе новых, включенных в рабочий учебный план по специальности, адаптированный для подготовки преимущественно иностранных граждан. Данная работа была осуществлена в 2015 году в рамках научно-исследовательской темы «Комплексное программное и методическое обеспечение дисциплин специальности 1-25 81 03 "Мировая экономика" на английском языке: разработка с использованием инноваций и внедрение в образовательный процесс» под руководством зав. кафедрой, к.э.н., доцента Тимошенко М.В.

В результате выполнения НИР разработана на английском языке программная документация по специальности 1-25 81 03 «Мировая экономика», тексты лекций по учебным дисциплинам компонента учреждения высшего образования, мультимедийные

презентации, материалы для семинарских (практических) занятий, проведения текущей и итоговой аттестации. Результаты выполненной работы были апробированы в форме публичных докладов, обсуждений, дискуссий в рамках научных конференций и научно-методических семинаров, а также в форме научных публикаций, внедрены в образовательный процесс УО «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», позволили усовершенствовать методику преподавания экономических дисциплин на иностранном языке, повысить качество подготовки студентов практико-ориентированной магистратуры, расширить возможности университета для наращивания объемов экспорта образовательных услуг, содействовать вхождению университета в мировое образовательное пространство и созданию его благоприятного имиджа на национальном и международном уровнях.

Реализацию принципа целостности и целенаправленности магистерской подготовки на английском языке обеспечивает предусмотренное учебным планом и учебными программами дисциплин комплексное формирование академических, социально-личностных и профессиональных компетенций специалиста в сфере внешнеэкономической деятельности.

На примере учебной дисциплины «Техника ведения деловых переговоров» рассмотрим, какие академические, социально-личностные и профессиональные компетенции формируются при ее преподавании.

К академическим компетенциям магистра относятся способности генерировать новые идеи, самостоятельно приобретать новые знания и умения, проявлять инициативу, в том числе в ситуациях риска, брать ответственность на себя, разрешать проблемные ситуации.

К социально-личностным компетенциям магистра относятся умение учитывать социальные и нравственно-этические нормы в социально-профессиональной деятельности; способность к сотрудничеству и работе в команде; способность пользоваться иностранным языком как средством делового общения; формировать и аргументировать собственные суждения и профессиональную позицию; логично, аргументированно и ясно строить устную и письменную речь, использовать навыки публичной речи, ведения дискуссии и полемики; руководить и подчиняться; уважительно и бережно относиться к культурным традициям, толерантно воспринимать социальные и культурные различия; проявлять инициативу и креативность, в том числе в нестандартных ситуациях; адаптироваться к новым ситуациям, реализовывать накопленный опыт, свои возможности.

Благодаря учебной дисциплине «Техника ведения деловых переговоров» магистр должен овладеть *профессиональными компетенциями* и быть подготовлен к решению задач организационно-управленческой деятельности (участие в проведении торговых переговоров с представителями зарубежных стран и международных организаций по вопросам вступления и процедурам деятельности международных организаций; владение приемами и методами работы с персоналом, методами оценки качества и результативности труда персонала; готовность идти на умеренный риск; умение представлять результаты исследований в виде отчетов и публикаций, проводить семинары, конференции), предпринимательской деятельности (ведение переговоров, разработка контрактов с другими заинтересованными участниками; ведение коммерческих переговоров с иностранными партнерами) и переводческой деятельности (владение современными средствами телекоммуникаций; общение профессионального и социокультурного характера на иностранном языке; выступление с публичной речью, составление деловой документации.).

В изданном практикуме по учебной дисциплине «Техника ведения деловых переговоров» в ряде упражнений предлагается определить пути повышения своего влияния в процессе ведения деловых переговоров, определить свой поведенческий тип в переговорах на основе тестирования, в том числе на основе он-лайн тестирования, проанализировать кейс «Психологические аспекты ведения деловых переговоров», провести анализ матрицы «Стратегия переговоров в зависимости от взаимодействия власти, времени и доверия», провести SWOT-анализ переговоров, оценить свой стиль переговоров на основе теста, провести анализ кейсов «Техника запугивания», «Сохранение «лица»», «Переговоры

менеджера и соискателя при приеме на работу», «Переговоры в организации», провести анализ своих «переговорных» инструментов и написать эссе [3]. По теме «Проблемные переговорные ситуации и мультикультурные особенности ведения переговоров» предлагается написать сценарий переговоров, исходя из предлагаемой ситуации и используя предлагаемые выражения, а также ответить на вопросы контрольного списка для эффективного ведения переговоров. Особое внимание хотелось бы обратить на то, что по теме «Технологии успешных переговоров» представлен пример внешнеэкономического контракта между открытым акционерным обществом "Гомсельмаш", Республика Беларусь и «Промышленной Корпорацией Чжэнь Цзун», Народная Республика Китай на покупку рисоуборочных комбайнов. На основе контракта разработаны задания. Составной частью практикума является глоссарий, составленный преимущественно по определениям понятий разнообразных техник ведения деловых переговоров и основных понятий деловых переговоров. Магистранты могут осуществлять самостоятельную управляемую работу на основе заданий практикума, перечня литературы и учебно-методического материала, предложенного в практикуме. Успешное усвоение дисциплины «Техника ведения деловых переговоров» позволит магистрантам в дальнейшем успешно осуществлять переговоры.

Помимо практикума в качестве методов обучения по данной учебной дисциплины используются проведение лекций с использованием MS Power Point презентаций и видеолекций, практических занятий с разбором ситуаций и кейсов, консультации преподавателя и самостоятельная управляемая работа студентов, в которую входит освоение теоретического материала, подготовка к практическим занятиям, выполнение письменных работ. В частности, материалы по переговорам с сайта ted.com дают возможность просмотра видеофильма и титров на английском языке или на русском языке, также предлагаются транскрипты текста на английском и русском языке. Такой подход позволяет развить навыки аудирования, то есть понимания на слух аутентичных сообщений с целью общего понимания смысла, а также с целью извлечения конкретной фактической информации.

Подготовка магистров на английском языке в УО «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации» позволяет повысить престижность профессиональной подготовки специалистов, увеличить конкурентоспособность университета на региональном и национальном рынке образовательных услуг, создать благоприятный имидж университета на национальном и международном уровнях, а также расширить возможности для наращивания объемов экспорта за счет увеличения контингента иностранных студентов, обеспечить привлечение лучших выпускников бакалавриата из других стран и вузов к обучению в магистратуре БТЭУ, сформировать у будущих магистров способности к последующему самообразованию, ориентируясь в дальнейшем на терминологию и источники информации на английском языке.

Список использованных источников

1. Об утверждении Государственной программы "Образование и молодежная политика" на 2016 – 2020 годы: постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 28 марта 2016 г. № 250 – Режим доступа: <http://www.government.by/ru/solutions/2450> – Дата доступа: 10.10.2016.
2. Об утверждении, введении в действие образовательных стандартов высшего образования второй ступени (магистратуры): постан. в ред. постановления М-ва образования от 09.12.2014, № 178 // Консультант Плюс : Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2015.
3. Техника ведения деловых переговоров (продвинутый уровень) : практикум для реализ. содерж. образ. прогр. высш. образ. II ступени и переподгот. рук. работников и специал. / Белкоопсоюз, БТЭУ, Каф. мир. и нац. экон. ; [авт.-сост. Е.А. Левченко, Т.В. Левченко] [авт.-сост. Е.А. Левченко, Т.В. Левченко]. - Гомель : БТЭУ, 2016. - 84 с.

Лук'яшко М., студентка групи УП - 171
Науковий керівник - **Мекшун Л.М.**, к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Міжнародна діяльність університетів є конструктивною ланкою в системі основних складових, що сприяють інтеграції кожного з вишів до сучасного світового освітнього простору, що у свою чергу надає країні не тільки статусу економічно-розвиненої, а й конкурентоспроможної в сфері впровадження новітніх технологій, винаходів, створення загальнокорисних благ та раціонального використання всіх, наявних у країні, ресурсів на базі отриманих учасником знань. Поглиблення міжнародних зв'язків вітчизняних університетів з подібними установами по всьому світу як наслідок забезпечує притік іноземних студентів на навчання, що гарантує надходження фінансових ресурсів до бюджету вишу, просування держави у рейтингу країн, привабливих для отримання вищої освіти. Визнання того чи іншого ВНЗ залежить від рівня розумової діяльності та показників продуктивності роботи студентів. Пройшовши курс навчання за кордоном, учасник програми повертається на Батьківщину з вже неабияк наповненою досвідом та знаннями "валізою". Таким чином, тепер він може впевнено претендувати на участь у міжуніверситетських конференціях, семінарах, отримання грантів та патентів за свої винаходи. Логічним є те, що чим більше таких студентів нараховує університет, тим сприятливішим це є для його статусу, як в межах держави, так і на міжнародній арені.

Українські ВНЗ стрімко розробляють інноваційні стратегії щодо підвищення своїх позицій на ринку освіти. Якщо виділити з них ті, що стосуються саме міжнародних відносин університету, то, як на мене, найефективніші шляхи для досягнення мети відповідати європейським стандартам це: заснування консорціумів, обмін студентами, створення наукових центрів та центрів підготовки до вступу для іноземних студентів, надання можливості проходження практики та здобуття вищих наукових ступенів за кордоном, залучення висококваліфікованого професорсько-викладацького складу вузів-партнерів до навчального процесу.

Загалом завдяки правильно встановленій стратегії кожним університетом України у сфері міжнародної інноваційної діяльності, всі вони можуть претендувати на зайняття чільних позицій на світовому ринку. А, звернувши на себе увагу, утримуватися виключно за інвестицій, залучати на навчання вітчизняних студентів та іноземців, співпрацювати з багатьма країнами та підтримувати зв'язок з інтернаціональною спільнотою вищих навчальних закладів, що призведе до автоматичного підвищення авторитету ВНЗ та оновлення його навчальних програм, інтеграції до європейського ринку освітніх послуг. А розвиток інноваційних впроваджень університетів у свою чергу сприятиме підвищенню рівня та модернізації національної економіки країни.

На сучасному етапі головними завданнями українських університетів в області міжнародної діяльності є:

- розвиток міжнародної академічної та наукової мобільності, участь у міжнародних освітніх і наукових програмах;
- інтенсифікація розповсюдження інформації про можливість участі у міжнародних проектах серед кафедральних колективів з метою їх залучення до підготовки проектних заявок та реалізації міжнародних проектів;
- впровадження системи дистанційного викладання курсів окремих дисциплін з метою залучення іноземних фахівців до викладацької діяльності;

-активізація роботи із пошуку закордонних ВНЗ-партнерів для розробки та впровадження у навчальний процес напрямів підготовки із отриманням подвійних дипломів про вищу освіту;

-впровадження у практику системи оцінювання міжнародної активності кафедральних колективів для підвищення їх ролі у міжнародній діяльності;

-посилення роботи із пошуку можливостей отримання грантів для участі студентів і викладачів у міжнародних освітніх програмах, зокрема стажуваннях;

-забезпечення координації діяльності підрозділів університетів з розробки та виконання міжнародних угод і договорів [1].

На думку дослідників даної проблеми, підвищити роль міжнародної діяльності університетів в умовах інноваційного розвитку освіти допоможе:

- на стратегічному рівні: формування чіткого бачення місії та цілей ВНЗ; наявність чітко визначеної стратегії розвитку міжнародної діяльності, що відповідає потребам соціально-економічного розвитку країни й орієнтована на найбільш повне використання потенційних можливостей і ресурсів університету; повноправна і повноцінна участь університету в міжнародному процесі розвитку освіти;

- на організаційно-управлінському рівні: удосконалення діяльності відділу міжнародного співробітництва шляхом активного використання досвіду провідних світових ВНЗ; активізація процесу трансферу технологій; впровадження системи оцінки результатів міжнародної діяльності структурних підрозділів університету; наявність професійних проектних менеджерів – фахівців із підготовки заявок на участь у міжнародних проектах; покращення взаємодії відділу міжнародного співробітництва з усіма структурними підрозділами навчального закладу [2].

Таким чином, міжнародна діяльність університетів може стати дієвим методом конкурентної боротьби на світових ринках в умовах інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Міжнародна діяльність університетів як фактор інноваційного розвитку вищої школи: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної заочної конференції (18 вересня 2015 року). – Маріуполь, 2015, 385 с.

2. Донченко В. Пріоритетні напрями міжнародної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації освіти / В. Донченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – №4. – С. 102-109.

Макар Н. М. студентка

Науковий керівник - **Сокаль В.А.**, к.п.н., доцент,

*Національний університет водного господарства та природокористування
(м. Рівне, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ПЕРЕВАГИ

Інтернаціоналізація вищої освіти, як важлива світова тенденція, спрямована на формування системи вищої освіти, здатної ефективно реагувати на вимоги сучасного ринку праці та виклики глобалізації суспільства. Однією з важливих ознак інтернаціоналізації освіти є зростання чисельності іноземних студентів у вищих навчальних закладах. Наявність іноземних студентів у вищому навчальному закладі будь-якої країни світу – це вагомий показник інтеграційного розвитку вищої освіти держави, який свідчить про високий рівень якості освітніх послуг і престиж вищої школи цієї країни на світовому ринку освітніх послуг [1].

Згідно статистичних даних, наразі в Україні навчаються 66 310 іноземців зі 147 країн світу. Найбільше абітурієнтів постачають Індія та Азербайджан: 16,4% та 11,3% відповідно. До десятки лідерів увійшли Марокко, Туркменістан, Нігерія, Грузія, Туреччина, Єгипет, Узбекистан і Йорданія. Студенти з решти 137 держав становлять у сукупності 33,1% від загальної кількості іноземців в українських вишах. Крім того, у 2018 році найбільшу кількість запрошень на навчання в Україні отримали вихідці з Марокко: понад 4 000 із загальної кількості 25 263. Це найвищі показники за останні 5 років[2]. Найпопулярнішими

спеціальностями, які користуються попитом серед іноземців, це медицина (стоматологія та фармація). В Україні іноземці здобувають освіту трьома мовами – українською, англійською та російською. На кожну мову припадає приблизно третина іноземних студентів.

Серед вітчизняних вишів найпопулярнішими за кількістю іноземних студентів є Харківський національний медичний університет (5,5 тис.), Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (4,3 тис.), а також Одеський національний медичний університет, Запорізький державний медичний університет та Національний медичний університет імені Богомольця. Найбільше іноземних студентів навчається у Харкові – майже 20 тис., у Києві – 14 тис. та Одесі – 7,5 тис. [2].

Зазвичай іноземці зупиняють свій вибір на українському навчанні через наступні переваги: вигідна ціна за навчання, відносно низька вартість проживання, рівність прав та свободи громадян України, так і іноземців.

Варто зауважити, що за даними опитування компанії «Active Group», на протигагу іноземців-студентів, більше третини українців хочуть отримувати освіту для себе або своїх дітей в навчальних закладах Європи. Втім, таке заміщення вітчизняних студентів іноземними є досить звичним явищем в сучасному світі. Наприклад, в 2017-м в Китай приїхало вчитися майже півмільйона людей. Проте, кількість китайців, які навчаються за межами рідної країни, перевалило за 600 тис. [3].

Слід зазначити, що через війну на Донбасі, політичну нестабільність і побоювань за своє життя багато іноземних студентів почали розривати контракти на навчання і покинули Україну. У 2013-2014 навчальному році контингент іноземних громадян у вищих навчальних закладах України становив близько 70 000 студентів з 145 країн світу. Проте вже у 2014-2015 році їх число скоротилося до 63,3 тисячі студентів.

Крім того, ще однією особливістю в організації навчання іноземних студентів є те, що з 170 державних вузів України лише в 29 пропонують навчання виключно українською мовою, 6 вузів українською та англійською, 91 вуз на двох мовах - українською та російською, 30 вузів на трьох мовах - українській, російській, англійській.

Проте варто зазначити, що освітній ринок в Україні все ж таки користується досить великим попитом серед іноземців, і це зумовили наступні фактори:

По-перше, Україна з радянських часів відрізнялася системою фундаментальної освіти і сильними викладацькими кадрами. За кордоном цінуються певні школи та напрямки підготовки медиків, технічних фахівців, авіабудівників, мореплавців, фахівців в нафтогазовій промисловості.

По-друге, важливу роль відіграє дешевизна вищої освіти. На Україні освіта обійдеться студентам, їхнім батькам і державам, які відправляють туди своїх молодих людей вчитися, в 7 разів дешевше, ніж в США, в 5 разів дешевше, ніж в Британії (3,5 тис. Доларів за рік навчання на Україні проти 25 тис. доларів в США і 15 тис. в Британії). Хоча плата варіюється в залежності від спеціальності: від \$ 1000 до \$ 3000 в рік, від \$ 2000 до \$ 6000 в рік на медичних спеціальностях. Вартість навчання на підготовчому відділенні університетів становить від \$ 1000 до \$ 2000..

По-третє, Україна як і раніше залучає студентів з колишнього СРСР, країн Азії, Африки, Близького Сходу, Латинської Америки, де високо цінуються різнобічні партнерські відносини з Росією і добре знання російської мови вітчизняними фахівцями в певних галузях.

По-четверте, у себе на батьківщині наявність диплома з придбаної спеціальністю і хорошим знанням російської та англійської мови буде для багатьох з них як мінімум хорошою конкурентною перевагою в порівнянні з вітчизняними фахівцями [4].

Отже, враховуючи статистичні дані можна з впевненістю сказати, що вища освіта в Україні користується попитом серед іноземних студентів. Проте Україні для зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної освіти варто провести ряд радикальних заходів, які сприятимуть підвищенню якості освіти, усуненню корупції, подоланню мовного бар'єру між викладачами та студентами-іноземцями тощо.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Р. Л. Інтернаціоналізація освіти: міжнародно-правовий досвід і національна практика / Р. Л. Ковальчук // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. – 2011. – Випуск 604. – С. 40–43.
2. Міжнародна освіта в Україні є конкурентною на світовому ринку і має чудові перспективи для розвитку — експерти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrpress.info/2018/06/08/mizhnarodna-osvita-v-ukrayini-e-konkurentnoyu-na-svitovomu-rinku-i-mae-chudovi-perspektivi-dlya-rozvitku-eksperti/>
3. Диплом на експорт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dsnews.ua/society/diplom-na-eksport-zachem-v-ukrainu-edut-inostrannye-studenty-05042018220000>
4. Іноземні студенти України вважають за краще вчитися російською мовою [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://odnarydina.org/content/inostrannye-studenty-ukrainy-predpochitayut-uchitsya-na-russkom-yazyke-i>

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет

(м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВНЗ

Сучасні підходи до освіти спрямовані на розвиток особистісних якостей людини, формування у студентів критичного мислення і вміння проводити дослідницьку роботу.

Основними тенденціями розвитку освіти європейських ВНЗ, на думку дослідників даної проблеми, є:

- використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі;
- поширення дистанційної форми навчання студентів;
- створення університетських комплексів;
- перехід на єдині освітні стандарти;
- навчання протягом усього життя [1].

Розглянемо ці тенденції більш детально.

Інформаційно-комунікаційні технології мають великі можливості для розкриття творчого потенціалу і самостійної роботи людини. Вони дозволяють встановити негайний зворотний зв'язок між викладачем і студентом; візуалізувати навчальну інформацію; забезпечити архівне зберігання досить великих обсягів інформації з можливістю її передачі, а також легкого доступу до центрального банку даних; автоматизувати інформаційно-пошукову діяльність, інформаційно-методичне забезпечення, організацію управління навчальною діяльністю та контроль за результатами засвоєння [2].

Тому в європейських ВНЗ широко використовується дистанційна форма навчання без якої навчальні заклади не можуть перемагати в конкурентній боротьбі на ринку освітніх послуг та здійснювати підготовку фахівців на високому рівні. За допомогою дистанційного навчання встановлюється інтерактивне спілкування між студентом та викладачем і самостійне засвоєння певного масиву знань і навичок за обраним курсом. Дистанційне навчання забезпечує: розвиток теоретичного та наочно-дієвого мислення, формує комунікативні здібності, вміння приймати оптимальне рішення або пропонувати варіанти вирішення в складній ситуації, здійснювати обробку інформації.

До недоліків дистанційного навчання відноситься ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто ж саме складає екзамен досить важко. В багатьох європейських ВНЗ, щоб вирішити цю проблему, ввели обов'язкову присутність студента на екзаменах із документом, що підтверджує особу.

З метою підвищення ефективності та якості освітнього процесу в європейських ВНЗ, використання інтелектуальних, матеріальних та інформаційних ресурсів для підготовки фахівців і проведення наукових досліджень створюються університетські комплекси, які об'єднують освітні установи, що реалізують освітні програми різних рівнів, інші установи та

некомерційні організації або виділені з їх складу структурні підрозділи. Університетські комплекси дозволяють інтегрувати наукові, освітні та інноваційні види діяльності при активній взаємодії з виробничими підприємствами.

Під освітнім стандартом науковцями розуміється показник, за яким вимірюється навчальний процес і досягнення студентів протягом конкретного навчального періоду і який визначає ступінь опанування майбутніми фахівцями елементами знань і вмінь.

Складниками державних освітніх стандартів більшості країн зарубіжжя є: державні стандарти початкової, базової, повної середньої та вищої школи; базовий навчальний план; кількість навчальних годин; зміст освітніх галузей; опис обов'язкових результатів навчання, що передбачають знання, навички та вміння, ключові компетентності. Навчальні програми повинні відповідати потребам європейського ринку праці і включати опанування не тільки професійними знаннями, але й такими уміннями, як комунікація та знання мов і робота в команді [1].

Навчання протягом життя виступає у сучасному культурно-освітньому контексті не тільки як ідея, але й як принцип навчання та умова розвитку людини. Лісабонський Саміт Ради Європи у 2000 р. прийняв «Меморандум освіти протягом життя», в якому визначив шість принципів безперервної освіти: нові базові знання і навички для всіх; збільшення інвестицій в людські ресурси; інноваційні методики викладання і навчання; нова система оцінки отриманої освіти; розвиток наставництва й консультування; наближення освіти до місця проживання. Термін «навчання впродовж життя» визначений в документі Європейської Комісії «Перетворимо Європейський простір навчання впродовж життя на реальність» (опубліковано у листопаді 2001 р.): «Навчання впродовж життя – вся діяльність з навчання, здійснювана протягом життя, з метою вдосконалення знань, умінь і компетенцій як в інтересах особистісного, громадянського і соціального розвитку, а також/ або для отримання роботи».

Розуміння концепції освіти впродовж всього життя полягає у тому, що така освіта поєднує будь-яке навчання протягом всього життя, адже роль освіти у різні вікові періоди змінюється: домінуючий вид діяльності для дітей та молоді, для дорослих – поєднуючись із роботою та відпочинком, для людей літнього віку – це можливість активно інтегруватись у соціум. Концепція навчання впродовж життя передбачає необхідність і можливість здобування на кожному життєвому етапі тих блоків інформації, які необхідні людині для підтримки своєї активної життєдіяльності та самореалізації. Підвищення якості й ефективності системи освіти, дозволить швидше адаптуватися до постійно оновлюваних соціальних процесів, сприятиме забезпеченню потреб людей у навичках і компетентностях, відповідно до вимог сучасності [3].

Таким чином, основні тенденції розвитку освіти європейських ВНЗ спрямовані на підготовку професійно компетентного фахівця, реалізацію індивідуально-креативного мислення особистості, яка матиме змогу мобільно реагувати на зміни в соціально-економічному житті суспільства, аналізувати й вирішувати різні ситуації засобами комунікації і навчатися протягом життя.

Список використаних джерел

1. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти: тенденції розвитку та пріоритети / С. Мартиненко // Освітологія. – 2013. – Вип.2. – С.163-167.
- 2.Торубара О.М. Застосування новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/64.exe/VchdpuP_2013_2_108_20.pdf
3. Освіта впродовж життя в контексті євроінтеграційних процесів // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. М.О. Носко - Чернігів: ЧНПУ, 2016. – Вип. 135.- 284с. –С. 232-235. - (Сер.: Педагогічні науки).

Мельниченко О.А., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я,
Чухно І.А., к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я
*Харківський національний медичний університет
(м. Харків, Україна)*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОКРАЩАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ВІТЧИЗНЯНИХ ВНЗ

Освітня діяльність ВНЗ на сьогодні залишається важливою та складною сферою суспільної діяльності, адже її завданням є підготовка висококваліфікованих фахівців, які будуть затребуваними на мінливому ринку праці, оскільки спроможні створити необхідний потенціал для економічного, соціального, культурного та політичного розвитку суспільства. При цьому глобалізація «стирає» кордони й, з одного боку, вимагає певної уніфікації освітньої діяльності, оскільки наперед достеменно невідомо в якій країні буде працювати майбутній фахівець; з іншого – обумовлює необхідність урахування специфіки контингенту студентів, котрі потребують «адаптації до навчання у мультинаціональному середовищі» [3]. Так, зокрема, за даними Міністерства освіти і науки України, нині (2018 р.) «в українських ВНЗ навчається більш як 1,5 млн студентів, з яких 66310 (4,3 %) – іноземці, котрі представляють 147 країн світу» [4]. Студенти-іноземці віддають перевагу ВНЗ Харкова та Києва (50,9 %) а найбільш популярними є медичні спеціальності, оскільки лідерами є «медичні ВНЗ (Харківський національний медичний університет (ХНМУ) – 5471; Одеський національний медичний університет (ОНМУ) – 3543, Запорізький національний медичний університет (ЗНМУ) – 2588, Національний медичний університет імені Богомольця – 2307), чи ті, де функціонують медичні факультети (Харківський національний університет імені Каразіна – 4273)» [4]. При цьому слід зважати, що іноземці складають значну частку всіх студентів цих ВНЗ (ОНМУ – 59,1 %, ХНМУ – 50,0 %, ЗНМУ – 41,8 %), а тому (тим паче, в умовах автономізації ВНЗ і комерціалізації освітньої сфери загалом) цілком виправданим убачається використання сучасних способів підвищення якості навчання. Одним з них є урахування існуючих відмінностей (мовних, етнічних тощо) між вітчизняними та іноземними студентами. Проте донині цьому аспекту не приділяється належної уваги, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

Передусім слід відзначити, що якість підготовки іноземних студентів залежить як від професійних та особистісних характеристик професорсько-викладацького складу, так і від рівня базової підготовки, умотивованості та працездатності власне студентів. Нині недостатньо озброїти іноземного студента належним методичним забезпеченням (лекції, підручники, методичні рекомендації тощо) на мові викладання (англійська, російська...); необхідно урахувати особливості (психологічні, культурні, релігійні та ін.) цих осіб, що обумовлені їхньою умотивованістю до навчання, очікуваннями від навчання та від життя в нашій країні, приналежністю до певного покоління (вік), країни, страти тощо. Саме тому вбачається слушною пропозиція використовувати «студентоцентричний (студентоорієнтований) підхід до організації навчальної діяльності» [2] – «тип освітнього процесу, у якому особистість студента й особистість педагога виступають як його суб'єкти; метою підходу є розвиток особистості учня з урахуванням його ціннісних орієнтацій; переміщення особистості студента в центр процесу вимагає змін багатьох факторів, у т.ч. й типу взаємин “викладач-студент”» [1].

Водночас, слід погодитись, що «студентоцентроване навчання не зменшує, а змінює роль викладача» [5], який залишається важливим суб'єктом цього процесу, оскільки саме професорсько-викладацький склад ВНЗ має щоденно реалізувати новітні підходи до роботи зі студентами (у т.ч. іноземцями). При цьому, відкритість до нового, готовність самовдосконалюватися та розвиватися, вишукувати й впроваджувати нові педагогічні

технології, орієнтуватися на кожного окремого студента та адаптуватися до груп, що мають різні особливості має характеризувати кожного сучасного викладача. Адже, будучи основними реалізаторами педагогічного процесу, саме викладачі, залежно від такої готовності, можуть стати як рушієм цього процесу, зацікавити студентів у вивченні дисциплін і досягненні очікуваних результатів навчання, так й, навпаки – надзвичайно сильною перешкодою в реалізації цього процесу.

Поряд з цим, суб'єктом і рушієм таких змін часто є студенти, які реалізують власне право на студентське самоврядування, а також приймають участь у різних дослідженнях і програмах зі забезпечення якості освіти, що втілюються у ВНЗ. При цьому студенти доволі чутливі до «знання змісту навчальної дисципліни викладачами та рівня їхнього володіння іноземною мовою, на якій здійснюється викладання» [3], а також до «стилю комунікації викладачів навчальних дисциплін різних напрямів (гуманітарних, природничих, професійної підготовки)» [2]. Студенти (у т.ч. й іноземні) краще сприймають інформацію, коли «в аудиторії панує невимушена атмосфера; викладач дотримується плану заняття, але заохочує до висловлення власної думки, пропонує надавати свої рішення, швидко реагує на запити студентів, використовує гумор, наводить приклади з життя; сторони активно взаємодіють, дотримуючись демократичного стилю спілкування, що поєднує високий рівень вимог і поваги до студентів» [2]; усвідомлює практичну значущість отримуваної інформації.

Також слід зважати й роль інших учасників цього процесу. Так, зокрема, керівництво ВНЗ є основним фундатором щодо питань організації навчального процесу та гарантом забезпечення якості освітніх послуг. Орієнтуючись на стратегічний розвиток ВНЗ і підвищення рівня його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, саме керівництво має бути й, зазвичай, є одним із головних ініціаторів і лідерів з пошуку й запровадження освітніх новацій. Спрямування діяльності керівництва на забезпечення якості навчального процесу в цьому випадку має бути зорієнтовано на покращання матеріального та кадрового потенціалу ВНЗ, що досягається завдяки: ремонту приміщень, технічному переозброєнню аудиторного та лабораторного фонду, стимулюванню кращих викладачів і науковців, підтримці ініціативності й креативності, а також співпраці різних кафедр і ВНЗ тощо. Важлива роль в цьому процесі відводиться інститутам якості освіти чи аналогічним підрозділам, які аналізують поточну ситуацію щодо ставлення працівників і студентів до різних аспектів й питань щодо забезпечення якості освіти, а також розробляють відповідні пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу (як приклад, введення в навчальну програму нових навчальних дисциплін, чи вдосконалення існуючих; запровадження передових практик організації навчального процесу; методичне забезпечення проведення заходів, спрямованих на адаптацію іноземних студентів до життя й навчання в чужій країні, організації роботи деканатів зі студентами з різних країн тощо).

З урахуванням вищевикладеного матеріалу можна зробити такі висновки. Невиправдано очікувати досягнення високого рівня результатів навчання від різних категорій студентів, застосовуючи до них однакові (традиційні) педагогічні технології та однакові підходи. Внаслідок суттєвих відмінностей цільової аудиторії, до іноземних студентів має бути забезпечена відповідна диференціація підходів до освітньої діяльності, що передбачає здійснення таких заходів: формування складу академічних груп з урахуванням їхньої базової й мовної підготовки, умотивованості та етнічних особливостей; проведення для викладачів, котрі викладають іноземним студентам, майстер-класів і психологічних тренінгів (зокрема, щодо запобігання конфліктів і покращанню комунікації); організація безкоштовних курсів з вивчення іноземної (англійська, російська...) мови студентами й викладачами; упровадження інноваційних форм навчання, самостійних і творчих видів робіт (створення проєктів, аналіз ситуацій, участь у конференціях, диспути тощо); систематичний моніторинг якості викладання. Означене дозволить як покращити якість підготовки іноземних студентів, так і підвищити рейтинг української освіти на міжнародному рівні. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці

рекомендацій, спрямованих на підвищення результативності публічного управління розвитком вітчизняної сфери освіти.

Список використаних джерел:

1. Кіпень В.П. (2002) Нова філософія освіти та моделі діяльності викладачів ВНЗ. Наука. Релігія. Суспільство. № 3.
2. Лісовий В.М., Капустник В.А., Марковський В.Д., Завгородній І.В., Сінайко В.М., Дмитрієнко К.В., Мирончук О.А. (2016) Особливості комунікативного стилю викладачів дисциплін різних навчальних блоків у контексті студентоцентрованого підходу. Медична освіта. № 2. С. 85–89.
3. Мельниченко О.А., Мельниченко В.О., Хо Дж. (2018) Адаптація іноземних студентів до навчання у мультинаціональному середовищі: проблеми та напрями їх вирішення. Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. уч., 24 жовтня 2018 р. Харків: Вид-во ХНМУ. С. 128–130.
4. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: studyinukraine.ua.gov (дата звернення: 28.10.2018 р.)
5. Носко І.В. (2011) Студентоцентрированное образование. Вектор науки ТГУ. № 1. С. 126–138.

Мироненко А. Г., студентка групи УП – 171
Науковий керівник – **Мекшун Л. М.**, к.е., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМА ПЛАГІАТУ У НАУКОВИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ

Актуальність проблеми плагіату на території України зростала поступово і трактувалася розвитком мережі Інтернет та можливостей публікації й пошуку інформації. Однак, інтерес до цієї проблеми, як завжди, підігріли засоби масової інформації. На сьогоднішній день Інтернет «вибухає» скандальними повідомленнями про випадки плагіату. Поширеність плагіату у ВНЗ України заслуговує особливої уваги, а саме психологічне підґрунтя цього явища та можливі способи боротьби із ним.

У будь-якому цивілізованому суспільстві академічна доброчесність та етична поведінка при навчанні та дослідженнях є запорукою наукового процесу. Звертаючись до законодавства України можна сказати, що плагіат є проявом корупції в науці та освіті й різновидом крадіжки інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 69 Закону України «Про вищу освіту», академічним плагіатом є «оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результат власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання» [1]. Внаслідок того, що в Україні практично не настає відповідальності за плагіат, їм користуються величезна кількість студентів, а також викладачі, політики, народні депутати та державні службовці. Через масове поширення плагіату в Україні гальмується вихід української науки на світовий рівень. Контроль над дотриманням академічної доброчесності має здійснювати НАЗЯВО (Національне агенство із забезпечення якості вищої освіти). Однак на думку науковців ця організація має у своєму складі осіб, наукова репутація яких викликає недовіру, тому справжня боротьба з плагіатом відсутня.

На нашу думку, основними причинами плагіату в роботах студентів є:

- використання мережі Інтернет при виконанні завдань, підготовці рефератів, написанні курсових робіт (часто – з метою економії часу);
- відсутність бажання самостійно виконувати наукову роботу (причиною може бути не цікавий предмет);
- не знання прав інтелектуальної власності.

Проблема плагіату у наукових роботах студентів є не лише юридичною, але й етичною проблемою. Адже використання чужих ідей, результатів дослідження у рефератах, курсових та дипломних роботах є, перш за все, питанням особистої відповідальності і загальної етики.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» (Fishman 2012). За цим підходом, академічна доброчесність – це

відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності (табл. 1).

Таблиця 1

Фундаментальні цінності академічної доброчесності

Чесність	Академічні спільноти доброчесності просувають пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень і надання сервісів по дорученню адміністрації
Довіра	Академічні спільноти доброчесності стимулюють і покладаються на клімат взаємної довіри. Клімат довіри заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, який у свою чергу дає можливість науковим пошукам реалізуватися найповнішою мірою
Справедливість	Академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі й прозорі очікування, стандарти й практики для підтримання справедливості у стосунках між студентами, викладачами та адміністративним персоналом
Повага	Академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивну, кооперативну та партисипативну природу навчання і пізнання. Вони шанують та вважають за належне розмаїття думок та ідей
Відповідальність	Академічні спільноти доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки. Підтримують взаємно узгоджені стандарти, а також вживають належних заходів у випадку їхнього недотримання
Мужність	Для розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності

Джерело [2].

У статті 42 Закону України «Про освіту» зазначено, що: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

На думку науковців, для забезпечення ефективної системи академічної доброчесності в Україні потрібно здійснити такі заходи:

- ввести декларацію академічної доброчесності та створити й запровадити процес позбавлення вчених звань і наукових ступенів;
- звільнити з посад в державних органах, навчальних та наукових установах осіб, викритих у плагіаті;
- суспільно об'єднати принципи академічної доброчесності з моральністю публічної політики і серйозним ставленням до завдань реформування країни [3].

Виявити плагіат у роботах студентів можна за допомогою спеціальних комп'ютерних програм, а також оцінюючи якість виконаної роботи й загальний рівень знань студента.

У «Путівнику з плагіаторства та кібер-плагіаторства» наведено перелік ознак, які можуть свідчити про наявність плагіату в роботі, а саме:

- робота студента перевищує його реальні дослідницькі можливості, звучить занадто професійно, є занадто науковою;
- робота написана складною мовою, містить технічні терміни, професійний жаргон, інші вирази, що виходять за рівень знань студента;
- манера письма непослідовна, нецілісна (наприклад, вступ та висновок можуть бути слабше написані, ніж основна частина роботи);
- титульна сторінка, шрифт, посилання, формат, план роботи є суперечливими, непослідовними;
- у роботі є гіперпосилання, формат електронних веб-сторінок або їх неправильна нумерація;
- тема роботи не відповідає поставленому завданню, лекційному матеріалу чи роздруківкам;

- бібліографія дещо підозріла (вона може бути довгою, оформлення джерел може не відповідати встановленим на заняттях стандартам, усі цитати з книжок більш пізнього видання або ж декілька чи навіть усі вказані джерела неможливо знайти в жодній бібліотеці) [4].

Але, на нашу думку, головна мета у боротьбі із плагіатом в наукових роботах студентів полягає у роз'ясненні шкідливості і неетичності запозичення чужих думок.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] : проект [від 30.03.2016] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. данні. – Київ, 1994–2016. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>.
2. Проблеми плагіату в Україні. [Електронний ресурс]. - Режим доступу <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/3185-problemy-plahiatu-v-ukraini>
3. Сацук, В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://education-ua.org/ua>.
4. Путівник по плагіаторству та кібер-плагіаторству // Східноєвропейський монітор. – 2006. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eedi.org.ua/eem/6-5.html>.

Онiкiєнко С.В., д.є.н., доцент
*ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
(м. Київ, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ: МОВНИЙ АСПЕКТ

Практика навчання іноземних студентів в Україні набуває широкого розповсюдження у національних вузах. Немає жодного сумніву у необхідності і корисності впровадження цієї навчальної інновації як для вузів, так і для споживачів освітніх послуг. Такий підхід дає змогу залучити до навчання в українських вишах абітурієнтів-іноземців і студентів іноземних вузів, які мають бажання у рамках програм глобальної академічної мобільності прослухати окремі академічні курси або тематичні освітні модулі.

Однак, по за хвилиною загального позитиву, яка асоціюється з навчанням іноземців в Україні, навіть при поверхневому аналізі, можна спрогнозувати ймовірність виникнення ряду проблем освітнього, комунікативного і, навіть, етичного характеру.

У цій дискусії ми умисно звучимо коло гіпотетичних проблем лише до тих, що можуть виникнути у рамках взаємовідносин «україномовний викладач, що викладає англійською мовою – іноземний студент, що виявив бажання навчатися англійською мовою». Звісно, можливий і варіант організації навчання іноземних студентів українською мовою. Проте, в цьому випадку абітурієнт, а в подальшому – студент повинен уже володіти українською мовою на момент початку навчання в університеті. Звісно, для майбутніх українців, лінгвістів і культурологів такий стан речей є абсолютно прийнятним. Однак, для студентів інших освітніх напрямків, вивчення української мови лише для того, щоб прослухати окремі курси або освітні модулі упродовж одного або ж, максимум, двох семестрів є надскладним завданням, оскільки у рамках програм академічної мобільності базовою загально визнаною мовою викладання априорі є саме англійська мова.

Повертаючись до суті питання слід зазначити, що, за визначенням, у парі «викладач-студент» обидва учасники повинні володіти іноземною мовою на рівні достатньому для викладання і, відповідно, навчання. Уявлення кожного з учасників стосовно того, що він володіє мовою не мають бути суб'єктивними – їх потрібно від початку підтвердити міжнародним сертифікатом зі знання англійської мови на рівні, як мінімум В-2 (стандартна вимога зарубіжних вишів). Постановка такої вимоги об'єктивно передбачає, що сама по собі англійська мова від початку не є об'єктом вивчення. Ігнорування цього положення може, на нашу думку, призвести до ситуації коли у рамках навчального процесу обидві його сторони – викладач і студент - будуть потерпати від низького рівня володіння англійською мовою.

Наступна потенційна проблема полягає в тому, які сподівання покладає студент-іноземець на навчання англійською мовою. З великою ймовірністю можна припустити, що від навчання англійською мовою студент, насамперед очікує нового знання відмінного від того, яке б він міг отримати навчаючись рідною мовою і розширення словникового запасу згідно фахового спрямування. – навіщо вивчати щось англійською мовою якщо існує можливість вивчати дома те саме рідною? А ось, чого, загалом, не варто очікувати від англійського викладача не лінгвіста, то це - вдосконалення знання англійської мови загалом. Такий запит на освітній контент зі сторони студента стосовно бажаної сутності викладання англійською мовою неминує має призвести до усвідомлення нами того, що при створенні тематичного контенту і методичного забезпечення дисциплін, що викладаються англійською мовою, необхідно орієнтуватися на найбільш сучасні міжнародні наукові школи і методичні розробки провідних іноземних авторів, включаючи англійські підручники, методичні посібники, книги і періодичну літературу. Увесь навчальний контент має бути максимально інтернаціоналізованим і адаптованим до міжнародних стандартів освіти фахівців відповідного освітнього рівня і кваліфікації.

Припущення стосовно можливості перекладу типових вітчизняних підручників на англійську мову лише для того, щоб за ними навчалися англійські студенти-іноземці видається нам досить контроверсійним з огляду на те, що для іноземних студентів корисність цих навчальних матеріалів може бути значно меншою з ряду причин. Першою причиною є те, що у іноземних студентів на батьківщині існують інші практики, або ж, по-друге, через те, що навчальні програми українських вузів, наприклад, економічного спрямування, з огляду на публічно декларовану прикладну (практичну) орієнтацію, за своїм змістом мають відповідати вкрай посередньому, у більшості випадків, фактичному рівню соціально-економічних відносин порівняно з країнами з розвинутою ринковою економікою. Можна з великою ймовірністю припустити, що іноземні студенти погодяться слухати курс лише в тому випадку, коли він уніфікований згідно критеріїв, які необхідні для його зарахування іншими університетами в рамках існуючих програм міжнародної академічної мобільності студентів.

При розгляді проблематики викладання англійською мовою для студентів-іноземців можна відзначити декілька проблем, що, як нам здається, мають стосунок як до викладацької так і до суспільної етики. В площині викладацької етики може, наприклад, постати питання як оцінювати рівень знань студента у випадку коли останній, з огляду на низький рівень володіння англійською мовою, не може показати свій рівень знань з предмету. Якщо здійснювати оцінювання за формальними критеріями, тоді негативна оцінка буде виставлена автоматично з огляду на низький рівень володіння студентом іноземною мовою, як засобом спілкування. Але чи буде етичним ставити негативну оцінку не переконавшись (як це зробити на практиці – це вже інше питання!) що рідною мовою студент може показати задовільний рівень знань з предмету? Інше питання полягає в тому, а чи етично диференціювати рівні оцінювання знань англійськомовних студентів-іноземців і українських студентів за ознакою того якою мовою викладається навчальна дисципліна?

Окремий етичний бар'єр може виникнути у відносинах між викладачем, що має намір викладати англійською мовою, і адміністрацією університету, яка анонсувала плани стосовно надання такої освітньої послуги англійськомовним студентам-іноземцям. Згідно з усталеною практикою, заходи з вивчення і вдосконалення знання англійської мови та оплати кваліфікаційних іспитів викладач оплачує власним коштом, запланувавши взяти участь у анонсованій університетом програмі. У цьому випадку викладач, оплачуючи вивчення англійської мови за власний рахунок, знаходиться під тиском невизначеності стосовно того чи продовжить університет контракт з викладачем, чи набере університет достатню кількість англійськомовних студентів-іноземців для навчання, чи оберуть студенти саме цю дисципліну для викладання англійською мовою та багато інших питань. Фактично, викладач витрачає власні кошти на реалізацію проекту університету без жодної гарантії їх повернення зі сторони свого роботодавця. На нашу думку, співфінансування університетом підвищення

мовної кваліфікації викладачів повинно починатися ще на стадії планування запровадження робочих програм з викладанням дисциплін англійською мовою. Такий підхід дасть змогу розподілити відповідальність і можливі втрати між викладачем і університетом за несприятливих обставин. Крім того, сам процес викладання англійською мовою створює певний психологічний тиск на викладача, викликаючи страх втрати викладацького і фахового авторитету серед студентів-іноземців (і навіть колег) у випадку виникнення проблем у спілкуванні англійською мовою зі студентами.

В кінці огляду нам би хотілось згадати про ще одну проблему, якої неможливо уникнути: виші, що мають намір запровадити навчальні програми з викладанням дисциплін англійською мовою як для українських, так і для іноземних студентів мають бути свідомими того, що запровадження нової освітньої послуги потребує суттєвих обсягів фінансування на :

- середньострокове підвищення кваліфікації і стажування викладачів за обраними дисциплінами у зарубіжних вишах з англійською мовою викладання від початку проекту і з подальшими періодичними короткостроковими стажуваннями;

- придбання відповідного науково і навчально-методичного забезпечення курсів, у т.ч. підручників, науково-методичних посібників, наукових монографій, підписки на періодичні видання і медійний контент, що, в свою чергу, виключає створення і використання у навчальному процесі піратських копій;

- дослідницькі роботи з вдосконалення, уніфікації і, в подальшому, сертифікації навчальних курсів відповідно до типових програм провідних закордонних вузів.

Плинокос Д.Д., к.е.н., доцент

*Центральноукраїнський національний технічний університет
(м. Кропивницький, Україна)*

Труфанова Н.Ю., магістр кафедри управління персоналом та економіки праці

*Запорізький національний технічний університет
(м. Запоріжжя, Україна)*

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ТА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ

Сьогодні в Україні навчаються приблизно 67 тис. студентів з інших країн, але система вищої освіти України потенційно може прийняти значно більшу кількість студентів із-за кордону. Зараз 239 ЗВО надають освітні послуги іноземним громадянам.

Світова практика показує, що оплата за навчання становить лише третину від загальних надходжень в економіку країни від іноземних студентів. Ще 2/3 супутніх надходжень йдуть від оплати за проживання, подорожей, розваг та споживання послуг іноземними громадянами. Економічний ефект від надання освітніх послуг іноземним громадянам вдвічі більше, ніж від надання освітніх послуг місцевим студентам, та в багатьох країнах світу перетворився на високоприбуткову, експортно-орієнтовану галузь.

Це дає підстави стверджувати, що навчання іноземних студентів може стати для системи вищої освіти та країни в цілому високоприбутковим джерелом надходжень, яке дозволить ефективно використовувати наявні кваліфіковані кадри в системі вищої освіти.

Крім позитивного ефекту в цілому ми можемо стверджувати про привабливість такого роду діяльності за регіонами України. Необхідно чітко розуміти, що навчання іноземних громадян приносить не тільки поточні фінансові надходження, але в цілому є перспективним напрямом розвитку економіки регіону.

Розподіл іноземних студентів за регіонами України є не рівномірним. Так, серед регіонів України можна виділити декілька безперечних лідерів з надання освітніх послуг іноземним громадянам, серед них м. Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Запоріжжя.

Ми бачимо, що є регіони-лідери із залучення іноземних громадян, а саме м. Харків та м. Київ мають значний відрив від решти областей та вдвічі перевищують показники найближчих переслідувачів. В перших 10 за кількістю іноземних студентів областях навчається майже 90% всіх іноземних студентів України.

За фактичною кількістю іноземних студентів, що навчаються в ЗВО, умовно можливо виділити 3 групи областей:

- перша група – понад 3000 іноземних студентів – Харківська обл., м. Київ, Одеська обл., Дніпропетровська обл., Запорізька обл.

- друга група – понад 1000 іноземних студентів – Вінницька обл., Полтавська обл.; Тернопільська обл., Львівська обл., Сумська обл., Івано-Франківська обл., Чернівецька обл., Закарпатська обл..

- третя група менше 1000 іноземних студентів – Кіровоградська обл., Херсонська обл., Черкаська обл., Волинська обл., Житомирська обл., Миколаївська обл., Рівненська обл., Хмельницька обл., Чернігівська обл..

Зазначене ранжування є умовним, але воно чітко показує, наскільки завеликий відрив між групами. Так, в першій групі кількість студентів, іноземних громадян вдвічі перевищує показники другої групи, а показники кількості другої групи вдвічі більші за показники третьої.

Харківська область, починаючи з 2006 року, посідає лідерські позиції в Україні за кількістю іноземних студентів, що навчаються в її межах. Щодо інших регіонів-лідерів Одеська область нарощують свої можливості, а Київ залишає у своїй статистиці стабільно високу кількість іноземців, що прибули на навчання, Дніпро та Запоріжжя незначно нарощують кількість студентів.

Тому слід проаналізувати фактори, що сприяють залученню на навчання іноземних студентів в регіони-лідери: велика кількість ЗВО в регіоні, наявність конкурентоспроможних ЗВО (в Україні переважно медичні навчальні заклади користуються підвищеним попитом); досвід роботи з іноземними студентами в ЗВО області; активна політика по залученню іноземних студентів, рекламно-інформаційна, роз'яснювальна діяльність; наявність супутньої інфраструктури (студентські містечка, гуртожитки, центри дозвілля, спортивні заклади для іноземних громадян). А також важливими є позитивна соціально-економічна ситуація в регіоні, сталий розвиток економіки; близькість до міжнародних транспортних вузлів, прикордонних регіонів (Київ – міжнародний аеропорт «Бориспіль», Одеса – міжнародний морський порт, міжнародний аеропорт); позитивний імідж області, міста, толерантне становище до іноземних громадян.

Таким чином можемо розглянути Запорізьку область та ЗВО, які приймають іноземних студентів. Перш за все, слід зауважити, що потенційно Запорізька обл. має сприятливі фактори, щодо залучення іноземних студентів, так в Запоріжжі представлені всі напрями підготовки іноземних студентів, медичний, технічний, гуманітарно-економічний і т.д, викладання найпопулярніших спеціальностей ведеться іноземними мовами, як то медицина, фармація, інженерія, та є відомими у світі та конкурентоспроможними на світовому ринку. ЗВО мають досвід підготовки іноземних студентів починаючи з 1970 року, та мають відповідну інфраструктуру (гуртожитки, місця відпочинку, культурні центри) для іноземних студентів. В Запоріжжя є міжнародний аеропорт та розвинута транспортна система.

Лідером по залученню іноземних студентів є безперечно Запорізький державний медичний університет, який має на сьогодні 2588 іноземних студентів, та є четвертим ЗВО за популярністю в Україні, ЗДМУ постійно зміцнює свої позиції лідера як в регіоні, так і в Україні в цілому.

В технічних вузах Запоріжжя – Запорізькому національному технічному університеті та Запорізькій державній інженерній академії навчаються приблизно по 120 іноземних студентів, сумарна кількість 236 студентів.

В Запорізькому національному університеті - 55 студентів, в Класичному приватному університеті - 23 в Запорізькій медичній академії післядипломної освіти – 67 іноземних

студентів. Інші розподілені між ЗВО м. Запоріжжя, та Запорізької області в незначній кількості.

Таким чином, ми бачимо що Запорізька область має сприятливі фактори для залучення іноземних студентів та використовує наявний потенціал, має достатню кількість іноземних студентів. Але є потенційна можливість збільшення іноземних студентів за технічними напрямками, та більш активного залучення до діяльності з навчання іноземних студентів ЗВО Запорізької області.

Плисенко Г.П., к.е.н.

*Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України
(м. Київ, Україна)*

БРЕНДИНГ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Брендинг в системі вищої освіти тісно пов'язаний з ідеєю «обіцянки брэнда». Обіцянка брэнду закладу вищої освіти (ЗВО) є актуалізацією повідомлення донесеного до відома зацікавлених сторін тієї чи іншої установи, включаючи студентів, співробітників, випускників, бізнес-структур, роботодавців і т. д. Доносячи до цільової аудиторії таку обіцянку, брэнд ЗВО є одним з найбільш важливих аспектів брэндингу вищого навчального закладу. Основними перевагами академічного оцінювання іміджу та брэнду є змога відслідкувати відношення учасників освітнього процесу та інших зацікавлених осіб до репутації ЗВО.

Кожний учасник через свої дії впливає на репутацію ЗВО, тим самим несвідомо приймає участь у формуванні його іміджу. Цей процес може забезпечити чітку оцінку положення ЗВО на вітчизняному та міжнародному освітніх ринках, розвивати сильні та унікальні пропозиції, а також визначити нові способи спілкування та залучення до спільної діяльності зацікавлених сторін. Розробка брэнду вимагає оцінювання сильних і слабких сторін та стратегії вдосконалення діяльності ЗВО протягом наступних років. Потужна стратегія скеровуватиме ЗВО в напрям розвитку та підсилення конкурентоспроможності за умови, що цей процес буде інтегрований з брэндинговою концепцією. ЗВО, який розвиватиме брэнд-обіцянку, буде будувати позитивні, довгострокові відносини із потенційними споживачами та стейкхолдерами. Таким чином, ЗВО, який прагне поліпшити свою репутацію повинен зосередитися та ретельно спланувати і реалізувати брэндингову стратегію, зміцнивши свої позиції на тривалий період.

В умовах зростаючої конкуренції на ринку вищої освіти безліч ЗВО звернули свою увагу на необхідність оцінювання своєї репутації та брэнда, сприйняття серед потенційних студентів і роботодавців. Ідея управління брэндом була заснована в корпоративному світі, де компанії розробляють стратегії брэндингу, щоб конкурувати для потенційних клієнтів та співробітників, які мають широкий спектр вибору альтернатив з доступно можливих. Крім того, ЗВО повинні про себе нагадувати, залишаючись в свідомості потенційних студентів, яким вони представлятимуть і передаватимуть свої освітні послуги. ЗВО повинні диференціювати себе від інших навчальних закладів, тобто знайти свої унікальні конкурентні переваги та визначити ті чинники, які позитивно впливатимуть на зовнішню репутацію і сприйняття брэнда ЗВО потенційними студентами та суспільством в цілому.

Нині відомі безліч брэндингових стратегій, серед яких мають місце стратегії категорії розширення і брэнд-левереджу. В контексті вищої освіти брэнд через прямі розширення може сприяти розширенню навчальних програм під егідою брэнду ЗВО. Інший прямий метод розширення збільшує групу клієнтів. У вищій освіті цей підхід може проявлятися в підвищеній увазі до студентів, що навчаються дистанційно через веб-технології [1, 2].

Стратегія брэнд-групування являє собою спробу подолати обмеження сильних сторін брэнду за допомогою конкуренції шляхом групування. Стратегія «крос-брэндинг», тобто інший брэнд з вашим продуктом, є досить поширеним явищем в системі вищої освіти, з

перехресними угодами реєстрації і консорціумів, а також як спільні заходи факультетів, конференції, круглі столи тощо. Бренд-стратегії подолання: рух до більш віддаленого продукту або категорії послуг, «майстер» бренд може спонсорувати новостворений бренд, поки новостворений бренд не має достатньої міцності, щоб діяти самостійно. Ця стратегія може бути особливо важливою як можливий засіб для окремих ЗВО для ребрендинга в досить короткий проміжок часу [3].

В останні роки ЗВО все ширше впроваджують онлайн-маркетингові та інформаційні зусилля для передачі інформації про їх бренд для ширшої аудиторії. Традиційні методи маркетингу, як і раніше є популярними, причому чимала кількість ЗВО збільшують витрати на пряму поштову розсилку та друковану рекламу. Серед онлайн-методів маркетингу більшість ЗВО також збільшують свої витрати на соціальний медіа-маркетинг і маркетинг електронної пошти.

Для пошуку інформації про ЗВО в глобальному масштабі студенти використовують кілька пристроїв, таких як ноутбуки і смартфони. Веб-сайт ЗВО повинен бути адаптивним з широким розмаїттям типів пристроїв для того, щоб ця інформація була легкою і доступною для потенційних студентів. Будь-який розвиток контенту і соціальних медіа генерується ЗВО через проспекти, такі як блоги, прес-релізи і повідомлення соціальних засобів масової інформації, що мають чітку мету. Це має залучити користувачів до діалогу з «ЗВО» за рахунок кліків «подобається», а коментарі користувачів, можуть слугувати у вигляді залучення талановитих студентів та підвищення впізнаваності бренду ЗВО.

Соціальні медіа для студентів є джерелом «натхнення» про ЗВО, але при порівнянні університетів найбільш часто були використані національні та міжнародні рейтинги. Один із способів реалізації стратегії брендингу в рамках ЗВО є залучення викладачів та співробітників в процесі розробки та реалізації бренд-стратегії, тобто використання зворотного зв'язку від викладачів і співробітників, а також заохочення участі в семінарах, конференціях, круглих столах тощо, оскільки процес брендингу може сприяти досягненню консенсусу між всіма підрозділами ЗВО. Одним із таких методів може бути надання інформаційних пакетів всім співробітникам для отримання безпосереднього зворотного зв'язку з метою кращого розуміння брендингової концепції і сприяння продуктивної співпраці.

Розробка брендингової стратегії часто вимагає залучення значних коштів. В межах нестачі власних коштів ЗВО змушені шукати донорів для розробки брендингової стратегії, тому іноді ЗВО нехтують даним методом розвитку своїх конкурентних переваг, мотивуючи це поверхневими змінами, таких як логотипи і колірні палітри та відсутністю довгострокових результатів.

Саме тому багато експертів заохочують ЗВО проводити більш всеосяжний внутрішній огляд інституційної ідентичності та цілей на майбутнє і узгоджувати ці фундаментальні аспекти для презентації ЗВО в області маркетингу та комунікації. ЗВО повинні також ретельно розглянути питання про доцільність його внутрішніх комунікацій, а бренд-менеджери, отримавши ресурси, повинні розробити брендингову стратегію.

Список використаних джерел

1. Армстронг Г., Вонг В., Котлер, Ф., Сондерс Дж (2006). Основы маркетинга. М. СПб.; К.: Издательский дом «Вильямс».
2. Щелкунова В. І., Жаворонкова І. В. (2010). Корпоративне управління в Україні: інтелектуальний капітал, персонал, якість. К.: Наукова думка.
3. Корпоративний університет – сучасна тенденція бізнес-освіти. URL: <http://clickad.com.ua/korporatyvnyuniversytet-suchasna-tendenciya-biznes-osvity.php>

Садчикова І.В., к.е.н., доцент
Белорус А.В., студентка 3 курсу, група ФК-161,
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА США

В усіх університетах світу заклади вищої освіти є осередками формування культури особистості, моральних та етичних цінностей кожного індивіда, взірцем просвітництва, виховання й соціалізації. Поряд з безпосереднім процесом навчання, удосконаленням необхідних навичок, придбанням теоретичних та практичних знань в університеті виступає соціально-психологічна еволюція людини, зміна життєвих орієнтирів, налагодження відносин з колективом.

Чесність, справедливість та порядність – першочергові якості, які повинні формуватися у людини під час навчання або роботи. Університет зумовлює поєднання наукової діяльності та комунікації. Термін «академічна доброчесність» не є принципово новим у сучасному середовищі, але його використання в Україні залишається порівняно низьким.

В законі України «Про освіту» академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Проблема низької академічної доброчесності студентів, викладачів, кандидатів та докторів наук є нагальною в Україні. На жаль, в університетах спостерігається високий рівень плагіату в рефератах, курсових та дипломних роботах. Також існує тенденція до збільшення купівлі готових робіт, зловживання використанням чужих висловів у публікаціях без вказання автора. Деякі студенти навчаються заради отримання диплому про вищу освіту, ніж задля реального підвищення якості своїх навичок та подальшого розвитку в обраній сфері. Одним з головних завдань університету є формування та підтримка людської порядності, доброзичливого ставлення до колег, поважання чужої праці. Основні складові академічної доброчесності представлені на рис. 1 [2].

Рисунок 1 – Основні складові академічної доброчесності

Міністерство освіти і науки України є центральним органом виконавчої влади, який формує та реалізує державну політику в сфері освіти, науки, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. Воно має визначальну роль у проведенні реформи української вищої освіти, зокрема, в запровадженні дієвої системи академічної доброчесності в

українських університетах [3]. Також особливо важливим є те, що МОН України є одним з партнерів впровадження Проекту «Сприяння академічній доброчесності в Україні» (SAIUP).

Проект «Сприяння академічній доброчесності в Україні» (SAIUP) та Проект «Сприяння академічній доброчесності у середній школі» (SAISS), який здійснює Американська рада з міжнародної освіти, сприяє реформуванню українських вищих навчальних закладів та середніх шкіл через партнерство громадської дипломатії з посольством США в Києві. У рамках чотирирічного проекту, заходи проектів спрямовані на навчання учнів та студентів, вчителів, адміністраторів та батьків до визнання цінності та важливості академічної порядності [3].

Необхідність впровадження даних проектів зумовлена частими проявами академічної нечесності в Україні. На мою думку, основними причинами, що спонукають студентів та викладачів використовувати недобросовісні методи у навчанні є: велике навантаження, що змушує привласнювати чужі ідеї, висловлювання з навчальної літератури задля написання рефератів, курсових та інших робіт; незацікавленість у виконанні академічних завдань, і як наслідок замовлення готових робіт; відсутність достатніх знань та навичок в тій сфері, в якій здійснюється дослідження; навчання в університеті не є пріоритетним завданням особи (як правило, прагнення студентів зводиться до одержання диплому про вищу освіту); відсутність стійкої позиції університету щодо підтримки концепції академічної доброчесності без винятку всіх його співробітників.

На думку Віктора Дроздова, доцента кафедри української і всесвітньої історії та культури ІДГУ, в Україні принципи академічної доброчесності лише зараз починають активно впроваджуватися в академічному середовищі. Натомість в університетах Сполучених Штатів доброчесна поведінка учасників освітнього процесу вже давно є нормою, що перетворилася на традицію. Метою дотримання правил академічної доброчесності є створення сприятливої атмосфери для навчання та рівних можливостей для отримання якісної освіти [4].

Американці виділяють основні інституційні засоби у сфері академічної доброчесності, а саме:

1. Академічна доброчесність – традиція університету. Кожний студент повинен усвідомлювати, що він – частина університетської спільноти, його дії відображаються на репутації всього університету. На жаль, далеко не усі вищі навчальні заклади сприяють зацікавити студентів через брак фінансових ресурсів, нерозвиненість форм навчання з інтерактивними технологіями, незначну кількість культурно-масових заходів. Становлення академічної доброчесності відбувається роками, однак приділяти увагу цьому потрібно вже зараз.

2. Підтримання високої мотивації студентів. Цей засіб передбачає підвищення мотивації студентів шляхом впровадження програм розвитку, навчання за обміном в зарубіжних університетах, одержання грантів, відвідування підприємств, організацій, залучення фахівців з різних університетів.

3. Введення вивчення предмету «академічне письмо». У навчальних закладах США акцент робиться саме на запобіганні плагіату, а не впровадженні систем для його виявлення. В університетах на першому курсі викладаються дисципліни з основ академічного письма, а також діють спеціальні структурні підрозділи, що допомагають студентам оволодіти навичками академічного письма при написанні навчальних робіт. Так, Центр академічного письма в Університеті Північної Кароліни в Чапел-Гілл (UNC) діє вже понад 20 років, а кількість охочих отримати консультацію складає більше 5 000 осіб на рік.

4. Кодекси честі – стандарти поведінки академічної спільноти. Даний кодекс є одним з інструментів дотримання академічної доброчесності. Він містить перелік етичних норм, яких повинна додержуватись академічна спільнота, та санкції за порушення цих норм.

5. Розгляд порушень академічної доброчесності. В університетах США створений громадський орган, що розглядає та аналізує порушення академічної порядності студентів та викладачів. Це не адміністрація університету чи факультету, а так звані Суди честі. В деяких

університетах характерним є створення окремих підрозділів для розгляду порушень академічної чесності, наприклад, в Університеті Джорджа Вашингтона цей підрозділ називається «Департамент з питань академічної чесності», в Університеті Пітсбурга — «Офіс академічної чесності» в Університеті західних губернаторів – Відділ академічної безпеки [5, с.155]. Зокрема, цікавим є досвід UNC, де суддями виступають самі студенти, які пройшли спеціальну підготовку та конкурс. Судовий процес над порушеннями академічної доброчесності включає ті ж принципи, що й у звичайному суді. Процес ведення справи детально прописаний у Кодексі. При винесенні покарання за порушення академічної доброчесності враховуються певні чинники: тяжкість порушення, умисел, шкода іншим студентам чи громаді в цілому, вплив на репутацію університету тощо.

За результатами опитування науковці Д. МакКейба та Л. Тревіно зробили висновки, що в університетських кампусах, де діють кодекси честі, як правило, рівень проявів академічного шахрайства на 30–50% нижчий, ніж в університетських кампусах, які не мають таких кодексів [5, с.173]. Прикладом є Кодекс честі університету Бригама Янга (США), який був ухвалений ще у 1940 році і передбачав заборону непристойної поведінки, ненормативної лексики, куріння і споживання алкоголю, а також шахрайства та академічної нечесності [5, с.175]. Також Університет Фейрфілд розташований в Штаті Коннектикут, має власну систему забезпечення академічної доброчесності, а також пройшов через досвід подолання проблем, пов'язаних з проявами нечесності в академічному процесі. Університет має власний кодекс честі, в структурі Університету Ферфілд діє Центр прикладної етики (Center for Applied Ethics) [4].

В університетах Сполучених Штатів Америки приділяється значна увага формуванню та сприянню академічної доброчесності студентів, викладачів, науковців та інших співробітників навчального закладу. Це, перш за все, пов'язано з активізацією університетських громад, що створюють відповідні умови для запобігання академічної нечесності, виявлення порушників та проведення виховних і дисциплінарних заходів. При чому головне у діяльності даних підрозділів є не покарання, а виховання у студентів та науковців моральних цінностей, пошани до наукових надбань інших діячів, запобігання повторного здійснення порушень кодексу честі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Культура академічної доброчесності: як сформувати компетентності бібліотекаря?: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ula.org.ua>
3. Проект «Сприяння академічній доброчесності в Україні»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://saiup.org.ua>
4. Віктор Дроздов: Як зробити освіту доброчесною? Досвід практик академічної доброчесності університетів США: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://idgu.edu.ua/5384>
5. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. С. Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.

Сало А.В., здобувач кафедри економіки та підприємництва
Центральноукраїнський національний технічний університет
(м. Кропивницький, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ПРІОРИТЕТНА ЦІЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рух України до інформаційного суспільства і стратегічні завдання підвищення конкурентоспроможності економіки об'єктивно вимагають переорієнтації діяльності закладів вищої освіти на підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг і забезпечення високої конкурентоспроможності майбутніх фахівців. Ці завдання набувають високої актуальності на тлі євроінтеграційних процесів, коли виші України все більше

змушені конкурувати з аналогічними закладами в країнах ЄС, що стають вельми привабливими для української молоді з позицій подальшого працевлаштування та отримання більш високих доходів.

Теоретичне підґрунтя сучасних уявлень про роль освіти та професійної підготовки закладено працями В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла, Т. Шульца, Г. Беккера, Дж. Мінцера та ін. В Україні проблеми вищої освіти досліджують В. Антонюк, О. Гонта, О.Грішнова, І. Каленюк, А. Музиченко, Л. Федулова.

Аспекти конкурентоспроможності освітніх послуг та конкурентоспроможності випускників навчальних закладів досліджують Л. Лісогор, М. Семикіна, Н. Ушенко, Л. Шаульська та інші науковці.

Сьогодні питання конкурентоспроможності вищої освіти і майбутніх фахівців в Україні привертає особливу увагу [1-6], оскільки на етапі євроінтеграційних процесів ці питання набули помітної гостроти і проблемності. Причини такої ситуації багатофакторні. Зазначимо окремі з них:

- непослідовність та повільний характер реформ у сфері вищої освіти, неефективне державне регулювання її розвитку в умовах становлення конкурентного середовища, що зумовило кризовий стан більшості навчальних закладів;

- нестача фінансування інноваційного розвитку закладів вищої освіти, їх модернізації;

- відсутність чіткого державного регулювання в питаннях взаємодії ринків праці і ринків освіти, що породжує невідповідність структури підготовки фахівців і структури наявних робочих місць в межах спеціальностей і, як результат, – дефіцит кадрів в межах одних спеціальностей і надлишок інших (йдеться переважно про спеціальності юристів, економістів, менеджерів, привабливих для абітурієнтів та їх батьків;

- невідпрацьованість механізму формування та розміщення державного замовлення на підготовку молодих фахівців вишами;

- відсутність чіткої системи професійної орієнтації молоді, ефективного інформування населення про стан та перспективи розвитку ринку праці;

- розрив партнерських відносин вищих навчальних закладів з підприємствами - потенційними роботодавцями;

- ізоляваність профільних підрозділів МОН України від співпраці з роботодавцями в питаннях відкриття спеціальностей, розробки навчальних планів і освітніх програм, акредитації та ліцензування, оцінки реальної якості освіти;

- відсторонення більшості представників бізнесу від участі у фінансуванні підготовки майбутніх фахівців, створенні та модернізації сучасних навчальних лабораторій, організації якісної практики студентів та стажування викладачів на підприємствах;

- неготовність викладацького складу до участі в конкуренції, слабкість мотивації до системних змін, підвищення якості освіти, вивчення іноземних мов в умовах обмеження реальних стимулів до праці інноваційного змісту внаслідок вкрай низької її оплати;

- поширення явища імітації «інновацій» в науково-освітній діяльності та корупційних схем у видавництвах, організації дистанційного стажування на тлі відсутності належного фінансування досліджень та встановлення непередуманих вимог щодо обов'язковості публікацій в журналах SCOPUS чи WoS, закордонного стажування, які не фінансуються з кишені держави і є неспівставними з отримуваними заробітками молодих вчених в університетах;

- хибна залежність фінансування 85% вишів, визначення кількості ставок викладачів від контингенту студентів, яка в умовах «демографічних провалів» не дозволяє відраховувати за неуспішність, зумовлює зниження вимог до якості знань та відвідування занять, породжує корупцію, учасниками якої (свідомо і несвідомо) стають всі викладачі: відрахування стає неможливим, дипломи отримують як успішні, так і неуспішні студенти в обмін на збереження ставок, отже, збереження оплати праці науково-педагогічних працівників.

Внаслідок цих та інших причин вчені і практики констатують поглиблення дисбалансу у взаємодії ринків кваліфікованої праці й освітніх послуг [1-4; 6]. Державна служба статистики України фіксує зростання кількості випускників закладів вищої освіти, які стають на облік служб зайнятості після завершення навчання. Ситуація на ринку праці в умовах економічної кризи свідчить про незатребуваність значної частини випускників вишів. На ринку праці спостерігаються явища масового незадоволення роботодавцями якістю підготовки фахівців в умовах підвищення вимог до їх знань, вмінь, компетенцій. Одночасно набувають поширення факти незгоди молодих фахівців з пропозиціями робочих місць, які не задовольняють їх трудовим очікуванням за умовами та оплатою праці. Чинник євроінтеграції в цьому сенсі спрацьовує на користь формування мотивів зовнішньої трудової міграції.

Слід підкреслити, що нестача якісних робочих місць (з прийнятними умовами та оплатою праці) руйнує мотивацію молоді до набуття якісних знань ще у стінах закладів вищої освіти, що, у свою чергу, перешкоджає формуванню їх більш високої конкурентоспроможності і обмежує можливості успішного працевлаштування на національному ринку праці. Гострота проблеми конкурентоспроможності молодих фахівців, підготовлених закладами вищої освіти, негативно позначається на якості кадрового потенціалу країни, це уповільнює її рух до інформаційного суспільства, обмежуються можливості держави нарощувати далі інтелектуальний потенціал з конкурентними перевагами, що в перспективі гальмуватиме процеси підвищення конкурентоспроможності країни. Вважаємо, що забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг і конкурентоспроможності молодих фахівців набувають значення державних пріоритетів, реалізація яких має доленосне значення для конкурентоспроможності економіки країни загалом.

В результаті узагальнення та розвитку наукової думки [1; 2; 5], пропонуємо визначення понять «конкурентоспроможність освітніх послуг» та «конкурентоспроможність майбутніх фахівців».

Під конкурентоспроможністю освітніх послуг закладу вищої освіти розуміємо його спроможність надавати освітні послуги у відповідності з сучасними вимогами ринку праці, забезпечуючи при цьому працевлаштування випускників у відповідності з отриманим фахом і задоволення попиту роботодавців у якісній підготовці фахівців.

Під конкурентоспроможністю майбутніх фахівців розуміємо їх здатність і спроможність працевлаштуватися завдяки отриманню у закладі вищої освіти необхідних знань, вмінь, компетенцій, розвитку здатності до безперервного професійного розвитку. Варто мати на увазі, що конкурентоспроможність випускників вишів на практиці залежить ще і від якості робочих місць, що часто не враховується багатьма дослідниками. Якісне робоче місце передбачає передусім дотримання умов гідної праці. Не менш важливим є відповідність робочого місця очікуванням особи, що наймається на роботу, стосовно оплати та умов праці, а також змісту праці, рівня її інтелектуалізації, комп'ютеризації тощо.

Конкурентоспроможність освітніх послуг, на нашу думку, як правило, сприяє більшій конкурентоспроможності випускників навчального закладу на ринку праці. У свою чергу, низька конкурентоспроможність освітніх послуг, створює перешкоди для формування конкурентоспроможних фахівців. Прогалини в знаннях і вміннях молоді люди змушені долати завдяки саморозвитку в період практичної діяльності або завдяки організації навчання та перенавчання персоналу на підприємстві, що в умовах дефіциту власних коштів стає нині явищем досить рідкісним. Нестача належних знань і компетенцій не дає змоги не тільки працевлаштуватися за фахом, а й опанувати інші види діяльності. Витрачені кошти на освіту з боку держави або батьків студента в разі неконкурентоспроможності освітніх послуг не окупаються, не дають належної економічної віддачі у вигляді очікуваного трудового доходу. З іншого боку, невисока конкурентоспроможність багатьох випускників вишів часто є не тільки свідченням низької якості знань або невідповідності вимогам ринку праці, скільки свідченням наявності робочих місць, які не користуються попитом у молоді, випускників вишів. Йдеться про вакансії, за якими стоять робочі місця з низькою оплатою праці,

несприятливими умовами праці, що не відповідають трудовим очікуванням молодих фахівців, особливо з високим рівнем освітньо-професійної підготовки.

Отже, викладене підводить до висновку, що давно назріла необхідність кардинальної зміни дії механізмів забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг та конкурентоспроможності молодих фахівців у тісному взаємозв'язку з функціонуванням ринку праці. Нагальним питанням є спроможність держави організувати ефективне регулювання цих процесів, не допускаючи масштабного відтоку кращих випускників вишів за кордон.

Список використаних джерел

1. Каленюк І. С. Розвиток вищої освіти та економіка знань: Монографія / І. С. Каленюк, О. В. Куклін. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
2. Семикіна М.В. Конкурентоспроможність молоді на регіональному ринку праці в умовах системної кризи / М.В. Семикіна, С.С. Голбанос // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету / Збірник наук. праць. – Кіровоград: КНТУ, 2015.–Вип. 27.– С. 28 – 35.
3. Лісогор Л. С. Європейський досвід прогнозування потреби у робочій силі в контексті формування інноваційних перспектив трансформації зайнятості в Україні / Л. С. Лісогор // Ринок праці та зайнятість населення. – 2016. – № 1. – С. 17-20. Кравченко К.В. Управління конкурентоспроможністю вищого навчального закладу / К.В. Кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11kkvvnz.pdf>.
4. Комарова О. А. Актуальні проблеми використання освітнього потенціалу населення / О. А. Комарова // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 1-2(2). – С. 56-59.
5. Семикіна М.В. Конкурентоспроможність людського капіталу на молодіжному ринку праці / М.В. Семикіна, А.В. Семикіна, С.С. Голбанос // Збірник наукових праць НУК. — Миколаїв: НУК, 2015. — № 3 (459). — С. 110-117.
6. Музиченко А. С. Проблеми та перспективи державного регулювання ринку фахівців з вищою освітою / А. С. Музиченко // Вісник Чернівецького торговельного економічного інституту. — Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. — Вип.4 (40). — Економічні науки. — С. 171-177.

Свиридова Л.Г., викладач,
Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний Інститут ім. І. Сікорського»
(Київ, Україна)

UKRAINE: CHALLENGING WAY TO INTEGRATION INTO WORLD SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Educational politics of any country is considered to be an indicator of the basic picture of its social welfare as well as technological and economic development. Currently, along with globalization and integration of world society the higher education is undergoing definite transformations as well. As for Ukraine, within last ten years, after joining the Bologna process, our country obtained great perspectives of cooperation with EU and started the thorny way to its further enhancement of system of higher education. These enhancements result from the necessity of correspondence the level of world system of higher education as well as to meet the increasing international competitiveness amongst universities of Europe and all over the world.

The international aspects of policy of higher education and Ukraine's integration into world system of higher education have been investigated and are still being investigated by Ukrainian and foreign scientists, particularly, O. Postupna, Yu. Kushnareva, L. Rumbley, R. Best and so on.

To start with, one can mention that in the beginning of 2017-2018, there were 661 higher educational institutions in Ukraine. In accordance with State Statistics Service of Ukraine, in 2017, 421 thousand specialists were graduated from higher educational institutions of our country, which is 34 thousand people (8.9%) more than in 2016 [1]. The data shows stable growing of popularity and demand of obtaining higher education in national higher educational establishments.

Having analyzed the situation on the education sector of Ukraine during last few years, we should point out some positive tendency in funding issues. The fact is that 2017 was declared as the year of growth for funding education sector. According to Lilia Grinevich, Minister of Education and Science of Ukraine, the increase in investments allowed government to prepare for the changes that are expected in 2018. In the budget for 2018, the authorities aim to continue to increase

investment in education, in particular, the share of GDP on education has increased to 6.7% (53.3 billion hryvnias) [2].

Particular attention deserves an issue of funding the R&D sector. The Minister of Education and Science of Ukraine recently proclaimed about reforming the management and financing systems of science and innovation in Ukraine. She added that this year a National Research Foundation to provide research projects was created. What is more, Ukraine is working on a new vision of research priorities (R&D priority) that would contribute to the achievement of the goals of sustainable development [3].

What is noteworthy, the sufficient level of world's recognition of Ukrainian science and R&D base can be determined by number of patent applications, which are issued by Ukrainian universities, laboratories and R&D institutes and sold abroad –in this aspect Ukraine apparently goes ahead of EU countries. These are the important aspects in the recognition of Ukraine and its prospects in the fields of education and R&D.

Being a member of Bologna process from 2005, Ukraine targeted to form the European Higher Education Area and forwarded the solution to elaborate and advance its education system along with developed European countries. Achieving this goal suggests the implementation of definite tasks, for instance, the adoption of world's credit system; facilitating students' and teachers' mobility, etc. Here we would like to focus on the latter aspect, namely, on academic mobility. Within three years after approving by the Cabinet of Ministers of Ukraine a resolution #579 "On Approval of the Regulation on the Procedure for the Implementation of the Right to Academic Mobility" the program is convincingly elaborating and extending. More and more higher educational institutions from EU are ready to sign agreements on academic cooperation. Let us take as an example *National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*, which runs 10 dual diploma programs as well as 4 exchange programs. The most popular programs are the double diploma with the University of Le Mans (France) and the University of Otto von Guericke (Germany), among the exchange programs - with the University College of Jove (Kingdom of Norway) [4].

Otherwise, there are a couple of aspects worthy of attention. The most apparent among them are:

- comparatively slow rates of performing the adoption of common system of credit transfer and unified standardized study curriculums, realization of standardized evaluation tools, which are the major means of integration of higher educational institutions of different countries into world system of higher education;

- relatively small number of papers released by Ukrainian universities and research centers, caused mostly by poor knowledge how to work with international bibliographic databases such as Web of Science or Scopus;

- scanty facilitating the mobility programs participation for the Ukrainian academic staff, as well as poor information on the point of available international mobility opportunities. These issues create unfavorable obstacles on the way of Ukrainian academic staff of improving qualification in the context of global trends of science development and adopt the best world practices.

Currently the Ukrainian universities are on their way forward standardization and harmonization of higher education and integrating into the world system of higher education, meeting a number of challenges and problems. The opportunities, obtained, give the perspectives for further development of Ukrainian system of higher education as well as for welfare of the country.

References

1. Мережа вищих навчальних закладів на початок 2017-2018 навчального року [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Вища освіта, 2011-2018]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/statti/10477-merezha-vyschyh-navchalnyh-zakladiv-na-rochatok-2017-2018-navchalnogo-roku> (дата звернення 22.10.2018). – Назва з екрана.

2. У 2018 році частка ВВП на освіту складатиме 6,7%, а зарплата вчителів зросте на 25% [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Урядовий портал, n.d.]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/u-2018-roci-chastka-vvp-na-osvitu-skladatime-67-zarplata-vchiteliv-zroste-na-25> (дата звернення 25.10.2018). – Назва з екрана.

3. Україна працює над новою візією науково-дослідницьких пріоритетів (R&D priority), які б сприяли досягненню Цілей сталого розвитку до 2030 року [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Міністерство освіти і науки України, 2017 – 2018]. – Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayina-pracyuye-nad-novoyu-viziyeyu-naukovo-doslidnickih-prioritetiv-rd-priority-yaki-b-spriyali-dosyagnennyu-cilej-stalogo-rozvitku-do-2030-roku-liliya-grinevich> (дата звернення 24.10.2018). – Назва з екрана.

4. Академічна мобільність [Електронний ресурс] : [Інтернет-сайт]. – Електронні дані. – [Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", 1998-2018]. – Режим доступу: <https://kpi.ua/mobility> (дата звернення 25.10.2018). – Назва з екрана.

Селезнь А. К. студентка, 2 курс, 17 група (ФРГТБ)
Ювковецька Ю. О., кандидат філософських наук, доцент кафедри
іноземної філології та перекладу
Київський національний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

Україна - батьківщина, якою ми можемо пишатися. Це держава, яка, не дивлячись на багато труднощів та перепон, все ж домоглася певної ваги в світовому суспільстві. Не у всіх галузях ця "вага" є однаковою, але в таких напрямках, як вища освіта, в тому числі й іноземних громадян, Україна впевнено перебуває в десятці кращих.

Не секрет, що в Україні, на сьогоднішній день, навчається велика кількість студентів з різних країн світу (близько 148 країн). І з кожним роком число приїжджих студентів має тенденцію тільки збільшуватися. Так з 2011 року по 2014 кількість іноземних студентів зросла на 20 000 чоловік (з 50 000 до 70 000). На поточний момент, ця цифра все ще залишається піковою, так як через виниклу з того року складну ситуацію в країні, кількість студентів значно впала (приблизно до 60 000 чоловік) [3, с. 104].

Згідно з законодавством нашої держави, іноземці в Україні можуть здобувати освіту українською, російською або англійською мовами, в залежності від запропонованих програм та рівня знання мови абітурієнтом.

Іноземні студенти мають можливість навчатися у більш ніж 240 вищих навчальних закладах і здобувати освіту за різними спеціальностями. Щороку вищі навчальні заклади України приймають студентів зі 150 країн світу.

Українські вищі навчальні заклади пропонують навчання на трьох рівнях вищої освіти зі здобуттям відповідних ступенів:

Перший рівень вищої освіти:

- Молодший бакалавр;
- Бакалавр;

Другий рівень вищої освіти:

- Магістр;

Третій рівень вищої освіти:

- Доктор філософії;
- Доктор наук [2].

В українських вищих навчальних закладах працюють досвідчені викладачі та професори, які мають високий рівень професійної підготовки та роблять навчальний процес цікавим та захопливим, створюючи всі умови для наукового та творчого розвитку студентів.

Інтерес до освітньої системи саме в Україні не дивний. У нашій країні знаходяться навчальні заклади різних видів: університети, академії, інститути, консерваторії, технікуми ... і всі вони можуть бути як на державній, так і на приватній основі. Близько 240 навчальних закладів здійснюють навчання іноземних студентів (державні) [3, с. 101].

Для студентів з іншої країни надаються практично ті ж умови навчання, що й для самих українців. У їх розпорядженні такі рівні вищої освіти, як бакалавр (або молодший бакалавр), магістр, доктор філософії, доктор наук. І такі ж форми навчання: заочний, денний і дистанційний [1].

Саме навчання зазвичай викладається українською або російською мовами, але останнім часом все частіше іноземним студентам пропонується навчання англійською. Ті студенти, які хотіли б вивчити українську або російську мови (для навчання / проживання), можуть це зробити протягом близько року на спеціальних додаткових курсах. Під час прийому на зарахування до ВНЗ, знання мови зазвичай не розглядається, як вирішальний чинник, більше уваги приділяється успішності абітурієнта в його минулому навчальному закладі. А вимоги до освоєння матеріалу й успішності іноземних студентів зазвичай кожен ВНЗ встановлює на свій розсуд.

Як вже було наведено вище, майже 150 різних країн щорічно надсилають своїх студентів, щоб ті мали можливість отримати освіту саме в Україні, але більше всіх студентів їде саме з таких країн: Азербайджан (10 000), Туркменістан (9 000), Індія (6 000), Нігерія (3 000), Марокко (3 000), Грузія (2 000), Йорданія (2 000), Ірак (2 000), Китай (2 000), Узбекистан (1 000). Також варто відзначити, що крім перерахованих здобути вищу освіту в Україні їдуть також європейські студенти (близько 5%). На питання, чому ж вони вибрали саме Україну відповідають по-різному: хтось хотів вивчити російську й українську мови, хтось розчарувався в системі освіти своєї рідної країни, когось притягнули ширші можливості в плані роботи, у когось в рідній країні цікавлять спеціальності й професії слабо розвинені в навчанні [3, с 103-104].

Отже, можна зробити висновок, що багатьох іноземців приваблює можливість отримання освіти в Україні з багатьох аспектів: від мови й можливості дізнатися історію країни, в якій навчаєшся до кар'єрних перспектив. Також варто зазначити, що українська освіта багато в чому є «золотою серединою» між ціною і якістю. При відносно невеликій вартості на освіту і проживання (у порівнянні, наприклад, з Великобританією), ми пропонуємо досить високий рівень підготовки по всіляких спеціальностях (особливо виділяють медичні та природно-технічні спеціальності), з можливістю в майбутньому знайти застосування цих знань.

Список використаних джерел:

1. Вища освіта іноземним громадянам; правила прийому іноземців та осіб без громадянства у 2018-2019 н. р. – URL: https://knutd.edu.ua/admissions_main/international_students_ukr/int_students_regulations/ (дата звернення 20.10.2018).
2. Сайт міністерства закордонних справ –URL: <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/5156>(дата звернення 20.10.2018).
3. Організація навчання іноземних студентів в Україні як чинник інтернаціоналізації вищої освіти / Ю. Гришук //Неперервна професійна освіта: теорія і практика// - Київ 2016р. – Вип. 1-2. – С. 101-105.

Syrova G.O., Doctor of Pharmacy, Prof.,
Tishakova T.S., PhD, ass. prof
Levashova O.L., PhD
Kharkiv National Medical University
(Kharkiv, Ukraine)

ORGANIZATION OF INTERNATIONAL STUDENTS TRAINING IN UKRAINIAN MEDICAL SCHOOL

Modern globalization processes and quick paces of development concern not only commercial and business organizations but also educational system. Nowadays all Bologna member countries find it necessary to follow common standards for estimating to maintain academic mobility and general international education programs that are main tools of increasing of quality of training and scientific research. That's why every higher educational establishment of Ukraine set a task to integrate in international space of higher education.

Kharkiv National Medical University (KhNMU) has been developing international field of action for a long time; principal directions of this action are the following: educational services for foreign students; participation in international grant programs, conferences, seminars; cooperation with foreign higher educational establishments.

More than 4000 international students from different countries are currently studying in KhNMU. In this regard organization of effective studying of foreign students which can assure high quality of education services and competitive capability of future doctors on the international labour market is very important. This task is complex and multidimensional.

The educative process of foreign students in higher educational establishment of Ukraine does not pass separately from external socio-cultural environment. That's why adaptation of foreign students to new environment is one of the main factors which influences on efficiency of studying. Adaptation of international students to studying in higher educational establishment is a study object in the research of majority of scientists [1 — 3]. These scientists consider that process of adaptation is difficult and it depends on climate conditions, working language, international staff of group. It may be said that this period of adaptation lasts for whole period of studying especially during first three years. Efficiency of this process depends on the teachers as carriers of professional values and as representatives of culture. Understanding this problem, staff members of dean office for international students and departments perform different educational events aim of which to introduce to Ukrainian traditions, holidays, sights of Kharkiv where students will live next 6 years. Besides in 2014 upon an initiative of graduands of KhNMU and with the assistance of rectorate and dean office Academic Society of International Medical Students (A.S.I.M.S) has been created, the purpose of which is to inform, help and support foreign medical students of the KhNMU in various aspects, including research work, conferences, articles publications, contests, debates, etc.

Another important factor that influences on efficiency of studying process of foreign students is a question of linguistic preparation. It should be noted that level of proficiency in working language is very different and sometimes it is not high. One of the compromise solutions of this problem is a creation of text-books and work-books where all studied material is given briefly, classified, without difficult phrases using tables, plots, figures, schemes that simplify understanding and systematizes students' knowledge. Additionally repository has been created on the base of library KhNMU where students can find methodological support for every studied discipline and take a look at scientific work of every department.

Typical training sessions such as lectures, practical classes, seminars, laboratory works are held in KhNMU for international student in working language. All the lectures are professed with multimedia and other current accessories. A computerized room is functioning, wherein computer-assisted students' knowledge test control and department's software are introduced. In the course of training in high school a student is faced with the necessity of systematic study of various phenomena. For example, students perform mental operations such as a comparison, analysis, synthesis. They even more often have a need to apply previously acquired knowledge to the analysis of new facts University teachers apply special approach to give lessons foreign students taking into consideration their basic knowledge, nationality and characteristics of head space.

Generally a lot of requirements are specified to the level of teacher's English proficiency in KhNMU because this has effect on information perceiving. Professional development, advanced training in English, necessity of constant development of linguistic skills is one of the key requirements applicable to teachers of KhNMU. From 2017, the management of the KhNMU, guided by the order number 13 of January 14, 2016 "On Approval of the Procedure for the Assignment of Scientific Rankings to Scientific and Research Workers", emphasizes the necessity of taking an international exam from the English language in order to obtain appropriate certificate at a level not lower than B2 [4]. Additionally teachers of KhNMU can visit English classes on the department of foreign language. University teachers should have higher pedagogical education and every 5 years they should attend a course of upgrade training. KhNMU offers teacher development course «School of young teacher» where university teachers improve their professional knowledge, competence, skill, and effectiveness. In the modern conditions of competitive capability of higher educational establishments scientific and academic staff should be foreign affairs experts who are able to create international links and be professionally mobile that contributes to reputation of KhNMU.

Undoubtedly, the training of foreign students in Ukraine has a number of logical problems and

peculiarities, but their solution and improvement of the education system will lead to an even greater increase in the prestige of Ukraine and Ukrainian universities, will strengthen their competitiveness at the international level.

References

1. Ivanon'kiv O. Adaptaciya inozemnyx studentiv do navchannya u vyshhyx navchal'nyx zakladaх Ukrayiny / Ol'ga Ivanon'kiv // Aktual'ni pytannya organizaciyi navchannya inozemnyx studentiv u yevropejs'komu osvith'omu prostori : materialy mizhnar. nauk.-metod. konf. 13–16 May 2014. – Ternopil', 2014. – p. 130–133.
2. Syrova G.O. Analiz problem adaptaciyi inozemnyx studentiv – pershokursnykiv do navchannya ta shlyaxy` yix vyrishennya / G.O. Syrova, V.O. Makarov, O.V. Savel'yeva, S.M. Kozub // Suchasni pidxody do vyshhoji medychnoji osvity v Ukrayini (z dystan cijnym pid'yednannjam VM(F)NZ Ukrayiny` za dopomogyu videokonferencz zv'yazku) : materialy XIV Vseukr. nauk.prakt. konf. z mizhnar. uchastyu, pry`svyachenoyi 60-richchyu TDMU (Ternopil', 18– 9 May 2017) : u 2 t. / Ternop. derzh. med. unt imeni I. Ya. Gorbachevs`kogo. – Ternopil': TDMU, 2017. – V. 2. – p.129– 133.
3. Kozhyna G. M. Psyxoprofilaktyka porushen` adaptaciyi pershokursnykiv do navchal'noji diyal'nosti u vyshhomu navchal'nomu zakladi v umovax kredytnomodul'noji systemy osvity / G. M. Kozhyna, L. M. Gumenyuk, K. O. Zelens'ka // Medychna psyxologiya. – 2011. – V. 6, # 4 (24). – p. 78
4. Order No 13 dated 14.01.2016 “Pro zatverdzhennya Poryadku prysvoyennya vchenyx zvan` naukovym i naukovopedagogichnym pracivnykam”.

Скрипачук О.П., викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії
Данилова О.О., викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії
ВНЗ «Перший Київський медичний коледж»
(м. Київ, Україна)

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Процеси глобалізації в сучасному суспільстві, взаємної інтеграції соціально-культурних традицій, політико-економічних факторів стали причиною переосмислення національної освітньо-виховної парадигми. Соціально-психологічний вектор розвитку суспільства є тим фактором, що визначає завдання освітньої системи в цілому та її зміст. Зміни в суспільстві повинні динамічно відображатися в навчальній сфері, аби рухатися в авангарді науково-технічного прогресу. Взаємопроникнення та поєднання соціальних, культурних, політичних та економічних факторів в житті сучасного суспільства, активна міграція фахівців та студентів вимагають якісної та швидкої інтеграції в освітню, виробничу та наукову сферу. Забезпечити цей процес повинна освітня галузь, що розробляє уніфікований підхід до підготовки фахівців у різних галузях, єдиної системи конвертації дипломів. Інноваційні науково-освітні технології сприяють появі нової генерації фахівців із сформованими компетентностями, високими мотиваційними характеристиками особистості до самоосвіти та саморозвитку. Диплом жодного вищого навчального закладу не може стати гарантом високого професіоналізму робітника без подальшого самостійного продовження освіти. Так як політичні аспекти розвитку української держави пов'язані з процесами євроінтеграції, то важливим елементом розвитку всієї системи педагогічно-виховного процесу є гармонійний перехід в євроосвітній простір, фундаментальними засадами якого є гуманізм, людиноцентризм, демократизація освітніх процесів. Важливим завданням сучасної педагогіки є поєднання найпрогресивніших педагогічних європейських досягнень із збереженням національних освітньо-виховних традицій, що ґрунтуються на менталітеті української нації та базовим підґрунтям яких є інтелектуальне надбання таких корифеїв української педагогіки як В.А.Сухомлинський, А.С. Макаренко, К.Д. Ушинський. На законодавчому рівні інтегративні процеси в освітньому полі були задекларовані такими історичними документами:

Велика Хартія Університетів. Болонья, Італія, 1988 рік.

Конвенція про взаємовизнання кваліфікації з вищої освіти. Лісабон, Португалія, 1997 рік.

Сорбонська декларація про узгодження структури системи вищої освіти. Париж, Франція, 1998 рік.

Декларація про узгодження спільних вимог, критеріїв та стандартів національних систем освіти. Болонья, Італія, 1999 рік.

Україна приєдналась до Болонської декларації в 2005 році.

В контексті інтернаціоналізації євроосвітньої навчально-виховної парадигми в систему української професійної підготовки спеціалістів є введення ECTS – європейської системи трансферних кредитів, що є фактично порівняльною характеристикою трудомісткості дисциплін. Це забезпечує визнання результатів освіти на міжнародному рівні. Модульна структура організації навчального процесу повинна сприяти подоланню негативних рис в освітньо-виховному полі України, насамперед низьку навчальну активність студентів протягом семестру. Активізація мотивації студентів до навчання, окрім соціально-економічних факторів, залежить від особистості викладача, його вміння організувати навчально-виховний процес, знайти підхід до кожного студента, розкрити його творчий професійний потенціал, зацікавити науково-пошуковою роботою [1]. Викладач завжди є взірцем для наслідування як професіонал та носій певних морально-етичних норм. Тому важливо створити умови для творчої реалізації викладача як основного елементу впливу на якість підготовки спеціалістів різних професійних напрямків. Навчально-методичне підґрунтя самостійної роботи студентів, відповідна матеріально-технічна база є тією рушійною силою у формуванні компетентностей, що ґрунтується на глибокому засвоєнні знань. Лише самостійне осмислення навчального матеріалу, процеси аналізу, синтезу дають імпульс творчому розвитку майбутнього професіонала [3]. В позааудиторний час науково-пошукова робота студентів може проводитися у вигляді конференцій, диспутів, олімпіад, конкурсів. Науково-пошукова робота в студентських гуртках сприяє розвитку організаційних, інформаційних, інтелектуальних, комунікативних навичок [2]. Система освіти в цілому несе соціальну відповідальність за формування особистості людини як певну сукупність цінностей, морально-психологічних якостей, що виступають рушійною силою поведінкових характеристик. Розвиток природних якостей особистості, таких як любов до Батьківщини, бажання сприяти її розвитку, розквіту в системі демократичних країн Європи є важливою ланкою кожного рівня освітньо-виховного процесу. Людина з вищою освітою не можлива без активної громадянської позиції патріотизму, яка є квінтесенцією морально-етичних якостей особистості. Реалізація сучасних підходів до навчально-виховного процесу в закладах професійної підготовки повинна сприяти розвитку конкурентоспроможності наших спеціалістів на ринку праці в країнах світу.

Список використаних джерел

1. Чайковський Ю. Перспективні напрямки впровадження інноваційних освітніх технологій у вищих медичних навчальних закладах / Ю. Чайковський, О. Ільченко, Т. Козицька // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. - 2011.-Вип. XL, Ч.3.-С. 181-183
2. Николаева Л.Н. Проблема формирования общеучебных умений и навыков у учащихся в контексте стандартизации образования//Образование и общество.-№3(56).-2009.-С.36-40
3. Бойко Н.І. Інформаційно-пошукові технології як засіб оптимізації самостійної роботи студентів// Наукові записки:Збірник наукових статей НПУ імені М.П. Драгоманова,2008. – Випуск 72.-С.70-78

Соловйова Д.П., студентка 2 курсу, групи МТп-71,
Алещугіна Н.О., к.е.н., доц.
*Чернігівський національний технологічний університет,
(м.Чернігів, Україна)*

ОСВІТНІЙ ТУРИЗМ В УГОРЩИНІ

Вихід України на міжнародні ринки поставив перед нею нові виклики, пов'язані з конкурентоспроможністю її товарів та послуг. Освітні послуги – не виняток. Українські абітурієнти, обираючи місце майбутнього навчання, все частіше обирають зарубіжні вузи. Основними мотивами такого вибору є бажання отримати якісну освіту, диплом

європейського зразка та залишитись на роботу в європейських країнах, які мають вищий, ніж в Україні рівень життя та заробітної плати.

Велика кількість країн з радістю відгукується на попит і відкриває свої двері для іноземних студентів. Такі країни як Німеччина, Польща, Чехія, Франція та Великобританія надають стипендії та гранти для навчання громадянам інших країн. Нині, за оцінками експертів, за кордоном навчається від 50 до 55 тис. українців [1].

Однією з країн Європейського Союзу, що має можливість приймати у себе українців є Угорщина. Сама країна має давні традиції розвитку освіти: перші університети були відкриті тут у XIV ст. у містах Печ та Буда.

Система вищої освіти в Угорщині є дуалістичною, тобто передбачає співіснування університетів і коледжів. Деякі коледжі входять до складу університетів і мають при них статус «коледжів-факультетів». Курс навчання за програмою коледжу (випускники отримують ОКР бакалавр) триває від 4 до 5 років, курс навчання за університетською програмою (ОКР магістр) від 4 до 5 років. Виняток становлять медичні університети, де тривалість навчання становить 6 років [2].

Іноземні студенти приїжджають до Угорщини на навчання по декільком причинам:

- країна може надати різні види стипендій;
- якщо не вдасться отримати стипендію, то плата за навчання набагато нижча, в порівнянні з іншими країнами Європейського Союзу;
- предмети в університетах викладаються англійською, угорською та німецькою мовами;
- вартість проживання у гуртожитку, витати на харчування та одяг невеликі;
- у іноземних студентів є можливість подорожувати усією Європою;
- Угорські дипломи визнаються не тільки в країнах Європи, а й в Австралії, США, Канаді.

- багато вищих навчальних закладів пропонують подвійні дипломи та стажування за кордоном [3].

На відміну від України, в Угорщині можна поступити в коледж або університет тільки по досягненні повних 18 років. Вступ до угорських вузів можливий на підставі атестата української середньої школи. Абітурієнти, що вступають на англомовні програми, повинні підтвердити рівень володіння мовою: надати результати міжнародних іспитів, здати вступний тест на базі університету або показати сертифікат на знання мови. Передбачено навчання на інших, більш поширених мовах, таких як: німецька, англійська, французька, але тільки на платних засадах [4].

Також для майбутніх студентів проводяться два види підготовчих курсів. Перший вид – мовний, що дозволить вивчити потрібну мову та покращити розмовні навички. Другий вид – включає в себе не тільки вивчення мови, але ще й тих дисциплін, за якими проводиться відбір вступників. Часто фінальний іспит з цих курсів зараховують як вступний в університет.

Не так давно, уряд Угорщини виділив 100 стипендій для українських студентів. Ця програма називається «Stipendium Hungaricum». Студенти можуть проходити повний або частковий курс на рівні бакалавр, магістр або кандидат наук.

Стипендії на навчання у вищих закладах Угорщини мають такий розподіл:

- 40 стипендій щороку за бакалаврськими та магістерськими програмами за гуманітарними, суспільствознавчими, технічними та медичними напрямками підготовки,
- 20 стипендій щороку за магістерськими програмами повного циклу за технічним та медичним напрямками,
- 40 стипендій щороку для навчання в аспірантурі у будь-якій галузі, що становить інтерес.

Обов'язковим, в такому разі, є підготовчий курс, який триває 1 рік. В тому разі, якщо студент не отримав бажаної стипендії, оплата за навчання коштує від 4200 євро (в залежності від коледжу або університету) [5].

Тож, освіта в Угорщині, має чимало переваг. Країна створює та реалізує цільові програми для приваблення студентів з інших країн Східної Європи, зміцнення власного кадрового потенціалу. Досвід Угорщини варто використовувати і Україні, яка може бути привабливою для студентів з країн Закавказзя та Середньої Азії.

Список використаних джерел

1. Кількість українських студентів за кордоном продовжує стрімко зростати [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/life/_kilkist-ukrayinskih-studentiv-za-kordonom-prodovzhuye-strimko-zrostati/768831
2. Освіта в Угорщині. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.uad.lviv.ua/studentu/konkursy-konferentsii-vystavky/39-naukova-diialnist/naukovi-tovarystva-studentiv-aspirantiv-doktorantiv-i-molodykh-vchenykh/mizhnarodni-stypendii-hranty/stypendiini-prohramy/85-uhorshchyna>
3. Навчання та вища освіта в Угорщині. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kudapostupat.ua/navchannya-v-ugorshhyni/?fwp_paged=4
4. Вища освіта в Угорщині. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukr.iqconsultancy.com.ua/countries/hungary/>
5. Стипендіальна програма «Stipendium Hungaricum». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://za-kordon.in.ua/uk/statti/navchannia-za-kordonom/341-bezkoshtovne-navchannya-v-ugorshchini>

Тарасенко І.О., д.е.н., професор;

Цимбаленко Н.В., к.е.н., доцент;

Тарасенко О.С., аспірант,

*Київський національний університет технологій та дизайну
(м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЇЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

В сучасних умовах вища освіта, як суттєвий чинник забезпечення конкурентоспроможності та економічної безпеки країни, є найбільш вразливою ланкою для викликів глобалізації і внутрішніх загроз. З іншого боку, в умовах загострення фінансово-економічної та політичної ситуації в країні можливості забезпечення стійкого розвитку національної економіки на інноваційних засадах визначаються рівнем розвитку людського капіталу, освіти і науки, обсягом інвестованих у ці сфери ресурсів. З огляду на зазначене інвестиції у розвиток вищої освіти, де, перш за все, формується людський капітал, є на даному етапі найбільш ефективними та пріоритетними, оскільки потенціал більшості галузей економіки залежать від професійного рівня працівників. Це особливо актуалізується в умовах формування економіки знань, коли система вищої освіти є основою розвитку економіки, соціально-економічного прогресу країни.

Слід зазначити, що зовнішнє середовище сучасного ЗВО розвивається більш швидкими темпами, ніж інструментарій, засобами якого можна отримати аналітичну інформацію для управління його економічною безпекою. З огляду на це, особливого значення набуває аналіз і прогнозування загроз економічній безпеці системі вищої освіти загалом та окремого ЗВО як елемента цієї системи, що зумовлюються змінами у зовнішньому середовищі та глобальними тенденціями соціально-економічного розвитку, а також дослідження можливих напрямів подолання виявлених загроз.

Тенденції та перспективи розвитку вищої освіти України в сучасних умовах визначаються множиною проблем, небезпек і ризиків, виникнення яких обумовлене дією макроекономічних чинників. Так, аналіз статистичних даних і наукових праць, присвячених питанням економічної безпеки України та її окремих елементів, дозволив зробити висновок про суттєве погіршення соціально-економічної ситуації в країні протягом останніх років.

Реакцією населення України на суттєве погіршення економічних умов стало посилення міграційних процесів. Результати досліджень науковців в рамках проекту «Моніторинг української міграції: вимушена і трудова мобільність» (2015-2016 рр.) [1, с. 30], а також «Міграція в Україні: факти і цифри» (2016 р.) [2], підтверджують наявність таких

міграційних тенденцій: зростання в Україні чисельності емігрантів при скороченні кількості імігрантів і, як результат, втрата частини економічно активного населення; переорієнтація міграційних потоків до країн ЄС за рахунок скорочення міграції до Російської Федерації.

Серед специфічних рис міграційних процесів 2014-2016 рр. експерти відзначають [1, с. 30-32]: зростання популярності отримання освіти в країнах ЄС; підвищення чисельності українців, які планують працевлаштування за кордоном, особливо серед молоді; прагнення уникнути військової служби.

Слід зазначити, що до причин розглянутих явищ необхідно віднести також наслідки військового конфлікту на Сході України і поглиблення кризових явищ в економіці, серед яких: зростання безробіття та темпів інфляції, падіння рівня життя населення та відповідне зростання рівня бідності; значна обмеженість можливостей влаштуватись на роботу відповідно до отриманої освіти, навичок та досвіду.

За умови ж загострення економічної і політичної ситуації в країні, що може спричинити збільшення відтоку абітурієнтів до країн Європи, ситуація в українській вищій освіті може значно погіршитися. Це вимагає від уряду негайних дій, спрямованих на збереження молоді частини населення, яка є основним джерелом формування і примноження людського капіталу країни.

Крім того, скорочення чисельності абітурієнтів внаслідок негативних міграційних процесів відбувається в умовах складної демографічної ситуації, що також становить загрозу для економічної безпеки українських ЗВО і України в цілому. Динаміка загальних коефіцієнтів народжуваності, смертності та природного приросту населення в Україні свідчить про погіршення демографічної ситуації в Україні з початку 90-х років ХХ ст., оскільки має місце негативний природний приріст (убуток) населення. Демографічна ситуація в Україні не є унікальною. Тенденції старіння населення, зниження рівня народжуваності та відповідного скорочення чисельності студентів університетів є характерними для абсолютної більшості країн ЄС і країн колишнього СРСР, що підтверджується дослідженнями, представленими в працях [3-4]. Так, як зазначається на сторінках електронного видання «Кореспондент.net», «... населення європейських країн в середньому старше жителів інших частин світу. До такого результату прийшли співробітники Берлінського інституту населення і розвитку в соціологічному дослідженні». Це, як зазначає видання, може зумовити низку проблем, серед яких: проблеми з виплатою пенсій та соціальної допомоги у майбутньому, проблеми з пошуком висококваліфікованих кадрів. У 2015 році показник смертності в 28 державах-членах ЄС перевищив показник народжуваності вперше з часів Другої світової війни. Проте, згідно з прогнозами, населення Європейського Союзу продовжить рости і збільшиться з 510 до 529 мільйонів чоловік до середини століття завдяки іммігрантам з інших країн [5]. Зокрема, нинішня міграційна криза і пов'язаний з ним приплив населення до країн ЄС (а, отже, відтік населення з країн походження мігрантів) позитивно вплинули на демографічну ситуацію в Європі. Дослідження також виявило демографічну неоднорідність Європи: так, в країнах Центральної, Західної і Північної Європи в найближчому майбутньому очікуються відносно високі показники народжуваності та імміграції. Країнам Південної і Східної Європи, навпаки, загрожують демографічні втрати. Що ж стосується України, то число дітей, як зазначається в [5], за 25 років (включно по 2017 рік) в країні скоротилося вдвічі.

Таким чином, найсуттєвіша на сьогоднішній день, на думку авторів, загроза економічній безпеці українських ЗВО – скорочення контингенту студентів – визначається дією негативних демографічних та міграційних процесів, які, в свою чергу, є наслідками тривалої економічної та політичної кризи, значного погіршення рівня життя населення.

Зазначене дозволяє висловити припущення про доцільність використання процесу інтернаціоналізації освіти з метою забезпечення притоку іноземних студентів до вітчизняних ЗВО; підвищення якості освіти, академічної мобільності та кваліфікації викладачів і науковців; збільшення обсягів і диверсифікації джерел фінансування ЗВО.

Відповідно до «Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року», основною її метою визначено «створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір» [6]. Водночас, на європейському ринку освітніх послуг українські ЗВО залишаються неконкурентоспроможними, що підтверджується посиленням трудової та академічної міграції українців до країн ЄС, а привабливість українських ЗВО серед студентів-іноземців з таких країн як Туркменістан, Азербайджан, Ірак, Індія, Нігерія, Марокко, Йорданія, Ірак, Китай, Грузія, Узбекистан, Туреччина пояснюється, перш за все, невисокою вартістю навчання і проживання в Україні [2, с. 23].

Крім того, забезпечення економічної безпеки ЗВО вимагає врахування ризиків, що супроводжують процес інтернаціоналізації освіти а саме: втрата національної цілісності через еміграцію українців до країн ЄС і одночасну іміграцію до України осіб з менш розвинених країн; значна комерціалізація вищої освіти; відтік талановитої молоді закордон.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що саме складні економічні умови в Україні є однією з основних причин низького рівня конкурентоспроможності вітчизняних ЗВО на європейському ринку освітніх послуг і, як наслідок, суттєвого скорочення чисельності абітурієнтів. Для вирішення зазначеної проблеми на етапі реформування системи вищої освіти в умовах її інтернаціоналізації необхідно розробити заходи, спрямовані на максимальне використання наявних конкурентних переваг, а саме: поглиблення та диверсифікація співпраці з країнами, зацікавленими в академічній іміграції до України (Туркменістан, Азербайджан, Ірак, Китай, Марокко, Нігерія, Йорданія та ін.); налагодження партнерських зв'язків із університетами країн ЄС з метою реалізації проектів, що надають можливість отримати диплом європейського зразка, навчаючись в Україні.

Список використаних джерел

1. Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність (2015-2016) за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду [Електронний ресурс] / Під редакцією Душана Дрбохлава, Марти Ярошевич // Громадська організація «Європа без бар'єрів»: [Офіційний веб-сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf>. – Дата останнього доступу : 19.07.2018. – Назва з екрану.
2. Міграція в Україні: факти і цифри. 2016. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні [Електронний ресурс] / Міжнародна організація з міграції: [Офіційний веб-сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf. – Дата останнього доступу : 19.07.2018. – Назва з екрану.
3. Зелікова Ю.А. Старееющая Европа: демография, политика, социология. – СПб.: Норма, 2014. – 224 с.
4. Зонин Н. А. Демографические факторы и объем рынка высшего образования (на примере Калининградской области) / Н.А. Зонин, В.Е. Лунин // Молодой ученый. — 2015. — №10.2. — С. 31-34. — Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/90/19053/> – Дата последнего просмотра : 23.10.2018. – Название с экрана.
5. В странах ЕС демографический кризис – исследование [Электронный ресурс] / Журнал «Корреспондент.net»: [офиц. веб-сайт]. – Режим доступа : <https://korrespondent.net/world/3871905-v-stranakh-es-demograficheskiy-kryzys-sledovanye>. – Дата последнего просмотра : 25.10.2018. – Название с экрана.
6. Стратегія реформування системи вищої освіти в Україні до 2020 року [Електронний ресурс] / ОСВІТА.UA: [веб-сайт]. – Електрон. дані. – Київ, 2018 – Режим доступу: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf. – Дата останнього доступу : 05.09.2018. – Назва з екрану.

Трима К.А., к.політ.н., п.н.с.

Інститут вищої освіти НАПН України

(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЮ ЗВО В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В сучасному освітньому просторі міжнародні, регіональні, національні та локальні громадські організації стають активними учасниками освітнього процесу, приймаючи участь в різних аспектах його функціонування. На стала виключенням сфера інтернаціоналізації діяльності закладів вищої освіти. Саме участь ЗВО у роботі наднаціональних громадських

асоціаціях, членство в освітніх мережах, робота з благодійними фондами формує певний сектор інтернаціоналізації діяльності вищих навчальних закладів. В розвитку сучасної освіти інтернаціоналізація вищої освіти повинна займати провідне місце в академічній діяльності та стати одним з показників при загальному моніторингу забезпечення якості освіти. Тому вивчення ролі, яку відіграють громадські організації різного рівня, стає актуальною теоретичною та прикладною задачею

Перший аспект, пов'язаний з впливом НДО на феномен інтернаціоналізації пов'язаний насамперед зі спробами надати якісну та кількісну оцінку реалізації стратегій інтернаціоналізації. Інструментами такої оцінки та її розробниками стають не університети або національні органи з забезпечення якості освіти, а певні освітні організації. Так, наприклад, реалізувався проект підрозділу інституційного менеджменту вищої освіти (ІМНЕ) та Асоціації академічного співробітництва (АСА) – Проект із моніторингу якості інтернаціоналізації (ІQRP). Експерти з інтернаціоналізації назвали проект Проект із моніторингу якості інтернаціоналізації (ІQRP) спеціальним моніторингом ступеня відповідності досягнутих результатів по відношенню до перспективних проектів у вищому навчальному закладі. [4, с. 49]. Розробляючи критерії якості вищої освіти за таким критерієм як інтернаціоналізація діяльності вищого навчального закладу, розробники моніторингової системи ставили за мету створити пул з внутрішніх університетських експертів, так і їхніх колег-експертів з інших навчальних закладів, які б в межах багатоетапної програми програма, яка б оцінювала інтернаціональну діяльність закладів вищої освіти. Ініціатором створення такої програми стало функціонально-структурне об'єднання роботи міжнародних громадських організацій та самих університетів. В межах самоаналізу заклад вищої освіти вивчає раніше визначені завдання і цілі діяльності в сфері інтернаціоналізації. Зовнішній моніторинг експертами організацій надає можливість оцінити інтернаціоналізацію діяльності закладу у позаінституційній площині та отримати коментарі експертів щодо співвідношення досягнутих та бажаних результатів в процесі реалізації стратегій інтернаціоналізації. По завершенню роботи група експертів зовнішнього моніторингу залишає рекомендації щодо покращення якості міжнародного виміру в діяльності закладу і тим самим ініціює післямоніторинговий етап. Отже, критерії ІQRP – це частина циклічного процесу на шляху до покращення якості вищої освіти за рахунок впровадження інтеркультурного виміру в академічну і організаційну діяльність ВНЗ, функціональну частину якого забезпечують громадські організації, які об'єднують експертів міжнародного класу.

Все зростаюча важливість інтернаціоналізації у вищій школі, з одного боку, і різноманітність обґрунтувань, підходів та стратегій установ та програм, з іншого боку, закликають до оцінки якості інтернаціоналізації на програмному та інституційному рівнях та вимагають створення системи сертифікації, що визначає прогрес та статус інтернаціоналізації на програмному та інституційному рівнях. Але постає задача організації такої сертифікації, бо національні органи функціонально не пристосовані до виконання такої задачі, але подібні обов'язки можуть бути покладені на міжнародні асоціації. На думку Ганса де Віта, «Обґрунтування системи сертифікатів для інтернаціоналізації була описана фламандською робочою групою як занадто багато про «чому» і занадто мало про «як» та які показники якості інтернаціоналізації можуть бути використані» [1]. Й враховуючи, що ІQRP критерії для оцінки якості освіти в контексті інтернаціоналізації не були прийняті, є сенс розглянути потенційні можливості використання таких асоціацій як; Міжнародна асоціація університетів, Європейська асоціація університетів тощо в контекст подальшого пошуку відповідного інструментарію, а також – до залучення їх до діяльності, пов'язаної безпосередньо з сертифікацією інтернаціоналізаційної діяльності університетів.

На основі цих спостережень видається доцільним розробка цілісної системи сертифікації інтернаціоналізації. Експерти вважають доцільним рекомендувати врахувати наступні характеристики в цій сертифікації:

- «використання різних рівнів оцінки, щоб показати стан інтернаціоналізації (що було досягнуто до теперішнього часу) та забезпечити стимули для вдосконалення (потенціал) –

даний напрям організаційно легше реалізувати міжнародним асоціаціям, які на національному рівні можуть збирати пули різних експертів з будь-якого університету світу;

- сертифікація повинна бути доступною щонайменше на рівні програми або комбінації програм (бакалавр та / або майстер, школи / факультету) – даний напрям потенційно можна реалізувати шляхом співпраці національних органів з регулювання освіти та відповідних відділів міжнародних організацій;

- увагу слід зосередити на тому, як інтернаціоналізація сприяє підвищенню загальній якості, оцінюючи якісні показники (бачення, зміст, тимчасові елементи та результати) та використовуючи кількісні показники (наприклад, показники мобільності персоналу) як допоміжні елементи – залучення міжнародних асоціацій надають можливість порівнювати статистичну інформацію не лише в межах ЗВО однієї країни, а різних раїн та регіонів світу;

- сертифікація повинна бути втілена у вигляді регіонального (європейського) або міжнародного сертифікату, як результат порівняння в міжнародному контексті – приєднання ЗВО до міжнародної асоціації з членськими внесками для реалізації оцінки інтернаціоналізації, створить можливість реалізувати саму процедуру сертифікації, яку проводити на національному рівні не функціонально;

- оцінювання повинна проводити команда, яка поєднує в собі експертів з вищої освіти та стандартів забезпечення її якості, а також включати експертів, які мають міжнародний досвід, що організаційно легше реалізувати в межах освітньої асоціації, бо за змістом діяльності вона вже передбачає наявність пулу експертів» [4].

Міжнародні організації розробляли й інші міжнародні проекти для оцінки інтернаціоналізації розроблялися, наприклад ОЕСР у січні 2008 року було започаткувала проект АНЕЛО (Assessment of High Education Learning Outcome) [5, с. 157]. Це перший міжнародний проект, в межах його досліджується якість вищої освіти студентів, які навчаються в різних культурних та інституціональних контекстах у 16 країн на 5 континентах. У даному проекті взяли участь 248 навчальних закладів та близько 23 000 студентів із країн-учасниць. Тобто, процес оціни та сертифікації інтернаціоналізації національних ЗВО з боку міжнародних організацій різного рівня триває.

Третій аспект взаємозв'язку громадських організацій та процесу інтернаціоналізації функціональний. Мобільність студентів та викладачів реалізується різноманітними державними та регіональними програмами, участь в яких також є показником якості освітніх послуг, які надаються тим чи іншим вищим навчальним закладом. Абсолютна більшість таких програм використовує неприбуткові організації як механізм отримання ресурсів для діяльності. Серед них: ERASMUS, COMETT, LINGUA, LEONARDO, COMENIUS тощо. Не менш відомими є програми SOCRATES і TEMPUS.

Характерним при цьому є те, що часто процеси студентської і викладацької мобільності бувають тісно взаємопов'язані. Програми мобільності студентів, аспірантів та докторів включає компоненти навчання, досліджень і викладання. Для цього європейські вищі навчальні заклади, наприклад, об'єднуються для заохочення мобільності аспірантів. Так була створена мережа бізнес-шкіл, що пропонують докторські програми (European Doctoral Education Network – EDEN). Ця система функціонує в рамках Європейського інституту досліджень у галузі менеджменту (European Institute of Advanced Studies in Management), створеного в 1972 р. як співдружність провідних дослідників у галузі менеджменту (включаючи такі напрями, як облік та аудит, фінанси, управління персоналом, економіку, інформаційні системи в бізнесі, міжнародний бізнес, маркетинг, кризовий менеджмент, стратегічний менеджмент тощо). За щорічний внесок 4000 євро ВНЗ, що стає членом цієї організації, отримує доступ до мережі, яка об'єднує більше 20 тисяч професорів і дослідників; можливість участі в усіх семінарах і конференціях; допомогу в установленні академічних і дослідницьких контактів в Європі; доступ аспірантів до мережі спеціальних програм і семінарів; допомогу і консультації в управлінні проектами, що фінансуються ЄС [2].

Таким чином, інтернаціоналізація освітньої діяльності реалізується на практиці через координацію численних зусиль урядових, недержавних і міжнародних організацій, розширення прямої участі установ вищої освіти в багатонаціональних програмах, заохочення двосторонніх і багатосторонніх проєктів окремих університетів. Громадські організації різного рівня є організаційно-функціональним механізмом для реалізації стратегій інтернаціоналізації ЗВО та водночас можуть бути використані для кількової та якісної оцінки інтернаціоналізації та її сертифікації.

Список використаних джерел

1. de Wit Hans Trends, Issues and Challenges in Internationalisation of Higher Education 2011 / Hans de Wit, Centre for Applied Research on Economics & Management, School of Economics and Management of the Hogeschool van Amsterdam. – 131 p. – P. 58.
2. European Doctoral Education Network. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.eiasm.net/academic-council/introduction>
3. Knight Jane Higher education in turmoil. The changing world of internationalization / Jane Knight. – the Netherlands: Sense Publishers, 2008. – URL: <https://www.sensepublishers.com/media/475-higher-education-in-turmoil.pdf>
4. OECD. Quality and Internationalisation in Higher Education – Paris: OECD, 1999 – 268 p.
5. Татомир І. Л. Роль міжнародних інституцій у забезпеченні якості вищої освіти / І. Л. Татомир // Глобальні та національні проблеми економіки – №2 – 2014 – С. 153-158.

Турмис О.В., кандидат філологічних наук
Військова академія (м. Одеса)
(м. Одеса, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАДЛЯ УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В НАТО: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вивчення англійської мови військовослужбовцями ЗС України – справа не нова: ще з початку 90-х і аж дотепер для українських військових мовне питання є питанням взаємодії з військовослужбовцями армій різних країн, одним із головних напрямків забезпечення вдалої інтеграції України в структуру НАТО, офіційною мовою якої є англійська [1].

На тому, що українським військовим потрібно навчитися спілкуватися з колегами із країн-членів НАТО однією мовою не раз наголошував Міністр оборони України генерал армії України Степан Тимофійович Полторак, кажучи, що питання англомовної компетентності українських військових – «найперше завдання, яке нам треба виконати для досягнення сумісності з Альянсом». збільшення контактів українських військових з представниками інших країн, ускладнення завдань, які вони повинні виконувати разом, потребує глибокого знання англійської не лише від українських перекладачів чи командирів підрозділу, а й від великої кількості рядових виконавців [2].

Звісно, підготовка українських військових за стандартами світового рівня вже триває. Перспектива одержання дипломів міжнародного зразка є привабливою, як для курсантів, так, і для офіцерів, які вже кілька років тому закінчили навчання. Тенденцією сьогодення є незалежне державне оцінювання вмінь та навичок з іноземної мови для всіх без виключення випускників військових вищих навчальних закладів. Це буде запорукою того, що курсанти, знання яких будуть відповідати стандартизованому мовленнєвому рівню SMP-2 (функціональний, визначається за розділом STANAG 6001 Договору про стандартизацію НАТО) [1], [4], зможуть вільно спілкуватися в усіх повсякденних звичних ситуаціях. А за умови припущення помилки у спілкуванні, акт комунікації не спотвориться і вони зможуть в цілому порозумітися із співбесідником.

В той же час, наразі завданням підготовки офіцерських кадрів з іноземної мови є таке оволодіння іноземною мовою, яке максимально наблизить одержані знання до сучасних реалій життя в армійському середовищі, виконання бойових завдань і професійного спілкування з військовими фахівцями інших країн для забезпечення взаємосумісності

підрозділів (частин, з'єднань) під час проведення миротворчих і інформаційних операцій, для роботи офіцерів у багатонаціональних штабах та для їх оперативного ознайомлення з передовим зарубіжним військово-професійним потенціалом з урахуванням актуальних саме для українських військових потреб, обумовлених досвідом АТО (СМР-3 (професійний, за розділом STANAG 6001 Договору про стандартизацію НАТО)) [4].

Зазначимо, що якщо на початку 2014 року багато програм з вивчення офіційної мови Євroatлантичного альянсу були закриті: значна кількість військовослужбовців зі зброєю рушила на Схід та Південь України захищати кордон держави, то в останні роки вивчення англійської як мови спілкування українських військових з військовослужбовцями країн-членів НАТО значно активізувалося. Окрім занять з іноземної мови із курсантами вищих навчальних закладів, які ведуть підготовку військових для української армії,

Паралельно, з метою здійснення загальної та спеціальної мовної підготовки військовослужбовців та працівників Збройних Сил України (далі - особовий склад), яким знання іноземних мов необхідно для виконання службових обов'язків, проходження військової служби (роботи) або навчання, в тому числі за кордоном, розробляються та впроваджуються програми вивчення іноземної мови на курсах іноземних мов у Збройних Силах України [1],[3] для досягнення офіцерами потрібного стандартизованого мовленнєвого рівня (СМР 1, 2, 3) [4] та надання знання основної та спеціальної іноземної військової підготовки а також у військових частинах у складі груп в системі командирської підготовки.

Крім того, вивчення англійської проходить за участі іноземних інструкторів в рамках операцій Збройних Сил Великої Британії «ORBITAL» та Збройних Сил Канади «UNIFFIER» в Україні. Звичайно, під час підготовки фахівців з тактичної медицини, автономного виживання на місцевості, з протидії вибуховим пристроям, з безпеки польотів, тощо, удосконалення іноземної відбувається як супутнє явище, але це не зменшує його ефективності [1]. Адже, насправді, спілкування із носіями мови є включенням в мовне середовище. Відомо, що досконало оволодіти іноземною мовою можна тільки тоді, коли людина має бажання, а ще краще, коли вона періодично «включається» в мовне середовище, – на чому зауважив начальник управління персоналу – заступник начальника штабу Командування Повітряних Сил полковник Олександр Лівіцький.

Здавалося б, за умови, що бажання нашим військовим не бракує, можливості до опанування мов у вигляді навчальних засобів чи кваліфікованих носіїв мови теж є, тоді що ж заважає військовим / майбутнім військовим на цьому шляху?

На наш погляд це – не зовсім вдале поєднання практичних занять з іноземної мови із виконанням завдань з бойової, фізичної підготовки та виснажливими виїздами на полігон.

Адже, за будь-яких зусиль, як з боку викладачів, так і з боку тих, хто намагається опанувати мову, вивчення іноземної мови майже унеможливується через виконання інших службових обов'язків. Вивчення мови – це процес, а процес має тривати одним блоком, а не уриватися на пів-слові [2], викликаючи психоемоційне напруження від розосередження зусиль та уваги у супроводі із стресом через брак фізичних сил після виснажливих тренувань.

Якщо на плідне тренування із повним зануренням у дисципліну (під час військового стажування / польового виходу) для вдосконалення практичних фізичних навичок з військових дисциплін за спеціальністю відводиться по 3-4 тижні поспіль декілька разів на рік, то на вдосконалення та розвиток розумових здібностей та операцій мислення (опанування гуманітарного блоку дисциплін, в тому числі іноземної мови) час надається за методом виключення – вільний від дисциплін за спеціалізацією.

Звісно, військова спеціалізація передбачає орієнтування на практичні військові дисципліни з пріоритетом фізичної підготовки, але це не має перешкоджати нормальному процесу опанування загальногуманітарних дисциплін та всебічному розвитку майбутнього офіцера як особистості.

Фізична сила – вагома складова обороноспроможності армії, але, без інтелектуальної складової, вона – ніщо. Майбутнє обороноспроможності армії за передовими наукоємними технологіями, а, тим часом, науці (гуманітарному блоку дисциплін) увага приділяється в останню чергу.

Здатність до того, щоб залишатись неушкодженим на полі залежить не лише від фізичної сили, але й від вміння нею скористатися – розсудливо, помірковано...

Схиливши важелі між фізичним і духовним розвитком майбутніх офіцерів у бік фізичної сили, ми одержимо спеціалістів, в яких, в кращому випадку, розум буде конфліктувати із кінцівками, а в гіршому – «людина розумна» перетвориться на безглузлого робота-вбивцю. Недарма індійська філософія каже, що: «У вас тим менше шансів перетворитися на терориста, чим більше мов ви опанували» (У. Чатерджи) [5].

Беручи до уваги, що досконалість не може знати меж, хочеться закликати усіх причетних до цієї справи більш розсудливо ставитись до паритетного вирішення питання пропорції між розумом та силою і надавати змогу майбутнім захисникам Вітчизни розвиватися всебічно і рівномірно, адже «вивчення мови, – за відомим висловом, – робить із людини людину стільки разів, скількома мовами вона володіє».

Список використаних джерел

1. Іванцова О. П., Інтенсифікація мовної підготовки. Тези доповідей XVI наук.-метод. конф. Проблеми та напрями вдосконалення підготовки військових фахівців з урахуванням досвіду антитерористичної операції у східних областях України / М-во оборони України. – Житомир : ЖВІ, 2017. – С.5-6.
2. Кобяков С. В., Стратегії розвитку розмовних навичок за стандартами НАТО в різнорівневій групі військовослужбовців. Тези доповідей XVI наук.-метод. конф. Проблеми та напрями вдосконалення підготовки військових фахівців з урахуванням досвіду антитерористичної операції у східних областях України / М-во оборони України. – Житомир : ЖВІ, 2017. – С. 9-10.
3. Наказ міністерства оборони України Про затвердження Інструкції про курси іноземних мов у Збройних Силах України від 15 червня 2017 р. за N 746/30614
4. Угода про стандартизацію STANAG 6001 рівні мовленнєвої компетенції 5-е видання 11 грудня 2014 NSO (об'єднаний)1530 (2014)NTG/6001 <http://nuou.org.ua/pro-universitytet/dokumenty/finish/9-osvithnia-dialnist/1653-uhoda-pro-standartyzatsiiu-stanag-6001-rivni-movlennievoi-kompetentsii/0.html>
5. Чатерджи С. К. Сокровенная мудрость Индии / Фонд духовной культуры мира. — М.: Сфера, 2001. — 222 с. — ISBN 5-93975-016-8.

Усик В.І., к.е.н., доцент,

*ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
(м. Київ, Україна)*

ФІНАНСОВІ ПРАВИЛА УРЯДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СФЕРИ ОСВІТИ

Аналіз національних стратегій та національних політик різних країн світу показав, що сфера освіти та інвестиції в людські ресурси є одним із пріоритетів розвитку. Національна конкурентоспроможність тісно пов'язана із ефективною системою освіти, зокрема – вищою освітою: успіх економічних та політичних реформ залежить від успішності освіти як однієї з головних сфер розбудови сучасного суспільства [1]. Людські ресурси та інтелектуальні активи позитивно впливають на національну конкурентоспроможність в ЄС [2]. Держава виходить з того, що освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості [3]. Не буде перебільшенням сказати, що розвиток освіти — це питання національної безпеки [4].

З одного боку, освіта – це сфера, призначенням якої виступає збереження і збагачення тих знань, якими володіє людство, духовний розвиток людини, культури, в цілому цивілізації. З іншого – ця сфера за умов ринкової економіки функціонує на економічних засадах, потребує всебічного врахування суспільних затрат та оцінки одержаних результатів

[5]. Порядок денний країн світу обов'язково включає питання фінансування вищої освіти. Особливо гостро проблема фінансування постає в період бюджетного дефіциту. Все частіше можна стати учасником жвавих дискусій стосовно ефективності фінансового механізму в сфері освіти. Розгляд даного питання повинен стосуватися визначення сильних і слабких сторін національних систем фінансування в різних країнах світу для імплементації кращих прикладів в Україні.

Принципи впровадження політики фінансування вищої освіти майже у всіх країнах світу формуються на основі впливу національних особливостей та міжнародних вимог. Серед них можна виділити політичний режим щодо сфери освіти, демографічні чинники, розвиток технологій, рівень економічного розвитку, роль освіти в конкретному суспільстві (її пріоритетність), глобалізація економіки та інші. Ця політика базується на обраній моделі щодо пропорційності розподілу державних та приватних коштів. Схема державного фінансування, яка використовується урядами країн повинна забезпечувати підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти, які мають демонструвати результати у галузі освіти, досліджень, інтернаціоналізації та соціальної рівності, а також сприяти міжнародній конкуренції та конкурентоспроможності національних ЗВО на європейському ринку вища освіта [6].

В сучасній практиці макроекономічного аналізу можна знайти десяток прикладів ефективного вирішення національних проблем за рахунок пріоритетного фінансування освіти. Одним з таких яскравих прикладів є приклад Сінгапура, де ще у 1950-х рр. можна було спостерігати низький рівень освіти (доросле населення, як правило мало 2 роки закінченої освіти) та темпів економічного розвитку, а вже сьогодні це країна, яка демонструє високі показники в економічному зростанні, в тому числі завдяки високим освітнім показникам, про що свідчать найвищі місця у рейтингах за індексом людського капіталу [7].

Проблема створення фінансових правил в сфері освіти виникає в зв'язку з необхідністю створити доцільну і передбачувану згідно правил діяльність уряду у такій важливій сфері життя суспільства як освіта. Фундаментальна ідея правил фінансування освіти, як нам здається, пов'язана з відповіддю на питання: від чого залежать показники фінансування освіти та на що вони можуть впливати. В арсеналі сучасної макроекономіки достатнього інструментарію для аналізу макроекономічної політики з позицій правил. Вони(правила) ефективно використовуються в сучасній макроекономічній теорії саме як інструмент аналізу (Muscatelli, Trecroci, 2000; Rotemberg, Woodford, 1999; Nancy, Stokey, 2002; Mason, Jayadev, 2018) та «розширюють» горизонт планування державної політики і обмежують зростання державних витрат.

Фінансові правила привертають все більшу увагу науковців та вони прийняті в багатьох країнах стосовно, наприклад, бюджетів та боргу. Звичайно можна стверджувати, що правила не є ні необхідними, ні достатніми для досягнення фіскальної дисципліни. Але їхнє існування призводить до довгострокового планування, контролю та відповідальності в тій чи іншій сфері. Беззаперечно завжди існуватимуть випадки, коли неможливо дотримуватися попередніх зобов'язань. Але для таких випадків варто прописувати певні умови відхилення при циклічних коливаннях розвитку економіки. В правилах найважливіше те, що вони мають бути достатньо простими і доступними, аби їхня сутність була доступною як для уряду, так і для громадськості. Фінансові правила є похідними від моделі та цілей політики. Головне – імплементація правила, а для цього потрібна детальна статистика (звіти щодо якомога більшого переліку показників, в тому числі освітніх), середньострокове планування, достовірний прогноз, довгострокові зобов'язання уряду щодо стабілізації державних фінансів, звіти з релевантною інформацією задля контролю про дотримання правил.

Список використаних джерел

1. Економіка вищої школи: навчальний посібник – Київ: Корпорація, 2015. – 264 с.
2. Iosif, A.E. (2014). Assessing the impact of innovation on national competitiveness in the European Union. Proceedings of The 24th Annual RESER Conference - Services and new societal challenges: innovation and sustainable growth and welfare, pp. 633-640, Helsinki, Finland, 11th-13th September. Espoo: VTT.

3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Сайт «Президент України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3442013-15402>
4. Георгій Касьянов. Освітня система України 1990 – 2014 Аналітичний огляд. / Благодійний фонд «Інститут розвитку освіти» – К.: ТАКСОН, 2015. – 52 с.
5. Каленюк Ірина Сергіївна. Економічна природа та особливості розвитку освітнього потенціалу України: Дис... д-ра екон. наук: 08.01.01 / Національний аграрний ун-т. - К., 2002. - 442 арк. - Бібліогр.: арк. 391-415.
6. Cretan, G. C., & Gherghina, R. (2015). Funding higher education in a few EU countries: Implications for competition and competitiveness in higher education. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, 5(1), 1–22.
7. Kamal, Ahmed (2017). Not pounds and pence - here's a different way to measure our wealth. *BBC news*. URL: <https://www.bbc.com/news/business-45816049>

Фатєєва В. Г., старший викладач кафедри сучасних мов
Смуглякова М.К., старший викладач кафедри сучасних мов
Кисельова Т.В., викладач кафедри сучасних мов
*Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова
(м. Миколаїв, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКІЙ МОВИ

Інтеграція та глобалізація інформаційних і культурних процесів зумовлюють потреби модернізації освітньої системи України за всіма напрямками, що вимагає розроблення концептуальних засад у кожному з них. Навчання іноземних студентів є одним з таких напрямів. Найбільше число іноземних студентів обирає нефілологічні вищі навчальні заклади України. Але оскільки основний акцент в нефілологічних вищих навчальних закладах робиться на професійно-орієнтовані дисципліни, українській/російській мовам приділяється недостатньо уваги, хоча для іноземців ці мови є не тільки навчальними предметами, а й освітніми дисциплінами, засобом всебічного розвитку упродовж життя та провідником майбутніх фахівців у їх становленні як професійних особистостей.

В умовах активного розвитку міжнародних зв'язків цінність випускників-іноземців технічних вищих навчальних закладів (ЗВО) багато в чому визначається рівнем їхньої професійної мовної підготовки. Майбутнім фахівцям у галузі інженерно-технічних спеціальностей відкриваються перспективи працевлаштування у різних країнах світу, налагодження ділових контактів, що зумовлює актуальність оволодіння майбутніми інженерами навичками професійно спрямованого діалогічного мовлення.

Необхідність аналізу діалогізації процесу навчання при вивченні регіональної мови є очевидною, особливо з урахуванням нових віянь в системі освіти, які опираються на Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", концепцію мовної освіти України, концепцію профільного навчання та інші офіційні документи держави. Робиться акцент на сферу розвитку культури мовлення, формування таких компетенцій, як мовна і мовленнєва.

У науковій літературі діалогічне мовлення визначається "як процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування". Діалогічне мовлення має двосторонній характер. Спілкуючись, співрозмовник виступає то в ролі мовця, то слухача, який повинен реагувати на репліку партнера. Інакше кажучи, обмін репліками не може здійснюватися без взаємного розуміння, яке відбувається через аудіювання. Отже, навчання діалогічного мовлення є основою процесу формування іншомовної професійно-орієнтованої компетенції студентів та передбачає оволодіння говорінням та аудіюванням, що вимагає від учасників спілкування двосторонньої мовленнєвої активності та ініціативності.

Викладачі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, навчаючи іноземних студентів російській та українській мовам, приділяють особливу увагу формуванню комунікативних навичок, а саме діалогічному мовленню, яке є найпоширенішою формою спілкування у сфері навчально-професійної діяльності. З огляду на вимоги типових програм підготовки викладача регіональної мови як іноземної щодо

формування навичок та вмінь діалогічного мовлення, основними характеристиками професійно спрямованого діалогу є ініціативність, реакційність, виразність і спрямованість мовлення, логічний взаємозв'язок і взаємозумовленість реплік діалогу, спонтанність мовлення і відповідність комунікативного поведіння сфері, ситуації і комунікативному наміру партнера. Розуміння професійно-орієнтованого діалогічного мовлення як способу регулювання діяльності дозволяє говорити про його якості, що забезпечують здатність ефективно впливати на об'єкт, як про мету навчання. Для більш ефективного навчання професійно спрямованому діалогічному мовленню студентів технічних спеціальностей, виокремлено типи діалогів, які є найбільш функціональними у професійній діяльності майбутнього інженера і тому необхідні для оволодіння у технічному ЗВО: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями, діалог-обговорення. Наприклад, діалог-розпитування, в якому відповідна репліка підпорядкована питанню й обумовлюється ним, реалізується з метою обміну інформацією на певну тему. Для вміння вести ефективний діалог важливо знати граматичні структури, які необхідні для формулювання думки та розуміння широкого кола діалогів у професійній сфері, значну кількість лексичних одиниць, зокрема термінологічних, що вживаються у професійному спілкуванні.

Практичний досвід роботи з іноземними студентами свідчить, що у студентів-іноземців I курсу певною мірою вже сформовано навички діалогічного мовлення. Проте в них ще не склалися навички дійсно комунікативного спілкування: професійний діалог зазвичай зводиться до питально-відповідної форми, репліки однотипні за своєю структурою, не відображено лінгвістичні особливості діалогічного мовлення – еліптичність речень, наявність вигуків, вставних конструкцій; студенти на цьому етапі недостатньо вміють підтримувати діалог, не володіють формулами мовленнєвого етикету. Тим більше, великих труднощів зазнає спілкування на професійні теми.

На I та II курсах в процесі навчання діалогічному мовленню іноземні студенти ще лише накопичують навчально-професійний досвід на матеріалі прочитаних або почутих текстів за фахом. Тобто, метою підготовки іноземних студентів на початковому етапі є формування професійно-мовленнєвої компетентності на такому рівні, який дозволить здійснювати професійне спілкування на етапі фахової підготовки. Вже на початку навчання російської мови необхідно формувати вміння діалогічного мовлення.

На III-V курсах навчання спрямовано на формування вмінь предметно-професійного спілкування, яке передбачає набуття навичок у студентів стосовно створення власних висловлювань у межах заданих тем. На старших курсах навчання діалогічному мовленню має своєю метою розвивати вміння професійного спілкування. Іноземні студенти повинні вміти вести непідготовлений діалог на професійні теми, використовувати в діалозі аргументи, які підтверджують правильність висловлювання, вміти відстоювати свою точку зору. Майбутні інженери також повинні брати активну участь у бесіді або дискусії на професійні теми, спілкуватися при цьому з двома-трьома співрозмовниками. При навчанні російської мови лише утворюється база для вузькопрофесійного спілкування, але складається вона на основі формування навичок спілкування на теми, пов'язані з майбутньою професією. Цей аспект, на наш погляд, є ключовим при професійно-орієнтованому навчанні російської мови як іноземної майбутніх інженерів, зокрема при навчанні професійно-орієнтованого діалогічного мовлення. Адже викладач-словесник формує і розвиває комунікативну компетенцію студентів з мови, а не фахову компетенцію.

Таким чином, навчання професійно спрямованому діалогічному мовленню, має свої особливості: вправи повинні відповідати таким стабільним вимогам, як заданість ситуації, професійна спрямованість завдань, природність ситуації спілкування, вмотивованість мовленнєвої дії студента, наявність вказівок на дію з матеріалом, новизна. У системі навчання професійному діалогічному мовленню іноземних студентів необхідно також моделювати ситуації, які розвивають мовленнєві вміння, що відповідають потребам майбутніх інженерів. Необхідно використовувати екстралінгвістичні засоби інформації

(схеми, малюнки, таблиці) для набуття навичок складання повідомлень на професійно-орієнтовану тему.

Діалог – один із найбільш ефективних видів робіт зі студентами. Його можна проводити на заняттях для закріплення лексико-граматичного матеріалу або на заключному етапі роботи над певною лексичною темою. Звісно, діалог передбачає інтелектуальну готовність іноземних студентів та створює атмосферу невимушеності та пошуку. Викладач створює ситуацію спілкування, обговорення тих тем, що відповідають віку та інтересам студентів, їх рівню розвитку, набутих мовленнєвих умінь і навичок, засобів, які функціонують у діалозі. Діалог можна розглянути як ситуативно-варіативну вправу, де є можливість для багаторазового повторення мовного образу та умов, максимально наближених до реального мовного спілкування з властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю мовного впливу. Таким чином у діалозі заохочується творчий підхід. Іноземні студенти із задоволенням входять у роль, досить часто проявляючи при цьому певні авторські й творчі здібності. Деякі з них збагачують тему, додають елементи ситуації, коли двоє не погоджуються один з одним і кожен пропонує свій варіант. У результаті розігрується імпровізований міні-спектакль.

З метою виявлення потреб іноземних студентів, було проведено опитування яке засвідчує, що вони пов'язують знання мов з одержанням престижних професій. Тому студенти виявляють великий інтерес до ведення бесід, ділових переговорів, розмов по телефону, конференцій, дискусій, імпровізованих екскурсій, виставок товарів, телемостів, ток-шоу, прес-конференцій, зустрічей із журналістами на ті або інші теми тощо.

Слід зазначити, що діалогізація процесу навчання у ЗВО є однією з найважливіших й об'єктивних педагогічних умов формування мовної професійно-орієнтованої комунікативної компетенції іноземних студентів. Саме в діалозі існують необмежені можливості для реалізації творчого потенціалу як студентів, так і викладача.

Список використаних джерел

1. Скалкин, В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи / В. Л. Скалкин. – К. : Ленвиг, 2004. – 248 с.
2. Драб, І. М. Комплекс вправ для навчання іншомовного професійного мовлення студентів-економістів / І. М. Драб // Іноземні мови. – 2003. – Вип. 2. – С. 17 – 23.
3. Ніколаєва, С. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2001. – Вип. 1. – С. 50 – 58.
4. Ушакова, Н. И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы / Н. И. Ушакова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 263 с.

Хлеб Л.В., студентка, II курс, ЗМУПп-171
Науковий керівник - **Мекшун Л.М.**, кандидат економічних наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СТРАТЕГІЯ ЗРОСТАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ЄВРОПА-2020»

Інтернаціоналізація вищої освіти передбачає посилення міжнародної складової в діяльності українських вищих навчальних закладів (ВНЗ) і надає можливості та механізми для підвищення її якості. Вона включає в себе програми академічного обміну викладачів і студентів, програми для навчання іноземних студентів, процедури визнання документів про освіту, співпрацю в дослідницькій і науковій діяльності.

Дослідження діяльності ВНЗ Європи необхідне для застосування кращого іноземного досвіду, є ефективним способом удосконалення української освіти. Українські університети взаємодіють в освітньому просторі й не тільки співпрацюють, а й мусять конкурувати з іноземними ВНЗ. Тому їх треба краще знати, щоб створювати адекватні, справедливі умови для підвищення конкурентоспроможності українських вишів.

Розробка стратегії «Європа-2020» зумовлена значною мірою економічними проблемами країн Європейського союзу – високим рівнем безробіття, зниженням темпів

економічного зростання, зростаючим зовнішнім боргом тощо. Нестабільність європейської економіки розглядається в контексті таких світових проблем як глобалізація, зменшення природних ресурсів, зміни клімату та старіння населення. З метою подолання кризи Європейська комісія запропонувала країнам-членам ЄС особливу увагу приділити таким напрямкам діяльності: зайнятість; дослідження та інновації; зміна клімату і енергетика; освіта; боротьба з бідністю [1. с.273].

Суть програми «Європа–2020» у сфері освіти полягає в тому, щоб до 2020 року 40% молоді віком 30–34 роки отримували вищу освіту. Відомо, що рівень вищої освіти у різних частинах Європи помітно зріс, проте він ще довгий час буде недостатнім, щоб відповідати запрограмованій кількості робочих місць із науковою інтенсивністю, мати користь із використання глобалізації та забезпечувати стабільність європейських соціальних фондів. Збільшення кількості випускників має стати сильним каталізатором системи змін, щоб підвищувати якість і розвивати нові види навчання. Крім цього, зменшується кількість випускників середніх шкіл, які вступають до вищих навчальних закладів (хоча ця ситуація в різних країнах ЄС неоднакова). Тому постає проблема залучення до вищої освіти представників соціальних груп із невеликими доходами та низьким рівнем життя. Слід боротися також за зменшення кількості студентів, які не закінчують навчання у вищих навчальних закладах. Проте питання не можна зводити до числа випускників, оскільки необхідно вживати заходи для поліпшення умов і результатів навчання на різних рівнях вищої освіти, успішності та честолюбства.

Стратегія «Європа–2020» стосується не тільки держав-членів ЄС, а й країн-кандидатів, а також сусідів Євросоюзу. Спостерігається чітка орієнтація на більш інтегровану політичну концепцію, щоб поєднати соціальні та культурні цілі з економічними аргументами з метою організації навчання упродовж життя. Одночасно спостерігається прірва між «Mainstream» соціального життя та тими, яким загрожує тривале соціальне відмежування. Загальна і професійна освіта нині більш важлива, ніж раніше, якщо людина планує розпочати професійну діяльність та побудувати кар'єру. Стратегія передбачає поглиблення співпраці з метою реалізації на практиці концепції навчання упродовж життя, що включає шість основних тез:

1. Нові базові кваліфікації для всіх. Мета – гарантувати загальний і постійний доступ до навчання і тим самим уможливити активну участь у суспільстві знань і утримати та актуалізувати їх. Досягнення цієї мети необхідна передумова активного громадянства та професійної зайнятості в Європі ХХІ століття.

2. Збільшення інвестицій у гуманітарні ресурси. Це означає, з одного боку, що нинішніх інвестицій недостатньо, з іншого – слід переглянути саме поняття інвестицій. Збільшення інвестицій у гуманітарні ресурси передбачає спільну відповідальність і чітку домовленість щодо співфінансування навчання упродовж життя.

3. Інновації в методах викладання і навчання. Йдеться про вдосконалення змісту навчання упродовж життя. Зокрема, необхідно враховувати, що в епоху знань змінюється розуміння навчання, а це вимагає як вдосконалення існуючих способів, так і розвитку нових методів

4. Оцінювання навчання. Йдеться про необхідність суттєво поліпшити методи оцінювання навчання та успіхи у навчанні, особливо у сфері неформального та інформального навчання.

5. Переосмислення професійного консультування. Його метою є забезпечення легшого доступу до високоякісних інформаційних та консультаційних послуг у всій Європі протягом усього життя.

6. Наближення навчання до студентів. Метою є створення можливостей для навчання упродовж життя (за місцем проживання) з використанням технік, що базуються на інформаційних технологіях.

7. Вплив регіональних і місцевих структур з прийняття рішень. Зумовлений підвищеною потребою в пошуку рішень і пропозицій щодо відповідних послуг на місці

оскільки освіта і професійна підготовка є сферами політики, в яких відчувається, що більшість людей з дитинства до старості навчаються локально. Викладені вище сім основних напрямків діяльності є пріоритетними як для всього Євросоюзу, так і для його окремих членів [2].

Завдяки стратегії «Європа–2020» в Європі посилюється політичний інтерес до вищої освіти. Цілі даної програми, суть якої полягає в інтелегентному, поступальному та інтегративному зростанні, повинні досягатися шляхом ефективних інвестицій в освіту, дослідження та інновації.

Практична реалізація Стратегії розумного, стійкого та всеосяжного розвитку «Європа-2020» як складової механізму оптимізації зайнятості населення віком понад 45 років ґрунтується на принципах соціальної справедливості, гідної праці, ефективності, інклюзивного розвитку, єдності, гнучкості захисту на ринку праці та ін. [2].

Виявлено, що імплементація цієї Стратегії потребує впровадження таких базових елементів, як, зокрема: інноваційний розвиток, розвиток цифрових технологій, ефективне використання ресурсів та екологічне виробництво і професійна підготовка та розвиток професійних навиків упродовж всього життя як умова підвищення конкурентоспроможності населення віком понад 45 років на ринку праці.

Таким чином, стратегія зростання вищої освіти «Європа-2020» формує основи глобальної ситуації XXI століття, визначає перспективи розвитку європейської освіти, сприяє становленню особистості на міжнародному ринку праці та оптимізує зайнятість населення в країнах ЄС.

Список використаних джерел

1. Хоружий Г. Ф. Європейська політика вищої освіти. Монографія. – Полтава: Дивосвіт, 2016. – 384 с.
2. Нартюк О.В. Стратегія «Європа 2020» як складова механізму оптимізації зайнятості населення в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/12250/1/201-208.pdf>

Холявко Н.І., к.е.н., доцент
Петренко Я.В., ст.гр.ЕП-171

*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ

У сучасних умовах глобалізації освітнього простору спостерігається значне посилення конкурентної боротьби як на національних, так і на світовому ринках освітніх послуг. Вихід університету на міжнародний рівень вимагає постійного пошуку нових інструментів підвищення власної конкурентоспроможності. З іншого боку, входження на внутрішній ринок іноземних закладів вищої освіти, послуги яких зазвичай користуються підвищеним попитом з боку абітурієнтів, ставить перед вітчизняними освітніми установами нові виклики. Це обумовлює необхідність постійного самовдосконалення університетів як за кількісними, так і за якісними параметрами, що визначають рівень їх конкурентоспроможності.

Більшість науковців погоджується на думці, що міжнародна конкурентоспроможність університетів – це їх здатність займати та утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку освітніх послуг завдяки ефективній реалізації науково-педагогічного потенціалу і достатності ресурсів, необхідних для забезпечення високоякісного навчання відповідно до актуальних запитів ринку праці. На сьогоднішній день функціонує низка національних і міжнародних дослідницьких центрів, що спрямовують свої дослідження на аналіз стратегічного розвитку провідних університетів світу. Серед найбільш авторитетних із них можемо назвати Центрі міжнародної вищої освіти (The Center for International Higher Education) при Бостонському коледжі; Центр дослідження політики у сфері вищої освіти

(The Center for Higher Education Policy Studies) при Школі менеджменту та управління в університеті Твенте; Центр досліджень у сфері вищої освіти (The Center for Studies in Higher Education) при Університеті Берклі; Центр університетів світового класу (The Center for World-Class Universities) при Шанхайському університеті та ін. Саме цими всесвітньо визнаними через їх максимально можливу об'єктивність, неупередженість і чіткість методології дослідницькими центрами розробляються найбільш популярні рейтинги університетів (табл. 1).

Таблиця 1

Топ-10 університетів за Шанхайським рейтингом ARWU (опубліковано 14.08.2018 р.)

№	Назва університету	Країна
1	Гарвардський університет (Harvard University)	США
2	Стенфордський університет (Stanford University)	США
3	Кембриджський університет (University of Cambridge)	Великобританія
4	Массачусетський технологічний інститут (Massachusetts Institute of Technology)	США
5	Університет Каліфорнії, Берклі (University of California, Berkeley)	США
6	Прінстонський університет (Princeton University)	США
7	Оксфордський університет (University of Oxford)	Великобританія
8	Колумбійський університет (Columbia University)	США
9	Каліфорнійський технологічний університет (California Institute of Technology)	США
10	Університет Чикаго (University of Chicago)	США

Джерело: [1]

Згідно з даним рейтингом ARWU, лідируючі позиції у світі обіймають заклади вищої освіти Сполучених Штатів Америки та Сполученого Королівства Великобританії. Аналіз світових тенденцій розвитку ринку освітніх послуг та провідних університетів (наприклад, Гарвардського, Кембриджського, Стенфордського тощо) дозволяє констатувати, що фундамент високої конкурентоспроможності становлять, у першу чергу, високий якісний рівень освітніх послуг, спроможність до генерації знань, наявність потужних систем підготовки кадрів і дослідницьких стратегій. Систематизуючи напрацювання учених, можна виокремити наступні інструменти забезпечення конкурентоспроможності закладів вищої освіти на міжнародній арені:

- «Двигун якості»: згідно з даною концепцією, для забезпечення високої конкурентоспроможності університет повинен гарантувати розвиток та постійне примноження наявного людського, фінансового, матеріального, інноваційного, інтелектуального потенціалу [2];

- Розвиток сфери досліджень: ключовим чинником конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг виступає продуктивна діяльність у сфері досліджень і спроможність закладу вищої освіти залучати талановитих професорів і студентів; відповідно до цієї концепції, високого рівня конкурентоспроможності можуть досягнути лише ті університети, які володіють потужним науково-дослідним потенціалом і створюють усі необхідні умови для його реалізації [3];

- Поліпшення якості навчального процесу: даною концепцією обґрунтовується, що основним інструментом підвищення конкурентних позицій університету на світовому ринку освітніх є інвестиції у розвиток інформаційних систем, наповнення й оновлення бібліотек, інші сфери, що прямо впливають на якість навчального процесу [4].

На жаль, заклади вищої освіти України не представлені навіть у першій сотні головних світових рейтингів. Незважаючи на наявність певних передумов для розвитку та потужного інтелектуального потенціалу, все ж існує низка факторів, що перешкоджають підвищенню міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних університетів. На нашу думку, для підвищення статусу університетів та інститутів України на глобальному ринку освітніх послуг, їх входженню до провідних світових рейтингів на загальнодержавному рівні

необхідно чітко визначитись із пріоритетами розвитку, надавати цілеспрямовану підтримку, інвестувати конкретні заклади вищої освіти відповідно до головних показників, за якими здійснюється рейтингування. Окремий акцент має бути зроблений на стимулюванні міжнародного обміну та залученні талановитих іноземних дослідників при обов'язковому і своєчасному оновленні матеріально-технічної бази навчальної і науково-дослідної діяльності університетів.

Список використаних джерел

1. Academic Ranking of World Universities 2018. URL: <http://www.shanghairanking.com>
2. Lombardi J.V., Craig D.D., Capaldi E.D., Gater D.S. (2002). University Organization, Governance, and Competitiveness. *The Top American Research Universities. An Annual Report from The Lombardi Program on Measuring University Performance.*
3. Marginson, S. (2006) Dynamics of national and global competition in higher education. *Higher Education*. №.52(1). Pp. 1-39.
4. Teich, A.H. (2001) Research Competitiveness and National Science Policy. *Chapter one in "Strategies for Competitiveness in Academic Research"*, edited by J.Scott Hauger and Celia McEnaney. Washington, DC: AAAS.

Худолій А.В., студентка III курсу, спеціальність «Комерційна діяльність»
Косіашвілі І.Я., студентка III курсу, спеціальність «Комерційна діяльність»
Шевченко О.О., старший викладач, викладач I кваліфікаційної категорії
*Відокремлений структурний підрозділ Національного авіаційного університету
Слов'янський коледж Національного авіаційного університету
(Слов'янськ, Україна)*

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний період розвитку в Україні чітко визначив необхідність оновлення основних пріоритетів в галузі освіти відповідно до глобальних тенденцій. Основним пріоритетом сьогодні для закладів вищої освіти України є якість освіти. Це обумовлено, насамперед, наявністю основного протиріччя в сьогоденній освіті між сучасними вимогами до якості освітніх послуг, які надаються закладами вищої освіти та обмеженими методами і технологіями в процесі управління. Рішенням цього є впровадження ефективної системи управління якістю освіти для визначення низки умов і факторів, які можуть створювати дискомфорт. Адже у світі є багато критеріїв та показників, за якими можна судити про розвиток країни, але перш за все це освіта, без якої людський фактор перестає існувати. У ХХІ столітті людям необхідно отримувати нові знання та навички, порівняно з минулим і сучасна система освіти повинна відповідати цим вимогам.

Глобалізація вищої освіти – це найважливіша частина глобальної інноваційної економіки, а навчально-дослідницькі функції закладів вищої освіти дедалі більше стають критичною ланкою у світі інноваційних зв'язків.[1] Сьогодні ефективність інтеграції освіти, науки та бізнесу у великій мірі залежить від перспектив соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності та ефективності відповіді на нові виклики світової економіки.

Одним з основних механізмів просування закладів вищої освіти у світовому рейтингу – це інтеграція ресурсів, талантів та мотивованої молоді, які спрямовані на результат.[2]

Якість освіти, це результат наступних компонентів: потреби індивіда та суспільства, ціль, пріоритети, передбачений процес і результат. Вони, усвідомлюючи, створює мотив, а потім ґрунтуються на принципі вільного вибору форм, пріоритетів та напрям розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Всі ці компоненти приходять до зворотного зв'язку або взаємодії між різними підрозділами контролю. Таким чином, ми можемо говорити про систему управління якістю освіти.

Сьогодні так склалося, що в освіті з'являються нові передові методи і технології, які тісно поєднуються зі «стандартними» освітніми технологіями, а саме:

- використання Інтернету та цифрових технологій дозволяє застосовувати нові моделі створення, збереження та передача знань (наприклад, «хмара» для зберігання даних);

- технологічні стартапи в освіті;

- гіперконкуренція та швидкий розвиток галузей. Глобальна війна за талант, за молодих креативних спеціалістів призводить до такої вимоги до навчання як максимальна гнучкість і розвиток вищих професійних компетенцій. Тобто, якщо сьогодні підготовка майбутнього фахівця займає 6 років, але його можна скоротити до 2-4 років і підготувати таку ж якість. Сучасна система вищої освіти (молодший спеціаліст – бакалавр – магістр) і ряд нових технологій дозволяє це робити.

- виклик суспільства та споживачів – це дуже серйозна проблема. Прагнення споживчого суспільства полягає в полегшенні життя і автоматично призводить до небажання щось робити. Якщо людина може отримати послугу, натиснувши кнопку, вона не може думати про компетенцію в чомусь. Справді, освіта сьогодні, це так би мовити соціально розроблений процес, щоб підтримати бажання розвитку протягом життя людини. Університети не є заводом з виробництва роботів; кожен випускник має свій соціальний статус, свою звичку, і т. д. Ви можете проводити дослідження, але не слід забувати про рівень підготовки випускників.

Ефективна взаємодія науки та освіти повинна забезпечувати розвиток структури бізнесу, нові знання фахівців та висококваліфікований персонал. Інтеграція освіти, науки та бізнесу сьогодні є найбільшим важливим фактором інноваційного розвитку нашої країни. Потреба в різкому зростанні інноваційної діяльності полягає у відставанні України в цій області, в порівнянні зі світовими позиціями.

Сьогодні у всьому світі спостерігається тенденція переходу від двосторонньої співпраці окремих університетів, в Україні також, до конкретних освітніх або дослідницьких програм на багатосторонній основі.

Поява цієї тенденції пояснюється тим, що більше і більше потребують співпраці з іншими науковими проблемами вчені з різних країн, і з тим, що метою сучасних освітніх програм стає тренінг із набуття навичок та досвіду взаємодії з вітчизняними культурами.

Таким чином, сьогодні можна розглянути не тільки глобальну конкуренцію, але й також глобальне партнерство як в галузі економіки, фінансів, так і у сфері освіти. Це можливо здійснити у вигляді спільних досліджень, міжнародної діяльності, мережеві майстри-програми, випускні програми тощо, що буде продуктивною формою взаємодії університетів.

Список використаних джерел

1. Е.В. Чупрунов С.Н. Гурбатов і Бедний Б.І. Всебічний науково-дослідний університет в області інновацій. Управління університетом: практика та аналіз. Донецьк:Знання суспільства, 2010.
2. Пуховська Л. Формування світового освітнього простору: історія, проблеми, перспективи // Післядипломна освіта в Україні. - Київ, 2004. - № 1. - С. 20-23.
3. Университетское образование в условиях инновационного развития экономики: трансформация целей и содержания: Аналитический обзор, № 14 // Бел. гос.ун-т, Центр проблем развития образования БГУ. – Мн., 2007, 35 с.

Чекаловська Г. З., к.е.н., викладач

*Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
(м. Чортків, Україна)*

ДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ БЕНЧМАРКІНГУ

У даний час у ряді закладів вищої освіти відпрацьовується новий підхід до ідентифікації якості ресурсів, заснований на застосуванні бенчмаркінгу. Назва методу походить від англійських слів «bench» (рівень, висота) і «mark» (оцінка). Деякі автори

визначають бенчмаркінг як безперервний процес зіставлення продукції, послуг та практичного досвіду по відношенню до найсильніших конкурентів або фірм, що визнані лідерами у даній галузі.

Бенчмаркінг включає у себе [1]: виявлення ключової проблеми, що вимагає розв'язання; розробку однієї або декількох бенчмарок для цієї сфери; порівняння власної діяльності з кращими прикладами практики у світі та їх аналіз; застосування конкретних дій для поліпшення діяльності; постійний моніторинг.

Конкурентний бенчмаркінг закладів вищої освіти можна визначити як інструмент забезпечення його конкурентоспроможності на основі систематичної і безперервної міжвузівської оцінки та порівняння освітніх послуг з подальшим застосуванням кращого досвіду конкурентів.

Мета бенчмаркінгу – ознайомити керівництво організації з зовнішніми стандартами для оцінки якості внутрішніх процесів і допомогти виявити можливості для вдосконалення. Оцінка конкурентоспроможності закладів вищої освіти може будуватися на основі наступних видів бенчмаркінгу: внутрішній (проводиться в одному вузі за підрозділами з аналогічними функціям); конкурентний (вивчаються різні за можливостями заклади вищої освіти - конкуренти на одному ринку); функціональний або галузевий (схожий на конкурентний, але зачіпає заклади вищої освіти із різними можливостями).

Цікавим є досвід застосування бенчмаркінгу у системі акредитації закладів вищої освіти Румунії для визначення рівня якості освіти. Рішення приймається на основі результатів тестування та їх порівняння з результатами тестування у традиційних державних вузах. Так, рівень *A* може бути отриманий установою, якщо результати тестування студентів відповідають не менше ніж на 85% результатами подібного тестування у традиційно працюючих закладах вищої освіти; рівень *B* – якщо ступінь відповідності дорівнює 70-85%; рівень *C* – від 55 до 70%. Якщо ступінь відповідності отриманих результатів менше 55%, установа не акредитується і підлягає закриттю [2].

Застосування бенчмаркінгу в освіті практикується і в моніторингових дослідженнях. На першому етапі передбачається пошук єдиних підстав для порівняння, а потім визначення конкретних досягнень по кожному з них. Принципом виділення єдиних підстав для порівняння (показників) виступає їх цільова функція: виділяються тільки ті показники, які є достатніми для досягнення мети дослідження. Наприклад, при Міністерстві праці, освіти і професійної підготовки Австралії створено Комітет по гарантії якості вищої освіти, основним завданням якого є бенчмаркінг науково-дослідної діяльності закладів вищої освіти [3]. Також бенчмаркінг широко використовується у національних системах освіти для диференціації освітніх установ за групами (США, Японія, Індія).

Однак, використання елементів бенчмаркінгу у процедурі державної акредитації не вичерпує його можливостей. Інформація про кращий досвід мотивує до його застосування ті заклади вищої освіти, які прагнуть пройти процедуру акредитації або змінити свій акредитаційний статус на більш високий. Схематично процес бенчмаркінгу на рівні закладів вищої освіти складається з наступних кроків [4]: проведення самооцінки; вивчення власної практики; визначення кращої практики і встановлення партнерства; збір даних для вивчення досвіду організації-партнера; аналіз інформації, визначення розриву між власними і чужими досягненнями, виділення ключових факторів та ідей щодо їх вдосконалення; розробка рекомендацій по адаптації вивченого досвіду і планування змін; впровадження змін.

Інструментарій бенчмаркінгу орієнтує систему стратегічного управління закладу вищої освіти на безперервне вдосконалення діяльності шляхом поліпшення у порівнянні з поточними показниками, оволодіння найкращою практикою або досягнення лідерського становища у конкретній сфері функціонування. Дана технологія у процесі коригування стратегії конкурент-менеджменту освітньої організації виконує регулюючу функцію в області вибору об'єкта інноваційних перетворень, відбору основних критеріїв оцінки, пошуку компанії-еталона.

Бенчмаркінг - це концепція, що передбачає розвиток у закладів вищої освіти прагнення до безперервного вдосконалення, і, це - сам процес вдосконалення. Бенчмаркінг допомагає відносно швидко і з меншими витратами вдосконалювати бізнес-процеси, дозволяє зрозуміти як працюють вузи лідери, а уважне вивчення досягнень і помилок інших дозволяє побудувати власну ідеальну модель закладу освіти.

Таким чином, управління бенчмаркінгом і програми впровадження передових практик повинні стати імперативом для закладів вищої освіти будь-яких масштабів. Бенчмаркінг має стати стратегічною потребою кожного закладу вищої освіти, а його застосування дозволить отримати додаткові конкурентні переваги.

Список використаних джерел

1. European Commission (DG III IND): First report by the high level Group on benchmarking, 1999. – P. 7
2. Faust, D. (2012) Scholarship and the Role of the University // Remarks at the Boston College Sesquicentennial. – 2012. – October 12. – P. 13-18.
3. Murphy, P. C. (1995) Benchmarking Academic Research Output in Australia / P. C. Murphy // Assessment and Evaluation in Higher Education. – 1995. – № 1. – P. 46.
4. Academic Ranking of World Universities – 2012 / [Electronic resource] – Assecc mode: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2012.html>

Шалова Н.С., старший викладач,
Національний технічний університет України
“Київський Політехнічний Університет ім. Ігоря Сікорського”
(м. Київ, Україна)

SOCIAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

In the modern conditions of Ukraine's integration into the world information and education space the training of foreign students is important in the system of higher education. It significantly promotes the formation of a positive image of the country in the international market of educational services. According to the data of the State Inspectorate of Educational Institutions of Ukraine in recent years there has been an increase in the attractiveness of Ukrainian educational institutions for foreigners as evidenced by an increase in the number of foreign students in higher educational institutions. The vast majority of foreign students are citizens of Asian and African countries. There are only few representatives of European countries.

Accessibility of training is one of the main factors influencing the choice of Ukrainian universities by foreign students. But there are a number of problems that are becoming a barrier to the rapid incorporation of foreigners into the educational process and adaptation to the unusual social, cultural, linguistic and national environment. Consequently, it results in low effectiveness of training in the future. One of the conditions for successful training and rapid adaptation of foreign students in our country is an objective understanding of the features of the existence of Ukrainian society, socio-political and socio-economic situation. The main role in solving this problem is played by the social adaptation of students. Therefore, the definition of features, the choice of optimal means, pedagogical methods and technologies of teaching humanitarian disciplines during the professional training of foreign students of technical specialties is an urgent problem.

Thus, the problems of adaptation of foreign students to the conditions of Ukrainian universities, propaedeutic training and the peculiarities of the work of the preparatory faculties were investigated by N. Bulgakov, V. Gruciak, I. Sladkih and others. The works of L. Vasetsky, Y. Gladir, T. Dementieva are devoted to the substantiation of didactic principles and various aspects of language training of foreign students. The communicative-cognitive approach to the study of foreign students was studied by G. Barabanov, O. Kalenik, G. Kolesnikova, T. Tsaregradskaya, V. Mayboroda and others. The issue of theoretical and methodological support for the teaching of foreign students is highlighted in the works of T. Dovgodko, A. Nikitina, O. Rezvan. In order to identify the basic approaches to teaching humanitarian disciplines we will isolate and analyze the

peculiarities of the contingent of foreign students by the example of NTUU "Igor Sikorsky KPI". The contingent of foreign students here is represented by the citizens of Egypt, Lebanon, Iran, Libya, Pakistan, Congo, Ecuador.

Within the process of social and humanitarian training of future specialists in technical specialties it is important to take into account that these are representatives of countries with different socio-economic and socio-political structures, forms of government and political system. There is also a significant difference among the levels of economic development of countries. Thus, West African countries, like the former colonies, are the least developed countries of the world with poorly developed infrastructure and economy compared with the countries of Central Africa that are subjects of foreign trade. Nigeria is one of the most developed countries in Africa. Turkey and Ecuador are different in terms of economic development. These factors, in our opinion, need to be taken into account within the process of teaching such discipline as “English language for special purposes”.

As representatives of different countries, foreign students speak different languages. For the majority of students of the National Technical University of Ukraine “Igor Sykorsky Kyiv Polytechnic Institute” native language is Arabic (with the exception of Nigeria, Ecuador, Turkey). Some students speak Russian or Ukrainian thanks to studying at the preparatory faculty. Therefore, considering the phenomenon of bilingualism in Ukrainian environment, the problem with the language of teaching social and humanitarian disciplines is immediately posed. Of course, students from Ecuador and Turkey have a fairly low level of English, therefore, it is necessary to use Ukrainian or Russian as a means of communication and teaching. Whereas students from the other countries of the Arabic world have rather high level of English which makes it possible to teach them technical English in English.

Some aspects of cultural communication, such as gender nationally based ideas on the place and role of representatives of different sexes in the social and educational environment. It is known that in many higher educational institutions of Ukraine female teachers play an important role and make up a majority in the teaching staff. Therefore, it is important to help foreign students to understand the main aspects of gender in Ukraine from the very beginning of the study.

The educational process at the university cannot take place without consideration of the level of pre-university preparation of students. There is a significant difference between the levels of general education and the education of students which is due to the peculiarities of national educational and educational systems and life experiences being gained in various socio-cultural systems. It complicates the teaching of social and humanitarian disciplines because of the inability to update knowledge of students and the need to eliminate the gaps in knowledge of fundamental disciplines.

Therefore, a special role during the organization of classes belongs to the teacher who must provide conditions for psychological comfort for representatives of different nationalities and confessions, create an atmosphere of cooperation, interaction, security and emotional comfort, between students and students and the teacher as well [1, p. 23].

During classes the teacher's task is timely and adequate response to student behavior and utterances, emotional state management, tolerance and openness to one another, and a constant motivation for cognitive activity. At the same time, every lesson, in our opinion, should be aimed at bringing up the feeling of respect for Ukrainian traditions, language, culture, and the need to follow social rules and norms of behavior in Ukrainian society. It is known that there are instances of neglecting accepted norms, the reason for which is their ignorance or the usual reluctance to follow them [2, p.234].

Thus, this approach helps students not only better absorb the essence of theoretical concepts from disciplines, but also form skills in comparative analysis of social structures, political and party systems, political regimes, ideologies of different countries.

References

1. Dubovitskaya T. D. (2010) Metodika issledovaniya adaptirovannosti studentov v vuze. Psikhologicheskaya nauka i obrazovanie, випуск 3. 23-29. Retrieved from <http://psyjournals.ru/psyedu/>.
2. Ortynskiy V. L. (2009) Pedagogika vyshchoi shkoly. Kyiv, Ukraina: Tsentр uchbovoi literatury.472s.

Школенко О.Б., к.е.н., доцент

Гуменюк А.В., к.е.н., доцент

ПВНЗ «Європейський університет» Уманська філія (м. Умань, Україна)

ДОСВІД УЧАСТІ ПОЛЬЩІ У ПРОГРАМІ «ERASMUS+» В КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Однією з ключових тенденцій світової економіки є її інтернаціоналізація, зумовлена активними глобалізаційними процесами. Вища освіта як важлива сфера суспільного розвитку та рушійна сила економіки знань також характеризується трансформаційними процесами в напрямі інтернаціоналізації вищої освіти. Економічне обґрунтування інтернаціоналізації вищої освіти виявляється в перевагах для національної економіки та окремих університетів внаслідок експорту освітніх і дослідницьких послуг, залучення іноземних студентів, талановитих викладачів і науковців, можливості отримання грантового фінансування як студентами і викладачами, так і університетами [1, с. 169].

Актуальні реформи в системі вищої освіти в Польщі направлені на останні розробки Болонського процесу. За останні 10 років система освіти в Польщі розвивається найбільш динамічно в порівнянні з іншими країнами Європи. Кількість вищих навчальних закладів збільшилася вчетверо, в той час як кількість студентів зросла в п'ять разів. Кожного року близько півмільйона молодих людей починають здобувати освіту в університетах і коледжах. Приєднавшись до Болонського процесу в 1999 р. польські університети пропонують високий рівень навчання і складають невід'ємну частину Європейської частини освіти. Усі провідні університети пропонують програми англійською мовою, включаючи медицину, технічні, гуманітарні науки, бізнес і фінанси. Ставши учасником Болонських реформ, Польща відкрила своїм університетам можливість участі в міжнародних проектах і обмінах студентів; відбулась очевидна активізація освітнього процесу.

Важливим кроком Польщі стала робота над стандартизацією навчання за трансферною системою європейських кредитів (ECTS). Завдяки Європейській Кредитній Системі (ECTS) студенти можуть бути повністю мобільними і продовжувати навчання в інших країнах з можливістю вибору індивідуального темпу навчання в різних ВНЗ (як у часі, так і у просторі). Велика кількість вищих навчальних закладів, які користуються можливостями, створеними в межах проекту Tempus/Phare, а саме – Sokrates/Erasmus, опрацювали систему пунктів, спираючись на досвід європейських країн у міжнародних програмах обміну, що вже використовують ECTS. Принцип мобільності, який пропагується Європейською комісією, має надати студентам можливість одержання знання за обраною спеціальністю в різних навчальних центрах (у країні поселення і за кордоном) на тому ж самому рівні освіти. Дані Міністерства освіти Польщі показують суттєве щорічне зростання кількості студентів і викладачів ВНЗ, які скористалися програмами міжнародних обмінів.

Які ж перспективи розвитку програми ERASMUS – це основний інструмент інтернаціоналізації вищої освіти. Це така програма, яка має погляд на ті університети які є відкритими до міжнародної співпраці.

Так, у 2010/2012 навчальному році 4323 польських студента отримали грант програми ERASMUS – але це лише 0,28% всіх студентів Польщі. Існують й інші програми обмінів, приватні виїзди, якими користуються польські студенти. Водночас рівень мобільності студентів західних країн Євросоюзу – 2,3 %. Таким чином, система ECTS активно впроваджується в Польщі. Ще у 2002 р. вона застосовувалась у 68 % державних і 35 % недержавних ВНЗ. Процес міжнародної інтеграції освіти пов'язаний також із взаємним визнанням дипломів. Польща дещо пізніше (у 1997 р.) приєдналася до Лісабонської Конвенції, яка є головним документом Болонського процесу в цій сфері.

З рис.1. видно, що мобільність студентів в Польщі знаходиться на рівні 3-4%, які задіяні в даній програмі. Важливою підставою програми є те що обмін має бути взаємний.

Тобто, кількість що виїхала на навчання забезпечувалася кількістю студентів які приїхали на навчання. Спочатку Польське національне агентство не вірило в діяльність даної програми, але якщо поглянути на рис.2., то видно, що з роками цього вдалося досягнути і забезпечити взаємо обмін майже на однаковому рівні. Польські ВНЗ детально та уважно вибирають заклади з якими співпрацювати, адже на меті якісно підготувати як своїх студентів закордоном, так і іноземних студентів в Польщі.

Мобільність студентів не може бути без мобільності викладачів. Адже це дає пріоритет працівнику не лише почуватися вільно в новій країні, але й відкритість його до міжнародної співпраці. Основним аспектом мобільності викладачів є стажування викладачів та запорукою покращення якості освіти і рівня викладання в Вищій школі (рис 3.)

Рис.1. Мобільність у програмі ERASMUS-студент [2]

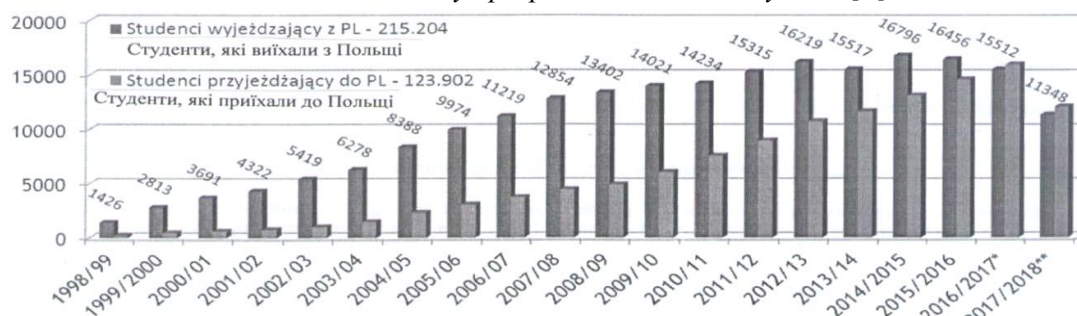

Рис. 2. Виїзди польських студентів і приймання іноземних студентів до університетів Польщі [2]

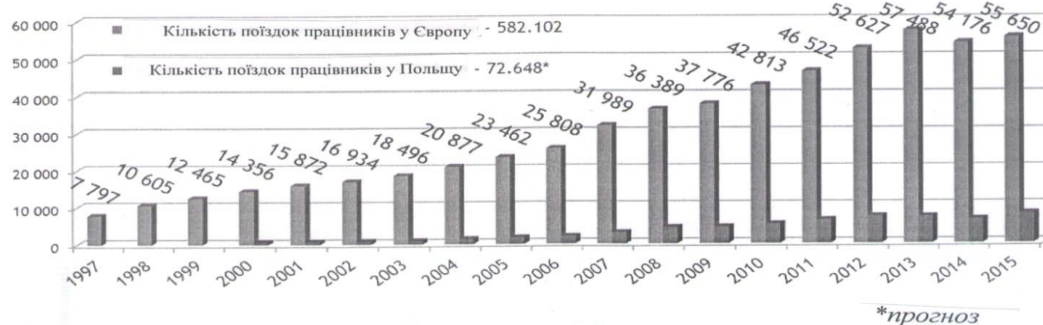

Рис.3. Мобільність у програмі ERASMUS - співробітники [2]

Якщо говорити про програму ERASMUS то головною метою її було спочатку охопити ту категорію людей, які навчалися в вищій школі, але з часом ERASMUS почав входити в інші програми, які охоплюють ширшу аудиторію, інші вікові категорії - навчання протягом всього життя. Це більш обширні програми в яких ERASMUS є складовою частиною. Тому ERASMUS як почав приєднуватися до інших вікових категорій, він отримав назву «ERASMUS+», тобто розширив свої горизонти і став найбільш відомим та вдалим проектом ЄС. Всі розуміють що «ERASMUS+» має найкращі перспективи щодо розвитку освіти та підняття її якості. Ця програма є брендом в всьому світі.

«ERASMUS+» на даний час охоплює такі сектори, слід виділити п'ять: шкільна освіта, професійна освіта, вища освіта, освіта для дорослих, освіта для молоді. Два останніх сектора

це є неформальні форми освіти, а три перших в рамках інституцій. Відповідно кожен сектор має такі переваги:

- освітня мобільність (поїздки в навчальних цілях);
- співпраця на користь інновацій та передових практик (написання спільних проєктів, досліджень);
- підтримка реформ у сфері освіти.

Основну частину діяльності програми становлять проєкти мобільності. Це мобільність з країнами-партнерами та країнами –учасниками. А друга не менш важлива частина це стратегічне партнерство.

«ERASMUS+» є основним інструментом інтернаціоналізації освіти. Якщо говорити про користь «ERASMUS+» то з позитивної сторони є звісно міжнародний досвід. Він не може бути не корисним, адже люди які мають міжнародний досвід високо оцінюються працедавцем в майбутньому. Це і знання іноземних мов, та вміння самостійно приймати рішення при вирішенні тієї чи іншої ситуації. Тому кількість людей збільшується, які бажають прийняти участь в програмі. Польський уряд активно приймає участь у програмі, що дає можливість підвищувати кваліфікацію своїх працівників. І в подальшому участь у проєктах 2021-2027 це ще більші масштаби, не лише в Вищій освіті, а у всіх секторах освіти Польщі. Міністерство Польщі обіцяє суттєве до фінансування. А вже на 2021-2027 роки участі у програмі «ERASMUS+» планується:

- створення програм, що адаптовані до глобальних потреб, зосереджуючись на більш широкому співробітництві з різними країнами;
- модернізація Вищої освіти та Болонського процесу;
- підтримка створення європейського простору освіти. Мета Польського уряду створити цей простір до 2025 року.

Відкритим залишається питання щодо здатності провідних країн задовольнити усе зростаючий глобальний попит на вищу освіту. Тому в Україні з'являється реальний шанс для збереження та оновлення вищої освіти за рахунок її інтернаціоналізації, зокрема залучення іноземних студентів.

Список використаних джерел

1. Степаненко І.В. Ключові питання інтернаціоналізації колізії інструментального і культурно-гуманітарного вимірів / І.В. Степаненко // Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурно-гуманітарних стратегій: аналітичний огляд / Т.В. Андрущенко та ін. // Вища освіта України. – 2015. – № 3. – Додаток 2. Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу». – С. 154–280.
2. FUNDACJA ROZWOJU SYSTEMU EDUKACJI. [Фонд розвитку системи освіти] - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.frse.org.pl/badania/>
3. Програма «ERASMUS+». Головна сторінка - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://erasmusplus.org.ua/>

Шульга Н.В., к.п.н., доцент,

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ У РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Інтернаціоналізація навчального плану – важливий елемент в роботі британських університетів у врахуванні принципів полікультурності в навчанні студентів з етнічних меншин. Так в Університеті Лідс Метрополітен, як зазначає Е. Джонс, проводяться мобільні полікультурні програми для студентів, які включають у себе роботу за кордоном, в іншокультурному середовищі, набуття навичок міжкультурної компетентності та досвіду роботи серед етнічних меншин [3, С.22]. Крім того, реалізація полікультурної освіти в університеті відбувається за рахунок інтернаціоналізації навчального плану.

Більшість науковців зазначає, що інтернаціоналізація охоплює викладачів та студентів, які навчаються один в одного, та задовольняє потреби тих студентів, які навчаються за кордоном, а також місцевих студентів, створюючи взаємозв'язок між ними; розглядає професійний досвід із різних перспектив; використовує інтегровану викладацьку практику; надає доступ до викладацьких та навчальних ресурсів, які відображають різноманітність, та пропонує високоякісні курси навчання, які є інтернаціонально ревалентними [2, С. 15].

Британські університети розпочали процес інтернаціоналізації навчальних планів у першому десятилітті XXI століття. Університет Лідс Метрополітен одним з найперших розпочав інтернаціоналізацію власного навчального плану у Великій Британії. Зокрема, згідно із стратегічним планом університету до навчання було залучено більше іноземних студентів, що передбачало інтернаціоналізацію навчального процесу.

Інтернаціоналізація навчального плану є складним завданням у межах полікультурної освіти. Можемо погодитися із думкою Д. Філдена, який зазначив, що інтернаціоналізація навчального плану є найбільш складним елементом власне інтернаціоналізації, який вимагає потужних енерговитрат на різних рівнях університету для досягнення цілей останньої [1].

Концепція мультикультуралізму є ключовим елементом інтернаціоналізації будь-якого навчального плану. Креативна міжкультурна педагогіка повинна охоплювати більшість мобільних студентів із глобальної перспективи та покликана забезпечувати сприятливе середовище для студентів-іноземців, розвивати в них навички працездатності та надавати необхідний професійний досвід, у чому зацікавлена більшість університетів Об'єднаного Королівства.

Д. Джонс та Д. Кілік розглядають крос-культурну компетенцію та глобальні перспективи як складові окремих дисциплін у міжкультурному аспекті [3]. Зокрема, до 2008 р. всі програми Університету Лідс Метрополітен були скориговані згідно із цими рекомендаціями, таким чином університет наблизився до інтернаціоналізації навчального плану у межах полікультурної освіти.

У деяких британських університетах існує неформальний навчальний план, який включає в себе проведення фестивалів або святкування традиційних звичаїв студентів з етнічних меншин у кампусах. Так, наприклад, в Університеті Уорвік проводиться щорічний Тиждень світу, на якому проводяться одні з найбільших міжнародних змагань студентів з бігу та пропонуються різні види змагань у цей день.

В Університеті Лідс Метрополітен у кампусах святкують традиційні заходи для студентів з іноземних країн, зокрема, фестивалі кіно, мови та культури, День подяки, святкування дня Святого Патріка та міжнародні спортивні змагання.

Значну допомогу в інтернаціоналізації надає Центр академічної практики і дослідження інтернаціоналізації при Університеті Лідс Метрополітен, який співпрацює разом із Департаментом розподілу людських ресурсів, Центром навчання й викладання, окремими факультетами університету у проведенні різних семінарів та студій для включення принципів інтернаціоналізації до навчального плану, а також надання консультацій для інших університетів, які запроваджують інтернаціоналізацію у власні навчальні плани [4].

Університет Екзетер визначив інтернаціоналізацію навчального плану за стратегічну мету на 2010 - 2011 рр. а також окреслив цілі рівності меншин, які навчаються в університеті, а саме: усунути дискримінацію, переслідування, будь-які інші форми поведінки, які суперечать чинному законодавству; створити умови для рівності між людьми, які поділяють і не поділяють погляди рівності націй; сприяти становленню хороших відносин між людьми, які поділяють або не поділяють погляди рівності націй, та забезпечити виконання своїх обов'язків перед громадськістю.

У педагогіці вищої школи Великої Британії можна виокремити два основних напрями роботи над досягненнями етнічних студентів: інклюзивне навчання й викладання та інтернаціоналізація навчального плану. Більшість британських університетів включили ці два напрями у зміст навчального плану з метою покращення результатів навчання студентів

з етнічних меншин та задля загальної користі всіх студентів. Мета обох напрямків – уникнути маргіналізації певних груп студентів.

Отже, інтернаціоналізація навчальних планів у розвитку полікультурної освіти у вищій освіті Великої Британії відображається завдяки таким підходам: полікультурне навчання та викладання; зростання прагнень студентів з етнічних меншин до навчання; звернення до антидискримінаційної стратегії й подолання недоліків навчального плану через його структурні зміни; підтримка чорношкірих студентів та студентів з інших етнічних меншин в їх академічній успішності.

Список використаних джерел

1. Fielden J. The practice of internationalisation: managing international activities in UK universities. UK Higher Education International Unit Research Series/1 [Electronic resource] / J. Fielden. – London : UK Higher Education International Unit, 2008. – URL: <http://www.international.ac.uk/resources/The%20Practice%20of%20Internationalisation20>
2. Internationalizing the Curriculum across RMIT University / G. Aulakh, P. Brady, K. Dunwoodie [et al.]. – RMIT University : Commonwealth Staff Development Fund Internationalization Project Report, 1997. – 325 p.
3. Jones E. Internationalisation of the curriculum / E. Jones & D. Killick // In: Jones, E. & Brown, S. (eds) Internationalising Higher Education. – London : Routledge, 2007. – P. 110.
4. Leeds Metropolitan's Centre for Academic Practice and Research in Internationalisation, CAPRI [Electronic resource]. – URL: <https://www.leedsmet.ac.uk/research/capri.htm>

Юхно Є. В., викладач кафедри,
Харківський національний медичний університет
(м. Харків, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ОБРАЗА ПРОМЕТЕЯ У ТВОРЧОСТІ П. Б. ШЕЛЛІ

Тема літератури завжди була популярною. Література є відображенням епохи, це збереження традиції народу та величезний спадок для майбутніх поколінь. Все те, що ми знаємо про минуле, ми знаємо з книжок. Сьогодні ми вже навчилися розділяти літературу на наукову, художню, технічну, довідкову та інші. Нашим найдавнішим спадком є також література – «Іліада» та «Одіссея» Гомера. Це є наш путівник у світ історії й міфів, у царство минулого й невідомого. Саме творча спадщина давньогрецьких творців дала нам можливість мати уявлення про тодішній світ та традиції [5].

Приділяючи велику увагу літературі загалом, неможливо залишити без уваги її певну структуру, зміст, теми. Особливим аспектом вивчення наповнення літератури стають історично-художній зміст, тематика, жанр та інші складові. Не залишається без уваги образи, які присутні в літературі. Частіше за все ці образи є певними архетипами античних чи біблійних персонажів, героїв чи богів [2].

Актуальність теми полягає у розгляді образу у контексті традиції. Висвітлення його взаємодії з історичними епохами, жанровими напрямками та стилістичними течіями. Важливо з'ясувати актуальне питання популярності образу у різних народів та часів [4].

Мета роботи полягає у розкритті специфіки формування й функціонування образу Прометея у різних контекстах та його дослідженні. Завдання роботи визначити архетип образу Прометея, його походження та зміст; встановити етимологію образу, його значення у контекстах різних епох та авторів; аналізували інтерпретацію образу в період романтизму та в творчості українських письменників; встановити контекстуальний зв'язок образу Прометея з творчим шляхом П. Б. Шеллі [1].

Об'єктом дослідження є поема Персі Біші Шеллі «Звільнений Прометей».

Предметом дослідження є образ Прометея у контексті традицій.

Аналіз досліджуваного об'єкта проводиться з позицій системного підходу, що передбачає розгляд образу як складового поеми, в якій виділяються певні компоненти. Має місце бібліографічний метод, що дозволяє уважно ознайомитись з життям та творчим шляхом Шеллі. Культурно-історичний та порівняльно-історичний методи дають змогу приділити увагу зародження романтизму в світі та в Англії, що безпосередньо впливає на

творчість Шеллі. Психологічний метод, який досліджує сферу підсвідомих поглядів Шеллі ілюструє накладення образу Прометея на життя самого поета. У роботі також використано зіставно-психологічний метод, на основі якого порівнюються образи Прометея у контекстах різних авторів [6].

Результати дослідження мають велике значення для подальшого розгляду образу Прометея не тільки в період англійського романтизму чи в творчості Шеллі, а й на фоні літератури взагалі.

Список використаних джерел

1. Аникин Г. В. История английской литературы: учеб. для студ. пед. ин-тов по спец. №2103 «иностранные языки». – 2-е изд., перераб. и испр. // Москва: Высш. шк., 1985, - 431 с.
2. Антична література / под. ред. А. А. Тахо-Годи // Київ: Видав. об'єднання «Вища школа», 1976. – 438 с.
3. Ващенко Юлія Анатоліївна. Історія зарубіжної літератури кінця XIX - початку XX століття : навчальний посібник // Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. – 187 с.
4. История английской литературы. В 8 томах. Том 2 // Издательство Академии Наук СССР, 1943, 1945 и 1953г.
5. Троянський І.М. Історія античної літератури/переклад з рос. // Київ, 1959.
6. Шеллі Перси Биши. Избранные произведения: Стихотворения. Поэмы. Драмы. Философские этюды // Москва: Рипол Классик, 1998. – 799 с.
7. Эсхил. Прикованный Прометей / Эсхил // Античная литература. Греция. Антология : в 2 ч. Ч.1 : пер. с греч. класс. // Москва: Высшая школа, 1989.

Ятченко Л.В., ст. преподаватель

*Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации
(г. Гомель, Беларусь)*

СРАВНЕНИЕ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Процесс развития общества на современном этапе решает проблему формирования образовательных потребностей, иницирующее стремление к непрерывному совершенствованию интеллекта и профессионализма через реализацию индивидуальных способностей, предоставление каждому члену общества возможностей для интеллектуального и профессионального роста. Формирование современной концепции образования связано с теми значительными изменениями, которые произошли в наших представлениях о природе, процессах познания и развития человека за последние десятилетия.

Благодаря этому процессу стала возможной новая форма обучения - дистанционное обучение, которое вбирает в себя лучшие черты традиционных форм обучения - очного, заочного, экстерната, и хорошо с ними интегрируется. Очевидно, что научно-исследовательская и практическая работа над проблемами дистанционного обучения, методического, методологического и технического обеспечения дистанционного образования должна быть постоянной и непрерывной. Результаты такой работы принесут реальные плоды в современный образовательный процесс, а вместе с тем в развитие систем телекоммуникаций. Современная модель дистанционного обучения органично впитывает в себя как традиционные, так и инновационные, в т.ч. компьютерные и интернет-технологии обучения.

Для успешного функционирования ДО прежде всего необходим определенный уровень информатизации общества. Говоря о дистанционной форме образования, следует говорить о создании единого информационно-образовательного пространства, куда следует включить электронные источники информации (включая сетевые): виртуальные библиотеки, базы данных, консультационные службы, электронные учебные пособия и пр.

Использование сетевых технологий требует затрат учебного заведения и обучаемого. Для дистанционной формы обучения учебное заведение должно обладать достаточными вычислительными мощностями и широкополосным каналом подключения к Интернету для обеспечения круглосуточного доступа обучаемых, преподавателей и администрации к учебным ресурсам и средствам сетевого взаимодействия. Для небольших учебных заведений

может оказаться целесообразным размещать учебные ресурсы на компьютерах организаций-провайдеров Интернет. Последнее время появились специализированные организации, предоставляющие услуги сетевого обеспечения учебного процесса для учебных заведений.

По функциональным характеристикам многие системы ДО являются схожими, так как каждая система ориентирована на комфортное дистанционное обучение: системы представляют полный набор функций, необходимых для управления учебным процессом, реализованы модули для создания учебных курсов, имеется возможность индивидуальной работы со студентами, реализованы функции деканата.

Появление различного программного обеспечения для реализации дистанционного обучения вызывает необходимость их сравнительного анализа для оптимального выбора программного продукта (таблица 1).

Выбор конкретного программного продукта зависит от целей методов и средств дистанционного обучения. К основным критериями выбора средств организации дистанционного обучения можно отнести функциональность, надежность, стабильность, стоимость, наличие средств разработки контента, поддержка SCORM, система проверки знаний, удобство использования, модульность, обеспечение доступа, мультимедийность, масштабируемость и расширяемость, перспективы развития платформы, кроссплатформенность, качество технической поддержки, наличие (отсутствие) русской локализации продукта.

Таблица 1

Сравнительная характеристика систем дистанционного обучения

Системы	СДО «Доцент»	СДО «Прометей»	СДО «eLearning Server»	СДО Moodle
1. Регистрация слушателей через сайт СДО (самостоятельная)	-	+	+	+
2. Регистрация слушателей в системе администратором	+	+	-	+
3. Наличие журнала посещений пользователей системы	-	+	+	+
4. Контроль пользователей системы	+	+	+	+
5. Различные права доступа каждого пользователя	+	+	+	+
6. Управление документооборотом в системе	-	+	-	-
7. Управление данными по курсам (наличие групп, стоимость обучения, продолжительность, график обучения и т.п.)	-	+	+	+
8. Поддержка нескольких групп и тьюторов на одном учебном курсе	+	+	+	+
9. Количество обучающихся пользователей	не ограничено	не ограничено	не ограничено	не ограничен
10. Гарантийное обслуживание/сопровождение	+	+	+	+
11. Телефонная техническая поддержка и консультации по работе с системой	+	+	+	+
12. Изменение базового дизайна системы	+	-	+	-
13. Аренда системы на сервере Разработчика	+	-	+	-
14. Межвузовская система – поддержка работы разных вузов. Поддержка нескольких филиалов, институтов, факультетов в составе вуза	+	-	-	+
15. Интегральная оценка (процентное соотношение функциональности системы)	100% (36 из 36)	66% (24 из 36)	69% (25 из 36)	75% (27 из 36)

Список литературы

1. «Термины и определения дистанционного обучения», Лаборатория дистанционного обучения Российской Академии Образования // <http://distant.ioso.ru/do/termin.htm> (дата обращения 12.11.11)
2. Готская И.Б., Жучков В.М. Кораблев А.В. Аналитическая записка «Выбор системы дистанционного обучения», РГПУ им. А.И.Герцена // <http://rakurs.spb.ru/2/0/2/1/?id=13> (дата обращения 24.09.11)
3. Джилл Ф. Донелло, Теория и практика онлайн-обучения: Learning Content Management Systems // <http://www.e-commerce.ru/digests/foreign/issue91/press2093.html> (дата обращения 17.09.12)
4. Попов Д.И., Попова Е.Д., Певцов К.С. Обзор стандартов и спецификаций в электронном обучении и тестировании, Московский государственный университет печати // <http://www.ast-centre.ru/books/favorites/279/print/>

Ящук Т.А., здобувач,
Науковий керівник – **Чирва О.Г.**, д.е.н., професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Незважаючи на специфіку освітніх систем окремих країн, у рамках світового освітнього простору активно простежуються інтеграційні процеси, що впливають на розвиток методів і способів навчання, а також економічну ефективність вищої освіти. Результатом цього стає підвищення попиту на освітні послуги.

Аналіз і узагальнення міжнародного досвіду розвитку великих освітніх систем свідчать про стрімке наростання інтеграційних процесів і створення нових організаційних форм освітньої діяльності. Нові запити ринку праці, що міняються й стають найважливішим фактором індивідуальні потреби, приведуть до зближення й об'єднання й ресурсів діяльності, і ресурсів освітніх установ різних рівнів освіти. При цьому запорукою успішної діяльності вузу є грамотна побудова стратегії й прийняття стратегічних рішень, адекватних внутрішнім і зовнішнім умовам функціонування вузу.

Одним з найважливіших показників якості та ефективності освітньої діяльності університету, що визначають його престиж на міжнародному рівні, є процес інтернаціоналізації освіти. Інтернаціоналізація вищої освіти – це посилення міжнародної складової в діяльності українських закладів вищої освіти. Основними її характеристиками є: розвиток міжнародної співпраці через програми академічного обміну (академічна мобільність студентів та викладачів), спрощення процедури визнання документів про освіту, розвиток програм для навчання іноземних студентів, розвиток міжнародної співпраці в науковій і дослідницькій сферах.

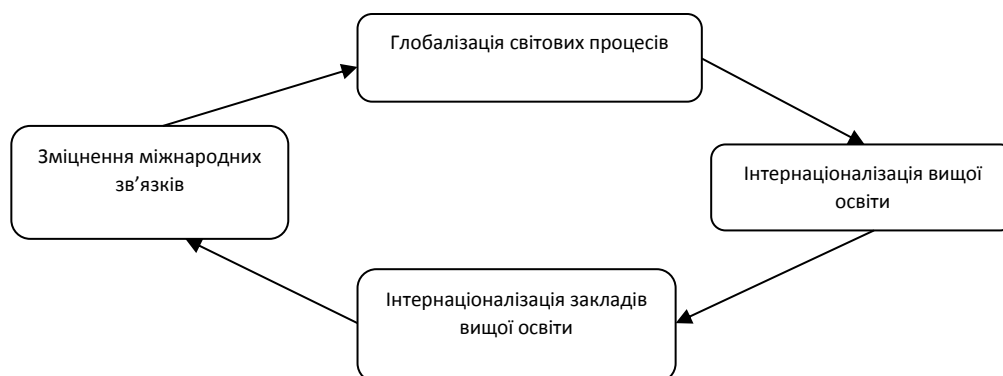

Рис. 1. Схема інтернаціоналізації вищої освіти

Процес інтернаціоналізації вищої освіти спрямований на реалізацію наступних цілей:

- 1) розширення сфери діяльності університетів за межі своєї національної освітньої системи;

- 2) диверсифікація та зростання фінансових надходжень через залучення іноземних студентів на навчання;
- 3) широка і збалансована мобільність студентів, викладачів і дослідників,
- 4) підвищення якості освіти за рахунок участі студентів і викладачів в міжнародному процесі обміну знаннями;
- 5) партнерство в сфері наукових досліджень, організація спільних наукових і дослідних проєктів.

З точки зору окремо взятого вузу, інтернаціоналізацію можна визначити як процес виходу освітнього процесу за національні кордони, здійснюваний в значущих для даного освітнього закладу розмірах.

Інтернаціоналізація вищої освіти – відносно новий феномен, який може мати різні трактування. Процес інтернаціоналізації вищої освіти розвивається завдяки динамічно еволюціонуючим політичним, економічним, соціокультурним та академічним факторам [1, с. 162.].

Позитивними сторонами інтернаціоналізації є:

- модернізація навчальних програм, обмін науково-педагогічними кадрами сприяє модернізації й підвищенню якості підготовки кадрів;
- підвищення якості наукових досліджень;
- поширення власних цінностей і формування позитивного іміджу країни;
- міжнародна вища освіта є вагомим джерелом прибутку для національних економік;
- сприяння культурній експансії. [2, с. 207].

Процес інтернаціоналізації є важливим для української вищої освіти в першу чергу тому, що надає можливості та механізми для підвищення якості. Десятиліття міжнародної ізоляції радянського періоду та наступальний розвиток, який не передбачав активного залучення до міжнародних процесів, призвели до того, що українська вища освіта втратила якість і міжнародне визнання. Наука, яка априорі є інтернаціональною, не може розвиватися без прив'язки і розуміння міжнародного контексту.

Процес інтернаціоналізації вищої школи складний і суперечливий. На сьогодні відсутній належний баланс між економічними і культурно-освітніми цілями, є потреба посилити інтернаціональну складову програм освіти. Наростає потреба впровадження новітніх комунікаційних технологій, які, на відміну від традиційних міжнародних контактів, не мають чітко обмежених меж і різко розширюють можливості співпраці.

Основним завданням державної освітньої політики щодо розвитку міжнародного співробітництва є здійснення комплексу заходів зі створення цілісної системи міжнародних зв'язків у галузі освіти, які охоплюють як міжнародний, так і вітчизняний ринки освітніх послуг. Найпоширеніша форма інтернаціоналізації вищої освіти – створення можливостей для мобільності студентів: виїзд певного числа студентів для навчання за кордон [3, с. 98].

Список використаних джерел

1. Вербицька А.В. Інтернаціоналізація як основний напрям розвитку вищої освіти. Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 160-164.
2. Нітенко О.В. Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор розвитку університету. Освітологічний дискурс. 2015. № 2 (10). С. 205-216.
3. Говоровська О.О. Інтернаціоналізація вищої освіти України під впливом глобалізації суспільства. Міжнародний науковий вісник: Збірник наукових статей за матеріалами XXVII Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку європейського університету в контексті широкої інноваційної стратегії» (Ужгород – Будапешт, 26-29 листопада 2013 року). Ужгород, 2014. С. 96-102.

СЕКЦІЯ 3

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Александрова С.А., к.пед.н., доцент
*Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова
(м. Харків, Україна)*

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПІДПРИЄМСТВ ТУРІНДУСТРІЇ

Вимоги сучасного інформаційно-технологічного суспільства зумовлюють необхідність постійного самовдосконалення та саморозвитку фахівців. Не є виключенням і підприємства туріндустрії, працівники яких мають бути підготовлені до діяльності в динамічних умовах. Таким чином актуальним питанням для вищої освіти є формування особистості, яка прагне до постійного професійного та особистісного самовдосконалення, до розвитку професійної компетентності, саморозвитку, підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці. В умовах збільшення часу, що відводиться на самостійну роботу студентів, вирішення означених завдань можливо за допомогою якісної організації позааудиторної роботи.

Позааудиторна робота студентів є досить широким поняттям, яке включає не лише самостійну підготовку студентів до занять або виховну роботу куратора, але й будь-яку іншу діяльність, яка сприяє навчанню, розвитку поза межами класу [1].

Робота поза аудиторією може носити професійно та соціально спрямований характер. До першої відноситься здебільшого наукова робота студентів однієї або споріднених спеціальностей, друга є більш загальною, виховною.

Позааудиторна самостійна робота може бути обов'язковою та спеціальною, виконуватися за участю, контролем з боку викладача та без.

Науково-дослідна діяльність як важлива складова позааудиторної роботи студентів сприяє розвитку креативних здібностей, умінь і навичок дослідницького характеру, поглибленню знань з професійно орієнтованих предметів [2].

До обов'язкової наукової діяльності можна віднести, наприклад, підготовку та захист курсових та кваліфікаційних робіт, підготовку наукової публікації (як умова допуску до захисту магістерського проекту (роботи)).

Інша (додаткова) наукова діяльність студентів у закладах вищої освіти має бути також чітко організована й охоплювати весь контингент студентів на засадах їхніх власних інтересів. Вона має включати різнорівневі за складністю види робіт:

- аналіз наукової літератури з тематики, що є цікавою для студента;
- складання бібліографії;
- підготовка повідомлень та рефератів;
- написання тез доповідей;
- участь у наукових конференціях;
- підготовка наукових статей;
- написання наукових робіт за фахом;

- участь в олімпіадах тощо.

Визначальною педагогічною умовою, яка забезпечить ефективність студентської науково-дослідницької діяльності, є створення відповідного навчально-виховного середовища у якому заохочується як взагалі прагнення до саморозвитку, так і зокрема участь у науковій діяльності; для якого характерна організація здорового конкурентного середовища між студентами.

До найбільш важливих складових навчально-виховного середовища відносяться педагогічний колектив, особистість кожного окремого викладача, його майстерність, авторитетність та емоційно-психологічний фон навчально-виховного середовища. Саме викладач здатен викликати інтерес до дисципліни, до сучасних проблемних питань в певній сфері діяльності, організувати вмотивоване навчання шляхом динамічного, доступного викладання, демонстрації зв'язку теоретичних знань із майбутньою професійною діяльністю.

Таким чином, залучення студентів до науково-дослідної діяльності сприятиме формуванню потреби майбутніх фахівців підприємств туристської індустрії у постійному саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Козліковська, Н.Я. Позааудиторна робота як складова вищої освіти. URL: http://www.vnurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robova/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2008/2/39.pdf
2. Дробиш, Л.В., Карпенко, Ю.В. (2015) Дослідницька діяльність студентів як засіб якісної підготовки фахівців. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32246/1/361-635-636.pdf>

Алексєєв М.С., студентка 2 курсу магістратури
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник – **Вейланде Л.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(м. Одеса, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ МЕТОДОМ ТРЕНІНГУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Модернізація системи вищого професійного навчання сьогодні неможлива без упровадження новітніх технологій та їх практичного застосування у навчальному процесі. В зв'язку з цим значний інтерес становлять тренінгові технології навчання.

Метою нашого дослідження було обґрунтування та методична розробка тренінгових занять спрямованих на розвиток лексичних навичок студентів у процесі вивчення англійської мови.

Аналізуючи роботи з проблеми тренінга, як методу навчання (І.Вачков, Ю.Ємельянов, О.Сидоренко, С.Сисоєва) та згідно з метою нашого дослідження, ми розглядаємо поняття «тренінг» як особливий метод організації активності учасників, отримання знань з метою оволодіння складним видом діяльності, закріплення одержаних навичок, розвитку професійної компетентності, оволодіння професійною поведінкою [2, 3].

Відповідно до парадигми тренінгу, як тренування, спрямованого на формування і відпрацювання умінь і навичок, на такому тренінгу реалізуються завдання: практичне застосування знань, умінь і навичок; відкриття, усвідомлення і демонстрація поведінкових патернів, індивідуального стилю комунікації та ін. Специфічними рисами заняття з використанням методу тренінгу (тренінгового заняття) ми називаємо: дотримання ряду принципів групової роботи; обов'язкові етапи тренінгового заняття; використання специфічних методів роботи.

На нашу думку, проведення тренінгового заняття у вищій професійній освіті передбачає виконання таких завдань: мотивувати студентів до проведення навчального тренінгу; сформуванню певний рівень фахових знань студентів; відпрацювати на необхідному

рівні потрібні практичні уміння і навички; забезпечити контроль визначених теоретичних знань і отриманих практичних вмінь та навичок; спонукати студентів до подальшого інтересу та професійного розвитку.

Згідно з об'єктом нашого дослідження ми визначили лексичні навички, як навички, що забезпечують включення слова в продуктивні і рецептивні види мовленнєвої діяльності, що забезпечують високе комбінування лексичного матеріалу. Відповідно до етапів роботи над іншомовною лексикою під час розробки тренінгових занять ми визначили такі етапи: I етап – етап введення, семантизації нового слова і первинного його відтворення; II етап – стереотипізуючий, ситуативний – етап тренування і створення міцних мовних зв'язків в заданих межах в однотипних мовних ситуаціях; III етап – варіативно-ситуативний – етап створення динамічних лексичних мовних зв'язків, тобто навчання комбінуванню знайомих лексичних елементів в різних контекстах. Кожен з етапів процесу засвоєння слова співвідноситься зі стадіями формування лексичних навичок [1].

Згідно з нашим припущенням про те, що формування лексичних навичок студентів в процесі вивчення англійської мови буде більш ефективним при застосуванні методу тренінгу, сутність дослідно-експериментальної роботи полягає в апробації розробленого нами комплексу тренінгових занять. Для діагностики рівня сформованості лексичних навичок і визначення впливу використання комплексу тренінгових занять, ми зупинилися на наступних лексичних навичках: вміння висловлювати одну і ту ж думку різними лексичними засобами (лексична гнучкість); вміння структурно і морфологічно коректно оформлювати слова і словосполучення; вміння розпізнавати і правильно розуміти смисл прочитаного тексту, відповідно до відомої лексики; вміння включати вивчені ключові слова і словосполучення в усне мовлення; вміння логічно і послідовно висловлювати свою думку [4].

Під час розробки комплексу тренінгових занять ми використовували вид тренінгу – навчальний тренінг, тривалістю – 1 година 20 хв. (протягом академічної пари), з кількістю учасників – від 15 до 20 студентів. При відборі змісту тренінгу ми спиралися на парадигму тренінгу, де тренінг розглядається «як форма активного навчання, метою якого є передусім передача знань, а також розвиток деяких умінь і навичок».

Відповідно до методології тренінгу як інтерактивної форми навчання, ми визначили обов'язкову структуру кожного тренінгового заняття, з переліком можливих форм та методів роботи на кожному етапі:

Вступ – привітання, розминка, ознайомлення з новою лексикою

Мета етапу заняття: підготовка до роботи у тренінгу, активізація емоційного стану та пізнавального інтересу до роботи; забезпечення сприйняття лексики по слуховим і зоровим каналах і формування елементарного лексичного знання, що включає знання значення конкретного лексико-семантичного варіанта, знання форми слова.

Методи роботи: Тренінгові методи – психогімнастичні вправи; методи формування лексичних навичок – розповідь з елементами бесіди (використання імітаційних та репродуктивних питань), вправи на диференціацію та ідентифікацію нової лексики.

Основна частина – основний зміст теоретичний та практичний

Мета етапу заняття: Підготовка до реальної комунікації шляхом багаторазового повторення лексичних одиниць і встановлення між ними системно-семантичних зв'язків, а так само формування автоматизованих навичок їх вживання; об'єднувати лексичні одиниці в висловлювання з урахуванням їх граматичних особливостей; висловлювати одну і ту ж думку різними лексичними засобами, або за допомогою обмеженого лексичного запасу;

Методи роботи: Тренінгові методи – міні-лекція, ігрові методи, дискусія; Методи формування лексичних навичок – пред'явлення нової лексики у діалогах та рольових іграх, робота з текстом (визначити лексику, знайти загальний синонімічний ряд, одні частини мови), опис ситуації/малюнку, характеристика діючих осіб.

Заключна частина – завершення, ритуал прощання

Мета етапу заняття: визначення, аналіз і свідоме регулювання студентами використання різних прийомів оволодіння іншомовною спеціальною лексикою, що сприяє активізації їх навчальної діяльності; конструювати текст за ключовими словами (фразами); вміння підбирати мовні засоби для вирішення певної смислової (комунікативної) завдання; вміння будувати власні висловлювання мовою, що вивчається.

Методи роботи: Тренінгові методи – психогімнастичні вправи; методи формування лексичних навичок – лінгвістичні вправи – складання діалогу, дискусія, тестові завдання.

На узагальнюючому етапі експерименту для виявлення ефективності розробленого комплексу тренінгових занять і апробованих нами завдань було проаналізовано динаміку змін у формуванні лексичних навичок студентів КГ та ЕГ. За результатами аналізу ми бачили, що позитивна динаміка у формуванні лексичних навичок у КГ та ЕГ присутня в обох випадках. Однак високий рівень сформованості лексичних навичок у КГ збільшився на 12% а у ЕГ на 4%. Динаміка змін формування середнього рівня сформованості лексичних навичок у КГ та ЕГ на попередньому та підсумковому етапах експерименту також мають значні відмінності – ЕГ 56% та КГ 38%. Ми бачимо, що динаміка формування високого та середнього рівня лексичних навичок у ЕГ групі значно вища ніж у студентів КГ.

Проведене нами дослідження підтвердило висунуту нами гіпотезу та дозволило зробити висновок: процес формування лексичних навичок студентів буде ефективним завдяки використанню методу тренінгу у процесі вивчення англійської мови.

Список використаних джерел

1. Гальскова, Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учебное пособие для студентов лингвистических университетов и факультетов иностранных языков высших педагогических учебных заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. - 3-е изд. - Москва: Издательский центр «Академия», 2006г. - 336 с.
2. Матяш Н. В. Методы активного социально-психологического обучения : учебное пособие для вузов по специальности "Педагогика и психология" : рек. УМО вузов РФ / Н. В. Матяш, Т. А. Павлова. - Москва : Академия, 2010. - 96 с.
3. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / Сисоева С.О. - НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
4. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін: Навч. посібн. / Г.О. Ковальчук, Н.Ю. Бутенко, М.В. Артюшина та ін.; За ред. Г.О. Ковальчук. - К.: КНЕУ, 2006. - 320 с

Алешугіна Н.О., к.е.н., доцент,
Чернігівський національний технологічний університет,
(м. Чернігів, Україна)

ДОСВІД ШВЕЙЦАРІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Швейцарія давно завоювала у світі репутацію лідера по навчанню у галузі туристичного і готельного менеджменту. Швейцарські вузи готельного бізнесу постійно займають високі позиції у міжнародних рейтингах вищих навчальних закладів, а випускники швейцарських університетів є бажаними працівниками в найкращих компаніях світу. На прикладі окремих закладів розглянемо складові успіху швейцарської моделі освіти у сфері гостинності.

Найстарішим у світі вузом у сфері готельного бізнесу є заснована у 1893 р. Лозаннська школа готельного менеджменту. Ось вже сто років їй вдається залишатися найкращою у своїй сфері. Основними показниками роботи Школи є 25 тис. випускників з 150 країн світу, причому, 64% з них займають позиції топ-менеджерів, висока популярність у роботодавців (96% випускників знаходять роботу одразу після випуску). Школа співпрацює з більш як 7 тис. партнерів в індустрії туризму. Навчання у Школі тісно пов'язане з практикою. Окрім тривалих практик та стажувань, на які студентів охоче беруть у відомі готелі, навчальні дисципліни на молодших курсах передбачають практичне знайомство з усіма готельними професіями з тим, щоб успішно розв'язувати задачі повсякденного управління готелем. Окрім того, значна увага приділяється мовам: студенти, окрім англійської та французької

вивчають (на вибір) або іспанську, або німецьку, або китайську, або російську мови. На старших курсах вивчаються дисципліни, пов'язані з менеджментом та фінансами [1].

Іншим з найбільш престижних вузів світу, які готують фахівців туризму, є Гліонський інститут вищої освіти, що знаходиться в селі Гліон – популярному швейцарському курорті з давніми традиціями поблизу Монтре. Інститут було засновано у 1962 р. як приватний заклад на базі колишнього готелю. Окрім Гліону, кампуси інституту є у Бюлі (Швейцарія) та Лондоні (Великобританія). Навчальний заклад давно завоював репутацію одного з найкращих університетів гостинності у світі. Високий академічний рівень підтверджує акредитація американської Асоціації шкіл та коледжів Нової Англії (NEASC) [2]. За роки діяльності Гліонський інститут підготував 14000 випускників, які працюють в найбільш престижних компаніях по усьому світу [3].

Щорічно 1500 студентів з 90 країн світу обирають освітні програми інституту. Гліонський інститут випускає спеціалістів, готових до роботи у сфері гостинності та суміжних областях: туризмі, банківській сфері, консалтингових компаніях та спортивних організаціях. Випускники закладу підтверджують його високу репутацію та стають професіоналами вищого класу. Згідно статистичних даних, кожний студент отримує у середньому дві пропозиції від роботодавців за спеціальністю [3]. Студенти Гліону виховані у відповідності з високими стандартами готельного бізнесу, дисципліновані, мають обширні знання, та практичний досвід. Значна увага приділяється практиці студентів та стажуванням, на яких студенти займаються організацією реальних заходів для інших студентів.

“Робочий день” студентів розпочинається о 6.30 зі сніданку. Автобус привозить студентів з кампусів, і о 8.00 розпочинаються заняття. Заняття по 80 хв. З 10-хвилинною перервою після перших 40 хв. Після 2-ї пари – обід. Далі – 3-тя пара. Час до 18.00 студенти проводять у студентських клубах, де готують групові та індивідуальні проекти (наприклад, відкриття власного ресторану). У 18.00 студенти повертаються до кампусу. В інституті велика увага приділяється діловому дрес-коду, поведінці студентів, умінню студентів розподіляти свій час, пунктуальності. Це створює професійну атмосферу та організовує.

В Гліоні теоретичний матеріал тісно переплітається з практичним. Викладачі мають значний досвід роботи у сфері туризму. Лекції, здебільшого, проходять у формі обговорень з наочними матеріалами, показами слайдів та навчальними кейсами. Студенти окрім екзаменів пишуть проекти, розробляють кейси та роблять презентації. Багато видів робіт виконуються у групах, щоб навчити студентів на практиці, як працювати в команді. Кожний студент несе відповідальність за роботу групи, робота в якій полегшує виконання завдання, тому заняття тут не пропускають. Часто організовуються навчальні поїздки. Існує спеціальний курс, де студенти можуть виконувати те, що вивчають на практиці, для студентів інших курсів. Наприклад, після теорії ресторанної справи, студенти пробують себе у ролі кухаря, офіціанта або адміністратора, після вивчення основ готельного бізнесу працюють на рецепшені, службі обслуговування номерів, організовують якісь заходи для інших студентів. Після кожного курсу студенти проходять практику в справжніх туристичних компаніях, готелях. Для цього вони самі заздалегідь шукають місце, відсилаючи безліч резюме. Це привчає їх продавати себе як працівника, проходити співбесіди, спокійно сприймати відмови. Інститут допомагає, навчаючи, як скласти резюме, супроводжувальний лист, пройти співбесіду. Тут є можливості для занять багатьма видами спорту, організації спортивних та розважальних заходів на вихідних.

Деякі навчальні заклади для підвищення власної конкурентоспроможності об'єднуються в освітні компанії. Так, Швейцарський коледж Цезаря Рітца (Люцерн), Готельний інститут (Монтре), Школа готельного менеджменту (Невшатель) та Швейцарська академія кулінарного мистецтва (Люцерн) утворюють так звану Швейцарську освітню групу (SEG). Секретом успіху компанії є тісне співробітництво з найбільшими підприємствами у сфері туризму, завдяки чому її освітні програми максимально відповідають сучасним вимогам. Так, наприклад, виконуючи замовлення окремих компаній, SEG нещодавно відкрила нові програми по підготовці фахівців з готельного дизайну та менеджменту елітних

послуг. Усі вони поєднують теоретичну базу з практикою, яка триває від 8 до 12 місяців впродовж перших двох років навчання. Головна мова спілкування – англійська, але за бажанням студенти можуть відвідувати безкоштовні мовні курси Маючі американських та британських партнерів, школи Швейцарської освітньої групи мають змогу здійснювати програми академічного обміну та видавати по закінченню навчання дипломи двох вузів. Щорічно більш ніж 6500 абітурієнтів зі 120 країн світу стають студентами компанії. Випускники, які працюють в різних країнах світу, об'єднані в глобальну мережу, яка нараховує 28 студентських співтовариств [4]. Така модель дозволяє випускникам зберігати ділові зв'язки у світі готельного бізнесу та допомагати одне одному. Питанням працевлаштування приділяється значна увага. Двічі на рік компанія проводить для своїх студентів Міжнародний форум працевлаштування, на який з'їжджаються представники різноманітних компаній індустрії гостинності і проводять співбесіди зі студентами, 70% яких після проведення заходу укладають контракти з майбутніми роботодавцями [4].

Отже, складовими успіху швейцарської освіти у сфері туризму є:

- Висока кваліфікація викладачів, які мають практичний досвід у сфері туризму;
- Використання новітніх освітніх технологій;
- Тісний зв'язок із роботодавцями, згідно потреб яких формуються освітні програми та готуються фахівці;
- Значна увага практичній підготовці студентів, які вчаться, обслуговуючи інших студентів;
- Різноманітність освітніх програм, складених на вимогу часу;
- Виховання у студентів гарного смаку, відповідальності, старанності, акуратності;
- Гарна матеріально-технічна база: школи розташовані в будівлях колишніх престижних готелів і функціонують згідно високих готельних стандартів, які забезпечують самі студенти та викладачі;
- Реалізація спільної стратегії дій та захист своїх інтересів шляхом об'єднання в освітні компанії та асоціації;
- Корпоративна культура студентів та випускників, які підтримують одне одного.

Список використаних джерел

1. Bachelor of Science in International Hospitality Management [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ehl.edu/en/programs/bachelor-degree-in-hospitality>
2. Global dialog: Обучение и образование за рубежом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.globaldialog.ru/countries/switzerland/higher_education/glion-institute-of-higher-education/
3. Glion Institute of Higher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.glion.edu/>
4. Cesar Ritz Colleges [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cesarritzcolleges.edu/>

Андріянов В.В., студент III курсу, групи БН-III-3

Руденко І.М., канд. філос. наук,

Полтавський коледж нафти і газу

*Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
(м. Полтава, Україна)*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Нині людина не уявляє свого життя без використання інформаційно-комунікаційних технологій та засобів масової інформації (медіа), котрі, з одного боку, є джерелом для отримання інформації та визначальним чинником соціалізації особистості, а з іншого боку – засобом маніпуляції суспільною свідомістю. Дана проблема є особливо актуальною в умовах розгортання в Україні гібридної (інформаційної) війни. У зв'язку з цим постає необхідність у розвитку системи медіаосвіти.

Відповідно до змісту нової редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, схваленої Президією Національної академії педагогічних наук 21 квітня 2016 року, медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Тобто мова йде про необхідність формування медіаграмотності людини – вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [2].

Відзначимо, що українське суспільство усвідомлює серйозність та необхідність нагального вирішення проблеми формування медіаграмотності особистості. Зокрема, результати всеукраїнського соціологічного опитування «Довіра до ЗМІ, вплив російської пропаганди, медіаграмотність в Україні», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології у лютому 2018 року на замовлення ГО «Детектор медіа» та за фінансової підтримки Міністерства іноземних справ Данії («Даніда») і NED (США), засвідчили, що більшість населення країни (61 % респондентів) вважає головним завданням держави й громадських організацій підвищення рівня медіаграмотності громадян. При цьому головним пріоритетом країни має бути медіаосвіта підлітків (48 %) [4]. Це пов'язано передусім з тим, що молодь, вважаючи основним джерелом інформації Інтернет та телебачення, досить рідко вдається до перевірки об'єктивності отриманих фактів, а отже є вразливою до пропаганди і маніпуляцій, впливу фейкових повідомлень.

У зв'язку з цим актуалізується питання медіаінформаційної грамотності педагогів, тобто засвоєння ними концептуальних основ теорії медіа, технологій медіаосвітньої діяльності. Останні мають допомогти освітянам підготувати молодь до ефективної взаємодії з мас-медіа, адекватно поведіння в інформаційному середовищі. На думку Міністра освіти і науки України Л.М. Гриневич, медіаграмотність є необхідним вмінням для сучасної особистості, здатної критично мислити, порівнювати окремі змістові компоненти медіаповідомлення з іншими, давати оцінку та висловлювати власне ставлення до медіатексту тощо.

Нині значну роботу щодо формування медіаграмотності педагогів здійснюють обласні інститути післядипломної педагогічної освіти, співробітники яких організують та проводять конференції, семінари, тренінги, видають посібники, створюють курси, що допомагають освітянам засвоїти теоретичні та практичні аспекти з медіаосвіти. Наприклад, 15 лютого 2018 року педагоги Полтавщини брали участь у тренінгу «Визначення медіаграмотності у рамках підготовки освітніх закладів до участі у Міжнародній програмі PISA – 2018», що був проведений Центром практичної психології і соціальної роботи спільно з центром педагогічних інновацій та інформації Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського. Освітяни мали можливість не лише розширити уявлення про зміст понять «медіаграмотність», «читацька грамотність», але й отримали знання про те, як при вивченні навчальних предметів та дисциплін можна реалізувати завдання медіаосвіти. Зокрема, креативні педагоги області презентували власний досвід створення завдання з медіаграмотності, що сприяють не лише підвищенню зацікавленості до предмету, але й сприяють становленню у здобувачів освіти медіакомпетентності. Також 11 травня 2018 року на базі вище згаданого обласного інституту післядипломної педагогічної освіти незалежним медіаекспертом та медіаконсультантом Л.М. Мудрак було проведено лекцію-діалог для освітян «Медіа майбутнього й нове покоління. Як порозумітися?» Провідною ідеєю заходу був заклик до розвитку у кожній особистості критичного мислення.

Істотну роль на шляху становлення медіаграмотності педагогів та їх вихованців мають медіаосвітні портали «Media Sapiens» та «Media Literacy». Дані Інтернет-проекти містять різноманітні матеріали (медіадослідження, книги, анонси заходів з медіаосвіти, навчальні програми, лекції, відеоматеріали, презентації), що здатні допомогти людині сформувавши вміння відрізнити правдиві факти від вигаданих, оволодіти механізмами захисту від маніпулятивного впливу ЗМІ, ознайомитися з правами в інформаційній сфері та можливостями їх застосування [5, 6].

Досить цікавими та корисними з точки зору підвищення рівня медіаграмотності населення є онлайн-курси. Зокрема, авторський колектив курсу «Новинна грамотність» Н.О. Виговська, І.Г. Виртосу, Д.Р. Дуцик та інші звертають увагу широкої громадськості на такі питання як: сутність, види та принципи побудови новин; професійні новинні стандарти та відповідальність за їх порушення, замовні матеріали («джинса») та їх ознаки; медіавласники та їх вплив на редакційну політику; «мова ворожнечі у ЗМІ», журналістська етика; баланс думок, структура та аргументація новин; достовірність, точність і повнота інформації у новинах тощо [3]. Вважаємо, що матеріали даного курсу мають практичну спрямованість та здатні сприяти формуванню медіакомпетентності учасників освітнього процесу.

На базі платформи Prometheus діє ціла низка інших онлайн курсів з медіаосвіти, а саме: «Критичне мислення для освітян», «Освітні інструменти критичного мислення», «Медіаграмотність для освітян», «Наука повсякденного мислення». Дані курси є цілком безкоштовними, доступними для їх вивчення у будь-який зручний час та спрямовані на формування у педагогів медіаосвітніх компетентностей, навичок ефективного використання медіаресурсів в освітньому процесі. У межах онлайн-курсів розглядаються різноманітні питання: медіа та їх вплив на людину, медіаграмотна особистість, можливості медіа для професійної діяльності педагога тощо. Навчання відбувається шляхом перегляду учасниками курсу відеолекцій. Успішне виконання завдань курсу дає підстави для отримання учасниками сертифікатів.

Досить популярним є курс «Наука повсякденного мислення», що являє собою україномовну версію ресурсу викладачів університету Квінсленда (Австралія). Основним завданням курсу є формування інструментів, що допоможуть відійти від стереотипного мислення до цілеспрямованого та аналітичного. Онлайн-курс здатний сформувати уявлення про умови формування критичного мислення, та його роль для розв'язання проблемних завдань та самовдосконалення особистості [7].

Фундаментальну роль у становленні медіаграмотності педагогів та здобувачів освіти відіграє Академія української преси (АУП), що є неурядовою та незалежною організацією. Метою її діяльності є розвиток медіа через створення громадянського суспільства в Україні, медіаосвіту громадян, інспірацію медіаосвітньої мережі, створення та популяризацію інформаційного продукту, який покликаний підвищувати рівень медіаграмотності суспільства, організацію заходів, в результаті яких працівники мас-медіа будуть виконувати свої професійні обов'язки відповідно до європейських норм та стандартів. Віртуальна бібліотека Академії української преси містить різноманітні підручники, посібники, збірники статей конференцій, за допомогою яких освітяни зможуть навчитися інтегрувати медіаграмотність у різноманітні освітні практики. Ґрунтовними працями з медіаграмотності є підручник для педагогів «Медіаграмотність» (автори: Сінді Шейбе, Фейз Рогоу), підручник для здобувачів освіти «Медіаосвіта та медіаграмотність» (за ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк), посібники для вчителя «Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін» (за ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк, О.П. Мокрогуза), «Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства» (авторський колектив: Т.В. Бакка, О.В. Бурім, О.В. Волошенюк та інші) тощо. Окрім того на сайті АУП містяться матеріали, що мають сприяти формуванню медіаграмотності здобувачів освіти. Зокрема, «Медіазнайко» – це перша навчальна гра з медіаосвіти в Україні, мета якої – допомогти якомога більше дізнатися про інформаційне поле [1].

Отже, медіаграмотність сучасної особистості є вимогою часу. Вважаємо, що людина зможе адаптуватися до умов інформаційного суспільства, навчаючись протягом усього життя, що має сприяти розвитку і вдосконаленню навичок взаємодії з медіа. Медіаосвітні елементи мають бути інтегровані у навчальні програми з різних предметів та дисциплін, сприяючи формуванню у здобувачів освіти медіакомпетентності. Саме від рівня сформованості медіаграмотності громадян залежить інформаційна безпека нашої країни та її здатність протистояти зовнішнім деструктивним медіаінформаційним впливам.

Список використаних джерел

1. Академія української преси [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.aup.com.ua>
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л.А. Найдьонові, М.М. Слюсаревського. – К. : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. – 19 с.
3. Онлайн курс «Новинна грамотність» [Електронний ресурс] / ГО «Детектор медіа». – Режим доступу : <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
4. Протидія російській пропаганді та медіаграмотність: результати всеукраїнського опитування громадської думки [Електронний ресурс] : аналітичний звіт / ГО «Детектор медіа». – Режим доступу : <https://detector.media/infospace/article/136017/2018-03-27-protidiya-rosiiskii-propagandi-ta-mediagramotnist-rezultati-vseukrainskogo-opituvannya-gromadskoi-dumki/>
5. Media Literacy [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу : <http://medialiteracy.org.ua>
6. Media Sapiens [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу : <https://ms.detector.media>
7. Prometheus [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу : <https://prometheus.org.ua>

Artemenko Olga, student of Master Degree
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
(Kyiv, Ukraine)

MODERN TRAINING TECHNOLOGIES IN BUSINESS

The development of personnel is a leading factor in business success of the enterprise, and the company's ability to learn faster than their competitors, that becomes a decisive competitive advantage.

Knowledge in business structures is constantly updated, focusing on strategic directions. The analysis shows that the knowledge of employees of the company accumulates at a rate that is not 100%, but in 100 times or more exceeds the speed of accumulation of knowledge by scientific institutions. In modern business corporate learning is a source of business development and one of the key business processes. Most successful Ukrainian enterprises understand the importance of investing in human capital, but not of all companies develop a long-term strategy for staff development in the organization. For the approach to the development of human resources can be distinguished four types of companies that reflect, respectively, the four stages of the evolution of the management of personnel development in the organization:

- companies that do not implement an integrated approach to training and staff development, limited to individual measures as reactions to sudden emergencies. Such needs often can be satisfied by training or consulting companies;

- companies, where management has a staff development function, regularly conduct training activities for personnel of various categories and the policy of personnel development is consistent with the company's strategy;

- companies with a personal development department and systematic approaches to competence development. The strategy of human resources development is one of the elements of the company's strategy;

- companies which have formed a corporate university or a learning center where the company's knowledge is accumulated and stored. They become a learning organization, where the corporate strategy is developed on the basis of the development of human resources.

Corporate university in company is an instrument that provides the skilled personnel in the long-term and implementing the company's personnel strategy [1]. Benefits of a corporate university:

1. Ensuring a high level of competence of the personnel in order to form competitive business advantages.

2. Increase of loyalty and motivation of the personnel in relation to organization, decision of problems with personnel turnover.

3. Detection and development of especially talented people capable of performing a leadership function, creating a reserve of management personnel and their high mobility.

4. The corporate university is a means of formation, development and preservation of corporate culture.

5. The corporate university is working not on typical but rather on specific actual problems of the enterprise and approaches to them from the middle, constantly engaged with them, due to this there is an approach allowing to consider business processes, the external environment, management in dynamics and development;

6. Continuous improvement and increase of efficiency of business due to application of new methods and technologies in training.

7. Generalization of experience and knowledge in highly specialized problems.

8. Creation of a continuous teaching organization. Thus, the corporate university is an instrument of the company's internal development, the operation of which is aimed at implementing the strategic goals of the organization.

In the process of initiating or improving the personnel development in the organization, the technologies of personnel development management are used in the organization where: clearly articulate the strategic goals of the organization; broadcast them to all subdivisions, bringing to each performer; identify specific tasks for employees at all levels; make the competencies required to accomplish these tasks; to assess the real level of skills of employees; develop a strategy to overcome the "gap" between desired and existing competencies.

The technology of strategic management of competencies integrates technology management objectives, knowledge management, project management, culture management. The analysis of Ukrainian practice shows that enterprises tend to favor short-term development strategies for personnel that do not require significant investments aimed at meeting the current needs of the organization in the personnel. This is a large extent explained by the fact that the vast majority of enterprises do not implement strategic management at all. However, such an approach reduces the possibility of a future existence of an organization.

For strategically oriented organizations, the prioritizes of strategic human resources development of the organization are [2, p. 277]: development of strategies for personal and organizational training; creating a learning organization; increase of the intellectual capital of the organization; development strategies for managers; formation of emotional culture; development of strategic ability.

Corporate training is one of the most affordable and valid types of business education. And the most important advantage of it is the ability to train employees, the entire team or a substantial part, which allows to save a significant amount of time to achieve the necessary progress in learning and checking the result [2].

Corporate training of personal development can not be effective if it is presented only by one-time events (business trainings, seminars, courses). The modern performance about corporate learning is realized as a system of training aimed at ensuring the continuous provision of business strategy and tactics of the organization with the necessary intellectual resources. Nowadays, there are a variety of types of modern technologies in corporate training for employees, differing in form and manner of organization. Modern technologies in corporate personal training can be divided on the following types: programs of personal growth of employees; seminars; trainings; webinars; Distance Learning; E-learning.

Formation a corporate university is the most important lever for the personnel development and the company as a whole, that allows companies not only to use internal potential, knowledge, skills and ideas to achieve their strategic goals and qualitative development.

References

1. Збрицька Т. П. Переваги створення корпоративного університету як інструменту розвитку персоналу / Т. П. Збрицька // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 1. - С. 354-358.
2. Armstrong M. Strategic management of human resources: Armstrong M. - М.: INFRA-M, 2002. - 328 p.

Бабай Л.В., ст. викладач,
*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка
(м. Харків, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Нова система вищої освіти в Україні зароджується на рубежі тисячоліть, цей процес супроводжується істотними змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу ВЗО. Пропонується новий зміст, підходи, педагогічний менталітет. Сучасний педагог - грамотний фахівець, володіючий освітніми технологіями. Освітні технології відображують загальну стратегію розвитку освіти, загального освітнього простору, їхнє призначення - прогнозування розвитку освіти, його конкретне проектування та планування, передбачення результатів, а також визначення стандартів, відповідних освітнім цілям. На сучасному етапі зміст педагогічних технологій концентрується навколо гуманістичної концепції освіти. Це може бути предметне навчання, технологія проблемного навчання, інформаційні технології, технологія використання опорних схем, конспектів, лекційне навчання, навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів, дистанційне навчання, комп'ютерне навчання. Педагог нового покоління повинен використовувати новітні педагогічні технології, прийоми навчання та виховання.

Педагогічна наука досліджує і рекомендує найбільш раціональні шляхи навчання, системи принципів, прийомів і способів, застосовуваних у навчанні. До інтенсивних освітніх технологій, належать: інтенсифікація навчання, що повинна сприяти ефективності професійної підготовки особистості; система новітніх засобів навчання, структура та зміст навчального матеріалу, організаційна структура, методи й засоби навчання, фактори педагогічного середовища; комплексний підхід до інтенсифікації процесу навчання.

Інтенсивні освітні технології спонукають студентів до раціональних пізнавальних дій. Серед системи розумових дій, спрямованих на забезпечення майбутніх фахівців знаннями є: засвоєння навчального матеріалу; можливість використовувати нові професійні знання на основі засвоєної інформації; впевненість у тому, що навчальний матеріал засвоєний.

Важливим етапом у засвоєнні навчального матеріалу є спілкування між викладачами та студентами, а також студентів між собою. Основною рисою інформаційних технологій є підвищена активність студента, що призводить до перебудови навчального процесу в напрямку самостійних форм навчання. Самостійна робота студентів - це специфічний вид навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, що вчиться, формування його вмінь, знань і навичок; здійснюється безпосередньо через зміст і методи всіх видів навчальних занять [3]. Самостійна робота - це вид розумової діяльності, за якої студент самостійно опрацьовує практичне питання, тему, вирішує задачу або виконує завдання на основі знань, отриманих з підручників, книг, на лекціях, практичних або лабораторних заняттях. Вища школа поступово переходить від передачі інформації до управління навчально-пізнавальною діяльністю, формування в студентів навичок самостійної роботи. Самостійна робота студентів пов'язана з тим, що йому потрібна нова

інформація, порада з боку викладача. Комунікативна ситуація дозволяє її учасникам успішно досягти запланованої освітньої мети [4, с. 48].

Успішна організація й забезпечення необхідних умов для здійснення самостійної роботи студентів зі спеціальних дисциплін є необхідним елементом підготовки майбутнього фахівця. Роль викладача в організації самостійної роботи студентів - це створення відповідних умови які впливають навчальну діяльність та її результати. Самостійної роботи повинна зводитися до аналізу господарських і соціальних ситуацій. Вона може здійснюватися за допомогою використання методичних вказівок, індивідуальних консультацій викладача. Це дозволить студентам засвоїти лекційний матеріал, з'ясувати застосовність теоретичних положень на практиці, сформулювати вміння студентів формулювати та вирішувати певне ситуаційне завдання. Тобто в самостійній роботі студентів повинні бути широкого використання активні методи навчання.

Ще одним методом самостійної роботи є індивідуальне завдання кожному студентові, перевірити якість виконання якого можна при проведенні семінару. Організація самостійної роботи студентів пов'язана з підвищенням якості роботи викладача, збільшенням обсягу роботи з підготовки методичного забезпечення. Навчальний процес повинен включати як самостійну роботу так і консультації для яких необхідно виділити аудиторії, визначити час проведення. Процес організації самостійної роботи студентів -це цілісна система діяльності, що включає пошук джерел знань, засобу здійснення та результати пізнавальної діяльності, вибір кола проблем, пошук і робота з джерелами інформації. Самостійної роботи забезпечує розвиток творчого потенціалу, становлення емоційної складової особистості - почуття обов'язку, честі, гідності та відповідальності. Організація самостійної роботи студентів означає створення умов для формування вмінь планувати, організовувати, реалізовувати та коригувати власну діяльність.

Список використаних джерел

- 1.Атанов Г.А. Деятельностный подход в обучении: учебно – метод. пособие/Г.А.Ананов. Донецк: ЕАИ –пресс, 2001.- 157с.
- 2.Габай Г.В. Учебная деятельность и ее средства.- М.: МГУ, 1998. – 225с.
- 3.Ильясов И.И. Структура процесса обучения.-М.:МГУ, 1986.-198с.
- 4.Краевский В.В. Основы обучения. Дидактика и методика: учебное пособие для студентов высших учебных заведений /В.В.Краевский, А.В.Хуторской.-М.:Издательский центр «Академия», 2007.- 352с.
- 5.Нова українська школа: основи стандарту освіти.- Львів, 2016.- 64 с.

Бабич Г.С., студент, III курс, група БО-31
Науковий керівник - **Тарашенко Н.А.**, спеціаліст першої категорії,
викладач облікових дисциплін
Торговельно-економічний коледж КНТЕУ
(м. Київ, Україна)

МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ

Сучасний викладач повинен бути організатором і керівником пізнавальної діяльності студентів, уміло керувати процесом навчання. Процес здобуття професійних знань та умінь на сучасному етапі ускладнюється ще тим, що постійно зростає обсяг інформації, яку повинен засвоїти студент, зменшується кількість годин, відведених на вивчення дисциплін, відповідно збільшується обсяг матеріалу, який слід опрацювати студенту в позанавчальний час.

Дослідження показують, що слабковстигаючі, слабо вмотивовані студенти мають низький самоконтроль, внутрішню недисциплінованість, неухважність до інших. Їх діяльність хаотична, вони часто розгублюються, не вміють організувати свій час і порядок виконання справ. У іногородніх студентів висока самодисципліна в школі значно знижується при переїзді до гуртожитку іншого міста, що пов'язано зі зменшенням впливу батьківського

контролю та недостатнім викладацьким контролем. Студенти, що не встигають, за характером їх розумової діяльності поділяють на наступні групи:

1-а, з низькою якістю пізнавальної діяльності та позитивним відношенням до навчання;(Закликати до їх совісті, почуття обов'язку – безрезультатно. Вони можуть багато працювати, бути старанними, але для успішного навчання їм не вистачає пізнавальних сил. Тому головне в роботі з ними – навчати вчитися, формувати прийоми пізнавальної діяльності: створювати проблемні ситуації, викликати первинні інтереси і закріпити їх, перетворити в стійкі, виявляти щире зацікавлення в успіхах студента, підтримувати його бажання знати більше, будувати позитивне відношення з групою.)

2-а, з високою якістю пізнавальної діяльності та негативним відношенням до навчання;(В силу різних причин їх інтереси знаходяться за межами навчального закладу, вони відвідують заняття без всякого бажання, уникають активної пізнавальної діяльності, вступили до коледжу за бажанням батьків; не подобається спеціальність, про яку ще не мають ніякого уявлення та інші причини. Задача викладача – виробити позитивну самооцінку, підтримати впевненість у власних силах, створювати проблемні ситуації, розв'язання яких буде цікавим та викличе пізнавальний інтерес)

3-а, з низькою якістю пізнавальної діяльності та негативним відношенням до навчання.

На думку Ю. Бабанського, причинами неуспішності студентів є:

- Низька ефективність та інтенсивність навчальної діяльності – 18%;
- Пропуски занять, негативне ставлення до навчання – 14%;
- Слабка воля, недисциплінованість – 8%;
- Несформованість знань, умінь та навичок – 11%;
- Низький рівень пізнавальної діяльності – 27%;
- Слабкий тип нервової системи, слабка здоров'я, втомлюваність – 9%;
- Дефіцит любові та піклування батьків, негативний вплив сім'ї, однолітків – 13%.

Подолання епізодичного відставання сприяють:

- консультації щодо раціоналізації навчальної праці (на виховних годинах розглядаємо питання раціонального використання часу та організації навчання і відпочинку);
- посилення контролю за щоденною працею студентів з боку викладача;
- індивідуальні завдання з вивчення пропущеного, використовуючи Інтернет-мережу;
- систематичний контроль за виконанням заданого.

Для подолання стійкого відставання з однієї дисципліни чи дисциплін одного профілю викладачі впроваджують:

– інноваційні методи викладання дисципліни (з використанням презентацій, схем-конспектів, прикладів з життя і практики бухгалтера, технолога, економіста; проведення ділових ігор; екскурсій на виробництво, моделювання виробничих ситуацій, презентацій; застосування проектного методу навчання);

– використання ігрових елементів під час проведення практичних занять;

– індивідуальний підхід до роботи зі студентами, віднесеними до спеціальної медичної групи;

– доступне розкриття навчального матеріалу, розвиток мислення студентів;

– диференціювання завдань з усунення прогалин у знаннях;

– спеціальне повторення недостатньо засвоєних тем, робота над помилками (після модульного контролю);

– заходи, спрямовані на розвиток інтересу до навчального предмета.

Одним із шляхів подолання неуспішності є додаткові заняття з невстигаючими студентами. Переважно вони є індивідуальними, а іноді проводяться з групою 3-5 осіб, які мають ті самі прогалини в знаннях. Більшість додаткових занять добровільні, але в окремих випадках вони є обов'язковими, їх проводять за призначенням викладача.

Методи і прийоми занять з такими студентами різноманітні і водночас суто індивідуальні. Зі студентами, які повільно засвоюють суть матеріалу, не відразу знаходять спосіб розв'язання завдань, викладачі працюють більше, повільнішими темпами.

Перевіряючи виконане завдання, від студента вимагають пояснення, просять обґрунтувати відповідь, навести відповідний приклад. З часом пропонується новий вид роботи з поступовим ускладненням її від заняття до заняття. Запропоновані завдання оцінюються лише позитивно, що дозволяє зацікавити студента та закріпити мотивацію до навчання. Постійно на додаткових заняттях створюється ситуація успіху.

Психофізіологи вважають, що частину названих проблем можна подолати, використовуючи інноваційні педагогічні технології, активні методи навчання, залучення студентів в клуби за інтересами, створення дослідних груп, тісний зв'язок з виробництвом, комп'ютеризацію навчання тощо.

Робота зі студентами, що не встигають може відбуватися як на заняттях, так і в позанавчальний час. При цьому стратегія викладача наступна:

1. При викладанні нового матеріалу (індивідуальна робота під час аудиторних занять);

- перевіряти протягом заняття ступінь розуміння студентами основних елементів навчального матеріалу, спираючись саме на тих студентів, які мають низький рівень навчальних досягнень:

- заохочувати і стимулювати студентів, які не встигають;

- застосовувати різні методи вивчення нового матеріалу (виконання завдань за картками або перфокартами типу: за змістом господарських операцій скласти кореспонденції рахунків; відновити зміст господарських операцій; вказати первісні документи для оформлення відповідних операцій тощо, складання питань до теми, яка вивчається на занятті (при роботі з підручником)).

2. Контролюючи самостійну роботу студента:

- навчити умінню планувати роботу, застосовувати принципи діалектики та наукової абстракції, постійно контролювати їх виконання;

- підбирати до самостійної роботи завдання щодо усунення помилок, допущених у відповідях під час контролю знань;

- перевіряти ступінь розуміння інструкцій слабо встигаючими студентами, наявність прикладів розв'язання задач в методичних вказівках до СР;

- контролювати обсяг самостійної домашньої роботи з метою ліквідації перевантаження студентів, особливо слабких.

3. Для запобігання неуспішності студентів необхідно використовувати:

- індивідуальний підхід до кожного студента, створення атмосфери доброзичливості при опитуванні, дозволити більше часу готуватися біля дошки, запропонувати приблизний план відповіді, стимулювати, підбадьорювати, хвалити;

- спеціально пропрацьовану систему домашніх завдань, дозволити користуватися довідниками, наочними посібниками, опорними конспектами для з'ясування суті проблеми;

- робота класного керівника з батьками, робота Ради профілактики на відділенні;

- заохочення успішних студентів за допомогу та підвищення відповідальності слабовстигаючим студентам з метою формування кращих результатів успішності та якості навчання в групі (робота за методом «Студент-студент»);

- методичне забезпечення практичних та курсових проектів (робіт) з детальними прикладами та поясненнями, прораховані завдання-приклади;

- контроль знань проводити за тестами різного рівня складності.

Завдання викладача - розкрити майбутні перспективи обраної професії, її позитивні сторони, допомогти виховати любов до обраної професії, сформувати позитивну професійну мотивацію [1].

Список використаних джерел

1.В.Ф. Чебукіна, (2015) Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві, вип. 4(11) URL: <http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik11/pdf/29.pdf>

Барабаш Л.В., студентка 2 курсу групи ЗМСРп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - Кривоконь Н.І., д.психол.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В УСТАНОВАХ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

Сім'я та батьківський дім стають гарантами стабільності і надійності у світі, повному щоденних змін. Сім'ї належить пріоритетне місце в процесі формування і розвитку особистості від самого її народження. Вона є першим вихователем, передає знання, традиції, формує цінносно-смыслову сферу особистості. Особливість сімейного виховання складається в його емоційному характері, заснованому на любові, довірі, взаємній зацікавленості. Родина - перша школа спілкування, де діти з раннього віку засвоюють цілісну систему моральних цінностей і ідеалів, культурні традиції даного суспільства й специфічного соціального середовища. Відтак, розвиток дітей, котрі позбавлені батьківського піклування та не проживають в сім'ї, дуже часто відрізняється за змістом первинної соціалізації та потенційно містить загрозу виникнення тих чи інших проблем, передусім цінносно-смыслового характеру.

Проблеми соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебували в сфері дослідницьких інтересів цілої низки відомих радянських і вітчизняних науковців і практиків. Серед них: О. Балакірева, О. Безпалько, І. Зверева, А. Сазонова, І. Пеша, С. Харченко, І. Ченбай, Є. Чернишева та ін. Феномен психологічного розвитку дітей, які залишилися без батьківського піклування, знайшов своє відображення у працях багатьох науковців, зокрема, І. Дубровіної, Н. Краснової, М. Буянова, Л. Божович А. Кравченко, А. Андреевої, А. Шахматової, С. Мещерякової, О. Бодалева, І. Єжова, М. Щелованова, Т. Землянухіної та ін. Зарубіжні автори, зокрема Й. Лангмейер і З. Матейчик, також висвітлюють у своїх дослідженнях специфіку психічного розвитку дітей, які виховуються поза родиною.

Більшість авторів доходять висновку, що значна частка дітей, що виховуються поза сім'єю, рано чи пізно, але обов'язково стикається з цілою низкою проблем соціалізаційного характеру. М. Донник взагалі вважає, що найважливіша проблема дітей, що виховуються в інтернатах – це відсутність любові та ласки батьків і родичів, у результаті чого формується депривація особистості [53, с. 94]. Ту ж думку простежуємо у працях Г. Бевз., яка вважає, що коли дитина залишається без захисту й підтримки близьких, вона може зупинитись у своєму розвитку і навіть регресувати (повернутися на ту стадію розвитку, на якій дитина почувала себе комфортніше). Г. Бевз наголошує також на такому явищі, як прихильність – щоб нормально розвиватися, дитина орієнтується на «подібну істоту свого виду», тобто дитині потрібна постійна значуща фігура, якою, природно, є мати або батько. Відсутність прихильності та необхідність постійно пристосовуватися призводять до зниження активного ставлення до життя, за якого не формуються соціально значущі цінності та орієнтири, а створюються умови для зростання конформізму – схильності уникати прийняття самостійних рішень, пасивності, пристосовницької орієнтації до запропонованих стандартів оцінок та поведінки [2, с. 67].

У дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, котрі виховуються в дитячих будинках, спостерігаються порушення, викликані нереалізованою потребою в батьківській любові та визнанні. Це одна з причин серйозних порушень у емоційному розвитку. Мінкова Е.А. на основі власних досліджень описує емоційний портрет дитини-сироти та виділяє такі риси [6, с. 10]: бідна гама емоцій, одноманітність емоційних засобів спілкування; схильність до швидкої зміни настрою; стереотипність емоційних проявів; неадекватна реакція на схвалення та зауваження; схильність до тривоги, страху;

нестабільність емоційних контактів з оточуючими; нерозуміння емоційного стану інших людей, їх поведінки; імпульсивність, афективні реакції.

Бардишевська М.К. описує декілька груп дітей-сиріт, що живуть та виховуються в дитячих будинках, які різняться за мірою емоційної недостатності від (3- 5 років).

Перша група: «уникаючі» діти. Вони вважаються найбільш проблемною категорією дітей-сиріт, оскільки мають нестабільний емоційний стан. Ранній розвиток у них відбувався у непростих умовах. Через це період адаптації в притулку триває довше, ніж у інших дітей. Цим дітям важко знайти спільну мову як з дорослими, так і з іншими оточуючими, вони часто бувають агресивні. Їхньою ознакою є ще те, що вони намагаються ізолюватися від соціуму. Дітям з цієї групи важко пізнавати нове середовище через страх, що залишився ще з перших років життя та нездатність установлювати прості контакти з оточуючими.

Друга група: діти, що «чіпляються» до оточуючих. Вони перебувають в більш сприятливій ситуації для розвитку, роблять активні спроби для встановлення контакту з дорослими, але цей контакт має примітивний та поверховий характер. Дитина шукає тепла та захисту. Вона довіряється малознайомій людині. І, якщо дорослий робить спроби перервати спілкування, то дитина всіяко не дає це зробити та намагається постійно бути поряд. Але така група дітей має свою перевагу у вигляді здатності забезпечувати для себе якусь певну емоційну безпеку за рахунок дорослих.

Третя група: діти з недиференційованою прихильністю. Вони також легко знаходять спільну мову з оточуючими, та навіть уміють маніпулювати. Ці діти виділяються тим, що вони надають перевагу спілкуванню з дітьми, а не з дорослими.

Четверта група: амбівалентні діти. У цих дітей існує прихильність до дорослих, проте вона формується поетапно та є суперечливою. З самого початку діти поводять себе стримано. І поступово починають налагоджувати стосунки: впізнавати дорослого, радіти зустрічі тощо. Далі виявляється амбівалентність, яка виражається в агресивній реакції на відсутність дорослого або на розлуку з ним. Емоційний зв'язок в цьому випадку не гарантує безпеку, але амбівалентна прихильність має місце та є більш розвиненою, ніж у третій групі дітей.

П'ята група: соціально-тривожні діти. Це дітки, які жили в сім'ях. Емоційна прихильність цих дітей вважається майже нормою. Діти проявляють величезну прихильність до їх вихователя, який постійно приділяє їм увагу, та ігнорують, або часто бояться інших людей.

Шоста група: гармонійні діти. Дітей цієї групи майже не знайдеш у дитячих будинках. Вони також мають досвід проживання в сім'ї. Проте, на відміну від попередньої групи у цих дітей не одна прихильність у вигляді вихователя, а декілька[1, с. 17-18].

Таким чином, у багатьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, значно деформована емоційна сфера, вони характеризуються порушенням соціальної адаптації; проблемами в сфері спілкування; відсутністю позитивного досвіду ставлення до здоров'я; не сформованістю уявлень про себе, як про особистість; імпульсивністю у діях і вчинках; невмінням встановлювати відносини як з однолітками, так і з дорослими; відсутністю життєвих навичок та готовності до самостійного прийняття рішень. Дослідження свідчать, що вихованці шкіл-інтернатів характеризуються нестійкою, неоднозначною самооцінкою, високим рівнем тривожності, імпульсивності, агресивності, наявністю комплексу неповноцінності, відчуттям малоцінності своєї особистості.

Список використаних джерел

1. Бардышевская М. К. Развитие привязанности у эмоционально депривированных детей / М. К. Бардышевская // Дефектология. — 2006. — №1. — С. 6—20.
2. Бевз Г.М. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). - К.: Главник, 2006. - 112 с.
3. Бондаренко Ю. Життєва компетентність вихованців закладів інтернатного типу / Ю. Бондаренко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школі. – Запоріжжя, 2009. – № 2. – с. 52-56
4. Дитина в прийомній сім'ї: Нотатки психолога / Г. М. Бевз, І. В. Пеша - К.: Український ін-т соціальних досліджень. 2001. - 101 с.
5. Доннік М. Соціальний педагог як провідний фахівець соціального гуртожитку / М. Доннік // Наукові записки. – Вип. 88. – Серія: Пед. науки. – Кіровоград, 2010. – С.92 – 96.
6. Минкова Э. А. Особенности личности ребенка, воспитывающегося вне семьи / Э. А. Минкова // Очерки развития детей, оставшихся без родительского попечения. – М., 1995. – Вып. 4. – С. 9 – 10.

Бараненкова Н.А., к.філол.н., доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В умовах реформування вищої освіти в Україні особливого значення набуває необхідність якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів, конкурентоздатних не тільки на теренах рідної держави, а й в європейському та світовому просторі. Процес євроінтеграції надає широкі можливості для працевлаштування випускників вишів, і знання іноземної мови є нагальною потребою. У цьому зв'язку актуальність проблеми полягає у пошуку таких методів навчання, які б активізували знання та вміння студентів з різним рівнем володіння іноземною мовою, яка на сучасному етапі необхідна у професійній діяльності, і водночас спонукали б до креативності у вирішенні завдань, самостійності та автономії у навчанні. На нашу думку, найефективніше реалізує це завдання метод проектів.

Метод проектів не є принципово новою технологією в освіті. Ідея побудови навчання на цільовому акті діяльності учня, в основі якого лежить його зацікавленість, виникла і розвивалася в американській педагогіці на початку двадцятого сторіччя. Засновник цього методу Дж. Дьюї вважав, що вирішувана проблема має бути з реального життя, значуща для учня і для її розв'язання йому необхідно активізувати наявні знання або здобути нові. Надзвичайно важливо було показати дитині яким чином вони знадобляться їй у житті. Пізніше ідеї проектування набули поширення і популярності в усьому світі завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань з їхнім практичним застосуванням для розв'язання поставлених перед учнями завдань.

У психолого-педагогічній літературі по-різному трактують поняття «проект», однак, незважаючи на розбіжності у визначеннях, вчені одностайні в думці, що це акт створення творчого продукту, особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація, практично спрямоване дослідження. За своєю сутністю метод проекту передбачає спеціально організований викладачем і самостійно виконуваний студентами комплекс дій, коли вони можуть бути незалежними під час ухвалення рішень і відповідальними за свій вибір [1]. На сучасному етапі метод проектів широко використовується у світовій методиці викладання іноземної мови як в середній, так і вищій школі, оскільки дозволяє органічно синтезувати знання учнів з різних галузей для вирішення окремо взятої практичної проблеми, стимулюючи при цьому розвиток критичного мислення. Дії, спрямовані на досягнення певних результатів і продуктів з метою успішного вивчення іноземної мови, формують в студентів готовність до діяльності в умовах сучасного суспільства [2].

Оскільки в технічних вишах навчання студентів іноземної мови реалізується в контексті фахово-орієнтованих завдань, проектна робота повинна бути спрямована на критично осмислений кінцевий результат, який можна реалізувати в їхній майбутній професійній діяльності. Наявність певних практичних результатів з подальшою можливістю їхнього використання сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови. Якщо матеріал підібраний відповідно до професійних інтересів, здібностей і рівня володіння мовою, виникає і зацікавленість у вирішенні проблемно-пошукових завдань. Крім того, під час роботи над проектом активуються попередньо засвоєні знання не лише мови, а й фахових дисциплін; відбувається процес набуття нових знань, навичок і вмінь.

Проект – це колективна робота, яка складається із синтезу індивідуального внеску кожного учасника і спільного досягнення кінцевого продукту. Осмислення самостійно здобутої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку кінцевих результатів. Великий інформаційний і технологічний обсяг багатьох проектів

примушує учасників об'єднуватися у групи. У сучасній методиці є популярним поділ учнів на пари, групи методом випадкового вибору, коли група формується за принципом вибраних учнями однакових картинок, кольорів тощо. Якщо реалізація проекту потребує поділ учасників на групи, ми не рекомендуємо використовувати цей спосіб, оскільки, зазвичай, студенти мають різний рівень володіння іноземною мовою і групи можуть виявитися не рівноцінними. Для виконання організаційної ролі викладач може призначити «голову» кожної групи з високим мовним рівнем та інтелектуальних здібностей, який збере команду, критично осмислюючи можливості кожного члена групи, що в подальшому вплине на адекватний розподіл завдань. Як показує наш досвід, проект є ефективним засобом індивідуалізації навчання: студенти з кращим рівнем володіння іноземною мовою можуть виконувати більш складні проекти, а менш підготовлені – завдання нижчого рівня складності, одночасно, працюючи в групі, підвищувати свій рівень знань. Така ситуація сприяє становленню та формуванню соціалізованої особистості. Працюючи у команді студенти вчаться взаємодіяти один з одним, вирішувати можливі конфлікти, набувати навичок етичного міжособистісного спілкування, брати відповідальність за вибір рішення, аналізувати результати діяльності. Таким чином у них формуються такі психологічні якості, як впевненість, самоповага, організованість та креативність у вирішенні проблем, розвивається критичне мислення. Крім того, слабкі та невстигаючі студенти поступово втягуються у групову роботу, відчуваючи відповідальність за спільну справу, що спонукає та мотивує їх до навчання.

Окремої уваги в роботі над проектом заслуговує роль викладача. Необхідність не просто навчати, а розвивати в студентів критичне мислення, творчий потенціал вимагає від викладача сучасного погляду на побудову занять, їхнього ретельного перспективного планування. Щоб залучити до проектної роботи слабких та невстигаючих студентів, викладачеві необхідно зрозуміти, які саме процеси мислення слід активізувати в студентів на кожному етапі роботи, навчити їх ставити питання та аналізувати причини певних явищ, оперувати аргументами та оцінювати результати своєї діяльності. Для цього необхідно правильно визначати цілі навчання, формулювати проблеми та укладати завдання для їхнього вирішення; підбирати відповідно до поставлених цілей адекватні критерії оцінювання, організувати рефлексії за результатами виконаної роботи, тобто з'ясувати, які труднощі виникали при виконанні тих чи інших завдань. Але, при цьому, викладач не повинен нав'язувати студентам власних ідей, не пропонувати їм готових рішень, лише налаштовувати їх на самостійний вибір об'єкту дослідження, пошуку інформації та шляхів вирішення проблем, формату презентації отриманих результатів тощо. Тобто виконувати роль мотиватора, координатора та радника.

Список використаних джерел

1. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат. – М. : Академия, 1999. – 224 с.;
2. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : [пособие для учителей] / Н.Ф. Коряковцева. – М. : АРКТИ, 2002. – 175 с.;

Бардаков В.С., студент 2 курсу групи МФРп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - **Мазур Т.В.** к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ, ЯКІ ПОВЕРНУЛИСЯ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ

Протягом часу проведення антитерористичної операції на Сході України на вирішення військових конфліктів залучено численну кількість військовослужбовців Збройних Сил

України та військових за призовом під час мобілізації. Як і при інших військових операціях, спроби вирішення надзвичайної ситуації на сході країни призводять до психологічних травм військовослужбовців, які як наслідок можуть проявитися у розладах психічної діяльності, а також до неможливості соціалізуватися у мирному суспільстві при їх поверненні із зони проведення антитерористичної операції [1].

Разом з отриманням військового досвіду, учасники бойових дій отримують фізичні та психологічні травми. Як відомо, адаптація військовослужбовці, які повернулись з «гарячих точок» до мирного життя ускладнюється багатьма соціально-психологічними проблемами, що актуалізує необхідність в організації реабілітаційної роботи. Реабілітаційна робота (відновлення) має декілька складових: медичну, психологічну, соціальну. Всі складові пов'язані між собою та повинні бути забезпечені сукупністю реабілітаційних заходів. Оскільки, медична реабілітація (відновлювальне лікування з метою запобігання інвалідності) спрямована на досягнення психічної, соціальної, економічної, професійної повноцінності людини, переслідує таку ж саме мету як і соціально-психологічна реабілітація – відновлення психічних і фізичних сил організму з метою забезпечення соціальної інтеграції індивіда в суспільне середовище [6].

Враховуючи ту обставину, що значна частина військовослужбовців стають психологічно неспроможними самостійно повернутися в систему соціальних зв'язків і порядку мирного часу, утворюється потреба в організації спеціальних умов та заходів з метою психологічного повернення учасників військових конфліктів до мирного життя. За умов, постійного збільшення кількості учасників бойових дій, організації системи міроприємств з відновлювального лікування і наступної соціальної інтеграції військових. Як повернулись із зони бойових дій в суспільстві є одним із пріоритетних напрямків соціальної політики держави. Цей процес дослідники називають соціально-психологічною реабілітацією, що є різновидом психологічної допомоги. Як вважає А. Караяні, «соціально-психологічна реабілітація спрямована на відновлення втрачених (порушених) психічних можливостей і здоров'я військовослужбовців».

Розумінню сутності соціально-психологічної реабілітації сприяє аналіз такого поняття як «соціально-психологічна реадaptaція», який являє собою організований процес поетапного психологічного повернення учасників бойових дій з війни і безконфліктного, поступового пристосування їх у систему соціальних зв'язків і відносин мирного часу [4].

Психологічна допомога учасникам бойових дій включає в себе групові заняття та індивідуальну терапію.

Групові заняття, тренінги – спрямовані на усунення неврозів з порушенням труднощів у міжособистісному спілкуванні та соціальної адаптації. Це спільна діяльність пацієнтів в лікувальних цілях, яка активізує нейтралізації негативної фіксації на хворобливому стані, розширює коло інтересів і сферу контактів, формує комунікативні вміння.

Індивідуальна програма терапії – створює умови для відновлення деформованої психіки пацієнтів і застосовує роботу з образами в стані крайнього розслаблення із застосуванням апарату імпульсної терапії. Робота з мислеобразами в стані релаксації дозволяє відключати зовнішню реальність і призупиняти, за рахунок цього, збудження центральної нервової системи. У цей період відновлюються енерговитрати, оптимізуються процеси центральної нейрорегуляції, забезпечується самовідновлення. Можливість самостійної подальшої роботи за даною програмою замінює негативні відбитки минулого у свідомості людини.

Метою психологічної реабілітації є надання військовослужбовцю допомоги у відновленні оптимального, для продовження професійної діяльності, психічного здоров'я [2].

За умов створення системи соціально-психологічної реабілітації осіб, які брали участь у бойових діях, потрібно враховувати насамперед відновлювальний характер адаптаційного періоду для даної категорії населення. Військовослужбовці при переході до мирних умов насамперед долають наслідки бойової обстановки і відновлюють втрачені соціальні зв'язки. Соціально-психологічна реабілітація, як комплекс заходів, спрямована на відновлення

людини в правах, соціальному статусі, здоров'ї та працездатності. Цей процес направлений на відновлення не тільки здатності військовослужбовців до життєдіяльності в соціальному середовищі, а й самого соціального середовища, до умов життєдіяльності, порушених або обмежених з яких-небудь причин.

Мета соціальної психологічної реабілітації – забезпечення соціалізації особистості і відновлення її до колишнього рівня. В цьому випадку мова йде про відновлення не тільки здоров'я, а й соціального статусу особистості, правового положення, морально-психологічної рівноваги, впевненості в собі [5].

Головними завданнями соціально-психологічної реабілітації є: визначення ступеня та характеру розладів психіки, індивідуально-особистісних особливостей поведінки військовослужбовців; оцінка інтелектуальних, перцептивних, емоційних, вольових можливостей військовослужбовців, рівня їх працездатності; визначення необхідних заходів індивідуальної та групової психологічної реабілітації військовослужбовців; зниження психічної напруженості до рівня, що відповідає оптимальній працездатності, усунення негативних психічних проявів за допомогою комплексного використання психологічних, психотерапевтичних, медичних та фізіологічних методів; проведення професійно-психологічної реабілітації, а при втраті професійної придатності – професійної переорієнтації; діагностика психічних станів, аналіз динаміки їх змін; оцінка ефективності психологічної реабілітації військовослужбовців [4].

При обиранні методів реабілітації і професійної соціальної допомоги необхідно враховувати ряд факторів, які викликають та стимулюють подібні стани. Ці фактори називають ситуативними факторами. Вони притаманні безпосереднім учасникам бойових дій:

- ясно усвідомлюване відчуття загрози для життя;
- інтенсивний стрес, що пов'язаний з умовами бойових дій: стрільбою, вибухами, пораненнями, загибеллю товаришів;
- необхідність вбивати;
- специфічні фактори бойових обставин: невизначеність, хаос, раптовість;
- позбавлення побутових умов життя: поганий сон, харчування, антисанітарія і т.д.;
- кліматичні та географічні умови [2].

Досить цікавим видається досвід соціально-психологічної реабілітації українських бійців ГО «Творча Криївка», що влаштовує табори для реабілітації на Прикарпатті. Робота тут ведеться з ветеранами бойових дій, з тими, хто очікує на протезування, виписався з госпіталю після поранення та контузій, звільненими з полону, а також з бійцями після виснажливих ротацій. Майже два тижні вони займаються живописом, катаються верхи, беруть участь у сплаві на річці й спілкуються з психологом [3].

Враховуючи негативний вплив стресових факторів на військовослужбовців в умовах ведення бойових дій, соціально-психологічна реабілітація як процес відновлення фізичних, психічних та соціальних ресурсів військовослужбовців має носити інтегративний характер, включати комплекс заходів, зокрема: психотерапевтичні, психодіагностичні, психокорекційні, профілактичні, профорієнтаційні, використовуючи при цьому як індивідуальні, так і групові форми психосоціальної роботи (консультування, групова корекція, аутотренінг, саморегуляція тощо) [4].

Список використаної літератури

1. Буковська О. О. Психологічна допомога сім'ям військовослужбовців, які повертаються із зони бойових дій [Електронний ресурс] / О. О. Буковська // Вісник Чернівецького національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2015. – № 128. – С. 29–32.
2. Буряк О. О. Соціальна адаптація військовослужбовців / О. О. Буряк, М. І. Гіневський // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. – 2014. – Вип. 4(41). – С. 160–166.
3. Миськевич Т. Реабілітація військових АТО в Україні / Т. Миськевич // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2575:reabilitatsiya-vijskovikh-ato-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382

4. Перегончук Н. В. До проблеми соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців в умовах антитерористичної операції / Н. В. Перегончук, Т. О. Чумак // Вісник післядипломної освіти. Серія : Соціальні та поведінкові науки. - 2017. - Вип. 3. - С. 131-141.

5. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2016 р.) : у 2 ч. [ред. кол. : В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.]. — Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2016. — Ч. 2. — 178 с.

6. Тополь О. В. Соціально-психологічна реабілітація учасників антитерористичної операції / О. В. Тополь // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 124. - С. 230-233.

Бедро В.Ю., студент другого прискороного курсу, група КІУКІу 17-9
Муратов В.Є., студент другого прискороного курсу, група КІУКІу 17-9
Науковий керівник – **Митцева О.С.**, старший викладач
Харківський національний університет радіоелектроніки
(м. Харків, Україна)

ПРОВЕДЕННЯ ДІЛОВОЇ БЕСІДИ ДЛЯ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій проведення ділової бесіди є актуальним аспектом, що грає важливу роль як у випадках співбесіди з потенційними кваліфікованими спеціалістами, так і у вирішенні низки професійних і соціальних питань.

Ділова бесіда – це розмова двох чи більше осіб з метою отримання певної інформації, вирішення важливих проблем. Існують основні технічні прийоми проведення ділових бесід і переговорів, які можна й варто застосовувати в будь-якій ситуації. Вони допомагають організувати колектив і налагодити успішну роботу.

П'ять універсальних принципів ведення ділових бесід [1]:

Перший принцип – привернути увагу співрозмовника (початок бесіди).

Якщо співрозмовник виявить бажання спілкуватися значить, він впевнений, що наш виступ буде для нього корисний, тобто він буде нас із задоволенням слухати.

Другий принцип (передача інформації) – пробудити в співрозмовнику зацікавленість.

На основі викликаного інтересу варто переконати співрозмовника у тому, що він зробить розумно, погодившись з нашими ідеями й пропозиціями, тому що їх реалізація дасть йому і його підприємству певну користь.

Третій принцип - детальне обґрунтування (аргументація).

Співрозмовник може цікавитися нашими ідеями й пропозиціями, він може зрозуміти їх доцільність, але все ще поводить обережно і не бачить можливостей застосування на своєму підприємстві. Викликавши інтерес і переконавши співрозмовника, ми повинні з'ясувати й розмежувати його бажання. Треба переконати його в тому, що він вчинить розумно, погодившись з цими ідеями й пропозиціями (аргументацією).

Четвертий принцип – виявити інтереси й усунути сумніви співрозмовника (нейтралізація, спростування зауважень).

П'ятий принцип – перетворення інтересів співрозмовника в остаточне рішення (прийняття рішень).

Поряд з цими п'ятьма принципами (п'ятьма фазами бесіди) слід запам'ятати і дотримуватися дев'яти рекомендацій [2].

1. Уважно вислухайте співрозмовника до кінця. Це не тільки знак поваги до нього, але й професійна необхідність.

2. Ніколи не забувайте про можливість упереджень у Вашого співрозмовника. Багато людей перебувають під впливом різних забобонів. Згадаємо свій власний досвід: часто наша думка складається ще до того, як ми ретельно зважимо всі факти. І для Вас, і для Вашого співрозмовника буде краще, якщо Ви усвідомлюватимете це.

3. Уникайте непорозумінь і неправильних тлумачень. Ваш виклад має бути чітким, наочним, систематизованим, стислим і зрозумілим. Багато ділових бесід виявлялися

марними через заплутаний, несистематизований незрозумілий виклад. Тому щоб уникнути непорозумінь і помилкових тлумачень пояснюйте співрозмовникові значення термінів і виразів, а при будь-якій неясності в його промові відразу ж запитуйте, що він має на увазі.

4. Поважайте співрозмовника. Техніка ведення бесід – це мистецтво спілкування з людьми. Будьте уважні до співрозмовника, цінуйте його аргументи, навіть якщо вони слабкі. Ніщо так негативно не впливає на атмосферу ділової бесіди, як зневажачий жест, який означає, що одна сторона відкидає аргументи іншої без найменших зусиль зрозуміти їх зміст.

Якщо ми маємо справу зі співрозмовником, посада якого нижча за нашу, було б просто нерозумно демонструвати свою особисту або професійну перевагу. У цьому випадку результатом буде лише антипатія й нетерпимість. Якщо особи керівного складу зневажливо ставляться до своїх співробітників, то підлеглі неминуче переносять своє негативне ставлення до керівництва і на сферу ділових відносин.

5. Завжди будьте ввічливі, дружньо налаштовані, дипломатичні й тактовні. Нагадаємо, що ввічливість запобігає внутрішньому опору співрозмовника. Звичайно, при цьому вона не повинна перерости в лестощі чи підлабузництво. Тому треба бути ввічливим в міру. Дружня прихильність збільшує шанси на успішне завершення ділової бесіди. Варто також додати, що дипломатична поведінка передбачає обережність, кмітливість і просту чемність.

6. Якщо це необхідно і важливо, будьте непохитні, але зберігайте холоднокровність, якщо "температура" бесіди піднімається. Не сприймайте як трагедію те, що співрозмовник дасть волю своєму гніву. Досвідчена і загартована у дискусіях людина збереже в цій ситуації спокій і не образиться.

7. Будь-яким способом намагайтеся полегшити співрозмовнику сприйняття Ваших тез і пропозицій, враховуючи внутрішню боротьбу між його бажаннями й реальними можливостями, щоб він міг "зберегти своє обличчя", як кажуть японці. Важливо не демонструвати враження, що співрозмовник здався або відступив від своїх позицій: він повинен мати можливість зберегти свою гідність. Оптимальним буде досягнутий за допомогою спільного обговорення проблеми (ситуації) успіх, якщо співрозмовник прийме пропозиції, тому що ми поступово переконували його. Це означає, що ми не нав'язуємо співрозмовникові готове рішення, а разом з ним пробиваємо шлях до певної мети. Крім того, ми повинні дати йому достатньо часу, щоб він сам переконався в правильності наших настанов.

8. Продумайте тактичні прийоми ведення бесіди. Звичайно, важко під час обговорення важливих питань пам'ятати тактичні прийоми, про які говорилося вище, але треба намагатися дотримуватися хоча б деяких з них (залежно від того, з ким і про що Ви говорите). І поступово Ви накопичите досвід ведення ділових бесід і з керівниками, і з підлеглими, і з клієнтами (контрагентами).

9. Спробуйте під час бесіди досягти своєї мети або щонайменше знайдіть прийнятний компроміс. Не завжди в діловій бесіді вдається домогтися всього, що було заплановано. Часто доводиться задовольнятися згодою лише з деяких важливих пунктів, тобто досягти часткового компромісу. Це схоже на те, як двоє про щось сперечаються, висловлюючи діаметрально протилежні точки зору, а істина знаходиться десь посередині. У багатьох випадках розмова розцінюється як поступка в одному питанні, аби співрозмовник поступився в іншому. При цьому важливо бути "великодушним у дрібницях", проте ця "компенсаційна техніка" вимагає майстерності й досвіду.

Універсальний характер наведених дев'яти рекомендацій ґрунтується на тому простому факті, що в будь-якій бесіді ми повинні мистецьки пристосуватися до свого співрозмовника, причому незалежно від того, про які – ділові чи особисті відносини йдеться.

Вибирайте час, зручний і вам, і вашому співбесіднику, а також достатній для розмови. Ризиковано розпочинати бесіду, не маючи в запасі резерву часу. Виберіть місце, що підходить для бесіди. Воно повинно відповідати двом умовам:

- щоб ніщо не заважало, не відволікало;
- щоб максимально сприяло меті розмови.

Перш ніж критикувати, знайдіть за що похвалити і похваліть. Це дуже ефективний прийом.

Відомий діяч у сфері соціології та психології управління, Віктор Павлович Шейнов, виділяє наступні дванадцять "ні" у діловій бесіді [3]:

1. Не сидіть на краю стільця: це створює враження, що Ви хочете скоріше позбутися співбесідника;
2. Не крутіться на стільці: вертіння свідчить про невпевненість і нерішучість;
3. Не тягніть час: затримка бесіди розцінюється як небажання обговорювати важливі питання;
4. Не поспішайте: краще не проводити бесіди взагалі, ніж поспіхом вирішувати серйозні питання;
5. Ставте запитання так, щоб вони не наводили на відповіді і не нав'язували висновків;
6. Менше використовуйте слово "Я": воно створює негативне враження;
7. Не дивіться на співрозмовника звисока, вважайте його рівним з вами;
8. Не гарячкуйте: гарячність часто руйнує теплоту взаємовідносин;
9. Не грайте роль провидця і розумника;
10. Не робіть висновків за співбесідника;
11. Не давайте швидких обіцянок. Може трапитись так, що через об'єктивні причини Ви не зможете їх виконати;
12. Не чіпайте питання, до яких Ви не готові.

Відомості, отримані під час бесіди, стрімко зникають з пам'яті. Тому рекомендується робити записи по ходу ділової розмови, а по закінченні його записати цифри, факти, прізвища, телефони в блокнот. Особливо швидко втрачається інформація, отримана по телефону, тому піднімаючи слухавку, ділова людина зазвичай готує папір для запису інформації.

Отже, в діловій бесіді важливо враховувати: методи привернення уваги співрозмовника; утримання зацікавленості; аргументацію; спростування зауважень; момент прийняття рішення; комунікативні, дипломатичні та етичні навички. У професійній підготовці важливо пам'ятати, що практика ділових бесід – дуже важлива ланка в професійному зростанні фахівця, будучи сполучним елементом між досліджуваною теорією і практичною діяльністю спеціаліста. Майбутнім ІТ-фахівцям необхідно розвивати комунікативні компетенції для створення індивідуального стилю в проведенні ділової бесіди.

Розглянувши все вищезазначене можна зробити висновок, що ділова бесіда – це складний і важливий процес, який включає в себе багато нюансів та хитрощів, які обов'язково необхідно знати майбутньому фахівцю з інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Лавриненко В. Н. Психологія та етика ділового спілкування / під ред. В. Н. Лавриненко, Л. І. Чернишової. – Л., 2005. – С. 385.
2. Фішер Р., Юрі У., Патон Б. Переговори без поразки: Гарвардський метод. М.: Ексмо, 2010. – С. 272.
3. Балико М. Переговори приречені на успіх. М.: Ексмо, 2008. URL: bookap.info/nlp/balyko_peregovory_obrechennye_na_uspeh_tehiiki_nlp_v_deystvii_2008/ (дата звернення: 29.10.2018).

Бендюгіна С.С., студентка 3 курсу групи 302-О,
Науковий керівник - **Сиротенко А.О.**, викладач
ВП НУБіП України "Ірпінський економічний коледж"
(м. Ірпінь, Україна)

МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ

Молодший спеціаліст - найбільш затребуваний в нашому суспільстві рівень освіти. Спеціальні знання в Україні повинні стати основною ланкою у професійній діяльності, а коледжанська освіта-провідним виробником кадрів. Саме на це і повинна бути спрямована

модернізація спеціальної освіти. Від випускника спеціального закладу потрібні добре відпрацьовані конкретні вміння і навички, усвідомленість рішень, швидкість і точність виконання дій, відповідальність і здатність до самоконтролю. Це означає, що кожен студент повинен відповідально ставитися до навчання, а викладачі повинні допомагати студентам, тобто активно працювати з невстигаючими студентами.[1]

Неуспішність - відставання в навчанні, при якому студент не опановує на задовільному рівні за відведений час знаннями, передбаченими навчальною програмою. Неуспішність завжди викликається сукупністю причин.

В основі відставання в навчанні лежить розбіжність вимог, що пред'являється до пізнавальної діяльності студентів, з реально досягнутими ними рівнями розумового розвитку та їх потенційними можливостями. Щоб викладач міг виявити процес неуспішності у студентів, йому необхідно знати ряд типологій невстигаючих студентів.

Робота з невстигаючими студентами

1. Педагогічна профілактика - пошуки оптимальних педагогічних систем, в тому числі застосування активних методів і форм навчання, нових педагогічних технологій. Формування індивідуального підходу при дозуванні домашнього завдання, визначенні варіантів контрольних робіт.

2. Педагогічна діагностика - систематичний контроль і оцінка результатів навчання, своєчасне виявлення прогалин.

3. Педагогічна терапія - заходи щодо усунення відставань у навчанні (додаткові заняття).

4. Виховний вплив - з невстигаючими студентами повинна проводитися індивідуальна планована виховна робота, яка включає і роботу з сім'єю студента.

Заходи попередження неуспішності студента

- Всебічне підвищення ефективності кожного заняття
- Формування пізнавального інтересу до навчання, та позитивних мотивів
- Індивідуальний підхід до студента
- Спеціальна система домашніх завдань

Посилення роботи з батьками [2]

• Залучення активу групи до роботи по підвищенню відповідальності того, хто навчається за вчення.

• Робота з невстигаючими студентами в нашому коледжі починається з опитування студентів:

Які з наступних проблем Вас особливо хвилюють? Що заважає Вам добре вчитися?

1. Незадоволення організацією навчального процесу,
2. Незадовільний викладання з деяких предметів.
3. Незадовільна робота адміністрації.
4. Високі ціни в їдальні.
5. Погане здоров'я.
6. Небажання вчитися взагалі.
7. Поширення наркотиків.
8. Відсутність умов для проведення дозвілля.
9. Можливі підробітку в позаурочний час.
10. Престижно вчитися в нашому коледжі.
11. Інші проблеми.

З даного опитування ми з'ясуємо причини, які, на думку самих студентів, заважають їм добре вчитися. Найчастіше це-відсутність мотивації, слабкий розвиток волевої організації, слабе здоров'я, низький розвиток інтелекту.

Рішення даної проблеми привела нас до розробки програми діяльності адміністрації та педагогів коледжу зі невстигаючими студентами і їх батьками.

1. Програма діяльності викладача зі невстигаючими студентами і їх батьками.

1.1. Провести діагностику на початку року з метою виявлення рівня навченості студента.

1.2. Використовувати на заняттях різні види опитування (усний, письмовий, індивідуальний і ін.) Для об'єктивності результату.

1.3. Регулярно і систематично опитувати, виставляючи оцінки своєчасно, не допускаючи скупчення оцінок в кінці семестру, коли студент вже не має можливості їх виправити (кількість опитаних на занятті повинно бути не менше 5-7 студентів).

1.4. Коментувати оцінку студента (необхідно відзначати недоліки, щоб студент міг їх усувати надалі)

1.5. Викладач повинен ліквідувати прогалини в знаннях, виявлені в ході контрольних робіт, після чого провести повторний контроль.

1.6. Викладач повинен визначити час, за яке невстигаючий студент повинен освоїти тему, в разі утруднення дати консультацію.

1.7. Викладач зобов'язаний довести до відома класного керівника або безпосередньо батьків студента про низьку успішність, якщо спостерігається скупчення незадовільних оцінок (3 і більше "2")

1.8. Викладач не повинен знижувати оцінку учневі за погану поведінку на занятті, в цьому випадку він повинен використовувати інші методи впливу.

1.9. При виконанні п. 1-9 і відсутності позитивного результату викладач доповідає адміністрації коледжу про низьку успішність учня і про виконану роботу в такій формі: [3]

ППШБ	Причини неуспішності (викладач вказує самостійно виявлені причини)	Використано види опитування	Форми ліквідації прогалин	Інформація класному керівнику (дата)	Інформація батькам (дата)	Результат роботи

Проблема неуспішності серед студентів була і буде актуальна в сучасному суспільстві. На відміну від невстигаючих школярів, неуспішні студенти практично не є об'єктом психологічних досліджень. І це цілком зрозуміло. Студенти, які не склали сесію у відведений для цього час, як правило, відраховуються за неуспішність, потрапляючи лише в статистичну звітність. Для того, щоб зберегти контингент студентів і необхідна спільна і плідна робота з невстигаючими студентами, щоб вони не стали такими в статистичної черзі і не були відраховані. Якщо робота буде виконуватися на 100%, то можна буде в кілька разів зменшити число невстигаючих студентів і зберегти контингент студентів, які вступили в коледж.

Список використаних джерел

- 1.Мудрик, А.В. Соціальна педагогіка / О.В. Мудрик - М., 2017.
- 2.Гельмонт А.М. Про причини неуспішності та шляхи її подолання. М., 2018.
- 3.Невський, І.В. Рання діагностика та профілактика невстигаючих дітей / І.В. Невський, Р.В. Овчарова - Курган, 2018.

Берегова Г.Д., д.філос.н., професор,
Херсонський державний аграрний університет
(м. Херсон, Україна)

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ У ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Урахування закономірностей і сукупності всіх принципів навчально-виховного процесу забезпечує визначення завдань, змісту, методів, прийомів, засобів і форм навчання й виховання у закладах вищої освіти (ЗВО). Й оскільки успішне навчання забезпечується через

основні функції: освітню, виховну, розвивальну й професійну, то зміст освітньо-виховного процесу у вищій школі охоплює науково обґрунтовану систему дидактичного й методично оформленого навчального матеріалу для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, що характеризують сформованість інтелектуальних якостей особистості на відповідних етапах вищої освіти, – бакалаврів і магістрів.

Зміст вітчизняної вищої освіти визначають відповідні нормативні документи (освітньо-професійна програма підготовки, навчальний план, структурно-логічна схема підготовки, освітньо-кваліфікаційна характеристика, нормативна та вибіркова частина змісту освіти [3, с. 78-87]).

Форми ж навчально-виховного процесу зазвичай у вищій школі підлягають загальній методиці навчання й учіння, котра охоплює закономірності навчально-виховного процесу, дидактичні принципи, методи, прийоми й засоби навчання (викладання й учіння), що в сукупності складає підґрунтя визначеної вищим навчальним закладом моделі навчання й виховання відповідно до концепції формування особистості майбутнього фахівця з новими світоглядними позиціями та ціннісними орієнтаціями [3, с. 88-100].

Загальні методи навчання студентів підпорядковуються результату педагогічної діяльності, що передбачає: 1) організацію та самоорганізацію навчально-пізнавальної діяльності (пояснення, розповідь, лекція, бесіда, робота з підручником тощо), 2) стимулювання й мотивацію учіння (дискусія, ігри, створення ситуації інтересу й новизни), 3) контроль і самоконтроль (усний, письмовий, текстовий, програмований) й адекватні їм прийоми навчання й учіння [3, с. 259].

Методи виховання в ЗВО поділяємо на методи формування нового, планетарно-космічного мислення, свідомості та світоглядних позицій (бесіда, лекція, диспут), методи формування ціннісних орієнтацій і суспільної поведінки (моделювання морально-етичних ситуацій, педагогічна вимога, громадська думка, вправління, привчання, доручення), методи стимулювання діяльності й поведінки (змагання, заохочення, покарання), методи контролю й аналізу ефективності виховання (визначення рейтингових позицій, аналіз гуманістичної спрямованості особистості) [2, с. 259].

Так, наприклад, формування світогляду особистості студента ЗВО засобами соціально-гуманітарних наук успішно реалізовується за допомогою таких засобів навчання й виховання: живе слово викладача, підручник і засоби, що замінюють викладача як джерело знань (дидактична техніка, екранні посібники статичної проекції, фонопосібники) [2, 259].

Слід зазначити, що у викладанні нині перевагу слід надавати живому слову викладача, а Інтернет використовувати виключно як інформативно-джерельну базу, оскільки твердо переконані, що ця комунікативна система спричиняє не тільки позитивний освітній (точніше інформаційно-освітній) вплив на сучасну особистість, а й негативний, на думку багатьох дослідників, позначений «викривленням» свідомості й, відповідно, фрагментарністю світоглядних позицій, що і підтверджує анкетування й опитування студентів. Сучасні студенти, як правило, не читають «товсті» тексти, не маючи на це часу, котрий заповнений фрагментами культурних новотворів; не має у них також і можливості тримати в голові деяку ідейну конструкцію (як це було в класичних творах), що розгортається за допомогою фабули, їм набагато простіше заглянути в телевізор, як у чуже вікно, зафіксувавши невідкладний момент подій, не обтяжуючи себе питаннями про сутність цих подій. Спостереження замість міркування – ось одна з установок сучасної культури й, відповідно, освіти: фрагментарна, «кліпова» свідомість особистості, мабуть, найбільше і виражає її сутність [2, с.259-260].

Основними формами навчання в ЗВО є традиційні для вітчизняної дидактики: лекції, семінарсько-практичні заняття, самостійна й науково-дослідна робота студентів, виробнича практика тощо, формами виховання – масові й групові виховні заходи, індивідуальна виховна робота кураторів і викладачів. Традиційні прийоми викладання полягають у повідомленні мети й завдань, поясненні й коментуванні, постановці завдань, інструктажі до переробки інформації, постановки питань і підведення підсумків; прийоми учіння –

сприймання інформації (слухання, читання), запис інформації, складання плану, відтворення інформації, самоперевірка.

Пропонована нами технологія викладання філософських (й інших соціально-гуманітарних) дисциплін у вищих вітчизняних закладах освіти (прагматистсько-інструменталістська концепція навчання й виховання) містить інноваційні елементи навчання й учіння. Так, лекції пропонуємо проводити мультимедійні [4], проблемно-пошукові й «випереджувальні», тобто діалогічно-монологічні, побудовані за європейсько-американською системою, перевагу яким у педагогічній практиці надають багато викладачів-філософів.

Випереджувальні лекції, на погляд О. Базалука, «які будуються на моделі європейсько-американської системи освіти, на порядок ефективніші й корисніші для студентів, ніж годинні монологи, що дісталися від «радянської» системи освіти. Причому в європейсько-американській моделі системи освіти немає єдиної, стандартної форми проведення лекції. Лекція – творчий процес, що, проте, повинен виконувати як мінімум три завдання: 1) задовольняти індивідуальні запити студентської аудиторії; 2) викликати інтерес до предмета й стимулювати самостійну роботу в даному напрямі; 3) пропонований матеріал повинен бути сучасним, якісним і максимально наближеним до практики, тільки в цьому випадку він буде сприйматися й засвоюватися аудиторією (задовольняти її потреби)» [1, с. 230-231].

Зазначена методика проведення лекцій базується на багатолітніх дослідженнях і педагогічному досвіді О. Базалука «етапів еволюції психіки в онтогенезі й десятилітньому досвіді викладання у вищих навчальних закладах України» та пропонується не у якості догматичної істини, а як один із варіантів «взаємодії (тьютерства) зрілої психіки з психіками періоду юності» [1, с. 230].

Сутність «випереджувальних» лекцій полягає в тому, що на першій (вступній) відбувається не тільки знайомство зі студентською аудиторією з метою виявлення розвитку її психічного рівня та готовності до сприйняття матеріалу, знайомства з ходом навчання, правилами й прийомами учіння та оцінювання знань, умінь і навичок, а й дається завдання самостійно підготувати наступну лекцію. Уже починаючи з другої лекції, створюються сприятливі умови не для простої подачі навчального матеріалу (розповіді), а для обговорення з аудиторією нової теми, поглиблення цього матеріалу за допомогою монологів, що стосуються питань, визначених самими студентами. Так лекція набуває діалогічно-монологічного характеру, що в сукупності покликане підготувати студентів до самостійної роботи над засвоєнням філософських знань.

Практичні заняття, що йдуть після таких лекцій, також вимагають окремого методичного підходу: оскільки необхідно постійно перевіряти (за допомогою самостійних робіт креативного характеру, що постійно вимагають своєї точки зору та її ґрунтовної аргументації) знання навчального матеріалу, то викладач в основному «перетворюється в слухача», заняття набувають вигляду семінарів за повідомленнями та доповідями [1, с. 234-236].

На наш погляд, сучасні технології навчання визначаються, безперечно, гуманістичною спрямованістю освіти, до домінант якої віднесено: 1) надання студентам ініціативи в пізнавальній діяльності, створення емоційно стимулюючого навчального середовища, розвиток у студентів саморегуляції і свободи, закорінених у почуття й усвідомлення особистої відповідальності; 2) здійснення навчально-виховного процесу в атмосфері взаємодії, приязні, емоційної співдружності; 3) структурування педагогічного процесу на визнаній викладачем і студентом солідарній основі; 4) виконання викладачем ролі порадики, консультанта, джерела знань; 5) добір освітньо-виховних програм з орієнтацією на максимально можливий рівень розвитку інтелектуального й духовного потенціалу особистості та стимулювання творчих здібностей студентів. Окрім того, гуманістична спрямованість освіти пов'язує й інші вектори новаторської педагогіки – особистісно-орієнтований, інноваційний, співробітницький (педагогіка співробітництва) й інші підходи до навчання й виховання фахівців, готових до життя в постійно змінюваному соціумі,

налаштованих і здатних творити нове в своїй діяльності, зберігаючи стабільність і розвиток цього соціуму.

Список використаних джерел

- 1.Базалук, О.А. (2012). Методика проведення лекцій и семинарских занятий с учётом современных исследований в нейронауках и психологи. Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрастающих поколениях: коллективная монография; [под ред. О.А. Базалука]. К.: Издательский дом «Скиф». Т. 2. С. 220-238.
- 2.Берегова, Г. Д. (2012). Освітньо-виховний потенціал філософських знань у системі вищої аграрної освіти в Україні: Монографія. Херсон: Айлант. 312 с.
- 3.Гладуш, В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія (2014) / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. Дніпропетровськ. 416 с.
- 4.Медиафера и медиаобразование: специфика взаимодействия в современном социокультурном пространстве: сборник статей (2017). Могилев: МИ МВД. URL: http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronoforms/uploads/20160404143244.pdf.

Беркова Д. О., студентка 2 курсу групи МСЗп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - **Філіпович В.М.**, к. психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Загальновідомо, що формування особистості триває протягом усього онтогенезу індивіда, проте період навчання у ВНЗ – студентський вік – відіграє особливо значущу роль у цьому процесі. Саме в цей час закладаються фундаментальні основи тих важливих якостей майбутнього фахівця, з якими він розпочне професійну діяльність та продовжуватиме розвиватись як індивідуальність. Більше того, сьогодення ставить особливі вимоги до підготовки майбутніх професіоналів, адже у резонансі із суспільними змінами трансформується і світогляд людей, зокрема, переосмислюються загальновідомі життєві цінності.

Формування фахівця складає особливий для становлення особистості етап життя – студентський вік, що є сензитивним періодом для розвитку та стабілізації багатьох її якостей: 1) професійних, громадянських, світоглядних рис; 2) професійних здібностей та творчого потенціалу; 3) інтелекту загалом і рис характеру майбутнього фахівця; 4) індивідуальної системи ціннісних орієнтацій [5, с. 88].

Б. Ананьєв справедливо надає цьому періодові особливого значення як етапу найбільш активного розвитку моральних та естетичних почуттів, становлення характеру й оволодіння повним комплексом соціальних функцій дорослої людини. Адже студент вперше у своєму житті, про що наголошує відомий дослідник, формує власне середовище розвитку [1, с. 171].

За результатами дослідження студенти зосереджують свою увагу переважно на життєвій перспективі. В усвідомленні ціннісних аспектів життєвого шляху спостерігається тенденція до недиференційованого або слабо диференційованого відображення ціннісних орієнтацій. У кожного другого юнака або дівчини існує конфлікт у ціннісній сфері між професійними та поза професійними цінностями. Для більшості характерна мотивація, орієнтована на вирішення проблем власної самореалізації, спілкування, навчання та майбутньої професії. Серед домінуючих цінностей переважають «вічні» для цього віку: «цікава робота», «дружба», «щасливе сімейне життя», «любов». Щодо сімейної та професійної життєвої лінії уявлення юнацтва наближаються до середньостатистичних. Стосовно освітніх, кар'єрних, добробутних перспектив справедливим є висновок про їх завищеність, нереалістичність [2, с.120].

Н. Шевченко також переконана в тому, що середовище вищого навчального закладу потужно впливає на самовизначення студента, формування його нових світоглядів, прийняття та засвоєння ним цінностей, побудову життєвих цілей, інтересів, спрямувань та

принципів [5, с. 97].

Як відомо, уміння визначати напрями й будувати життєві плани, знаходити власне місце у світі – важливий показник особистісної зрілості. І саме переосмислення цінностей та переоцінка смислів – закономірний процес розвитку особистості студента в цьому аспекті. Активізація ж його ціннісно-сислової сфери лежить у площині діалогічного підходу, адже лише в діалозі створюються унікальні можливості становлення майбутнього педагога, схильного до самоактуалізації, співтворчості, взаємодії з іншими [3, с. 278].

Л. Іванцев визначає основні чинники життєздійснення особистості у студентському віці: усвідомлення та виявлення життєвих цілей, цінностей, життєвого призначення; виховання у собі здатності реагувати на можливі проблеми, правильно оцінюючи їх і корегуючи згідно із системою прийнятих цінностей. Як слушно зауважує С. Максименко, чим зрозуміліше людині її покликання, тим більше з'являється можливостей для якнайповнішого самоздійснення [1, с. 110].

За І. Бехом, домінантною метою навчального процесу у вищій школі виступає морально-духовний розвиток майбутнього фахівця. Вчений вказує на даний процес як на усвідомлене та осмислене самовиховання й саморозвиток за найвищою мірою смисло-ціннісного буття людини [1, с. 162].

Поряд із цим, як зазначає І. Мартинюк, суттєвими для сучасних молодих людей є деформації у сфері моральної свідомості: її дегуманізація, зачерствіння з одного боку, та звернення у пошуках смислу до релігійних вірувань – з іншого [4, с. 60].

Студентській вік є періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, що впливає на становлення характеру і особистості в цілому. Це пов'язано з розвитком на даному віковому етапі необхідних для формування ціннісних орієнтацій передумов: понятійного мислення, накопичення достатнього морального досвіду, заняття певного соціального положення. Процес формування системи ціннісних орієнтацій стимулюється значним розширенням спілкування, зіткненням з різноманітними формами поведінки, поглядів, ідеалів, що з'являються зі вступом молодою людини до ВНЗ. Поява переконань в юнацькому віці свідчить про значний якісний перелом в характері становлення системи моральних цінностей.

Також, за даними досліджень А. Волочкова та Е. Єрмоленка, серед сучасних випускників вищої школи зростає кількість осіб, які втрачають спрямованість на самоактуалізацію та активне життя в усіх його аспектах [4, с. 24].

М. Боднар зазначає, що саме у студентські роки, коли обирається життєвий шлях і структурується майбутнє, життєві орієнтації особистості формуються з опорою на власну ціннісну систему, оскільки усталена система відповідних орієнтацій у нашому суспільстві ще відсутня або досить нестабільна. Сучасна молодь не має змоги безпосередньо спиратися на життєві орієнтації попередніх поколінь і тому змушена творити власний досвід [4, с. 62].

О. Двинянінова звертає увагу на необхідність саморозвитку особистості студента, що супроводжується змінами потреб, еталонів. Важливе місце при цьому належить особистісно-професійному розвитку, в якому поняття «професійний» та «особистісний» можуть розумітись не просто як соціалізація, а як складові вторинної індивідуалізації, результатом якої буде цілком сформована індивідуальність.

Відтак, освіта тоді буде сприяти становленню студента як майбутнього професіонала, якщо вона переходить у самоосвіту, виховання й самовиховання, а розвиток – у саморозвиток та самореалізацію.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / [Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін.] ; за заг. ред. О. В. Скрипченка. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи: Навчальний посібник / За заг. ред. О. Г. Мороза. – К.: НПУ, 2003. – 267 с.
3. Павелків, Р.В. Вікова психологія : підручник / Р.В.Павелків. – К. : Кондор, 2011. – 469 с.
4. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : навч. посіб. [для магістрантів і аспірантів]/ Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.
5. Розвиток громадянської спрямованості особистості / [Боришевський М.Й., Яблонська Т.М., Антоненко В.В. та ін.] ; за заг. ред. М.Й.Боришевського. – К., 2007. – 186 с.

Біліченко С.П., науковий співробітник
ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України (м. Київ)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні у світі все більше спостерігається зростання конкуренції між країнами за ринки збуту, ресурси та технології. І неабиякі конкурентні переваги отримують країни з розвиненою системою освіти, адже найбільш цінним ресурсом стала високоінтелектуальна, освічена людина, яка не тільки володіє певним обсягом інформації, а й здатна творчо та продуктивно мислити та знаходити нестандартні рішення. Це зумовлює необхідність якісного перегляду підходів до формування та реалізації освітньої політики, забезпечення її модернізації, демократизації, гуманізації, інформатизації та, водночас, збереження національної ідентичності.

Для України оновлення системи освіти, забезпечення її відповідності до найбільш розвинених зразків і стандартів, започаткування структурних реформ є запорукою стабільного еволюціонування держави, визначальним фактором розвитку освіченої нації та становлення активного громадянського суспільства. Сфера освіти визначається як найважливіший елемент інновації, це абсолютно справедливо, так як культура, освіта та охорона здоров'я покликані задовольняти найвибагливіші запити людей, і їх значимість виключно велика

Українська система освіти є важливим чинником збереження місця України в ряду провідних країн світу, її міжнародного престижу. Особливе значення має розвиток плідної співпраці та збереження спільного освітнього простору з зарубіжними країнами, освітня підтримка співвітчизників за кордоном.

Значення освіти, як найважливішого чинника формування нової якості економіки і суспільства, збільшується разом із зростанням впливу людського капіталу. Система освіти України здатна конкурувати з системами освіти передових країн. При цьому необхідні: широка підтримка з боку громадськості освітньої політики, що проводиться, відновлення відповідальності та активної ролі держави у цій сфері, глибока і всебічна модернізація освіти з виділенням необхідних для цього ресурсів й створенням механізмів їх ефективного використання [1].

Сьогодні не викликає сумнівів те, що чим вище рівень освіти в країні, тим краще розвивається її економіка, суспільство, нижче рівень безробіття й вище тривалість життя. Крім того, хороша освіта населення позитивно впливає також й на інші сфери життя суспільства, наприклад, на якість державного управління та соціальну сферу. Однак освіта не є абсолютним чинником, здатним вирішити всі економічні проблеми.

Роль освіти на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями її переходу до демократичної й правової держави, необхідністю подолання небезпеки відставання країни від світових тенденцій економічного та суспільного розвитку.

Головне завдання української освітньої політики – забезпечення сучасної якості освіти на основі збереження її фундаментальності й відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави. Модернізація освіти – це політичне й загальнонаціональне завдання, воно не повинне й не може здійснюватися як відомчий проект. Інтереси суспільства й держави у галузі освіти не завжди збігаються із галузевими інтересами самої системи освіти, а тому визначення напрямів модернізації й розвитку освіти не може замикатися в рамках освітнього співтовариства й освітнього відомства. Активними суб'єктами освітньої політики повинні стати всі громадяни України, інститути державної влади, органи місцевого самоврядування, професійно-педагогічне співтовариство, наукові, культурні, комерційні й суспільні інститути [2].

Мета модернізації освіти полягає у створенні стійкого механізму розвитку системи освіти. Для досягнення зазначеної мети повинні вирішуватися у першочерговому порядку наступні пріоритетні, взаємозалежні завдання:

- забезпечення державних гарантій доступності й рівних можливостей одержання повноцінної освіти; досягнення нової сучасної якості дошкільної, загальної й професійної освіти;
- формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення й використання позабюджетних ресурсів;
- підвищення соціального статусу й професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної й суспільної підтримки;
- розвиток освіти як відкритої державно-суспільної системи на основі розподілу відповідальності між суб'єктами освітньої політики і підвищення ролі всіх учасників освітнього процесу – учнів, педагогів, батьків, освітньої установи.

Основою сучасної освітньої політики держави є соціальна адресність та збалансованість соціальних інтересів. Стратегічні цілі модернізації освіти можуть бути досягнуті тільки у процесі постійної взаємодії освітньої системи із представниками національної економіки, науки, культури, охорони здоров'я, усіх зацікавлених відомств та громадських організацій, із батьками та роботодавцями.

Здійснення модернізації освіти стосується практично кожної української родини. Суть змін в освіті, їхня мета, напрямки та методи повинні регулярно роз'яснюватися населенню, а результати суспільної думки повинні пильно вивчатися державними органами й керівниками освітніх установ та враховуватися при проведенні модернізації освіти. Проблема модернізації освітньої галузі є дуже важливою як для України, так і для інших країн світу, в розрізі вимог сучасного розвитку у всіх сферах життя [3].

Найбільший інтерес для формування інноваційного освітнього середовища в Україні представляє досвід європейських країн. Зазначимо, що за оцінкою дослідних організацій рейтинг привабливості та доступності освіти в Європі виглядає наступним чином: 1-е місце – Нідерланди; 2-е місце – Фінляндія, 8-е місце – Франція, 11-е місце – Німеччина. Основними показниками для цього рейтингу були: відсоток молоді, яка отримує вищу освіту; відсоток випускників вузів порівняно з тими, хто вступив на перший курс; відсоток співвідношення кількості батьків, отримавших вищу освіту, до дітей, які мають вищу освіту; індекс гендерного паритету [4].

На особливу увагу для дослідження проблем формування інтеграційних зв'язків в освітній системі заслуговує досвід ФРН. Було розширено завдання вищих навчальних закладів: поряд із навчанням студентів тут стали проводитися прикладні наукові дослідження. В даний час у ФРН навчається близько 2 млн. студентів і налічується близько 300 вищих навчальних закладів, з яких 95% є державними. Недержавні вузи повинні мати державну ліцензію. В цілому структура вищої освіти у ФРН включає вузи трьох типів: університети (Universitäten) і вищі школи, порівняні до них (медичні, політичні, педагогічні, теологічні, бізнесу і управління, фізкультури і спорту); університети прикладних наук або спеціалізовані вищі школи; коледжі мистецтва, кінематографії і музики.

В кінці 1990-х – початку 2000-х рр. ключовою концепцією в управлінні установами вищої освіти в Європі стало забезпечення якості освітнього процесу. Це потребувало від університетів критичного дослідження всіх аспектів свого функціонування, що проявилось, наприклад, у Великобританії, коли кожен університет повинен був самостійно проводити оцінку якості, а її результати представляти зовнішнім аудиторам. Тому Рада по контролю за якістю вищої освіти затвердила систему безперервної освіти як перспективу, на яку націлена стратегія якості вищої освіти в цілому.

Значні зміни відбулися в сфері вищої освіти у Франції, вища школа яка характеризується переважанням державного сектора, бінарні структури вищої освіти (університети та великі школи), безкоштовністю освіти у більшості державних вузів, державною монополією на видачу дипломів про вищу освіту та присвоєння кваліфікацій. В

даний час основна маса проблем вищої школи Франції пов'язана з переходом країни у фазу масової післясередньої освіти зі збільшеними витратами державного бюджету. Створюються нові типи вузів, видаються принципово нові дипломи в залежності від рівня професійної підготовки і ступеня спеціалізації, професійна орієнтація протягом усього курсу навчання. Дуже корисним і важливим є аналіз досвіду Франції у розвитку дистанційних освітніх технологій. Регулятором в галузі дистанційного навчання у цій країні є заснований ще 1939 р. Національний центр дистанційної освіти Франції (CNED) як складова частина системи освіти. CNED представляє собою державну установу, яка координує впровадження сучасних методів і реалізує нові технології на всіх рівнях системи освіти. Для реалізації більш 5000 навчальних курсів у системі електронного навчання CNED містить адміністративний штат, що перевищує 1800 чоловік, і близько 10 тисяч науково-педагогічних працівників.

Дуже схожа на французьку і турецька модель організації дистанційної освіти. На основі освітнього законодавства Туреччини навчання із використанням дистанційних освітніх технологій веде університет Анadolу, який розташований у невеликому місті Ескішехер. Даний університет має велику матеріально-технічну базу, що дозволяє одночасно на основі дистанційних технологій навчати понад 1 млн. студентів. Держава більше ніж на 40% фінансує цю освітню установу. Однією з цілей університету Анadolу є навчання турецьких громадян, які постійно або тимчасово проживають за кордоном, що відповідає дорученню уряду Туреччини. Для реалізації цього пріоритетного завдання в даний час створена система електронного навчання (E-Learning).

З огляду на те, що все це інвестування в інноваційну сферу, Україна також може більше уваги приділяти сфері електронного дистанційного навчання. Також дослідження проблем розвитку вищої професійної освіти в зарубіжних країнах дає можливість виокремити деякі моменти, які може бути використано у процесі формування й реалізації державної політики в галузі освіти України. Це прагнення надати однакові можливості для здобуття освіти всім громадянам; орієнтація освіти на всебічний розвиток особистості, автономізація навчальних закладів; швидке реагування на потреби часу та суспільства; різнобічна фінансова підтримка розвитку освіти.

Потреби інтеграції України зі світовим економічним і культурним простором зумовлюють необхідність об'єктивного осмислення досвіду зарубіжних освітніх систем і використання їхніх здобутків у практиці вітчизняної системи освіти.

Список використаних джерел

1. Біліченко С.П. Впровадження інновацій в освітній галузі України. // «Naukowa myśl informacyjnej powieki – 2014» Volume 16. Pedagogiczne nauki. : Przemysł. Nauka i studia – 112 str.
2. Лавриненко Л.М. Інноваційний розвиток трудового потенціалу в сучасних умовах // Сталый розвиток економіки / Міжнародний науково-виробничий журнал. – Хмельницький. – № 1, 2014 (23). – С. 18-25.
3. Біліченко С.П. Стратегічні напрями модернізації системи освіти в Україні. //«Dny vědy – 2012». – Díl 31. Pedagogika: Praha.2012 Publishing House «Education and Science» s.r.o – 96 str.
4. Табатоні П'єр. Європейський інституціональний аудит [Текст] / П. Табатоні // Вища освіта в Європі. – 2000. – Том XX. – С. 126.

Білошицька А.С., к.психол.н.
Київський університет імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВИТИ: РОЗКРИТТЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ В УМОВАХ ГУРТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна вища освіта в Україні може бути розглянута у трьох значущих вимірах, реалізація яких суттєво впливає на якість освітніх послуг з боку державних установ. Ці три площини – комплексність системи навчання, практико-орієнтованість та студентоцентрикований підхід. З поступовим розвитком сфери освіти та вдосконаленням

системи управління освітніми закладами навчання стає більш доступним, розгалуженим, але водночас й вузько спрямованим, індивідуалізованим. Тому й сьогоднішні студенти отримують освітні послуги безпосередньо із врахуванням їхніх можливостей, схильностей, інтересів. Молоді люди, котрі змінюють свій статус учня на статус фахівця, мають визначити власну освітню траєкторію, інакше кажучи, обрати адекватні елементи навчання, які обумовлюють професійне вдосконалення як спеціаліста. Однак, буде хибною думка, нібито тільки набуття освіти за спеціальністю розвиває особистість молодого людини як ефективного працівника.

І. А. Репко [3] справедливо зазначає, що формуванню сьогоднішніх умов модернізації вищої освіти в Україні сприяє орієнтація на забезпечення повноцінної самореалізації молодого покоління. Суспільство очікує на сприяння з боку освітніх закладів, бо має потребу в вихованні молодих осіб з високими гуманістичними цінностями, почуттям власної гідності, самосвідомості, яка не стоїть на місці, а безперервно прагне до саморозвитку. Отже, не дивно, що зараз в освітньому просторі виникає запит на розробку інноваційних технологій та методів для впровадження в практику новітніх підходів навчання, які могли б задовольнити потребу молоді в опануванні не тільки теоретико-практичних знань, а й запропонувати різні шляхи для самореалізації суто особистісної сфери. Для того, щоб молода особа змогла пристосуватися, звикнути до нових обставин життя, у закладах вищої освіти організують різного роду активності з метою особистісного та професійного зростання молоді, що виражається у впровадженні програм активного дозвілля, позааудиторних годин з певних предметів, спецкурсів за вибором, тощо.

Позааудиторна діяльність означає систему діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямовану на підготовку фахівця, та здійснюється поза графіком навчальних занять. Ціль даної діяльності полягає у створенні комфортних та сприятливих умов для особистісного розвитку студентів й їхньої самореалізації [4].

Багато науковців висвітлюють в своїх працях аспекти позааудиторної діяльності та виносять дану проблематику на рівень обов'язкового обговорення. А. І. Ткачук [6] Г. А. Циммерман розглядали в своїх опрацюваннях особливості організації позааудиторної роботи студентів при вивченні конкретних дисциплін у вищих навчальних закладах. Л. І. Смерчак [5] акцентує увагу на самостійній роботі студентів в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів. І. А. Репко [3] аналізувала позааудиторну діяльність молоді як шлях до самовдосконалення студентів, реалізації свого потенціалу та самовизначення молодого особистості. Н. Я. Козліковська доводить, що невід'ємною складовою вищої освіти є позааудиторна робота, оскільки вона відкриває нові можливості молоді, передбачає міжособистісне неформальне спілкування студентів, тісний зв'язок з викладачами, культурне й духовне збагачення, високий ступінь свободи, розвиток смаків, інтересів, тощо [2; 86].

Як справедливо зазначає С. П. Гвозд'їй, аналізуючи систему позааудиторної діяльності в класичному університеті на прикладі формування культури безпеки життєдіяльності, «психолого-педагогічний тренінг істотно полегшує і прискорює процес опанування знань, умінь і навичок ефективною соціальною поведінкою, сприяє оптимізації комунікативних можливостей молодого фахівця, необхідних для організації повноцінної продуктивної взаємодії з іншими людьми в практичній діяльності і міжособистісних стосунках, створює можливість для повноцінного самопізнання і самовизначення» [1]. Безперечно, позааудиторна робота має свій специфічний характер. Найсильніше це позначається на діяльності молодих людей, коли мова йдеться про молодші курси. Саме перші курси переймаються проблемою адаптації до нових умов життєдіяльності, звикаючи до навчання у ВНЗ. Тому варто приділити увагу питанню розкриття студентського потенціалу, зосереджуючись не тільки на створенні відповідних обставин для його реалізації, а у першу чергу на розробці практичних шляхів поступової психологічної адаптації до навчального процесу.

Київський університет Бориса Грінченка по праву може пишатися своїми студентами, бо талановита, креативна та небайдужа молодь з кожним роком висуває нові ідеї щодо оптимізації та гармонізації навчального процесу. Відповідно молоді люди задають певний

вектор саморозвитку поза межами навчання для поглибленого опанування навичок, компетентностей та здобуття знань. А тому неабиякий інтерес проявляється у бік розкриття лідерського потенціалу студентства.

Звернення до проблематики лідерства з боку студентів першого курсу обумовлюється не тільки сучасними віяннями, які вирують в контексті культурних і соціальних змін, але пояснюється й особливостями віку молоді. В даному випадку мова йдеться про сімнадцяти - та вісімнадцятирічних представників молоді, які стали на шлях професійного самовизначення. І неодмінно виникає жага до оволодіння новими засобами ефективної взаємодії в соціумі, пошуку власного місця серед інших, формування проактивної життєвої позиції.

Студенти перших курсів різних спеціальностей з Факультету інформаційних технологій та управління та Факультету права та міжнародних відносин взяли участь у опитуванні щодо затребуваності розробки програми діяльності гуртка лідерства. Не дивлячись на те, що молоді люди представляли різні спеціальності (економісти, фінансисти, менеджери, міжнародні відносини, суспільні комунікації, кібербезпека), усі однобічно виділяють низку найважливіших аспектів лідерського потенціалу, які можна опрацювати в рамках позааудиторної роботи гуртка лідерства.

Відтак, основними узагальненими темами для проведення позааудиторних занять у вигляді модулів соціально-психологічних тренінгів виділено наступні:

1. Самовизначення студента. Можливості та ресурси.
2. Рецепт успіху молоді особи в сучасних умовах розвитку суспільства.
2. Складові лідерського потенціалу молоді.
3. Психологічні бар'єри на шляху самовдосконалення та алгоритми подолання.
4. Мотивація та самодисципліна.
5. Особливості комунікації. Засоби ефективної взаємодії.
6. Розвиток емоційного інтелекту. Стресостійкість та профілактика емоційного вигорання.

7. Креативні методи та технології навчання. Генерування ідей для розробки студентських проектів.

Так, бачимо, що теми для обговорення та опрацювання в системі соціально-психологічних тренінгів доволі розгалужені, проте можна визначити їхню спрямованість: для себе як студента, як успішного фахівця та для міжособистісної взаємодії в соціумі. Вочевидь, студенти першого курсу усвідомлюють свою роль в університеті та прагнуть особистісного вдосконалення та професійного розвитку. Тому в подальшій роботі зі студентами будуть враховані означені аспекти лідерського потенціалу молоді та розроблена програма тренінгових модулів для реалізації позааудиторної діяльності в рамках гуртка лідерства для першокурсників Київського університету імені Бориса Грінченка.

Список використаних джерел

1. Гвоздій С. П. Аналіз системи позааудиторної діяльності при формуванні культури безпечної життєдіяльності студента в класичному університеті / С. П. Гвоздій // Scientific Journal «ScienceRise: PedagogicalEducation» –2016.–№ 9 (5).– С.11-16.
2. Козліковська Н. Я. Позааудиторна робота як складова вищої освіти : види позааудиторної діяльності та її вплив на формування особистості студентів / Н. Я. Козліковська // Акт. пробл. навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. – 2008. – № 5. – С. 86–93.
3. Репко І. А. Позааудиторна робота ВНЗ як шлях самореалізації студентів / І. П. Репко // Наукові записки кафедри педагогіки. – Харків. - 2013. – Вип. XXXIII. – С. 180-186.
4. Скрипник Н. С. Позааудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів: сутність, структура й особливості [Текст] / Н. С. Скрипник // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2012. – Вип. 27 (80). – С. 566–571.
5. Смеречак Л. І. Позааудиторна самостійна робота у системі професійної підготовки мабутьніх соціальних педагогів / Л. І. Смеречак // Молодь і ринок. - 2011. - № 12.
6. Ткачук А. І. Методичні особливості організації самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів при вивченні дисципліни "Цивільний захист" / Андрій Іванович Ткачук // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. В. В. Радул [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 108, ч. 2. – С. 137-142.

Блінова К.В., студентка 2 курсу, група ЗМСРп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник – **Вербицька А.В.**, к.н. держ. упр.
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Неформальна освіта – форма і процес особистісного, соціального та професійного становлення суб'єкта навчання, заснована на принципах перш за все демократичності та опори на потреби і інтереси особистості. Серед особливих характеристик неформальної освіти можна виділити: автономність центрів неформальної освіти, свідому організацію навчально-виховного процесу, особисту відповідальність учасника процесу неформальної освіти, добровільність участі, практичність змісту і звісно активність і рівність усіх учасників [1, с.15].

Оскільки вибір форм та методів процесу навчання зумовлюється специфічними ознаками неформальної освіти, то до них відносимо: гармонійний психологічний клімат комунікативного простору; взаємодетермінованість потреб учасників та спрямованості на подолання дефіциту конкретних компетенцій; відсутність централізації, ієрархії і адміністрування методів; орієнтацію на емоційний, професійний, життєвий досвід учасників процесу; переважання інтерактивних методів навчання; бажання врахувати особливості психічного стану учасників.

Саме неформальна освіта задовольняє внутрішню мотиваційну тенденцію особистості до самоактуалізації та самореалізації. Всі форми і методи, що використовуються в процесі неформальної освіти базуються на співпраці і груповій рефлексії.

Пометун О. та Пироженко Л., роблять наголос на відкритості простору неформальної освіти до навколишньої дійсності, що в свою чергу виступає як можливість засвоєння нового, більш ефективного досвіду [2, с. 85].

Шапочкіною О. обґрунтовано етапи навчально-пізнавальної діяльності особистості у процесі неформальної освіти:

- інтуїтивний – характеризує появу мотиву пізнавальної діяльності, виникнення емоції та стійкого інтересу особистості;
- нормативний – пов'язаний з відбором оптимальних методів, засобів, прийомів організації пізнавальної діяльності;
- активний – відбувається вибір особистістю різних форм організації неформальної освіти та застосування отриманих компетенцій у навчанні, професійній діяльності, у житті;
- креативний – пошук, прагнення до освіти протягом життя; творча діяльність, що підкріплена стійкою вмотивованістю дій [4, с. 182].

Неформальна освіта дуже швидко розвивається, що зумовлено:

- атрибутивністю (обов'язковістю, невід'ємністю) освіти для людини у сучасному інформаційному суспільстві;
- педагогізацією тих сфер професійної діяльності, які раніше не потребували засвоєння соціально-педагогічних функцій;
- зростанням ролі освіти й освіченості в українському суспільстві;
- нерівністю доступу до освітніх ресурсів соціально виключених категорій населення;
- усвідомленим прагненням людей до особистісного зростання, саморозвитку, самореалізації;
- стихійним розвитком досвіду неформальної освіти в суспільстві.

Науковці розглядають неформальну освіту з декількох позицій: як область наукового пізнання; як навчальний курс для студентів гуманітарного спрямування.

Згідно з міркуваннями Колеснікової І., визначення наукової специфіки неформальної освіти вимагає окреслення таких її базових характеристик:

- предмет вивчення;
- система основних категорій і понять, що описують цей предмет вивчення;
- базові принципи та методи процесу наукового пізнання неформальної освіти та її перетворення;
- значення та функції знань про неформальну освіту в сучасній науковій системі [5, с. 282].

Предметом вивчення неформальної освіти є інноваційна навчально-виховна система – теорія і практика організації позаінституційної навчальної діяльності різних вікових і соціальних груп. Важливо зазначити, що предмет вивчення перебуває у функціональній залежності від методології дослідження загалом та суб'єктивних поглядів дослідників зокрема. Це призводить до його постійної видозміни, трансформації, переформулювання й наукової рефлексії авторів.

Список використаних джерел:

1. Давидова В.Д. Неформальна освіта дорослих у навчальних гуртках Швеції: дис.канд.пед.наук:13.00.01/Давидова Валентина Дмитрівна.-К.,2008.-211с.
2. Култаєва М.Д. Амбівалентність евристичного потенціалу конструкту «суспільства знань»; резерви і перспективи оновлення змісту сучасної освіти / М. Д. Култаєва // Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів. – К.: Педагогічна думка, 2011.
3. Меморандум Європейської Комісії 2000. Рекомендація 1437 (2000) Про неформальну освіту. Електронний ресурс: <http://www.europeans.org.ua/memoran.html>
4. Олійник В.В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта і дистанційне навчання в запитаннях і відповідях: наук.-метод. посіб. / В. В. Олійник; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К.: А.С.К., 2013. – 312 с.
5. Сігасва Л.Є. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХст.-початок ХХІ ст.: монографія/за ред. С.О. Сисоевої/ АПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України.-К.: ТОВВД«ЕКМО».-2010.-420 с.

Богінська А.П., викладач
Кульматова Н.М., викладач
Кривчиков О.В., викладач

*Коледж інформаційних технологій та землевпорядкування НАУ
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ДІЛОВОДСТВО» ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

На сучасному етапі становлення України потреби її розвитку вимагають від навчальних закладів всіх рівнів освіти підготовки висококваліфікованих фахівців, які відповідають сучасним вимогам соціально-економічної ситуації на ринку праці, де безумовний попит мають спеціалісти, здатні до управління на різних рівнях і в різних сферах, яким притаманні такі якості як компетентність, ініціативність, комунікабельність, толерантність, працездатність, адаптованість та інші. За таких обставин педагогічним колективам необхідно здійснити перехід до нового покоління галузевих стандартів вищої освіти на основі компетентнісного підходу, що є необхідним етапом на шляху реформування освіти в Україні.

Застосування компетентнісного підходу до створення галузевих стандартів вищої освіти ні в якому разі не змінює традиційну для вітчизняної освіти систему «знання, уміння, навички», а створює передумови для більшого та гнучкого наближення результатів освіти до потреб та вимог ринку праці, подальшого розвитку освітніх технологій та системи освіти в цілому. Формування нової системи вищої професійної освіти в Україні не означає недосконалість попередньої, а в умовах, коли вимоги та потреби ринку інтелектуальної праці швидко змінюються, система вищої професійної освіти повинна надавати можливість

студентам отримувати не тільки теоретичну, але й ґрунтовну практичну професійну підготовку.

Поняття «компетенція» і «компетентність» - це не нові поняття в педагогічній науці. Проблема компетентності як багатомірного феномена ґрунтовно досліджена в роботах С.У. Гончаренко, В.П. Бездухова, О.М. Дахіна, Б.Д. Ельконіна, А.К. Маркова та ін. Сучасними підходами до проблеми компетентності опікуються А.В. Василюк, О.В. Овчарук. Питання професійної підготовки на основі компетентнісного підходу розглянуто в працях В.М. Анищенко, А.М. Михайличенко та ін. Визначення ключових компетентностей подано в роботах І.А. Зимньої, Г.К. Селевко, П.І. Третьякова, Т.І. Шамова та ін. Разом з тим, аналіз наукових праць вказує на те, що проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців вивчена недостатньо. У словнику «Професійна освіта» [2] компетентність (від лат. *Competens* - належний, відповідальний) визначена як сукупність знань та умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Європейські експерти пропонують таку структуру компетентності: знання, пізнавальні навички, практичні навички, ставлення, емоції, цінності та етика, мотивація [4].

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців необхідно завжди розглядати з урахуванням принципу єдності свідомості і діяльності: професійна свідомість розглядається як теоретична готовність спеціаліста до професійної діяльності, яка обумовлює професійну діяльність як практичну готовність спеціаліста до виконання професійних обов'язків. Ознаками готовності до професійної діяльності студентів можуть бути:

- позитивне ставлення до обраної професії;
- наявність спеціальних знань, умінь, навичок;
- сформованість професійно важливих якостей;
- сформовані навички самостійної творчої роботи, оволодіння методами наукового пізнання, здатність до інноваційної діяльності;
- наявність здібності до професійної діяльності;
- готовність до постійного саморозвитку та самоосвіти, здатність до рефлексії;
- сформованість відповідних психологічних якостей особистості, рис характеру, що формують особливий стиль професійної діяльності.

Реалізація особистісно-орієнтованого професійного навчання з його індивідуалізованими формами сприятиме переходу від масово-репродуктивної до індивідуально-творчої моделі підготовки майбутніх спеціалістів. Таким чином, формування компетентності входить у загальний контекст формування особистості. Тому важливим аспектом розуміння компетентності є її оцінно-світоглядна спрямованість, що характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільного розвитку праці.

У професійній підготовці спеціалістів діловодного профілю є необхідність виділяти насамперед корпоративну компетентність як особливий вид компетентності, який передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності.

У зв'язку з таким підходом до розуміння професійної компетенції виділяють два основних напрями його тлумачення:

- здатність людини діяти відповідно до стандартів;
- характеристики особистості, що дозволяють їй досягати певних результатів у роботі.

Учені виділяють декілька підходів до опису компетенцій. Перший, умовно називають «функціональним» – заснований на описі задач і очікуваних результатів; другий – «особистісним», що заснований на якостях людини, які забезпечують успіх її у роботі.

У роботах британських фахівців можна знайти багато схожих визначень професійної компетенції:

- адекватна або достатня кваліфікація, здібності;
- адекватні або достатні інтелектуальні якості;

- здібність бути кваліфікованим;
- здатність робити будь-що добре або у відповідності до стандарту, набута дослідним шляхом або за результатами навчання;
- уміння бути кваліфікованим і здатним виконувати певну роль, охоплюючи знання, здібності, поведінку.

Таким чином, прийнятним є визначення професійної компетенції – це здатність працівника виконувати роботу відповідно до посадових вимог, а посадові вимоги – задачі та стандарти, що прийняті в установі або галузі.

Позааудиторна робота студентів — це процес, в якому домінує елемент самореалізації. Вона дає змогу студентам гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування професійної культури, створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються. Позааудиторна робота має бути орієнтована на особистість студента.

Зростання ролі позааудиторної та самостійної роботи є однією з провідних ланок перебудови навчально-виховного процесу у вищій школі.

Самостійна позааудиторна робота — це не лише засіб зростання інтелектуального потенціалу, професійної культури, а й платформа формування відповідальності, оволодіння засобами самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти.

Розвитку творчості студентів сприяють різні форми та види позааудиторної навчально-виховної роботи (організація дискусійних студентських клубів, клубів за інтересами, індивідуальні консультації та ін.).

У сучасній педагогічній літературі майже не узагальнено нові підходи до організації самостійної роботи студентів, різноманітних форм і видів позааудиторної роботи. Без самостійної роботи фахівець сформуватися не може.

Дуже важливо, щоб у навчальному закладі функціонували гуртки, проводилися додаткові диспути, семінари, консультації. Добре, коли ці процеси мають усталений, організований характер, а студентське самоврядування значною мірою намагається вирішувати організаційно важливі питання.

До основних форм позааудиторної роботи студентів належать виконання домашніх завдань, науково-дослідна робота, безпосередня участь у конференціях, змаганнях, іграх, участь у роботі гуртків.

Підготовка фахівців діловодної галузі проводиться в рамках спеціальності «Інформаційна діяльність, архівна та бібліотечна справа». Фахівці даного напрямку підготовки в першу чергу мають навчитись працювати з інформацією. Тому добре, якщо у закладі є постійно діючий гурток, що спрямовує студентів до роботи з архівними документами, опрацювання різних джерел інформації з метою встановлення достовірності інформації, розширенню теоретичних знань, формуванню наукової думки тощо. Це може бути історико-архівний гурток, гурток музеєзнавства. Творчі теми робіт для студентів, які є членами такого гуртка, можуть включати різні напрями: історичний, бібліографознавчий, документознавчий, архівний тощо. У процесі підготовки доповідей, рефератів, наукових досліджень і будуть формуватись професійні компетенції, які доповнять теоретичний матеріал та практичний досвід основних спеціальних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Вища освіта і Болонський процес. Навчальний посібник. (2007) 2. Гончаренко С.У. та ін. (2000) Професійна освіта: словник [навч. посіб.] / За ред. Н.Г. Ничкало.
3. Система педагогічної освіти та педагогічних інновацій : Зб. наук. пр. -Київ-Полтава (2002) 4. Андреев В.М. (2006) Настільна книга педагога.

Бойкова И.П., кандидат экономических наук
Кривобродская В.А., студентка 2 курса, группа Ес-21
*Минский филиал УО «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации» (г. Минск, Республика Беларусь)*

ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ХАБОВ, КАК НАПРАВЛЕНИЯ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СО СТУДЕНТАМИ

В настоящее время, ввиду высокой скорости развития технологий и постоянного требования рынка быть «в тренде» актуальным является вопрос непрерывного саморазвития с целью повышения эффективности своей трудовой деятельности. Для этих целей они посещают специализированные курсы, лекции, семинары и тренинги. Именно для таких целеустремленных людей образуются хабы, которые одновременно являются как образовательным центром, так и коворкингом. На сегодняшний день отсутствует единое мнение касательно термина «образовательный хаб», а некоторые специалисты отказываются признавать данное название общественным центрам как отдельным существующим комплексам. Однако в практике многих стран эти центры имеют широкое распространение, что обуславливает актуальность вышеупомянутой темы. Изучая такое направление в организации внеучебной работы со студентами как «образовательный хаб» следует рассмотреть само его понятие. Слово «хаб» имеет английское происхождение и означает «центр, узел». В мировой практике образовательным хабом принято называть определенный регион, предназначенный для привлечения иностранных инвестиций в сфере образования [1]. Также образовательными хабами можно назвать созданные в Азиатских странах огромные образовательные центры, которые включают в себя до десяти университетов.

Создание образовательного хаба на уровне отдельного государства возможно только при планомерной работе, объединяющей усилия большого количества локальных и международных участников образовательного сектора — вузов, студентов, исследовательских центров и специалистов по развитию образования и индустрии знаний. На данный момент в качестве образовательных хабов выступают шесть стран: Катар, ОАЭ, Сингапур, Малайзия, Гонконг и Ботсвана. В последнее время Катар придает большое значение образованию. По этой причине Катарский фонд образования, науки и общественного развития стал инициатором создания в 2003 году в городе Эр-Райян «Города образования», который стремится обучать студентов в важнейших для страны областях. Также «Город образования» был задуман как некий форум, где университеты могут обмениваться своими исследованиями и налаживать отношения с предприятиями и учреждениями государственного и частного секторов. Так как образовательные хабы могут быть открыты для размещения кампусов не только иностранных, но и местных учебных заведений, то в «Городе образования» учебной деятельностью занимаются не только кампусы университетов из зарубежных стран, но и катарский «Университет Хабин бин Халифа». В Республике Беларусь понятие «образовательные хабы» трактуется несколько иначе. Образовательные хабы – это полифункциональные центры преимущественно учебной направленности, где каждый желающий может получить разного рода услуги за установленную плату либо бесплатно [2].

Образовательные хабы предназначены для того, чтобы подтолкнуть людей в сторону саморазвития и общения, а также чтобы обеспечить им для этого процесса наиболее комфортные условия. В образовательных хабах проводятся различные встречи, культурные мероприятия, читаются лекции из различных отраслей науки и жизни, происходит приобщение молодых специалистов к получению опыта и т.д. В центре могут быть расположены всевозможные образовательные курсы, например, художественные, языковые, математические и другие. Для удобства в обучении все залы в образовательных хабах

оборудованы специальной аппаратурой [3]. К месторасположению образовательных хабов не накладывают каких-либо ограничений. Такие учреждения могут находиться в любом месте города, но чаще всего они располагаются в центре, в спальных районах и на территории бывших промышленных зон. Если сравнивать реконструкцию имеющихся объектов со строительством нового здания, то реконструкция является наиболее экономически выгодным вариантом. В дополнение к обучающим курсам в хабах проводятся как рабочие завтраки, так и встречи для топ-менеджеров разнообразных предприятий. На этих встречах люди могут обмениваться друг с другом накопленным опытом и профессиональным мнением в деловых вопросах. Кроме всего этого также проводятся и закрытые мероприятия, благодаря которым люди могут собраться по интересам и встретиться с коллегами, чтобы с максимальной пользой провести свое свободное время не только для работы, например, чтобы найти для себя потенциальных партнеров для бизнеса, но и для настроения и отдыха. Проведение мастер-классов в образовательных хабах позволяет людям отыскать свое место в бизнесе, лучше понять особенности своей профессии и кроме того - научиться любимому делу для проведения своего досуга с наибольшей пользой. Лекции и мастер классы проводятся для самых различных профессий: менеджеров, политиков, руководителей компаний и организаций, экономистов, предпринимателей и просто творческих личностей. Стоимость посещаемого мероприятия зависит от самого организатора и от направленности курса обучения. Многие мероприятия проводятся совершенно бесплатно. Преимущество образовательных хабов заключается в том, что, как было давно замечено, при прослушивании в хабе обучающих курсов появляется возможность дальнейшего успешного трудоустройства или продвижения по карьерной лестнице, ведь человек значительно улучшает профессиональную подготовку в своей специальности [4].

В Республике Беларусь самым известным образовательным хабом является бизнес клуб «Имагуру», расположенный в городе Минске. В бизнес клубе «Имагуру» создана уникальная атмосфера, благоприятствующая общению успешных предпринимателей, экспертов и инвесторов, а его помещение обустроено рабочими местами, конференц-залами, переговорными комнатами и уютной бизнес-гостиной. Здесь люди обучаются по уникальным для Беларуси и наиболее востребованным в мире темам и программам.

В заключении можно сделать вывод о том, что образовательные хабы играют важную роль в развитии и самореализации как студентов, так и людей, желающих повысить свои знания в различных сферах деятельности, что позволяет им более углубленно разбираться во всех тонкостях своей работы. Также, по нашему мнению, образовательные хабы имеют место быть в Республике Беларусь, так как студенты получают благодаря им много полезной информации, которая подавалась в университете не в полном объеме, и которая может пригодиться им как для их будущей профессии, так и при дальнейшем трудоустройстве.

Список использованных источников

1. Кашкин, С.Ю., Четвериков А.О. (2018) Международная образовательная интеграция: содержание и правовое регулирование: монография URL: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=494368>
2. Захаревская, Н.С., Снядовская, Т.Ю. (2018) Современные тенденции организации образовательного пространства. Управління якістю підготовки фахівців. URL: <http://mx.ogasa.org.ua/handle/123456789/6159>
3. Сидоренко Е.Ю., Денисенко А.В. (2017) Образовательные хабы и коворкинги – новое веяние в архитектуре. URL: <https://scienceforum.ru/2017/article/2017031160>
4. Трусевич, И. П. Образовательный хаб как модель развития трудового потенциала / И. П. Трусевич // Проблемы упр. — 2015. — № 4. — С. 72–76.

Бойчевська І.Б., кандидат педагогічних наук, доцент
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення фахова підготовка спеціалістів набуває особливого значення. Проте, не лише рівень фахової підготовки, а й рівень особистісного розвитку кожного фахівця має неабияке значення. Відтак, важливим є не лише те, як студенти зростають у професійному плані та як відбувається академічний процес, а й те, яким чином організовується дозвілля молодих спеціалістів, відбувається культурне та естетичне виховання. У зв'язку з цим все більшої популярності набуває термін «позааудиторна робота». Інколи під нею розуміють всього лише самостійну підготовку студентів до занять [1,2] або виховну роботу куратора, але насправді це поняття набагато ширше.

Аналіз різних форм позааудиторної роботи зі студентами у своїх наукових розвідках здійснювали: І. Бартенева, О. Біла, Т. Осипова, Л. Прокоф'єва, Н. Скрипник, Є. Танько, З. Фалинська та інші.

Під позааудиторною роботою розуміють будь-яку діяльність, яка сприяє навчанню поза межами класу і, яка безпосередньо не пов'язана з навчальною програмою [6]. Тому, виробнича практика аж ніяк не стосується позааудиторної роботи, оскільки вона є складовою навчального процесу. Водночас, наукові товариства, різні групи за інтересами, клуби, братства, подорожі можна вважати позааудиторною роботою, якщо ця діяльність не передбачена програмою курсу.

На думку В. Коваль, позааудиторна робота – це система взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, що є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки і здійснюється поза розкладом навчальних занять, щоб створити умови для особистісного розвитку студентів та їхньої самореалізації [5, с. 20]. У Педагогічному словнику «позааудиторна робота» трактується як спеціально організовані й цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення та розширення знань, отриманих в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [7, с. 167].

Деякі науковці зауважують, що позааудиторна робота є логічним продовженням аудиторних занять і проходить паралельно з ними, допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на творчу корисну діяльність. Отож, під поняттям «позааудиторна робота» розуміють систему взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, яка є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх фахівців і здійснюється поза розкладом навчальних занять, метою якої є створення умов для особистісного розвитку студентів і їх самореалізації, а також для практичного застосування теоретичних знань [3, с. 81].

Для багатьох позааудиторна робота може починатися просто як хобі, але згодом стати основою майбутньої кар'єри. У будь-якому випадку навички командної роботи, вміння знаходити спільну мову із оточуючими, задатки лідера будуть корисними у будь-якій галузі. Також участь у позааудиторній роботі значно знижує ризик алко- та наркозалежності, вчить відповідальності, дає почуття самоповаги.

Л.В. Онучак досліджувала педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів. На її думку підвищенню ефективності організації позааудиторної роботи сприяють: створення мотиваційної основи позааудиторної діяльності; широке застосування різнорівневих професійно орієнтованих завдань для позааудиторної роботи студентів з наступним аналізом результатів їх виконання; упровадження системи позааудиторної роботи, використовуючи сучасні гнучкі педагогічні технології, що поєднують науково

обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи; індивідуалізація професійного навчання з урахуванням рівня підготовки кожного студента [6, с.9].

Науковець О. Демченко зазначає, що, як правило, позааудиторна робота студентів проводиться за такими формами: індивідуальна (реферативні повідомлення, курсове, дипломне проектування, самостійна науково-дослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади тощо); групова (проектне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове проектування, групові консультації, факультативні заняття, заняття в гуртках); масова (проектне навчання, програмоване навчання) [4, с. 68].

Цілком очевидно, що позааудиторна діяльність відкриває великі можливості для самореалізації. У процесі ефективної позааудиторної роботи здійснюється більш тісне міжособистісне неформальне спілкування студентів, викладачів, адміністрації ВНЗ, відбувається культурне і духовне збагачення студентів, розвиваються і поглиблюються їхні смаки тощо. Позааудиторну роботу поділяють на професійно та соціально спрямовану. До першої категорії відносять участь у наукових гуртках, студентському науковому товаристві, дослідницьких проектах, олімпіадах, конференціях. Така діяльність носить фаховий характер, об'єднує студентів подібних спеціальностей, проходить під керівництвом або наглядом викладача-куратора та вимагає від студентів чималих зусиль, послідовності, цілеспрямованості та вмотивованості. Позааудиторна робота другої категорії носить більш загальний, виховний характер і може поєднувати студентів різних спеціальностей. До неї відносяться, наприклад, спортивні секції, театральні та танцювальні групи, екскурсії, відвідування виставок та музеїв тощо.

Науковці також розглядають наступні форми позааудиторної роботи зі студентами: студентське наукове товариство – сприяє розвитку наукового потенціалу у студентської молоді, пошуку наукових інтересів та виділенню наукових гіпотез, формуванню власного стилю написання публікацій; органи студентського самоврядування – сприяють формуванню лідерських якостей, впевненості в собі, активної життєвої позиції, навичок керівництва колективом, роботи в команді, цінностей демократії; клуби, гуртки, секції, студії за інтересами – сприяють творчому розвитку особистості, креативному мисленню, формуванню впевненості в собі. Таким чином можна стверджувати, що частина форм позааудиторної роботи студентів має розважальний характер, а частина створені з метою формування професійних умінь і навичок.

Отже, позааудиторна робота студентів це система взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, яка є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх фахівців, здійснюється поза розкладом навчальних занять, відкриває великі можливості для самореалізації, сприяє міжособистісному неформальному спілкуванню, культурному та духовному розвитку студентів.

Список використаних джерел

1. Антонюк М.С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи / М. С. Антонюк // Сучасні педагогічні технології у вищій школі: Науково-метод. зб. – К., 1995. – С.111-113.
2. Біляєва Ю.В., Організація самостійної роботи студентів з іноземної мови студентів аграрних вузів / Ю.В. Біляєва // Науковий прогрес на межі тисячоліть: Науково-метод. зб. – Дніпропетровськ, 2007. – С.125-126.
3. Децюк Т.М. Форми та методи позааудиторної роботи студентів у вищих навчальних закладах / Т.М. Децюк, А.А. Дударенко // Young Scientist. - № 3 (55). - March, 2018. - С.81-85.
4. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів / О. Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 68–70.
5. Коваль В.Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів / В.Ю. Коваль // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Педагогіка, психологія, соціологія». – 2009 – № 6. – С. 19–23.
6. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: Автореф. дис. канд. пед.наук. – К., 2002. – 21 с.
7. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К.:Пед. думка, 2001. – С. 167.

Бондар Г.О., к.п.н., доцент

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Світ рухається шляхом глобальної білінгвізації. Одним з “100 слів століття” є “комунікація”, яке означає вміння взаємодіяти і поважати людей інших поглядів і національностей.

У деяких європейських країнах поширений “Європейський мовний портфель” - лінгвістичний паспорт, що повинен бути у кожного громадянина та який свідчить про рівень його знання іноземних мов і подається при вступі на роботу. Рада Європи вважає, що такий документ повинен бути з 2001 року у кожного європейського громадянина (Загальноєвропейська компетенція, 1998) [1].

Отже, затребуваність іноземної мови, значне розширення можливостей її практичного використання робить її засобом оптимізації професійної діяльності фахівця високої кваліфікації, в тому числі і вчителя початкових класів.

Вчитель початкових класів XXI століття - ерудований, професіонал, що легко орієнтується в області досягнень вітчизняної та зарубіжної науки, готовий в будь-який час відновити своє навчання, здатний до діалогу, толерантності та поваги до представників іншої культури, який реалізує готовність до використання іноземної мови у професійній діяльності.

Отже, як наголошується у сучасних програмних документах України: Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (2016 р.), проект Закону України «Про освіту» (2017 р.), вища професійна освіта в сучасних умовах ставить собі за основну мету підготовку затребуваного на ринку праці компетентного, успішного і конкурентоспроможного фахівця, що володіє ключовими загальнокультурними і професійними компетенціями, вміннями і знаннями, соціально і професійно мобільного, готового до змін в житті і професійній життєдіяльності [3].

Узагальнюючи все вищезазначене можна зробити висновок про те, що сьогодні в умовах соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні, постійного процесу диференціації та інтеграції різних видів людської діяльності потрібні нові підходи до підготовки кадрів, що забезпечують у випускників ВНЗ високу конкурентоспроможність, можливості пошуку своєї «ніші» на ринку праці, самоактуалізації та інших аспектів життєдіяльності.

Готовність майбутнього фахівця до використання іноземної мови є цілісною системою, що динамічно розвивається та що включає мотивацію, вміння підтримувати і підвищувати рівень іншомовної підготовки і станом, що забезпечує її продуктивну реалізацію. Концептуальна модель готовності включає п'ять компонентів, що мають інтегративний характер: мотиваційний, кваліфікаційний, комунікативно-міжкультурний, творчий, емоційно-вольовий.

Разом з тим загострюється протиріччя між зростаючими потребами практики і низькою готовністю майбутніх фахівців використовувати іноземну мову як засіб спілкування і підвищення компетентності професіонала високої кваліфікації. Протиріччя поглиблюється у зв'язку зі специфікою підготовки фахівців у сфері початкової освіти.

Сьогодні у ВНЗ склалася парадоксальна ситуація: бібліотечний фонд насичений новими, прекрасними підручниками і навчальними посібниками зарубіжних і українських видавництв, є відеофільми, комп'ютерні програми, проте якість знань студентів залишає бажати кращого. У чому ж причина такого низького рівня знань?

Це можна пояснити рядом причин, а саме: студент вважає, що йому не потрібна іноземна мова у вузі (відповідно до його спеціальності); у студента склався стійкий «імунітет» – «я вивчав англійську багато років і нічому не навчився, не навчуся і у ВНЗ»; є

студенти, які вимагають від викладача абсолютно іншого, ніж вимагає від нього освітня програма, передбачена цим факультетом або кафедрою.

До причин, що перешкоджають формуванню готовності студентів до використання іноземної мови можна також віднести:

- виділення в якості пріоритетного виду мовленнєвої діяльності читання, У той час як соціальне замовлення суспільства вимагає в першу чергу вміння усної комунікації;
- поширення в навчанні іноземної мови одноманітних малопривабливих для студентів форм і прийомів роботи ;
- відсутність диференціації студентів за рівнем навченості і мовними здібностями;
- недостатня готовність викладачів іноземних мов працювати за новими моделями.

У методичній літературі все частіше висловлюється думка про те, що викладання іноземної мови повинне бути звільнене від догматизму і схематичності; від набору правил граматики та правопису. Воно повинне перетворитися на основу розвитку творчої мовної особистості та допомогти студенту зорієнтуватися в різноманітті стилів і текстовому багатстві мови [2].

Незважаючи на значну вивченість теоретичних і практичних аспектів мовної підготовки фахівців (І.Д. Бех, Н.О. Микитенко, Н. О. Базиляк, М.В. Палій, Н.М. Авшенюк, Н.М. Бідюк, М.О. Скуратівська, Л.П. Пуховська, М. Г. Прадівляний, І. В. Секрет, та ін.), питання формування іншомовної професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів вимагає особливої уваги і окремого наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Challenges and Experiences in Foreign Language Education in the New Millennium: Ukraine = Мовна підготовка фахівців України у новому тисячолітті: проблеми та шляхи їх вирішення: зб. тез і матеріалів міжнар. наук.-практ. семінару, 13 – 14 жовтня 2011 р. / за ред. С.І. Кострицької, І.І. Зуєнок, М.Л. Ісакової. – Д.: Національний гірничий університет, 2011. – 188 с.
2. Волкова, І. В. Мовні й мовленнєві компетентності: теоретико-методичний аспект / І. В. Волкова // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвузівський зб. наук. статей “Лінгвістика і літературознавство”. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007.– Випуск 14. – С. 6–12.
3. Татаренко А.Б. Компетентність- вимога сучасності / А.Б. Татаренко // Світло. – 1996.- №1.- С. 57-64.
4. Гришкова Р. О. Соціальні та культурологічні бар'єри на шляху формування іншомовної соціокультурної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей / Р. О. Гришкова // Наукові записки.- Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2010.- Вип. 89(2).- С.169-173.

Борисенко В.В., к.п.н., доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

(м. Чернігів, Україна)

Гагіна Н.В., к.п.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет

(м. Чернігів, Україна)

МОТИВАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Запровадження інновацій в освіті дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті. Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідеї з метою розв'язання суперечностей, освоєння якого відбувається шляхом апробацій із наступним переходом у стадію стабільного функціонування [1].

Інноваційні зміни в мовній освіті ЗВО передбачають запровадження новизни в зміст, форми, методи і принципи навчання, є творчим багатогранним процесом інтелектуальної діяльності викладача й студента, спрямованим на відкриття, розповсюдження та використання практичного результату, що призводить до оновлення, покращення, підвищення ефективності освітнього процесу та високого рівня сформованості професійно орієнтованої комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Удосконалення змісту й методики викладання мовних дисциплін у вищій школі вимагає широкого застосування інноваційних методів, котрі, на нашу думку, підвищують пізнавальний інтерес до мови як навчальної дисципліни; підтримують постійну позитивну мотивацію комунікативної діяльності студентів на заняттях, спонукають до критичного мислення; розширюють комунікативний простір майбутніх фахівців

У практиці мовної освіти активно використовуються проблемне, контекстне навчання, ігрові, інформаційні, дистанційні, змішані та проектні технології тощо. Сучасна мовна освіта потребує також створення нових електронних контентів, електронних навчальних посібників, комп'ютерних практикумів і навчальних тренажерів, презентацій, онлайн словників для електронних навчальних завдань, спрямованих на ефективне вирішення освітніх завдань.

Використання інноваційних технологій передбачає активне застосування нового змісту, форм, методів, прийомів і засобів, творчих і наукових надбань викладачів, студентів та забезпечує багатоаспектність, гнучкість й ефективність сучасного навчального процесу, урізноманітнює програму вивчення мов у ЗВО, розширює пізнання мови як суспільного явища, активізує внутрішні ресурси студентів, сприяє формуванню системи професійних знань, ціннісних орієнтацій, оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, зростанню мотивації, залученню студентів до науково-дослідницької та пошукової діяльності, розвитку креативності, розробленню інтелектуальних продуктів, створенню сприятливого середовища для індивідуальної роботи, забезпеченню широких можливостей для самостійної роботи студентів.

Переконані, що інноваційні зміни в навчальному процесі у закладах вищої освіти виявляються у формах, методах і засобах навчання, що сприяють удосконаленню пред'явлення навчальної інформації, стимулюють інтелектуальну діяльність студентів, полегшують сприйняття та засвоєння матеріалу, заохочують до творчого пошуку тощо.

Одним із прикладів ефективних інноваційних освітніх методів вивчення мов є інформаційна графіка (інфографіка), яка нині широко використовується в різних сферах, проте, на жаль, дещо недооцінена в освітній сфері, зокрема, у мовній освіті.

У сучасному суспільстві інфографіка активно використовується у сферах політики, бізнесу, медіа, юриспруденції та інших галузях.

Вивчення теоретичного аспекту визначеної проблеми дає нам підстави стверджувати, що, на жаль, сьогодні впровадження інфографіки на мовних заняттях залишається переважно теоретичною моделлю й ефективно не реалізується на практиці, оскільки основні положення використання інфографіки в мовній освіті вищої школи недостатньо методично конкретизовані, не розроблені теоретичні й практичні питання її доцільного застосування, тому інфографіка як інноваційний метод використовується у вишах епізодично і, як правило, не завжди ефективно. Основна причина відсутності широкого використання полягає в тому, що теоретичні та практичні розробки цієї проблеми не доведені до рівня конкретної педагогічної технології.

Аналізом та систематизацією досліджень проблеми використання інфографіки в різних галузях наукових знань займаються зарубіжні та українські теоретики й практики (Е. Гебре, Н. Копняк, Н. Кубрак, О. Микитів, Дж. Полман, І. Савчук, Я. Сидор, Н. Смирнова, Е. Тафті, В. Тулупов, Ж. -М. Шапе, В. Шевченко та інші).

Інфографіка є особливим інноваційним способом представлення інформації, знань, що поєднує ілюстративність та текстове наповнення, характеризується чіткою систематизацією, спрощеною передачею складного матеріалу й призначена для чіткого відображення й швидкого сприйняття комплексної інформації.

Наукові пошуки, спрямовані на дослідження доцільності використання інфографіки в мовній освіті вищої школи доводять, що цей інноваційний метод має низку переваг порівняно з іншими традиційними: перспективність; великий дидактичний потенціал; зручну форму сприйняття; чітке структурування інформації; швидкість опанування великого обсягу навчального матеріалу; легкість сприйняття та запам'ятовування інформації; вплив на

емоційну сферу; підтримання інтересу до виучуваного матеріалу; зменшення вербального навантаження; формування й розвиток нестандартного та образного мислення; можливість швидкого розповсюдження створеного інформаційного продукту.

Досвід переконує, що створення та використання інфографіки, яка сприяла б швидкому аналізу, узагальненню й запам'ятовуванню нової навчальної інформації, потребує дотримання таких принципів: візуалізації (використання графіків, схем, діаграм, символів, малюнків тощо); функціональності (сукупність дидактичних можливостей); стислості (представлення великої кількості навчального матеріалу лаконічною вербальною інформацією); креативності (творчий підхід до оброблення інформації); алгоритмізації створення інфографіки (визначення мети, збір інформації, аналіз та проектування, пошук візуальних образів, створення кінцевого продукту); балансу (оптимальне співвідношення між навчальною інформацією та візуальними «прикрасами»); концентрації (об'єднання великої за обсягом текстової інформації в одному зображенні).

Упевнені, що активне впровадження інфографіки як потужного інноваційного методу навчання є актуальним і пріоритетним для подальших досліджень. Незважаючи на інтерес до інфографіки в інших галузях науки, де вона вже набула широкого застосування, на жаль, у мовній освіті її використання й досі залишається лише декларативною моделлю й рідко знаходить своє практичне втілення. Тому подальшого розроблення потребують питання практичної реалізації мовного навчання з використанням інфографіки.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті / О. А. Дубасенюк // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики : збірник науково-методичних праць/ за заг. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12–28.

Бубнова А.О., студентка 6 курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Науковий керівник – **Вейланде Л.В.**, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки «ОНУ ім. І.І. Мечникова».
ЗВО «Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова»
(м. Одеса, Україна)

МОЖЛИВОСТІ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ

Сьогодні на ринку праці потрібні кадри, здатні не просто виконувати професійні дії, а й здійснювати проекти найрізноманітнішого типу: від дослідницьких до творчих.

На наш погляд, серед педагогічних технологій, спрямованих на реалізацію особистісно-орієнтованого підходу в методиці викладання дисциплін, на підготовку фахівця творця, найбільший інтерес представляє проектне навчання. Саме метод проектів дає можливість включити майбутніх фахівців в реальну дію, пов'язану зі створенням конкретного продукту, виводить навчальний процес за рамки мовних аспектів в область особистісних відносин і інтересів студентів, формує навички роботи в команді, створює атмосферу взаєморозуміння і відповідального ставлення до успіхів всієї групи, розвиває здатність до творчості.

У сучасній педагогіці проектна діяльність набуває особливого значення, тому що в навчальній діяльності вона стимулює інтерес студентів за рахунок нестандартності підходу до вивчення матеріалу і мотивує дітей не тільки до отримання нової інформації, але і розвитку творчих здібностей шляхом створення продукту проекту.

У зв'язку з тим, що проектування використовується в багатьох сферах діяльності людини, поняття «проект» трактується неоднозначно.

Так в найбільш загальному плані у словнику російської мови С.І. Ожегова «проект» розглядається як : 1) розроблений план спорудження якогось механізму, пристрою чи реставрації чого-небудь; 2) попередній текст якогось документу; 3) задумка, план, наміри.

У Всесвітній енциклопедії під редакцією А.А. Грицанова проект розглядається як прототип, прообраз ймовірного об'єкту [1].

Поняття «проект» стосовно методології педагогічної діяльності використовував Г.П. Щедровицький, розглядаючи проект як « обмежена в часі цілеспрямована зміна окремої системи (особистісні характеристики учня, характеристики його знань, умінь та навичок, якості навчання та інш.) з установленими вимогами до результату, можливими рамками розходу засобів та ресурсів та специфічною організацією процесу що привів до змін (навчально-виховний процес)» [4]. Заплановані зміни заданих характеристик такої діяльності дозволяли таку діяльність називати проектуванням.

В освіті проект направлений на досягнення соціально та/чи особистісно значимої мети та орієнтований на використання в умовах конкретного місця, часу та ресурсів що є доступними. Таким чином, сутність педагогічного проектування полягає у виявленні та аналізі педагогічних проблем та причин їх виникнення, побудові ціннісних основ та стратегій проектування, визначенні цілей та задач. Пошуку методів та засобів реалізації педагогічного проекту.

Одним із засобів та способів досягнення поставленої мети в педагогічному проектуванні є метод проектів.

Сучасна педагогіка розглядає «метод проектів» як спосіб організації самостійної діяльності особистості (учня або студента), що спрямована на вирішення завдань навчального проекту й інтегрує в собі проблемний підхід, групові методи, рефлексивні, презентаційні, дослідницькі, пошукові й інші методики. [2]

У нашому дослідженні, ми додержуємося думки Є.С.Полат, яка визначає метод проектів «спосіб досягнення дидактичної цілі через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна закінчитися цілком реальним, практичним результатом, оформленим тим чи іншим способом; це сукупність прийомів, дій студентів в їх певній послідовності для досягнення поставленої задачі – рішення проблеми, особисто значимої для студентів та оформленої у вигляді деякого кінцевого продукту» [3]

В основу методу проектів покладена ідея, яка складає суть поняття «проект», його прагматична спрямованість на результат, який можна отримати при вирішенні тієї чи іншої практично або теоретично значущої проблеми. В. А. Девісілов вважає, що в основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок вміння самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного і творчого мислення ».

Метод проектів в даний час стає інтегрованим компонентом системи освіти. Його суть полягає в стимулюванні інтересу до певних проблем, що передбачає володіння певною сумою знань і через проектну діяльність передбачає вирішення цих проблем, вміння практично застосовувати отримані знання, розвиток рефлексорного мислення .

Метод проектів заснований на ідеї, яка є змістом поняття «проект» і на його практичній спрямованості на результат, якого можна досягти при вирішенні будь-якої важливої проблеми. Для того, щоб отримати такий результат, необхідно навчити студентів думати самостійно, знаходити і вирішувати проблеми, використовуючи знання з різних областей; передбачати результати і можливі наслідки різних варіантів вирішення цих проблем.

Метод проектів широко використовуються у всьому світі, в основному тому, що він дозволяє об'єднати знання студентів з різних галузей знань для вирішення єдиного завдання, і це також дає можливість втілити в життя ці знання на практиці, в той же час створюючи нові ідеї.

Уміння користуватися методом проектів - показник високої кваліфікації викладача, його прогресивної методики навчання і розвитку.

Тож, можна зробити висновок, що тільки правильно організована робота матиме позитивний вплив на учнів, сприятиме самостійному отриманню знань і досвіду з безпосереднього спілкування з професійно-значущими ситуаціями, розвиваючи у них вміння працювати з мінливою інформацією, самостійність, критичне мислення, ініціативу. Якщо

учень постійно займатиметься проектною діяльністю в процесі професійної підготовки, то в цій професійній діяльності він виявиться більш пристосованим, зуміє планувати власну діяльність, орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, спільно працювати з різними людьми, тобто адаптуватися до навколишніх умов.

Список використаних джерел

1. Грицанов А.А. Всемирная энциклопедия. Философия / А.А.Грицанов. – М.: АСР.МН.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312с.
2. Зеленцова Т.В. МЕТОД ПРОЕКТОВ КАК АКТИВНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ ПСИХОЛОГИИ / Т.В. Зеленцова // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XII междунар. науч.-практ. конф. Часть II. – Новосибирск: СибАК, 2012.
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Учебное пособие / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; Под ред. Е. С. Полат. — М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 272 с.
4. Щедровицкий Г.П. Избранные труды. / Г.П. Щедровицкий. – М., 1995.

Бубчикова Н.В., старший научный сотрудник
научно-исследовательской лаборатории

Орского гуманитарно-технологического института (филиала) ОГУ

К ПРОБЛЕМЕ МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ С ПОЗИЦИИ ТРАНЗАКТНОГО АНАЛИЗА

Современная система образования поставлена перед необходимостью решения сложной задачи, а именно сохранения фундаментального характера обучения и в то же время осознанной перестройки форм и методов обучения, через освоение новейших информационных технологий и поиск новых педагогических решений.

Наиболее актуальной задачей с этой позиции становится повышение профессионального внимания к внутренним педагогическим процессам, прежде всего, к качеству межличностного взаимодействия между субъектами образования.

По мнению большинства экспертов, наиболее востребованной становится система открытого развивающего образования [1], которое обеспечивает развитие у обучающихся фундаментальных и актуальных для современного общества человеческих способностей и личностных качеств.

В следствии этого выходит на первый план стратегическая задача современного образования. Смысл ее заключается в развитии качеств личности, позволяющих эффективно решать разнообразные задачи, возникающие в актуальных ситуациях, а именно: учебных, профессиональных и жизненных. По мнению многих исследователей [2], этими качествами может быть следующий перечень:

1. Ответственное отношение к своему поведению, к собственному выбору и в целом к своей жизни;
2. Самостоятельность, автономность, независимость;
3. Безусловно-ценностное, позитивное отношение к себе;
4. Высокий уровень рефлексивности и осознанности;
5. Целостность самовосприятия, конгруэнтность и ощущение собственной идентичности;
6. Способность позаботиться о себе;
7. Высокий уровень развития эмоционального интеллекта.
8. Интегративная личностная характеристика «hardiness» (смелый, дерзающий, стойкий), обеспечивающая наличие высоких резервов сопротивления стрессу («неуязвимость»).
9. Способность к избирательной аутентичной близости с Другим.
10. Способность эмпатически оказать помощь, поддержку Другому и принять такую помощь, поддержку извне.

Успешное формирование нравственных качеств личности, таких как человеколюбие, доброта, терпимость (толерантность), тактичность, благодарность, следование моральным нормам, также возможно лишь на основе, либо в параллели развития вышеперечисленных фундаментальных качеств. С позиции транзактного анализа в перечисленных личностных качествах можно легко и четко считать позицию, или состояние «Взрослого» [3].

Таким образом, важным для современного образования в данной модели является следующее, а именно: актуализация и развитие «Взрослой» позиции обучающегося через проявление «Взрослых» качеств личности и возможности находится во взаимодействии со всеми субъектами в позиции «Взрослый». В этом случае, даже если обучающийся находится в позиции «Ребенка» или «Родителя», он будет «вынужден» сменить ее на позицию «Взрослого». Для таких изменений, без условно, требуется время, терпение и педагогическая настойчивость. А если эти составляющие у педагога в дефиците, то взаимодействие легко смещается в сторону к более привычной модели взаимодействия «Родитель» - «Ребенок».

Именно в процессе взаимоотношения «Взрослый» – «Взрослый» рождается диалог, равноправное взаимодействие, обоюдное ценностное принятие и взаимоподдержка. Данного рода диалог в чистом виде представляет собой взаимодействие без манипулирования, с прозрачным, «обоюдным» разделением ответственности [4].

В представленной модели развития «Взрослой» части личности можно увидеть определенные параллели с идеями теории Л.С. Выготского. В которой проявление педагогом «Взрослости» в своем поведении по отношению к обучающемуся позволяет интериоризировать данные качества и способности, во внутренний план поведения. «Взросление» совершается в среде «Взрослых». Определяющим условием успешности этого процесса является ценностная установка самого педагога по отношению к обучающемуся через ответ на вопрос: «Кто он для меня? «Субъект или объект? Принимаю я его позитивно, с равнодушием или отвергаю, обесценивая его?».

Таким образом, психологическая позиция конкретно взятого педагога и в целом всей педагогической системы по отношению к обучающемуся напрямую влияют на успешность актуализации и развития его «Взрослой» структурной составляющей. Важными задачами педагога в данном случае является осознание и управление представленными позициями. Процесс воспитания, как и любое взаимодействие, имеет «Встречный» характер, однако ответственность и возможность влиять на результаты этой встречи у ее участников порой разные.

Иными словами, эффективная педагогическая стратегия для актуализации и развития у обучающихся «Взрослых» качеств личности – это постепенная трансформация взаимодействия педагога с обучающимися из привычной позиции «Родитель» – «Ребенок» на модель взаимодействия «Взрослый» - «Взрослый».

Список использованных источников

1. Додова, Л.М. Психологическая, социальная зрелость и феноменологические ее проявления в подростково-юношеском возрасте [Текст] // Перспективы развития современного научного знания: сборник научных трудов – Чебоксары: Учебно-методический центр, 2011. - С. 98-105.
2. Попов, А.А. Философия открытого образования. Социально-антропологические основания и институционально-технологические возможности [Текст]. Томск; Бийск: Изд. дом «Бия», 2008.
3. Современные образовательные технологии: учебное пособие / под общ. ред. Л.Л. Рыбцовой. — М.: Издательство Юрайт, 2017; Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та.
4. Стюарт, Я. и Джойнс В. Современный транзактный анализ [Текст]. - СПб: Социально-психологический центр, 1996.

Ваныкина Г.В., к.пед.н., доцент
Сундукова Т.О., к.пед.н., доцент
ФГБОУ ВО «Тульский государственный педагогический университет им. Л.Н. Толстого»

ФОРМИРОВАНИЕ ИКТ-КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИЧЕСКИМ ДИСЦИПЛИНАМ

Современное цифровое общество предъявляет дополнительные требования к успешным специалистам: владение коммуникативными навыками, технологиями межличностного и коллективного взаимодействия; обладание определенными навыками использования информационных технологий (в частности, специализированных ИТ в профессиональной области) и требуемым набором математических навыков. Комплекс сформулированных требований составляет содержание компетентности специалиста в предметной области [1]. Одной из ключевых метапредметных компетенций при таком подходе выступает ИКТ-компетенция, которая при грамотной организации обучения специалистов может способствовать повышению уровня профессиональной и математической подготовки студентов.

Термин «ИКТ-компетентность» относится к ключевым терминам ФГОС ВО и определяется как способность и умение самостоятельно искать, анализировать, отбирать, обрабатывать и передавать необходимую информацию при помощи устных и письменных коммуникативных информационных технологий. Согласно данному подходу содержание термина можно определить как взаимосвязь информационной культуры и информационно-коммуникационной грамотности специалиста. Информационная грамотность студентов является основой, начальным уровнем формирования ИКТ-компетентности и включает в себя совокупность знаний, умений, навыков, поведенческих качеств студента, позволяющих эффективно находить, оценивать, использовать информацию для успешного включения ее в разнообразные виды деятельности и отношений. Являясь специфическим педагогическим средством, ИКТ имеют большие преимущества перед репродуктивными методами обучения и вербальным способом предъявления учебной информации; дают дополнительные механизмы воздействия на развитие познавательного интереса обучающихся в плане более детального анализа и восприятия значимой для них информации, оперирования с ней и ее переходу в прочные знания; позволяют сочетать два вида обучения: рецептивное и интерактивное. Одним из основных критериев эффективности деятельности студентов является наличие потребности использования средств ИКТ при решении профессиональных задач.

ИКТ-компетентность успешного специалиста выходит на один из первых планов при определении уровня общей профессиональной компетентности и является особо ценностным ориентиром процесса его подготовки в вузе. Она характеризуется объективной и субъективной сторонами. Объективная сторона заключается в требованиях, которые социум предъявляет к профессиональной деятельности современного специалиста. Субъективная сторона является отражением объективной стороны, которая преломляется через индивидуальность специалиста, его профессиональную деятельность, особенности мотивации в совершенствовании и развитии личности. Рассмотрим содержание понятия «навыки 21 века» в контексте математического образования. В последнее время многие образовательные организации и педагоги-исследователи утверждают, что обучающиеся должны развивать навыки 21 века, чтобы быть конкурентоспособным после получения профессионального образования. Выделим перечень требований к конкурентоспособным специалистам в современном обществе:

– критическое мышление – эффективное решение проблем предметной области осуществляется не по готовым алгоритмам, а посредством детального анализа и проработки отличительных особенностей актуальной задачи через призму аналогов существующих

решений;

– сетевое взаимодействие – умение реализовать принцип модульности при решении проблемы, то есть возможность выделить в задаче подзадачи и механизмы объединения результатов разработки в одну модель;

– гибкость и адаптивность – умение выстраивать траекторию решения проблемы с учетом постоянно меняющихся внешних факторов, то есть проектирование многопараметриальных математических моделей предметной области;

– инициативность и убедительность – умение предложить решение, проанализировать его эффективность и риски с целью минимизации ущерба;

– эффективная коммуникация – умение организовать взаимодействие за счет объединения общих подходов;

– доступ и анализ информации – умение грамотно ориентироваться в потоке цифровых данных;

– мотивированность – возможность принимать самостоятельные решения для расширения имеющегося объема знаний и приобретения навыков;

– грамотность в области информационно-коммуникационных технологий – цифровизация образования предполагает обязательное наличие ИКТ-компетентности у конкурентоспособных специалистов.

На основе сравнения требований к математическому образованию и к уровню владения ИКТ можно сделать вывод, что преподавание математических дисциплин целесообразно осуществлять параллельно с формированием ИКТ-компетентности. Отдельные дисциплины учебного плана бакалавров изучаются «на стыке» наук информатики и математики. К таким дисциплинам можно отнести «Методы вычислений», преподавание которых основано на изучении систем компьютерной математики не как цели, а как средства обучения. Рассмотрим тематический план дисциплины в контексте междисциплинарности предметных областей.

Тема 1.1. Теоретические основы методов вычислений. Основы теории погрешностей. Представление чисел в форме с фиксированной и плавающей запятой. Диапазон и погрешности представления. Операции над числами. Свойства арифметических операций. Источники и классификация погрешностей. Абсолютная и относительная погрешности. Значащие и верные цифры. Погрешности элементарных вычислительных операций: суммы, разности, произведения, частного. Общий подход к оценке погрешностей вычислительных алгоритмов.

Тема 1.2. Решение нелинейных уравнений. Классификация нелинейных уравнений и систем. Трансцендентные и алгебраические уравнения. Схема решения нелинейного уравнения. Метод половинного деления, метод хорд, метод касательных, метод простой итерации. Алгоритмизация методов, условия применения, скорость сходимости, геометрическая иллюстрация. Функции СКМ для решения нелинейных уравнений.

Тема 1.3. Численные методы линейной алгебры. Классификация уравнений и систем уравнений. Система линейных алгебраических уравнений (СЛАУ) и задачи, возникающие при анализе СЛАУ. Обусловленность и устойчивость системы. Классификация методов решения СЛАУ. Метод Гаусса - основная идея и схемы реализации (схема единственного деления и с выбором главных элементов). Алгоритмизация метода Гаусса. Задачи теории систем, сопутствующие реализации метода Гаусса: треугольная факторизация матриц, вычисление определителей, вычисление обратной матрицы. Функции СКМ для решения системы линейных уравнений.

Тема 1.4. Интерполяция функций. Постановка задачи интерполяции функции. Узлы интерполяции. Метод линейной интерполяции. Метод параболической интерполяции. Интерполяционные многочлены. Оценка погрешности.

Тема 1.5. Численное интегрирование. Квадратурные формулы. Численное интегрирование: формулы прямоугольника, трапеции, Симпсона. Погрешности методов. Принцип Рунге для оценки погрешности интегрирования.

Тема 1.6. Решение обыкновенных дифференциальных уравнений. Классификация дифференциальных уравнений. Задача Коши и методы ее решения. Обусловленность задачи. Методы Рунге-Кутта - основная идея. Порядок точности методов. Области устойчивости. Методы Эйлера, Эйлера-Коши, Рунге-Кутта 4-го порядка. Геометрическая иллюстрация и погрешность методов. Функции СКМ для решения дифференциальных уравнений.

Тема 1.7. Методы приближения функций. Вычисление значений функции, заданной степенным рядом. Понятие аналитической функции. Вычисление суммы ряда. Оценка погрешности значения функции. Составление таблиц. Основные требования, предъявляемые к таблицам.

Тема 1.8. Обработка результатов эксперимента. Метод наименьших квадратов. Постановка задачи о составлении эмпирических формул. Графическое решение. Общая характеристика способа наименьших квадратов. Линейная зависимость. Квадратичная зависимость. Составление эмпирических формул способом наименьших квадратов.

Неотъемлемой чертой системы высшего образования является раскрытие перспектив использования изучаемого студентами материала. Технологии моделирования представляют собой новый и всеобъемлющий теоретический и практический подход к характеристике математического решения проблем обучения, в качестве теоретической основы которого выступают конструктивистские и социокультурные теории, а практическую составляющую определяют информационные средства обучения [2]. В этой перспективе студенты организуют, интерпретируют и осмысливают задачи, опыт и навыки, используя свои устойчивые компетенции. Они активно разрабатывают свои собственные модели решения задач на основе современных средств ИКТ.

Список использованных источников

1. Ванькина, Г.В., Сундукова, Т.О. (2017) Особенности преподавания математического моделирования в контексте реализации компетентного подхода. *Методика преподавания математических и естественнонаучных дисциплин: современные проблемы и тенденции развития: материалы IV Всероссийской научно-практической конференции*, Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, С. 12-14.

2. Сундукова, Т.О., Ванькина, Г. В. (2017) Математическое моделирование и моделирование компетенций. *Парадигмы современной науки*. №. 2. С. 12-21.

Вознюк О.В., д-р.пед.н., проф.

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
(Житомир, Україна)*

НОВИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Інформаційний бум як один із чинників входження глобалізованого світу в еру інформаційного суспільства висуває нові вимоги до освітньої галузі. Відповідно, в освітніх документах України йдеться, що метою освіти має бути професійно компетентний, ініціативний, творчий громадянин, наділений почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, здатний швидко адаптуватися до сучасного світу, характерними рисами якого є підвищення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності у контексті динамічних змін техніки і технологій, неперервного зростання обсягів інформації. У цьому аспекті можна говорити про завдання з формування професійної компетентності майбутнього фахівця, що є важливим аспектом у процесі підготовки спеціалістів будь-якої галузі людської діяльності.

Аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що компетентність як інтегральна якість фахівця, має пов'язуватися не тільки із специфічним обсягом знань, умінь та навичок, але й із здатністю прийняття адекватних рішень та застосування знань у нових галузях науки та техніки (мобільність знань), де засвоєні знання можуть виявитись застарілими, що виявляє потребу в універсалізації і модифікації знань, формування здатності використовувати ці знання в умовах швидкої зміни в галузі сучасних технологій.

Для того, щоб знання набули рис універсальності, цілісності та творчого змісту, вони мають отримати додаткову афективно-перцептивну репрезентацію, вийти на рівень чуттєвого сприйняття. Це насичує знання новими комплексними асоціативними зв'язками, збагачує їх додатковими міждисциплінарними паралелями та сприяє формуванню професійної компетентності фахівця [1-3].

Відтак, завдання статті є формулювання нового підходу до формування в студентів професійних компетентностей, пов'язаного з потребою враховувати у цьому процесі афективно-перцептивного аспекту психічної діяльності майбутніх фахівців.

Процес пізнання світу тісно пов'язаний з типом репрезентативної (сенсорної) системи людини, яка визначається розвитком сфери її чуттів, що відіграє важливу роль у формування у студентів відповідних ЗУНів, оскільки складає так званий гностично-перцептивний компонент психічної діяльності людини.

У цьому зв'язку зазначимо, що психологічний напрям нейро-лінгвістичного програмування (НЛП), до якого все частіше починають звертатися вітчизняні педагоги [4], поділяє людей на декілька груп, залежно від того, який перцептивний канал сприйняття дійсності у людини переважно розвинутий:

аудіальний (слух),
візуальний (зір) або
кінестетичний (рух, дотик, смак) [6].

Одна із цілей розвитку людини тут розуміється як гармонійних розвиток трьох репрезентативних систем, що значно розширює пізнавальні ресурси майбутнього фахівця.

Відтак, процес пізнання та освоєння світу людиною, її взаємодія з сфері соціального й професійного середовища багато у чому залежить від рівня розвитку репрезентативних систем, соціальної перцепції, що, у свою чергу, зумовлює формування емпатійної здатності людини до співпереживання, спроможності зрозуміти мотиваційні спонуки іншої людини, вміння стати на її точку зору. А це, як вважає О.К.Тихомиров, постає одним із показників мудрості людини [5].

Тому у процесі професійної підготовки важливим є розвиток у майбутніх фахівців сфери чуттів. При цьому одним із моментів оцінювання якості професійної освіти можна вважати аналіз розвитку репрезентативних систем у майбутніх фахівців.

Інший важливий аспект впровадження компетентнісного підходу у процес професійної підготовки пов'язаний із інтеграцією чуттєвих та емоційних процесів нервової системи студентів. Оскільки чуттєвий та емоційний процеси психічної діяльності людини постають у певній функціональній єдності (емоційні стани людини реалізовані на чуттєвому рівні, а чуттєві реакції – емоційно забарвлені, коли емоції та чуття у їх єдності репрезентують афективно-перцептивну сферу психічної діяльності людини), то постає питання про формування у майбутнього фахівця адекватних емоційних реакцій на стимули зовнішнього середовища. Йдеться не тільки про необхідність формувати у нього регулятивні вміння (що передбачає усвідомлення ним своїх емоційних станів; управління емоціями, їх контролювання), але й про проблему **підтримання неперервності емоційних реакцій в студентів у процесі їх професійної підготовки.**

Людина постійно зазнає динамічну зміну емоційних реакцій, при цьому знання, вміння і навички набуваються та формуються у процесі певних емоційних станів, які постають певним психофізіологічним "полем" реалізації компетентностей, так званою їх "психофізіологічною прив'язкою". Зміна емоційних станів передбачає зміну відповідних умов використання компетентностей. Таким чином, майбутній фахівець не завжди може певно володіти компетентностями у нових емоційно закарбованих життєвих обставинах. Саме тривала практична діяльність фахівця дозволяє йому крок за кроком немов би заново формувати відповідні професійні вміння в нових виробничих умовах.

Для переборення зазначеної принциповою труднощі у процесі професійної підготовки остання має орієнтуватися на контекстний (суб'єктно-діяльнісний) підхід, за яким навчальна діяльність студентів має моделювати їх майбутню професійну діяльність.

Розв'язання зазначеної проблеми, на наш погляд, потребує інтеграції студента, задіяного в освітньому процесі, до свого сутнісного особистісного статусу – до стану самоусвідомлення (який співвідноситься з ядром особистості – її Я-концепцією), на основі якого студент не тільки зміг би постійно контролювати свої емоційні стани, але й саме у цьому стані формував відповідні професійні уміння, які за цих умов набувають функціональної неперервності через неперервність підтримання людиною стану самоусвідомлення.

Цей висновок веде за собою інший висновок стосовно того, що не інтелектуальні здібності вихованця, а його самосвідомість має бути як метою, так і критерієм ефективного навчально-виховного процесу, оскільки самосвідомість постає найважливішим чинником процесу соціалізації людини, її гармонійної інтеграції у соціальну структуру суспільства.

Зазначений висновок можна проілюструвати спостереженнями В. Франкла, які засвідчили, що поведінка юнаків та їх подальші життєві перспективи не можуть бути достовірно екстрапольовані та передбачені на основі обстановки в сім'ї, завдяки аналізу шкільних або соціальних переживань, сусідських або соціокультурних впливів, показників медичної картки, навчальної успішності, спадкового фону та інших чинників. Набагато кращий прогноз дає саме ступінь саморозуміння й самоусвідомлення [7, с. 81].

У зв'язку з цим відзначимо і спостереження Д.М.Узнадзе, який експериментально досліджував психічних хворих з метою з'ясувати, якою є сутність цих захворювань, в результаті чого було доведено: всі психічні хвороби мають одну і ту ж природу, яка полягає в повній або частковій втраті хворими здатності об'єктивної – специфічно людської здатності свідомо оцінювати явища дійсності і свідомо ж приймати рішення, що пов'язано насамперед зі станом усвідомленості, здатності людини дистанціюватися від наявної ситуації. Це, з іншого боку, означає відкритість людини як до внутрішнього (самому собі), так і до зовнішнього (світу) аспектів реальності, що можливо тоді, коли внутрішнє і зовнішнє знаходяться в інтегральному гармонійному зв'язку один з одним, коли мікро- і макрокосмос ідентичні.

Відтак, формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців має орієнтуватися не такий освітній процес, в якому б враховувалася здатність студента використовувати професійні компетентності у різнобічних змінених умовах його діяльності. При цьому важливим аспектом у формування майбутнього фахівця є його Я-концепція, сфера самосвідомості.

Список використаних джерел

1. Вознюк О.В. (2005) Проблема компетентності педагога / О. В. Вознюк // Особистісні освітні потреби в системі післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. зб. / за ред. М. М. Заброцького. Житомир; К. : ЖОШПО. С. 58-63.
2. Вознюк О.В., Дубасенюк О.А. (2011) Новітня концепція оцінювання якості вищої освіти // Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 363-370.
3. Вознюк О.В. (2011) Компетентність фахівця у світлі системно-фрактального підходу // Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 371-385.
4. Тарнопольський О.Б. (2001) Питання впровадження нейро-лінгвістичного програмування у викладанні іноземних мов // Педагогіка і психологія. 2001. № 1 (30). С. 43-49.
5. Тихомиров О. К. (1984) Психология мышления. М.: Изд. МГУ. 272 с.
6. Трансформация личности: нейролингвистическое программирование / Анализ и комментарии О. Ксендзюк (1995). Одесса: Хаджибей. 352 с.
7. Франкл В. (1990) Человек в поисках смысла. М. : Прогресс. 368 с.

Войцехівська І.С., викладач, спеціаліст вищої категорії, методист
Ільєва О.П., викладач, спеціаліст вищої категорії
*Могилів-Подільський технологіко-економічний коледж
Вінницького національного аграрного університету
(м. Могилів-Подільський, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У сучасних умовах конкуренції на ринку праці зростають вимоги до професійної підготовки фахівців, що потребує сучасних підходів в освітній діяльності вищих навчальних закладів, зокрема позааудиторної роботи. Адже вона ґрунтується на інтересах, ініціативності, самостійності та творчості студентів, сприяє їх саморозвитку й самореалізації як про особистості та фахівця.

Ретельно продумані та якісно підготовлені заходи допомагають забезпечити належні умови для виявлення і розвитку творчих здібностей студентів, сприяють формуванню їх професійної майстерності, громадянської позиції.

Позааудиторна робота сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, допомагає закріпити і вдосконалити знання і навички. Разом з тим, вона не дублює навчання на заняттях. Якщо під час занять діяльністю студента безпосередньо керує викладач, то в позааудиторний час студент здебільшого самостійно спрямовує процес оволодіння знаннями, формування вмінь і навичок. Ступінь керування позааудиторною діяльністю студентів педагогом може бути різним: від жорсткого управління й контролю до повної самостійності та творчості [1].

Успіх позааудиторної роботи залежить від методично правильної організації, різноманітності форм роботи. Завдання викладача - використати повністю їх позитивний потенціал, вкласти у відповідну форму цікавий і захоплюючий зміст.

Правильно організована робота з української мови та літератури сприяє значному розширенню загального та фахового словника студентів, розвитку навичок літературного аналізу, логічного й критичного мислення, мовного чуття, удосконаленню володінням рідною мовою, підвищенню загальнокультурного рівня розвитку, охоплює велике коло питань, поглиблює знання студентів. Крім того, дозволяє залучити студентів до поглибленого вивчення філологічних дисциплін, зважаючи на їх потреби та захоплення.

В основі організації позааудиторної роботи покладено розвиток пізнавальних можливостей та творчого потенціалу студентів, що сприяє вихованню особистості, яка здатна вчитися і яка хоче вчитися. При цьому можна використовувати як традиційні, так інноваційні технології навчання та виховання, що залежить від педагогічної майстерності викладача.

Поєднання індивідуальних, групових та масових форм роботи й урізноманітнення їх дає змогу найповніше виявити своє творче «Я», власну психологічну здатність до неформального спілкування зі студентами. Вдало продумані форми та методи дозволяють підтримувати інтерес студентів до активної життєвої позиції, активізувати їх інтелектуальні можливості, стимулювати працездатність, розвивати організаційні здібності, спонукати до активної роботи думки, виявляти творчий підхід у пошуках істини.

Заходи, які викликають найбільший інтерес у студентів, - експедиції, вікторини, екскурсії, літературні та мовні кастинги, конкурси, презентації лінгвістичної літератури, Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, мовно-літературний конкурс ім. Т. Шевченка, розвідки, тижні (декади), вечори, захисти проєктів, творчі естафети, тренінги, рейди, дискусії, випуск стіннівок, підготовка усних журналів, радіопередач, брифінги, лабораторія невирішених проблем, змагання юних поетичних талантів тощо. Вони сприяють розвитку логічного, конструктивного мислення, творчої уяви, формуванню належного рівня загального та фахового мовлення майбутніх фахівців.

Важливу роль у розвитку креативних здібностей відіграє робота навчальних кабінетів та гуртків. У кабінеті «Українська мова та література» проводяться літературно-мистецькі п'ятихвилинки: культура в Україні та світі, ознайомлення з новими творами, піснями, кінофільмами тощо; огляд наукових статей журналу «Дивослово», «Українська мова і література»; різноманітні конкурси, змагання, тематичні виставки до визначних дат. Така робота посилює інтерес до мови та літератури як науки, сприяє розвитку творчих здібностей студентів, їх зацікавленості, вихованню любові до рідного слова.

З метою виявлення читацьких інтересів проводяться анкетування на тему: «Я люблю читати...», інтелектуальні змагання «У клубі знавців української мови та літератури», віртуальна подорож «Таємниці художнього слова», конкурс-колаж «Іван Якович Франко», інтелектуальна гра «Магія слова», літературна гра «Знавці творчості Лесі Українки».

Практикуються презентації творчих робіт студентів, обмін досвідом у формі презентаційного меседжа «А я роблю так...», методичний аукціон «Креативне заняття – як форма інновацій в освіті», творча зустріч «Психолого-педагогічні умови успішного навчання». Постійним є методичний анонс-огляд новинок літератури «Педагогічний бестселер».

Для ефективного засвоєння навчального матеріалу створена відповідна матеріально-технічна база, панує доброзичлива атмосфера. У кабінеті є цілий ряд наочного матеріалу, який дозволяє студентам засвоїти та сприймати навчальний матеріал, або ж відновити його в пам'яті. Також використовуються технічні засоби навчання, опорні конспекти, таблиці, ескізи, схеми, і все це для того, аби полегшити навчальний матеріал і зробити його доступнішим для всіх студентів.

Студенти під керівництвом викладачів систематично беруть участь у Міжнародному конкурсі «Барви Дністра», Всеукраїнському конкурсі «Патріот», у міському конкурсі читців «Безсмертне слово Кобзаря». Проводяться інтелектуальні змагання «У клубі знавців української мови та літератури», конкурс читців «Краса поетичного слова». Діють виставки кращих студентських творчих робіт, проектів.

Однією з ефективних організаційних форм позааудиторної роботи в коледжі є літературне об'єднання «Дивослово», яке дозволяє залучити студентів до пошукової, краєзнавчої роботи, приділити більше уваги обдарованим студентам.

Робота гуртка спрямована на розвиток у студентів інтересу до вивчення мови та літератури, формування естетичних почуттів та смаків, виховування почуття патріотизму на кращих зразках української та світової культури, становлення високодуховного, національно зорієнтованого світогляду студентів, як запоруки професійної кар'єри, передоснови фахової компетенції.

З метою прилучення студентів до джерел національної історії, культури, формування їх активної громадянської позиції щодо єдиної, цілісної держави та захисту її кордонів було проведено урочисте свято «З Україною в серці» до Дня захисника України, конкурс арт-листівок для воїнів.

Для поглиблення знань про Україну як незалежну державу з давньою славетною історією, багатою культурною спадщиною, власними традиціями, розвитку пізнавальних інтересів, виховання почуття гордості й любові до Батьківщини організований інтелектуальний конкурс знавців української мови «Моя Україна – мій сонячний дім», урочистий захід до Дня української писемності та мови – літературно-музичну композицію «Поки живе мова – житиме й народ», фестиваль студентської поезії «Дивоцвіт».

Результатами роботи студентів є альманах «Театр корифеїв», літературний журнал «Таємниці української мови», пам'ятка «Говоримо правильно!», збірка «Афоризми в українській та зарубіжній літературі», творчий проект «Українська мова – державна мова», міні – дослідження «Екологія української мови», збірка студентських поезій «Дивоцвіти», пошукові роботи: «Наголос: історія та сучасність», «Леся Українка – «Дочка Прометей», «Маруся Чурай – це голос наш, це пісня, це душа...», роботи з образотворчого мистецтва: «Подільські дивоцвіти», «Українські обереги» тощо.

Постійно проводиться спільна робота з бібліотекою по залученню студентів до читання художньої літератури (анкетування, зустрічі з видатними людьми краю, бесіди, робота з читацькими формулярами); систематичне знайомство з новими надходженнями книг «Літературний анонс»; година цікавих повідомлень «А чи знаєте ви...?».

З метою розширення кругозору гуртківців про національну культуру, формування патріотичних почуттів, розвитку інтересу до звичаїв та традицій рідного краю налагоджена робота по проведенню екскурсій до краєзнавчого музею, музею «Етнографії» ім. М. Руденко, Будинку творчості.

Комплексний підхід до позааудиторної роботи дає можливість підготувати кваліфікованого фахівця, який є конкурентоспроможним на ринку праці, компетентним, відповідальним, вільно володіє комплексом професійних навичок, на високому рівні володіє культурою професійного мовлення, орієнтується в суміжних видах діяльності, здатний до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів.

Список використаних джерел

1. Скрипник Н.С. Позааудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів: сутність, структура й особливості [Текст] / Н. С. Скрипник // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2012. – Вип. 27 (80). – С. 566-571.
2. Овчаренко Г. Е. Позанавчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах: сутнісні характеристики, структура та особливості [Текст] / Г. Е. Овчаренко // Освіта Донбасу. – 2008. – № 5-6 (130-131). – С. 35-38.
3. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: Автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 2002. – 18 с.
4. Шашенко С. В. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук [Рукопис] / Шашенко С. В. – К., 2004. – 24 с.

Гавриленко К.М., к.п.н.

*Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського
(м. Київ, Україна)*

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

На початку двадцять першого століття нові підходи в освіті й розвиток технологій змінили погляди на дистанційну освіту в суспільстві в цілому та ставлення педагогічної спільноти до її практичної складової зокрема, що додало нові виміри у застосування дистанційного навчання. Завдяки підтримці цифрових технологій та переведенню наукових ресурсів та інформації на зберігання у електронному форматі комп'ютерні технології зробили доступ до текстів, зображень та звуку легко доступними.

Використання у навчальному процесі цих технологій посприяло підвищенню цікавості до впровадження електронних форм навчання і спілкування між студентами та викладачем. Зокрема, електронна пошта, перш за все, використовується для взаємодії студентів та викладачів. Комп'ютерні конференції можуть бути використані для семінарів або для навчальних дискусій між кількома учасниками. Завдяки сучасним цифровим технологіям дистанційне навчання більше не обмежується індивідуальними формами навчання, а може також включати групову роботу [2]. Якщо студенти мають змогу координувати свій час і приєднуватися до обговорення заздалегідь, також можлива груповою робота у режимі онлайн.

Крім того, комп'ютерні технології дозволяють синхронно вести обговорення в межах визначеного періоду, наприклад, студенти та викладачі можуть внести свій вклад у семінар або іншу форму обговорення в будь-який зручний для них час. Також можливість студентів спілкуватися один з одним онлайн робить групову роботу у дистанційній освіті сприятливою для навчання дорослих, які вже мають роботу, сім'ю та різні інші зобов'язання. Це робить освіту більш гнучкою, що перетворює дистанційну освіту на корисний інструмент у навчанні дорослих і забезпечує умови для колективного навчання. «Всі магістерські програми та кури задля отримання сертифікатів мають бути доступними в Інтернеті, і багато з них також доступні сьогодні у комбінованому форматі» [1, с. 3].

Ще одна важлива характеристика комп'ютерних технологій, що застосовуються у дистанційній освіті, – це можливість використання глобальної мережі. Відповідно, студенти можуть отримувати практично необмежену кількість інформації. Хоча презентація навчального матеріалу таким чином не завжди є послідовною чи логічно вибудованою, проте для студентів з'являється можливість знайти відповідну інформацію власним шляхом, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Система навчання шляхом самостійного пошуку інформації і так званого гіпертекстового підходу є корисною для студента з точки зору розвитку самостійності і прагнення до саморозвитку та незалежності.

Розміщення навчального матеріалу в Інтернеті сьогодні є досить поширеним явищем. З точки зору організацій навчання це, вочевидь, значно практичніше та економічно вигідніше, ніж друк та розсилка матеріалів студентам. Проте дуже сумнівно, наскільки це бажано з точки зору студентів. Читання друкованих текстів, як правило, вважається простішим, ніж читання з екрана комп'ютера, і безсумнівно, у паперовому тексті простіше переглядати потрібні сторінки. Коли матеріал представлений у електронному вигляді, тобто на екрані комп'ютера, студенти часто створюють власні роздруківки для полегшення читання. Проте, досвід дистанційного навчання свідчить про те, що потрібно доповнювати друковані тексти в Інтернеті відповідними поясненнями, посиланнями та доповненнями у дистанційному курсі, що сприяє кращій результативності навчальних досягнень студентів, відображеній у виконаних ними завданнях.

Проте, розвиток технічного прогресу надихнув не тільки на створення різноманітних типів формального дистанційного навчання, а й на велику кількість приватних онлайн курсів та навіть на введення елементів дистанційного навчання у традиційних університетах. Загалом результативність дистанційного або електронного навчання залежить від способу його застосування. Подекуди навчання відбувається за умови обмеження тестами на екрані без взаємодії з викладачем і використанням тільки комп'ютерних програм, що, на нашу думку, не заслуговує на те, щоб називатися дистанційною освітою.

Загальновідомо, що існує значна кількість комерційних курсів, створених для продажу різних навчально-тестових матеріалів. Їх головною метою є отримання прибутків, а не навчання. Аматорське використання такого «замінника» електронного навчання часто створювало погану репутацію дистанційній освіті. Електронне навчання не слід ототожнювати з дистанційним.

Як вже згадувалося вище, використання різних баз даних та пошуку в Інтернеті є у наш час загальнопоширеним і нескладним завданням. Будь-який пересічний студент легко знаходить та використовує інформацію для навчання та своїх досліджень, проте, оскільки подібні пошуки часто забирають багато часу, студент під час дистанційного навчання не завжди може дозволити собі витратити час на розшук необхідного матеріалу. Він активніше використовує матеріали, надані у його розпорядження у процесі вивчення дистанційного курсу, для підготовки самостійних, тестових та екзаменаційних завдань. Деякі студенти навіть скаржаться, що додатковий пошук навчальних матеріалів у глобальній мережі сповільнює їх навчання і заважає дотримуватись визначених часових меж. Вони стверджують, що додаткові питання для самостійного опрацювання, вміщені у навчальних текстах викликають роздратування, оскільки вони «не хочуть думати, де знайти відповідь, а хочуть просто навчатися» [4, с. 39]. Зрозуміло, що викладачам не слід занадто ускладнювати процес навчання за рахунок спрощення навчального матеріалу і ускладнення пошуку шляхом надмірного використання Інтернет-ресурсів.

Комп'ютерні технології, зрозуміло, є істотно новим засобом навчання та взаємодії для студентів і викладачів, для обміну думками й досвідом між окремими студентами та їх групами, для організації онлайн семінарів, виконання практичних завдань, моделювання робочих процесів тощо. В цілому це є новим досвідом для всіх співучасників програми дистанційного навчання. Проте, дистанційне навчання відкриває раніше невідомі можливості як для студентів стосовно пошуку інформації, спілкування, засвоєння навчальних матеріалів, так і для викладачів щодо створення і доповнення попередньо підготовлених матеріалів

дистанційного курсу, пояснення та розв'язання непередбачуваних проблем, які можуть виникати в процесі роботи окремих студентів. Щоб бути дійсно корисним, викладач повинен бути досвідченим користувачем цифрових технологій, розуміти особливості процесу дистанційного навчання, і також вміти виконувати організаційні та адміністративні завдання.

Ряд науковців, досліджуючи дистанційне навчання, стверджують, що в умовах віртуального навчального простору необхідно забезпечити студентів не тільки матеріалами для зчитування з екранів моніторів, а й відповідним навчальним програмним забезпеченням, здатним реагувати відповідним чином на навчальну діяльність самого студента. Все це стало можливим завдяки тому, що, за твердженням Пітерса, створена «глобальна мережа з колосальною глибиною проникнення та зв'язками з багатьма віртуальними базами даних, установами, бібліотеками та окремими особами» [3, с. 61].

Підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що розвиток новітніх інформаційних технологій, безсумнівно, відкриває шлях для дистанційної освіти як з точки зору нових можливостей спільного навчання, так і для ефективного індивідуального навчання, сприяючи підвищенню незалежності студентів.

Список використаних джерел

1. Hannah C. A message from the dean. Graduate School Catalogue / C. A. Hannah. – Adelphi: University of Maryland University College, 2004. – 39 с.
2. Keegan D. The future of learning: from eLearning to mLearning. / D. Keegan. – Hagen: FernUniversität, 2002. – 172 с.
3. Peters O. Distance education in transition. New trends and challenges / O. Peters. – Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg, 2004. – 148 с.
4. Thorpe M. How to develop good exercises, assignments and tests / M. Thorpe // Epistologidaktika / M. Thorpe., 1986. – С. 27–50.

Гайша О.О., старший викладач,
Борчук В.В., магістрант
Миколаївський національний аграрний університет
(м. Миколаїв, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АГРОНОМІЯ»

Підготовка фахівців спеціальності 201 «Агрономія» на сьогоднішній день потребує комплексного підходу, в тому числі і вивчення такого надсучасного блоку знань, як інформаційні технології. Дійсно, у даний час Україна є державою із розвинутим агропромисловим комплексом, але для того, щоби залишатися конкурентоспроможними на світових ринках, наші фахівці мають опанувати і сучасні засоби роботи, зокрема комп'ютерні технології.

Слід відмітити, що сучасні покоління студентів багатьох спеціальностей схвально відносяться до використання програмного забезпечення при вивченні будь-яких предметів, особливо спеціальних, що безпосередньо знадобляться їм у майбутній роботі за фахом. Розгляд, вивчення та застосування таких програмних засобів миттєво пожвавлює атмосферу в аудиторії і значно збільшує мотивацію до вивчення відповідних предметів.

Безперечним плюсом програмних продуктів у галузі сільського господарства є їхня наближеність до ігрових платформ (наприклад, можна згадати надзвичайну популярність онлайн-ігор типу «Ферма», загальна кількість гравців якої сягала порядку десяти мільйонів). Професійні та напівпрофесійні програмні продукти, що реально використовуються передовими агропідприємствами, мають певні схожості з такими онлайн-іграми, тому студенти їх надзвичайно легко опановують і можуть використовувати у подальшій роботі. Серед таких продуктів можна назвати:

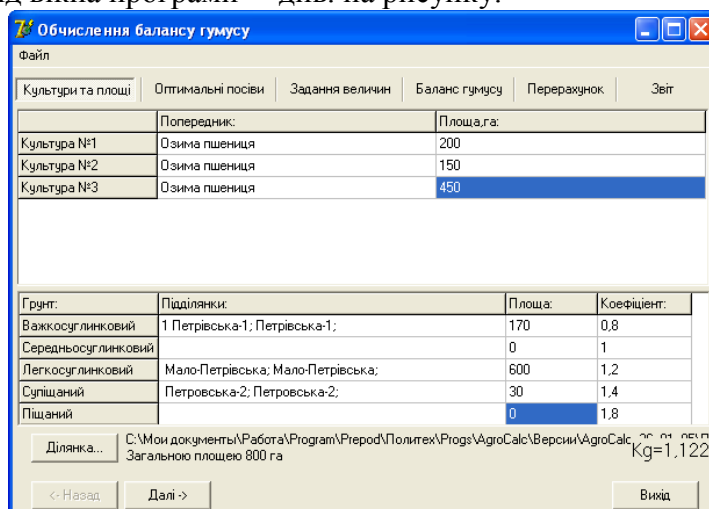
- Farm At Hand (країна-виробник - Канада);
- CLAAS Telematics (Німецький програвний продукт);
- AgroNET (виробництво Сербії) тощо.

Перелік програмних продуктів для управління господарством є досить широким, тому кожен фахівець може знайти для власного використання необхідний варіант (до того ж із відповідною ліцензією).

Слід відмітити, що усі перелічені продукти направлені в основному на облік товарно-матеріальних цінностей, що залучені до відповідного господарства. В той же час дуже важливим питанням, не пов'язаним прямим чином із економікою, є родючість ґрунтів, задіяних у сільськогосподарському виробництві. Ця тема є більш специфічною і потребує не лише комплексу фінансово-економічних знань, а й особливих знань з географії, ботаніки, зоології, ґрунтознавства, та ін. Мало того, питанням збереження ґрунтів взагалі займається досить незначна частка господарів, особливо на науково-обґрунтованому рівні. В той же час слід ураховувати, що бездумне, хаотичне чи малообґрунтоване висаджування культур може протягом кількох років виснажити землю, закладаючи суттєві збитки у майбутні фінансові періоди. З іншого боку деяка цілком допустима помірність у прибутках сьогодні, дозволяє зберегти родючість і продовжувати отримувати середні прибутки у майбутньому (на відміну від швидкого виснаження земель під короткочасними надприбутками).

Одним із важливих показників, що може порівняно добре контролюватися та задовільно прогнозується є баланс гумусу. Вхідні дані по минулим періодам та наявним культурам дозволяють запропонувати (на вибір) найкращі варіанти майбутнього сіяння. Цей процес, як і багато інших може бути зручно автоматизованим.

Для внесення відповідної інформації та здійснення подальших розрахунків авторами розроблено власний програмний продукт у середовищі програмування Delphi, мовою Object Pascal. Загальний вигляд вікна програми – див. на рисунку.

Програма дозволяє:

- задавати кількість ділянок та культуру-попередник для кожної ділянки;
- розбивати окремі ділянки на підділянки, що відрізняються типами ґрунту;
- обчислювати коефіцієнт балансу гумусу та обирати один із кількох близьких варіантів;
- виконувати корекцію балансу гумусу відповідно до коефіцієнтів, що визначають тип переробки вторинної продукції;
- отримувати повний звіт по основним варіантам засіювання.

Використання даного програмного продукту дозволяє додатково мотивувати студентів на вивчення спеціальних дисциплін, а аналіз його структури та наповнення є корисним з точки зору отримання навичок простого програмування. У якості прикладного програмного забезпечення дана програма може бути корисною для діяльності сільськогосподарських підприємств, пов'язаних із виробленням відповідних культур та для оціночних розрахунків прогнозів врожайності нових культур, що засіваються.

Гайша О.О., к.т.н., доцент,

Стучинська В.Ю., студент

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(м. Миколаїв, Україна)*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАНЬ КІБЕРБЕЗПЕКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ (ВНЗ ТА ЗНЗ)

Надшвидкий прогрес у галузі комп'ютерної техніки та інформаційних технологій спричинює все більшу їх доступність та широке впровадження у всі сфери життя людини. Все більша частка спеціалістів працює з використанням комп'ютерної техніки, включаючи такі професії, для яких ще з десятків років назад було важко уявити відповідні можливості. У цьому світлі тим більше є очевидним, що одними із найбільш комп'ютеризованих є саме викладачі, зокрема вищих навчальних закладів, а рівно й загальноосвітніх.

Усюди, де використовуються інформаційні технології певна увага має приділятися питанням галузі захисту інформації або кібербезпеки. Широко відомою і абсолютно логічною тезою, якої мають дотримуватися усі фахівці з захисту інформації, є необхідність зведення таких захистів, вартість яких не перевищує можливих (точних, або ймовірних) збитків, що зазнає власник інформаційного об'єкта за умови його зламу (несанкціонованого доступу). Під цим останнім поняттям зазвичай мають на увазі порушення однієї з трьох важливих властивостей інформації: цілісності, конфіденційності чи доступності. Відповідно, у першому варіанті, виникають збитки через втрату чи спотворення інформації, у другому – через несанкціоноване розголошення інформації, а в останньому – через тимчасову відсутність доступу до інформації (за рахунок її блокування).

Збитки, що виникають при несанкціонованому доступі, наприклад, до банківської інформації, можуть вираховуватися десятками й сотнями тисяч гривень, тому майбутнім економістам наскрізно під час навчання має прививатися необхідність опікування питаннями захисту інформації. В роботі випускників деяких технічних спеціальностей (інженерів атомних електростанцій, архітекторів висотних будівель, тощо) збитки можуть бути набагато більшими (а, в окремих випадках, навіть вираховуватися кількістю людських життів), тому тут питання інформаційної безпеки мають розглядатися найбільш докладно і вирішуватися з максимальними ресурсами.

В той же час робота викладача не пов'язана з управлінням якимись складними технологічними процесами, безпосередньою обробкою фінансової інформації, передовою військовою технікою, і т.п. Не зважаючи на це, ми маємо констатувати, що все ж таки існує досить великий обсяг відомостей, які повинні бути відповідним чином убезпечені. Звичайно, для цього не слід використовувати професійні (тобто дорогі) рішення, адже, по-перше, досить часто для забезпечення мінімального рівня захисту інформації достатньо просто грамотного налаштування існуючих комп'ютерних систем прикладного спрямування. По-друге, існують рішення (в т.ч. комплексного характеру) для галузі кібербезпеки, які поширюються вільно, наприклад, за ліцензіями GNU (GPL). Необхідність використання таких спеціалізованих рішень, і взагалі, приділення уваги питанням захисту інформації обґрунтовується наступними міркуваннями.

Вище було розглянуто три види загроз, що в цілому притаманні інформації, як об'єкту реального світу: загроза цілісності, конфіденційності та доступності.

Загроза цілісності існує для:

- навчального матеріалу, що міститься в електронному вигляді на сервері навчального закладу, чи поширюється в режимі offline (наприклад, на флешці, що належить старості групи); при цьому зловмисник може модифікувати деякі відомості фактичного характеру (на зразок елементів формул, умов застосування правил чи теорем, особливостей певних фактів, і т.п.), що спотворить знання реальності для цілого колективу осіб, що навчаються за відповідним, спотвореним блоком інформації. Для майбутніх вчителів це, у свою чергу,

може призвести до неправильного викладання матеріалу уже своїм власним ученикам (якщо звичайно такі навмисні помилки не будуть виправлені викладачем пізніше, уже в процесі професійної діяльності) і подальшим збиткам;

- умов завдань контрольного характеру, адже при спотворенні умов білетів, правильно розв'язати їх стає неможливим, що при автоматизованій перевірці веде до заниження оцінок учням з високим рівнем підготовки, що могли б правильно відповісти на запитання, якби воно було вірно сформульовано;

- відомостей про поточну успішність, статистику відвідування, виконання домашніх завдань, і т.п.; дійсно, традиційно знайдуться учні, що воліли б підвищити свої результати, не виконуючи справжніх робіт, а просто проставляючи у відповідний електронний журнал високі оцінки про виконання.

Загроза конфіденційності існує для:

- систем, які здійснюють контроль знань (особливо вихідний, підсумковий), і при відсутності захисту, в таких системах будь-хто може підглядіти правильні відповіді до завдань, зразки (протоколи) відповідей інших студентів, що можуть бути більш успішними і знаючими, тому апріорі матимуть гарний результат тестування, і т.д.; правильні відповіді мають бути захищеними;

- авторських навчальних матеріалів, адже проблема плагіату в останні роки все більше загострюється, якраз через все більше поширення глобальної мережі даних Інтернет (відмітимо, що викладачі старшого віку до сих пір часто не бажають публікувати в Інтернет власні методичні вказівки через їх «унікальність» та загрозу викрадання і незаконного використання викладачами інших навчальних закладів).

Загроза доступності актуальна для:

- усіх онлайн систем навчання, адже, як і будь-який сервер, відповідний комп'ютер може піддатися атаці типу DoS (чи DDoS), що унеможлиблює нормальну роботу з системою; особливо болючим це питання може бути під час періоду активного користування відповідним сайтом, наприклад, при необхідності здати екзамен онлайн під час сесійного періоду;

- усіх оффлайн засобів навчання, включаючи навіть звичайні текстові документи, не говорячи уже про високоінтелектуальні та складні програми для проведення віртуальних лабораторних робіт, імітації роботи обладнання і т.д., - за рахунок дії відповідних вірусів; дійсно, існують віруси-вандали, що просто знищують увесь інформативний матеріал (можливо, лише заданого типу, зокрема, текстові документи Word), або віруси-шифрувальники, що вимагають гроші за розшифровку усіх файлів, які вони у несанкціонований спосіб зашифровують (такі дії практично рівносильні знищенню інформації, адже мало які навчальні організації готові платити великі гроші за відновлення власної інформації: у вітчизняних реаліях більш ймовірним буде варіант простого написання наново усіх відповідних методичних матеріалів).

Враховуючи усі перелічені види загроз, що існують у сучасних освітніх системах, можна зробити висновок про тотальну необхідність більш широкого висвітлення питань кібербезпеки для майбутніх викладачів. Відповідні принципи роботи викладача у новому інформаційному суспільстві мають доноситися до нього або в рамках окремого курсу, або у курсах інформатики, комп'ютерної грамотності, чи подібних.

Галацін К.О. к.пед.н., доцент,
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. І.Сікорського»
(м. Київ, Україна)*

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА У ВНЗ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливою є проблема формування комунікативної культури особистості, яка є консолідуючим елементом, регулятором поведінки, гарантом шанобливого ставлення особистості до інших, розуміння їх, терплячості та взаємоповаги. З огляду на це, визначальним у вихованні комунікативної культури студентів є зміцнення, насамперед, моральних основ: поваги до людей, доброзичливості, толерантності, чуйності, скромності, почуття власної гідності.

Проблема формування комунікативної культури особистості є предметом ряду філософських, психологічних і педагогічних наук. Так, праці вчених присвячені розумінню окремих сторін професійно-педагогічної культури: методологічної (І.Ісаєв, В.Сластьонін та ін.), морально-етичної (Е.Гришин), комунікативної (В.Грехньов, І.Комарова, А.Мудрик, І.Тимченко). В останні роки у працях Н.Березіної, Л.Березницької, М.Васильєвої, О.Ветохова та інших, досліджувались питання формування комунікативної культури особистості. [5].

Як свідчить аналіз теорії і практики досліджуваної проблеми, успішність діяльності майбутніх інженерів багато в чому визначається не лише набутими професійними знаннями, а й високим рівнем формування їх готовності до професійної комунікації в процесі фахової підготовки, рівнем сформованості комунікативної культури, оскільки названі вище соціальні, професійні та психологічні якості фахівця є взаємозалежними, взаємодоповнюючими її показниками.

Метою позааудиторної роботи студентів є: розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів; формування у студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань; закріплення, збагачення і поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці; формування світогляду студентів і їх світоглядної культури; формування інтересів студентів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту; виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; організація змістовного дозвілля студентів, культурного відпочинку та розваг; забезпечення всебічного виховання студентів, формування комунікативної культури студентів. [3].

До основних форм позааудиторної роботи студентів належать виконання домашніх завдань, науково-дослідна робота, безпосередня участь у конференціях, змаганнях, іграх, педагогічна практика, участь у роботі гуртків, робота в літньому таборі відпочинку дітей, керівництво гуртком або секцією в школі, будинку творчості, організація змагань, диспутів, круглих столів, допомога соціальним службам, страхування в державних закладах тощо.

Практика діяльності сучасних вищих технічних навчальних закладів свідчить, що позааудиторна робота – це не лише засіб зростання інтелектуального потенціалу, професійної культури, а й платформа формування відповідальності, оволодіння засобами самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти. Особистісне та професійне становлення студента практично неможливе без включення його у систему позааудиторної діяльності. Саме в ній відпрацьовуються різноманітні стратегії поведінки як на побутовому, так і на професійному рівнях. [4].

Отже, позааудиторна робота є системою, що поєднує в собі мету, зміст, функції, методи і організаційно-педагогічні форми, спрямовані на розвиток активності, самодіяльності, комунікативності, толерантності, взаємодії студентів на принципах співробітництва та співтворчості.

Позааудиторна робота є важливим чинником формування комунікативної культури особистості студента, якщо у вищому технічному навчальному закладі створюються умови

для максимального розвитку кожним студентом своїх потенційних можливостей та атмосфери творчості. Цьому сприяє максимальна варіативність та альтернативність форм і методів виховної та науково-дослідної роботи студентів.

Список використаної літератури

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
2. Гаврилук О. О. Формування комунікативної культури студентів вищих педагогічних закладів засобами позааудиторної роботи / Гаврилук О. О. // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / гол. ред. Гузій Н.В. [та ін.]. – К. : НПУ, 2001. – Вип. 5. – С. 115-160.
3. Дмитриева С. В. Формирование коммуникативной культуры студентов технического вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Дмитриева С. В. – Шуя, 2009. – 168 с.
4. Іванченко Л. М. Формування комунікативної культури сучасного інженера у студентів національного технічного університету України «КП» / Іванченко Л. М. // Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі : матеріали III всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 21-25 березня 2011 р.). – К., 2011. – С. 23-25.
5. Каверіна О. Г. Професійна підготовка майбутніх інженерів у процесі формування професійної комунікації / О. Г. Каверіна, П. В. Стефаненко // Педагогічний процес : теорія і практика. Вип. 1. Серія «Педагогіка, психологія». – К. : ЕМКО, 2009. – С. 229-236.

Гапон К.С., студентка другого курсу, групи СР-171
Острянюк Т.С., канд. пед. н., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ

В умовах сучасного інформаційного суспільства країна потребує висококваліфікованих, вмотивованих спеціалістів виробничих та невиробничих галузей. Цього можна досягти тільки у разі проходження всіх етапів соціалізації особистості та успішного входження в студентський колектив. Нажаль у наш час спостерігається тривожна тенденція зниження активності студентів та відсутності у них мотивації. Саме тому навчальний процес має бути спрямованим на активізацію усіх розумових резервів студента, посилення мотивації та успішному засвоєнню навчального матеріалу.

Проблему невстигаючих студентів вирішували такі вітчизняні вчені як С. В. Кульневич, В. В. Воронов, Г. К. Селевко, А. Г. Селевко, С. Д. Поляков, Н. Є. Щуркова, В. Ю. Питюков, А. П. Савченко, О. О. Осипова та ін.

Незважаючи на широкий спектр методичних вказівок, рекомендацій щодо роботи з невстигаючими студентами, дана проблема продовжує існувати.

Як показують дослідження Ю. Бабанського, причинами неуспішності студентів є:

- слабкий розвиток мислення – 27%;
- низький рівень навичок навчальної праці – 18%;
- негативне ставлення до навчання – 14%;
- негативний вплив сім'ї, однолітків – 13%;
- прогалини в знаннях – 11%;
- слабе здоров'я, швидка втомлюваність – 9%;
- слабка воля, недисциплінованість – 8%.

Також серед причин неуспішності студента можуть бути:

- студент не встигає зафіксувати навчальний матеріал;
- відсутність самоконтролю, мотивації;
- сімейні негаразди.

Таким чином, викладач знаючи причину неуспішності студента може значно швидше активізувати студента, заохотити його до навчання. Також варто зазначити те, що сучасні реалії вимагають від викладача активізації внутрішнього потенціалу. Адже від професіоналізму викладача значною мірою залежить вмотивованість студентів. Навчання

має бути побудоване не за радянською моделлю «викладач – студент», а за принципом «рівний – рівному». Звичайно, студент має пам'ятати свої обов'язки і не ставитись зверхньо до викладача. Але тільки така модель зможе посприяти внутрішній мотивації студента.

На сьогоднішній день робота зі слабкими та невстигаючими студентами полягає в тому, що на першому етапі визначається причина неуспішності студента, з'ясовується зі скількох дисциплін студент відстає у навчанні.

Коли з'ясовуються усі моменти відставання, викладачі користуються педагогічною профілактикою (пошук оптимальних методів навчання), педагогічною діагностикою (систематична перевірка студента), педагогічною терапією (проведення консультацій, додаткових занять), педагогічним вихованням (налагодження взаєморозуміння з батьками та студентом).

Що стосується самої стратегії викладання, то викладач повинен при розгляді нового матеріалу звертати увагу на розуміння студентами нового матеріалу та застосовувати різноманітні методи вивчення нового матеріалу (плакати, схеми, презентації). Контролюючи самостійну роботу студента варто перш за все навчити студента правильно планувати навчальний процес і перевіряти рівень складності (особливо для невстигаючих).

Отже, підсумовуючи вище згадане, можна дійти висновку, що незважаючи на присутність даної проблеми довгий період часу, методи роботи потребують інноваційно нової технології. Адже суспільна свідомість змінюється і те що було актуальним принаймні двадцять років тому, нажалі, з часом може втратити свою ефективність.

Список використаних джерел

1. Вища освіта і Болонський процес: Навч. програма. - Київ - Тернопіль. - К.: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка. – 2006. – С. 18.
2. С.С. Вітвицька Основи педагогіки вищої школи. - К.: ЦНЛ. – 2003. – С. 314.
3. В. Ф. Чебукіна Удосконалення методів організаційно-навчальної та позанавчальної роботи зі слабо встигаючими студентами на відділеннях коледжу / В. Ф. Чебукіна // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2015. – № 4. – С. 210 - 218.

Гаркуша Л.І., старший викладач

Економова О.С., старший викладач

Кафедра інструментально-виконавської майстерності

Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

(м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ.

Одним із головних напрямків, який сприяє становленню творчої самостійної особистості можна вважати просвітницьку діяльність. Заохочення студентів до підготовки та проведення поза аудиторних заходів розширює можливості практичного використання та творчої переробки раніше засвоєних студентами знань, умінь та навичок, більш глибокому сприйняттю поетичних та музичних творів, розвитку практичних умінь та навичок в проведенні аналогічних заходів. Коли студенти беруть участь у концертах, конкурсах, бесідах, вони не тільки виконавці, а й організатори, що усвідомлюють особливу відповідальність в музично-пропагандистській діяльності.

Особливе значення має етап підготовки сценаріїв, коли студентам старших курсів пропонується обрати теми лекцій-концертів самостійно, з колективним обговоренням кращих варіантів. Ретельно підбирається музичний матеріал з кількох варіантів, що запропонували студенти. Таким чином студентам надається можливість розширити теоретичні знання у їх практичному використанні. Найталановитіші студенти-старшокурсники залучаються до роботи в конкурсних журі, самостійно оцінюючи виступи студентів-початківців. Це допомагає визначити підготовку студентів до практичної

діяльності, простір для творчих пошуків, формуванню аналітичного мислення, навичок художньо-естетичної оцінки.

Мета всіх просвітницьких заходів – це підготовка студентів до практичної діяльності :

- Формування інтересу до просвітницької роботи ;
- Удосконалення методів самостійної роботи при підготовці колективних просвітницьких заходів;
- Створення професійної мотивації, що цільно змикається з набуттям майбутніми вчителями соціально-професійного досвіду;
- Виховання творчої особистості майбутнього вчителя музики.

Дуже важливим є створення таких умов у творчому колективі, які б сприяли продуктивній професійній співпраці усіх учасників майбутніх виховних заходів. Це залежить від чіткої і послідовної організації підготовчого процесу, а також від спільного бажання досягнути яскравого втілення художньої мети та досконалої реалізації творчих завдань.

Прикладом ефективного впливу на формування педагога – музиканта поза аудиторної роботи можуть бути такі заходи, які дуже популярні в Київському університеті імені Бориса Грінченка, а саме - «Мала філармонія». В ній беруть участь як студенти Інституту мистецтв, так і викладачі. Наприклад, тематичні вечори: «С.Рахманінов - «Дзвони долі», «Чарівні звуки Шопена», «Музика моєї Батьківщини», конкурси: «Українські композитори – дітям», «Джазова музика», концерти – лекції: «Природа в музиці» П.Чайковський», «У світі фортепіанної мініатюри», творчі зустрічі – концерти. Беручи участь у цих заходах, студенти мають можливість підвищити свій виконавський потенціал, розвинути інші творчі здібності (написання сценарію, режисура заходу, виступ у ролі ведучого і т.д.).

Подальшому розвитку музичного мислення, музичного кругозору, музичного смаку, розвитку емоційного та свідомого музичного сприйняття є залучення студентів до таких форм роботи, які об'єднують різні види мистецтва – музику, живопис, поезію, хореографію, мультимедійні технології.

Крім того участь у просвітницькій роботі значно підвищує загальний культурно-професійний рівень студента, адже працюючи над певною темою, він змушений звертатися не лише до музичної теорії і літератури, але й до культурології, естетики, історії, мистецтвознавства та інших суміжних наук, розширюючи тим самим межі своїх знань. Відповідно, формується здатність до власної, достатньо незалежної від сторонніх впливів оцінки різних художніх явищ, до особистої, не регламентованої ззовні інтерпретації музичного твору.

Виходячи із сучасної парадигми освіти, метою особистісно-орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги в становленні індивідуальності, самовизначення особистості. Необхідно зуміти викликати у студента бажання вчитися. Створення сприятливих умов співтворчості, співдружності є найважливішою складовою частиною професійної діяльності сучасного викладача фортепіано вищих навчальних закладів.

Гуманістична педагогіка орієнтується на пріоритет особистості, яка розвивається, вміє самостійно вчитися, здобувати знання. Реалізація ідеї «вчитися протягом усього життя» знаходить своє практичне втілення саме в організації роботи по самовдосконаленню, де створюється висока мотиваційна «планка» і дає можливість розгорнутись потенціальним можливостям молодих спеціалістів.

Таким чином, запропоновані форми роботи студентів у класі основного музичного інструмента відкривають шляхи практичним формам неповторно-індивідуального самовиявлення та самоствердження особистісного «Я» кожного студента. Відбувається свідомий, цілеспрямований процес вільного розкриття та практичного втілення творчого потенціалу майбутнього вчителя музики, що закладає надійні основи професійної компетентності та надає впевненості у власних здібностях та можливостях.

Відтак, маємо всі підстави стверджувати, що творчий підхід до організації самостійної роботи студентів повною мірою відповідає головній меті самореалізації людини – об'єктивації творчого потенціалу в формах предметної діяльності (тобто, творення

культурного світу) та одночасному розвитку, удосконаленню та збагаченню цього потенціалу (тобто, творення власного «Я»).

Методичні поради та рекомендації, щодо виховання творчої самостійності, творчого мислення у студентів:

1. Прислухатися до своєї гри. Навчитись «слухати себе», переживати процеси, які відбуваються в музиці. Тільки поглиблюючи здібності студента-виконавця слухати свою гру, усвідомлювати різноманіття звукових модифікацій, викладач трансформує активне мислення студента до самостійності у виконавстві.

2. Проблема активного, самостійного, творчого мислення в музично-навчальній діяльності має два аспекти. Один пов'язаний з конкретними результатами цієї діяльності, другий – із засобами її реалізації (як працював студент, в якій мірі його праця носить творчий, пошуковий характер). «Творчості навчити неможливо, - нарікав Л.А.Баренбойм, але можливо навчити творчо працювати» [1,26]. То ж роль викладача у вирішенні цієї проблеми займає особливе місце. Саме під його керівництвом проходить процес «налагодження» самостійної роботи молодого музиканта. «Буває і так, що завдання, яке було поставлене, потрібно відпрацювати на цьому ж занятті при допомозі викладача: тоді студенту буде легше працювати далі самостійно» .

3. Одна з характерних якостей самостійного мислення музиканта – вміння дати оцінку різних художніх явищ і, насамперед. Вміння критично ставитись до своєї професійної діяльності. Завдання викладача – всебічно заохочувати та стимулювати такі якості.

4. Найбільш перспективним у вихованні творчої самостійності студентів є його інтерпретація музики. Тим самим відбуваються здібності студента діяти самостійно.

Список використаних джерел

1. Алексеев А.Д. Творчество музыканта-исполнителя / А.Д. Алексеев, - М.: Музыка, 1991, - 102с.
2. Абдулин Э.Б. Методология педагогики музыкального образования/ Э.Б. Абдулин, - М.: ГНОМ, 2010, - 379 с.
3. Базілевська Л. саморозвиток особистості як творчість у контексті педагогічної діяльності //Л. Базілевська // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки. – Дрогобич; Коло, 2001. – Вип.. 7. – С. 55-64.
4. Болгарський А. Деякі аспекти формування художньо-творчих умінь у майбутніх учителів / А. Болгарський // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. – К.: УДПУ, 1997, - С. 288-296.
5. Гусейнова Л.В. Формування готовності майбутніх вчителів музики до інструментально- виконавської діяльності: дис.... канд. пед. наук; спец. 11.00.02 «Теорія і методика навчання музики і музичного виховання» / Л.В. Гусейнова, - К., - 241 с.
6. Згурська Н.М. Методика формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя / Н.М. Згурська // теорія і методика мистецької освіти. – К.; НПУ, 2007, - Вип..2. – 134 с.
7. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості / О.М. Олексюк, М.М. Ткач // Сфера музичного мистецтва: навч. посіб. – К.; Знання України, 2004, - 264с.
8. Падалка Г.М. Актуальні проблеми професійної підготовки вчителя музики / Г.М. Падалка // Теорія і методика мистецької освіти. – К.; НПУ, 2006, - Вип..1, - 12с.
9. Пляченко Т.М. Компетентнісна модель у структурі фахової підготовки майбутнього вчителя музики / Т.М. Пляченко // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір, - К., 2012, - Вип..1. – 722с.

Герасимчук Т.В., к.п.н., доцент,

*Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(м. Харків, Україна)*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У процесі діяльності фахівців змінюється роль і значення професійної іншомовної комунікації, що безпосередньо впливає на результати інженерної праці в автомобільно-дорожній галузі, а професійна іншомовна комунікативна компетентність є значним і вагомим компонентом для майбутнього інженера. Збільшуються вимоги до рівня володіння іноземною мовою фахівцями технічного профілю. Володіння однією або двома іноземними мовами значно підвищує конкурентоспроможність випускників технічних вишів на ринку

праці. Студенти відчувають потребу в застосуванні іноземної мови в процесі навчальної діяльності, що є необхідним для навчання в нашій країні головним чином для отримання інформації із зарубіжних джерел, усного й письмового іншомовного спілкування у разі стажувань або навчання за кордоном.

Для визначення оптимальних педагогічних умов професійної іншомовної підготовки майбутніх інженерів автомобільно-дорожньої галузі за допомогою інформаційних технологій враховано специфіку навчання, за якою досконалість формування професійної іншомовної підготовки студентів залежить від таких чинників:

- значущість для майбутніх фахівців змісту навчального матеріалу;
- урахування інтересу до навчально-професійної діяльності і навчальних можливостей студентів, оскільки продуктивність фахової підготовки залежить від їхньої пізнавальної активності, особливостей мислення, пам'яті й уваги, здатності до навчання, сформованості комунікативних навичок і вмій, що формуються у процесі застосування тренувальних вправ за допомогою Інтернет-технологій і спонукають до мисленнєвої діяльності та творчості;

- ефективність та якість навчання, яка залежить від частоти й обсягу зворотного зв'язку й управління цим процесом викладачем та оптимальної організації навчально-пізнавальної діяльності студента [2].

У процесі професійного зростання майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі ВНЗ України відбувається не тільки суто професійна підготовка, а й формування потреби й високої мотивації студентів щодо оволодіння професією, прагнення набути професійної вправності, майстерності, культури фахівця, інформаційної грамотності в новітніх технологіях, що об'єднується загальним поняттям професійна компетентність [5].

Отже, суб'єкт виховної та навчальної діяльності, у нашому випадку майбутній інженер автомобільно-дорожньої галузі, перебуває під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх педагогічних умов, які можуть сприяти, або, навпаки, гальмувати навчально-виховну діяльність. На підставі визначень вищезгаданого поняття, можемо запропонувати своє трактування терміна «педагогічна умова» відповідно до формування професійної іншомовної компетентності із залученням інформаційних технологій – це певна сукупність елементів освітнього середовища – чинників, що сприяють ефективній оптимізації процесу навчання, успішному досягненню поставлених завдань.

До педагогічних умов, що сприяють успішному формуванню професійної компетентності майбутнього інженера відносимо:

- розвиток мотивації до вивчення іноземних мов студентами;
- формування професійної компетентності іноземною мовою за допомогою інформаційних технологій, ефективно поєднуючи компетентнісний, когнітивно-комунікативний, особистісно та професійно орієнтований, інтегративний підходи;
- моделювання в навчальному процесі реальних професійних комунікативних ситуацій;
- застосування найсучасніших інформаційних технологій (комп'ютери, Інтернет, мобільний зв'язок, веб-сайт тощо) із залученням розробленої професійно орієнтованої системи вправ і завдань, упроваджуючи інноваційні методи навчання (метод проєктів, ділові і рольові ігри).

Аналіз наукового та навчально-методичного забезпечення, результати анкетування викладачів і студентів переконливо засвідчили, що робота з формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх інженерів за допомогою інформаційних методів навчання є актуальною та необхідною у професійній підготовці студентів. До педагогічних умов, що сприяють успішному формуванню професійної компетентності майбутнього інженера належать: розвиток мотивації до вивчення іноземних мов студентами; формування професійної компетентності іноземною мовою за допомогою інформаційних технологій, ефективно поєднуючи компетентнісно-діяльнісний, когнітивно-комунікативний, професійно та особистісно орієнтований, інтегративний підходи;

моделювання в навчальному процесі реальних професійних комунікативних ситуацій; застосування найсучасніших інформаційних технологій із залученням розробленої професійно орієнтованої системи вправ і завдань, упроваджуючи інноваційні методи навчання. Отже, формування професійної іншомовної компетентності студентів автомобільно-дорожньої галузі залежить від урахування під час створення й запровадження комплексу педагогічних умов, тобто сукупності чинників, необхідних для функціонування та зміни педагогічної системи.

Список використаних джерел

1. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И.Л. Бим. – М.: Русский язык, 1977. – 288 с.
2. Блощинський І. Г. Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки курсантів у навчальному процесі ВВЗО / І. Г. Блощинський // Наукові записки. – Вінниця : ВАТ «Віноблдрукарня», 2001. – Вип. 4. – С. 74–76. – (Педагогіка і психологія).
3. Гончарова Є. Є. Формування фахової компетенції майбутніх учителів іноземної мови у педагогічних ВНЗ / Є.Є. Гончарова // Наука і освіта. – 2009. – № 7 (вересень-жовтень). – С. 49–54.
4. Гриншкун В.В. Развитие интегративных подходов к созданию средств информатизации образования [Електронний ресурс] / В.В.Гриншкун. – 2004. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.dissertations/archive/index.php>.
5. Дроздова І.П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія. Харків, ХНАМГ, 2010. – 320 с.
6. Задорожна І.П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський держ. Педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2002. – 332арк. – Бібліогр.: арк. 180-214.

Гирович Х.В., курсант четвертого курсу, групи ПС-41
Науковий керівник - **Вавринів О.С.**, викладач кафедри ПП та П
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДСНС У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Швидкість реагування на надзвичайні ситуації, здійснення порятунку людей, реалізація найкращого результату у виконанні службових зобов'язень Державної служби з надзвичайних ситуацій України значною мірою детермінований якісною фаховою підготовкою і вихованням майбутнього українського офіцера. Поступове надходження молодих фахівців в особовий склад служби, виникнення більшої кількості надзвичайних ситуацій, виконання службових обов'язків представників ДСНС в зоні проведення Антитерорестичної операції, орієнтація на стандарти служб порятунку країн Європи зумовлюють необхідність змін у підготовці майбутніх рятувальників.

Психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що в умовах інформатизації суспільства професійна діяльність спеціаліста, зокрема і рятувальника, має набувати творчого характеру як засобу поглиблення його фахової компетентності. Тому спрямованість на творчий характер діяльності спеціалістів служби порятунку має бути пріоритетом розвитку освіти ДСНС. Під творчим мисленням передбачається така форма мислення, яка становить частину процесу творчості, результати якого відрізняються оригінальністю і соціальною значущістю[2; с.1].

Олександр Наумович Лук вказує що творче мислення це пильність у пошуках; здатність до згортання розумових операцій; згортання довгого ланцюга міркувань і заміна їх однією узагальнюючою операцією; економне символічне позначення понять і відношення між ними як найважливіша умова продуктивного мислення; здатність до перенесення; бічне мислення; цілісність сприйняття навколишнього, уміння відірватися від логічного розгляду фактів, розглядаючи їх у більш широкому плані, побачити нове; готовність пам'яті; зближення понять; гнучкість мислення, здатність швидко і легко переходити від одного класу понять до іншої, далекої від першого по змісту; здатність до оціночних дій, вибір з багатьох альтернатив до її перевірки; легкість генерування ідей; швидкість думки; здатність

до доведення до кінця, здатність до доопрацювання деталей, до вдосконалення початкового задуму [1].

Творче (або продуктивне) мислення розуміється як мислення на основі творчої уяви. Уява, вважає також С.Л.Рубінштейн, пов'язана з нашою здатністю та необхідністю творити нове. Діяльність уяви як психічний процес забезпечує створення нових образів на основі переробки і творчого перетворення наявних у людини образів дійсності. Основою уяви служать образи пам'яті [3].

Метою нашого дослідження є аналіз залежності наявних творчих здібностей в курсантів від особистісних якостей, які належать педагогу (рівня домагань, мотивації, системи відносин, установок).

У дослідженні використовувались методики: для діагностики рівня творчих якостей курсантів «Тест творчого мислення» (Є.П.Торренс) та тест «Домальовування фігур» (О.М. Дьяченко). Для діагностики особистісних якостей та комунікативного досвіду педагога застосовувалися методики «Шкала оцінки потреби (мотиву) в досягненні» (Ю.М.Орлов), опитувальник «Діагностики особистості на мотивацію до успіху» (Т.Елерс), опитувальник «Діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач» (Т. Елерс).

Вибірка складала 80 курсантів (особи чоловічої статі) молодших курсів чотирьох спеціальностей Львівського державного університету безпеки життєдіяльності та 4 викладача. Виявлено, що низький рівень творчої оригінальності притаманний 30% опитуваним, середній - 50% і високий - 20% від вибірки в цілому.

Досліджено, що викладачам властивий високий рівень потреби в досягненні (80%) та мотивація до успіху (75,5%). Це зумовлено тим, що відбувається взаємовплив між факторами на діяльність педагога, та його ставлення до професійної діяльності. Складові методики визначення творчих здібностей курсантів, а саме мотивація (20% високого показника), та прагнення (18%) вказують на охочу взаємодію з викладачем, під час підготовки до занять. Визначено, що курсантам властиві високі показники у рівнях оригінальності (30%), самовираженість (40%), індивідуальність (25%). Найбільш характерні ознаки творчого мислення курсантів для високого рівня є креативність (15,4% проти 5,9% низького), уважність (69,2% проти 29,4% для низького), зібраність (46,2 % відповідно 17,6%), впевненість (17,6% проти 7,7%) ініціатива (16,2 проти 0%). Виявлено у викладачів мотивацію до успіху (21,2%), мотивацію до уникнення невдач (19,3%), спрямованість особистості (13,3%), спрямованість на справу (17,1%), потребу в діяльності (29,1%), що вказує на творчий підхід до викладання фахових предметів, самопідготовку, врахування всіх аспектів при роботі з курсантами під час навчального процесу, продуманий індивідуальний підхід.

Отже, високий рівень мотивації до успіху у педагога є важливим фактором, що впливає на наявність більш яскраво вираженого творчого потенціалу у курсантів. Спрямованість, у вузько спеціалізованому розумінні, особистості на справу, де проявляється власна творча активність і об'єктивне прагнення досягти результату, також є фактором, який впливає на розвиток творчих здібностей у курсантів. Творчі здібності курсантів в більшій мірі знаходяться в залежності від спрямованості особистості викладача, а саме від його рівня домагань, мотивації, установок. А також про те, у педагогів з високим рівнем домагань, спрямованим на справу, що відрізняються такими особистісними характеристиками, як завзятість, відповідальність, незалежність у судженнях і поведінці, творчим підходом до вирішення завдань, уважністю до думки і інтересам інших людей, терпимістю в соціальних контактах, курсанти мають можливість отримати виражений творчий потенціал, ніж у педагогів з низьким рівнем домагань, з спрямованістю на відносини, консерватизмом, небажанням рахуватися з думкою інших.

Список використаних джерел

1. Лук А.Н. Мислення і творчість. - М.: Политиздат., 1976. - 144 с.
2. Рошка А. Творче мислення. Шляхи його визначення та розвитку. - М.: Наука, 1971.
3. Рубінштейн С.Л. Про мислення і шляхи його дослідження. - М.: Изд-во АН СРСР, 1958. - 556 с.

Головко С.О., аспірант

Донбаський державний педагогічний університет (м. Слов'янськ, Україна)

УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА МЕНЕДЖЕРІВ ЯК СУЧАСНИЙ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ФЕНОМЕН

Однією з найбільш вагомих проблем сучасної вищої економічної освіти є формування управлінської культури майбутніх менеджерів. Сьогодення потребує магістрів, які здатні використовувати набуті знання, адаптуватися до нових потреб економічної галузі, активно діяти та швидко приймати рішення, мати особистісно-креативні якості, що визначають професійну готовність до відповідальної та ініціативної професійної діяльності. Отже, постає питання наукового розроблення проблеми формування управлінської культури майбутніх менеджерів як на теоретичному, так й на практичному рівнях.

Сучасні науковці неоднаково ставляться до визначення базового поняття нашого дослідження, розуміючи під управлінською культурою динамічне системне утворення (А. Губа, О. Хомік, В. Філіпов), теорію (Ю. Палеха), сукупність чи комплекс (С. Бурий, М. Якібчук, Е. Шейна), властивість (Л. Васильченко), різновид професійної культури (С. Королюк) та ін. Незважаючи на різноманіття виявлених нами підходів щодо окреслення поняття «управлінська культура», майже всі вони тотожні в описанні змісту та сутнісних характеристик зазначеної дефініції. У цьому сенсі ми погоджуємося із О. Романовським, Т. Сорочан, Є. Хриковим, С. Калашніковою, М. Ксенофонтовою, які зазначають, що управлінська культура інтегрує в собі культуру апарату управління, культуру процесу менеджменту, умов праці, культуру ведення документації. Все це, своєю чергою, характеризує загальну культуру особистості, яка безпосередньо впливає на результати діяльності організації, адже забезпечує злагодженість і чіткість роботи працівників та підвищує трудову дисципліну.

Відтак, вважаємо, що управлінську культуру менеджера варто розглядати як комплексну узагальнюючу характеристику управлінської діяльності, що містить в собі різні якісні риси особистості керівника та особливості його праці [1].

У дослідженні О. Яценко [2] ототожнюються поняття «управлінська культура» та «культура особистості» як злагодженість знань і морально-етичних якостей, що залежать від інтелектуально-культурних якостей особистості, що управляє. Автор доводить, що управлінська культура є формою використання загальнолюдських культурних надбань, а вимоги до керівників обумовлені нормами і принципами суспільної моралі й засновані на цінностях, що сповідаються у суспільстві.

Поєднання загальної людської культури із культурою управління простежується також у дослідженні Л. Пашко [3]. Зокрема встановлено, що елементами управлінської культури як органічної складової загальної культури керівника є наступні:

- сучасні управлінські знання, вміння, навички, відповідна свідомість, почуття, настрої;
- організаційні, передусім управлінські, відносини, в яких матеріалізуються знання керівника-професіонала з організації міжособистісної взаємодії з підлеглими;
- управлінська діяльність, творчий характер якої дозволяє перетворювати знання та цінності на стійкі риси особистості.

У наукових джерелах також встановлено, що управлінська культура менеджера складається з чотирьох елементів: культури особистості менеджера; культури процесу управління; культури умов праці; культури документації. Вважаємо, що визначальним елементом серед них виступає саме культура особистості, адже високим рівень загальної культури є запорукою ефективної професійної діяльності.

Поняття, структура та сутнісні характеристики управлінської культури розглядаються в різних наукових галузях.

Так, у межах педагогічної науки здійснено розробки за наступними напрямками:

- розвиток управлінської культури керівників закладів освіти, викладачів (В. Олійник, Г. Єльнікова, О. Набока, С. Королук, Л. Васильченко, В. Діуліна, М. Якібчук), Т. Пономаренко, В. Дубінецький), державних службовців (О. Ярковой), офіцерів-прикордонників (М. Тарнавський), інженерів залізничного транспорту (Р. Сущенко), фахівців лісогосподарської галузі (С. Яшник), працівників митних органів (О. Корнійчук);

- управлінський процес та соціально-психологічний аспект формування організаційної культури у вищій школі (Н. Завацька, А. Грушева) та ін. Провідна ідея зазначених робіт, на яку ми спираємося при розробленні педагогічної технології, полягає в тому, що науково-педагогічні працівники як взірці для майбутніх магістрів з менеджменту, повинні самі мати високий рівень управлінської культури.

Низка робіт, що розкривають різні аспекти проблематики нашого дослідження виконано в галузі державного управління. Науковці визначають управлінський аспект духовної культури (С. Чукут), розглядають сучасну управлінську культуру в системі місцевого самоврядування (А. Гошко), подають стратегії управлінської культури в соціальній роботі територіальних громад (М. Пірен), а також досліджують стратегічну культуру управлінської діяльності керівника органу державної влади (А. Рачинський, Н. Нижник) та ін. Сутнісні характеристики управлінської культури в таких роботах вивчаються через призму управлінської діяльності та надання послуг в органах державної влади й органах місцевого самоврядування; методології та технології розроблення, прийняття та впровадження управлінських рішень; управління системою державної служби та регулювання службою в органах місцевого самоврядування; кадрової політики й управління персоналом у сфері державної служби тощо.

Різні аспекти управлінської культури стали предметом дослідження в наступних науках:

- юридичних науках – організаційно-правові аспекти інформаційної культури в управлінській діяльності (Н. Новицька);

- соціологічних науках – формування управлінської культури менеджера в умовах становлення ринкових відносин (В. Лапшина);

- економічних науках – оцінка професійної культури управлінського персоналу підприємства (Г. Корчагіна);

- мистецтвознавстві – управлінська діяльність в мистецтві як фактор гармонізації глобалізаційних процесів культури (О. Рожок).

Проведений нами аналіз дисертаційних робіт свідчить – незважаючи на те, що управлінська культура як міждисциплінарний феномен є предметом дослідження багатьох наукових галузей, вона розглядається як взаємозв'язок особистісних і ділових якостей особистості, що дозволяють вирішувати управлінські завдання і досягати високих професійних результатів.

У роботах сучасних науковців простежується жвава дискусія щодо співвідношенням між поняттями «управлінська культура» та «управлінська компетентність». Звернемося також до результатів дослідження Т. Пономаренко, які дали можливість визначити управлінську компетентність як основу управлінської культури, що закладається на етапі університетської підготовки та являє собою готовність до здійснення управлінської діяльності на засадах культуровідповідності [4]. Ми погоджуємося з автором, що управлінська культура набуває цілісності в процесі професійної діяльності, тривалого виконання управлінського циклу, розвиваючись від управлінської компетентності до рівня управлінського професіоналізму, завдяки самоосвіті та цілеспрямованому її вдосконаленню.

Отже, управлінська компетентність як інтегрована якість особистості є результатом синтезу управлінських знань, компетенцій й умінь та виступає детермінантом формування управлінської культури як професійно-особистісної характеристики діяльності особистості, що має прояв у високому рівні професіоналізму. Управлінська культура як вищий прояв управлінської компетентності є мірою та способом самореалізації особистості в

управлінні [5, с. 143].

Отже, здійснивши аналіз наукових робіт, вважаємо, що рівень управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту корелює з ефективністю професійної діяльності. Особливу роль у формуванні управлінської культури магістрантів відіграють науково-педагогічні працівники, їхні особистісні та професійні якості як взірці професійної діяльності для майбутніх магістрів.

Аналіз наукових джерел дозволив нам також установити, що рівень розвитку управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту залежить від умов професійної підготовки, мотивації, наявного інструментарію стимулювання, які дозволяють переосмислювати цінності управління, що зорієнтовані на співробітника, колегу, дають змогу висловлювати та відстоювати власну думку, брати участь у прийнятті колективних управлінських рішень, мати високий рівень відповідальності за результати управлінської діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Ксенофонтова, М.М. (2012) Управлінська культура: сутність та особливості формування. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. Вип. 8.
2. Яценко, О.М. (2017) Управлінська культура менеджерів як основа конкурентоздатності організацій в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки. № 8.
3. Пашко, Л. (2011) Професійно-управлінська культура сучасного керівника: постановка проблеми. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. Вип. 2.
4. Пономаренко, Т.О. (2014) Теоретико-методологічні засади формування управлінської культури керівників дошкільної освіти. Науковий вісник Донбасу. № 2.
5. Александрова, Н. (2012) Взаємозв'язок управлінської компетентності та управлінської культури викладача. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 5(1).

Гриценко А.П., кандидат педагогічних наук,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

(м. Київ, Україна),

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

(м. Глухів, Україна)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВЧИТЕЛІВ

У наш час реформування освітньої галузі та в умовах розвитку інформаційного суспільства, першочерговим стає не лише здобуття, як правило, готової інформації, а вміння оперувати нею, застосувати її для власного розвитку та навчання. Відповідно, вчителі, ще під час свого навчання у закладах вищої освіти, мають працювати над формуванням нових умінь та знань, що дозволяють швидко, мобільно та ефективно використовувати інформацію для саморозвитку та навчання учнів закладів загальної середньої освіти. Тобто формувати інформаційно-комунікаційну компетентність. Дослідниця О. Кравчина інформаційно-комунікаційну компетентність визначає як здатність учнів використовувати ІКТ для доступу до інформації, її пошуку, визначення, інтеграції, управління, оцінювання, а також її створення, продукування та передавання повідомлення, яка достатня для того, щоб успішно жити й працювати в умовах інформаційного суспільства, економіки, яка ґрунтується на знаннях . [3, с. 88].

Питанням, пов'язаним із виокремленням і тлумаченням поняття інформаційно-комунікаційної компетентності, присвячено дослідження В. Вембра, О. Кузьминської, Н. Морзе, О. Овчарук, С. Спіріна та ін.

Інформаційно-комунікаційну компетентність у країнах Європи прийнято називати по-різному: електронна компетентність (англ. e-Competence), цифрова компетентність (англ. digital competence), ІКТ-компетентність (англ., ICT competence), медіа-компетентність (англ. media competence) або цифрова грамотність (англ. digital literacy). Також, у системі освіти

Сполучених Штатів Америки це поняття визначається, як технологічна грамотність (technology literacy), інформаційна або технологічна грамотність (information and technology literacy) [314].

В останні десятиліття в більшості європейських країнах, як урядовими так і суспільними організаціями поряд з науковцями, приділяється багато уваги вивченню питання інтенсифікації упровадження ІКТ у навчальний процес та сприяння формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів. Важливу роль для розуміння даного питання несе структурування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів. Так, наприклад, у 2006 році нідерландські вчені П. Мішра та М. Келер [135] запропонували модель інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя TRACK (Technological Pedagogical And Content Knowledge), яка складається з трьох типів знань: педагогічні (pedagogical knowledge), змістові (content knowledge) і технологічні (technological knowledge). В подальші роки ця система була удосконалена в 2009 році у вигляді «Бази знань у галузі ІКТ» [119] та «Національної рамки компетентності у сфері ІКТ для вчителів» 2013 року [131]. Було визначено чотири основні складники: особисте ставлення, основні цифрові навички, цифрова медіа- та інформаційна грамотність; педагогічна поведінка. Відповідно, було визначено, що опанування вчителем інформаційно-комунікаційних технологій як таких не сформує інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя. Натомість, формування необхідно обов'язково супроводжувати застосуванням педагогічних підходів і технологій з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, а також їх поєднання зі змістом навчання.

Всі ці перелічені аспекти, безперечно, можна адаптувати до умов вітчизняної освітньої системи. Ми вважаємо, що важливим для досягнення відповідного результату є постійний розвиток вчителя, а саме: опанування нових засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасному вчителю необхідно сформувати позитивне ставлення до інтеграції в навчально-виховний процес інформаційно-комунікаційних технологій, а також розуміння значущості як складової інформаційно-комунікаційної компетентності, усвідомлення їх ефективності для навчання.

За умови розвитку у вчителя даної системи, вузловим моментом стає розуміння рівня сформованості відповідної компетентності. Це важливо для оцінки власного розвитку та визначення вектору подальшого розвитку. Для цього необхідно виробити певні критерії та систему вузлових питань. На першому етапі вчитель має вже уміти використовувати відразу електронну пошту та таблиці різної складності.

Так, у Словаччині критеріями сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності є ефективне застосування різних інформаційних інструментів у педагогічній діяльності, як, наприклад, використання електронних підручників, атласів, колекцій цифрових освітніх ресурсів в Інтернеті тощо, пошук та оцінка інформації з цифрових освітніх ресурсів, а потім уміння перетворювати й представляти інформацію в ефективному для виконання навчальних завдань вигляді, складати власний навчальний матеріал із наявних джерел, узагальнюючи, порівнюючи, протиставляючи, перетворюючи різні дані і, нарешті, організація роботи учнів у межах мережевих комунікаційних проєктів (олімпіади, конкурси, вікторини) та дистанційна підтримка навчального процесу.

Для розуміння процесу доцільним є визначення рівнів сформованості у вчителів інформаційно-комунікаційної компетентності. Так, наприклад, у Великій Британії з 2014 року оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів [212] проводиться за шкалою від четвертого (найнижчий) до першого (найвищий) рівня: 4) інформаційно-комунікаційні технології або інтерактивні ресурси зовсім не використовуються; 3) інформаційно-комунікаційні технології або інтерактивні ресурси використовуються компетентно (достатньо); 2) інформаційно-комунікаційні технології або інтерактивні ресурси використовуються творчо і ефективно з метою підтримки навчання учнів та 1) доцільне й вибіркове використання ІКТ й інтерактивних технологій з метою підвищення мотивації,

рівня навчальних досягнень учнів. Подібні критерії із трьох, чотирьох або п'яти рівнів розроблені і в інших країнах.

На нашу думку, активне входження України до європейського простору, вимагає, чи не в першу чергу, від освіти упровадження передових принципів та засад. Відповідно, формування в українських учителів інформаційно-комунікаційної компетентності може відбуватися на досвіді двох-трьох десятилітньої діяльності науковців, а також урядових та громадських організацій Європи з даного питання.

Список використаних джерел

1. Кравчина О. Є. Форми, методи та засоби оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів в Чехії та Словаччині / О. Є. Кравчина // Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті : посібник / Биков В. Ю., Овчарук О. В. та інші. - К. : Педагогічна думка, 2017. - С. 84-88.
2. ICT Knowledge base For junior teachers in secondary education, The Netherlands, version 1.0 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.leroweb.nl/cms/wp-content/uploads/2013/06/ICT_Knowledge_Base_v1.0_11-2009.pdf. — Назва з екрану.
3. Kennisbasis IKT, 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://10voordeleraar.nl/documents/site_10voordeleraar-nl/Toetsgidsen/Kennisbasis%20ICT%202013.pdf. — Назва з екрану.
4. Mishra P. Technological Pedagogical Content Knowledge: A new framework for teacher knowledge / P.Mishra, M. J. Koehler // Teachers College Record. — 2006. — Vol. 108 (6). — P. 1017—1054.
5. Teacher's Appraisal Policy 2015/2016 [Електронний ресурс] / REAch2 Academy Trust. — Режим доступу: <http://reach2.org/about-us/how-we-work>. — Назва з екрану.
6. Wisconsin Department of Public Instruction ITLS: Overview of Information and Technology Literacy Wisconsin's Model Academic Standards for Information & Technology Literacy [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dpi.wi.gov/imt/itlstfst.html>. — Назва з екрану.

Grishin V.O., student, У317120 group

Pantelienco K.S., teacher

*Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named
after Academician V. Lazarian
(Dnipro, Ukraine)*

EFFECTIVENESS OF PERSONAL MANAGEMENT

Global structural and technological changes in production caused significant changes in the personnel role. The staff is the primary productive force in dealing with issues of competitiveness, economic growth and performance.

Evaluating the effectiveness of personnel management is based primarily on information about employees: career, their professional qualification, age-sex characteristics, medical and psychological parameters, performance and innovative activity.

There are two basic concepts underlying evaluation of personnel management. The first one of them, the effectiveness of HR is estimated based on the organic unity of management and production, but the actual contribution of personnel management in production efficiency could be detected. The second concept focuses on determining the contribution of personnel management in production efficiency.

Effectiveness of personnel management system must be determined by its contribution to achieving organizational goals. Personnel management is effective as how well companies use their personnel potential of the goals that stand before him. Thus, the real criterion of evaluation serves the end result of all collective work that seamlessly connected the results of labor and director, and performers.

Today, many domestic enterprises, unfortunately, ignore the typical personnel management; evaluate the effectiveness of HR through specially created for this performance. Such as: staff turnover, training costs and more. Development of this trend and promote common understanding of what HR professionals are away from the main activity, and virtually nothing and is not affected.

Methods for evaluation of administrative work can be divided into three groups: quantitative, qualitative and combined. Quantitative assessment methods include ballroom, coefficient, the rank

order method, the method of paired comparisons, graphical profile method "experiment" and others. In qualitative methods include: oral and written system specifications, standard method, the matrix and biographical methods, group discussion. Examples of combined methods is a method of stimulating evaluation group of workers testing.

Most distribution obtained quantitative evaluation methods of administrative work, especially the ballroom, and coefficient-coefficient point. The advantage is the objectivity, independence ratio of experts to the expert, the possibility of formalizing the results of comparison parameters, classification results and use of mathematical methods. Evaluation takes place at three different levels:

- at the level of individual employees;
- at the level of management;
- level control system.

In some European countries there were spreading so-called assessment centers managers. Activities of these centers are to identify the help of experts and based on complex tests and special exercise potential and staff management. Assessment centers can help promote managers as employees and enhance their skills.

Effective management and Development Company is largely determined by the personal and professional qualities the very head of the enterprise, the degree of awareness of the need to study it and encourage other training to meet the socio-economic environment that is constantly changing.

Грищенко Г.П., студентка 2 курсу, ЗМСП-171

Герасименко О. В., к.іст.н., доцент

*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАБУТТЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК ДІТЬМИ-СИРОТАМИ В УМОВАХ ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ

Українське суспільство переживає надскладні часи: по-перше, події на сході держави, політична, соціально-економічна криза провокують зубожінням сімей (безробіття обох або одного з батьків, жебрацтво, тривала відсутність батьків, відсутність постійного житла); по-друге, падіння моралі, пропаганда асоціальних проявів та культу насильства сприяє поширенню сімейних дисфункцій, раннього або позашлюбного материнства. Усе це в комплексі провокує подальше поширення такого явища як біологічне та соціальне сирітство.

Станом на кінець 2017 року, згідно даних Державної служби статистики України у державі нараховувалось понад 51 тис. дітей-сиріт[1, с. 17].

Державна система опіки над дітьми-сиротами в Україні структурована таким чином, що з часу свого народження до набуття повноліття діти-сироти мали можливість бути доглянутими державними закладами. Так, на сьогодні в Україні функціонує 139 інтернатних закладів різних типів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування дошкільного і шкільного віку [1, с. 19].

Незважаючи на важливості соціальних завдань, які виконує зазначена система інтернатних закладів, численні дослідження свідчать, про наявність соціопатології у дітей, які виховуються у специфічних умовах «закритого» інтернатного простору.

Діти-сироти, які виховуються в системі інтернатних закладів, відрізняються від тих, хто виховується в умовах родини, розвитком інтелекту й особистості в цілому. Групове спілкування з дорослими, постійні режимні моменти, настанови та постійний контроль з боку дорослих формують у вихованців інтернатів специфічні риси характеру, що підтверджується численними дослідженнями психологів: О.Г. Антонової-Турченко, М.П. Аралової, І.Д. Бех, Я.О. Гошовського, І.В. Дубровіної, Т.М. Землянухіної, М.І. Лисіної, М.Н. Толстих.

Так, І.В. Дубровіна відзначає, що діти-сироти, які виховуються в умовах інтернатних закладів мають низький рівень комунікативних вмінь, вони не вміють підтримувати та встановлювати соціальні контакти [7, с. 101]. Л.В. Канішевська, вивчаючи особливості розвитку дітей-сиріт в умовах інтернатних закладів, виявила їх схильність до конфліктних переживань, надмірну обережність і неприйняття нового [3, с. 24].

Досліджуючи умови життя в інтернатних закладах Ж.В. Петрович зробив висновок, що високий ступінь регламентованості життя вихованців, відсутність можливості розподіляти і використовувати часовий простір і самостійно планувати власні дії; ізольованість дітей в межах одного простору, обмеженість контактів із представниками суспільства ззовні – негативно впливає на процес соціалізації дітей-сиріт [5, с. 32].

Характеризуючи особливості дітей-сиріт, А.М. Прихожан відзначала, що у закладах інтернатного типу відбувається формування особистості з недорозвиненим механізмом активної, ініціативної та вільної поведінки, для якої характерне особливе психологічне утворення – наявність феномену «Ми», замість цілісної Я-концепції [6, с. 112].

На думку, О.С. Антонова – Турченко деякі особистісні якості, що сформувалися у дітей-сиріт за умов перебування в закладі інтернатного типу, зберігаються протягом усього життя [1, с. 27]. До таких особливостей відносять особливості внутрішньої позиції дитини-сироти: погана усвідомлення майбутньої перспективи і орієнтація на «тут і тепер», зрідненість емоцій, спрощена Я-концепція, не високий рівень домагань, не адекватне самооцінювання, несформоване ставлення до дорослих та однолітків, неусвідомленість поведінки.

Зважаючи на означені проблеми, головним завданням системи державних інтернатних закладів має стати формування життєвих навичок у дітей-сиріт, тобто їх підготовка до самостійного життя, до виконання соціальних ролей (громадянина, майбутнього фахівця, сім'янина), формування соціально прийнятної, що надасть можливість ефективно вирішувати проблеми та долати повсякденні труднощі.

Відзначимо, що набуття життєвих навичок дітьми-сиротами в умовах інтернатних закладів можливе лише за умови цілеспрямованого виховного процесу і дотримання певних педагогічних умов.

У тлумачному словнику української мови зазначається, що умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим реалізацію, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [4, с. 632]. До умов зазвичай відносять зовнішні і (або) внутрішні обставини, те, від чого що-небудь залежить. У філософському розумінні умови визначають зовнішні обставини, які детермінують виникнення певного явища, результат цілеспрямованої діяльності.

Таким чином, без наявності певних умов бажане явище виникнути не може. Оскільки ми розкриваємо зміст поняття «педагогічні умови набуття життєвих навичок дітьми-сиротами в умовах інтернатного закладу», то логічним є твердження, що мова йде про обставини, пов'язані з організацією навчально-виховного процесу в інтернатних закладах, навчально-виховним середовищем, у якому відбувається пізнавальна, навчальна і виховна діяльність дітей-сиріт, спрямована на формування у них знань, умінь і навичок, розвиток їх світогляду та ціннісних орієнтацій.

За трактовкою Л.В. Канішевської, Л.В. Кузьменко, С.О. Свириденко можна виділити такі педагогічні умови набуття життєвих навичок дітьми-сиротами в умовах інтернатних закладів:

- ознайомлення педагогів, вихователів інтернатних закладів з теорією і методикою підготовки дітей-сиріт до життєдіяльності у відкритому суспільстві;
- цілеспрямована робота з формування готовності дітей-сиріт – вихованців шкіл-інтернатів до опанування соціальних ролей: «громадянина», «сім'янина», «фахівця», оскільки без їх формування неможлива адекватна рольова поведінка дітей-сиріт у соціумі;
- сприяння професійному самовизначенню дітей-сиріт, формування готовності до сімейного життя [3, с. 25].

На нашу думку, головною педагогічною умовою набуття життєвих навичок дітьми-сиротами в умовах інтернатних закладів є їх активне залучення до соціально - культурної діяльності.

Л.П. Сохань доведено, що організація соціально-культурної діяльності дітей-сиріт позитивно впливає на розвиток їх функціональних механізмів психіки (сприйняття, уваги, мислення, пам'яті), сприяє формуванню адаптивних поведінкових реакцій, корекції акцентуацій характеру, розвитку здібностей та задатків, збагачує особистісний досвід дітей (знання, вміння, навички, звички), позитивно впливає на інтелектуальну, емоційну та вольову сфери особистості і, насамперед, сприяє формуванню соціального досвіду дітей-сиріт [8, с. 343].

«Включення» дітей-сиріт у соціально-культурну діяльність передбачає створення у інтернатних закладах розвиваючого середовища, яке максимально сприятиме розширенню соціалізації у трьох основних сферах: діяльності, спілкуванні, самопізнанні; активне використання у процесі як навчальної, так і вихованої діяльності методів соціально-педагогічного розвитку (групової дискусії, тренінгів, рольових, ділових, імітаційних ігор тощо), які здійснюють комплексний вплив на розвиток усіх сфер і властивостей особистості; залучення дітей до змістовного проведення дозвілля, соціально-корисної трудової діяльності.

Отже, підготовка дітей-сиріт до самостійного життя в умовах інтернатних закладів можлива лише за умови формування їх життєвих навичок – психосоціальних компетенцій та навичок міжособистісного спілкування, здатності до емпатії, соціальної взаємодії. Зазначений же процес можливий лише при дотриманні певних педагогічних умов і за допомогою використання спеціальних форм та методів навчально-виховної роботи.

Список використаних джерел

1. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf
2. Антонова – Турченко О.Г. Психологічні особливості розвитку особистості дитини в умовах інтернатного закладу / О.Г. Антонова – Турченко. – Київ : РНМК, 1992. – 264 с.
3. Канішевська Л.В. Підготовка учнів інтернатних закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві / Л. В. Канішевська, Л. В. Кузьменко, С. О. Свириденко та ін. – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2013. – 336 с.
4. Новый тлумачний словник української мови: у 4 т. – К.: Аконті, 1999. – Т. 2. – 910 с.
5. Петрович Ж.В. Реформування закладів для дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: передумови, реалії та перспективи (за результатами соціологічних досліджень) / Ж.В. Петрович, О.А. Калібаба. – Київ : Науковий світ, 2006. – 100 с.
6. Прихожан А.М. Возрастные особенности психического развития детей / А.М. Прихожан. – Москва: Пресса, 1982 – 256 с.
7. Психическое развитие воспитанников детского дома / Под ред. В.И. Дубровиной, А.Г. Рузской. – Москва : Педагогика, 1990. – 264 с.
8. Сохань Л.П. Формування життєвої компетентності учнів шкіл-інтернатів у контексті комплексної реабілітації : орієнтири до прогностичного експерименту / Л.П. Сохань. – Київ: Знання, 2003. – 604 с.

Гришкевич Е.В., магистр педагогічних наук, преподаватель
Белорусский государственный университет имени Максима Танка
(г. Минск, Республика Беларусь)

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ В УЧРЕЖДЕНИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ТЕХНОЛОГИИ «ПЕРВЕРНУТЫЙ КЛАСС»

XXI век является временем активного внедрения достижений технического прогресса во все сферы жизнедеятельности современного общества. Не обошли они стороной и систему образования. В настоящее время в Республике Беларусь происходят серьезные изменения всей системы образования, в том числе в сфере получения высшего образования. Среди ключевых факторов, обуславливающих необходимость реорганизации модели образования в условиях высшей школы, можно выделить процессы глобализации,

затронувши практически все аспекты нашей жизни, и информатизации образовательного пространства, связанные с современными компьютерными технологиями.

Обучающиеся избалованы изобилием всевозможных компьютерных гаджетов, поэтому им сложно воспринимать учебную информацию, получаемую традиционным способом – от преподавателя, из печатных учебных пособий. Как следствие этого, преподаватель сталкивается с такими проблемами обучения как потеря мотивации у учащихся, нежелание учиться самостоятельно, пассивность. Решение возникающих проблем требует непрерывной модернизации содержания образования и оптимизации образовательного процесса.

В настоящее время возникает острая необходимость в привлечении инновационных методов обучения, которые заставят студентов по-иному взглянуть на процесс обучения, вовлекут их в этот процесс и научат учиться. На основе инновационных информационных и педагогических технологий, методов обучения стало возможным изменить, причем радикально, роль преподавателя, сделать его не только носителем знаний, но и руководителем, инициатором самостоятельной творческой работы студента, способствуя самостоятельной выработке у студента критериев и способов ориентации, поиске рационального в информативном потоке.

Понятие «инновация» происходит от лат. *in* – «в», *novas* – «новый» и означает новшество, нововведение. Главная цель нововведений – внедрение нового, позволяющего стимулировать более эффективную работу чего-либо или кого-либо, т.е. прогресс [1].

В системе высшего образования инновации связаны с внесением изменений в цели, содержании образования, учебные планы и программы, технологии, методы, средства, профессиональную деятельность, стили деятельности (как обучаемого, так и обучающего), учебно-методическое обеспечение, систему оценки знаний.

Применение инноваций необходимо, когда традиционными способами невозможно достигнуть эффективного результата, а инновационные методы и технологии позволят максимально активизировать творческий потенциал студентов, вырастить личность, способную к субъектной жизненной позиции, развить способность к проектированию и моделированию образовательных процессов, созданию атмосферы сотрудничества в коллективе, к непрерывному самообразованию в выбранной им области, к пониманию и коррекции своих индивидуальных особенностей [5].

Одной из эффективных инновационных технологий, позволяющей активизировать процесс обучения является технология «Перевернутый класс». Принципиальное отличие данной технологии от традиционного лекционного обучения - самостоятельность и активность студентов. Технологию Flipped Classroom («перевёрнутый класс») впервые применили в обучении студентов-спортсменов Дж. Бергман (Jonathan Bergmann) и А. Сэме (Aaron Sams). Эта модель образовательного процесса включает три этапа. Сначала студенты должны самостоятельно освоить основные теоретические концепты новой темы в формате аудио- /видеолекции, с обратной связью. На следующем этапе внеаудиторной работы студентам предлагается курс с видеoinструкцией преподавателя и видео-концептуальными картами. И наконец, проводится аудиторная работа в группах с оценкой результатов в интерактивной системе опроса и тестирования [6]. По мнению практиков, трехэтапная модель смешанного обучения персонализирует учебное пространство, что дает возможность преподавателям наметить индивидуальные образовательные траектории для каждого студента [4].

В «перевернутом» обучении каждый студент из положения пассивного воспринимающего, которое доминирует в традиционной модели образования, вынужден перейти в активное состояние полноправного участника образовательного процесса. Как следствие - большая вовлеченность всех обучаемых в процесс. По мнению практиков, эта технология создаёт для студентов и преподавателей «win-win ситуацию», когда все в выигрыше. Студенты самостоятельно получают новые знания по каждой теме в режиме онлайн - прослушивая и/или просматривая лекции, презентации и другие учебные материалы, выполняя задания и тесты. Осознавая свою субъектность, они сами решают, что

из предложенного, как и когда лучше изучить; какие формы контроля выбрать, чтобы убедиться, что новая тема освоена в установленные сроки. Модель «перевернутого» обучения наиболее эффективна для студентов с разными когнитивными способностями. Медлительные вдумчивые могут регулировать скорость освоения нового материала, более реактивные получают достаточно времени для углубленного изучения интересных для них вопросов. Таким образом, персонализация (индивидуализация) обучения, на основе которой строится обучение в технологии «перевернутый класс», повышает качество обучения [3]. Задача преподавателя в этом контексте сводится к решению дилеммы между необходимостью передачи студенту определенного минимума знаний, с одной стороны, развития навыков и обучения принципам самостоятельной выработки этих знаний - с другой.

Не исключена и роль преподавателя в процессе организации процесса «перевернутого» обучения. Поскольку в этих условиях ведущим компонентом познавательной деятельности является самостоятельность студентов, необходимо создать оптимальные условия для ее эффективной реализации: мотивированность всех заданий, постановка познавательных задач, наличие четкого алгоритма действий, метода выполнения работы, определение форм отчетности, объема работы, сроков ее представления, консультационная помощь (установочные, тематические, проблемные консультации), определение вида и формы контроля, наличие критериев оценки и т.д. [2]

Результаты опроса по итогам внедрения технологии «перевернутый класс» в образовательный процесс педагогического вуза подтверждают основные преимущества использования данной технологии. Подавляющее большинство респондентов (91%) отмечают положительные аспекты ее использования, а именно: высокий уровень самостоятельности, гибкий график, возможность выполнять задания в удобное время, дистанционное изучение материала, доступность, мобильность, возможность онлайн-взаимодействия с преподавателем и другими студентами – субъектами процесса обучения, информативность, подробное объяснение, понятное толкование терминов, хорошая подача, достаточный объем для освоения новой темы, интересный, актуальный и полезный материал, обсуждение каждой темы в деталях и т.д.

Таким образом, внедрение данной технологии в процесс обучения в условиях высшей школы способствует интенсификации учебного процесса, формирует у студентов навыки самообразования, развивает важные личностные качества: активность, мобильность, адаптивность и ответственность, что является неотъемлемой составляющей профессиональной компетентности будущих специалистов.

Список использованных источников

1. Азимов, Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Борзова Т.А. Преподаватель как основное звено технологии «перевернутый класс»/ Т.А. Борзова // Высшее образование в России. 2018. Т. 27. - № 5. С. 42–49.
3. Борзова Т.А. Принципы организации СРС первого курса в технологии «перевернутый класс»/ Т.А. Борзова// Высшее образование в России. 2018. Т. 27. - № 8-9. -С. 80-88.
4. Гузанов, Б.Н. Организация самостоятельной работы студентов вуза в условиях многоуровневой модели обучения/ Б.Н. Гузанов., Н.В. Морозова.- Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2014. 158 с.
5. Игнатович, В.Г. Инновационные методы в преподавании дисциплин психолого-педагогического цикла/ В.Г. Игнатович.- Наука – образованию, производству, экономике: материалы XI Междунар. научно технич. конф. : В 4 т.;Т. 4. – Минск: БГПУ, 2017. – С.64-69.
6. Bergmann, J. Flipped Learning: Gateway to Student Engagement / J. Bergmann, A. Sams.- Moorabbin: Victoria Hawker Brownlow, 2014. 182 p.

Губіна С.І., к.п.н., старший викладач,
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(м.Вінниця, Україна)*

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Модернізація системи освіти відбувається в умовах соціально-економічних змін в суспільстві, політичному та духовному житті, які вимагають швидкої адаптації керівника закладу освіти до управління змінами соціальної і професійної дійсності, здатності самостійно й відповідально приймати рішення, зорієнтованості на успіх та постійне самовдосконалення. Саме мобільність є одним із невід'ємних показників соціальної та професійної зрілості суб'єкта і тією особистісною характеристикою, що засвідчує внутрішню готовність людини до якісних змін, перетворень.

Аналіз наукового фонду з проблеми формування професійно мобільного керівника закладу освіти засвідчує, що вона є порівняно новою, хоча у літературі вже існують основні напрямки її розгляду (філософський, соціологічний, психологічний, педагогічний). Так, у межах філософського напрямку професійна мобільність здебільшого розглядається як системно-інтегративна характеристика, що детермінує загальний фаховий розвиток і становлення професійно успішної людини (К.Попер, І.Пригожин, К.Роджерс, І.Фролов та ін.). Соціологічний контекст вивчення окресленої проблеми здебільшого пов'язаний із виокремленням різних видів мобільності (соціальна, соціально-професійна, соціокультурна, трудова, академічна тощо).

У суто педагогічному доробку науковців (Л.Горюнова, Б.Ігошев, О.Нікітіна та ін.) містяться підходи до вивчення процесу формування професійної мобільності керівників закладів освіти у процесі їхнього навчання (М.Пазюкова); в системі додаткової професійної освіти керівних ланок педагогів (Л.Амірова, Т.Большакова та ін.). Аналіз педагогічних досліджень засвідчує, що йдеться лише про постановку проблеми формування професійної мобільності вчителя, а виявлені характеристики феномена «професійна мобільність» тільки «теоретично конституйовані» (Б.Ігошев), дискусійні і потребують спеціального та всебічного вивчення.

Окреслена особистісно-професійна якість керівника закладу освіти є вирішальною з огляду на своєрідність його функціональної ролі і може бути простежена, принаймні, у трьох площинах. По-перше, саме керівник є особистістю, яка приймає рішення щодо подальшого розвитку навчального закладу. По-друге, традиційно керівник навчального закладу повинен знати більшу кількість різнопрофільних навчальних дисциплін. По-третє, неодмінними атрибутами, що пов'язані зі специфікою професійної діяльності сучасного керівника навчального закладу, є вірогідність роботи як в умовах традиційної, багатоступеневої, так і авторської, спеціалізованої школи (школа-інтернат, з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів).

Керівник навчального закладу виконує також вирішальну особистісно-професійну роль у педагогічному сприянні соціалізації учнів та студентів через мобільний і компетентний зв'язок з ними. Досвід переконує в тому, що управління педагогічним колективом, будучи різновидом соціального управління, з одного боку, передбачає організацію навчально-виховного процесу, а з другого - складну міжособистісну взаємодію, спрямовану на задоволення потреб, мотивів, цілей учасників управлінського процесу.

Здійснений нами аналіз провідних наукових підходів до проблематики мобільності дає підстави розглядати мобільність як підґрунтя ефективного реагування особистості на «виклики» сучасного суспільства, що забезпечує гнучку орієнтацію й діяльнісне реагування в динамічних соціальних і професійних умовах, готовність до змін та її реалізацію у своїй життєдіяльності.

Мобільність починається з готовності керівника закладу освіти до змін на трьох рівнях: на рівні якостей особистості (відкритість до змін, здатність до самопізнання, самокритичність, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність); на рівні характеристик діяльності (уміння прогнозувати, досягати успіхів, гнучкість, креативність); на рівні процесів професійного розвитку, самовдосконалення (чітке уявлення про свої можливості (ідеальні і реальні), уміння співвідносити реальну ситуацію на ринку праці зі своїми цілями, мобілізувати зусилля на зміну ситуації, передбачення можливих результатів (розширення компетентностей, зміна професійних орієнтацій, життєдіяльності тощо, готовність до змін).

Аналіз змістовного навантаження поняття «професійна мобільність» дозволяє розглядати його як одну із сутнісних характеристик людини, що проявляється у професійній діяльності, важливу складову професіоналізму керівника, його професіоналізації - «формування позиції, інтеграції особистісних і професійних якостей у процесі виконання обов'язків», як відображення процесу «саморозвитку людини протягом життя, в межах якого відбувається становлення специфічних видів суб'єктної активності особистості на основі розвитку й структурування сукупності професійно орієнтованих характеристик, що забезпечують реалізацію функцій пізнання, спілкування і регуляції в конкретних видах діяльності та на різних етапах професійного шляху» [3, с. 13 - 14].

У контексті окресленого підходу до сутності професійної мобільності педагога доцільним є акцентування на її поліфункціональності. По-перше, призначення професійної мобільності керівника полягає в актуалізації розвитку внутрішніх механізмів людини, передусім її готовності (до дії, вчинку, прояву активності, емоційно-вольових зусиль тощо), як системи професійно важливих компетенцій і адаптивності, що визначається сукупністю адаптивно важливих особистісних якостей. По-друге, професійна мобільність впливає на діяльність спеціаліста, спричиняє зміни у ставленні до результатів своєї праці відповідно до вимог часу, в самооцінці, активізації процесу перетворення, новому баченні себе у професії.

Слід зауважити на тому, що у площині професіоналізації фахівця професійна мобільність є «складним процесом взаємодії потреб, інтересів, стимулів..., настанов, ціннісних орієнтацій і мотивів. Наслідком цього є певний тип мобільної поведінки...» [1, с. 56] керівника. Сказане дає підстави стверджувати, що професійна мобільність - складне системне утворення, інтегративна якість особистості та діяльності керівника, що формується і виявляється в процесі професійної підготовки, перепідготовки, самовиховання та творчої самореалізації фахівця, тобто розуміється як можлива стратегія професіоналізації педагогічних кадрів у контексті стандартизації освіти. Мобільність керівника проявляється при цьому в його творчому самовираженні як цілісної особистості, як самопрезентація (учням, батькам, колегам, органам державної влади), взаємодія, співтворчість із вихованцями та соціумом у цілому (через конструктивно-створювальну, креативну діяльність у професії і житті).

Професійно мобільний керівник закладу освіти - це самоактуалізована особистість. Самоактуалізація (від лат. *actualis* - дійсний, справжній) за визначенням А.Маслоу, - прагнення людини до більш повного виявлення і розвитку своїх можливостей... Це неперервна реалізація потенційних можливостей, здатностей і талантів, як звершення своєї місії, покликання..., як безупинне прагнення до єдності, інтеграції чи внутрішньої синергії людини [4, с. 32]. Означене підґрунтя самоактуалізації можна розглядати своєрідним «пусковим механізмом», який забезпечує можливість активізації особистісного потенціалу вчителя та керівника навчального закладу, набуття ним ознак професійної мобільності [2, с. 32].

У ракурсі окресленої компоненти можна зауважити, що керівник закладу освіти, відкритий до іновачій, - особистість, котра прагне досягти успіхів у професії, кар'єрного зростання і матеріального добробуту, є професійно мобільним. При цьому акцент можна зробити на тих характеристиках професійно мобільного керівника, оволодіння якими сприяє його самоактивізації (спонукання щодо реалізації запланованого) і, власне, забезпечує успіх

у педагогічній праці: самомотивація, що базується на бажанні досягти професійного успіху («Я хочу бути успішним, ефективним, мобільним»); професійна гнучкість (уміння контролювати себе, оперативність, динамічність, зрілість педагогічної свідомості); наполегливість у досягненні цілей; самостійне вирішення нетипових проблем; орієнтованість на результат; швидкість адаптації при зміні педагогічних ситуацій; формування міжособистісних стосунків у різновіковому колективі; ініціювання розв'язання нових завдань, що підтверджує професійну придатність керівника закладу освіти, його конкурентоспроможність.

Сучасний керівник закладу освіти - це керівник, що сповідує принципи гуманності, професійності та активної життєвої позиції. Саме останній феномен, разом з потенційною та реальною готовністю до дій сприятиме повноцінному динамічному розвитку навчального закладу в цілому та усіх учасників педагогічного процесу зокрема, актуалізуючи мобільність як особистісно- професійну якість керівника-менеджера.

Список використаних джерел

1. Дьяченко М. И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: психологический аспект / Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А., Пономаренко В. А. - Минск: Университетское образование, 1985. - 206 с.
2. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление / Ю. А. Конаржевский. - М.: Центр «Пед. поиск», 2000. - 324 с.
3. Краткий словарь по социологии / [под общ. ред. Д.М.Гвиллиани, Н И.Лапина; сост. Э.М.Коржева, Н.Ф.Наумова] М.: Политиздат, 1988. - 479 с.
4. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы [пер. с англ.] / А.Маслоу - М.: Смысл, 1999. - 425 с.

Гурская С.П., к.э.н, доцент

*Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации
(г. Гомель, Республика Беларусь)*

РОЛЬ МАГИСТРАТУРЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СПЕЦИАЛИСТОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Сформированная система национальной высшей школы направлена не только на удовлетворение запросов граждан и общества на доступ к получению качественного и глубокого профессионального образования, но также ориентирована на достижение лидирующих позиций в научной и производственной сферах, закрепление международного авторитета государства.

Современная двухступенчатая система высшего образования Республики Беларусь представлена 384 специальностями I ступени высшего образования и 319 специальностями II ступени высшего образования (магистратуры), обучение по которым можно пройти в 42 государственных и 9 частных учреждениях высшего образования (далее – УВО) [2].

Обучение в магистратуре – второй ступени высшего образования – стало актуально в связи с интеграцией белорусской системы образования в международную систему и сокращением сроков обучения на образовательных программах высшего образования на I ступени с 5 до 4 лет. По опыту Европы видится очевидным, что четыре года обучения на I ступени высшего образования становится недостаточно для того, чтобы получить практико-ориентированные знания, хорошо оплачиваемую работу в будущем. В Беларуси уже, где более 90% выпускников средних школ поступают в вузы, высшее образование на I ступени все в меньшей степени является гарантией хорошего трудоустройства.

В соответствии со ст. 202 Кодекса Республики Беларусь об образовании: на II ступени высшего образования реализуются:

образовательная программа высшего образования II ступени, формирующая знания, умения и навыки научно-педагогической и научно-исследовательской работы и обеспечивающая получение степени магистра,

образовательная программа высшего образования II ступени с углубленной подготовкой специалиста, обеспечивающая получение степени магистра [1].

Образовательная программа высшего образования II ступени с углубленной подготовкой специалиста имеет следующие особенности:

- осуществляется подготовка специалистов к практической работе инновационного характера;
- реализуется практико-ориентированный подход в подготовке кадров в зависимости от особенностей и направлений развития отраслей экономики, отдельных видов экономической деятельности и организаций;
- выпускникам присваивается степень магистра по направлениям деятельности: магистр экономики, магистр управления, магистр педагогики и т.д.

Следует отметить, что подготовка в магистратуре не является в Республике Беларусь массовой. По данным Национального статистического комитета, численность магистрантов на начало 2016/2017 академического года составила 11 782 человек, что в 2,5 раза превысила численность магистрантов на начало 2010/2011 года (таблица). К 2020 году прогнозируется рост численности магистрантов на 60%.

По профилю образования наибольший удельный вес приходится на следующие направления подготовки: «Коммуникации. Право. Экономика. Управление. Экономика и организация производства» – 40,7%, «Техника и технологии» – 20,4%, «Педагогика. Профессиональное образование» – 7,2 %, в то же время меньше всего готовится магистрантов по следующим профилям: «Физическая культура. Туризм и гостеприимство» – 0,4% от общей численности магистрантов, «Здравоохранение» – 0,3% , «Социальная защита» – 0,1% [3, с.153].

Таблица

Динамика численности магистрантов в Республике Беларусь в 2010-2016 гг. (человек)

Показатели	На начало учебного года						
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Принято в магистратуру	3388	3465	4467	5199	5970	6815	7654
Численность магистрантов	4805	4955	6088	7552	8855	10227	11782
Выпущено специалистов с дипломом магистра	2545	2852	3062	3919	3761	4516	5034

Примечание – Источник [3, с.152].

Приход на белорусский рынок зарубежных компаний увеличил потребность в магистрах на рынке труда. При приеме на работу наниматели также все чаще обращают внимание на наличие диплома магистра у соискателя. По оценкам специалистов рынка труда Европы, сотрудник со степенью магистра зарабатывает на 30 % больше. По данным Financial Times, 89,9 % выпускников магистратуры имеют преимущество на рынке труда в США.

Популярность магистратуры объясняется возможностью улучшить карьерное и финансовое положение и выпускника университета, и опытного специалиста, и руководителя, которому не хватает системных знаний для эффективного управления бизнесом.

В то же время в Республике Беларусь ранее магистратура особой ценности не имела и рассматривалась только как промежуточная ступень на пути в аспирантуру. Значение магистратуры усилилось после вхождения Беларуси в 2015 году в Европейское пространство высшего образования (так называемый Болонский процесс).

Постепенно стало меняться и отношение к магистратуре, как у работодателей, так и у самих будущих магистрантов. Однако пока в действующем законодательстве специальных льгот, доплат или иных особых условий при трудоустройстве для магистров нет, но иногда отдельные преференции специально оговариваются работодателями.

Это касается и занятия руководящих должностей – законодательного преимущества сегодня у магистров тоже нет. Дипломированные специалисты и выпускники с дипломом

магистра имеют здесь равные возможности: все зависит от личностных качеств претендента. Однако как показывает опыт, многие работодатели при назначении на должность делают выбор в пользу магистров.

Современный этап социально-экономического развития многих стран характеризуется быстрыми изменениями, вызванными новыми технологиями, в том числе в информационной сфере, и глобализацией рыночных отношений. В этой связи, знания устаревают значительно быстрее, чем раньше, в эпоху массового производства. Люди и организации, как системы, должны приобретать новые компетенции для того, чтобы выдерживать жёсткую конкуренцию. Поэтому знания становятся ключевым ресурсом, а обучение – наиболее важным процессом на индивидуальном и организационном уровнях. Таким образом, продолжение обучения является объективной необходимостью.

Обучение в магистратуре подразумевает не повторение учебных дисциплин первой ступени по определенной специальности, а их углубленное изучение, аккумуляцию знаний и развитие компетенций (академических, профессиональных и социально-личностных).

Кроме того одна из основных задач практико-ориентированной магистратуры – формирование организационно-управленческих компетенций и аналитического мышления. Качественное отличие магистра – способность к самостоятельной управленческой работе: анализу, систематизации, моделированию, принятию решений, а также готовность создавать и внедрять новые идеи, позволяющие решать задачи управленческой и инновационной деятельности

Заключение. Сегодня образовательная сфера Республики Беларусь находится в процессе трансформации вслед за изменениями квалификационных требований к специалистам, которые работают в разных областях экономики в условиях информационного общества.

Становление магистратуры в Республике Беларусь связано не только со стремлением учитывать прогрессивные мировые тенденции образования, но и необходимостью решать проблемы социально-экономического развития страны путем повышения ее образовательного потенциала, поскольку в условиях жесткой международной конкуренции за обладание технологическими и интеллектуальными ресурсами, существовавшего до сих пор высшего образования становится недостаточным.

Для повышения статуса магистратуры и ее выпускников необходимо решение следующих основных проблем:

дальнейшее развитие нормативно-законодательной базы, определяющей статус магистратуры, разработка и принятие образовательных стандартов подготовки магистрантов; модификация общегосударственного классификатора специальностей и квалификаций и единого тарифно-квалификационного справочника работ и профессий. Для чего необходимо четкое определение статуса образовательного уровня магистра, а также государственного регулирования вопросов профессиональной востребованности и трудоустройства лиц, имеющих степень магистра (путем введения образовательного уровня «магистра» в качестве обязательного требования, предъявляемого к определенной категории руководящих работников и специалистов).

Список использованных источников

1. Кодекс Республики Беларусь об образовании от 13.11.2011 №243-3 (и изм. и доп.) //КонсультантПлюс: Беларусь. Технология 3000[Электронный ресурс] /ООО «ЮрСпектр», Нац.центр правовой информ. Респ. Беларусь.– Минск, 2018.
2. О направлениях развития высшего образования в Республике Беларусь (повышение качества подготовки и конкурентоспособности): решение Республиканского Совета ректоров от 09.10.2014 [Электронный ресурс] :<http://srrb.niks.by/info/post> .– Дата доступа 30.09.2018 г.
3. Образование в Республике Беларусь. Статистический сборник.– Минск: Национальный статистический комитет, 2017.– 220 с.

Гушак О.М. к.т.н., доцент,
Галик І.С., к.т.н., професор,
Семак Б.Д. д.т.н., професор
*Львівський торговельно-економічний університет
(м. Львів, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТОРГІВЛІ В ПРОЦЕСІ ЇХ НАВЧАННЯ У ВУЗАХ

Як відомо, результатом впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес вузів сфери торгівлі, як і інших галузей, є набуття випускниками цих вузів необхідних для їх практичної діяльності компетентностей. Як свідчить аналіз літературних джерел [1-6], перелік компетентностей фахівців конкретних спеціальностей та спеціалізацій, їх професійна спрямованість, ієрархічна структура їх рівнів, значимість та інші ознаки залежать від багатьох чинників. Назвемо основні з них:

- зміст стандарту вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» для ступенів вищої освіти – бакалавр і магістр;
- навчальні плани підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» бакалавра та магістра на товарознавчому факультеті Львівського торговельно-економічного університету;
- наукові праці тих авторів, в яких вони висвітлюють питання формування, обґрунтування та класифікації компетентностей фахівців економічного профілю.

Саме на аналізі цих праць представляється доцільним зупинитись більш детально. Так, наприклад, автор роботи [1] в національній рамці кваліфікацій виділяє такі чотири компетенції: знання та розуміння; застосування знань та розуміння; формування суджень; комунікація.

При цьому автор наводить опис кваліфікаційних рівнів національної рамки кваліфікацій України: знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність.

Авторами роботи [2] дано аналіз визначення та класифікацію категорії «компетенцій» багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, розкривається суть і значимість найбільш поширених і популярних компетенцій. Вони підкреслюють, що компетенції включають в себе опис основних навичок, знань, ставлень та поведінки, необхідних для ефективного здійснення в реальному житті тих чи інших завдань чи діяльності. До найважливіших компетенцій, що визначають дії, вчинки належить фахова, методична і соціальна.

Авторами даної роботи також даються різні тлумачення поняття категорії «компетенція» і «компетентність». При цьому, підкреслюється, що в останні роки більшість дослідників надають перевагу терміну «компетентність». Резюмуючи сказане, автори відзначають, що компетентнісний підхід у вищій освіті – це така організація навчального процесу, яка зосереджується на тому, що студенти в результаті навчання виконують чи вміють робити, а не на тому, чого вони мають навчитись. Таким чином, навчання на основі компетентнісного підходу формує у студентів здатність для реалізації професійної діяльності на ринку праці.

Автор роботи [3] узагальнюючи зарубіжний і вітчизняний досвід впровадження компетентнісного підходу в освіту, наводить таку думку міжнародних експертів:

- більшість науковців вважають доцільним визначати, відбирати та ґрунтовно ідентифікувати обмежений набір компетентностей, які є найважливішими, інтегрованими та ключовими;

- переважно поняття компетентності трактується як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, які застосовуються у повсякденному житті.

Автор [3] підкреслює, що компетентність це інтегральна характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, ставлення, поведінкові

реакції. До переліку компетентностей, які можуть бути використані для підготовки фахівців у вищій школі можуть бути віднесені такі базові компетентності: соціальна, загальнокультурна, інформаційна і комунікаційна, технологічна, підприємницька.

В роботі [4] дано обґрунтування поділу компетентностей на дві основні групи – загальні (ключові) та специфічні (предметні). При цьому загальні компетентності розрізняють за трьома типами: інструментальні, міжособистісні та системні. Підкреслюється, що не менш важливим застосуванням для вищої школи є розроблення стандартів (методик) оцінювання рівнів названих компетентностей як складових результатів підготовки фахівців. Підкреслюється, що при впровадженні компетентнісного підходу у навчальний процес вузів відбувається інтеграція освітньої і наукової складових у діяльності вузу. І це вважається необхідною умовою підготовки фахівців високої якості. Саме доцільність такої інтеграції освітньої і наукової діяльності підтверджується багаторічним зарубіжним досвідом.

Автори роботи [5] відзначають, що в результаті застосування у навчальному процесі вузів компетентнісного підходу їх випускники повинні набути таких компетентностей:

- комунікативних;
- загальнокультурних;
- ціннісно-сміслових;
- навчально-пізнавальних;
- інформаційних;
- соціально-діяльнісних;
- компетентностей особистого вдосконалення.

При цьому головним в процесі навчання у вузі стають: дії, операції, навички, які повинен сформувати педагог та навчити застосовувати їх в конкретних ситуаціях. Саме завдяки набутих компетентностей випускники вузів в практичній діяльності будуть здатними вирішувати існуючі професійні завдання.

Автори роботи [8] підкреслюють, що під поняттям «компетентнісний підхід» слід розуміти спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей особистості. На їх думку, компетентність людини – це спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають студенти вузів в процесі навчання. При цьому система компетентностей у вищій освіті має ієрархічну структуру, рівні якої складають ключові міжпредметні та надпредметні компетентності. Що стосується галузевих та предметних компетентностей, то вони з різним рівнем деталізації обумовлені різноманітністю галузевих об'єктів і відповідно практичної діяльності факторів різних спеціальностей і спеціалізацій.

Як відомо, для потреб торгівлі вітчизняні вузи готують фахівців різного профілю. Так, наприклад, Львівський торговельно-економічний університет для потреб кооперативної та державної торгівлі України нині готують фахівців таких спеціальностей: товарознавців непродовольчих товарів і харчових продуктів, експертів товарознавців із митної справи, фахівців із фінансів і кредиту, банківської справи, обліку та аудиту, економіки підприємства, зовнішньоекономічної діяльності, економічної кібернетики, маркетингу, експертизи товарів і послуг, готельного та ресторанного господарства, правознавства та інших. Цілком зрозуміло, що в подальшому процесі із названих спеціальностей в результаті використання компетентнісного підходу випускниками повинні бути набуті необхідні загальні та професійні компетентності, які гарантуватимуть їх успішну практичну діяльність.

Разом з тим, як показали наші дослідження [7-9], фахівцям товарознавчо-комерційного профілю, які займаються гуртовою та роздрібною торгівлею конкретних груп і видів непродовольчих товарів, в процесі їх навчання у вузах сфери торгівлі ще не гарантується набуття необхідної кількості та структури саме «товарних» компетентностей. І це цілком зрозуміло, оскільки для такого фахівця торгівлі саме компетентності з товарознавства наприклад, текстилю, одягу, взуття, холодильників, телевізорів, будівельних матеріалів та інших конкретних груп товарів, які суттєво відрізняються не тільки змістом, але й відповідними рівнями компетентностей.

Навіть фрагментальний розгляд піднятих питань дозволяє зробити однозначний висновок про безвідкладність розроблення, обґрунтованих наукових засад компетентностей фахівців різних спеціальностей сфери торгівлі і перш за все фахівців товарознавчо-комерційного профілю, які нині відіграють ключову роль в організації торгівлі не тільки непродовольчими товарами, але й харчовими продуктами.

Список використаних джерел

1. Захарченко В.М. Національна рамка кваліфікацій та освітні програми кваліфікації. – Київ, 20-21 жовтня 2015р. – 44 с.
2. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід / Антонюк Л.Л., Василькова Н.В., Ільницький Д.О., Кулага В.І. та інші. – К.: КНЕУ, 2016. – 62 с.
3. Овчарук О.В. Особливості впровадження компетентнісного підходу: досвід України та країн Європи / О.В. Овчарук // Інформаційні технології в освіті. – 2009. - №4. – С. 218-225.
4. Степко М.Ф. Запровадження компетентнісного підходу у підготовці фахівців з вищою освітою / М.Ф. Степко // Біла книга національної освіти України / За ред. В.Г. Кременя. – Київ: Міжнар. БФ «Україна-3000», 2009. – С.130-137.
5. Панфілов Ю. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи / Ю. Панфілов, Б. Фурманець // Теорія і практика управління соціальними системами». – 2017. - №3. – С.55-67.
6. Комаріст О.І. Значення компетентнісного підходу, суть компетентностей, їх ієрархія та структура/ О.І. Комаріст, Н.І. Алдакіна // Матеріали 48-ї науково-методичної конференції викладачів і аспірантів «Науково-методичні основи компетентнісного підходу до підготовки здобувачів вищої освіти». – Полтавська державна аграрна академія (15 – 16 лютого). – Полтава РВЗ ПДАА. – С.13-16.
7. Галик І.С. Компетентнісний підхід – основа професійної підготовки товарознавців у вищих навчальних закладах / І.С. Галик, Б.Д. Семак // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки. – Львів. – 2017. – Випуск 18. – С.16-21.
8. Беднарчук М.С. Технології забезпечення життєдіяльності людини / М.С. Беднарчук, І.С. Галик, Б.Д. Семак // Збірник праць міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю Української технологічної академії (1992-2017 рр.). – Київ, 2017. – С.7-16.
9. Семак Б.Д. Діагностика та експертиза компетентностей товарознавців текстилю та одягу / Б.Д. Семак, І.С. Галик, Л.Г. Ніколайчук // Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів Львівського торговельно-економічного університету «Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах Євроінтеграції» (Львів, 11-12 травня 2017). – Львів: Видавництво ЛТЕУ. – С.192-193

Даниленко О. А., к.е.н., доцент,

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
(м. Київ, Україна)*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ОКРЕМИХ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У жорстких умовах конкуренції та динамічного розвитку ринку праці професійні компетенції працівника є основою як для його власної конкурентоспроможності, так і конкурентоспроможності організації, де він працює. Первісною умовою формування професійних компетенцій у майбутніх фахівців є використання у навчальному процесі у закладах вищої освіти сучасних інноваційних методів навчання. На підставі переважаючого параметра навчання розглянемо переваги і недоліки найбільш інноваційних з відомих методів.

Останніми роками широке розповсюдження отримує так зване дистанційне навчання студентів, яке реалізується для задоволення освітніх потреб паралельно з основною діяльністю працюючого студента шляхом використання сучасних інформаційних технологій. Воно здійснюється за допомогою комплексу дистанційного навчання й полягає у самостійному теоретичному і практичному засвоєнні певного обсягу навчального матеріалу за курсом і програмою, що пропонуються за заданою інформаційною технологією.

Основою комплексу дистанційного навчання є його навчальна програма, яка визначає зміст професійної освіти і безпосередньо слугує керівництвом по навчанню. Навчальна програма складається за модульним принципом з незалежних курсів-модулів, кожен з яких дає повну уяву по певній темі. Головна перевага – доступність для будь-якого працівника і безперервний трудовий процес. Ефективність такої форми навчання залежить від особистої активності працівника, що навчається на дистанцій формі, відповідних стимулів, підтримки, у ряді випадків, - і контролю з боку керівництва, наявності кваліфікованого наставника, навчально-методичної підтримки у вигляді консультування, семінарів, експертизи знань тощо.

Таблиця 1

Переваги і недоліки окремих інноваційних методів навчання майбутніх фахівців

Параметри навчання	Опис	Переваги	Недоліки
Групове обговорення			
Теоретичні знання	Виступ викладача при активній участі студентів у формі питань та коментарів. Деколи викладач не потрібен, однак необхідний лідер.	Зручно, якщо студенти розбиті на невеликі групи. У кожного студента є можливість висловити свої ідеї, інколи можуть народитися нові ідеї.	Інколи студенти відволікаються від теми, яку обговорюють. Деякі викладачі чи лідери не вміють спрямовувати дискусію. Одна сильна особистість може домінувати над іншими.
Інсценування ситуацій			
Навички міжособистісного спілкування	Опис реалістичної ситуації та розподіл між студентами конкретних ролей.	Ефективний, якщо ситуація схожа з реальною виробничою ситуацією. Студенти бачать реакцію на свої дії, що розвиває їх впевненість у собі. Навчає, як слід чинити у реальних ситуаціях.	Студенти не актори. Деколи студенти не сприймають те, що відбувається, серйозно. Деякі ситуації неможливо інсценувати.
Ситуаційний аналіз			
Навички ухвалення рішень, навички ефективного міжособистісного спілкування	Письмовий опис реальної ситуації чи питання, з яким довелось стикнутися у конкретній організації. Студенти	Ситуації цікаві. Група активно обговорює велику кількість різних рішень, так як не має єдино можливого.	Важко обрати потрібний випадок для конкретного курсу підготовки. Необхідно вміння і студентів і викладачів, так як дискусії можуть бути скучними.
	пропонують вихід із ситуації чи приймають необхідне рішення.		
Розв'язання проблем			
Навички ухвалення рішень.	Спрощений варіант ситуаційного аналізу. Студентам надаються основні елементи завдання і вони з'ясовують у викладача інформацію, необхідну для ухвалення рішень.	Одразу отримують відзив у викладача. Розвиваються навички контролю і управління при збиранні інформації та ухваленні рішень.	Необхідний високий рівень викладацької майстерності при формулюванні відповідей.
Управлінські ігри			
Навички ухвалення рішень, відносин.	Студентам надається інформація про організацію. Їх розбивають на групи і кожна група повинна ухвалити оперативне рішення та оцінити його.	Допомагає у передачі знань та застосуванні адміністративних навичок. Допмагає оцінити та виправити поведінку студентів.	Часто важко вивчити наслідки рішень, ухвалених кожною групою. Деякі групи можуть не сприймати це серйозно. Може видатися дуже тривалим процесом.
Моделювання			
Навички ухвалення рішень, відносин.	Аналогічно до управлінських ігор, але для введення інформації та аналізу рішень	Аналогічно управлінським іграм.	Аналогічно управлінським іграм. Важко моделювати складну систему.

Переваги даної форми навчання:

– потребує менших фінансових ресурсів;

– навчання відбувається саме на тому робочому місці з використанням того обладнання, знарядь і засобів праці, які фактично використовуються для управлінської чи виробничої ситуації й на яких буде працювати працівник пізніше;

– занурення того, кого навчають, у робочу атмосферу.

Недоліки даної форми навчання:

– відсутність навичок викладання й необхідного часу у наставника, що зменшує можливість навчання у необхідному обсязі;

– застосування відрядної системи оплати праці затрудняє продуктивне навчання;

– тому, кого навчають, можуть пропонувати неправильні методи роботи, які він у подальшому буде використовувати замість правильних;

– у результаті навчання на робочому місці може утворитися великий обсяг браку та зіпсованих вихідних матеріалів;

– існує небезпека виходу з ладу виробничого обладнання, засобів і предметів праці;

– навчання відбувається паралельно до виробничих умов, тобто з'являється стрес, що зменшує здатність до навчання;

– не усі форми підготовки (особливо теоретичної) можуть бути здійснені ефективно на робочому місці.

Таким чином, переваги та недоліки окремих інноваційних методів навчання при формуванні професійних компетенцій у майбутніх фахівців свідчать про те, що їх вибір залежить від параметру, який варто розвивати, та можливостей ВНЗ, якщо мова йде про дистанційну форму навчання.

Данилова О.О., викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії
Скрипачук О.П., викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії
ВНЗ «Перший Київський медичний коледж»
(м. Київ, Україна)

РОБОТА З НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖАХ

Завданням вищої медичної освіти є підготовка компетентних спеціалістів у галузі медицини. При отриманні студентами профільної освіти на перше місце постає питання якості навчального та виховного процесу (підготовки молодших спеціалістів, закономірним наслідком якого є формування зрілого фахівця з сформованими компетентностями, що вмє застосовувати на практиці професійні знання та уміння. Реформування всіх рівнів освітньої галузі певною мірою призвело до порушення послідовності впливу освітньо-виховних програм на підростаюче покоління, результатом чого стало невміння деяких студентів якісно опановувати професійні знання. Удосконалення роботи з невстигаючими студентами є шлях підвищення якості освіти в медичних навчальних закладах, випускники яких повинні бути конкурентоспроможними на світовому ринку праці [1]. Науково-технічний прогрес призвів до порушень процесів соціалізації молоді, яка багато часу проводить у віртуальному світі та обмежує живе спілкування, ігнорує психологічні проблеми, не має бажання конструктивно вирішувати нагальні питання.

Проблема невстигаючих студентів має психолого-педагогічне коріння, що ґрунтується на соціальних проблемах в умовах переосмислення величезного потоку інформації. Причинами неуспішності студентів є комплексне поєднання багатьох чинників, а саме: незацікавленість у навчанні, незадоволення від неправильно вибраної професії, тиск батьків, недоліки шкільної базової освіти, байдужістю та пасивністю. На недостатній рівень підготовки також впливають емоційні та фізичні перевтоми студентів, низький економічний рівень сім'ї, недостатня вихованість студентів та сімейні конфлікти. Останнім часом багато

студентів мають страх виступу перед аудиторією, страх висловлювати свою думку, страх зробити помилку.

З метою подолання негативних явищ в системі медичної освіти необхідно застосовувати різноманітні методи та підходи щодо невстигаючих студентів. Навчальний компонент полягає в гармонійному співвідношенні контролю за роботою студента та самостійному опануванні теоретичних професійних знань, доброзичливій атмосфері навчання, індивідуальному підході до кожного студента, поступовому ускладненню завдань, доступністю викладання, проведенню регулярних консультацій. Сприяє зацікавленості у навчанні робота малими групами, що дає змогу проявити творчий потенціал кожного студента. Співпраця створює колектив однодумців, сприяє формуванню вміння висловлювати власну думку, відстоювати її, вести діалог [2]. Науково-пошукова робота в студентських гуртках, проведення екскурсій, конференцій, диспутів має на меті розвинути креативне та абстрактне мислення студентів, що є гарантом формування творчого ініціативного спеціаліста. Педагогічна майстерність викладача може вплинути на професійну зацікавленість молоді, підвищення позитивної самооцінки та формуванню стійких компетентностей, що є основою в покращенні якості освітніх послуг в медичній галузі.

Список використаних джерел

1. Корнілова А. Ключові кваліфікації-компетентності особистості у вищих навчальних закладах Німеччини /А. Корнілова// Шлях освіти. 2005.-№3 – С.18-22.
2. Волосовець О.П., Вітенко І.С. Зміст і форми організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах // Медична освіта.-2004.- №1.- С.5-8.

Дегтяр С.Л., студентка 2 курсу, групи МТп-71,
Алешугіна Н.О., к.е.н., доц.
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ОСВІТНЄ І ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОДОРОЖЕЙ

Туризм розглядається як форма фізичного та розумового виховання, яка реалізується через соціально-гуманітарні функції: освітню, виховну, оздоровчу, спортивну [1].

Освітня полягає у закріпленні та розширенні знань з краєзнавства та країнознавства, природознавства, топографії, історії, знайомстві з культурою та традиціями країн і народів світу.

Найбільшою мірою освітня функція туризму реалізується в освітньому його виді. Його популярність зростає з кожним роком, і все більше людей поспішають отримати освіту в одному з престижних навчальних закладів, пройти спеціалізовані курси чи стажування за кордоном, підвищити свій інтелектуальний і загальноосвітній рівень. Навчання в одному з найбільш престижних вузів світу збільшує шанси знайти гарну високооплачувану роботу.

Популярною є також традиція відправляти студентів і школярів на мовні канікули за кордон. Навіть невеликий період перебування в країні мови, що вивчається, може подарувати істотний стрибок у її освоєнні, і особливо це корисно студентам. При цьому вивчення мови можна поєднати з приємним відпочинком і масою розваг. Навчання стає задоволенням, оскільки дозволяє досягати одразу декількох цілей - і покращувати свої знання, і відпочивати, і насолоджуватися екскурсіями по країні.

Виховна функція туризму полягає у формуванні почуття колективізму, моральних та естетичних якостей. Ознайомлення з історичним минулим і сьогоденням рідного краю сприяє патріотичному вихованню. Крім того, туризм дозволяє прилучити до культурних цінностей, традицій народу. Особливо важливе виховне значення туризму полягає в організації дозвілля молоді, формуванні здорового способу життя. Туризм складає частину фізичної культури і спорту, оскільки він служить проявом здорового способу життя, розвитку, вдосконалення і збереження фізичної працездатності і всебічної підготовки.

Основними формами туризму є подорожі, екскурсії, походи, змагання. Найбільший виховний вплив здійснюється в процесі походів, оскільки вони проводяться здебільшого колективом, коли кожний залежить від решти членів колективу, в обов'язковому порядку вимагається тактовність, толерантність, уважне ставлення один до одного, коли особисті інтереси не можна ставити вище інтересів колективу. Все це сприяє формуванню таких рис характеру як відповідальність, воля, витримка, самостійність, рішучість і готовність прийти на допомогу. Успіх виховання залежить від того, наскільки глибокими були переживання і наскільки великий ступінь складності даного туристського походу [2].

Не можна нехтувати таким могутнім засобом освітнього та виховного впливу як туризм і у вищій школі. Промисловий туризм та екскурсії дозволять на практиці побачити технологію виробництва товарів та послуг; культурно-пізнавальний – глибше зрозуміти та запам'ятати фактичний матеріал з історії, краєзнавства, географії, біології, екології, літератури, культурології; подійний – прийняти участь у культурних, наукових, економічних та інших заходах, зав'язати ділові контакти з колегами та майбутніми роботодавцями. Спільні походи та поїздки, позитивні емоції, отримані в них сприяють налагодженню в колективі дружніх приятельських відносин.

Таким чином, туризм впливає на кожного подорожуючого і присвоює йому різні знання та навички. Впливає на здоров'я, спортивну підготовку, на освітній рівень туриста. Від подорожі турист отримує нові знання, емоції, обізнаність про нову країну, її звичаї, культуру та традиції.

Список використаних джерел

1. Бабарицька В. К., Малиновська О. Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: Навчальний посібник. — К.: Альтерпрес, 2004. — 288 с.
2. Виховне фзначення туризму [Електронне джерело]. – Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_24067_vihovne-znachennya-turizmu.html

Демченко О.П., к.п.н., доцент

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця, Україна)*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У багатьох країнах світу актуалізувався запит на неординарних і талановитих особистостей. Обдаровані громадяни сьогодні вважаються національною елітою, безцінним людським капіталом кожної держави і відіграють важливу роль у прогресивному розвитку цивілізації в цілому, соціально-економічному, культурному розвитку кожної нації зокрема.

Не зважаючи на це, відзначимо, що як у суспільній думці, так і серед педагогів простежуються декілька стереотипів щодо розуміння феномена обдарованості та ставлення до творчих і високо здібних особистостей.

По-перше, обдарованість часто асоціюється з високим коефіцієнтом інтелекту та успіхами в навчанні, або ж з видатними досягненнями в мистецтві. Відповідно до цього, частина наукового й педагогічного загалу є ще недостатньою обізнаною про особливості прояву спеціальних видів обдарованості, зокрема соціальної.

По-друге, на різних рівнях учені й педагоги-практики оперують статистичними даними, що кількість обдарованих дітей у віковій групі в середньому складає лише 3-5%. Вважаємо, що такі відсотки стосуються академічно й інтелектуально обдарованих особистостей. Згідно останніх психологічних і соціологічних досліджень [4], обдаровані діти складають 15-30 % від загальної популяції. В цьому випадку беруться до уваги особистості з проявами різних видів обдарованості відповідно до теорії множинного інтелекту Г.Гарднера.

По-третє, не зважаючи на те, що за міжнародними стандартами обдаровані діти є однією з категорій осіб з особливими освітніми потребами, такий статус є лише декларативним. Оскільки на практиці реалізації інклюзивної освіти вони залишаються поза увагою фахівців мультидисциплінарної команди.

По-четверте, багато педагогів вважає, що всі обдаровані діти успішні, реалізовані та безпроблемні. За даними фахівців у сфері соціальної роботи [4] до «благополучних» належать лише 5% від загальної кількості виявлених обдарованих учнів, решта знаходяться в ситуації ризику соціальної ізоляції та відчуження з боку однолітків. До того ж, вони мають низку особистісних проблем різного характеру.

Як бачимо, обдаровані діти є специфічною категорією, процес особистісного становлення яких за багатьма параметрами якісно відрізняється від умовної вікової норми і вимагає спеціальних умов, додаткових ресурсів, організації культурно-освітнього простору для їх творчої самореалізації.

З огляду на це, педагог обдарованої повинен володіти спеціальною компетентністю, яка могла б забезпечити йому ефективність організації роботи з такими особистостями. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність удосконалення системи підготовки майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю, в тому числі й вихователів закладів дошкільної освіти, переорієнтувати її на вироблення в студентів здатності шукати ресурси та забезпечувати можливості для задоволення особливих освітніх потреб різних категорій дітей, зокрема й обдарованих.

До того ж, завданням професійної педагогіки є здійснення в ЗВО підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю не просто до роботи з обдарованими дітьми в цілому. Важливою проблемою є формування компетентного фахівця, який зможе виявляти в дітей спеціальні здібності до різних видів діяльності (інтелектуальної, художньої, спортивної, технічної, соціальної тощо), ідентифікувати таких особистостей як потенційно обдарованих і створювати сприятливі умови для розвитку талантів у всіх сферах творчості.

Аналіз вищої педагогічної освіти в країнах пострадянського простору показує, що, з одного боку, в деяких з них, зокрема і в Україні, доки не вирішеним залишається протиріччя між необхідністю спеціальної підготовки вихователів до роботи з обдарованими дітьми та низьким рівнем сформованості в них необхідних якостей для здійснення цього напряму професійної діяльності. Так, потребують особливої уваги проблеми, підняті казахськими вченими (С.Арин, У.Жексенбаєвою) [1], про необхідність становлення системи підготовки та перепідготовки психолого-педагогічних кадрів для роботи з цим контингентом дітей, розробки програм для вищої педагогічної школи, введення спеціальності «педагог обдарованих дітей» тощо.

З другого боку, як позитив відмітимо, що поступово розширюється науковий дискурс в цій площині професійної педагогіки, окремі аспекти розробляються українськими (О.Антонова, О.Ветрова, В.Демченко, Г.Тригубець, В.Ушмарова, Н.Федоров та ін.), білоруськими (М.Алехнович, Я.Коломинський, Є.Панько, Т.Поздєєва, Н.Старжинська, Є.Чеснокова та ін.), латвійськими (Р.Бебре, М.Віднере, І.Жогла, Т. Коке, Ю.Стабінш, С.Тубеле та ін.), російськими (С. Маркова, Г.Тарасова, І.Ушатікова, В.Юркевич та ін.) вченими. Положення та науково-методичні пропозиції, сформульовані названими дослідниками, є вагомими в процесі вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: створення моделі педагога обдарованих дітей та визначення кола якостей, необхідних йому для роботи з розвитку обдарованості; диференційований підхід до відбору абітурієнтів і навчання студентів на основі різноваріативних програм з урахуванням їх індивідуальних особливостей; розробка нових освітніх технологій розвитку креативного фахівця.

Вивчення світового досвіду показує, що в останні десятиліття в низці розвинених держав світу (Австрії, Великобританії, Угорщині, Німеччині, Ізраїлі, Нідерландах, США, Швейцарії та ін.) формується система спеціальної підготовки вчителів, вихователів, практичних психологів до роботи з дітьми, які проявляють неординарні здібності в різних

видах діяльності, нестандартно мислять і відрізняються оригінальними способами вирішення інтелектуальних і соціальних задач. Зокрема, Європейською радою з високих здібностей (ЕСНА) були відкриті для педагогів стаціонарні міжнародні курси, діяльність яких поширюється на всю Європу. У США розроблена програма «Astor», згідно якої вчитель, що працює з обдарованими дітьми, повинен отримати спеціальну післядипломну освіту і виявляти готовність до постійного розширення компетентності в цій сфері. В Ізраїлі склався досвід спеціальної підготовки педагогів до роботи з обдарованими учнями, яка є додатковою та здійснюється вже після отримання основної педагогічної освіти.

Виходячи з цього, в нашій країні слід розробляти систему формування компетентних фахівців психолого-педагогічного профілю для розвитку дитячої обдарованості комплексно, одночасно в декількох напрямках:

➤ формування в майбутніх педагогів усіх спеціальностей відповідної компетентності щодо організації роботи з обдарованими дітьми шляхом «наукової імплементації» концепції обдарованості в зміст психолого-педагогічних дисциплін відповідно до освітньо-професійних програм; введення в межах варіативної частини навчального плану спеціальних курсів, присвячених різним аспектам роботи з обдарованими дітьми та спрямованих на розвиток необхідних якостей педагога обдарованих дітей (творчості, абстрактності, фасилітативності тощо);

➤ здійснення підготовки педагогів як майбутніх членів мультидисциплінарної команди до роботи з обдарованими особистостями в контексті формування в них інклюзивної компетентності під час вивчення відповідних навчальних дисциплін додаткової спеціалізації «Інклюзивна освіта»;

➤ введення додаткової спеціальності / спеціалізації «педагог обдарованих дітей» для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка;

➤ створення непевної системи підвищення кваліфікації фахівців, які вже мають педагогічну освіту і працюють з обдарованими дітьми, в межах післядипломної формальної та неформальної освіти, передбаченої чинним законодавством України.

Також відзначимо як важливий напрям [2] необхідність здійснення підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю, в тому числі й вихователів ЗДО, до роботи з батьками обдарованих дітей як суб'єктами інклюзивного освітнього простору.

Розробляючи особливості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в умовах культурно-освітнього простору, пояснюємо [3] її як спеціально організований процес, обумовлений особливостями такого виду обдарованості, який передбачає оволодіння студентами динамічною комбінацією інтегрованих філософських і психолого-педагогічних знань про соціальну обдарованість та її прояви, та комплексом умінь; формування гуманістичних педагогічних цінностей, особистісних і професійних якостей, що забезпечить їм здатність успішно здійснювати професійну діяльність з дітьми з проявами соціальної обдарованості.

Мета такої підготовки - створення умов для набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти відповідної компетентності, необхідної для здійснення інноваційної та творчої професійно-педагогічної діяльності з розвитку в дітей проявів соціальної обдарованості в умовах культурно-освітнього простору ЗДО, яка інтегрується з іншими загальними і професійними компетентностями.

Компетентність педагога з розвитку соціальної обдарованості дітей вважаємо інтегративним особистісним утворенням, становлення якого починається в системі вищої педагогічної освіти і триває в процесі рефлексивно орієнтованого професійного самовдосконалення.

Отже, на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти важливим напрямом є розробка системи підготовки студентів психолого-педагогічного профілю до роботи з обдарованими дітьми. Це зумовлено тим, що професійно-педагогічні знання, які набувають майбутні фахівці дошкільної освіти, не враховують специфіку виявлення ознак обдарованості та створення сприятливого середовища для розвитку творчості та здібностей

дітей, та лише імпліцитно представлені в контексті загальної підготовки. Окреслена проблема все частіше постає в полі уваги фахівців вищої школи, але ще потребує системного й комплексного вирішення на засадах компетентнісного підходу.

Список використаних джерел

1. Арын, С.М., Жексенбаева, У.Б. (2000) Система выявления, обучения поддержки одаренных детей и талантливой молодежи РК. Дарын. 2000. № 3 С. 23-24.
2. Ветрова О. Д. Структурні компоненти підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку у вищих навчальних закладах. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Глухів, 2017. Випуск 3 (35) С. 55-61.
3. Демченко, О.П. (2018) Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи.. Людинознавчі студії. Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. С.116-130.
4. Коваль, Л.Г., Зверева, І.Д., Хлебик, С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота. Навчальний посібник. К. : ІЗМН. 278 с.

Демченко Т.А., к. е. н., доцент

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ

Важливим елементом сучасного навчання у вищій школі є використання сучасних інформаційних систем і технологій. Реалії сьогодення вимагають ґрунтовних знань комп'ютерних програм в тій чи іншій галузі. Конкуренція закладів вищої освіти полягає зокрема і в тому, як саме той чи інший заклад підходить до нових методів навчання, подачі інформації студентам, закупівлі технічних і програмних засобів, які б дали змогу формувати саме практичні навички у здобутті вищої кваліфікації. Саме такі заходи сприяють конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти, які прагнуть здобути освіту, яка буде на рівні з європейською та навіть кращою.

Значимим є саме вибір майбутньої професії, як один з перших серйозних кроків, які доводиться робити випускникам, майбутнім студентам. Завершуючи навчання, лише не значна кількість випускників закладів загальної середньої освіти вже вирішила, куди піти вчитися. Відповідно, критеріями вибору у більшості виступають: престижність обраної професії, можливість у майбутньому гарно заробляти, в деяких – власна зацікавленість в здобутті саме тієї чи іншої кваліфікації. [3]

Багато хто вважає, що вибір навчання з бухгалтерський обліку і оподаткування веде до нудної роботи, так як випускники даної спеціальності мають лише одну перспективу – сидіти і вести підрахунки цифр. Проте дане судження є лише стереотипом, що не має об'єктивного підґрунтя, яке повністю спростовує сучасний підхід до навчання у закладах вищої освіти.

Відмітимо, що протягом століть професія бухгалтера була показником високих інтелектуальних здібностей, давала можливість достатньо заробляти та само реалізовуватися. До сьогоднішнього дня не змінилося нічого, окрім того, що ця професія стала більш цікавою завдяки використанню сучасних комп'ютерних програм. Саме вони сьогодні полегшують роботу як працівникам бухгалтерії, так і аудиторам, які здійснюють аудит на підприємстві.

Ведення касових та банківських операцій, облік придбання та використання товарно-матеріальних цінностей на підприємстві, облік заробітної плати, кадровий облік, податковий облік, формування фінансової звітності – всі ці ділянки автоматизуються за допомогою сучасних комп'ютерних бухгалтерських програм. Навчання у режимі роботи фахівця за робочим місцем, на якому налагоджена комп'ютерна бухгалтерська програма, надасть здобувачу вищої освіти можливість попрацювати в реальному світі бухгалтерського обліку –

з його господарськими операціями, первинними документами, бухгалтерськими проведеннями. Можливість такого пізнання навчить їх приймати швидко рішення, володіти ситуацією та використовувати графічні засоби, які входять до компонентів сучасних комп'ютерних програм, що уможливають відображення на графіку стан та наявність ресурсів підприємства, його заборгованості та цінової політики.

Процес навчання та здобуття вищої освіти повинен передусім відповідати сучасним потребам практики та веденню бізнесу, сприяти підвищенню мотивації студентів до самостійної роботи. Саме так, розвиваючи творчі підходи до вирішення поставлених завдань, в університетах України на економічних факультетах повинні навчати майбутніх фахівців з бухгалтерського обліку і оподаткування.

Важливість бухгалтерського обліку визначається його місцем та значенням як пріоритетної функції управління. Облікова інформація має визначальне значення в забезпеченні конкурентоспроможності установ, організацій, підприємств промислового та сільськогосподарського виробництва. Роль бухгалтерського обліку і оподаткування в економіці країни важко переоцінити. Крім того, сучасний етап розвитку економіки України потребує комплексних підходів до реформування таких базових складових інформаційної системи як бухгалтерський облік і оподаткування, які сприятимуть формуванню ефективної функції управління на підприємстві. Обліку належить головна роль у процесі адаптації та задоволенні потреб, спрямованих на інтенсивність виникнення попиту щодо надання своєчасної, об'єктивної та достовірної інформації зовнішнім та внутрішнім користувачам. Відповідно завжди існуватиме постійна потреба економіки держави у молодих кваліфікованих фахівцях зі знаннями сучасних інформаційних технологій, які матимуть бажання і невпинну рішучість впроваджувати нові методи та форми ведення бухгалтерського обліку і оподаткування, їх реформування та удосконалення [2].

Для студентів економічних спеціальностей доцільно проводити лекційні та практичні заняття з використанням сучасних прикладних програм.

В ході навчання з використанням сучасної комп'ютерної програми «1С: Бухгалтерський облік для України 8.2» є потреба у різноманітних практичних завданнях для здобуття професійних навичок студентів у роботі з операціями по придбанню товарно-матеріальних цінностей, нарахуванню заробітної плати, визначення собівартості продукції на виробництві та у сфері надання послуг, формування податкової і фінансової звітності [1].

Можна сказати, що процес навчання у закладах вищої освіти України передусім повинен формувати професійні навички у підготовці майбутніх фахівців з використанням сучасних інформаційних систем і технологій, вирощувати у них самостійність та творчий підхід до вирішення поставлених завдань. Цьому буде сприяти широке використання комп'ютерних програм, зокрема у підготовці фахівців з бухгалтерського обліку і оподаткування.

Список використаних джерел

1. Автоматизація економічних процесів (на прикладі програми «1С: Бухгалтерія 8.2»): Навч. пос. / О.Г. Чирва, Т.А. Демченко. – Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2016. – 200 с.
2. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних операцій: монографія/ Ю.А. Кузьмінський – К.: Кнеу, 2001. – 268 с.
3. Слатвінський М. А. Стан освітньої підготовки та її роль в економічному розвитку України / М. А. Слатвінський // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин», 16-17 травня 2013 р. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2013. – Ч.2. – С. 89–91.

Дерюжкова О.М., к.ф.-м.н., доцент
Андреев В.В., д.ф.-м.н., доцент
Максименко Н.В., д.ф.-м.н., профессор

УО «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины»
(г. Гомель, Беларусь)

ОТ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ К КОМПЬЮТЕРНОМУ ПРАКТИКУМУ

В настоящее время наблюдается постепенный переход от традиционных методов преподавания физических дисциплин к подходам, основанным на внедрении современных информационных технологий. При изучении дисциплины «Физика ядра и элементарных частиц» для решения задач удобно и практично использовать доступные системы аналитических и численных вычислений. При этом стандартное практическое занятие трансформируется, приобретая черты компьютерного практикума. Теоретическое решение задачи дополняется элементами компьютерных расчетов и графического анализа.

Основная задача занятий в виде компьютерного практикума заключается в получении и закреплении практических навыков на основе теории. Эти занятия достаточно популярны и весьма продуктивны в процессе профессиональной подготовки студентов, формирования их компетенций. Они позволяют закрепить полученные ранее знания при моделировании физической системы и анализа ее характеристик. Для выполнения задания, которое носит комплексный характер, студенты могут быть разделены на группы, занимаясь одинаковой или несколько отличающейся работой. В результате у студентов формируются и развиваются навыки коллективной деятельности, взаимной проверки и оценки, проявляются творческие способности и повышается интерес к предмету.

Рассмотрим, как реализуется данный подход на занятии, на котором решение задач ядерной физики осуществляется с помощью системы *Wolfram Mathematica* [1]. Продемонстрируем основные моменты реализации выше представленной концепции, решая и анализируя относительно простую задачу.

Например, задача вычисления плотности наиболее стабильного ядра сферической формы, используя формулу Вайцеккера для энергии связи [2] (считая массы протона и нейтрона известными) может быть дополнена анализом плотности наиболее стабильных ядер в зависимости от массового числа A . Алгоритм решения данной задачи включает формулу Вайцеккера для энергии связи:

$$E_{bin}(Z, A) = a_1 A - a_2 A^{2/3} - a_3 \frac{Z^2}{\sqrt{A}} - a_4 \frac{(A - 2Z)^2}{A} + a_5 A^{-3/4} \delta_{Z,A}, \quad (1)$$

$$\delta_{Z,A} = \begin{cases} 1, & \text{для чётно-чётных ядер} \\ 0, & \text{для ядер с нечётным } A \\ -1, & \text{для нечётно-нечётных ядер} \end{cases},$$

а также определение энергии связи атомного ядра и плотности вещества:

$$E_{bin}(Z, A) = (Z m_p + (A - Z)m_n - M_Z^A)c^2, \quad \rho = \frac{M_Z^A}{V}.$$

На рисунке 1 представлен программный модуль (первый блок), включающий основные формулы и числовые данные, которые необходимы для решения задачи.

```
(* Коэффициенты *)
MэВ := 10^6 * эВ; эВ := 1.78266181 × 10^(-36) Кг; см := 10^(-2) метр;
(* Масса протона и удельная энергия связи *)
massrules := { Mass[n] -> 939.6 * МэВ, Mass[p] -> 938.3 * МэВ };
(* Радиус ядра *)
radrules := { r_0 :> 1 * 10^-13 * см, r_N :> 0.8 * 10^-13 * см };
RadiusN[A_] := r_0 A^(1/3);
(* Объем ядра (сферы) - V *)
Vsfera[R_] := 4/3 * π * R^3;
V[A_] := Vsfera[RadiusN[A]];
(* Полуэмпирическая формула для энергии связи *)
spisokS := { a[1] -> 15.56 МэВ, s[2] -> 17.23 МэВ, a[3] -> 0.71 МэВ,
  a[4] -> 94.8 МэВ, a[5] -> 34.0 МэВ, a[6] -> 1.0 };
EnergyBinding[Z_, A_] := a[1] A - s[2] A^(2/3) - a[3] Z^2 A^(-1/3) -
  a[4] (A - 2 Z)^2 / A + a[5] A^(-3/4) f5[Z, A];
f5[Z_, A_] :=
  Piecewise[{{a[6], EvenQ[Z] && EvenQ[A]}, {0, OddQ[A]},
|кусочно-заданная фу... |чётное число? |чётное число? |нечётное число?
  {-a[6], OddQ[Z] && EvenQ[A]}}];
|нечётное ч... |чётное число?
```

Рисунок 1 – Модуль, включающий основные соотношения для решения задачи

Второй блок решает задачу нахождения атомного номера ядра, путем вычисления Z , при котором значение энергии связи максимально. При этом используются операторы аналитического вычисления производной D и аналитического решения уравнения $Solve$ на экстремум. Программный код представлен на рисунке 2.

```
(* Расчет атомного числа Z для стабильных ядер из полуэмпирической формулы *)
step1 = D[EnergyBinding[Z, A], Z]; StabilityZ = Solve[step1 == 0, Z][[1]];
|дифференцировать |решить уравнения
Zst = Round[Z /. StabilityZ /. spisokS // Simplify];
|округлить |упростить
(* Уравнение для энергии связи ядра *)
eq1 = Mass[p] * Zst + Mass[n] * (A - Zst) - MassNuclear - EnergyBinding[Zst, A];
(* Получение массы ядра из уравнения eq1 *)
M[A_] = MassNuclear /. Solve[eq1 == 0, MassNuclear][[1]];
|решить уравнения
(* Плотность ядра ρ[Z, A] *)
ρ[A_] := M[A] / V[A] // Simplify;
|упростить
pro[A_] := ρ[A] * метр^3 / Кг / 10^17 /. radrules /. massrules /. spisokS // Simplify;
|упростить
ListLinePlot[Table[N[pro[An]], {An, 1, 50}], AxesLabel -> {"A", "ρ, 10^17 * Кг / метр^3"}]
|табл... |численное приближение |обозначения на осях
```

Рисунок 2 – Программный модуль для решения задачи и вывода результатов

Использование таких операторов в *Wolfram Mathematica* не требует специальных навыков программирования, поэтому подготовка студента в этом направлении осуществляется достаточно быстро. За счет того, что рутинные и громоздкие вычисления *Wolfram Mathematica* делает за малые промежутки времени, то нет необходимости использовать дополнительные временные затраты на таких занятиях.

Данная программа позволяет не только вычислить плотность наиболее стабильных атомных ядер, но и провести графический анализ зависимости плотности от массового числа (исследовательская компонента занятия). Результаты моделирования представлены на рисунках 3 и 4.

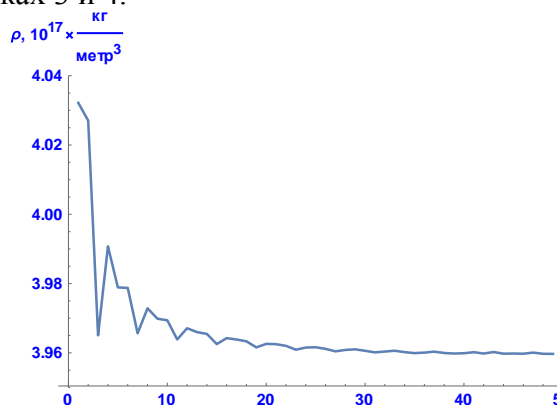

Рисунок 3 – График зависимости плотности ядра от числа нуклонов для наиболее стабильных ядер

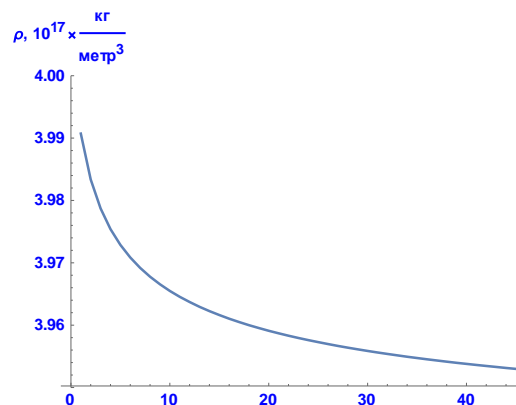

Рисунок 4 – График зависимости плотности ядра от числа нуклонов для наиболее стабильных ядер для случая, когда слагаемые с a_4 и a_5 формулы (1) отсутствуют

Из рисунка 3 видно, что имеется скачкообразное поведение плотности ядра в зависимости от массового числа (числа нуклонов). Рисунок 4, на котором отсутствуют вклады от энергии симметрии и энергии спаривания (слагаемые с a_4 и a_5), дает возможность сделать вывод, что скачкообразное поведение обусловлено именно этими эффектами.

Аналогично можно проанализировать влияние на исследуемую величину и других слагаемых формулы (1).

Таким образом, использование системы *Wolfram Mathematica* и ей подобных (*Maple* и др.) позволяет студентам оперативно и в наглядной форме установить закономерности изучаемых процессов физики ядра, оценить масштабы явлений микромира. В результате занятия с элементами компьютерного практикума ведет к углублению проблемно-исследовательской подготовки студентов-физиков, активизации их самостоятельной работы для будущей научной и производственной деятельности.

Список использованных источников

1. Wolfram, S. The Mathematica book/ S. Wolfram. – Addison-Wesley, 1999. – 359 pp.
2. Сивухин Д.В. Атомная и ядерная физика: Учебное пособие для вузов: В 2-х частях. Часть 2. Ядерная физика. – М: Наука, 1989. – 416 с.

Дитюк Ю. О., студентка 2 курсу групи МСЗп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - Філіпович В.М., к. психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ПРИЙОМНА СІМ'Я ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Найбільшою цінністю кожної країни, кожної нації є діти – її майбутнє. Кожній дитині потрібно надати можливість повністю реалізувати свій потенціал. Тільки сім'я здатна задовільнити вітальні потреби дитини, створювати гармонійний психологічний клімат,

надавати можливість відчувати захищеність і створювати пошукову атмосферу для розвитку та дорослішання дитини. Якщо ж не існує можливості для дитини виховуватись в рідній сім'ї, найкраща альтернатива - прийомна сім'я.

Прийомні сім'ї як форма державного виховання має глибокі історичні корені в Україні. Динамічний розвиток прийомних сімей в Україні. – багатоструктурний, поступовий процес, який потребує відповідного науково-методичного забезпечення. Необхідне подальше вдосконалення технології створення прийомних сімей: від процесу пошуку потенційних прийомних батьків до прийняття рішення про передачу дитини прийомним батькам.

Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що проблеми соціального сирітства вивчали науковці: О.Балакірева, Л.Волинець, О.Коваленко, Б.Кобзарь, Н.Комарова, І.Пеша, О. Яременко та ін.; педагогічні аспекти функціонування сімейних форм опіки дітей - сиріт досліджувались вченими Т.Алексєнко, О.Безпалько, З.Дорогонько, І.Зверєвою, А.Капською, І.Плугатор, І.Пешею, І. Ченбай та ін.; психологічні основи сімейних форм опіки дітей-сиріт вивчали Г.Бевз, Т.Говорун, Е.Шумейко та ін.

Опіка, усиновлення, та піклування над дітьми – перевірені часом форми сімейного виховання дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, тоді як альтернативні форми – прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу є новацією сімейного законодавства України.

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» «прийомна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1-го до 4-х дітей на виховання та спільне проживання». Функціонування прийомних сімей регулюється Положенням про прийомну сім'ю, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України (2002 р.).

Мета створення прийомної сім'ї це створення сприятливих умов для життя та розвитку дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Прийомні діти влаштовуються в сім'ю до досягнення вісімнадцятирічного віку або до закінчення навчання професійно - технічних чи вищих навчальних закладів, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку.

Статус дитини, позбавленої батьківського піклування, надається дітям:

- Мати і батько яких позбавлені батьківських прав, що підтверджується рішенням суду;
- Які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав, що в свою чергу підтверджується рішенням суду;
- Мати і батько яких визнані безвісно відсутніми, що підтверджується рішенням суду;
- Мати і батько яких оголошені судом померлими, що підтверджується свідоцтвом про смерть, виданим органами реєстрації актів цивільного стану;
- Мати і батько яких визнані недієздатними, що підтверджується рішенням суду;
- Мати і батько яких відбувають покарання в місцях позбавлення волі, що підтверджується вироком суду;
- Мати і батько яких перебувають під вартою на час слідства, що підтверджується постановою суду;
- Мати і батько яких знаходяться у розшуку органами внутрішніх справ, пов'язаному з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, що підтверджується ухвалою суду або довідкою органів внутрішніх справ про розшук батьків та відсутність відомостей про їх місцезнаходження;
- Якщо батько і мати дитини мають тривалу хворобу, яка не дозволяє виконувати свої батьківські обов'язки, згідно висновка медико-соціальної експертної комісії, виданого у встановленому порядку;
- Підкинутим дітям, батько й мати яких невідомі, покинутим в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яких відмовилися забрати з цих закладів батьки, інші родичі, про що складено акт за затвердженою формою.

Під час перебування дитини у прийомній сім'ї держава виконує функції піклувальника в особі соціального працівника і працівника органів опіки.

Держава виконує неабияку роль: вона фінансує, контролює утримання і виховання дитини у прийомній сім'ї, надає допомогу у розвитку та соціалізації та організовує соціальний супровід прийомної сім'ї та дитини.

Проживання в прийомній сім'ї є хорошою альтернативою для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки дає можливість пройти процес соціалізації у нормальних сімейних умовах.

Існує влучна класифікація прийомних сімей за трьома ознаками:

1) За віком дитини, яку взяли на виховання:

- раннього віку (до 3-х років);
- дошкільного віку (від 3 до 7 років);
- молодшого шкільного віку (від 7 до 12 років);
- старшого шкільного віку (від 11 до 18 років).

2) За терміном проживання в прийомній родині виділяють:

- прийомні сім'ї невідкладного влаштування (дитина влаштовується у прийомну сім'ю за наявності надзвичайних обставин. Наприклад, коли їй загрожує небезпека (насилля в сім'ї));

- прийомна сім'я тимчасового влаштування (дитина влаштовується на незначний термін у разі відпустки батьків або у випадку важкої хвороби батьків, опікунів чи піклувальників до повернення їх працездатності);

- довготривалого перебування (дитина влаштовується у прийомну сім'ю до досягнення нею повноліття);

- перехідного поселення (досвідчена прийомна сім'я бере на виховання дитину на період її адаптації у випадку смерті батьків і пошуку прийомної сім'ї довготривалого перебування).

3) За ознакою складності випадку (наявність хвороби) прийомні сім'ї спеціалізуються на вихованні дітей:

- з особливими потребами;
- важкохворих;
- ВІЛ - інфікованих;
- які мають хімічні залежності;
- випускників інтернатних закладів;
- дітей разом з їхніми неповнолітніми матерями;
- готовність сім'ї до змін, що пов'язані з появою дитини. [1, с.26-27]

Люди, які вирішили взяти на виховання та спільне проживання дитину-сироту або дитину позбавлену батьківського піклування повинні пам'ятати, що дитина перебуваючи в родині повинна не лише здобути емоційну стабільність, знання про моральні правила, а й зрозуміти та усвідомити інші аспекти суспільного життя, отже функції сім'ї можуть бути як соціальні (щодо запитів соціуму) так і індивідуальні (стосовно задоволення потреб особистості). [2, с. 65-69].

Сім'я та батьківський дім стають гарантами стабільності і надійності у світі, повному щоденних змін. Сім'ї належить пріоритетне місце в процесі формування і розвитку особистості від самого її народження. Сім'я це перший вчитель, який передає знання, традиції, формує цінності і навички.

О. Сахаров відмічав, що «протягом періоду становлення свідомості, волі та характеру, саме сім'ї належить у процесі виховання основна, провідна роль» [1, с.11].

Прийомній родині доцільно вести більш відкритий спосіб життя, мати більший внутрішньо-сімейний запас стресостійкості та показників здорового функціонування, дещо по-іншому формувати взаємовідносини в родині та планувати проведення свого вільного часу тощо [3, с. 25].

Г.Бевз виділила ситуації, коли функціонування сімейної системи можуть викликати порушення:

- функціональна цінність члена родини по-різному трактується її членами;

-функція виконується спотворено чи частково;
-ігнорується поведінка одного із членів сім'ї;
-функція нав'язується члену сім'ї і не відповідає його індивідуальним або віковим особливостям;

-зміни в ситуації зумовлені необхідністю різкого перетворення сімейного життя: переїзд, зміна виду діяльності та ін.;

-розуміння внутрішньосімейних функцій вступає в протиріччя з їхніми загально соціальним тлумаченням, релігією, територіально діючими традиціями та ін. [4, с. 30-31].

Сім'я може протидіяти своїм труднощам як еволюційним (що переводить сім'ю на новий етап розвитку), так і стратегічним способом (що утримує сім'ю на межі її попереднього досягнення). Це проявляється через надмірне включення сімейних міфів, посилення або послаблення правил та традицій; формування у членів сім'ї різних залежностей (психічна, алкогольна, наркотична) та сімейних «хвороб», посилення жорстокості в розподілі сімейних ролей та включення в сімейне життя родичів; створення сімейних таємниць та коаліцій тощо [5, с. 27]. В різних ситуаціях, залежно від ставлення до них членів родини, будуть обиратися ті чи інші засоби вирішення та шляхи задоволення потреб членів сім'ї.

Отже, виконання прийомною родиною замісної опіки над дитиною розширює соціальну сторону її функціонування, виступає підвищенням вимоги до її внутрішньосімейного життя про це слід пам'ятати людям, які прагнуть взяти на виховання та спільне проживання дитину-сироту чи дитину позбавлену батьківського піклування.

Список використаних джерел

- 1.Бевз Г.М. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). – К.: Главник, 2006. – 112 с.
- 2.Бевз Г.М., Пеша І.В. Дитина в прийомній сім'ї: нотатки психолога. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, Агентство «Україна», 2001. – 101 с.
- 3.Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. – К.: Логос, 2003. – 134 с.
- 4.Виноградова-Бондаренко В.С. Виховання безпритульних дітей в Україні 20-х років ХХ століття: Дис. канд. пед. Наук: 13.00.01 – К., 2001. – 221 с.
- 5.Волинець Л.С., Говорун Т.В., Пеша І.В., Бевз Г.М., Юрченко В.І. як навчитися поважати себе та інших. Поради психолога: Випускнику школи-інтернату для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування / Український ін-т соціальних досліджень. – К., 2000. – 79 с.

Долгопол О.О., к.пед.н.

*Харківська медична академія післядипломної освіти
(м. Харків, Україна)*

МЕТОД CASE-STUDY В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ВМНЗ

Метод конкретних ситуацій, як часто називають метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, ґрунтується на навчанні шляхом рішення конкретних задач – ситуацій, що є важливо як для слухачів закладів післядипломної медичної освіти, так і для викладачів. При використанні зазначеного методу слухачі отримують безцінний практичний досвід у розв'язанні конкретних складних випадків професійного характеру, а викладачі, з одного боку, задовольняють цим самим освітні потреби слухачів, спонукаючи їх до активного навчання, з іншого боку – самі набувають досвіду через обговорення конкретних проблем зі слухачами-практиками.

Цей неігровий імітаційний активний метод навчання дозволяє слухачам застосувати теоретичні знання до вирішення практичних задач. Під час навчання на циклах підвищення кваліфікації з педагогіки викладачі активно використовують різноманітні види case-study: *ситуацію-проблему* – опис реальної проблемної ситуації, з якої слухачам пропонують знайти вихід або обґрунтувати неможливість її вирішення; *ситуацію-оцінку* – опис проблеми, вихід із якої уже було знайдено, з метою надання слухачами мотивованого висновку щодо цієї

конкретної ситуації; *ситуацію-ілюстрацію* – опис ситуації та причини її виникнення, а також процедури її рішення з метою з'ясування ставлення до ситуації в цілому, проведення аналізу її рішення, формулювання питань, висловлення згоди-незгоди; *ситуацію-застереження*, опис застосування вже прийнятих рішень, у зв'язку з чим ситуація має тренувальний характер, слугує ілюстрацією до певної теми, при цьому завдання слухачів – проаналізувати ситуацію, рішення, застосувавши набуті теоретичні знання [2].

Післядипломна підготовка викладачів без педагогічної освіти має на меті не лише надання теоретичних знань у галузі педагогіки, а й набуття та удосконалення слухачами практичних умінь вчити інноваційно, із застосуванням нових методів і технологій навчання. Використання на заняттях з педагогіки кейс-методу дозволяє слухачам навчитися виявляти, відбирати та вирішувати проблеми, пов'язані з дидактичними та психологічними аспектами навчання, аналізувати та синтезувати інформацію та аргументи, працювати з гіпотезами та висновками, оцінювати альтернативи, приймати рішення, розуміння колег, працювати в групі тощо. Принципи проблемного навчання, удосконалення навиків роботи в команді, комунікації, презентації, розвиток аналітичного мислення – це не тільки переваги кейс-методу, а й запити суспільства на підготовку конкурентоздатного фахівця, проголошені на законодавчому рівні в стандартах освіти [1].

Кейс-метод активно впроваджується в аудиторні заняття та позааудиторну самостійну роботу, навчально-дослідницьку діяльність слухачів. Саме він дає можливість передбачити ті проблемні ситуації, які можуть виникнути в професійній діяльності лікаря-викладача, обговорити їх, виробити стратегію поведінки, спрогнозувати результати тощо. Окрім того, що застосування методу збагачує дидактичний арсенал викладача, він дає змогу створити атмосферу дружньої співпраці зі слухачами, змістити викладача з ролі «проповідника» на роль «організатора» обговорення, консультанта або експерта, що є також актуально при зміщенні полюсів у навчанні в площину суб'єкт-суб'єктних відносин у системі «викладач-слухач». Слухачі мають змогу як «всотувати» готові досягнення педагогічної науки та досвіду, так і поділитися власним баченням розв'язання порушеної проблеми. У результаті вирішення кейсу маємо індивідуальний неповторний творчий продукт.

Застосування кейс-методу під час навчання викладачів ВМНЗ на курсах з педагогіки надає змогу подальшого його використання під час підготовки лікарів.

Список використаних джерел

1. Гречановська О.В., Манглієва Т.Н. Сутність та використання кейс-методу в навчально-виховному процесі вищої школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all.../all.../1594>
2. Шевченко О. П. Навчальний потенціал кейс-методу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/315/84/>

Дорошенко Я.В., студентки гр. ЗМСРп-171
Науковий керівник – **Акименко Ю.Ф.**, к.психол. н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Останнім часом у суспільній свідомості все більше зростає увага до дітей, які перебувають в закладах інтернатного типу. І це не дивно, адже не дивлячись на вдосконалення системи соціального захисту населення, покращення матеріального рівня життя та інших аспектів, все ж зростає кількість дітей, які у зв'язку з різноманітними проблемами (неблагополучні, неповні, малозабезпечені сім'ї та інші) не мають змоги жити, зростати, виховуватись і набувати певного соціального досвіду в сім'ї.

Також останнім часом виникла необхідність наявності такого спеціаліста, як соціальний педагог у виховних установах, зокрема в закладах інтернатного типу. Тому що, саме соціальний педагог, як фахівець, може допомогти дитині вихованцеві інтернатного закладу, вийти на кращий рівень психологічного та особистісного розвитку, допоможе у реінтеграції на всіх її рівнях, подолати певні проблеми, досягти успіхів у засвоєнні норм життя, вміти до них пристосуватися тощо. У суперечливих умовах розвитку України найбільш незахищеними виявилися діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, вихованці дитячих будинків та шкіл-інтернатів різного типу.

Соціальний педагог контролює наявність необхідних документів для отримання випускником закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (загальноосвітньої школи-інтернату), житла відповідно чинного законодавства. За їх відсутності він повинен вжити всіх заходів для оформлення чи дооформлення перерахованого нижче:

- розпорядження голови адміністрації району про направлення дитини до закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- довідки про реєстрацію дитини за місцем проживання до її влаштування у заклад;
- акта первинного обстеження житлово-побутових умов житла на момент влаштування дитини;
- довідки про закріплення житлової площі за неповнолітнім (якщо така є чи закріплення відображено у розпорядженні голови адміністрації району, а якщо житло не було своєчасно закріплено, то поновити документи про реєстрацію матері і батька за місцем проживання на момент народження дитини).

Арт-терапія є найбільш давньою та природною формою корекції емоційного стану, якою можна користуватись для зняття накопиченої психічної напруги, для того, щоб заспокоїтись чи просто зосередитись. Творчість дитини реалізована у процесі арт-терапії, дає можливість висловити та відтворити внутрішні почуття, переживання, сумніви, конфлікти та сподівання, у символічній формі переживши ще раз важливі події, адже спонтанна образотворча діяльність здатна виражати неусвідомлюваний зміст психічного життя. Цей вид терапії дає можливість виразити агресивні почуття в соціально прийнятній формі. Мистецтво є безпечним способом зняття напруження. Наприклад, для дітей малювання може стати єдиним способом виразити злість на батьків, учителів, кривдників. Руками приховуючи в собі образу і злість, пригнічуючи і не визнаючи ці почуття, вони нарешті можуть дозволити собі вилити їх на папері.

Ось деякі види та техніки арт-терапії, які можуть бути використані під час роботи з дітьми.

Малювання – одна з основних технік арт-терапії. Малювати можна чим завгодно, але слід пам'ятати, що нервовій людині краще використовувати крейду, тому що акварель, яка розтікається, може спровокувати тривогу. Крейду легше контролювати, і людина переносить це відчуття на життя. А якщо людина закомплексована, то краще малювати аквареллю – це допоможе їй відчувати себе розкутою.

Колаж робиться з газетних і журнальних вирізок, природних матеріалів, фотографій, кольорового паперу. При виготовленні колажу не виникає напруги, пов'язаної з відсутністю художніх здібностей, саме тому він дозволяє кожному одержати успішний результат.

Бібліотерапія. Вибір книг, орієнтованих на коло проблем певної особи чи групи. Після прочитання відбувається спільний аналіз змісту.

Для ліплення використовуються пластилін, глина, тісто. Учасники групи можуть виліпити свій страх, подивитись і поламати, а потім створити протилежний стан – радості, щастя.

Грунтуючись на принципах і змісті взаємодії «соціальний педагог - підліток» при вирішенні актуальних проблем, необхідно розглянути методи, які входять у групу соціально-педагогічної взаємодії. У науковій педагогіці існують різні класифікаційні схеми. Найбільш

поширеною є схема, запропонована Н.Е. Щурковою. Вона включає наступні групи методів, за допомогою яких:

- виявляється вплив на свідомість дітей, формуються їх погляди (уявлення, поняття), здійснюється оперативний обмін інформацією між членами соціально-педагогічної системи;
- виявляється вплив на поведінку дітей, організується їх діяльність, стимулюються позитивні мотиви участі в ній;
- виявляється допомога в самоаналізі і самооцінці дітей [6].

Методи соціально-педагогічної взаємодії. Якщо основою для класифікації методів соціально-педагогічної роботи взяти характеристику способів впливу на стан і поведінку особистості або соціальної спільноти, то можна виділити три основні їх групи:

- соціально-економічні;
- організаційно-розпорядчі;
- психолого-педагогічні.

Група соціально-економічних методів поєднує всі ті способи, за допомогою яких фахівці соціальної сфери впливають на матеріальні і моральні, національні, сімейні та інші інтереси і потреби родини та дітей. Методи впливу на соціальні і економічні потреби та інтереси використовуються у формі натуральної і грошової допомоги, встановленні пільг і одноразових допомог та компенсацій, патронажу і побутового обслуговування, морального заохочення і санкцій тощо.

Група організаційно-розпорядчих методів головним чином орієнтована на такі мотиви поведінки людей, як усвідомлена необхідність суспільної і трудової дисципліни, почуття обов'язку і відповідальності. Їх характерною рисою є прямий характер впливу, оскільки вони, насамперед, опираються на регламентуючі нормативно правові акти.

Вивчення теоретичних джерел з проблеми соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та з дітьми, що залишилися без піклування одного або обох батьків, дали змогу сформулювати такі висновки, що «дитина-сирота» – особа, у віці до 18 років, в якій померли чи загинули батьки.

Така категорія дітей знаходиться в дуже уразливому положенні по відношенню до дітей з сімей. Діти, що залишилися без піклування батьків, мають проблеми в адаптації, соціалізації, інтеграції в суспільство, вони стикаються з психологічними, матеріальними і іншими проблемами, такими, що заважають їм розвиватися в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини (Конвенція ратифікована Постановою ВР №789-ХІІ (789-12) від 27 лютого 1991 р.). – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану.
2. Морозова, С. Правові основи діяльності органів опіки та піклування / Стелла Морозова // Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – Вип. 25. – С. 333-337.
3. Закон України Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану.
4. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: закон України 13 січня 2005 р. № 2342-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 147.
5. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: закон України від 21 червня 2001 р. № 2558 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 213.

Дюрба Д. В., к. філол. н.

*Харківський національний медичний університет
(м. Харків, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Задача будь-якого вищого навчального закладу сучасного світу – формування висококваліфікованого фахівця, здатного конкурувати на ринку праці. Це очевидно та актуально для фахівців усіх спеціальностей України, проте, на нашу думку, передусім у

зв'язку із медичною реформою, особливо важливим є формування конкурентоспроможного всебічно розвиненого фахівця у галузі медицини. Для виконання цієї задачі педагогічними працівниками вищих медичних навчальних закладів застосовуються різні системи викладання, численні методики та педагогічні технології, спрямовані насамперед на індивідуалізацію навчального процесу та орієнтацію на можливості й особливості академічних груп студентів та кожного студента окремо.

Одним із найважливіших видів робіт для розвитку всебічно розвиненої особистості під час навчального процесу в медичному вищому навчальному закладі є позааудиторна робота. Поняття позааудиторної роботи широке і багатовимірне, на сьогоднішній день у педагогіці є декілька визначень цього поняття. Зупинимось на одному із них: позааудиторна робота – це «спеціально організовані й цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення та розширення знань, отриманих в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок» [3].

До того ж, дослідники характеризують позааудиторну роботу студентів за формою, видами, структурою, змістом, метою, об'ємом, необхідністю (чи відсутністю необхідності) контролю викладача тощо [4]. Варто також зауважити, що у позааудиторній роботі важливим є той факт, що студенти мають бути зацікавлені у такому виді навчальної діяльності, а також долучатися до нього добровільно.

Позааудиторна робота є зручним та ефективним способом організувати особистісно-орієнтоване навчання студентів вищого медичного навчального закладу, методики, спрямовані на розвиток творчого потенціалу особистостей, а також ті види навчання, для яких необхідно залучати інноваційні технології.

Розглянемо декілька видів позааудиторної роботи, що використовуються під час викладання на кафедрі латинської мови та медичної термінології Харківського національного медичного університету. Умовно ці види робіт можна класифікувати за такими напрямками: організаційно-навчальна, наукова та виховна робота. До організаційно-навчальної позааудиторної роботи входить розробка та супровід інноваційних форм навчання, контроль дистанційної роботи студентів та її систематизація, робота зі статистикою залучення студентів до таких форм та результатами їхньої навчальної діяльності, підготовка завдань для олімпіад і конкурсів. Наприклад, викладачі кафедри використовують онлайн платформу quizlet, що дає можливість створювати навчальні модулі з лексикою, зображеннями та діаграмами, а також – слідкувати за статистикою опанування тем навчальними класами чи окремими студентами. До наукової позааудиторної роботи належить проведення засідань студентського наукового товариства, циклів наукових семінарів, присвячених ознайомленню студентів перших курсів із основами наукової культури та етики, участь у наукових конференціях, що проводяться на базі університету та поза ним, контроль та підтримка науково-дослідної роботи студентів. До виховної позааудиторної роботи ми відносимо організацію відвідування культурних подій, що сприяють естетичному та національно-патріотичному вихованню майбутніх лікарів (виставки, екскурсії містами та музеями України, перегляд кінофільмів, походи до театрів тощо).

Усі види позааудиторної роботи студентів заохочуються або додатковими балами з дисципліни на кафедрі латинської мови та медичної термінології, або балами, що додаються до особистого рейтингу студента.

Отож, на прикладі викладання дисципліни «латинська мова та медична термінологія», можна побачити, що позааудиторна робота поглиблює засвоєння знань з теорії (наукова робота) та практики (робота з онлайн платформою quizlet) дисципліни, допомагає у розробці міждисциплінарних зв'язків (засідання студентського наукового товариства) та усвідомленні важливості всебічного розвитку сучасної людини, урізноманітнює процес навчання, робить його доступним для кожного. Практика показує, що різні напрямки позааудиторної роботи стимулюють ініціативність студентів, розвивають їхню відповідальність і цілеспрямованість,

мотивують їх не зупинятися на досягнутому й опановувати нові знання, уміння та навички, що і є головною вимогою до сучасного фахівця.

Список використаних джерел:

1. Децюк Т.М., Дударенко А.А. (2018) Форми та методи позааудиторної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Молодий вчений. Випуск 3. Педагогічні науки. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3/19.pdf>
2. Євсюков О. Ф. (2014) Позааудиторна робота у розвитку творчої самостійності магістрантів. Практика організації педагогічного процесу. Частина 2.
3. Педагогічний словник за ред. М.Д. Ярмаченка (2001). – С. 167.
4. Уйсімбаєва Н.В. (2015) Зміст, структура та особливості організації позааудиторної роботи майбутнього вчителя як складова його особистісного самовдосконалення. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (36). URL: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/uisimbaeva_n._v._the_content_structure_and_organization_of_extracurricular_work_of_the_future_teacher_as_a_part_of_his_personal_improvement.pdf

Ермакова Т.А., к.э.н., доцент,
*Филиал учреждения образования
«Белорусский государственный технологический университет»
«Бобруйский государственный лесотехнический колледж»
(г. Бобруйск, Беларусь)*

ВРМ-КОНЦЕПЦИЯ В УЧЕБНЫХ ПЛАНАХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Концепция ВРМ является одним из современных подходов в менеджменте, который широко применяет современные информационные технологии для своей реализации. ВРМ-концепция рассматривает бизнес-процессы как особые ресурсы предприятия, непрерывно адаптируемые к постоянным изменениям, и полагается на такие принципы, как понятность и прозрачность бизнес-процессов в организации. Средством реализации данных принципов является моделирование с использованием формальных нотаций, программное обеспечение моделирования, симуляции, мониторинга и анализа бизнес-процессов, а также возможность динамического перестроения моделей бизнес-процессов силами участников и средствами программных систем [1].

Несмотря на то, что внедрение ВРМ-решений на предприятиях дает руководству предприятия широкие возможности по оптимизации управления и принятию оперативных управленческих решений, в учебных планах экономических специальностей принципы и инструменты ВРМ практически не представлены.

В соответствии со стандартом высшего образования первой ступени для специальности 1-25 01 07 «Экономика и управление на предприятии» [2] изучение концепции процессного управления организацией возможно в рамках дисциплины «Менеджмент» (тема «Инжиниринг и реинжиниринг бизнес-процессов»). Ясно, что в рамках одной темы невозможно осветить все стороны такой многоплановой концепции как ВРМ. Да и не всегда преподаватели такой классической дисциплины, как менеджмент, в состоянии это сделать.

Конечно, речь не идет о специальности 1-25 01 12 «Экономическая информатика» [3], поскольку использованию разных видов информационных технологий и систем при подготовке экономистов-информатиков уделяется большое внимание. Информационные системы изучаются в рамках лабораторных практикумов, в частности, в открытых для этих целей фирменных лабораторий (SAP, 1C, Oracle и др.)

Следует отметить, что вузы по-разному наполняют учебные планы по дисциплине «Менеджмент». Например, в соответствии с типовой учебной программой по учебной дисциплине «Менеджмент» для специальности 1-25 01 07 «Экономика и управление на предприятии» (утверждена заместителем министра образования Богущем В.А. 20.06.2015 г. №ТД-Е.607/тип.), разработчиком которой является БГЭУ, выделяются 2 темы, которые могут быть наполнены интересными вопросами, связанными с ВРМ-концепцией (тема 14 «Проектирование процессов» и тема 16 «Совершенствование бизнес-процессов»). В рамках

темы 16 изучаются вопросы информационного обеспечения управления, программные средства информационного обеспечения управления, информационные системы управления персоналом, ресурсами, взаимоотношениями с клиентами и ряд других. Однако, упоминание о системах бизнес-моделирования (моделирования бизнес-архитектуры предприятия), а также приложениях класса BPMS (систем управления бизнес-процессами) отсутствует [4].

Представляется спорным мнение о возможности изучения концепции BPM в рамках раздела 3 дисциплины «Компьютерные информационные технологии» [5], поскольку использование программных средств предполагает изучение довольно обширного теоретического материала по понятиям процессного подхода, моделированию, анализу и симуляции процессов. Тем не менее, изучение основных понятий процессного подхода возможно.

Таким образом, представляется необходимым корректировка учебных планов экономических специальностей в части изучения современных подходов в менеджменте и информационных технологий, в частности, концепции BPM, и приближение их тематики к требованиям рынка труда.

Список использованных источников

1. BPM (управленческая концепция) // Wikipedia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/BPM> (Управленческая концепция). – Дата доступа: 20.09.2018.
2. Высшее образование. Первая ступень. Специальность 1-25 01 07 Экономика и управление на предприятии. Квалификация Экономист-менеджер: ОСВО 1-25 01 07-2013; введ. 30.08.2013. – Мн.: М-во образ. РБ, 2013. – 34 с.
3. Высшее образование. Первая ступень. Специальность 1-25 01 12 Экономическая информатика. Квалификация Экономист-информатик: ОСВО 1-25 01 12-2013; введ. 30.08.2013. – Мн.: М-во образ. РБ, 2013. – 29 с.
4. Типовая учебная программа по учебной дисциплине «Менеджмент» для специальности 1-25 01 07 «Экономика и управление на предприятии». - №ТД-Е.607/тип. – Режим доступа: <http://edoc.bseu.by:8080/handle/edoc/22304> – Дата доступа: 20.09.2018.
5. Типовая учебная программа по учебной дисциплине «Компьютерные информационные технологии» для специальностей: 1-25 01 07 «Экономика и управление на предприятии» и др. - №ТД-Е.578/тип. – Режим доступа: <http://edoc.bseu.by:8080/handle/edoc/22287> – Дата доступа: 20.09.2018.

Ємець Н.А., к.філос.н., доцент,
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ, ЯК ФАКТОР ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сучасна гендерна ситуація в Україні, зокрема нерівність представництва жінок і чоловіків у політиці та великому бізнесі, розрив в оплаті праці жінок і чоловіків, відсутність балансу сімейного та професійного життя, проблема насильства в сім'ї, незадовільний стан здоров'я, великий розрив у тривалості життя жінок і чоловіків свідчать про низький рівень гендерної культури як пересічних українців і українок, так і суспільства в цілому.

Суспільство потребує освічених фахівців та фахівчинь, що володіють потрібними ринку праці знаннями, уміннями та навичками, а також мисленням, вільним від стереотипів, що дозволяє знаходити більш ефективні рішення. Більш того, уміння аналізувати соціальні процеси, розуміння важливості прав людини, а отже й гендерної рівності, є запорукою виховання молоді як свідомих громадян та громадянок. Гендерна освіти необхідна для підтримки національної безпеки держави: країна не може продовжувати ігнорувати потенціал будь-якої статі у всіх сферах життя.

Підвищення рівня гендерної обізнаності, зокрема учнівської та студентської молоді, є одним із шляхів формування у них гендерної культури. Такий підхід, на думку багатьох сучасних теоретиків і практиків, сприяє формуванню егалітарної свідомості, вихованню всебічно розвиненої, гармонійної особистості, вільної від гендерних стереотипів і упереджень за ознакою статі, здатної розбудовувати демократичне суспільство.

Концепцію гендерного підходу в освіті розробляють О.Вороніна, Т.Дороніна, І.Кльоцина, О.Луценко, О.Петренко, Л.Штильова, О. Шнирова та ін. Гендерний підхід базується на наступних положеннях. Гендерна рівність не передбачає нівелювання статі, але враховує в освітньому процесі специфіку життєвих інтересів та психологічних відмінностей дівчат і хлопців [1, с. 476-503]. Передбачає відхід від концепції «вроджених статевих відмінностей між хлопчиками і дівчатами в освіті» та ідеї «вроджених статевих ролей», переносить акцент на інституціональний контекст середовища і контекст взаємодії суб'єктів гендерних відносин [2, с.109]. Передбачає врахування інтересів і досвіду жінок і чоловіків при розробці стратегій та заходів, при виконанні програм у різних сферах суспільного життя. Розглядається система взаємовідносин жінок і чоловіків, що складаються у суспільстві та змінюються, з урахуванням культурних традицій, соціальних норм, національних, релігійних, соціально-економічних та політичних особливостей.

Здійснивши ретроспективний аналіз гендерних підходів до освіти та виховання в історії вітчизняної школи і педагогіки ХХ століття, О.Петренко стверджує, що означений підхід покликаний змінити традиційний вектор виховних дій, зокрема «не зводити реальне розмаїття хлопців/дівчат до однаковості типологій чоловіче/жіноче, а з розумінням ставитися до проявів варіативності (способи і стилі поведінки, захоплені, симпатій і антипатій, вибору та ін.), визнавати непереборність і цінність індивідуальності [3, с.29].

Т.Дороніна за мету впровадження гендерного підходу в навчально-виховний процес визначає «створення сприятливих умов для успішної соціалізації особистості учня/учениці; толерантне ставлення до учнів та учениць, що забезпечує максимальний розвиток їхніх особистих нахилів і здібностей без огляду на «закон статі»; навчально-виховна діяльність спрямована на опанування дівчатами й хлопцями низки гендерних ролей, задля їх успішної соціальної адаптації у майбутньому» [4, с.198].

Концептуальним є твердження: оскільки освіта має на меті всебічний особистісний розвиток, то вона має підстави і колосальні можливості щодо реалізації ідеї гендерної рівності, використання потенціалу гендерного виховання. Суб'єктами гендерного виховання є батьки, вихователі дошкільних навчальних закладів, вчителі-предметники, класні керівники, соціальні педагоги, психологи, керівники гуртків та секцій позашкільних навчальних закладів, викладачі ВНЗ, представники профільного міністерства, управлінь відділів освіти та ін. Справедливе та рівне ставлення до дітей та молоді під час навчально-виховного процесу сприяє засвоєнню ними принципу егалітарності на безпосередніх прикладах, і, навпаки, упереджене ставлення до однієї з гендерних груп закріплює уявлення пр. нерівні можливості [5, с.81].

О.Луценко звертає увагу, що за результатами гендерного аналізу навчальних посібників та підручників, з'являються такі наслідки гендерного дисбалансу в навчальних матеріалах: у молодого покоління формується уявлення, що саме чоловіки відіграють провідну роль у суспільстві та культурі; обмежуються знання учнів про відповідний внесок жінки і у суспільне життя, стереотипи в освітніх програмах більшою мірою заохочують до активності чоловіків, а жінок орієнтують на моделі поведінки, які мало співвідносяться з лідерством [1, с. 491]

Метою гендерного підходу в школі має бути подолання гендерних стереотипів, які заважають успішному розвитку особистості дитини, хлопчика і дівчинки. Так, Л.Надолинский підкреслює, що впровадження гендерних підходів в школі сприяє розвитку партнерських відносин між статями, виховує їх у дусі толерантності [6, с.118]. Л.Штильова зауважує, що гендерний підхід у педагогіці – це аналіз та реконструкція факторів навчально-виховного процесу в напрямку нейтралізації гендерних стереотипів, збільшення соціального простору для всебічного розвитку особистості кожного учня [61, с.97]. Безпосередньо у вихованні гендерний підхід має на меті створення таких умов для виховання юнаків і дівчат, в яких, згідно А. Мудрику, їх «розвиток і духовно-ціннісна орієнтація будуть сприяти прояву і позитивному становленню індивідуальних маскулітних, фемінінних і андрогінних рис; відносно безболісному пристосуванню підростаючого покоління до реалій статево ролевих

відносин у суспільстві та ефективному статево-рольовому виокремленню в соціумі» [7, с. 115].

Важливим в цьому аспекті є питання розвитку критичного мислення. Теоретиком і практиком критичної педагогіки є Пауло Фрейре, видатний педагог другої половини ХХ століття, колишній міністр освіти Бразилії, професор. Член Міжнародного журі ЮНЕСКО, автор трилогії «Педагогіка пригноблених», «Педагогіка надії», «Педагогіка свободи». Він розробив концепцію освіти як практику свободи, що ґрунтується на критичному мисленні, в основі котрого лежить розвиток особистості, яка завдяки проблемно-орієнтованій освіті навчається критично сприймати свою життєву ситуацію і осмислено трансформувати її, у такий спосіб долаючи бідність та відсталість. За П. Фрейре, освіта – інструмент національного розвитку, бо за її допомогою відбувається вивільнення творчих сил чоловіків і жінок для перетворення навколишнього світу [8, с.54].

Сутність гендерного підходу в освіті полягає в індивідуальному підході до прояву дитиною гендерної ідентичності. З позицій даного підходу, гендерна ідентичність не є однаковою, жорсткою, однаковою для всіх чоловіків і жінок в рамках своєї статі, визнається індивідуальність, пластичність гендерних відмінностей. Це означає, що перед освітніми закладами постає завдання індивідуалізації гендерної ідентичності та вивчення суб'єктивних смислів створення тієї чи іншої моделі ідентичності кожним вихованцем. Як зазначає І. Костикова, «справа не в тому, що представники різних статей потребують диференційованого підходу з боку викладача, а в тому, що вони змушені стикатися зі складним світом мінливих гендерних стереотипів, які приходять у суперечність з особистими бажаннями і схильностями людини. Пояснити природу стереотипів, показати їх мінливість і соціальну обумовленість - такі завдання гендерного підходу в освіті» [9, с. 210].

Для ефективного впровадження гендерного підходу в освіту, необхідно вивчити фактори педагогічного середовища, що впливають на процес формування гендерної ідентичності вихованців, форми навчально-виховної роботи, значимі для гендерної соціалізації, підготувати для цього педагогічних працівників [10, с.9].

Отже, розуміння гендерних проблем, оволодіння основними положеннями гендерної концепції стає актуальним завданням в сфері виховання та освіти молоді. Досягнення цієї мети вимагає корекції освіти та загальноосвітніх програм в школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах, введення спеціальних курсів в систему підготовки педагогічних кадрів шкіл і вищих навчальних закладів, розробки гендерно-орієнтованих підручників для середньої школи, спрямованих на подолання стереотипних уявлень про соціальні ролі чоловіків і жінок, забезпечення науково-методичної бази.

Список використаних джерел

1. Основи теорії гендеру: [навчальний посібник / редакційна колегія посібника: Агеєва В.П., Кобелянська Л.С., Скорик М.М.]. – К.: К.І.С., 2004. – 536 с.
2. Штыльёва Л.В. Фактор пола в образовании: гендерный подход и анализ / Л.В.Штыльёва. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 316 с.
3. Петренко О.Б. Гендерні підходи до освіти та виховання в історії вітчизняної школи і педагогіки (ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О.Б.Петренко. – К., 2011. – 43 с.
4. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді : [монографія] / Тетяна Олексіївна Дороніна ; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 331 с.
5. Нієманіс А. Впровадження гендерних підходів: [практичний посібник] / Марія Корчинська: [пер. з англ.]. – К.: К.І.С. – 142 с.
6. Міщик Л. І. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «факультет-громадська організація»: [монографія] / Л. І. Міщик, Т. П. Голованова, В. В. Васильєва. – Запоріжжя : Вид-во «Просвіта», 2006. – 220 с.
7. Социальная политика и социальная работа : гендерные аспекты: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / под ред. Е. Р. Ярской- Смирновой. – М. : „Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2004. – 292 с.
8. Фрейре П. Педагогіка пригноблених: Пер. з англ. – К.: Юніверс, 2003. – 168 с.
9. Агулина С. В. Теоретические основы гендерного подхода в социальной педагогике / С. В. Агулина // Вестник Ставропольского государственного университета: серия „Педагогические науки”. – 2010. – №71. – С. 210–219
10. Маркова Н. В. Педагогічні засади діяльності соціального педагога з формування гендерної культури старшокласників: автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.05 – соціальна педагогіка / Н. В. Маркова. – Луганськ, 2010. – 22 с.

Желонкина Т.П., ст. преподаватель,
Лукашевич С.А., ст. преподаватель,
Шершнев Е.Б., к.т.н., доцент

*Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины
(г Гомель, Беларусь)*

ОСНОВЫ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА ПРИ ОБУЧЕНИИ ФИЗИКЕ

Перед физическими факультетами университетов ставится задача подготовки физика-специалиста широкого профиля, специалиста-исследователя. Новый социально-государственный заказ, процесса информатизации в обществе, расширяющийся рынок труда предъявляет более высокие требования к организации профессиональной подготовки будущих специалистов на основе компетентностного подхода. Сегодня названный подход становится основным при разработке и обновлении образовательных стандартов, современной модели выпускника вуза, обладающего различными компетенциями.

В профессиональном образовании различают несколько видов компетенций:

- специальные компетенции, определяющие владение собственно профессиональной деятельностью на достаточно высоком уровне, готовность к освоению, разработке и внедрению инноваций в профессиональной деятельности;
- ключевые (базовые, универсальные) компетенции, обеспечивающие эффективное решение разнообразных задач и выполнение социально-профессиональных ролей и функций на основе единства обобщенных знаний и умений, универсальных способностей.

На основе компетентностного подхода необходимо разработать основные инновационные методы подготовки учителей средней школы, обладающих умениями разрабатывать творческую методическую деятельность, направленную на подготовку педагога-исследователя, педагога-новатора. Следовательно, преподавание физики с целью подготовки специалиста-исследователя, в том числе учителя-исследователя, «... заключается не только в том, -- пишет П.Л.Капица, -- чтобы дать человеку всесторонние знания, необходимые для того, чтобы стать полноценным гражданином, но и развить в нем самостоятельность мышления, необходимого для творческого восприятия окружающего мира». Суть самостоятельного мышления состоит в умении научно обобщать (индукция), умении применять теоретические выводы для предсказания процессов на практике (дедукция), а также в выявлении противоречий между теоретическими обобщениями и процессами, происходящими в природе.

Развитие творческого самостоятельного мышления должно осуществляться не вообще, а на основе формирования ориентации личности студента – будущего учителя физики. Эта задача, стоящая перед высшей школой, может быть решена в том и только в том случае, если в преподавании естественных наук, и физики в частности, будет достигнуто единство образования – процесса формирования знаний, обучения – процесса формирования умений и воспитания – процесса ценностной ориентации личности.

Проблема единства образования, обучения и воспитания не может быть решена положительно без решения важнейшей воспитательной задачи – формирования общественно-полезных потребностей учащихся, к которым относится потребность знаний и умений. «Если преподаватель, профессор, педагог любого уровня, -- говорит А.И.Берг, -- не воспитывает у своих учеников общественно-ценностных потребностей, то повышается вероятность развития не желательных для коллектива потребностей данной личности.

Исходя из этого, в процессе преподавания должен внедряться принцип проблемности обучения. Внедрение проблемы обучения представляет собой «центральную задачу вузовской дидактики в теоретическом обосновании принципов организации процесса обучения в современной высшей школе и его структурных элементов, в выявлении их внутреннего и внешнего взаимодействия, поскольку проблемное обучение явно выступает не

как категория дидактической науки, а как теория обучения, в которой и структурирование, и учение строятся на основе принципа проблемного обучения. Поэтому понятие проблемности в вузовской дидактике выступает в двух аспектах: в логико-гносеологическом и психолого-дидактическом.

Первый аспект предполагает формирование основных научных проблем курса, содержащих в себе объективную противоречивость и противоречивость самопознания, как объективного процесса.

Второй аспект касается противоречий субъективного характера, который в процессе обучения выступает для студента в виде затруднений, испытываемым им на пути от незнания к знанию.

Обычно при построении лекционных курсов по физике необходимо студентов-педагогов знакомить не только с основными явлениями, методами, исследованиями, законами, но и дать достаточно четкое изложение как основных концепций, которые господствовали в физике на различных этапах ее развития, так и закономерной смены этих концепций.

В последнее время наметилась тенденция как можно более раннего изложения основных положений специальной теории относительности (СТО) и квантовой механики. Объясняется это, во-первых, стремлением избежать тех психологических трудностей, которые возникают перед учащимися, воспитанными в классическом духе, при усвоении основ СТО и квантовой механики; во-вторых, экономией времени, поскольку классические формы являются предельным случаем релятивистских; в-третьих, явным усилением части программы, рассматривающей наиболее современные проблемы.

Однако этот субъективный процесс имеет и негативную сторону – учащиеся знакомятся с основными элементами указанных теорий тогда, когда их концептуальное мышление является еще достаточно слабым. Запоминая факты, они не в состоянии осознать грандиозность того процесса, каким является переход от классических концепций к новой физике. В результате такой важный элемент физического знания, как понимание закономерности возникновения, развития и смены различных концепций оказывается упущенным. При этом нарушается принцип историзма. Правда есть курс «История классической и квантовой физики» для педотделений, но и он не решает, по нашему мнению, рассматриваемого вопроса являясь чаще всего историческим каталогом открытий, изобретений, теорий, законов.

Оптимальным вариантом указанного вопроса (введение основ СТО и квантовой механики), является изложение в лекционном курсе методом проблемной ситуации, т.е. появление СТО, а затем и квантовой механики. Это должно рассматриваться как результат конфликта между концепцией старой физики и новыми экспериментами.

Для развития продуктивного мышления студентов очень важными, на наш взгляд, являются идеи о том, что «... не существует монологических форм обучения, есть только диалог, выступающий в открытой или замаскированной форме (как диалог в монологическом одеянии)»[1].

Однако диалог, воспроизводимый лектором в форме монолога большинством студентов воспринимается совершенно пассивно, не побуждает их к познавательной и мыслительной деятельности. Для возникновения проблемной ситуации необходим фактический диалог преподавателя с данным студентом. Того диалога, который существует при сдаче коллоквиумов на лабораторных занятиях, во время зачетов и экзаменов, по многим причинам совершенно недостаточно. Необходимо постоянно проводить консультации, во время которых преподаватель мог проводить индивидуальные беседы со студентами, с каждым в обязательном порядке. Эти беседы должны быть именно беседами по данной тематике, направленные на выявление знаний студентов, умение их ориентироваться в нахождении ответов на поставленные вопросы. Одновременно необходимо научить студентов пользоваться учебной и научной литературой, проводить анализ решения задач, разрабатывать умения и навыки при выполнении лабораторных работ. В ходе бесед со

студентами преподаватель должен проводить консультации по наиболее сложным темам, а не осуществлять опрос по школьной системе.

В качестве существенной помощи для студентов педагогического отделения на кафедре общей физики создана студенческая научно-исследовательская лаборатория «Научно-методологические проблемы преподавания физики», цель которой подготовить хорошего учителя физики для средней школы. Девиз СНИЛ – самостоятельное творчество всех идей!

Список использованных источников

1. Клинберг, Л. Проблемы теории обучения / Л.Клинберг – М.: Просвещение, 1982.-С.145.

Желонкина Т.П., ст. преподаватель,
Лукашевич С.А., ст. преподаватель,
Гузовец А.А., студент,
Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины
(г. Гомель, Беларусь)

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ В ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ УЧАЩИХСЯ

Самостоятельная работа учащихся является одной из важнейших составных частей учебного процесса как в средней школе, так и в высшей. От уровня её организации зависит не только объем и устойчивость приобретенных знаний, их постоянные накопления, но и уровень сформированности черт и качеств личности, стиля работы специалиста, воспитания у него творческой инициативы, стремления к познанию. Мы понимаем под самостоятельной работой форму обучения, при которой студент усваивает необходимые знания, овладевает умениями и навыками, учится планомерно, систематически работать, мыслить, формирует свой стиль умственной деятельности. При этой деятельности происходит преобразование информации в знание.

На нынешнем этапе развития высшей школы формирование у студентов активного самостоятельного овладения знаниями, поиска новых знаний и идей, их практического применения приобретает исключительно важное значение. Необходимость этого диктуется изменившейся сущностью вузовского учебного процесса в современных условиях научно-технического прогресса.

Самостоятельная работа будущего специалиста – это одна из важных составляющих компетентностного подхода к обучению, совершенствованию творческому овладению знаниями, источник их постоянного обогащения и обновления, стремление к которому призвана воспитывать своих питомцев высшая школа.

В настоящее время в современной педагогике наиболее подходящей требованиям высшей школы является классификация самостоятельной работы студентов, данная П.И. Пидкасистым:

- самостоятельные работы по образцам;
- реконструктивно-вариативные;
- эвристические (частично-поисковые) ;
- творческо-исследовательские работы;

Исходя из основных требований высшей школы, мы считаем, что каждый вид самостоятельной работы должен применяться в зависимости от формы занятий, от бюджета, времени, от обеспечения методическими материалами, от индивидуальных особенностей обучаемых, от целей занятия, его места и значения в материале курса .

Каковы же пути наиболее эффективной организации самостоятельной познавательной деятельности студентов? Очевидно, что главное значение имеют систематичность и равномерная интенсивность работы студентов в течение всего семестра над читаемыми им курсами лекций, проводимыми практическими и лабораторными занятиями, и повышения их

активности в аудиторії. Не менше очевидно і то, що єсть смисл учить их систематически и интенсивно работать в аудиторії самостійно с первых дней пребывания в вузе.

Поэтому мы считаем, что методико-педагогическая мысль преподавателей высших учебных заведений должно быть направлена на то, чтобы в постановке изучения учебной дисциплины, в данном случае физики, в планировании учебной работы и выборе технических средств обучения, которые будут при этом использованы в организации общения со студентами и воспитательного воздействия на них – во всем необходимо найти пути оптимального развития творческих начал в учебной деятельности, а разработка и внедрение методов самостоятельной учебной работы студентов должны быть основной проблемой совершенствования преподавания в высшей школы.

При составлении комплекса учебно-методических мер при обучении физике, направленных на интенсификацию самостоятельного изучения студентами данной дисциплины необходимо учитывать следующие психолого-педагогические принципы:

- возбуждение и поддержание интереса к изучаемому материалу;
- постановка ясных, четких учебных задач (разъяснение того, что следует в каждом случае выполнить, уяснить, сформировать и т.д.);
- формирование чувства ответственности за выполнение заданий, в частности систематический контроль и корректировка, применение различных способов оценки знаний;
- многоступенчатость усвоения знаний, при которой повторение, закрепление знаний достигается тем, что сложные вопросы рассматриваются в разных аспектах;
- разнообразие методов приобретения знания, так чтобы студент, познавая, мобилизовывал различные психические функции, ощущения и восприятие; память и мышление, волевые усилия и активность.

Соответственно этим принципам нами пересмотрен порядок расположения некоторых тем по различным разделам курса общей физики, сделана попытка максимальной синхронизации лекционного и лабораторного материала, практических и семинарских занятий.

Лабораторные занятия сами по себе являются классической формой самостоятельной работы в изучении физики. Здесь предпринята попытка устранить из методических руководств элементы, способствующие механическому выполнению экспериментов и расчетов, -- педантичную рецептурность, готовые формулы для расчетов, подсказывающие реплики там, где студенты, могут сами наблюдать и т.д. В них внесены элементы, стимулирующие поисковую, исследовательскую деятельность. Лабораторные работы сгруппированы по циклам, объединяющим по возможности родственные или близкие темы. По некоторым наиболее сложным темам занятия проводятся фронтально.

При подготовке к лабораторным работам каждый студент получает перечень основных теоретических вопросов для конспектирования дома.

Для активизации самостоятельной работы на лекциях по общей физике и ее организации мы практикуем следующие методические приемы:

- подчеркивается профессиональная направленность материала;
- даются целевые установки на восприятие содержания лекции;
- применяются элементы проблемного изложения материала;
- перед студентами ставятся вопросы;
- налаживается обратная связь с аудиторией;
- максимально используется демонстрационный эксперимент;
- акцентируется внимание на более трудных для усвоения вопросах, требующих интенсивной самостоятельной работы в отсутствие преподавателя;
- используется информация по новейшим достижениям науки и техники.

На основании изучения конспектов лекций, практических и семинарских занятий мы пришли к следующим выводам:

- требуется обязательная организация специальных занятий для обучения студентов записи лекций; форма и методика этих занятий должны быть разработаны централизованно;
- весьма полезными следует считать специальные занятия, на которых самих студентов учили бы искусству чтения лекций. Это поможет будущим специалистам научиться выделять главное, слушать своих товарищей, правильно оценивать качество лекций и в конечном счете слушать их.

Наконец, очень важно обратить внимание на более рациональную нагрузку студентов: следует учитывать не только их обязательные занятия, но и самостоятельную работу над учебным материалом.

Список использованных источников

1. Иванова, А.А. Активизация познавательной деятельности учащихся при изучении физики / А.А. Иванова – М.: Просвещение, 1983. - С.153.

**Zhytska S.A.,
Yefimova O.M., PhD in Pedagogy**
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine)

DIFFICULTIES IN TEACHING READING MILITARY INSTITUTIONS CADETS

Taking into account that Ukraine works hard to achieve the NATO standards in training personnel, the question of foreign languages training in the military institutions of the security and defense sector is of great importance nowadays. Speaking about academic courses, we cannot avoid questions of reading various materials. The role and importance of reading skills are essential in all spheres of cadets' lives. Military institutions cadets need to read a plenty of military documents, orders, technical specifications, classified and non-classified resources, and other sources. Successful reading influences other productive skills such as writing and speaking as well as receptive skill, i.e. listening comprehension.

Graduates from military institutions are required to achieve standardized language level 2 (functional) by the end of their studies. The requirements to their level are stated in the Concept of foreign languages training [1, p.18]. In the Concept it is defined that level two cadets need to 'understand and produce detailed descriptions, instructions, directions, reports on factual information, resolve routine problems'[2]. Moreover, cadets need to be able to 'locate and understand the main ideas and details, answer factual questions', and may be able to 'summarize, sort and locate specific information ... concerning special professional field' [2].

Researchers from the world top universities such as Harvard, Yale, Oxford, and Cambridge contributed greatly to the research on reading and difficulties connected with reading comprehension. Their researches demonstrated that most teachers are not familiar with the issues devoted to the reading acquisition and reading difficulties. Developing reading skills cadets are involved both in extensive and intensive reading. Our task is to motivate cadets to read more and perform different types of tasks to check their comprehension, encourage them to use various reading strategies.

The key concepts, which can be considered in relation to teaching reading, include fluency, cadets' background knowledge and life experience, the difficulty of texts and tasks to perform, amount of reading and texts length, cadets' motivation and involvement in texts choice, their level of proficiency. One more problem we deal with in the classroom is the insufficient amount of time for reading practice; however, cadets can have an opportunity to read authentic reading materials such as blogs, chat pages, online newspapers, and magazines, social networks materials, emails, etc. Nowadays, access to the Internet sources plays a vital role in developing reading and listening comprehension, writing and speaking skills because cadets can choose materials of their personal interest, which increases their motivation.

To encourage cadets to read something we can ask them to share information they got since the previous lesson, make short descriptions (up to 100 words) of the texts. Thus, cadets are taught to find the main ideas, explain them in a definite number of words which is important for their test results; use scanning and skimming techniques which demonstrate cadets' ability to read and understand texts without translating every unknown word; use predictions based on their background knowledge and life experience. Finally, cadets will be able to reach the target level of reading proficiency where they can reorganize or transform texts into dialogues, role-plays, charts, graphs, their own stories, letters or specific professional documents.

The results of proficiency test according to the NATO standardized test demonstrated high results of our cadets' reading comprehension because almost all of them achieved the target STANAG level 2 but we also understand that there are quite a lot of cadets who cannot perform well and get appropriate results. That is why it is necessary to provide them with more reading practice through various activities.

In conclusion, we can recognize the complexity of teaching reading comprehension and its close connection and interdependence with other skills; the necessity of teachers' support and applying different techniques; taking into account different teaching styles to allow cadets to achieve success in their language learning process.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністра оборони України № 267 від 01.06.2009 «Про затвердження Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України».
2. Bureau for International Language Coordination. Standardization Agreement 6001 (Description of language proficiency standards) 5th edition. Interpretation of STANAG 6001. Language Proficiency Levels <http://www.dlielc/org/bilc>.

Жорнова О.І., д.пед.н., професор,
Жорнова О.І., д.пед.н., професор,
Київський інститут музики ім. Р.М. Глієра
(м. Київ, Україна)

ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ АБО ПРО ТЕ, ЧОМУ СТУДЕНТИ НЕ СТАЮТЬ РЕЦІПІЄНТАМИ КРАУДФАНДІНГУ

Для науково-педагогічного працівника питання про те, що ще зробити, аби його студент був конкурентоспроможним — вічне і відповідь на нього — справа честі. Зміна освітньої парадигми позначилася на тому, що знання, уміння і навички студента стали недостатніми для сучасного фахівця. Відтак, бути сучасним фахівцем — це набути компетентностей, які гарантуватимуть випускнику успіх у професійному зростанні. Світова фінансова криза та й ще уповільнений фінансово-економічний розвиток України внесли певні корективи у перелік таких компетентностей і сьогодні його лейтмотивом є спроможність особи з вищою освітою шукати і знаходити джерела фінансування для реалізації своїх проєктів. Звісно, за таких умов опанування нових фінансових інструментів стає необхідним досвідом, набути якого бажано за часів навчання.

Одним з таких інструментів є краудфандінг. Краудфандінг — видове поняття краудфінансування, яким позначають механізм фінансування проєктів з великої кількості джерел невеликими сумами. Його новизна, по суті, полягає у спрямованому порушенні традиційної схеми відносин між двома ключовими суб'єктами фінансового ринку: тим, хто є володіє чи/та розпоряджається фінансовими ресурсами і тим, хто вкрай потребує цих ресурсів. Обмежене коло перших і величезне — других, виразний поділ на фінансово спроможних, які диктують правила гри на фінансовому ринку, і фінансово неспроможних, які не в змозі змінювати обтяжливі для них правила, — це саме те, що кардинально змінює краудфандінг і приводить до інституалізації нових суб'єктів фінансового ринку: з одного боку, нового фінансиста: свідомого громадянина, який спроможний впливати на задоволення попиту на фінансові ресурси від таких саме громадян, як і він; з іншого, нового

позичальника: потрібного суспільству автора, який, насамперед, не “пошукувач грошей”, а підтриманий суспільством ініціатор “хорошої” справи.

Лише на початку другого десятиліття XXI століття краудфандінг стартував в Україні. За джерелами інформації, як науковими, так і медійними, серед платформ, які торували шлях цьому новому інструменту альтернативного фінансування, були «Українська біржа благодійності», запущена Фондом Віктора Пінчука, «X-Ideas» від «Nescafe», «Спільнокошт» на сайті «Велика Ідея» та Na-Starte. Саме дві останні - «Спільнокошт» і Na-Starte - з початку їхньої роботи й до цього часу вважають найбільшими вітчизняними краудфіндинговими площадками. Такі перешкоди, як «відсутність законодавства, що регулює краудфандінг як окремий вид діяльності (відповідно, в одержувача коштів можуть виникнути складнощі з оподаткуванням і різними формальностями); обмежені можливості для легкого й швидкого переведення грошей через Інтернет; слабкий розвиток краудфандингу в бізнесі через низький рівень довіри тощо, не зупинили поступ краудфандінгу.

Увага європейських дослідників до практики краудфандінгу як альтернативного фінансування зосереджена на тих можливостях, які утворюються для розвитку підприємництва чи реалізації соціальних проектів, бо модернізація банківської системи в Європі відбувається повільніше, ніж розвиток альтернативного кредитування, і значна частина проектів залишається без фінансування через відсутність активів, які можуть бути гарантією повернення коштів фінансових інвесторів, та через відсутність в інвесторів упевненості у необхідності проекту.

Це спонукає як пересічного споживача, так і організації опановувати незвичні фінансові джерела, не покладаючись на традиційні кредити від банків та ангел-інвесторів (Ronan Gruenbaum). Можливість під певний проект отримати не тільки кошти без обіцянок їх повернення, але й підтримку спільнотою висунутої ідеї є потужним стимулом, аби спробувати свої сили у краудфандінгу.

Проте безповоротні кошти не є сутнісною ознакою краудфандінгу. Основне функціональне навантаження краудфандінгу вбачають у його спроможності уможливити надання авансом фінансової підтримки від населення. Воно як мультиплікатор інформації, генерує суспільну думку і надає зворотній зв'язок про значущість запропонованого проекту (Nadine Scholz). Відтак, разом зі скороченням циклу виведення нових продуктів на ринок водночас та прискоренням процесу поширення інновацій краудфандінг стає багатограним інструментом альтернативного фінансування [1].

Хоча краудфандінгу, на думку Е. Mollick, непритаманні недоліки венчурного фінансування, але через обмеження в розмірі залученої суми інвестицій, він не стає непридатним для реалізації проектів зі значними фінансовими вкладеннями, зокрема, для проведення наукових досліджень [2]. Однак прикладів зорієнтованого на дослідження краудфандінгу небагато. Приємним виключенням став Ініційований Європейською комісією по дослідженням унікальний проект 'Assessing the potential for crowdfunding and other forms of alternative finance to support research and innovation', яким минулого року представив широкому загалу висновки щодо: можливостей краудфандінгу в Європі для фінансування досліджень та інновацій; ключових проблем його розвитку та рекомендацій щодо їх подолання.

Аналіз наукових джерел засвідчує [3-12], що: а) осмислення зарубіжними і вітчизняними фахівцями явища краудфандінгу розгортається в двох напрямках: як становлення нових фінансових джерел; як оновлення способів кредитування. Відповідно, мова йде або про феномен альтернативного фінансування, або ж про появу “тіньових банків”; б) відсутність правового врегулювання краудфандінгу нерідко розглядається як наявність правової свободи для його піднесення, однак й перспективи запровадження законодавчих засад краудфандінгу не утворює бар'єрів для його поступу; в) увага науковців до явища краудфандінгу зосереджена як на перспективах і прогнозах його подальшого розвитку, зокрема, через врахування макропоказників економічного розвитку країни для поширення краудфандінгу, аналіз ризиків і переваг краудфандінгу як альтернативного фінансування для

економічного зростання країни.

Найменш вивченою є практика становлення краудфандінгу в Україні крізь призму готовності майбутніх фахівців з вищою освітою скористатися можливостями альтернативного фінансування. Саме тому у фокусі нашого дослідження - визначення "проблемних" зон залученню нових авторів проектів на прикладі роботи найбільш потужних вітчизняних краудфандінгових платформ – Спільнокошт і Na-Starte.

Метою дослідження є опис викликів, які стоять перед потенційними реципієнтами краудфандінгу (на прикладі аналізу роботи з платформами Спільнокошт і Na-Starte). Провідним методом дослідження є фокус-група, проведена в 2018 р. В центрі обговорюваних питань були: моделі фінансування проектів; філософія Платформи, зокрема втілення ідеї взаємної відповідальності; організаційно-нормативне забезпечення роботи платформи.

Прихильне ставлення до поширення альтернативного фінансування в Україні виявили всі учасники фокус-групи. Не таким одностайним було їхнє зголошення спробувати знайти фінансування для свого проекту за допомоги краудфандінгової платформи: двоє учасників висловили сумнів щодо успіху їхніх проектів, а, відтак, і невиправдану витрату часу на оформлення проектів згідно вимог платформи.

Нами виявлено, що ключовими перешкодами на шляху використання студентами можливостей краудфандінгу є те, що:

1. Діапазон моделей фінансування проектів звужений, оскільки не використовує потенціалу усіх наявних і апробованих в європейській практиці можливостей «народного фінансування».

2. Дисбаланс відповідальності власника платформи і реципієнта спричиняє постановку питання про удаване партнерство і, відтак, потребує нагальної гармонізації прав і обов'язків кожної із сторін.

3. Правила, якими унормовують активність учасників платформи, сприймаються потенційними учасниками як зайві регулятивні бар'єри, і, відтак, потребують оптимізації зарегламентованої активності користувача.

4. Звітність команди платформи за прийняття рішень, які безпосередньо стосуються публікації проекту, а також за результати адміністрування коштів, має бути доповнена можливістю широкому загалу зацікавлених громадян, якщо не брати участь в цих процесах, то, принаймні, спостерігати за їх перебігом (наприклад, за допомоги он-лайн трансляцій).

5. Якщо краудфандінгова платформа - не бізнес-проект, то її команда має вибудовувати свою роботу за основними характеристиками соціальної дії, тобто бути відкритою, доступною і релевантною заявленій меті і поставленим завданням.

Отже, формування у студентів вищих закладів освіти готовності до використання нових фінансових інструментів наразі ще не осмислена як нагальна проблема і, відтак, конкурентоспроможність випускника постає, скоріш, як обрій, ніж реальні досягнення освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Scholz N. The Relevance of Crowdfunding. The Impact on the Innovation Process of Small Entrepreneurial Firms // Springer Fachmedien Wiesbaden. URL: <http://link.springer.com/book/10.1007/978-3658-09837-7>
2. Mollick E. The Dynamics of Crowdfunding: An Exploratory Study / E. Mollick // Journal of Business Venturing. – 2014. – Vol. 1. – № 29. – P. 1-16. 22.01.2018
3. Інвестиційно-інноваційний розвиток регіонів Українського Причорномор'я : монографія / Б. В. Буркинський, О. І. Лайко, В. М. Осипов, В. Ф. Горячук, Л. А. Осипова; ред.: Б. В. Буркинський; НАН України, Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. - Одеса : ІПРЕД НАНУ, 2016. - 525 с.
4. Кравченко М. О. Перспективи застосування краудфандінгу та краудінвестингу для фінансування стартап-проектів / М. О. Кравченко, Д. О. Кураєв // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2015. - С.127—131.
5. Осипов В. Краудфандінг як каталізатор інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства / В. Осипов, Л. Некрасова, М. Давиденко // Наук. вісн. — 2014. — № 12. — С. 108—120.
6. Фоменко А. О. Сучасні умови розвитку краудфандінгу в Україні / А.О. Фоменко // Економіка та управління підприємствами. — 2013. — С. 93—96.
7. Хау Дж. Краудсорсинг: Коллективный разум как инструмент развития бизнеса / Джефф Хау; Пер. с англ. — М.: АльпинаПаблшер, 2012. — 288 с.
8. Assessing the potential for crowdfunding and other forms of alternative finance to support research and innovation : Final Report Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. K10116636ENN.en.pdf doi: 10.2777/046608
9. Chen X.-P. Entrepreneur passion and preparedness in business plan presentations: a persuasion analysis of venture

- capitalists' funding decisions / X.-P. Chen, X. Yao, S. Kotha // *The Academy of Management Journal*. – 2009. – № 52. – P. 199-214.
10. Gruenbaum R. Crowdfunding. Making Social Technologies // *Work Part of the series Palgrave Pocket Consultants*, URL: http://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137024824_3. 22/01/2018\
11. Hellmann T. Entrepreneurs and the process of obtaining resources / T. Hellmann // *Journal of Economics and Management Strategy*. – 2007. – № 16. – P. 81-109.
12. Kirsch D. Form or substance: the role of business plans in venture capital decisions making / D. Kirsch, B. Goldfarb, A. Gera // *Strategic Management Journal*. – 2009. – № 30. – P. 487-515.

Людмила Загоруйко, к.п.н., доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ

Як технології можуть використовуватися для задоволення індивідуальних потреб у навчанні в різних аспектах життя? Як навчальна діяльність може реалізовуватися в різних навчальних середовищах, в тому числі й віртуальному? Щоб досягти успіху, для персоналізованого навчання важливо розробити моделі, які використовують технології для підтримки індивідуальної та соціальної навчальної діяльності. Мультидисциплінарна співпраця між розробниками технологій та освітніми дизайнерами повинна знайти способи застосування віртуальних просторів, симуляцій, ігрових технологій або мобільних додатків до навчання.

Багато європейських країн доклали зусиль для використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у галузі освіти. Наприклад, у фінській стратегії зазначається: «Розвиваючи використання інформаційних і комунікаційних технологій в галузі освіти, метою є зміна фокусу з апаратного забезпечення на педагогічне оновлення, що збільшить кількість учнів для вивчення новітніх інформаційних структур та навичок розв'язання завдань. Акцент робиться на високоякісній контактній освіті, комунікабельності, взаємодії, відкритій та гнучкій демонстрації засвоєних знань, а також використанні набутого досвіду через мережі» [1].

Основною ідеєю зазначеної вище стратегії є те, що наше швидкозмінне суспільство вимагає нових форм участі. Сучасні робочі середовища, що передбачають інтенсивну співпрацю, обмін досвідом та побудову соціальних знань, є перманентними, а отже, сприяють встановленню нових норм стандартів освіти. Тиск на розроблення адаптованої педагогічної практики очевидний. В рамках цього, найбільш правдоподібними вважаються педагогічні підходи, спрямовані на використання передових технічних інфраструктур для сприяння процесам високого рівня взаємодії на основі опитування [2]. Поєднуючи ідеї спільного навчання та мережевих технологій, ці підходи спрямовані на перетворення навчальних аудиторій учнів на учнівські громади, а навчальних ситуацій у складні та цікаві проекти з автентичними проблемами. Такі дослідження допомагають учням набувати, уточнювати та застосовувати розуміння концепцій у різних галузях.

На основі досліджень та практичного досвіду найкращими аргументами для впровадження ІКТ у персоналізоване навчання є такі:

- ІКТ може підвищити інтерес до навчання з наступною імплементацією отриманих знань;
- ІКТ може створювати віртуальні спільноти між різними школами, колективами, що співпрацюють, та вчителями;
- ІКТ може допомогти ділитися перспективами серед учнів, представників різних галузей знань та рівнів, що сприяє підтримці однолітків та "практику порівняльного аналізу" у різних галузях;
- ІКТ забезпечує інноваційні методи (наприклад, використання мобільних додатків) інтеграції негайної допомоги та взаємодії в різних навчальних контекстах [3].

Однією з тенденцій найближчого десятиліття є використання мобільних пристроїв та безпроводних мереж для навчання. Використання мобільних телефонів сьогодні широко поширене, і студенти та учні все частіше використовують кишенькові комп'ютери та інші мобільні пристрої. Це змушує визнати, що педагогічне використання безпроводних пристроїв стане одним із завдань майбутнього. Дослідники Джеремі Рошель та Рой Пі (Jeremy Roschelle, Roy Pea) вказують на те, що майбутні класи будуть організовані навколо навчальних пристроїв з безпроводним Інтернетом (Wireless Internet Learning Devices) (WILD), які нагадують графічні калькулятори або кишенькові КПК, підключені через безпроводні мережі малого радіуса дії. Навчання WILD матиме фізичні переваги, які відрізняються від сучасної комп'ютерної лабораторії або навчальних аудиторій, де багато учнів користуються одним комп'ютером. За словами науковців Рошель та Пі, ці різноманітні переваги можуть призвести до навчальної діяльності, яка істотно відрізняється від сьогоднішніх уявлень про комп'ютерну та технологічну навчальну діяльність. Основною причиною педагогічного використання мобільних пристроїв є: а) посилення спільного навчання через пізнавальну взаємодію з використанням мобільних пристроїв та додатків; б) взаємодія між учнями як всередині, так і за межами шкіл та навчальних закладів, а також громад, що розвивають знання [4].

Незважаючи на високий розвиток технологій, дослідження ролі інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні та навчанні не показує занадто великої різниці між використанням технологій та не технологічним опосередкованим навчанням. Проте, існує значний результат від непрямого впливу використання ІКТ на частину загального навчального середовища. По-перше, збагачення шкіл, навчальних аудиторій та офісів за допомогою технології змусило вчителів та учнів змінювати старі методики та створювати більш інноваційні педагогічні моделі. По-друге, поширеність доступу до Інтернет, безпроводних мереж та віртуальних університетів та шкіл призвела до посилення співпраці між вчителями, учнями, студентами та адміністраторами. По-третє, результати довготривалих емпіричних досліджень, а також тематичні дослідження в різних проектах, що супроводжувались використанням комп'ютерів, доводять, що ІКТ є особливо ефективним для навчання протягом усього життя, оскільки це сприяє прогресивному мотиваційному досвіду та більш просунутим стратегіям навчання серед студентів та учнів.

Європейським Союзом та окремими країнами проводяться систематичні зусилля щодо імплементації використання ІКТ в освіті. Однак існує ще багато проблем для вирішення, якщо використання ІКТ в освіті є недоступним для більшості [5]. Такі проблеми, як недостатня кількість високоякісних цифрових навчальних матеріалів, їх недостатня педагогічна та технічна підтримка, все ще дуже реальні. Окрім того, необхідно покращити підготовку вчителів до використання технологій, а також забезпечити достатній рівень досліджень та розробки навчальних середовищ високого рівня з метою покращення реалізації перспективних практик. Персоналізоване навчання є потенційною основою для подальшого розвитку цих практик у галузі педагогічного розвитку та освітньої політики.

Список використаних джерел

1. Ministry of Education (2000), "Information Strategy for Education and Research 2000-2004, Implementation Plan", Ministry of Education, Helsinki
2. Strijbos, J-W, P.A. Kirschner and R.L. Martens (eds.) (2004), *What We Know about CSCL in Higher Education*, Kluwer, Boston, MA.
3. Wasson, B., S. Ludvigsen and U. Hoppe (eds.) (2003), *Designing for Change in Networked Learning Environments*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
4. Roschelle, J. and R. Pea (2002), "A Walk on the WILD Side: How Wireless Hand-helds May Change CSCL", in G. Stahl (ed.), *Proceedings of the CSCL (Computer Supported Collaborative Learning) 2002*, Erlbaum, Hillsdale, NJ.
5. Lehtinen, E, M. Sinko and K. Hakkarainen (2001), "ICT in Finnish Education: How to Scale up Best Practices?", *International Journal of Educational Policy*, Vol. 2 (1), pp. 214-232.

Загривий С.В., студент, 2 курс, МСРп-171
Науковий керівник - **Акименко Ю.Ф.**, к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» У СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Діяльність соціального працівника являє собою один з найбільш трудомістких видів професійної діяльності. Це пов'язано з великою кількістю непередбачуваних і неконтрольованих комунікативних ситуацій, із нерегламентованим режимом роботи, з високою мірою особистої відповідальності, з неможливістю отримати однозначні підтвердження ефективності своєї роботи тощо. Загалом, робота у сфері «людина-людина» супроводжується стресами, емоційним виснаженням та зумовлює загрозу появи синдрому «професійного вигорання» через особисту незахищеність фахівця [1].

В останні роки спостерігається значне поштовхування інтересу вітчизняних дослідників до дослідження проблеми «професійного вигорання» працівників соціальної сфери, зокрема, його профілактики, що відповідає пріоритетним напрямкам державної політики спрямованим на підтримку і зміцнення здоров'я населення. Так, сутнісний зміст та структура синдрому «професійного вигорання» досліджується у роботах Л. Карамушка, К. Лаврова, К. Маслач, О. Масловської, Ф. Сторлі та ін., причини виникнення синдрому «професійного вигорання» аналізуються у науковому доробку Т. Зайчикової, Н. Назарук, К. Малишева, засоби профілактики та корекції зазначеного синдрому розглядаються у роботах О. Козлова, К. Кондо, Д. Трунова.

Аналіз наукової літератури свідчить, що синдром «професійного вигорання» – це певний симптомокомплекс, у процесі розвитку якого відбуваються деструктивні зміни в професійно-особистісному становленні і механізмах саморегуляції та забезпечення працездатності особистості. Синдром «професійного вигорання» включає в себе три головні складові: емоційну виснаженість; деперсоналізацію; редукцію професійних досягнень (почуття некомпетентності в своїй професійній сфері, усвідомлення неспішності в ній).

П. Мучинські, вивчаючи синдром «професійного вигорання», виділяє такі його негативні наслідки, як: втома, виснаження, психосоматичні недомогання, безсоння, негативне ставлення до клієнтів і своєї професійної діяльності, мізерність репертуару робочих дій, зловживання хімічними агентами, відсутність апетиту або навпаки – переїдання, негативна Я-концепція, агресивні почуття (дратівливість, напруженість, тривожність, неспокій, схвильованість, гнів), занепадницький настрій та пов'язані з ним емоції (цинізм, песимізм, почуття безнадії, провини) [2, с. 160].

Таким чином, синдром «професійного вигорання» соціальних працівників виявляється у незадоволеності від спілкування з клієнтами, байдужому ставленні до роботи, невілюванні цінності власної професійної діяльності, почутті втоми та спустошеності.

Дослідники синдрому «професійного вигорання» виділяють такі чотири аспекти профілактики та подолання синдрому «професійного вигорання»:

1) адаптація фахівця до роботи: професійне зростання та професійна самореалізація особистості через здобуття професійно важливих знань, вмінь, навичок, формування певних професійно важливих особистісних рис;

2) адаптація роботи до фахівця: зміна професійних, організаційних та інших параметрів, їх пристосування їх до себе;

3) доцільна витрата «емоційних ресурсів»: використання способів психологічного захисту (зменшення почуття відповідальності, формалізація і структурування своєї діяльності, використання різних психотехнік, прийомів тайм менеджменту);

4) відновлення, до якого відносять способи компенсації затрачених зусиль та стимулюючі засоби: позитивний зворотний зв'язок, отримання вдячності від клієнтів, матеріальна винагорода, самопрезентація в середовищі колег [3, с. 85].

З метою профілактики симптомів та наслідків «професійного вигорання» використовують індивідуальне консультування, групову психокорекцію і, насамперед, можливості навчально-практичного тренінгу.

О.В. Козлова відзначає, що навчально-практичний тренінг – це особлива форма навчання, під час якої людина максимально засвоює нові знання, отримує нові навички, переглядає власні цінності та пріоритети, коригує, удосконалює та розвиває певні особисті якості та обирає більш адаптивні способи поведінки [4, с. 100].

Навчально-практичний тренінг з профілактики синдрому «професійного вигорання» покликаний «озброїти» соціальних працівників методами психогігієни власної професійної діяльності, навчити необхідним психотехнікам для гармонізації власного психічного стану, ознайомити з способами поведінки у конфліктних ситуаціях, навчити необхідним комунікативним технікам, використання яких дасть змогу більш конструктивно спілкуватися з клієнтами, колегами та адміністрацією.

Вступна частина тренінгу повинна включати процедуру знайомства, визначення правил групи, повідомлення теми і мети тренінгу, обговорення очікувань учасників.

Основна частина тренінгу – має бути зорієнтована на визначення проблеми, котрій присвячений тренінг, пошук шляхів її розв'язання та розвиток практичних навичок, необхідних для цього.

Важливим є проведення експрес-опитування серед соціальних працівників з метою визначення обізнаності учасників про проблему, переосмислення наявних знань та браку інформації, самодіагностику кожного учасника тренінгу.

Зважаючи на мету та завдання навчально-практичного тренінгу для профілактики синдрому «професійного-вигорання» у соціальних працівників, на нашу думку, він повинен мати класичну трикомпонентну структуру:

Частини тренінгу	Етапи частин тренінгу	Рекомендована тривалість етапів, % загального часу
Вступна	Вступ	5
	Знайомство	5
	Правила	5
	Очікування	5
Основна	Оцінка рівня поінформованості про проблему та експрес-опитування	5-10
	Актуалізація проблеми	10-30
	Інформаційне повідомлення	20-40
	Розвиток практичних навичок	20-60
Завершальна	Рефлексія	5
	Завершення роботи	5

Актуалізація проблеми допомагає визначити причини актуальності обраної тематики тренінгу та його ймовірні наслідки для кожного учасника тренінгової групи.

Інформаційні повідомлення повинні бути максимально короткими, логічними та змістовними. Цей етап роботи передбачає надання учасникам необхідної інформації з проблеми.

Етап розвитку практичних вмінь та навичок є найважливішим у всій тренінговій роботі і повинен включати в себе добір форм та методів, спрямованих на закріплення отриманих знань та відпрацювання необхідних навичок. Після кожної вправи слід обов'язково виділяти час на рефлексію – самоаналіз, переосмислення кожним учасником своїх учинків, думок, почуттів, поведінки [5, с. 39].

Завершальний етап тренінгу повинен містити ритуал прощання та оцінку роботи групи. Оцінка сприяє самоаналізу учасників групового процесу, допомагає зрозуміти, наскільки учасники досягнули поставленої мети.

Під час навчально-практичного тренінгу профілактики «професійного вигорання» соціальних працівників доцільно використовувати такі методи, як: групову дискусію (обговорення причин та наслідків синдрому «професійного вигорання»); ігрові методи (імітаційні ігри: соціальний працівник і клієнт); методи, спрямовані на розвиток соціальної комунікації, інтеракції та перцепції (вербальні та невербальні техніки); методи тілесної терапії (аутогенний тренінг, дихальні вправи), емоційне розслаблення (уявлення деякої приємної ситуації)), методи арт-терапії (малювання своєї втоми та ставлення до професійної діяльності).

Ефективне проведення навчально-практичного тренінгу з профілактики синдрому «професійного вигорання» соціальних працівників можливе лише при активізації внутрішніх ресурсів соціальних працівників та їхнього особистого досвіду.

Узагальнюючи відзначимо, що ефективна профілактика синдрому «професійного вигорання» соціальних працівників має базуватись на підтримці їх фізичного та емоційного здоров'я. Використання навчально-практичного тренінгу для профілактики синдрому «професійного вигорання» сприятиме не лише мінімізації ризиків виникнення синдрому «професійного вигорання», а й створить необхідні умови для професійної та особистісної самореалізації соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Чубук, Р. В. (2012) Подолання синдрому професійного вигорання у майбутніх соціальних працівників. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер. : Соціологія. Вип. 172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2012_184_172_23.
2. Мучински, П. (2003) Психология, профессия, карьера / П. Мучински. – СПб.: Питер, 2004. – 539 с.
3. Трунов, Д. Г. (1998) «Синдром сгорания»: позитивный подход к проблеме / Д.Г. Трунов // Журнал практического психолога. – 1998. – № 8. – С. 84-89.
4. Козлова, О.В. (2003) Тренинг «Преодоление синдрома профессионального выгорания» / О.В. Козлов // Психология зрелости и старения. – № 1. – С. 99-117.
5. Ліщинська, О. А. (2000) Порадник практикуючого психолога / О.Л. Ліщинська. – Івано-Франківськ: Галичина, 2000. – 82 с.

Замфереско О.В., аспірант

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)*

ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Природною складовою української економіки, зорієнтованої на ринкові форми та методи господарювання, є підприємництво, яке для молодого покоління є основною або вторинною формою зайнятості. В умовах розвитку сфер виробництва і послуг це зумовлює актуальність проблеми формування у майбутніх майстрів ресторанного обслуговування підприємницької компетентності у вищих професійних училищах (ВПУ). Це знайшло відображення у «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 рр.)» [3], де особливий акцент зроблено на необхідності запровадження компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців будь-якого профілю, які мають вільно володіти своєю професією, орієнтуватися в суміжних галузях діяльності й бути здатними до професійного росту протягом усього життя. Відповідно до цього важливим завданням підготовки фахівців у ВПУ є забезпечення їхньої професійної готовності для успішної діяльності в умовах ринкового середовища та належного рівня професійної компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування. Швидкий розвиток сучасних закладів ресторанного господарства (ЗРГ), поява інновацій у технологіях приготування їжі, обслуговуванні, сервіруванні, новітнього інвентарю та устаткування висувають нові вимоги до професійної компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування.

Професія майстра ресторанного обслуговування є інтегрованою. На відміну від монопрофесій, вона передбачає виконання фахівцем функцій офіціанта, бармена, буфетника, адміністратора залу (метродотеля), що зафіксовано у змісті ДСПТО з професії 5129

«Майстер ресторанного обслуговування» [2]. Це потребує значно ширшого комплексу знань, тому під час професійної підготовки у ВПУ кваліфікаційні вимоги («повинен знати», «повинен уміти») мають відображатись категоріями професійних і ключових компетентностей, які мають опанувати суб'єкти навчання. Особливо це стосується розширення діапазону їхніх підприємницьких компетенцій, завдяки чому випускники ВПУ зможуть успішно виконувати підприємницькі функції в закладах ресторанного господарства на належному рівні.

Сучасні вимоги роботодавців у ресторанній галузі до підготовки випускників ВПУ не обмежуються форматом знань, а потребують, передусім, володіння арсеналом необхідних умінь, розвинутих здатностей і сформованої готовності особистості до ефективної професійної діяльності, в контексті нашої проблематики – обслуговування, торгівельних операцій та підприємництва у ЗРГ. Отже, специфічним результатом професійної підготовки майстрів ресторанного обслуговування є професійна компетентність, яка складається з компетентностей щодо ефективного обслуговування клієнтів, ведення торгівлі та підприємницької діяльності у ЗРГ.

Предметом нашого дослідження є підприємницька компетентність майстрів ресторанного обслуговування, яка передбачає вироблення у них на основі теоретичних знань практичних умінь і навичок підприємницької діяльності. У її структурі важливе місце відводимо діяльнісному компоненту, що дає змогу майбутньому майстру ресторанного обслуговування застосовувати набуті під час професійно-теоретичної підготовки підприємницькі знання для практичного розв'язання різноманітних завдань щодо організації та управління підприємницькою діяльністю ЗРГ з метою задоволення потреб та інтересів ресторанного господарства і споживачів.

До підприємницьких О. С. Проценко відносить уміння стосовно: вибору та створення бізнес-плану; легалізації свого бізнесу; дослідження ринку з метою просування свого товару та послуг; презентації себе як підприємця та результатів своєї праці; комунікативної взаємодії (ведення переговорів, переконання, аргументація власної точки зору, пропонування та продаж товарів і послуг тощо); користування новітніми технологіями та досягненнями науково технічного прогресу тощо [4, с. 298—301]. Спрямування професійної підготовки майстрів ресторанного обслуговування у ВПУ на вироблення цих умінь сприятиме всебічному розкриттю професійного та особистісного потенціалу учнів, розвитку їхніх здатностей і формуванню готовності майбутніх фахівців ефективно провадити підприємницьку діяльність у ЗРГ.

Реалізації цього завдання забезпечує спрямоване в русло підприємницької діяльності в ресторанній галузі викладання професійно-теоретичних предметів «Правознавство», «Економічна теорія», «Комерційна діяльність», «Економіка підприємства», що передбачає вироблення таких підприємницьких умінь:

- аналітичних (вміння контролювати і регулювати ціни на власні послуги й продукцію, проводити грошові розрахунки з постачальниками);
- інформаційно-комунікаційних (уміння вести облік із використанням сучасних ІКТ оперування якими сприятиме поглибленню їхньої професійної діяльності); [1, с. 135—139];
- інтегративно-когнітивних (вміння інтегрувати та ефективно використовувати знання в умовах швидкої адаптації до вимог виробничого середовища);
- організаційно-ділових (вміння приймати рішення щодо підприємницької діяльності ЗРГ, збирати й аналізувати інформацію, планувати і програмувати свою діяльність; організувати свою працю для досягнення мети; знаходити потрібні знання, способи для розв'язання завдань; усвідомлювати свою діяльність і постійно її вдосконалювати, швидко реагувати в разі виникнення професійних проблем, своєчасно виконувати виробничі завдання в мінімальний час з урахуванням фінансових і матеріальних збитків);
- соціально-комунікативних (вміння реалізувати бізнес-плани ЗРГ, проектувати стратегію свого життя з урахуванням особистісних інтересів і потреб, продуктивно

працювати в команді, конструктивно розв'язувати конфлікти, досягати консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання).

Отже, діяльнісний компонент підприємницької компетентності майстрів ресторанного обслуговування відображає сукупність аналітичних, інформаційно-комунікаційних, інтегративно-когнітивних, організаційно-ділових і соціально-комунікативних підприємницьких вмінь, що дають змогу розв'язувати різноманітні завдання з підприємництва у ЗРГ. Його цілеспрямоване формування у процесі професійної підготовки у ВПУ сприяє осмисленому виробленню цих умінь і дає змогу майбутнім фахівцям одержати первинний досвід підприємницької діяльності вже під час навчання.

Список використаних джерел

1. Дрозіч І. Професійна компетентність кухаря. Молодь і ринок. Дрогобич. 2015. № 12 (131) С. 135—139.
2. ДСПТО 5812.ОН.55.50-2013 Державний стандарт професійно-технічної освіти [Чинний від 28.10.2013 № 1494] Вид. офіц. Київ, 2013. 72 с. : www.znanius.com/uploads/media/Maister_restorannogo_obsługovuvannja.doc
3. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020pp.) : http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc5.
4. Проценко О. С. Підприємницькі уміння як складник життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя. 2013. Вип. 30 (83). с. 298—301

Зарівна О.Т., к.п.н., доцент,
Химай Н.І., старший викладач
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ В ГРУПАХ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЗНАНЬ ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У своїй педагогічній практиці кожен викладач англійської мови стикається з ситуацією, коли студенти в групах розрізняються рівнем знання іноземної мови. Такі групи називають групами зі «змішаними здібностями». Так в класі, де 20 або 25 студентів, діапазон здібностей, майстерності, сильних і слабких сторін знань буде великим. Така різноманітність часто вважається чимось зайвим, що заважає продуктивно працювати і її, по можливості, прагнуть уникнути. Вираз «змішані здатності» часто несе в собі негативний підтекст. Часто студентів стараються розділити за рівнем знань за допомогою вхідних тестів. Проблема полягає в тому, що вхідний тест, який часто заснований на граматиці і лексиці, не відображає реальне вміння студентів говорити іноземною мовою, сприймати іноземну мову на слух, або ж, виконувати творчі письмові завдання. Це поступово буде проявлятися протягом навчального процесу. Це звичайна робоча ситуація, яку можна спостерігати повсюдно.

Малоймовірно, що всі 25 учнів зможуть одночасно зрозуміти нову структуру, тому що кожен учень має свій відповідний рівень знань. Можливо, одні учні вже вивчали цю структуру раніше, а іншим складно зрозуміти її пояснення. Той факт, що деякі студенти, і кожен раз це будуть різні студенти, які не «схоплюють нальоту» новий матеріал, означає, що ми повинні враховувати ці особливості. Необхідна умова для створення у учнів інтересу до змісту навчання і до самої навчальної діяльності - можливість проявити в навчанні розумову самостійність і ініціативність. Чим активніше методи навчання, тим легше зацікавити ними учнів [1].

При вивченні іноземної мови зміцнення впевненості студентів у своїх силах і підвищення інтересу до досліджуваного предмета буде автоматично приводити до реальної однорідності всіх учнів в класі. По-перше, впевненість може підвищуватися, якщо студенти заздалегідь знають тематику кількох наступних уроків. Відомо, що якщо ми знаємо що ми будемо вивчати, ми відчуваємо себе впевненіше, тому готові краще і ефективніше сприймати новий матеріал. Відводячи кілька хвилин часу на початку уроку на те, щоб студенти переглянули ті сторінки підручника, картинки, види вправ і т. Д., Які їм належить вивчити,

ми змусимо учнів відчувати себе більш комфортно щодо нового матеріалу. Крім того, доречно ставити в якості домашнього завдання такі види роботи, які стануть фундаментом для наступного заняття.

Час «попереднього перегляду» також дає учням можливість більш активно працювати на уроці з самого його початку. Можливо, відправною точкою для кожного окремого уроку можуть бути питання, які студенти ставлять по темі, по тексту, по лексиці або граматиці. Така участь студентів буде набагато продуктивніше, ніж відповіді на питання викладача або вправ з підручника. Тому варто починати заняття з самих учнів, а не з зовнішньої точки відліку, яка може бути складною для деяких студентів і буде заважати їм включитися в роботу. Таким чином, всі учні, незалежно від їх здібностей або умінь, будуть в змозі внести щось в початок уроку, що підвищить їх впевненість у власних силах.

Всі студенти повинні відчувати себе комфортно в ситуації, коли вони припускаються помилок в розмовній мові. Знання мови і вміння спілкуватися нею - дві різні речі. Навіть дуже хороша мовна підготовка може залишитися мертвим вантажем, якщо людина не використовує її в мові. Заважає цьому, можливо, психологічний бар'єр, коріння якого в боязні зробити помилку. Якщо викладач буде виправляти кожну помилку студента, у нього можливо з'явиться боязнь говорити, і він перестане зовсім говорити. Тому викладач повинен намагатися не виправляти всі помилки поспіль, це знизить інтерес учня до уроку. Помилки слід виправляти вибірково. Роль викладача полягає в спостереженні, і він не може безпосередньо втрутитися. У таких випадках він може записати помилки, і попрацювати зі студентами над цими помилками в кінці уроку. Якщо викладач буде спокійно ставитися до студентів, не завжди показувати, що він викладач, то таким чином він може привернути їхню увагу.

Темп більшості уроків англійської мови задає викладач. Він вирішує скільки часу має бути витрачено на кожен вид завдання і, як правило, ця інформація не доноситься до студентів. Можливо, визначення тимчасових рамок, стимулюватиме учням на виконання завдання. Проблема змішаних класів - різниця в робочому темпі студентів: одні студенти працюють швидше, ніж інші. У такій ситуації, враховуючи тип уроку, його цілі і зміст, вчитель визначає, чи потрібна на уроці диференційована робота або індивідуалізація завдань. Диференціювати всі етапи уроку не обов'язково. Найчастіше диференційований підхід здійснюється на етапі закріплення раніше вивченого матеріалу, оскільки є можливість організувати самостійну роботу студентів. Вибір способу диференціації визначається характером завдань, рівнем сформованості в учнів навичок і умінь, цілями вправи і т.д. Залежно від цього розробляються диференційовані завдання для різних груп.

Підсумовуючи, зазначимо, що ігнорувати різноуровневість групи не можна, оскільки це може значно позначитися на результаті. Якщо матеріал занадто складний для студентів, вони втрачають мотивацію і інтерес до занять досить швидко і відмовляються брати участь в роботі. Якщо ж матеріал занадто легкий - це призведе до подібного результату. Крім того, занадто сильні студенти можуть домінувати і не давати слова слабким. При роботі з різнорівневою групою можна вдаватися до наступних прийомів роботи:

- варіювання видів роботи на уроці: індивідуально, в парах, в групах.
- постановка різних цілей в завданнях для більш сильних і слабших учнів
- адаптація завдань під «сильних» і «слабких» студентів

Список використаних джерел

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учеб. для вузов. – 3-е изд. – М: МПСИ; В: МОДЭК, 2010. – 448 С.
2. Калдыбаева Д. И. Исправление ошибок разговорной речи и письменных работ студентов на уроках английского языка [Електронний ресурс] / Калдыбаева Д. И., Сегизбаева Г. Р // журнал «Novaum». – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://novaum.ru/public/p223>.
3. Diana Hicks, Littlejohn, A. 1997. Cambridge English for Schools, Teacher's Book Three. Cambridge University Press
4. Teaching Methods For Weak Students [Електронний ресурс] // MyPrivateTutor UAE. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.myprivatetutor.ae/blog/teaching-methods-for-weak-students>.

Зброєва Н.Б., к.пед.наук, доцент
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені К.Д. Ушинського, (м. Чернігів, Україна)

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ОСОБИСТІТЬ ПЕДАГОГА

У зв'язку з переходом на нові стандарти та реалізацією національної освітньої ініціативи "Нова школа" кожен педагог має здати свій іспит на компетентність щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами, адже за даними ВОЗ, лише 20% народжених дітей умовно вважаються здоровими, інші – або мають вади психофізичного розвитку, або займають стан між здоров'ям і хворобою. Однією з форм навчання дітей з особливими потребами є визнана у багатьох країнах світу інклюзивна освіта, яка забезпечує право кожної дитини навчатися в загальноосвітньому закладі із наданням їй усіх необхідних для цього умов. Введення інклюзивної освіти потребує подолання низки стереотипів педагогічного та психологічного характеру та модернізації системи вищої освіти та перепідготовки фахівців.

Діти, формуючи своє ставлення до інших людей і до світу взагалі, орієнтуються насамперед на позицію, яку демонструють дорослі. За нашими спостереженнями, на даний момент емоційний відгук вітчизняних педагогів має широкий діапазон: від скепсису стосовно самої ідеї інклюзивної освіти до відвертого жаху від однієї думки про навантаження, яке ляже на їхні плечі... Елементарна інформаційна необізнаність, недостатнє володіння педагогічними технологіями, основами психології та корекційної педагогіки, емоційне неприйняття дітей з різними типами вад та ментальна неготовність включати таких дітей у звичну шкільну діяльність є основними аргументами позиції педагогів. Таке ставлення супроводжується, як правило, особистісним співчуттям до хворих дітей та їх батьків, проте саме про належну професійну психолого-педагогічну готовність говорити ще передчасно.

Дослідження було проведено методом анкетного опитування 429 педагогів загальноосвітніх шкіл [1, с. 33-50]. Готовність фахівців розглядалась через два основні показники: *професійна готовність* та *психологічна готовність*.

Складові *професійної готовності* наступні: інформаційна обізнаність; володіння педагогічними технологіями; знання основ психології, корекційної педагогіки; знання індивідуальних відмінностей дітей; застосування варіативності у процесі навчання; знання індивідуальних особливостей дітей з вадами розвитку.

Складові *психологічної готовності* такі: емоційне прийняття дітей з різними типами порушень у розвитку; залучення дітей з вадами в діяльність на уроці; задоволеність власною педагогічною діяльністю.

Так, 74,4% респондентів або взагалі не знайомі, або заявляють про нестачу інформації з цього питання. Тобто, гостро постає питання просвіти (перепідготовки) педагогічної спільноти щодо інклюзії в освіті.

Основні побоювання педагогів пов'язані з розумінням власного *дефіциту знань у галузі корекційної педагогіки* та з *некомпетентністю стосовно форм і методів роботи* з дітьми з вадами розвитку. Переважна більшість опитаних знайомі з основами корекційної педагогіки та спеціальної психології в рамках навчального плану педвузів, що становить 18 – 36 годин на весь курс навчання.

Педагоги загальноосвітніх шкіл не проходять педпрактику по даній навчальній дисципліні, не стикаються з дітьми з вадами розвитку у своїй діяльності. Факти свідчать, що наявний дефіцит знань з корекційної педагогіки, внаслідок чого, 51% педагогів не готові застосовувати її елементи у своїй повсякденній практиці, з них 38% запитують додаткове навчання. Тобто, підвищення кваліфікації в області корекційних методів навчання може помітно змінити установки вчителів до інклюзивної практики освіти.

При аналізі готовності педагогів *моделювати урок і використовувати варіативний підхід* у процесі навчання, дослідники отримали, що 64% застосовують у своїй діяльності варіативні форми навчального процесу – діалог, моделювання, мінігрупову роботу, дослідницьку діяльність, але при цьому 86% вчителів відповіли, що вважають за краще, щоб питання учням задавалися після пояснення навчального матеріалу. На запитання «Ви використовуєте готові варіанти завдань або складаєте самостійно?» 62% відповіли, що складають завдання самостійно. На питання «На що Ви орієнтуєтеся при складанні або виборі наборів завдань» 64% вчителів відповіли, що основним критерієм варіативності є рівень складності завдання. Базовим критерієм, що впливає на ефективність діяльності вчителя, є *емоційне прийняття* «особливої» дитини. Аналіз питання показав, що по всіх групах дітей переважає середній рівень емоційного прийняття (51%), і в той же час є тенденція до зміщення у бік більш високого прийняття дітей з руховими дефектами, і в бік більш низького прийняття дітей з інтелектуальними вадами.

Діти з вадами інтелекту – найбільш проблемна група. Їх емоційне прийняття має професійний «бар'єр», оскільки у багатьох випадках вчитель ментально не приймає ту дитину, в успішності навчання якої він не впевнений. Окрім того, він не знає, як оцінювати її досягнення, яким способом перевіряти її знання. У роботі з такими дітьми необхідно враховувати інші освітні цілі, ніж академічні результати, наголошують дослідники [3, с. 74].

Щодо готовності вчителя *включати дитину з особливостями розвитку в загальноосвітній процес*, то дослідження показало наступне. 5-10% вчителів були ознайомлені зі специфікою таких дітей та формами взаємодії з ними у рамках навчальної програми педвузу, одиниці брали участь у спеціальних семінарах і проходили курси підвищення кваліфікації, з чого випливає, що у цілому активних знань мало. Дані свідчать, що рівень емоційного прийняття більш високий, ніж рівень готовності включати «особливу» дитину в освітній процес (18-23%). Тобто, наявна педагогічна обережність, рефлексія своїх професійних ускладнень, запит на професійне навчання.

Зарубіжні дослідники говорять про «досвід трансформації», що переживається педагогами, які стали інклюзивними вчителями і вихователями. Цей процес є природним наслідком освоєння нових професійних навичок, зі зміною своїх установок щодо учнів, які відрізняються від своїх однолітків [2, с. 20]. За нашим переконанням, негативне ставлення до інклюзії зміниться, коли педагог отримає свій власний позитивний досвід – побачить перші успіхи дитини, прийняття її в середовищі однолітків, щире вдячність батьків...

Вчителі, які вже мають досвід роботи на принципах інклюзивної освіти, розробили наступні способи включення хворої дитини, зокрема: приймати учнів з інвалідністю «як будь-яких інших дітей у класі»; включати їх в ті ж активності, хоча ставити інші завдання; залучати учнів у групові форми роботи та групове рішення задачі; використовувати активні та інтерактивні форми навчання [1, с.40-41]. Як бачимо, мова йде про надзвичайно високу професійну майстерність – педагогічну гнучкість, здатність бачити потенціал учня, слідувати за ним, одночасно тримаючи рамки навчального процесу. Ці професійні уміння вчителя загальноосвітньої школи вочевидь потребують підтримки фахівців супроводу, місія котрих полягає не тільки у забезпеченні якості інклюзивного процесу, але й у роботі з можливим професійним згоранням педагога.

Підсумовуючи, зазначимо, що основні професійні труднощі педагога масової школи пов'язані з його неготовністю до змін, складовими якої є проблема емоційного прийняття «особливої» дитини, дефіцит знань щодо специфіки розвитку дітей з психофізичними вадами та методів їх навчання. Таке положення справ потребує аналізу успішних зарубіжних практик, пошуку ефективних технологій з урахуванням національного контексту, термінової розробки програм підвищення кваліфікації педагогів та наявності якісної психологічної підтримки всіх учасників інклюзивного процесу.

Список використаних джерел:

1. Алєхіна С. Основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании // Психологическая наука и образование. – 2011. – № 1. – С. 31 – 54.

2. Лошакова И. И. Интеграция в условиях дифференциации: проблемы инклюзивного обучения детей-инвалидов // Соц.-пс. проблемы образования нетипичных детей. Саратов : Изд-во ПСГУ. – 2010. – № 4. – С. 4 – 24.
3. Назарова Н. Ю. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения // Социальная педагогика. – 2010. – № 1. – С. 18 – 26.
4. Щербакова А. М. Дискуссионные вопросы развития личности ребенка с интеллектуальной недостаточностью // Психологическая наука и образование. – 2010. – № 2. – С. 63 – 86.

Зеленська О.О., к.е.н., доцент,
Чернігівський національний технологічний університет,
(м. Чернігів, Україна)

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Вища туристична освіта в Україні є відносно новим явищем: підготовка фахівців за напрямом «Туризм» була узаконена в Україні лише у 2002 р [1]. На сьогоднішній день підготовку кадрів для сфери туризму в Україні здійснюють 104 вищих навчальних заклади, а освітні послуги з підготовки фахівців готельного господарства надає 82 виші [2]. У той час, як Швейцарія, якій належить честь бути піонером вищої освіти з 1893 р. в галузі туризму нараховує 11 закладів [3].

У той же час у туристській галузі України зайнято 228,1 тис. осіб [4] або 1,2% її економічно активного населення, тоді як у Швейцарії цей показник становить 172,5 тис. осіб [5] (3,3% ЕАН країни). Це свідчить про недостатній рівень розвитку вітчизняної туристичної галузі. А попит та пропозиція освітніх послуг у сфері туризму є швидше доказом того, що дана спеціальність розглядається як найлегший спосіб отримати диплом про вищу освіту та влаштуватись працювати деінде. На жаль, в Україні є об'єктивні передумови для формування у споживачів послуг вищої освіти ставлення до неї як до мети, а не засобу.

Проведене нами опитування студентів 1 та 4 курсів спеціальності «Туризм» ННІ бізнесу, природокористування та туризму ЧНТУ щодо їх мотивів вибору спеціальності свідчить про інтерес до професії більшості з них (83% та 77% відповідно), але, в основному, він пов'язаний з бажанням подорожувати та пізнавати світ. Разом з тим, на питання «Чи будете після випуску шукати роботу тільки в туризмі?» дали позитивну відповідь 67% студентів 4 курсу і 39% студентів 1 курсу.

Сучасна ситуація на ринку праці в сфері туризму вимагає наявності високопрофесійних кадрів. Чимало західних готельних мереж, туроператорів та інших компаній туристичної індустрії просувають свій бізнес на схід та зацікавлені в професіоналах. Туристи стають набагато мобільнішими, багато з них мають досвід подорожей до різних країн, де рівень сервісу набагато вищий, ніж в Україні, і стають все більш вимогливими. Змінюються їх уявлення про сервіс, а знання географії, іноземних мов іноді значно вищі, ніж у випускників ВНЗ. У такій ситуації наші випускники часто виявляються неконкурентоспроможними. Так, вищезгадане опитування показало, що 61% студентів 4 курсів не цілком упевнені у своїх знаннях і навичках, а 22% не впевнені.

Студенти, володіючи лише теоретичними знаннями, не вміють поводитися з системами бронювання, не володіють комерційними навичками, не знайомі з формами бланків, які використовуються в туризмі, погано орієнтуються в професійній термінології тощо. В таких умовах знижується якість туристичних послуг, страждає репутація туристичних фірм, їм необхідно проводити навчання таких співробітників вже на робочому місці, витрачаючи не лише час, а й кошти.

Зрозуміло, що підходи до туристичної освіти потребують інновацій. Інновації в системі освіти пов'язані із внесенням змін: в цілі, зміст, методи і технології, форми і організації та систему управління; в стилі педагогічної діяльності та організацію навчально-пізнавального процесу; в систему контролю та оцінки рівня освіти; в систему фінансування; в навчально-методичне забезпечення; в систему виховної роботи; у навчальний план і навчальні програми; в діяльність викладача і студента [6].

Вищі навчальні заклади повинні бути зацікавленими в тому, щоб їхні випускники були конкурентоспроможними на ринку праці, привносили в процес обслуговування нові методи, були творчими, оскільки це є показником якості їх освітніх послуг та визначає рейтинг вишів серед роботодавців та їх престиж.

Заходами по досягненню конкурентоспроможності наших студентів можуть стати:

- підвищення у студентів мотивації до навчання (моральне та матеріальне);
- збільшення терміну виробничих практик, запровадження сервісних практик на базі Університету, де б студенти спеціальності «Туризм» змогли б вивчити ази сервісних та клінінгових технологій (1 раз на семестр чергувати та допомагати персоналу їдалень та буфетів університету, організація студентами свят та анімації для шкільної молоді міста);
- створення реально діючих тренувальних центрів “Турагентство”, «Туроператор», «Екскурсійне бюро» або тісне співробітництво із закладами тур індустрії міста та укладання з ними угод про постійне стажування студентів;
- тісне співробітництво з роботодавцями, дослідження їх скарг та потреб, врахування їх при підготовці фахівців, створення консультативної ради, до якої увійшли б роботодавці та представники вишу;
- внесення змін до навчальних планів та структурно-логічної схеми викладання предметів, об’єднання подібних дисциплін у блоки, після проходження яких можна видавати сертифікат на право здійснення певного виду діяльності в туризмі.

Список використаних джерел

- 1.Проценко О.А. Актуальні проблеми професійної освіти в індустрії туризму // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку туризму». - Частина II. Миколаїв: ВП «МФ КНУКІМ», 2015. - 145 с. - С.96-99.
- 2.Довідник ВНЗ [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-180-75.html>
- 3.<https://www.hotcourses.ru/study/training-degrees/switzerland/travel-tourism-and-hospitality-courses/loc/190/cgory/m-2/sin/ct/programs.html>
- 4.Мировая и региональная статистика [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/Украина>
- 5.Мировая и региональная статистика [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/Швейцария>
- 6.Куліненко Л. Інноваційне оновлення освіти/ Л. Куліненко //Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди". Педагогіка. Психологія. Філософія. - 2013. - Вип. 28(1). - С. 373-379.

Іванова Л.В., к.т.н., Краснієнко Н.В.,

Одеський технічний коледж

Одеської національної академії харчових технологій

(м. Одеса, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОРИЗОВАНИХ ПРОГРАМ СЕРТИФІКАЦІЇ CISCO В ПІДГОТОВКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ІТ-ФАХІВЦЯ

В умовах стрімкого й різнопланового розвитку України відбувається незворотній системний процес модернізації всієї системи освіти в Україні, основною метою якої є підготовка конкурентоспроможного компетентного фахівця відповідного рівня та профілю, який вільно володіє своїм фахом та орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатний до ефективної діяльності за фахом на рівні світових стандартів, готовий до постійного професійного розвитку.

В Україні програма Мережних академій Cisco діє з осені 1999 року і з тих пір дала відмінні результати. Наразі до мережної академії Cisco приєдналося понад 6 млн осіб. Академія Cisco пропонує все, що потрібно для розвитку професійних навичок в сфері ІТ і побудови кар'єри, в рамках єдиної платформи навчання. Щомісяця дану платформу використовують понад 1 млн студентів та інструкторів.

Розроблена спеціалістами фірми програма інноваційного навчання ІТ-технологіям, вважається найбільш фундаментальною та методично забезпеченою, не прив'язана до конкретного виробника обладнання та носить виключно соціальний характер. Методи навчання, засновані на активному залученні студентів у навчальний процес з використанням методичних матеріалів Мережної академії Cisco, в Україні здебільшого впроваджуються у вищих навчальних закладах ІV рівня акредитації. В нашій країні, на відміну наприклад від Польщі, випадки успішного відкриття Мережних академії Cisco при загальноосвітніх школах, закладах професійно-технічної освіти та коледжах були поодиноким явищем [1].

Співробітництво з Мережною академією Cisco засновано на потребах в надійному кадровому резерві, і в першу чергу орієнтовано на підготовку молодих компетентних фахівців у сфері ІТ-технологій. Відкриття Мережної академії Cisco у Одеському технічному коледжі Одеської національної академії харчових технологій відкриває нові можливості у фундаментальній підготовці фахівців в галузі інформаційних технологій за загальноновизнаними міжнародними стандартами.

Важлива особливість цих програм у тому, що вони є спрямованими на формування сталих практичних навичок та умінь у студентів і підтримані міжнародно визнаними, так званими промисловими сертифікатами від Cisco (CCNA, CCNA Security, IT Essentials, CCNP) [2]. Кожен випускник Академії має право і можливість скласти спеціальний сертифікаційний іспит та отримати промисловий всесвітньо визнаний Сертифікат (диплом) Cisco, що засвідчує відповідну кваліфікацію (знання, навички, уміння) у даній галузі. Система підготовки і сертифікації Cisco Systems фактично стала світовим галузевим стандартом і еталоном в області підготовки і сертифікації фахівців. Рівні кваліфікації, які присвоює Cisco фахівцям за результатами іспитів, цінуються колегами та роботодавцями по всьому світу [3]. Таким чином, програма підвищує конкурентоспроможність студентів на сучасному ринку праці та надає різноманітні можливості для працевлаштування.

Комісія комп'ютерних технологій та програмної інженерії Одеського технічного коледжу Одеської національної академії харчових технологій розпочала співробітництво із компанією Cisco Systems у галузі впровадження освітніх академічних програм Cisco, схвалених МОН України, у 2018 році відкриттям Локальної Мережної Академії Cisco (Local Networking Academy – LNA), LNA Cisco проводить заняття зі слухачами за академічними програмами Cisco у галузі створення, розгортання та підтримки функціонування комп'ютерних мереж різних масштабів [4].

Програма курсу пропонує комплексне середовище навчання, що надає доступ до мультимедійних онлайн-навчальних модулів та засобів онлайн-тестування, а також проведення лабораторних робіт на обладнанні спеціалізованої лабораторії засобів ЕОТ ОТК ОНАХТ, в ході яких слухачі можуть набути практичних навичок побудови та обслуговування персональних комп'ютерів та локальних і глобальних мереж. Студенти виконують практичні навчальні завдання і займаються з імітаційними моделями мереж, розвиваючи навички, які допоможуть задовольнити постійно зростаючу потребу в ІТ-фахівцях.

Наступним кроком у підготовці інструкторів та студентів є отримання нових знань та сертифікатів з курсу **Cisco Packet Tracer**, який багато років відомий як надійний багатофункціональний інструмент моделювання комп'ютерних мереж, який дозволяє студентам експериментувати з поведінкою мережі і оцінювати можливі сценарії. Він доповнює фізичне обладнання в аудиторії, дозволяючи студентам створювати мережі практично з необмеженою кількістю пристроїв, і використовується для практики, дослідження і розвитку навичок усунення неполадок. Останні версії цього симулятора, на який пре також дозволяють побудувати віртуальний смарт-дім (**розумний будинок** або бізнес-центр) та **моделювати різні аспекти Інтернету речей**. Наприклад, можна встановлювати датчики, виконавчі механізми, розумну побутову техніку, розумні двері, вікна та інше. Логіку взаємодії складових розумного дому може розробити користувач, що має початкові знання у програмуванні. Прихильники програмування, тобто майбутні

програмісти, зможуть задати поведінку розумних речей на Javascript або **Python**. Для виконання робіт інструктор отримує безкоштовну ліцензію на впровадження симулятора Packet Tracer з метою долучити до вивчення курсу студентів коледжу.

Залучення студентів до курсів Мережної Академії Cisco Entrepreneurship, Introduction to Cybersecurity, Introduction to IoT, PCAP: Programming Essentials In Python, CCNA R&S: Connecting Networks, CCNP Routing and Switching, IoT Fundamentals: Connecting Things, дозволить виконати фундаментальну підготовку фахівців у галузі інформаційних технологій за загально визнаними міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. Полякова Н.П. (2013) Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя: тези доповідей IX Міжнародної науково-методичної конференції, м. Суми, 14–15 листопада 2013 р. - С. 80-81.
2. Програма мережних академій Cisco. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.cisco.com/c/uk_ua/training-events/networking-academy/program.html
3. Cisco NetAcad. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.netacad.com/>
4. Мережева Академія Cisco. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.netacad.com/ru/group/landing/v2/teach/>

Іванчук Г.П., к.п.н., доцент

Уманський державний педагогічний університет імені П.Тичини

(м. Умань, Україна)

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Розгляд професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя як об'єктивного процесу навчання, орієнтованого на засвоєння студентами професійних загальнопедагогічних і методичних знань, вироблення відповідних умінь і навичок, формування потреб самоосвіти, самовдосконалення і самореалізації шляхом досягнення єдності педагогічної теорії і практики. За такого підходу цілком правомірним уявляється виокремлення у структурі цієї підготовки сукупності взаємопов'язаних компонентів. Найчастіше до таких компонентів залічують: когнітивний, мотиваційний, організаційно-діяльнісний, прогностико-розвивальний та ін.

Незважаючи на відмінності у найменуванні того чи іншого компонента, всі дослідники однакові у важливості такого, як мотиваційний, що зумовлено посиленням розуміння психологами і педагогами ролі позитивної мотивації навчання на забезпечення успішного оволодіння студентами вищих педагогічних навчальних закладів необхідними знаннями і вміннями

Грунтовна класифікація мотивів навчальної діяльності була запропонована свого часу П. Якобсоном, який розподіляв їх на три групи.

Перший вид мотивів він назвав „негативними”, розуміючи під ними поштовх студента, що викликається усвідомленням певних незручностей і неприємностей, які можуть виникнути в тому випадку, коли він не буде відповідально ставитися до навчання: догани, погрози батьків тощо. По суті, за таким мотивом приховується навчання без бажання, без інтересу як до отримання освіти, так і до відвідування навчального закладу. У цьому разі мотив відвідування навчального закладу не пов'язаний з потребою одержання знань або з настановленням на підвищення особистого престижу. Цей мотив необхідності, властивий деяким студентам, не може забезпечити успіхи у навчанні, здійснення якого вимагає докладання зусиль над собою, що при слабкому розвитку волевої сфери призводить до відмови відвідувати навчальний заклад і продовжувати навчання.

Другий вид мотивів навчальної діяльності, згідно з класифікацією П. Якобсона, також пов'язаний з позанавчальною ситуацією, яка однак, на відміну від попереднього випадку, позитивно позначається на навчанні. Мається на увазі вплив з боку суспільства, що формує у студента почуття обов'язку, змушуючи його отримати освіту, в тому числі й професійну, стати корисним для своєї країни, своєї сім'ї. Таке настановлення на навчання, якщо воно має

стійкий характер і відіграє важливу роль у спрямованості особистості студента, робить його навчання не просто потрібним, а й привабливим, дає сили і насагу для визначення ускладнень, прояву терпіння, наполегливості. До цієї групи мотивів П. Якобсон залічував ті, які пов'язані з вузькоособистісними інтересами. Процес навчання при цьому сприймається як шлях до особистісного благополуччя.

Третій вид мотивації, за П. Якобсоном, стосується самого процесу навчальної діяльності. За її наявності у студента простежується потреба в знаннях, допитливості, намагання пізнати нове, оволодіти необхідними вміннями і навичками. У такому випадку студенти отримують задоволення від поглиблення і розширення своїх знань у процесі засвоєння нового матеріалу; мотивація навчання відтворює стійкі пізнавальні інтереси.

Подаючи таку класифікацію мотивації навчальної діяльності, П. Якобсон наголошував на тому, що вона також залежить від особистісних рис студентів: від потреби у досягненні успіху, або, навпаки, від лінощів, пасивності, небажання здійснювати зусилля над собою [2].

До вивчення особливостей формування мотиваційної сфери студентів з позицій сьогодення звертається К. Подтиккан, стверджуючи, що на базі загальної мотивації навчальної діяльності у студентів з'являється певне ставлення до різних навчальних предметів. Таке ставлення, на переконання науковця, зумовлюється:

- важливістю предмета для професійної підготовки;
- інтересом до певної галузі знань і даного предмета як її складової;
- якістю викладання (задоволенням заняттями з даного предмету);
- мірою труднощів оволодіння цим предметом, урахуваючи власні здібності;
- взаєминами з викладачем даного предмету.

Усі ці мотиватори, на переконання К. Подтиккан, можуть перебувати у різноманітних відносинах один з одним (взаємодія або конкуренція) і мати різний вплив на навчання. Тому повне уявлення про мотиви навчальної діяльності можна отримати лише за умов визначення значущості для кожного студента всіх цих елементів складної мотиваційної структури. Це дає змогу встановити і „мотиваційну напруженість у даного суб'єкта, тобто суму компонентів мотиву навчальної діяльності: чим більше компонентів спричинює цю діяльність, тим більше у нього мотиваційна напруженість” [1, с.31].

Найбільш сприятливими факторами формування у студентів позитивного мотиву до навчання названо:

- усвідомлення найближчої і кінцевої мети навчання;
- усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєння знань;
- емоційна форма викладу навчального матеріалу;
- показ „перспективних ліній” у розвитку наукових понять;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- наявність допитливості й „пізнавального психологічного клімату” в навчальній групі.

Підсумовуючи викладене вище, можна висунути припущення про необхідність розробки таких форм і методів навчальної діяльності у вищій педагогічній школі, які сприяли б розвитку у майбутніх учителів внутрішньої мотивації на навчальну діяльність як особистісну цінність, що забезпечить високий рівень їх підготовки до самостійної професійно-педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Подтиккан К. Особливості формування мотиваційної сфери особистості / Подтиккан К. // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 9. – С.29 – 36.
2. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения / Якобсон П. М. – М. : Просвещение, 1969. – 190 с.

Іващенко О.С., студентка 2 курсу ОКР «Магістр»
спеціальності «Освітні педагогічні науки»
Науковий керівник - **Вейланде Л.В.-В.**, кандидат педагогічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(*м. Одеса, Україна*)

СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ТРВЗ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У будь-якій системі освіти і особливо, в системі вищої освіти є протиріччя між вимогою суспільства збільшити обсяг переданих знань і фізико-психологічними можливостями студента засвоїти цей зростаючий обсяг знань за обмежений час. Робилися неодноразові спроби розв'язати цю суперечність, починаючи зі збільшення кількості дисциплін, і закінчуючи підвищенням інтенсивності навчання різними методами - «занурення», швидкочитання і так далі. Однак все це тільки поглиблювало основне протиріччя.

Розв'язання цієї суперечності лежить в творчому розвитку студента, який може бути реалізований засобами ТРВЗ. Вирізняється два шляхи реалізації ТРВЗ через навчальний процес. По-перше, введення спеціального курсу ТРВЗ для студентів; по-друге, впровадження інноваційних педагогічних технологій, зміна структури навчальних занять та наповнення їх оригінальним змістом.

Мета впровадження ТРВЗ-технологій у ВОЗ є - підвищення рівня підготовки фахівців за рахунок:

- навчання методології вирішення винахідницьких проблем;
- формування і розвитку культури творчого, сильного мислення;
- передачі спеціалізованих знань в систематизованому, компактному вигляді.

Педагогічна система ТРВЗ передбачає заміну репродуктивної діяльності студентів на пошукову, творчу, пізнавальну діяльність. Функція викладача різко змінюється, він стає консультантом в освітньому процесі, студент, з об'єкта навчання стає суб'єктом розвитку (творчою особистістю), а знання - засобом реалізації певної творчої діяльності.

На сьогодні вже створено багато інтелектуальних методів розвитку. Всі вони є підсилювачами інтелекту й покликані полегшити процес пошуку нових рішень. Проте ступінь їх системності й інструментальності суттєво різняться. Так, психологічно комфортні методи (мозкового штурму, каталогу, фокальних об'єктів, які представлені у працях В. Дружиніна, В. Зотова, Г. Мінса, С. Оптнера, О. Прохорова, Т. Парсонса, Д. Шнайдера, Г. Щедровицького, С. Янга та ін.) слабкосистемні й нетехнологічні, з них важко отримати гарантовано вдалі рішення, тим більше в заданий час [3]. А головний недолік багатоваріантного підходу морфологічного аналізу – відсутність апарату вибору сильних рішень.

ТРВЗ займає особливе місце серед інших теорій творчості. І справа тут не тільки в різниці методів, а в тому, що ТРВЗ - це скоріше не метод, а ціла система. Теорія Г. Альтшуллера народилася як альтернатива методу проб і помилок і нескінченно довгого перебору можливих варіантів вирішення завдань. Завдання ТРВЗ - знаходити сильне рішення практично відразу. Це її перша особливість. [2]

Ще однією особливістю є те, що ТРВЗ спочатку була заснована на вивченні технічного досвіду, досвіду точних наук. Точність передалася і самій теорії, яка передбачає чітку покрокову схему дій, котра спрямована на досягнення ідеального кінцевого результату. Цим обумовлено те, що в основі методики лежить застосування спеціального алгоритму - АРИЗ .

Важливою відмінністю ТРВЗ від інших теорій є місце, відведене людському фактору. В системі Г. Альтшуллера вплив на технічну систему особистості людини зведено до мінімуму.

Методика продовжує вдосконалюватися, і оскільки вона являє собою узагальнений досвід закономірностей розвитку не тільки техніки, але і науки в цілому, застосування ТРВЗ можливо і в інших сферах.

Наприклад в педагогіці. ТРВЗ-педагогіка - педагогічна система, метою якої є виховання творчої особистості. Методологічною основою для ТРВЗ-педагогіки є фантастичне оповідання Г.С. Альтшуллера «Третє тисячоліття» [1], в якому він описує принципи педагогіки майбутнього:

Педагогіка повинна бути спрямована на підготовку універсалів, які все знають і вміють робити все.

Навчання починається в ранньому віці (5 років) і закінчується в 13, 15, 16 років.

Спеціалізація відбувається сама собою. Вибір спеціальності студент робить сам.

Навчання проводиться з максимальною швидкістю (принцип форсажу).

Програма підготовки повинна постійно оновлюватися і доповнюватися.

Навчальні групи повинні бути малими (четвірки) для врахування індивідуальних особливостей дитини.

ТРВЗ-педагог сам повинен бути універсальною творчою особистістю.

Новітній погляд пропонує Анатолій Гін, фахівець в області ТРВЗ, який розробив 5 принципів сучасної ТРВЗ-педагогіки:

Принцип свободи вибору. У будь-якій навчальній або керуючій дії надавати учневі право вибору.

Принцип відкритості. Використовувати в навчанні відкриті завдання - завдання, що стимулюють самостійне генерування ідей.

Принцип діяльності. Освоєння знань і умінь переважно в формі діяльності.

Принцип зворотного зв'язку. Регулярно контролювати процес навчання за допомогою розвинутої системи прийомів зворотного зв'язку.

Принцип ідеальності. Максимально використовувати можливості, знання, інтереси самих учнів з метою підвищення результативності та зменшення витрат в процесі освіти.

ТРВЗ-педагогіка ставить за мету формування сильного мислення і виховання творчої особистості, підготовленої до вирішення складних проблем в різних областях діяльності. Її відмінність від відомих засобів проблемного навчання - в використанні світового досвіду, накопиченого в області створення методів розв'язання винахідницьких завдань. Звичайно, цей досвід перероблений і узгоджений з цілями педагогіки.

Сучасна ТРВЗ-педагогіка включає в себе курси, розраховані на вікові групи від дошкільнят до студентів і дорослих фахівців. Особливістю роботи з кожної вікової групою є вибір об'єктів винахідницької діяльності, які відповідають віку.

Для розвитку творчих навичок ТРВЗ-педагогами накопичений фонд навчальних винахідницьких і дослідницьких завдань в таких областях як: фізика, біологія, екологія, мистецтво, техніка і бізнес.

Для кожної вікової групи розробляються алгоритмічні процедури, методики. Вони дозволяють учням винаходити нове, самореалізуватися в творчості. Слід розрізняти ознайомлювальний і інструментальний рівень освоєння ТРВЗ-методик. Обов'язковою умовою якісного, інструментального навчання в ТРВЗ-педагогіки є не тільки освоєння відповідних методик, а й освоєння способів їх створення.

Особливе місце займає курс розвитку творчої уяви (РТУ), призначений для подолання стереотипів решателя, вироблення вміння працювати з нетривіальними ідеями.

ТРВЗ знайшла застосування також в бізнесі та маркетингу. Всі промислові підприємства в своїй діяльності змушені звертатися до інформаційного фонду ТРВЗ. У ньому зібрані покажчики застосування фізичних, хімічних і геометричних ефектів, банк типових прийомів усунення технічних і фізичних суперечностей, який постійно поповнюється.

Процес навчання у вищій школі після впровадження ТРВЗ, імовірно може виглядати наступним чином:

1. Студентам на перших курсах викладається дисципліна з умовною назвою «Розвиток творчої уяви». Прослухавши і освоївши цю дисципліну, у студентів повинен з'явитись стереотип діалектичного мислення, крім того, студенти повинні знати закони розвитку систем. Дисципліну слід викладати протягом одного-двох семестрів, у вигляді лекцій-семінарів і практичних занять. Як предметних областей для прикладів необхідно використовувати найбільш близькі і зрозумілі для студентів відповідної спеціальності галузі знань. Тобто, використовуються дидактичні можливості ТРВЗ з розвитку творчої уяви.

2. Потім студентам викладається дисципліна з умовною назвою «Діалектика систем», причому назва цієї дисципліни має коригуватися відповідно до тієї предметної області, в якій спеціалізуються студенти. Прослухавши і опанувавши цю дисципліну, у студентів повинен закріпитися стереотип діалектичного мислення, крім того, студенти повинні засвоїти закони розвитку систем (ЗРТС). Після освоєння дисципліни «Діалектика систем» викладаються спеціальні технічні дисципліни, робочі програми яких перероблені під систему ЗРТС. На практичних заняттях цих курсів студенти самостійно повинні виводити нові, для себе знання, на основі попередніх знань і ЗРТС, а викладачі спрямовувати та коректувати цей процес. При цьому студенти одночасно навчаються використовувати ТРВЗ для вирішення проблем, що стояли перед вченими, розробниками відповідних наук, тобто займаються активним навчанням. У цій частині концепції використовуються дидактичні можливості ТРВЗ за рішенням технічних проблем і систематизації знань.

3. На останніх курсах для систематизації знань, отриманих за весь період навчання, студентам викладаються курси «Методи творчості» для майбутніх фахівців і «Методологія наукової творчості» для майбутніх бакалаврів і магістрів. У цих дисциплінах дається повний інструментарій ТРВЗ і закріплюються знання отримані по ТРВЗ раніше. У заключній частині використовуються дидактичні можливості ТРВЗ по систематизації знань прикладних наук.

Список використаних джерел

1. Альтов Г. Третье тысячелетие. Фрагмент романа // Нить в лабиринте. — Петрозаводск: Карелия, 1988.
2. Альтшуллер Г.С. Найти идею: введ. в теорию решения изобрет. задач / Г. С. Альтшуллер; Отв. ред. А. К. Дюнин; АН СССР, Сиб. отд-ние. — Новосибирск: Наука: Сиб. отд-ние, 1986. — 209 с.
3. Королев В.А. ТРИЗ как философия бизнеса / Королев В.А. // Менеджмент качества. — 2009. — № 2. — С. 106-109. <http://elibrary.ru/item.asp?id=13006399>

Глясова Ю.С., аспірант

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця, Україна)*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Розглянемо приклади сучасної професійної підготовки медичних фахівців, зокрема медсестер і акушерок, на досвіді європейсько освітньо-медичного простору. В європейських країнах не існує такої спеціальності як молодший медичний спеціаліст. У цих країнах аналогічні спеціальності, зокрема медсестри і акушерки, входять у групу допоміжного медичного персоналу. Спеціальність фельдшер також відсутня в Європі.

Велика Британія є однією із країн, в якій професії медичної сестри і акушерки є дуже престижними. Аналіз джерел дозволяє засвідчити, що Велика Британія є однією із країн, в якій медицина посідає важливе місце, а робота медичної сестри знаходиться серед 10 найпопулярніших професій сучасності. Середній медичний персонал у цій країні здобуває освіту в медичних школах і коледжах. Слід зазначити, що навчання медсестер та акушерок в Британії характеризуються вузькою спеціалізацією. Таким чином, медсестра може одночасно навчатися та працювати у напрямку одного із чотирьох видів догляду: дорослого, дитячого, психічного та догляду за інвалідами [1].

Професія акушерки у Великій Британії дуже складна і унікальна. Працівники цієї спеціалізації працюють із вагітними жінками, всебічно підтримують їх, здійснюють передпологовий та післяпологовий догляд за жінками та новонародженими, а також допомагають сім'ям готуватися до батьківства. Акушерки у Великій Британії практикують у державних медичних установах, пологових будинках, общинах, лікарнях, а також у підліткових клініках вагітності. Щоб стати акушеркою, треба навчатися у коледжі або медичній школі на протязі трьох років. Можна одержати диплом акушерки по скороченій програмі, навчаючись 18 місяців, якщо медик вже має спеціальність зареєстрованої медичної сестри. Після здобування медичної освіти всім медсестрам і акушеркам необхідно обов'язково зареєструватися у Раді медсестер і акушерок (NMC) для подальшого працевлаштування [2].

Розглянемо методики викладання фахових дисциплін на прикладі медичних шкіл при університетах Кентербері та Медвей. У Великій Британії вивченню фахових дисциплін приділяється багато уваги. Студенти медичних шкіл, коледжів та університетів відпрацьовують практичні навички на стимуляторах та в імітаційних кімнатах. Ми вважаємо дуже цікавим інноваційним впровадженням у процес викладання клінічних дисциплін у Великій Британії створення імітаційних палат, розташованих у навчальних закладах. Обладнання цих палат повністю імітує звичайні палати клінічного відділення. В них розташовані ліжка з муляжами хворих. Ці приміщення повністю оснащені всім необхідним для обстеження, догляду та надання невідкладної медичної допомоги. Студенти працюють в акушерській та дитячій імітаційних палатах, які максимально наближують майбутніх медиків до умов реального клінічного середовища, де вони можуть відпрацьовувати свої навички та застосовувати свої знання на практиці. На нашу думку, така методика проведення практичних занять повністю укладається в структуру технології контекстного навчання. Також заслуговує уваги впровадження квазіпрофесійної діяльності, як основної форми контекстного навчання під час вивчення хірургії у медичній школі у Медвеї, на прикладі операційного театру. Під час практичних занять студенти можуть використовувати повністю поставлений оперативний театр та імітаційний скраб-кабінет. Одностороннє дзеркало відокремлює приміщення спостереження та оперативний театр. У кімнаті спостереження викладачі не тільки спостерігають за роботою студентів, але й оцінюють дії майбутніх медиків [3].

Розглянемо професійну підготовку медсестер і акушерок у процесі вивчення фахових дисциплін, на прикладі медичного Університету Йорка. Спеціально для вивчення цих дисциплін було створено Бюро клінічного моделювання (CSU). Цей цільовий навчальний центр має чудові можливості для відпрацьовування клінічних навичок. У CSU є два ліжка, чотиримісні лікарняні палати, відділення інтенсивної терапії, а також великий універсальний навчальний майданчик із сучасними звукоізольованими рухомими стінами, який під час необхідності можна розділити на кілька окремих приміщень. Центр обладнано дорослими та дитячими фантомами та муляжами, що імітують цілий ряд фізіологічних ознак та симптомів. Використовуючи їх під час імітаційних та рольових ігор у вивченні фахових дисциплін, студенти опиняються у середовищі, що максимально наближує їх до реальних клінічних умов. CSU оснащений сучасними стаціонарними та мобільними камерами. Завдяки ним можна здійснювати зворотній зв'язок, проводити аналіз, розбирати помилки та недоліки, які були допущені студентами в процесі виконання практичних навичок [4]. Ми вважаємо, що використання симуляційних методик значно підвищує якість і ефективність навчання, дає можливість максимально наблизити студентів до реальних клінічних умов, чітко і якісно відпрацьовувати кожний практичний навик.

У нашій країні вже з другого курсу студенти-медики починають вивчати спеціальні фахові дисципліни і відпрацьовують практичні навички на реальних пацієнтах. Раннє залучення студентів у реальне клінічне середовище і контакт із реальними пацієнтами розвиває у них комунікативні здібності, а також сприяє формуванню деонтологічної компетентності.

Г. Ерстенюк проаналізувала європейський досвід медичної освіти та охарактеризувала здобутки вітчизняної медичної освіти. Вчена зазначила, що перевага української медичної освіти в тому, що «що ми маємо більший доступ до пацієнта». Г. Ерстенюк визначає: «Особливо важливо, що студенти працюють не з симуляторами, а в реальних умовах. У багатьох європейських університетах пацієнтів у навчальних клініках грають спеціально підготовлені актори. І ВНЗ оплачують їм цю роботу. Актори приходять на практичні заняття і виконують роль хворих – щоправда, студенти про це не здогадуються. У такий спосіб втілюється збірний, узагальнений образ патології. У нас студенти в клінічних відділеннях, в умовах стаціонару, стикаються з реальними пацієнтами, тобто отримують розуміння – ми про це вже згадували, – що немає однакових хворих і однакових хвороб. Кожна патологія – індивідуальна» [5].

Так, у працях Є. Харлашиної відображено стан професійної підготовки майбутніх медичних спеціалістів у Франції. На думку дослідниці, [6] «у Франції медсестра – є допоміжним медичним персоналом. Акушерка у Франції має значно вищий статус і прирівнюється до групи медичних професій, до яких відносяться також професії лікаря і дантиста». На думку вченої, під час навчання в медичних закладах, які готують майбутній допоміжний медичний персонал у Франції, віддається перевага вивченню клінічних дисциплін в порівнянні з фундаментальними. Досліджуючи медичну освіту Франції, вчена виокремила особливості проведення занять у медичних освітніх закладах. Теоретичне навчання здійснюється у вигляді лекційних занять для всіх студентів курсу (поток). Відвідування лекцій у Франції є обов'язковим, студенти самостійно знаходять інформацію в різних джерелах інформаційно-освітнього простору, займаються самостійною і пошуковою роботою. Відвідування практичних занять під керівництвом викладача є обов'язковим. Саме на них студенти стають активними учасниками освітнього процесу, розв'язують складні проблемні ситуації, розвиваючи клінічне й творче мислення, а також свою пізнавальну діяльність. Викладач на цих заняттях є спостерігачем, який в будь-який момент може скоординувати роботу студента.

Є. Харлашина доводить, що у Франції «система підготовки середнього медичного персоналу характеризується великою кількістю годин, відведених на практичну (клінічну) підготовку «біля ліжка хворого» [6]. Нам дуже імпонує така форма навчання у французьких медичних навчальних закладах, як «учнівство», в процесі якої цикл теоретичного навчання чергується з практичним стажуванням в лікарні з отриманням заробітної плати. Характерною особливістю стажування є виконання професійних дій в реальних умовах під керівництвом наставника-професіонала і викладача. В процесі чого забезпечується найбільш повне занурення студента у світ майбутньої професійної діяльності, що дає можливість здійснювати безпосереднє спілкування і взаємодію, як з іншими спеціалістами різного медичного профілю, так і з пацієнтами. Але недоліком такої форми є велике перенавантаження студента, оскільки майбутній медик мусить постійно розраховувати час між теоретичною підготовкою і професійною діяльністю.

Аналіз зарубіжного досвіду підготовки медичних молодших спеціалістів показав відмінності у підготовці вітчизняних і зарубіжних медичних кадрів. Вітчизняна медична освіта має деякі переваги в порівнянні з закордонною. В Україні під час навчання майбутніх медичних молодших спеціалістів запроваджується раннє залучення до виконання практичних навичок – студенти 2 курсу починають відпрацьовувати постановку ін'єкцій, вимірювання тиску, пульсу, основні навички догляду за хворими. На старших курсах майбутні медичні молодші спеціалісти поглиблюють і вдосконалюють ці навички. Перевага підготовки у медичних навчальних закладах України полягає ще в тому, що студенти мають більший доступ до пацієнта, вони працюють не з симуляторами, а в реальних умовах клінічних відділень і з реальними пацієнтами, а головне, в процесі такого навчання формуються основні морально-етичні якості, які так необхідні сучасному медику. Ми можемо констатувати деякі переваги і зарубіжної медичної освіти. За кордоном більше уваги приділяють вивченню фахових дисциплін і впроваджують в освітній процес значну кількість

годин, розрахованих на практичне навчання на клінічних базах і симуляційних кабінетах. У багатьох європейських країнах під час навчання в медичних закладах значний акцент ставлять на самоосвіті майбутнього фахівця. Дуже цікава, на нашу думку, форма навчання у французьких медичних навчальних закладах – «учнівство», в процесі якої цикл теоретичного навчання чергується з практичним стажуванням в лікарні з отриманням заробітної плати. На нашу думку, впровадження деяких елементів цієї форми навчання в вітчизняний освітній процес і її вдосконалення може значно підвищити якість сучасної професійної медичної освіти. Вважаємо за доцільне наголосити, що всі позитивні напрацювання закордонного досвіду медичної освіти можна використовувати під час планування сучасних реформ в нашій країні і орієнтуватися на них при розробці нових навчальних планів і програм.

Список використаних джерел

1. Royal College of Nursing. Become a midwife. URL : <https://www.rcn.org.uk/professional-development/become-a-midwife>
2. Royal College of Nursing. Become a nurse. URL: <https://www.rcn.org.uk/professional-development/become-a-nurse>
3. Canterbury Christ Church University. Simulation suites. URL: <https://www.canterbury.ac.uk/health-and-wellbeing/simulation-suite/simulation-suite.aspx>
4. The University of York. Clinical simulation unit (CSU). URL: <https://www.york.ac.uk/healthsciences/study/facilities/>
5. Рядом в трудную минуту: незаменимая и недооцененная профессия медсестры. URL: <https://sputnik-georgia.ru/reviews/20170512/235954375/Miloserdie-kazhdyj-den-medsestry-otmechajut-svoj-prazdnik.html>
6. Харлашина Е. В. (2015) Роль инновационных технологий в процессе профессиональной подготовки среднего медицинского персонала во Франции «Интерактив плюс», – С. 86–89.

Іржова М.А., студентка 3 курсу, 18 групи (ФМТП)
Ювковецька Ю.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри
іноземної філології та перекладу
*Київський національний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Освіта є одним із найважливіших факторів, що забезпечують економічний розвиток України. Світ не стоїть на місці, і навіть поняття "сучасні технології" змінюється мало не щодня. Сфера освіти в цьому випадку - особлива, вона повинна йти в ногу з часом, щоб випускники навчальних закладів легко знаходили свою нішу в професійному житті. Тож питання наскільки українська вища школа встигає за світовими, європейськими процесами є досить актуальним.

Входження України до Європейського союзу, зокрема у світовий освітній простір зумовлює приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до норм світового співтовариства.

Заклади вищої освіти України мають можливість бути на рівні з найбільш відомими не лише європейськими, а й світовими університетами за умови впровадження інноваційних методів навчання. Лише таким чином можливий подальший розвиток вітчизняної системи вищої освіти з одночасним підвищенням її конкурентоспроможності та якості.

Як відомо, фундаментальні цілі освіти століття сформульовані у доповіді Міжнародної комісії під керівництвом Жака Делора «Освіта для ХХІ століття», підготовані для ЮНЕСКО у 1996 р. «Перед численними викликами, які ставить перед нами майбутнє, — стверджує цей документ, — освіта є необхідною умовою для того, щоб дати людству змогу посуватися вперед до ідеалів миру, свободи і соціальної справедливості». В дусі цієї стратегії, Лісабонської угоди, Болонського процесу, інших міжнародних угод в галузі освіти й здійснюється освітянська реформа в Україні. Останні роки позначені рядом освітянських інновацій, спрямованих на збереження досягнень минулого й одночасно на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, новітніх надбань науки, культури і соціальної практики [2, с. 7].

В умовах сьогодення ми помічаємо поступовий перехід до інформаційного суспільства, у якому якість людського потенціалу, рівень освіченості та культури всього населення набувають вирішального значення для економічного та соціального поступу країни.

Інноваційний розвиток вищих навчальних закладів України відбувається в умовах інтеграції у світову систему вищої освіти. В наш час від науково-педагогічних працівників вимагається опанування і впровадження якісних інноваційних методів навчання й викладання, заснованих як на мультимедійних, так і на інформаційних програмах, системах передавання знань.

Останні роки стали знаковими для розвитку української освіти. В першу чергу була розроблена й затверджена Указом Президента України «Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття» 2001 р. згодом парламентом держави прийнято Закон України «Про вищу освіту», урядом України затверджена Державна програма «Вчитель», також Україна підписала Болонську декларацію й вагомо заявила про себе як про повноправного суб'єкта європейського освітнього простору. Всі ці заходи інтегровані в єдину, цілісну систему державної політики модернізації української освіти, яка послідовно втілюється Міністерством освіти і науки, незважаючи на труднощі перехідного періоду і обмежені економічні можливості держави [2, с. 7].

«Національна доктрина...» є документом стратегічного значення. Вона визначає загальну філософію освіти, пріоритети і принципи, основні напрями і механізми розвитку на першу чверть поточного століття. Принциповими в ній є положення про необхідність забезпечення рівного доступу до якісної освіти, утвердження новітніх інформаційних педагогічних технологій, мовних стратегій освіти.

За свідченням міжнародних експертів, наша Доктрина відповідає вимогам часу, сучасним і перспективним європейським і світовим освітянським стандартам, провідним тенденціям їх розвитку [2, с. 7].

На сьогодні перед українськими університетами ставиться завдання бути не тільки більш динамічними і «гнучкими», а й більш відкритими системами, а це означає, що вищим навчальним закладам необхідно більш точно і активно позиціонувати свій внесок в інноваційний процес і соціальний розвиток.

Освіта є одним із базових елементів національної інноваційної системи. Тож не дивно, що її реформування передбачає забезпечення якості освіти, що відповідає вимогам інноваційного розвитку економіки, сучасним потребам суспільства і кожного громадянина. Великої уваги цим аспектам надають у США, де освіта є доволі мобільною, швидко реагує на будь-які зміни в житті суспільства та потреби часу, де вкладення в людський капітал сягає 76 % [1, с. 17]. Загальновідомим є той факт, що забезпечення якості вищої освіти в США, залишається найважливішим завданням та обов'язком для країни й у XXI ст.

Перед сучасною вищою освітою постало досить складне завдання: зберегти всі позитивні здобутки та досвід української освіти і збагатити його інноваційними досягненнями європейських освітніх середовищ, гармонійно узгодити їх з українськими [4, с. 31].

Як зазначено у Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 р., ключовим завданням цієї галузі у XXI ст. має бути розвиток мислення, орієнтованого на перспективу. До речі, на цьому наголошує й В. Андрущенко, відзначаючи, що Україна, як і власне весь світ, перебуває в очікуванні нової епохи і одночасно намагається відшукати соціальну, економічну та науково-технічну платформу виживання, нову парадигму підготовки людини до життя, яка б забезпечила не лише адаптивне ставлення до діяльності, але й розвиток самої дійсності у відповідності до людських вимірів життя, продиктований ідеалами XXI ст. [2, с. 6].

Інноваційна складова вищих навчальних закладів передбачає:

- забезпечення навчальних закладів комп'ютерними комплексами, мультимедійним обладнанням;
- доступність до Інтернету;

- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм, електронних підручників, енциклопедій;
- створення мережі електронних бібліотек тощо [3].

Сутність й структура інноваційного освітнього процесу у вищій школі повинні відповідати характеру і швидкості соціальних змін у суспільстві, високим європейським стандартам підготовки конкурентоспроможних фахівців інноваційного типу.

Тож сучасний зміст вищої освіти повинен орієнтуватися не лише на використання інформаційних технологій, а й на поширення інтерактивного, електронного навчання з доступом до цифрових ресурсів та інтелект-навчання для майбутнього.

Узагальнена модель інноваційного навчання повинна передбачати в першу чергу активну участь студента в процесі навчання, можливості прикладного використання отриманих знань в професійному житті. Також важливим аспектом є те, що акцент робиться на процес навчання, а не на запам'ятовування інформації.

На основі досліджень, проведених у різних вищих навчальних закладах нашої країни, були виявлені основні напрями, за якими рекомендується впроваджувати інновації в освітній процес у цілях підвищення якості професійної підготовки студентів. По-перше, це організація обмінних програм студентами між ВНЗ, що дає змогу отримати нові знання та професійні навички в різних галузях. По-друге, це залучення в навчальний процес працюючих фахівців із галузей, пов'язаних з конкретною дисципліною, що є досить вагомим аспектом для отримання практичних, а не теоретичних знань. Також досить важливим є зв'язок ВНЗ з працедавцями, що істотно пришвидшить процес пошуку роботи. Важливу роль відіграє також сучасне оснащення навчального процесу. Також у вищих навчальних закладах повинна поглиблюватись міжнародна співпраця з іншими ВНЗ і бізнес співтовариствами.

Отже, досліджуючи інноваційну діяльність українських ВНЗ можна відмітити їх здатність адаптуватися до вимог ринку і випускати інноваційну продукцію, що має попит, використовуючи результати цього виробництва для вдосконалення своєї освітньої і наукової роботи. Наразі в Україні відбувається процес формування навчально-інноваційних комплексів типу «силіконової долини», що покликані забезпечити інтеграцію ВНЗ з сектором економіки для вирішення соціально-економічних проблем регіонів і реалізації державних, цільових і галузевих інноваційних програм, пов'язаних, передусім з технологічним розвитком галузей економіки.

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко С. Від освіти масової до освіти якісної (нова стратегія розвитку освіти України). – К., 2011. – С. 32.
2. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: пошуки пріоритетів / Філософія освіти. – К., 2011. – С. 6–12.
3. Указ Президента України №344/2013 Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3442013-15402> (дата звернення: 27.10.2018).
4. Кремень В. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України : [моногр.] / В. Кремень. — К. : Педагогічна думка, 2007. — 257 с.

Каблова Т.Б., канд.мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри інструментально-виконавської майстерності
Тетеря В. М., доцент кафедри академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Для формування конкурентоспроможної особистості в певній фаховій галузі завжди потрібно враховувати всі компоненти сучасного процесу соціо-історичного континуума. Якщо йдеться про сфери пов'язані безпосередньо з використання технологій, то

це не становить проблему. Навпаки, глобалізаційні процеси та стрімкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій дозволяє спрямувати не тільки заняття аудиторного плану, а й визначити основні вектори поза аудиторної роботи. Стосовно інших сфер, де інформаційно-комунікаційні технології іманентно входять в процес формування професійних компетенцій виникають деякі проблеми щодо використання саме для розвитку, а ні як необхідну умову роботи. Водночас історичні події, що оточують пропагують певний виклик через свій імпліцитний потяг до відображення історичних подій, а також подій необхідних для розвитку людства. В першу чергу, як не дивно, це стосується мистецької галузі. З одного боку розвиток інструментарію, безліч можливостей для нових, наприклад, аранжування, можливості звукозапису, а з іншого – необхідність збереження традицій, як маркера існування української нації та ствердження українського мистецького арсеналу в європейському просторі культури. Сьогодні через крайнощі з використанням одноманітних підходів до репертуару, до вигляду виконавців все більше ми стикаємося з небажанням студентів йти в заданому напрямку. Чисельна кількість одноманітних фолькгруп, однакове стилізоване вбрання на жаль формують «шароварне» уявлення про стан сьогоденної культури і являють основу для поза аудиторної роботи.

Своєрідним протестом на лапідарне відношення до українського мистецтва, став ряд проектів Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка. В концертних та видовищних заходах студенти та викладач даного закладу вищої освіти демонструють європейський рівень українського мистецтва, при цьому наголошуючи на цінності української ментальності. Серед низки загальноінститутських проектів, які покликані відображати як аудиторну з викладачем, так й самостійну позааудиторну роботу студентів, таких як «З Києвом та для Києва», «Музичний антракт», є й авторські, які організовані силами класу одного викладача, та втілюють не тільки безпосередньо виконавську практику, а ще й розвиток наукових компетентностей студентів класу. До низки таких проектів відносяться проведені протягом весни ряд концертів «З Україною в серці», «Та музика весни, то музика кохання», «Cantante d'amore»

Поняття клас викладача охоплює в своєму значенні студентів різних курсів, які навчаються у одного викладача з спеціального предмету – в даному випадку з академічного вокалу. Головною умовою такого проекту є пошук цікавої інформації, яку можна презентувати через цей проект. Під інформацією розуміються всі компоненти концерту: репертуар, тематика, вступне слово до кожного номеру, яке повинні мати не тільки характер розважальних чи поглиблюючий в настрої наступного музичного твору, а скоріше працювати своєрідною інформаційною формулою, втілювати просвітницькі ідеї підвищення рівня культури української нації, а також демонструвати тісні зв'язки між минулим та сучасним, українським та європейським.

Зазначені проекти проходили у вільний від основного навчального процесу час, а саме у вихідні дні, підготовка до них носила також характер позааудиторної роботи. Жоден з творів виконаних в цих проектах не входив до основного навчального репертуару. Кожен концерт складався з 15-19 музичних творів, брали участь студенти другого та четвертого курсів бакалаврату, а також першого року навчання магістратури. Крім того брав участь безпосередньо викладач класу – в даному випадку Заслужений артист України, доцент Віктор Тетеря, який керував саме практичною стороною роботи та концертмейстер – кандидат мистецтвознавства, доцент Тетяна Каблова, яка керувала дослідницькою роботою студентів, а також побудовою концертного репертуару в цілому. Доречним охарактеризувати кожен концерт.

Першим у весняному циклі був проект «З Україною в серці». Основною метою концерту стало ознайомити широке слухачське непідготовлене коло з музичним вокальним спадком композиторів переважно ХХ ст.: В.Верменич, В.Безкоровайний, Г.Алчевського, Н.Нежанківського, Г.Майбороди тощо. Умовою вибору репертуару було самостійний підбір творів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, вивчення їх в позааудиторний час. При позитивній динаміці висновком був виступ в межах концертів на

професійній (не студентській) сцені в будинку княгині Уварової (м.Ворзель). Другим концертом був виступ на запрошення того ж самого будинку під назвою «Та музика весни, та музика кохання». Цей проект складався тільки з пісень: народних обробок, авторських, стилізованих під народні композитором тощо. Він був спрямований на висвітлення значення народної музики та показ її ні тільки в контексті «шароварної» культури, а підняття її в людському менталітеті до загальноєвропейського рівня.

Окремо хочеться наголосити на проекті «Sonante d'amore». Він відрізнявся від інших тим, що проводився в професійному мистецькому закладі вищої освіти – КОР «Академія культури і мистецтв», тобто висував більш високі вимоги й до репертуару й до виконання. Це не означає, що для не професійного музиканта можна виконувати на низькому рівні – концертний виступ не може носити «неготовий», «не якісний» вигляд. В першу чергу йдеться про те, що подання власної нової інтерпретації повинно носити не тільки вірний відповідно до стилю, а ще й переконливе виконання для професіоналів, які можуть більш уважно «слухати помилки», на відмінну від оцінювачів музики, увага яких більш спрямовані на загальне опанування та сприйняття музичного твору. Тематика концерту була спрямована на висвітлення ролі зарубіжних композиторів, які мали відношення до України. Цей концерт носив найбільш масштабний характер – складався з 19 номерів й охоплював твори таких композиторів, як В.Моцарт, Ф.Ліст, М.Глінка, С.Рахманінов та інші. Цей концерт вимагав ретельної роботи від студентів як щодо виконання репертуару так й пошукової, науково-дослідницької.

Отже, підсумовуючи вищенаведене можна стверджувати, що така позааудиторна робота сприяла розвитку основної фахової компетентності- виконавській, а також розвивала науково-дослідницькі можливості студентів.

Калініна Л. А., к. пед. н., старший викладач
*Відокремлений підрозділ Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв
(м. Миколаїв, Україна)*

ТВОРЧИ ПРОЕКТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ СФЕРИ

Аналіз досвіду підготовки фахівців у галузі мистецької освіти дозволив встановити, що методичний аспект підготовки майбутніх працівників для культурно-дозвіллевої сфери ґрунтується не тільки на підходах до вивчення певних дисциплін, а і у поза аудиторній роботі, яка спирається на новітні системи і технології, орієнтовані на творчий та професійний розвиток студентів. До цих новітніх технологій та підходів відноситься технологія розробки та втілення різних творчих проектів.

Вивчення досвіду використання у процесі підготовки фахівців для сфери мистецтва та культури сучасних мистецьких практик дозволив виявити популярність такої форми позааудиторної взаємодії між викладачами та студентами, митцем і глядачем, автором і учасником як мистецькі проекти.

Соціальне (соціокультурне, культурне) проектування орієнтоване на подолання або профілактику різного роду проблем шляхом змістовних та структурних змін у соціокультурному середовищі та у сферах життєдіяльності особистості і спрямоване на побудову умов успішної самореалізації людини за рахунок оптимізації її способу життя, форм і способів взаємодії з соціальним середовищем.

Отже, перспективи щодо розробки та здійснення будь-якого проекту відрізняються складністю та багатогранністю, необхідно враховувати умови, в яких будуть реалізовуватися визначені проектною командою проектні цілі. Для того, щоб проект був успішним у ньому повинні реалізуватися принципи комунікативної діяльності, які на практиці призводять до

створення певної когнітивної, емоційної та поведінкової конструкції щодо б'єкту впливу.

Підкреслимо, що метою розробки та впровадження будь-якого творчого проекту щодо оптимізації соціально-культурного розвитку і активності студентської молоді, є формування стійких стереотипів соціально-нормативної й культурної поведінки на підставі інформаційних і нормативних видів соціального впливу. Слвд підкреслити, що проектування впливає на підвищення соціальної активності студентської молоді, проте його успішність залежить лише за умов дотримання побудови певного експериментального простору, у якому підвищується ефективність задоволення потреб юнаків і дівчат у навчанні, розвитку та самореалізації.

Обраний напрям дослідження відповідає тематиці науково-дослідної теми кафедри культурології Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв: «Розвиток професійних компетентностей майбутніх фахівців культурно-досвілдової сфери в умовах європейської трансформації». Кафедрою культурології ВП МФ КНУКіМ уже більше п'яти років розробляються і втілюються різні соціально-культурні проекти, які є одним із способів оптимізації соціально-нормативної активності студентської молоді, розвитку їх професійних компетентностей, задоволення різноманітних духовних потреб, підвищення внутрішньої мотивації дл творчої діяльності, усвідомленням кожним студентом себе як особистості.

З 2014 року кафедрою було здійснено наступні соціально-культурні проекти: (щорічні традиційні проекти) «Лікарняні клоуни», «Посвята у студенти», «Випускний у родині КДД»; Вечір-посвята до дня народження М. Кропивницького «Великий українець Марко Кропивницький» (2015 р.); «Кохання у житті І. Франко» та «КДД вечорниці» (2016 р.); соціально-культурний проект, присвячений життю і творчості видатного українського режисера Л. Курбаса «Дві кулі у житті Курбаса» (2026 р.), творчий проект «Вербові колеса» (2016-2017 р.р.); фольклорний проект «Український вертеп» (2017 р), творчий проект до Дня української мови і писемності «Сім казок мого дитинства» (2018 р.).

У процесі розробки та здійснення творчих проектів під керівництвом викладачів кафедри студенти набувають наступні професійні компетентності, а саме:

– **світоглядну компетентність**, яка включає в себе: сформованість творчих компонентів світогляду, переконань, уподобань, поглядів щодо суспільного буття; здатність аналізувати й оцінювати суспільні явища і процеси з точки зору їх мистецької історичної передумови; розуміння та дотримання морально-етичних норм і цінностей, сформованість загальної культури, морально-етичних якостей;

– **громадянську компетентність**: вміння критично оцінювати і розв'язувати політичні, соціальні проблеми засобами соціально-культурного проектування; здатність ефективно використовувати медіо носії (телебачення, радіо, пресу, зовнішню рекламу, інтернет тощо); можливості створення власних проектів шляхом компіляції та авторського бачення;

– **комунікативну компетентність**: здатність працювати у команді та організувати її роботу; здатність до пояснення й переконання; здатність до публічної діяльності та спілкування з соціумом шляхом образної демонстрації власної думки за допомогою спеціальних івент-заходів;

– **управлінську компетентність**: розуміння основного алгоритму менеджерської діяльності, що є однією з основних складових їх подальшої професійної діяльності (планування, організація, контроль); уміння планувати, створювати та аналізувати спеціальні події для державних організацій, комерційних структур, неурядових (некомерційних) об'єднань; володіння методиками оцінювати ефективність спеціальних заходів;

– **дослідницько-прогностичну компетентність**: уміння проводити дослідження та аналіз у соціокультурній сфері; можливість передбачити тенденції та перспективи розвитку дозвілдової сфери і організації спеціальних подій в умовах глобалізації та світової трансформації;

– **проектно-творчу компетентність**: володіння інформацією щодо концепцій різноманітних спеціальних подій та заходів; можливість створення власних концепцій спеціальних подій з урахуванням особливостей цільової аудиторії, мікро і макро середовища; знання про шляхи реалізації основних спеціальних подій, причини їх невдач та успіхів; вміння створювати ефективні інформаційні приводи; можливість розробки та втілення подієвих комунікаційних заходів; вміння супроводжувати комунікаційні заходи;

– **технологічну компетентність**: знання соціально-психологічних закономірностей організаційної, режисерської, акторської діяльності; вміння створювати організувати та втілювати творчісоціально-культурні проекти та спеціальні події.

Участь студентів у мистецьких проектах дозволяє спрямувати навчання на усвідомлене застосування набутого ними досвіду, залучити їх до реальної творчої, благодійної діяльності, сприяє професійному становленню майбутніх фахівців культурно-дозвілєвої сфери, що розкриває дидактичний та виховний потенціал цих мистецьких проектів та дозволяє використовувати їх як комплексний засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Калінько І.В., к.т.н., доцент,
Колихан А.О.,
Мигаль В.С.
ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»
(м. Київ, Україна)

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Сучасний ринок праці висуває підвищені вимоги не тільки до фахової підготовки, але й до рівня особистісного розвитку молодих фахівців. Вищі навчальні заклади намагаються приділяти увагу не лише професійному становленню своїх студентів, а й сприяти їх культурному, естетичному вихованню, організувати дозвілля молоді. Крім того, у зв'язку із скорочення аудиторного часу підготовки фахівців постала необхідність пошуку нових форм та методів професійної підготовки студентів. Тому, все більшої популярності набуває позааудиторна робота зі студентами.

Позааудиторна робота зі студентами розглядається як самостійна навчально-пізнавальна діяльність; можливість творчого, спортивного і естетичного виховання молоді; практичне застосування теоретичних знань; метод формування професійної компетентності. Ми пропонуємо під поняттям «позааудиторна робота» розуміти систему взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, яка є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх фахівців і здійснюється поза розкладом навчальних занять, метою якої є створення умов для особистісного розвитку студентів і їх самореалізації, а також для практичного застосування теоретичних знань.

Пропонуємо розглянути наступні форми позааудиторної роботи зі студентами:

- студентське наукове товариство – сприяє розвитку наукового потенціалу у студентської молоді, пошуку наукових інтересів та виділенню наукових гіпотез, формуванню власного стилю написання публікацій у майбутніх науковців;
- органи студентського самоврядування – сприяють формуванню лідерських якостей, впевненості в собі, активної життєвої позиції, навичок керівництва колективом, роботи в команді, цінностей демократії;
- клуби, гуртки, студії за інтересами – сприяють творчому розвитку особистості, креативному мисленню, формуванню впевненості в собі. Серед них варто виділити такі: дебатний клуб, кіно-клуб, творча студія, центр культурно-масової роботи, літературний клуб, клубсталогорозвитку;

- спортивні секції – сприяють формуванню здорового способу життя у молоді, формуванню таких рис особистості у студентів як відповідальність та терпіння;
- агенція соціальних проектів – сприяє формуванню навичок роботи в команді, активної громадської позиції, лідерських навичок, комунікативних навичок, креативного мислення;
- юридична клініка – сприяє реалізації теоретичних знань у практичній діяльності майбутніми юристами під час надання безкоштовних юридичних консультацій соціально-вразливим верствам населення під керівництвом і контролем викладачів;
- волонтерський центр – сприяє реалізації теоретичних знань у практичній діяльності майбутніми соціальними працівниками або педагогами під час участі у проектах соціальної дії, соціальних акціях, а також допомоги працівникам установ соціальної сфери або освітніх закладів у наданні послуг соціально-вразливим верствам населення під керівництвом і контролем викладачів;
- технічна лабораторія – сприяє реалізації теоретичних знань у практичній діяльності студентами технічних спеціальностей під час участі у розробці різних технічних проектів під керівництвом і контролем викладачів.

Таким чином можна стверджувати, що частина форм позааудиторної роботи студентів має розважальний характер, а частина створені з метою формування професійних умінь і навичок.

Позааудиторна робота зі студентською молоддю базується на таких принципах:

- гуманізації (творча самореалізація особистості, формування гуманної, демократичної, доброзичливої, активної людини);
- співробітництва (співпраця студентів з викладачами, однокурсниками; уміння створити атмосферу доброзичливості, колективізму, партнерства й самостійності);
- добровільності (студент самостійно й добровільно вирішує питання своєї участі в позааудиторній роботі в тій чи іншій її формі чи про вихід з неї);
- доцільності (залучення до певних видів діяльності відбувається з урахуванням індивідуальних інтересів, нахилів та здібностей особистості);
- інтересу(зацікавленість змістом чи формою позааудиторного заходу) [4];
- бінарної практичної спрямованості (з одного боку, забезпечення умов для практичного застосування професійних умінь і навичок, набутих на аудиторних заняттях; а з другого, залучення до педагогічно центрованих видів позааудиторної роботи, що сприяють формуванню готовності до професійної діяльності) [4].

Зміст цих принципів передбачає підсилення в учасників позааудиторної роботи інтересу до майбутньої професії, саморозвиток професійно значущих якостей при дотриманні таких психолого-педагогічних умов: поєднання самостійності й ініціативи студентів, співтворчості з викладачами; широкого використання методів педагогічного стимулювання активних учасників; естетичної виразності та емоційності; зацікавлення та новизни змісту, форм і методів роботи [4].

Розглянемо різні підходи до методів позааудиторної роботи студентів. Проблемно-пошукові методи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності студентів. Застосування цих методів спонукає студентів до проведення самостійних досліджень, підвищує мотивацію подальшої роботи, сприяє розвитку логічного мислення, як наслідок, розвитку творчої самостійної діяльності студентів [2]. Дані методи, на нашу думку, доцільно використовувати при організації таких форм позааудиторної роботи зі студентами як: студентське наукове товариство, органи студентського самоврядування, юридична клініка, технічна лабораторія, дебатний клуб. Метод проектного навчання спрямований на досягнення прогнозованих результатів самостійної роботи. Використання цього методу недоцільне та неможливе без чіткого визначення дидактичних завдань, які студенти вирішують у навчальній діяльності за різними типами проектів. Упровадження методу в навчальний процес потребує певних затрат часу на попередню підготовку. [8] Даний метод доцільно використовувати з такими формами позааудиторної роботи студентів як: технічна лабораторія, волонтерський центр, агенція соціальних проектів.

На відміну від попередніх, сутність методів колективної розумової діяльності полягає в колективній творчості з метою вирішення певних завдань підвищеної складності. Застосування цих методів сприяє підвищенню рівня інтелектуального розвитку, виявленню творчих здібностей студентів, розвитку творчого мислення, підвищенню рівня самостійності, формуванню навичок колективної роботи, поліпшенню комунікативних навичок, емоційного стану студентів [8]. Дані методи можна застосовувати під час організації будь-яких форм позааудиторної роботи зі студентами.

Остання група методів – методи застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у роботі зі студентами, є, на нашу думку, однією із найактуальніших, оскільки, сучасна молодь активно використовує новітні досягнення науки і техніки як під час навчання, так і у вільний від навчання час.

Крім вище перерахованих методів, ми пропонуємо розглядати тренінг як метод позааудиторної роботи зі студентами. Тренінг є інструментом неформальної освіти і користується великою популярністю серед молоді. Ефективність тренінгової форми роботи зі студентами є набагато вищою ніж традиційна лекція чи семінар. Таким чином, можна поєднувати елемент навчання і позааудиторної діяльності. Даний метод також можна використовувати у будь-якій формі позааудиторної роботи зі студентами.

Отже, позааудиторна робота студентів є важливою складовою у підготовці кваліфікованого фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, здатного до компетентної професійної діяльності на рівні світових стандартів. Головним завданням організації позааудиторної роботи студентів є використання традиційних та інноваційних форм і методів роботи, які б, доповнюючи один одного, становили єдину систему, яку можна адаптувати до особливостей навчального процесу в конкретному вищому навчальному закладі з метою оптимізації навчання та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Форми та методи позааудиторної роботи мають свої особливості і задачі. Вдале та доцільне поєднання різних форм і методів позааудиторної роботи сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього професійних умінь і навичок, розвиток особистісних соціальноважливих цінностей та якостей.

Подальшого дослідження потребує вивчення форм та методів позааудиторної роботи в університетах Європи та США та аналіз можливої імплементації позитивного досвіду в університетах України.

Список використаних джерел

1. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів / О. Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 68–70.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 351 с.
3. Коваль В.Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів / В.Ю. Коваль // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Педагогіка, психологія, соціологія». – 2009 – № 6. – С. 19–23.
4. Кондрашова Л.В. Теоретические основы воспитания нравственно-психологической готовности студентов пединститутов к профессиональной деятельности: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / АПН СССР НИИ общ. педагогики. – М., 1989. – 363 с.
5. Крюкова Н.И. Проблема аудиторной и внеаудиторной работы в вузах США : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Крюкова Наталья Илларионовна. – М., 1980. – 17 с.
6. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: Автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 2002. – 18 с.
7. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К.:Пед. думка, 2001. – С. 167.
8. Шихальова С.В. Впровадження нових інформаційних технологій у процес вивчення іноземних мов / С.В. Шихальова // Педагогічний пошук. – 2002. – № 4. – С. 27–28.

Кахуга Н.Д., к.фіз.-мат.н.,
*Університет економіки та права «КРОК»
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Освіта – основа розвитку особистості, відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства.

Для успішної участі у сучасному суспільному житті особистість повинна володіти певними прийомами математичної діяльності та навичками їх застосувань до розв'язання практичних задач. Значні вимоги до володіння математикою у розв'язанні практичних задач ставлять сучасний ринок праці, отримання якісної професійної освіти, продовження освіти на наступних етапах. Тому одним з головних завдань є забезпечення умов для досягнення кожним студентом практичної компетентності.

Становлення ринкових відносин в Україні обумовлює більш жорсткі вимоги до якості та рівня професійної підготовки фахівців різного, зокрема, економічного профілю.

Сьогодні вища школа орієнтується у своєму розвитку на якісну підготовку конкурентоспроможного фахівця. Вирішення цього завдання неможливе без вдосконалення математичної підготовки майбутніх фахівців ВНЗ різних рівнів акредитації, оскільки математика відіграє важливу роль в різних сферах, оскільки без неї з її розвиненим логічним і обчислювальним апаратом був би неможливий прогрес в різних галузях людської діяльності, в тому числі, подальший розвиток економічних наук. Використання математичного моделювання, кількісних методів дослідження, обчислювальних засобів є важливою складовою професійної діяльності сучасного економіста, що передбачає переосмислення ролі математичної складової в системі підготовки студентів економічних спеціальностей і розробки відповідних підходів та технологій.

Не дивлячись на певний ступінь теоретичної розробки математичної освіти фахівців різного профілю, у випускників економічних спеціальностей простежується низький рівень володіння математичним апаратом, вони не націлені на застосування його в професійній діяльності.

Математика для більшості студентів є складним предметом, під час вивчення якого студенти зазнають значних труднощів. І якщо немає мотивів вивчати математику (або ці мотиви є слабкими, нестійкими), то не можна і сподіватися на отримання якісних змін і в розвитку системи особистісних цінностей студентів, і в покращенні їхніх навчальних досягнень. Спрямування курсу математики на використання здобутих знань і вмінь під час розв'язування професійних вправ підвищує мотивацію навчання математики, і, як наслідок, стимулює пізнавальну активність студентів, розвиває математичні і професійні компетентності, сприяє підвищенню успішності студентів із математики.

Процес формування математичної компетентності не можливий без застосування педагогічного моніторингу і педагогічного контролю за якістю засвоєння математичних знань майбутніх економістів у процесі фахової підготовки. Адже, педагогічний моніторинг є комплексною характеристикою позитивних чи негативних тенденцій процесу формування математичної компетентності.

Основною метою педагогічного моніторингу є комплексна характеристика професійної математичної компетентності (ПМК) студентів з тим, щоб правильно оцінити рівень, причини відхилень, що виникають під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Моніторинг є своєрідним механізмом управління, регулятором процесу формування математичної компетентності, сприяє виявленню негативних і позитивних факторів, що впливають на його якість. Поряд із педагогічним моніторингом велике значення має самомоніторинг, що дозволяє студентам визначити рівень своєї математичної компетентності і коректувати свою поведінку. Моніторинг передбачає підбір методики та діагностичного інструментарію для

контролю рівня сформованості ПМК майбутніх фахівців: анкетування, тестування, проведення контрольних робіт, аналіз оцінювання навчальних досягнень.

Незважаючи на значимість математичних дисциплін у підготовці економістів, сьогодні спостерігається протиріччя між потребою у висококваліфікованих фахівцях, які володіють сучасними математичними методами економічних явищ, та недостатнім рівнем підготовки таких фахівців в умовах традиційної системи математичної підготовки у вузах економічного профілю. Змінити ситуацію можливо, якщо зміст навчального процесу з математики зорієнтувати на нові потреби і вимоги суспільства, а саме, на формування математичної компетентності майбутнього фахівця економічного профілю. Тому однією з важливих якостей, що необхідні для майбутнього фахівця економічного профілю, є математична компетентність [1, с. 52].

Поняття «математична компетентність» студентів – майбутніх економістів досить широке, і на сучасному етапі розвитку суспільства воно визначається неоднозначно. Але з впевненістю можна сказати, що вузівський етап формування основ математичної компетентності створює фундамент для подальшої системної роботи фахівця з її саморозвитку в економічній діяльності.

Формування математичної компетентності студентів економічних спеціальностей висвітлено в роботах С.В.Ракова, Л.І.Зайцевої, Я.А.Барлукової, В.В.Поладової та ін. Автори визначають математичну компетентність як частину професійної компетентності, відносячи до математичної компетентності критичність, креативність, дисциплінованість розуму, самоконтроль, діалогічність; систему умінь і навичок: вміння мислити емпірично, теоретично, логічно, алгоритмічно, образно, комбіновано. Вони розуміють під математичною компетентністю характеристику особистості, яка відображатиме готовність до вивчення математики, наявність глибоких і міцних знань з математики і вміння використовувати математичні методи в професійній діяльності.

Оскільки математична підготовка економіста зумовлена як професійними, так і загальнокультурними вимогами, тому можна з повним правом розглядати математичну компетентність як структурний компонент професійної компетентності майбутнього економіста в рамках визначеної загальнопрофесійної складової професійної компетентності економіста [2, с.86].

Аналіз різних точок зору дозволяє зробити висновок про багатозначність сучасного тлумачення поняття «математична компетентність» студентів економічних спеціальностей.

Отже, компетентність – це вміння діяти на основі отриманих знань, яка передбачає досвід самостійної діяльності на основі універсальних знань, а математична компетентність – це володіння комплексом відповідних математичних компетенцій, що визначають здатність фахівця вирішувати професійні проблеми та завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності.

Для посилення ефективності професійної спрямованості формування математичної компетентності майбутніх економістів необхідною умовою є розв'язання професійно орієнтованих математичних задач, що поєднують теоретичні і практичні аспекти фундаментальних математичних знань, які лежать в основі інтелектуальних можливостей особистості та сприяють формуванню продуктивних типів мислення і способів логічного аналізу.

«Фундаментальні знання – це найбільш стабільні та універсальні, загальнотеоретичні знання, зміст яких характеризується максимальною узагальненістю структурованістю певним чином, розкриває і визначає різноманітність внутрішніх та зовнішніх зв'язків даних» [4, с.134].

Сучасний економіст повинен володіти економіко-математичними методами, вміти їх використовувати для моделювання реальних економічних ситуацій. Це дозволяє краще засвоїти теоретичні питання сучасної економіки, сприяє підвищенню рівня кваліфікації і загальної професійної культури фахівця [3, с.142].

У результаті дослідження визначено, що процес формування ПМК фахівців сфери економіки є ефективним при забезпеченні сукупності педагогічних умов, як:

забезпечення професійної спрямованості змісту математичної підготовки: спрямування процесу навчання математики на інтеграцію знань з економіки та математики; внесення змін економіко-математичного характеру до змісту робочих програм, лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів; впровадження в навчальний процес факультативів, спецкурсів, орієнтованих на профіль діяльності студентів;

використання задач з практико-професійним змістом;

інтеграція математичного та економічного знання через застосування методичного інструментарію у процесі формування ПМК: впровадження в сучасних вузах педагогічних технологій навчання, що відповідають цілям компетентнісного підходу; застосування різних методів, форм, засобів навчання, спрямованих на забезпечення формування ПМК економіста; створення ревалентного інформаційного середовища; внесення доповнень у виробничу практику.

Свідченням та результатом дієвості запропонованої моделі формування ПМК фахівця економічного профілю є економіст, що володіє ПМК.

Отже, на основі викладеного вище, можна зробити висновок, що математична компетентність є важливим структурним компонентом професійної компетентності майбутнього економіста, без якої неможливе формування компетентного фахівця, здатного конкурувати на ринку праці.

Список використаних джерел

- 1.Иляшенко Л.К. Формирование математической компетентности будущего инженера по нефтегазовому делу: дис. ... канд. пед.наук. – Сургут, 2010. – 210 с.
- 2.Белянина Е.Ю. Технологический подход к развитию математической компетентности студентов экономических специальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Белянина Елена Юрьевна – Омск, 2007.-244с.
- 3.Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании: [торская версия] / И.А.Зимняя. – М.:Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 242 с.
- 4.Петченко А.М. Фундаментальные науки в системе высшего образования / А.М.Петченко, А.С.Сысоев // Фундаментальна освіта XXI століття: наука, практика, методика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: ХНУБА, 2013.-С.133-135.

Качмар Н.В., викладач

Херсонський факультет

Одеського державного університету внутрішніх справ

(м. Херсон, Україна)

APPLICATION OF A DIDACTIC CINQUAIN WHILE STUDYING LEGAL TERMINOLOGY

The primary task of institutions of higher education is the training of specialists who would be competitive and successful in their professional activities. In addition to acquiring extensive knowledge and practical skills directly related to the specialty, future lawyers must acquire a system of communicative qualities, in particular the ability to communicate by means of a foreign language. In order to achieve this goal, it is advisable to use innovative techniques and methods that will contribute to the formation of critical thinking, the ability to analyze and summarize the information obtained in a creative, interesting, effective form. In this context, the use of such an interactive method as cinquain becomes especially relevant. Such teachers and methodologists as Afanasyeva T.M., Nikolaev S.Y., Gavrish S.V., Yashchenko N. V. and others devoted their works to the problem of didactic cinquain as an effective method of studies. The purpose of this research is to analyze the possibilities of practical application of the didactic cinquain during the work on the legal vocabulary of the discipline "Foreign language for professional orientation".

Cinquain (from the French "cinquains", which means "five") is a poem written in accordance with clearly defined rules. The founder of the genre of cinquain is considered to be the American

poet Adelaide Crapsey. After the publication of the poetry collection "Verse", the stanzas of Adelaide have become extremely popular in America and throughout the world [2, p. 34].

In pedagogy, cinquain was used for didactic purposes, as a method for the development of figurative language and critical thinking, as an instrument for synthesizing complex information, as well as for the measuring and evaluation of the conceptual vocabulary of students. Preferably, the teacher does not set the task of teaching the art of poetry. There is also no intent to receive poetry works. This is the fundamental difference between didactic cinquain, which is used by educators, from poetic cinquain [1, p. 23].

The traditional cinquain consists of five lines and is based on the counting of syllables in each verse. Didactic cinquain is based on the content and syntactic construction of each line. Making up a cinquain is an attempt to express in a quite short form knowledge, feelings, associations and views on a particular issue, event or subject.

According to the rules of versification, the traditional cinquain consists of five unrhymed lines:

The 1st line should contain a noun or pronoun, that is, a given topic.

The 2nd line includes two adjectives or participles that describe and characterize the subject of discussion.

The 3rd line consists of three verbs related to the activity of the object.

The 4th line is a key phrase, a conclusion to the topic (maybe a quote from a text or a proverb).

The 5th line is the word-summary (usually a noun, a synonym, or a word-association to the topic) that defines the essence of an object [2, p. 41].

We propose the following example of a cinquain to the topics "Crimes and Punishment" and "In Custody":

Crime
Illegal, unlawful
Is committed, is investigated, is punished.
A crime is a breach of law.
Offence.

It should be noted that besides making new cinquain individually, in pairs or in groups, there are many different ways of using this method. It may be the creation of a short story on the basis of the ready-made cinquain (using the words and phrases that are part of it); adjusting and refining the existing verse; comparing several cinquains with one subject, but expressing different or even opposite thoughts, judgments, feelings; analysis of incomplete cinquain for determining the missing part (to determine the theme of the verse, judging from the known four lines).

The examples of such tasks are:

1. Analyze the following two cinquains about jail, explain the difference between the ideas and judgments presented in each of them.

1) *Prison*
Helpful, necessary,
Holds criminals, prevents crimes, makes the streets safer.
It protects from offenders.
Jail.

2) *Prison*
Dangerous, dreadful,
Restrains, humiliates, terrifies.
It deprives a person of freedom.
Despair.

It is clear that in the first example, the prison is viewed from the standpoint of society, so it is a positive and necessary element of life, and in the second one – through the prism of the person

who has become a prisoner. Thus, cinquains compiled into one theme, have opposite positions and describe the opposite feelings (safety – despair).

2. Identify the topic of a cinquain, compose a brief story on the content of the verse, displaying all the concepts and internal connections.

*Dangerous, armed,
Commit crimes, attack, flee.
They are chased by the police.
Become arrestees.*

From the context of the cinquain it is clear that its theme is "Suspects."

It should be mentioned that the procedure of composing a cinquain allows to combine the elements of all three major educational systems: informational, active and person-oriented one [4, p. 78]. The combination of different systems and the ability to make up cinquains in a foreign language testifies to the degree of a student's possession of educational material, as well as it is an index that a student:

- knows the content and key concepts to a specific topic;
- can distinguish the main features of an object or phenomenon;
- is able to apply the acquired knowledge and communicative skills to solve new tasks.

Thus, didactic cinquain contributes to the formation of critical, creative, associative, aesthetic thinking, and also is variable in the formulation of tasks (creation of new, or correction of the finished cinquain, definition of the theme of the poem by its content, discussion and analysis of creative works, competition for the best cinquain).

The relevance of using the cinquain method at foreign language lessons is that it is the creative rethinking of the concepts being studied, the creation of a personal picture of the world in a foreign-language space that promotes the appropriation of lexical units and grammatical constructions in the best way, and thus leads to the successful usage of acquired communicative skills in further professional activity.

Список використаних джерел

1. Афанасьева Т. М. Синквейн как форма творческого задания в индивидуальной и групповой работе педагога-психолога / Т. М. Афанасьева // ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА сборник статей по материалам VI Международной научно-практической конференции. / Т. М. Афанасьева. – Йошкар-Ола: ООО ИПФ "СТРИНГ", 2016. – С. 523.
2. Гаврыш С. В. Синквейн. Правила составления синквейна [Электронный ресурс] / С. В. Гаврыш – Режим доступа до ресурсу: <http://g-sv.uk/content/node/92>.
3. Гутников А. Б. Профессиональные навыки юриста: опыт практического обучения / А. Б. Гутников. // Social Education. – 2001. – №61. – С. 70–74.
4. Забалуева А. И. Формирование учебно-познавательной компетенции студентов вуза. : к.п.н. 13.00.08 / Забалуева А. И. – Ставрополь, 2010.
5. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Ніколаєва С. Ю. – Київ, 1999. – 320 с.
6. Сенкан [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Сенкан>.
7. <https://www.poem-generator.org.uk/didactic-cinquain/>
8. <https://writeshop.com/writing-a-cinquain-poem/>

Квашук Ю.В., к.т.н.,

Степаненко М.П., студент,

*Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна)*

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Формування екологічної культури майбутніх фахівців у сфері природоохоронної діяльності починається під час навчального процесу. Дисципліни природничого циклу, прикладні екологічні дослідження в ході виконання наукових робіт, навчально-польові та виробничі практики є основою для накопичення знань та розвитку професійних навичок.

Підготовка фахівця згідно структурно-логічної схеми навчального процесу повинна паралельно включати елементи екологічного виховання. Одним з головних ресурсів формування морально-ціннісних орієнтацій студентів є позааудиторна робота. У порівнянні з аудиторними заняттями діяльність поза навчанням дає можливість застосовувати власні підходи до пізнання оточуючого світу, оцінки екологічних проблем та розробки рекомендацій щодо їх вирішення. Позааудиторна робота «звільняє» студента від чітких правил навчального процесу та дозволяє проявити творчий потенціал, набуті здібності, відкриває шляхи для власного наукового пошуку, наближує до реальних екологічних ситуацій та «живого» об'єкта пізнання [1, 2].

Сучасна модель екологічного виховання велику увагу приділяє аналізу інформаційного простору як своєрідної основи для формування морально-етичних норм суспільства. Засоби масової інформації, система громадських організацій, щорічні доповіді про стан навколишнього природного середовища окремих регіонів України тощо є суттєвими важелями, які впливають на рівень екологічної культури населення [3].

Таким чином, мета роботи полягала в аналізі екологічної культури молоді м. Чернігова в умовах сучасного інформаційного простору. В позааудиторний час студенти визначали рівень обізнаності молоді м. Чернігова з нагальними екологічними проблемами через призму впливу інформаційних ресурсів, за власним бажанням обираючи підходи та засоби оцінки. Виокремивши систему значущості тих чи інших інформаційних чинників, були запропоновані шляхи підвищення ефективності формування екологічної культури молоді та заохочення до екологічно свідомого способу життя. Результати дослідження кожного окремого студента відрізнялися глибиною аналізу поставленої проблеми, що залежала від набутих знань в ході навчального процесу та творчих здібностей.

Отже, проведений захід дозволив реалізувати практичні професійні навички студентів у напрямку екологічне просвітництво населення та підвищити рівень власної екологічної культури шляхом виокремлення критеріїв екологічно свідомого способу життя.

Список використаних джерел

1. Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості // Л. Морозова // Вища освіта України. – 2001. – №2. – С. 88-92.
2. Науменко Г.Г. Освітня складова екологічної культури. // Грані. – 2006. – №3. – С. 74 – 78.
3. Дротянко Л.Г. Інформаційний простір і діалог культур в інтер'єрі ХХІ століття / Л.Г. Дротянко // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2011. – №1(13). – С. 5-8.

Кирилюк А.В., к.п.н., доцент,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

(м. Суми, Україна)

СТРАТЕГІЇ ГЕНДЕРНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК

Виховання дітей, як дівчаток так і хлопчиків, завжди було в центрі уваги психолого-педагогічної теорії та практики, адже уявлення про «жіноче» і «чоловіче» в сім'ї й суспільстві опосередковує культуру кожного народу. Нормативи поведінки, виконання чоловіками і жінками певних сімейних і соціальних ролей обумовлюють зміст і характер гендерного виховання дітей, а надто, свідчать наскільки суспільство є демократичним у цілому.

Загальновідомо, що мета всієї виховної роботи – формування цілісної особистості. Це можливе за умови виховання в атмосфері гармонії і свободи, відмови від традиційних гендерних норм. При цьому виховання в цьому дусі без обтяжливих стереотипів, передбачає створення атмосфери поваги до кожної людини незалежно від статі. Саме такі умови й повинні забезпечуватись навчально-виховним процесом сучасної школи, передусім початкової.

Вище викладене проблематизує розкриття сутності *гендерної стратегії* як системи суспільно значущих гендерних спрямувань в діяльності вихователів та освітніх установ, спрямованих на виховання і розвиток гендерної культури учнів (дівчаток і хлопчиків) у процесі соціалізації з метою подолання гендерної нерівності та стереотипів, утвердження гендерної демократії в суспільстві.

Означене питання розглядали у своїх роботах Ш. Берн, Т. Бендас, А. Висоцька, Т. Говорун, Д. Ісаєв, О. Кікінежді, І. Кльоціна, І. Кон, В. Кравець, В. Левицький, А. Митрофанова, Л. Штильова та ін.

Особливої уваги, з огляду на предмет дослідження, заслуговують напрацювання американської дослідниці С. Бем [1], яка описує виховання дитини, вільної від гендерної схематизації, в гендерно-схематизованому суспільстві. Вона відзначає, що починати процес такого виховання потрібно раніше, ніж «домінуюча культура підкорить собі дітей». Батькам рекомендується своєю поведінкою «розхитувати» гендерні стереотипи й постачати дітям інформацією, за допомогою якої вони самі зможуть приймати рішення. Так, батьки можуть спеціально мінятися традиційними ролями, підкреслювати, що всі діти можуть грати в ляльки й машинки тощо. Також родині пропонується ввести власну цензуру на статево типізовані дитячі книги й передачі, а для компенсації цензури самим корегувати ці матеріали: змінювати малюнки, замінити статі персонажів, викреслювати гендерно-стереотипні частини текстів або замінити їх другими. Можна бачити, що гендерна педагогіка, таким чином, перетворюється в максимально творчий процес.

Водночас, С. Бем вказує, що необхідно навчити дитину тому, що ж насправді є стать, наголошуючи на анатомії й репродукції. Для того щоб дитина могла усвідомити поняття, які оточуючі люди традиційно зв'язують із статтю, можна озброїти його альтернативними схемами. Такі, за С. Бем, «схема індивідуальних відмінностей», що акцентує увагу дитини на окремих відмінностях, що не зводяться до нормативів («деякі дівчатка грають у футбол, а деякі хлопчики цього зовсім не люблять»); «схема культурного релятивізму», що розвиває критичність мислення в оцінці різних позицій і пояснює дитині нормальність того, що у різних людей можуть існувати різні переконання; «схема сексизму», за якою дитині прямо заявляється, що сексизм існує.

Американська психолог С. Бем припустила, що людина з андрогінними характеристиками могла б функціонувати більш ефективно і в більш різноманітних умовах, ніж людина, яка має традиційні чоловічі або жіночі якості. Ідеальною ж є ситуація, коли емпатія, увага до оточуючих, впевненість і незалежність розглядаються як важливі риси особистості, але пов'язують їх при цьому не із жіночністю чи мужністю, а з загальнолюдськими якостями.

Підсумовуючи певний досвід розроблення проблеми, можна зробити висновок, що на ранніх етапах розвитку особистості робота фахівців-педагогів може бути сконцентрована переважно на навчанні батьків і вихователів прийомам запобігання гендерної схематизації особистості дитини. При цьому зміна ригідних гендерних стереотипів виступає одним з головних завдань гендерного виховання.

Перший етап роботи полягає у вивченні вчителем ступеню гендерної свідомості дитини. Для виявлення гендерних стереотипів молодших школярів пропонуються наступні різновиди роботи вчителя з учнями: а) *письмове опитування*: на одному боці аркуша записати риси, притаманні дівчаткам, на іншому – риси, притаманні хлопчикам; б) *проективний метод*: намалювати на аркуші з одного боку дівчинку, з іншого – хлопчика, дати їм імена; в) *динамічний малюнок*: намалювати хлопчика і дівчинку в процесі певної діяльності; г) *асоціативний експеримент* (слова-стимули: «мама», «тато», «хлопчик», «дівчинка» тощо).

Розгляд результатів такої роботи необхідно зробити, на нашу думку, підсумковий аналіз та обговорення малюнків, методик та експериментів щодо визначення «присутності» гендерних стереотипів в дитячих поглядах.

Наступний етап роботи передбачає спостереження та гендерний аналіз. Наприклад:

д) *спостереження на уроці*: фіксація форм активності хлопчиків та дівчаток, система заохочення та покарання з боку вчителя, реакції ставлення вчителя до хлопчиків та дівчаток;
е) *спостереження на перерві*: фіксація та аналіз діяльності та активності хлопчиків і дівчаток.

В якості альтернативної схеми пропонується третій етап роботи, спрямований на корекцію гендерної свідомості та акцентування уваги на індивідуальних відмінностях, а не на статевих (наприклад, не дівчатка люблять причепурюватися, а Марійка любить причепурюватися). Отже, стратегія полягає в тому, щоб дати дітям шкільного віку альтернативну схему, за допомогою якої вони будуть відпрацьовувати соціальну інформацію та інтерпретувати культурні асоціації, коли культура їм їх запропонує [5].

Альтернативна схема допоможе дитині вже у молодшому шкільному віці вибудувати опір проти уроків домінантної культури, допоможе розвиватися вільно, незалежно від норм, відкидаючи обмеження, вже накладені ходом гендерної соціалізації.

З огляду на це виділяємо кілька напрямків роботи з дітьми шкільного віку щодо доповнення й розширення можливостей їхньої соціалізації:

- 1) доповнення зон самореалізації дітей (наприклад, заохочення дівчаток до занять спортом, а хлопчиків – до самообслуговування);
- 2) організація досвіду рівноправного співробітництва хлопчиків і дівчаток у спільній діяльності;
- 3) зняття традиційних культурних заборон на емоційне самовираження хлопчиків, заохочення їх до вираження почуттів;
- 4) створення з дівчатками досвіду самозаохочення й підвищення самооцінки (наприклад, технологія щоденника з фіксуванням успіхів);
- 5) створення умов для тренування міжстатевої чутливості (наприклад, через театралізацію, обмін ролями);
- 6) залучення обох батьків (а не тільки матерів) до виховання дітей [5, с. 377].

Специфіка роботи зі статтю дитини передбачає навчання хлопчиків способам саморегуляції й релаксації, які дозволили б зняти агресивність без насильства над більш слабкими, вчити їх виражати свої позитивні почуття, включаючи симпатію до дівчаток адекватно.

Щодо дівчаток, то складовою процесу руйнування традиційних стереотипів повинно стати виховання самосвідомості дівчинки молодшого шкільного віку як активного суб'єкта відносин, у тому числі гендерних, суб'єкта, здатного до творчої самореалізації й самоактуалізації особистості не тільки в рамках домашнього господарства, а й у перспективі визначення власної долі.

Суттєвою складовою гендерного виховання в роботі вчителя повинно стати формування установок по відношенню до хлопчиків і дівчаток молодшого шкільного віку з огляду виховання відповідальності, заохочень і покарань. Необхідно змінити асиметрію в розподілі доручень і вимог відповідальності. У початкових класах вчителям необхідно підкреслювати, що хлопчики не поступаються дівчаткам у розумових здібностях і створювати умови для того, щоб хлопчики могли проявити себе в навчанні не гірше дівчаток [2, с. 99; 3, с. 73].

Щоб розпізнавати й переборювати гендерні стереотипи, закріпити патерни соціально-відповідальної поведінки, що є необхідною умовою для особистісного зростання, важливим завданням педагогів стає *введення інноваційних методів навчання*.

Дослідження Є. Прокопчик вказують на те, що в організації позитивного спілкування хлопчиків і дівчаток можна використовувати як широко відомі методи, як то: проектування партнерської діяльності, організувати конкурси, походи, бесіди, де можливий прояв вільного від гендерних стереотипів стилю поведінки хлопчиків і дівчаток молодшого шкільного віку, так і новітні засоби і форми виховної роботи. Можливе активне використання тренінгів по моделюванню такого типу поведінки, до якого повинні прагнути майбутні чоловіки й жінки, з метою побудови відповідної, заснованої на принципах

рівноправ'я, системи цінностей для хлопчиків і дівчаток молодшого шкільного віку [4].

Отже, ідея гендерного виховання покликана спростувати неправильні уявлення дітей та їхніх батьків про гендер, навчати їх прийомам запобігання гендерної схематизації, впроваджувати заходи щодо досягнення гендерної рівності на рівні освітніх та державних інститутів.

Нова модель виховання повинна вивільнити навчально-виховний процес від дискримінаційних практик, створити умови для вільного розвитку особистості, яка реально оцінює ті соціальні зміни, що відбуваються у суспільстві, й здатної діяти відповідно до особистих переконань.

Список використаних джерел

1. Бем С. Линзы гендера: трансформация взглядов на проблему неравенства полов; [пер. с англ.]. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЕН), 2004. 336 с.
2. Дьяченко Т.М. Исследование причин гендерного насилия в школе // Управление образованием: опыт, проблемы, тенденции / под ред. В.В. Артоболевской и Д.Г. Левитес. В 3 т. Мурманск: МГПИ, 2002. Т 1, С. 99.
3. Клецина И.С. Гендерная социализация: Учебное пособие. СПб, Издательство РГНУ им. А.Н.Герцена, 1998. С. 73.
4. Прокопчик Е.Г. Анализ психолого-педагогической подготовки учителя общеобразовательной школы к работе по формированию гендерной культуры учащихся. URL: <http://www.auditorium.ru>.
5. Сабунаева М.Л, Гусева Ю.Е. Гендерный подход в практике школьного психолога // Практикум по гендерной психологии / под ред. И.С.Клециной. СПб.: Питер, 2003. Глава 26. – С.369-381.

Кирилюк В.В., асистент кафедри,
*ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ HR – МЕНЕДЖЕРА

На сучасному ринку праці України велика кількість людей бажає змінити професію на більш високооплачувану спеціальність, а роботодавці з високою прискіпливістю відносяться до підбору висококваліфікованого персоналу. Відповідно, значно зріс попит на професію HR – менеджера, або менеджера з управління людськими ресурсами (менеджера з персоналу).

В обов'язки HR-менеджера входить пошук і підбір кадрів, організаційна робота з персоналом і підвищення ефективності роботи співробітників. Представники цієї професії працюють у великих організаціях і компаніях з великим штатом співробітників, а також затребувані в кадрових і рекрутингових агентствах.

HR-менеджер - співробітник, область діяльності якого - людські ресурси. Він працює не з машинами, механізмами або природними об'єктами, а з живими людьми. Необачне судження, неконструктивна критика або професійна помилка можуть звести нанівець ділову обстановку в колективі, спровокувати конфлікт.

Крім того, управління персоналом передбачає тісну взаємодію з різними категоріями співробітників - від перших осіб компанії до обслуговуючого персоналу. Тому HR повинен орієнтуватися у всіх сферах діяльності компанії та бути в курсі інтересів всього персоналу. Створити атмосферу довіри, налагодити успішний діалог HR-менеджеру допомагає відповідний імідж. HR-у важливо управляти своїм іміджем, тобто впливати на інших людей, підкреслювати свої професійні якості і вміти протистояти маніпуляціям [2].

Щоб відповідати своїй професії, HR-менеджер повинен добре знати трудове законодавство, порядок ведення кадрового діловодства, володіти технологією пошуку і відбору персоналу. Не менш важливим є знання сучасних методик оцінки персоналу, вміння побудувати систему адаптації і мотивації. HR-менеджер повинен вміти організувати навчання співробітників та оцінити його ефективність, розробити заходи, спрямовані на підвищення лояльності персоналу, організувати корпоративні заходи. Свідчити про професіоналізм HR-а буде і активна життєва позиція, ініціативність і висока комунікабельність, поінформованість про стан справ в підрозділах компанії. Тенденція така,

що чим вище статус HR-менеджера в організації, тим вище повинна бути його професійна компетентність. Рівень кваліфікації HR-а завжди привертає увагу всіх співробітників компанії - від робітника до керівника [3].

Емоційний інтелект в професійному іміджі HR-менеджера відіграє особливу роль. Емоційний інтелект - це здатність розуміти власні і чужі емоції, думки і керувати ними. Уміння знаходити спільну мову з людьми допоможе підтримувати відносини з колегами, керівництвом і підлеглими незалежно від їх початкової схильності до цього. Емоційний інтелект можна розвинути. Для HR-менеджера це особливо важливо: він повинен вміти визначити мотивацію людини, зрозуміти його індивідуальні особливості. Тільки так він зможе прогнозувати, як поведеться співробітник в тій чи іншій ситуації, а також знайти краще застосування його здібностям [2].

Досягнення ефективного використання людського капіталу в умовах інформаційного суспільства, інноваційних технологій неможливо без компетентнісного підходу в управлінні персоналом. Такий підхід передбачає визначення видів компетенцій, необхідних для успішної діяльності менеджера з персоналу. З початку 90-х років в управлінській практиці зарубіжних фірм і компаній ця проблема вирішується на основі побудови моделі професійних компетенцій як інструменту роботи з персоналом, орієнтованого на досягнення бізнес-стратегії організації. Чисельні дослідження в цій галузі показали, що існують узагальнені блоки бізнес-поведінки, які в сукупності формують корпоративну модель компетенцій [1].

Компетенція – базова якість індивідуума, яка має причинний зв'язок з кінцевим результатом виконаної роботи. З точки зору теоретичних аспектів управління персоналом компетенції виражаються в можливості виконання поставлених професійних задач. Традиційно існує кілька видів систем класифікації компетенцій, до яких на корпоративному рівні належать: корпоративні, професійні та управлінські. Основними ж функціями є: пошук персоналу, оцінювання персоналу та організація процесу оцінки співробітниками компанії, організація процесу адаптації, підготовка звітності [2].

Аналіз сучасної наукової та аналітичної літератури дозволяє нам припустити які саме основні тенденції розвитку бізнес-середовища будуть в найближчому майбутньому: перехід до інформаційної економіки, яка вимагає працівників з високим професійним рівнем; расова і статеві диференціація роботодавців та працівників; посилення глобальної конкуренції. На основі цього можна зрозуміти, які саме компетенції будуть потрібні для менеджера по персоналу в майбутньому:

- ✓ стратегічне мислення – здатність швидко реагувати на зміни ринку, на появу нових конкурентів, розуміння сильних і слабких сторін організації, вибудова оптимальної стратегії її функціонування;
- ✓ здатність мотивувати співробітників і формування в них відчуття відданості організації, здатність передати своїм колегам комунікаційні та управлінські навички;
- ✓ здатність аналізувати і змінювати визначені процеси, необхідні для діяльності у відповідності з цілю та стратегією компанії;
- ✓ можливість легко і швидко адаптуватися до діяльності в будь-якому середовищі, а також можливість адаптуватися до швидкозмінюючих комп'ютерних та інтернет-технологій.

Всі ці фактори, безумовно, відобразяться як на ринку праці в цілому, так і на діяльності менеджера персоналу зокрема. Застосування компетентнісного підходу в управлінні персоналом передбачає визначення видів компетенцій, необхідних для успішної діяльності менеджера з персоналу відповідно виконуваної ролі. Дослідження процесу формування рольових компетенцій передбачає проведення аналізу стейкхолдерів. Граючи свою роль, менеджер з персоналу існує не в ізоляції. Він взаємодіє зі стейкхолдерами (колегами по організації та людьми за її межами), які є членами групи або так званої рольової постановки. В умовах прискорених змін в економіці, інноваційних технологій запропонована класифікація компетенцій дозволить організаціям визначати вимоги до менеджерів з персоналу відповідно виконуваним ролям [1].

На нашу думку, в майбутньому практично вся діяльність HR – менеджера буде автоматизована, що в свою чергу обов'язково послужить каталізатором змін функцій менеджера, і як наслідок – змін його компетенцій.

Список використаних джерел

1. Кожан Т.О. (2013) Визначення видів компетенцій менеджера з персоналу. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/4905/1/98%20-%20105.pdf>
2. Human Resources Managers: Career, Salary and Education Information (2017) URL: <https://collegegrad.com/careers/human-resources-managers>
3. What Does a Human Resources Manager, Generalist, or Director Do? (2017). URL: <https://www.thebalancecareers.com/what-does-a-human-resources-manager-do-1918551>

Кириченко С. В., к. пед. н., доцент,
*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(м. Миколаїв, Україна)*

ПРОБЛЕМА НЕУСПІШНОСТІ У НАВЧАННІ ТА МЕТОДИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Успішне майбутнє країни залежить від кожного громадянина, який повинен мати для цього необхідні знання, розуміння, навички та духовні цінності для розбудови освіченого, справедливого та відкритого суспільства. Висока якість навчання при цьому набуває величезного значення, на що і спрямовані національні програми з надання освітніх послуг студентській молоді.

Дисципліни, які викладаються у закладах вищої освіти, розраховані на студента середнього рівня, але в групі, зазвичай, зустрічаються студенти з різним рівнем знань, можливостями та здібностями до навчання. Людині з нестандартним мисленням або з особливими потребами важко, адже університетські вимоги не збігаються з їхніми потребами. Тому вони пасивні на заняттях, відволікаються та не прагнуть отримати нові знання.

Слабкими, або невестигаючими, називають таких студентів, які навчаються нижче їхнього інтелектуального потенціалу або взагалі не вчаться, але водночас можуть демонструвати надзвичайні здібності з певних предметів. Причинами низької успішності таких студентів можуть бути низький рівень знань, набутий у школі, незацікавленість предметом, відсутність конкуренції, низька мотивація та самооцінка, психологічний дискомфорт та страх зробити помилку. Такі студенти потребують допомоги у підвищенні самооцінки та мають позбутися комплексу меншовартості. Для цього викладачу доцільно посилити контроль за роботою слабких студентів, щоб своєчасно реагувати на їхні успіхи та невдачі та вжити заходи з подолання проблемних навчальних тем. Це може бути використання індивідуальних завдань для самостійної роботи, додаткових занять, диференційованого підходу до таких студентів як у навчанні, так і при опитуванні.

Наш досвід свідчить, що одними з головних методів виявлення причин неуспішності окремого студента є методи спостереження, тестування та опитування самого студента, використання зі всіх можливих джерел інформації про його особистість, адже проблема неуспішності залежить від багатьох соціальних, біологічних й педагогічних чинників. Це може бути: поганий стан здоров'я, психологічні проблеми, недоліки у пізнавальній сфері, відсутність мотивації або невміння вчитися, а інколи недостатній рівень інтелектуальних знань та моральних норм, набутих у школі.

Особистість педагога в подоланні проблем неуспішності студентів є надзвичайно важливою. Саме викладач зможе підтримати позитивний емоційний стан на заняттях, викликати інтерес до свого предмету, створити особливі умови для невестигаючих, застосовуючи до них індивідуальний підхід, допомогти студенту зрозуміти, що його поважають, розуміють, вірять в його успіх та радіють кожній правильній відповіді. Це спонукає інших до взаємодопомоги, коли успішні студенти допомагають більш слабким, що не дозволяє їм відчувати себе ізольованими та допомагає згуртувати колектив студентської групи.

Віра викладача в здібності студентів, правильна тактика навчання та опитування формує у них впевненість в своїх силах, у можливості вчитися, у своїх здібностях і знаннях. Це формує їхню особистість на майбутнє, коли в екстремальних ситуаціях їм треба бути швидко оволодіти новими знаннями, вміннями або навіть новим фахом.

Для подолання неуспішності студентів пропонуємо наступні шляхи:

- Налагодження контакту, співналаштованості, коли студент відчуває, що його розуміють і підтримують, в результаті чого поліпшуються результати навчання.

- Зосередження уваги не на помилках, а на успішних відповідях, навіть незначних, тим самим заохочуючи до активності на занятті.

- Створення доброзичливого, спокійного стану на занятті.

- Вміння чекати. Кожна людина потребує різний проміжок часу для засвоєння нового матеріалу, тому не треба квапити та вимагати швидких відповідей на питання з нових тем.

- Повторення матеріалу для його закріплення.

- Надання переваги письмовим роботам, а також індивідуальним заняттям.

- Викладання нового матеріалу коротко, залучивши малюнки і таблиці.

- Здійснення принципу: «почув, побачив, вивчив, сказав», коли кожен студент повинен не тільки почути те, що сказав вчитель, а й побачити та відтворити почуте, тим самим закріпивши навчальний матеріал.

- Застосування інтерактивних методів навчання, таких як: робота в парах і в групах, рольові ігри, інсценізації та ін.

- Використання нестандартних уроків, а саме: уроку-змагання, уроку-гри, уроку-свята, інтегрованого уроку та ін.

- Залучення сильніших студентів до допомоги більш слабким.

Отже, на сьогодні існує ряд навчально-корекційних та педагогічних засобів, спрямованих на подолання проблеми неуспішності в закладах вищої освіти. Важливими умовами успішного навчально-виховного процесу є інтелектуальна компетентність та професійність викладача, створення позитивного освітнього середовища, використання нових освітніх технологій, індивідуалізації навчання та застосування інтерактивних форм роботи на заняттях як засобу активізації мислення, пізнавальної діяльності та самостійності студентів. Все це допомагає майбутнім фахівцям адаптуватись до сучасних реалій, коли людина, щоб бути конкурентоспроможною та сучасною, має навчатися протягом усього життя.

Кисельова Л.А., студентка 2 курсу магістерського рівня
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,

Кузнєцова Н.В., к.п.н., доцент,

*Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(м. Одеса, Україна)*

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ключова роль освіти в інформаційному суспільстві обумовлює масштабність і стабільність ринку праці для педагогічних фахівців. Тому потреба в педагогічних кадрах є сталою, а їх соціальна значущість пояснює важливість і необхідність якісної педагогічної освіти. Педагогічна освіта за своєю місією посідає центральне місце в освітній сфері, оскільки покликана фахово забезпечувати саму освіту. Разом з тим, аналіз питань кадрового забезпечення в освіті протягом 25 років незалежності України, стану педагогічної освіти показує, що проблеми в цій ланці є системними і потребують вирішення.

Педагогічна освіта - це система професійної підготовки педагогічних працівників до здійснення педагогічної діяльності [1].

Педагогічний працівник - це особа, яка провадить навчальну, виховну, методичну, організаційну роботу та іншу педагогічну діяльність, передбачену трудовим договором у формальній та/або неформальній освіті [1].

Питання педагогічної освіти завжди викликали особливу увагу. Так, у 2002 р. в Україні була затверджена Державна програма «Вчитель», розрахована на період до 2012 р. Але у 2011 р. її виконання було достроково припинено, ключові завдання не були повністю реалізовані. Гострими залишилися не тільки питання матеріального забезпечення і соціального захисту педагогічних працівників. Нові виклики були пов'язані із реформуванням вищої освіти у зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу (2005).

Реорганізація вищої освіти на засадах ступеневості супроводжувалась інституційними змінами закладів вищої освіти. Більшість педагогічних інститутів в Україні за період з 1998 по 2008 рр. були реорганізовані в університети, в переважній більшості педагогічні, а також гуманітарні і класичні [2]. Як було зазначено в Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016), підготовленій Національною академією педагогічних наук, «визначилася негативна тенденція перетворення успішних педагогічних закладів на посередні університети з низькими, навіть вітчизняними, рейтингами, при цьому з очевидною перспективою злиття з потужнішими закладами» [3, с.123]. Відкриття у реформованих закладах вищої освіти непедагогічних (економічних, юридичних, тощо) спеціальностей подекуди вплинуло і на організацію педагогічної підготовки. «Така «університетизація» педагогічних інститутів призвела до звуження циклу психолого-педагогічних дисциплін, зменшення педагогічної практики, закриття кафедр педагогіки. За роки незалежності кількість закладів вищої освіти, що спеціалізувалися на підготовці педагогічних кадрів, зменшилася майже удвічі» [3, с.123].

Особливості інформаційного суспільства, прискорений прогрес технологій, зростання невизначеності як ознака сучасного життя, кардинальні зміни у структурі ринку праці змінюють вимоги до сучасної освіти. Проведене нами опитування здобувачів вищої освіти з питань характеристики сучасної освіти (взяли участь 100 респондентів) підтвердили цю тезу. У якості відповіді на все гостріші виклики часу в Україні була розроблена концепція реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», ухвалена рішенням колегії Міністерства освіти і науки 27 жовтня 2016 р., впровадження якої розпочато у вересні 2018 р. На виконання Закону України «Про освіту» та Плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903, з метою вдосконалення системи педагогічної освіти для підготовки педагогічних працівників та становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей безперервного професійного та особистісного розвитку педагогів наказом МОН від 16 липня 2018 р. № 776 була затверджена Концепція розвитку педагогічної освіти [1].

Згідно цього нормативного документу реформування педагогічної освіти в Україні планується у кількох напрямках. По-перше, розроблення сучасної моделі педагогічної професії в контексті потреб суспільства, перспектив розвитку національної економіки та глобальних технологічних змін. По-друге, трансформація вищої та фахової передвищої освіти за педагогічними спеціальностями. По-третє, визначення перспективних шляхів безперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників [1].

Поява ступеневості освіти, зміни у підходах до їх формування, остаточний варіант, що був зафіксований у Законі України «Про вищу освіту» (бакалавр-магістр-доктор філософії), кардинально змінили підхід до структури і змісту педагогічної освіти. У Концепції розвитку педагогічної освіти враховані не лише ці зміни, а і положення нового закону України «Про освіту», зокрема, щодо нової ланки освіти – фахової (передвищої) і нової класифікації типів освіти: формальної, неформальної і інформальної.

Розглянемо ключові завдання різних рівнів педагогічної освіти. Завданням третього (освітньо-наукового) рівня вищої педагогічної освіти є підготовка педагогів-дослідників для усіх компонентів освіти, які здатні розв'язувати комплексні проблеми в галузі педагогічної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики. Завданням другого (магістерського) рівня вищої педагогічної освіти є підготовка висококваліфікованих педагогічних працівників для усіх компонентів освіти, які здатні розв'язувати складні задачі та проблеми навчання, виховання й розвитку, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, характеризується невизначеністю умов і вимог. Завданням першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти є підготовка кваліфікованих педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, спеціалізованої початкової мистецької освіти, які здатні вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми навчання, виховання та розвитку (у тому числі, такі, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов), що передбачає застосування певних теорій та методів відповідних наук [1].

Аналізуючи теоретичні аспекти проблеми професійно-педагогічної освіти, треба зазначити, що змін потребує перш за все її методологія. Визначений законами «Про освіту», «Про вищу освіту», нормативними документами компетентнісний підхід як ключовий вектор розвитку освіти власне є новою парадигмою професійно-педагогічної освіти. Спостерігаємо певний парадокс. При значній кількості досліджень (кандидатських і докторських включно) з питань компетентнісного підходу, дієвих і продуктивних моделей його запровадження, наприклад, у класичних університетах майже немає. У західних країнах зміст педагогічної освіти традиційно будується на двох ключових курсах: «Філософія освіти» і «Технології навчання». Саме технології і є реалізацією компетентнісного підходу в західних системах педагогічної підготовки. Вітчизняна система залишає структуру, що була обумовлена конкретними історичними, соціально-економічними чинниками і склалася у минулому столітті. Ключовими курсами є «Педагогіка» і «Методики викладання (предмету)». При цьому у педагогічних закладах вищої освіти додаються ще інші предмети. Необхідність методологічних змін відчуваємо при реалізації освітніх програм, де метою є формування компетентностей, а навчальні дисципліни як освітні компоненти зорієнтовані переважно на формування знань як результатів навчання.

Треба також зазначити, що у Концепції розвитку педагогічної освіти поза увагою залишилися питання специфіки педагогічної підготовки у класичних університетах. Розглянемо моделі педагогічної освіти, які можливі для впровадження у класичних університетах. Оптимальними вважаємо ті, що базуються на отриманні ступеня бакалавра за предметною спеціальністю (біологія, філологія, тощо). На другому (магістерському) рівні доцільним є обрання студентом спеціальності: за фахом (предметною спеціальністю); 014 «Середня освіта» (за предметною спеціальністю); 014 «Середня освіта» (за предметною і додатковою спеціальністю у межах освітньої галузі); 011 «Освітні, педагогічні науки». Запропоновані у Концепції розвитку педагогічної освіти альтернативні наскрізні програми підготовки магістрів (180-210 кредитів ЄКТС) на основі молодшого бакалавра вважаємо неефективними для класичних університетів. Відкриті у класичних університетах освітні програми спеціальності 014 «Середня освіта» (за предметною спеціальністю) для першого (бакалаврського) рівня теж розглядаємо як спосіб отримати місця для навчання за держзамовленням і як менш перспективні у контексті класичної фундаментальної освіти.

У зв'язку з розмежуванням в Україні освітніх і професійних кваліфікацій ще одна проблема не знайшла поки свого вирішення у нормативних документах, а саме – підготовка і отримання кваліфікації науково-педагогічного працівника. Невирішеним залишається підготовка науково-педагогічних працівників з т.з. отримання ними кваліфікації викладача. Якщо в радянській вузівській системі цю функцію виконували переважно університети, то в сучасних умовах масової університетизації і відсутності професійних стандартів заклади

вищої освіти вирішують це питання самостійно, продукують свої емпіричні моделі науково-педагогічної підготовки і відповідно присвоєння професійної кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку педагогічної освіти [Електронний ресурс] : затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 16 лип. 2018 р. № 776. – Режим доступу: <file:///C:/Users/libonu/Desktop/5b7bb2dcc424a809787929.pdf> (дата звернення: 15.10.2018). – Назва з екрана.
2. Кузнецова Н.В. Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в класичних університетах України // Вища освіта України – Додаток 2 до № 3, том I (26). – 2011. – Темат. випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С. 282 – 287.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Пед. думка, 2016. – 448 с.

Киселевич І.В., ст. викладач

Херсонський факультет

Одеського державного університету внутрішніх справ

(м. Херсон, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

За умов постійного розширення міжнародних відносин України вивчення правових систем світу є неможливим без вивчення юридичної термінології. У кожній мові терміни юридичної галузі утворюють системи з внутрішньовпорядкованими елементами. Орієнтована на якісне викладання іноземних мов сучасна філологічна наука має важливе завдання – знайти оптимальну відповідність цих систем [2, с.3]. Оскільки правове поняття охоплює найбільш суттєві й юридично значущі відомості про явища навколишнього світу з точки зору суб'єкта правотворчості, то його необхідно застосовувати тільки в тому значенні, яке було йому надано законодавцем. Це вимагає як від творця тексту, так і від його адресата глибоких знань юридичної термінології, тому що зміст будь-якого правового поняття має бути єдиним обов'язковим для всіх суб'єктів пізнання права: вчених, юристів, працівників правоохоронних органів, посадових осіб, пересічних громадян [1, с.17]. Всебічне ретельне вивчення англійської юридичної термінології залишається невід'ємною частиною мовної підготовки правників, яка максимально спрямована на їх фахово-практичні інтереси.

Англійські юридичні терміни були й залишаються предметом дослідження багатьох робіт лінгвістичного й юридично-наукового змісту видатних науковців, серед яких: Н. В. Артикуца, А. А. Брагіна, В. Г. Гак, Б. М. Головін, О. П. Зеленська, В. І. Карабан, В. М. Лейчик, Д. С. Лотте, А. Г. Макса, М. І. Мостовий, Г. С. Онуфрієнко, О. О. Реформатський, С. А. Толста та інші. Головну роль у перекладі будь-якого юридичного тексту відіграють глибокі знання правових норм і судово-процесуальних систем Великої Британії та США, а також англійської та української юридичної термінології. Наприклад, слова *felony* і *misdemeanor* потребують більш конкретного тлумачення, ніж звичайний переклад. *Felony* (фелонія) – категорія тяжких злочинів, за які передбачено ув'язнення від одного до кількох років. *Misdemeanor* (місдиміно́р) – категорія менш небезпечних злочинів, які відповідають адміністративним правопорушенням в українському законодавстві та караються штрафом або ув'язненням до одного року [2, с.16]. Під час юридичного перекладу постійно здійснюється порівняння правових систем, в яких система-джерело і система-реципієнт належать до різних правових типів (континентального, звичаєвого, релігійного, мішаного). Історично склалось так, що в кожному суспільстві існує своє розуміння права, у зв'язку з чим виникають відмінності у визначенні правових понять, незважаючи на постійний процес інтеграції правових систем у Європі [5, с.81]. Будь-хто, працюючи з юридичним текстом, повинен враховувати мовленнєві звички носіїв мови передачі тексту, не порушуючи звичайне сприйняття правового документа. Для комуніканта два тексти є рівноправними формами існування того самого повідомлення в їх функціональному й структурно-

семантичному ототожненні. Досягнення такої адекватності можливо лише, коли сам перекладач володіє «юридичною освіченістю», причому як іноземною, так і рідною мовою [3, с. 5-6]. Найбільша проблема – неможливість, у деяких випадках, знайти точний, адекватний переклад з однієї мови на іншу; до того ж різні види перекладацької діяльності неоднаково зберігають близькість до перекладу і неоднаково повно відтворюють оригінал. У такому випадку перекладачеві доводиться йти на компроміс: він навмисно відходить від структурної і змістової відповідності між двома сторонами комунікації на користь їх рівноцінності в плані дії [6, с. 12]. Більшість вчених-лінгвістів і вчених-правознавців погоджуються з тим, що юридичний текст – одна з найважливіших життєвих своєрідних форм виразу права, яка має текстові особливості, функціональне призначення, прагматичну роль, а також лексичну, логічну і граматичну основи, певним чином організовані з метою передачі інформації. Крім того, мова перекладу юридичного документа повинна бути точною, зрозумілою й достовірною. А сам текст більшості документів повинен мати рівний і спокійний стиль, який би не викликав додаткових асоціацій і не відволікав би від суті документа.

Актуалізація та інтерактивність термінів є особливістю вивчення іноземної мови у вищих юридичних закладах освіти. Введення та засвоєння термінологічних одиниць вимагає спільної провідної роботи викладачів, курсантів і студентів. Надзвичайно важливими факторами формування їх лінгвістичної компетентності на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням є робота з тематичними текстами та пояснення загальноморфологічних, синтаксичних та інших спеціальних категорій, у процесі яких формується базовий лексичний запас [7, с.10]. Той, хто навчається, повинен знати: 1) як правильно вимовляти і писати новий термін; 2) чи має термін будь-яку граматичну особливість (вживання іменника *police* (поліція) у множині, а іменника *evidence* (свідчення) - в однині; прикметник *responsible* вимагає після себе прийменників *for* або *to*, які змінюють його значення); 3) як поєднується термін з іншими словами (*to protect a citizen*, але *to enforce the law*); 4) основні словотворчі афікси (*unlawful* - протиправний, *irregular* - неправильний, *illicit* - незаконний, *imprisonment* - ув'язнення, *inviolable* - недоторканий, *reckless* - відчайдушний, *boldly* - зухвало, *presumption* - презумпція) [4, с.185]. Найбільш перспективними шляхами презентації нових та засвоєння раніше вивчених лексичних одиниць ми вважаємо: 1) прийоми семантизації англійських слів за допомогою перекладу, самостійної здогадки за контекстом, синонімів та антонімів, наукового визначення (дефініції) юридичних понять з широким використанням тлумачних профільних словників, етимологічного аналізу слова (словотворення, запозичення) та 2) ілюстраційні прийоми такі, як формування комбінаторного словника майбутнього правознавця, складання таблиць за гніздовим принципом, а також використання елементів порівняльної типології англійської та української мов.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Мова права та юридична термінологія: Навчальний посібник. -2-ге вид., змін. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 277 с.
2. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів: Автореферат. дис. канд. філол. наук: - К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. - 19 с.
3. Канделаки Т. Л. Основные группировки терминологических единиц упорядоченных терминологий // Вопросы языкознания, 1987. - №6. - С.84-89.
4. Карабанова Л. М. Навчання професійного вокабуляра юриста // Проблеми культури професійної мови фахівця: теорія та практика. Матеріали VI міжвузівської науково-методичної конференції. - Донецьк: Вид-во Донецьк. юридичного інституту при ДонНУ, 2006. - С.185-187.
5. Максма А. Г. Прийоми семантизації іноземних слів у процесі вивчення юридичної лексики у вищому навчальному закладі. // Проблеми культури професійної мови фахівця: теорія та практика. Матеріали IV міжвузівської науково-методичної конференції. - Донецьк: Вид-во Донецьк. юридичного інституту при ДонНУ, 2004. - С.81-85.
6. Уфимцева А. А. Лексическая номинация (первичная нейтрализация) // Языковая номинация. - М.: Просвещение, 1977. - 359 с.
7. English for Law Students. Підручник з англійської мови для студентів I-III курсів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів за загал. ред. проф. В. П. Симонок. - Харків: Право, 2006. - 415 с.

Клочко О.Ю., студентка 2 курсу групи МСЗп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - **Філіпович В.М.**, к. психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Найважливішою характеристикою юності виступає орієнтація на майбутнє, яка створює позитивний емоційний фон ставлення особистості до себе, стимулює її активність і є основою її розвитку.

Актуальність вивчення особливостей становлення ціннісних орієнтацій молоді зумовила появу цілої низки робіт, присвячених різним аспектам цього питання. У соціально-психологічних і психолого-педагогічних дослідженнях вивчаються динаміка та структура ціннісних орієнтацій особистості в студентському віці, роль ціннісних орієнтацій в механізмі соціальної регуляції поведінки, взаємозв'язки ціннісних орієнтацій з індивідуально-типовими і характерологічними особливостями особистості, з професійною спрямованістю. Досліджується специфічна роль змістовно-сміслових і структурно-динамічних характеристик системи ціннісних орієнтацій особистості в їх зв'язку з особливостями особистості і чинниками соціалізації в студентському віці. Для цього віку крім традиційних цінностей соціуму особливе значення має орієнтація на особистісне спілкування, тому в становленні системи ціннісних орієнтацій важливу роль грає спілкування з однолітками, ситуації зіткнення з протилежними поглядами та думками. [1, с.115].

Процес засвоєння цінностей життя і їх переформування в змістовні елементи ціннісно-сміслової сфери виступає психологічною основою формування ціннісних орієнтацій особистості. Особливості протікання даного процесу умовно подають у вигляді трьох взаємопов'язаних етапів:

- на першому етапі відбувається переоцінка цінностей та ідеалів, якими керувалась особистість до цього. А тому власний досвід життєдіяльності виступає важливим джерелом ціннісних орієнтацій;

- на другому етапі засвоєння цінностей проходить не лише шляхом утворення цілісних функціональних одиниць емпіричних уявлень, а й комунікативних – через засоби масової інформації і пропаганди;

- необхідною умовою, основою третього етапу є діяльність, виражена в особистих внутрішніх відношеннях до об'єктивних умов свого буття [2, с. 165].

Усвідомлення свого місця в майбутньому, своєї життєвої перспективи є центральним новоутворенням психічного і особистісного розвитку в цьому віці.

Деякі автори відмічають, що в процесі здійснення життєвих планів молоді зустрічається з певними труднощами, і її ціннісні орієнтації формуються під суперечливим впливом різних факторів. Серед всієї багатообразності факторів, що впливають на ціннісні орієнтації молоді: система освіти, діяльність політичних організацій, трудового колективу, засобів масової пропаганди, ідеал, місце проживання, рівень політичних знань, професійна зацікавленість, твори мистецтва і літератури, психологічні характеристики особистості, виділяють і підкреслюють роль сім'ї. Також на формування ціннісних орієнтацій молоді більш відчутно починають впливати такі фактори, як телебачення, радіо, кіно, вивчення суспільних наукових дисциплін, самоосвіта .

На професійне самовизначення молоді впливають цінності, що виражаються в життєвій орієнтації (на працю, сім'ю, дозвілля).

Цікавою є змістовно-процесуальна модель професійного самовизначення, серед складових компонентів якої :

- 1) усвідомлення цінності чесної (суспільної-корисної) праці (виступає ціннісно-

моральною основою самовизначення);

2) загальна орієнтація в соціально-економічній ситуації в країні і прогнозування перспектив її зміни (врахування конкретної соціально-економічної ситуації і прогнозування престижності обраної професії);

3) виділення віддаленої професійної цілі і її узгодженість з іншими важливими життєвими цілями (дозвілля, сімейними, особистісними) [3, с. 177].

Саме прагнення до самоактуалізації мотивує особистість до розвитку і вияву своїх можливостей, робить її вільною у виборі власного життєвого шляху. Крім того, реалізація потенцій людини робить її психологічно зрілою, здатною до творчості.

Отже, ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, в них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений особистістю в її індивідуальному розвитку. Це той компонент структури особистості, який являє собою певну вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли і почуття людини і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань.

На думку Н.А. Кірілової, типи ціннісних орієнтацій, що формуються, сприяють встановленню специфічних зв'язків між різнорівневими властивостями інтегральної індивідуальності, що свідчить про системоутворюючу функцію ціннісних орієнтацій в забезпеченні цілісної єдності інтегральної індивідуальності. Отже, ціннісні орієнтації є ланкою, що опосередковує взаємозв'язки між різними ієрархічними рівнями інтегральної індивідуальності [4, с. 214].

Ціннісні орієнтації — багатокомпонентний соціально-психологічний феномен, що пояснює спрямованість і зміст активності особистості, є структурним елементом системи відносин особистості, визначає відношення особистості до себе і до світу, наповнює значенням позицію, поведінку та вчинки молоді людини [5, с. 123].

Студентській вік є періодом інтенсивного становлення цілісно-сислової сфери особистості, оскільки саме в цьому віці, закінчується становлення необхідних для формування ціннісних орієнтацій передумов: оформлюється система моральних цінностей, понятійного мислення, накопичення достатнього морального досвіду, заняття певного соціального положення. Процес становлення системи ціннісних орієнтацій студентства стимулюється значним розширенням спілкування, зіткненням з різноманітними форм поведінки, поглядів, переконань.

Система ціннісних орієнтацій студента суперечлива й динамічна, відбиває як головні, істотні, стержневі зміни взаємодії особистості зі світом, так і зміну поточних, швидкоплинних, певною мірою випадкових життєвих ситуацій.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / [Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін.] ; за заг. ред. О. В. Скрипченка. – К.: Просвіта, 2001. – 416с.
2. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури: [навч. посібник для вищої школи] / С. Д. Максименко. – К. : Наукова думка. – 2008. – 226 с.
3. Мороз О.Г, Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи: Навчальний посібник / За заг. ред. О. Г. Мороза. – К.: НПУ, 2003. – 267 с.
4. Павелків, Р.В. Вікова психологія : підручник / Р.В.Павелків. – К. : Кондор, 2011. – 469 с.
5. Розвиток громадянської спрямованості особистості / [Боришевський М.Й., Яблонська Т.М., Антоненко В.В. та ін.]; за заг. ред. М.Й.Боришевського. – К., 2007. – 186 с.

Коваленко М.О., к.е.н.,
*Запорізький національний технічний університет
(м. Запоріжжя, Україна)*

ЧОТИРИВИМІРНА ОСВІТА ЯК МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Інформаційна епоха відзначається швидкою зміною одних технологій іншими й акселерацією розвитку високотехнологічних галузей. Технологічні зрушення, які зумовлюють зміну способів управління в економіці, розвиток економіки знань, посилення глобальної конкуренції національних економік вимагають модернізацію систем професійної освіти. Така модернізація передбачає створення такої системи професійної освіти та підготовки висококваліфікованих фахівців, яка здатна швидко реагувати на структурні зрушення в економіці та передбачити потребу різних галузей економіки у фахівцях з певним набором компетенцій.

Серед основних сучасних тенденцій розвитку професійної освіти, які вже найближчим часом стануть рушійними силами перебудови національних освітніх систем можна виділити наступні:

- індивідуалізація освітньої діяльності (широке застосування індивідуальних освітніх траєкторій);
- сприйняття неформальної освіти повноцінним елементом системи професійної освіти;
- розвиток концепту «чотиривимірної освіти»;
- поширення гейміфікації навчання, застосування технологій доповненої реальності з пізнавальною метою;
- перехід від «типографічного мислення», тобто сприйняття печатної інформації (книг, статей, тощо) як основного джерела знань, до формування нових моделей надання знань (розвиток соціальних технологій);
- виконання штучним інтелектом ролі тьютора та партнера в процесах пізнання.

Крім того, всі ці тенденції тісно взаємозв'язані між собою та посилюють дію одна одної.

Розвиток ІКТ дозволяє індивідуалізувати освітній процес - і, в силу своєї доступності та дешевизни, легко робить його масовим. Основним підґрунтям індивідуальних форм навчання стають компетенційні моделі, що дозволяють переходити до навчання протягом усього життя. Оскільки професійна сфера стає місцем отримання нових компетенцій (тобто освітнім простором), то процес розвитку доцільно описувати як освітньо-кар'єрні траєкторії, де освіта створює передумови для кар'єри, а кар'єра задає передумови для додаткової освіти. У цьому контексті особистий профіль компетенцій буде створюватись, удосконалюватись і застосовуватись протягом усього життя і в усіх його сферах - навчанні, роботі, хобі, волонтерстві, тощо.

Результативність освіти полягає вже не в засвоєнні певного обсягу знань, а в розширенні цих знань і отриманні навичок їх застосування в нових ситуаціях. Тобто, в сучасних умовах стрімко знижується просте накопичення знань людиною (для цього ефективніше використовувати пошукові системи), при цьому стає більш важливо, як вона розпоряджається цими знаннями, як поводить себе в різних ситуаціях (в професійній, суспільній діяльності) та адаптується до них [1, с. 19].

Сутність професійної освіти сьогодні полягає в розвитку креативності, критичного мислення, навичок комунікації та командної роботи; в актуальності знань, розумінні та здатності використовувати потенціал нових технологій; в особистих якостях, які забезпечують саморозвиток.

В цьому контексті у відповідь на прискорення темпів соціально-економічних перетворень виникла концепція «Чотиривимірної освіти». Ця концепція пропонує чітку й дієву, першу у своєму роді організаційну модель компетенцій, необхідних в інформаційну

епоху.

Сутність чотирирівимірної освіти (four-dimensional education) полягає у представленні освітнього простору, кожний з чотирьох вимірів якого означає один з ракурсів – знання (knowledge), навички (skills), характер (character) та мета-пізнання (meta-learning) [2].

На рисунку 1 зображено графічне представлення комплексної моделі чотирирівимірної освіти, де показано, як чотири виміри взаємодіють один з одним.

Рисунок 1 – Модель чотирирівимірної освіти

[Джерело: 2]

Всі чотири виміри пов'язані між собою, і ефективне навчання – це поєднання елементів кожного з них.

Конкурентні переваги матимуть фахівці, які володіють навичками узагальнення та аналізу потрібної інформації, критичного її обміркування й прийняття на її основі оптимального рішення.

Постійне доповнення та оновлення знань та навичок необхідне, але в сучасних умовах потрібно переосмислити, що є значущим в кожній галузі знань, і скорегувати освітню програму так, щоб вона показувала завдання першорядної важливості. Серед роботодавців, які наймають випускників, існує думка, що нинішня освітня система, орієнтована на знання, не готує студентів належним чином до продуктивної зайнятості в сучасному суспільстві, і ще менше до роботи у суспільстві майбутнього, і що студентам потрібна практика застосування їхніх знань та використання навичок.

Що стосується формування і розвитку особистісних якостей (характеру), то, очевидно, що необхідне усвідомлення їх важливості як елементу формальної та неформальної освіти. Попри чинники, які традиційно вважаються визначальними для соціально-економічного розвитку (економічне зростання, обсяги виробництва тощо), сьогодні держави відстежують інші показники прогресу й рівень реакцій на локальні і глобальні проблеми (наприклад, бідність, насильство, корупція, тощо). Це свідчить про важливість розвитку та зміцнення позитивних особистісних якостей при професійній підготовці, на додаток до знань і навичок, необхідних для досягнення успіху.

Щоб поглибити та покращити якість навчання в цих трьох вимірах – знання, навички та характер – потрібно враховувати ще один важливий вимір, необхідний для дійсно якісної освіти XXI століття: мета-навчання (яке часто називають навчанням вмінню вчитися), тобто внутрішні процеси, осмислення та адаптації до навчання.

До головних задач мета-пізнання відносяться визначення що саме необхідно вивчати, якими формами та засобами це зробити ефективніше, а також формування орієнтацій до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

Мета-пізнання підтримує і доповнює всі інші грані освіти (знання, навички та

характер), створюючи цілі і способи самоперевірки, завдяки яким ті, хто навчається, продовжують розвиватися і рости без допомоги зовнішніх сил, що підштовхують до навчання. Це допомагає досягати успіхів в самостійному навчанні, в кар'єрі, і сприяє освіті протягом життя, що необхідно, щоб бути ефективним, всебічно розвиненим і затребуваним фахівцем у сучасних умовах.

Головне нововведення даного підходу - не в презентації чергового стандартного переліку того, що необхідно вивчати, а в створенні певного простору, в якому актори освіти, фахівці навчальних програм, та учні зможуть прийняти рішення щодо того, що слід вивчати, у власному контексті та для власного майбутнього.

Чотиривимірна освіта описує всеосяжну модель, за якою може ефективно функціонувати персоналізована освіта в умовах інформаційного суспільства. Вона всеосяжна і гнучка, включає всі грані освіти, а не тільки традиційні знання, робить освіту більш релевантною у мінливому середовищі.

Всесвітній економічний форум в Давосі в 2018 році представив звіт «The Future of Jobs» [3] про результати дослідження компетенцій, які в різних комбінаціях покривають потреби більшості професій по всьому світу. В звіті зазначено, що до 2022 року не менше 54% всіх робітників будуть потребувати значного перепрофілювання. В таких умовах, використовуючи модель чотиривимірної освіти в якості сучасного орієнтира, можна модернізувати вітчизняну систему освіти відповідно до вимог інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Навички для сучасної України [Електронний ресурс] / Х. Дель Карпіо, О. Купець, Н. Мюллер, А. Олефір – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25741>
2. Four-Dimensional Education. The Competencies Learners Need to Succeed [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://curriculumredesign.org/wp-content/uploads/Four-Dimensional-Education-Excerpt-Chapter-1-and-2-partial-CCR.pdf>
3. The Future of Jobs Report 2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf

Коваленко Н.Р., викладач

*Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

«A GAME SHOW» ЯК ОДИН З ВИДІВ ПОЗААУДИТОРНИХ РОБІТ ЗІ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Позааудиторна робота зі студентами є важливим кроком для глибшого та тривалішого засвоєння матеріалу, зокрема англomовного. Вона виступає одним з факторів формування мотивації навчання і допомагає студентам самореалізуватися. У наш час, коли відволікти студента від «гаджетів» стає все важче і важче, а традиційні гуртки та секції здаються застарілими термінами, викладачам доводиться вдаватися до все новіших та дієвіших методів роботи аби зберегти студентську увагу та зацікавленість у предметі.

Для викладача англійської мови це питання особливо актуальне через те, що часто через монотонність завдань у підручниках, великого обсягу нового матеріалу та інколи його непомірної складності у запам'ятовуванні, а також через брак часу на занятті для цікавих та експериментальних завдань, серед студентів все більше спостерігається втрата первинної зацікавленості і мотивації до вивчення англійської мови. Цей фактор став причиною пошуку нових цікавих видів та методів роботи які можна було б проводити після занять аби продемонструвати що вчитись відпочиваючи - це цілком реально та дієво.

Одним з таких видів позааудиторної роботи стало запозичене із західних медіа та вміло адаптоване для українського студента «a game show» (з англ. «game» – гра, ігрове; «show» – шоу) в якому група студентів у формі двох суперницьких команд грають у гру яка представляє собою відповіді на запитання або вирішення логічних задач, зазвичай за винагороду. На опитування часто виносяться актуальні комунікативні теми та ситуації,

орієнтовані на підвищення рівня практичних знань та вмій студентів. Ігрова форма таких занять створює комфортну та дружню атмосферу, в якій студент перестає бути скутим у відповідях та самокритичним. Емоційність у способі реалізації таких заходів сприяє підвищенню інтересу до самої діяльності.

Так найпопулярнішим серед студентів стало відоме американське ігрове шоу «A Family Feud» (з англ. «family» - сім'я, родина; «feud» - суперечка, ворожнеча). Особливість цієї гри полягає в тому, що кількість відповідей доволі обмежена, зазвичай це 4-6 варіантів, які одержують під час попереднього опитування (англ. «a survey») як мінімум 20 людей. Дослідниками та респондентами загалом виступають самі студенти, перші з яких складають список найчастіше поставлених питань і проводять усне опитування, після чого підраховують кількість однакових відповідей і надають їм відповідну кількість балів. Ведучими у грі є переважно студенти старших курсів та молоді викладачі. Студенти-учасники можуть дати загалом правильну відповідь, але якщо такого варіанта нема серед відповідей респондентів, така відповідь не рахується правильною і не приносить балів команді. Аналізуючи отриманий досвід, варто відзначити, що цей факт змушує учасників гри мислити більш широко та часто вдаватись до прогнозування та здогадки, адже відповіді опитуваних мають здебільшого суб'єктивний та спонтанний характер. В якості винагороди учасникам команди-переможця вручаються медалі та канцелярські товари.

Варто відзначити, що в організації та проведенні таких заходів дуже велику роль відіграє мультимедійне обладнання, яке робить можливим представлення інформації не тільки в текстовому вигляді, а й супроводити її аудіо записами та відео матеріалами. Таким чином студенти мають можливість ознайомитися з соціокультурними реаліями країни, мова якої вивчається, спостерігати за мімікою, жестами, способами вираження емоцій носіїв мови та наслідувати їм.

Отже ігрове шоу як вид позааудиторної роботи виступає одним з ефективних допоміжних інструментів у викладанні іноземної мови професійного спрямування у закладах вищої освіти, адже може виконувати такі важливі функції як: покращення якості навчання, збільшення мотивації студентів до вивчення іноземної та розширення іншомовної компетенції студентів. При цьому використовуючи інноваційні технології ми крокуємо в ногу з часом, і що набагато важливіше, маємо можливість готувати висококваліфікованих фахівців з глибокими знаннями іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Classroom management via TV game shows [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eltplanning.com/2015/10/28/30-activities-inspired-by-game-shows/>
2. TEFL tips, ideas and thoughts from a developing teacher [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.edutopia.org/blog/classroom-management-tv-game-shows-richard-mehrenberg>

Коваль М.С. к. пед. н., професор

Коваль І.С. к. пед. н.

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)*

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ДСНС УКРАЇНИ

Сьогоднішня світова спільнота, як ніколи відчуває глибоку потребу у визначенні проникливих морально-психологічних аспектів виховання. В новий світоглядний вимір переходять гуманістичні цінності, породжуючи ряд вагомих для культурного-виховного процесу проблем, що потребують першочергового обговорення і вирішення. В цілому, соціокультурними інтересами аргументується потреба людини в чітких засадах духовності й

моральності. Модерна соціально-економічна реальність вимагає від людей переосмислення основ життєдіяльності, котрі інтегрувались внаслідок ситуації на сході України.

Морально-психологічне виховання в освітніх закладах є організованим та цілеспрямованим впливом на особистість та її поведінку. У кожного індивіда, моральність формується на соціально-побутовому ґрунті й не може бути результатом її творчості та її звільнення від повсякденних громадських дій, оскільки поза суспільством і у несоціальних істот вона є парадоксальною. Ще недавно моральність у навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій визначали наступні «кити» - підпорядкованість, виконавчість, дисциплінованість, що вимагають постійної реалізації особистістю морального закону, який заданий зверху й не вимагає переосмислення [1].

В освітніх закладах, теорія людино-центризму зобов'язана розкривати світосприйняття сучасного морально-психологічного виховання, оскільки нею підкреслюється центральна роль особистості як фундаментально-вирішального моменту в соціально-економічній гармонії, що трансформувалася, де «генерують» модерні цінності. Людина змушена навчитись робити незалежний вибір, приймаючи рішення щодо власного матеріального й духовного буття орієнтованого на сучасні соціально-побутові відносини і породжувані ними етичні установки. Матеріальні цінності здійснюють постійний вплив на особистість, оскільки опираючись на головну роль духовних, етичних, культурних і моральних чинників, спрацьовуватиме лише при умові обліку властивостей різноманітних впливів сучасного суспільства, наповненого численними спокусами [2, 3].

З огляду на зазначене, морально-виховний процес в освітніх закладах повинен бути зорієнтованим на особистість, котра бажає самовизначення й саморозвитку, а не на індивіда у якого відсутня ініціатива. Це, в свою чергу, вимагає від теперішнього виховання: не нав'язливо спонукати молодь до розуміння та дотримання патріотичних цінностей шляхом власного досвіду, соціально-моральної практики, навчаючи поводитись як особистість. У цьому розрізі працівники навчальних закладів Державної служби України з надзвичайних ситуацій проводять тематичні вечори, зустрічі з ветеранами, вручаються нагороди, спрямовуючи особовий склад до відданості українському народові, виховуючи гордість за власну професію, патріотизм, національну свідомість.

У сьогодишніх соціокультурних умовах, кожен з нас, прагне обрати оптимальну стратегію соціально-педагогічної діяльності з морального виховання підростаючого покоління. Їх можна поділити на три різновиди, а саме:

1. Використання різноманітних прикладів життєдіяльності для аналізу і трактування етичної значущості діянь;
2. Конструктивний розбір ситуацій;
3. Нехтування власними інтересами заради бажань інших.

Зважаючи на визначені нами стратегії, більшість людей, на привеликий жаль, бажають мінімізувати «непередбачені» проблемні ситуації, вирішивши їх способом «зверху» (керівник завжди правий).

Сьогоднішнє військове протистояння на сході України, тобто Операція об'єднаних сил, унеможливило захист молоді від інформації що не відповідає дійсності, якою переповнені кіно-теле-радіопередачі та соціум в цілому. Проте інформаційна взаємодія українців повинна сформувати моральний стрижень молоді та їхню свідому позицію «українця».

Таким чином, для формування морально-психологічної складової молоді освітніх закладів необхідно: цілеспрямовано проводити виховну роботу з формування у них морально-психологічного здоров'я, колективізму, патріотизму; використовувати адекватний стиль взаємодії, психологічно обґрунтовувати стимулювання їхньої оціночної діяльності; проводити профілактику негативних соціально-психологічних явищ, що перешкоджають згуртуванню.

Список використаних джерел

1. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коваль Ігор Святославович. – Львів, 2017. – 294 с.

2. Коваль М. С. Навчання у військах як військово-дидактичний процес / М. С. Коваль // Військова психологія і педагогіка : Посібник / за заг. ред. М. Й. Варія. — Львів : «Сполом», 2003. — С. 400-458.

3. Наказ МНС України «Про затвердження Наставови з організації соціально-гуманітарної роботи з особами рядового і начальницького складу та працівниками органів і підрозділів цивільного захисту» № 177 від 06 березня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_bo/pg_gwgcoo/index.htm.

Ковальчук Ю.П., викладач,
*Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
(м. Чортків, Україна)*

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Сучасний етап постіндустріального розвитку суспільства відзначається незворотними процесами глобалізації політики, економіки, культури. Участь України в таких процесах здійснюється через міжнародні зв'язки і використання міжнародного досвіду в різноманітних сферах діяльності. Забезпечення таких зв'язків та споживання усередині країни результатів міжнародної кооперації, обміну технологіями та формування єдиного інформаційного простору вимагає від спеціалістів високого рівня опанування іноземною мовою.

Володіння іноземною мовою стає один з визначальних факторів у формуванні сучасного висококваліфікованого фахівця – це корисне вміння, яке дозволяє одержати доступ до іноземних сайтів і друкованих видань, створювати іншомовні презентації, відвідувати міжнародні конференції та тренінги, вести ділове листування. Такі знання іноземної мови роботодавець обов'язково оцінить. Це підвищує професійну кваліфікацію економіста і робить його більш конкурентоспроможним на ринку праці.

Знання іноземної мови значно розширює можливість застосовувати свої знання на користь людства, а також є засобом постійного розвитку, не лише професійного, а також особистісного.

У зв'язку з розширенням міжнародних контактів, у ході яких відбувається інтенсивний обмін професійно значущою інформацією, іноземна мова стала засобом спілкування фахівців різного профілю. Саме тому в нашій державі все більше уваги приділяється іноземній мові, яка є основою підготовки висококваліфікованих спеціалістів з урахуванням професійних потреб.

Важливість формування професійної компетентності у економістів визначається наступними чинниками:

Підвищення «вартості» на ринку праці. Щоб бути висококваліфікованим спеціалістом і конкурентоспроможним на ринку праці, треба володіти хоча б одною іноземною мовою.

Тренування пам'яті. Економісту необхідно знати багато інформації, а для цього потрібно мати пам'ять, яку можна тренувати при вивченні іноземних мов.

Перегляд відеороликів без перекладу. Маючи відповідні знання, можна дивитися відеоролики та відеофільми для збагачення своїх професійних знань мовою оригіналу.

Читання спеціальної літератури. Знання мови (навіть часткове) істотно підвищує можливості отримання потрібної інформації.

Розширення кола спілкування. Вміння орієнтуватися в іншомовному діловому середовищі значно розширюється завдяки знанням іноземної мови.

Урізноманітнення свого життя. Важливість вивчення іноземної мови визначається необхідністю формування у спеціалістів системи особистісних якостей та знань: діловитості, компетентності, мобільності, відповідальності, вміння аналізувати економічні та приймати обґрунтовані рішення.

Таким чином, володіння іноземною мовою стає не тільки засобом отримання інформації з оригінальних джерел, але й засобом професійної комунікації, адже працівникам економічного профілю доводиться спілкуватися із своїми зарубіжними партнерами, знайомитися з їх принципами, методами і прийомами роботи, обмінюватися досвідом.

Для кожної людини, яка прагне побудувати хорошу кар'єру, розширити межі свого спілкування, черпати новітню інформацію з першоджерел, відкрити нові життєві перспективи і врешті-решт урізноманітнити своє життя і зробити його більш цікавим, вивчення англійської мови є просто необхідним.

Козленко Ю. В., студентка VI курсу
Науковий керівник - **Плотніков Є.О.**, кандидат педагогічних наук, доцент,
Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя
(м. Ніжин, Україна)

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВОГО ПРЕДМЕТУ

Впродовж останніх років широке розповсюдження отримують ідеї автономії навчання і порушується питання щодо необхідності збільшення ступеня автономії у вузах та школах.

Вивчення і навчання іноземної мови дуже пов'язано з розвитком суспільства, і оскільки цей процес безкінечний і безперервний, вчитель знаходиться у постійному пошуку нових методів та інструментів для найбільш ефективного і цікавого вивчення та засвоєння. Саморозвиток і самовдосконалення викладача є одним з ключових моментів у процесі формування його професійної компетентності.

Саме тому це є проблемою щодо питання навчальної автономії школярів і студентів. Це зв'язано з тим, що основною метою навчання являє собою формування різних компетентностей, яка насамперед неможлива без розуміння функцій, вміння використовувати різні стратегії навчання, самоаналіз і самооцінку. [1].

Н.Ф. Коряковцева зазначає, що автономія це процес який означає само керуваність навчальної діяльності, яка стартує в наслідку самоаналізу, самооцінки та поставлення цілей і завдань. [2].

Автономія – це, насамперед, однакова відповідальність учнів і викладачів за наслідки власної роботи, коли учень має можливість обирати, місце, партнера і метод вивчення та процес звітування за результат, а академічний заклад дає йому таке право, водночас визначаючи весь рівень відповідальності щодо виконання обумовлених угодою обов'язків, строків, обсягу виконання завдання, а також результату порушення встановлених і погоджених правил. [3].

Аналізуючи умови, потрібні для організації автономного вивчення, Г. В. Сорокових виділяє два випадки:

1) психологічне бажання учнів навчатися автономно і стремління вчителя організувати і спрямовувати їх діяльність;

2) здатність студентів діяти залежно від власних внутрішніх мотивів та цілей, а не нав'язаних зовні; здатність викладача створити необхідні умови для автономного навчання і правильно визначити своє місце у цьому процесі. [4].

Розвиток в учнів автономії, за О. Б. Тарнопольским, охоплює кілька взаємопов'язаних рівнів.

-Перший рівень передбачає розвиток вмінь навчатися автономно.

-Другий рівень має зв'язок з терміном самодоступ (self-access).

-Третій рівень обіймає незалежну творчу діяльність, при котрій «учні самотужки розв'язують проблемні творчі задачі. [5].

Це не означає, що викладачі/ вчителі залишають своїх підопічних без допомоги, підказки, поради; викладачі/вчителі лише показують шлях до самовдосконалення і більш успішної діяльності у будь-якій сфері за умови оволодіння певною групою навичок.

Оскільки проблема ще досить молода і недостатньо вивчена, підручники з методики викладання теж надають небагато інформації.

Так як викладачі прагнуть допомогти своїм підопічним досягти найвищого рівня навчальної автономії, варто зазначити, що викладач повинен пам'ятати, що не можна повністю віддавати процес навчання в руки студента, тому що в межах навчальних курсів університету існують певні обмеження.

По-перше, рівень автономії буде регулюватися вимогами навчального плану і програмами з певних дисциплін.

По-друге, присутність викладача/консультанта під час навчального процесу, а особливо аудиторних занять обов'язкова, а значить студент не може бути повністю автономним. [5].

Враховуючи, що викладач/консультант має приділяти максимум зусиль для досягнення найвищого рівня навчальної автономії, викладач повинен також розглядати шляхи її впровадження.

- В першу чергу, викладач визначає навчальні потреби учня/студента, спираючись на це, описує цілі навчання, а також планує навчальний процес.

- Наступним кроком є вибір ресурсів і навчальних матеріалів.

- Далі викладач обирає стратегії навчання, впроваджує їх у практичній діяльності, проводить моніторинг і оцінку процесу.

- Останнім і найголовнішим пунктом є самооцінка та рефлексія [6].

Отже, зрозуміти головне завдання автономії, а також навчитися застосовувати свої знання студентам допоможуть різноманітні вправи та завдання на практичних заняттях, співпраця з викладачем, активна роль під час вибору тем, завдань і матеріалів. Особлива увага також повинна приділятися заняттям із методики викладання, під час яких студенти мають змогу відчувати себе вчителем, проаналізувати не тільки те, як вони навчаються, а і як навчають їх, що допоможе скорегувати початково-виховний процес і визначити пріоритетні напрямки співпраці викладача зі студентами.

Список використаних джерел

- 1.Коряковцева Н.Ф. Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образовательные технологии : [учеб. пособие] / Н.Ф.Коряковцева. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 192 с.
- 2.Караева Т. В. Методика навчання ділової мови з урахуванням рівня автономії студентів економічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. «Теорія та методика навчання» / Т.В. Караєва. – К., 2009. – 200 с.
- 3.Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: продвинутый курс / Е. Н.Соловова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 272 с.
- 4.Сороковых Г. В. Программа-концепция формирования субъекта образования в процессе изучения иностранного языка в неязыковом вузе / Г.В. Сороковых. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2004. – 108 с.
- 5.Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.
- 6.Reinders, H. Towards a Classroom Pedagogy for Learner Autonomy: a Framework of Independent Language learning SNills. / H. Reinders // Australian Journal of Teacher Education. – № 35(5). – 2010.

Коленіченко Т.І., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи
Даниленко Д.В., магістр групи ЗМСПРп - 171
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ ЗВІЛЬНИЛИСЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ «ПІДГОТОВКА ДО ЗВІЛЬНЕННЯ» В ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ «КРЕМЕНЧУЦЬКА ВИХОВНА КОЛОНІЯ»

Ресоціалізації неповнолітніх засуджених, які повернулися з місць позбавлення волі, є актуальною проблемою сьогодення, оскільки це один із важливих викликів, який постає перед державою в цілому та суспільством зокрема. Проблема ресоціалізації засуджених є предметом вивчення науковців з різних галузей науки, зокрема, психології, соціології, філософії, соціальної роботи.

Отже, вважаємо за доречне проаналізувати поняття «ресоціалізація». Науковці М. Ансель [1], Н.М. Бамбурак [2], А.С.Макаренко [4], А.Х. Степанюк [5], ресоціалізацію розглядають як свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Вчені А.С.Макаренко [4], А.Х. Степанюк [5] досліджуючи дану тему, роблять акцент на супроводі неповнолітніх, після звільнення з місць позбавлення волі, проте, ми вважаємо, що ресоціалізацію неповнолітніх потрібно вже розпочинати в установі, в якій вони відбувають покарання. Маючи позитивний досвід в реалізації програми диференційованого виховного впливу «Підготовка до звільнення», яка впроваджена в «Кременчуцькій виховній колонії» вважаємо за доречне проаналізувати її.

Участь засуджених у реалізації програми «Підготовка до звільнення» є складовою частиною процесу їх виправлення та ресоціалізації, становлення на життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам. Робота щодо реалізації програми «Підготовка до звільнення» проводиться соціально-психологічною службою установи виконання покарань у взаємодії з іншими структурними підрозділами установи, спостережними комісіями, суб'єктами соціального патронажу із залученням об'єднань громадян, релігійних та благодійних організацій.

Загальну координацію заходів з реалізації програми «Підготовка до звільнення» здійснює заступник начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи. Безпосередньо заходи з реалізації програми «Підготовка до звільнення» організовують та здійснюють працівники соціально-психологічної служби. Отже, метою програми «Підготовка до звільнення» є соціальна адаптація засуджених. Основними заходами, що здійснюються під час реалізації програми «Підготовка до звільнення», є: організація взаємодії установ із суб'єктами соціального патронажу під час підготовки до звільнення; сприяння засудженим в отриманні чи поновленні особистих документів; допомога засудженим у налагодженні позитивних соціально корисних стосунків; надання психологічної допомоги засудженим; надання юридичної допомоги засудженим; інформування засуджених про тенденції та зміни в соціально-політичному, економічному та правовому житті держави та суспільства; розвиток у засуджених знань, умінь та навичок для проживання у суспільстві, зокрема навичок самообслуговування, гігієни, догляду та підтримки стану власного здоров'я, трудових та професійних навичок і умінь, знання власних прав і обов'язків та вміння їх застосовувати.

Заходи з реалізації програми «Підготовка до звільнення» розпочинаються з дати прибуття засудженого до установи виконання покарань, програма складається начальником відділення соціально-психологічної служби установи разом із засудженим виходячи з мети та завдань підготовки засуджених до звільнення. Заходи програми «Підготовка до звільнення» плануються таким чином, щоб вони охоплювали весь період відбування

засудженим покарання - від дати прибуття в установу до дати його звільнення. Ми вважаємо, що досить вірним є підхід, коли процес підготовки до звільнення охоплює весь період відбування засудженим покарання, а не тільки період після виходу із місць відбування покарання.

Реалізацію програми диференційованого виховного впливу можна поділити на три етапи: початковий, основний та заключний. На початковому етапі начальником відділення соціально-психологічної служби установи: з'ясовуються родинні стосунки, наявність соціальних зв'язків, у разі потреби пропонується допомога адміністрації у їх відновленні; з'ясовуються рівень освіти, наявна професія, робоча спеціальність; пропонується набутти повну загальну середню або професійно-технічну освіту, підвищити освітній рівень за дистанційними технологіями; роз'яснюються умови та порядок застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та інші підстави для дострокового звільнення або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; роз'яснюються умови та порядок оформлення пенсій засудженим; вивчаються наміри засуджених щодо місця проживання після звільнення та працевлаштування.

Під час основного етапу соціально-психологічна служба установи: вживає заходів щодо вирішення проблемних питань засудженого, визначених на першому етапі; надає засудженому допомогу в оформленні (поновленні) паспорта, реєстраційного номера облікової картки платника податків, інших документів, які необхідні для вирішення питань трудового та побутового влаштування після звільнення, оформлення пенсії; залучає засудженого у встановленому порядку до отримання загальної середньої освіти та робітничої професії; надає засудженому актуальну інформацію, що стосується суспільно-політичного, економічного, соціального життя держави і суспільства; надає засудженому інформацію про заклади соціальної адаптації для осіб, звільнених з місць позбавлення волі, їх розташування, контактні дані, умови прийому та проживання в них.

На заключному етапі засуджений наказом начальника відповідної установи виконання покарань зараховується на курси підготовки до звільнення.

Курси є складовою частиною програми «Підготовка до звільнення» та організуються з метою підготовки засуджених до життя в умовах вільного суспільства. Для організації курсів здійснюється набір учасників, які формуються у групи по 7-12 осіб, складається розклад занять. Організація курсів затверджується наказом начальника відповідної установи, де проводяться курси, в якому визначаються склад груп, тематичний план курсу підготовки до звільнення кожної групи, місце проведення курсів та розклад занять.

На курси зараховуються засуджені, яким до звільнення залишається три - шість місяців, а також засуджені, які довели своє виправлення або стали на шлях виправлення та яким залишилось не більше трьох місяців до розгляду на засіданні комісії установи питання про подання до суду матеріалів для застосування статей 81,82 Кримінального кодексу України, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким [3].

Отже, відповідно до реалізації програм 80% неповнолітніх засуджених стали на шлях виправлення та повернулись до нормально життя в соціальному статусі повноправного члена суспільства після звільнення з місць позбавлення волі. Саме тому, вважаємо доречним впровадження програм диференційованого виховного впливу в закладах відбування покарань, що унеможливило повернення назад в установу неповнолітніх, які звільнилися з місць позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Ансель М.М. Новая социальная защита (гуманистическое движение в уголовной политике) / пер. с франц. М.: Прогресс, 1970.
2. Бамбурак Н. М. Аналіз наукових досліджень процесу ресоціалізації звільненого правопорушника / Н. М. Бамбурак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. - 2014. - Вип. 1. - С. 3-13.
3. Статті 81, 82 Кримінального кодексу України/ розділ XII, редакція від 06.10.2018р.,
4. Макаренко А. С. Воспитание гражданина / А. С. Макаренко. – М., 1988. – 315 с
5. Степанюк, А. Х. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі : монографія / А. Х. Степанюк, А. В. Байлов, О. В. Лисодед, І. С. Михалко, А. П. Мукшименко; В.о. Нац. акад. правових наук України. Ін-т вивчення проблем злочинності; За заг. ред. А. Х. Степанюк.– Харків : Кроссрууд, 2011.– 298 с.

Коленіченко Т.І., к.пед.н., доцент
Грицай С.О., студентка II курсу, гр. МСРп-171
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Останні п'ять років стали переломними в житті як України в цілому так і в житті кожної особистості зокрема. Події, які відбуваються на Сході нашої країни, ставлять нові виклики перед суспільством. Ці виклики пов'язані в першу чергу із появу нових клієнтів соціальної роботи: військовослужбовці, які повернулися з АТО і особливостями соціальної роботи з даною категорією клієнтів. Особливо гостро постала проблема адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя. Ця проблема пов'язана із тим, що військовослужбовці, повернувшись із АТО мають новий досвід з яким їм вкрай важко адаптуватися до сучасних умов функціонування суспільства. У них виникають проблеми, які пов'язані з проявом девіантної поведінки, знеціненням раніше пріоритетних цінностей, втратою сенсу життя, незрозумілістю зі сторони членів громади тощо. Звичайно, ці всі проблеми – це наслідок несення військової служби та ізоляція від цивільного соціального середовища.

Відповідно, виникає гостра необхідність вирішення проблем, які виникають у військовослужбовці після звільнення з військової служби. Розв'язання даної проблеми покладається на соціальних працівників, психологів, соціальних реабілітологів, які покликані допомогти військовослужбовцям адаптуватися до умов цивільного життя.

Питаннями вивчення особливостей соціальної роботи з військовослужбовцями займалися провідні українські вчені такі як: І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонов, Т. Сила, Ю. Акименко [1], Н. Кривоконь [3], Т. Коленіченко.

Однією із пріоритетних особливостей соціальної роботи у роботі з військовослужбовців – це активне їх залучення до життя громади і створення умов в громаді, які б сприяли їх успішному адаптативному процесу в умовах сучасного суспільства. Вирішенням цих завдань і займаються соціальні працівники. Важливим у роботі з даною категорією клієнтів є використання міждисциплінарного підходу, який дозволяє залучати фахівців з різних галузей для вирішення проблем військовослужбовців, в саме психологів, соціальних працівників, юристів, реабілітологів. Тільки комплексний підхід у вирішення проблем військовослужбовців матиме позитивний результат.

Варто відмітити, що однією із особливостей соціальної роботи у роботі з військовослужбовцями є налагодження ефективної співпраці між бізнесом, владою і громадою у вирішення їх проблем. Яскравим прикладом такої ефективної взаємодії є реалізований в Україні проект «Україна-Норвегія» «Професійна перепідготовка та соціальна адаптація військовослужбовців та членів їх сімей до умов цивільного життя». Даний проект реалізовується по всій території України. З 2003 року понад 9000 військовослужбовців пройшли перепідготовку в рамках даного проекту. Результатом участі військовослужбовців в проекті є адаптація їх до умов цивільного життя через призму відкриття власної справи, працевлаштуванню за цивільними спеціальностями і як результат – адаптації до умов цивільного життя.

Методологія проекту побудована на взаємодії трьох складових, які визначають успішність процесу адаптації військовослужбовців і визначають ще одну особливість соціальної роботи у роботі з військовослужбовцями:

- професійна перепідготовка на цивільні спеціальності;
- заходи із соціально-психологічної адаптації;
- заходи із сприянню у працевлаштуванню.

Даний проект є прикладом взаємодій державного та громадського сектору у вирішенні проблем військовослужбовців. Відтак професійна перепідготовка відбувається на базі провідник ЗВО в Україні. А заходи із соціально-психологічної адаптації та працевлаштуванню організовує громадська організація, яка є партнером у реалізації даного проекту.

У свої статті ми акцентуємо увагу на заходах соціально-психологічної адаптації, які є одними із пріоритетними у вирішенні проблем військовослужбовців і, відповідно, визначають особливості соціальної роботи з даною категорією клієнтів. Працюючи з військовослужбовцями соціальні працівники, психологи широко використовують індивідуальний та груповий підхід у вирішенні проблем даної категорії клієнтів. Індивідуальний підхід являє собою безпосередню взаємодію соціального працівника/психолога у роботі з військовослужбовцем. Цей метод передбачає не тільки планування, але і проведення необхідних процедур для виявлення оптимальної взаємодії (консультування, соціальна терапія, психосоціальна реабілітація).

У праці М.П. Лукашевича зазначено, що у процесі використання індивідуального підходу соціальний працівник/психолог повинен:

- встановити первинний зв'язок і визначити потреби військовослужбовців;
- вивчити проблему;
- мотивувати необхідність допомоги;
- концептуалізувати проблему;
- визначити і дослідити одне з можливих рішень проблеми;
- вибрати стратегічний напрям допомоги;
- реалізувати вирішення проблеми [2].

Ми погоджуємося із поглядами науковця, проте в сучасних умовах важливим у роботі з військовослужбовцями є також активізація внутрішніх ресурсів військовослужбовців у вирішенні їх власних проблем та активізація найближчого оточення військовослужбовця у процесі їх підтримки. В рамках проекту «Україна-Норвегія» психологи надають індивідуальні консультації військовослужбовцям, що дозволяє вирішувати їх проблеми.

Можна виокремити наступні види діяльності, які використовуються у роботі з колишніми військовослужбовцями при використанні індивідуального підходу і визначають особливості соціальної роботи з даною категорією клієнтів:

– відновлення втрачених соціальних навичок – включає організацію життя колишніх військовослужбовців, максимально наближеною до реальності; цілеспрямована організація дозвілля, культурно-масових заходів, трудової діяльності.

– терапія навколишнім середовищем. Даний вид діяльності передбачає вплив усієї сукупності умов життєдіяльності, в яких колишні військовослужбовці повинні приймати участь для реалізації цілей успішного повернення до мирного життя. Даний спосіб може бути реалізований за допомогою організації встановленого способу життя, спрямованого на повторне засвоєння особистістю цінних орієнтацій, норм, соціальних ролей. Головна роль терапії полягає в стимуляції засвоєнні соціальних зв'язків, відтворюючи реальні (життєві) відносини.

– терапія зайнятстю. Метою даного виду терапії полягає у відновленні втрачених соціальних функцій за час перебування на військовій службі за допомогою різноманітних видів діяльності враховуючи індивідуальні схильності і здібності. Специфіка напряму полягає у постійній зайнятості колишніх військовослужбовців. Найбільш популярні види зайнятості: трудова, громадська, дозвіллева, громадська та волонтерська [4].

У свою чергу, груповий метод являє собою, з однієї сторони безпосередню роботу колишніми з військовослужбовцями та членами їх сімей, а з іншої роботу в групі з кожним її членом окремо. Мета використання методу групової роботи полягає в наданні допомоги колишньому військовослужбовцю, шляхом передачі групового досвіду для розвитку його ціннісних орієнтацій, формування соціальної поведінки та сприяння соціальній реабілітації [6]. Під груповим методом з колишніми військовослужбовцями ми розуміємо спільну

діяльність людей, які працюють у групах по 2 – 10 чоловік над певними соціальними завданнями і проблемами, самостійно направляють свою діяльність, обирають засоби своєї роботи і встановлюють норми взаємодії.

Основними завданнями соціального працівника під час використання групового методу є:

- допомога членам групи утворити систему взаємодопомоги;
- розуміння характеру і змісту групових процесів і використання їх для досягнення цілей групи;
- прагнення підвищити здатність членів групи діяти незалежно;
- допомога членам групи в усвідомлення своєї приналежності до групи [5].

Яскравим прикладом групового підходу у вирішенні проблем військовослужбовців – це тренінгові форми роботи. В рамках проекту «Україна-Норвегія» для слухачів курсів проводиться ряд тренінгів із цілепокладання, самореалізації, особистісному зростанню, вирішенню конфліктних ситуацій, мотивації.

Проведені в ході соціального-психологічного тренінгу рольові та ситуаційні ігри, групові дискусії дозволяють, внаслідок швидкого переходу з ігрового плану в реальний, змінити інтенсивність спілкування кожного члена групи та істотно підвищити соціально-психологічну компетентність його учасників, а саме:

- сформувати і сприяти розвитку вмінь і навичок у сфері міжособистісного спілкування;
- розвивати здатність адекватного і повного сприйняття і розуміння себе та оточуючих;
- налаштувати здатність до правильного орієнтування в складних міжособистісних ситуаціях [7].

У своїй роботі соціальні працівники/психологи використовують закордонні практики, зокрема ізраїльські у вирішенні проблем військовослужбовців.

Ефективність використання групового методу у роботі з колишніми військовослужбовцями зумовлена, насамперед, її спрямованістю на особистісне зростання військовослужбовця, прийняття ним свого досвіду і переорієнтація його життєвої перспективи на мирне майбутнє.

Отже, соціальна робота з військовослужбовцями покликана сприяти поверненню колишніх військовослужбовців до мирного життя, шляхом їх соціальної реабілітації, адаптації, ресоціалізації, зняття соціальної напруги та наданні допомоги в працевлаштуванні та перекваліфікації на цивільні спеціальності. Не зважаючи, на наявність досить розгалуженої системи по роботі з колишніми військовослужбовцями, великої уваги потребує її модернізація та трансформація як на структурному рівні, так і на рівні держави, адже на сьогоднішній день існує ряд проблем, в тому числі відсутність інформаційного та нормативного забезпечення. Створення ефективної системи соціальної роботи з колишніми військовослужбовцями повинно стати важливою умовою для забезпечення комплексного підходу для реалізації прав, свобод та гарантій військовослужбовців та активного включення їх в життя суспільства.

Список використаних джерел

1. Акименко Ю.Ф., Сила Т.І. Як допомогти родині учасника бойових дій: Методичний посібник для соціальних працівників і психологів / Ю.Ф. Акименко, Т.І. Сила. – Чернігів: Десна Поліграф, 2017–144 с.
2. Лукашевич М.П. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. / М.П. Лукашевич, І.І. Мигович. – К. : МАУП, 2002. – 478 с.
3. Кривоконь Н. І. Особливості наснаження як практики ресоціалізації комбатантів з обмеженими фізичними можливостями / Н. І. Кривоконь // Психологічне консультування і психотерапія. - 2017. - Т. 1, Вип. 7. - С. 28-37.
4. Тюптя Л. Т. Соціальна робота : теорія і практика / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – К. : Знання, 2008. – 504 с.
5. Числіцька О.В. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців, що приймали участь у бойових діях (антитерористичній операції) // Вісник Національного університету оборони України : збірник наукових праць / Національний університет оборони України ім. І. Черняховського. – Київ, 2015. – № 3 (46). – С.34
6. Фирсов М.В. Психология социальной работы: Содержание и методы психосоциальной практики: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. В. Фирсов, Б. Ю. Шапиро. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. - 192 с. (2).
7. Методичні рекомендації щодо соціально-психологічної адаптації демобілізованих учасників антитерористичної операції (АТО) та їх сімей [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dsznzoda.gov.ua/sites/default/files/loadfiles/ATO/pamjatka.Pdf>

Коленіченко Т.І., к.пед.н., доцент
Каняєва В.С., студентка групи ЗМСРп-171
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Проблема адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя є багатоаспектною та перебуває в полі уваги спеціалістів різних галузей. Так, А. Налчаджян вивчає організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до умов цивільного середовища; Т. Чумак та інші аналізують проблему психологічної адаптації; в працях М. Зеленової, О. Карояні, В. Маслюка та інших аналізуються проблеми адаптивних можливостей людини, опірності стресам; І. Шлемич розглядає проблему адаптаційного потенціалу військовослужбовця. Попри наявну велику кількість доробок з даного питання чинники адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя вивчені недостатньо. В умовах, коли військовослужбовці мають досвід участі у військовому конфлікті, вони представляють особливу категорію населення, яка потребує соціальної допомоги.

Мета роботи полягає у виокремленні та аналізі чинників адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя.

Адаптацію військовослужбовця розглядаємо як узгодження відмінностей між вимогами та очікуваннями цивільного середовища по відношенню до військовослужбовця, що має власні установки, та поведінкою; погодження самооцінок і домагань військовослужбовця з його адаптаційними можливостями та з реаліями цивільного життя. Адаптація є процесом, який представляє собою єдність протилежних тенденцій: до самозбереження і розвитку особистості. У своєму дисертаційному дослідженні Т.І. Коленіченко адаптацію розглядає як процес коли вимоги середовища узгоджуються з вимогами особистості [4]. Тенденція до розвитку активізує до діяльності в нових умовах, до пошуку нових способів існування та розвитку. Самозбереження виявляється в прагненні людини до стабільності в цивільному житті, сталості та незмінних умов оточуючого середовища.

В психології адаптацію визначають як такий стан гармонії, в якому потреби особистості та вимоги соціального середовища, є задоволеними.

В соціальній роботі під адаптацією військовослужбовців до умов цивільного життя розуміється взаємодія особистості військовослужбовця з оточуючим середовищем. Це поняття включає наступні складові: психологічна (сформованість системи цінностей та власних психологічних властивостей); правова складова (освоєння людиною юридичних норм, чітке розуміння правового статусу людини та професіонала); професійна – залежить від наявної військової професії та передбачає удосконалення наявних професійних знань, умінь та професійних навичок, а також набуття військовослужбовцем нових професійних умінь та навичок з метою працевлаштування в цивільному житті [1].

Соціальна адаптація військовослужбовців, які приймали участь у антитерористичній операції, передбачає надання допомоги у аналізі життєвої ситуації, означенні наявних основних проблем та можливих шляхів їх розв'язання; надання інформації з питань соціального захисту населення; перенавчання, формування соціальних навичок та умінь; надання допомоги у зміцненні родинних зв'язків, організації власної зайнятості та власного дозвілля [1].

Серед основних чинників адаптації військовослужбовців до цивільного життя відносимо:

- Необхідність кардинальних змін всіх аспектів власної життєдіяльності у зрілому віці (зміна житла на цивільне, опанування нової професії, нові побутові умови, соціальна та психологічна обстановка). Цей чинник формується на тому, що за час військової служби особистість втрачають знання та практичні навички з певної спеціальності; їхній рівень

освіти не відповідає вимогам часу та науково-технічного та інформаційного прогресу, що призводить до необхідності набуття нової спеціальності чи проходження перепідготовки, як наслідок виникнення особистісних стресових ситуацій;

- Особистісні чинники (вольові якості, бажання, цілі, прагнення до соціальної ізоляції). Серед стресових факторів можна виділити глибину переживання, особистісні здібності, вольові якості, стійкість до стресу, самовладання;

- Фізичне повернення військовослужбовця додому не завжди збігається із психологічним;

- Сформованість цілей цивільного життя;

- Адаптаційні можливості військовослужбовця.

Розглянемо складові адаптаційних можливостей військовослужбовців. Рівень адаптаційного потенціалу військовослужбовця вважаємо важливою характеристикою розвитку особистості і визначаємо ступенем розвитку деяких особистісних психологічних характеристик військовослужбовця [2]. Кожному військовослужбовцю притаманні індивідуальні психологічні характеристики, зокрема зрілий вік військовослужбовців, що звільнені з військової служби, стать, соматичні та інші особливості організму, які відносимо до біологічних механізмів процесу адаптації. Психологічні особливості, притаманні військовослужбовцю, визначають можливість його організму до адекватного регулювання функціонального стану організму в різних умовах цивільного середовища та діяльності. Особистий психологічний і біологічний потенціал військовослужбовця впливає на процес адаптації (її успішність чи неуспішність) та на можливість збереження здоров'я і працездатності в умовах нового оточення. Комунікативний потенціал визначає наявність комунікативних можливостей військовослужбовця та вміння побудувати міжособистісні комунікативні відносини у цивільному середовищі. Потенціал адаптації визначає стійкість організму до емоційних навантажень, які може відчувати військовослужбовець в період пристосування до умов цивільного середовища. Одним із основних шляхів ефективного процесу адаптації звільнених з військової служби до умов цивільного життя є соціальна та психокорекція на роботу поліпшення не досить ефективних особистісних властивостей.

Проаналізувавши теоретичний матеріал та практичні доробки з обраної теми, можна сказати, що основними чинниками адаптації військовослужбовців до цивільного життя є необхідність кардинальних змін; сформованість цілей цивільного життя; особистісні чинники; адаптаційні індивідуальні можливості військовослужбовця.

Список використаних джерел

1. Величко С.В. Адаптаційний потенціал військовослужбовців у психологічній підготовці до цивільного життя: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, 2012.
2. Кохун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 282 с.
3. Корчемний П.А. Військова психологія: методологія, теорія, практика / П.А.Корчемний. – 2010. – 146 с.
4. Коленіченко Т.І. Особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Коленіченко Тетяна Іванівна ; НПУ імені М.П.Драгоманова. – К., 2010. – 22 с.

Коленіченко Т.І., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи

Панфілова А.В., студентка групи ЗМСРп-181

*Чернігівський національний технологічний університет
(м.Чернігів, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Актуальність вибраної теми обумовлена тим, що на сьогоднішній день ми можемо спостерігати постаріння населення вцілому світі, що обумовлює зміни у демографічній та віковій структурі суспільства. Проаналізувавши вікову структуру суспільств, ми можемо узагальнити, що всі вони характеризуються низькою чисельністю зрілого, молодого та

дитячого віку, та досить високою чисельністю осіб літнього віку. У зв'язку з цим, перед кожним суспільством постають нові виклики вирішення яких є пріоритетним завданням кожної громади. Забезпечення гармонізації соціальних відносин між представниками різних поколінь та адаптація українського суспільства до швидких процесів старіння населення лежить в основі соціального патронажу з людьми похилого віку, як одного з основних та провідних напрямків соціальної роботи [9].

Проблема здійснення патронажу людей похилого віку з кожним роком викликає все більшу зацікавленість у науковців з різних галузей науки. Аналіз сучасної наукової літератури свідчить, що особливості соціальної роботи з людьми похилого віку досліджували такі науковці як А.Й. Капська, О.Г.Карпенко, І.Б. Савельчук, М.О. Житинська. Т.І. Коленіченко. Проблему готовності соціальних працівників до здійснення патронажу людей похилого віку у своєму дисертаційному дослідженні вивчала Т.О. Голубенко.

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз поняття «соціальний патронаж» та виявити особливості патронажної роботи з людьми похилого віку.

Завдання, які ми ставимо перед написанням статті:

- проаналізувати зміст дефініції «соціальний патронаж»;
- виявити особливості патронажної роботи з людьми похилого віку;

Вважаємо за доречне проаналізувати поняття "людина похилого віку". Отже, Т.І. Коленіченко у своєму дисертаційному дослідженні стверджує, що людина похилого віку – це особистість, яка пройшла всі періоди розвитку і знаходиться на завершальному етапі свого життя, коли відбуваються зміни на психологічному, соціальному та фізіологічному рівнях, що призводить до акцентуації певних рис характеру [8]. Ми погоджуємося із даним визначенням і вважаємо, що важливим переломним етапом в житті людини похилого віку є вихід на пенсію, оскільки саме в цей період більшість осіб припиняє свою трудову діяльність. Цей переломний етап супроводжується появою вільного часу, який міняє свою звичну функцію для людей, які працюють. Протягом кількох років після виходу на пенсію у людини відбуваються значні зміни ставлення до життя. Доведено, що здорові чоловіки, які не бажали йти на пенсію, втрачають задоволеність життям, відокремлюються від суспільства, відчувають злість та розпач. З часом вони, як правило, виходять з цього стану і починають сприймати життя так само, як і до виходу на пенсію. Стан людей, що припинили професійну діяльність у зв'язку з хворобами, майже не покращується навіть в ситуаціях, коли вони мріяли відійти від справ.

Ставлення людини до професійної діяльності впливає на адаптацію людини в умовах виходу на пенсію. Багато людей присвячують роботі стільки часу та енергії, що їх відчуття власної цінності і самооцінка безпосередньо пов'язані з трудовими досягненнями. Для таких людей вихід на пенсію сприймається як відмова від повноцінного життя. Особливо болісно переживають цю ситуацію пенсіонери, які ніколи не отримували задоволення від альтернативних видів діяльності, таких як: різноманітні захоплення, участь у громадських організаціях, читання, музика тощо. Проблема ускладнюється в ситуаціях, коли пенсіонер має низький рівень освіти, фінансові труднощі, недостатньо залучається до соціальної і політичної активності. В той же час, професіонали високого рівня, чи люди, що зайняті в сфері бізнесу також можуть мати труднощі, пов'язані з пошуком діяльності, яка могла б заповнити вільний час [10].

Дослідження статевих особливостей адаптації до пенсійних умов показують, що такі фактори, як хороший фізичний стан, економічна забезпеченість, високий рівень освіти зумовлюють успішніше пристосування як жінок, так і чоловіків. Однак багато жінок отримують нижчу заробітну плату і часто після виходу на пенсію мають гірше фінансове становище, ніж чоловіки, особливо дане твердження справедливе для овдовілих і розлучених жінок. Окрім того, задоволеність життям жінок, які змушені йти на пенсію для догляду за хворим чоловіком чи батьками може суттєво знижуватися.

Поширеною є думка про те, що жінка успішніше адаптується після виходу на пенсію, оскільки має досвід перерв професійної діяльності і цей стан є більш звичним для неї. Однак,

ця позиція не підтверджується результатами досліджень. Американські психологи доводять, що жінки, які більшу частину життя працювали без перерв, краще пристосовуються до нових умов. Жінки з досвідом неперервної роботи, як правило, краще фінансово забезпечені, ніж ті, хто мав "паузи" професійної діяльності [9].

Процес змін соціального статусу людини в похилому віці, спричинена передусім припиненням трудової діяльності, трансформація ціннісних орієнтирів, усталеного способу життя особистості та її спілкування, а також виникнення різноманітних проблем як у соціально-побутовій сфері, так і в соціально-психологічній адаптації до нових умов, які диктують потребу у виробленні і реалізації інноваційних технік та підходів, специфічних методів і форм соціальної роботи з людьми похилого віку, а саме здійснення соціального патронажу [5].

У площині труднощів, які виникають у людей похилого віку після виходу на пенсію, доречним вважаємо проаналізувати поняття "соціальний патронаж". Зазначимо, що поняття "соціальний патронаж" є вужчим аніж поняття «патронаж». Саме тому, вважаємо за доречно проаналізувати спочатку поняття «патронаж». Відтак, поняття «патронаж» походить від французького *patrone* – заступник, заступництво. Під патронажем розуміється система соціально-педагогічної допомоги і підтримки людини, спрямована на попередження ускладнень, рецидивних проявів у процесі активної роботи людини по самовдосконаленню, подоланню особистісних проблем, а також на закріплення і подальший розвиток у неї навичок соціально-педагогічної роботи над собою [7]. Щодо поняття «соціальний патронаж», то науковці (Т.О.Голубенко, Т.І.Коленіченко, Л.С.Алексеева) під соціальним патронажем розуміють діяльність, яка направлена на надання адресної допомоги й різних соціальних послуг, які надаються на тривалій основі особам які потрапили в складну життєву ситуацію, і не мають, або втратили можливості самостійно вирішити свої проблеми [3]. Адже, саме соціальний патронаж направлений на соціалізацію та реабілітацію людей літнього віку, які після закінчення трудової діяльності лишаються один на один зі своїми психологічними, фізичними та соціальними проблемами внаслідок переходу до пенсійного віку.

Науковець О.І. Холостова вважає що соціальний патронаж – це різновид соціального обслуговування вдома, осіб які потребують постійного соціально-побутового догляду, регулярних відвідувань та допомоги соціальних працівників, наданні їм необхідних соціальних, психологічних, економічних та побутових послуг [10].

Близькі до цього погляди висловлювала дослідниця Л.С. Алексеева, вона вважала, що патронаж – це індивідуальна діяльність фахівця, завдяки якій клієнт, над яким встановлюється патронат, отримує від служби в рамках патронату конкретну допомогу і підтримку, покликані мобілізувати і підвищувати його адаптаційні можливості [4].

Дослідник Н.Ф. Басів висловлює свою думку щодо соціального патронажу під даним терміном він розуміє соціальне обслуговування певної категорії клієнтів поза стаціонару (не стаціонарна форма соціально-побутового та соціально-психологічного обслуговування людей похилого віку) [5].

Отже, ми погоджуємося із поглядами Т.О. Голубенко, що соціальний патронаж – це одна із форм у системі соціальної роботи, яку здійснює у своїй роботі соціальний працівник, та направляє на надання індивідуальної соціальної допомоги вдома з соціально-психологічними та адаптаційними цілями, дана допомога своєчасно виявляє проблемні ситуації, а соціальний працівник надає термінову (економічну, соціально-побутову, лікувально-профілактичну, соціально-педагогічну, психологічну, правову та ін.) допомогу [2].

Соціальний патронаж є ключовою частиною в системі соціальної роботи з людьми літнього віку, змістом якого є створення умов для гармонійного життя та задоволення потреб людей похилого віку, а також включає в себе соціально-економічні, психологічні, правові медичні ознаки, що дозволяє говорити про комплексність соціального патронажу [1].

Соціальний патронаж у роботі з людьми похилого віку має свої особливості: соціальне обслуговування; адресність у роботі з клієнтами; здійснення постійного соціального нагляду;

регулярне відвідування житла клієнта; надання соціальної допомоги відповідно до потреб клієнта, що передбачає визначення першочергових потреб [6]. Соціальний патронаж людей похилого віку базується на принципах демократизму, гуманності, рівності громадян, законності, гласності, комплексності, системного підходу, соціальної справедливості, адресності, доступності, добровільного вибору, конфіденційності [4].

Проаналізуємо основні етапи здійснення соціального патронажу людей похилого віку закладами соціального обслуговування в умовах територіального центру:

I етап. Надходження інформації.

II етап. Первинне обстеження та визначення ступеня потреб у соціальних послугах.

III етап. Комплексне обстеження.

IV етап. Планування заходів по догляду.

V етап. Виконання плану заходів.

VI етап. Контроль виконання заходів по догляду [5].

Отже, проаналізувавши вище сказане можна зробити висновки, що, здійснення соціального патронажу щодо людей літнього віку закладами соціального обслуговування – це досить складна та розгалужена система, направлена на життєдіяльність людей похилого віку, на їхню соціальну захищеність добробут та гідне життя. Патронаж у системі соціальної роботи з людьми похилими віку займає досить важливе місце.

У нашому соціумі існує велика частка людей похилого віку, яка потребує допомоги держави у вигляді соціального патронажу для, й особливої уваги заслуговує обслуговування самотніх пенсіонерів вдома. Адже саме соціальний патронаж є вкрай необхідним у складний період життя, коли настає фізична та неспроможність, психологічна криза або інвалідність.

Тож діяльність соціального працівника, що здійснює соціальний патронаж людей похилого віку, має направляти свою роботу на те, щоб люди похилого віку були не об'єктом соціально-психологічного, соціально-педагогічного впливу, а активними учасниками свого життя, здатними не «доживати свій вік, а жити повноцінним життям».

Список використаних джерел

1. Алексеева Л. С. и др. Адресный социальный патронаж семьи и детей : науч.-метод. пособие / Л. С. Алексеева, В. Ю. Меновщиков, Н. Г. Осухова ; Государственный НИИ семьи и воспитания и др. – М. : Государственный НИИ семьи и воспитания, 2000. – 159 с.
2. Капська А.Й. Соціальна робота: навч. посібник для вузів/ А.Й.Капська. – К.К: Центр навчальної літератури, 2005. – 325 с.
3. Коленіченко Т. І. Соціальне обслуговування як одна із форм соціальної роботи з людьми похилого віку / Т. І. Коленіченко // Соціальна робота в Україні: теорія і практика : науково-методичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 77–83.
4. Мацкевич Ю. Р. Підготовка соціальних педагогів до роботи з людьми похилого віку : автореф. канд. пед. н. : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ю. Р. Мацкевич ; Луганський держ. педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2003. – 20 с.
5. Социальное обслуживание пожилых людей и инвалидов на селе: инновационные формы и методы / отв. ред. И. Н. Бондаренко, А. Н. Дашкина. – М., 2008. – 209 с.
6. Соціальний патронаж [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/78684/sotsiologiya/sotsialniy_patronazh.
7. Соціальний педагог як організатор соціального патронажу клієнтів [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://infopedia.su/8x16ec.html>.
8. Коленіченко Т.І. Особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Коленіченко Тетяна Іванівна ; НПУ імені М.П.Драгоманова. – К., 2010. – 22 с.
9. Голубенко Т.О. Основи патронажної роботи з людьми похилого віку : методичний посібник / Т. О. Голубенко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 174 с.
10. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : науково-навч. метод. посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / С. Я. Харченко, М. С. Кратінов, Л. І. Воховський та ін. – Луганськ : «Альма-матер», 2003. – 198 с.

Колосінський Є.Ю., к.е.н., доцент

*Чернівецький факультет Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут",
(м. Чернівці, Україна)*

Колосінська М.І. к.е.н.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
(м. Чернівці, Україна)*

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ

Зміни життя в сучасному світі вимагають і змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання, передача «готових» знань від викладача до слухача перестає бути основним завданням навчального процесу. Саме тому актуальним є дослідження сучасних методів інтерактивного навчання, які доцільно застосовувати у вищих навчальних закладах (ВНЗ).

Інтерактивне навчання – це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу [1]. Таким чином, інтерактивне навчання – це навчання у ході якого здійснюється взаємодія викладача і студента. Ключовою характеристикою є те, що навчальний процес організовано так, що практично кожен слухач заохочений до процесу пізнання та має можливість розуміти і давати зворотній зв'язок.

Цілі, яких можна досягнути в процесі інтерактивного навчання наступні:

- розвиток комунікативних умінь і навичок;
- емоційний контакт між слухачами;
- вміння працювати у команді;
- зняти психологічний дискомфорт у групі;
- вміння критично мислити.

До основних інтерактивних методик, які доцільно застосовувати у ВНЗ ми відносимо:

Метод мозкової атаки – це метод розв'язання невідкладних завдань за короткий час [2]. Сутність методу полягає в тому, що необхідно висловити як можна найбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити їх та класифікувати.

У сучасних умовах інформатизації суспільства, можливе застосування і такого методу, як краудсорсинг – це залучення людських можливостей для спільного вирішення певних проблем чи втілення проектів [1]. А саме, його різновиду, інтелектуального краудсорсингу – це технологія інтелектуальної співпраці у соціальних інтернет-мережах, що спрямовується на сумісне створення інтелектуального продукту на основі інтеграції наявних знань великої кількості людей («натовпу»).

«Круглий стіл» – метод проведення заняття із слухачами які, як правило, мають досвід роботи, практичний діяльності з питання, що обговорюється. «Круглий стіл» – це можливість для учасників обміну досвідом і обговоренню практичного досвіду, досягнень і помилок. У такий спосіб слухачі освоюють зміст теми, її ключові проблеми.

Дискусія – активний метод проведення занять, покликаний мобілізувати практичні й теоретичні знання, погляди слухачів на проблему, що розглядається [2]. Дискусія доречна при існуванні двох і більше точок зору. Основні передумови використання дискусії в активному навчанні такі: необхідно в складі теми, що досліджується знайти питання, про які слухачі усвідомлено дотримуються істотно різних точок зору. Це може бути зроблене в ході лекцій і інших занять.

Кейс-метод – техніка навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій [1]. Ті, що навчаються повинні досліджувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них. Кейси ґрунтуються на реальному фактичному матеріалі або ж наближені до реальної ситуації.

Звичайно, викладачу потрібно застосовувати кілька методів навчання в різних комбінаціях. Застосування певних методів навчання залежить від завдання та умов кожного виду занять. Окрім того, з метою активізації слухачів окрім основних інтерактивних методик доцільно використовувати і допоміжні. Одною із найбільш актуальних є проведення «енерджайзерів». Енерджайзери – це допоміжний метод активізації студентів під час навчального процесу у вигляді короткої рухової активності.

Таким чином, використання інтерактивної стратегії змінює і роль педагога він із інформатора переходить у роль модератора (готує до уроку необхідні завдання та забезпечувальний матеріал, формулює питання для обговорення у групах, контролює час і порядок виконання наміченого завдання, дає консультації, допомагає в разі виникнення проблем).

Оскільки люди запам'ятовують 90% того, що роблять і обговорюють одночасно, то надзвичайно важливим є викликати інтерес до навчальної теми, перетворювати аудиторію з пасивних спостерігачів на активних учасників заняття. Якщо викладач у своїй роботі буде використовувати активні форми та методи навчання то це важливе питання буде вирішуватися автоматично. Активні форми навчання будуються у свою чергу на інтерактивних методах, коли існує триєдиний взаємозв'язок: не лише між викладачем і студентами, а й між студентами.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org>
2. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті. 2003. URL: <https://readbookz.net/books/220.html>

Комар О.С., викладач кафедри іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)

СУЧАСНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Вирішення проблеми якості професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови, відповідно до сучасних вимог, спрямованих на реалізацію нових реформ в освітній галузі, потребує впровадження та використання в навчально-виховному процесі сучасної технології навчання, як нової моделі організації навчального процесу.

Сучасні науковці (М.Кларін, В. Монахов, Г.Селевко, В.Беспалько, А.Нісімчук) зробили величезний внесок у розробку проблеми педагогічних технологій.

Інтенсифікація навчання сприяє досягненню цілей підготовки майбутнього вчителя англійської мови з мінімальними витратами сил суб'єктів навчання, використовуючи в педагогічній діяльності традиційні та нетрадиційні методи навчання.

Метод навчання – складний, багатогранний процес, який включає в себе об'єктивні закономірності, цілі, зміст, принципи та форми навчання [1, 241].

Методи навчання – це засоби взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів, які направлені на оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками, на їх виховання та розвиток в процесі навчання. Різноманітність методів викликає у майбутніх учителів інтерес до навчально-пізнавальної діяльності, що є дуже важливим для формування їх професійної компетентності.

Ефективність теорії та практики метода навчання характеризується наявністю в ньому:

- запланованих педагогом цілей навчальної діяльності;
- шляхів, які педагог обирає для досягнення цих цілей, способів співпраці зі студентами;
- змісту навчання у співвідношенні з конкретним навчальним матеріалом;
- джерел інформації;

- активності учасників навчального процесу, майстерністю вчителя;
- системою прийомів і засобів навчання [2, 178].

Використання того чи іншого метода повинно визначатися педагогічною та психологічною доцільністю; співвідношенням організації діяльності вчителя та учнів; співвідношенням методів можливостям учнів, індивідуальним можливостям вчителя; співвідношення методів з характером змісту матеріалу, який вивчається; взаємозв'язком і взаємодією методів між собою; ефективністю досягнення якісних результатів навчання і творчого використання знань, умінь та навичок [4, 97].

До сучасних методів навчання відносяться методи активного навчання, які передбачають підвищення рівня професійної компетентності майбутнього вчителя англійської мови. Методи активного навчання сприяють формуванню знань, професійних умінь та навичок майбутніх спеціалістів, шляхом їх залучення до інтенсивної пізнавальної діяльності; активізації мислення учасників навчально-виховного процесу; прояву активної позиції тих, хто навчаються; самостійному прийняттю рішень в умовах підвищеної мотивації; взаємозв'язку вчителя та учнів [1, 261].

Таким чином, доцільним в процесі підготовки майбутнього вчителя англійської мови використовувати наступні методи та прийоми:

- проведення інтерактивних лекцій, а зокрема використання методу «запитання-відповідь» під час роботи, проведення коротких презентацій, які б розкривали питання по темі, тестування;
- використання на практичному занятті таких форм роботи як «круглий стіл», «творча майстерня», де студенти під час обговорення вирішують важливі проблеми спеціальності на основі своїх матеріалів; проведення диспутів, дискусій, аналізу педагогічних ситуацій;
- використання на заняттях презентацій, публікацій, web-сайтів, підготовлених студентами;
- застосування в навчально-виховному процесі рольових та ділових ігор, кейс-методів, «мозкового штурму», які сприяють розвитку активності, творчості, креативності педагога;
- проведення майстер-класів, тренінгів, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутнього учителя англійської мови;
- застосування елементів імітації, рефлексії, релаксації під час окремих практичних занять;
- використання нових підходів до контролю та оцінки досягнень, що забезпечують об'єктивність та надійність освітнього середовища.

Діяльнісні технології включають в себе аналіз виробничих ситуацій, рішення ситуативних завдань, ділові ігри, моделювання професійної діяльності в навчальному процесі, контекстне навчання, організацію професійно-орієнтованої та навчально-дослідної роботи. Провідна мета таких технологій - підготовка професіонала-фахівця, здатного кваліфіковано вирішувати професійні завдання. Наголос при розробці технологій спрямований на формування системи професійних практичних умінь, по відношенню до якого навчальна інформація виступає інструментом, що забезпечує можливість якісно виконувати професійну діяльність. Ділова гра - це засіб моделювання проблемних ситуацій в різних сферах діяльності людини, що дозволяють знайти оптимальні шляхи вирішення цих проблем, а також алгоритми, на підставі яких можна спрогнозувати подібні ситуації і успішно їх уникнути. Ділова гра спрямована на розвиток у студентів умінь аналізувати конкретні практичні ситуації і приймати рішення. Головною метою цих ігор є моделювання студентами своєї поведінки в сучасному суспільстві.

В ході пошукової роботи ми визначили, що використовуючи можливості інноваційних методів навчання, в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови відбувається: активізація пізнавальної діяльності студентів; мотивування і стимулювання майбутніх фахівців педагогічної сфери до навчальної діяльності; моделювання професійних умінь майбутнього фахівця; задоволення професійних освітніх інтересів і потреб; розвиток творчості, критичного мислення; вміння проявити свої особистісні та професійно важливі

якості; забезпечення здатності до навчання впродовж життя; формування професійної мобільності, креативності, компетентності та конкурентоспроможності майбутніх вчителів англійської мови [3, 127].

Таким чином, необхідність впровадження інноваційних методів в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови, викликана потребою часу, спонукає до подальших наукових розробок проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя англійської мови.

Список використаних джерел

1. Прокопенко И.Ф., Евдокимов В.И. Педагогические технологии: Учебное пособие. Харьков, 2005. - 224 с.
2. Скаткин М.М. Совершенствование процесса обучения. М.: Просвещение, 1971. - 365 с.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. Рига, 1998. - 180 с.
4. Левитес Д.Г. Практика обучения: современные образовательные технологии. М., 1998 г. - 326 с.

Комісаренко Т.М., викладач

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

НЕУСПІШНІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Невідповідність успішності студента і його навчального потенціалу - одна з основних і актуальних на сьогоднішній день проблем в освіті. Найбільш яскраво це проявляється у вузівській неспішності, переважання задовільних результатів навчання, частому поданні на перевірку викладачам несамотійно написаних рефератів, курсових і дипломних робіт, найчастіше запозичених з інтернету, небажання студентів займатися науковими дослідженнями. Багато студентів не визнають цінності освіти, яку отримують, не мають подальших планів працевлаштуватися за обраною спеціальністю. Часто студенти вчаться тільки заради диплома.

Неуспішність - це актуальне питання для всіх педагогів. Щоб знайти способи подолання студентської неспішності, необхідно виявити причини, які її спричиняють. Своя причина є у кожного неспішного студента, є також і загальні причини для певного кола студентів.

Неуспішність як дидактичне поняття вперше в історії педагогіки описана В.С. Цетлін. Під неуспішністю розуміється невідповідність підготовки студентів вимогам змісту освіти, що фіксується після закінчення будь-якого значного відрізка процесу навчання (наприклад: ланцюжки уроків, присвячених вивченню однієї теми чи розділу курсу, семестру, року). Існує велика різноманітність факторів, що впливають на успішність навчання студентів у вищих навчальних закладах. Це такі фактори, як матеріальне становище, здоров'я студента, рівень підготовки студента до вузу, реальність уявлень студента про специфіку навчання у вузі, величина оплати за навчання, організація самого навчального процесу, матеріальна база вузу, кваліфікація викладачів, престижність обраного вузу, індивідуальні особливості психіки студента. До причин неспішності також відносяться сенсорні і мовні порушення, дефіцит або відсутність любові і турботи батьків, недисциплінованість, сформувалися пізнавальні мотиви. В реальності у невстигаючого студента переплітається ряд описаних причин, і причина неспішності криється не тільки в небажання студента вчитися. Всі аспекти неспішності можна об'єднати в такі групи, як соціальні, педагогічні та організаційно-адміністративні. Неуспішність можна класифікувати за двома типами:

1. Абсолютна неспішність. Студент не виконує мінімальні вимоги, необхідні для його перекладу на наступний курс, співвідноситься з мінімумом вимог.
2. Відносна неспішність. Пізнавальні здібності студента перевищують межу обов'язкових вимог.

Багато дослідників вважають основною причиною неспішності неусвідомлений вибір студентом спеціальності, і, як наслідок, відсутність мотивації у навчанні. Уже у процесі

навчання багато студентів розуміють, що хотіли б вибрати для себе зовсім іншу професію, студенти втрачають інтерес до навчання і вчать тільки заради диплома [1].

Неуспішність студентів - це складне дидактичне явище. Робота на всіх рівнях (всього вузу, рівні факультету, курсу, спеціалізації, групи, індивідуально) повинна бути взаємозалежна, що забезпечує комплексний підхід для попередження і подолання неуспішності. Профілактика і діагностика неуспішності - дуже важливі етапи. Сучасна дидактика пропонує наступні шляхи подолання неуспішності:

1. Педагогічна профілактика - пошук найбільш придатних педагогічних систем, застосування активних методів і форм навчання, новітніх педагогічних технологій, проблемного і програмованого навчання, інформатизація педагогічної діяльності.

2. Педагогічна діагностика - систематичний контроль і оцінка результатів навчального процесу, своєчасне виявлення прогалин в знаннях. Для педагогічної діагностики застосовуються бесіди педагога і студента, спостереження за важким студентом, проведення тестів, аналіз результатів.

3. Педагогічна терапія - заходи щодо усунення неуспішності студентів методом додаткових занять. На Заході застосовуються «групи вирівнювання», їхні переваги полягають в тому, що заняття в них проводяться після серйозної діагностики, з підбором групових та індивідуальних засобів навчання. Такі заняття ведуть спеціалізовані педагоги, відвідування занять є обов'язковим.

4. Виховний вплив - з неуспішними студентами повинна проводитися індивідуальна виховна робота. Неуспішність часто пов'язана з поганим вихованням [3].

Іноді доводиться чути, що вирішення проблеми неуспішності в вузі - надумана проблема, яка потребує вирішення. Мотиви тут такі: у вузі навчаються дорослі люди, які повинні самі справлятися зі своїми труднощами, вища освіта не є обов'язковою і без неї можна обійтися. Слід зазначити, що відмінності в рівнях вимог викладачів не можуть характеризувати викладача як «хорошого», який багато вимагає і дає хороші знання, і «поганого», який виставляє оцінки «просто так», щоб нічого не робити. Оптимістичне відношення викладача до кожного студента, якого він навчає є запорукою подолання неуспішності. Викладач повинен вірити в можливість і сили кожного свого студента, виявити кращі і сильні сторони в кожного студента, й, опираючись на ці дані, разом зі студентом боротися з його слабкими якостями, що викликають неуспішність і відставання в навчанні. Для боротьби з цими недоліками викладач повинен шукати переваги студента і створити такі умови, при яких кожен студент міг би досягти успіху в тій чи іншій сфері.

Список використаних джерел

1. Неуспішні студенти як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (<https://moluch.ru/archive/83/15326/>).
2. Причини неуспішності студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/2c0a65625a2ad78a4d43a89521206d37_0.html.
3. Профілактика неуспішності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/4518654/page:3/>.

Косаченко В.І., студентка 2 курсу, група МФРп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - **Філіпович В.М.**, к. психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Діти народжуються з внутрішньою мотиваційною тенденцією до пізнання світу, прагнуть розвиватись і творити в ньому.

Слух має велике значення в інтелектуальному і мовленнєвому становленні дитини. Чуючи мову дорослих, дитина із збереженням слухом, наслідує їй і вчиться говорити, пізнає

навколишній світ, розвиває когнітивні процеси, починає усвідомлювати значення багатьох слів. Використовуючи слух, малюк вчиться контролювати власну мовленнєву діяльність та порівнювати її з промовою оточуючих, що в свою чергу формує вимову, і послідовну лексико-граматичну систему мовлення. Надалі збережений фізичний слух є необхідною умовою для оволодіння читанням і письмом.

Серед дітей з особливими потребами різних категорій є такі, що мають порушення слуху. За даними світової статистики, на 1000 новонароджених малюків припадає від 3 до 6 немовлят, що мають вроджені вади слуху. Далі ця кількість починає збільшуватись через вплив факторів різної етіології. Серед дітей з порушенням слуху таких, що повністю його втратили, тотально глухих, надзвичайно мало, приблизно 5%. Решта мають залишки слуху різних рівнів [3, с. 44].

В Україні найбільш відомою класифікацією порушень слухової діяльності є класифікація Л. В. Неймана. Безпосередньо діагноз «глухота» ставиться при втраті слуху до 75-80 Децибел. Встановлюється три ступені приглухуватості в залежності від середньо арифметичного показника втрати слуху в галузі мовного діапазону частот (500, 1000, 2000, 4000) [4, с. 16].

Дослідженні ступінь туговухості виділяють:

перший ступінь – дитина здатна розбірливо сприймати мову з відстані 1-2 м., т.б. середня втрата слуху;

другий ступінь – мова сприймається на відстані до 1 м;

третій ступінь – від туговухості до втрати слуху .

Глухота - повна втрата слуху, коли неможливе сприйняття мови вушною раковиною і не можливе самостійне оволодіння мовленням, однак деякі гучні звуки людина все ж таки може сприймати. Розрізняють глухоту вроджену та набуту. Діти з набутою глухотою - це діти, що рано оглухли, це не мовленнєві діти, та діти в яких мова в певній мірі була сформована, після чого вони оглухли.

Приглухуватість - динамічне зниження слуху, коли спираючись на залишковий слух можливе оволодіння мовою, але вона буде мати певні викривлення.

Р.М. Боскіс пропонує наступну класифікацію порушень слухової діяльності:

а) рівня викривлення слухової функції;

б) ступеня розвитку мовлення при даному ступеню ураження слуху;

в) часу виникнення ураження слуху.

Серед дітей з ураженнями слуху виділяють:

- Діти з ураженнями слуху без мови (такі, що рано оглухли);

- Діти з ураженнями слуху, що зберегли мову (такі, що пізно оглухли);

- Слабочуючі з розвиненою мовленнєвою функцією;

- Слабочуючі з глибоким мовленнєвим недорозвитком [1, с. 71].

Якщо розглядати мовленнєву діяльність слабчующих дітей, то необхідно звернути увагу, що вона залежить від рівня ураження слухової функції та віку дитини, коли відбулося зниження слуху. Так, якщо ураження слухової активності сталося до 3 років, то мовленнєва активність гальмується, коли ж слух був уражений після 3 років, то у дитини зберігається фразове мовлення, але будуть спостерігатись словникові і граматичні викривлення. Якщо слухова діяльність організму уражена у шкільному віці, то дитина буде здатна будувати фразове мовлення, але будуть викривлені дзвінки приголосні і будуть труднощі при відтворенні слів багатоскладової структури. Ступінь сформованості мовленнєвої діяльності також залежить від умов виховання дитини, від того, наскільки рано чи пізно було розпочато корекційну роботу: чим раніше розпочаті психокорекційні заходи, тим успішніше розвивається мовленнєва діяльність.

Серед характеристик мовленнєвої діяльності слабчующих дітей слід виділити викривлене фразове мовлення, нерозбірливість, уповільнений темп, неточність словосполучень, викривлене розуміння словесних значень, обмеженість словникового запасу.

Діти з вродженим порушенням слуху в перші тижні життя мають дуже слабкий рефлекс на гучні та різкі звуки, коли плаче - не реагує на голос дорослого, Якщо ж дитина добре чує, то вона зажмурює очі і здригається при різких звукових стимулах, а коли плаче і дорослий до неї звертається - замовкає і дивиться на нього [2, с. 44].

Поведінка дітей з порушеннями слуху теж має свою специфіку: вони емоційно нестабільні, швидко психологічно втомлюються, образливі, рухи характеризуються послабленням координації, слабо розвинута дрібна моторика, тому при виконанні побутових справ вони створюють зайвий шум, у них неритмічні й уповільнені рухи і відзначається суттєве відставання від однолітків в рівнях швидкісних якостей і рівноваги. Таким дітям необхідно регулярно консультиватися у дитячого психоневролога.

Серед дітей з ураженнями слухової діяльності чимало мало контактних, соціально неадаптованих, замкнених – таким дітям необхідна соціально-психологічна допомога.

Слід зазначити, що чим раніше дитині надається кваліфікована допомога, тим швидший і помітніший результат, оскільки при відсутності спеціальних занять у дітей з порушеннями слуху зазвичай спостерігається відставання в когнітивній сфері, затримуються сюжетно-рольові ігри, гальмуються функції уваги та уяви що надалі утрудняє проведення з ними спеціальної сурдологічної роботи

Отже, діти з вадами слухової діяльності представляють собою різномірну групу, яка характеризується ступенем і характером порушення слуху; часом, в якому відбулося це порушення; рівнем мовленнєвого розвитку, наявністю або відсутністю додаткових відхилень у розвитку.

Список використаних джерел

1. Иванова Е. А., Чую, бачу, відчуваю – правильно говорю. Вид: Сфера, 2007., 176 с.
2. Корольова І. В. Навчаюсь слухати та розмовляти граючись. //Вид. : КАРО, 2014 .262 с
3. Основи спеціальної психології: Навчальний посібник для студентів середніх педагогічних закладів / Л. В. Кузнецова, К. І. Переслена, К. І. Солонцева та ін; під ред. К. В. Кузнецова. – М: Академія, 2003. – 318 с.
4. Фомічова Л. І. (ред) Актуальні питання сурдопедагогіки // Збірник наукових праць-статей з сурдопедагогіки, Київ 2003: 282 стр.

Kotkovets A.L.

Kyiv National Linguistic University

(Kyiv, Ukraine)

VOCABULARY TESTING TECHNIQUES IN TEACHING TECHNICAL ENGLISH

The importance of knowing English nowadays is obvious, since it is vital for professional development, academic mobility and competitive market position. Mastering any language, English in particular, is impossible without mastering its vocabulary, as knowledge of lexical items is required not only for successful communication, but also for the development of the four basic language skills. Students of technical specialities have to deal with general and specific vocabulary; it should be taken into account in testing, which is an integral part of the studying process.

Indicating the key notions is vital for defining what should be taught and tested. Vocabulary can be defined as lexical items taught in foreign language [4, p.60]. Caro K. & Mendinueta N. R. point out that the term lexis is also used to denote vocabulary, or all the words in a language; and the ability to understand and use these words for communication refers to lexical competence, which also includes knowledge of form, meaning and use of a lexical item as well as abilities and skills applied by a person in various contexts [1, p. 206-207]. The aim of forming lexical competence in teaching technical English is developing student's ability to comprehend and adequately use lexical items in professional situations. As the definition reveals, lexical competence is complex and consists of a number of components that need to be measured. Testing is widely applied to monitor students' progress and teacher's methods efficiency. Testing vocabulary has a number of useful functions. It not only provides teachers with information on students'

Кофанова О. В., д. пед. н, к. хім. н., професор
*Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
(м. Київ, Україна)*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЩОДО ФОРМУВАННЯ ХІМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Як показує світовий досвід, новітні науково-технічні досягнення можуть приносити не тільки користь, а й у випадку їх помилкового застосування завдавати непоправної шкоди людству, біосфері в цілому. Тому будь-яке технічне рішення сьогодні затверджується не тільки за технологічними й економічними показниками, але й з обов'язковим урахуванням екологічних аспектів.

Останнім часом професійна підготовка екологів є затребуваною і актуальною в світі. Залежно від того, який профіль вищого закладу освіти (ВЗО), де він розташований та які соціально-економічні та екологічні проблеми постали перед цим регіоном, відомо багато різновидів програм підготовки майбутніх інженерів-екологів. Це, наприклад, "Агроекологія", "Екологія і раціональне природокористування", "Екологія та ресурсозбереження", "Екологія водних ресурсів", "Екологічна експертиза", "Екологічні технології", "Інженерний захист навколишнього середовища", "Екологічний інженеринг", "Менеджмент і планування навколишнього середовища", "Техногенно-екологічна безпека", "Управління ресурсами і навколишнім середовищем" та багато інших.

За кордоном система вищої технічної освіти відрізняється від вітчизняної дещо вужчою спеціалізацією і більшою професійною спрямованістю. При цьому хімічній складовій вищої екологічної освіти надається пріоритет, особливо у світлі реалізації концепції сталого (збалансованого) розвитку суспільства й біосфери. На жаль, у дослідженні з'ясувалось, що хімічній підготовці майбутніх екологів у вітчизняних вишах приділяється недостатньо уваги. З обов'язкових хімічних дисциплін – дисципліна "Хімія з основами біогеохімії", а всі інші дисципліни хімічного спрямування відносяться до вибіркового циклу підготовки фахівців. Це, безумовно, позначається на подальшому засвоєнні ними професійно орієнтованих і фахових дисциплін, що ґрунтуються на хімічних знаннях, сповільнює формування у них належного рівня професійної компетентності.

Унаслідок спільності та взаємообумовленості проблем навколишнього природного середовища для усіх країн світу, а також з метою пошуку сучасних підходів та інноваційних методів навчання для удосконалення хімічної підготовки вітчизняних студентів актуальним вбачаємо осмислення прогресивного зарубіжного педагогічного досвіду, особливо звертаючи увагу на важливість хімічної компоненти програм підготовки фахівців.

Серед дисциплін, що викладаються екологам у ВЗО світу є традиційні – "Загальна та неорганічна хімія", "Органічна хімія", "Аналітична хімія", "Фізична хімія" тощо, а є й дисципліни, зумовлені специфікою підготовки екологів у певному регіоні. Це, зокрема, "Біохімічні методи очищення стічних вод" та "Хімічні основи опору матеріалів", "Органічна хімія та основи біохімії", "Фізика і хімія полімерів", "Основи токсикології", "Кристалохімія", "Біохімічна термодинаміка" тощо. На думку М. С. Швед, у країнах Європи (Німеччині, Франції, Королівстві Нідерланди, Бельгії тощо) набула поширення гносеологічно-діяльнісна модель екологічної освіти, що передбачає практичну роботу в галузі охорони навколишнього середовища [4, с. 169–170]. У багатьох європейських країнах освіту інженера-еколога можна здобути не тільки у спеціалізованих технічних та технологічних ВЗО, а й під час навчання на факультетах інженерії або прикладних наук у класичних університетах.

Сьогодні вища екологічна освіта в країнах світу здійснюється в двох основних напрямках – екологічному та природоохоронному. Перший акцентує увагу на таких питаннях, як динамічна рівновага в природі, організація екосистем, біосфери в цілому, проблемах спадковості, адаптації, змін у природному середовищі. Інший напрям присвячено питанням

охорони довкілля, раціонального природокористування, вивченню і аналізу антропогенного впливу на природні й техногенні процеси тощо [2, с. 579]. Обидва напрями взаємопов'язані один з одним та сприяють накопиченню знань про природу, людину, її місце в навколишньому природному середовищі, що, в свою чергу, стимулює науковий пошук у галузі збереження природи і охорони довкілля.

У країнах Європи активно запроваджується компетентнісний підхід [1; 5–7], який почав діяти й в українській вищій школі. Ключові, предметні і професійні компетентності, якими має оволодіти майбутній спеціаліст, покладено в основу підготовки майбутніх екологів у Великій Британії [3, с. 75], Німеччині, Франції тощо. Особлива увага в хімічній підготовці студентів приділяється лабораторним практикумам, польовим практикам, самостійній роботі тощо. Наприклад, у Единбурзькому університеті (Велика Британія) навчання екологів за програмою бакалавра наук триває чотири роки. На першому курсі студентам, які навчаються за програмою бакалавра наук у галузі охорони навколишнього середовища, викладають фундаментальні основи екології, принципи виникнення та біорізноманіття життя на планеті тощо, тоді як курс хімії належить до вибіркових дисциплін і залежить від індивідуальної навчальної програми студента. Тільки на другому курсі студент обирає сферу майбутньої діяльності: біологію, певну галузь охорони довкілля (земна поверхня, водні або атмосферні процеси, океанографія тощо) або хімію навколишнього середовища. Отже, подальше навчання на третьому і четвертому курсах, участь у міжнародних проектах надає студентам змогу не тільки поглибити набуті під час навчання знання, а й обрати вужчу спеціалізацію [9].

Единбурзький університет пропонує також навчання на факультеті інженерії за програмою бакалавра наук (BSc) у галузі цивільної та екологічної інженерії, бакалавра інженерії (BEng) у галузі хімічної і екологічної інженерії, а також у галузі хімії, екологічної хімії та хімії збалансованого розвитку. Для майбутніх інженерів-екологів висувуються дуже високі вимоги щодо оцінок з математики й хімії та дещо нижчі – з фізики. Хімічна підготовка студентів складається з таких дисциплін, як "Вступ до біологічної хімії", "Біофізична хімія", "Хімія навколишнього середовища" тощо [8].

Велика увага приділяється хімічній підготовці студентів – майбутніх бакалаврів наук у галузі хімії навколишнього середовища в Університеті Східної Англії (Велика Британія). Тут студенти першого курсу вивчають такі дисципліни хімічного циклу, як "Зв'язок, будова та періодичність", "Хімія" (лабораторні заняття), "Судова хімія", "Енергетика та спектроскопія (хімічних систем)", а також за вибором – дисципліни "Хімія сполук Карбону", "Спеціальні розділи хімії". На другому і третьому курсах вони опановують серед обов'язкових курси "Хімія атмосфери та глобальні зміни", "Хімічна океанографія", "Неорганічна хімія", "Інструментальна аналітична хімія", "Фізична хімія", "Забруднення, токсикологія та хімія" та серед дисциплін за вибором – "Геохімія Землі", "Аналітична хімія", "Хімічна фізика: лабораторні заняття", "Судовий аналіз: розширений курс", "Будова молекул та енергетичні рівні", "Органічна хімія", "Фізична хімія: розширений курс", "Хімія полімерів", "Структура та хімія білка", "Інженерія білка" [10]. Отже, хімічні дисципліни в університеті представлені досить повно, різноманітними курсами, які охоплюють різні галузі знань, а обсяг дисциплін хімічного циклу підготовки майбутнього еколога може сягати до 80% від загального обсягу навчального часу. В інших країнах Європи хімічній підготовці студентів-екологів приділяється також належна увага.

Підсумовуючи результати дослідження щодо європейського досвіду хімічної підготовки майбутніх фахівців-екологів, констатуємо, що в університетах Європи немає єдиної освітньої політики щодо вищої екологічної освіти та її хімічної компоненти. ВЗО, які готують екологів, пропонують широкий спектр хімічних курсів. Майже в усіх досліджуваних університетах фундаментальну хімічну підготовку забезпечує дисципліна "Хімія" (або "Загальна хімія" чи "Загальна та неорганічна хімія"), а поглиблюються знання, в основному, за рахунок опанування таких курсів, як "Органічна хімія", "Аналітична хімія" (або "Аналітичні методи аналізу навколишнього середовища" чи "Аналітична хімія та

інструментальні методи аналізу"), "Фізична хімія" тощо. Досить розповсюдженими в європейських університетах є такі хімічні дисципліни, як "Біохімія", "Хімія навколишнього середовища", "Аналіз поллютантів навколишнього середовища", "Геохімія", "Хімія водних систем", "Хімія атмосфери" тощо. У багатьох європейських ВНЗ вивчають також "Екотоксикологію" (або "Основи екологічної токсикології"), "Аналіз забрудників та компонентів довкілля" (або "Аналіз поллютантів у довкіллі" чи "Аналіз компонентів довкілля"), які, по-перше, базуються на ґрунтовних хімічних знаннях, а по-друге, дають змогу повніше ознайомлювати студентів-екологів з фізико-хімічними властивостями основних забрудників навколишнього середовища, методами їх знезараження та попередження їх потрапляння у довкілля.

Список використаних джерел

1. Локшина О. І. Європейська довідкова система як інструмент упровадження компетентнісного підходу в освіту країн-членів Європейського Союзу / О. І. Локшина // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1 (54). – С. 131–142.
2. Петришин О. Л. Науково-дослідна робота студентів з проблем охорони навколишнього середовища (на матеріалах університетів США) / О. Л. Петришин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : [зб. наук. пр.]. – Вип. 5. – Вінниця–К. : ДОВ Вінниця, 2004. – С. 577–581.
3. Рудишин С. Д. Біологічна підготовка майбутніх екологів : теорія і практика : монографія / С. Д. Рудишин. – Вінниця : ВМГО "Темпус", 2009. – 394 с.
4. Швед М. С. Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти / М. С. Швед // Вісн. Львівськ. ун-ту. – Сер. Педагогічна. – 2003. – Вип. 17. – С. 167–174.
5. Education and Training in Europe : Divers Systems, Shared Goals for 2010. The work programme on future objectives of education and training systems. European Commission, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://logineurope.mei.hr/frame/doc/education_training.pdf (23.09.10). – Назва з екрана.
6. Key Competencies. A Developing Concept in General Compulsory Education [Електронний ресурс]. – Brussels : Eurydice, 2002. – 182 p. – Режим доступу : http://www.eurydice.org/pdf/o_sntegral/032EN.pdf (14.04.10). – Назва з екрана.
7. Key Competencies for Lifelong Learning. A European Reference Framework [Електронний ресурс]. – Brussels : European Commission, 2005. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/basic-frame.pdf> (14.04.10). – Назва з екрана.
8. The University of Edinburgh (United Kingdom). – School of Engineering [Електронний ресурс] : [Сайт]. – Режим доступу : <http://www.see.ed.ac.uk> (9.10.11). – Назва з екрана.
9. The University of Edinburgh (United Kingdom). – School of Geosciences [Електронний ресурс] : [Сайт]. – Режим доступу : <http://www.geos.ed.ac.uk/> (9.10.11). – Назва з екрана.
10. University of East Anglia (United Kingdom) [Електронний ресурс] : [Сайт]. – Режим доступу : <http://www.uea.ac.uk/env/courses/bsc-environmental-earth-sciences#profile> (10.10.11). – Назва з екрана.

Jan Krajewski, law student and Member of Faculty Council, President of the Students Council, Faculty of Law and Administration
University of Warsaw
(Warsaw, Poland)

MODERN APPROACHES AND INNOVATIVE METHODS OF STUDY IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS: ANALYSIS OF THE REFORM OF THE POLISH HIGHER EDUCATION SYSTEM BASED ON LEGAL SOLUTIONS

In the era of numerous global changes that have foundations in technological, research and cognitive development, higher education in Europe can not remain immune to any changes. Also in the academic structure, information as such becomes education in its processing and application are to lead to skills, knowledge and to build a social status. The Polish higher education model, which is a mixed system, has also recently faced the necessity of reforms. The information society requires constant supply of new messages about the surrounding world and new thoughts. To get this information, didactic universities that have a large number in Central and Eastern Europe must transform into research universities, which will be data centers. The said data will be processed as part of research projects of young scientists. A good example of the analysis of changes taking place within higher education in Europe remains the implemented reform of Polish higher education based on the Act of 20 July 2018 "Law on Higher Education and Science". It should be noted that

“research findings justify that the sustainable information society is a new and a more enlightened phase of the information society. [...] Therefore, exploration of the sustainable information society is important for information science and neighboring research disciplines, such as economics, management, government, sociology and social studies”¹.

The regulation in which the key role of free shaping of students' interests is crucial can not affect the essence of higher education autonomy. "The principle of proportionality should apply. It can be summarized as an interference in the matters of a given independent entity only when it is necessary and to the extent required to achieve the intended goal expressing the undoubted public interest. It is necessary to maintain a proper balance between the results of the intervention unfavorable for a given entity and the intended goal, as well as the inadmissibility of excessive funds."² The issue of the supervision of executive authorities within the university structure remains extremely important. Out of concern for the quality of research and access to credible information, the Polish education system has been enriched with a new body - the University Council. This institution is to go beyond the university framework, because it will consist of well-known people from the world of science, representatives of the best Polish and foreign universities. Its control and opinion-making function will be based mainly on the authority of members, not legal administrative methods. However, one should remember about the positively evaluated competence to create an application for dismissal of the rector of the university. It should be noted that there is another aspect of civil society - the internationalization of scientific research. Education of the researchers' staff therefore requires a global factor. Considering the economics of disseminating information, it is significant on the basis of Polish legal solutions "to provide assistants with a gradual increase in remuneration, for example in the situation of obtaining a positive periodic assessment. Otherwise, blatant disproportions in the economic situation and didactic load of assistants and doctoral students will lead to a real disappearance of assistants, despite the fact that research carried out in Germany clearly showed that it is people who combine permanent work at the university with the preparation of the dissertation, are best prepared for further scientific work and academic"³.

One of the important issues covered by the planned changes is the status of young scientists - doctoral students as well as scientific and research and teaching staff. It is dangerous in the development of hazardous technologies to leave the issue of research competences of the given academic groups outside the regulated area. As professional observers point out, "the level of doctoral studies has significantly devalued in recent years. Despite the sharp increase in the number of doctoral students - especially in the humanities and social fields - this did not lead to an increase in the number of defended dissertations. Last but not least, there is a reduction in the substantive level of the dissertations being prepared. Efforts to change this state of affairs must therefore be assessed positively."⁴ " In the information society, an important role is played by economic and economic conditions for the possibility of conducting scientific research. As the scientists point out „knowledge economy can develop under the information society when business entities transform information into knowledge, which becomes the most important input and output as well as a source of competitive advantage. In practice, this is reflected in the conceptions of human capital (input) and innovation (output)”⁵.” Therefore, starting cooperation between academic centers with institutions involved in public opinion research, chemical, biological or legal analysis can result, by way of example, of American models, in the effective acquisition of information in the students' education process. Under the Act, the Polish legislator organized Doctoral Schools, which may enjoy greater or lesser autonomy in obtaining funding and implementing research projects. It should be noted that Article 410 of the Law on Higher Education and Science also requires, in the scope of the financial statements, to involve an external and independent auditing company. Thus, alongside the University Council, which goes beyond its legal hierarchy, the Polish legislator encourages scientists to engage social actors. This affects the transparency of finances, but also the independence and credibility of information made available to the public. It should be noted in the new Polish law a certain change in the character of the Ministry of Higher Education proper as a body, from management to a more strategic one- more important for the development of the system. As part of the new methods of administration, the key is indicated by the creators of the

implementation of the Act at the University of Warsaw creating the environment for conducting research projects, including doctoral dissertations and appropriate personnel policy, which objectively determines the status of employees based on the professional development of employees.

A number of initiatives in which the exchangeable information is based on the new law can be initiated by academic units. The Polish regulation should be evaluated as beneficial for enriching the global trend. Contemporary society in order to shape scientists does not just have to create information and win it. This is usually done by non-university think tanks. However, the role of the university is the ability to distinguish reliable and untrue information that may worsen the quality of scientific development of the country. Currently, universities focus on research work in Poland, as the preamble to the new Law on Higher Education and Science states that “universities and other research institutions carry out a mission of particular importance for the state and the nation: make a key contribution to innovation in the economy, contribute to development of culture, co-shape moral standards in public life”. This is compatible with the guidelines of European Union directives in the field of education quality. The model of Polish higher education has not yet been implemented by the statutes of the university, or tested in practice. However, it provides an opportunity to become a model legal regulation in meeting the requirements of modern student formation based on the requirements of the information society.

References

1. E. Ziemia, T. Papaj, R. Żelazny, New perspectives on information society: The maturity of research on a sustainable information society, Online Journal of Applied Knowledge Management, Volume 1, Issue 1, 2013, p. 64
2. J. Woźnicki, Rada Uczelni i inne regulacje fundamentalne ustawy 2.0 dotyczące sfery governance: modele i rozwiązania praktyczne, Szkoła Zarządzania Strategicznego Fundacji Rektorów Polskich, Pabianice, 2018, p. 8
3. comp. B. Mikołajczyk, R. Naskręcki, Szkoły doktorskie i ich rola w kształceniu doktorantów, „Nauka i szkolnictwo wyższe” 2/50 [2017], p. 115
4. B. Zalewski, „Sytuacja młodych naukowców w świetle projektowanych przepisów „Ustawy 2.0”, Ośrodek Analiz Cegielskiego, 2018, URL: <http://osrodekanaliz.pl/sytuacja-mlodych-naukowcow-w-swietle-projektowanych-przepisow-ustawy-2-0/>
5. R. Żelazny, Information society and knowledge economy – essence and key relationships, Journal of Economics and Management, Vol. 20 (2), 2015, p. 13

Круглик А.В., к. психол. н.,

*Белорусский государственный педагогический университет им. М. Танка
(г. Минск, Республика Беларусь)*

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ ПРОСТРАНСТВЕННЫХ РЕПРЕЗЕНТАЦИЙ У ОБУЧАЮЩИХСЯ

Жизнедеятельность современного человека в условиях глобализации сопровождается одновременным расширением и сужением картины мира, усложнением среды обитания и требует определенной «ментальной логистики», то есть упреждающей ориентации в изменяющемся пространстве.

Общий технологический прогресс, развитие и распространение средств массовой коммуникации и информационных технологий, разработка новых способов хранения и передачи информации, привели к изменению природы и статуса знания. В связи с этим, в современных условиях информационного общества большую значимость приобретает проблема формирования объективных пространственных репрезентаций воспринимаемых объектов как необходимого условия общего интеллектуального развития обучающихся [2].

Основы изучения развития пространственных репрезентаций в образовательном процессе заложены в трудах Б.М. Величковского, Л.Л. Гуровой, Н.И. Чуприковой и М.А. Холодной, их влияние на академические достижения обучающихся изучены в контексте STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) дисциплин [4]. В исследованиях С.Р. Venbow, D. Lubinski, D.L. Shea, R.M. Webb установлено существенное влияние уровня сформированности пространственных репрезентаций на академическую

успеваемость обучающихся по комплексам технических, инженерных и математических учебных дисциплин, а также их достижения в научной сфере. В исследованиях J. Wai было установлено, что пространственные репрезентации значимы в прогнозировании образовательных и профессиональных достижений обучающихся, в том числе группы интеллектуально одаренных обучающихся [5].

Одним из значимых показателей сформированности пространственных репрезентаций является метрическая конгруэнтность ментальных образов – метрическая соотнесенность реальных объектов и их образов. Феномен метрической конгруэнтности базируется на механизме константности величины и формы мысленных образов реальных объектов и предполагает адекватную пространственную организацию воспринимаемой зрительной информации в ментальном плане [1]. Изучением особенностей функционирования метрической конгруэнтности занимались И. Бидерман, Дж. Брунер, Дж. Гибсон, Р. Грегори, С. Косслин, Д. Марр, А. Пайвио и др. Современные исследования В.А. Барабанщикова, В.И. Белопольского, Ф.А. Близдейл, Т.А. Ребеко, Т. Ричардсона, Ж.Ф. Ришара, Е.А. Сергиенко, Р.А. Финке указывают на то, что проблема ментального опыта и способов кодирования информации имеет большое значение в рамках структурного подхода к изучению интеллекта, в том числе его пространственного фактора. Таким образом, в психологической науке представлен богатый эмпирический материал, свидетельствующий о том, создание адекватных пространственных репрезентаций и оперирование ими является фундаментальной особенностью интеллекта человека и выступает в качестве индикатора сформированности ментальных структур.

С целью изучения динамики формирования метрически конгруэнтных ментальных образов у обучающихся подросткового и юношеского возраста нами была проведена авторская модификация лабораторного эксперимента С.Косслина с аппаратным оснащением [3]. Суть модификации лабораторного эксперимента заключается в изучении способности испытуемого формировать метрически конгруэнтные ментальные образы двух реальных объектов – «слон» и «небоскреб». В эксперименте приняли участие 320 обучающихся 5 – 9 классов двух средних школ г. Минска и 152 студента 2 и 4 курсов исторического и математического факультетов Белорусского государственного педагогического университета имени М. Танка.

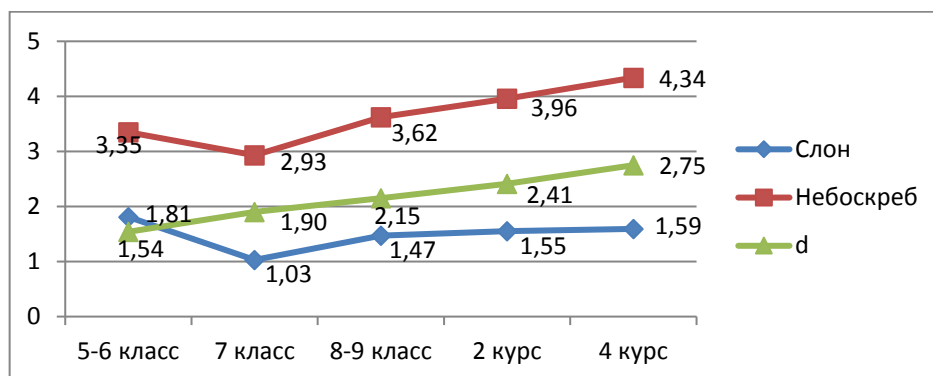
Согласно результатам эксперимента С.Косслина, у студентов математического факультета к 4 курсу снижаются показатели ментальных образов «слон» ($m_{м2}=1,31$; $m_{м4}=1,26$) и «небоскреб» ($m_{м2}=4,22$; $m_{м4}=3,71$), в результате у них ниже и показатель метрической конгруэнтности (d) ($m_{м2}=2,91$; $m_{м4}=2,46$). Студенты-историки к 4 курсу проявляют тенденцию роста ментальных образов объектов «слон» ($m_{и2}=1,81$; $m_{и4}=1,98$) и «небоскреб» ($m_{и2}=3,68$; $m_{и4}=5,07$) и метрической конгруэнтности ($m_{и2}=1,87$; $m_{и4}=3,09$).

Согласно данным обучающихся подросткового возраста, ментальные образы «слон» ($m_{5-6}=1,81$; $m_7=1,03$) и «небоскреб» ($m_{5-6}=3,35$; $m_7=2,93$) обучающихся 7 класса имеют меньшую размерность, чем у обучающихся 5 – 6 классов. Показатель метрической конгруэнтности ($m_{5-6}=1,54$; $m_7=1,90$), напротив, выше у семиклассников. У обучающихся 8 – 9 классов, по сравнению с семиклассниками, больше по размеру ментальные образы объектов «слон» ($m_7=1,03$; $m_{8-9}=1,47$) и «небоскреб» ($m_7=2,93$; $m_{8-9}=3,62$) и выше показатель метрической конгруэнтности ($m_7=1,90$; $m_{8-9}=2,15$). Поступательное увеличение показателя метрической конгруэнтности ($m_{5-6}=1,54$; $m_7=1,90$; $m_{8-9}=2,15$) в период обучения в 5 – 9 классах свидетельствует о развитии у подростков интеллектуальных структур, отвечающих за формирование пространственных репрезентаций объектов окружающего мира.

Таким образом, можно говорить о наличии у обучающихся пространственных репрезентаций объектов «слон» и «небоскреб», которые последовательно встраиваются в иерархически упорядоченные когнитивные структуры – от более простых («слон») к более сложным («небоскреб»). Данные свидетельствуют об устойчивой тенденции роста метрической конгруэнтности ($m_{5-6}=1,54$; $m_4=2,75$) на разных этапах образовательного процесса, что свидетельствует о структуризации ментальных репрезентаций объектов, в

частности, усвоении их метрических и пространственных характеристик в течение подросткового и юношеского возраста (рисунок 1).

Рисунок 1. – Показатели метрической конгруэнтности у обучающихся подросткового и юношеского возраста (эксперимент С. Косслина)

Сравнение эмпирических показателей по t-критерию Стьюдента показало, что студенты исторического факультета статистически значимо представляют слона большим по размеру, чем студенты-математики ($m_m=1,28$; $m_{и1}=1,89$; $t=-3,09$; $p\leq 0,01$). Выявлено значимое увеличение размера ментального образа «небоскреб» ($m_{и2}=3,68$; $m_{и4}=5,07$; $t=-2,36$; $p\leq 0,05$) и показателя метрической конгруэнтности ($m_{и2}=1,87$; $m_{и4}=3,09$; $t=-2,15$; $p\leq 0,05$) со 2 по 4 курс у студентов исторического факультета, что позволяет сделать вывод об интенсивном развитии у студентов-историков пространственных репрезентаций.

В целом, обнаружены статистически значимые различия между показателями ментального образа «слон» у обучающихся 5 – 6 и 7 классов ($t=5,90$; $p\leq 0,001$), 7 и 8 – 9 классов ($t=-3,79$; $p\leq 0,001$), 5 – 6 и 8 – 9 классов ($t=3,10$; $p\leq 0,01$), семиклассников и студентов 2 ($t=-3,04$; $p\leq 0,01$) и 4 ($t=-3,26$; $p\leq 0,01$) курсов. Также значимо различаются показатели ментального образа «небоскреб» у обучающихся 7 и 8 – 9 классов ($t=-2,00$; $p\leq 0,05$), обучающихся 5 – 6 классов и студентов 2 ($t=-2,08$; $p\leq 0,05$) и 4 ($t=-3,24$; $p\leq 0,01$) курсов, семиклассников и студентов 2 ($t=-2,39$; $p\leq 0,05$) и 4 ($t=-3,13$; $p\leq 0,01$) курсов, обучающихся 8 – 9 классов и студентов 4 курса ($t=-2,16$; $p\leq 0,05$). Имеет место значимый рост показателей метрической конгруэнтности ментальных образов у обучающихся 8 – 9 классов ($t=-2,85$; $p\leq 0,01$), студентов 2 ($t=-3,31$; $p\leq 0,01$) и 4 ($t=-4,00$; $p\leq 0,001$) курсов, по сравнению с обучающимися 5 – 6 классов.

Согласно С. Косслину, формирование метрической конгруэнтности ментальных образов обусловлено культурой, в том числе пространственными характеристиками среды обитания человека. Для проверки данного положения, мы объединили студентов 2 и 4 курсов в 3 группы в зависимости от места их проживания: группа № 1 (36 студентов, проживающих в областных центрах); группа № 2 (35 студентов, проживающих в районных центрах); группа № 3 (81 студент, проживающий в поселках городского типа и деревнях). Установлено, что средние показатели метрической конгруэнтности в первой группе значимо выше, чем во второй ($t=-2,30$; $p\leq 0,05$) и третьей ($t=-2,54$; $p\leq 0,05$) группах, что свидетельствует о культурной обусловленности формирования метрической конгруэнтности ментальных образов в юношеском возрасте – студенты, проживающие в областных центрах, обладают более развитыми пространственными репрезентациями, по сравнению со студентами, проживающими в районных центрах и поселках.

Таким образом, в результате экспериментального исследования было установлено, что, во-первых, метрическая конгруэнтность ментальных образов интенсивно развивается у обучающихся подросткового и юношеского возраста; во-вторых, городская среда способствует формированию метрических эталонов и пространственных репрезентаций воспринимаемых объектов.

Список использованных источников

1. Ричардсон, Т.Э. (2006) Дж. Мысленные образы: когнитивный подход. – 175 с.

2. Холодная, М.А. (2012) Психология понятийного мышления: от концептуальных структур к понятийным способностям. – 288 с.
3. Kosslyn, S.M., Thomson W.L., Ganis, G. (2002) Mental imagery doesn't work like that. Behavioral and Brain Sciences. № 25, P. 198–200.
4. Visual-spatial Ability in STEM Education. Transforming Research into Practice / edited by M.S. Khine (2017). – 263 p.
5. Wai, J., Lubinski, D., Benbow, C. (2009) Spatial Ability for STEM Domains: Aligning Over 50 Years of Cumulative Psychological Knowledge Solidifies Its Importance. Journal of Educational Psychology. № 4, P. 817–835.

Кугук О.А., магістрантка

Децюк Т.М., к. пед. н.

*Чернігівський національний технологічний університет
(Чернігів, Україна)*

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Одним з найголовніших завдань реформування та удосконалення системи вищої освіти в Україні, в умовах модернізації її до європейських та світових параметрів є постійне та цілеспрямоване покращення навчального процесу. У зв'язку з цим останнім часом науковий інтерес викликає позааудиторна робота зі студентами, як альтернативний спосіб формування професійних компетенцій фахівців в умовах скорочення аудиторного часу у вищих навчальних закладах. Вдало організована та раціонально спланована позааудиторна робота є засобом активізації інтелектуальної діяльності та розвитку творчих здібностей у студентів. Отже, виходячи із усього вищезазначеного, тема дослідження є актуальною.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що питання позааудиторної діяльності досліджувались у різних аспектах. Позааудиторну роботу студента розглядають як фактор професійного самовизначення (Т. Іванайська), формування й розвитку творчих умінь студентів (О. Медведєва), розвитку їхньої творчої обдарованості (І. Карпова), організаторських здібностей (Н. Галєєва), формування міжособистісних відносин студентів (Н. Руденко), їхніх гуманістичних цінностей (О. Тепла). Формуванню професійних компетенцій присвячені дослідження таких науковців: Н. Кузьміної, В. Байденка, І. Зимньої, І. Зязюна та ін. Таким чином існує досить великий пласт наукових досліджень в сфері позааудиторної роботи студентів, проте у зв'язку із появою нових форм та методів позааудиторної роботи студентів питання її впливу на формування професійних компетенцій залишається не достатньо дослідженим.

Метою нашого дослідження визначення ролі позааудиторної роботи у процесі формування професійних компетенцій у майбутнього фахівця.

В сучасній практиці використовують термін «компетенція», що в перекладі з латинської «competentia» означає коло питань, в яких людина обізнана, володіє пізнанням і досвідом. Різні автори по-різному підходять до визначення поняття «компетенція» [3].

І. Зімня зазначає, що компетенції як деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і відносин) проявляються у компетентностях людини [6]. Дещо інший підхід до визначення даного поняття запропонували В. Краєвський та А. Хуторський. Науковці зазначають, що компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, вмінь, навичок та способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісно продуктивних дій по відношенню до них [1]. Таким чином, професійні компетенції – це набір професійно-важливих знань, умінь і навичок та способів діяльності, завдяки яким особистість може професійно виконувати свої посадові обов'язки.

Радою Європи було прийняте визначення п'яти універсальних компетенцій, які мають бути сформовані у молодих європейців незалежно від обраної професії:

- політичні й соціальні компетенції, такі як здатність приймати відповідальність, брати участь в ухваленні групових рішень, вирішувати конфлікти ненасильницьки, брати участь у підтримці й поліпшенні демократичних інститутів;
- компетенції, пов'язані з життям в багатокультурному суспільстві. Для того, щоб контролювати прояв (відродження) расизму і ксенофобії і розвитку клімату нетолерантності, освіта повинна «оснастити» молодих людей міжкультурними компетентностями, такими, як прийняття відмінностей, пошана до інших і здатність жити з людьми інших культур, мов і релігій;
- компетенції, що відносяться до володіння усною та писемною комунікацією, які особливо важливі для роботи і соціального життя, оскільки тим людям, які не володіють ними, загрожує соціальна ізоляція. У цьому ж контексті комунікацій все більшу вагу набуває володіння більш ніж однією мовою;
- компетенції, пов'язані із зростанням інформатизації суспільства. Володіння цими технологіями, розуміння їх застосування, слабких і сильних сторін і способів критичного судження щодо інформації, поширюваної масмедійними засобами і рекламою;
- здатність учитися впродовж життя як основа безперервного навчання в контексті як особистого професійного, так і соціального життя [7].

Змістовне наповнення професійної компетенції, на думку Р.П. Лісної, зумовлюється багатьма зовнішніми факторами, серед яких: рівень розвитку технологій, науки, техніки, економіки, освіти; процеси, що відбуваються в суспільстві; суспільне замовлення, яке відображає загальний рівень суспільно-економічного розвитку суспільства, людської цивілізації загалом. Науковець Р.П. Лісна стверджує, що ефективність формування професійної компетенції майбутнього фахівця залежить від внутрішніх чинників сформованості: від рівня мотивації досягнення успіху, рівня самооцінки особистості, самовдосконалення, вміння ставити цілі, наполегливості, самостійності [4].

Процес формування професійно важливих компетенцій у майбутніх фахівців починається під час навчання у вищому навчальному закладі і продовжується на робочому місці. Тому, головним завданням вищих навчальних закладів є якісна професійна підготовка молодих фахівців, які будуть мати фундаментальні знання, професійні вміння та навички в певній галузі, досвід творчої і дослідницької діяльності у вирішенні нових проблем, навички самоосвіти та самовдосконалення. Як стверджує І.В. Хом'юк, такого роду складові освіти формуються тільки в процесі самостійної позааудиторної роботи студентів. Завдяки їй студент навчається особисто оцінювати факти і процеси, розвиває в собі прагнення до творчого пошуку, активно засвоює навчальний матеріал і перетворює отримані знання в особисті переконання [9, с. 8].

Схожої думки і А.П. Лобанова, яка зазначає, що позааудиторна самостійна робота є найважливішою формою організації освітнього процесу, тому слід акцентувати увагу студентів на її безпосередній вплив на формування таких параметрів кваліфікаційної характеристики, як мобільність, вміння прогнозувати ситуацію і активно впливати на неї, самостійність оцінок і т.д. з тим, щоб студенти бачили позитивні результати своєї праці і щоб пережитий успіх сприяв трансформації опосередкованого інтересу в інтерес безпосередній [5, с. 37].

Позааудиторну роботу деякі науковці розуміють як діяльність студентів під керівництвом і контролем викладачів, якою вони займаються у вільний від аудиторних занять час в умовах ВНЗ з метою формування професійної компетентності, а також самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти [2, с. 25].

Сарафанова Т. визначає позааудиторну роботу як діяльність, де найповніше виявляються творчі можливості студентів [8, с.13]. В процесі позааудиторної роботи студент проявляє такі свої якості як самостійність, активність, ініціативність та творчість.

З іншого боку, в умовах нинішньої кредитно-модульної системи навчання організація самостійної позааудиторної роботи студентів є так само важливою, як і аудиторна, оскільки прослідковується тенденція до збільшення часу на самостійну роботу студентів і скорочення

аудиторного часу. Таку позааудиторну роботу ще називають навчальною, адже студент може отримати оцінку за виконання такої роботи. Крім того, вона розвиває навички самостійної науково-інформаційної діяльності, підвищує наукову й творчу активність студентів, залучає їх до глибокого вивчення досягнень передової науки та використання цих досягнень у повсякденній діяльності, а від так є одним з головних чинників формування професійної компетенції.

Виходячи з усього вищезазначеного можна стверджувати, що позааудиторна робота зі студентами може мати як навчальний так і виховний характер, бути безпосередньо або опосередковано пов'язаною з навчальними предметами, мати обов'язковий або не обов'язковий характер. На нашу думку, цілеспрямоване формування професійних компетенцій у майбутніх фахівців під час позааудиторної роботи у вищому навчальному закладі може відбуватися за наступних педагогічних умов: створення системи позааудиторної роботи з майбутніми фахівцями у ВНЗ з урахуванням особливостей та потреб спеціальності; роль викладача як супервізора, куратора та фасилітатора в процесі організації виховної позааудиторної роботи; методичне забезпечення організації та проведення позааудиторної роботи зі студентами; інтеграція аудиторної і позааудиторної роботи; сприяння вмотивованості студентів до участі в позааудиторній роботі.

Крім того, якісно організована позааудиторна робота відіграє важливу роль у формуванні професійних компетенцій майбутнього фахівця, адже вона забезпечує:

- виховання професійної етики, що передбачає виховання відповідальності за здійснення професійної діяльності як у професійному, так і у моральному плані, професійної честі;
- виховання поваги до професійної діяльності, що вимагає вироблення поглядів на працю як на основу життя, джерело матеріального та духовного багатства суспільства, фізичного та духовного розвитку людини;
- виховання творчого, креативного ставлення до своєї справи, яке ґрунтується на формуванні та розвитку у студентів кмітливості, креативності, працездатності, зосередженості, захопленості ідеєю, критичному ставленні до себе і до своєї роботи, прагненні отримання результату, постійного удосконалення професійної майстерності та своїх здібностей та навичок [4];
- формування професійних знань, умінь, навичок та професійно-важливих особистісних якостей;
- формування вмотивованості до побудови кар'єри за обраною спеціальністю.

Отже, позааудиторна робота може мати як навчальний так і виховний вплив на особистість студента. Забезпечення відповідних педагогічних умов у ВНЗ сприятиме цілеспрямованому формуванню професійних компетенцій у майбутніх фахівців в процесі участі студентів у позааудиторній роботі. Подальшого дослідження потребує визначення ролі науково-педагогічних працівників у позааудиторній роботі студентів.

Список використаних джерел

1. Бабак С.В., Бабак К.В. (2016) Компетенція та компетентність як ключові поняття педагогіки. Роль педагога у формуванні фахових компетенцій студентів вищих навчальних закладів. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. URL: <http://journals.urau.ua/appf/article/view/72606/67682>
2. Децюк Т.М., Хижняк Ю.А. та Боровик А.В. (2017) Формування професійних етичних принципів та цінностей майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі. Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. Чернігів: ЧНТУ. № 2 (10). С. 22-28
3. Кадемія М.Ю. (2012) Формування професійної компетенції майбутнього фахівця. НТУ КХП. URL: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/.pdf>.
4. Лісна Р.П., Тригуб В.О. (2012) Формування професійної компетенції у процесі практичного навчання. URL: <http://fkd.org.ua/article/viewFile/25168/22619>.
5. Лобанов А.П. (2006) Самостоятельная работа студентов в контексте компетентностного подхода. Минск: Мн.: БГУ. 38 с.
6. Михайляк Г.В. (2012) Сутність компетенцій та фактори їх формування у працівників підприємств. Національний університет «Львівська політехніка». URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/13935/1/17_94-101_Vis_727_Menegment.pdf.

7. Професійна компетенція та професійна компетентність фахівця як основна запорука його життєвого успіху (2015) Студопедия.Орг. URL: <https://studopedia.org/12-93215.html>.
8. Сарафанова Т.В. (2004) Педагогические условия формирования готовности студентов к творческой деятельности во внеаудиторной работе : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. : 13.00.01 – «Общая педагогика и история педагогики». Владимир. 17 с.
9. Хом'юк І.В., Петрук В.А. (2004) Формування умінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця. С. 8-9.

Кузнецов В.С., викладач Військового коледжу сержантського складу
Харківського національного університету повітряних сил імені І. Кожедуба
(м. Харків, Україна)

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ВИЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ

Освітня наразі перебувають у пошуку ефективних методів навчання та педагогічних технологій, які б допомогли забезпечити виконання мети вищої освіти: розвивати активну, відповідальну особистість, здатну до швидкого прийняття рішень в умовах постійних змін. Центр уваги педагогів слушно перенесено в площину новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Саме їх запровадження в навчальний процес закладів вищої освіти (ЗВО) не лише вирізняє освіту сучасного від минулого, але й надає багато переваг та можливостей у площині мотивації студентів до навчання, до самостійної навчально-пізнавальної діяльності, володіння та використання в навчальному процесі ІТ-технологій, встановлення в аудиторній та позааудиторній роботі суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем та студентом тощо. Тож одним із завдань кожного викладача ЗВО є залучення до навчально-пізнавальної діяльності студентів через впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій, активних та інтерактивних методів навчання. Тож розглянемо доцільність впровадження в процес вивчення дисципліни «Філософія» деяких новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасні студенти, представники покоління Z, не хочуть і не можуть засвоювати інформацію у звичному для нас форматі. Цей факт змушує переглянути роль комп'ютерних ігор в освітній діяльності. Явище впровадження в освітній процес комп'ютерних ігор отримало назву гейміфікація [2; 44]. Її переваги педагоги вбачають у забезпеченні більшої ефективності та керованості процесу навчання, а також у сприянні досягнення більш продуктивного освітнього результату.

Гейміфікація на заняттях та в позааудиторний час може існувати у різних варіантах: від пропозиції студентам пройти певний етап (відповідно до теми заняття) створеної гри до залучення їх до комп'ютерного програмування. Уміло складені викладачем завдання до створення або проходження гри часто надають студентам змогу використати інформаційно-комунікаційні компетенції, про які раніше не йшлося під час вивчення філософії. Аналіз опитування студентів свідчить, що майже всі знають основи комп'ютерної грамотності на рівні «упевнений користувач», а приблизно третина з них володіє основами програмування. Тож викладач може використати цей студентський потенціал під час підготовки до занять, у ході самостійної роботи, на семінарських заняттях.

На українському освітньому просторі вже є приклади вдало організованих освітніх комп'ютерних ігор, до яких залучено велику кількість гравців-учнів. Феномен зацікавленості великої аудиторії тих, хто навчається, тією чи іншою навчальною грою ми вбачаємо в тому, що кожна з них забезпечує відстеження персонального рейтингу та прогресу гравця, що стимулює інтерес до проходження нових етапів гри, а отже, до вивчення матеріалу.

Відеоігри, які викладачі старшого покоління сприймають як зло, можна використовувати у навчальному процесі, а серед студентів напевне можуть віднайтися охочі умільці-програмісти, яким під силу створити невелику та нескладну гру за певною філософською темою. Якщо перед цим студенти отримають методологічне підґрунтя у вигляді міні-лекції про віртуальну реальність та усвідомлення людиною можливості

зазирнути за край власного буття, стати кимось іншим, як це пояснює екзистенціалізм, то вони до ігр та до їх створення будуть ставитися по-іншому. У віртуальній тематичній грі студент може приміряти на себе, наприклад, роль єрника, єпископа, видатної особистості, конкретного філософа і прийняти або спростувати його вчення, змоделювати хід історії без певного філософського напрямку, спрогнозувати наслідки впровадження псевдотеорій тощо. Роль викладача при цьому не нівелюється, адже студент може «заблукати» у віртуальному лабіринті й не дістатися правильних висновків, тому викладач відстежує і за потребою скеровує хід гри. Створену студентами гру можна зарахувати як самостійну роботу і використовувати надалі під час проведення занять з цієї теми [1; 134].

Важливою особливістю комп'ютерної гри є ставлення до помилок. Сучасні студенти усвідомили, що за помилку може бути покарання у вигляді зниження балу. Тому вони сконцентровані лише на отриманні високих балів, звертаючи увагу на те, що вони зробили неправильно. Під час комп'ютерної гри студент має кілька спроб вирішити ту чи іншу проблему. Чим швидше студент зробить щось не так, тим швидше усвідомить помилку і запам'ятає правильну відповідь. Піднесеність у настрої студента від подолання перешкод у грі часто більш цінна, ніж високий бал.

Хоча система вищої освіти України відрізняється певною консервативністю, саме філософським дисциплінам у процесі її реформування має відводитися провідна роль у формуванні фахівця-професіонала з усіма притаманними йому життєвими векторами, світоглядною матрицею, ментальним простором, що можливо з впровадженням у вивчення філософії новітніх технологій та методів навчання. Гейміфікація навчального процесу – новітній метод організації навчання, що має великий потенціал у вивченні студентами дисципліни «Філософія».

Список використаних джерел

1. Бойко Н.І. Теоретико-методологічні засади організації самостійної роботи студентів засобами інформаційних технологій : монографія ; за заг.ред. проф. Л.Л. Макаренка ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова / Наталія Іванівна Бойко. – Київ-Херсон : Вид-во ФОП Грін Д.С., 2015. – 210 с.
2. Толстов І.В. Гейміфікація вищої освіти / Підготовка фахівців нової генерації – завдання вищої освіти // тези науково-методичної конференції кафедр Українського державного університету залізничного транспорту. 29-30 листопада 2017 р. – с. 44-45.

Кузьменко А.О., к.філол.н.,
Дніпропетровський університет внутрішніх справ
(м.Дніпро, Україна)

ПРО ТРУДНОЩІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ ПРАЦІВНИКАМ

З посиленням міжнаціональних зв'язків у галузі освіти зростає роль іноземної мови (ІМ) у навчально-виховному та науково-дослідницькому процесах, у тому числі у спеціалізованих закладах вищої освіти. На сучасному етапі розвитку методичного та технічного прогресу вимоги до рівня володіння ІМ також не згасають, а вимагають вдосконалення знань не лише від студентів / курсантів / слухачів, а й від педагогічних та науково-педагогічних працівників. Відповідно до Закону України про вищу освіту, науково-педагогічний працівник – претендент на отримання вченого звання має володіти однією з іноземних мов країн Європейського Союзу на рівні не нижче В2; мати публікації індексовані у мережах Scopus та / або Web of Science, переважна кількість яких приймає до друку статті виключно ІМ; пройти навчання, стажування тощо в установах країн, які входять до ОЄСР та / або ЄС. Також з метою залучення іноземних студентів до здобуття вищої освіти в Україні пропонується іншомовна форма навчання (англійська, французька й т.ін.). Станом на 2017-2018 н.р. в Україні перебуває 66310 студентів-іноземців зі 147 держав світу, з яких лише 29,47 % це студенти з пострадянських країн, що переважно обирають навчання державною

мовою. Тобто інші понад 70% студентів зацікавлені в іншомовній формі освітнього процесу. Подібне передбачає належний рівень комунікативних навичок загально-побутового та професійного спілкування ІМ кожним педагогічним працівником, який викладає дисципліни в іншомовних групах ЗВО. Деякі з прогресивних ЗВО допомагають у вирішенні цього питання співпрацівникам, утворюючи групи курсів з вивчення ІМ з різними формами фінансування (за рахунок ЗВО, часткове покриття витрат на навчання, фінансування за рахунок фізичної особи). Однак, перед презентором курсів ІМ для працівників ЗВО постає низка проблем:

1. Різномірівнева підготовка слухачів курсів.

В одній групі збираються на навчання слухачі, які вперше вивчають іноземну мову, а також ті, які вивчали її раніше в інших закладах. Це створює перепони для підготування методичного матеріалу загального рівня для усіх слухачів групи, оскільки більш прогресивний слухач буде нудьгувати під час вивчення алфавіту, вимови та базових навичок читання / говоріння та втратить зацікавленість у відвідуванні занять, одночасно з тим, неможливо надавати більш складний матеріал, адже присутні рівня нижче А1 (за рівнявою системою CEFR) не зрозуміють викладеного.

2. Спрямованість підготовки слухачів курсів.

Навчання ІМ має двоспрямований характер. По-перше, це підготовка до отримання міжнародного сертифікату знання ІМ на рівні не нижче В2 з володіння загальної іноземної мови, по-друге, це викладання дисциплін ІМ професійного спрямування. На рівні В2 за CEFR людина має розуміти головні ідеї тексту, підтримувати бесіду на загальні та спеціалізовані теми, вільно спілкуватися з носіями, продукувати чітке, деталізоване висловлювання, пояснювати власну думку, надавати свої судження щодо переваг та недоліків різних опцій. Однак, для того, щоб викладати дисципліну ІМ, педагогічний / науково-педагогічний працівник має продукувати висловлення переважно науково-академічного стилю, поглиблено володіти лексикою не лише професійного спрямування, а й більш спеціалізованою, опанувати академічне письмо тощо.

3. Фахове спрямування слухача курсів.

Слухачами курсів з ІМ є педагогічні / науково-педагогічні працівники різних кафедр, як профільного, так і непрофільного спрямувань. Розглянемо на прикладі курсів у медичному закладі вищої освіти. В одній групі можуть перебувати представники кафедр хірургії, педіатрії, екології, хімії, мовної підготовки тощо. Так, працівник кафедри хірургії буде не зацікавлений у вивченні лінгвістичної термінології, у той час як викладач хімії не вмотивований поглиблено вивчати найменування усіх кісток скелету людини і т.п. Таке ускладнює добір тем, лексики до вивчення у групі, щоб уникнути конфлікту інтересів серед слухачів.

4. Варіанти іноземної мови.

Курси з ІМ для педагогічних / науково-педагогічних працівників забезпечують вивчення традиційної стандартної мови. Однак, таке може стати перепорою спілкування викладача та студента-іноземця. Розглянемо, за показниками Українського державного центру міжнародної освіти понад 16% студентів є громадянами Індії. Індійський варіант англійської мови досить відрізняється від традиційного британського, особливо вимовою. Таким чином, викладач, який навчався британській вимові, матиме складнощі розуміння висловлення студентів з Індії. Подібне прослідковується й у студентів франкомовної форми навчання, які переважно є громадянами Марокко, Тунісу, Португалії.

5. Недостатня кількість академічних годин для вивчення ІМ.

За висновками методистів Кембріджу, щоб досягти рівня А1 необхідно 70-100 год. з викладачем та близько 70-100 год. самостійної роботи, на опанування рівня А2 – 100 год з викладачем та 100-150 год самостійної роботи, рівень В1 потребує 150-200 год. аудиторного навчання та 200-250 год. самостійної роботи, В2 – 200 год і 300-400 год відповідно. Таким чином, для досягнення рівня В2 програма має забезпечити щонайменше 520 год. аудиторної

та 670 год. позааудиторної роботи (разом – 1190 год. або 1586 ак.год). Українські ЗВО на сучасному етапі не можуть забезпечити такий обсяг годин.

6. Відвідування аудиторних занять.

Розуміння педагогічними / науково-педагогічними працівниками професійної необхідності у вивченні ІМ є очевидним, однак, професійне навантаження залишає свій відбиток на відвідуванні курсів. Розклад занять на курсах передбачає чіткий графік у робочий час ЗВО. Труднощі виникають у працівників, які періодично мають у цей самий час відпрацювання зі студентами, виступи на конференціях, внутрішньоустановчі засідання та інші види науково-методичної, організаційної діяльності, що є також частиною обов'язків педагогічних / науково-педагогічних працівників. Через замалу кількість часу, що відведена на опанування ІМ, програма дисципліни є дуже насиченою, тому пропуск одного і більше заняття викликає нерозуміння подальшого матеріалу.

7. Виконання позааудиторної роботи слухачами.

Проблема виконання позааудиторної існує через відсутність годин у робочому графіку педагогічного / науково-педагогічного працівника на виконання позааудиторних завдань. Так, слухач має виконувати домашні завдання з ІМ у свій вільний від роботи час.

Підсумовуючи, створення курсів з іноземних мов для педагогічних / науково-педагогічних працівників на базі закладів вищої освіти є безперечно доцільним на сучасному етапі розвитку міждержавних навчально-виховних та науково-дослідницьких контактів, однак все ще існує низка актуальних питань щодо покращення функціонування занять подібного виду. Серед головних проблем: різномірівнева підготовка слухачів курсів та її спрямованість, фаховість, варіанти іноземної мови, недостатня кількість академічних годин для вивчення ІМ, відвідування аудиторних занять, виконання позааудиторної роботи.

Список використаних джерел

1. English language levels (CEFR) URL: <https://tracktest.eu/english-levels-cefr/>
2. Иностранные студенты в Украине URL: <http://studyinukraine.gov.ua/ru/zhizn-v-ukraine/inostrannye-studenty-v-ukraine/>
3. За сколько можно выучить английский с нуля? URL: <https://www.englishdom.com/blog/za-skolko-mozhno-vyuchit-anglijskij-yazyk-s-nulya/>

Кулик І.О., к.пед.наук, доцент

*Національний університет Чернігівський колегіум імені Т.Г.Шевченка
(м. Чернігів, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У КОНТЕКСТІ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ

У сучасних умовах реформування вітчизняної системи освіти постає питання щодо інноваційних підходів до змісту й організації педагогічної діяльності. Важливе місце серед них посідає музейно-педагогічний підхід, що вирішує проблеми розвитку особистості в музейному просторі. Специфіка професійної діяльності вчителя історії та суспільних дисциплін потребує залучення інноваційних ресурсів у процесі його фахової підготовки. Музейна педагогіка репрезентує один із перспективних напрямів сучасної педагогічної науки. Музей має виняткові можливості впливу на розвиток і формування особистості. В музеї інформація набуває наочності, образності. Актуальним є використання потенціалу музейного середовища для формування в учнів емоційно-ціннісного ставлення до знань й розвитку творчого потенціалу. В країнах Європи та США музейна педагогіка активно використовується в педагогічному процесі. В Україні ця галузь педагогіки є порівняно новою та недостатньо вивченою. Проблемою в музейній педагогіці є те, що під час підготовки майбутніх фахівців з історії, не завжди читаються спецкурси з “Основ музейної педагогіки”, тобто, переважна більшість вчителів не отримують необхідних знань з методики використання матеріалів музеїв для навчання та виховання.

Мета статті полягає в аналізі педагогічних аспектів музейної педагогіки у контексті трансдисциплінарного підходу.

Історію становлення й розвитку музейної педагогіки як науки розкрито в працях О.Караманова, О.Салати, Б. Столярова, М. Юхневич та ін. Педагогічний аспект музейної діяльності узагальнили В. Т. Белофастова, О.Медведєв, Н. Пусепліна, І. Самсакова та ін. Методичні засади реалізації форм, методів і прийомів музейної педагогіки обґрунтовано у наукових розвідках Л. Гайди, Ф. Левітаса, Б.Райкова, С.Цибко та ін. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутнього вчителя обґрунтовано у працях К. Баханова, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, В. Краєвського, В. Кременя, В. Мисана, В. Огнев'юка, О. Пометун, М. Ярмаченка та ін. Теоретичне обґрунтування трансдисциплінарного підходу здійснено у працях Л. Горбунової, О. Горбачук-Наровецької, О. Гребенщикової, Л. Киященко, Дж. Клейн, В. Мойсеєва, Э. Морена, Б.Ніколеску, Ж. Піаже, М. Хоффмана, Э. Янча та ін.

Теоретичний аналіз філософської, музеєзнавчої та психолого-педагогічної літератури дозволив уточнити сутність понять: “музейна педагогіка”, “засоби музейної педагогіки”, “трансдисциплінарний підхід”.

За визначенням О.Салати, музейна педагогіка – міждисциплінарна область наукового знання, що формується на перетині педагогіки, психології, музеєзнавства і профільної музею дисципліни, побудована на його основі специфічна практична діяльність, орієнтована на передачу культурного (художнього) досвіду в умовах музейного середовища. Іншими словами, музейна педагогіка – це галузь педагогічної науки, предметом дослідження якої є культурно-освітня діяльність в умовах музею [3, с. 84].

Музейна педагогіка – наукова дисципліна, що інтегрує знання з музеєзнавства, педагогіки, філософії, психології. Предметом музейної педагогіки є особливості педагогічної взаємодії в умовах музейного простору.

На думку науковців, засоби музейної педагогіки – об'єкти матеріальної і духовної культури, що впливають на емоційно-вольову сферу особистості, полегшують безпосереднє та опосередковане пізнання дійсності й культурно-історичної спадщини і є невід'ємною складовою музейно-освітнього середовища [4, с. 16].

Досвід педагогічної діяльності дає підстави стверджувати, що використання елементів музейної педагогіки дозволяє: посилити міжпредметні зв'язки; використовувати нестандартні види занять та інноваційні технології навчання; мотивувати студентів та учнів до пізнавальної діяльності. Ми підготували та почали впроваджувати в педагогічний процес Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т.Г.Шевченка навчальну програму “Основи музейної педагогіки” на засадах трансдисциплінарного підходу. Навчально-виховний процес відбувається за дотримання принципів науковості, цілеспрямованості, комплексності, системності, трансдисциплінарності. Ми плануємо створити педагогічні умови для організації трансдисциплінарного навчального середовища.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що науковці визначають наступні суттєві ознаки трансдисциплінарного підходу: принцип комплексного вирішення проблем людини, природи, суспільства на різних рівнях реальності; концентрація уваги на вирішенні глобальних проблем, що виникають перед людством; рівність ідей та поглядів; образ світу постає як сукупність нелінійних процесів; відкрита та нелінійна взаємодія наукових дискурсів; метод вивчення та аналізу проблеми з кількох позицій; формування та організація нових форм наукового середовища; залучення до наукових досліджень не тільки фахівців з проблеми, а й людей, для яких це є актуально й важливо [2, с. 22 – 24].

Ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він проходить. З огляду на це постає завдання певною мірою оновити зміст педагогічної діяльності зі студентами і приділити увагу проблемі формування змісту освіти на засадах трансдисциплінарного підходу. Ми плануємо використати ключову ідею трансдисциплінарності: глобальне об'єднання різних навчальних дисциплін (психологічні, педагогічні, історичні, філологічні тощо) для вирішення освітніх проблем.

Зміст програми включає систему знань з дисциплін: “Культурологія”, “Соціологія”, “Педагогіка”, “Психологія”, “Історія”, “Музеєзнавство”, “Аксіологія”, “Екологія” тощо. Зміст курсу забезпечує формування інтегрованої системи знань з історичних, психологічних та педагогічних дисциплін. Мета курсу “Основи музейної педагогіки” – засвоєння студентами системи знань щодо процесу виникнення, становлення і розвитку музейної педагогіки; створення у студентів цілісного уявлення про предмет музейної педагогіки, закономірності, форми та методи педагогічної взаємодії; розкриття теоретичних аспектів музейної педагогіки; психолого-педагогічної специфіки та методики роботи в умовах музейного простору з різновіковою аудиторією; формування у студентів практичних умінь та навичок, необхідних для забезпечення ефективної педагогічної діяльності в умовах музейного простору; залучення студентів до діяльності творчого характеру; виховання у студентів прагнення до набуття нових знань та самовдосконалення впродовж всього життя; формування мотивації до професійної діяльності.

Таким чином, студенти отримують теоретичну підготовку, необхідну для самостійної практичної роботи в музеї. Курс передбачає оволодіння студентами цілісної системи умінь та навичок щодо музейно-педагогічної діяльності для ефективного використання музейно-освітнього ресурсу у майбутній професійній діяльності.

Основне завдання лектора полягає у систематизації навчального матеріалу з курсу. Під час практичних занять студенти опановують методику реалізації музейного потенціалу у педагогічному процесі. Одним із методів, який використовується під час проведення семінарів для активізації пізнавальної діяльності студентів, є робота над плануванням конспектів музейних уроків і виховних заходів у музейному середовищі. Практичні заняття проводились у музеях різного профілю. Перебуваючи у просторі музею і працюючи над виконанням поставлених завдань, студенти набувають навичок конструювання педагогічної діяльності. Студенти залучалися до основних напрямків музейної діяльності (науково-дослідної, екскурсійної, фондової, експозиційно-виставкової). Брالی участь у різноманітних музейно-педагогічних заходах: у підготовці й проведенні музейних уроків, обговоренні студентських проєктів, розробці й проведенні тематичних екскурсій тощо. Досвід підтвердив ефективність використання методу проєктів. Студенти-історики брали участь у розробці, проведенні й захисті музейно-педагогічних проєктів.

Для реалізації трансдисциплінарності в педагогічному процесі ми плануємо надати особливого значення естетичному аспекту: збагачення емоційного та естетичного досвіду студентів, формування культури почуттів, розвиток загальних та мистецьких здібностей.

Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновки, що музейно-освітній ресурс є важливою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя історії та суспільних дисциплін. Музейне середовище забезпечує трансдисциплінарність та інтерактивний характер педагогічної діяльності, сприяє формуванню соціальної активності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про освіту” [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19) – Назва з екрану.
2. Киященко Л.П., Гребенщикова Е.Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты / Л.П.Киященко, Е.Г.Гребенщикова. – Москва: МГМСУ, 2011. – 112 с.
3. Салата О.О. Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник / О.О. Салата. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 164 с.
4. Снагощенко В.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки: автореф. дис... канд. пед. наук / В. В. Снагощенко. – Київ: Б. в., 2010. – 20 с.

Кулиняк І.Я., к.е.н., доцент
Малішевська Б.О., студентка IV курсу, гр. МЕ-42
*Національний університет “Львівська політехніка”
(м. Львів, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Успішність бізнесу багато в чому залежить від його вміння передбачати майбутнє. Наприклад, кожна декада свої традиційні продукти та послуги, які у свою чергу породжували сервіси, які ще не існували, але вже були передбачені. Зараз ні в кого не виникає сумнівів, які напрямки будуть популярні. Але чи від цього відштовхуються вітчизняні та іноземні ринки праці, які формують моделі професійних компетенцій?

Сучасний етап становлення України вимагає від навчальних закладів всіх рівнів освіти підготовки висококваліфікованих фахівців, які відповідають не лише сучасним вимогам соціально-економічній ситуації на ринку праці, але яким притаманні такі якості як компетентність, ініціативність, комунікабельність, толерантність, працездатність, адаптованість та інші.

Застосування компетентнісного підходу до створення галузевих стандартів вищої освіти ні в якому разі не змінює традиційні для вітчизняної освіти систему «знання, уміння, навички», а створює передумови для більшого та гнучкого наближення результатів освіти до потреб та вимог ринку праці, подальшого розвитку освітніх технологій та системи освіти в цілому. Формування нової системи вищої професійної освіти в Україні не означає недосконалість попередньої, а в умовах коли вимоги та потреби ринку інтелектуальної праці швидко змінюються, система вищої професійної освіти повинна надавати можливість студентам отримувати не тільки теоретичну, але й ґрунтовну практичну професійну підготовку [1].

Після проголошення незалежності Україна розпочала багаторівневий та складний процес трансформації від командної до ринкової економіки. Даний вид економіки передбачає не лише становлення валютно-грошової системи, власних законодавчих інституцій, проведення приватизації, земельної реформи, але й розбудову власного малого та середнього бізнесу. Розвиток малого підприємництва є одним з перспективних напрямів формування конкурентного ринкового середовища в Україні. Мале підприємство дає можливість без значних капіталовкладень, але з ідеєю та бажанням відкрити щось нове.

На сучасному ринку в Україні сфера послуг малого підприємництва розвивається дуже стрімко. Вже нікого не здивуєш оригінальним декоруванням приміщення чи прикрасами ручної роботи. Поціновувачі заморських смаколиків з легкістю можуть замовити улюблену страву, а завзяті шопоголіки з легкістю придбають улюблений бренд одяг. Отже, що можна запропонувати споживачу, щоб його здивувати і зацікавити і таким чином побудувати власний бізнес? У сфері послуг це можуть бути такі нові професії:

- виконавці послуг за дорученням;
- event-менеджери;
- штатні фрілансери;
- SMM-менеджери;
- “знавці” криптовалюти;
- блогери та ін.

Проаналізувавши нові професії, які з'явилися на ринку праці зовсім недавно, виявляється, що деякі з них навіть не внесені до національного класифікатора професій. А це означає, що таких професій на офіційному рівні не існує. Професії, характеристики яких надані, вимагають вищої освіти, потребують знань та досвіду в багатьох сферах.

Серед основних загальних компетентностей спеціалістів у сфері малого підприємництва є такі: вміння працювати в команді; здатність адаптуватись до нових

несподіваних ситуацій, які можуть виникати на ринку; здатність ефективно застосовувати тайм-менеджмент; здатність до самоосвіти; вміння ефективно планувати та контролювати виробничі процеси; здатність аналізувати інформацію та формувати ефективні висновки; вміння комунікувати та вести переговори тощо.

Ринок в Україні та загалом у світі є надзвичайно динамічний і швидко реагує та старає адаптуватися до всіх змін, які відбуваються на міжнародному ринку. Спрогнозувати точний перелік професій, які будуть затребувані за кілька років важко, бо ніхто не може з точністю гарантувати чи зробити прогноз, яку професію витіснять роботи чи що зацікавить споживачів.

Відсутність достатнього досвіду та знань у обраній сфері діяльності є одним з найвагоміших чинників, які стоять на заваді молоді в організації власного бізнесу і цей чинник складає 27 % для української молоді та 14 % для польської молоді [2, с. 111], що свідчить про необхідність адаптації вітчизняної вищої освіти до умов, які вимагають сучасні умови ведення підприємництва, зокрема, орієнтація на систему освіти країн Європейського Союзу та переймання їхнього досвіду.

Отже, хоч мале підприємництво, як найуразливіший сектор економіки, не отримує належного захисту та підтримки держави, проте це реальна можливість «працювати на себе». У результаті ігнорування інтересів малого підприємництва, збільшується кількість найманих робітників, а кількість самозайнятого населення постійно скорочується. Ці процеси негативно впливають на соціальну активність громадян, а, отже, пригнічується готовність й вміння населення реалізовувати специфічні інтереси, пов'язані з активною діяльністю самостійного суб'єкта господарювання [3, с. 1024]. Важливо не лише дати належну підтримку малому підприємству, але й намагатися забезпечити розвиток «нових» професій, які займуть свою нішу на ринку праці.

Крім того, формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дасть змогу не лише покращити нішу малого бізнесу та розвивати так звані «нові професії», але й забезпечить підняття показників усіх секторів економіки, що у свою чергу відзначиться позитивно на добробуті та зайнятості населення.

Список використаних джерел

1. Петренко Н.П. Шляхи формування професійних компетенцій у студентів технікуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/petrenko-np-shlyahi-reformuvannya-profesiynih-kompetentsiy-u-studentiv-tehnikumu>.
2. Сучасний інструментарій та галузеві особливості управління підприємствами України: монографія / за наук. ред. Н.І. Чухрай. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 300 с. / Чухрай Н.І., Кулиняк І.Я. Сімейне підприємництво в Україні: стан, бар'єри та напрями їх подолання. – С. 104-120.
3. Юрій Е.О. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні / Е.О. Юрій, Н.Р. Дарабан // Молодий вчений. – 2016. – № 12.1 (40). – С. 1023-1027.

Кунцевич З.С.

*Витебский государственный медицинский университет
(г. Витебск, Беларусь)*

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ С НЕУСПЕВАЮЩИМИ СТУДЕНТАМИ В МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В период оптимизации структуры и содержания высшего образования образовательный процесс должен быть основан на развитии у студентов интереса к избранной профессии, а также на соблюдении условий, необходимых для формирования положительных мотивов и установок, позволяющих студентам преодолевать внутренние и внешние противодействия успешной учебной деятельности. Актуальной задачей учреждений высшего образования на сегодняшний день является предупреждение и преодоление

неуспеваемости студентов, получение положительных результатов обучения, организация самостоятельной учебной деятельности студентов.

Академическая неуспеваемость студентов является актуальной проблемой для всех преподавателей. Важной задачей преподавателя является выяснение причин, которые способствуют появлению академической неуспеваемости студентов, начиная с первого семестра их обучения в учреждении высшего образования.

Анализ причин неуспеваемости студентов-первокурсников медицинского университета изучался нами на основании опроса студентов, и было выявлено, что основными из них являются:

- низкий уровень подготовки студента по общеобразовательным дисциплинам, изучаемым в общеобразовательной школе или на факультете довузовской подготовки;
- отсутствие или недостаточная сформированность навыков самообразовательной деятельности;
- недостаточный интерес к изучаемым предметам;
- наличие определенных заболеваний, вследствие чего появляются пропуски занятий и возникают пробелы в знаниях;
- индивидуальные особенности психики студента;
- определенные бытовые трудности;
- отсутствие любви и заботы родителей;
- прогулы учебных занятий;
- невыполнение заданий для внеаудиторной самостоятельной работы по учебным дисциплинам;
- плохо составленное расписание занятий (заканчиваются поздно, а на следующий день начинаются рано).
- личная недисциплинированность студентов, их нежелание учиться.

Многие студенты отмечают не только отдельные, но и целый ряд причин, которые приводят его к неуспеваемости. Выявленные причины неуспеваемости позволяют определить основные направления деятельности преподавателя по ее профилактике и ликвидации в образовательном процессе медицинского университета, такие как:

- учебно-методическое;
- индивидуально-личностное;
- организационное.

В рамках учебно-методического направления ликвидации и профилактики неуспеваемости студентов нами в образовательном процессе медицинского университета применяются активные методы и формы обучения, современные педагогические технологии, проблемное обучение. По всем учебным дисциплинам для студентов разработаны электронные учебные комплексы, которые представлены в системе дистанционного обучения университета и доступны всем студентам. Важную роль в предупреждении неуспеваемости студентов играет организация систематического контроля знаний. Этой целью на кафедрах разработаны дидактические материалы для контроля знаний студентов по всем разделам учебной программы (учетом дифференцированного подхода к студентам), а также для рубежного и текущего контроля знаний.

В рамках индивидуально-личностного направления с неуспевающими студентами проводятся индивидуальные беседы по рациональной организации внеучебного времени, психологической службой университета оказывается помощь в формировании определенных личностных качеств (памяти, внимания, мышления) путем проведения индивидуальных и групповых тренингов, кураторами академических групп оказывается помощь в решении бытовых проблем студентов, организуется сотрудничество студентов в академической группе на занятиях и при подготовке заданий для самостоятельной работы.

В рамках организационного направления оптимизируется расписание занятий студентов, на кафедрах организуются еженедельные отработки пропущенных занятий и

неудовлетворительных оценок по итоговым и контрольным работам. В предсессионный период на кафедрах организуются ежедневные отработки неудовлетворительных оценок.

Таким образом работа преподавателей с неуспевающими студентами направлена на активизацию самостоятельного мышления, выстраивания позитивных отношений в академической группе, развитие ответственности и уверенности студента в собственных силах.

**Kuntsevitch Z.S.,
Kononova T.O.**

*Vitebsk State Medical University
(Vitebsk, Belarus)*

ORGANIZATION OF TRAINING OF ENGLISH-SPEAKING STUDENTS TO PRACTICAL CLASSES ON DISCIPLINES "GENERAL CHEMISTRY" OUTSIDE THE CLASSROOM IN MEDICAL UNIVERSITY

The purpose and problems of the discipline "General chemistry" are the following: formation and development at the students of systemic knowledge about a role of relative connection between the physical and chemical shapes of a motion of a substance in biological processes in norm and pathological states; development of skills and skills of application of theoretical positions and experimental methods of chemistry at study of professional disciplines and in medical practice.

We have prepared a «Study guide on self-preparation for lesson and performance of laboratory operations on general chemistry for the students of dentistry department» for organization of preparation of English-speaking students to practical classes.

The study guide for students of dentistry faculty are made in view of the educational program on general chemistry for the students of treatment-prophylactic department of Vitebsk State Medical University and are intended for rendering assistance to the students in self-preparation for lesson and performance of laboratory operations.

In study guide are included: the methodical paper to each lesson, are given general purposes and problems of a sectional course of chemistry, ground rules of operation and laboratory safety guidelines in chemical laboratory, literature, methodical paper for laboratory work, reference on self-preparation of the students in lesson. In the extremity the list of knowledge, skills and skills is resulted which should the students get during study of a course of general chemistry, and also reference on self-preparation for examination.

On each lesson are resulted: the methodical indicatings and references, which acquaint the students with a theme and purpose of lesson, brief substantiation of the medicinal and biological importance of a theme for the student, program questions and question for self-preparation with the indicating of the literature. The methodical paper on performance of laboratory work are given.

Students have a provisional plan of veneering laboratory operation (rw) that includes:

1. The number and name of research work (RW). Date of performance.
2. The purpose of research work.
3. A course of operation (brief transfer of consecutive operations 1, 2, 3..., operation, necessary for performance,).
4. Results of experiment: quantitative sectional are reduced in the table; the quality observations are numbered 1, 2 .., or also are reduced in the table. Is resulted chemical reactions (molecular and ionic equations of reactions).
5. Calculations: 1) complete calculation of result; 2) calculation of an error.
6. A deduction: the achievement of the purpose of experiment, performance of the put problem RW is reflected.

We give an example of the contents of the main sections of methodical paper for topic «*Heterogeneous equilibriums and processes*».

Medicinal and biological value of topic: the formation of a bone tissue, which inorganic basis is calcium hydroxidephosphate - a typical example of heterogeneous process in an organism. The study of legitimacies of a heterogeneous equilibrium is important for medicine, as at collateral presence of ions at biological fluids the formation of slightly soluble compounds is possible (at infringement of their concentration or some functions of an organism).

For example the formation of gall - stones, deposition of a cholesterolin and calcium in walls of vessels (atherosclerosis and calcification) and salts in joints.

On the basis of solubility product constant K_{sp} it is possible to prognosticate, at what ion concentrations in a solution the slightly soluble salt begins precipitate at absence or presence of other electrolytes. Knowing, for example, ion concentration of calcium – ions and oxalate - ions in a blood and, using tabulated values of solubility product constant of calcium oxalate, it is possible to solve whether there are requirements for formation of slightly soluble deposit of calcium oxalate (at a gout). It is similarly possible to test an efficiency of various medicinal preparations at treatment of diseases, bound with formation slightly soluble salts in various biological fluids and tissues of an organism. Fixed also, that there is a close interrelation between a solubility of compounds in water and toxic activity of series elements ions. For example, the excess of aluminium ions in an organism results in a rachitis, owing to formation of slightly soluble aluminium phosphate.

The reactions of precipitation underlie a method of precipitation, which is used in a quantitative analysis of medicinal preparations. The method of precipitation is applied also in the clinical analysis of chlorides in urine, gastric juice, blood, in sanitary - hygienic practice - at the analysis of drinking water.

To lesson it is necessary to study the following program questions: a solubility product constant K_{sp} of slightly soluble electrolyte. Requirements of formation and dissolution of deposits. Isolated and combined heterogeneous equilibriums in solutions of electrolytes. Reactions underlying formations of nonorganic substance of an bone tissue (calcium hydroxidphosphate). The phenomenon of isomorphism: replacement of hydroxide - ions in calcium hydroxidphosphate on ions of fluorine, ions of calcium on ions strontium. Heterogeneous processes proceeding in an organism at a pathology (formation of concrements: urates, oxalates, carbonates).

Methodical paper for laboratory work : «Study of heterogeneous equilibriums and processes»:

Experience 1. Select in a test tube 5 drops of a solution $Pb(NO_3)_2$ with concentration 0.5 mol/l and 15 drops of a solution $NaCl$ ($c = 1$ mol/l). The dropped out heavy deposit of lead chloride promptly settles at the test tubes bottom. Test completeness of precipitation of a deposit: add 1-2 drops a solution HCl with concentration 2 mol/l to a fluid above deposit. In case of complete precipitation of lead as $PbCl_2$ the solution above a deposit is not turbid. Precipitation of $PbCl_2$ should be complete. Remove a solution from a deposit. A light solution divide into 2 parts. To one add 1-2 drops of a solution Na_2SO_4 ($c = 1$ mol/l). Whether the formation of a deposit of lead sulfate is observed? Having compared $K_{sp}(PbCl_2)$ with $K_{sp}(PbSO_4)$, explain the apparent phenomenon. To other part of a saturated solution $PbCl_2$ add a solution KI ($c = 1$ mol/l). What is observed? Explain observations, using solubility product constant of $PbCl_2$ and PbI_2 . Write the chemical equation.

Experience 2. Measure in a test tube 10 drops of a solution $CaCl_2$ ($c = 0.5$ mol/l), add to it 10 drops of a solution $Na_2C_2O_4$ of the same concentration. The deposit of calcium oxalate is formed. Divide contents of a test tube together with a deposit into two parts. To one add 5 drops of a solution HCl ($c = 1$ mol/l), and to another - 5 drops of a solution of an acetic acid of the same concentration. Whether in both test tubes the deposit of calcium oxalate was dissolved? Explain result of experience, using solubility product constant of calcium oxalate, and also K_a of acetic and oxalic acids. Write the chemical equation.

Problems for discussion:

1. Define «molar solubility» and the «solubility product constant» for a sparingly soluble salt.

2. Assuming that the molar solubility of a sparingly soluble salt is x , show how can be calculated from the K_{sp} for each of the following types of salt: (a) AB; (b) AB₂; (c) A₂B; (d) AB₃; (e) A₂B₃.
3. Given the following sulfides and their respective K_{sp} values: CuS, $6.3 \cdot 10^{-36}$; PbS, $8.2 \cdot 10^{-28}$; MnS, $1.4 \cdot 10^{-15}$; HgS, $1 \cdot 10^{-50}$; and ZnS, $1.1 \cdot 10^{-21}$.
4. Which of these sulfides is most soluble in water?
5. Which has the smallest $[S^{2-}]$ in its saturated solution?
6. Calculate the molar solubility of silver bromide. What are $[Ag^+]$ and $[Br^-]$ in a saturated solution of silver bromide.
7. Calculate the solubility of barium chromate in moles per liter and in grams per liter of water.
8. How many grams of lead (II) sulfate can be dissolved in 3.0 l of water to make a saturated solution of lead (II) sulfate?
9. The solubility of silver chloride is $1.25 \cdot 10^{-5}$ mol per liter. Calculate K_{sp} for silver chloride.
10. The solubility of manganese (II) hydroxide is $3.2 \cdot 10^{-3}$ g per liter of water. Calculate: (a) the pH of a saturated solution of manganese (II) hydroxide; (b) K_{sp} for of manganese (II) hydroxide.
11. Write a net ionic equation for the reaction that occurs when solution of each of the following pairs of substances are mixed:
  - sodium chloride and silver nitrate;
  - barium nitrate and sodium sulfate;
  - lead (II) nitrate and hydrochloric acid;
  - potassium chromate and lead (II) nitrate;
  - magnesium chloride and sodium hydroxide;
  - calcium chloride and sodium phosphate;
  - iron (II) nitrate and sodium sulfide;
  - silver nitrate and sodium chromate.
12. Will a precipitate of mercury (I) chloride form when a 0.20 M solution of mercury (I) nitrate, Hg₂(NO₃)₂, is made 0.010 M in sodium chloride? If a precipitate forms, what are the molar concentrations of Hg₂²⁺ and Cl⁻ ions remaining in the solution?
13. The solubility of calcium fluoride is $1.6 \cdot 10^{-2}$ g L⁻¹. Calculate the solubility product constant for calcium fluoride. Ignore the hydrolysis of fluoride ions.
14. The solubility product constant for lead sulfate is $1.6 \cdot 10^{-8}$. Calculate the molar solubility of lead sulfate in water. How many grams of lead sulfate dissolves in 1.0 L of water?
15. Calculate the molar solubility of silver chloride in 0.20 M solution of sodium chloride. What is the Ag⁺ ion concentration in a saturated solution of AgCl that is also 0.20 M in NaCl?

We consider, that the submitted study guide will appear to rather useful students and will facilitate by him preparation for lesson, and the performance of the references will serve as a pledge of successful study.

Купрієнко Я. В. студентка 2 курсу групи МФРп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - **Філіпович В.М.**, к. психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

Основопологаючий обсяг інформації про навколишній світ людина отримує через зір. Саме він є тією аналізаторною складовою, яка дозволяє отримати найбільше вражень про навколишні предмети і явища. Такі ознаки предметів, як світло, колір, форма, відстань, протяжність, розмір людина отримує лише через зір. Розвиток орієнтування в просторі також великою мірою залежить від зорового сприймання. Зорові відчуття надають людині найбільш диференційовані відомості про її оточення.

Зір відіграє провідну роль в орієнтуванні, пізнавальній та трудовій діяльності людини. За його допомогою сприймаються предмети: розрізняються форми, величини, розміри, відстані, кольори та світлотіні. Через візуальний канал людина здобуває уявлення про себе і світ. Зір має велике значення для розвитку рухів людини. Візуальне сприймання людьми одне одного дуже важливе для встановлення міжособистісних стосунків і визначається функціонуванням зорового аналізатора. При порушенні його діяльності у дитини виникають значні труднощі в пізнанні світу та орієнтуванні в ньому, в здійсненні контактів із людьми, що її оточують, у різних видах діяльності.

В залежності від моменту настання дефекту виділяють дві категорії дітей:

- сліпонароджені – це діти з уродженою тотальною сліпотою або осліплі у віці до трьох років. Вони не мають зорових уявлень, і весь процес психічного розвитку здійснюється в умовах повного випадання зорової системи;

- осліплі – діти, які втратили зір у дошкільному віці та пізніше [2, с. 264].

Найбільш вагомим видом обмеження життєдіяльності дітей з інвалідністю даної категорії – обмеження здібності до орієнтації – здібності визначатися в часі і просторі. Як свідчать дані В. Менделевич, діти з подібними дефектами органів чуттів стають нерішучими, боязкими, залежними від близьких. У них нерідко формуються надцінні ідеї ущербності, що поєднуються з такими якостями особистості як принциповість, справедливість, високий рівень моральних вимог до себе й оточуючих [1, с. 33].

При порушенні зору виникає ряд вторинних відхилень: відхилення у фізичному розвитку, спостерігається обмеження рухової активності дитини; при значній або повній втраті зору порушуються координація, витривалість, швидкість і ритм рухів та ослаблюються пізнавальні процеси. Так на думку, Л. Кузнецової, сліпота та глибокі порушення зору викликають відхилення у всіх видах пізнавальної діяльності. Знижується кількість одержуваної дитиною інформації й змінюється її якість. Відбуваються якісні зміни системи взаємин аналізаторів, виникають специфічні особливості в процесі формування образів, понять, мови, у співвідношенні образного й понятійного мислення, орієнтуванню в просторі. Значні зміни відбуваються й у фізичному розвитку: порушується точність рухів, знижується їхня інтенсивність. Таким чином, в дитини формується своя, дуже своєрідна психологічна система, якісно й структурно не схожа з системою дитини, яка має нормальний розвиток [2, с. 264].

При відсутності зору виникають значні особливості розвитку, хоча загальні закономірності розвитку, характерні для нормальних дітей, зберігаються.

Так, у розвитку сліпого дошкільника, можна відзначити три характерні особливості.

Перша полягає в деякому загальному відставанні розвитку сліпої дитини в порівнянні з розвитком зрячої, що зумовлене меншою активністю при пізнанні навколишнього світу. Це проявляється як у сфері фізичного, так і розумового розвитку. Крім того, зазначається, що в цьому віці багато сліпих дітей мають психіатричні проблеми. Велика кількість педагогів

минулого відзначали безініціативність, пасивність сліпої дитини. Чим пізніше відбулася втрата зору, тим сильнішою була пов'язана з нею психологічна травма. Втрата або порушення зору нерідко породжують байдужість не лише до громадського, а й до особистого життя.

Друга особливість розвитку сліпої дитини полягає в тому, що періоди розвитку сліпих дітей не збігаються з періодами розвитку зрячих. До того часу, поки сліпа дитина не виробить способів компенсації сліпоти, подання, одержувані ним із зовнішнього світу, будуть неповні, уривчасті і дитина буде розвиватися повільніше.

Третьою особливістю розвитку сліпої дитини є диспропорційність. Вона полягає в тому, що функції і сторони особистості, які менш страждають від відсутності зору (мова, мислення та ін.), починають розвиватися швидше, хоч і своєрідно, інші більш повільно (рух, оволодіння простором). Слід зазначити, що нерівномірність розвитку сліпої дитини виражається більш різко в дошкільному віці, ніж у шкільному [3, с. 80].

Своєрідність положення сліпої дитини у середовищі інших поглиблюється помилками у її вихованні, переважно обумовленими явищами гіперопіки. В той же час спостерігаються і протилежні випадки, коли оточення або не рахується з проблемами дитини з вадами зору, або, навпаки, завищує вимоги до неї. Це може викликати небажані відхилення в особистісному становленні дитини – низьку самостійність, негативізм, розбещеність, або навпаки, надмірну самовпевненість чи захисні психічні реакції [1, с.32].

Складнощі слабозорих дітей у пізнавальній діяльності пов'язані з недостатнім оволодінням моторикою власного тіла, орієнтуванням у малому та великому просторі. Головним складником для організації навчального процесу дітей має стати наявність відповідних конкретних уявлень про оточення, предметний світ та достатній досвід предметних дій. З цієї причини процес інтегрованого навчання слабозорої дитини повинен мати цілеспрямований корекційний індивідуалізований характер і відповідати адаптації наочного матеріалу і процедурі проведення цієї роботи [5, с. 266].

Слід зазначити, що до сьогодні головними освітніми закладами для дітей шкільного віку з вадами зору були спеціальні загальноосвітні школи-інтернати, навчально-реабілітаційні центри та спеціальні класи при названих закладах. Найбільше значення у роботі зі школярами надавалось прикладній творчості та художню самодіяльність як важливу складову навчально-виховної роботи. Незначне місце приділялось проблемам професійної орієнтації та самовизначенню цієї категорії дітей. Відповідно, як показали останні дослідження провідних вчених, соціалізація незрячих дітей відбувалася зі значними труднощами (виховання дитини поза сім'єю, інфантильність та емоційна замкнутість учнів, незнання соціальних норм і правил, відсутність навичок самостійної життєдіяльності).

Як інтегроване навчання, так і навчання в спеціальній школі має свої переваги і недоліки. Плюси інтегрованого навчання: воно позитивно впливає на загальний розвиток дітей, їх адаптацію до суспільства, діти не відірвані від реального життя, вчать недалеко від будинку і проживають у сім'ї. Спільне навчання, таким чином, є природнішим. З іншого боку, середовище в масовій школі не дуже пристосоване до потреб дітей з порушеннями зору. Такі діти можуть страждати від самотності в звичайній школі, бо їх проблеми недостатньо зрозумілі педагогам і іншим дітям.

Переваги спеціальної школи: кращі умови для спостереження, лікування і профілактики порушень зору, а також для навчання. Спеціальне устаткування, методики навчання і середовище в спецшколі пристосовані до потреб дітей з порушеннями зору. Великим мінусом навчання в спецшколах є слабкі зв'язки з сім'єю. Оскільки таких шкіл небагато і вони часто знаходяться далеко від місця мешкання сім'ї, діти і живуть в цих школах-інтернатах, а з рідними бачаться на вихідних або ще рідше.

Прагнення незрячих до розширення своєї участі в житті школи та їх успішна інтеграція через подолання наслідків порушень знаходяться в прямій залежності від активної життєвої позиції самої дитини з вадами зору та від об'єктивних умов, що створені для їх самовизначення і самореалізації. Важливою умовою ефективності освітнього інтегрування є

педагогічна робота, спрямована на формування у здорових учнів адекватних уявлень про однолітків з порушеннями психофізичного розвитку, яка скерована на нівелювання наслідків пізнавальної, соціальної і емоційної депривації [4, с. 151].

Велику роль у створенні сприятливих соціальних умов для нормальної життєдіяльності дітей з вадами зору відіграє рівень усвідомлення цієї наболілої проблеми у суспільстві. Внаслідок відсутності сприятливого середовища для задоволення потреб дітей з вадами розвитку, обмеження їх соціокультурної мобільності особливо актуальним постає питання їхньої соціалізації та адаптації до навколишнього світу. Українському суспільству необхідно приділяти велику увагу пошуку, розробці і впровадженню моделей соціальної підтримки цих дітей, адаптувати існуючі в ньому стандарти, які б найбільше відповідали їхнім потребам [1, с. 34].

Список використаної літератури

1. Білик Ю. В. Особливості життєдіяльності дітей з вадами зору / Ю. В. Білик, О. М. Василенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. - 2015. - Вип. 35. - с. 32-34.
2. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навч. посіб. / В.Й.Бочелюк, А.В.Турубарова. – К.: «Центр учбової літератури», 2011. – с. 264.
3. Войтко В.В. Психолого-педагогічний супровід дітей з вадами зору: [методичний посібник] / В.В. Войтко. – Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2017. – с. 80 .
4. Мудрий Я. С. Інтеграція дітей з вадами зору у соціальне середовище загальноосвітньої школи / Я. С. Мудрий // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. - 2016. - Вип. 26. – с. 151-160.
5. Садова І. Особливості навчання дітей з порушеннями зору в умовах початкової школи / І. Садова // Актуальні питання гуманітарних наук. - 2014. - Вип. 10. - с. 265-269.

Куций О.А., к. психол. н., доцент

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)*

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Останнім часом усе більше уваги в секторі управління розвитком людських професійних ресурсів звертають на можливість створення системи, за якої персонал бачить перспективи власної реалізації, побудови кар'єри в межах обраної професії й це є мотивом самостійного професійного вдосконалення. Не все добре вдається, але справа рухається. Зокрема, різноманітні організації (переважно комерційні) запроваджують технології з управління розвитком та кар'єрою персоналу, що часто суттєво підвищує конкурентоздатність як окремого працівника, так й організації в цілому. Такі організації використовують технології, що ґрунтуються на особливостях функціонування соціальних груп, професійних колективів, психології розвитку особистості, її мотивації та ін. Окрім цього, комерційні організації намагаються здійснювати ефективно навчання та сприяють тому, щоб їх персонал був постійно вмотивований до власного професійного розвитку. На це витрачають значну кількість матеріальних та інтелектуальних ресурсів. Так, набуває застосування така форма розвитку персоналу великих організацій як «Корпоративний університет». Також, інші комерційні структури намагаються йти в ногу з часом й пропонують платні освітні послуги щодо формування необхідних професійних якостей та вмінь у персоналу. Особливого зрушення набуває напрямок HRM, де відбуваються інтенсивні спроби забезпечити гарантовану якість персоналу. Однак, не все йде так як хотілося, оскільки абсолютна більшість професійних задач полягає в тому, що необхідно діяти спільно, кооперуватися. Й часто начальники різних рівнів неспроможні налагодити ситуативну чи постійну взаємодію між підлеглими або й з підлеглими. Але у цій сфері необхідність налагоджувати взаємодію стимулюється хоча б матеріально. Інші справи

в державних організаціях, де система управління розвитком персоналу, його мотивацією фактично не зазнала змін. Це стосується, фактично всіх сфер та рівнів державного управління. У ньому особливо важливими є готовність персоналу до скоординованих, швидких, доцільних й ефективних дій. А проблеми починаються вже на етапі навчання. Система навчання вже протягом десятків років не зазнавала суттєвих змін, незважаючи на те, що сучасне професійне середовище вирізняється динамічністю як щодо вимог, так і щодо умов. Так, хоча й парадоксально, але найкращі за оцінками випускники навчальних закладів, на яких покладаються надії й вони вважаються найбільш перспективними є сформованими індивідуалістами, що нездатні на повноцінний контакт з оточенням. Вони звикли відповідати лише за себе й тому дуже часто випускники з меншими оцінками показують кращі результати по виконанню професійних задач з причини здатності до нестандартного підходу та формування або налагодження професійної взаємодії.

Управління таким проектом, як навчання майбутніх спеціалістів та підвищення (підтримання) їх готовності до професійної діяльності потребує суттєвого вдосконалення, оскільки професійний світ вимагає набагато більшого, ніж спроможна дати наявна система професійної підготовки. Це спричинено тим, що навчання орієнтоване на індивідуальні показники, які формують достатньо кваліфікованих спеціалістів, але індивідуалістів. Вони звикли відповідати лише за свої обов'язки та їх виконання. А діяльність вимагає спільних, узгоджених та безпомилкових дій. Тому виникла нагальна потреба дещо відкоригувати наявну систему підготовки майбутніх спеціалістів з орієнтацією на формування у них здатності ефективно спільно діяти, що й є професійною взаємодією.

Сьогодні, як видно з аналізу наукової літератури [1; 4] взаємодію як професійне явище досліджувалося щодо педагогічного процесу, діяльності в особливих умовах. Однак, у зазначених дослідженнях лише розкрито загальну сутність, структуру та найбільш головні особливості відповідного типу взаємодії. Найбільшого прогресу щодо вдосконалення системи професійної діяльності в групі досягли комерційні організації, які займаються розробленням програмного забезпечення. Це спричинено тим, що менеджери таких компаній усвідомили доцільність застосування більш досконалих систем спільної праці спеціалістів ІТ. Економиться час, суттєво знижується ймовірність помилок, згуртовується колектив, спілкування більш ефективно і багато іншого. Цими системами є Waterfall (її вважають найбільш традиційною), Prince2 (Projects in Controlled Environments), Scrum, RAD (Rapid Application Development), Crystal Clear, Extreme Programming, Adaptive Software Development, Feature Driven Development, DSDM (Dynamic Systems Development Method), Agile та ін. Вказані системи мають свої переваги та недоліки [5; 6]. Однак, їх можна реалізувати на праці в абсолютній більшості сфер професійної діяльності. К.Б. Хесс [6] на прикладах обґрунтувала те, що завжди можна якщо не повністю, то хоча б частково застосувати елементів вказаних систем управління проектами в різних сферах Є можливість їх часткового поєднання відповідно вимог ситуації (Міністерство оборони та Військово - повітряні сили США успішно поєднують Waterfall з іншими моделями управління проектами й мають досить великий показник щодо їх вдалої реалізації). Це підтверджує М. Сахота, який зазначає, що немає правильних моделей, але всі вони корисні [5]. Окрім цього, він описує особливості застосування Agile з урахуванням організаційної культури за моделлю В. Шнейдера, що засвідчує їх зв'язок та можливість впровадження. У цьому аспекті корисною та перспективною може виявитись ідея про впровадження нової моделі кар'єри, а саме групової. Якою б дивною на перший погляд ця система не здавалась, але вона може виявитись доцільною. Її сутність така: кар'єрне просування відбувається через зростання показників діяльності не окремих осіб, а за професійною групою. Можна зазначити такі переваги вказаної ідеї: підвищується роль приналежності до певної професійної групи; суттєво знижується конкуренція, а отже, і конфліктність у групі, оскільки всі її учасники отримують по завершенню проекту однаковий результат;

зростатиме спрямованість на отримання максимального результату; учасники групи, що неспроможні працювати в команді і на команду, вийдуть з неї; члени колективу навчаються діяти спільно, що матиме тенденцію до вдосконалення.

Далі коротко охарактеризуємо Agile, яку досить успішно впроваджують у різних сферах, оскільки вона гнучка та дає змогу постійно отримувати зворотній зв'язок щодо діяльності підрозділів [2; 5; 6]. Ця система, за поверхневого порівняльного аналізу, видається найбільш вдалою для застосування. Основні її ідеї такі:

1. Люди і взаємодія є важливішими за процеси та інструменти (як ніколи підходить для спільної, координованої діяльності в особливих умовах).

2. Продукт, що працює, важливіший за вичерпну документацію (продуктом у цьому разі виступає спеціаліст, що готовий та вміє спільно діяти).

3. Співпраця з замовником важливіша за узгодження умов контракту (під замовником можна мати на увазі підрозділи, що розуміються на тому, які спеціалісти їм потрібні).

4. Готовність до змін є важливішою за проходження попередньо затвердженого плану.

Переваги застосування Agile такі:

- часті релізи - вимоги не стають застарілими, а вдосконалюються;
- фіксована довжина ітерацій, що дає прогноз швидкості роботи команди з урахуванням ризиків;
- команда сама оцінює завдання - оцінки реалістичні, мотивація на зобов'язання;
- команда самоврядна - 10-15 мозків врахують більше, ніж одна дуже розумна голова;
- у кінці кожної ітерації процес роботи оцінюють і вносять поліпшення;
- команда кроссфункційна - кордони відділів компанії не є перешкодою для співробітництва, різноманітні навички поєднуються і відбувається синергія.

Спектр застосування Agile досить широкий: від невеликих студентських стартапів, до великих промислових проєктів розміром у тисячі людино-годин, як у локальній команді, так і в проєкті з географічно розподіленими командами.

Зазначене засвідчує можливість впровадження інновацій в систему підготовки майбутніх спеціалістів, які спроможні значно покращити готовність персоналу до спільного та високоефективного виконання завдань. Окрім цього, можливі додаткові ефекти, що позитивно впливають на готовність персоналу, задоволеність діяльністю та закладатимуть основи вдосконалення системи виконання завдань для їх безпосередніх виконавців. Реалізація вказаних ідей складна та має багато різних питань щодо оптимального застосування, але вона є можливою та прогресивною.

Здійснена спроба запровадити елементи «Agile coach» в освітній процес [3] засвідчують те, що студенти, які навчаються за спеціальністю «Практична психологія», досить швидко знаходять оптимальні рішення, спільно діють, вдало розподіляють обов'язки та навчаються взаємодіяти за таких умов:

1. Це мають бути студенти, що орієнтовані на професійне вдосконалення та бажають розвиватись як особистість у межах певної професії.

2. Суб'єкти повинні мати достатню мотивацію щодо отримання кінцевого результату, що базується на внутрішніх мотивах. Наявність лише стимулів не забезпечує досягнення необхідного успіху.

3. Професійна спрямованість на відповідний тип праці забезпечується окремими індивідуально-типологічними якостями, що визначають професійну придатність. Для професії психолога такою якістю є високий рівень інтуїції.

4. Орієнтація особистості на командний дух і налагодження контакту з керівником на рівні вищому за середній сприяють наявності схильності до налагодження професійної взаємодії.

5. Зазначене засвідчує можливість і доцільність впровадження інновацій у систему освіти за професіями, де важливою є здатність налагоджувати професійну взаємодію.

Окрім цього, можливі додаткові ефекти, що позитивно впливають на готовність спеціаліста, його задоволеність діяльністю та закладають основи вдосконалення системи виконання завдань безпосередніми виконавцями. Реалізація вказаних ідей складна та має багато різних питань щодо оптимального застосування. Але це є можливим та прогресивним.

Список використаних джерел

1. Велитченко Л. К. Психологічні основи педагогічної взаємодії : автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Леонід Кирилович Велитченко ; [наук. конс. О. В. Скрипченко] ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. — Київ : [б. в.], 2006. — 41 с.
2. Вольфсон Б. Гибкое управление проектами и продуктами / Борис Вольфсон / М. : Ozon.ru, 2016. - 144 с.
3. Колосович О. С., Куций О. А. Результаты эксперимента з формування у студентів навиків професійної взаємодії шляхом впровадження у навчання елементів системи «Agile coach». Соціально-правові студії: науково-аналітичний журнал / гол. ред. О. Балинська. Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 1. С. 66 – 71.
4. Колосович О. С. Психологічні особливості службової взаємодії офіцера з неформальними лідерами військового підрозділу / Колосович Олександр Степанович / Дисертація на здобуття наук.ступ.канд.психол.наук. Харків : НУЦЗУ. – 2015. – 231 с.
5. Hass K. B. Managing complex projects : a new model / Kathleen B. Hass / Management Concepts Inc., 2009. - 298 p.
6. Sahota M. An Agile Adoption and Transformation Survival Guide. Published by InfoQ, 2012. - 80 p.

Лавриненко Л.М., к.е.н., ст.н.с.

*Державна установа Інститут економіки та прогнозування НАН України
(м.Київ, Україна)*

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Складний і суперечливий характер процесів, що відбуваються в українському суспільстві, формування ціннісних орієнтацій молоді, зростання ролі престижу освіти, яка дає можливість людині бути достатньо конкурентоздатною в умовах ринкової економіки, викликає необхідність зміни змісту та методів підготовки фахівців, більшою мірою орієнтуючи їх на зростання професіоналізму.

Безперечно, освіта є базою для розвитку кожної особистості, запорукою успішного майбутнього України, її конкурентоздатності на світовій арені. Також, вона має відповідати інтересам і запитам суспільства, саме тому одним із основних завдань освіти стає професійна підготовка фахівців, яка спрямована на потреби сьогодення. Процес професійного навчання має вирішувати завдання забезпечення людини «конкурентоспроможною професією», компетентною, який вільно орієнтується у суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Сьогодні головним показником рівня кваліфікації будь-якого сучасного фахівця є його професійна компетентність.

Професійна компетентність – одна з системоутворюючих якостей сучасного фахівця. В умовах модернізації освітнього процесу інтерес до цієї проблеми помітно підвищився. Сьогодні завданням професійної освіти стає не тільки формування знань, умінь й навиків у студента, але і розвиток у нього здатності адаптуватися до змін техніки, технології та організації праці. Вирішення цієї проблеми пов'язане з модернізацією змісту освіти, оптимізацією освітніх технологій.

Відірваність теоретичного і практичного матеріалу не забезпечує формування у студента мотивації професійної діяльності. Цей процес повинен бути безперервним за своїм характером й багатоваріантним за формами та способами реалізації, що вимагає від вищого навчального закладу проектування педагогічних технологій, які направлені на розвиток активності особи, сприяючи формуванню позитивної професійної мотивації, таких, які підвищують соціальну адаптацію фахівців в умовах ринку праці. Характеристикою сучасного ринку праці можна вважати конкурентоспроможність молодого спеціаліста, яка передбачає готовність до постійного професійного зростання, якісного і творчого виконання діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей студента [1].

Конкурентоспроможні фахівці мають володіти професійними вміннями і навичками, високим рівнем професійної компетентності та здатності застосовувати теоретичні надбання на практиці. Компетентність спеціаліста є такою характеристикою його кваліфікації, коли наявні знання, які є необхідними для здійснення професійної діяльності. Отже, на наш погляд, поняття «професійна компетентність» включає в себе знання, уміння й навички, єдність теоретичної та практичної готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Формування професійної компетентності триває протягом усього професійного становлення особистості й починається набагато раніше від безпосередньої професійної діяльності фахівців.

На кожному етапі становлення особи професіонала присутня мотивація – компонент, що є внутрішньою спонукою людини до діяльності, стимулом та основою його професійної спрямованості. Тому формування і діагностика мотивації є актуальною проблемою формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Кваліфікована та мобільна робоча сила є основою конкурентної економіки, оскільки дає змогу промисловим підприємствам швидко пристосуватись до вимог нових технологій та ринкових тенденцій, і отже, ставати або залишатись конкурентоздатними. Дослідження цього питання важливе ще і тому, що мотивація є одним із базових компонентів, що входять у структуру професійної компетентності, що набуває особливого значення в рамках впровадження компетентного підходу у вищій професійній освіті. Компетентність випускника вищого навчального закладу визначається багатьма чинниками, оскільки компетентності є «такими індикаторами», які дозволяють визначити готовність студента-випускника до життя, його подальшого особистого розвитку та активної участі у житті суспільства [2].

Професійний мотив визначений як системна освіта, змістом якої є потреба у здобутті професії як соціальної необхідності, що залучає особово-значуще бажання стати професіоналом, позитивне відношення до професії, готовність виконувати професійні функції та здійснювати соціальну регуляцію діяльності. Початковим мотиваційним засобом, який призводить до становлення професійного мотиву є мотив досягнення. Це пояснюється тим, що підготовка кваліфікованих фахівців із високим інтелектуальним потенціалом може успішно вирішуватися лише на основі усвідомлення навчання, розвитку у студента інформаційної потреби та пізнавальної активності.

Одним із резервів підвищення ефективності освітнього процесу є посилення мотивації отримання знань та оволодіння спеціальністю. До цієї системи відносяться потреби, мотиви, інтереси, схильність, цілі, установки, прагнення та бажання. Потреба припускає потребу у знаннях та існує як відчуття недоліку, що з'являється й посилюється у чомусь. Звідси завдання професорсько-викладацького складу – спонукати прагнення до розширення світогляду знань студента.

Мотиви пізнавальної діяльності можуть бути зовнішніми, які знаходяться поза учбовою діяльністю – відчуття відповідальності і т.п., та внутрішніми, залежними від чинників, що містяться у самій учбовій діяльності. Але внутрішні і зовнішні чинники можуть знаходитися у суперечності – бажанні отримати спеціальність, з одного боку, і складність у подоланні труднощів навчання у вузі – з іншого. Така ситуація приводить студента до внутрішнього психологічного конфлікту, і як наслідок цього конфлікту розчарування у своєму виборі, втрата віри у свої сили та можливості. Від своєчасного розв'язання цих сумнівів залежить успішність навчання. Якщо запанують мотиви позитивного змісту, то всі сили будуть направлені на подолання труднощів, якщо ні, то студент стане пасивним. Тому завдання професорсько-викладацького складу полягає у формуванні позитивної професійної мотивації.

При розгляді проблеми формування професійної мотивації, ми виділяли стратегічну характеристику мотиву, як регулятора поведінки особи, що дає можливість моделювати стратегію професійного розвитку, в основі якої виступає механізм відповідальності особи за свої дії, вчинки, поведінку. Мотив виступає у цьому випадку як етична характеристика особистості студента. Функція спонукання активності особи в учбово-професійній діяльності

не єдина у формуванні позитивної мотивації. Формування мотивів професійної діяльності активізується за рахунок усіх компонентів процесу підготовки фахівця, що реалізовує цілісне уявлення про майбутню професію. Саме такий підхід до формування мотивів професійної діяльності дозволяє понизити термін адаптації випускників вузу до реальних умов на виробництві.

Якщо навчальний цикл спроектований як поетапне формування професійних мотивів, то така організація навчально-професійного процесу у вузі дозволяє зробити інтенсивнішим процес формування позитивної мотивації професійної діяльності. Етапи формування позитивних мотивів професійної діяльності можуть бути визначені як система професійних знань, яка поступово розширюється, зацікавленістю особи, що формують образ професії та структуру вмінь, навиків, які характеризують фахівця. Застосування цієї теорії у вузівській практиці можливо: по-перше, внаслідок того, що у навченому розкривається сукупність взаємопов'язаного орієнтування, що забезпечують виконання необхідної діяльності, завдяки чому навчальний процес інтенсифікується; по-друге, мінімізується або зовсім зникає розділення на засвоєння знань та їх застосування; по-третє, виробляється здатність переносити отримані у вузі професійні знання у конкретну життєдіяльність.

Формуванню позитивної професійної мотивації сприяє і конструювання моделі організації навчального процесу у вузі із урахуванням принципу єдності особового та виробничого у контексті поетапного формування мотивів професійної діяльності.

Поетапне формування мотивів професійної діяльності ґрунтується на трьох блоках: організаційно-професійному, змістовному та особово-професійному. Організаційно-професійний складає форми і методи навчально-професійної діяльності; змістовний блок включає основні навчальні комплекси; особово-професійний визначає психологічні механізми професійно-особового розвитку студента, як майбутнього фахівця. Суть поетапного формування у студента мотивів професійної діяльності полягає у створенні для нього аналога професійної діяльності. А це надає можливість впливати на мотиваційну сторону майбутнього фахівця, доповнити її структуру іншими компонентами, що розкривають внутрішню картину навчально-професійної діяльності: формуванням мотивів професійної діяльності; підкріпленням позитивного відношення до професії та вдосконалення себе як суб'єкта праці у рамках вибраної спеціальності.

Початковими мотиваційними засобами, ведучими до становлення професійного мотиву, є дві змінні – мотив досягнення та ідентифікація. Структура мотивів студента, яка формується у період навчання, стає стержнем особи майбутнього фахівця, переходячи до «фонду розвитку особи», формуючи професійну мотивацію, спрямованість. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців полягає у набутті та розвитку у студентів під час навчання набору ключових, загально-галузевих та предметних компетентностей, які визначають його успішну професійну діяльність. Компетентності включають професійні знання та уміння, що характеризують кваліфікацію, такі якості як ініціативність, співпраця, здатність до роботи в колективі, комунікативні здібності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити.

Таким чином, формування комунікативної компетентності як складової професійної компетентності забезпечує ефективність підготовки молодого фахівця а саме – його конкурентоспроможність. Професійна компетентність – це якість, яка дозволяє людині продуктивно здійснювати свою професійну діяльність та досягати високих результатів. Напрямок професійної діяльності формує різновид складових професійної компетентності та їх особливостей, які повинні відповідати запитам сучасного ринку праці, забезпечуючи конкурентоспроможність фахівця.

Список використаних джерел

1. Біліченко С.П. Стратегічні напрями модернізації освіти в Україні / *Materiály VIII mezinárodní vědecko – praktická konference «Dny vědy-2012»*. – Díl 31. Pedagogika: Praha. 27.03-05.04.2012 Publishing House «Education and Science» s.r.o – 96 stran. – С. 18-23.
2. Лавриненко Л.М. Взаємодія та взаємозв'язок ринку праці та ринку освітніх послуг // *Глобальні та національні проблеми економіки / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського – Випуску № 9. Лютий 2016 р.* – С. 592-596.

Ларін Д. І., аспірант, член РМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІСТОРИКА-ПСИХОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Розвиток наукових досліджень та зміни на ринку праці вимагають від фахівців не лише володіння глибокими знаннями в галузі, але й здатності до формування гнучких навичок (або *soft skills*) – «комплексу неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою».

В царині професій поведінкових наук (до яких відноситься психологія) маємо величезний вибір та поле для формування професійних компетентностей. Водночас, серед сучасних тенденцій у психології важко знайти в наукових джерелах згадок про умови для оволодіння м'якими навичками та компетенціями фахівців-істориків психології [4].

Поступ у психології, та розвиток історії психології формує потребу у фахівцях, які здатні працювати над історичними джерелами, робити узагальнення та аналіз тенденцій в сучасній історії психології. У зв'язку з цим в дисертаційному дослідженні «Роль «відкритої психологічної кризи» у становленні сучасної психологічної науки в Україні» завдяки прогностичному аналізу подано модель розвитку психологічної науки в Україні до 2037 року (рисунок 1) [5].

Інтенсивний розвиток наукових досліджень і прикладних, практичних розробок у психології привів до нагромадження нових емпіричних даних, що вимагало їх більш глибокого теоретичного аналізу, осмислення і систематизації. Розвиток теорій різного рівня, орієнтованих як на пояснення окремих питань, так і на вивчення загальних законів і властивостей психічного, порушив питання про їхнє співвіднесення в єдину теорію.

Визначивши етапи розвитку кризи у психології за допомогою історико-генетичного підходу постає необхідність у дослідженні умов та основних причин, які б висвітлювали сутність та результати періоду «відкритої психологічної кризи» у розвитку історико-психологічної науки [1, с. 56].

Враховуючи загальну тенденцію у змінах історико-психологічної реальності, фахівець має орієнтуватися у контексті історії загалом та історії психології зокрема. До основних компетенцій фахівця з історії психології можна віднести історичну рефлексію, здатність до узагальнень, вміння прогнозувати історичність подій у майбутньому, обізнаність у питаннях методології та історії науки, і звісно вміння застосовувати на практиці методи історичної реконструкції та категоріального аналізу [3, с. 18].

Модель розвитку історико-психологічної науки має логіку із загальної історією наукової психології. В Україні в період «відкритої психологічної кризи» стверджуються ґрунтовні проблеми психології класично-інтроспективного, природничо-наукового та культурно-гуманістичного спрямувань зі спробами поєднати ці галузі між собою, щоб створити цілісну картину психічного світу людини. Ці спрямування та їхній концептуальний синтез в Україні мали своїх корифеїв, що піднімалися до світового рівня у постановці та вирішенні актуальних проблем людського буття: людина як природна істота, її психіка як знаряддя пристосування до середовища природного й соціального, смисл творчості, життєвий і творчий шлях людини, сенс життя, самопізнання та само творення [1].

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Исторический смысл психологического кризиса / Л. С. Выготский. // 3-е. – 2008. – №1. – С. 56–65.
2. Корольчук М.С. Історія психології: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, П. П. Криворучко – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 248 с.
3. Ларін Д.І. Теорія вчинку, її місце у вітчизняній та зарубіжній психології. Вчинкова психологія: історія та сучасність: матеріали міждисциплінарного круглого столу з нагоди 90-річчя професора В.А. Роменця, 20 травня 2016 року / За ред. І.В. Данилюка. – К.: Логос, 2016. С 17-19.
4. Роменець В. А. Історія психологія XIX - початку XX століття / В. А. Роменець. – Київ: Вища школа, 2005. – 613 с.
5. Роменець В. А. Історія психології XX століття / В. А. Роменець, І. П. Маноха. – Київ: Либідь, 1998. – 988 с.

Лелик Х.В., студент групи ПС-51м,
Науковий керівник – **Литвин А.В.**, професор, доктор педагогічних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ НЕБЕЗПЕКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІКТ У ВИЩУ ОСВІТУ

Сучасне суспільство характеризується широким впровадженням новітніх технологій в усі аспекти життя. Психолого-педагогічний аналіз засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) показує, що вони дають змогу враховувати особистісні, психофізіологічні та соціально-психологічні якості особистості студента, рівень знань, умінь і навичок, що підвищують пізнавальну діяльність людини і формування компетентностей у процесі професійної підготовки.

Поєднання звуку, зображення та тексту в мультимедійних навчальних програмах створює багате за своїми можливостями інформаційно-освітнє середовище, за допомогою якого збільшується «занурення» майбутніх фахівців у процес навчання. Вибрані та коректно пов'язані між собою потоки змісту навчання взаємно підсилюються і доповнюють передачу та засвоєння інформації, що сприяє розвитку суб'єктів навчання.

Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті незаперечні, але науковці та значна частина педагогічної громадськості занепокоєні деструктивними впливами інформаційних технологій на молодь. Поряд з позитивними аспектами застосування комп'ютерів є об'єктивні психолого-дидактичні, санітарно-гігієнічні, психофізіологічні та соціальні причини, які ускладнюють їх активне використання в навчальному процесі [5, с. 201].

Серед психолого-дидактичних недоліків ІКТ виділяють такі: неузгодженість розвитку навчальної техніки та методичної підтримки; розбіжність кількості програмних розробок із дидактичною ефективністю процесу навчання; невідповідність впроваджених електронних освітніх ресурсів потребам навчання; інерційність навчальних планів; неефективність організаційних заходів [6, с. 151-155].

Вітчизняні і зарубіжні освітні традиції надають перевагу словесно-логічному мисленню, пізнанню та навчанню. Інформаційні технології підтримують цю концепцію інформаційно-логічного навчання. У результаті все частіше суб'єкти в галузі освіти постають перед суперечністю: інформація стає всеохоплюючою, часто нав'язується індивіду, який на практиці не готовий до її сприйняття. У нього формується стереотипний менталітет, у той час, як соціальна свідомість залишається недостатньо розвиненою.

Зокрема, глобальні телекомунікації в цілому сприяють розвитку критичного мислення, лаконічності, логіки у вираженні точок зору, творчого підходу до вирішення проблем. Однак слід пам'ятати, що надлишок інформації обеззброює людину, як її недостатність і невчасність. Тому необґрунтоване використання засобів ІКТ в навчальному процесі може виявитись не лише не ефективним, а й шкідливим для повноцінного розвитку особистості та її здібностей [2, с. 376].

Науковці застерігають також від педагогічно необґрунтованого використання електронних підручників, ігрових і навчальних програм тощо. Широке впровадження засобів і методів ІКТ в навчальний процес не означає відродження програмованого навчання, яке особливо інтенсивно розроблялося в 60-ті рр. минулого століття.

Сучасні комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання, спрямовані, передусім, на цілісне сприйняття досліджуваного явища, з'ясування його сутності, зв'язків між окремими його проявами, розвиток образного мислення поряд із логічним, аналітичним, а також на постановку проблем, висунення гіпотез, побудову інформаційних моделей досліджуваних процесів і явищ, матеріальну інтерпретацію отриманих результатів.

Психолого-педагогічні спостереження показують формування у студентів певної поведінки у процесі діяльності в системі з використанням ІКТ. Так, наприклад, існування в

цій системі віртуального середовища накладає навантаження на психіку особистості у процесі переключення її діяльності в межах «реальність – віртуальність – реальність»). Стандартизоване управління комп'ютерними пристроями позбавляє студентів можливості виробити власну стратегію діяльності та проявити творчість. Також залишається відкритим питання про те, як використання засобів інформаційних технологій у навчально-виховному процесі «впливає на формування системи оперативних одиниць сприйняття, сенсорних еталонів, котрі опосередковують та перетворюють його з процесу побудови образу в елементарні процеси розпізнавання, відокремлення реального та віртуального світів» [3, с. 145-146]. Під час використання ІКТ у навчальному процесі також суб'єкти освіти повинні пам'ятати про всебічний розвиток студентів, їхні творчі здібності [2, с. 382].

Санітарно-гігієнічні та психофізіологічні проблеми, пов'язані з широким впровадженням засобів ІКТ у навчальний процес набувають особливо важливого значення через різке погіршення здоров'я молоді. Як відомо, електронні пристрої створюють шкідливі для здоров'я людини електромагнітні поля, які деколи в кілька разів перевищують допустимі норми електромагнітного випромінювання, особливо в комп'ютерних класах, де в одному приміщенні знаходяться десятки комп'ютерів з іншою технікою. За останніми дослідженнями електронні й електромагнітні системи створюють окрім електромагнітного ще й торсійні (інформаційні) поля. Їх випромінювання викликає різке збільшення психоенергетичного навантаження з подальшим розвитком різних патологій: головного болю, роздратування, безсоння тощо.

За даними міждисциплінарних досліджень психічного здоров'я, у 65-90 % дітей нині виявлені різного виду відхилення в нервово-психічному та мовному розвитку. Дослідники це пов'язують з гіперінформацією та наростаючою роллю соціального стресу, що призводить до таких розладів як: емоційна нестійкість, підвищена збудливість, тривога, напруженість, конфліктність, зниження здатності до навчання тощо. Проте, доведено, що інформація все більш активно впливає на формування психічних процесів. Заняття на комп'ютерах, безперечно, мають позитивний ефект: підвищують когнітивні здібності, кмітливість і увагу. У людей, захоплених комп'ютерами, більш високі показники мотивації досягнень і саморозвитку. У той же час у них, як правило, низькі показники інтересів у гуманітарній сфері (музика, мистецтво, література), вони менше читають, не працюють фізично, не займаються спортом [1, с. 23].

Комп'ютерна залежність впливає на особистість людини і викликає: емоційну й нервову перенапругу; астеноневротичні порушення; психоемоційні порушення; сприяє виникненню комунікативних проблем; викликає порушення соціальної адаптації [4, с. 213]. Деякі комп'ютерні ігри за силою впливу на гравця настільки потужні, що сприяють інтеграції його свідомості з комп'ютером аж до втрати індивідуальності.

У нормальному стані комп'ютерна гра – це короткочасне занурення індивіда у віртуальну реальність з метою зняття напруги, відволікання від повсякденних проблем. У разі патологічного відхилення індивід повертається в реальний світ на короткий відрізок часу, лише щоб задовільнити базові фізіологічні потреби. При цьому перебування гравця в кіберпросторі може досягати 18 год. на добу. Слід підкреслити, що особистісна дезадаптація, що виникає, сприяє формуванню суцільної поведінки [4, с. 213].

Небезпека ІКТ полягає також у незахищеності від негативних впливів на свідомість і підсвідомість, метою яких є маніпулювання психікою, пропаганда масової культури, культури насильства, деградація духовних цінностей. Під впливом аудіовізуальних і мультимедійних програм у підлітків від початку 80-х рр. ХХ ст. формується мислення, істотною рисою якого є гедоністичне та бездумне сприймання повідомлень із медіаджерел. Занурюючись в інформаційний, віртуальний світ, молоді люди часто не вдумуються в зміст медіатекстів, зазнають утруднення в їх оцінюванні, аналізі та критичному осмисленні інформаційного потоку. Така ситуація призводить до поступового зниження потреби в набутті знань, спілкуванні з оточуючими, духовно-естетичному збагаченні. Для певного прошарку молоді засоби інформації виконують, на жаль, лише розважальну або релаксаційну функцію.

Для молоді, неформованої особистості на Інтернет-ресурсах існують безліч загроз. Інтернет-середовище сприяє формуванню та розвитку адиктивної поведінки – особи, які страждають різними видами латентних залежностей, мають змогу виявити їх в альтернативній реальності. Так, комунікативні адикції (наприклад, гіпертовариськість, псевдологічна поведінка тощо) можуть знайти прояв у спілкуванні на Інтернет-форумах, телеконференціях, деякі сексуальні девіації – в кіберсексуальних стосунках і відвідуванні порнографічних сайтів, лудоманія – реалізуватися в комп'ютерному гемблінгу, адикція до витрати грошей перейти в кіберноманію тощо.

Відсутність у користувачів інтернет-культури та елементарних навичок правильної роботи в мережі створює проблеми психологічного і соціального характеру. Неконтрольоване та нераціональне використання Інтернет-ресурсів студентами (відвідування сайтів, що не належать до навчальних, використання Інтернету для спілкування й комп'ютерних ігор) є, як правило причиною виникнення академічних заборгованостей [4, с. 218].

Технології навчання лише тоді зберігатимуть психічне здоров'я учасників навчального процесу, коли серед їх складових не буде чинників ризику для здоров'я, і навпаки – виникатимуть прагнення цілковитого емоційного занурення студента у процес навчання, мотивації до навчання, сприятливе, комфортне середовище для досягнення мети, опертя на досвід, знання, вміння та навички студентів, відчуття контролю над процесом свого навчання, досягнення успіху, задоволення пізнавальних потреб і потреби до самореалізації, достатність часу на засвоєння нових знань і вмінь, зміна позиції викладача [7, с. 20].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології навчання, засновані на максимальній активізації пізнавальної діяльності студентів, можуть бути ефективними лише за умови прискіпливого врахування психофізіологічних і психологічних особливостей студентів, наявності системи діагностики і корекції якостей особистості та станів людини, значущих для навчання і подальшої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ветрова І. Г. Використання комп'ютерів у навчанні молодших школярів і його вплив на формування їхньої психіки / І. Г. Ветрова, В. А. Вербенко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2001. – № 2. – С.22–25.
2. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал інформатизації навчального процесу // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2003 : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. – Ч. 1. – Харків: «ОВС», 2002. – С.371–383.
3. Жук Ю. О. Характерні особливості поведінки у комп'ютерно-орієнтованому середовищі / Ю. О. Жук // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – Вип. 4. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2001. – С.144–147.
4. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти) : навч.-метод. посібник / авт. кол.; за ред. М. Л. Смольсон. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 256 с.
5. Литвин А. Психологічні проблеми та небезпеки застосування ІКТ у професійній освіті / Andrij Łytwyn // Wybrane zagadnienia problematyki pomocy i wsparcia w rozwiązywaniu problemy ludzi w różnym wieku : praca zbiorowa / pod redakcją V.Kaidon I.Kurlak. – Ostrowiec Świętokrzyski ; Warszawa : Nauka Edukacja Rozwuj, 2012. – P.200–210.
6. Маймур Л. П. Опыт использования компьютера при традиционном обучении / Л. П. Маймур // Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики. – Том 3. – Кривий Ріг : Вид. відділ НМетАУ. – 2002. – С.151–155.
7. Шмалей С. Технології навчання та психічне здоров'я / С. Шмалей // Науковий світ. – 2007. – № 3. – С.20–21.

Лисевич А.А., курсант 4 курсу, групи ПС-41

Руденко Л.А., проф. кафедри ПП та П, д. пед. н.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

(м. Львів, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЕВНЕНOSTІ В СОБІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Завдання модернізації змісту освіти диктуються відповідними вимогами до особистості, що прагне бути різнобічно розвинутою та конкурентоспроможною в умовах інформаційного суспільства. Відповідність сучасним запитам великою мірою забезпечується сформованою впевненістю людини в собі. Особливо це стосується майбутніх фахівців у

галузі безпеки людини, оскільки від їхнього вміння керувати собою, своїми емоціями, здатності йти на обґрунтований ризик та віри у власні сили залежить життя та здоров'я, не лише їхнє, а й інших громадян.

Поняття «впевненість у собі» досліджували багато психологів різних напрямів – психоаналітичного, біхевіористичного, соціально-когнітивного, гуманістичного. У радянській психології впевненість у собі вивчалася в руслі єдності свідомості та діяльності. Представники російської психології досліджують структуру впевненості у собі як фактор особистісного самовизначення і вирішення сенсорних завдань [4; 5]. У вітчизняній психології досліджується виховання впевненості у собі дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, вплив рівня впевненості на вияв креативності, впевненість як детермінанта діяльності та самоефективності в юнацькому віці як форма розвитку самоцінності особистості у процесі соціалізації підлітків [2, с. 7].

Аналіз наукової літератури дав змогу виокремити структурні компоненти впевненості в собі (спонтанність, саморозуміння, аутосимпатія, самооцінка, гнучкість у спілкуванні, контактність, соціальна сміливість, ініціатива в соціальних контактах, креативність, потреба в пізнанні, автономність) і фактори їх формування у майбутніх фахівців у галузі безпеки людини (некерована емоційна збудливість (імпульсивність), автономність, тривожність (особистісна та ситуативна), систему цінностей, схильність до проявів певної соціальної ролі (поведінковий аспект), клімат соціального середовища, значимість соціального оточення в житті, готовність до ризику).

Не зважаючи на те, що у переважній більшості психологічних джерел чутливим періодом формування впевненості визначено підлітковий вік, ми вважаємо за доцільне дослідити ці процеси у курсантів 1 курсу ЛДУ БЖД. Це пов'язано з особливостями проходження служби, зміною статусу, способу життя, входженням у новий колектив і з детермінованими цими особистісними змінами, що відбуваються в майбутніх рятувальників [6]. Дуже важливо на початкових курсах у ЗВО ДСНС України допомогти курсантам сформувати впевненість у собі для забезпечення їхнього подальшого професійного становлення та успішної соціалізації. Дослідження рівня сформованості впевненості у собі в курсантів 1 курсу дасть змогу розробити комплексну корекційну програму щодо вдосконалення цієї професійно важливої для майбутніх рятувальників якості.

Дослідження проводилось методом групового обстеження. Курсантам надавались анкети для заповнення і бланки відповідей зі стимульним матеріалом для необхідних методик: тест: «Визначення рівня самоактуалізації особистості» А. Лазукина в адаптації Н. Калина, методика «Дослідження самооцінки» Т. Дембо, С. Рубінштейн, тест «Упевненості в собі» В. Ромека, опитувальник тривожності Ч. Спілбергера, «Експрес-діагностика некерованої емоційної збудливості» В. Бойка, методика «Діагностика ступеня готовності до ризику» А. Шуберт.

В анкеті респондентам запропоновано 17 питань, спрямованих на з'ясування: основних цінностей у житті курсантів; їхньої оцінки психологічного комфорту в колективі; соціальних ролей, притаманних респондентам; ступеню згуртованості колективу; прагнення курсанта заявити про себе публічно, що так само може впливати на впевненість в собі; значимих соціальних зв'язків у житті курсанта.

Результати методики «Впевненості в собі» В. Ромека подані на рис. 1.

Рис. 1 Розподіл курсантів за рівнями сформованості впевненості в собі

Під час дослідження ми застосували статистичний та кореляційний аналізи, що показали наступні результати.

Шкала «впевненість», що безпосередньо описує досліджуване явище показала істотні зв'язки (кореляція на рівні 0,01) цього утворення такими змінними: «цінності» ($r = 0,329^{**}$), «креативність» ($r = 0,379^{**}$), «сім'я» ($r = 0,366^{**}$). Кореляція, значима на рівні 0,05, виявлена у зв'язках впевненості в собі з наступними шкалами: «орієнтація в часі» ($r = 0,208^*$), «особистісна тривожність» ($r = -0,208^*$, обернений зв'язок), «самооцінка авторитету / зовнішності/впевненості» ($r = 0,239^*/0,216^*/0,218^*$), «комунікатор» ($r = -0,229$ обернений зв'язок), «контролер» ($r = -0,233^*$ обернений зв'язок).

Вартою особливої уваги є змінна «готовність до ризику» – вона утворює зв'язки зі шкалами: «самооцінка характеру» ($r = 0,284^{**}$), «самооцінка авторитету» ($r = 0,213^*$), «матеріальні цінності» ($r = -0,304^*$, обернена кореляція), «соціальна роль контролера» ($r = -0,232^*$, обернена кореляція), «імпульсивність» ($r = -0,201^*$, обернений зв'язок).

Статистичний аналіз результатів проведеного дослідження виявив, що: для курсантів із низьким рівнем впевненості в собі (7%) характерними є гнучкість у контактах, висока самооцінка впевненості, висока особистісна тривожність, низька імпульсивність і готовність до ризику; майбутнім фахівцям у галузі безпеки людини із середнім рівнем впевненості в собі (82%) властиві бажання брати участь у масових заходах університету, високі пізнавальні потреби, висока оцінка власних здібностей; майбутніх рятувальників з високим рівнем (11%) відрізняє креативність, упевненість, висока імпульсивність і готовність до ризику, а також низький рівень тривожності.

Кореляційний аналіз дав змогу виявити істотні зв'язки між визначеними залежними та незалежними змінними. За допомогою кореляційних зв'язків ми також виявили, які залежні змінні пов'язані з упевненістю в собі у майбутніх фахівців у галузі безпеки людини та є її структурними компонентами або проявами, а які з незалежних впливають на формування впевненості в собі. До першої групи увійшли: цінності, креативність, самооцінка, потреба в пізнанні, спонтанність. Другу групу склали: імпульсивність (обернена кореляція), тривожність (обернена кореляція), прояви соціальних ролей «лідера», «душі компанії», «організатора», готовність до ризику, клімат соціального середовища, значимість сім'ї як осередку формування базальної довіри чи недовіри до світу.

Проведене дослідження дасть змогу розробити психокорекційну програму для формування впевненості в собі в майбутніх фахівців у галузі безпеки людини, також здобуття ними навичок впевненої поведінки.

Список використаних джерел

1. Адлер А. (1997) Понять природу человека.
2. Мішечкіна М. Є. (2004) Історичний та психолого-педагогічний аспекти поняття впевненості в собі. Зб. наук. пр. Бердян. держ. пед. ун-ту. Пед. науки. № 1.
3. Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Малхазов О. Р. (2011) Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів.
4. Ромек В. Г. (2005) Тренинг уверенности в межличностных взаимоотношениях.
5. Ромек В. Г. (1997) Понятие уверенности как социально-психологическая характеристика личности.
6. Слободяник В. І. (2013) Теоретичний аналіз соціально-психологічних підходів процесу формування особистості курсанта. Проблеми екстремальної та кризової психології. Вип. 14. Частина IV.

Литвин В.А., к. пед. н,

Національний університет Львівська політехніка» (м. Львів, Україна)

Литвин А.В., д. пед. н, професор

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (м. Львів, Україна)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вища освіта має на меті виховання у студентів ЗВО професійної культури як форми організації свідомості фахівця, засвоєння відповідних цінностей із конкретної спеціальності з одночасним розвитком загальної освіченості. Професійна культура є однією зі складових культури особистості як члена суспільства, яка передбачає творче опанування та розвиток особистісних знань, володіння стратегією виконання завдань, розвиненість професійної інтуїції. Це передбачає формування сучасного наукового мислення та професіоналізму з урахуванням вимог інформаційного суспільства.

Філософська категорія «культура» характеризує творчу діяльність особистостей, спрямовану на створення, збереження, розповсюдження, обмін і використання сукупності матеріальних і духових цінностей суспільства, які служать усебічному розвитку самої особистості [1, с. 198]. Культура визначається, передусім, як удосконалення та самовдосконалення людини і суспільства (В. С. Біблер, С. І. Гессен, І. А. Зязюн, М. С. Каган, О. Ф. Лосєв, Ж. Марітен, Ж.-П. Сартр та ін.). Отже, людині слід виховувати культуру мислення, почуттів, поведінки тощо. Дослідники розуміють культурне зростання особистості передусім як отримання освіти.

У педагогіці поняття культури розглядають як історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах і формах організації життя та діяльності людей, їхніх взаєминах, створених матеріальних і духовних цінностях [6, с. 130]. Б. С. Гершунський вважає культуру вищим проявом людської освіченості та професійної компетентності [2, с. 83]. Культурологічна парадигма стверджує, що освітня система відображає простір культури. Вона передбачає формування в майбутніх фахівців не прагматичного інтересу до широкої освіченості, а прагнення самостійно розвивати ціннісні орієнтації, професіоналізм, домінуючими складовими якого є креативність, висока моральність, духовність. Як зазначає І. А. Зязюн, освіта за своєю природою є культурновідповідною; освіта в системному відношенні ізоморфна культурі; сполучною ланкою освіти і культури є людина; мета сучасної освіти – людина культури [3, с. 34].

Структура професійної культури фахівців характеризується сукупністю історично сформованих принципів, норм, правил і методів, які регулюють професійну діяльність людини. Професійною культурою виступає певна сукупність матеріальних і духовних цінностей, яка вироблена фахівцями відповідної галузі [7, с. 45-46]. Вона включає специфічний спосіб організації їхньої діяльності, ставлення цих людей до своєї роботи та її результатів, а також їхнє ставлення до себе, один до одного, до інших людей і до суспільства в цілому, зумовлені специфікою їхньої діяльності.

Професійну культуру часто трактують як комплекс знань, умінь і навичок, опанування якими робить фахівця кожного конкретного напрямку майстром своєї справи. Якщо загальна культура особистості відображає широту опанування ціннісного змісту духовної та матеріальної культури, міру залучення особистості до створення цінностей, готовність і здатність до їх продукування, то професійна культура показує прояв загальної культури у специфічних умовах професійної діяльності.

Професійна культура проявляється у низці взаємопов'язаних компонентів: культура праці та виробництва (технологічна), психологічна, інформаційна, екологічна, правова, моральна, естетична, комунікативна культура тощо. Зокрема культура праці та виробництва включає соціально-економічні та техніко-технологічні підсистеми, в яких людина виступає

суб'єктом виробництва, тобто реалізує у своїй діяльності досвід і знання трудової діяльності попередніх поколінь.

Провідними тенденціями сучасної архітектурної освіти є застосування особистісно орієнтованого підходу, гуманітаризація та гуманітаризація навчання, впровадження новітніх технологій. Її метою є не вузькопрофільна підготовка, а загальнокультурний, соціально й особистісно значимий безперервний розвиток творчого потенціалу, формування світогляду та ціннісних орієнтацій фахівця.

Архітектура – галузь суспільної діяльності, яка належить як до матеріальної, так і до духовної культури. Архітектурна діяльність унікальна за своїм характером. Її можна розглядати як стрижневу базу комплексу професійних характеристик, соціальних механізмів, умов, засобів формування і розвитку професійної культури архітектора. Архітектурна діяльність як своєрідна соціально-виробнича система реалізує потреби суспільства в організації просторового середовища життя людини [4, с. 14-15].

Професійна культура є продуктом і результатом навчально-виховної та професійної діяльності архітектора, а також розвитку його творчого потенціалу, постійного самовдосконалення. *Професійна культура архітектора* – це системне утворення, що є сукупністю професійних знань, теоретичних і практичних умінь і соціально значимих якостей особистості, які формуються у процесі освітньої, проектно-виробничої та соціокультурної діяльності [5, с. 159]. Формування професійної культури здійснюється в двох напрямках: розвитку професійної індивідуальності, тобто опанування комплексу професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, і виховання особистості («професійна соціалізація»), тобто залучення майбутнього архітектора до соціокультурного досвіду професії та суспільства загалом, вироблення в нього комплексу якостей, сприятливих для розвитку професійної самосвідомості та творчої активності. Єдність двох цих напрямів визначає гармонійний розвиток особистості майбутнього архітектора [5, с. 159-160].

Дослідження, здійснені в галузі архітектурної освіти свідчать, що основою професійної підготовки архітектора є проектна діяльність. Оскільки проектування, проектна робота та здатність її організувати, управляти нею є найбільш значущими в діяльності архітекторів, закономірним бачимо застосування у процесі їхньої підготовки проектного навчання. Підготовка архітекторів за такою технологією отримало назву *наскрізного курсового та дипломного проектування*. Основним принципом є комплексна система навчання, коли весь матеріал направлений на архітектурне проектування, навчання творчому методу архітектора, створення умов для засвоєння практичних умінь і навичок, необхідних для архітектора-професіонала. При цьому виникає особлива психолого-педагогічна ситуація цілісного навчання, яка ґрунтується на міждисциплінарності, що передбачає інтеграцію отриманих знань, що актуалізуються в архітектурному задумі та синхронно впливають на студента у процесі творчої діяльності. Він опановує методи типологічного, функціонального, економічного й візуального аналізу, оцінювання та синтезу – прийоми компоновки цілісної системи архітектурного об'єкта. Таким чином, створюються передумови для успішного розвитку професійної діяльності в трьох підсистемах: освітній, проектно-виробничій і соціокультурній. Для цього необхідно забезпечити стійкий зв'язок завдань із суміжних дисциплінах за тематикою проектування. Усі кафедри регулюють свою діяльність шляхом обміну інформацією між педагогами різних дисциплін, реалізуючи прямі та зворотні зв'язки через об'єкт проектування.

Педагогічними умовами формування професійної культури майбутніх архітекторів засобами проектної діяльності є: організація цілісного навчально-виховного процесу та його орієнтація на розвиток структурних компонентів професійної культури; структуризація змісту циклів професійної підготовки на основі наскрізного проектування в нерозривному зв'язку із засвоєнням загальнонаукових, загальнопрофесійних і професійно орієнтованих дисциплін; організація навчального процесу на основі продуктивної творчої роботи, спільної проектної діяльності студентів і викладачів; ініціації рефлексії особистісно-професійного розвитку; формування професійних якостей архітекторів на основі поєднання технічних,

інформатичних, економічних, художньо-композиційних і містобудівних компетентностей шляхом посилення міждисциплінарних зв'язків; орієнтація освітнього процесу на опанування інформаційної, проектної та художньої складових професійної культури майбутніх архітекторів [4, с.18]. Критеріями сформованості професійної культури архітекторів є такі: мотиваційно-цільовий (професійний інтерес, мотиви досягнення професійної культури); операційно-діяльнісний (інформатична та професійна компетентність); емоційно-комунікативний (емоційна стійкість, прояв етичних якостей, способи взаємодії та співпраці, потреба у професійному спілкуванні); оцінювальний (рефлексія, самооцінка).

Практика свідчить, що проектна діяльність зміцнює міждисциплінарні зв'язки, сприяє наступності й інтеграції навчальних дисциплін, створює умови їх взаємодії та взаємодоповнення, що зумовлює формування в студентів професійної культури. У них виробляється виразний художній смак, професійна етика, досягають належного рівня художні здібності, розвивається фантазія, об'ємно-просторове мислення; виховуються особистісні якості; виникає стійка мотивація до освітньо-професійної діяльності та прагнення самовдосконалюватися.

Отже, одним із найперспективніших шляхів формування професійної культури майбутніх архітекторів як системного утворення є застосування в освітньому процесі наскрізного курсового і дипломного проектування, яке інтегрує методологію архітектури із сучасними педагогічними технологіями і методами управління професійною підготовкою.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. П. Філософія : навч. посіб. Львів : Норма, 2005. 216 с.
2. Гершунський Б. С. Філософія образования для XXI века : учебное пособие для самообразования. Москва : Педагогическое общество России, 2002. 512 с.
3. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. С. 14–36.
4. Качуровская Н. М. Формирование профессиональной культуры будущих специалистов-архитекторов в образовательном процессе вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Курский государственный университет. Курск, 2005. 183 с.
5. Литвин В. А. Теоретичні основи формування професійної культури майбутніх архітекторів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. Вип. 31. С. 156–162.
6. Педагогическая энциклопедия : словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. Москва : Большая Российская энциклопедия, 2002. 528 с.
7. Пономарьов О. С. Формування професійної культури фахівців у системі завдань педагогіки вищої школи. *Наукові праці*. Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2006. Т. 46. Вип. 33, Педагогічні науки. С. 43–47.

Литовченко І. М. к. пед. н., доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА ПІДХОДУ В РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УНІВЕРСИТЕТІ

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації, розширення міжнародної співпраці зумовлюють необхідність здійснення іншомовної комунікації в різних сферах життя. Особливої актуальності набуває вивчення іноземних мов, а отже у багатьох країнах світу, в тому числі й в Україні, приділяється велика увага проблемам навчання іноземних мов. Сучасний фахівець постає перед необхідністю активного володіння іноземною мовою для того, щоб мати можливість висловлюватися й розуміти іноземну мову на слух, читати фахову літературу, здійснювати ділову переписку та ін.

У зв'язку з цим багато людей, як у нашій країні, так і за кордоном, вивчають іноземні мови не лише в дитячому, а й у дорослому віці. Все більша кількість дорослих в Україні продовжують навчатися протягом усього життя, отримують другу та третю вищу освіту. Середній вік студентів вищих навчальних закладів зростає, а тому процес навчання іноземних мов у студентській аудиторії ВНЗ слід організувати так само, як із працюючими

дорослими. З огляду на це набуває актуальності вивчення можливостей реалізації різних підходів до навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах.

Аналіз наукової літератури показує, що проблемам вибору підходу до навчання присвячено праці таких учених в галузі освіти дорослих, як І.Л. Бім, О.А. Долгіна, М.К. Колкова, М.В. Ляховицький, А.Н. Щукін та ін. Проте проблема застосування особистісноорієнтованого підходу до навчання іноземних мов у дорослій студентській аудиторії ВНЗ України досліджена недостатньо. З огляду на це, метою нашого дослідження є аналіз можливостей реалізації особистісноорієнтованого підходу до навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах на основі андрагогічних принципів.

Важлива роль у процесі навчання дорослих належить вибору підходу до навчання. За Е.Г. Азімовим, підхід до навчання – це «реалізація керівної, домінуючої ідеї навчання на практиці у вигляді певної стратегії за допомогою того чи іншого методу навчання» [1, с. 225]. Наше дослідження дозволило виокремити три основних підходи до навчання іноземних мов у дорослій аудиторії, а саме: діяльнісний, комунікативний та особистісноорієнтований.

Концепція діяльнісного підходу базується на тому, що засвоєння змісту навчання здійснюється не за допомогою простої передачі матеріалу від педагога до учня, а у процесі активної діяльності учня над оволодінням цим матеріалом. Виконання «діяльнісних» завдань дають змогу учням за допомогою іноземної мови вирішувати реальні або уявні завдання [1].

Комунікативний підхід до навчання іноземних мов передбачає, що навчання відбувається у процесі спілкування. Цей підхід використовує комунікативно-мовленнєві ситуації, наближені до реальних, і сприяє формуванню комунікативної компетенції, тобто вміння використовувати іноземну мову на практиці як засіб спілкування. Вивчення іноземної мови може сприяти підвищенню культури спілкування, оскільки дорослі навчаються техніки спілкування, мовного етикету, стратегії і тактики діалогічного та групового спілкування [3]. За словами І.А. Зимньої, іноземна мова – це «єдиний предмет, у процесі навчання якого викладач може дозволити собі цілеспрямовано навчати дорослу людину культури мовного спілкування» [2].

Експериментально доведено, що не лише знання іноземної мови сприяє підвищенню культури спілкування, але й навпаки: спілкування сприяє вивченню іноземних мов. У цьому процесі особливо важливими є такі фактори, як активність партнерів по спілкуванню, сприятлива емоційна робоча атмосфера спілкування, розвиток функції контролю та самоконтролю за мовленням у процесі спілкування [6]. У цьому контексті також слушно зауважити, що на думку Є.І. Пасова, спілкування є не лише і не стільки природним даром, скільки технологією. Прийоми встановлення контактів, вміння бачити, відчувати, сприймати, розуміти партнера по спілкуванню, знання законів соціальної взаємодії людей, володіння способами і засобами мовного спілкування вимагають серйозного системного навчання [3, с.8].

Третім підходом до навчання іноземних мов, як було зазначено раніше, є особистісноорієнтований підхід, який, на наш погляд, заслуговує на особливу увагу, оскільки він орієнтується на особистість дорослого учня, його потреби та можливості. Особистісноорієнтований підхід до навчання іноземних мов базується на ідеях гуманістичної психології та педагогіки і спрямований на створення умов для повної самореалізації та саморозвитку особистості. Одним із основних завдань навчання на основі особистісно-орієнтованого підходу є формування у дорослого учня здатності самостійно спрямовувати свою навчальну діяльність, брати на себе відповідальність за ухвалення рішень та за результати навчання, тобто бути активним суб'єктом навчальної діяльності. Роль дорослого учня як суб'єкта навчання за такого підходу визначається тим, що вся система навчання мови будується на принципі поваги до його особистості, врахуванні великого й різноманітного досвіду дорослої людини, її цілей, потреб та інтересів. Особистісно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов базується на ідеях гуманістичної психології та педагогіки і спрямований на створення умов для повної самореалізації та саморозвитку особистості, що забезпечує йому провідне місце в навчанні іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Азимов Э.Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – СПб: Златоуст, 1999. – 290 с.
2. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И.А. Зимняя. – М., 1998. – 125 с.
3. Пассов Э.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Э.И. Пассов. – М.: Русский язык, 1989. – 278 с.

Ліпінська А.В., к.п.н., доцент,
*Київський національний університет культури та мистецтв
(м. Київ, Україна)*

ОФІСНІ ПАКЕТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

Вимоги, які сьогодні висувають до фахівців, продиктовані інформатизацією суспільства. Нагальною є проблема підготовки документознавців, у яких були б сформовані вміння не лише використовувати існуючі технічні та програмні засоби при вирішенні професійних завдань, але й опанувати нові. Масове використання інформаційно-комунікаційних технологій, мережі Інтернет, баз даних, інформаційно-пошукових систем, офісних пакетів в управлінні документаційними процесами змінили зміст професійної підготовки документознавців.

Удосконалення технічних і програмних засобів, зміна форм діяльності фахівців документаційного профілю зумовлюють швидке старіння знань, умінь у галузі сучасних технологій і спонукають до вдосконалення змісту підготовки, яка однозначно повинна будуватися на засадах професійної гнучкості, що передбачає швидке оволодіння новими технічними та програмними засобами, технологіями, методами та способами інформатизації документознавства, новими видами професійної діяльності, пов'язаними з інформаційними процесами, постійне підвищення кваліфікації, комп'ютерної грамотності та інформаційної культури.

Для забезпечення успішної діяльності підприємств, організацій, установ і прийняття компетентних управлінських рішень сучасні керівники повинні мати у своєму розпорядженні повну, своєчасну й об'єктивну інформацію з різних напрямів діяльності. Реалізація цих завдань можлива лише за умови використання сучасних технологій і ефективної інформаційної підтримки управлінської діяльності підприємства, яку здійснюють документознавці. У своїй роботі вони використовують технічні та програмні засоби, які сприяють виконанню їхніх професійних обов'язків, що прописані у Кваліфікаційному довіднику посад України [1], зокрема:

- розробка та впровадження технологічних процесів роботи з документами та документною інформацією з використанням технічних засобів;
- участь у плануванні, організації і вдосконаленні діяльності служби документаційного забезпечення управління;
- здійснення контролю за станом діловодства у структурних підрозділах;
- розробка уніфікованих систем документації;
- організація впровадження, ведення і розвиток систем документації;
- проведення заходів щодо впорядкування складу документів та інформаційних показників, скорочення їх кількості й оптимізації документопотоків;
- участь у доборі документів, які передають на архівне зберігання, організації поточного зберігання і експертизи наукової і практичної цінності документів;
- участь у постановці задач, проектуванні, експлуатації і вдосконаленні інформаційних систем і систем управління;
- вивчення і узагальнення передового досвіду у галузі документаційного забезпечення управління.

Робоче місце сучасного документознавця неможливо уявити без офісного пакету. Універсальне цільове призначення додатків, що входять в його склад, обумовили його значне поширення серед фахівців. Офісний пакет – сукупність програмних засобів з уніфікованим інтерфейсом, які уможливають виконання роботи з опрацювання інформації. Офісні пакети, що існують сьогодні можна розділити (за комерційним принципом) на три основні групи:

- комерційні (платні): Microsoft Office, Star Office, Applix, Hancorn Office;
- відкриті (безкоштовні): OpenOffice, Koffice, Siag Office, GNOMEOffice;
- умовно-комерційні (платне оновлення і підтримка): EasyOffice.

Відкритим називають програмне забезпечення (ПЗ), копії якого можна вільно поширювати, використовувати з будь-якою метою, вихідні коди програми доступні усім і їх можна змінювати, після зміни коду первинних програм.

Гарантом підвищення продуктивності праці документознавців за умови постійного зростання обсягу робіт є правильний добір програмних засобів для спрощення і оптимізації роботи, що сьогодні є непростим завданням. Тому необхідно визначити основні критерії добору офісних пакетів:

- вимоги до системних ресурсів (бажано, щоб офісний пакет був якнайменш ресурсномістким, що забезпечить його коректну роботу навіть на старих комп'ютерах);
- легкість встановлення (бажано, щоб навіть мало обізнана людина змогла встановити даний пакет, уможливує скорочення часу на обслуговування автоматизованих робочих місць фахівців);
- мультиплатформність (можливість установки під різними операційними системами, застосування на кількох пристроях, які використовують у роботі);
- підтримка групової роботи з документами (можливість одночасно працювати з документом кільком користувачам);
- внутрішня інтеграція між додатками (інформацію з одного додатку можна було перенести в інший);
- інтуїтивно зрозумілий програмний інтерфейс уможливує швидке освоєння офісного пакету, забезпечує зручність експлуатації;
- гнучкість налагоджень компонентів (уможливлена установка саме тих додатків, які потрібні в роботі);
- мінімізація фінансових витрат на придбання і супроводження програмного засобу, зокрема використання безкоштовного офісного пакету уможливує використання за низької вартості експлуатації і відносній незалежності від компаній-розробників;
- можливість захисту інформації;
- висока надійність від збоїв і критичних помилок програмного засобу тощо.

Сьогодні вітчизняні підприємці часто використовують у своїй діяльності піратські офісні пакети, що призводить до низки проблем, серед яких:

- неможливість успішного функціонування на території України представників іноземних компаній-виробників програмного засобу і їх українських партнерів;
- виникнення ризиків у діяльності підприємства, яке використовує неліцензійний програмний засіб;
- можливість доступу до конфіденційної інформації підприємства та порушення інформаційної безпеки в цілому;
- технічні ризики та відсутність кваліфікованої технічної підтримки з боку компаній-виробників і неможливість доступу до регулярних оновлень додатків;
- відповідальність за використання неліцензійного програмного засобу.

Використання професійних офісних пакетів (таких як Microsoft Office) вимагає наявності ліцензії на їх використання. Причому, незалежно від галузей застосування і типу ліцензії на його використання (академічна, індивідуальна, корпоративна, професійна), така ліцензія має відповідну ціну, що в економічних умовах, що склалися в Україні сьогодні не завжди є прийнятним для підприємства. Недотримання ліцензійних вимог може стати не

лише перепорою на шляху використання програмного засобу, але й призвести до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Недарма останнім часом стає частішою відмова від використання офісних пакетів, що вимагають коштів на придбання ліцензії для використання програмного засобу, та заміна його на безкоштовний, основною перевагою яких є можливість їх безкоштовного використання у будь-яких галузях діяльності.

Такі офісні пакети, як правило, побудовані на тих самих принципах роботи з даними, що й комерційні, але при цьому містять переважно лише основний інструментарій і простіші в опануванні. Крім того вони можуть мати україномовний інтерфейс, що рідко зустрічається у комерційних програмних засобах у зв'язку з відсутністю розвинутого ринку попиту в Україні. Нині вільні офісні пакети за функціональністю і зручністю використання наздогнали, а в деяких аспектах перевершили можливості комерційних. Інколи безкоштовні офісні пакети поступаються Microsoft Office за кількістю функціональних додатків, і самі окремі додатки, наявні в безкоштовних пакетах, слабші за можливостями, ніж аналогічні додатки Microsoft Office. Наприклад, у пакеті OpenOffice.org бідніше подані Unicode-шрифти, відсутні галерея зображень ClipArt, колекція шаблонів і типових документів, макроконвертер для перетворення VBA-макросів Microsoft Office в StarBasic.

Однак, на відміну від комерційних безкоштовні офісні пакети мають такі переваги [2, с.53]:

- відсутність витрат користувачів на придбання ліцензій;
- безкоштовність чи невисока вартість копій при промисловому виробництві та поширенні за собівартістю носія інформації і запису даних на нього;
- можливість вільного копіювання і поширення програм;
- можливість вільного доступу до програмного коду з правом його подальшої модифікації і розробки на його основі нових рішень, що відповідають специфічним потребам користувача;
- висока швидкість розроблення нових версій і програмних засобів.

Наявні безкоштовні офісні пакети можуть повністю перекрити весь спектр інформаційних процедур, які виконує документознавець. Крім того, слід зазначити, що на відміну від широко відомих професійних комерційних програмних засобів, які як правило працюють лише під управлінням операційної системи Windows, значна кількість безкоштовних програмних засобів може працювати і на інших платформах. Зокрема офісний пакет OpenOffice.org є кроссплатформенним, тобто таким, що працює під управлінням різних ОС, зокрема Linux, MacOS. Така платформенна незалежність надає значні переваги фахівцю у його подальшій професійній діяльності, підвищує гнучкість процесу навчання, спрощує перехід до використання різних операційних систем.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 року № 336 (в редакції від 22 вересня 2015 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04>.
2. Паламарчук Л. Огляд програм для оптимізації та спрощення роботи офісних працівників [Текст] / Л.Паламарчук, В. Бородачик // Діловодство та документообіг, № 5 (72), 2017. – С. 50 – 65.

Літовченко В. В., студентка 3 курсу 32 групи
Берегеля Л.М., спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист
КВНЗ КОР «Богуславський гуманітарний коледж імені І. С. Нечуя-Левицького»
(м. Богуслав, Україна)

МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ

У сучасному суспільстві все більшого значення набуває вміння вчитися, яке формується ще в дитинстві. Важливим показником цього вміння є шкільна успішність, яка в певній кількості учнів не досягає мінімально необхідного рівня. Практика показує, що слабка

успішність – багатогранне явище, яке має складну структуру та походження. Проблема невстигаючості- одна з важливих у педагогіці.

З'ясовано, що невстигаючість може бути наслідком причин непсихологічного характеру: сімейно-побутові умови, педагогічна занедбаність, рівень освіти батьків, також і психологічного: недоліки в пізнавальній, мотиваційній сферах, індивідуально-психологічні особливості.

Розглядати індивідуальні особливості студентів (увагу, пам'ять, мислення) неможливо окремо від вікового періоду та стадії його розвитку. Одна з основних умов успішного формування індивідуальних особливостей учня — це знання цих особливостей на кожній віковій сходинці. Вікові особливості завжди існують і у формі індивідуальних варіантів розвитку і є основою для індивідуальних розбіжностей. Врахування психологічних особливостей надзвичайно важливе і у вихованні, і в навчанні. Закономірності проявляються не залежно не тільки від навколишнього середовища, але й від особливостей організму та особистості. Це важлива фаза в загальному процесі розвитку людини як особистості, коли на основу якостей характеру та склад діяльності студента закладаються основи свідомої поведінки, вимальовується загальна направленість у формуванні моральних уявлень та соціальних установок [1.63]

Щоб запобігти невстигаючості, потрібно своєчасно виявляти пробіли в знаннях, вміннях та навичках і організувати своєчасну ліквідацію цих пробілів. Головне в роботі з невстигаючими студентами — навчити вчитися. Потрібно встановити правильність і доцільність способів навчальної роботи і, за необхідності, коригувати ці способи. Треба систематично навчати студентів загальнонавчальним вмінням та навичкам. Необхідно так організувати навчальний процес, щоб викликати і розвивати в учнів внутрішню мотивацію навчальної діяльності, стійкий пізнавальний інтерес до навчання і відчуття руху вперед.

Для зацікавлення студентів необхідно використовувати всі можливості навчального матеріалу:

- створювати проблемні ситуації;
- активізувати самостійне мислення;
- організувати співпрацю і;
- формувати позитивне відношення до групи;
- виявляти щире зацікавлення до успіхів .

Розвиваючи мотивацію на перший план слід ставити розвиток особистості учня, формування вміння вчитися. Особистість студентів повинна бути в центрі уваги педагога. У зв'язку з цим необхідно враховувати психологічні характеристики дітей. Для вчителя, який бажає подолати труднощі в навчанні слабких студентів, головним способом є встановлення домінуючого каналу сприйняття навчального матеріалу і з огляду на нього побудувати свою корекційну роботу.[2.256]

Психологи умовно поділяють людей за головним каналом сприйняття інформації на такі категорії: візуали, аудіали, кінестетики. Згідно цих категорій можна дібрати відповідний навчальний матеріал.

1. Візуали (головним є зоровий канал сприйняття інформації) думають і запам'ятовують малюнками, а словесні конструкції сприймають важко; надають перевагу самостійному читанню, ніж слуханню. Для таких студентів ефективним буде використання малюнків як допомога у складенні речення, розповіді або діалогу. У роботі з граматичним матеріалом — опорні картки, граматичні схеми, таблиці. При вивченні лексичного матеріалу — складення словникової мапи.

2. Аудіали (головним є слуховий канал сприйняття інформації). Вони розмовляють із собою, промовляють слова, читаючи; люблять музику, дискусії. Можуть проявити себе в роботі з аудіоматеріалом, прослуховуванням висловлення.

При закріпленні матеріалу їм легко даються вправи направлені на вираження своєї думки.

3. Кінестетик (чуттєвий канал, внутрішні почуття, рухи). Для таких людей характерна рухливість, фізична реакція, жестикуляція. Кінестетик краще засвоюватиме матеріал у рухливій грі, у грі-змаганні та буде успішним у складенні подібного за взірцем. А багатократне повторення слова сприяє запам'ятовуванню.

Найбільш раціональне використання диференційованого підходу передбачає 3 підготовку таких завдань:

- три варіанти завдань за ступенем складності — полегшений, середній, підвищений;
- загальне для всіх завдання із системою додаткових;
- індивідуальні диференційовані завдання;
- групові диференційовані завдання з урахуванням різної підготовки учнів.

Підхід до організації роботи з невстигаючими повинен бути комплексним і системним. В рамках роботи з подолання труднощів у навчанні школярів важливим є здійснення керівником регулярних заходів, пов'язаних з:

- постійною корекцією відношень педагогів до дітей, зняттям психологічних навантажень;

- гуманізацією міжособистісних відношень ;
- раціоналізацією навчально-виховної роботи ;
- взаємодією вчителів та батьків у педагогічному процесі.

Крім навчально-виховної роботи необхідно організувати вільний час : залучення до гуртків і секцій та до участі в позакласних заходах.

Всі діти різні: одні яскраві, талановиті, інші не дуже. Завдання викладача - допомогти кожному студенту самореалізуватися, знайти його особистий шлях. [1.72]

Список використаних джерел

1. Гульбух Ю. З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка. - К.: Віпол, 1993. - 75 с.
2. Якименко С.І. Формування культури здорового способу життя учнів основної школи у позакласній роботі: навчально методичний посібник. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 288 с.

Лозова Л.О., студентка 2 курсу групи МФРп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - **Чепурна Г.Л.**, к. психол.н., доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів, Україна*

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Реформа шкільної освіти в Україні спрямована на створення школи, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті. Становлення особистості включає ряд важливих, відповідальних етапів, обумовленими змінами соціального статусу, розширенням видів діяльності та іншими суспільними та індивідуальними факторами. Одним із таких етапів є початок шкільного навчання, перехід від залежного дитинства до освоєння та відстоювання власної позиції, готовності зробити свій життєвий вибір та нести відповідальність за свої вчинки. Первинні аспекти адаптації дитини до соціальної ролі школяра обумовлена переживанням вікової кризи 6 (7) років, тобто саме початку самореалізації дитини у якості учня початкової школи. Адаптаційні процеси, детерміновані засвоєнням нових норм шкільного життя, посилюють психофізіологічні навантаження, несуть типові кризові ризики у особистісному зростанні. Цим визначається необхідність сформуванню належного соціального середовища та забезпечити першокласникам педагогічну підтримку з метою полегшення звикання до школи та профілактики дезадаптації дітей [4, с. 44].

Процес адаптації до шкільного навчання може викликати у дитини серйозне психічне навантаження. Перспективним напрямком профілактики цього є створення сприятливої емоційної атмосфери. Серед емоційнозаряджених прийомів, до яких може вдатися педагог, у учнів першого класу велику роль відіграють ігрові вправи. В ігровій формі навчання дитина відчувається більш спокійно і більш легко подолає бар'єр, який стосується пристосування до нових соціальних умов життєдіяльності. В той же час домінування ігрових занять не допускається у зв'язку із необхідністю засвоєння та внутрішнього сприйняття більш формальних вимог навчальної діяльності [2, с. 42].

За умов порушенні успішної адаптації до шкільного середовища у дитини може з'явитися стан дезадаптованості особистості, який виступає негативним наслідком переключення процесу активного пристосування учня першого класу до нових умов. Дезадаптація може настати як результат різкої зміни умов середовища, до якого дитина може бути не готова [6, с. 270].

Аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури свідчить, що терміном шкільна дезадаптація (або «шкільна непристосованість») характеризуються будь-які труднощі дитини в процесі навчання [3, с. 14].

Основними ознаками шкільної дезадаптації є:

- погіршення відносин з однокласниками, батьками, вчителями;
- відсутність бажання ходити до школи;
- соматичні симптоми: головний біль, зменшення апетиту, пригнічений настрій, підвищена втомлюваність;
- емоційні розлади;
- зменшення товариськості, емоційної стійкості, соціальної сміливості та підвищені показники емоційної збудливості, тривожності, нездатності до довгого зосередження, замикання у собі [1, с. 9].

Сучасні науковці виділяють групу причин, які характеризують прояви дезадаптації учнів 1-го класу:

– неефективні засоби виховання в сім'ї: завищені очікування батьків щодо навчання дітей; неухильне відношення до процесів навчання та виховання дитини; переключення уваги дитини на недоліки школи чи вчителів замість бесід про приємні моменти шкільного життя; гіперопіка дитини;

– погіршення взаємовідносин у школі в системі «учень – вчитель», «учень – учні»: дидактогенія (негативний психологічний вплив здійснює сам процес навчання); дидакалогенія (неповажне відношення вчителя до учня); злиття дидактогенії й індивідуальної чутливості центральної нервової системи дитини; порушення стосунків з однокласниками;

– індивідуальні особливості психічного розвитку дитини: низький інтелектуальний потенціал; запізнення психічного розвитку; надмірна активність; наявність проблем з регулюванням учнем власної поведінки, навчальної діяльності; несформованість мотивації до навчання; завищена самооцінка й рівень домагань дитини чи батьків; підвищена чутливість ЦНС; агресивність; замкнутість; соматичне ослаблення (хронічні захворювання) тощо [5, с. 255].

Організація належного середовища для адаптації дитини до ефективного навчального процесу сприятиме її подальшому розвитку, успішному навчанню та вихованню. Важливою новацією у практиці діяльності 1-х класів закладів загальної середньої освіти є оптимізація змісту початкової освіти на засадах інтегративного підходу у навчанні. Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Відповідно інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснюють навколо певного об'єкту чи явища довкілля або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, чи для створення творчого продукту тощо. Однією з оптимальних моделей інтеграції у початковій школі є інтеграція навколо соціокультурної теми/проблеми під час тематичних днів/тижнів.

Організація загального для навчальних предметів тематичного простору дозволяє уникнути дублювання інформації у змісті різних навчальних дисциплін та, водночас, розглянути аналогічний матеріал одночасно з різних боків, за допомогою різних дидактичних засобів. Таким чином забезпечуються збалансованість у сприйманні інформації різних освітніх галузей, психологічно комфортна атмосфера навчальних занять. Перші тижні навчання в 1-му класі - важливий етап для створення в класній спільноті атмосфери прийняття, довіри, взаємозацікавленості, бажання слухати одне одного, висловлюватися. На цьому етапі закладаються основи для усної взаємодії учителя з учнями та учнів між собою. Саме тому багато уваги в перший місяць потрібно приділяти знайомству, коротким розповідям про власні захоплення, улюблені ігри тощо.

Розробниками Концепції нової української школи запропонований тематичний інтегрований підхід, відповідно до якого кожного тижня розглядається окрема тема. Наприклад, у вересні мають вивчатися такі теми:

- «Я - школяр/ школярка»,
- «Наш клас»,
- «Мої друзі»,
- «Моє довкілля». [7]

Ці теми - інтегровані: їх розгляд передбачає і формування наскрізних умінь, соціальних та громадянських компетентностей, і набуття предметних компетентностей, зокрема опанування граматичних та обчислювальних умінь. Формування умінь читати і писати буде відбуватися на окремих уроках української мови, а відпрацьовуватись ці уміння будуть в інтегрованому курсі, який у своєму складі може містити мовно-літературну галузь. Змінилися підходи до навчання грамоти, додалися деякі нові змістові лінії, але основний зміст лишився: учні, як і раніше, будуть навчатися читати, писати, рахувати.

Адаптація першокласника у значній мірі визначається його особистісною готовністю. Підтримати і редагувати цю готовність можливо засобами педагогічного виховання на першому етапі навчання за допомогою забезпечення розвитку когнітивних процесів дитини, емоційного інтелекту, розвитку навичок соціальної взаємодії молодших школярів тощо. Основним показником ефективності реалізованих педагогічних засобів розвиваючого освітнього простору щодо мотивації адаптації дітей до шкільного навчання є готовність до навчання у школі. Ця індивідуальна якість виявляється у загальному психічному розвитку, складовими якого є певний рівень інтелектуального розвитку, емоційно-вольового, соціально-комунікативного та мотиваційного [4, с. 50].

Список використаної літератури

1. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації / за наук. ред. В.Г. Панка – К., 2013. – С. 9-16.
2. Гончарук І. Створення вчителем комфортних умов для адаптації першокласників до навчання у школі / Ірина Гончарук // Початкова школа. – 2013. – № 7. – С. 42-44.
3. Гуріна О. Адаптація першокласників: Семінар для вчителів початкових класів / О. Гуріна // Психолог. Шкільний світ. – 2014. – № 15. – С. 13-16.
4. Дзеблюк Ю. Педагогічна підтримка адаптації молодших школярів до умов освітнього розвивального середовища / Ю. Дзеблюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. - 2016. - № 1(1). - С. 44-51.
5. Крупник Г.А. Особливості психологічного супроводу адаптації першокласників до навчального процесу / Крупник Г.А. // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2 (46). – С. 251-257.
6. Лемешева М.Є. Етапи соціалізації дитини: підготовка до школи та адаптація першокласників / Т. Є. Лемешева, І. М. Подавільнікова // Таврійський вісник освіти. - 2013. - № 4. - С. 270-278.
7. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу // Додаток до наказу МОН України №925 від 20.08.2018р.

Лук'яненко В.В., к.псих.н., доцент,
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. І.Сікорського»*

УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ ВТНЗ

Сьогодні, як ніколи, гостро перед вищою школою постає завдання переосмислити свою роль у підготовці фахівців нового покоління. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є креативна освіта, яка передбачає творчість суб'єктів через їх безпосередню участь в активних дослідженнях з метою отримання нових знань. Про це йдеться в декларації Всесвітньої конференції з вищої освіти ЮНЕСКО «Вища освіта в ХХІ столітті: бачення і дії», яка розглядає креативність як інноваційний навчальний підхід. З огляду на це, зростає відповідальність вищої школи за виховання творчої особистості майбутнього фахівця, здатного бути висококваліфікованим, конкурентоспроможним, діяльним, активним у соціальному та професійному житті.

Очевидним стає те, що комунікативна культура інженерів є соціальним феноменом у широкому розумінні. У комунікативному процесі, як процесі обміну думками, визначаються статуси речей і суб'єктів комунікації. Відповідно, виникають вимоги до комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів, як вагомої передумови їх професійної компетентності. Власне сформована комунікативна культура майбутнього інженера робить реальними надалі професійний ріст і самореалізацію фахівця, професійна діяльність якого також вимагає взаємодії у сфері «людина-техніка».

Аналіз педагогічної, психологічної та філософської наукової літератури свідчить про те, що проблема сутнісного і змістовного аналізу поняття педагогічних умов розглядається науковцями з різних аспектів. Так, дослідження педагогічних умов як теоретичної основи складають наукові положення сучасної педагогічної науки про: професійну підготовку майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах (А.Алексюк), зокрема, професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (С.Доценко, О.Карпенко, Д.Пашенко), застосування інформаційних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладів (Р.Гуревич, М.Козяр, В.Монахов, В.Стрельніков, Н.Тверезовська), моніторинг організації навчально-виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах (А.Денисенко).

Отже, педагогічні умови ми визначаємо як особливості організації навчально-виховного процесу у вищому технічному навчальному закладі, що детермінують результати виховання, освіти і розвитку особистості студента, які об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами встановлено, що професійна підготовка як інтегративна навчально-виховна діяльність припускає взаємодію двох сторін – суб'єкта та об'єкта, які знаходяться в певному навчально-виховному просторі вищого технічного навчального закладу. Однією зі складових цього «простору» і є педагогічні умови. Іншими словами, у процесі організації якоїсь конкретної діяльності для її ефективності необхідно виділяти певні умови (обставини, ситуації, об'єктивні можливості) реалізації даної сукупності процесів. Саме педагогічні умови забезпечують ефективність навчально-виховного процесу [3].

У вітчизняній педагогіці виділено декілька рівнів педагогічних умов. Так, перший рівень педагогічних умов – це особистісні характеристики студентів, які детермінують успішність протікання навчально-виховного процесу. Другий рівень педагогічних умов – безпосередні обставини реалізації процесу (навчання, виховання) – власне класичні педагогічні умови: змісту та організації діяльності студентів; міжособистісних стосунків, спілкування в групі; відносин педагогів зі студентами; адаптація студентів до нового освітнього середовища; взаємодії навчального закладу з навколишнім середовищем та ін.

У ході дослідження нами встановлено, що саме другий рівень педагогічних умов є

свого роду проекцією обставин навчально-виховного процесу на суб'єктивний світ вихованця. Іншими словами, в якості педагогічних умов може розглядатися суб'єктивне сприйняття студентом навчальної, дослідно-пошукової, суспільно-корисної, волонтерської діяльності, міжособистісних відносин, соціальних взаємодій та інших обставин навчально-виховного процесу. Визначальним стає підготовленість особистості студента до вирішення поставлених завдань, його внутрішня мотивація і система ціннісних орієнтацій.

Для формування особистості високопрофесійного, гуманного, творчого фахівця сучасного виробництва недостатньо тільки оволодіння ним знаннями і вміннями певної спеціальності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Рефлексія в духовному саморозвитку особистості [Текст] / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 1. – С. 30-37.
2. Білоножко А. В. Соціально-психологічні чинники становлення комунікативної культури майбутнього юриста в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. псих. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія, психологія соціальної роботи» / Білоножко А. В. ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2008. – 21 с.
3. Гаврилюк А. А. Коммуникативный потенциал как основная составляющая культуры общения будущих учителей // Педагогика высшей и средней школы: Сб. науч. трудов / Гл. ред. д.п.н., профессор Буряк В.К. – Крывой Рог: КГПУ, 2004. – Вып. 7. – С. 41-46.

Любимий В.А., помічник ректора

*Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
(м. Глухів, Україна)*

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

Комунікативна компетентність як якісна ознака професіонала, який відповідає вимогам ринку праці, неможлива без здатності застосовувати базовий інструментарій критичного мислення. У ситуації впровадження освітньої технології «Дебати» в освітній процес (і до позанавчальної роботи зокрема) саме розвиток критичного мислення учасників з числа набувачів вищої освіти є базовим фактором впливу на ефективність формування комунікативної компетентності, просування до мети, досягнення успіху як перманентного феномену буття. Мова про готовність особистості молодої людини до того, щоб не лише ініціювати ідею, а й оволодіти достатнім рівнем успішності її реалізації. Ідея як певний соціально-орієнтований проект перебуває в неформальному вигляді аж до моменту її систематизації, структурування, формулювання плану дій. Умовно цей процес можна віднести до розряду творчо-когнітивних, в якому особливе місце посідає творча комунікативність як характеристика особистості учасника, яка актуалізує мисленнєву і продуктивну діяльність, спрямовану на створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей суспільного значення. Творча комунікативність притаманна тільки людині – суб'єкту творчої колективної діяльності. Більше того – саме вона робить людину людиною.

В сучасних умовах функціонування освітньої системи суспільства є конче важливими такі розвиваючі соціально-педагогічні моделі, що формують особистість з урахуванням ризиків та викликів, які мають відносно усталену соціальну динаміку перебігу і опираються на базові тренди глобалізованого суспільного буття, претендують на універсалізм освітньої технології в практиці позанавчальної роботи. Щонайменше дві ціннісні сфери окресленої парадигми відносяться до наукового поля комунікативної компетентності як змістовного наповнення комунікації сучасного суб'єкт-суб'єктного спрямування, а саме: базові європейські цінності і цілі сталого розвитку суспільства. В поєднанні з практичними механізмами дифузії соціально-інтелектуальних інновацій означені теоретичні формації науково-практичного пізнання світу утворюють потужний інтегративну модель застосування освітньої технології «Дебати» в освітньому середовищі студентської молоді у формі діяльності дебатного творчого об'єднання.

Розвиток творчої комунікативності та формування комунікативної компетентності особистості – процес довготривалий, складний і суперечливий, тому вимагає комплексних заходів та створення спеціальних освітніх умов:

1. **Визнання безумовної цінності особистості.** Необхідно розуміти, що особистість людини цінна сама по собі в усіх її проявах. Як наголошував К. Ушинський, необхідно «...пізнати людину такою, якою вона є насправді, з усіма її слабкостями і в усій її величі, з усіма її буденними дрібними потребами і з усіма її великими духовними вимогами» [1].

2. **Звільнення особистості від тотальної всеохоплюючої регламентації мислення,** оцінювання фактів і явищ, висловлювання здогадок, поведінки в навчальному, виховному процесі, перехід від пояснювально-ілюстративного навчання до проблемно-пошукового. Це забезпечує відкритість, а згідно синергетичного підходу, розвиватися здатна лише відкрита людина. У людини відкритого типу не виникає психологічних перешкод на шляху розвитку самостійності та творчості. Бути творчо-комунікативною людиною означає бути будівничим «відкритого суспільства», бути вільним. Як зазначав К. Поппер, автор поняття «відкрите суспільство»: «Будь-яка раціональна дія повинна мати певну мету. Дія є раціональною до того ступеня, до якого вона свідомо і наполегливо переслідує свою мету, а також наскільки обрані засоби відповідають цій меті» [5, с. 179]. Формування такого типу особистості, що є метою вищої освіти, можна забезпечити за допомогою спеціально організованого навчального процесу: шляхом залучення майбутніх педагогів у різні види творчої діяльності, що дозволяє робити свій вибір, давати оцінки, або шляхом виявлення і розвитку організаторських, риторичних чи інших здібностей [6].

3. **Організація діяльності майбутнього фахівця соціально-гуманітарної сфери на вищому рівні складності в діалоговому режимі.** Мається на увазі виконання студентами проблемних пошукових завдань, виконання творчих робіт, проектів з використанням інноваційних педагогічних технологій [6; 7]. «Демократичний діалог – це потужна протиотрута схильності освіти до розвитку в учнів залежності від авторитетів. Цей діалог створює умови для розгортання перед учнями нових шляхів мислення і розв'язання проблем, разом з тим заохочуючи креативність вчителів» [7, с. 17]

4. **Систематичне створення ситуацій вибору.** Ця умова особливо цінна для розвитку в майбутніх педагогів новаторських здібностей, враховуючи існування значної кількості різних педагогічних технологій та методик [6].

5. **Використання сучасних освітніх технологій («Дебати», «Розвиток критичного мислення», «Рейтингування») та інтерактивних методів навчання («Навчаючи – вчуся» або «Кожен навчає кожного», «Броунівський рух», «Ажурна пилка», Кейс-метод, «Дерево рішень», «Мозковий штурм» та інші) [6].**

6. **Стимулювання мотивованої творчо-комунікативної діяльності** у студентської молоді, врахування принципів індивідуалізації та диференціації у навчально-виховному процесі завдяки визначенню «Формули успіху» як поєднання соціально-психологічного та соціально-педагогічного концептів філософії освіти [2; 3; 4].

Освітня технологія «Дебати», Парламентські дебати (БФПД) як командно-рольова молодіжна гра – це імітація слухання в парламенті, коли одна команда («Уряд») намагається переконати присутніх (в першу чергу – суддівську колегію) у тому, що законопроект, що вирішує певну проблему (соціальну, економічну, політичну і т.п.), повинен бути прийнятий або ж: висунута позиція повинна бути превалюючою в суспільстві, а друга («Опозиція») – показати, що законопроект, запропонований «Урядом» слід відкинути і (необов'язково) запропонувати свій варіант вирішення проблеми; або ж висунути свою позицію як систему контраргументів стосовно аргументаційної лінії урядової лінії команд. По закінченні дискусії судді (або глядачі – парламентарії) віддають перемогу тій команді, чий виступ здалося їм більш переконливим. Місією дебатів, їх головною метою, є формування відповідального громадянського суспільства, тобто таких відносин між соціальними групами, які будуть орієнтовані на добровільний активний пошук вирішення соціальних проблем на підставі толерантного ставлення до іншої позиції (думки). З точки зору

виховання професійних характеристик особистості, дебати просто необхідні як практичні заняття (одержання реальної практики публічних виступів) для соціальних працівників і соціальних педагогів, юристів, журналістів, управлінців, політиків і політологів.

Саме з огляду на це системна діяльність наукового гуртка «Дебатна майстерність соціальних педагогів і соціальних працівників» та дебатного клубу «Оратор і Я» університету є експериментальним науково-педагогічним майданчиком (ефективною дискусійно-розвиваючою платформою) особистісного зростання студентства, формування гендерно-сприятливого та відкритого середовища педагогічного університету в цілому.

Основні завдання парламентських дебатів:

- розвиток комунікативних та презентаційних здібностей учасників;
- розширення світоглядного кругозору дебатерів;
- розвиток у учасників наукового гуртка дослідних і аналітичних навичок, а також критичного мислення;
- набуття навичок як самостійної пошукової роботи, так і роботи в колективі (команді);
- формування гендерної культури, гендерно-сприятливого середовища як базису правової освіти в університеті;
- підвищення рівня толерантності, плюралізму в демократичному суспільстві і т. п. [6].

Дебати, як освітня технологія, що відносяться до практичних мистецтвам (practical arts), є одночасно:

- освітньою технологією (у світі щорічно проходять тисячі турнірів з дебатів, які сприяють плідному спілкуванню учасників, обміну досвідом та їх особистісному зростанню);
- мистецтвом (публічні виступи здавна доставляють естетичну насолоду як глядачам, так і самим учасникам, тому як велика частина ток-шоу, які представлені в сучасному телебаченні, – це теж дебати. Нині існує формат молодіжних дебатів «Один на один» або «Формат дебатів Лінкольна – Дугласа»;
- об'єктом науково-педагогічного дослідження (безліч зарубіжних вчених досліджують походження дебатів та їх всілякі аспекти, думка людська не стоїть на місці: з'являються нові формати, обґрунтування права на існування яких часом може бути цікавою темою дисертації тощо.

Щорічно виходять тисячі навчально-наукових посібників, проводяться конференції та круглі столи, присвячені всіляким аспектам молодіжних дебатів. В Україні, як і в ЄС та США, Австралії, активно розвивається молодіжний дебатний рух, хоча з'явився він порівняно недавно, лише в середині 1990-х років, тоді як у світі ця технологія активізації молоді функціонує з ХІХ століття. В Україні картина поширення освітньої технології «Дебати» поки що менш райдужна через певний академічний супротив як формального так і неформального порядку, але саме ми в силах виправити ситуацію і заявити про себе як про успішне дебатне середовище локального рівня, що пропагує комунікативну компетентність і розвинуте критичне мислення як найважливіші ознаки успішності особистості, є ефективним змістовним наповнення позанавчальної роботи в університеті.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : [посіб. для студ. вищих навч. закладів] / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2002. – 576 с. (Альма-матер).
2. Карнегі Дейл. Як завойовувати друзів та здійснювати на них вплив та інші. / Дейл Карнегі. – Єкатеринбург, видавництво «ЛІТУР», 2002. – 720 с.
3. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
4. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості / О. В. Моляко. – Радян. школа. – 1991. - №5. – с.47-51.
5. Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги». Том 1. / Перекл. з англ. О. Коваленка. – К.: Основи, 1994. – 444 с.
6. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. ; Наук. ред., передм. О. І. Пометун. – К.: Вид-во «Плеяди», 2006. – 220 с.
7. Шнайдер Альфред. Навчання через дебати: різноманіття поглядів: адаптований переклад з англ. / Альфред Шнайдер, Максвелл Шнурер; за заг. ред. О. І. Пометун; пер.: Г. Гупан, Т. Клекота. – К., БФ «Вчителі за демократію та партнерство», 2009. – 320 с.

Лютак О.З., к.псих. н., доцент
*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника»
(м.Івано-Франківськ, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИКЛАДАЧА ВУЗУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

«У будь-якій школі справа навчання та виховання повністю визначається вчителем» (Я.Коменський). Ця теза особливо актуальна в сучасній вищій школі, яка пред'являє до викладача високі вимоги і вбачає в ньому не тільки кваліфікованого фахівця, але й особистість, здатну до співчуття, співпереживання, оптимальної взаємодії зі студентами; інтелігента та громадянина, яскраву творчу індивідуальність. Проте проблемою вищої школи в Україні є те, що педагогічний персонал вузів інженерно-технічного профілю в переважній більшості не має спеціальної педагогічної чи психологічної підготовки, що ускладнює формування належної психолого-педагогічної культури й високого рівня педагогічної майстерності; а професорсько-викладацький склад вузів гуманітарного профілю не володіє належним чином знанням сучасних інформаційних технологій.

Формування нової людини – «людини інформаційної» – це одна з базисних характеристик інформаційного суспільства. В умовах розгортання інформатизації кожне з діалектично взаємозв'язаних начал людини: фізичне, психічне й соціальне, вимагає спеціального урахування, оскільки тільки в цьому випадку нові можливості інформаційного суспільства можуть бути повною мірою використані для розвитку людини [1, с.13].

У цьому контексті постає питання формування таких соціально-психологічних характеристик викладача вузу, які б допомагали йому бути конкурентоспроможним і на високому рівні надавати освітні послуги. Аналіз наукових праць з даної проблематики дає підстави стверджувати, що однією з важливих складових соціально-психологічного портрету сучасного фахівця є його педагогічна майстерність. Вона є складовою загальної педагогічної культури поряд з науковим світоглядом та ерудицією, духовним багатством, педагогічними здібностями, педагогічною технікою (культурою зовнішнього вигляду, мови, спілкування, етикою і тактом), прагненням до самовдосконалення тощо. Це системна якість особистості, яка набувається в процесі її професійного становлення у вигляді педагогічних умінь.

У побудові моделі педагогічної майстерності вищого рівня виокремлюють два підходи: «від професії» і «від особистості». Професіографічна модель опирається на вибір основних, професійно значущих якостей особистості, потрібних у педагогічній діяльності. Персонологічна модель базується на виборі базових, професійно важливих якостей, виходячи із загальнопсихологічного уявлення про особистість, її багатофакторну структуру. В обидвох випадках відповідність реально сформованої системи професійно значущих якостей особистості до еталонної моделі інтерпретується як міра психологічної готовності або рівень професійної майстерності [2, с.155-169].

У професіографічній моделі психологічна готовність виступає як комплекс фенотипічних властивостей, які можна спостерігати й вивчати методом експертного оцінювання. Міра їх відповідності до вимог професійної діяльності зумовлює її продуктивність та успішність. Персонологічна модель розглядає психологічну готовність як цілісну структуру різних генотипових властивостей особистості, специфіка яких і визначає успішність людини в кожному конкретному виді професійної діяльності.

Другою ваговою складовою соціально-психологічного портрету викладача вузу є «комунікативна компетентність». При цьому поняття “комунікативна компетентність” розглядається нами як вміння учасника взаємодії орієнтуватись у різних ситуаціях комунікації, що базується на його знаннях і досвіді, як властивість ефективно взаємодіяти з оточуючими. Сформована комунікативна компетентність надає можливість викладачу вузу вступати у вербальні та невербальні, усні й письмові контакти для вирішення комунікативних задач. До комплексу комунікативних знань та вмінь, що складають

комунікативну компетентність фахівця, дослідники відносять наступні: - знання норм та правил спілкування (ділового, повсякденного, святкового тощо); - високий рівень мовленнєвого розвитку, що дозволяє у процесі спілкування вільно передавати і сприймати інформацію; - розуміння невербальної мови спілкування; - уміння вступати в контакт з людьми з урахуванням їх статевих, вікових, соціокультурних, статусних характеристик; - уміння вести себе адекватно ситуації та використовувати її специфіку для досягнення власних комунікативних цілей; - уміння впливати на співрозмовника таким чином, щоб схилити його на свій бік, переконати у силі своїх аргументів; - здатність правильно оцінити співрозмовника як особистість, як потенційного конкурента або партнера й обирати власну комунікативну стратегію в залежності від цієї оцінки; - здатність викликати у співрозмовника позитивне сприйняття власної особистості [3].

Третьою необхідною складовою соціально-психологічного портрету сучасного фахівця є його педагогічна фасилітація. Це специфічний вид педагогічної діяльності фахівця у галузі освіти, яка має за мету допомагати студентові в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати його прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяти його особистісному зростанню, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей, актуалізувати ціннісне ставлення до людей, природи, національної культури на основі організації допомагаючого, гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування, атмосфери безумовного прийняття, розуміння та довіри.

Феномен «фасиліативність» є сукупністю емоційних, когнітивних, поведінкових та вольових утворень, що поєднуються в інтегральну властивість, яка виявляється у здатності допомагати іншій людині, сприяючи її розвитку. Встановлено, що особи, яким притаманна така властивість, як фасиліативність, мають високий рівень емпатії, для них характерна спрямованість до розуміння іншої людини, виражена соціальна інтуїція, легкість входження в соціальні контакти, яскрава експресивність, високий загальний рівень комунікативної креативності. Їм властиві також домінантність, сумлінність, безтурботність, сміливість, емоційна стабільність [4].

Педагогічна фасилітація передбачає налаштованість особистості на допомогу іншим, прагнення відчувати емоційний стан тих, хто оточує, співчувати і співпереживати їм, сприймати їхні переживання як власні. У зв'язку із зазначеним на тепер широко використовується поняття «емпатійність особистості», що є інтегральною, професійно значущою якістю особистості педагога, яка поєднує такі особистісні якості, як чутливість, доброзичливість, чуйність, емоційну гнучкість.

Отже, педагогічна діяльність – багатопрофільна і багатоаспектна. Сучасному викладачу ВНЗ належить працювати з людьми і насамперед – з молоддю. Його професійна компетентність буде визначатися не тільки інтелектом, сукупністю знань, умінь, навичок, але й важливими у процесі педагогічної діяльності соціально-психологічними характеристиками.

Список використаних джерел

1. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / За ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової; Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя: ЗДІА, 2017. – 282 с.
2. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник / В. В. Каплінський. – Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015 – 224 с.
3. Стеценко Н. М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. / Стеценко Н. М. // Педагогічний альманах: зб. наук. праць / редкол. В. В. Кузьменко та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. – Випуск 29. – С. 185 – 191.
4. Казанжи М. Й. Психологічні особливості осіб з різним типом фасиліативності : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.01 / Марія Йосипівна Казанжи. – Одеса, 2007. – 190 с.

Мазурок І.А., к.п.н., доцент
*Гомельський державний університет імені Ф. Скорины
(г. Гомель, Республіка Беларусь)*

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ

Направленная на информационную ориентацию система образования должна давать человеку не только знания о быстро возрастающих возможностях современной информационной инфраструктуры общества, но также и умения эффективно пользоваться этими возможностями в своей жизни и профессиональной деятельности.

В настоящее время весьма остро стоит вопрос о формировании личности нового типа – информационной личности, которую характеризует высокий уровень информационной культуры. Ее наличие обеспечит успешную социальную адаптацию выпускника школы и учреждения высшего образования.

Вместе с тем анализ исследований, связанных с информационной культурой, показывает, что состояние информационной культуры обучающихся в настоящее время не может быть признано удовлетворительным, поскольку общий уровень информационной подготовки как выпускников общеобразовательных школ, так и учреждений высшего образования остается достаточно низким, что проявляется в неумении решать типовые информационные задачи. В качестве типичными недостатков информационной подготовки обучающихся выделяют: отсутствие представлений о составе и возможностях использования информационных ресурсов; незнание особенностей ресурсной базы различных информационных учреждений; неумелое владение алгоритмами ведения адресного, тематического и фактографического поиска; ограниченность знаний и умений по анализу и синтезу, критической оценке найденной информации; репродуктивный характер деятельности при обработке информации и подготовке на ее основе информационных продуктов [2].

Развитие информационной культуры невозможно обеспечить только лишь за счет ликвидации компьютерной безграмотности, либо овладения рациональными приемами работы с книгой и т. п. Данную проблему также нельзя решить только лишь при помощи формального перехода от традиционных средств поиска и обработки информации к компьютерным.

Глобальность проблемы формирования информационной культуры связана со сложностью структуры и содержания данного понятия.

По мнению Н. И. Гендиной, информационная культура личности – это совокупность информационного мировоззрения и системы знаний и умений, обеспечивающих целенаправленную самостоятельную деятельность по оптимальному удовлетворению индивидуальных информационных потребностей с использованием как традиционных, так и новых информационных технологий [1].

Информационная культура включает в себя:

– культуру информационного поведения, которая понимается как система взаимосвязанных реакций человека на контакт с информационной средой;

– культуру информационной деятельности, которая представлена совокупностью процессов сбора, обработки, хранения, поиска, использования информации; включает читательскую культуру, степень осознания информационных потребностей пользователя информации;

– библиографическую культуру, предполагающую сформированность библиографических знаний, позволяющих более успешно организовывать информационные массивы и производить поиск, что оказывает влияние на уровень культуры их использования;

–культуру інформаційного мировоззрення, інформаційне мировоззрення представляє собою систему суспільних поглядів на об'єктивний світ, місце людини в ньому [3, 5].

Вивчення ряду робіт дозволило виділити наступні складові або структурні компоненти інформаційної культури особистості: когнітивний, змістовий (дійсно-практичний), комунікативний (аксіологічний) і рефлексивний (емоціональний) [3, 4, 5].

Когнітивний компонент передбачає наявність у навчального цілісних знань (фактів, представлень, понять, законів і т.д.) про інформаційне середовище, забезпечуючих досвід інформаційної діяльності і орієнтацію в цьому середовищі, усвідомлення цілей і визначення своїх можливостей при виконанні інформаційної діяльності. Рівень сформованості цього компонента визначається на основі оцінки ерудиції і читаності суб'єкта.

Змістовий (дійсно-практичний) компонент визначає систему конкретно-практичних умінь і навичок отримання, збереження, передачі і обробки інформації в багатобічній діяльності навчального. Бібліотечно-бібліографічна і комп'ютерна грамотність, володіння прийомами розвитку пам'яті, вміння використовувати інформацію, вміння поєднати традиційні і електронні джерела інформації для отримання нової інформації є критеріями оцінки цього компонента інформаційної культури.

Комунікативний (аксіологічний) компонент включає в себе принципи і правила поведінки особистості в інформаційних і комунікативних системах в умовах взаємодії людини, комп'ютера і інформаційного середовища. Параметрами оцінки сформованості цього компонента виступають інтуїція; критичність мислення; гнучкість і відкритість до сприйняття нової інформації; відповідальність при роботі з інформацією.

Рефлексивний (емоціональний) компонент пов'язаний з знаннями навчального про пріоритет цінностей людського життя, здоров'я і духовного розвитку особистості; етичних і моральних норм роботи в інформаційному середовищі; про інформаційну безпеку суспільства і особистості, про достоїнства і недоліки, діагностику і прогнозування процесу інформатизації суспільства і життєдіяльності людини. Параметрами діагностики рівня сформованості цього компонента виступають уявлення, співпереживання; асоціативне мислення.

Складність змісту інформаційної культури особистості передбачила необхідність розробки педагогічних засобів її формування.

Формування інформаційної культури навчальних починається з інформаційно-діагностичної діяльності, спрямованої на визначення рівня сформованості інформаційної культури, виявлення інформаційних потреб студентів.

Навчання роботи з інформаційними ресурсами включає роботу з інформаційними модулями за навчальними предметами, електронними засобами навчання, знайомство з інформаційними ресурсами бібліотечної системи.

Отримання інформаційного продукту у вигляді конспекту, реферату, доповіді, проекту і ін. стає можливим при достатньому рівні комунікативної і лексическої грамотності, компетенцій в області інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційно-бібліографічних знань, умінь і навичок, володінні методами аналітико-синтетическої обробки інформації, використанні технологій підготовки і оформлення результатів навчальної і дослідницької діяльності.

Розв'язати ці завдання дозволить реалізація моделі формування інформаційної культури в створеному інформаційно-навчальному середовищі, що включає інформаційні ресурси, комп'ютерну техніку, засоби доступу до інформаційних ресурсів. Це дозволить студентам не обмежувати право вибору джерел інформації, а також

создавать индивидуальный стиль информационной деятельности, разрабатывать собственный образовательный маршрут.

Список использованных источников

1. Гендина, Н.И. Информационная грамотность и информационная культура личности: международные тенденции и российский опыт / Н.И. Гендина // Школьная библиотека. – 2007. – № 8. – С. 71–79.
2. Гендина, Н. И. Образование для общества знаний и проблемы формирования информационной культуры личности / Н.И. Гендина // Научные и технические библиотеки. – 2007. – № 3. – С. 40-48.
3. Дулатова, А. Н., Зиновьева, Н. Б. Информационная культура личности: учебно-методическое пособие / А. Н. Дулатова, Н. Б. Зиновьева. – М.: Либерия, 2007. – 176 с.
4. Збаровская, Н. Информационная культура личности. Проблемы формирования / Н. Збаровская // Библиотечное дело. – 2005. – №1. – С. 7-8.
5. Коряковцева, Н.А. Информационная культура – культура нового типа / Н.А. Коряковцева // Мир библиографии. – 2009. – № 1. – С. 58-66.

Маковецька М.М., студентка

Вавринів О.С., викладач кафедри практичної психології та педагогіки

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

(м. Львів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ СТУДЕНТА В УМОВАХ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Однією з найважливіших функцій навчального процесу у вищому навчальному закладі є розвиток студента - як особистості. Особливу увагу при цьому слід надавати формуванню «Я-концепції» студента як центрального утворення його особистості. Як варто відзначити, в даний час значимо виріс обсяг робіт, присвячених проблемам «Я» і вони все більш глибоко розкривають змістовний сенс цього досить складного феномена і одночасно виходять на нові проблеми та диференціюють питання, пов'язані з ним [1].

Практика свідчить, що недооцінка ролі та особливостей «Я-концепції» студента призводить до суттєвих вад у його навчальній діяльності, оскільки не забезпечується ряд певних соціально-психологічних умов для актуалізації творчого потенціалу студента, а також стимулювання його особистісного зростання.

Більшість дослідників під «Я-концепцією» розуміють складну динамічну систему уявлень особистості про саму себе як «установок на себе» у взаємозв'язку когнітивних (уявлення про себе), емоційно ціннісних (ставлення до себе, що виявляється самооцінці) і поведінкових (прояв перших двох у поведінці) ознак [5].

«Я-концепція» містить у собі такі взаємопов'язані і взаємозумовлені компоненти:

1. «Образ-Я», що розкриває неповторність самосприйняття через фіксацію студентом певної соціально-рольової позиції і настанов щодо себе;
2. «Ставлення-Я», що визначається самооцінкою здібностей і особистісних якостей і може викликати виявлення певних емоційно-ціннісних проявів;
3. «Вчинок-Я», спрямований на самопрезентацію власного «Я», або прояв певної захисної дії, коли є «посягання» на цінність і цілісність сформованого уявлення про себе.

Багато науковців та психологів стверджують, що основними внутрішніми чинниками, які впливають на формування Я-концепції особистості є такі: самоконтроль, ідентифікація, самопізнання, рефлексія, самосвідомість, самооцінка.

«Я-концепція» студента формується в процесі порівняння себе з іншими учасниками навчального процесу. Думка про себе постійно підкріплюється порівнянням себе з іншими людьми [4].

Прикладом цього є ставлення студента до викладача, що визначається співвідношенням власної «Я-концепції» і системою уявлень про викладача. Якщо уявлення про себе («Я-образ») оцінюється позитивно, то часто виділені якості «приписуються» і тому викладачеві, якому студент симпатизує (механізм ідентифікації). Проте, якщо відкритий

конструкт власного «Я» розцінюється студентом як небажаний, негативний, то через захисний механізм проєкції може бути «приписаний» тому викладачеві, до якого студент ставиться негативно.

Загалом, «Я-концепцію» студента – майбутнього фахівця з вищою освітою можна розглядати і як результат, і як умову функціонування його взаємин з іншими учасниками навчального процесу. Є підстави вважати, що через механізм оптимізації міжособистісних взаємин учасники навчального процесу можуть ефективно впливати (усвідомлено позитивно), або ж неефективно (усвідомлено негативно) на формування «Я-концепції» студента [3].

Позитивна «Я-концепція» студента характеризується такими показниками, як: висока когнітивна складність і диференційованість «Образу-Я»; професійно-рольова ідентифікація («Я - майбутній психолог», «Я - практикант»); наявність власне особистісних компонентів у структурі уявлень про себе (любов до дітей, їх прийняття і розуміння, повага до інших); внутрішня цілісність і узгодженість між модальностями «Я-реальне», «Я-ідеальне», «Я-дзеркальне»; стабільність уявлень про себе як особистості; переважання серед них моральних суджень і загальний позитивний їхній характер.

Студенти з позитивною «Я-концепцією» відрізняються високою адекватною самооцінкою особистісних якостей і наслідків своєї навчальної діяльності; відповідально усвідомлюють свої потреби й намагаються їх реалізувати та роблять це за власним бажанням, тому відчують внутрішню свободу; високим рівнем самоповаги самокритичністю. Вони здебільшого очікують на позитивне ставлення до себе з боку авторитетних осіб (викладачів), емоційно стійкі, з низьким рівнем особистісної тривожності, наявність позитивних мотивів навчального й особистісного самовдосконалення, здатність до вольової дії щодо подолання вад власного «Я»; домінування інтернальних (внутрішніх) тенденцій локусу-контролю [1].

Студенти із негативною «Я-концепцією» здатні до самоприниження і самозаперечення, часто нервують, невпевнені у собі, очікують майбутніх професійних труднощів, які самі не зможуть подолати. Вони ригідні, замкнені, пасивні щодо реалізації своїх планів у навчанні. Як особистості такі студенти відчують труднощі в реалізації свого «Я», у саморегуляції своєї поведінки, особливо в ситуаціях, які вимагають мобілізації своїх душевних і фізичних сил [1].

Отже, виходячи з теорії психології про те, що «Я-концепція» – відносно стійка, більшою чи меншою мірою усвідомлена система уявлень індивіда про самого себе, що переживається ним як неповторна, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми, свою трудову діяльність і ставиться до себе так чи інакше - є результатом тривалого процесу розвитку особистості, який починається з моменту народження і здійснюється упродовж життя. Здобуваючи освіту у вищому навчальному закладі, студент не тільки формується як майбутній фахівець, а й розвивається як особистість із власною «Я-концепцією», яка є цілісним образом власного «Я» та виступає як установка по відношенню до самого себе. Під час навчання у вищому навчальному закладі вона формується завдяки системі міжособистісних взаємин з іншими учасниками навчального процесу (викладачами, іншими студентами), за якої студенти високо оцінюють «вагу» і «авторитет» цих учасників, а учасники відповідно проявляють доброзичливість та розуміння до студентів (позитивна Я-концепція), або ж навпаки (негативна Я-концепція).

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. / І. Д. Бех. – Київ: Либідь, 2003. – 152 с.
2. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – Москва: Международная педагогическая академия, 1993. – 328 с.
3. Власенко В. В. Вчителі – учні: психологія взаємних оцінних ставлень. / в. в. Власенко. – Київ: УДП ім. М.П. Драгоманова, 1995. – 154 с.
4. Ішмурагов А. Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. / А. Т. Ішмурагов. – Київ: Науковий світ, 1996. – 188 с.
5. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для аспірантів і магістрантів. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – Київ: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.

Максімова І.М., кандидат технічних наук, методист
Галушак Л.Б., спеціаліст вищої категорії,
Полонська О.В., практикуючий психолог
*Могилів-Подільський технологічно-економічний коледж
Вінницького національного аграрного університету
(м.Могилів-Подільський, Україна)*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Останнім часом у світовому освітньому просторі спостерігається стійка тенденція щодо розробки освітніх стандартів для вищої школи з наголосом на професійні стандарти та з орієнтацією на компетентнісний підхід до освіти. Експерти Болонського процесу вважають, що зближення академічного навчання та професійної діяльності, встановлення між ними тісних зв'язків сприяє покращенню у випускників вищої школи здатності до праці [3]. Проблема підготовки такого спеціаліста полягає в тому, що ринкова економіка вимагає від кваліфікованих працівників володіння не тільки спеціальними знаннями, але й якостями, що забезпечують їх професійну мобільність, що уміють швидко змінювати один вид праці на інший і суміщати різні трудові функції, а це у свою чергу диктує необхідність їх навчання на основі компетентного підходу. За словами Дж.Равена: *«Сучасне суспільство потребує людей, які готові працювати, коли це необхідно, проявляють високу адаптивність, готові до нових завдань і нововведень, особисто зацікавлені в підвищенні ефективності праці, в перспективному плануванні і в наявності планів на майбутнє, а також готові брати на себе особисту відповідальність і виправляти помилки»* [4].

Проблема формування у студентів ВНЗ професійних якостей хвилює багатьох дослідників. Всі вони згодні у тому, що професійне виховання повинно мати послідовний, логічний характер, і що воно потребує тісної співпраці в системі «викладач-професія-студент». Незаперечним є також твердження про те, що підготовка конкурентоспроможного фахівця під силу тільки педколективам, об'єднаним ідеями розвиваючого навчання, педагогіки співробітництва, сучасних педагогічних технологій. Зв'язок проблеми з найважливішими науковими і практичними завданнями полягає в тому, що модель випускника навчального закладу повинна містити види компетентностей, які характеризують його в першу чергу як працівника певної сфери виробництва, науки і культури, здатного працювати на рівні світових стандартів. А успіх інноваційних реформ, у першу чергу, залежить від викладача, куратора групи, їх творчого потенціалу, готовності до безперервної освіти, до гнучкого соціально-педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості.

Відверто кажучи, для того, щоб знайти відповідь на всі запитання, пов'язані з поняттям «компетенції», у нас пішов не один рік власних пошуків. І необхідно відзначити, що цей шлях був не легким. Іноді ми натикалися на відверту байдужість або безпорадність. Були моменти, коли руки просто опускалися, адже питання компетентності взагалі важко просувалися в сучасну освіту. Були скептики, які просто не вірили в позитивний результат. А ми вірили, багато разів починали, майже з нуля і все одно продовжували пошуки. Тому ми можемо сьогодні сказати: все, що ми радимо – перевірено на власному досвіді і не в одній групі студентів. Наш досвід пройшов апробацію і ми впевнені в його результативності.

Проблема формування компетентностей у студентів є досить актуальною, вона ставиться як мета перед ВНЗ, має вирішуватися при розробці галузевих стандартів компетентності у професійній підготовці в психологічному, соціальному та інших аспектах, і базується на концепції компетентності, яка впроваджується в Україні. Вона може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти і виховання та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом [2].

Фахівці вважають, що проектування стандартів на базі компетентнісного підходу означає посилення орієнтації студентів на майбутню спеціальність. Результати навчання дозволяють: студентам – розуміти, що очікується від них; викладачам і кураторам – зосереджуватися на майбутніх досягненнях студентів; роботодавцям – одержувати інформацію про компетенції випускників. Крім того, у період реформування системи освіти гостро виникає потреба удосконалення професійної педагогічної компетентності [1,4]. Виходячи з цього, основним напрямком удосконалення рівня професійної компетентності викладача стали питання стимулювання самоосвіти й саморозвитку педагогічних кадрів та надання своєчасної методичної допомоги з даного напрямку. Саме від професійної компетентності викладача залежить і психологічна готовність студентів до професійної діяльності. Але максимально можливий рівень досягнення професійної компетентності студента можна отримати лише при оптимальному безпосередньому включенні майбутнього фахівця в поле дії конкретних професійних, соціальних, психологічних та педагогічних механізмів відбору і формування спеціаліста високої компетентності.

Відмінною рисою самоосвіти педагога є те, що результатом його роботи виступає не лише власне самовдосконалення в особистому та професійному плані, а й розвиток студентів. Викладач повинен досягнути успіху, щоб його досягли студенти, а студенти повинні досягнути успіху, щоб його досягло суспільство.

Нині великого значення набуває здатність майбутнього фахівця до самоосвіти, оволодіння ним методами здобуття знань для продовження власної освіти з метою формування професійної компетентності. Сьогодні вирішальну роль у підготовці спеціаліста відіграє самостійна робота студентів. Професійна некомпетентність для дорослої людини — це колосальний недолік, підстава для найсерйозніших претензій. Компетентний спеціаліст, компетентна людина — це дуже гідна перспектива. Враховуючи наш багаторічний досвід, можемо запропонувати формулу компетентності. Які її основні складові?

По-перше, знання, але не просто будь-яка інформація, а швидко змінювана, динамічна, різноманітна інформація, яку треба вміти знайти, відсіяти від непотрібної, перевести у досвід власної діяльності. По-друге, уміння використовувати це знання у конкретній ситуації; розуміння, яким чином можна добути це знання, для якого знання, який метод потрібний. По-третє, адекватне оцінювання — себе, світу, свого місця в світі, конкретного знання, необхідності чи зайвості його для своєї діяльності, а також методу його здобування чи використання. Ця формула логічно може бути виражена таким чином:

КОМПЕТЕНТНІСТЬ =

МОБІЛЬНІСТЬ ЗНАНЬ + ГНУЧКІСТЬ МЕТОДУ + КРИТИЧНІСТЬ МИСЛЕННЯ

Безсумнівно, людина, яка уособлює в собі такі якості, буде вельми компетентним спеціалістом. Але механізм досягнення такого результату залишається поки що не розробленим і видається доволі складним. Витяг з об'ємного, змістовного комплексу педагогічних правил, які ми склали в процесі нашої роботи над даною проблемою, може бути інформацією до роздумів викладачів незалежно від стажу їх роботи, категорії та технології, яку вони використовують.

Головним є не предмет, якому ви навчаєте, а особистість, яку ви формуєте. Не предмет формує особистість, а викладач своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета. На виховання активності не шкодуйте ні часу, ні зусиль. Сьогоднішній активний студент — завтрашній активний член суспільства!

Ставте студентів у ситуації, котрі вимагають виявлення та пояснення розбіжностей між фактами, що спостерігаються, та наявним знанням. Допомогайте студентам оволодіти найбільш продуктивними методами навчально-пізнавальної діяльності, навчайте їх вчитися. Слід якомога частіше використовувати питання «чому?», щоб навчити мислити причинне: розуміння причинно-наслідкових зв'язків є обов'язковою умовою розвивального навчання. Пам'ятайте, що насправді знає не той, хто переказує, а той, хто застосовує на практиці. Привчайте студентів думати та діяти самостійно. Поступово відходьте від механічних переказів, дослівного відтворення.

Творче мислення розвивайте всебічним аналізом проблем, пізнавальні задачі розв'язуйте кількома способами, частіше практикуйте творчі завдання. Викладачі з будь-якої дисципліни, не тільки мови і літератури, мають слідкувати за способом та формою висловлення думки студентів. Слід частіше показувати студентам перспективи їх навчання. Використовуйте схеми, плани, щоб забезпечити засвоєння системи знань. Оскільки міцність запам'ятовування інформації, що засвоєна у вигляді логічних структур, є більш високою, ніж міцність розрізнених знань, закріплювати слід ті знання, що подані у цілісних логічних структурах. У значних блоках інформації легше встановлюються логічні зв'язки, чіткіше простежується головна думка, котру легше виділити й показати студентам.

У процесі навчання обов'язково враховуйте індивідуальні особливості кожного студента, об'єднуйте їх в диференційовані підгрупи з однаковим рівнем. Вивчайте і враховуйте життєвий досвід студентів, їх інтереси, особливості розвитку. Будьте обізнаними з останніми науковими досягненнями із своєї дисципліни. Заохочуйте дослідницьку роботу студентів. Знайдіть можливості ознайомити їх із технікою експериментальної роботи, алгоритмами розв'язання винахідницьких задач, обробкою першоджерел і довідкових матеріалів.

Суспільно-історичною практикою доводьте необхідність наукових знань, які вивчаються в навчальному закладі. Навчайте так, щоб студент розумів, що навчання є для нього життєвою необхідністю. Пояснюйте студентам, що кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всьому, що необхідно для реалізації її життєвих планів.

Ці корисні правила-поради — тільки невеличка частинка, тільки вершина айсберга педагогічної мудрості, педагогічної майстерності, спільного педагогічного досвіду багатьох поколінь. Але згадати їх ще раз не буде зайвим. Пам'ятати їх, слідувати їм, керуватися ними буде дієвою умовою, яка здатна полегшити викладачу досягнення провідної найважливішої мети — формування та розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Булах І., Долинська І. Психологічні аспекти між особистісної взаємодії викладачів і студентів: Навч.-метод. посібник. - К., 2002.-114с.
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика / Під ред. Н.Г.Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
3. Европейская система квалификаций. Проект. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.volsu.ru/rus/info/part5.doc/.
4. Клепко С.Ф. «Компетенізація освіти»: обмеження і перспективи /Постметодика. – 2005. – №1. – С. 9–17.

Максимчикова О.М.

*Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет
потребительской кооперации»
(г. Гомель, Республика Беларусь)*

ОПЫТ УЧРЕЖДЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В ПОДГОТОВКЕ К ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Предпринимательская деятельность является важным фактором развития экономики страны. Значимость предпринимательства для экономики Республики Беларусь проявляется в программных документах, принятых на государственном уровне: Национальной стратегии устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 года, Стратегии развития малого и среднего предпринимательства "Беларусь – страна успешного предпринимательства" на период до 2030 года, Государственной программе "Малое и среднее предпринимательство в Республике Беларусь" на 2016 – 2020 годы, а также в нормативно-правовых документах, принятых в последнее время в целях упрощения правил ведения и стимулирования предпринимательской деятельности в стране.

Субъекты малого и среднего предпринимательства и индивидуальные предприниматели формируют почти четверть валового внутреннего продукта Республики Беларусь и 28,5% валовой добавленной стоимости (по данным за 2017 год), в сфере предпринимательской деятельности в 2017 году было занято 33,5% всего занятого в экономике страны населения [1]. Значения приведённых показателей не проявили устойчивую тенденцию к росту либо снижению на протяжении 2011–2014 гг., но в последние три года (2015–2017) они увеличивались наряду с удельным весом анализируемой категории экономических субъектов в выручке от реализации продукции, товаров, работ, услуг, экспорте (за исключением 2016 года) и импорте товаров страны, что является признаком повышения вклада субъектов предпринимательской деятельности в экономику Республики Беларусь.

Кроме того, в 2017 году количество субъектов малого и среднего предпринимательства и индивидуальных предпринимателей увеличилось по сравнению с 2011 годом на 20% и 8% соответственно [1]. Проявлением возрастающей социальной роли субъектов предпринимательства, на наш взгляд, является увеличение средней численности физических лиц, привлекаемых индивидуальными предпринимателями по трудовым и гражданско-трудовым договорам: в 2017 году возможность увеличить свой доход благодаря предпринимателям получили в 3,2 раза больше граждан, чем в 2011 году [1, 2].

Вместе с тем, выручка от реализации продукции, товаров, работ, услуг субъектов малого и среднего предпринимательства растёт медленнее, чем в целом по экономике страны. Рентабельность продаж малых и средних организаций Республики Беларусь ниже, а процент убыточных организаций среди малых и средних предприятий выше, чем значения аналогичных показателей для всех организаций страны [1, 2]. Таким образом, финансовые показатели деятельности малых и средних организаций Республики Беларусь свидетельствуют о наличии резерва в повышении эффективности их деятельности, в том числе за счёт повышения уровня подготовки к предпринимательской деятельности.

В учреждении образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации» (БТЭУ) накоплен разнообразный опыт подготовки к предпринимательской деятельности, в котором можно выделить ряд направлений: включение учебных дисциплин, содержащих определённые аспекты подготовки к предпринимательству, в учебные планы специальностей первой ступени высшего образования; подготовка специалистов по образовательным программам второй ступени высшего образования; реализация образовательных программ дополнительного образования взрослых; деятельность центра бизнес – образования; реализация международных проектов.

БТЭУ является экономическим университетом, безусловно, что всё обучение в нём предполагает подготовку специалистов, обладающих академическими, социально-личностными и профессиональными компетенциями, необходимыми для работы в современных динамичных рыночных условиях. Здесь проявляется содержательная составляющая подготовки к предпринимательской деятельности. Учебными планами подготовки специалистов по различным специальностям предусмотрено изучение учебных дисциплин «Основы предпринимательства», «Предпринимательский менеджмент», «Бизнес-лидерство», «Креативные технологии бизнеса», «Менеджмент риска и страхования», «Деловая коммуникация» и ряд других, усвоение содержания которых содействует формированию психологической готовности к предпринимательству.

Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации» осуществляет подготовку по образовательным программам второй ступени высшего образования, в частности, по двенадцати специальностям практико-ориентированной магистратуры, в том числе по специальности «Бизнес-администрирование», что содействует расширению и углублению компетенций специалистов и повышает их возможности осуществления предпринимательской деятельности.

Образовательные программы дополнительного образования взрослых позволяют реализовать концепцию непрерывного образования и вносят существенный вклад в повышение возможностей осуществлять предпринимательскую деятельность людьми, их осваивающими. В частности, образовательная программа переподготовки руководящих работников и специалистов, имеющих высшее образование, предоставляет возможность специалистам с любым базовым высшим образованием получить знания по ряду юридических и экономических специальностей, а также иностранному языку, что расширяет компетенции и повышает готовность к осуществлению предпринимательской деятельности. Реализовывается также образовательная программа обучающихся курсов – лекториев, тематических семинаров, практикумов, тренингов, в том числе по бизнес-курсу «Предпринимательская деятельность».

Миссией Центра бизнес – образования БТЭУ является «развитие кадрового потенциала для экономики страны посредством дополнительного образования, практической деятельности и секторального сотрудничества общественных объединений, бизнеса, власти, молодежи и учреждений образования» [3]. Центр проводит тематические тренинги, практические курсы, встречи с представителями бизнес – сообщества, конкурс старт-ап – проектов, международный чемпионат «Молодёжь и предпринимательство».

Проведение чемпионата «Молодёжь и предпринимательство» является уникальным опытом БТЭУ и имеет ряд положительных последствий с точки зрения развития предпринимательской деятельности для всех участников – студентов, руководителей команд студентов и других представителей образовательной среды, членов жюри.

Студенты представляют на чемпионате свои реализованные бизнес-проекты. Участие в чемпионате предшествует большой работе, в процессе которой студенты находят и разрабатывают собственные бизнес-идеи. Подготовка к участию в чемпионате развивает у студентов аналитическое мышление, навыки выявления и решения проблем, поиска и оценки информации, устного и письменного общения, сотрудничества и работы в команде, ответственность, способность действовать в условиях неопределённости, которые необходимы для осуществления реальной предпринимательской деятельности. Кроме того, студенты имеют возможность получить обратную связь от членов жюри – представителей бизнеса – по поводу своих проектов.

Во время чемпионата организуются круглые столы, мастер-классы по проблемам бизнес-образования, на которых преподаватели учреждений образования стран-участниц имеют возможность обменяться опытом и повысить качество подготовки студентов к реальным условиям осуществления предпринимательской деятельности.

Члены жюри обсуждают итоги чемпионата и коллегиально принимают решение о рекомендациях, что позволяет скорректировать условия проведения чемпионата и повысить качество бизнес-проектов. Участие представителей бизнеса в качестве членов жюри даёт им возможность услышать новые идеи.

В настоящее время учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации» реализует три международных проекта направленных на развитие предпринимательской деятельности: проект «Активизация малого и среднего бизнеса в приграничных регионах Украины – Беларуси» в рамках программы территориального сотрудничества стран Восточного партнерства Беларусь – Украина; проект SMART по программе Erasmus+ «Содействие сотрудничеству университет–предприятие и студенческому предпринимательству через СМАРТ–кафе/Смарт»; проект HEIFYE по программе Erasmus+ «Высшие учебные заведения для молодежного предпринимательства». В частности, в числе целей проекта HEIFYE обозначены усиление взаимодействия между образованием, наукой и бизнесом, обмен передовой бизнес-практикой, повышение компетенций и предпринимательских способностей молодых людей в странах – партнёрах.

Перед системой бизнес-образования постоянно сохраняются вызовы, связанные с подготовкой студентов к реальному миру практической предпринимательской деятельности,

обучением диагностированию и решению проблем и действию. На наш взгляд, в белорусских учреждениях образования следует шире применять хорошо зарекомендовавшие себя и широко используемые в бизнес школах стран мира проблемно-ориентированное обучение (problem-based learning) и обучение на основе реальных примеров (case-based learning). Обе методики обучения очень схожи, их преимущество заключается в формировании практических навыков анализа, исследования, работы в команде, действия в условиях неопределённости и разногласий у членов команды и в то же время в возможности использовать соответствующий теоретический материал. Причём наряду с использованием зарубежного опыта важно разрабатывать реальные примеры из деятельности отечественных субъектов хозяйствования, поскольку обучающимся предстоит работать именно в этих условиях.

Список использованных источников

1. Малое и среднее предпринимательство в Республике Беларусь. Статистический сборник. Минск, 2018. – 195 с.
2. Статистический ежегодник 2017. Минск, 2017. – 506 с.
3. Принципы работы / Центр бизнес-образования БТЭУ ПК. URL: <http://cbo.i-bteu.by/index.php/principy-raboty-2/>.

Мамчур Є.А., к.п.н., ст. викладач,
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нові освітні реалії зумовлюють підвищені вимоги до рівня фахової компетентності вчителя іноземної мови, його професійних та особистісних якостей. Ці вимоги стосуються здатності самостійно і критично мислити, бути відкритим до педагогічних інновацій, здатним адаптувати набуті в університеті знання до нових постійно мінливих запитів суспільства до якості освіти, готовим брати на себе педагогічну відповідальність, здатності до дослідницької і творчої діяльності, постійного самовдосконалення і професійного саморозвитку. Одним із шляхів реалізації цих завдань є виховання стійких професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів. У сучасній вищій освіті актуальними є пошуки підходів і технологій формування ціннісного потенціалу особистості майбутнього вчителя.

Вважаємо, що професійно-ціннісні орієнтації вчителя іноземної мови повинні включати спільні для кожного вчителя, незалежно від предмета викладання, педагогічні цінності та цінності, зумовлені специфікою предмета викладання, тому формування професійних цінностей учителя іноземної мови буде визначатися як спільними рисами для педагога будь-якого фаху, так і специфікою власне його професійних компетентностей. Безперечно, що фахівець у галузі викладання іноземних мов зобов'язаний досконало оволодіти іноземною мовою, бути готовим до передачі цих знань своїм учням найбільш ефективним способом, сприяти розвитку їхньої самостійності та творчої активності.

Провідною ціллю навчання майбутнього вчителя іноземної мови у педагогічному університеті є формування професійної компетентності. Поняття професійної компетентності стало ключовим концептом сучасної педагогічної науки та обґрунтоване у дослідженнях багатьох учених-педагогів (Н. Волокова, І. Зязюн, В. Огнев'юк, І. Підласий, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, В. Сласьонін та ін.

Професійна компетентність учителя іноземної мови відповідно до специфіки педагогічної діяльності виявляється в царині філологічних наук – мови (рідної та іноземної) і літератури. Іншомовна комунікативна компетентність утворює сукупність необхідних знань, умінь та навичок, необхідних для досягнення успіху у спілкуванні в середовищі іншомовної культури і виступає важливим складником професійної компетентності вчителя іноземної мови, що вирізняє його від інших педагогів.

Важливою професійно-орієнтованою цінністю, пов'язаною з комунікативною компетентністю (як іноземної, так і рідної мови) вчителя іноземної мови, є усвідомлення значущості мови і любов до мови. Вважаємо, що своєрідність професійних ціннісних орієнтацій буде обумовлена і тим, що завданням вчителя є навчити дітей мови. В аспекті аналізованої проблеми, цінною є думка М. Боришевського, який переконливо доводить, що дуже вагоме значення у підсистемі цінностей має глибоке усвідомлення особистістю виняткової ролі в житті людей мови, у якій на генетичному рівні втілюється творча сила народного духу, помисли народу, його сподівання, віра та воля, переконаність у тому, що мова будь-яких етносів, націй, незалежно від чисельності її носіїв є однією з найкоштовніших вартостей людства як цивілізованої спільноти, а зневажливе ставлення до мови навіть найменшого етносу є проявом невігластва, соціальної некомпетентності, антигуманності [1, с. 24]. Суголосні ідеї висловлює В. Огнев'юк й акцентує увагу на тому, що трансляція і творення культури здійснюється засобами мови, саме мова забезпечує органічний зв'язок між освітою й культурою, індивідом і суспільством, індивідуальною та суспільною свідомістю, культурою особистості й культурою суспільства, а також стає полем формування нової культури. Усвідомлення особистістю такої думки сприяє формування цінності мови загалом для людства і кожної нації зокрема. Учений справедливо зазначає, що культура може не лише об'єднувати людей, а й виступати причиною конфліктів між ними, а через це перед освітою постає завдання сформуванню у підростаючого покоління багатомовну культуру. [2, с. 263].

Як бачимо, мова фокусує в собі концепцію людини, концепцію свідомості, концепцію буття, і освіта може реалізувати свою мету засобами вивчення рідної та іноземних мов.

Список використаних джерел

- 1.Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. *Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської.* Київ, 1997. С. 21–25.
- 2.Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ: Знання України, 2003. 450 с.

Мантрова М.С., к.пед.н.,

Орський гуманитарно-технологічний інститут (філіал) ОГУ

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СПОСОБ ОРГАНИЗАЦИИ АКТИВНОГО ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВУЗА

В современном обществе постоянно происходят изменения в экономической, технической и научной среде, в первую очередь благодаря процессу глобализации. Современная система образования должна соответствовать уровню глобальной экономики и уметь прогнозировать ее развитие.

Современный этап развития образования сопряженный с реформами, внедрением новых стандартов, поливариативностью программ и моделей обучения, поиском и введением в практику новых технологий обучения, выступает полигоном конкурирующих концепций, утверждающих свою значимость и эффективность в условиях компетентного подхода. Теоретические основания новых идей проверяются практикой [1; 2; 3; 4].

Перед каждым вузом поставлена задача развития компетенций, которые необходимы будущим бакалаврам, которые будут востребованы и позволят нашим выпускникам быть конкурентоспособными личностями.

Исходя из поставленных задач необходимо вносить изменения в процесс преподавания и обучения в вузе, который изначально должен быть направлен на формирование профессиональных компетентностей.

Наша задача как преподавателей высшей школы создать комфортные психологические условия, позволяющие раскрыть каждому ученику свой творческий потенциал и приобрести в ходе обучения в вузе необходимые компетенции.

Для этого необходима такая среда обучения, при которой будет отсутствовать принуждение и будет дана возможность для развития творческого мышления студентов.

По прежнему актуальным является вопрос о внедрении активных методов обучения в учебный процесс.

Именно включение активных методов обучения в образовательное пространство вуза позволит активизировать процесс развития у студентов навыков коммуникации, а также учебно-информационных и учебно-организационных умений.

Активные методы обучения позволяют современным студентам занять активный статус вместо пассивного в учебном процессе.

Активными методами выступают такие методы организации, при которых доминирующими педагогическими технологиями выступают: групповые технологии работы; индивидуальное обучение; личностно-ориентированное обучение; игровые технологии; технологии развивающего обучения; анализ педагогических ситуаций на практических занятиях со студентами; создание проблемных ситуаций; применение кейс-метода; ролевые игры; дискуссии; мозговой штурм; социально-психологический тренинг; применение в образовательном пространстве вуза проектной и исследовательской технологии.

Неотъемлемой составляющей проектирования является межличностное общение. Главным средством исследовательской деятельности выступает учебное исследование. В работе над исследовательскими проектами и проектами других видов используются разные методы самостоятельной познавательной деятельности студентов.

В условиях постоянно увеличивающегося объема научной информации перед преподавателем стоит важная задача, заключающаяся в психолого-педагогическом сопровождении учебного процесса, где главным является выработка у студентов практических навыков и умений работы с любой категорией студентов.

Такие методы работы, как «мозговой штурм», метод синектики, «круглый стол», ролевая игра, психологический тренинг способствуют активному вовлечению в процесс обучения, обмена своими идеями и мнениями, развивают клиническое мышление, интенсифицируют учебную активность, расширяют знания каждого, позволяют сформировать у студентов высокий уровень ответственности при подготовке к практическим занятиям.

Одним из эффективных методов активного педагогического общения является анализ педагогических и психологических ситуаций на практических занятиях по дисциплинам «педагогика» и «психология».

Разбор ситуаций лучше проводить по методике «малых групп», целью которой выступает повышение уровня мотивации изучения темы.

Кроме того, важным является стимулирование самостоятельной работы студентов, которое позволит каждому обратить свое внимание на ту тему в дисциплине, которая ему показалась более интересной и нужной.

Кроме того, активные методы обучения способствуют повышению мотивации у слабых и неуспевающих студентов. Так при проведении на семинарских занятиях активных методов обучения поспособствовало повышению качества знаний.

Студенты которые плохо посещали занятия в начале семестра стали принимать активное участие на практических занятиях.

Сами студенты объясняют это тем, что занятия стали увлекательными и интересными и что с помощью таких занятий с применением активных методов обучения они смогли получать не только теоретические знания по предмету, но и овладеть практическими навыками применения полученных знаний.

Благодаря методу дискуссии у студентов повышается самооценка и профессиональная уверенность в правильности своих умозаключений.

Реализуемая многими годами система обучения студентов в вузе и затем позиция уже педагога в реальном образовательном процессе закрепила позицию субъекта в учебной ситуации, а функция восприятия, принятия его воздействий отводилась учащемуся – объекту

обучения.

В этих условиях происходит закрытие учащегося, не создаются возможности для проявления креативности, реализации субъектности [5].

Применительно к системе «преподаватель-учащийся» конкретизируется процесс самоизменений участников в ходе взаимодействия и вследствие его [6].

Таким образом, возможности различных технологий и методов обучения в смысле активизации учебной деятельности различны. Они зависят от способов использования и в первую очередь от мастерства преподавателя высшей школы.

Для достижения качественных результатов использования активных методов обучения в образовательном пространстве вуза нужна профессиональная мотивация.

Список использованных источников

1. Ерофеева Н.Е. Мониторинг как инструмент регулирования взаимодействия педагога и студента в вузе / Н.Е. Ерофеева, Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова // Успехи современной науки и образования, 2016. - №10. Том 4. – С.67 – 71.
2. Ерофеева Н.Е. Мониторинг «Преподаватель глазами студентов» как инструмент регулирования профессиональной деятельности педагога и повышения качества обучения в вузе / Н.Е. Ерофеева, И.В. Чикова // Интернет-журнал Науковедение, 2015. – Т. 7. №5 (30). – С. 188.
3. Мантрова М.С. Применение системно-деятельностного подхода в образовательном пространстве школы / М.С. Мантрова, Н.А. Степаненко. Материалы международной научно-практической конференции «Последние тенденции в области науки и образования» / Nəşriyyat «Vüsət» (г. Душанбе, Таджикистан) Издательство «Мир науки». – Душанбе: Nəşriyyat «Vüsət», 2017. – С.193-196.
4. Мелекесов, Г.А. К проблеме интерактивного образовательного пространства вуза (по материалам мониторинга) / Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова / В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры Материалы Всероссийской научно-методической конференции. 2016. С. 2271-2275.
5. Чикова И.В. К проблеме интерактивного диалога в системе «преподаватель-студент» / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ Социосфера, 2015. - №29. – С.257 – 262.
6. Чикова И.В. К проблеме создания интерактивной среды вуза / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ «Мир науки». – Прага: Vydavatel «Osviceni», 2016. – С.704 - 707.

Мельник Н.О., студентка 2 курсу групи МФРп-171,
факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації
Науковий керівник - **Філіпович В.М.**, канд. псих. наук
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мовленнєва діяльність – це процес використання людиною мови для спілкування. Однак, не будь яку діяльність, яка безпосередньо використовує мову, можна назвати мовленнєвою діяльністю, та й коли під час спілкування використовується мова, мета такого спілкування може бути підпорядкована іншій, не мовленнєвій меті, оскільки спілкування входить у будь яку діяльність на правах психологічної дії. В такому випадку доцільніше говорити не про мовленнєву діяльність, а про мовленнєві дії, які входять до складу більш структурованої діяльності, наприклад навчальної.

Мова – засіб або знаряддя спілкування, а мовленнєва діяльність (мовленнєва дія) – сам процес спілкування [1, с. 44].

Як відомо, в основі мовлення лежить ланцюг тісно пов'язаних між собою умовних рефлексів, для аналізу яких необхідно розібрати всі ланки, починаючи від периферичних рецепторів і до кори мозку, і від кори мозку до периферичних ефекторів, тобто дихальних м'язів, м'язів гортані й артикуляційних м'язів. Знання функції одних та інших дає можливість у кожному окремому випадку безпомилково визначити місце та характер ураження мовленнєвого апарату, обрати найбільш ефективний спосіб корекції та метод відновлення мовлення [1, с.49].

Мовлення виникає у результаті координації та об'єднання окремих функцій. Більш глибоке вивчення питань, пов'язаних із патофізіологією мовлення стало можливим завдяки

розвитку електроніки, електроакустики, а також отоневрології.

Нейрофізіологія та нейрохірургія – науки, що не тільки дуже пов'язаними між собою, а й доповнюють одна одну, оскільки обидві вивчають мовленнєву функцію при порушеннях діяльності окремих центрів нервової системи. Тоді як нейрофізіологія вивчає мовленнєву функцію шляхом штучного руйнування цих центрів під час експериментів, то нейрохірургія досліджує наслідки викривлення окремих відділів центральної нервової системи, які виникли в результаті видалення ділянок нервової системи під час операції. На основі даних нейрофізіології та нейрохірургії розвиваються такі галузі наукового пізнання як фоніатрія та логопедія.

Порівняння результатів окремих етапів лікування з метою відновлення функції в ряді випадків допомагає з'ясувати характер захворювання та його локалізацію. Якщо місце знаходження патологічного вогнища в мозку точно визначено, то обстеження хворого, аналіз порушень мовлення, дослідження звукосприймання, слухової та словесної пам'яті, загальної орієнтації, а також рухових функцій збільшує запас знань про функціональну організацію людського мозку.

Не коректно розглядати мовленнєву діяльність як процес однакових фізіологічних механізмів, оскільки мовленнєва діяльність, як правило, забезпечується зовсім різними механізмами і це зазвичай залежить від певного змісту та цілеспрямованості конкретної дії. Мовленнєві стимули розглядають як першосигнальні подразники, а сприйняття мовлення здійснюється за законами найпростішої рефлекторної діяльності. Наприклад, людина завжди обертається, якщо чує назване кимось своє ім'я.

Однак такого роду ситуації не типові для мовленнєвої діяльності. Набагато більш часті випадки, коли при породженні та сприйманні мовлення ми оперуємо словами як «сигналами сигналів» (І. Павлов), так би мовити виробляємо несвідомий (або свідомий) вибір і ототожнення цих слів на основі сутності їх сенсу. Цей багатофункціональний процес відбувається в корі великих півкуль, і, як правило, для різних мовленнєвих явищ (усвідомлення сутності слів та словосполучень, тощо) необхідно визначати якісь фізіологічні кореляти, тобто певні механізми мозкової діяльності.

Понад сто п'ятдесят років тому П. Брока відкрив, що в результаті ураження конкретної частини кори головного мозку (задня третина нижньої лобової звивини лівої півкулі) у хворого з'являються викривлення мовленнєвої артикуляції (вимови), оскільки саме ця ділянка є «центром моторних образів слів». Трохи пізніше К. Верніке, довів, що в задній третині верхньої скроневої звивини лівої півкулі знаходяться «сенсорні образи слів», коли описав випадок порушення розуміння мовлення під час ураження саме цієї ділянки мозку. Ці дослідження спонукали цілий ряд наукових пошуків, в результаті яких всі психічні функції, що безпосередньо пов'язані з мовленням, були «розподілені» між конкретними ділянками кори [4, с.11].

Мовлення, як складна функціональна система, має динамічну локалізацію. Це свідчить про залучення до мовленнєвої діяльності різних структур мозку. У дослідженнях О. Ткаченко висвітлюється взаємозалежність мовленнєвих здібностей і мозкової організації мовленнєвої діяльності.

Серед науковців, які досліджують мовленнєву діяльність поширеною є точка зору про функціональну асиметрію півкуль мозку, яка є визначальною ознакою психіки людини. Незважаючи на те, що ліва півкуля є домінантною під час здійснення мовленнєвої функції, права півкуля при цьому також виконує деякі функції. Обсяг її участі у мовленнєвій діяльності залежить від етапу мовленнєвого онтогенезу та індивідуальних особливостей мозкової організації психіки.

В онтогенезі становлення мозкової організації психічних процесів відбувається від стовбурових і підкіркових утворень до кори головного мозку (знизу вгору), від правої до лівої півкулі мозку (справа наліво), від задніх відділів мозку до передніх (ззаду наперед). Центральні нейрони й нейронні сітки утворюють підсистему. Вихідна інформація центральних систем спрямовується до різноманітних структур. У процесі мовлення всі м'язи

діють спільно та скоординовано, виконуючи при цьому складну маніпуляцію струменя повітря, що йде з легенів. Пов'язані з вокалізацією мотонейрони, утворюють смугу складної форми, яка тягнеться від середнього до нижніх грудних рівнів спинного мозку. Довільний контроль над множиною мотонейронів здійснюється за допомогою низхідних волокон кортикоспинального тракту. Вони виходять із тих зон моторної кори, які відповідають проєкціям обличчя, шиї, тулуба. Таким чином, проміжний рівень рухової ієрархії розташований у моторній корі. Найвищий рівень мовленнєвого контролю в людини включає зону Брока (Г. Шеперд) [5, с. 22].

Для здійснення ефективної логопедичної корекції на кожному з етапів психічного розвитку дитини необхідно враховувати потенційну готовність відповідного комплексу мозкових утворень. Дослідження процесів, які відбуваються в мозку та мовленнєвому апараті під час сприймання та продукування мовлення, дозволяють пояснити проблеми онтогенезу та дизонтогенезу мовленнєвої діяльності з позицій нейрофізіологічного та нейробіологічного підходів. Д. Джексон запропонував ідею «вертикальної» організації психічних функцій, згідно якої будь яка функція, яку виконує нервова система, забезпечується не обмеженою групою клітин, а складною ієрархією рівнів фізіологічної будови нервової системи [2, с. 131].

На думку М. Жинкіна, людина на основі особистісного уявлення або образу формує змістовну основу вислову і тільки потім сам вислів. Потім за допомогою групи механізмів, переходить від плану програми) до граматичної (синтаксичної) структури речення (граматичне прогнозування синтаксичної конструкції; запам'ятовування, зберігання та реалізацію граматичних характеристик слів; перехід від одного типу конструкції до іншого (трансформації), перетворення елементів програми в граматичні конструкції тощо). Далі забезпечує пошук потрібного слова за семантичними та звуковим ознаками, відбирає звуки мовлення та переходить від моторної програми до її «заповнення» звуками. Спостереження у галузі неврології та нейрохірургії на думку М. Фішмана дозволяють вважати, що мовленнєва функція широко розподілена у мозку, а мовленнєві структури у значній мірі є поліфункціональними. У розподілі мовленнєвих функцій беруть участь також різні підкіркові утворення, а вся поверхня кориповинна розглядатися як проєкційне поле таламічного рівня.

Кора великих півкуль і таламус – єдиний структурно-функціональний комплекс. Про це свідчать дані про порушення мовлення при ураженні базальних гангліїв і таламуса, а також зміни мовлення під час електричної стимуляції різних підкіркових структур (Т. Rasmussen, В. Milner; W. Penfield, L. Roberts) [2, с. 85].

Отже, цілком очевидно, що внутрішньоутробна патологія призводить до дифузного ураження речовини мозку. Родові черепномозкові травми та асфіксії новонароджених провокують більш локальні порушення. При ураженні певних ділянок кори головного мозку, разом із вадами мовлення, у дітей можуть спостерігатися психомовленнєві порушення, які значною мірою гальмують соціалізацію та інтелектуальний розвиток дитини.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Особливості логопедичної роботи з дітьми із ЗПР // Наукові здобутки студентів і магістрантів псих. - пед. факультету - школі XXI в. Полтава: ПДПУ, 2002, - Вип.2. - 190 с.
2. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку у дітей: причини виникнення та корекція // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Наук. - метод. Зб. - К., 2000. - 164 с.
3. Ілляшенко Т. Чого та як треба навчати дітей із ЗПР // Дефектологія. - 1998. - №2. - С.24-30.
4. Кулик В.І. Діагноз ЗПР // Журнал для батьків. - 2001. - №3-4. - С.9-13.
5. Марченко Т. Передумови навчання творчого зв'язного мовлення у дошкільників із затримкою психічного розвитку // Дефектологія. - 2001. - №2. - С.21-23.

Ментій Б.О., магістрант, VI курс, гр. МСР171,
Науковий керівник - **Вербицька А.В.**, к.н.держ.упр., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ЯК ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Людина є продуктом як виховання і самовиховання, так і продуктом середовища, системи суспільних відносин в цілому. Процес формування особистості входить у систему суспільних відносин. Моральність, духовність, вихованість людей є неодмінною умовою прагнення до досконалості будь-якого суспільства [2, с. 56].

Під вихованням розуміється цілеспрямований розвиток людини як неповторної людської індивідуальності, адаптованої до життя в соціумі, здатної реалізувати свій особистісний потенціал легітимними засобами в навколишньому соціальному середовищі.

Процеси соціального виховання та соціалізації особистості здійснюються в умовах соціального середовища. Середовище – це сукупність умов існування людини та суспільства [3, с. 69].

Соціологія під соціальним середовищем людини розуміє економічні, політичні, соціальні, духовні, територіальні умови, що впливають на становлення особистості.

З точки зору соціальної педагогіки соціальне середовище - це сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), що впливають на формування її свідомості та поведінки. Соціальні умови життєдіяльності – це всі ті фактори, які визначають, якою буде поведінка людини, якою буде її доля і місце у суспільстві, тобто, це умови в сім'ї, колективах від дитячого садка до закладу вищої освіти, спілкування з друзями та у родині, вплив вулиці, ЗМІ тощо.

Саме соціальне середовище, зокрема його сфери: політична, соціальна, духовна, формують певні очікування щодо поведінки особистості. Ці очікування перетворюються відповідними суспільними інститутами у цілі, завдання, зміст соціального виховання.

Соціальне середовище існує завдяки численним взаєминам його членів та суспільних інститутів. Чим більша і різноманітніша палітра складових соціального середовища, тим інтенсивніше його розвиток та різноманітніші умови життєдіяльності особистості [4, с. 37].

В структурі соціального середовища виділяють макро- та мікрорівні. До макрорівня належить матеріальне, культурне, політичне середовище.

Макрорівень – це загально створені умови існування для кожної людини і є однаковими для всіх. А саме, до макросередовища належать: держава, етнос, суспільство, регіон, місто, селище чи село, а також ті великі організації, які діють на території даних середовищ, наприклад, засоби масової інформації, субкультури, контркультури, а також економічне і політичне становище у країні, які також відіграють чималу роль у соціалізації індивіда [2, с. 56].

Мікрорівень – це конкретні умови життя особистості (сім'я, сусідство) та умови в середовищі найближчого оточення (вулиця, тип поселення, навчальний чи трудовий колектив, громадські організації, формальні та неформальні об'єднання). Отже, мікрорівень (мікросоціум) – це спільність, що діє на певній території, включає сім'ю, сусідство, групи однолітків, різні громадські, державні, релігійні, приватні і виховні організації, а також різні неформальні групи жителів. Визначити межі мікросоціуму не завжди просто. У сільських поселеннях, в селищах, в малих містах ці межі, як правило, співпадають з межами конкретного поселення. В середніх і великих містах визначення меж мікросоціуму проблематично. Мікросоціум можна обмежувати двором (якщо йдеться про мікросоціум маленьких дітей); кварталом (для молодших школярів), мікрорайоном (для більш старших вікових груп). Умовно мікросоціум - це конкретне сільське поселення, селище або мале місто, а в середніх і більших містах – мікрорайон. Вплив мікросоціуму на процес соціалізації

дітей, підлітків, юнаків залежить від об'єктивних характеристик мікросоціуму і суб'єктивних характеристик самої людини [5, с. 78].

З погляду тих можливостей, які є наявні в мікросоціумі для соціалізації дітей, підлітків, важливу роль відіграє його культурно-рекреаційна інфраструктура – наявність і якість роботи учбово-виховних установ, кінотеатрів, клубів, спортзалів, стадіонів, басейнів, музеїв, театрів, бібліотек; наявність місцевих засобів інформації. Також можна сказати, що мікрорівень є складовою частиною макрорівня і, в деякій мірі, залежить від його впливу, адже саме від того, якими є загально створені умови існування людей будуть залежати і створені умови в мікросередовищі.

Соціальне середовище як сукупність соціальних умов процесу соціалізації особистості безпосередньо впливає на механізми його регулювання. Зміни у процесі соціалізації обов'язково обумовлюються реформаціями у структурі та функціонуванні соціального середовища. Тобто, всі зміни, які відбуваються у тому середовищі, з яким взаємодіє людина впливають на формування її свідомості та поведінки.

Список використаних джерел

1. Коломинський Н.Л. Розвиток особистості учнівської молоді. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 264 с.
2. Мамайчук И.И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. – СПб.: Речь, 2006. – 186 с.
3. Гірник А.М. Тренінг комунікативних умінь // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №2. – С. 11-16
4. Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. Вузов. - М.: Издательский центр «Академия», 2000.– 200 с.

Михайлюк В.І., студент III курсу, групи БН-III-3

Руденко І.М., канд. філос. наук,

Полтавський коледж нафти і газу

Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

(м. Полтава, Україна)

ІННОВАЦІЙНА ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Сучасні науковці доводять, що перманентний розвиток окремих сфер суспільного життя слід пов'язувати з самоактуалізацією людської особистості, тобто з виявом інноваційного потенціалу, фундаментальну роль у формуванні якого відіграє освіта. Інноваційна діяльність є обов'язковою та невід'ємною складовою частиною діяльності закладів освіти. Під інноваційною освітньою діяльністю слід розуміти дії, що спрямовані на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок.

Однак, як показує суспільна практика, далеко не кожен педагог є готовим до здійснення інноваційної діяльності, тобто володіє ефективними способами й засобами досягнення цілей діяльності, здатний розкрити власний творчий потенціал. На думку І.М. Дичківської, готовність педагога до інноваційної освітньої діяльності можна визначити за такими показниками: усвідомлення необхідності запровадження освітніх інновацій у власну педагогічну практику; поінформованість про новітні педагогічні технології, новаторські методики роботи; прагнення створити власні креативні завдання, зорієнтованість на експериментальну діяльність; вміння долати труднощі, пов'язані зі змістом та організацією інноваційної діяльності; володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових [1, с. 280].

Серед основних професійних та особистісних якостей викладача, здатного провадити інноваційну освітню діяльність, слід виокремити: уміння відповідно до наукових новацій формулювати завдання навчальної діяльності; здатність вибудовувати цілісну освітню програму навчання, яка враховувала б індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти; вміння продуктивно організувати і проводити навчання, застосовувати інноваційні

технології, сприяючи розвитку креативних здібностей молоді; прагнення до особистісного творчого розвитку, усвідомлення значущості власних інноваційних пошуків.

Залежно від прояву вищевказаних якостей вирізняють інтуїтивний, репродуктивний, пошуковий та творчий рівні готовності педагога до інноваційної діяльності. Зокрема, інтуїтивний рівень належить педагогам, які за особливостями мислення і діяльності, ставляться до інноваційних технологій як до альтернативи традиційній практиці. Основою їх діяльності є інтуїтивна спрямованість на сприйняття нового тому, що воно модерне, а не глибокі теоретичні знання педагогічної практики, в основу якої покладено інноваційну ідею.

Репродуктивний рівень готовності до інноваційної діяльності характерний для викладачів, які засвоїли теоретичні засади, зміст, методики педагогів-новаторів і здатні застосувати елементи цих систем у власній діяльності. Проте використання інновацій у їх педагогічній практиці є несистематичним. Окремі педагоги вважають, що новітні технології можуть бути застосовані лише їх авторами. Педагогічна рефлексія у них виражена недостатньо.

Пошуковий рівень готовності до інноваційної діяльності відповідає педагогам, які намагаються працювати по-новому, втілюючи у власній діяльності відомі практики технологій та методики навчальної роботи. Охоче йдуть на експеримент, не приховують ні своїх успіхів, ні помилок, відкриті для публічного обговорення, осмислення педагогічних інновацій.

Творчий рівень сформованості готовності до інноваційної педагогічної діяльності мають викладачі, які засвоїли змістовні знання про нові наукові та новаторські підходи до навчання й виховання, володіють новітніми технологіями і створюють власні. Реалізація творчого потенціалу в інноваційному процесі для багатьох із них є найважливішим орієнтиром діяльності [3, с. 14].

На нашу думку, інноваційна діяльність педагога має бути спрямована не лише на удосконалення власної діяльності, а й на формування професійно компетентного фахівця, який здатний визначати власні навчальні цілі, розвивати навички самоосвіти, критично аналізувати й узагальнювати здобуті знання, набувати нових компетентностей залежно від особистих та суспільних потреб, оцінювати власні навчальні досягнення, мати відповідальність за результати навчально-пізнавальної діяльності, виявляти наполегливість та бути готовим працювати у конкурентному середовищі.

У цьому відношенні актуалізується роль науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти. У Законі України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини, її талантів, інтелектуальних, творчих здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей [2]. Реалізація даної мети покладена на заклади освіти України. Певні напрацювання у цьому напрямі має, зокрема, Полтавський коледж нафти і газу ПолтНТУ. Викладачі коледжу беруть активну участь у Міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, Інтернет-конференціях, круглих столах, дискусійних платформах, грантових програмах тощо, презентуючи результати власних наукових пошуків та демонструючи передовий педагогічний досвід. Також викладачі здійснюють роботу, спрямовану на активізацію науково-дослідницької діяльності студентів. Вони ознайомлюють здобувачів освіти з методикою написання наукових робіт, акцентуючи увагу молодих дослідників на вибір не лише актуальної та цікавої проблеми, але й перспективної, котра може стати предметом фундаментального вивчення при виконанні курсових та дипломних робіт.

Будучи керівника наукових та предметних гуртків, педагоги залучають студентів до виконання наукових досліджень. У межах роботи наукового гуртка «Філософські студії» та предметного гуртка «Правознавець» доброю традицією стало проведення у коледжі круглого столу «Держава. Право. Суспільство: сучасні проблеми та тенденції розвитку», до участі в якому щороку долучаються магістранти та студенти закладів вищої освіти, учні шкіл, гімназій, ліцеїв Полтавської області. Тези доповідей учасників круглого столу мають дослідницький характер, що свідчить про уміння молодих науковців визначати предмет та

об'єкт дослідження, формулювати мету і завдання наукової роботи, висловлювати та аргументувати власний погляд на проблему. Слід також наголосити на актуальності тем доповідей. Вважаємо, що подібні заходи сприяють формуванню у здобувачів освіти громадянської та соціальної, інформаційно-комунікаційної, іншомовної компетентностей.

З метою належного виконання наукових досліджень у коледжі створено групу сприяння академічній доброчесності, членами якої є представники адміністрації закладу освіти, викладачі та голова студентської ради. Даною групою розроблено пам'ятку для учасників освітнього процесу, у якій, відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», подано інформацію щодо дотримання норм академічної доброчесності. Відзначимо, що група сприяння академічній доброчесності наділена правом отримувати та розглядати заяви учасників освітнього процесу щодо виявлення проявів академічної нечесності та надавати пропозиції директору коледжу щодо застосування відповідних санкцій. Про необхідність забезпечення академічної доброчесності також йдеться у Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності коледжу. Зокрема, відзначено, що академічна доброчесність упроваджується через систему принципів: законності, чесності, взаємоповаги, справедливості, відповідальності, прозорості, толерантності, партнерства і взаємодопомоги [4].

Наразі у Полтавському коледжі нафти і газу ПолтНТУ здійснюється робота, спрямована на створення Студентського наукового товариства. Його формування пов'язано з необхідністю вирішення передусім таких завдань: формування наукового світогляду, оволодіння методологією наукового дослідження; розвиток інноваційного типу мислення та креативних здібностей здобувачів освіти; прищеплення студентам навичок самостійної науково-пошукової роботи; забезпечення іміджу закладу вищої освіти. Основними напрямками діяльності Студентського наукового товариства коледжу має стати: інформування студентської молоді про проведення різноманітних наукових заходів закладами освіти України та зарубіжжя; організація студентських круглих столів, конференцій, дискусійних платформ; налагодження співпраці із закладами вищої освіти України та розвинених країн світу.

Отже, розвиток людини і власне поступ держави слід пов'язувати з інноваційним та науково-дослідницьким векторами діяльності закладів освіти. У цьому відношенні актуалізується роль інноваційної діяльності педагога, що сприяє не лише його професійному зростанню, але й підготовці фахівців, здатних у майбутньому самостійно вирішувати фундаментальні наукові проблеми, використовувати передові ідеї теорії і практики. Важливими завданнями закладів освіти є прищеплення здобувачам інтересу до наукових досліджень, формування навичок критичного мислення та медіаграмотності, які є необхідними для становлення інтелектуально розвинених особистостей, здатних до творчого переосмислення знань, продукування нових ідей. Саме інноваційний характер освіти здатний забезпечити Україні гідне місце у конкурентному, глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004.– 352 с.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Голос України. – 2017. – № 178-179 від 27 вересня. – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/article/294010> (дата звернення: 27.10.2018).
3. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно-методичний збірник / Упорядник Г.О. Сиротенко. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 124 с.
4. Положення про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності у Полтавському коледжі нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. – Полтава : ПКНГ ПолтНТУ, 2017. – 34 с.

Мойсієнко О.В., студентка V курсу, гр. МСРп-171
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАПРЯМ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З МАЙБУТНІМИ СОЦІАЛЬНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Останнім часом в Україні стрімко розповсюджується волонтерський рух, який більшість дослідників та практиків розглядають як цінний і необхідний ресурс соціальної роботи.

Волонтерська діяльність, яку здійснюють майбутні фахівці соціальної сфери, першочергово виступає реалізацією на практиці здобутих знань під час аудиторних занять. Студенти можуть бути волонтерами у ряді організацій державного та недержавного сектору, набуваючи під час провадження своєї діяльності новий досвід, який сприяє їх становленню як професіоналів [2].

Волонтерська діяльність як напрям позааудиторної роботи сприяє формуванню світогляду майбутнього соціального працівника щодо розуміння ролі та функції волонтерів, розвитку почуття цілісності, знайомству з існуючими традиціями та правилами. Наявність авторитетного керівника волонтерського руху в університеті впливає на ефективніше залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності та подальшу вмотивованість до заняття нею [3].

Науковець Н. Янц вважає, що саме волонтерська робота забезпечує природне входження студентства у суспільство, включення його у соціальні зв'язки. Вона розглядає волонтерську діяльність соціальних працівників як складову процесу соціалізації, який дає їм можливість включитися до всієї сукупності соціальних ролей, норм і поведінкових стереотипів суспільства. Волонтерство сприяє розвитку різних специфічних соціальних ролей соціального працівника шляхом примірювання їх на себе (аніматора, організатора, координатора, вчителя соціальних умінь тощо). У процесі волонтерської діяльності від студентів вимагається демонстрація таких якостей, як: емпатія, повага, щирість, конкретність комунікації [3].

Одним із яскравих прикладів, який демонструє важливе значення волонтерства у підготовці соціальних працівників є діяльність волонтерських організацій «Довіра» та студентської соціальної служби на базі Чернігівського національного технологічного університету під керівництвом кафедри соціальної роботи. Завдяки участі у заходах цих волонтерських організацій, студенти отримують практичний досвід роботи з молоддю, дітьми з інвалідністю, самотніми людьми похилого віку. Для цих категорій клієнтів здійснюються аніматорські програми, масово-культурні та благодійні заходи, що дозволяють студентам виробити організаторські навички.

Серед волонтерів вищезначених волонтерських організацій було проведено опитування, результати якого засвідчили бачення студентами себе у ролі соціального працівника. Студенти зазначили, що за період навчання та заняття волонтерською діяльністю змінилися їх ціннісні орієнтації та переконання [1].

Ще одним із прикладів можна навести діяльність «Волонтерського клубу м. Луцька», який функціонує на базі Волинського державного університету ім. Л. Українки. Соціальні працівники даного навчального закладу займаються соціальним проектуванням в області молодіжної політики та працюють з соціально вразливою молоддю та дітьми.

Подібний практичний досвід є не лише важливим для професійного становлення соціального працівника, а й сприяє розвитку у них толерантного та гуманного ставлення до людей, уміння слухати та знаходити індивідуальний підхід. Завдяки волонтерській діяльності майбутній соціальний працівник стає активним учасником соціальних відносин.

Волонтери працюють, як правило, командою, тому недопустимими є будь-які прояви суперництва – волонтерська робота передбачає інтеракцію виключно на основі співробітництва та взаєморозуміння. У процесі здійснення волонтерської діяльності соціальні працівники повинні дотримуватися принципу толерантного ставлення, поваги гідності, пріоритетності інтересів клієнтів та відповідальності за дотримання норм професійної етики.

Варто зазначити, що важливим є супровід студентів-волонтерів досвідченими викладачами, які беруть на себе роль супервізора. Це допомагає уникати помилок та ефективніше організувати роботу [5].

Волонтерська діяльність спонукає майбутніх соціальних працівників до активних інтеракцій із соціальним середовищем та встановлення контактів із його членами, що сприяє поглибленню соціального досвіду. Займаючись волонтерством задля задоволення потреб інших, людина також може задовольнити власні потреби (у спілкуванні, визнанні) [4].

Таким чином, волонтерську діяльність слід розглядати як невід’ємну складову професійної підготовки соціальних працівників. Вона дає можливість під час навчання сформуванню у студента реалістичний образ майбутньої професії, визначити свою професійну спрямованість та бажаний контингент клієнтів для роботи. Саме тому більшість університетів країни підтримують волонтерські ініціативи та створюють повноцінні волонтерські організації.

Список використаних джерел

1. Балашов Є. М. Психологічна структура волонтерської діяльності як засобу самореалізації студентів / Є. М. Балашов // Психологія і педагогіка. – 2013. – С. 12–16.
2. Волковницька Т. М. Діяльність студентських волонтерських об’єднань як умова професійного становлення майбутніх соціальних працівників / Т. М. Волковницька // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: педагогічні науки. – № 104. – Чернігів: ЧНПУ, 2012. – С. 63–67.
3. Голуб В. Л. Роль волонтерської діяльності в освітньо-науковому просторі суспільства / В. Л. Голуб. – 2013. – С. 160–178.
4. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: дис. канд. пед. наук / Т. Л. Лях. – Луганськ: ЛНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. – 304 с.
5. Остапчук О. Л., Мусевич А. Л. Волонтерська діяльність студентів під час навчання у ВНЗ / О. Л. Остапчук, А. Л. Мусевич // Соціальна педагогіка. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2016.

Мунтян А.О., к.філол.н., доцент
*Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту ім. акад. В.А. Лазаряна
(м. Дніпро, Україна)*

INTERACTIVE BOARD AS A MEANS OF DIGITALIZED EDUCATIONAL PROCESS

At the present stage of human development, globalization is becoming a dominant factor and an urgent problem of human development. Globalization processes are characterized by integration and significant changes in all spheres of social life, which can include economics, politics, culture, law, and, of course, education. The process of Ukraine's integration into the world community requires a revision of traditional views, necessitating the need for competitive specialists. Every year, the requirements not only for professional knowledge and skills, but also for the command of a foreign language increase. A significant role in the formation of a successful specialist who could succeed in the conditions of high competition belongs to education.

The essence of interactive learning is that the learning process takes place under the constant, active interaction of all students. The organization of interactive learning involves modeling life situations, using role games, solving the problem based on the analysis of circumstances and the situation. It effectively promotes the formation of skills and abilities, the development of values, the creation of an atmosphere of cooperation, interaction.

With the interactive technologies the scheme of communication in the educational process is changing: the interpersonal mutual speech contact with interlocutors becomes important. The student feels his or her equivalence with the teacher as a subject of the educational process. The role of the teacher expands: he does not just exercise control, but primarily acts as a monitor and consultant, identifies the difficulties for students, the gaps in their knowledge, implementing individual and differentiated approaches to their learning.

Particular importance is the application of the simulation-game approach to the organization of educational activities. A role-playing game in foreign language classes imitating future professional activities helps to develop professional skills. The game model of learning allows those who learn not only to experience a certain communicative role, but also to identify the emotions, intellectual abilities, and creative imagination.

Another important tool is the interactive whiteboard, which is a touch screen that works as part of a system that also includes a computer and a projector. The computer sends the image to the projector. The projector transmits the image to an interactive whiteboard. It works simultaneously as a monitor and data entry device. If any program is open on the computer, you can work with it directly on the interactive whiteboard. Your finger works like a mouse. One touch to the interactive whiteboard is the left mouse button click. Open the program just as you do it on your computer, but using your own finger. These boards can change teaching and learning in different directions. Here is the most significant ones:

1. Presentations, demonstrations and models creation. Using the necessary software and resources combined with an interactive whiteboard can improve the understanding of new grammatical and lexical topics.

2. Active engagement of students. The motivation and engagement of students in the classroom can be enhanced by the use of an interactive whiteboard.

3. Improve the pace and the course of the lesson. Using an interactive whiteboard can improve the planning, the pace and progress of the lesson.

The interactive whiteboard is a valuable tool for teaching the whole class. This is a visual resource that helps the teacher to present the new material in a lively and exciting way. It allows the teacher to submit information through a variety of multimedia resources; students can comment on the material and learn lexical material in more detail. It can simplify the explanation of grammatical schemes and help to deal with a difficult learning problem. Correct work with the interactive whiteboard can help a teacher test students' knowledge. The right questions to explain some ideas develop discussion, allow students to better understand any material. By managing the discussion, the teacher can organize the students to work in small groups. In any event, the interactive whiteboard is the focus of attention for the whole class.

Teachers note that due to the advent of the interactive whiteboard, even the most problematic students are changing. The student, who was sitting quietly before, unexpectedly becomes active and begins to think creatively. The student, who has always missed the classes, starts to attend and spends his energy to work with the rest of the class. And the one, who simply was had difficulties with studying, finds new opportunities for self-expression. The interactive whiteboard helps to use a variety of learning styles: visual, auditory, or kinesthetic. A board as an interactive surface can be an effective device for a game, during which the students are actively developing: there is a self-turning system and its expansion.

Certainly, it cannot be said that the academic results of all the students will drastically increase due to work with the interactive whiteboard, but many teachers point out, that students become more interested in what is going on in classes. They actively discuss new topics and quickly memorize the material. It's important to remember that using only the interactive whiteboard will not instantly solve all the problems teachers encounter with, though it might facilitate the learning process exponentially.

Мунтяну Д.С.

Артеменко Л.П., доцент, кандидат економічних наук
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"
(Київ, Україна)

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТРЕНДИ: ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Особистість формується в процесі соціалізації. У кожному суспільстві процес соціалізації пов'язаний з навчанням і вихованням. Ці завдання нового покоління вирішуються в освітній системі суспільства. У міру розвитку суспільства відбуваються значні зміни в системі освіти та включеності молоді в освітню систему.

За підрахунками Міністерства освіти, 79% української молоді отримує вищу освіту, що забезпечує Україні місце у світовій двадцятці за цим показником. В 2017 р. на освіту Україна витратила майже 6% від ВВП, з них 1,6% — на вищу освіту [1]. В Україні є 288 університетів, тобто з урахуванням чисельності населення України означає в середньому 6,35 університетів на 1 млн. осіб. [2].

Розглянемо сучасні тенденції в сфері вищої освіти, що можуть допомагати викладачам і студентам:

1. Освіта онлайн - найпопулярніший вид навчання на сьогоднішній момент. Мова йде не лише про репетиторів по скайпу, а й про такі масштабні онлайн платформи як Coursera чи Udey. Наприклад, за даними 2017 року сайт Coursera налічує понад 20 мільйонів користувачів. Перевага цього курсу полягає в тому, що студент обирає сам дисципліни, що його цікавлять, дивиться лекції зі зручним для нього темпом, здає онлайн іспити і отримує сертифікати [3];

2. Персонізація навчання – врахування індивідуальних потреб і вміння вчитися студента, швидкість з якою він здатний освоїти матеріал. З цією метою створена Pearson.My lab, яка містить алгоритми, що адаптує курс відповідно до студента, беручи до уваги його сильні і слабкі сторони. Дуже привабливим для сучасних студентів виглядає гнучкий графік навчання, коли заняття відбуваються в різний час і в різні дні, в залежності від вільного часу студента;

3. Storytelling - коли про складне розказують просто - на прикладі життєвої історії відомої людини, чи уривку з фільму. Вони обов'язково якимось боком повинні зацепити студента, пересіктись з його життєвим досвідом; і мати логічне завершення, щоб спонукати студента до роздумів, чи підштовхнути його до висновку;

4. Авторська методика - з часом і досвідом у викладача формується власний підхід до навчання і якщо він не боїться в голос назвати свою методикою авторською, підкріплюючи її досягненнями своїх студентів - вона буде мати успіх і користуватиметься попитом. Інколи авторську методику можна доповнити унікальністю, наприклад, якщо викладач застосовує творчий підхід, чи розробив метод, що не використовувався раніше ніким;

5. Челендж - найкраще підходить для азартних людей, групове навчання показує свою ефективність в рази більше індивідуального. Суть полягає в тому, щоб зі студентів сформувалася команда, яка виконує певні завдання, набирає бали, змагається. Звичайно, мова не йде про змагання, хто швидше освоїть підручник, а виконуючи квести, отримувати бали, щоб не залишитися в аутсайдерах. Контролювання процесу і ведення рейтингу бере на себе викладач, це можна робити в закритих групах в соцмережах, де у всіх учасників буде доступ до інформації;

6. неофіційна обстановка, тобто стандартний клас, парта, стільчик і дошка починає відходити в минуле через свою банальність. Весь світ прагне неординарності. І в навчанні теж. Думаю, багато хто з вас бачив уроки в анти-кафе, "green lessons" у парку, чи

відтворення життєвих ситуативних діалогів в природньому середовищі. А оформлення класу в провідних школах зовсім не схоже на те, яке звичне для нас вже багато років;

7. “Перевернутий клас” (Flipped classroom). Закордоном не новий підхід, але в нас тільки починає набирати обертів. В перевернутому класі новий матеріал студенти опрацьовують самостійно, з відеоуроків, які вони переглядають вдома. Відео може бути записаним як і самим вчителем, так і взяте з інтернету. А от на уроці студенти проводять більше часу практикуючи новий матеріал, і, якщо виникнуть запитання, вчитель завжди прийде на допомогу.

8. Викладач-коуч - щоб максимально якісно підійти до процесу викладання, бути просто вчителем недостатньо, а навички психолога вітаються. Розкрити потенціал, пробудити до знань, підлаштуватися під індивідуальні потреби, навіть застосувати прийоми НЛП - такі виклики кидає світ перед сучасними викладачами.

На думку американського футуролога Томаса Фрея, до 2030 року у світі стане менше на 2 млрд. вакансій, бо професії застаріють [4]. Тож студентів, варто вчити покладатися на свої сили, адаптуватися до нового та ефективно взаємодіяти. Майбутній світ вимагає високого ступеня фантазії, креативного аналізу, стратегічного мислення та навичок прийняття рішень. Одна з обов’язкових рис сучасного викладача — здатність постійно розвиватися та навчатися. На World Education Forum в Україні створюється онлайн-платформа, що дасть рівний доступ усім учням та вчителям до електронних навчальних матеріалів.

Цінність сучасного навчання у відповідності до викликів бізнес-середовища. Використання для навчання: роботів, щоб складати програмний код і забезпечувати віртуальну присутність; штучного інтелекту - чатботи для персоналізованого навчання та тьюторів для студента, тобто зміни Learning Management System, Open source learning.

Розуміючи необхідність змін в сфері вищої освіти та використовуючи досвід міжнародних стажувань в університетах Німеччини, Франції, Польщі, Туреччини, що якість освіти тісно пов’язана з відповідальністю та відповідністю сучасних вимогам, як викладача, так і студента. Звісно, зміни потрібно починати з себе та свого оточення. Зміни мають стосуватися ментальності, тобто реформи в головах, що спочатку здається неможливим, потім складним, з рештою – необхідним. Якщо на кожному рівні, починаючи зі студентства й до рівня міністерства, будуть знаходитися люди з активною позицією та розумінням відповідальності, то, на мою думку, ефективність реформ і змін буде відчутна.

Список використаних джерел

1. https://stud.com.ua/24411/sotsiologiya/molod_osvitu
2. <http://osvitanova.com.ua/posts/1259-ukrainske-pokolinnia-z-osvita-ta-pratsevlashtuvannia>
3. <https://buki.com.ua/blogs/trendy-v-osviti-shcho-populyarne-sohodni/>
4. <https://osvitoria.media/opinions/golovni-trendy-v-osviti-2018-chogo-gotuvatysya-vchytelyam-ta-uchnyam/>

Мутылова О.В., студентка, II курс, група 17ПО(ба)НО

Сизганова Е.Ю., к.п.н., доцент, доцент кафедри

дошкольного и начального образования

Орский гуманитарно-технологический институт (филиал) ОГУ

К ВОПРОСУ СПЕЦИФИКИ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Сегодня высшее учебное заведение имеет доминантное значение не только в плане передачи знаний, специальной профессиональной подготовки студента, но и выступает средой, где происходит становление его личности, адаптация в системе профессиональной деятельности и в окружающем мире [2; 4].

Студенчество - это важнейший период становления личности в целом. Данный период может быть представлен с позиции наивысшей социальной активности, гармоничного сочетания как интеллектуальной, так и социальной зрелости [7-8]. Согласно теоретикам

науки - это пора сложнейшего структурирования интеллекта и она специфична, индивидуальна и вариативна.

Задача преподавателя вуза помочь студенту обрести ценностно-смысловые ориентиры, сформировать культурно-образовательное пространство, которое затем будет обеспечивать формирование профессиональной культуры [3; 5].

Профессиональная культура, основанная на общей культуре личности, способствует:

- формированию личностно значимой системы профессиональных ценностей, обретению индивидуального стиля в выбранной профессиональной деятельности;
- построению в процессе деятельности системы коммуникативных отношений (межличностных и деловых) в соответствии с принятыми нормами культуры общения;
- развитию мотивации и потребности в продолжении общекультурного развития, профессионально-личностного совершенствования;
- формированию технологической культуры деятельности.

Все выше обозначенное может быть реализовано как в учебной деятельности, так и вне её. В этом ключе мы говорим о внеаудиторной работе с студентами. Здесь важно выделить некоторые нюансы.

Внеаудиторная деятельность студентов - любая деятельность, осуществляемая во внеучебное время, не связанная с учебными планами аудиторных занятий и направленная на формирование и развитие профессионально значимых качеств, способствующая их личностному развитию, расширению и углублению профессиональных знаний, умений и компетенций.

Внеаудиторная работа преподавателя - деятельность, осуществляемая во внеучебное время, направленная на профессионально-личностное развитие, самообразование, самосовершенствование как студентов, так и самих преподавателей вуза, принимающих участие в этой деятельности [1; 6].

Итак, внеаудиторная работа в начальный период обучения в вузе, студентов младших курсов имеет специфику.

Большинство времени студентов младших курсов занимает проблема адаптации к условиям обучения в вузе, вхождения в это образовательное пространство. На данном этапе важна роль куратора, сопровождающего студентов.

Куратор группы - это главный консультант и воспитатель студентов в группе. В функции куратора входит работа как в учебном пространстве, так и вне его, в общежитии. Более того, у куратора создаются условия для лучшего изучения особенностей характера студентов, возможности индивидуализировать воспитательную работу.

С процессом взросления студентов, переходом на новые курсы организационные функции куратора уменьшаются, поскольку большинство организационных проблем студенческое самоуправление решает самостоятельно.

Таким образом, внеаудиторная работа - один из главных факторов формирования студентов по линии самостоятельности, организованности. В внеаудиторной работе студентов закрепляется их потребность в профессиональном самовоспитании, самореализации и, что особенно важно, их деятельность все больше приобретает творческий характер.

Список использованных источников

1. Ерофеева, Н.Е. Мониторинг как инструмент регулирования взаимодействия педагога и студента в вузе / Н.Е. Ерофеева, Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова // Успехи современной науки и образования, 2016. - №10. Том 4. - С.67 – 71.
2. Ерофеева, Н.Е. Мониторинг «Преподаватель глазами студентов» как инструмент регулирования профессиональной деятельности педагога и повышения качества обучения в вузе / Н.Е. Ерофеева, И.В. Чикова // Интернет-журнал Науковедение, 2015. - Т. 7. №5 (30). - С. 188.
3. Ерофеева, Н.Е. Опыт реализации тьюторского сопровождения образовательного процесса в вузе/ Н.Е. Ерофеева, Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова // Вестник Оренбургского государственного университета, 2015. - №7 (182). - С. 98 – 104.
4. Мелекесов, Г.А. К проблеме интерактивного образовательного пространства вуза (по материалам мониторинга) / Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова / В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры Материалы Всероссийской научно-методической конференции. 2016. С. 2271-2275.

5. Чикова, И.В. К проблеме взаимодействия субъектов образовательного пространства вуза / И.В. Чикова, Г.П. Шолохова. В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры: Материалы всероссийской научно-методической конференции (с международным участием). – Оренбург, 2015. – С.2177 – 2179.

6. Чикова, И.В. К проблеме интерактивного диалога в системе «преподаватель-студент» / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ Социосфера, 2015. - №29. – С.257 – 262.

7. Чикова, И.В. К проблеме создания интерактивной среды вуза / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ «Мир науки». – Прага: Vydavatel «Osviceni», 2016. – С.704 - 707.

8. Чикова, И.В. К проблеме интерактивности как сущностной характеристики образовательного процесса / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ «Мир науки». – София: Издателска Къща «СОРОС», 2016. - С.419 - 422.

Нагорна О.В., к.е.н., доцент, доцент
кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
*ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Глобалізаційні виклики в освіті передбачають інтеграцію та координацію національних освітніх систем, зростання академічної мобільності, доброчесності, уніфікації навчальних планів та інноваційних методів навчання та впровадження дистанційної освіти. За нинішніх умов, головним завданням освіти є застосування інформаційних технологій з метою інтенсифікації навчального процесу, підвищення його ефективності і якості. Формування сучасного інформаційного суспільства та епохи інформаційної культури дозволяє пропонувати ті освітні послуги, які будуть використовуватись по всьому світу незалежно від місця проживання.

Все це зумовлено світовими потребами та тенденціями, сучасними соціальними викликами й вимогами щодо електронного поширення знань. Варто сказати, що програми автоматизованої дистанційної освіти затверджені і реалізовані у більш ніж 30 країн світу. Відмінними рисами такого навчального процесу є мобільність, гнучкість, адаптивність ефективність, орієнтація на студента.

Сучасна освіта, що передбачає використання комп'ютерних інформаційних технологій передбачає перелік унікальних можливостей, а саме:

- інтенсифікацію освітнього процесу;
- вільний та легкий доступ до освітніх продуктів;
- об'єднання світового інтелектуального, творчого, інформаційного та науково-педагогічного потенціалів;
- створення сучасних методик та методів навчання орієнтованих на розвиток студентів;
- автоматизована візуалізація навчальної інформації про об'єкти чи закономірності процесів, явищ;
- віртуальний архів (збереження та накопичення досить великих обсягів інформації з можливістю її передачі);
- багаторазова функціональна інформаційно-пошукова система;
- управління та контроль за навчальною діяльністю;
- передача та обмін інформацією;
- високий та інтелектуальний рівень комунікацій;
- інтерактивний діалог користувача з програмною системою (ефективний зворотній зв'язок між користувачем і засобами нових інформаційних технологій), тощо.

Отже, освітній процес зазнає постійних трансформацій у прагненні адаптуватись до нових сучасних умов, орієнтуючись на світові стандарти освіти.

Назаренко І. М., аспірант,
*Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
(м. Київ, Україна)*

ВРАХУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ

У світлі змін, що відбуваються в сучасній професійній і мовній освіті відбувається переорієнтація навчального процесу на особистість студента. Пріоритетним є завдання розвитку студента, як особистості, що усвідомлено ставиться до навчання, бере відповідальність за результати навчання, а також здатна самостійно корегувати навчальний процес відповідно до власних досягнень з врахуванням індивідуальних особливостей пізнання. Ефективним шляхом реалізації цього завдання освіти є застосування особистісно-діяльнісного підходу.

В теоретичному плані основи цього підходу були розроблені психологами Л. С. Виготським, О. М. Леонтьєвою, С. Л. Рубінштейном, Б. Г. Ананьєвим, тощо. (під назвою комунікативно-діяльнісного). Дослідники акцентували увагу на студентів, як на суб'єкти діяльності і спілкування, який в її процесі визначає характер цієї діяльності і впливає на результати спілкування.

Основи особистісно-діяльнісного (комунікативно-діяльнісного) підходу були закладені в психології роботами, в яких особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, що, формуючись в діяльності і в спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності і спілкування [5]. Ідеї особистісно-діяльнісного підходу в контексті викладання ІМ були узагальнені та значною мірою розвинені у працях І. О. Зимньої, О. Н. Ротанової. [5, 9]. Особистісно-діяльнісний підхід представляє поєднання особистісної та діяльнісної складової в сукупності враховує індивідуальні риси студента в процесі здійснення ним навчальної діяльності з оволодіння іноземною мовою.

Особистісний компонент цього підходу передбачає позиціонування студента епіцентром навчального процесу (особистісно-орієнтований підхід). З психологічної точки зору він обґрунтований концепціями виховання людини шляхом звернення до її внутрішнього світу, визнання людини вищою духовною цінністю [2]. Вчені висувують на перший план здатність особистості займати певну позицію. Навчальний процес за особистісно-орієнтованим підходом передбачає забезпечення умов для виявлення і активації в процесі навчання особистісних якостей студента – мотивації, цілепокладання, створення умов для самореалізації та рефлексії.

Людина схильна до самоуправління і ефективність досягнення результатів діяльності взагалі і навчання, зокрема, значною мірою залежать від процесу самоуправління. Важливість знання цілі зумовлена тим, що вона є основою механізму самоуправління і визначає формування системи управління. Завданням навчання є створення процесу, який би залучав студентів до усвідомленого ціле покладання, аналізу предмету навчання, творчого пошуку під час вирішення певної проблеми або завдання, аналізу помилок (рефлексії). Рефлексивність є закономірністю формування духовності і розвитку людини. Рефлексія – це набута свідомістю здатність зосередитися на самому собі і опанувати себе, як предмет, що має свою специфіку, стійкість і специфічне значення – здатність не просто пізнавати, а пізнавати самого себе. [6]. П. Тейяр де Шарден зазначав, що істота, яка рефлектує, внаслідок зосередження на самій собі, раптово стає здатною розвиватися в новій сфері. [10]. За Г. Лейбніц, рефлексія – це не що інше, як увага, спрямована на те, що закладено в нас. Рефлексія як інтегральний механізм психіки пов'язана з механізмом мислення, свідомості, самосвідомості, волі, тощо [6, стор.80]. Вона залучається в роботу, якщо людина має ускладнення у вирішенні завдання і починає аналізувати ситуацію, що склалася. Якщо у людини не виникає труднощів і вона їх не долає,

людина не розвивається. Саме це обумовлює необхідність наявності діяльній складової навчального процесу. Діяльність – специфічно людська, регульована свідомістю активність, зумовлена потребами і спрямована на свідомість, перетворення зовнішнього світу, а також самої людини. [6, стор.136]. Через діяльність людина впливає на себе, природу, інших людей.

Отже, діяльнісний компонент особистісно-діяльнісного підходу передбачає засвоєння змісту предмета не шляхом трансляції знань студенту, а в процесі його власної діяльності, спрямованої на оволодіння цим змістом. Розвитку цього підходу сприяли праці теорії діяльності О. М. Леонтьєва, особистісно-діяльнісного опосередкування (С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, А. В. Петровський), теорії навчальної діяльності (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, І. І. Ільєсов та ін.) [4, 5]. Діяльнісний компонент підходу інтерпретує процес навчання як цілеспрямовану навчальну діяльність студента в оволодінні іншомовною комунікативною діяльністю. Мовленнєва діяльність майбутніх програмістів покликана вирішувати завдання продуктивної професійної діяльності в умовах соціальної взаємодії учасників спілкування. Індивідуальна мовленнєва діяльність студента-програміста в процесі навчання передбачає розвиток комунікативно-пізнавальної потреби через переживання інтересу і розвиток потреби покращення результатів діяльності; створення ситуації інтелектуальних труднощів шляхом інтелектуальної за змістом, мовленнєвої за способами вирішення навчальної задачі і організації рефлексії студентами власного рівня знань, умінь, а також визначення причин виникнення труднощів; вирішення навчальних задач (дослідницьких, пізнавально-комунікативних); контроль викладача, який переходить у самоконтроль; оцінка, яка поступово стає самооцінкою [4, 9]. Отже, процес навчання орієнтований на самостійну постановку та вирішення студентами навчальних завдань, самоаналіз, самоконтроль та самооцінку результатів власної діяльності.

З урахуванням нероздільності діяльнісного та особистісного компонентів [1], вважаємо доцільним організувати початковий процес з оволодіння майбутніми програмістами англійською мовою із врахуванням індивідуальних особливостей студентів, їх можливостей, потреб, інтересів, створенням на основі цього відповідних предметних і комунікативних умов спілкування, включення у навчання завдань, що потребують творчого пошуку, залучення студентів до свідомого ставлення та самостійності у навчанні, розвиток рефлексії. Навчальний процес на основі особистісно-діяльнісного підходу носить характер співпраці, з пануванням доброзичливих стосунків між викладачем і студентами і означений активним, зацікавленим ставленням до спільної мети з опанування студентами професійним англійським спілкуванням.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Теоретичні основи формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи : дис... доктора пед. наук : 13.00.02 / Бігич Оксана Борисівна. – К., 2005. – 480 с.
2. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского пед. ун-та, 2000. – 351 с.
3. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский ; под ред. М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 341 с.
4. Задорожна І. П. Особистісно-діяльнісний підхід як психологічна основа організації навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах / І. П. Задорожна // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Педагогіка та психологія. – 2007. – Вип. 13. – С. 120-124.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология : [учеб. для вузов] / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
6. Колпаков В. М. Самоменеджмент: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – 528 с.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
8. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах / Софія Юріївна Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 3. – С. 3-10.
9. Ротанова О. Н. Личностно-деятельностный подход как основа методики обучения иностранным языкам : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Ротанова Ольга Николаевна. – 2005. – 228 с.
10. Шарден де Пьер Тейяр. Феномен человека. – М. : Наука, 1987

Найдюнова Д.Р., аспірант кафедри ІРТЗІ, КБдф-18-1
*Харківський національний університет радіоелектроніки
(м. Харків, Україна)*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ДОСВІД ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ Й ІМОВІРНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

В часи глобальної демократизації, євроінтеграції та гуманітаризації суспільства своєї актуальності в системі навчання набуває чинності питання про сприяння змінам базової освіти майбутніми фахівцями та розвиненню зацікавленості студентів вищих навчальних закладів шляхом індивідуальної підтримки, заохочення кожного. Окрім зазначеного, актуальність вбачаємо в тому, що вирішення такого роду питання суттєво б покращило, перш за все, якість освіти, полегшило б механізм роботи майбутнього спеціаліста, окресливши шлях створення контакту між неординарним студентом, який, можливо, має більші здібності в іншій галузі, проте має низку причин для навчання в вищому технічному навчальному закладі; вирішення питання зміцнило б стосунки між студентом і викладачем, а також підвищило зацікавленість студентів у навчанні, сприяло їх самоствердженню й пошуку себе в житті. Тому, безперечно, питання про особисто - вибіркове навчання є важливим для сучасної педагогіки й потребує уваги.

Визначальними завданнями на шляху до вирішення проблеми є:

- ✓ оновлення змісту освіти;
- ✓ реформування освітніх норм і стандартів;
- ✓ урахування сучасних потреб студента й їх реалізація в навчальному плані;
- ✓ створення балансу між переконаннями викладача й студента з урахуванням індивідуальних здібностей і переконань;
- ✓ модернізація технічної навчальної бази й її урізноманітнення;
- ✓ розмежування понять про індивідуальний підхід й індивідуальне ставлення;
- ✓ розробка низки дій задля мотивування викладачів і реалізації так званих «індивідуальних програм» студентів;
- ✓ окреслення єдиного шляху в педагогіці щодо поєднання нової, індивідуалізованої базової навчальної програми й особистих здібностей студента.

Аналіз поставленого питання в низці аспектів. Для розробки певного шляху подолання, вирішення проблеми, насамперед ми повинні зрозуміти, що таке навчальний процес у цілому. За висловом відомого дидакта, академіка Ю.К. Бабанського, «процес навчання - це цілеспрямована взаємодія вчителя та учнів, у ході якої розв'язуються завдання освіти, виховання і загального розвитку особистості».[1] Проаналізуємо вислів детальніше. Процес навчання, згідно до висновку науковця, - це взаємодія. Звичайно ж, так само як і будь-який інший процес, навчальний у свою чергу потребує взаємодії, віддачі кожної із сторін задля досягнення бажаного результату. Так як зацікавити молодому викладачу студента, щоб розкрити його здібності в повній мірі, якщо зацікавленість викладача й студента є приблизно рівними? Що, якщо ситуація не є середньостатистичною? Саме в цьому й полягає проблема, так звана «проблема виходу за рамки статистики». Особливо, якщо ми кажемо про ситуацію в Україні. Отже, як можна якби мовити розпізнати індивідуальність, якщо програма одна на всіх, якщо, відверто кажучи, не можна за такий великий проміжок часу щось змінити в виховній системі, яку такими швидкими темпами вдосконалюють за кордоном? Для того, аби дати відповідь на запитання, ознайомимось із декількома аспектами програм навчання провідних країн світу в формі порівняльної характеристики реалізації індивідуального підходу до студента в високорозвинених країнах світу й у нас на Батьківщині, в Україні. Дослідивши низку програм, ознайомившись із низкою праць і наукових, а також публіцистичних статей, отримаємо певну обізнаність, основу до створення й розробки власної навчальної програми з найбільшим коефіцієнтом корисної дії.

Побачивши й порівнявши ситуації в Україні й інших розвинених країнах світу, робимо висновок, що сучасна освіта потребує свого оновлення, вона потребує своєї модернізації, адже наше, ХХІ століття, можна характеризувати саме цим словом (зважаючи на значний технічних прогрес, звичайно).

Сучасні підходи до реалізації успішної освіти студентів уражають своєю різноманітністю, особливо, аналізуючи таблицю, за кордоном. Якщо ми кажемо про інноваційні методи, то необхідно акцентувати увагу на методі «індивідуалізації» навчальної програми, аспекти котрого лише починають реалізовуватися в провідних країнах світу. Одним із таких аспектів є, наприклад (див табл.) розташування парт в таких країнах як США й Франція.

Що ж розуміємо під індивідуалізацією програми? Чи є тотожними поняття про індивідуальний підхід до студента й індивідуальне ставлення до нього? Індивідуалізація програми – це створення окремих умов для студента з особливими потребами, здібностями тощо, які б покращили його сприйняття матеріалу й полегшили навчання в закладі освіти, максимально зацікавивши в певній сфері діяльності. Індивідуальний підхід – це, так би мовити, особливий виклад матеріалу викладачем, спеціальні дії, які б допомогли студентові на рівні з іншими засвоїти матеріал, який не є ключовим у його сфері діяльності. Викладач не вирізняє учня з-поміж потоку, він надає йому допомогу, не акцентуючи увагу на потребах студента. Щодо індивідуального ставлення – тут ситуація інша. Безперечно, індивідуальне ставлення педагога до своїх учнів має бути неупередженим й однаковим. Ця думка не підлягає спростуванню й є загальноприйнятою, бо для педагога учні – рівні. Це і є основою успішної взаємодії, реалізації навчального процесу.

Основні аспекти навчальних умов різних країн показані в таблиці №1

№	Найважливіші аспекти навчальних умов	Сполучені штати Америки	Франція	Україна
1	Індивідуалізація умов для навчання й самореалізації студента за допомогою технічного обладнання	Персональні одномісні парти які сприяють розвиненню індивідуальності, а також покращення біологічних критеріїв [5]	Персональні одномісні парти які сприяють розвиненню індивідуальності, а також покращення біологічних критеріїв[6]	Впроваджено низку недосконалих проектів, які не набули своєї повної змістовності
2	Розробка навчальних програм, урахування особливостей (розумових та фізичних) стосовно студентів (індивідуальний підхід до кожного)	Можливість створювати свій розклад із тих предметів, що викликали інтерес студента[2]	Створювання гнучких графіків і персональних домінантів у предметній сфері [7]	Загальна програма навчання й однаковий для всіх графік без урахування потреб студентів
3	Заохочування студентів до громадських, волонтерських заходів та врахування цих робіт в залік.	З кожним днем набувають свого розповсюдження праці студентів у якості волонтерів у дитбудинках, на будівництві, тощо. [2]	Реалізація значної кількості проектів участі студентів у програмах допомоги дітям з бідних сімей, людям з обмеженими можливостями тощо.	Незначна кількість проектів, які є добровільними й не ураховуються студентові
5	Проведення постійних психологічних тестів, написання есе, за для постійного контролю над психологічним станом студентів	Тести з психології студенти проходять кожен семестр щоб найбільш розкрити психологічний стан студента.	Тести з психології студенти проходять кожен навчальний рік, відвідують бесіди.	Практично не реалізовано

Перейдемо до результатів аналізу: По-перше, необхідно враховувати здібності студента, навіть якщо вони не вкладаються в загальну схему. Наприклад, поєднувати використання соцмереж й інтернету задля здобуття необхідної інформації. По-друге,

необхідно мотивувати педагогів. І не лише в формі подяк. Безперечно, також і з боку фінансового забезпечення за реалізацію оновленої програми. І, по-третє, шляхом всеукраїнських зборів необхідно окреслити єдиний шлях у педагогіці щодо поєднання нової, індивідуалізованої базової навчальної програми й особистих здібностей студента, зібравши всі креативні ідеї і пропозиції викладачів воєдино, в спільний неповторний організм, створивши провідну програму, яка б значно відрізнялася від теперішньої й обходила навіть передові європейські. Потрібно лише дослухатися думки студентів й не боятися реалізовувати власні думки. Без спроб немає успіху. Без створення й розробки нестандартних програм не може й бути нестандартної, унікальної у своєму роді педагогіки.

Список використаних джерел

1. url www.info-library.com.ua
2. url <https://immigrant.today/article/7324-obrazovanie-v-ssha-vs-obrazovanie-v-sng-sravnienie.htm>
3. url <http://www.usadvice.ru>
4. url https://www.unipage.net/ru/why_get_master_degree_in_usa
5. url <https://skysheep.livejournal.com/87662.html>
6. url <https://www.pixland.uz/2017/08/24/8188/sorbonne-paris/>
7. url <https://www.pixland.uz/2017/08/24/8188/sorbonne-paris/>

Ненастьева В.А., студентка, 2 курсу магістерського рівня спеціальності 011 Образовательные, педагогические науки,
Кузнецова Н.В., к.п.н., доцент
*Одесский национальный университет имени И.И.Мечникова
(г. Одесса, Украина)*

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ

Наше общество вступило в век информационных технологий, информация и знания приобрели необычайную важность. Теории информационного общества начали разрабатываться с середины прошлого века в Японии и практически одновременно в США. Авторами теории информационного общества принято считать японца Й.Масуда и американцев Д.Белла и Э.Тоффлера. Именно они открыли миру новую ступень формирования общества, дали ей определение и характеристику.

Основными чертами информационного общества по Д.Беллу являются:

- стратегическим ресурсом развития становятся образование и умственный потенциал;
- высший уровень потребностей личности определяется ее знаниями и самореализацией;
- основным принципом, определяющим адаптацию и развитие в информационном обществе, становится знание;
- основной сектор производства определяется количеством и качеством предоставляемых населению услуг;
- главный контингент рабочей силы — служащие, работающие с информацией, знаниями, символами;
- управленческая группа, соединяющая производственные и информационные ресурсы, формируется из специалистов администраторов-исследователей; основополагающей производственной единицей является исследовательский институт и сервисный центр;
- движущей силой развития общества становятся информация и технологии обработки знаний;
- основной вид технологий — умственная технология, пришедшая на смену механизированной [8, С. 65-66].

Из этих принципов следует, что главными продуктами являются информация и знание.

Современный мир очень стремительно меняется, и количество информации удваивается каждые 18 месяцев. Следовательно, чтобы идти в ногу со временем и отвечать современным требованиям на рынке труда, необходимо постоянно учиться и совершенствовать свои компетенции каждые 18 месяцев [6, С. 122].

В США установлена единица измерения устаревания знаний специалиста – вследствие появления новой информации компетентность снижается на 50%. Учитывая, что ежегодно обновляется около 5% теоретических и 20% практических профессиональных знаний, обучение на протяжении всей жизни становится не просто привилегией, но необходимостью [7, С. 6].

Об обучении в течение всей жизни начали говорить с конца 40-х гг. прошлого века. В 1949 г. ЮНЕСКО провела первую конференцию, посвященную образованию взрослых. На этой конференции впервые была очерчена проблема образования на протяжении всей жизни и образования взрослых, но тогда образование взрослых понималось лишь как дополнительное образование для людей, которые имели элементарный уровень образованности.

Впоследствии концепция образования взрослых развивалась. В 1971 г. была создана Международная комиссия по развитию образования. В своем первом докладе комиссия обосновала идеи «образования на протяжении всей жизни», а также «общества, которое обучается». С этого момента данные идеи прочно укоренились в международной образовательной системе. Страны Европейского Союза на законодательном уровне начинают разрабатывать и внедрять идеи, предложенные Международной комиссией и ЮНЕСКО. В 1985 г. на четвертой международной конференции было отмечено, что две системы образования – формальная образовательная система и система образования взрослых – прошли процесс интеграции. В 1997 г. выделено отдельное направление – «Образование людей третьего возраста». На саммите в 2000 г. в Лиссабоне заговорили о связи образования взрослых с конкурентоспособной и динамичной экономикой, основанной на знании [2, С. 42].

Начиная с 2000-х годов, образование взрослых рассматривается не только и не столько в контексте обучения, сколько в контексте экономического благосостояния каждой страны. Повышение квалификации и переподготовка кадров становятся основополагающими для компаний, которые настроены не только на качество, но и на увеличение прибыли, и как результат – развитие экономики.

В странах с развитой рыночной экономикой деятельность в сфере управления персоналом рассматривается как сверхприбыльная, а затраты на персонал – как инвестиции. В Западной Европе инвестиции в человеческий капитал обеспечивают приблизительно 75% прироста национального богатства [3, С. 43].

В настоящее время исследователи М.Горшков и Г.Ключарев выделяют три вида образования взрослых:

- элитное образование, которое непосредственно связано с производством знаний, которые обеспечивают быстрое развитие наукоемких технологий, например, национальные исследовательские университеты;
- массовое образование, обеспечивающее распространение (использование) относительно стабильного в течение длительного периода гуманитарного, технического, инженерного знания; этим занимаются ВУЗы и университеты страны;
- социальное (инклюзивное) и дополнительное образование, имеющее своей задачей помочь людям, которые находятся под риском или уже стали функционально неграмотными в результате социально-экономических преобразований [1, С.39].

Среди функций образования взрослых исследователь О.Василенко выделяет:

- развивающую (удовлетворение духовных запросов личности, потребностей творческого роста)
- компенсирующую (заполнение пробелов в базовом образовании)

- адаптивну (оперативна підготовка і перепідготовка в умовах змінюваної виробничої і соціальної ситуації);
- інтегруючу в незнайомий культурний контекст;
- функцію ресоціалізації (повторної соціалізації) [1, С.39].

В Україні суттєвий вклад в дослідження проблематики освіти дорослих внесли такі вчені як Л.Луцькіна, Н.Ничкало, В.Давидова, В.Вовк, Т.Десятов, І.Зязюн, Л.Сигаєва і багато інших.

В 2017 р. був прийнятий Закон України «Про освіту», в 18 ст. якого зазначається, що «Освіта дорослих, є складовою освіти на протязі життя, спрямована на реалізацію права кожного повнолітнього громадянина на безперервне навчання з урахуванням його особистих потреб, пріоритетів суспільного розвитку і потреб економіки» [4].

Проблеми освіти дорослих розробляються Інститутом педагогічного освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук (НАПН).

Благодаря змін у законі про освіту з'явилася можливість почати роботу над законом «Про освіту дорослих», про це повідомлено на сайті Міністерства освіти і науки України. Президент НАПН В.Кремень звернув увагу на те, що для України життєво важливо прийняти цей закон в найближчий час. [5]

Щоб відповідати вимогам нового суспільства, повсюдно відкриваються клуби і курси, які спрямовані на подолання розриву між постіндустріальним суспільством і інформаційним.

Список використаних джерел

1. Василенко О. В. (2014) Освіта дорослих у контексті безперервної освіти: сучасні підходи. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_7
2. Дем'яненко Н. (2011) Освіта дорослих: світові тенденції другої половини ХХ - початку ХХІ ст. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2011_2_10
3. Єрмоленко А.Б. (2011) Освіта дорослих, як ефективний чинник оптимізації соціально-економічної сфери суспільства. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2011_4_9
4. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. МОН розпочинає роботу над законом «про освіту дорослих». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-09-14-mon-rozpochinae-robotu-nad-zakonom-%C2%ABpro-osvitu-doroslix%C2%BB>
6. Лобанова Л. А. (2008) Інформаційне суспільство: проблеми соціальної адаптації населення України. Вип. 3. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2008_3_16.
7. Палкин В. А. (2016) Освіта в інформаційному суспільстві: проблеми і перспективи. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_2_3
8. Практическая андрагогика. Книга 1. Современные адаптивные системы и технологии образования взрослых. Под ред. В.И.Подобеда, А.Е.Марона. (2004) URL: http://iovr.aio.ru/uf/editor/File/contents/Resource/043_Prakticheskaya_andragogika_Kniga-1.pdf

Нечитайло І.М., студент III курсу групи БО-32

Науковий керівник - **Таращенко Н.А.**, спеціаліст першої категорії,
викладач облікових дисциплін

Торговельно-економічний коледж КНТЕУ (м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВИТИ

Світ увійшов у нове тисячоліття з новими питаннями та проблемами, донині невідомими. Людство стоїть перед великими зверненнями, які належить здійснити молодому поколінню. Завдання людини в ХХІ столітті, якщо вона хоче вціліти на планеті, полягає в тому, аби поєднати неможливе: розвивати в собі духовність і не відмовлятися при цьому від досягнень нації, техніки та інформаційних технологій. Останнє десятиріччя характеризується підвищеною увагою до внутрішніх процесів формування нового покоління[1].

Вся діяльність освіти пов'язана з особистістю, з задоволенням її запитів, формуванням і розвитком молоді, вихованням її гармонійно розвиненої, соціально активної. Визнаючи молодь потужним фактором формування суспільства, більшість вчених підкреслює її особливу вразливість, вважаючи разом з тим, що «неврівноважене» становище молоді – одна з найважливіших гуманітарних проблем сучасності.

Наш Київський Торговельно-економічний коледж КНТЕУ, продовжуючи сприяти розвитку процесів соціалізації студентів, професійної орієнтації, освіти, а також формуванню їх світогляду, моральної, правової та естетичної культури, вирішує багато в чому нові, набагато більш різноманітні і складні завдання, ніж раніше. У період навчання студенти в коледжі проходять найважливіший етап соціалізації, громадянськості: у них розвиваються особистісні якості, пов'язані з активним формуванням соціальної зрілості, інтенсивним морально-естетичним становленням, моделюванням професійного життєвого шляху. Цінним стає розвиток і таких особистісних якостей учнів, як гнучке мислення, установка на діалог і співпрацю, критичне ставлення до себе, вміння працювати спільно в різних областях, в різних ситуаціях, запобігаючи або вміло виходячи з будь-яких конфліктних ситуацій, готовність до нестандартних життєвих ситуацій, вміння аналізувати ситуацію і прогнозувати наслідки.

Значну роль у формуванні цих якостей відіграє позанавчальна діяльність студентів. Мета позанавчальної діяльності полягає в цілеспрямованому створенні умов для професійного становлення і розвитку особистості студента, відповідної комфортної атмосфери для інноваційної діяльності студентів в сфері вільного часу, що перетворює їх у суб'єктів власної і суспільного життя[2]. Організація позанавчальної діяльності ставить перед кожним вищим навчальним закладом ряд складних завдань, від реалізації яких в цілому залежить вся його успішність.

1. Створення сприятливих умов для розвитку творчої індивідуальності, умов для розвитку здібностей, нахилів, інтересів кожного студента (так, наприклад, у нашому коледжі студентам пропонується на вибір участь у різних творчих студіях, проводяться дозвільні заходи різної спрямованості в т.ч. цивільно-патріотичної, творчої, інформаційної).

2. Формування навичок творчої праці, вдосконалення цих умінь, навчання студентів із користю використовувати свій вільний час (знайомство з різними видами діяльності, спрямованими на розкриття здібностей).

3. Гуманізація соціального середовища, прояв соціальної активності (проведення позанавчальних заходів, в основі яких лежить повага до людей, турбота про них, переконання студентів в їх великій можливості до самовдосконалення).

4. Формування прагнення до культурного саморозвитку, участь у здоровому колективному житті в групі, забезпечення самореалізації та мотивації поведінки і діяльності (самостійна організація та проведення студентами коледжу позанавчальних дозвільних заходів).

5. Здійснення соціального вибору професійних і громадських цінностей і формування на їх основі стійкої, несуперечливої індивідуальної системи орієнтації (впровадження профорієнтаційних позанавчальних заходів).

6. Виховання почуття патріотизму, формування розвиненого сталої духовної і моральної громадянської самосвідомості студентів.

7. Розвиток потреби в здоровому способі життя (робота орієнтована на стійке формування у студентів знань і умінь, щоб зберегти своє здоров'я та уникнути впливу шкідливих звичок)[3].

Багаторічний педагогічний досвід викладачів Київського Торговельно-економічного коледжу КНТЕУ, його аналіз і осмислення, досвід інших педагогів, що досягли великих результатів у професійній діяльності, показує, що позанавчальна діяльність студентів обов'язково повинна бути педагогічно організована. Успіху позанавчальної виховної роботи сприяє чітка організація, дотримання розкладу занять або намічених термінів і дисциплінована робота в колективі. Позанавчальна робота не повинна будуватися тільки на

принципі розважальності, проте бажано, щоб у ній були і романтизм і грайливість, щоб їй супроводжувала барвистість та емоційність. У ТЕК КНТЕУ організовується цілеспрямоване взаємодія викладача як з кожним студентом окремо так і з групою в цілому. Пріоритетом є розвиток особистості студента, врахування її інтересів та потреб, здібностей студента, його творчої спрямованості.

Студенти, як правило, не бачать можливості використання позанавчальної діяльності для ефективності професійного самовизначення і становлення. Залучаючи студентів у свої заходи коледж намагається відкрити їм щось важливе в них самих і навколишньому світі, що допомогло б їм стати по-справжньому всебічно і гармонійно розвиненими, суспільно активними людьми, що поєднують у собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість[4]. Завдання педагога – навчити застосовувати свої здібності і таланти, які вони відкрили в процесі позанавчальної діяльності у своїй майбутній професії та трудовій діяльності. Творчо працюючий педагог перебуває в постійному пошуку шляхів і засобів вирішення завдань професійного виховання, а також питань розвитку індивідуальних особливостей особистості студента.

Для успішної реалізації позанавчальної діяльності від викладача коледжу слід звернути увагу на наступні речі:

- пошук нових форм і напрямків для становлення, функціонування і розвитку системи позанавчальної діяльності в сучасних умовах, не забуваючи традиції і позитивний досвід колективу;
- спільне зі студентами планування позанавчальної діяльності та її вдосконалення на всіх рівнях;
- створення організаційної структури, яка координує позанавчальну діяльність, яка визначає її напрямки, що здійснює контроль, яка несе відповідальність за її результати (творчі студії коледжу) а також реалізація в системі позанавчальної діяльності можливості студентського самоврядування;
- розробка методичного, інформаційного та психологічного супроводу, що забезпечує стабільне функціонування і розвиток системи позанавчальної діяльності.

Розглянемо принципи позанавчальної роботи. Основним принципом, що визначає специфіку занять зі студентами в позанавчальний час, є добровільність у виборі форм і спрямування цих занять. Так само будь-який вид занять, у який включається учень, має суспільну спрямованість, учень займається потрібною і корисною справою. Необхідною є опора на ініціативу і самодіяльність, особливо в умовах організації будь-яких справ у коледжі, де студенти, що вийшли зі школи, відчувають себе дорослими і здатними до самостійних рішень. Якщо ці принципи реалізуються, то будь-яка справа або захід сприймається студентами як приватне, потрібне, за яке вони готові нести відповідальність, навіть якщо воно і було підказане і скоординовано старшими[5]. Бажано, щоб студенти були залучені в активну, в тому числі пошукову, діяльність, пов'язану з розшуком необхідних матеріалів і способів реалізації своїх ідей і задумів. Ще один принцип - масовість. Завдання педагогів – задіяти якомога більше студентів, пропонуючи їм різноманітні форми і види діяльності.

Головною відмінною рисою позанавчальної роботи є її діяльний характер. Критерієм прояву компетенції є досягнення студентами позитивного для себе результату. Завдання педагога полягає в тому, аби знайти підхід до кожного студента й допомогти навчитися реалізувати себе в коледжі, для того щоб він вийшов у суспільство з упевненістю в своїх силах і вмінням їх реалізувати.

Список використаних джерел

1. Алексанко А.М., Краснощеків В.В., Мазуренко О.В. Проблеми і перспективи підвищення якості програм академічної мобільності // Інноваційна наука. - 2015. - № 10, частина 3. - С. 127-136.
2. Арсеньєв Д.Г., Корабльов В.В., Алексанко А.М. Міжнародні науково-освітні центри університетів - сучасні форми інноваційного розвитку університетів // Міжнародне співробітництво в освіті і науці. СПб., Вид-во політехн. ун-ту, 2008. - С. 187-193.
3. Інтернаціоналізація вищої освіти: тенденції, стратегії, сценарії майбутнього / М.Л.Аграновіч, І.В.Аржанова, В.А.Галічін і ін. М., Логос, 2010. - 280 с.

4. Никончук Є.Г., Шевченко О.В., Шендерова С.В. Організація і реалізація мережевих форм навчання. СПб., Вид-во політехн. ун-ту, 2015. - 100 с.

5. Організація і функціонування науково-освітніх центрів у ВНЗ / Під ред. Д.Г.Арсеньєва і А.М.Александрова. Вид. 2-е змінене і доповнене. СПб., Вид-во політехн. ун-ту, 2008. - 76 с.

Anna Nypadymka

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine)

FORMING THE ANALYTICAL SKILLS WITH THE HELP OF INNOVATIVE APPROACH TO READING COMPREHENSION WHILE STUDYING ESP

In the modern fast changing world people should be able to get adapted to the fresh trends and changes quickly. One of such changes is that learning by heart some pieces of information is not important anymore, the more and more valuable now is to be able to analyze and process data very fast, thus acquiring analytical skills. Therefore there must be found smart solutions which could be applied in the studying process in order to get the mentioned skills.

Learning English for Specific Purposes (EPS) includes the same basic activities as studying general English, those are: reading, listening, speaking, writing and translation. Reading is one of the basic language learning activities which should be done in the classroom, but simply reading, translation and answering the questions is not enough anymore. One of the smart solutions to this problem is the speed search. The idea lies in the following: students should scan the text, abstracts and articles in order to distinguish the key factors from the less important ones.

There is a great number of ideas on how to implement the speed search activities, but several of them were practiced among the students of technical specialties and got great outcomes. Moreover these methods got the positive feedback from the students, they have found this way of conducting the reading activity productive, motivating and amusing.

The first idea is to take the text, relevant to the topic of the particular lesson, containing at least 3000 symbols, print it and cut into pieces. This short abstracts should be glued to the walls in different locations in a classroom. On the separate piece of paper there should be created questions to the text. Each student in random chooses a question and has limited time to walk around and search for the answer. The participants are not allowed to use any multimedia devices and take photos. Their goal is to find the appropriate piece of information, analyze it and paraphrase it in such a way that they would become easy to understand, memorize and retell. The purpose of this activity is to develop skills of being able to conduct quick and highly-qualified analysis of data. Furthermore it develops team building, because after finishing the task the group might be offered to discuss what they had discovered and they should answer their questions in order to reproduce the logic story. This task could be supplemented by the dispute. For instance students can share their experiences or secret recipes of what helped them to complete the task efficiently. This activity is very similar to the searching for the information on the web. When the individual needs any piece of information, he/she should go online, analyze the huge array of data and choose the most appropriate facts.

The second idea is less powerful but also proved to be quite effective is to provide students with the short abstracts in which they have to fill in the gaps with missing details. Students can be offered either to fill in the gaps with the information from the other text or with the information they find to be relevant using their own ideas, which might provoke or form creative skills as well as analytical. Moreover this helps to increase student's deductive skills. This task could possibly be complimented by the following text analysis: students share their impressions about what information was new for them, what was interesting, which facts they had already known before. Such discussion can provoke students' interest.

There are many arguments in favor of applying the described above methods, but some important aspects should be taken into account. First of all the effect of speed searching activities is much better if the group consists of more than 4 students. In smaller groups the sense of

competition is a great deal less, which makes students less productive and motivated. The second aspect which is also very important is that the participants should have at least intermediate level of foreign language, because on this level students are already able not only to give pure facts which they had memorized but also express their thoughts and share opinions.

The negative aspect of processing texts in this way is that students must be given only individual tasks. If more than one person has to find the answer for any question, they start to relax and lay the responsibility on each other.

Having practiced and analyzed the use of the speed search techniques the conclusion can be made that these activities can be used as an effective classroom activity. The main benefits of them are developing student's analytical skills, provoking creativity and interest to study, motivation to work, to take part in competition and cooperation.

Нікітіна Н.С.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(м. Київ, Україна)*

ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З РІЗНИМ РІВНЕМ ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Сьогодні мова йде про необхідність знання іноземної мови. Успішне професійне існування та процвітання спеціаліста будь-якої сфери професійної діяльності не можливе без знання іноземної мови. Навіть тільки на етапі пошуку роботи, люди вже дуже часто подають резюме іноземною мовою, перераховуючи в ньому всі іноземні мови, котрими володіють. В вищому навчальному закладі звісно викладається іноземна мова. Будь-який студент може покращити іноземну мову, відвідуючи курси. Але на курсах, зазвичай, викладається загальнонавчана іноземна мова, котра не дасть повної можливості функціонувати в професійному середовищі. Звісно є курси на котрих викладається бізнес іноземна мова, але це загальне поняття, котре не акцентує увагу на певних окремих галузях діяльності людини. Отже, викладання іноземної мови професійного спрямування повністю лягає «на плечі» вищого навчального закладу.

Студенти вищих навчальних закладів немовних спеціальностей мають різний, доволі часто дуже низький, рівень іноземної мови. Тому в цій ситуації неможливо одразу викладати іноземну мову професійного спрямування. Саме тому спочатку на молодших курсах йде підготовка, а вже на старших курсах іноземну мову повністю спрямовують в професійну сферу діяльності.

Іноземна мова професійного спрямування – це звісно, в першу чергу, специфічна лексика, притаманна даній сфері діяльності. Саме тому іноземна мова професійного спрямування «накладається» на загальну іноземну мову. Виникає питання, як навчити іноземній мові професійного спрямування студентів з різним рівнем володіння загальнонавчаною іноземною мовою. Як зазначалось вище, на перших курсах є можливість «вирівняти» рівень володіння іноземною мовою.

З одного боку навчальні програми та річні плани є загальними і вимоги там прописуються для всіх студентів однакові – «повинен вміти», «повинен володіти» і т.д. Але для різних студентів ці вимоги є в різній мірі складні. Слід розуміти, що все залежить від студента і це він має розуміти на що саме йому слід виділяти більше часу. Оскільки після школи студенти приходять з різним рівнем володіння іноземною мовою, то і час, котрий витрачається на засвоєння матеріалу з іноземною мовою їм необхідний різний. Студенти з більш високим рівнем володіння іноземною мовою можуть впоратись з завданням за «лічені хвилини», перекладаючи та вивчаючи тільки певні незнайомі елементи. Студентам з низьким

рівнем володіння іноземною мовою доведеться приділити чи значний час на засвоєння того ж матеріалу.

Відповідно, для опрацювання певного тексту (це не обов'язково має бути «читання, переклад»), але для виконання будь-якого завдання до тексту його треба зрозуміти) різним студентам потрібна різна кількість часу. Знову, студентам з високим рівнем володіння іноземною мовою достатньо буде подивитись переклад тільки декількох слів, незнайомих термінів. В свою чергу студентам з низьким рівнем володіння іноземною мовою на той самий текст необхідно буде набагато більше часу, щоб перекласти та зрозуміти не тільки терміни, а часто й загальноживані слова.

Кожен студент повинен отримати якісь знання на занятті з іноземної мови. Кожен з них повинен мати можливість після заняття сказати: «я це знаю», «я це вивчив». А ось методи та технології, які викладач буде для цього використовувати залежать тільки від нього. І тепер постає питання – як поводитись викладачу, як він повинен досягнути позитивного результату у викладанні іноземної мови? Якщо викладач приймає як аксіому той факт, що в групі студенти з різним рівнем іноземної мови і що йому треба зробити все можливе, а часто і неможливе для того, щоб всі студенти засвоїли матеріал на однаковому рівні – результат буде позитивним.

Отже, для кожного виду мовленнєвої діяльності викладачу необхідно в ідеалі розробити різнорівневі завдання. Тоді, студенти можуть починати опрацьовувати завдання з того рівня, який відповідає їх рівню володіння іноземною мовою. Кінцевий результат для всіх вправ, завдань та тестів однаковий – студенти повинні засвоїти матеріал на найвищому рівні. Але на даному етапі стає зрозумілим, що підготувати для кожної лексичної чи граматичної теми такий обсяг різнорівневих вправ дуже складно з одного боку. З іншого боку, у вищих навчальних закладах на немовних факультетах на викладання іноземної мови виділяється максимум дві години на тиждень. І в таких умовах для досконалого вивчення будь-якої теми просто не вистачає часу.

Отже, на прикладі такого виду мовленнєвої діяльності, як читання спробуємо розібрати види та типи завдань для студентів з різним рівнем володіння іноземною мовою. Обсяг тексту залежить від курсу для котрого він розрахований. Крім того, все залежить від вимог в робочій програмі, тематики та багато чого іншого. Далі, при викладанні іноземної мови студентам немовних спеціальностей необхідно брати автентичні тексти. Це правило діє при викладанні іноземної мови студентам будь-якої спеціальності.

Суть полягає в тому, щоб всі студенти без виключення могли засвоїти інформацію, котра подається на занятті. Як говорять британські (і не тільки) викладачі стосовно подачі нового матеріалу: “one bite at a time”. Мається на увазі те, що нову інформацію треба подавати дозовано і до наступного етапу переходити тільки коли попередня тема засвоїться і застосується студентами на практиці.

Всім зрозуміло, що при викладанні іноземної мови йде розвиток навичок та вмінь по чотирьох видах мовленнєвої діяльності. В ідеалі треба на занятті приділяти однакову увагу кожному окремому виду мовленнєвої діяльності. Але, якщо ви наприклад, запланували розглянути текст про підшипники, або пояснити герундій, то використовуються інструменти до різних видів діяльності.

Розглянемо різнорівневий підхід у викладанні іноземної мови на прикладі читання. Всім студентам однієї академічної групи задається однаковий автентичний текст для читання. Глобальне завдання – зрозуміти про що текст і засвоїти нову лексику. І саме з цього моменту починається диференціація. Оскільки комусь із студентів достатньо лише подивитись на назву тексту і з'ясується, що вони по цій темі знають набагато більше, ніж написано в тексті, крім того рідною та іноземною мовою. Інші продивляться текст, зрозуміють його і отримують для себе певну корисну інформацію, не заглядаючи в словничок. Але, нажаль, є і такі студенти, котрим знадобиться словник для перекладу навіть назви тексту.

Викладачу необхідно врахувати всі можливі варіанти та розробити вправи таким чином, щоб студенти, виконавши їх зрозуміли текст, вивчили нову лексику та отримали корисну інформацію іноземною мовою. Безумовною перевагою є перед текстові завдання, котрі готують студента та ознайомлюють його з лексикою необхідною для розуміння даного тексту.

Дуже часто перші перед текстові вправи несуть в собі творчий характер: “Think about...”, “What do you know about...”, “What can you tell about...” etc. («Подумай про...», «Що ти знаєш про...», «Що ти можеш сказати про...»). І тут студенту доведеться або шукати необхідну інформацію, або згадувати що він знає з цієї теми. На цьому етапі студенти з різними рівнями володіння іноземною мовою будуть давати різні по насиченості та правильності відповіді.

Наступний етап перед текстових вправ – ознайомлення з лексикою, пов’язаною з даною темою. При чому спочатку треба давати вправи на переклад лексики рідною мовою (ми все ще не читаємо текст, але вже маємо достатній словниковий запас, щоб його зрозуміти), а після цього дається завдання “Find in the text English equivalents to the following words and word combinations” («Знайди в тексті англійські відповідники наступним словам та словосполученням»). Це завдання само по собі є різнорівневим, оскільки всі студенти повинні з ним впоратись. Просто студентам з високим рівнем володіння іноземною мовою можливо взагалі не доведеться заглядати в словник, а з низьким рівнем доведеться перекладати більшість слів та словосполучень.

На завданні “Read the text” («Прочитай текст») ми зупинитись не будемо. Оскільки це загальне для всіх студентів завдання і його неможливо розділити по рівню складності чи в залежності від рівня володіння іноземною мовою. В ідеалі далі має йти блок поза текстових завдань, котрі в свою чергу можуть розмежовуватись по рівню складності чи об’єму завдань і т.д.

Це такі завдання як “Define whether the following statements are true or false”, “Answer the questions”, “Put statements into the correct order”, etc. («Визначте чи правдиві наступні твердження», «Дайте відповідь на наступні питання», «Поставте твердження в правильному порядку» і т.д.). Всі ці види завдань можуть містити багато пунктів, починаючи з простого з котрим впорається студент з низьким рівнем іноземної мови, та пунктів, котрі поступово ускладнюються. Але в цьому випадку головне не перестаратись, а зробити завдання такими, щоб всі студенти врешті з ними впорались.

Який би підручник не був прописаний в програмі, тільки від викладача залежить його подача студентам. Викладач повинен розуміти для кого цей підручник, посібник, методичні вказівки, роздатковий матеріал, та як з ними працювати. І якщо студент з будь-яким рівнем володіння іноземною мовою засвоїть інформацію з цих носіїв – викладач досягнув своєї мети.

Список використаних джерел

1. Артемьева О.А., Макеєва М.Н., Мильруд Р.П. Методология организации профессиональной подготовки специалиста на основе межкультурной коммуникации: Монография. - Тамбов: Издательство ТГТУ, 2005. - 160 с.
2. Тряпицына А.Г. Компетентностный подход в высшем профессиональном образовании /А.Г. Тряпицына. – СПб.: Изд-во РГПУ им. Герцена, 2005.

Овчаренко Н.А., студентка магістратури

Науковий керівник - **Вербицька А.В.** к.н.держ.упр., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

МІЖКУЛЬТУРНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ: СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА

У більшості наукових визначень «компетентності» включають: уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, уміння вірно визначати індивідуальні особливості і емоційні стани

інших людей; вміння обирати адекватні засоби спілкування і реалізовувати їх в процесі взаємодії [1].

Вивчення наукових досліджень в галузі міжкультурного спілкування, професійного спілкування, культури ділового мовлення показує, що звернення сучасної вітчизняної педагогічної думки до загальнолюдських цінностей висуває на перший план питання виховання у молоді культури спілкування – міжособистісного і ділового, формування культури ділового мовлення як засобу удосконалення і відбиття моральності, залучення до майбутніх умов професійної діяльності [2].

Як відзначає більшість сучасних дослідників, процес виховання і освіти повинен бути зорієнтований на особливості розвитку людства – розширення взаємозв'язків різних країн, народів і культур, цей процес охопив різні сфери суспільного життя, що проявилось в бурливому зростанні культурних обмінів і безпосередніх контактів міждержавними інституціями, соціальними групами, суспільними рухами і окремими особистостями [1].

На це повинна бути спрямована політика сучасних держав, які все більше стають полі етнічними, а отже, проблеми акультурації, формування міжкультурної компетентності виходять в їхньому житті на перший план.

На думку багатьох дослідників, людство повинно навчитись жити в межах нової культури – культури діалогу. У цьому зв'язку автори звертаються до терміну «культура толерантності» (*tolerantia* – терпение, снисходительность) [3].

З огляду на викладені позиції можна зробити висновок, що міжкультурне спілкування завжди є рішенням не тільки комунікативної задачі, але і задачі формування міжкультурної компетентії. В наш час підготовка студентів вищих навчальних закладів характеризується недостатнім знанням мови, культури, історичного минулого, традицій і звичаїв рідного та інших народів, а також недостатньою терпимістю і доброзичливістю, що проявляються в почуттях, оцінках і поведінці щодо представників інших національностей. Саме цим пояснюється увага дослідників до питань міжкультурної, міжнаціональної комунікації, розвитку мовного спілкування, обумовленого потребами професійної практики.

Особливої актуальності для вищої школи набуває проблема формування міжкультурної компетентії майбутніх фахівців в процесі засвоєння ними дисциплін гуманітарного циклу. Таке засвоєння може виступати засобом адаптації до майбутніх умов соціальної і професійної діяльності. Виховання міжкультурної компетентії є однією з цілей сучасної вищої освіти [5].

Сучасному спеціалісту необхідно орієнтуватися в культурній сфері сучасного суспільства, брати участь в діалозі культур для розв'язання типових і проблемних задач із застосуванням вербальних і невербальних знакоформ.

Список використаних джерел

1. Борисов В. В. Теоретико-методологічні основи формування національної самосвідомості: Монографія. – К. : АОЗТ „Полиграфическое предприятие АПП», 2003. – 518 с.
2. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетентії у студентів початкового етапу педагогічного вузу на матеріалі англійської поезії/Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укл. П. В. Дмитренко, П. П. Макаренко. – К. : НПУ, 2003. – випуск LIV (54) -С. 80- 85.
3. Меріон М. О. Вивчення готовності до міжнаціонального спілкування серед студентів – майбутніх фахівців з іноземної мови // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць, випуск XXIV. / За загальною редакцією В. І. Сипченка- Слов'янськ: видавничий центр СДПУ, 2005. – С. 65-69.
4. Теслюк В. М. Проблемні аспекти комунікативної компетентності та її розвитку. //Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укл. П. В. Дмитренко, Л. Л. Макаренко. – К. : НПУ 2003. – випуск XLIV (44) – С. 143-151.

Омелько М.А., викладач обліково-економічних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії

*Могилів-Подільський технологіко-економічний коледж Вінницького НАУ
(м. Могилів-Подільський, Україна)*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІ ПОЗАКЛАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Вимоги роботодавців потребують від молодих фахівців не тільки глибоких знань, наукового підходу до виконання посадових обов'язків, але й неабияких творчих здібностей. Тому перед викладачем стоїть завдання – забезпечити студентів ґрунтовною базою знань, умінь і навиків з дисципліни, надихнути їх на роботу в постійному творчому пошуку, на самовдосконалення. Для реалізації усіх вимог по підготовці фахівця та саморозвитку його особистості в коледжі значна увага приділяється забезпеченню єдності навчання та виховання, що є завданням позааудиторної діяльності студентів.

Проблеми розвитку творчих здібностей студентів завжди були в центрі уваги педагогічного колективу навчального закладу. Реалізація мети та виховних завдань позакласної роботи в коледжі відбувається шляхом залучення студентів до роботи у предметних інтегрованих гуртках, у виховних клубах; до участі у проектах; у підготовці і проведенні загальноколеджанських свят та заходів; у роботі студентського самоврядування; у конкурсах, змаганнях; у конференціях, семінарах, «круглих столах» тощо.

Особливості позааудиторної роботи з молоддю в переважній більшості спрямованні на формування професійних компетенцій, оскільки готуємо ми майбутніх фахівців своєї справи. Така робота чітко прослідковується впродовж традиційних запланованих фахових тижнів, декад циклових комісій. Під час їх проведення на студентів чекають цікаві заходи: конференції, тематичні вечори, змагання, олімпіади, конкурси тощо. Досвід роботи викладачів показує, що аналогічні позааудиторні навчально-виховні заходи сприяють професійному, інтелектуальному і культурному розвитку молодого спеціаліста.

Серед професійно-масових заходів, що проводяться в навчальному закладі для студентів економічного напрямку (спеціальності «Облік і оподаткування», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»), переважають громадські захисти курсових робіт з фінансового обліку та комерційної діяльності студентами випускного курсу; заняття-екскурсія до Управління Державної казначейської служби України м. Могилева-Подільського та району з метою удосконалення практичних навичок у веденні казначейської справи та вивчення особливостей діяльності бюджетної установи; круглий стіл із фахівцями Податкової інспекції; екскурсія майбутніх підприємців на брокерську фірму з метою ознайомлення з комерційними документами для здійснення зовнішньоекономічної діяльності, до торговельних центрів; студентські конференції на тему «Проблеми зайнятості населення», «Ефективність господарювання підприємств в умовах ринкової економіки»; олімпіади з основних фахових дисциплін; відкриті засідання інтегрованих гуртків «Школа молодого бухгалтера», «Комерсант»; конкурси професійної майстерності серед студентів спеціальностей «Облік і оподаткування», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»; дидактична гра на тему «У світі економіки»; брейн-ринг під рубрикою «Знавці бухгалтерської справи» та інші.

Під час проведення таких заходів, в процесі їх підготовки студенти чітко усвідомлюють, що сучасному фахівцю необхідні широкі знання, ерудиція, творчий підхід. Тому варто знати програмовий матеріал не лише загальнотеоретичних дисциплін, економічного аналізу, планування, фінансування та кредитування, обліку, контролю і ревізії, але й загальноекономічних дисциплін — політичної економії, статистики, фінансів тощо. А після проведення конкурсів професійної майстерності у студентів виникає ще більше бажання самовдосконалюватися, працювати над собою. Адже професійні знання та вміння – запорука успіху, перша сходинка в їх професійному майбутньому!

Список використаних джерел

1. Гнатенко Н. Роль та місце інноваційних технологій в підготовці спеціалістів бухгалтерської професії. – Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18-19 квітня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський.
2. Чижевська Л.В. Методика викладання облікових дисциплін / Л.В. Чижевська. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 504 с.

Орду К.С., аспірантка кафедри педагогіки

*Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського
(м.Одеса, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Модернізація освітньої сфери вимагає постійного пошуку нових організаційних форм і методів навчання, які забезпечили б якість та ефективність цієї підготовки. З огляду на це професійна підготовка майбутніх сімейних лікарів набуває особливого значення, адже вона забезпечує можливість повної реалізації гуманістичних ідей у галузі освіти і виховання представників нового інформаційного суспільства. Відповідно у вищій школі розширюється і поглиблюється зміст професійної підготовки майбутнього сімейного лікаря, урізноманітнюються форми і методи навчання, використовуються інноваційні, в тому числі інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) навчання. Комунікативна підготовка майбутніх лікарів засобами ІКТ в Україні базується на положеннях законів України «Про вищу освіту» (2014), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепції інформатизації сфери охорони здоров'я України на 2013–2018 рр. та ін.

Сучасні моделі навчання у вищій школі та впровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти стали об'єктом дослідження як зарубіжних, так і українських учених. Зокрема, автори пов'язують інновації в освіті з необхідністю: вдосконалення традиційного педпроцесу (модернізація, модифікація, раціоналізація); трансформації існуючого традиційного освітнього процесу, тобто радикальних перетворень та комплексних видозмін. Проблемі педагогічної інноватики значну увагу приділено у працях Берестової А., Бистрової Ю., Бобирьової Л., Ємець А., Ільченко В., Кадемії М., Комар О.А., Муравльової О.В., Пікуль К., Прилуцького К., Тверезовської Н. тощо.

На думку Н.Тверезовської, інновації можна трактувати в трьох аспектах: інновація в широкому значенні – як будь-яка зміна, підвищує конкурентоспроможність суб'єктів навчання; інновація у вузькому значенні – як процес трансформації наукових досягнень у виробництво; інновація, яка впроваджена в практику [6, с.2].

М. Кадемія вважає, що ключовими питаннями компетентнісного підходу в освіті стало використання інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет, робиться акцент на самостійній роботі студентів, інноваційній діяльності викладацького складу ЗВО. Метою всіх цих новацій є підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Погодимось із думкою вченої, що цьому сприятимуть такі зміни в підходах до навчального процесу як: здійснення моніторингу запитів ринку і складання програми навчання за результатами дослідження; проведення практикумів, тренінгів, ділових ігор із залученням фахівців з виробничої (професійної) діяльності; створення програми розвитку або корекції ключових компетенцій, що знадобляться фахівцю після завершення навчання у ЗВО, та впровадження цих компетенцій через тренінги в практику [4, с. 29].

Освітні інновації, на думку Ю.Бистрової, характеризуються цілеспрямованим процесом часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання, способів і стилю діяльності, адаптації освітнього процесу до сучасних вимог часу і соціальних запитів ринку праці. Серед сучасних технологій навчання, своєчасність і корисність яких підтверджена досвідом роботи ЗВО, вчені виділяють: особистісно-орієнтовані, інтеграційні,

колективної дії, інформаційні, дистанційні, творчо-креативні, модульно-розвивальні тощо [2, с.28].

А. Берестова зазначає, що інноваційні технології у закладі вищої освіти – це технології, засновані на нововведеннях: організаційних і методичних. Інноваційні технології дозволяють: студентам ефективно використовувати навчально-методичну літературу та матеріали; засвоювати професійні знання; розвивати проблемно-пошукове мислення; формувати професійне міркування; активувати науково-дослідницьку роботу; викладачам оперативно оновлювати навчально-методичну літературу; впроваджувати модульні технології навчання; використовувати імітаційні технології навчання [1, с.1].

Актуальною проблемою є підвищення ефективності педагогічного процесу, підготовка професійної і культурно орієнтованої особистості сімейного лікаря, яка має світоглядний потенціал, здатність до фахової, інтелектуальної творчості та стійкі вміння і навички для виконання професійних обов'язків і має прагнення до самовдосконалення протягом усього трудового життя. Вчені вважають, що реалізація цих завдань можлива лише за умови переходу від класичної системи освіти, метою якої була підготовка майбутнього лікаря, що володіє знаннями, до нової системи, яка готує фахівця, який не тільки знає, а й уміє застосовувати ці знання на практиці сімейної медицини [3, с.20]. Особливою формою, що заслуговує на увагу, є проведення веб-консиліуму, клінічного розбору, де лікар-інтерн висловлює свою думку або доповідає заздалегідь підготовлену доповідь. Для цього необхідно проводити самостійну роботу з літературою за фахом, уміти виділити основне та пропустити менш важливе [3, с.21].

І. Лембрик наголошує, що для формування професійної комунікативної компетентності студентів-медиків важливу роль має відігравати сучасна модернізована, оптимізована система освіти, яка активно використовує широкий арсенал різних педагогічних методик та інноваційних технологій (цифрових, інтерактивних). Йдеться про комп'ютерні класи, зали відео-конференцій, використання планшетів, смартфонів та інших гаджетів у навчально-освітньому процесі [5, с.254]. На думку І.Лембрика, у закладі вищої освіти таку проблему можна вирішити шляхом: проведення сітки вебінарів, майстер-класів, он-лайн тренінгів та курсів зростання професійної мовленнєвої компетентності та ораторської майстерності з відповідним залученням лінгвістів, психологів; укладання професійного глосарія з тлумаченням окремих медичних термінів та викладенням його в он-лайн варіанті на сторінці кафедри; активне залучення студентів-медиків до культурно-просвітницької роботи в позааудиторний час; проведення низки інтелектуальних квестів та брейн-рингів між студентами медичного факультету [5, с.257].

Також широкого використання в освітньому процесі набула технологія проектної діяльності Веб-квест. Веб-квест у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернет [2, с. 36]. Наприклад, студентам пропонується відповісти на питання, які стосуються проблематики сімейної медицини країн світу або перевірити правильність правопису медичних термінів. Якщо студенти дають правильні відповіді, то наставники видають підказки для пошуку наступних завдань.

О. Іваницька зауважує, що інформаційно-комунікативні технології мають ширше впроваджуватися і в СРС, адже сучасні технології дозволяють створити принципово інше інформаційно-освітнє середовище, яке активізує самостійну роботу студентів, оптимізує освітній процес, значно скорочує час на формування знань і вмінь. Зазначається, що завдяки таким технологіям засобами організації СРС стає не тільки традиційна навчальна і наукова література на паперових носіях, а й різні види електронних підручників і навчальних посібників, мультимедійні видання в рамках спеціально розроблених для них викладачами баз знань, віртуальні лабораторії, імітаційні, графічні комп'ютерні моделі, аудіовізуальні інформації, навчальні програми і засоби тестування [3, с. 60].

Таким чином, формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів не видається можливою без активного використання арсеналу цифрових

технологій (вебінарів, он-лайн трансляцій, тренінгів, веб-квестів). Застосування на практиці інноваційних технологій дають можливість викладачам медичних закладів вищої освіти упровадити й удосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність освітнього процесу і рівень знань студентів-медиків. Усі розглянуті технології тісно пов'язані між собою і мають диференційовано використовуватись в освітньо-виховному процесі як у клініках, так і в навчальних аудиторіях.

Список використаних джерел

1. Берестова А. Інноваційні технології та методи навчання у професійній освіті: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nadoest.com/innovacijni-tehnologiyi-ta-metodi-navchannya-u-profesijnij-osviti>.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю. В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – 2015. – № 1 (4). – С. 28 – 32.
3. Іваницька О.С., Іваницький І.О., Рибалов О.В., Мошель Т.М., Гаврильєв В.М. Упровадження інформаційно-комунікативних технологій як засіб підвищення ефективності самостійної роботи студентів-медиків // Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю (23 березня 2017 року) ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія». – м. Полтава, 2017. – С. 59-60.
4. Кадемія М. Ю. Інноваційні форми і методи навчання у ВНЗ [Електронний ресурс] / М. Ю. Кадемія. – Режим доступу: <http://ito.vspu.net>.
5. Лембрик І. С. Формування професійної комунікативної компетентності у студентів-медиків 4-6-х курсів факультету підготовки іноземних громадян при вивченні дисципліни "Педіатрія" / І. С. Лембрик // Буковинський медичний вісник. - 2016. - Т. 20, № 1. - С. 254-257.
6. Тверезовська, Н. Т. Інтерактивні інноваційні технології у системі вищої освіти [Текст] / Н. Т. Тверезовська // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. - К. : ІВЦ "Політехніка", 2009. - № 3 (27). - С. 236-240.

Орищенко О. В., викладач

*Херсонський факультет Одеського державного університету
(м. Херсон, Україна)*

ANALYSING THE USE OF QUEST AS INTERACTIVE TECHNOLOGY TO IMPLEMENT INTERACTIVE TEACHING

One of the urgent problems of the educational space is the diversification of the educational process in higher education institutions. This requires the introduction of the latest forms, methods and learning technologies. Practical implementation of quest-technology is currently underdeveloped and researched. Media education quests should be considered as new and promising technologies in media-editing. One of the modern innovative ways of learning is quest technology, which helps students to find the necessary information, analyze it, organize it, solve its tasks, develop cognitive activity. According to many scientists, during the use of quest technology, participants attend a complete cycle of motivation from attention to pleasure, get acquainted with authentic material that allows students to explore, discuss and consciously build new concepts in the context of real world problems.

Today, the choice of methods and strategies of teaching a foreign language directly depends, first of all, on the range of teachers' possession of technical means and on-line technologies, so the latest developments in the field of electronic technologies immediately find application in pedagogy. Interactive and communicative-oriented methods, techniques, technologies remain the leading for teaching a foreign language. The most actively used are communicative, projects, intensive and operational methods. One of the most modern technologies is quest technology, which helps the student to find the necessary information, to analyze it, to systematize it, to solve the tasks, to develop cognitive activity and to form a key competence.

Modern quest technology helps the student to find the necessary information, analyze it, systematize, solve tasks, develop cognitive activity and form key competencies. Currently, quest introduction specialists are increasingly using the terms quest as technology, quest as a project method, quest as a tool, and others. A large number of professionals who use these terms can not quite clearly identify the difference between these terms. The concept of "technique" and "technology" require the greatest discussion. Some experts believe that technology involves a

technique, while others, on the contrary, define the technique as a wider concept; others believe that these concepts are very close to each other.

Technology (from the Greek *techne* means skill, art, *logos* means knowledge, doctrine) – is a collection of methods, means and implementation of people of a specific complex process by dividing it into a system of successive interrelated procedures and operations that are performed more or less unambiguously and have with the aim of achieving high efficiency of a certain type of activity. Kademiya M. underlines technology is an orderly system of actions, the implementation of which leads to a guaranteed achievement of pedagogical goals [5].

In mythology and literature, the concept of quest originally meant one of the ways of constructing a plot which is the journey of characters to a certain goal through overcoming difficulties. For example, "The myth of 12 heroic deeds of Hercules," where the protagonist, Hercules, has to perform twelve great feats on the order of King Eurystheus, in order to find great glory, become immortal and receive grateful memory for ages. Or the "Myth of Perseus", where the protagonist needed to carry out difficult tasks from Poledektus, a man who sheltered Perseus and his mother. In 1970, the term "quest" was borrowed by developers of computer games to designate games whose purpose is to move the game world to some purpose. Its achievement becomes possible only as a result of overcoming various obstacles by solving problems, finding and using objects, interacting with other characters. The researcher Kolesnikova OA notes that the web quest is an educational site devoted to the independent research work of students (usually in groups) on a specific topic with hyperlinks to different web pages; site on the Internet, with which students work, performing this or that educational task"[6].

In 1995, in San Diego, Bernie Dodge and Tom March, the concept of web quests was developed quests using information and communication technologies and the Internet. Web quest is defined by Berny Dodge as "tentative activity, where practically all information is taken from the Internet". In the concept of B. Dodge and T. March, it is determined that quests are designed to develop students and teachers ability to analyze, synthesize and evaluate information [5].

The availability of digital mobile devices for schoolchildren, teachers, parents and others allows us to make extensive use of QR-code capabilities in the process of conducting a quest. QR codes should be used for:

- Providing participants with prompts with QR codes that contain hyperlinks to multimedia sources and resources: video and audio additions, illustrations, e-learning editions, libraries, and more.
- Participants can scan the code for more information instantly.
- A QR code will help you find some placement on maps, charts, and illustrations, for example, placed on geographic maps. QR codes can contain information about another location.
- Development of team routes. Each student can not only use QR-codes, but also create them independently and absolutely free of charge. There will be many online services and programs available, including: <http://www.qr-code.com.ua>, <http://qrcode.kaywa.com>, <http://www.qrcc.ru/generator.php>, <http://qrccodes.com.ua>, etc. The use of QR codes allows the quest to be more meaningful, interesting and effective, since it is convenient to read the information and quickly store it in the memory of mobile devices using the QR code, as well as use an additional tactile (tactile) channel of perception of information. Consequently, interactive and communicative-oriented methods, techniques, technologies remain the leading for the teaching of a foreign language. The most actively used are communicative, project, intensive and operational methods. One of the most modern technologies is quest-technology, which helps the student to find the necessary information, to analyze it, to systematize it, to solve the tasks, to develop cognitive activity and to form a key competence. The design quest-technology reflects the sequence of pedagogical activities, its logic, and therefore always represents the stages of activity, each of which has its purpose.

Список використаних джерел

1. Arbetman Lee. The Mock Trial / Lee Arbetman. – New York: High legal education. – 2001 – p. 101-103.
2. Harrison C., Comber C., Fisher T. Impact 2: the Impact of Information and Communication Technologies on Pupil Learning and Attainment. Becta, Coventry. – 2002 – p. 23-40.

3. Galskova N. Modern Methods of Teaching Foreign Languages / N. Galskova. – Minsk: High school. – 2003. – p. 86- 98.
4. Yermolenko L. Communicative Approach to the Learning of English in High School / L. Yermolenko // Foreign Languages. – 2002. – №. 3. – p. 10-11.
5. Kademiya M. Innovative Learning Technologies: Dictionary-Glossary: Teaching. A guide for students and teachers – Lviv: SPOL., 2011. – 196 p.
6. Kolesnikova O. Role-playing games in teaching foreign languages / O. Kolesnikova // Foreign languages at school. – 2005. – №4. – p. 38-42.
7. Konysheva A. Modern Methods of Teaching English Language / A. Konyshev. – Minsk: Science. – 2003. – p. 86-98.

Останіна Ю.В., викладач I категорії

Кордонська І.В., викладач методист

Могилів – Подільський технологіко – економічний коледж ВНАУ

(м. Могилів – Подільський, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Зростання вимог до професійної підготовки фахівців у сучасних умовах конкуренції на ринку праці потребує реалізації інноваційних підходів до системи формування професійної культури. Реалізація внутрішнього потенціалу особистості студента, побудова внутрішніх і зовнішніх факторів формування професійної культури залежить від успішної організації позааудиторної роботи студентів як процесу їх саморозвитку.

Для підвищення освітнього рівня підготовки висококваліфікованих спеціалістів, збагачення інтелектуального та творчого потенціалу слід раціоналізувати організацію всього навчального процесу, удосконалити зміст, форми та методи навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів, що якнайкраще розвивало і формувало б творчі здібності студентів. При обмеженні навчального аудиторного часу, а також з урахуванням психологічних особливостей студента, для оволодіння знаннями повною мірою, виникає необхідність навчати студентів ефективно працювати в позааудиторний час.

Позааудиторна робота із студентами у ВНЗ має ряд суттєвих переваг у порівнянні із аудиторними, зокрема: не обмежена строго в часі, виключає авторитарне керівництво викладачів, студенти об'єднуються за інтересами, позитивно впливає на міжособистісні відносини учасників, сприяє їх самореалізації, направлена на розширення і поглиблення професійних знань, організацію творчої діяльності тощо.

Результат позааудиторної роботи залежить від правильної її організації, яка має вирішальне значення для розвитку самостійності, креативності, конкурентоздатності та інших основоположних рис особистості спеціаліста з вищою освітою.

До основних форм позааудиторної роботи студентів належать виконання домашніх завдань, науково-дослідна робота, безпосередня участь у конференціях, змаганнях, іграх, педагогічна практика, участь у роботі гуртків, організація змагань, диспутів, круглих столів, допомога соціальним службам тощо.

Організація позааудиторної роботи здійснюється на основі таких принципів:

- позааудиторна робота – це безперервний процес, під час якого відбувається як освіта, так і виховання студентів, який не має фіксованих термінів завершення і який послідовно переходить із однієї стадії в другу;

- позааудиторна робота передбачає як самостійний вибір студентів, так і певні зобов'язання, пов'язані з системою навчання (виконання тих чи інших навчально-виховних завдань, проведення наукових досліджень та ін.);

- позааудиторна робота виступає одним із факторів формування мотивації навчання.

- позааудиторна робота є основою розвитку індивідуальності студента. Вона спрямована на всебічний розвиток особистості, що відбувається лише за умови її залучення в різноманітні види діяльності, дозволяє реалізувати студентам свої нахили, здібності, інтереси;

- позааудиторна робота – один з інструментів комунікативної активності, що виражається в міжособистісній взаємодії тих, хто спілкується, дозволяючи більш досконало досліджувати форми і види індивідуальних дій, що приводять до об'єднання студентів у колектив, встановлення позитивних емоційних контактів.

Розвитку творчості студентів сприяють різні форми та види позааудиторної навчально-виховної роботи (організація дискусійних студентських клубів, клубів за інтересами, індивідуальні консультації та ін.).

Виокремлюють такі форми позааудиторної роботи, як індивідуальні, групові та масові.

Під індивідуальною роботою розуміють самостійну діяльність окремих студентів, спрямовану на самовиховання, на виконання завдань викладача та доручень студентського колективу.

Групова робота охоплює порівняно невелику кількість студентів і сприяє виявленню та розвитку інтересів та творчих здібностей, сприяє поглибленню знань з дисципліни, збагачує інформацією, формує професійно значущі вміння та навички. Групова позааудиторна робота має цільовий характер, тобто припускає наявність певної загальної мети та спільних інтересів.

Масові форми роботи належать до числа найпоширеніших у вищих навчальних закладах. Вони дуже різноманітні, і, порівняно з іншими формами позааудиторної роботи, мають перевагу в тому, що розраховані на одночасне охоплення великої кількості студентської молоді. Формам масової позааудиторної роботи властиві такі особливості, як яскравість, урочистість, великий емоційний вплив. Ці форми в основному мають як пізнавальну, так і розважальну спрямованість і мають широкі можливості для активізації діяльності студентів.

Види позааудиторної роботи, що забезпечують високі результати, повинні мати такі характеристики:

– інформативність та змістовність, які сприяють реалізації практичних та загальноосвітніх цілей позааудиторної роботи;

– комунікативна спрямованість: усі види позааудиторної роботи повинні забезпечувати користування різними засобами одержання і передачі інформації в типових природних ситуаціях спілкування;

– ситуативність: переважна більшість видів позааудиторної роботи повинна включати низку ситуацій, які є предметним фоном і стимулом до цілеспрямованих вчинків;

– орієнтація завдань на підвищення активності студентів;

– емоційність форм і способів реалізації, що сприяє підвищенню інтересу студентів до діяльності.

Для пробудження в студентів інтересу до природничих наук дуже важлива позааудиторна робота та особливо гурткова. До роботи в інформаційно – технічному гуртку (математика, фізика, астрономія) залучено різних студентів: творчих, наполегливих, ініціативних і тих, які не дуже дружать з точними науками, бо не бачать в них можливостей для реалізації своїх творчих сил.

Гурткова робота – невід'ємна частина навчально-виховного процесу у нашому коледжі, яка розвиває і формує загальні якості відповідно до вікових можливостей студентів, задовольняє психологічну потребу у спілкуванні і самовизначенні та вирішує проблему дозвілля.

Гурткова робота є найбільш масовою формою науково-дослідницької творчості студентів та найпоширенішою формою позааудиторної роботи. На заняттях гуртка студенти удосконалюють свої знання, уміння і навички, переконуються в практичному значенні їх в майбутній професії, дістають нову цікаву інформацію, з користю проводять свій вільний час.

Велику роль в організації гурткової роботи відіграють викладачі, які складають проект плану роботи гуртка, спрямовують його діяльність, дають студентам завдання, пропонують ідеї, теми для дослідництва, надають членам гуртка постійну допомогу, консультують, рекомендують їм потрібну літературу тощо.

Тематика роботи гуртків буває різна, але звичайно вона спрямована на:

- розширення і поглиблення знань студентів, для чого члени гуртка готують реферати, доповіді, дослідницькі, пошукові роботи з якими виступають на засідання гуртка (з наступним обговоренням усіма учасниками);
- розвиток пізнавальних інтересів і творчих здібностей;
- формування практичних умінь і навичок.
- виготовлення приладів, моделей.

Гурткова робота розвиває в студентів правильний світогляд, творче мислення, спостережливість, професіональний інтерес до праці, сприяє формуванню відповідних навичок із спеціальності, активізує пізнавальну діяльність, уміння застосовувати свої знання на практиці, прищеплює любов до професії, дає змогу студентам збагачувати програмний матеріал, розширювати пізнання із дисциплін, виявляти інтерес, враховуючи перспективи розвитку сучасної науки, техніки, економіки

На заняттях гуртка пропонуємо студентам такі завдання, виконання яких потребує творчих підходів. Гуртківці залучаються до участі у дослідницьких та творчих проектах, які часто вимагають художніх, конструкторських навичок, умінь користуватися комп'ютерними програмами. Більшість занять гуртка носять активний характер, що дає змогу зацікавити студентів та поліпшити відвідування студентами гуртка. В предметах і явищах навколишнього світу існує багато властивостей, зв'язків і відношень, пов'язаних з математикою, фізикою та інформатикою. Багато проектів, у яких працюють гуртківці, носять інтегрований характер. На заняттях гуртка студенти можуть реалізовувати свої творчі вміння у різноманітних творчих роботах (малюнках, аплікаціях, виробках із природних матеріалів, комп'ютерних роботах тощо).

Найголовніше – студенти вчаться розуміти фізику та математику як живу науку, здатну надихати на творчість і дарувати радість.

Позааудиторна робота у вищому навчальному закладі – складова навчально-виховного процесу, одна з форм організації дозвілля студентів. Вона організовується й проводиться в позааудиторний час органами студентського самоврядування за активної допомоги і тактовного керівництва з боку педагогічного колективу, викладачів, кураторів груп.

Отже, позааудиторна діяльність за визначеними напрямками сприяє саморозвитку й самореалізації студентів, поглибленню уявлення про себе як про особистість і професіонала, оскільки передбачає добровільний вибір студентом певного виду такої діяльності, який ґрунтується на особистісно значущих мотивах, активності молодшої людини, ініціативності, самостійності та творчості, відповідальності, рефлексивній діяльності, інтерактивній взаємодії викладача і студента.

Список використаних джерел

1. <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/3090>
2. <https://www.slideshare.net/mithel/ss-67187404>
3. tec.in.ua/.../Основні%20напрями%20позааудиторної%20роботи.%20Гнедич%20В.І
4. https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2196

Охріменко В.А. студентка, 1 курс, 13 група (ФРГТБ)

Ювковецька Ю.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу

*Київський національний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)*

НЕУСПІШНІСТЬ – ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЕРЕД СТУДЕНТІВ

Неуспішність є однією з основних проблем не лише у школах, а й серед студентів вищих навчальних закладів. У всі часи це явище слугувало «ложкою дьогтю» в «бочці педагогіки». А особливо гостро воно стоїть сьогодні, у 21 столітті, часі, коли динаміка швидких змін та інноваційних перетворень може залишити студента, котрий не встигає за

таким темпом, на задвірках успішності. Тому надзвичайно важливо (як студенту так і викладачу) розуміти визначення такого явища як неуспішність, його причини й методи подолання. Адже від цього буде залежати рівень кваліфікації випускників вищих навчальних закладів, і як наслідок, добробут та рівень життя держави і світу загалом.

Неуспішність - невідповідність підготовки учнів чи студентів вимогам змісту освіти, фіксована через певний період навчання (після вивчення розділу, наприкінці чверті, півріччя). Саме таке визначення неуспішності є загальноприйнятим [1].

Причини неуспішності студентів поділяються на такі види:

1. Емоційні:

- низький самоконтроль;
- недисциплінованість і неорганізованість;
- несистемна самостійна робота;
- нестабільність і високий рівень тривожності;
- лінощі і т.д.

2. Нейрофізіологічні:

- загальна ослабленість організму;
- порушення зору, слуху та артикуляції;
- мікро-порушення кори головного мозку.

3. Педагогічні:

- низька інтенсивність та ефективність професійної діяльності;
- пропуски занять;
- відсутність контролю;
- важкий матеріальний стан, відсутність допомоги й підтримки від батьків.

На додаток до цього є загальні причини неуспішності студентів, серед яких:

- не володіння раціональними методами пізнання;
- прагматична спрямованість на близьку мету.

Хочемо зацентувати увагу на тому, що часом відразу декілька факторів вступають у симбіоз і виливаються в неуспішність. Найближче оточення студента, відносини в родині, стан здоров'я, атмосфера під час робочого процесу й рівень кваліфікацій викладача - усе це й навіть більше чинить вплив на результативність студента. Але будемо пам'ятати, що той, хто хоче навчитися, той шукає можливості, хто не хоче – виправдання.

Тепер, добре знаючи свого ворога в обличчя, не лише вчителі, а й студенти самостійно, можуть боротися з неуспішністю.

Аби стати на прю з ворогом, мало знати як він виглядає, слід вивчити його слабкі місця. Ми намагаємося дати зрозуміти вам, що у боротьбі з будь-яким небажаним фактором завжди є певна стратегія та методологія. Не перше століття фахівці намагаються розробити рецепт антидоту проти неуспішності. І ось деякі з основних:

- перевести опанування знаннями у процес самостійної пізнавальної діяльності студентів;
- підвищувати результативність організації самостійної навчальної роботи систематичним контролем і оцінкою результатів;
- виховувати культуру мислення студентів

Ми акцентуємо увагу на тому, що мало регулярно перевіряти результативність студентів, рівень їх навиків і володіння матеріалом в цілому. Дуже важливо заохочувати їх, ставити завдання так, аби викликати бажання його виконати. Викладач один, тоді як студентів десятки. І вкрай необхідно, аби методи подання матеріалу та співпраці були такі ж гнучкі, як і мислення молодих людей, що прийшли здобувати знання.

Вважаємо, що важливо з моменту першої комунікації зі студентами чітко визначити пояснити відмінність між двома типами навчального налаштування, що нині побудують:

1. коли молоді люди приходять на заняття і чекають, що там їх навчать. «Вкладуть» знання в голову, ніби до посудини;

2. коли молоді люди приходять на заняття аби навчитися чомусь, з азартом і жадібністю «ловлячи» навчальний матеріал.

І що лише за умов другого типу само-налаштування студент може почерпнути для себе знання й на довго затримати їх у свідомості.

Сьогодні майже кожен учень та студент переймається своєю успішністю. Вперше такий термін як «успішність навчання» був вжитий у роботі Б. Г. Ананьєва «Психологія педагогічної оцінки» [2], пізніше він був детальніше розглянутий і розроблений М. І. Мешковим [3].

В самому вирі начальної діяльності особистість не лише засвоює знання, але й формується як особистість. Навчання розгортається на основі самоосвіти і самовиховання. За М. М. Пейсаховим, навчальна діяльність є складною динамічною системою, яка визначаються рівнями відносин, поведінки, пізнавальної діяльності, психічних станів і фізіологічного забезпечення (функціональних станів). Всі ці рівні, як вказує автор, є взаємозв'язаними і взаємообумовленими, тому збій в одній ланці навчальної діяльності приводить до порушення і зниження ефективності роботи всієї системи в цілому [4].

Успіх будь-якої діяльності завжди прямо пропорційний до рівня мотивації певної особи і відповідних прикладених зусиль, а особливо якщо мова йде про навчання. Важливим є бажання продуктивної співпраці як викладача, так і студента. Але вирішальну роль завжди буде грати саме рівень зацікавленості останнього. Як говорить народна мудрість, під лежачий камінь вода не тече. Фахівці до сьогодні не припиняють досліджувати проблематику успішності студентів. Свій незначний вклад зробили і ми. Існують сотні різних методів подолання неуспішності й підвищення ефективності кожної окремої людини. Успіх у сфері навчання обумовлений не лише особистісними якостями певної особи та її бажанням навчитися, але й організацією навчально-виховного процесу та рівнем взаємодії студента і викладача. Та хочеться завершити словами давньогрецького філософа Сократа: «Хто хоче – шукає спосіб, хто не хоче – причини».

Список використаних джерел

- 1.Цетлин В. С. Неуспеваемость школьников и ее предупреждение. - М., 1977
- 2.Ананьев Б. Г. Психология педагогической оценки / Б. Г. Ананьев. - Л.: Труды ин-та по изучению мозга им. В. М. Бехтерева, 1935. - 146 с.
- 3.Мешков Н. И. Психологические факторы академической успеваемости / Н. И. Мешков. - Саранск: Наука, 1991. - 96 с.
- 4.Пейсахов Н. М. Психологическая служба в вузах и проблема психологической службы вузов / Научн. ред. Н. М. Пейсахов. Самоуправления // Проблемы самоуправления в системе. - Казань: Изд-во КГУ, 1983. - С. 3-14.

Палагута І.В., викладач кафедри іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)

РОЛЬ ОСОБИСТІСНО – ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Протягом довготривалого розвитку педагогіки, тривали пошуки механізмів впливу на суб'єкти навчального процесу. В результаті було виявлено традиційний підхід, який успішно реалізувався протягом багатьох століть.

В науковій літературі термін «підхід до навчання» вживається у таких значеннях:

- як сукупність прийомів і способів навчання;
- як стратегія навчання;
- як певна позиція, в основі якої лежить одна вигідна ідея.

Однак на сучасному етапі, традиційний підхід втрачає свою дієвість, володіння великою кількістю інформації втрачає свою цінність, оскільки інформація втрачає свою актуальність. Важливість мають не лише знання, а вміння їх застосовувати, самостійно

добувати та передавати інформацію. Тому, все це вимагає змін характеру навчального процесу і способів діяльності суб'єктів.

Процес навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей дуже складний процес. Навіть якщо застосувати найсучасніші методи, не завжди можна гарантувати ефект.

Для успішного володіння іноземною мовою необхідно створити сприятливе навчально – виховне середовище, яке передбачає врахування особистих інтересів та індивідуальних особливостей студентів, а також створення сприятливих умов для навчання.

Найбільш ефективним способом у вирішенні цих завдань є особистісно– діяльнісний підхід. Особистісно – діяльнісний підхід був вперше запропонований Д. Дьюї. Значний внесок зробили Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Н. Алексєєв, О. Бондарєвська, В. Серіков [1.,40].

В особистісно - діяльнісному підході викладач і студенти виступають рівноправними у навчальному процесі, проте їх ролі і функції залишаються рівноправними. О. Леонтьєв та С. Рубінштейн вважають, що передумовою навчальної діяльності виступає потреба. Тому, головною метою для викладача є формування у студентів не тільки комунікативних і навчально-пізнавальних потреб, а його власної потреби у створенні ним способів і прийомів навчальної діяльності, у засвоєнні нових знань [2.,86].

Відповідно до особистісно - діяльнісного підходу, викладач виконує 2 ролі:

- директивну;
- не директивну.

Директивна роль, іншими словами – контролююча роль, яка поступово втрачає свою пріоритетність. Проте контроль викладача залишається важливим моментом навчання. Актуальною залишається директивна роль викладача як організатора, яка проявляється у плануванні заняття, у наданні студентам можливості реалізувати себе на занятті.

Більш високі вимоги висуваються у особистісно - діяльнісному підході до виконання не директивних ролей, які поступово стають домінуючими у діяльності викладача. Це ролі консультанта, партнера, організатора навчальної співпраці між викладачем і студентом.

На підставі теоретично вивченої проблеми і експериментальних досліджень можна визначити 3 принципи, на яких побудований особистісно - діяльнісний підхід:

- принцип еврилогізації, які полягає у визнанні як провідної у професійному розвитку та самовизначенні особистості студента, саме продуктивно творчої діяльності і соціальної поведінки (про це свідчать погляди видатних психологів О.Леонтьєва, Г.Костюка).

- принцип варіативності, який передбачає розвиток варіативного мислення студентів, розуміння можливостей різних варіантів вирішення завдань, порівняння їх і знаходження різних варіантів;

- принцип аксіологічний, який полягає у навчанні студента бачити те спільне, що не тільки об'єднує людство, а й характеризує окрему людину[3., 97]

Організацію викладання іноземної мови студентам немовних спеціальностей на основі особистісно - діяльнісного підходу можна вважати найбільш оптимальною і ефективною умовою навчання.

Список використаних джерел

- 1.Зимня І.А. Пед. псих.: [учебник] / І.А.Зимня.- М.: Логос,2000.- 384с.
- 2.Алексєєв Н.А. Личностно- ориентированое обучение : вопросы, теории и практика: Монография / Н.А.Алексєєв.- Тюмень: Изд- во ТГУ, 1997.- 216с.
- 3.Зєня Л.Я. Навч. ін.м. у ст.-проф. школі.: лекц. – практ. курс : [посібник для студ. вищ. навч. закладів] – Горлівка: Вид- во ГДПМ , 2008.- 340 с.
- 4.Плигин А.А. . Личностно- ориентированое образование : история и практика : Монография / А.А. Плигин. – М.: КСП, 2003.- 432с.

Pantelienko K.S., teacher,
*Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named
after Academician V. Lazarian
(Dnipro, Ukraine)*

THE CONCEPTION OF UNVERBAL COMMUNICATION AND ITS INFLUENCE ON INTERNATIONAL BUSINESS

Each of us knows how to use our body parts to send messages but not many of us realize that people in different parts of the world 'speak' different body languages. A signal for 'yes' in one culture may mean 'no' in another; a gesture for 'good-bye' in one culture can be interpreted as 'come here' in another.

When trying to communicate through a language barrier, it's natural to use gestures as a way of illustrating your point. We assume it's helpful, since our words are being visually reinforced. Hand motions are, however, culturally relative and the wrong gesture can inadvertently lead to confusion or offence.

The thumbs-up sign is equivalent to the middle finger in Greece and Sardinia. Tapping your finger to your temple is a gesture to show memory in North America, but suggests insanity in Russia. Even nodding yes or shaking one's head no can be misunderstood abroad. The yes-no gestures are reversed in countries like Bulgaria and Albania. In Turkey, "no" is gestured by nodding the head up and back. It's not just the individual gestures that can cause miscommunication, but the rate of gesturing. Some societies, like Italy and Spain, are known for talking with their hands. Others are more reserved with body movement as a form of politeness. In parts of East Asia, gesturing is considered boorish behavior, and would be rude in a professional setting.

Though it can feel like a void in communication, silence can be very meaningful in different cultural contexts. Western cultures, especially North America and the UK, tend to view silence as problematic.

In our interactions at work, school, or with friends, silence is uncomfortable. It is often perceived as a sign of inattentiveness or disinterest.

In other cultures, however, silence is not viewed as a negative circumstance. In China, silence can be used to show agreement and receptiveness. In many aboriginal cultures, a question will be answered only after a period of contemplative silence. In Japan, silence from women can be considered an expression of femininity.

Though the North American/European instinct may be to fill the silence, this can be cross-culturally perceived as pushy and arrogant. Britain, along with much of Northern Europe and the Far East, is classed as a "non-contact" culture, in which there's very little physical contact in people's daily interactions. Even accidentally brushing someone's arm is grounds for an apology. By comparison, in the high-contact cultures of the Middle East, Latin America, and southern Europe, physical touch is a big part of socialising. What's more, there are different standards for who touches whom and where. In much of the Arab world, men hold hands and kiss each other in greeting, but would never do the same with a woman. In Thailand and Laos, it is taboo to touch anyone's head, even children. In South Korea, elders can touch younger people with force when trying to get through a crowd, but younger people can't do the same. Naturally, these different standards of contact can lead to misunderstanding. An Argentinian may see a Scandinavian as cold and aloof, while the Scandinavian may see the Argentinian as pushy and presumptuous. In most western countries, frequent eye contact is a sign of confidence and attentiveness. We tend to assume that a conversation partner who looks away is either disengaged or lying. Of course, this is not the standard around the world. In many Middle Eastern countries, same-gender eye contact tends to be more sustained and intense than the western standard. In many Asian, African, and Latin American countries, however, this unbroken eye contact would be considered aggressive and confrontational. These cultures tend to be quite conscious of hierarchy, and avoiding eye contact is a sign of respect for bosses and elders. In these parts of the world, children won't look at an adult who is speaking to them, and nor will employees to their bosses.

Парахневич А.С., магістрант, 1 курс
Научный руководитель - **Дерюжкова О.М.**, к.ф.-м.н., доцент
УО «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины»
(г. Гомель, Беларусь)

КВАДРУПОЛЬНЫЕ МОМЕНТЫ ЯДЕР, ПОЛУЧЕННЫЕ С ПОМОЩЬЮ ТЕХНОЛОГИЙ ЦДФЭ НИИЯФ МГУ

Современные информационные технологии позволяют изменить учебно-воспитательный процесс, повысить качество образования и получения знаний. Внедрение информационных технологий в образовательные программы осуществляется на всех уровнях: школьном, вузовском и послевузовском обучении.

Благодаря возможности свободного доступа к базам экспериментальных данных, применение современных технологий на занятиях по ядерной физике позволяет увеличить число решенных задач, повысить точность численных расчетов, уменьшить затраты времени на получение результата. Такие базы данных (БД) были созданы в Международном агентстве по атомной энергии, Национальном центре ядерных данных США и Центре данных фотоядерных экспериментов (ЦДФЭ) НИИЯФ МГУ. БД являются основой для детального и системного анализа накопленной информации, так как содержат практически все экспериментальные данные о ядрах и ядерных реакциях, а так же способах и методах ее получения.

На рисунке 1 приведена поисковая форма БД «Карты параметров формы и размеров ядер». Для облегчения поиска и идентификации данных для ядра (или группы ядер), имеющего определенную деформацию (и соответствующую ей форму), применена специальная расцветка элементов системы, аналогичная расцветке географических карт. Коричневым цветом («горы») обозначены ядра с положительной деформацией, то есть вытянутые, синим («моря») – ядра с отрицательной деформацией, то есть сплюснутые, зеленым («равнины») – ядра с деформацией неизвестного знака или нулевой. Пять градаций каждого цвета помогают идентифицировать параметры деформации по абсолютной величине – наибольшему значению соответствует более интенсивный цвет [1].

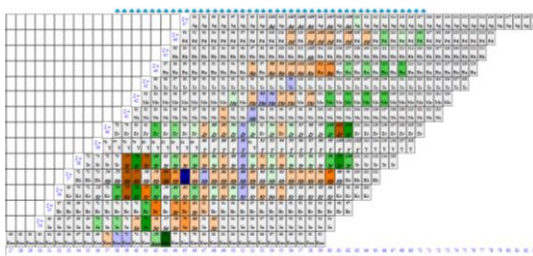

Рисунок 1 – Уровень масштаба «Карты параметров формы и размеров ядер»

Также необходимый элемент можно быстро найти, задав числа протонов Z , нейтронов N и нуклонов A в «Быстром поиске» (смотри рисунок 2). Он очень удобен в использовании и позволяет значительно сократить время на поиск того или иного элемента. Его можно найти в конце «Карта параметров формы и размеров ядер». Задав Z , система автоматически выдаст расположение элемента.

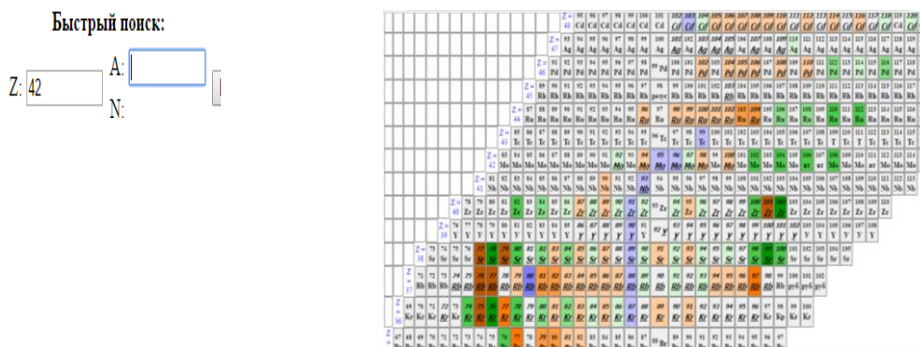

Рисунок 2 – Запрос и получение результатов «Быстрого поиска» для нахождения определенного элемента

Определим квадрупольный электрический момент Q произвольно выбранного ядра и параметр его квадрупольной деформации β_2 , используя базу данных «Карты параметров формы и размеров ядер». Квадрупольный электрический момент ядра характеризует отклонение распределения электрического заряда в ядре от сферически симметричного и может служить для изучения формы атомного ядра. Квадрупольный электрический момент ядра является тензором и определяется соотношением:

$$Q = Z \int r^2 \rho(r) (3 \cos^2 \theta - 1) d^3 r,$$

где θ – полярный угол радиуса вектора относительно оси симметрии ядра, r – расстояние элемента заряда от начала координат.

Параметр квадрупольной деформации β_2 позволяет оценить форму ядра (рисунок 3) и вычисляется по формуле:

$$\beta_2 = \frac{3}{2} \frac{b^2 - a^2}{b^2 + 2a^2} \approx \frac{b - a}{R_{яд}},$$

где a, b – полуоси эллипсоида вращения, $R_{яд}$ – радиус ядра.

Рисунок 3 – Форма ядра: а) $\beta_2 > 0$ – ядро вытянуто; б) $\beta_2 < 0$ – ядро сплюснуто

Рассмотрим характеристики формы и размера изотопа палладия ${}_{46}\text{Pb}^{104}$. Палладий – химический элемент с атомным номером 46. В периодической системе принадлежит к побочной подгруппе VIII группы, или к группе VIIIВ, находится в пятом периоде таблицы. Атомная масса элемента 106,42 а.е.м. Элемент относится к переходным металлам и к благородным металлам платиновой группы (лёгкие платиноиды). Простое вещество палладий при нормальных условиях является пластичным тяжёлым металлом серебристо-белого цвета.

После выбора ядра палладия ${}_{46}\text{Pb}^{104}$, на самом крупном масштабе Карты в дополнительном окне в табличном виде приводятся все соответствующие данные о квадрупольном моменте Q и параметрах квадрупольной деформации β_2 , а также зарядовые радиусы ядра (смотри рисунок 4). В соответствии с рисунком 1 ${}_{46}\text{Pb}^{104}$ относится к ядрам с положительной деформацией, то есть распределение заряда в ядре вытянуто и ядро ${}_{46}\text{Pb}^{104}$ имеет вытянутую форму относительно оси вращения. Параметр квадрупольной деформации

β_2 оцінюється двома способами: по виміряним приведенним ймовірностям $E2$ -переходів (данні типу « B ») і по виміряним статическим квадрупольним моментам ядер (данні типу « Q »).

Рисунок 4 – Данні о квадрупольному моменті Q , параметрі квадрупольної деформації β_2 і зарядовому радіусі r ядра ${}_{46}\text{Pb}^{104}$

Из рисунка 3 видно, что квадрупольный момент четно-четного ядра ${}_{46}\text{Pb}^{104}$ $Q = -0,46 \pm 0,11$ барн, а параметр его квадрупольной деформации $\beta_2(B) = +0,209 \pm 0,007$ и $\beta_2(Q) = +0,137 \pm 0,04$. Сравнение данных типа « B » и « Q » показывает, что данные типа « B » превышают данные типа « Q ». Такое поведение параметра квадрупольной деформации β_2 при заметном превышении оценки $\beta_2(B)$ и значительной величине обеих оценок параметра деформации является признаком неустойчивости равновесной формы изотопа палладия ${}_{46}\text{Pb}^{104}$. Проявление динамической деформации ядра связано с колебаниями его поверхности не только в возбужденных состояниях, но и в основном. Значит данные типа « B » отражают не только статическую деформацию, т.е. «форму» ядра, но и динамическую деформацию, возникающую вследствие колебаний его поверхности в основном состоянии. Степень различия данных типа « B » и « Q » о параметрах квадрупольной деформации ядер может быть использована для оценки степени стабильности его равновесной формы [2].

Таким образом, применение информационных технологий в обучении ведет к существенному изменению процесса обучения. Студент может использовать большее количество разнообразной информации, обрабатывать ее, имеет возможность моделировать процессы. Наряду с основной образовательной функцией, компьютерные технологии помогают развивать творческие навыки студентов, а также значительно расширять их кругозор.

Список использованных источников

1. Центр данных фотоядерных экспериментов (ЦДФЭ) [Электронный ресурс] / Центр данных фотоядерных экспериментов (ЦДФЭ) – ЦДФЭ, 2003. – URL: <http://cdfe.sinp.msu.ru/index.ru.html> – Дата доступа: 18.02.2018.
2. Два типа данных о параметре квадрупольной деформации ядра и динамические колебания его поверхности / Бобошин И.Н. и др. // Вопросы атомной науки и техники. Сер. Ядерные константы. – 2007. – Вып. 1-2. – С. 33-44.

Пархоменко А.С., студентка V курсу, МСРп – 171
Науковий керівник - **Захаріна М.І.**, ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СУПЕРВІЗІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА ФОРМИ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

Вдосконаленню та розвитку соціальної роботи в установах і закладах соціальної сфери сприятиме ведення соціального інституту супервізії. Це досить складний та багатокомпонентний вид діяльності, який висуває перед виконавцями досить високі вимоги, тому перед широким упровадженням у практику соціальної роботи є необхідним глибоке осмислення його ролі та змісту.

Супервізія є досить мало дослідженою сферою як у науковому просторі так і у соціально- психологічній діяльності. У професійних соціальних інституціях супервізія

направлена на реалізацію та забезпечення усталених стандартів якості й підтримку майбутніх соціальних працівників у їхній повсякденній діяльності. Адже саме супервізія спрямована на визначення професійних та особистісних якостей, особливості поведінки та ціннісні орієнтації, полегшує набуття професійних навичок та здібностей та їх адекватне використання у професійній практиці, запобігає професійному стресу та вигоранню у процесі професійного становлення особистості .

Вирішення вищезгаданих проблем можливе лише за умови підготовки у вищому навчальному закладі професійних супервізорів у соціальній сфері, а зокрема у соціальній роботі, оскільки їх діяльність створить умови для підвищення якості надання соціальних послуг населенню та підвищення професійного рівня фахівців соціальної сфери.

Значні наукові доробки та публікації для дослідження мали дані про поняття «супервізія», моделі та стилі супервізії в соціальній роботі (Браун А. та Боурн А., С. А. Кулаков, П. Ховкінс Е., Seligman L., Spice C. G. J. and Spice W. H, тощо), праці сучасних вітчизняних науковців з теорії та практики психологічної допомоги Бондаренко О.Ф., Москалець В.П., Коленіченко Т.І., Кривоконь Н. І., Ушакова І. В., Астремська І.В., Чепелева Н.В., Яковенко С.І., Яценко Т.С.

Мета дослідження – полягає в теоретичному обґрунтуванні виявленої специфіки діяльності супервізора, висвітлення основних форм супервізії в соціальній роботі та необхідності їх застосування.

Важливим етапом, що покращить результативність праці соціальних працівників є їх супервізія. Людина обираючи професію, яка спрямована на допомогу іншим людям повинна розуміти і вміти працювати зі своїми проблемами, а також періодично звертатися по допомогу до своїх колег. Для повного розуміння будь-якого процесу необхідна присутність, участь іншого професіонала, інакше спеціаліст потрапляє у замкнене коло власних думок і почуттів ,що може призвести до нервового зриву. Проведення супервізії забезпечить підтримку психологічного благополуччя працівників, а також розвине їх професійні вміння та навички, дасть змогу запобігти професійному стресу та емоційному вигоранню.

Досить часто супервізійна діяльність використовується для спостереження та підтримки менш обізнаного спеціаліста, розбір слабких та сильних сторін, виправлення помилок, які виникають у процесі професійної діяльності. І саме тому супервізію слід розглядати як систему професійної та соціально-психологічної допомоги фахівців, що працюють у сфері «людина-людина»[7].

При переводі з англійської мови термін «супервізія» означає «нагляд» – що в кінцевому результаті не відповідає суті та змісту поняття. В українській лексиці найближчим до даного поняття є термін «наставництво», під яким розуміється «давати поради, навчати чогось, направляти, націлювати, скеровувати, спрямовувати». У професійній термінології досить часто паралельно з терміном «наставництво» використовують поняття «куратор» (особа, якій доручено наглядати за якою-небудь роботою) [4].

На думку А. Брауна та А. Боурна, супервізія – основний засіб, за допомогою якого визначений установою супервізор полегшує роботу персоналові індивідуально й колективно та забезпечує стандарти роботи [2].

Супервізія в соціальній роботі – це орієнтована на людину діяльність, яка вважає однаково важливими як супервізорські стосунки, почуття та розвиток персоналу, так і реалізацію завдань, регулювання та контрольну функцію. Соціальна робота за своєю суттю має справу з особистими проблемами людей, функціональними обмеженнями, пригніченням, бідністю, стресом, насиллям, депривацією та конфліктом. Задля ефективної допомоги людям соціальний працівник мусить розділити з клієнтом частину цього горя, безпорадності та люті, емоції, що впливають на його почуття. Саме тому, під час супервізії можуть обговорюватися як почуття, які виникають під впливом роботи, так і практичні аспекти роботи, вимоги організації та законодавства [5].

Регулярна супервізія в соціальній роботі – це ресурс, на який має право кожен член колективу. Існують свідчення, що в багатьох соціальних службах і закладах супервізія

відбувається спонтанно і безсистемно, нерегулярно, а є випадки повної її відсутності. Потрібно пам'ятати, що весь персонал має право на належну супервізію, і вона має проводитись у кожній службі та бути пріоритетною у політиці організації, так само як мають бути належно забезпечені та вичерпні програми навчання всіх супервізорів [6].

Супервізія може здійснюватися на індивідуальному і груповому рівні. Обидві можуть здійснюватися та проявлятися в різноманітних формах під час допомоги молодому спеціалісту у його професійній діяльності в стаціонарних закладах. Супервізія може здійснюватися в присутності супервізора або ж у форматі колегіальної групової супервізії. Більшість супервізорів в стаціонарних закладах бажають працювати зі своїми супервізованими в індивідуальному порядку. В процесі індивідуальної супервізії в супервізора з'являється багато можливостей переконатися в широкому спектрі професійних стратегій та можливостей супервізованого, зробити спільну оцінку його роботи під час супервізії [3]. Методами індивідуальної роботи в стаціонарних закладах є : бесіда, спостереження, повідомлення, самооцінка соціального працівника, аналіз документів, оцінка клієнтом та ін. Також індивідуальна супервізія в стаціонарних закладах може здійснюватися в очній та заочній формі . В очній супервізії в стаціонарних закладах, ключовим інструментом являється метод спостереження за фахівцем-початківцем, який поєднується з комунікацією, що дозволяє супервізору взаємодіяти і впливати на роботу супервізованого у ході його професійної діяльності в соціальному закладі, поки триває супервізія. Виділяють такі методи очної супервізії, які використовуються супервізором у стаціонарних закладах:

1) супервізія може проходити за допомогою апаратури та техніки. На супервізора покладена місія спостереження за процесом роботи супервізованого з клієнтом та його проблемною ситуацією, в процесі такої діяльності наставник допомагає молодому спеціалісту у важкі моменти, які виникають в процесі роботи з клієнтами та з вирішенням їхніх складних життєвих ситуацій;

2) прямий моніторинг – куратор спостерігає за діяльністю надання соціальних послуг супервізованим й зупиняє його, коли в того виникають труднощі;

3) наставник входить до кабінету заздалегідь обумовлений момент і взаємодіє з клієнтом та супервізованим;

4) консультації по телефону під час перерви в роботі супервізованого з клієнтом;

5) електронний лист молодому фахівцю на його персональний комп'ютер. Від так наставник, що спостерігає за процесом надання супервізованим соціальних послуг, надсилає йому електронного листа на комп'ютер, монітор якого перебуває в зоні бачення супервізованого [1].

Для заочної супервізії в стаціонарних закладах супервізор може попросити супервізованого зробити записи про робочий процес, і на підставі цих записів супервізор дає необхідні поради супервізованому, корегує та регулює його роботу з клієнтами в соціальному закладі, вирішує проблемні питання та ситуації, які склалися в ході роботи, а також, робить спільну оцінку з супервізованим його професійної діяльності.

Під час групової супервізії співробітники разом обговорюють та оцінюють роботу один одного. Учасники групової супервізії підіймають питання для обговорення, група обговорює кожен випадок, і те, як він вирішувався окремо, в процесі такої роботи відбувається обмін досвідом та знаннями. Порівняно з індивідуальною, групова супервізія дозволяє використовувати значно більше методів, зокрема такі, як: групова дискусія, рольова гра, прослуховування та перегляд аудіо- та відеоматеріалів групове консультування, рольова гра, психодрама, соціодрама [2].

Аналіз наукових робіт дозволяє зробити висновок про те, що супервізія сприяє розвитку соціальної роботи, веде до професійного самовдосконалення, покращення ефективності та результативності праці соціальних працівників. Здійснюючи супервізію в установах соціальної сфери фахівці зможуть відстежувати потреби спеціалістів із соціальної роботи у певних знаннях та вміннях і здійснювати коригуючий вплив на соціальну роботу, підвищуючи її ефективність.

Список використаних джерел

1. Астремська І. В. Основні форми супервізії в соціальній роботі [Електронний ресурс] / І. В. Астремська. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.sworld.com.ua/konfer37/257.pdf>.
2. Браун А. Супервізор у соціальній роботі / А. Браун, А. Боурн. – К., 2003. – 239 с.
3. Лекція Супервізія в соціальній роботі: сутність, основні підходи та принципи [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://refua.in.ua/lekciya-superviziya-v-socialnij-roboti-sutniste-osnovni-pidho.html?page=3>.
4. Модуль І. Сучасні уявлення про супервізію [Електронний ресурс] // Лекційний курс – Режим доступу до ресурсу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/300/4.pdf>.
5. Модуль І. Сучасні уявлення про супервізію тема Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://divovo.in.ua/module-i-suchasni-uyavlennya-pro-superviziyu-tema-superviziya.html>.
6. Слосанська Г. І. Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи [Електронний ресурс] / Г. І. Слосанська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/294705169_Superviziya_v_socialnij_roboti_osnovni_pidhodi_ta_principi_Superviziya_in_social_work_basi_c_principles_and_approaches.
7. Ушакова І. В. Особливості супервізії в соціальній роботі [Електронний ресурс] / І. В. Ушакова – Режим доступу до ресурсу: <http://docplayer.net/72950017-osoblivosti-superviziyi-v-socialnij-roboti.html>.

Пахальчук Н.О., к.п.н., доцент,
Грошовенко О.П., к.п.н., доцент

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(м.Вінниця, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ОПОРНИХ КОСПЕКТІВ ІЗ МЕТОЮ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Активізація пізнавальної діяльності студентів – найважливіше завдання педагога. В підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності виникають протиріччя, зокрема, між динамікою змін в економічній сфері, яка впливає на скорочення годин на вивчення навчальних дисциплін та традиційними формами, методами і засобами організації навчальної діяльності; між гіперінформаційним середовищем, яке сприяє знаходженню та копіюванню будь-якої інформації та неефективними способами її опрацювання тощо. Подолання цих протиріч можливе через підвищення ефективності занять, використання сучасних форм навчального процесу. Тому інтенсифікація навчального процесу – одна з пріоритетних задач сучасної освіти.

Наразі відбуваються активні пошуки [1-7 та ін.] переформатування традиційних підходів до читання лекцій як «чарівного процесу, шляхом якого контент зошити професора за допомогою ручки переноситься в зошит студента, не проходячи крізь мізки обох» [8]. На слушну думку К.Амосової, сучасна лекція повинна «мотивувати студентів до подальшого навчання і надати їм роз'яснення складних для сприйняття концепцій» [1]. Альтернативні варіанти заміни традиційної лекції здійснюються в зарубіжних закладах освіти. Так, у 2017 році в Vermont Medical College of Medicine (США) розпочався експеримент. Він полягає в «активному навчанні» у вигляді занять у малих групах у форматі «problem-based learning» і надає студентам можливість перегляду відеозаписів лекцій у вільний час [1].

В наукових джерелах також наводяться інші альтернативні варіанти проведення лекцій [4; 7]. Зокрема, у Віденському університеті дискусійна лекція триває 3-3,5 години і складається з чотирьох основних етапів. На початку заняття, перший етап, лектор пропонує 8-10 тестових завдань, кожен студент обдумує ці питання за 10-15 хвилин, потім студенти розподіляються на команди по 6-8 чоловік у кожній, і лектор знову пропонує ті ж самі запитання для обговорювання їх вже в команді (це складає 20-25 хв.). На II етапі студенти шукають правильні відповіді на поставлені запитання спільними зусиллями. Далі лектор на екрані показує питання, а кожна команда піднімає картку з правильною, на їхню думку, відповіддю. На III етапі студенти шляхом обговорювання відповідей вступають у дискусії, намагаються дійти згоди, якщо відповіді не збігалися (займає 25-30 хв.). Увесь цей час студенти працюють самостійно, лектор лише координує їх дії. На IV етапі, який займає 90 хвилин, відбувається лекція в традиційному розумінні, де лектор змістовно пояснює та аргументує помилки.

В українських реаліях розвитку вищої освіти та в межах освітнього законодавства, на нашу думку, доцільно розпочати з переведення діяльності студентів на лекціях із площини пасивного споглядання та копіювання в площину активного співучасника процесу. Так, застосування нових підходів до створення опорних конспектів дозволить студентам повною мірою засвоїти навчальний матеріал та сприятиме розвитку просторової уяви й мислення, активізації самопідготовки до заняття та роботи на занятті (рис. 1).

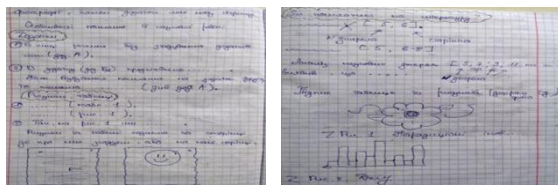

Рис. 1. Приклад авторського опорного конспекту студентки 2 курсу з навчальної дисципліни «Основи науково-педагогічних досліджень» (питання «Посилання на рисунки, таблиці, додатки, літературні джерела»)

Аналіз літератури [2; 6 та ін.] дозволив узагальнити правила створення опорних конспектів:

1. Доцільно, щоб студенти записували опорні конспекти в зошиті, а не копіювали готові варіанти чи користувались для їх створення комп'ютерними редакторами векторної графіки (Corel Draw або MS One Note). Робота пальцями на клавіатурі сприяє дискретній активності лівої півкулі, а користування засобами для письма (ручка, олівець тощо) сприяє континуальній активності правої півкулі. Викладач може проектувати опорні сигнали за допомогою мультимедійних засобів навчання, після обговорення студенти записують та замальовують їх у зошити.

2. Конспект повинен полегшувати запам'ятовування матеріалу, тобто прийоми запису повинні мати властивості мнемонічності.

3. Використовувати не одномірний лінійний простір паперу, а двохмірний (широта і висота).

4. Застосовувати різні візуальні форми представлення: таблиця, матриця; дерево; мережа, граф (довільно розташовані вузли, пов'язані між собою лініями, стрілками тощо); топологія (довільно розташовані, пересічені, вкладені тощо геометричні фігури та форми); змішаний варіант тощо.

5. Зосереджуватись на вузлових питаннях за рахунок усунення другорядних. Основа будь-якого конспекту – центральні, головні, ключові одиниці інформації («ключі»). Використання ключових слів сприяє поєднанню інформації, яка зберігається в пам'яті, зі свідомістю.

6. В якості ключової інформації («ключів») можна використовувати: окремі слова (терміни; ключові поняття, категорії; прізвища; імена тощо); цифри (важливі дати, оцінки; дані, що характеризують якісь події тощо); короткі фрази (наприклад, визначення ключових понять) тощо.

7. Оформлення ключових слів повинно відрізнитись від інших елементів конспекту, привертати увагу. З цією метою доцільно використовувати: заголовки, підзаголовки, абзаци, пробіли, інший шрифт, колір; підкреслення, зручне розташування на аркуші тощо.

8. Після наповнення конспекту ключовими словами, відбувається наповнення його необхідною інформацією (текст, окремі слова, фрази, спеціальні значки, символи, малюнки тощо).

9. Доцільно скорочувати окремі слова (інтенсивність – інтенсив., головні – гл., соціальна обумовленість – соц. обумов., кількість – кіл-сть, прийоми – пр-ми), використовувати аббревіатуру, позначати найбільш часто вживані терміни умовними літерами (фізичні якості – Ф.Я.).

10. Використовувати знаки для позначення слів та виразів, математичні формули, смайлики: в результаті, буде, отримаємо, кінцевий результат ($\Rightarrow$); дорівнює, складається з таких понять ($\equiv$); збільшення, підвищення, більше ($>$); зменшення, зниження, менше ($<$); не

дорівнює, забороняється використовувати, методичні помилки ($\neq$); поєднання складових поняття, позитив у використанні, суттєві сторони (+); прямо пропорційний зв'язок ($y=kx$), обернено пропорційний зв'язок ($y=k/x$) тощо.

11. В символічній схемі навчальний матеріал має бути опрацьований так, що в усному його прочитанні можна багаторазово варіювати окремими частинами схеми. Варіативне синонімічне повторення дозволяє розкрити навчальний матеріал із різних сторін, тримаючи в пам'яті всю його цілісність і внутрішню стрункність. При цьому повинні бути як вербально, так і візуально виділені головні і допоміжні інформаційні одиниці схеми. Слід враховувати, що при згущенні навчального матеріалу міцність засвоєння досягається при подачі навчальної інформації одночасно на чотирьох кодах: малюнковому, числовому, символічному і словесному.

Таким чином, в основних напрямках реформування освіти в нашій країні в числі найважливіших виділяється завдання вслякого розвитку й удосконалення активних форм і методів навчання, що дозволяють розкривати й формувати творчі здібності студентів, інтенсифікувати навчальної процес у вищих закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Амосова, К. Чи варті лекції у вишах втраченого студентами і викладачами часу? (2018). Українська правда. 24 січня. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/01/24/228603/>
2. Виштакалюк, Н.А. (2016) Застосування опорних конспектів як засіб активізації навчальної діяльності. Професійно-прикладні дидактики: міжнародний науковий журнал. Вип. 1. С. 35-40.
3. Groshovenko, O.P. (2017). Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи : інноваційний підхід. Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (26-27 жовтня 2017 року). Одеса, 2017. С. 24-26.
4. Досвід Віденського медичного університету в реформуванні системи освіти. Перспективи співпраці / Авдеев О.В., Багній Н.І., Вайда А.Р. та ін. Тернопіль : Укрмедкнига, 2006. 290 с.
5. Пахальчук, Н. (2014). Використання мультимедійних технологій у підготовці студентів до фізичного виховання дошкільників. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. №48. С. 132-137. URL: <http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/792/0081.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. Пахальчук, Н. (2013) Використання опорних конспектів в підготовці студентів до фізичного виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Вип. 6 (32). URL: <http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/728/017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
7. Філіппова, Л.В. (2011) Проблеми читання лекційного матеріалу у вищих навчальних медичних закладах. Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. 7. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_57/74.pdf
8. Miller, H.L. (2017) Directing Study: Educating for Mastery Through Creative Thinking. 386p.

Передрій Л.А., викладач іноземної мови, спеціаліст II категорії,
Казьмір В.В., викладач іноземної мови, спеціаліст,
Могилів-Подільський технологіко-економічний коледж
(м. Могилів-Подільський, Україна)

МЕТОДИ РОБОТИ ЗІ СЛАБКИМИ ТА НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ

У час постійних перетворень, появи нових джерел інформації, нових підручників і знань, інтеграції у світовий освітній простір одним із найактуальніших завдань сучасних викладачів є індивідуальний підхід до невстигаючих студентів. Головним завданням гуманізації та демократизації освіти в Україні є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування покоління, яке здатне вчитися протягом усього життя. Тому одним з головних завдань викладачів є намагання допомогти вчитися тим студентам, у яких є проблеми з успішністю та навчанням взагалі.

Знання являють собою ціннісний продукт сучасного суспільства. Психологічною основою знань виступають процеси мислення і пам'яті. Предмети і явища навколишньої дійсності в процесі пізнання перетворюється мисленням у суб'єктивні ідеальні образи, які після підтвердження практикою набувають форми уявлень, понять та їх систем, адекватних дійсності. У такому вигляді знання зберігається в пам'яті, тому знання в психологічному розумінні являють собою адекватно відбиту в мовній формі пізнавальну діяльність у пам'яті

людини. З точки зору Каменського процес навчання має будуватися в чіткій відповідності до виховних і індивідуальних особливостей учнів і виявляти ці особливості треба шляхом систематичних спостережень. Ян Коменський вважав, що нездатних учнів немає. Він вважав, що за допомогою індивідуально-орієнтованого підходу педагог може знайти підхід до кожного учня. [7]

Урахування індивідуальних особливостей студентів у навчанні та вихованні – це не пристосування мети і змісту навчання і виховання окремо до кожного, а пристосування прийомів, методів і форм педагогічного впливу до індивідуальних особливостей з метою забезпечення запрограмованого рівня розвитку особистостей. Індивідуальний підхід створює найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і обдарувань кожного студента. На заняттях іноземної мови студенти найбільше потребують індивідуального підходу, адже у кожного різний рівень підготовки і знань з цього предмету і він вважається одним з найскладніших предметів. Такого підходу потребують насамперед важкі та малоздібні студенти.

Питання індивідуального підходу у навчально-виховному процесі здавна цікавило педагогів. В педагогічній теорії індивідуалізація навчання і виховання особистості в колективі розглядається як одна з ведучих тенденцій навчально-виховного процесу, що стоїть у системі педагогічних дій по відношенню до кожного студента, направлена на максимальне врахування вікових та індивідуальних особливостей особистості у цілях її всебічного та гармонічного розвитку. Одним з важливих напрямів діяльності викладача у вищих навчальних закладах I-II рівня є його робота з особливими студентами, а саме з їхніми проблемами у навчанні. Перш за все викладач повинен виявити причини і характер проявлення поганої успішності. Викладач повинен змотивувати невстигаючих студентів, надати їм допомогу і допомогти сформуванню позитивне відношення до навчання.

Подоланню дидактичних причин неуспішності сприяють:

- педагогічна профілактика – пошуки оптимальних педагогічних систем, методів і форм навчання, нових педагогічних технологій, проблемне, програмоване навчання, комп'ютеризація навчання;

- педагогічна діагностика – систематичний контроль та оцінювання результатів навчання, своєчасне виявлення прогалин у навчанні (проведення бесід зі студентами, батьками, спостереження за студентами, їх тестування, аналіз результатів, підбиття підсумків на педагогічному консиліумі викладачів);

- педагогічна терапія – заходи з метою подолання відставань у навчанні (проведення додаткових занять, організація груп вирівнювання);

- виховний вплив – налагодження індивідуальної виховної роботи зі студентом, співпраці з батьками.

Залежно від виду відставання студентів у навчанні (епізодична неуспішність, стійке відставання з одного предмета чи предметів одного профілю, стійке і широкопрофільне відставання) обирають засоби для його подолання.

Найчастіше вдаються до проведення додаткових занять з невстигаючими студентами.

В цілому, на заняттях з іноземної мови викладачами Могилів-Подільського технологічно-економічного коледжу звертається увага на загальний рівень знань групи, а також на рівень знань з дисципліни кожного студента. Тому, під час підготовки до заняття розробляються різномірівневі завдання, створено опорні схеми і таблиці. Крім того, досить ефективним є проведення індивідуальних бесід та групових консультацій. Завдяки цьому, деякі невпевнені в собі студенти із заниженою самооцінкою мають можливість продемонструвати свої знання, будучи наодинці з викладачем. Під час таких бесід викладач може розкрити досить великий потенціал та можливості студента у вивченні іноземної мови, ну і, звичайно, подарувати надію на отримання гарних результатів за умови систематичної роботи над собою.

Отже, для подолання стійкого відставання з одного предмета чи предметів одного профілю необхідні: вдосконалення методики викладання предмета; доступне розкриття навчального матеріалу, розвиток мислення студентів; диференціювання завдань з

усунення прогалин у знаннях; спеціальне повторення недостатньо засвоєних тем; заходи, спрямовані на розвиток інтересу до навчального предмета.

Вирішальним у запобіганні й подоланні неуспішності студентської аудиторії є належна підготовка викладача до такого виду діяльності. Для цього він зобов'язаний: усвідомити державну значущість цієї проблеми; уміти встановити «діагноз захворювання» – причини неуспішності в кожному конкретному випадку; володіти методикою навчання таких студентів; підходити до них з «оптимістичною гіпотезою»; виявляти терплячість, доброзичливість.

Список використаних джерел

1. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функции оценки учения школьников. – М., 1984.
2. Великая дидактика [Электронный ресурс]/Я.А. Каменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци //Избранные труды. Педагогическое наследие. - 1939.- 416 с.
3. Гельмонт А.М. Про причини неуспішності і шляхи її подолання. – М., 1994.
4. Питання попередження неуспішності школярів. Збірка статей. / Під ред. Ю.К. Бабанського. – К., 1992.
5. Фібула М.М. Педагогіка. Підручник. – К., 2001.
6. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. – Т.1.
7. Шевченко С.Д. Школьный урок: как научить каждого. – М., 1991.

Песцова-Світалка О.С., к.е.н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія
(м. Полтава, Україна)

ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ПОЯВИ ВІДСТАЮЧИХ СТУДЕНТІВ НА ПЕРШОМУ КУРСІ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Для ефективного і стабільного функціонування економіки, забезпечення економічної самостійності України, її достойного місця в сучасному світі необхідні не тільки фундаментальні наукові та технічні знання, досконала техніка, високі технології, а й фахівці високого рівня, всебічно підготовлені, з високорозвиненим інтелектом, почуттям нового, умінням діяти в будь-якій складній ситуації, здатністю адаптуватися до умов, які швидко змінюються. Підвищення інтелектуального потенціалу нації є однією з найактуальніших проблем освіти [2, с. 53].

На думку О. Прудської, існує проблема адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ, вони повинні адаптуватися не тільки до умов навчальної діяльності, групи, колективу, але й до постійної зміни навчальних стереотипів: зростає самостійність студентів, що зумовлює можливість активно впливати на організацію навчального процесу (самостійно обирати види навчальної роботи, контролювати свій рівень підготовки, своєчасно вносити корективи в навчальну роботу). Означену проблему можна розв'язати лише за умов організації системи заходів з індивідуальної психодіагностики студентів та з формування прийомів, навичок та вмінь навчання у системі вищої школи [1].

Навчальний процес у закладах вищої освіти суттєво відрізняється від процесу здобуття знань у середньому навчальному закладі. Навчання тут має більш індивідуальний характер, більшість завдань мають індивідуальний характер (кожному студенту свій варіант завдання), завдання виконуються переважно вдома, а не в навчальному закладі (що є ще однією суттєвою відмінністю від школи). А це передбачає здатність студента самостійно працювати з першоджерелами, користуватися бібліотекою, вміти знаходити потрібну інформацію, вірити в свою компетентність. Для цього, зрозуміло, треба мати достатньо високу мотивацію та самооцінку, щоб не розгубитися перед більш високими навчальними вимогами.

Оскільки з мотивацією у студента, в основному, все гаразд: він (студент) щойно зробив значний крок уперед в своїх очах, піднявся на наступний щабель суспільної ієрархії, то набагато більше питань викликає питання самооцінки. Зазвичай, відстаючі студенти мають

набагато слабшу самооцінку, аніж студенти успішні. Може виникнути ситуація, коли зіткнувшись з проблемою складності в засвоєнні навчального матеріалу, такі студенти можуть «впасти духом», втратити віру в себе. І якщо в такий момент поряд не виявиться того, хто може підтримати, надихнути, спонукати повірити у власні сили – тоді відстаючий студент просто «випаде» з навчального процесу.

З метою запобігання подібним ситуаціям у ВНЗ створені психологічні служби, одним із завдань якої є проведення психолого-педагогічної діагностики готовності студентів до навчання та сприяння їх адаптації до нових умов навчально-виховного процесу, допомога у оволодінні майбутньою професією згідно з рівнем психічного розвитку. Фахівці психологічної служби закладу вищої освіти можуть надати психологічну підтримку студенту, який потрапив у групу ризику відставання в навчанні. Дуже важливо показати дитині (а 17-ти річні підлітки юридично ще не є дорослими громадянами, незважаючи на наявність паспорта), що вони не самі перед їх проблемою, що така проблема не є чимось винятковим, що загроза відставання не робить студента гіршим за інших однокурсників. При вирішенні проблеми відставання в навчанні дуже важливим є відчуття колективу, коли студент відчуває себе частиною студентської спільноти, коли він знає свої права і упевнений, що може мати допомогу в скрутну хвилину.

Однак, фахівці психологічної служби подібних ситуаціях, як правило, приступають до вирішення проблеми із запізненням – коли тенденція відставання студента в навчанні уже сформувалася і стала настільки очевидною, що це явно помітно. Коли це стало предметом обговорення на рівні деканату, який підсумовує та аналізує студентську успішність в розрізі багатьох предметів. Кожен психолог знає, що набагато легше розвернути в «потрібному» напрямку кризову психологічну ситуацію на етапі її формування, зародження. Адже з кожним упущеним днем формується відповідне негативне уявлення про себе у студента, що має труднощі в навчанні (особливо, якщо це корелює з його заниженою самооцінкою). А коли психолог змушений мати справу із стійким негативним переконанням відстаючого студента щодо його здатності опанувати новий навчальний матеріал, це може забрати багато сил і часу.

Тому набагато важливішим є діагностика проблеми відставання у студента на початковому етапі, що можна виявити буквально на 3-4 семінарському або практичному занятті. Першим ознаки відставання бачить викладач, який веде ці заняття в групі студентів. Такий викладач має невідкладно повідомити психологічну службу закладу вищої освіти про студента, який потрапив у групу ризику відставання. І працівник психологічної служби повинен невідкладно зустрітися з таким студентом, опитати його та запропонувати психологічну допомогу. Навіть якщо такий студент отримає психологічну допомогу від фахівця по одному навчальному предмету, це, безумовно, позитивно відіб'ється на його здатності до опанування навчального матеріалу з інших дисциплін.

Більше того, роль викладача стає тим важливою, що повідомивши психолога про наявність проблеми з відставанням студента у навчанні, він не залишається стороннім спостерігачем. Психолог повідомляє викладачеві результати співбесіди з відстаючим студентом і вони вдвох мають розробити комплекс начальних і психологічних заходів, які допоможуть студентові надолужити своє відставання. Викладач має бути прямо зацікавленим у активній співпраці з психологом, оскільки від цього залежать загальні показники успішності групи в засвоєнні поданого ним матеріалу. А за цими показниками оцінюють діяльність самого педагога.

Крім того, давно і успішно апробованим є метод, коли відстаючий студент «прикріплюється» до студента-лідера в навчанні. Зрозуміло, що забезпечити формування такого тандему може лише викладач, оскільки фахівець психологічної служби ВНЗ, по-перше, не знає складу групи, в якій навчається відстаючий студент, а по-друге, саме в руках викладача є відповідні адміністративні важелі та мотивація, яка може спонукати студента-лідера тимчасово взяти в опікування відстаючого студента.

Таким чином, активне співробітництво викладача, що веде практичні та семінарські заняття в групі, із психологом психологічної служби ВНЗ є, на нашу думку, найефективнішим засобом запобігання формуванню стійких відстаючих студентів у групі на ранніх етапах появи загрози відставання в навчанні. Такий підхід дозволяє зекономити багато зусиль і часу, які зараз витрачаються викладачами та працівниками деканатів на «боротьбу» із відстаючими студентами, які вже втратили віру в свої сили та позитивну мотивацію до навчання.

Список використаних джерел

1. Прудська О. (2011) Дослідження факторів психологічної адаптації студентів - першокурсників до навчально-професійної діяльності. Український науковий журнал «Освіта регіону». №3. URL <http://social-science.com.ua/article/589>
2. Таточенко В. І., Шипко А. Л. (2016) Невстигання учнів у процесі навчання математики як соціальна та психолого-педагогічна проблема. Фізико-математична освіта. 2016. № 3(28). С. 53 – 71. URL http://ite.kspu.edu/webfm_send/899.

Петренко І.П., к. е. н.,

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
(м. Київ, Україна)*

НАСТІЛЬНІ ІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФАХІВЦЯ

Сучасне бачення спеціаліста вимагає здобуття не лише професійних знань та навичок, а й формування всебічно розвиненої особистості. Дане завдання виконується не лише під час аудиторної роботи зі студентом, а й під час виховної та просвітницької роботи поза межами навчального процесу. Серед заходів, які плекають дану мету, можна виділити такі як: студентські культурні та спортивні конкурси, літературні гуртки, інтелектуальні змагання, туристичні клуби тощо. Неабиякий потенціал розвитку для нинішньої молоді мають настільні ігри, які в останні роки набули неабиякої популярності у культурі інтелектуальних розваг та відпочинку.

Настільну гру можна визначити як таку, що заснована на маніпуляції відносно невеликим набором предметів, які можуть цілком розміститися на столі або в руках гравців. Ігри даної категорії, на відміну від спортивних і відеоігор, не вимагають активного переміщення гравців, наявності додаткового технічно складного інвентарю або спеціальних споруд, ігрових майданчиків, полів і т. п. Розпочавши свою історію ще у стародавньому світі з гри у кості, нардів та доміно, продовживши свій розвиток у шахах та картярських іграх, наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття настільні ігри переживають справжній бум. Якщо врахувати ігри, створені локальними видавцями та аматорами, то їх кількість сягне ста тисяч найменувань.

Аби зрозуміти, які саме з них підходять для роботи зі студентами, потрібно, перш за все, здійснити їх класифікацію:

1. За типом використовуваних предметів:
  - а) карткові ігри;
  - б) із гральними кубиками;
  - в) ігри мініатюр;
  - б) ігри з олівцем і папером;
  - в) з ігровим полем;
  - г) ігри, засновані на візерунку та плитках;
  - д) рольові ігри;
  - е) словесні ігри;
  - є) зі змішаною механікою.
2. За кількістю гравців:
  - а) для одного гравця;
  - б) для фіксованого числа гравців;

в) для довільної кількості гравців в межах допустимого ліміту.

3. За характером взаємодії гравців:

а) «кожен за себе» (всі інші учасники гри є суперниками гравця, він виграє або програє одноосібно);

б) «команда на команду» (гравці спочатку згруповані в команди, яких може бути дві або більше, які змагаються між собою);

в) «один проти всіх» (команда гравців протидіє одному);

г) коаліційні гри (гра починається як «кожен за себе», але згодом гравці можуть самостійно об'єднуватися в групи (коаліції) і діяти спільно);

д) кооперативні ігри (гравці грають на загальний результат - разом виграють або програють)

4. За характером гри:

а) інтелектуальні (логічні, стратегічні) (ігри, де успіх гравця визначається його здатністю правильно проаналізувати ігрову ситуацію і зробити правильний хід);

б) азартні (ігри, в яких на результат впливає випадковий фактор);

в) ігри на фізичні здібності (на результат впливає реакція, швидкість рухів, координація).

5. За змістом:

а) абстрактні (ігри, прямо не пов'язані з реальним життям);

б) імітаційні (гра певним чином достовірно моделює реальний процес, ситуацію, подію; це, зокрема, економічні ігри, військові тактичні та стратегічні ігри тощо);

в) соціальні (ігри, що спрямовані на соціальну взаємодію гравців).

Дана класифікація може бути поглиблена, однак наразі цього достатньо, аби зрозуміти спектр можливого застосування настільних ігор у позааудиторній роботі зі студентами. Вибір тієї чи іншої гри залежить від ряду факторів:

1. Напрямок підготовки фахівця. Наприклад, для економіста важливим будуть різноманітні імітаційні стратегічні ігри, інтелектуальні ігри з мінімальною значимістю чинника випадковості. Для психолога доцільно застосовувати соціальні ігри. А для представників технічних чи робітничих професій, спортсменів не зайвим буде їх долучення до ігор, де задіяні фізичні здібності.

2. Кількість та склад учасників. Наприклад, на першу зустріч можуть прийти студенти, які не знайомі між собою, тож очевидно, що їм буде складно взаємодіяти між собою. В такому разі варто розпочинати із соціальних та комунікативних ігор і уникати кооперативних механік. Водночас, якщо колектив студентів відрізняється високим рівнем конкуренції та протистояння, можна запропонувати їм кооперативну гру або гру за сценарієм «один проти всіх», виступивши антагоністом і об'єднати їх зусилля у боротьбі проти куратора.

3. Виховне та навчальне завдання, яке ставить перед собою викладач. Вибір гри залежить від того, які здібності бажає активувати викладач у студентів. Логічне мислення, вміння приймати міру ризику, продумувати свої кроки - усе це можна розвинути завдяки настільним стратегіям. Якщо ж мова йде про розвиток абстрактного мислення, уважності, творчого підходу до вирішення задач, то свій вибір доречно зупинити на абстрактних настільних іграх.

Якщо говорити про практичну цінність застосування настільних ігор у роботі із сучасним студентським товариством, до трирічний досвід функціонування у нашому університеті «Клубу настільних ігор для економістів» довів свою корисність.

По-перше, це дозволяє відволікти молодь від іноді патологічного впливу телебачення та інтернету і запропонувати їм цікаву й корисну альтернативу, яка дає змогу розвинути в них необхідні професійні якості, як ось стратегічне мислення, логіку, комунікативні навички, вміння домовлятися із конкурентами, а також в цілому розширити їх кругозір.

По-друге, студенти, серед яких були й такі, які не вирізнялись особливою активністю на заняттях, виявили інтерес до нового виду діяльності і демонстрували неочікувані для них

самих успіхи. Це позитивно впливало у подальшому як на якість вивідування занять з дисципліни, так і на рівень успішності таких студентів.

По-третє, подібні заходи дозволяють молоді підвищити рівень свого психологічного комфорту, дають змогу по-новому спілкуватись з однолітками, підвищують рівень довіри до викладача та своїх одногрупників, що надалі сприяє успішному продовженню навчальної діяльності учасників.

За період функціонування Клубу було відмічено, що студенти-фінансисти особливо активно грають в ігри некооперативного типу, а з високим рівнем конкуренції (наприклад, «Ticket to Ride», «Геометрія уяви»), рольові («Bang», «Цитаделі»), а також такі, що вимагають розробки певної стратегії («Small World», «Каркасон»). Згідно з опитуванням випускників, що відвідували зустрічі з настільних ігор, це допомогло їм в подальшому адаптуватись у новому колективі, сформувати лідерські якості та активізувати ті уміння, які їм необхідні під час реалізації своєї професійної діяльності.

Писарчик О.Л.

*Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
(м. Київ, Україна)*

ПЕРЕВАГИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

В сучасних умовах динамічного розвитку викладачі теж постійно розвиваються, вдосконалюють свої методи та підходи до викладання, змінюють свої цілі та постійно намагаються встигнути за темпами розвитку та змін реального світу. Англійська мова професійного спрямування, або англійська для спеціальних цілей (ESP – English for specific purposes), готує спеціалістів, які відповідають вимогам роботодавців, тобто створюється прямий зв'язок між тим, що вивчається в аудиторії, та реально відповідає професійним потребам. Студенти, які вивчають англійську мову професійного спрямування, вивчають мову не лише для володіння мовою, а для формування конкретних професійних та академічних навичок. Англійська мова професійного спрямування вимагає надбання вузькоспеціалізованої термінології та здатності розуміти та пояснити формальні процеси, коли студенти готуються до компетенції високого рівня, яку вони повинні будуть продемонструвати в обраній кар'єрі. Головною метою для викладачів є забезпечення того, щоб курс англійської мови професійного спрямування сприяв успішному розвитку комунікативних навичок, які є найбільш необхідними для випускників у різних професійних сферах. Важливим етапом планування уроку з англійської мови професійного спрямування є підбір матеріалів, що забезпечують студентів багатим та різноманітним культурним досвідом. На даному етапі необхідно оцінити, наскільки конкретний матеріал є цікавим студентам і чи враховує він цілі курсу [3]. Важливим компонентом ефективного курсу англійської мови професійного спрямування є підручники та навчальні матеріали, які містять тематичні матеріали. Тематичне навчання дозволяє студентам зрозуміти актуальність вивчення англійської мови, усвідомити реальні цілі та потребу у вивченні мови. Тематичний підхід сприяє підвищенню мотивації студентів, оскільки забезпечує підтримку природним чином із застосуванням вже існуючих знань у студентів з тієї чи іншої теми. Такий підхід дозволяє студентам відчувати себе компетентними у своїй професійній сфері і демонструє реальний вжиток англійської мови. Проте, часто існує невідповідність між наповненням підручників та реальним вжитком мови на роботі. Вибір навчального посібника повинен базуватись на аналізі потреб, які очікує роботодавець, шляхом спостережень та опитувань. На жаль, універсального та ідеального підручника не існує, завжди потрібно щось доповнювати, спираючись на конкретні потреби студентів. Використання єдиного

підручника без будь-яких додаткових матеріалів не буде відповідати реальності. Тож, рішення є досить простим – викладачі можуть доповнювати підручник автентичними англомовними спеціалізованими журналами та інтернет-контентом. В майбутньому викладання англійської мови професійного спрямування беззаперечно буде змінюватись та адаптуватись до більш конкретних цілей. З метою подолання розбіжностей між реальним вимогами та цілями курсу англійської мови професійного спрямування викладачам потрібно дослідити та зрозуміти реальні потреби студентів в мові, а заняття мають стати більш наповненими та орієнтованими.

Планування та підготовка кожного заняття дуже важлива, оскільки хороший викладач готується до занять заздалегідь, і заняттям притаманна послідовність та варіативність. Під час підготовки плану уроку викладачу потрібно врахувати наступні моменти: цільова аудиторія (вік, рівень, індивідуальні особливості), вибір завдань та їх доцільність, час на кожен окремий вид діяльності (підготовка, виконання, підсумки), форма взаємодії між студентами (парна, групова), що необхідно (роздатковий матеріал, комп'ютер, проектор і т.п.), що може піти не так [2]. Звичайно, типова модель уроку складається з декількох етапів: розминки (warm-up), введення нового матеріалу, вправ та завдань для практики та власне оцінювання. Така модель викладання є найпоширенішою та складається з трьох основних етапів: презентація (presentation), практика (practice), та результат (production). Урок такого плану побудований на навчанні і приділяє мало уваги вмінням студента, але може бути успішним для вивчення граматики та лексики. Наступна модель навчання включає пояснення (illustration), взаємодію (interaction), висновок (induction), яка на відміну від попередньої залучає студентів до співпраці та взаємодії, а також розвиває їхні комунікативні навички шляхом дискурсу та обговорень [1]. Ще один продуктивний підхід до вивчення мови передбачає вивчення мови шляхом вирішення поставленого завдання. Як правило, він складається з підготовки до завдання, планування та збору інформації та фінального етапу, що базується на аналізі та практиці зібраного матеріалу. Даний підхід при плануванні уроку з англійської мови професійного спрямування є досить ефективним, оскільки дозволяє студентам зосередитись на використанні мови для досягнення поставлених цілей.

Оцінка є важливим компонентом підготовки курсу англійської мови технічного спрямування. Для того, щоб краще визначити їх навички та прогрес студенти мають співпрацювати [3]. Існують різні способи оцінювання досягнень студентів. Оцінювання за допомогою тестів та контрольних робіт звісно важливе, щоб зрозуміти, чи ефективним був курс для студентів і чи готові подолати вони певний рівень володіння мовою. Проте, таке оцінювання не підходить для практичних занять, і потрібно вдаватись до інших способів та оцінювати кожен окремих вид діяльності, який здійснюється студентами на занятті та залежить від моделі кожного конкретного уроку. Потрібно оцінювати, наскільки успішно студенти застосовують свої знання та навички на практиці, як успішно досягаються цілі заняття, і приділяти більше уваги тому, що студентам дається складніше і потребує більше практики.

Отже, англійська мова професійного спрямування є важливою та необхідною в сучасних реаліях, викладання якої потребує підготовки, часу на розробку курсу, підбору підручника та додаткових навчальних матеріалів, аналізу реальних потреб, планування кожного заняття та оцінювання навчання. Викладач також має чітко розуміти мету навчання, оцінювати досягнення студентів відповідно до цілей, обирати важливі навчальні матеріали та забезпечувати впровадження всього вище зазначеного.

Список використаних джерел:

- 1.Aslan, A. (2016). Language teaching models in teacher training programs. Turkish Online Journal of English Language Teaching (TOJELT), 1 (3), 135-143. URL: http://www.academia.edu/28559748/Language_Teaching_Models_in_Teacher_Training_Programs
- 2.J. Harmer, J. (2007). How to Teach English. Essex, England:Pearson Education Limited 2nd Edition Jeremy Harmer.PDF pp. 157 – 162. URL: http://www.academia.edu/27386125/How_to_Teach_English_2nd_Edition_Jeremy_Harmer
- 3.James W. Porcaro (2013). Teaching English for Science and Technology: An Approach for Reading with Engineering English, English Teaching Forum, November 2, pp. 32 – 39. URL: https://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/51_2_6_porcaro.pdf

Підлісна О.А., к.т.н., доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
(м. Київ, Україна)!

ОСОБЛИВІСТЬ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Основними факторами стримування в Україні залишаються нестача робочої сили, нестача сировини, матеріалів, устаткування. Промислові підприємства полишають ринки з низьким попитом на продукцію.

Термін «інноваційний розвиток» (англ. Innovation model of development) застосовують для перенесення акценту у діяльності суб'єктів господарювання на принципово нові технології, продукцію, методи організації і управління [1]. Автори [2] одним із факторів, що перешкоджають Україні на шляху інноваційного розвитку зазначають низький рівень інноваційної культури. У роботі [3] як стратегічні пріоритети інноваційної діяльності України зазначено освоєння і впровадження нових технологій, технологічне оновлення. У науковій праці [4] систематизовано підходи до оцінювання ступеня інноваційного розвитку. І основна маса наукових досліджень інноваційного розвитку стосується саме підприємств. Але носієм і рушійною силою такого розвитку є працівник.

Метою даного дослідження є визначення місця і ролі підготовки керівників підприємств у навчальних закладах країни, особливості формування в них компетенцій для впровадження інноваційного розвитку на підприємствах.

Для коректного проведення дослідження необхідно визначити поняття «інноваційний рівень розвитку керівника». Саме керівника, а не підприємства. Сучасна господарська діяльність під цим терміном передбачає вільне мислення та бачення унікальних можливостей на етапі початку застосування розробок, що існують.

Національна рамка кваліфікацій [5] починає вживати термін «невизначені умови» лише з п'ятого рівня кваліфікації («...здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов.»). А це вже рівень спеціаліста, магістра. Тобто за національною рамкою кваліфікації сучасний бакалавр (не говорячи вже про молодшого спеціаліста) немає компетенцій для інноваційного розвитку ввіреного йому підрозділу.

Інноваційний розвиток підприємства передбачає принципову новітність, а значить не просто невизначеність, а комплексну невизначеність.

«Здатність розв'язувати складні задачі ..., що передбачає ... здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог» з'являється лише у фахівців сьомого кваліфікаційного рівня. А це третій, вищий, рівень вищої освіти (доктор філософії).

Таким чином, система підготовки фахівців у вищій школі не передбачає їх інноваційну активність.

Економіка сталого розвитку формує ще більші вимоги до інноваційного розвитку керівника – здатність *формування* нових пропозицій, але не як ідей, а як систем втілення ринково ефективних рішень.

Проведені дослідження показали, що навіть колишні гіганти машинобудування Східної Європи 20-го століття вже понад 10 років застосовують оптимальні схеми організації виробничих процесів у часі і просторі (через систему Кайзен, систему Toyota та інш.).

Щоб бачити напрями розвитку промислового підприємства керівник повинен бути готовим «бачити». Звідси і особливості сучасної підготовки майбутніх керівників підприємств.

Так освітній ступінь бакалавр повинен передбачати наявність компетенцій *по новому* застосувати традиційні технологічні підходи та методи. Освітній ступінь магістр – вже

здатність до *управління інноваційними проектами*. Такі узгодження і конкретизації справедливо спровокують зміни у наповненні професійно-орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки майбутніх керівників та їх професійної і практичної підготовки.

Вже сьогодні при вільному виборі дисциплін студенти старших курсів освітнього ступеня бакалавр надають перевагу дисциплінам інноваційного і креативного спрямування. Студенти освітнього ступеня магістр надають перевагу проектному навчанню.

І формуються протиріччя між обов'язковістю програми і самостійними проектами студентів.

Дослідження показали, що основною рушійною силою креативного, інноваційного розвитку підприємств в Україні стає воля його власника та компетенція топ-менеджменту [6]. Все більше власників промислових підприємств зазначає, що нічого не стримує їх виробництво [7]. Діловий клімат у промисловому секторі економіки, нова парадигма управління запасами виштовхує промисловість України з економіки третього-четвертого укладів і переорієнтовує на сучасне бачення. Так вже на етапі реєстрації підприємства за сучасною системою кодів видів економічної діяльності від потенційних власників вимагається застосування аналітичного мислення і прогнозування для визначення ще на старті діяльності декількох сфер у різних групах економічної діяльності з можливістю легкого переходу від виробництва до збуту. Тобто саме при раціональному визначенні виду економічної діяльності підприємства закладається фундамент креативного ведення господарської діяльності.

Підготовка фахівців вузами повинна орієнтуватися на запити сучасного власника і господаря. Нормативна база підготовки фахівців повинна бути мобільною, динамічною. Нажаль, деякі вищі школи в умовах зменшення бюджетного фінансування усереднюють методи та форми навчання з метою оптимізації витрат на утримання штату викладачів, тим самим нівелюючи креативну складову процесу навчання. Шляхом подолання цих проблем при переході вузів з бюджетного фінансування на компенсаторне (за рахунок коштів фізичних і юридичних осіб) є формування відкритих наукових шкіл через популяризацію конкретних прізвищ. Потенційний студент повинен мати можливість вибору наукового середовища, педагогічного середовища, креативного середовища. Саме так буду визначатися хто є викладач, хто науковець, а хто генератор інновацій. А це різні компетенції самого викладача, науковця, інноватора.

Виникає питання контролю процесу навчання, наукової діяльності і творчості. Базовий підхід до контролю полягає у послідовності дій [8]: 1) вимірювання реальних процесів які відбуваються у вузі, 2) порівняння реальних результатів зі стандартними, 3) реакція на порівняння. Аналіз методичних напрацювань [9-13], які сформували автоматизований контроль знань засвідчив, що такий контроль є елементом оцінки системи керування навчального закладу, інструментом підвищення структурованості освіти або взаємодії суб'єкта та об'єкта навчання, і не має нічого спільного з оцінкою здатності майбутнього керівника підприємства до формування нових пропозицій як систем втілення ринково ефективних рішень.

Отже, в умовах інноваційно орієнтованої спільноти вища школа повинна вибудовуватися не як стандартизована одиниця, а за принципами наукових шкіл, коли науковець-викладач самостійно наповнює дисципліну або впроваджує нову. Саме вища школа повинна чітко відокремити процес оцінювання від процесу порівняння знань.

Вже на вході до системи вищої освіти необхідно визначити її задачі: якщо задача вузів підготовка грамотних виконавців, то і на вході контроль повинен бути жорстким стандартизованим контролем знань. Якщо завданням вуха є введення студента до постійного процесу навчання, то і на вході необхідно фіксувати здатність до навчання. І об'єктом контролю стає процес.

Процес стає і об'єктом контролю роботи студента. А це закладає підвалини відокремлення процесу стандартизації навчання від процесу стандартизації освіти.

Проведене дослідження показало, що сучасний керівник підприємства виховується не вищими навчальними закладами, а формується шляхом самоосвіти всупереч жорсткій системі стандартів освіти в процесі подолання системних обмежень.

Таким чином, особливістю підготовки керівників промислових підприємств повинно стати формування креативного простору всередині вузів з чітким розподілом повноважень між викладачами і науковцями, генераторами креативних ідей з можливістю вільної міграції студента між ними. У таку систему легко вбудується і студентська мобільність, і проектне навчання, і формування ринкової вартості випускника.

Список використаних джерел

1. Білецький В. Стратегія інноваційного розвитку економіки України // Стратегія інноваційного розвитку економіки та соціальної сфери України: Матеріал міжнар. Наук.-практ. Конф. Вчених, студентів і практиків, 9-10 жовтня 2008 р., Орспі, Автоном. Республіка Крим. – Донецьк, 2008. – С.11-20.
2. Горбач Л.М., Кобук А.Л. Інноваційний розвиток у сучасному світі: основні підходи до вивчення. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/10_gorbach.htm
3. Інноваційний розвиток української науки. / Науковці України – еліта держави. – К.: Видавництво Логос Україна, 2014. – 300 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=nued3&load=inovatsiyniy_rozvtok_ukraine.html
4. Пілявоз Т.М. Методичні підходи щодо оцінювання інноваційного розвитку підприємства. // Ефективна економіка, №4, 2012. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1085>
5. Національна рамка кваліфікацій. // Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011р. № 1341. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>
6. Підлісна О.А. Місце креативу на промислових підприємствах. // Двадцять восьми економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. - Львів, 2018. - 122 с. – С.11-13
7. Державна служба статистики України / - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Економіко-правова бібліотека [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.vuzlib.net/men_1_kneu/7-1.htm
9. Бершадский А.М. Актуальные проблемы компьютерного контроля знаний// А.М.Бершадский, А.А.Белов, Р.И.Вергазов, И.Г.Кревский – Пенза: ПГУ. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.masters.donntu.edu.ua/2005/fvti/changli/library/problems.htm>
10. Реализация дифференцированного подхода в системе проверки и оценки качества знаний. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://schools-geograf.at.ua/publ/kachestvo_obrazovaniya/realizaciya_differencirovannogo_podkhoda_v_sisteme_proverki_i_ocenki_kachestva_znanij/1-1-0-67
11. Крупенина Л.В. Традиционная система контроля знаний как средство повышения качества образования// Л.В. Крупенина. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://storage.library.opu.ua/online/periodic/kms_2011_5/061-064.pdf
- Алешин, Л.И. Контроль знаний без традиционных оценок как элемент совершенствования методов обучения. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://laleshin.narod.ru/kzbt0.htm>
12. Шешилова, Н.В. Мониторинг успеваемости студентов как одно из направлений оценки качества системы управления в ВУЗе [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.masters.donntu.edu.ua/2008/mech/tupikova/library/article09.htm>

Пірожкова І.В., викладач кафедри гуманітарної підготовки,
ПЗ Херсонський Інститут Післядипломної освіти ім. контр-адмірала Ф. Ф. Ушакова
(м. Херсон, Україна)

ПРОЕКТНА РОБОТА ЯК ПОЗААУДИТОРНИЙ ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ КУРСАНТАМИ МОРСЬКИХ ВНЗ

В даний час практично всі розвинуті країни світу усвідомили необхідність реформування своїх систем освіти з тим, щоб студент, дійсно став центральною фігурою навчального процесу, щоб пізнавальна діяльність учня перебувала в центрі уваги педагогів-дослідників, розробників програм освіти, засобів навчання, адміністративних працівників. Сучасне суспільство інформаційних технологій або, як його називають, постіндустріальне суспільство, на відміну від індустріального суспільства кінця ХІХ - середини ХХ століття набагато більшою мірою зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно і активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до умов, що змінюють життя. Нещодавно вирішити ці завдання не представлялося можливим через відсутність реальних умов для їх виконання при традиційному підході до освіти, традиційних засобах навчання. Перш за все, можливість залучення кожного студента до активного пізнавального процесу,

причому не процесу пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної діяльності кожного студента, застосування цих знань на практиці і чіткого усвідомлення де, яким чином і для яких цілей ці знання повинні бути застосовані. Все це представляє можливість працювати спільно, у співпраці при вирішенні різноманітних проблем, виявляючи певні комунікативні вміння; можливість широкого спілкування. Рішення таких завдань вимагає комплексних зусиль. Активно вивчаючи іноземну мову, використовуючи засоби масової інформації в процесі самоосвіти, студенти реалізують свої знання, вміння та навички в професійній діяльності. В якості джерел інформації все ширше використовуються електронні засоби (радіо, телебачення, комп'ютерні технології), останнім часом все більше місце в інформаційному забезпеченні людини починають відігравати засоби телематики, в першу чергу глобальні телекомунікаційні мережі. Серед різноманітних напрямків найбільш адекватними поставленим цілям, є такі педагогічні технології: - навчання у співпраці (cooperative learning); - метод проектів (projective work); - різноманітні навчання (level studies); - розвиток критичного мислення (critical thinking) – все це створює індивідуальний і диференційований підхід до навчання, який реалізується при всіх перерахованих вище технологіях. Нові педагогічні технології, які використовуються в даний час, неможливі без широкого використання нових інформаційних технологій, і комп'ютерних в першу чергу. Саме нові інформаційні технології дозволяють в повній мірі розкрити педагогічні, дидактичні функції цих методів, реалізувати закладені в них потенційні можливості. В даний час пріоритет віддається комунікативності, інтерактивності, автентичності спілкування, вивчення мови в культурному контексті, автономності та гуманізації навчання. Сьогодні нові методики з використанням Інтернет - ресурсів протиставляються традиційному вивченню іноземної мови. Щоб навчити спілкуванню на іноземній мові, потрібно створити реальні, справжні життєві ситуації (тобто те, що називається принципом автентичності спілкування), які будуть стимулювати вивчення матеріалу і виробляти адекватну поведінку. Цю помилку намагаються виправити нові технології, зокрема Інтернет. Комунікативний підхід - це стратегія, що моделює спілкування, спрямована на створення психологічної та мовної готовності до спілкування, на свідоме осмислення матеріалу і способів дій з ним. Комунікативне завдання має пропонувати студентам проблему або питання для обговорення, причому вони не, просто діляться інформацією, а й оцінюють її. Основним же критерієм, що дозволяє відрізнити цей підхід від інших видів навчальної діяльності, є те, що студенти самостійно вибирають мовні одиниці для оформлення своїх думок. Використання інноваційних технологій на заняттях з іноземної мови вимагає зацікавленості учнів у вивченні іноземної мови за допомогою накопичення і розширення їх знань і досвіду. Однією з технологій, що забезпечує особистісно-орієнтоване навчання, є метод проектів, як спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності. Типологія проектів різноманітна. Проекти можуть поділятися на монопроекти, колективні, усно-мовні, видові, письмові та Інтернет-проекти. При цьому, вибираються найбільш складні розділи або теми програми, наприклад, в курсі іноземної мови - теми, пов'язані з професійними ситуаціями на борту: в машинному відділенні або на містку). Зрозуміло, робота над монопроектами передбачає, часом, застосування знань з інших областей для вирішення тієї чи іншої проблеми. Колективні проекти англійською мовою вимагають великих зусиль не тільки від студентів, а й від викладача англійської мови, а також припускають залучення в якості консультантів викладачів інших предметів. Під час роботи над проектом всі обговорення ведуться на англійській мові. Обговорення проводиться не в формі заготовлених відповідей, а у вигляді природного обговорення. Робота над проектом - це багаторівневий підхід до вивчення мови, що охоплює читання, аудіювання, говоріння і граматику. Метод проектів сприяє розвитку активного самостійного мислення учнів і орієнтує їх на спільну дослідницьку роботу.

У середовищі викладання мов розрізняються три види проектів:

1. Груповий проект, в якому "дослідження проводиться всією групою, а кожен студент вивчає певний аспект обраної теми " (наприклад загальна тема "Diesel Engine" та підтеми "Four-stroke engine" або "Two-stroke engine" для суднових механіків).

2. Міні-дослідження, що складається в проведенні "індивідуального соціологічного опитування з використанням анкетування і інтерв'ю" (наприклад переваги та недоліки двигунів "Sulzer" та "Caterpillar" для суднових механіків).

3. Проект на основі роботи з літературою, що має на увазі вибіркове читання по темі, що цікавить студента і відповідає індивідуальній роботі. (наприклад "Diesel engine operation practices" для суднових механіків)

Проектне навчання актуально тим, що вчить співпраці, а навчання співпраці виховує такі моральні цінності, як взаємодопомога і вміння співпереживати, формує творчі здібності і активізує учнів. Загалом, в процесі проектного навчання, простежується нерозривність навчання і виховання. Основними цілями проектної методики є: 1) самовираження і самовдосконалення учнів, підвищення мотивації навчання, формування пізнавального інтересу; 2) реалізація на практиці набутих умінь і навичок, розвиток мовлення, вміння грамотно і аргументовано піднести досліджуваний матеріал, вести дискусійну полеміку; 3) продемонструвати рівень культури, освіченості, соціальної зрілості. Метод проектів допомагає розвивати мовні та інтелектуальні здібності, стійкий інтерес до вивчення мови, потребу в самоосвіті. В кінцевому підсумку передбачається досягнення комунікативної компетенції, тобто певного рівня мовних, професійних, соціокультурних знань, комунікативних умінь і мовних навичок, що дозволяють здійснювати іншомовне спілкування.

Список використаних джерел

1. Зимняя И.А. Проектная методика обучения английскому языку// Иностранные языки в школе. 1991. №3. с. 91 - 97.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новые парадигмы результата образования// Высшее образование сегодня. 2003. №5. с. 34- 42.
3. Копылова В.В. Методика проектной работы на уроках английского языка. М., 2003. – 185 с.
4. Побоква О.А., Немченко А.А. Новые технологии в обучении языку: проектная работа// Новые возможности общения: достижения лингвистики, технологии и методики преподавания языков. Иркутск, 2003. с. 49 – 55.
5. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеев М.В., Петрова А.Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. М.: Академия. 2005. 272 с.
6. Розова Е.О. Использование проектной методики при обучении иностранному языку// Lingua Mobilis №1 (34), 2012.

Плекан У.М., к.е.н.

*Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
(м. Тернопіль, Україна)*

ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ ЯК ІНТЕРАКТИВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Серед найбільш гострих та важливих проблем в сучасному світі підвищена увага приділяється проблемам, пов'язаним із становищем людини в суспільстві. Гуманізація і демократизація, як пріоритетні напрями розвитку вищої освіти в українському суспільстві, висувають найвищі вимоги до професійного рівня педагога, його людського сумління, відповідальності та моралі.

Змістоутворювальною основою діяльності компетентного педагога є його цінності, що залишаються моральними імперативами діяльності. Мораль являється найважливішим неінституційним регулятором поведінки індивідів в суспільстві, специфічною формою суспільної свідомості, є гарантом стійкості поведінки і діяльності індивідів під час вирішення ними різних завдань життєдіяльності.

На даний момент існує велика кількість різних поглядів стосовно місця педагогічної етики в структурі етичної науки. Зауважимо, що педагогічна етика – складова частина етики, котра відображає специфіку функціонування моралі в умовах цілісного педагогічного процесу, наука про різні аспекти моральної діяльності педагога [1, с. 89]. Вона охоплює соціально значимі елементи суспільної моралі, виступає інтегративною характеристикою

професійної діяльності педагога, визначає морально-етичні вимоги до нього та відображає ступінь їх трансформації у свідомості й поведінці. Етика є невід'ємною складовою кожної педагогічної дії. На прикладному рівні етика взаємодіє з педагогікою. Це проявляється в тому, що при обґрунтуванні теоретичної концепції викладач користується знаннями про мораль, системі моральних цінностей, теорією оцінки поведінки, вчинків і т.д. як вже сформованою системою знань, яка береться із теоретичної етики. Педагогіка не досліджує мораль теоретично, однак, щоб оволодіти знаннями про гуманізм, про сутність і природу гуманізації освіти, необхідні загальнотеоретичні знання про мораль.

Розробляючи проблеми моральної поведінки, розкриваючи сутність морального поступку, його структуру і оцінку, проблеми морального вибору, етика представляє педагогіці знання про моральну якість поведінки, про систему моральних цінностей. Педагог, опираючись на аспекти моральної поведінки, передає знання про систему цінностей, обґрунтовує їх соціальну значимість і організує їх застосування студентами. Етика пропонує педагогіці знання про моральні норми, а педагог у своїй практичній діяльності забезпечує їх інтеріоризацію.

Педагогіка також взаємодіє з нормативною і дескриптивною етикою, що визначають характер відносин суб'єкта до об'єкта, їх взаємовідносин, пропонуючи тим самим педагогу цілі і завдання навчання і виховання особистості студента [2, с. 62-70]. На базі визначення об'єкта етики, вибраного із сполучення регулятивної і духовно-практичної концепцій моралі, можна припустити, що педагогічна мораль є найважливішим неінституційним регулятором поведінки суб'єктів навчального процесу. Одночасно педагогічна мораль є необхідним способом досягнення єдності в набутті загальної мети вищої освіти, гарантом стійкості поведінки і діяльності суб'єктів при вирішенні ними різних завдань навчального процесу.

Вітчизняні науковці, які досліджували проблеми педагогічної етики, розглядають останню у тісному взаємозв'язку з моральною культурою педагога в процесі розв'язання педагогічних завдань. Метою педагогічної етики є допомога педагогу в усвідомленні та оцінці своїх професійно-особистісних надбань та недоліків, спонукання до морального вдосконалення, самореалізації на демократичних і гуманістичних засадах.

Етику відносин і поведінки викладача вищого навчального закладу характеризують наступні аспекти:

1. Етика ставлення до своєї праці: усвідомлення відповідальності перед студентами, колегами і своєю галуззю наукового знання; вибір стратегії і тактики навчання; використання власного наукового досвіду в процесі інформування слухачів тощо.

2. Етика викладача вищого навчального закладу передбачає етику взаємовідносин двох головних учасників процесу безпосередньої передачі знань – викладача і студента.

3. Етика взаємодії педагогів між собою в процесі досягнення спільної мети – передачі студентам надійних знань і становлення їх як майбутніх колег самих викладачів.

4. Етика наукової творчості як незмінний атрибут вищої школи, що затребувана особливим становищем вузівського педагога, який зобов'язаний поєднувати у своїй життєдіяльності функції викладача і вченого.

Всі названі аспекти тісно переплітаються один з одним і впливають на конкурентоспроможність вищої освіти в Україні.

На нашу думку, сьогодення педагогіка потребує переорієнтації свідомості педагога на визнання нових освітніх пріоритетів – поваги до особистості студента та його права на самовизначення, оволодіння відповідними етичними нормами, а також формування готовності педагога до етично адекватної поведінки в різних ситуаціях навчального процесу, які потребують морального вибору.

Таким чином, в умовах реалізації нової парадигми освіти, суть якої визначається процесом гуманізації, через професійну етику педагога як форму його морального ставлення до педагогічної діяльності і її учасників, трансформуються духовні та культурні цінності, що здійснюють вплив на конкурентоспроможність вищої освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя : Матеріали Всеукраїн. наук.-методичн. конф. / Ред. В. О. Огнев'юк. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008.
2. Бездухов В. П. Вопросы теории взаимодействия этического и педагогического знания /Ю. Н. Кулюткин, В. П. Бездухов // Ценностные ориентиры и когнитивные структуры в деятельности учителя. – Самара: Изд-во СГПУ, 2002. – С. 62-71.

Пліско А. Г., студентка 3 курсу, група ПС-32
Невоєнна О. А., кандидат психологічних наук, доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(м. Харків, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Забезпечення високої якості, відповідної і широко доступної вищої освіти є фундаментальною метою Європейського простору вищої освіти. В рамках Болонського процесу і Порядку денного модернізації Європейського союзу в галузі вищої освіти системи і інститути вищої освіти послідовно, індивідуально і колективно докладають зусиль для досягнення цієї мети. Але ці цілі ще не повністю досягнуті. Нові підходи до навчання, які стали можливими завдяки новим технологіям, можуть доповнювати, консолідувати, підтримувати і просувати ці ефективні дії. Філософія і мотивація останніх тенденцій в області відкритої освіти не нова і відноситься до більш ранніх подій, включаючи відкритий університетський рух, більш ранні технології, такі як радіо і телебачення, відкриті освітні ресурси. Ці «нові» режими прагнули розширити охоплення вищої освіти, створивши більш гнучкі можливості і багато в чому обумовлені принципами рівності, різноманітності, якості і ефективності. Ці принципи залишаються в центрі поточних подій. Однак, хоча принципи схожі, спектр відкритого і дистанційного навчання в останні роки різко змінився. Технологічні можливості розвивалися і розвиваються з більшою швидкістю, коли мова заходить про швидкість, інтерактивність і потенційність доступу до нових технологій і онлайн-платформ. Цифрові матеріали відтворюються за майже безкоштовних витратах та і до авторського права можуть застосовуватися більш гнучкі підходи.

Широкосмуговий зв'язок надав можливість охопити учнів у всіх куточках світу. І з 2,7 мільярда людей, які вже мають онлайн-доступ, це являє собою потужний потенціал. Підвищення якості вищої освіти відбувається в результаті спільного використання високоякісних навчальних матеріалів і більш творчих, індивідуалізованих педагогічних підходів. Цифрові технології не обов'язково є маркером поліпшенням якості навчання, бо зрозуміло, що якість контенту має залишатися першорядною, але вони є стимулом для такого підвищення і можуть служити основою для більш орієнтованого на студента навчання. Завдяки останнім викладачі тепер мають можливість спиратися на широкий діапазон матеріалів в різних форматах, які можуть поліпшити якість і різноманітність навчальної програми. Студенти унікальні, і так вони вчать. Тому навчальні інструменти, використовувані в університетах і коледжах, повинні враховувати індивідуальні способи і особливості навчання, при цьому студент має бути в центрі процесу навчання. Деякі з учнів навчатимуться краще і швидше за допомогою інтерактивних медіа, які включають зображення, графіку, відео і аудіо елементи. Інші віддадуть перевагу статичному тексту і цифрам. Технології в аудиторії можуть об'єднати все для персоналізованого навчання для кожного студента, ґрунтуючись на силах кожного. Крім підвищення ефективності навчання така адаптація до індивідуальних потреб також може мати значний ефект на скорочення вибуття. [1]

Нові технології та комунікаційні платформи також забезпечують більшу інтерактивність між викладачем і учнем, а також між учнями як всередині, так і за межами

аудиторії. Хоча значна частина змісту програм може бути реалізована за допомогою «самоврядного» електронного навчання, викладачі можуть зосередитися на своїй ролі наставника, розвиваючи зі студентами навички управління інформацією, розуміння і опитування, критичного мислення та застосування знань. Таким чином, цифрові медіа можуть сприяти більш активному, заснованому на проблемах навчання, яке було впроваджено для заохочення більшої участі студентів, що приводить до кращих результатів навчання.

Люди говорять про методику викладання - це прогрес сам по собі. Багато вищих навчальних закладів і науковців починають переглядати процес навчання. Вони кидають виклик і привносять нову енергію і свіжі підходи до викладацької місії. Створюється більш різноманітна системи вищої освіти шляхом розширення доступу та полегшення навчання протягом усього життя. Уряд в Європі приступає до різних шляхів для забезпечення того, щоб їх системи вищої освіти могли ефективно реагувати на різні економічні та соціальні вимоги, а також глобальну конкуренцію. Уряд все частіше здійснює політику, спрямовану на розробку узгодженого спектру додаткових програм, які співпрацюють, різноманітних установ, що забезпечують поєднання системи в сукупності для задоволення потреб окремих осіб, роботодавців і суспільства. Але фальсифікація, притаманна цифровим технологіям і онлайн-забезпеченню може забезпечити швидку адаптованість до постійно змінюваних потреб робочої сили і виникненню недоліків в навичках. В умовах все більш глобалізованого світу і розширення сфери вищої освіти в країнах з економікою, що розвивається вищим навчальним закладам необхідно розробити сильний бренд, щоб забезпечити їм конкурентоспроможність в залученні студентів, співробітників та міжнародних партнерів. Інтернаціоналізація студента і персоналу, а також розробка глобального партнерства з провідними установами в усьому світі підвищує якість навчання, викладання і досліджень, вносить значний вклад в досвід студентів. [2]

Отже, онлайн-доступ і відкритий доступ до освітніх ресурсів забезпечують засоби для досягнення постійно зростаючої світової аудиторії, для підвищення глобальної наочності і репутації. Широка доступність якісних освітніх ресурсів і здатність адаптувати і підганяти ці матеріали до конкретних обставин і мов забезпечують поступову зміну рівнів освіти в багатьох країнах, особливо в країнах з ринком, що формується.

Список використаних джерел

1. Електронне джерело http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Klimova/6_3.pdf.
2. Електронне джерело http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vknutshp_2015_1_10.pdf.

Подуфалов П.П., викладач суспільних дисциплін
Могилів-Подільський технологіко-економічний коледж Вінницького НАУ
(Могилів-Подільський, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФОРМИ І МЕТОДИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В КОЛЕДЖІ

Конституція 1996 року проголосила Україну правовою демократичною державою. Тому найважливішим завданням є формування майбутнього країни, виховання вільних, відповідальних людей, гідних громадян своєї держави. Визначальною характеристикою громадської зрілості є розвинена правосвідомість – усвідомлення особою своїх прав, свобод, обов'язків, позитивне ставлення до закону та держави. А отже одним із головних напрямків виховання поряд із сім'єю, коледжем та іншими соціальними інститутами суспільства є правове виховання населення.

Аналіз останніх публікацій свідчить, що до проблеми правового виховання зверталися такі науковці-педагоги: В. Жабенко, Г. Дегтярьова, Я. Кічук, О. Крутенко, О. Пометун, Н. Хвалибога та ін.

Метою дослідження є вивчення форм і методів правового виховання в навчальному закладі, тому що саме воно забезпечує запобігання проявів протиправної поведінки, сприяє зміцненню життєвої позиції, підвищує громадянську активність, загострює почуття непримиренності до негативних проявів в суспільстві.

Зокрема правова дисципліна є загальнообов'язковим предметом вищої освіти, адже, на якій би посаді фахівець не працював, зобов'язаний знати основи трудового права, щоб чітко організувати і здійснювати трудовий процес. Йому треба знати, як закон регулює діяльність органів управління, їх права і обов'язки, які акти і в якому порядку вони видають. Фахівець має орієнтуватись у правовому механізмі, що регулює господарські зв'язки підприємств і організацій. Обов'язки спеціаліста - знати права і обов'язки громадян і юридичних осіб і їх правові гарантії. З метою боротьби з правопорушеннями і попередження злочинів, необхідно мати уявлення про кримінальний закон.

Для досягнення таких знань, викладач правознавства повинен робити певні кроки в цьому напрямку, використовуючи традиційні та нетрадиційні форми роботи: анкетування, брейн-ринги та «філософські столи», дискусії та аукціони ідей, конкурси плакатів та творчих робіт на правову тематику.

Проблема правопорушень залишається однією з головних: злочинність росте, наркоманія поширюється, СНІД розповсюджується. Тому, правове виховання слід починати з засвоєння користувачів початкових істин. Для того, щоб він був результативним, необхідно дотримуватися певних принципів:

- зацікавленість молоді;
- безпосередня участь кожного студента у підготовці та проведенні масових заходів;
- різноманітність (можливість самим студентам пропонувати тематику).

Система правового виховання в Могилів-Подільському технолого-економічному коледжі Вінницького НАУ базується на нормативних документах, на основі яких проводиться робота по попередженню правопорушень серед студентської молоді.

Правоосвітня робота здійснюється під час навчального процесу та в поза ним і охоплює як студентів, так і їхніх батьків, а також викладачів. Впродовж роботи здійснюються такі профілактичні заходи:

- бесіди-зустрічі з коледжанським психологом, медпрацівниками, юристами, працівниками міліції, прокуратури, працівниками з центрів соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, представниками центру зайнятості на таку тематику:

- «Шкідливі звички руйнують твоє життя», «Перший крок до злочину», «Соціальні труднощі молоді людини» та інші;

- диспути: «Здорові звички чи життя в своє задоволення?», «Сенс життя людини», «Твоя життєва позиція»;

- конкурси творчих робіт: «Ми за здоровий спосіб життя»;

- тематичні вечори: «Говоримо про хворобу», «Злочин», «Шлюб, сім'я, закон»;

- правовий колаж: «Право – мистецтво добра і справедливості».

Кожного року проводяться коледжанські олімпіади з правознавства, переможці якої можуть спробувати свої сили та зайняти достойне місце в обласній олімпіаді.

Високою ефективністю відзначаються комплексні заходи, що сприятимуть популяризації правових знань, формуванню правової культури серед підлітків. Традиційно проводиться Тиждень права під рубрикою: «Закони, за якими вчимося, працюємо, живемо». Варто звернути увагу на кожен тематичний захід в рамках тижня:

- книжкова виставка: «Закон. Право. Мораль.» яка дає можливість студентам дізнатись про друковані правові новинки;

- брейн-ринг: «Конституція і мої права»; даний захід покликаний узагальнити знання студентів про вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти щодо прав людини

(Конституцію України, Декларацію прав людини, Конвенцію про права дитини), виховувати в студентів високу правову культуру, переконання у необхідності дотримання законів;

- відеолекторій-застереження: «Злочин і покарання» - покликаний формувати в студентів здатність до самоконтролю, поваги до моралі й правопорядку, сприяти формуванню правосвідомості шляхом конкретизації норм моралі і права стосовно їхньої безпосередньої поведінки;

- ток-шоу: «До чого прагнеш, молодь?» - дає змогу визначити погляди молодого покоління до політичних змін суспільстві;

- година роздумів «Є права у кожного із нас» допомагає ґрунтовніше дізнатись про права та обов'язки неповнолітнього у сфері цивільних, адміністративних, кримінальних, шлюбно-сімейних, трудових галузей права.

Також ефективною формою роботи є трибуна громадської думки на тему: «За все приходиться час розплати», до проведення якої залучаються студенти, викладач права, бібліотекарі, психолог, куратори, вихователь. Ця тема розкриває і негативну поведінку та її наслідки, говорить і про куріння в громадських місцях та зловживання алкоголем, і про відповідальність за розповсюдження наркотиків, венеричних захворювань, про види дисциплінарних стягнень за порушення внутрішнього трудового розпорядку коледжу.

Однією з умов зменшення правопорушень, злочинів серед молоді є організація цікавого дозвілля. Використовуються такі ігрові форми роботи:

- рольові ігри: «Ваші права», «З героями казок по статтях Конвенції»;

- ситуаційні вправи: «Правова асамблея», «З дітьми про серйозне», «Якщо ви потрапили в біду», «Знати щоб жити»;

- конкурс: «Кращий знавець нормативних актів»;

- турнір ерудитів: «Закон обов'язковий для всіх»;

- правовий ринг: «Права: що ми знаємо про них»;

- вікторина: «Правова подорож Україною».

Поряд із правовим вихованням спрямовується діяльність і на пропаганду та виховання здорового способу життя. Під час таких заходів, важливо, щоб студенти усвідомлювали свою індивідуальність та неповторність, кожен сам за себе повинен вирішувати як діяти, а роль викладача полягає в тому, щоб навести факти, аргументи, які б схилили підлітків до позитивної мотивації здорового способу життя.

Це можуть бути такі заходи:

- дискусія: «Наслідки шкідливих звичок»;

- година здоров'я: «Здоров'я дитини – багатство родини»;

- година-застереження: «Алкоголь – друг чи ворог?»;

- година спілкування: «Куріння не прикрашає, а травмує»;

- міні-дискусія «СНІД - смертельна загроза майбутньому»;

- конкурс творчих робіт: «Національна культура в сучасній Україні».

Сім'я завжди повинна бути у центрі уваги викладачів та кураторів. Вона являється тим середовищем, яке засвоює необхідність моралі і права [2; 35]. Взаємодія сім'ї і підлітка виражається у взаємних почуттях батьків і дітей. Тому, проводяться для батьків лекторії: «Про шкідливість нікотину і алкоголю», «Уроки тверезості», «Вберегти від дурману», «Конверт відвертих запитань і відповідей» та ін.

Для профілактики правопорушень, виховання законслухняності, інформування працівників коледжу щодо змін національного законодавства, створено у коледжі юридичний консультативний пункт та історико-правовий гурток.

На кожен навчальний рік розробляється план національного виховання студентів, в якому відображено науково-педагогічні проблеми, над вирішенням яких працює колектив коледжу.

Також підготовлено папку з матеріалами правовиховної роботи, яка включає:

- анкетування: «Мати сім'ю – право кожної дитини», «Проблема насильства», «Твої права і обов'язки» «Батькам про відповідальність за виховання дітей»;

- виховні години: «Загальні поняття про адміністративну відповідальність, адміністративна відповідальність неповнолітніх», «Закон і ми», «Ми за життя», «Суд над цигаркою»;

- посібник правового виховання «На допомогу куратору»;

- брейн-ринги: «Права і обов'язки громадян України», «Діти та їхні права», «Закон та мораль», «Види кримінальних покарань».

Отже, молоде покоління повинно усвідомити, що незнання не звільняє від відповідальності, а знання навпаки перетворюється на силу, якою можна захистити себе від шкідливого та небезпечного, зміцнити свою силу волі, покращити поведінку. Тому ніколи не буде зайвим повторити свої обов'язки і дотримуватися їх, знати свої права і користуватися ними, побачити деякі проблеми зі сторони та зробити для себе висновки.

Список використаних джерел

1. Декларація прав дитини;
2. Жабенко В.М. Система профілактики правопорушень//Позакласний час. – 2007. - № 11. – С. 35 – 38;
3. Крутьченко О.В. Виховання правової культури – шлях до побудови правової держави// Позакласний час. – 2006. – 5-6. – С. 81;
4. Хвалибога Н.М. Правовий простір родинно-шкільного виховання// Позакласний час. – 2006. - № 5- 6. – С. 75 –80.

Полякова Т.Л., канд. філол. наук

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
ім. П. Василенка
(м. Харків, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕСУРСІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Проблема реорганізації системи вищої освіти в Україні є однією з найбільш нагальних в сучасному суспільстві. Загальновідомим є той факт, що якісна освіта, в тому числі і вища, є запорукою процвітання кожної країни – її економічного, соціального, культурного, духовного зростання.

Сучасне українське суспільство переживає зараз важкий період – поступова втрата цінностей – духовних, моральних, історичних, культурних; перетворення в політичній та економічній сферах. Всі ці фактори, а також проблеми саме в сфері вищої освіти – недостатнє фінансування освіти за рахунок державного і місцевого бюджетів, слабка матеріально-технічна база, недостатня кваліфікація персоналу, низька оплата праці, проблеми з працевлаштуванням випускників та ряд інших – є тими пріоритетними питаннями, які повинні бути вирішені для забезпечення виходу з кризи вищої освіти в Україні.

Ті перетворення, які відбуваються зараз у світі, в тому числі і в Україні – процеси глобалізації та інтернаціоналізації, що ведуть за собою свободу пересування, можливість знайти роботу не тільки в Україні, але і в будь-якій країні світу, вказують на необхідність «... створення єдиного європейського освітнього простору з підготовки професійних кадрів, які можуть ефективно працювати в умовах глобального ринку»[1, с. 30]. Однак дані процеси не тільки відкривають нові перспективи перед випускниками вузів, але також ставлять і нові завдання по реформування системи вищої освіти в Україні.

Однією зі складових нових реалій у сфері освіти є ще більш велика необхідність і важливість вивчення іноземної мови, знання якої можна віднести до невід'ємної складової сучасного, успішного фахівця, в тому числі і фахівця технічного профілю. Знання іноземної мови сприяє розширенню кругозору, дозволяє ближче познайомитися з культурою, традиціями і звичаями інших народів, сприяє розвитку мислення і пам'яті, і, звичайно ж, дозволяє успішно реалізувати себе в професійній сфері.

Процеси глобалізації та інтеграції, що відбуваються зараз у всьому світі, призвели до зростання міжкультурних контактів у всіх сферах нашого життя. Це і можливість наукових стажувань, участь в міжнародних конференціях, навчання по обміну, участь в міжнародних спортивних змаганнях та ін. Всі ці фактори вказують на пріоритетну роль і важливість вивчення іноземних мов в школах і, згодом, в установах вищої освіти.

Одну з важливих ролей в процесі вивчення іноземної мови відіграє організація самостійної роботи учнів. Змінюється світ навколо нас, розвиваються нові технології, трансформуються моделі і методи організації навчального процесу і на перший план вже давно вийшло використання інноваційних технологій в процесі самостійної підготовки при вивченні іноземних мов.

Наразі одним із сучасних методів вивчення мов є використання можливостей мережі Інтернет та, зокрема, використання ресурсів соціальних мереж – платформи, онлайн сервіси, веб-сайти, призначені для організації соціальних взаємовідносин в Інтернеті. Великою популярністю також користуються такі типи ресурсів, як соціальні закладки, соціальні каталоги, бібліотеки, сервіси для спільного зберігання медіафайлів, геосоціальні мережі та багато інших. Найбільший інтерес представляють професійні соціальні мережі, які створюються для здійснення спілкування на професійні теми, для обміну досвідом, інформацією, розвитку ділових зв'язків (напр.: *LinkedIn*). До найбільш популярних в Україні соціальних мереж можна віднести *Facebook*, *ВКонтакте*, *Instagram*, *Однокласники*, *Twitter* [2].

Постійний розвиток і прогрес у сфері інформаційних технологій дає можливість використовувати можливості інтернет-технологій як ефективний засіб навчання, в тому числі й іноземних мов і реалізувати сучасні технології навчання [3].

Навчання іноземним мовам за допомогою соціальних мереж можна віднести до дистанційного навчання, яке дає можливість здобувати знання з високою мірою інтерактивності – взаємодія з іншими учасниками освітнього процесу, в тому числі і з носіями мови, яку ви вивчаєте, тобто дає можливість отримати знання не тільки в професійній сфері, а й отримати досвід спілкування з носієм мови.

До основних аргументів, які виступають «за» використання соціальних мереж як інструмент навчання іноземним мовам, можна віднести, по-перше, той факт, що вони дають можливість спілкування людей, що знаходяться на відстані тисяч кілометрів один від одного. Завдяки унікальним можливостям інтернет-технологій, учні отримують можливість моментально обмінюватися необхідними для вивчення мови матеріалами, задавати питання викладачеві або іншим учням безпосередньо в мережі, навчатися в режимі он-лайн. Таким чином, необмежені ресурси соціальних мереж дають можливість навчання і самонавчання не протягом якогось обмеженого часу, а постійно, кожену хвилину.

До основних особливостей соціальних мереж, які роблять їх затребуваним в освітньому процесі, можна віднести: високий рівень інтерактивності, прикладом якої можна назвати можливість обговорювати в мережах конкретну тему, позначену знаком # (хештег), який позначає тематичне слово і дозволяє потрапити на стрічку, де обговорюється дана конкретна тема; висока оперативність, що дозволяє користувачеві почати спілкуватися в мережі відразу ж після реєстрації; високий рівень мультимедійності – можливість одночасного використання в процесі комунікації як вербального тексту, що складається з слів і речень, так і графічних елементів, анімації, фотографій, аудіо та відеоінформації; можливість спілкування як в синхронному, так і в асинхронному режимі.

Таким чином, в нашому світі, який постійно змінюється, методи освіти і самоосвіти також не можуть стояти на місці і повинні постійно впроваджуватися в процес навчання, що сприятиме зміні особистості учня, розвитку його умінь самостійно розбиратися в потоці інформації як на рідній мові, так і іноземній, формувати творчий підхід до набуття тих професійних навичок, без яких не можна обійтися в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Грушкова, И. Н. Современное состояние, проблемы и пути реформирования высшего профессионального образования Украины. MOTROL. Commission of Motorization in Energetics and Agriculture – 2014. Vol.14. No. 4. 28-31.
2. Какие социальные сети предпочитают украинцы: статистика. 24 Техно. URL: https://24tv.ua/techno/ru/kakie_socialnye_seti_predpochitajut_ukraincy_statistika_n940579.
3. Букаева, А. А., Магзумова, А. Т. Использование социальных сетей в образовательном процессе // Инновации в науке: сб. ст. по матер. XLII междунар. науч.-практ. конф. Новосибирск: СибАК, 2015. № 2(39).

Полянський В.А., професор

Полянський Т.В., професор

*Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В АСПЕКТІ РІЗНОВЕКТОРНІСТІ НАВЧАННЯ

В сучасних умовах глобалізації освіти все більше питань виникає до багатостороннього розвитку майбутніх фахівців в усіх галузях освіти. При цьому, наголошено, що вектори навчання повинні бути максимально наближені до основної спеціальності студента. Такий вигляд питання не слід розуміти як поверхнє охоплення матеріалу в різних напрямках. Це скоріше поглиблення знань й виокремлення можливих векторів опанування новими компетенціями в межах своєї спеціальності.

Не викликає сумнівів, що мистецька освіта на перший погляд позиціонується як найбільш відповідна такій різновекторній підготовці, але за фактом, інструменталіст далеко не кожен повинен вміти співати, а вокаліст грати на різних інструментах. В межах даних тез зосередимо увагу на інструментальному виконавстві, а саме фортепіано.

Фортепіано – один з найбільш універсальних інструментів, а сьогоденний розвиток інструментарію дозволяє говорити про широкі можливості щодо використання цього інструменту, як частини культури побуту. Але водночас слід наголосити, що академічні можливості цього інструменту не є кінцевими. Це формує необхідність в процесі навчання майбутніх виконавців використовувати різні жанри та підходи безпосередньо в концертній творчості. Одним з найцікавіших й найменш вивчених напрямом є джаз в освітній програмі піаніста – фахівця. Хоча саме джаз може виступати тією базою де якісно поєднані академічні та новітні традиції в галузі розвитку професійних компетентностей в сфері фортепіанного виконавства.

Передові піаністи нової генерації - це музиканти, що як правило отримали ґрунтовну професійну підготовку, включаючи академічну. І це реалії, так як сучасний джазовий піанізм неймовірно складний, будується на високих вимогах нової віртуозної техніки, тому без солідної освітньої бази розраховувати на успішну виконавську кар'єру було-б наївно, тим більше в серйозній конкурентній середовищі. Цілий ряд піаністів, що вийшли на сцену в другій половині ХХ століття отримували академічну освіту і, володіючи необхідним професіоналізмом, почали практикувати взаємодію і синтез різних музично-мовних пластів: академічної традиції, елементів фольклору різних країн, прийомів і кліше популярної музики і багато іншого, що в результаті стало головною тенденцією всього сучасного джазу.

Сьогодні фортепіанному джазу вчать в авторитетних вищих і середніх навчальних закладах, різних школах та спеціалізованих центрах, молоді піаністи різних країн світу мають можливість слухати майстер-класи видатних виконавців і навіть грати з ними на численних фестивалях, є однією з головних форм існування джазу. Все це створює потужну музично-технічну базу, робить висококласну джазову освіту реальністю.

Джазовий піанізм різноманітний і різнобарвний. Як і джаз в цілому, він продовжує активно поширюватися по всьому світу, охоплюючи все більше регіонів, країн, континентів. У ХХІ столітті це мистецтво найвищого професіоналізму, яке взаємодіючи з академічної музичної традицією, збагачуючись елементами інших музичних культур, шукає нові шляхи

розвитку, зберігаючи при цьому основні традиції і досягнення попередників. Такі що не виключають тенденції характерні для всієї історії цієї дивовижної музики, і є основою для розвитку фортепіанного джазу в майбутньому.

Освоєння нової фортепіанної віртуозності призведе до появи універсальних виконавців, які проявляють інтерес до безлічі стильових моделей одночасно, органічно відчувають себе в різних, часом радикально відмінних один від одного течіях і напрямках. Саме формування різновекторного підходу в системі мистецької освіти дасть потужний імпульс руху, яке в кожне наступне десятиліття буде стимулювати пошуки нових шляхів, розширювати сферу експериментів в області формування та розвитку професійних компетентностей.

Пономарьова О. А.

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З НЕВСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

На етапі сьогодення модернізація освіти ставить нові завдання і вимоги як до працівників, так і до здобувачів освіти. Від випускника закладу вищої освіти вимагаються добре відпрацьовані конкретні вміння і навички, усвідомленість рішень, швидкість і точність виконання дій, відповідальність і здатність до самоконтролю. Це означає, що кожен студент повинен відповідально ставитися до навчання, а викладачі повинні допомагати студентам, особливо тим, які не можуть самостійно впоратися із поставленими завданнями, тобто одне із головних завдань викладача – активно працювати з невстигаючими студентами.

Поняття «неуспішності» у педагогіці трактується по-різному. За визначенням психолога С. С. Степанова, неуспішність – це не відповідна нормативним критеріям результативність шкільного навчання, яка є наслідком нездатності дитини повноцінно засвоїти навчальний матеріал і виконувати завдання. К. Бейнбрідж неуспішністю називає таку успішність дитини, яка є нижче рівня, що прогнозували на підставі її здібностей. Окресленим поняттям також називають невідповідність підготовки учнів вимогам змісту освіти, фіксовану через певний період навчання (після вивчення розділу, наприкінці чверті, півріччя) [2, с. 209]. Отже, неуспішність – відставання в навчанні, при якому здобувач освіти не опановує на задовільному рівні за відведений час знання, передбачені навчальною програмою; це складне явище, яке найчастіше виникає внаслідок накладання, переплетення та одночасної дії кількох різнопланових факторів, які перебувають в складних причинно-наслідкових взаємозв'язках між собою.

Неуспішність завжди породжується сукупністю причин, які науковці розподіляють на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх причин належать: соціальний фактор (напр., зниження цінності освіти в суспільстві), недосконалість організації навчального процесу (напр., нецікавий зміст чи виклад навчального матеріалу, відсутність індивідуального підходу, перевантаження студентів, несформованість прийомів навчальної діяльності, прогалини в знаннях), негативний вплив вулиці, сім'ї (напр., відсутність контролю з боку батьків) тощо. Серед внутрішніх причин – відсутність мотивації, недостатній розвиток вольової організації, дефекти здоров'я студентів, низький розвиток інтелектуальних здібностей та ін. [1]. Визначивши, чим викликана неуспішність, викладач зможе надати студенту кваліфіковану допомогу у її подоланні.

Процес навчання іноземної мови має свої особливості, і насамперед це комікативна спрямованість навчального матеріалу та видів запропонованих студентам завдань. Метою вивчення іноземної мови є оволодіння здобувачами вищої освіти комунікативною компетенцією, яка дозволяє реалізувати їхні знання, уміння та навички для розв'язання

конкретних комунікативних завдань у реальному житті. Саме це і визначає певну ієрархію вищеозначених причин, які можуть завадити успішному оволодінню іноземною мовою.

Відсутність мотивації – одна з головних причин неуспішності студентів у вивчення іноземної мови. Під мотивацією розуміють спонукальний процес, реалізацію в діях і поведінці тих чи інших потреб, стимулів [3, с. 185]. Особливо важливою є навчальна мотивація, яка визначається низкою чинників: освітньою системою та установою зокрема, організацією освітнього процесу, специфікою навчального предмета, суб'єктивними особливостями педагога тощо. Передумовою діяльності є потреба, яка визначається як спрямованість активності, психічний стан. Без потреби не пробуджується активність студента, не виникають мотиви, немає готовності до постановки цілей. Викладач, перш за все, повинен опиратися на потребу в нових враженнях, що згодом переходить у пізнавальну потребу, активізувати її, зробити більш чіткою, усвідомленою. Пізнавальна потреба, у свою чергу, створює готовність до навчальної діяльності і до постановки цілей. Пізнавальна мотивація є одним з найбільш дієвих мотивів навчання. Тому необхідно постійно підтримувати інтерес студентів до вивчення іноземної мови шляхом знайомства з особливостями культури та побуту народів-носіїв відповідної мови.

Інтелектуальна пасивність студентів, на нашу думку, друга за значимістю перешкода у навчанні іноземної мови. У контексті педагогічної профілактики надзвичайно важливими є пошуки оптимальних педагогічних систем, які спрямовані на застосування активних методів і форм навчання, нових ефективних педагогічних технологій та методичних матеріалів з мови, що вивчається. Слід пам'ятати, що такі прийоми навчання, як просте зазубрювання, бездумне вивчення напам'ять текстів іноземною мовою не матимуть позитивного впливу на освіту та майбутню професійну діяльність. Студентів необхідно залучати до активної взаємодії, до роботи в парах, групах, стимулювати до участі у дискусіях, розвивати критичне мислення. Студент має бути не пасивним учасником навчального процесу, а активним суб'єктом, думка якого є вагомою для викладача. На основі якісного сучасного автентичного навчального матеріалу здобувачі вищої освіти мають бути підготовлені до свідомого використання іноземної мови у подальшому житті та професійній діяльності.

Для вирішення проблеми низької спроможності студента навчатися необхідно застосовувати індивідуальний підхід, зокрема при дозуванні домашнього завдання, визначенні варіантів контрольних робіт. Працюючи зі студентами, які мають дефекти здоров'я або низький розвиток інтелектуальних здібностей, потрібно спрощувати виклад навчального матеріалу, реалізовувати системний контроль результатів навчання для своєчасного виявлення прогалин у знаннях, проводити додаткові індивідуальні заняття та виховну роботу.

Крім того, у процесі навчання іноземної мови контингенту, що включає невстигаючих студентів, необхідно: 1) ставити відкриті питання й адресувати їх кожному студенту, аби забезпечити рівність можливостей висловитися іноземною мовою; 2) після кожного питання давати студентам час для осмислення почутого та конструювання власного висловлювання (щонайменше 5 секунд); 3) за необхідності повторювати ключові інструкції та правила, сповільнюючи темп мовлення, перефразовуючи сказане або опираючись на наочність; 4) лояльно виправляти помилки у мовленні студентів, подаючи зразок правильно сформульованого висловлювання тощо.

Отже, основними шляхами вирішення проблеми неуспішності студентів у процесі навчання іноземної мови, а також попередження цієї проблеми є такі: формування пізнавального інтересу і позитивних мотивів навчання, підвищення ефективності кожного заняття, застосування індивідуального підходу до студента.

Список використаних джерел

1. Гельмонт А. М. О причинах неуспеваемости и путях ее преодоления М.: Просвещение, 2004. 326 с.
2. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посібник для студ. вищих пед. закладів освіти. К.: 2002. 528 с.
3. Хамедова Г. Н. (2011) Исследование мотивации изучения иностранного языка у студентов неязыковых специальностей. Вестник ЧГПУ. Вып. 3. С. 184–192.

Попиченко С. С., к. пед. н., доцент
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ: СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ

У сучасному освітньому просторі особливе місце посідає позааудиторна самостійна робота студентів, цілями якої є не тільки засвоєння знань, набуття вмінь та навичок, а й розвиток здібностей до самоорганізації та самоуправління навчальною діяльністю. Така робота включає в себе навчальну, дослідницьку діяльність, творчість у всьому її розмаїтті, соціальну, громадську та інші види діяльності, які мають за мету сформувати компетентного і конкурентоспроможного професіонала. Значення позааудиторної роботи зростає в умовах інформаційного суспільства, швидкого застарівання інформації, коли навички і готовність до професійної самоосвіти стали невід'ємною ознакою фахівця будь-якої галузі.

Поняття «самостійної роботи» доволі багатоаспектне і багатогранне, і може розглядатися як форма організації навчального процесу, вид навчальної або пізнавальної діяльності, метод і засіб навчання. Дослідники трактують самостійну роботу як: а) самостійний пошук необхідної інформації, набуття знань, використання їх для розв'язання навчальних, наукових і професійних завдань (С. І. Архангельський); б) діяльність, що складається з багатьох елементів: творчого сприйняття й осмислення навчального матеріалу в ході лекції, підготовки до занять, екзаменів, заліків, виконання курсових і дипломних робіт (О. Г. Молібог); в) як різноманітні види індивідуальної, групової пізнавальної діяльності студентів на заняттях або у позааудиторний час без безпосереднього керівництва, але під наглядом викладача (Р. А. Нізамов); г) систему заходів, спрямованих на виховання активності та самостійності як рис особистості, на набуття вмінь і навичок раціонального отримання корисної інформації (Б. Г. Юганзен) тощо [1, с. 122]. Тож, з одного боку, самостійна робота розглядається як різновид діяльності, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес, і як основа самоосвіти, поштовх до подальшого підвищення кваліфікації, а з іншого – як система заходів чи педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю студентів. Теоретичні та практичні аспекти самостійної роботи розглядалися в роботах С. І. Архангельського, В. В. Давидова, В. К. Буряка, М. Д. Нікандрова, М. В. Кларіна, І. Я. Лернера, П. І. Підкасистого, В. А. Козакова, Д. Б. Ельконіна та багатьох інших дослідників.

Формуючи зміст завдань з позааудиторної роботи, необхідно враховувати специфіку навчальної дисципліни, зацікавленість студентів у її вивченні, їхній інтелектуальний потенціал та індивідуальні особливості. Організація цієї роботи передбачає цілепокладання, відбір змісту, конструювання завдань, організацію контролю та зворотного зв'язку. Викладачеві необхідно мотивувати студента на виконання самостійної роботи, налаштувати його на занятті таким чином, щоб, прийшовши додому, йому захотілося продовжити розпочату роботу, звернутися до автентичних джерел. Необхідно пояснити студентам, що, тільки працюючи з першоджерелами, вони зможуть отримувати дійсно актуальну інформацію.

Позааудиторну самостійну діяльність студентів можна умовно розділити на такі типи: відтворюючий, реконструктивноваріативний, евристичний і творчий. Деякі дослідники виділяють також рівні самостійної роботи: копіювальні дії за заданим зразком, репродуктивна та продуктивна діяльність, самостійна діяльність на застосування знань при вирішенні задач в нових ситуаціях [3, с. 686]. До найпоширеніших форм організації позааудиторної самостійної роботи студентів належать: підготовка рефератів, проектів, презентацій; складання таблиць, схем, кросвордів, ситуативних задач, картотек; написання есе, курсових, атестаційних робіт тощо. Обравши вид позааудиторної роботи, викладачеві слід провести усний інструктаж. Потім кожен студент має отримати письмову інструкцію, у

якій представлений чіткий алгоритм дій, зразок оформлення роботи, критерії оцінювання, терміни здачі. Так як у міру просування студентів від курсу до курсу значення і обсяги самостійної роботи зростають, слід збільшувати творчу складову в самостійній роботі студентів на старших курсах.

Для досягнення максимально ефективних результатів навчання, самостійна робота повинна задовольняти принципи цілеспрямованості, доступності, планомірності, систематичності, індивідуалізації, комплексності, комунікативної взаємодії, зв'язку теорії з практикою, свідомої і творчої активності [2, с. 10]. Для підвищення якості організації самостійної роботи необхідно звернути увагу на створення відповідної технічної та навчально-методичної забезпеченості, а саме: 1) комп'ютерної підтримки (для оперативної видачі навчальних матеріалів та для автоматизованого обліку навчальних досягнень студентів); 2) посилення консультативно-методичної ролі викладача; 3) можливості вільного спілкування, зокрема через Інтернет, між студентами, між студентами і викладачем; 4) забезпечення розподілу завдань на обов'язкову і творчу частини (для тих студентів, які намагаються самостійно впоратися з більш важкими і, головне, нестандартними завданнями, додатковими питаннями, навчально-проблемними ситуаціями); 5) вичерпне та своєчасне інформування про тематичний зміст самостійної роботи тощо.

Позааудиторна самостійна робота повинна формувати такі професійні компетенції, як уміння орієнтуватися в потоці інформації, виділяти головне; вміння чітко сформулювати проблему, запропонувати її рішення, критично оцінити рішення і його наслідки; вміння сформулювати свою позицію, оцінку і аргументувати її.

Відтак, технологія організації позааудиторної самостійної роботи студентів включає в себе такі етапи: 1) діагностичний, на якому діагностуються індивідуально-особистісні якості студента і рівень самостійності; 2) процесуальний, в ході якого здійснюється постановка цілей і завдань, мотивація студентів до самостійної роботи, відбирається зміст і визначаються завдання різного рівня; 3) контрольний-результативний, представлений контролем і оцінкою результатів позааудиторної самостійної роботи студентів. Реалізація технології організації позааудиторної самостійної роботи студентів у закладі вищої освіти забезпечує підвищення рівня готовності студента до виконання завдань різного роду, розвиток організаційно-діяльнісних умінь і підвищення рівня розвитку пізнавальної самостійності студентів.

Отже, позааудиторна самостійна робота студентів, будучи багатовимірним педагогічним явищем і складовим елементом дидактичного процесу, є ефективним засобом формування професійної компетентності майбутніх фахівців, багатим джерелом формування різноманітних навичок, умінь і професійно значущих якостей.

Список використаних джерел

1. Методика викладання у вищій школі: навч. посібник / О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьева, Г. І. Матукова. Київ: КНТ, 2014. 262 с.
2. Самостоятельная работа студентов: виды и технологии организации: учебное пособие для слушателей факультета повышения квалификации преподавателей / М. А. Ковардакова, О. И. Доница, Ю. О. Кузьмина, Е. О. Ускова; отв. ред. М.А. Ковардакова. Ульяновск: УлГУ, 2012. 72 с.
3. Современный словарь по педагогике / сост. Е. С. Рапацевич. Минск: Современное слово, 2001. 928 с.

Постернак І.М., к.т.н., доцент,
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Постернак С.О., к.т.н., доцент,
Приватне підприємство «Композит», м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КЕРУЮЧИХ НЕРУХОМІСТЮ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З БУДІВНИЦТВА

RICS – це міжнародна організація, що поєднує фахівців з нерухомості різних профілів. Організація є, самим впливовим, найстаршим і привілейованим професійним об'єднанням у світі яка представляє інтереси експертів по керуванню нерухомим майном та його оцінці, ріелторів, девелоперів, інженерів, будівельників, експертів по землевпорядженню й іншим професіям.

Основна мета співтовариства – розвиток і контроль за дотриманням етичних норм і професійних стандартів. Також RICS активно займається освітньою діяльністю, розробляє й впроваджує стандарти якості й практичні рекомендації в сфері нерухомості.

Сучасні стандарти оцінки нерухомості у Великобританії були сформульовані досить недавно – в 1970-ті рр., коли британський ринок нерухомості переживав бум, що привів до швидкого росту цін на нерухомість, за яким пішов різкий спад. Питання про якість вартісних оцінок було піднято тими, хто придбав нерухомість у власність або взяв її в оренду, ґрунтуючись на оцінках, зроблених у період економічного підйому, а потім виявився перед фактом, що оцінка вартості їхньої власності різко впала до досить низьких значень.

В 1971р. RICS сформував Комітет зі стандартів оцінки й опублікував короткий посібник з оцінки об'єктів власності. За цим пішов випуск в 1976р. першої "Червоної книги" ("RICS Statement of Valuation Practice and Guidance Notes"), у яку в 1981 і 1990р. вносилися виправлення й додавання.

В 1980р. була опублікована "Біла книга" ("RICS Manual of Valuation Guidance Notes"), що охопила питання, незачеплені в "Червоній книзі". В 1996 і 1997р. обидві книги були об'єднані й дороблені як єдиний Посібник з оцінки ("RICS Appraisal and Valuation Manual"). Варто підкреслити, що матеріали керівництва постійно продовжують обновлятися.

Керівництво містить цілий ряд практичних положень, обов'язкових для оцінювачів, за 21 спеціалізаціями:

- Arts & Antiques (оцінка об'єктів культурної й архітектурної спадщини);
- Building Surveying (технічна експертиза будівель і споруд);
- Building Control (контроль якості будівельних робіт);
- Commercial Property practice (брокеридж комерційної нерухомості);
- Environment (екологія нерухомості);
- Facilities Management (експлуатація будинків і споруд);
- Geomatics & Hydrographic (гідрографіка й геоматика – просторова прив'язка);
- Housing Management and Development (управління й розвиток житла);
- Machinery and Business Assets (оцінка рухомих активів бізнесу, машин);
- Management Consultancy (консалтинг у керуванні нерухомістю);
- Minerals & Waste Management (керування переробкою копалин і відходів);
- Project Management (керування проектами);
- Planning & Development (проекткування й розвиток об'єктів нерухомості);
- Property Finance and Investment (управління інвестиціями й фінансуванням);
- Quantity Surveying and Construction (контроль витрат при будівництві);
- Research (науково-дослідна діяльність);
- Residential Property practice (брокеридж житлової нерухомості);
- Residential survey and valuation (сервейінг і оцінка в житлової нерухомості);
- Rural (оцінка сільськогосподарських об'єктів);
- Taxation Allowances (управління оподаткуванням);

Valuation (оцінка вартості нерухомого майна).

Цікаво відзначити, що у Великобританії не існує державного регулювання діяльності оцінювачів. У принципі будь-яка людина може зайнятися бізнесом як оцінювач і взятися за оцінку власності. Відсутність державного регулювання діяльності оцінювачів привело до розвитку добровільної суспільної системи регулювання. Саме її авторитет дозволяє користувачам орієнтуватися в тому, хто з оцінювачів досяг прийняттого рівня компетенції й веде свої справи із професійною сумлінністю, що дає можливість самим оцінювачам рекламувати свої послуги з позицій своєї репутації як людей компетентних і професійних. Це досягається через професійні організації, серед яких лідируючі позиції займає Королівська спілка фахівців з нерухомості. Членство в подібних спілках досягається за наявності відповідної освіти через здачу іспитів і після певного періоду практичної роботи під спостереженням досвідченого фахівця. Умовою збереження отриманого членства є дотримання встановлених RICS правил професійної етики, участь у системі безперервної професійної освіти. У результаті, хоча клієнти й вільні у виборі послуг будь-яких фахівців, у тому числі й сертифікованих оцінювачів, у дійсності вони цього не роблять. Оцінки, не підписані членом RICS або подібної професійної організації (наприклад, другою за масштабами британською асоціацією оцінювачів ISVA), довірою не користуються й до відома практично не приймаються.

Варто підкреслити, що сама суть оцінки нерухомості говорить про те, що вона не може бути монопольною діяльністю, що приводить, зрештою, до офіційної формалізованої системи оцінки. Оцінка – це один з результатів роботи ринку й частина його рушійного механізму. Роль оцінювача у тому, щоб в одних випадках дати пораду клієнтові, яку суму грошей може принести його нерухомість, якщо її продати. У ряді інших випадків, не пов'язаних з намірами продати нерухомість, робота оцінювача необхідна, наприклад, для оцінки вартості майна як частковий статутний внесок підприємства. У силу розмаїтості умов угоди, певних суб'єктивних факторів чітко й однозначно встановити ступінь точності оцінки нерухомості неможливо й оперативно перевірити її на ринку не можна.

Оцінювач у процесі пошуків і визначення вартості нерухомості збирає відомості про ціни на ринку. Відмітимо, що це значно більш складна проблема, ніж зібрати інформацію про вартість акцій або державних цінних паперів на фондовій біржі. На ринку нерухомості не існує якогось єдиного місця торговельних операцій, і вони відбуваються постійно по всіх регіонах. Вертаючись до нерухомості, вкажемо на той факт, що кожний її об'єкт практично унікальний; його характеристики, особливе місцезнаходження, підтверджують, що іншої точно такої ж власності немає. І різниця неминуче відбивається в можливих уточненнях до ціни, якщо мова заходить про вартість подібної, але все-таки іншої нерухомості – це вже питання скоріше індивідуальної майстерності й досвіду оцінювача, ніж чітко вивіреного алгоритму. З огляду на це, різні оцінювачі частіше висловлять різні погляди на оцінку ринкової вартості одного й того ж об'єкта нерухомості.

Напевно неминучі й розбіжності в думках оцінювачів, які представляють покупця й продавця, платника податків і владних структур, власника й орендаря. Відсутність монополії (насамперед державної) і сформовані в процесах розвитку ринкових відносин механізми дозволяють піддати точку зору кожної сторони випробуванню через взаємні обговорення при підготовці й узгодженні умов угоди, а також арбітражу, поки не виявиться ціна, з якою, в остаточному підсумку, погодяться всі учасники угоди.

Існує деякий перелік практичних положень-вимог, що є обов'язковими для британські оцінювачів усіх спеціалізацій.

1. *Посібник з оцінки обов'язковий до застосування при будь-яких оцінках, за деякими виключеннями* (ці виключення становлять: загальноправова діяльність, арбітраж, питання оподаткування й компенсацій, діяльність агентств із продажу нерухомості).

2. *Оцінювачі зобов'язані розуміти вимоги клієнта* (це означає обов'язковість дискусії із клієнтом, щоб були зрозумілі всі його запити; при цьому факт такого обговорення повинен

бути підтверджений письмово, так само як повинні бути сформульовані на папері й умови (існують стандартні) наймання оцінювача клієнтом).

3. *Оцінки, виконані з певною метою, повинні будуватися на певній основі* (наприклад, оцінка фінансової звітності якої-небудь компанії виконується на основі її ринкової вартості; у Посібнику з оцінки визначена база для подібної оцінки).

4. *Певні базиси для оцінки повинні застосовуватися тільки для тих випадків, які передбачені відповідними практичними положеннями Посібника з оцінки.* У стандартах оцінки Великобританії, зокрема, встановлено 13 базисів оцінок. Серед них головна роль належить оцінці на базі ринкової вартості об'єкта нерухомості. Крім того, існують оцінки на базі різних варіацій ринкової вартості (наприклад зі збереженням існуючого напрямку використання), різних варіацій вартості заміщення, на базі реалізаційної вартості (типу розпродажу) й інші.

5. *Обмеження, що накладаються на оцінювачів.* Оцінювачі зобов'язані братися лише за такі оцінки, у яких вони компетентні. Компетенція оцінювача включає знання конкретного виду власності й ринку, де її можна знайти, а також має на увазі, що оцінювач неухильно дотримується вимог закону й інших нормативних актів. Оцінювач вправі користуватися допомогою відповідних експертів, включаючи й інших оцінювачів.

6. *Інспекції, огляди й дослідження повинні бути адекватними й проводитися до повної ясності питання.* У ряді випадків повний огляд будинку не потрібен, однак стан прав на власність повинний бути досліджений дуже ретельно. Рівною мірою повинні бути наведені точні довідки на предмет можливих планів міської влади відносно об'єкта й відповідності передбачуваної угоди всім вимогам закону.

7. *Мінімальні вимоги до змісту звітів оцінювачів.*

Тому було б добре мати можливість навчання в магістратурі на кафедрі організації будівництва ОДАБА з видачею сертифікатів Британської королівської спілки сертифікованих керуючих нерухомістю (RICS) випускникам магістратури за двома можливими програмами підготовки магістрів: «Девелопмент в інвестиційно-будівельній діяльності» і «Будівельно-технічна й вартісна експертиза об'єктів нерухомості». Дана акредитація була б підтвердженням високого рівня підготовки магістрів і якості освітніх програм, що можуть реалізовуватися на кафедрі організації будівництва ОДАБА. На цій підставі дипломи випускників визнавалися б у більш, ніж в 140 країнах миру, де є відділення RICS. Членство в RICS – це особливий статус у професійному співтоваристві, що свідчить про найвищий рівень кваліфікації й професіоналізму, що давав би можливість нашим випускникам позиціонувати себе на ринку праці й одержувати цікаві пропозиції від роботодавців.

Постоленко І.С., канд. пед. наук, доцент,
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ГІБРИДНІ КУРСИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Гібридні курси, які також можна назвати змішаними курсами, значно відрізняються від дистанційних курсів, оскільки в них присутня безпосередня взаємодія між учасниками навчального процесу. В гібридному курсі певна частина завдань виконується традиційно в аудиторії, а частина – це завдання, які виконуються за допомогою комп'ютерних програм. Формат гібридних курсів відрізняється від тих, які поділені на заняття з безпосереднім контактом викладачів та студентів і віртуальні класи, на яких відбувається взаємодія між учасниками навчального процесу кілька разів на семестр для проходження студентами тестування або усних іспитів. Залежно від формату, гібридні курси включають певну

кількість компонентів он-лайн курсів, що базуються на кількості часу, який витрачається на проведення традиційних занять [1, с. 332].

Введення є надзвичайно важливим елементом під час навчання англійської мови. Якщо студенти не налаштовані на вивчення мови, то в цьому випадку буде важко досягти успіхів. Незважаючи на те, що різні вчені мають суперечки стосовно того, як потрібно вивчати мову, вони відзначають, що без введення нових даних щодо навчального курсу студенти не зможуть його опанувати. Адже введення дає можливість студентам сформулювати гіпотезу наскільки ефективно працює курс, який вони вивчають.

Важливим елементом є також взаємодія між учасниками навчального процесу, а також практичний результат оволодіння мовою. Американські науковці Свейн і Лапкін (Swain and Larkin) проводили свої дослідження в Канадських університетах і дійшли до думки, що саме завдяки мовній практиці студенти могли перевірити свою гіпотезу щодо того, як мова працює і розвивається. Інтерактивні завдання допомагали студентам спілкуватися і набувати нових умінь та навичок на практиці [3, с. 380].

Також у системі вивчення англійської мови є зворотній зв'язок. Інколи він виникає під час спілкування з носіями мови, але дослідження науковців показало, що цілеспрямований негативний зворотній зв'язок в таких ситуаціях виникає досить часто. Зворотній зв'язок за своєю природою зазвичай є реагуючим (виникає після помилки в мові), інколи він виникає до появи помилки, що часто трапляється під час занять в аудиторії. Реагуючий зворотній зв'язок може бути експліцитним (пряме виправлення помилки), або імпліцитним (переформування неправильного висловлювання). Основна дилема для викладачів – коли і як проводити такі виправлення. Викладачі, які працюють з дистанційними курсами, не можуть передбачити, коли саме буде потрібний зворотній зв'язок у їх роботі, вони просто здійснюють виправлення помилок тоді, коли студенти готові до цього в процесі спілкування. Все залежить від виду заняття та педагогічного підходу вчителя. Ефективна програма навчання англійської мови повинна забезпечити студентів можливостями повторювати і виправляти власні помилки за присутності і допомоги викладача-тьютора.

Сучасні підходи до навчання англійської мови базуються на понятті комунікативне навчання. Замість вивчення англійської мови як об'єкта через граматичні вправи і завдання для перекладу, студенти задіяні у спілкуванні один з одним, або з викладачем. Використання комунікативних видів діяльності базується на дослідженні з психології освіти, за положеннями якої студенти не є пустими посудинами, в які можна заливати знання, а активними учасниками навчального процесу, які навчаються через практичні завдання та власний досвід. Проте, незважаючи на комунікативну природу, види діяльності під час вивчення англійської мови часто структуровані з метою викладання специфічних граматичних концептів без раціональної структури чи наслідків [4, с. 191].

Навчання на основі поставлених завдань є найбільш ефективним в межах аудиторії. Такий підхід до навчання – це педагогічна теорія, яка пропонує використання завдання під час організації навчання англійської мови у більшій мірі, ніж граматичних концептів. Студенти більш зацікавлені в структурному вивченні мови, що базується на виконанні завдань різного типу.

Один з основних методологічних принципів навчання англійської мови на основі поставлених завдань – це проведення необхідного аналізу навчального матеріалу перед створенням навчального курсу. Таким чином, викладачі та дизайнери курсу будуть впевненими в тому, що студенти працюють з тими завданнями, які їм необхідні, і які вони зможуть виконати за межами навчальної аудиторії [2, с. 75]. Завдяки курсу навчання англійської мови на основі поставлених завдань студенти можуть вивчати мову практично, а саме через взаємодію та зворотній зв'язок, а також спілкування один з одним та носіями мови. Вдало створений курс – це віртуальна аудиторія, в якій навчання базується на виконанні практичних завдань, що нагадують справжні комунікативні ситуації за межами навчальної аудиторії, наприклад, такі ситуації, як відкриття банківського рахунку, резервування місця в готелі під час подорожі, придбання товару на базарі чи супермаркеті,

замовлення комп'ютерних послуг під час ремонту комп'ютера і т.д. Багато із зазначених ситуацій можливо виконати на відстані або віртуально, або перетворенням онлайн курсу на природне середовище для навчання англійської мови на основі поставлених завдань [1, с. 342].

Одна з найбільших переваг новітніх технологій під час вивчення мови – це можливість використання мультимедіа для адаптації навчальних матеріалів до потреб та рівнів підготовки студентів. Наприклад, викладачі можуть оновити аудіо та відео матеріали, додаючи до них субтитри, повтори окремих розділів, необхідні запитання до теми. Такі модифікації перетворюють записи на доступні ресурси введення автентичного матеріалу та культурного змісту. Викладачі можуть також додавати анотації до письмових текстів та необхідні тлумачення та переклади окремих слів та сполучень. Використання технології модифікації автентичних текстів дає змогу студентам вивчати необхідний навчальний матеріал відповідно до власних мовних здібностей та можливостей.

Викладачам слід давати студентам специфічні завдання, які базуються на особливих ресурсах, наприклад, заповнити веб-анкети, відповіді на які вони повинні шукати на окремих тематичних веб-сайтах. Такі завдання дають змогу студентам розвивати культурні та лінгвістичні здібності та навички, а також готуватися до окремих видів діяльності, таких як створення презентації, веб-сторінки, постерів тощо. Наприклад, студенти можуть давати відповіді на запитання, які стосуються сьогодишніх подій, використовуючи газетні статті та повідомлення; отримати інформацію про подорожі за допомогою офіційних туристичних веб-сайтів, блогів подорожі, журнальних ресурсів; порівнювати ціни на товари та послуги за допомогою реклами та онлайн ретейлерів; вивчати поп-культуру на основі ток-шоу та музичних відео. Кожен студент може мати окремі завдання для роботи, а в процесі їх виконання – спілкуватися один з одним і створювати спільні постери та презентації для всієї групи. Завдання такого типу є цікавими і привабливими, вони спрямовані на співпрацю між студентами, самостійну роботу, а також на розширення кругозору та знань студента.

Проте, існують і недоліки такого виду діяльності. Створення завдань для студентів на веб-сайтах забирає багато часу у викладачів. Проте, це відбувається лише на початковому етапі роботи з сайтом, коли потрібно наповнити його необхідними завданнями. Надалі викладачі просто перевіряють, щоб веб-сайти і веб-квести залишалися функціональними під час навчання і роботи студентів з ними.

Викладачі мають спрямовувати студентів використовувати мовні знаки (усні і письмові) з метою дослідження лінгвістичних зразків та словосполучень. Словосполучення – це групи слів, які часто використовуються в мові, як одне ціле, а студенти можуть досліджувати їх, а також правила, на основі яких вони створюються. Завдяки такому виді електронного навчання студенти вивчають англійську мову ефективніше.

Викладачі також зобов'язані надати студентам лінки до великої кількості додаткових ресурсів для вивчення англійської мови. Такий курс, як веббіографія є дуже корисним для студентів, оскільки він дає вільний доступ тим, хто вивчає мову, до основних мовних ресурсів. Так, викладачі мають забезпечити студентів лінками для необхідних педагогічних матеріалів (веб-сайт підручників, веб-сайти вивчення мови, ігри на основі вивчення мов); навчальних засобів (словники, тезауруси); автентичних матеріалів (популярні газети, радіо станції, веб-сайти); комунікативних заходів (чат-руми, блоги, вікі). Важливими завданнями для студентів є прослуховування аудіозаписів для розуміння англомовного тексту, а також перегляд англомовного відео. Викладачі створюють спеціальні завдання для студентів, такі як короткий запис прослуханого тексту, визначення, чи твердження є правильними чи неправильними, відповіді на поставлені запитання до прослуханого тексту і т.д.

Завданням викладачів є створити засоби синхронічного та асинхронічного спілкування легко доступними для студентів. Адже студенти мають бачити, чи їх одногрупники і викладачі є доступними для спілкування онлайн. Студенти використовують для цього найчастіше Yahoo Messenger або Google Chat.

Досить корисним завданням для студентів є створення блогів і робота з ними. Блог – це інструмент Інтернету, який можна використовувати для публікації матеріалу. Навчальний матеріал для навчання за допомогою блогів допомагає студентам опанувати мову більш точно. Блоги можуть також включати використання мультимедіа і бути рефлексивним інструментом, ніби журналом, де студенти можуть відслідковувати власний прогрес у навчанні. Блог може використовуватися як форум для обговорення культурних та освітніх питань.

Список використаних джерел:

1. Bonk C. Frameworks for Research Design, Benchmarks, Training, and Pedagogy in Web-based Distance Education / C. Bonk, V. Dennen / In M. Moore & W. Anderson (Eds.), Handbook of Distance Education. – New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc. – 2003. – P. 331–348.
2. Oh S-Y. Two Types of Input Modification and EFL Reading Comprehension: Simplification Versus Elaboration / S-Y. Oh / TESOL Quarterly. – 35(1). – 2001 – P. 69–96.
3. Swain M. Problems in output and the cognitive processes they generate: A step towards second language learning / M. Swain, S. Lapkin / Applied Linguistics, 16. – 1995. – P. 371–391.
4. Yano Y. The effects of simplified and elaborated texts on foreign language reading comprehension / Y. Yano, M. H. Long, R. Ross / Language Learning. – 44. – 1994. – P. 189–219.

Почужевський О.Д., к.т.н., доцент,
Микольченко В.С., к.ф.н., методист,
Криворізького національного університету (м. Кривий Ріг, Україна)
Мирзахмедова Ш.А.
(м. Узбекистан, Ташкент)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ

У період становлення і розвитку інформаційного суспільства в нашій країні все гостріше постає питання про необхідність підготовки таких фахівців, які будуть готові підвищувати рівень грамотності, безперервно здійснювати самоосвітню діяльність, вміти орієнтуватися в загальному потоці інформації, проявляти компетентність у вирішенні професійних проблем, відповідальність за свою роботу, розвивати свої творчі здібності. Особливого значення набувають професійні, психологічні майбутнього фахівця. Тенденція розвитку сучасного виробництва вимагає від молодих фахівців оперативного вирішення виникаючих проблем і труднощів, адекватного реагування на виробничі ситуації в практичній діяльності. Для того, щоб бути успішним у своїй діяльності, необхідно стати професійно мобільним. Сучасному суспільству потрібні професійно грамотні, інтелектуально освічені фахівці, але для цього необхідно створювати умови для становлення і розвитку особистості, готової пристосовуватися до мінливих умов праці.

Вивчення такого явища, як «професійна мобільність», почалося з тридцятих років минулого століття в рамках поняття «соціальна мобільність». У науковий обіг поняття було введено П. Сорокіним в 1927 р. Соціальна мобільність - це зміна індивідом або групою своєї соціальної позиції в соціальному просторі. Він виділив два основних типи мобільності: горизонтальну і вертикальну. Вертикальна мобільність передбачає сукупність соціальних переміщень, яка супроводжується підвищенням або пониженням соціального статусу індивіда. Залежно від напрямку переміщення розрізняють висхідну вертикальну мобільність (соціальний підйом) і спадну мобільність (соціальне падіння) [3, с. 64]. Стосовно до інженерної діяльності, це службове підвищення на посаді: від звичайного інженера до керівника підрозділу заводу або всього підприємства. Горизонтальна мобільність - це перехід індивіда від однієї соціальної позиції до іншої, що знаходиться на одному і тому ж рівні. Прикладом може служити переміщення з однієї професії в іншу, що має в суспільстві подібний статус. До різновидів горизонтальної мобільності часто відносять мобільність географічну, яка має на увазі переміщення з одного місця в інше при збереженні наявного

статусу (переїзд на інше місце проживання, туризм тощо)[3, с. 64]. Стосовно до інженерної діяльності, цей розподіл молодих фахівців, зміна їх соціального статусу (заміжжя). Динаміка виробничого процесу передбачає підвищення рівня професійної компетенції фахівців, вміння адаптуватися до умов, що змінилися. Таку здатність майбутній фахівець може придбати під час навчання у вищому навчальному закладі, але система освіти не здатна швидко змінюватися відповідно до вимог суспільства. Отже, необхідно створювати і впроваджувати в процес навчання нові технології.

Поняття «професійна мобільність» є предметом дослідження різних галузей знань: філософії, психології, соціології. Професійна мобільність - досить ємне і неоднозначне поняття, що має складну структуру. Актуальність вивчення питань формування професійної мобільності обумовлена зміною соціально-економічних ситуацій, статусу і престижності різних професій, швидким старінням теоретичних знань, розширенням можливостей і способів навчання, переходом до компетентнісного підходу тощо. У психологічному словнику поняття «професійна мобільність» визначається як здатність і готовність особистості досить швидко і успішно оволодівати новою технікою і технологією, купувати відсутні знання і вміння, щоб забезпечити ефективність нової професійної діяльності. У дослідженнях сучасних вчених термін «професійна мобільність фахівця» визначається не тільки його здатністю змінювати професію, місце і рід діяльності, а й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня професіоналізму, здатність швидко освоювати нову освітню, професійну, соціальну та національну середу [1, с. 30].

Професійна мобільність особистості - це ще і творчий підхід до своєї діяльності, вміння відкинути сформовані стереотипи і поглянути на професійну ситуацію по-новому, нестандартно, іноді виходячи за рамки буденного. Це під силу особистості творчої, яка має дивергентним мисленням і креативними здібностями. Проаналізувавши науково-практичну літературу, вивчивши дослідження на цю тему, відзначимо, що професійна мобільність розглядається не тільки як особистісна якість, але і як процес та має двосторонній характер. Двоїстість такої категорії, як мобільність, характеризується тим, що фахівець може бути мобільним, якщо він володіє певними особистісними та професійними якостями, але його мобільність може проявлятися тільки в діяльності. Говорити про ступінь і рівні мобільності людини слід тільки за умови її реалізації в діяльності. Звідси випливає, що професійна мобільна особистість - це особистість адекватно діюча відповідно до вимог службового і громадського обов'язку, готова реалізувати ключові, базові та спеціальні компетенції, набуті в установі освіти, працювати з високою продуктивністю і ефективністю, дієво реагувати на мінливі обставини і вирішувати нестандартні професійні завдання, безумовно приймати на себе відповідальність за результати своєї праці, займатися постійним особистісним удосконаленням.

Розвиток якостей професійної мобільності особистості у осіб інженерних професій є важливим складовим їх підготовки. Проаналізувавши вимоги державних стандартів до підготовки фахівців та професійні вимоги до професії інженера, необхідно виділити особливості їх професійної діяльності, щоб визначити можливості професійної освіти в підготовці фахівців в суміжних професіях. Оскільки розвиток якостей професійної мобільності є пріоритетним напрямком професійної підготовки інженерів, завдання і види їх професійної діяльності багато в чому доповнюють один одного, об'єкти і сфери професійної діяльності перетинаються, а цілі збігаються, то це сприятливо позначається на формуванні професійної мобільності. Формування професійної мобільності, на думку Л.В. Горюнової, проходить ряд стадій:

1. Стабілізуюча стадія характеризується адаптацією студентів до нових умов освітньої діяльності, професійного середовища, соціальному оточенню.

2. Аналітична стадія характеризується підготовкою майбутніх фахівців до змін себе, своєї діяльності, в результаті яких вони звертаються до аналізу власних ресурсів, що дозволяють рухатися назустріч подіям, професійним вимогам.

3. Перетворювальна стадія характеризується включенням фахівця в процес власного професійного становлення [2, с. 69].

Психологічними чинниками, які зумовлюють формування професійної мобільності, на думку М.В. Кормільцева, є адекватні стратегії поведінки в конфлікті, соціальна толерантність, здатність до відповідальності, дисциплінованості, адаптивність до професійних змін, здатність до самоконтролю в професійній діяльності, стійкість до критики, прояв впевненості в собі, емоційна стійкість. Найважливішою умовою для формування професійної мобільності Н. Зверєва, С. Шевченко, О. Каткова вважають освіту, оскільки навчальний процес стимулює особистісний та професійний ріст навчаються. Для цього в рамках освітнього процесу, на їхню думку, потрібно здійснювати навчання не тільки навчальних дисциплін за основним фахом, а й вводити додаткові спеціалізації і спеціальності.

С.Є. Каплина конкретизує умови, що забезпечують формування професійної мобільності, і вказує на необхідність забезпечення наступних умов:

- розвиток у студентів позитивної мотивації до формування професійної мобільності, орієнтування на особистісний та професійний життєтворчість, розвиток культури самопізнання, саморозвитку, самовиховання і самовдосконалення;

- створення навчально-методичного забезпечення (навчальних програм, посібників, методичних рекомендацій, спецкурсів тощо), формування професійної мобільності майбутніх фахівців і використання в процесі навчання спеціально розробленої дидактичної професійно-інтегрованої комунікативної технології, що сприяє ефективному формуванню професійної мобільності;

- здійснення міждисциплінарної інтеграції природно-наукових і гуманітарних знань з метою розвитку суб'єктного потенціалу особистості студента як основи формування професійної мобільності майбутнього фахівця;

- озброєння викладачів знаннями про сутність, зміст і технології формування професійної мобільності, теорією і методикою викладання гуманітарних дисциплін;

- розробка і реалізація науково обґрунтованої моделі процесу формування професійної мобільності майбутнього фахівця при вивченні гуманітарних дисциплін.

Умови ефективності підготовки професійно мобільного особистості зводяться до безперервності підвищення кваліфікації, формування професійних навичок, потреби в саморозвитку. У висновку слід підкреслити, що підготовка вихователів орієнтується на формування професійно мобільного особистості, якій притаманні динамічність, можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид діяльності, прагнення до перетворень, самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод, пос. / А.А. Вербицкий. М.: Высшая школа, 1991. - 204 с.
2. Горюнова, Л.В. Составляющие профессиональной мобильности современного специалиста / Л.В. Горюнова // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. 2007. № 1. С. 63–69.
3. Игошев, Б.М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете / Б.М. Игошев. М., 2008. – 395с.
4. Каплина, С.Е. Концептуальные и психологические основы формирования профессиональной мобильности будущих инженеров в процессе изучения гуманитарных дисциплин: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.08 / С.Е. Каплина. Чебоксары, 2008

Пренько Я.О., викладач,
Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ
(м. Херсон, Україна)

ASPECTS OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMMUNICATION AS TERMS OF PROVIDING QUALITY LAW EDUCATION

The article is devoted to the concept of "professional-pedagogical communication" as a process of information exchange, which is a condition for the formation of the competence of lawyers.

It is important to note that in today's conditions of reforming education, the status of a teacher is radically changing; his educational functions are increasing and the requirements for his professional competence, the level of his professionalism, respectively, also.

Often, the category of "communication" is identified with other category which is similar, but not the same, but some scholars hold the opposite point of view regarding the ratio of the above categories. Thus, the beginning of the delimitation of the concepts of communication and converse belongs to E. Zharkov. In his opinion, "communication refers to the field of transmission and reception of information, converse is more to the processes of self-organization. Any communication is converse, but not every converse is communication, that is, there are a number of situations where communication of individuals passes without communicative connections. This process is a mere mental activity directed at itself "[1, p. 4-11]. Analyzing existing approaches to the professional training of teachers of higher education, one can distinguish as a separate direction their preparation for professional communication activities, which is considered by scientists from different angles of view: as a component of pedagogical (S. Amelina, V. Grinyova, L. Zazulin, T. Ivanova), communicative (Yu Pasov, I. Timchenko), speech culture (O. Gogol, V. Ivanyshyn, Ya. Radevich-Vynnytsky, V. Kochetov, V. Pasinok, O. Shtepa), pedagogical skills (V. Abrahamyan, N. Barahian, O. Gorska, L. Zagorodnya, R. Korotkov, L. Ruvinsky) communicative competence (S. Makarenko, G. Trofimova), communicative potential (L. Orban-Lemberk, S. Tereshchuk); as the basis of pedagogical interaction, the establishment of professional relations (G. Ball, I. Hapiychuk, O. Greliich, Y. Kolominsky, L. Kondrashov, G. Mikitiuk, I. Shitov, E. Yurkovsky, etc.).

Professional-pedagogical communication as a specific process of exchange of information and means of professional activity of a teacher whose skill must be based, on the one hand, on special professional knowledge and versatile professional skills, on the other hand, on the ability to exchange information with students, colleagues, administration, educational workers, etc., reaching mutual understanding. The success of its implementation is ensured by the competence in the implementation of communication - an integral personal formation, combining the conscious understanding of the value of communicative activities by the teacher, the theoretical and practical readiness for its skilled performance.

The concept of "vocational and pedagogical communication" is closely linked to the teacher's pedagogical skills. Pedagogical skill is a set of personality traits that provide a high level of self-organization of the professional activity of a teacher, a high culture of organizational, managerial, educational, work and social activity of a teacher, endowed with certain qualities, which allows solving educational work with students and cadets in conditions cooperation, taking into account the interests and level of education of each student. The components of professional skills are professional competence, pedagogical technique and abilities, pedagogical morality, professionally significant qualities, external culture and humanistic orientation.

There are certain factors influencing the formation of teachers' pedagogical skills in providing high-quality legal education. An important place in the formation of teacher's teaching skills is vocational and pedagogical communication, which is the main form of the pedagogical process. The teaching activity of the teacher is not limited to the executive part of the educational process, but also covers all its stages, namely: preparatory, organizational and direct learning and analysis of the

results. An important part of pedagogical activity is independent work, which includes vocational and pedagogical self-improvement.

Professional-pedagogical communication is a system of direct or indirect connections, teacher interactions, implemented with the help of verbal and nonverbal means, computer communication tools for the purpose of information exchange, modeling and managing the communication process, and regulating pedagogical relations.

Depending on the degree of mastering the pedagogical skills the scientist Grinyov distinguishes several levels:

1) elementary, that is, the teacher has only some qualities of professional activity, often the possession of knowledge for the pursuit of teaching and subject of teaching. However, due to the lack of a focus on the development of a student-lawyer, the techniques of dialogue organization, the productivity of his educational activities is low;

2) basic, when the teacher has the basics of pedagogical skills (pedagogical actions are humanistic oriented, relationships with students and colleagues develop on a positive basis, a well-learned subject of teaching, methodically self-confidently and independently organized educational process in classes). As a rule, this level is reached at the end of studying at universities;

3) perfect, characterized by a clear orientation of the teacher's actions, their high quality, dialogical interaction in communication. The teacher independently plans and organizes his activity for a long period of time, his main task is the development of the personality of a student-lawyer, regardless of whether the discipline is a profile or not;

4) creative; this level is characterized by initiative and creative approach to the organization of professional activities. The teacher independently constructs the original pedagogically expedient methods of interaction. The activity builds on the reflexive analysis. The teacher formed an individual style of professional activity [2, p. 38].

An important element of pedagogical mastery of a teacher of a higher educational institution of legal direction is the possession of pedagogical equipment. As part of the training of law students, such components include the ability to successfully apply forms of verbal communication during practical classes, seminars and the possession of written methods of non-verbal communication.

Consequently, professional pedagogical activity is multifunctional and, to some extent, contradictory. One of the contradictions is the discrepancy between pedagogical and communicative training of pedagogical staff. In the pedagogical process, communication is the basis of all pedagogical activity.

Pedagogical communication simultaneously implements communicative, perceptual and interactive functions, using at the same time the whole set of verbal, visual, symbolic and kinetic means. Functionally, it can be contact and distant, informational, incentive, coordinating, while organizing the interaction of all subjects of the educational process. Pedagogical communication is characterized by dual orientation, polyinformativity, high degree of representativeness.

References

1. Volkova N.P. Pedagogics / N.P. Volkova. - K.: Academy, 2002. - 576 pp
2. Grinev V.M. Pedagogical culture of the future teacher: Teach. manual for students, teachers and teachers. - Kh. KhGPU them. GS Skovoroda, 1996. - 104 p.
3. Pedagogical Skills: Textbook / I.A. Zyazyun, L.V. Kramushchenko, I.F. Kryvonos and others; Ed. IA Zyazun - K. : Vysch. Shk., 1997. - 349 p
4. Tyagniryadno Ya.V. Peculiarities of pedagogical skill of a teacher of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine [Electron resource] / E.V. Tailline // Problems of modern pedagogical education: pedagogy and psychology. - 2010 - Voip. No. 30, part 1. - Access to the journal: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_30_1/Tyagni80.pdf

Прокоф'єв Г. Л., к. філол. н., доцент,
*Уманський державний педагогічний університет
(м. Умань, Україна)*

ДІЛОВА ІНОЗЕМНА МОВА ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Поняття змісту навчального курсу охоплює цілий ряд аспектів: мету, завдання, обсяг тематичного та лінгвістичного матеріалу, систему текстів, вправ, методи викладання, розподіл часу на теоретичне, практичне та самостійне навчання, професійну спрямованість програмового матеріалу, тощо.

У широкому розумінні сфера ділового мовлення включає такі поняття, як культура мовлення, комунікативна та професійна компетенція, а з урахуванням компоненту "іноземне" – також поняття міжкультурної комунікації, комунікативної та власне лінгвістичної варіативності, еквівалентності перекладу. У більш вузькому розумінні під діловою мовою розуміють мову діловодства, бізнесу, менеджменту, обліку та аудиту, права, ділового листування, а також її лексичні, граматичні та стилістичні особливості.

Якими б не були зміст та завдання курсу "Ділова іноземна мова" в немовному вузі, він базується на трьох основних "попередниках": курсах ділової української та іноземної мов, які включені до планів з підготовки бакалаврів, та дисциплінах фахового характеру, які викладаються протягом всього навчання у вузі, поступово набуваючи все більш спеціалізованого характеру. Курс іноземної мови забезпечує мовну та мовленнєву основу, курс ділової української мови створює певну лінгвістичну базу, фахові дисципліни є фундаментом для підбору тематичного, текстового та лексичного матеріалу. Особливістю немовного вузу є відносно невисокий рівень лінгвістичної підготовки студентів як з рідної, так і з іноземної мови.

Виходячи з цього, частиною курсу "Ділова іноземна мова" повинно бути теоретичне навчання, яке охопить такі теми, як культура ділового спілкування іноземною мовою, лексичні, лексико-стилістичні, граматичні, жанрові, комунікативно-прагматичні особливості текстів офіційно-ділового та наукового стилів, структура та основні форми ділових паперів та листів, основні фрази, скорочення та письмові фрази ділової кореспонденції, типові помилки лінгвістичного та екстралінгвістичного характеру при укладанні та перекладі ділових паперів, основні лексичні, лексико-стилістичні та граматичні трансформації при перекладі, країнознавчий та соціальний контекст ділового спілкування іноземною мовою, форми ввічливості, соціальні та прагматичні правила ділового мовлення. Інші теми, які відносяться власне до "бізнес-мови", охоплюють питання проведення ділових переговорів, підготовки контрактів, проходження митних процедур, форм організації бізнесу, питань менеджменту, створення бізнес-планів. Вибір тем залежить від спеціальності студентів.

Ще одним складним питанням є визначення обсягу граматичного матеріалу, який повинен вивчатись на практичних заняттях. Основною проблемою тут є дозування матеріалу, його залежність від текстового матеріалу, доцільність системного повторення граматики іноземної мови, яка вивчалась в курсі іноземної мови під час навчання на молодших курсах. Досвід свідчить про те, що основну увагу необхідно приділяти вивченню граматичних особливостей ділових паперів, а закріплення набутих раніше граматичних навичок роботи варто проводити у вигляді роботи з тестами, переносючи наголос з фронтальної на індивідуальну форму навчання. Така організація повторення граматичного матеріалу дає можливість адаптувати процес навчання до рівня підготовки студента і, що також має велике значення, дозволяє кожному студенту оцінити свій рівень граматичних знань і брати активну участь в усуненні недоліків. Ми пропонуємо ознайомлювати студентів з програмовими вимогами з граматики на першому практичному занятті і пропонувати виконувати тести за індивідуальним графіком в залежності від рівня володіння граматичними навичками.

Питання методичного забезпечення є, в першу чергу, питанням про навчальний посібник.

Воно залишається відкритим, хоча на даний час видано велику кількість збірників текстів, посібників і навіть підручників під назвою або грифом "Ділова іноземна мова". На жаль, це книги довідкового чи додаткового характеру або просто традиційні підручники з іноземної мови під новою назвою.

На нашу думку, оптимальною структурою навчального посібника з ділової іноземної мови є така, що базується на системі базових і додаткових текстів та діалогів з попереднім введенням нової лексики і лексичними передтекстовими вправами та післятекстовими завданнями лексичного, лексико-стилістичного, граматичного та комунікативного характеру. Крім того, в матеріал кожного уроку повинні бути включені певні ділові папери, мовленнєві моделі. До системи текстів мають входити тексти для читання та перекладу, оглядового читання, аудіювання та реферування. Поурочна організація текстового матеріалу повинна мати тематичний характер. У кінці навчального посібника має знаходитись словник термінів, що відносяться до сфери ділового спілкування українською мовою з перекладом на іноземну та навпаки, а також відповідні словники найбільш поширених скорочень. Обов'язковими завданнями для самостійної роботи студентів є завдання з перекладу текстів ділових документів з іноземної мови на рідну і в зворотному напрямку, а також укладання текстів ділових паперів іноземною мовою за заданою комунікативною ситуацією.

Виходячи з того, що метою курсу є підготовка студентів з ділового мовлення для вирішення професійних завдань при спілкуванні з іноземними партнерами, важко уявити собі універсальний посібник для всіх спеціальностей немовного вузу. Лексичний та тематичний зміст підручника залежить від напрямку діяльності майбутнього спеціаліста, в ньому треба демонструвати на конкретному прикладі те, яким чином і в яких видах діяльності фахівець може реалізувати на практиці своє знання іноземної мови.

Процько Є.С., к.п.н., доцент,
*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

BLOGS AS A MODERN METHOD IN EFL TEACHING

Today it is easy to have the Internet connection everywhere: in different educational and social settings, coffee shops, public transport, shops, classrooms etc. Thus the problem of the Internet and Internet technologies use in the process of teaching English as a foreign language is of vital importance, as at present to go with the times it is impossible for a teacher to neglect the interests and requirements of his students. But today you not always need to leave you home for studying - online learning has to be the greatest revolution in contemporary education. Any teacher may easily clarify that one of the most recent and effective methods to teaching and learning English is by integrating or fusing technology as a pedagogical tool in the classrooms [3].

Modern education is closely connected with current development of information and communication technology which has produced a new generation of learners who are more exposed to the digital and electronic worlds of various social media. With this recent advancement, this new generation of learners would thus prefer a different classroom environment, approach, and mode of learning. Hence, there is a need for language teachers to transform their teaching methods and techniques in order to meet the current learners' preference by blending technology and traditional face-to-face learning in their classrooms [2].

Here we underline blogs as a component of modern technological tool in EFL teaching. Though blogs are integral element for any Internet user, teachers barely appreciate them as an educational tool. It is inevitably to happen at any school or with any teacher if not to recognize various pedagogical possibilities concerning use of blogs through file management, use of video, images and all kind of benefits relating interaction and communication.

We understand blogs as web logs that are updated on a regular basis by their author. They can contain information related to a specific topic or used as daily diaries about people's personal lives, political views, or even as social commentaries. Blogs give the user an opportunity to write content that is unique to him and his activity. They also give an occasion to interact with the visitors while promoting who you are and what you do [5].

Today blogs are being used for all sorts of purposes: by companies that use blogs to communicate and interact with customers and other stakeholders, by newspapers which incorporate blogs to their main website to offer a new mean of communication for their writers. Individuals also created blogs to share with the world their expertise on specific topics. Within the educational sphere, blogs allow students the ability to interact in a more public venue, sharing their thoughts, ideas, interpretations, hopes, and fears with anyone willing to spend time looking on the internet [6]. The Internet in general and blogs as its clear index show the possibility of designing their own site without having to upload files via file transfer protocol, simply inserting images and text enables students themselves can have a blog for its ease of creation.

At protection blogs as a tool of EFL teaching we define the fact while the students in this study enjoy reading views expressed by other bloggers, they exhibit a lack of a sense of belonging to a community of learners by not contributing their own views freely. Clearly, this may have implications on individual reflective learning and experience. It also coincides with teaching language and literature, which enhance reading comprehension and writing. In this sense Amorós found that through this tool it is possible to access to literary text, even with manipulation of the text, with access to multiple resources such as libraries or dictionaries [1]. Blogs may bring new learning or unlearning habits, as well as varying degrees of satisfaction from the learning experience. Here a teacher must be careful with activities that require students to answer on the blog, as claimed Brescia, because the biggest challenge to blogging is when instructors take away the voluntary nature of participation and begin requiring postings and responses to other postings [4].

Each type of task can be approached from activities that the teacher uploads to the blog, which enables children working with them at home or at school. They can use several options, as pictures, audio or video, and communicate, development their language and participation by interacting through comments giving opinions and discussing topics.

Thus, blogs can be useful, it is important to note that they are just tools and not the objective itself. They are not for all classes and need to be made an integral part of the course design. However, the use of blogs as a learning tool seems to be low-cost with high-returns. Whatever research should be done or how blogs can more effectively be used, it is a given that technology will continue to influence learning and teaching in every sphere of our lives. One should also not forget the problem of overuse of technology-mediated instructions that may lead to the loose of students' interest to the subject. There is also a necessity to given good computer knowledge to get good results in blended learning.

Список використаних джерел

1. Amoros, L. (2007) Diseño de Weblogs en la enseñanza. Núm. 24 / Diciembre 07. edutec.rediris.es/Revelec2/.../lamoros/lamoros.htm. Consultado el 14/10/2010
2. Azizinezhad M., Hashemi M. (2011). The use of blogs in teaching and learning translation. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, № 28, 867–871.
3. Bakar, N. A. (2017). Fusion of Technology with Language Learning: Blog Community. *The Southeast Asian Journal of English Language Studies*, № 23(4), 200–211. <http://doi.org/10.17576/3L-2017-2304-15>
4. Brescia, W., Swartz, J, Pearman, C., Williams, D., & Balkin, R. (2004). Peer teaching in web based threaded discussions. *Journal of Interactive Online Learning*, 3(2). Retrieved from: <http://www.ncolr.org/jiol/archives/2004/fall/toc.html>
5. Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definitions, current trends and future directions. In C. J. Bonk, & C. R. Graham (Eds.), *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs* (pp. 3-21). San Francisco: Pfeiffer.
6. Martindale, T., & Wiley, D. A. (2005). Using weblogs in scholarship and teaching. *TechTrends*, 49(2), 55-61.

Ребенок А.В., студентка 1 курсу, група ММРп-181
Забаштанський М.М., д.е.н, доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ЗНАЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ МАРКЕТОЛОГА

У сучасному соціумі така галузь знань, як маркетинг, грає істотну роль, особливо це стосується сфери бізнесу, менеджменту та інших суміжних сфер існування суспільства. Ця потреба обумовлена розвитком економіки, посиленням міжнародних зв'язків, а також способів управління і впливу на громадську думку, думку потенційних клієнтів, партнерів, інвесторів. Саме тому, маркетинг виступає однією з ключових навчальних дисциплін у процесі підготовки професійних менеджерів, організаторів виробництва, керівників різного рівня.

Професія маркетолога в умовах існуючих економічних відносин є однією з найбільш популярних та необхідних. Вона походить з самої філософії управління, що дозволяє вирішувати проблеми споживачів за допомогою якомога ефективнішого задоволення їх запитів. Маркетологи вивчають ринок, аналізують попит на товар, визначають перспективи збуту, відслідковують конкурентне середовище, розробляють стратегії для просування продукту. Від їх професіоналізму залежить зростання обсягу продажів, купівельного попиту, пізнаваності торгової марки, а отже і комерційний успіх всього підприємства. Для ефективного вивчення міжнародних ринків та для можливості вдало функціонувати на них і необхідно маркетологу професійно володіти англійською мовою.

Багато суб'єктів господарювання, що працюють за європейськими стандартами, вважають за краще мати свій маркетинговий відділ з професіоналами, які прекрасно володіють не тільки знаннями в своїй області, а й іноземною мовою, які володіють особливою лексикою і термінологією, запас якої постійно поповнюється. Це дає можливість розвивати партнерські відносини з зарубіжними фірмами і бути в курсі нових тенденцій[1].

Посилення міжнародних зв'язків, активна політика держав щодо впровадження іноземного досвіду в багато сфер життя суспільства і багато інших тенденції глобалізації без сумніву роблять актуальним вивчення маркетингу на міжнародному рівні - на рівні загальноприйнятої міжнародної мови - англійської. У наш час висококваліфіковані фахівці-маркетологи цінуються дуже високо, професіонали, які знають іноземні реалії і вміють «Вести бізнес» англійською мовою, цінуються подвійно. В контексті поняття «сучасний фахівець» мова повинна стати інструментом, який сприяє оволодінню професійними знаннями, що відповідають вимогам ринку. Відповідно, чим краще фахівці володіють англійською мовою, тим більше можливість компаній до забезпечення результативності власної фінансово-господарської діяльності, і тим вище їм може бути запропонований рівень оплати праці.

Ефективність ділових контактів з представниками зарубіжного культурного соціуму обумовлюється низкою таких основних факторів, як: необхідність створення атмосфери психологічного комфорту, відкритості, уміння налагоджувати й розвивати добрі стосунки із зарубіжними колегами [1].

Поверхове урахування всіх цих факторів може призвести до того, що міжнародні програми ділових спільнот виявляться під загрозою зриву, адже створити нові потенційні форми співробітництва буває дуже нелегко.

Виходячи з цього, вивчення основ маркетингу саме іноземною мовою - важлива необхідність професійної підготовки маркетолога. Це передбачає розвиток білінгвістичної компетенції, активне користування маркетинговою термінологією при опрацюванні профільної літератури, пошук потрібних матеріалів в джерелах і здійснення ефективних комунікацій в роботі з іноземними партнерами[2].

З метою покращення рівня оволодіння студентами іноземною мовою у вищих навчальних закладах необхідно: забезпечити сучасного слухача необхідним інструментарієм для читання спеціальної літератури; проведення презентацій іноземною мовою; ведення переговорів і дискусій з іноземними колегами; особиста участь студентів у міжнародних конференціях, підвищення рівня кваліфікації педагогів за рахунок створення програм щодо обміну знаннями з зарубіжними вищими навчальними закладами.

Вивчення іноземної мови є вагомим складовим успішного професійного зростання, оскільки іноземна мова – це не просто дисципліна, а ціла галузь знань, культура, яка створює умови для комплексного розвитку особистості.

Головне призначення іноземної мови для студентів, як освітньої галузі – це оволодіння студентами спілкуванням іноземною мовою, тобто формування комунікативної компетенції, що визначається як «здатність брати участь у реальному спілкуванні іноземною мовою».

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://problemps.kpnu.edu.ua>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.rusnauka.com/5_NITSB_2009/Pedagogica/41394.doc.htm

Ремньова Л.М., к.е.н, професор,
Штирхун Х.І., к.е.н., доцент,
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО СТУДЕНТОЦЕНТРИЧНОГО НАВЧАННЯ

В контексті прагнення України інтегруватися в європейський освітній простір актуалізується проблема зміни стереотипів викладання у вищій школі, що склалися в минулому на зовсім іншій індустріально-інформаційній платформі, і відповідного переходу від авторитарної педагогіки до студентоцентричного навчання, адекватного сучасним викликам 21-го століття. Студентоцентричне навчання базується на новій освітній парадигмі, що має на меті гуманістичний розвиток особистості на основі поваги до її думок, розкриття творчого потенціалу, активізації креативного мислення. Відповідно, в новій моделі суттєво трансформується роль викладача і студента. Так, зокрема, викладач з центральної фігури навчального процесу з монопольними знаннями перетворюється на ментора, фасилітатора, менеджера, що організовує освітній простір, надає консультації, здійснює контроль за ходом занять та вчасно повертає дискусії у бажане русло. В свою чергу, студент перестає бути лише об'єктом навчання, а стає його активним суб'єктом, що здобуває знання з різноманітних джерел у взаємодії з іншими учасниками навчального процесу. Зміна стереотипів навчання в умовах високої динаміки глобального середовища, швидкого розвитку Інтернету та комунікацій, більшої вибагливості молодого покоління до методів вивчення чогось нового потребує відповідного осучаснення навчального процесу та створення новітніх форм освітнього середовища у закладах вищої освіти на основі використання інтерактивних технологій навчання.

До основних особливостей інтегративних технологій навчання, що розкривають їх сутнісний зміст, слід віднести: всебічне обговорення та обмін думками; взаємонавчання шляхом багатовекторного обміну власним досвідом, набутими знаннями та навичками; аргументацію альтернативних точок зору; командну роботу та взаємодію учасників навчального процесу при вирішенні навчальних проблем, генерації ідей, моделюванні ситуацій, розробці проєктів, рефлексії тощо. Водночас, інтерактивні технології навчання реалізуються за допомогою різноманітних методів кооперативного навчання (так званих, інтерактивних методів навчання – ІМН).

В першу чергу, необхідність використання ІМН або навчання за методом участі обумовлена особливостями запам'ятовування нової інформації. Так, зокрема, за статистикою, людина запам'ятовує 80% інформації, коли вона її бачить та практикує, 20% - якщо вона читає цю інформацію та лише 10% - якщо вона її чує. Тому традиційні методи навчання поступово доповнюються та заміщуються новими, інтерактивними, які передбачають вивчення матеріалу через певну дію та опрацювання матеріалу у реальності, та набирають все більшого поширення та є надзвичайно ефективним інструментом навчання [3, с. 304]. За допомогою використання інтерактивних методів навчання людина може набагато легше засвоїти нову інформацію, отримуючи при цьому задоволення та одночасно використовуючи знання на практиці. Водночас, інтерактивні методи навчання дозволяють сформувати у студентів як загальні компетентності, так і предметні. Останнім часом для цього все частіше використовуються поняття *soft skills* та *hard skills*.

До найбільш поширених інтерактивних методів навчання, що допомагають реалізувати компетентнісний підхід до навчання у закладах вищої освіти за допомогою створення ефективного інформаційно-комунікативного середовища, слід віднести: кейс-технології, відео-конференції, дебати, круглі столи, фокус-групи, ділові та рольові ігри, мозковий штурм, тренінги, міні-лекції, метод «портфоліо», метод «акваріуму», метод «мікрофона», роботу в малих дослідницьких групах, комп'ютерні симуляції і т.і.

На наш погляд, невід'ємною частиною інтерактивного проведення лекційних та практичних занять в сучасних умовах є створення позитивного середовища в аудиторії. Тому, як показує практика, застосування прикладів, ілюстрацій та практичних завдань, які мають яскраве оформлення, привертають більше уваги та дозволяють краще засвоїти матеріал. Іноземні експерти навіть рекомендують використовувати влучні жарти для взаємодії з аудиторією та отримати прихильність до себе для концентрування уваги студентів.

Ефективним методом викладання лекції є постановка питання, парадоксу, загадки, або незакінченої історії, тобто певної проблеми, яка приверне увагу студентів. Протягом лекції студенти знаходять відповідь на поставлене завдання. І таким чином, протягом усієї лекції поставлене запитання стимулює студентів заповнити усі заплановані пропуски у запропонованій історії (або моделі) своїми власними варіантами розв'язання проблеми. Проте необхідно перевірити наявність роздаткових матеріалів [2, с. 126].

Одним із інтерактивних методів навчання є гейміфікація, яка являє собою процес використання ігрових елементів у неігрових контекстах [2]. Основою гейміфікації є винагорода за виконання завдань, серед них бали, прогрес, віртуальна валюта, фішки тощо. Завдяки гейміфікації у людини розвиваються *soft skills* (допомагають людині бути переконливою, комунікабельною, креативною, розвивати лідерські якості, управляти часом) та *hard skills* (допомагають отримати професійні знання та навички на основі виконання певних інструкцій та доведення навичок до автоматизма для виконання тієї чи іншої операції).

Водночас, в умовах широкомасштабного розвитку Інтернет-технологій, важливою задачею викладача як менеджера освітнього простору є їх вмиле інтегрування у навчальний процес з метою підвищення творчо-пізнавальної активності студентів, організації ефективної самостійної роботи з використанням сучасного контенту та зменшення часу на освоєння нової інформації під час лекції. Так, зокрема, до найбільш потужних навчальних електронних платформ слід віднести наступні:

- TED Talks - платформа відеозаписів виступів на конференції TED Conference, що містять варті поширення інноваційні ідеї (*TED-ідеї*), починаючи з 2009 року. Конференції TED Talks проводяться 100 мовами. Крім лекцій на платформі розміщено воркшопи, інтерактивні розваги та майстер-класи;

- "Coursera" - одна з найбільших платформ масової онлайн-освіти, що містить багато курсів з різної тематики у вигляді коротких відео-лекцій, а також завдання і тести до них, ступінь виконання та оцінка яких відразу повідомляються студенту, а також викладацькому

складу для забезпечення якісного зворотного зв'язку. У деяких випадках студент може отримати нагороди;

- "Course Hero" – інтернет-платформа для навчання студентів та портал для викладачів для поширення власних освітніх розробок. Викладачі самостійно завантажують свої матеріали, які вміщують навчальні плани, екзаменаційні квитки, навчальні посібники тощо. Крім цього, платформа містить цифровий flash-додаток, за допомогою якого студенти можуть самостійно створювати власні навчальні програми та ділитися іншими. Платформа включає унікальні нагороди та заохочення винагород студентів завдяки різним рівням доступу на основі їх оцінок. Серед яких, запрошення на презентацію власного бізнес-плану, співбесіду у компанії з гарною репутацією, і навіть грошовий приз;

- "Prometheus" - українська платформа масових відкритих онлайн-курсів університетського рівня всім бажаним, що також надає можливості провідним викладачам, університетам та компаніям публікувати та розповсюджувати такі курси;

- "EdEra" – українська інтерактивна платформа он-лайн освіти, основною метою якої є створення повноцінних онлайн-курсів та супроводжувальних матеріалів широкого профілю за зразком найкращих західних освітніх ініціатив.

Водночас, ефективне змішане навчання передбачає використання он-лайн методів для перевірки знань, отриманих оф-лайн. Так, зокрема, оцінювати рівень знань з окремої теми курсу можна за допомогою інтерактивного сервісу "Kahoot", який передбачає попереднє створення викладачем своєї власної онлайн-гри, яка є подібною до гри "Мільйонер", але з певної теми курсу. Під час аудиторних занять студенти групи формують команди, у кожній з яких повинен бути в наявності один смартфон з доступом до Інтернету. Викладач надає електронне посилання, на яке кожна команда повинна зайти через смартфон, придумати назву команди та ввести її назву. Після цього на екрані по черзі з'являються питання, на кожне з яких відводиться встановлений час для обрання правильної відповіді. Та команда, яка правильно й найшвидше відповість на запитання, набирає більшу кількість балів, стає переможцем та отримує кінцеву тестову оцінку.

Крім того, не можна недооцінювати ті можливості для інтерактивного навчання, які надає система дистанційного навчання "Moodle". Крім стандартних ігор, які спрямовані на полегшення запам'ятовування термінології спеціальної дисципліни (кросворди, sudoku, «шибениця», «мільйонер»), є можливість використовувати й такі елементи ігровізації як індикатор прогресу (для визначення позиції студента в рамках навчальної траєкторії); блок ранжування (для визначення позиції студента в рейтингу серед інших); блок досвіду та рівнів (для накопичення студентом «досвіду» та переходу з одного «рівня» на інший); бейджи (для нагородження студентів за виконання окремих завдань [1]).

Як показало опитування студентів, проведене після викладання дисципліни «Інвестиційний менеджмент» для студентів-магістрів Чернігівського національного технологічного університету з використанням інтерактивних методів навчання, 90% респондентів стверджують, що їм значно допомогло вивчення курсу завдяки дистанційній платформі Moodle. При цьому, 97% студентів вказали на те, що їм подобається, що протягом лекційних та практичних занять застосовувались інтерактивні методи навчання без домінування викладача на принципах демократичного обміну думками та взаємозбагачення. Водночас, у студентів з'явилась не зовнішня, а глибока внутрішня мотивація до спільної освітньої діяльності, краще розкрилися їх творчі здібності при моделюванні практичних проблемних ситуацій та їх спільного вирішення в малих дослідницьких групах.

Список використаних джерел

- 1.Половін Б. А. Ігрові методи дистанційного навчання [Електронний ресурс] / Б. А. Половін. – Режим доступу: <http://2015.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=126&lang=ru>
- 2.Приходько Д.П. Сучасний зарубіжний досвід активізації навчального процесу у вищій школі / Д.П. Приходько, Р.Ю. Зоркін // Науково-практична конференція ХНУ ПС ім. І.Кожедуба, 30 червня 2017. – С.123-131.
3. Ткаченко О. Гейміфікація освіти : формальний і неформальний простір [Електронний ресурс] / О. Ткаченко // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2015. – Вип. 11. – Режим доступу : http://drohobych.net/youngsc/AQGS/2015_11/Pedagogy/303-309.pdf.

I. Rudenko, PhD
S. Rudenko, Lecturer
Poltava Oil and Gas College of PoltNTU
(Poltava, Ukraine)

EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN A STUDENT'S DEVELOPMENT: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Extra-curricular activities (ECA) are activities that take place outside regular class teaching and yet are related to student learning. As such, they fall within the scope of the school curriculum. ECA take care of the students' different developmental needs such as their sense of moral values and attitudes, skills and creativity. Through their participation in ECA, students can learn to communicate, to cooperate with other people and in addition to enrich their life experience. If students are given the opportunities to organise ECA, they will gain first-hand experience of programme planning and leadership, thus enabling themselves to discover and develop their potential [4].

Time is a precious commodity for teachers. Often teachers are expected to spend more of their time outside of the classroom, engaging in extracurricular activities (Bailey & Colley, 2014). Teachers can at times be judged by the volume of extracurricular activities they engage in (Shulruf, Tumen, & Tolley, 2008). All of these activities come with additional time commitments. There are numerous relationships that sit within an educational context, all of which are complex. The teacher to teacher, teacher to student, and teacher to parent, are all examples of educational relationships teachers engage in (Griffiths, 2014). These relationships support a teacher's ability to work within a collaborative space; within a profession that can be isolated. Extracurricular activity can be defined as undertakings that students participate in, that are removed from prescribed education related activities "such as hobbies, social groups, sporting, cultural or religious activities and voluntary or paid work" (Thompson, Clark, Walker, & Whyatt, 2013 p. 136). Teachers have to manage extracurricular education in schools with limited time availability. This can support stronger teacher – student relationships, but it can also create issues for the teacher.

It must be mentioned that the primary goals of extracurricular activities focus on the individual student's level, the institutional level, and the broader community level. These activities exist to complement the university's academic curriculum and to augment students' educational experience. Almost any type of student involvement in university positively affects, to our mind, students' learning and development. Extracurricular activities provide a setting to become involved and to interact with other students, thus leading to increased learning and enhanced development [1].

There are three ways to organized extracurricular activities: tutor can use individual work, group work or mass forms. All these types are used in extracurricular activities of students in higher educational establishments. The most useful and effective type is, in our understanding, group work. Usually, there are only 10-12 members with equal skills levels in groups. These students have common interests, common goal and they like their collaborative work.

Extracurricular activities appeal to students' interests so long as clubs are based on demand. Student involvement in extracurricular activities also positively impacts educational attainment as such extracurricular involvement has a positive impact on attaining university degree and on educational aspirations. Students who are actively engaged are more likely to have higher educational ambitions than uninvolved students.

ECA should have the following functions [2]: 1. reinforcing classroom learning and allowing students to put their knowledge and skills into practice; 2. facilitating the teaching of certain skills and the inculcation of certain values which may present difficulties in a formal classroom setting; 3. promoting students' personal development by broadening their interests, developing their potential and providing opportunities for character formation and leadership training; 4. promoting students' social development by offering opportunities for the broadening of their social experiences, the

practice of social skills and the internationalisation of moral and social values; and 5. making school life more challenging and interesting.

A wide variety of factors can possibly be related to students' level of academic achievement. What is of most critical importance to school leaders, however, should be how to measure academic achievement, how to show that extracurricular activity participation improves achievement, and how teachers' involvement in student extracurricular activities boosts their overall job satisfaction. It cannot be assumed that participating in ECA is the sole reason for improved academic achievement, when other factors, such as socioeconomic status, or parents' level of education, could be involved. Additionally, it is plausible to consider that students' academic success may not be from their involvement in an activity, as much as it is a result of the trusted relationship they have developed with the teacher who oversees the activity. Therefore, research on student ECA needs to encompass a broader range of factors and dynamics. Understanding the impact advising ECA has on teachers may shed even more light into the student achievement element. Teachers have a great impact on students. There is a paucity of available research examining, specifically, the association between teachers' supervision of ECA and reported job satisfaction. Additionally, it would be important to understand what personal and professional benefits educational professionals believe exist with the supervision in these activities. Additional moderators, such as years of experience, personal experiences as a student in ECA, age, race, and grade level taught may also be important items to consider [5].

Speaking of the types of extracurricular activities we can distinguish the following ones: speech clubs, music lessons, childcare volunteer, foreign language clubs. We will review each of them.

Speech clubs. One should join the debate team or the speech club at school. Teachers need to project a confident manner when instructing the class and when called upon to speak to groups of parents. The ability to speak well in public will also serve a prospective teacher during the job interview process.

Music lessons. Today's public schools are making cutbacks in arts education. In schools across the country, music programs have been dropped completely, or music teachers have been given drastically reduced hours. Hence, it would be good if you learn to play a musical instrument so the children in your future class can benefit from your talent. A teacher who plays the guitar or the keyboard during class can use the skill to add interest to her lessons and draw students into learning.

Childcare volunteer. Nothing compares to experience in working with young children as the extracurricular activity of choice to prepare a person to teach pupils. Volunteer options abound in the area of child care. Local churches, private daycares, and youth centres need unpaid helpers to oversee little children. Giving time to a group of special needs kids can provide insight into special education instruction. A future teacher can gain resume-building experience as he learns to manage groups of youngsters.

Foreign language clubs. In addition to second language classes in high school, students who desire a career of a primary school teacher can beef up their ability to speak a foreign language by joining a club dedicated to it. Fluency in another language gives prospective teachers a valuable skill to bring to the classroom. Future primary school teachers can begin to prepare themselves to teach children for whom English is the second language [3].

Students also develop skills specific to their career path and imperative for future job success. They have opportunities to improve their leadership and interpersonal skills while also increasing their self-confidence. Such extracurricular involvement as the club allows students to link academic knowledge with practical experience, thereby leading to a better understanding of their own abilities, talents, and career goals. Students convene to discuss pertinent issues related to their field of interest and to learn job related skills in an effort to be fully prepared for future success. Such professional organizations typically focus on one career area of interest. Future employers seek individuals with these increased skill levels, making these involved students more viable in the job market.

Another benefit from documenting extracurricular learning is that it allows students to compare themselves to their younger selves and peers. It leads to self improvement as, they can notice where they failed and then avoid similar mistakes. It also help them to set higher goals. For example, Instagram or Facebook can be useful platforms and are used by many students to share image content of extracurricular activities, and document their learning.

However, this example of Instagram also underlines how there can be challenges if we were to quantify all learning experiences. The idea of comparing yourself constantly with others often happens on Instagram for where many document their daily routines and extracurricular learning by posting pictures. This can lead to self depreciation and to a feeling of inferiority [6].

It has become the tradition to held extracurricular activities during the month of knowledge of the cycle commission on humanitarian disciplines of the Poltava Oil and Gas College as: Student's round table «State. Right. Society: Current Problems and Developmental Trends». Foreign language week: quiz, song contest, movie subtitling. Particular attention is paid to national-patriotic education, thematic educational hours, literary and artistic compositions.

Extracurricular activities are an integral part of the educational process at a modern university, providing conditions for the harmonious development of students' personality and improving the quality of professional training. Extracurricular activities are an independent function of higher education and represent a set of interrelated but different types of activities aimed at the all-round development of the student's personality and the formation of professional qualities of the future specialist. The modernization of its tasks, content, forms, taking into account the modern requirements for training a specialist, on the one hand, and the views of all concerned (primarily students), on the other, are one of the key factors determining the effectiveness of the implementation of extracurricular activities.

The existing contradictions make it necessary to monitor students' opinions and create conditions for the formation and development of their motivation to participate not only in mass cultural and career guidance events, but also in cultural-educational, socially significant and other types of activities.

References

- 1.A Literature Review of the Impact of Extracurricular Activities Participation on Students' Academic Performance <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08832323.2014.912195>
- 2.Bassek, A. Developing a monitoring instrument to measure extracurricular and non-formal activities which promote Global Citizenship Education (GCED) and Education for Sustainable Development (ESD). 2016 <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002456/245613e.pdf>
- 3.Griffiths, M. (2014). Educational Relationships: Rousseau, Wollstonecraft and Social Justice. *Journal of Philosophy of Education*, 48(2), 339–354.
- 4.Mohd Tahira, Abu Hassana, Othman. Performance Measurement for Extracurricular Management at Secondary School Level. 2012 https://ac.els-cdn.com/S1877042813015231/1-s2.0-S1877042813015231-main.pdf?_tid=3a331640-c2db-11e7-9595-00000aab0f6b&acdnat=1509963428_b76104933f6eaf10a8e5a01c7949dfd7
- 5.Smeith, G., & Dunstan, K. (2015). Ethnic population projections: issues and trends article. Retrieved August 13, 2015, from http://www.stats.govt.nz/browse_for_stats/population/estimates_and_projections/ethnic-pop-projections-issues-and-trends.aspx
- 6.Smoll, F., Cumming, S., & Smith, R. (2011). Enhancing Coach-Parent Relationships in Youth Sports: Increasing Harmony and Minimizing Hassle. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 6 (1), 13–26.

Руденко Л.А., д. пед. н., ст. н. сп.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)

СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Специфіка професійної діяльності фахівців соціономічної сфери полягає в реалізації трудових функцій під час професійно-комунікативної діяльності, яка передбачає вплив на суб'єкт у процесі безпосередньої взаємодії, співпраці, діалогу, узгодження. Тому одне з основних завдань їхньої професійної підготовки у ВНЗ полягає в формуванні у студентів комунікативної культури. Відповідно до методологічних підходів, загальних педагогічних

закономірностей і принципів навчання визначено специфічні принципи формування комунікативної культури фахівців соціономічної сфери.

Концептуальне значення у цьому контексті має культурологічний підхід, педагогічну сутність якого відображає *принцип культуровідповідності професійного становлення особистості*, який наповнює освіту культурологічним змістом. У сучасній педагогіці цей принцип означає «навчання в контексті культури, орієнтацію освіти на характер і цінності культури на основі її досягнень і відтворення, на прийняття соціокультурних норм і включення людини в їх подальший розвиток» [1, с. 53]. Стосовно нашої проблеми принцип культуровідповідності професійного становлення особистості орієнтується на пріоритетні культурологічні ідеї сьогодення, які переходять у зміст, методи й результати освітнього процесу у ЗВО та визначають культурологічні засади формування комунікативної культури фахівців соціономічної сфери. Комунікативна культура містить передусім сутнісні особистісні характеристики – здатності, знання, вміння, навички, установки, особливості характеру. Відтак, цей принцип передбачає нерозривний зв'язок професійної підготовки з культурними надбаннями людства, зокрема в царині духовної й матеріальної культури, взаємозв'язків національної культури із загальнолюдською тощо. У центрі цього процесу знаходиться майбутній фахівець, як активна особистість, здатна до самодетермінації у професійному спілкуванні та взаємодії з іншими людьми, гармонії внутрішньої та зовнішньої культури.

Наповнення освітнього процесу культурологічним смислом підсилюється аксіологічним характером накопичення знань, що свідчить про тісний зв'язок культурологічного підходу з аксіологічним. Сутність аксіологічного підходу в освіті розкривається через гуманістичну систему цінностей [6], що закономірно дає підстави виокремити *принцип гуманізації та гуманітаризації професійно-комунікативної підготовки на аксіологічних засадах*. Цей принцип забезпечує загальнокультурний розвиток особистості на ціннісній основі, її зорієнтованість у світі людських цінностей тощо. Ціннісний характер комунікативної культури виражається в тому, що базовими в ній є гуманістичні цінності. Йдеться про гуманізацію спілкування, тобто про здатність людини під час комунікативної взаємодії переживати і співпереживати, відчувати і співчувати, розрізняти добро і зло, виявляти такі якості, як порядність, милосердя тощо. У контексті нашого дослідження принцип гуманізації та гуманітаризації професійно-комунікативної підготовки на аксіологічних засадах виявляється у впливі на процес формування комунікативної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери через розвиток у них власної системи професійних і особистісних цінностей, ціннісного ставлення до змісту і результатів навчальної та майбутньої фахової діяльності, професійних ролей і позицій. При цьому необхідно акцентувати на цінності студента як суб'єкта професійного розвитку, для якого саме спілкування є цінністю.

Особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери дає змогу розкрити структуру комунікативної культури майбутніх фахівців, виявити основні чинники, що впливають на результативність процесу її формування, а також фактичні напрями його здійснення. Сутність особистісно орієнтованого підходу сконцентрована у *принципі суб'єктності студента у навчальній і професійній діяльності*, який полягає у визнанні й усвідомленні неповторної індивідуальності студента, його самоцінності, розвитку як індивіда з унікальним суб'єктним досвідом, сукупністю психічних, культурних рис. Такі риси властиві людині, яка вміло використовує суб'єктні якості в діяльності, спілкуванні та взаєминах, постійно збагачується духовно, перетворюючи суб'єктивний досвід на цінне джерело власного розвитку. Отже, цей принцип у контексті формування комунікативної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери передбачає самореалізацію особистості через спілкування. Відповідно до цього комунікативна культура сприяє особистісному і професійному становленню студентів, є способом самореалізації та досягнення успіху в професійній діяльності, засобом самовдосконалення у процесі професійно-комунікативної взаємодії.

Синергетичний підхід до освіти вимагає врахування механізмів взаємодії педагогічних систем з усіма процесами громадянського, економічного, культурного розвитку суспільства в цілому і особистості зокрема [2, с. 22]. Його ефективність детермінована ступенем повноти, цілісності й упорядкованості уявлень про чинники впливу на досягнення цілей педагогічної системи, що передбачає, зокрема, знання про їх домінування в тій чи іншій ситуації функціонування й розвитку. У такому форматі взаємодія викладача і студента під час професійної підготовки відбувається у формі встановлення відкритого діалогу, налагодження ефективного прямого і зворотного зв'язку, тобто переходить у площину суб'єкт-суб'єктних відносин як моделі майбутньої професійної діяльності. Стосовно фахівця соціономічної сфери як суб'єкта професійної діяльності, комунікативна культура є особливою формою його саморозвитку, сприяє його творчій самореалізації у професійному середовищі. Саморозвиток особистості вимагає не лише постійного поповнення знань, творчого їх опанування, але й особистісного поступу в царині пізнавальних здібностей, загальної культури, соціальної зрілості, професійної мобільності.

Отже, самореалізація особистості детермінована принципом саморозвитку, який вважається психологічною основою освітніх проектів і програм професійного розвитку особистості [4, с. 29], а саморозвиток базується на комунікативній діяльності людини. *Принцип саморозвитку особистості в комунікативній діяльності* дає змогу зацікавити студента потребою самозмін, мотивуючи його подальше становлення як професіонала, здатного до конструювання й розвитку своєї діяльності. Його педагогічний результат полягає в тому, що випускники відрізняються високою мотивацією виконання трудових функцій (мотиви самореалізації, самоповаги, потреби у визнанні), швидше адаптуються у професійному середовищі та успішно розвивають кар'єру, мають кращі психологічні характеристики за комунікативними параметрами. За таких умов студент самостверджується як особистість, зростає професійно, самоорганізується, водночас відбувається саморозвиток його внутрішнього потенціалу.

Особливістю комунікативної взаємодії у соціономічній сфері є досягнення ситуації, заданої потребою клієнта. Фахівця і клієнта в цій ситуації поєднують діяльність, спілкування і пізнання, що спонукає партнерів впливати один на одного, приходять до єдиної думки щодо якості взаємодії. Отже, комунікативна культура є властивістю, за допомогою якої фахівець вирішує професійні завдання, досягає поставлених цілей, вступає в міжособистісну професійну взаємодію і прогнозує її результативність, пізнає і перетворює себе.

Діяльнісний підхід до формування комунікативної культури фахівців соціономічної сфери забезпечує оптимізацію способів її формування у студентів і визначає шляхи практичного вдосконалення. Його специфічна сутність виявляється в тому, що в центрі уваги комунікативної діяльності знаходиться її суб'єкт – майбутній фахівець з його ставленням до комунікативної ситуації. Провідним принципом діяльнісного підходу є *принцип єдності свідомості та діяльності в комунікативній взаємодії*, який декларує їх приналежність свідомому та діючому суб'єкту. Свідомість і діяльність, перебуваючи в тісному, опосередкованому особистістю, зв'язку, зумовлюють одна одну [5, с. 30–31]. З огляду на це, комунікативна культура фахівця потребує високого рівня усвідомленості й творчої активності в комунікативній діяльності. З урахуванням цього можна стверджувати, що в комунікативній культурі фахівців соціономічної сфери, як системі знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих у суспільстві, вмінь органічно, природно й невимушено реалізувати їх у професійній діяльності, відображаються як особистісні ознаки фахівця, так і специфічний характер його професійної діяльності.

В умовах переходу до Національної рамки кваліфікацій важливе значення для формування комунікативної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери має компетентнісний підхід. В. Ільїн фокусує увагу цього підходу на взаємозв'язку очікувань професійної діяльності з функціональними характеристиками її суб'єктів [3, с. 124]. Кінцевою метою професійної підготовки фахівців соціономічної сфери у ВНЗ є їхня професійна ідентифікація, яку має забезпечити професійна компетентність. Для успішного

виконання майбутньої професійної діяльності, формування професійної рефлексії та професійної самосвідомості студенти мають опанувати знання про особливості професії, основні професійні ролі й форми спілкування у процесі фахової діяльності, що забезпечить наповнення комунікативної взаємодії професійним змістом.

З цих міркувань провідним принципом компетентнісного підходу до формування комунікативної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери визначено *принцип цілісності комунікативних функцій фахівця*, який відображає увесь комплекс завдань, необхідність вирішення яких може виникнути під час професійної діяльності. Процес формування комунікативної культури, що включає теорію і практику конструктивного вирішення професійно-комунікативних ситуацій, має будуватися на основі аналізу та інтерпретації професійно-комунікативної взаємодії.

Взаємозв'язок загальнодидактичних принципів і принципів професійної освіти із специфічними принципами формування комунікативної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери у ВНЗ дає змогу створення цілісної методичної системи реалізації цього процесу.

Список використаних джерел

1. Зимняя, И. А. (1997) Педагогическая психология.
2. Зязюн, І. А. (2011) Педагогічне наукове дослідження у контексті цілісного підходу. Порівняльна професійна педагогіка. № 1.
3. Ильин, В. В. (2006) Философская антропология.
4. Митина, Л. М. (1997) Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально экономических условиях. Вопросы психологии. № 4.
5. Рубинштейн, С. Л. (1999) Основы общей психологии.
6. Слостенин, В. А., Исаев, И. Ф., Шиянов Е. Н. (2002) Педагогика.

Рябовол Л.Т., доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)*

ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

Навчання юридичних дисциплін у вищій школі продовжує позначатися спрямованістю на засвоєння академічних теоретичних знань, норм законодавства без усвідомлення студентами їхньої сутності та соціального призначення. Натомість, сучасний етап суспільного розвитку висунув нові вимоги до професійної підготовки правника, для задоволення яких необхідно переосмислити мету, зміст, форми і методи, а головне – результат правничої освіти. Її реформування має відбуватися на засадах студентоцентрованого та компетентнісного підходів і передбачати переорієнтування процесу навчання на формування і розвиток у студентів компетентностей. Згідно з п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», ними є динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну і подальшу навчальну діяльність [3].

Заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку юристів, мають створити умови, сприятливі не лише для засвоєння студентами знань, але й для формування у них умінь і навичок, необхідних для правничої діяльності, і достатніх для того, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці, тобто, умови для розвитку у них професійної правничої компетентності. Особливу роль у виконанні цього завдання, як свідчить зарубіжний і вже накопичений вітчизняний досвід, покликана відіграти юридична клініка.

Можливість її функціонування як структурного підрозділу закладу вищої освіти передбачена в п. 2 ч. 7 ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» [3].

Згідно зі Стандартами юридичних клінік України, юридична клініка – це структурний підрозділ закладу вищої освіти України III-IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців у галузі знань «Право», утворений як база для практичного навчання та проведення практики студентів шляхом надання безоплатної правової допомоги та здійснення правопросвітньої діяльності [6]. Виходячи з наведеного визначення, юридичні клініки мають не лише безпосередньо освітнє, але й і соціальне значення. На цій підставі, фахівці розглядають юридичну клініку як інститут громадянського суспільства, призначення якого – надання правової допомоги соціально незахищеним верствам населення, а також проведення широкої правоосвітньої та правовиховної роботи. Підготовці юристів саме до такої роботи значна увага сьогодні приділяється у багатьох розвинутих країнах (США, Канаді, Великій Британії, Франції, ФРН, Японії тощо), що свідчить про підвищення ролі юристів у вирішенні освітніх і виховних завдань, які поставили перед суспільством і державою, та про зростання престижу правничої професії загалом. Наразі соціальна спрямованість юридичних клінік вважається суттєвим внеском юридичної спільноти у справу формування соціальної, правової держави та громадянського суспільства. Відтак, юридичні клініки ефективно виконують завдання з підготовки правника, особисті та професійні якості якого повною мірою задовольняють сучасний суспільний запит.

Юридичні клініки вітчизняних закладів вищої освіти передбачають пряме спілкування студентів-консультантів з клієнтами. За характером і напрямом своєї діяльності вони є класичними клініками загальної практики, тобто надають різноманітну правову допомогу. Такий підхід дозволяє студентам закріпити свої теоретичні знання з різних галузей права і сформувані відповідні уміння й навички. Контролюють їх діяльність і надають допомогу викладачі-куратори – фахівці з відповідних галузей права.

Участь студентів у діяльності юридичних клінік дає їм можливість, як вказують І. Бородін та М. Новіков, проводити консультування громадян; складати правові документи (заяви, скарги, клопотання тощо); виконувати такі завдання й відповідні дії, як: збирати пакет документів для реєстрації підприємства; надавати відповіді з правових питань; проводити бесіди з клієнтом та фіксувати основне; знайомитися з матеріалами справ, формувати правові позиції, збирати докази, формувати перелік питань для допиту в суді свідків, потерпілого, обвинуваченого, висловлювати думки щодо подання певних заяв/клопотань тощо. Важливо, що під час виконання цієї та іншої роботи студенти опановують основи організації та етичні засади правничої діяльності [1, с. 20-21].

Робота студентів в юридичній клініці дозволяє їм як усвідомити цінність і значення отриманих теоретичних знань, так і оволодіти технікою їх застосування на практиці, отже, така форма навчання є більш цінною, ніж класичні практичні заняття, вважає В. Сич, і продовжує, що вона дає змогу спілкуватися з тими, хто потребує юридичної допомоги, сприяє розвитку навичок «юридичного лікування», вмінь проводити аналіз інформації, психологічний аналіз, які необхідні юристу в роботі [5, с. 332].

Перелік специфічних професійних навичок юриста, зокрема тих, у формуванні яких сприяє участь студентів у юридичній клініці, склали С. Ківалов і Ю. Оборотов [2, с. 171], І. Бородін і М. Новіков [1, с. 21] та ін. У результаті узагальнення та систематизації їх напрацювань у цій галузі ми встановили, що юридична клінічна діяльність забезпечує наступне: засвоєння студентами системи знань про право і державу, механізми їх організації, процеси функціонування, особливості сприйняття особистістю та суспільством; обізнаність у діючому законодавстві щодо норм матеріального та процесуального права; розвиток правового мислення, здатності пов'язувати фактичні обставини справи із чинним законодавством і на цій основі продукувати варіанти вирішення ситуацій. Крім того, створює умови, сприятливі для формування у студентів таких вмінь, як: вивчати й аналізувати нормативну базу, юридичну літературу, опитувати клієнта, проводити консультації з правових питань, надавати юридично обґрунтовані й відповідальні рекомендації/поради,

складати документи юридичного значення, процесуальні документи, розслідувати факти/обставини справи, правильно спілкуватися в усній та письмовій формах, обґрунтовувати свою правову позицію, поводитися етично (з позицій юридичної етики).

Участь студентів у діяльності юридичної клініки сприяє формуванню у них професійної правосвідомості та професійної культури юриста. Відштовхуючись від напрацювань Ю. Фігель [8, с. 87] та інших вчених у цій галузі, ми встановили, що роль і значення юридичної клініки наразі полягає у тому, що участь в її діяльності студентів не лише дозволяє закріпити й поглибити їхні теоретичні правові знання (сукупність категорій та правових понять, принципів, норм, державно-правових закономірностей, тенденцій тощо) та знання про законодавство, але й сприяє усвідомленню гуманістичного потенціалу права та юридичної науки, формуванню переконаності у соціальній цінності права як міри свободи і справедливості, в необхідності й соціальній значущості законодавства, обов'язковості дотримання приписів права й засудженні протиправної поведінки. Діяльність у юридичній клініці допомагає у формуванні умінь професійно користуватися правовим інструментарієм, юридичною технікою, у становленні професіоналізму як свідомого компетентного виконання службових обов'язків, реалізації в своїй діяльності принципу законності, постійного підвищення кваліфікації з урахуванням досягнень юридичної науки та новацій у законодавстві.

Значення юридичної клініки закладу вищої освіти для формування професійної компетентності майбутніх правників можна простежити у декількох аспектах. Як стверджують М. Менджул, В. Навроцький та М. Савчин [4, с. 70-72], юридична клінічна освіта дозволяє інтегрувати у підготовці юриста доктринальний та практично-прикладний підходи і водночас перекласти акцент з теоретичної його підготовки на здобуття практичних навичок. Крім безпосередньо консультативної роботи студентів, в юридичній клінічній освіті застосовуються ще такі методи, як: підготовка і проведення семінарів-тренінгів, рольових ігор, імітаційних судових занять, мозкового штурму тощо. Завдяки цьому нівелюється її формально-юридичний характер, вона позбавляється від надмірної догматизації, а увага студентів звертається і на соціальний, культурний, психологічний контексти справи. При цьому вони вчаться застосовувати правові норми, відшуковують юридичні способи вирішення проблем клієнтів юридичної клініки. Взаємодія та співпраця юридичних клінік різних закладів освіти між собою, а також з органами державної влади і місцевого самоврядування, правозахисними організаціями, центрами надання правової допомоги, окремими адвокатами, юристами підприємств, установ і організацій дозволяє студентам «зануритися» в реальні юридичні процедури з урахуванням різноманітних чинників, умов і ресурсів, які можуть впливати на ухвалення юридичних рішень, міркувань і пріоритетів, якими при цьому керуються сторони. Наразі студенти ознайомлюються з процесом правозастосовчої діяльності, у них формуються практичні уміння і навички, у тому числі навички альтернативної роботи юриста, ведення переговорів чи медіації, які знадобляться їм у подальшій професійній діяльності. Спілкування з представниками соціально вразливих верств населення дає змогу майбутнім правникам глибше усвідомити гуманність цієї професії, спробувати себе у ролі посередника у вирішенні певного соціального конфлікту, усвідомити вимоги професійної етики, розвинути почуття відповідальності юристів перед суспільством. Залучення студентів клініки до наукової роботи надає їм можливість творчо поєднати теоретичні знання з даними емпіричних досліджень і забезпечити як фундаментальний, так і прикладний характер відповідних наукових результатів.

Список використаних джерел

1. Бородін І. О., Новіков М. М. Деякі концептуальні положення юридичної клініки у практичному становленні майбутніх фахівців-правників. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки. 2013. Вип. 2. С. 18-22.
2. Введение в украинское право / под общ. ред. С. В. Кивалова, Ю. Н. Оборотова. [2-е изд., перераб. и доп.]. Одеса: Юрид. л-ра, 2009. 768 с.
3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.10.2018)

4. Савчин М. В., Менджул М. В., Навроцький М. В. Основи юридичної клінічної практик: навч.-метод. посіб. – Ужгород, 2007. 125 с.
5. Сич В. О. Проблеми фінансування юридичних клінік в Україні. Університетські наукові записки. 2009. № 4 (32). С. 332-335.
6. Стандарти діяльності юридичних клінік України: прийняті Асоціацією юридичних клінік України 19.06.2014 р. URL: <https://legalclinics.in.ua/standarty-diyalnosti-yurydychnyh-klirik-ukrayiny/> (дата звернення: 29.10.2018)
7. Фігель Ю. О. Роль юридичних клінік у формуванні вмінь реалізації права студентами юридичних спеціальностей: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2011. 198 с.

Савенко Ю.В., студентка гр. МСРп-171
Науковий керівник - **Акименко Ю.Ф.**, к. психол. н. доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ АТО (ООС) ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Антитерористична операція на сході України почалася у квітні 2014 року і завершилася у 2018 році. Однак, бойові дії на окупованому Донбасі не припинились, і замість АТО їх називатимуть тепер Операція об'єднаних сил ЗСУ. За роки "гібридної війни" статус учасника АТО отримали 326 тисяч українців, з них 60 тисяч вже мобілізовані. За міжнародною статистикою, 20%, з них тобто більше 10 тис. людей, потребують кваліфікованої психологічної допомоги. [4, с. 19]. Отже, ветеранів АТО (ООС) стає все більше. Війна змінила багатьох з них. Вона завдала тілесного і душевного болю. І хоча українці захищають свою Батьківщину, вони не можуть уникнути посттравматичних наслідків. Травматичні переживання, що виникають у ветеранів АТО, можуть перерости у травматичний синдром. [3, с. 8]. ПТСР — захворювання, яке виникає внаслідок психотравмуючих подій, воно може проявитися навіть через багато років. ПТСР приводить до депресії, агресії,самогубства. Коли ветерани АТО повертаються додому, протягом тижня вони дуже гостро можуть відчувати такі симптоми: жахливі сни про події, що сталися, часті перепади настрою, дратівливість, агресію, відчуття страху, вони можуть вживати алкоголь у великій кількості. І це нормальна реакція на стресові події. Адже ветерани повертаються фізично, а морально залишаються в режимі підвищеної бойової готовності і живуть за військовими звичками. Протягом місяця у більшості комбатантів ці симптоми поступово зникають. Тоді як у деяких людей симптоми збільшуються і тоді вже мова йде про формування посттравматичного стресового розладу. Коли учасник АТО повертається до цивільного життя, ним має займатися Міністерство соціальної політики. Потрібно вчасно звернути на комбатантів увагу, допомогти їм повернутися до нормального життя, надати кваліфіковану допомогу. Реабілітація ветеранів АТО має включати комплекс заходів,які спрямовані на покращення психічного здоров'я та ресоціалізацію. Після повернення з АТО, їм потрібно відчуті опіку та вдячність від суспільства за те, що вони обороняли нашу країну та ризикували життям. Реабілітація комбатантів повинна здійснюватись по таким важливим напрямкам:соціальна, професійна, фізична, медична, психологічна. [1, с.176]. У 2017 році Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження "Про схвалення Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції на період до 2022 року". Отже,у ветеранів АТО з'явиться можливість пройти комплексну реабілітацію. Реабілітаційні центри для ветеранів планується організувати за досвідом США, Хорватії і Ізраїлю.

Соціальна реабілітація – це надання ветеранам АТО соціальних пільг і гарантій, інформації щодо соціального і правового захисту, допомога у тяжких життєвих ситуаціях, визначення основних проблем комбатантів, шляхів їх розв'язання, залучення ветеранів до системи соціальних відносин. [2, с. 282]. Професійна реабілітація комбатантів — повернення

ветеранів АТО до своєї улюбленої справи, перепідготовка, професійне навчання, надання інформаційних послуг з питань працевлаштування. Фізична реабілітація - відновлення функцій організму і повернення до повноцінного життя. Фахівці з фізичної реабілітації повинні обстежити комбатантів і призначити індивідуальний план фізичної реабілітації. Медична реабілітація- надання медичних послуг і запобігання інвалідності під час лікування захворювань. Психологічна реабілітація - відновлення психічного здоров'я ветеранів, зниження тяжкості наслідків перенесених душевних травм, профілактика агресивної поведінки, алкоголізму, депресії, спроб суїциду, відновлення порушених психічних функцій

Висновок

Таким чином проблема реабілітації ветеранів АТО зараз важлива, як ніколи. Сотні комбатантів повертаються із АТО з поламаною психікою і повною неготовністю до життя в цивільному світі. Для того, щоб допомогти ветеранам пережити стресові події, повернути своє життя в звичайне русло і адаптуватися до цивільного життя потрібно надати їм допомогу і підтримку всього суспільства. Комбатанти потребують комплексної реабілітації, але головною все ж таки залишається соціально – психологічна реабілітація. І соціальний працівник повинен при цьому виявити високий професіоналізм, відповідальність перед людьми, чуйність і повагу до кожного ветерана ООС.

Список використаної літератури

1. Буряк О. О. Військовий синдром «АТО»: актуальність та шляхи вирішення на державному рівні / О. О. Буряк, М. І. Гіневський, Г. Л. // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. — 2015. — Вип. 2(43). — С. 176–181.
2. Кокур О.М. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник / Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська, В. В. Остапчук. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 282 с.
3. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції : матеріали науково - практичної конференції. (Київ, 30 березня, 2016 р.) : у 2 ч. [ред. кол. : В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.]. — Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2016. — Ч. 2. — 178 с. 8
4. Український соціум в умовах війни: соціологічні дослідження та психологічна підтримка: канд. псих. наук Сервачак О. В., канд. іст. наук Дмитрик І. О. Україна, м. Покровськ, ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», 2017.-19с.

Савельєва Т.А., аспірант УПА, заступник директора з НВР,
Харківський державний професійно-педагогічний коледж імені В.І. Вернадського
(м.Харків, Україна)

Мандражи О.А., к.пед.н., доцент,
Харківський національний аграрний університет ім.В.В.Докучаєва
(м.Харків, Україна)

ПОНЯТТЯ “STEMA” У КОНТЕКСТІ ДОЦІЛЬНОСТІ АДАПТИВНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ STEM ОСВІТИ

Технологічні трансформації та досягнення науково-технічного прогресу змушують замислитись багатьох вчених над впровадженням ідей та передових технологій в усі сфери життя. Освітняни теж не стоять осторонь зазначеного процесу і розробляють нові підходи до освітньої підготовки сучасної молоді, яка б мала знання та навички новітньої людини, людини майбутнього.

Життя вимагає від сучасного фахівця володіння навичками співпраці у команді, інформаційно-дослідницької роботи, яка передбачає вміння знаходити потрібну інформацію, проводити її аналіз та формувати власні пропозиції, генерувати нові ідеї. До цього важливими стають уміння людини швидко вникати в проблему, креативно та нестандартно мислити, приймати рішення, бути інформаційно грамотною та соціально відповідальною. Саме такі професійні компетентності дозволять молоді почувати себе на ринку праці поза конкуренцією та відчувати власну необхідність.

У зазначеному контексті в Україні широко обговорюється STEM освіта, акронім якої з англійської означає Science-наука, Technology-технологія, Engineering-інженерія, проектування, дизайн, Mathematics-математика, методи та моделі її впровадження. Варто відмітити, що за словами дослідниці Веселої Н.О. на сьогоднішній день, єдиного повного

розуміння поняття STEM освіти немає, кожний освітній простір певної країни визначає його для себе самостійно [1]. Україна, за матеріалами Інституту модернізації змісту освіти, для себе визначила STEM освіту як категорію, яка визначає відповідний педагогічний процес (технологію) формування і розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності. STEM освіта ґрунтується на між-трансдисциплінарних підходах у побудові навчальних програм різного рівня, окремих дидактичних елементів, до дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно орієнтованих завдань [2].

З вище зазначеного можна констатувати, що STEM освіта – це новий підхід до навчання, що потребує визначення питання готовності учасників освітнього процесу до змін та його ефективного впровадження. До вивчення різних аспектів впровадження STEM освіти в український освітній простір долучилось багато вчених, а саме О. Барна, М. Бирка, О. Коваленко, Н. Кушнір, Н. Осипова, О. Патрикеева, І. Савченко, А. Фролова та ін. Вони досліджують ключові поняття та концептуальні засади розвитку, науково-теоретичні аспекти STEM освіти, різні форми її реалізації, освітні практики, використання елементів STEM освіти при викладанні базових дисциплін для учнів і студентів, передумови та перспективи. Проте науковцями недостатньо розглянуто питання ефективного впровадження новацій через адаптацію педагогів та створення адаптивного освітнього STEM простору, що зумовлює актуальність нашої статті.

XXI сторіччя обумовлює стрімкий розвиток ІКТ технологій, робототехніки, комп'ютерної грамотності, вмінь орієнтуватись в інтернет мережі та легко переходити до інновацій. При цьому процес освіти є системою взаємодії педагогів зі студентами, тому важливо враховувати всі складності, з якими можна зіткнутись при опануванні нових умов та вимог STEM освіти.

Освітняни розуміються, що їхня відповідність сучасним вимогам потребує від них постійного оновлення знань, тобто викладачі мають безперервно слідкувати за процесами новацій та досягненнями науки, щоб бути компетентними розробниками проблематики STEM занять. Адже для правильного підходу до їх проведення викладачу недостатньо бути комп'ютерним користувачем або просто розраховувати на допомогу підручника чи навчального посібника. Така література створюється на термін використання не менше ніж п'ять років [4]. А стрімкість змін змушує всі необхідні матеріали до занять оновлювати щороку, а можливо й частіше. Тому постають питання: чи має український освітній простір достатню кількість підготовлених та вмотивованих педагогічних кадрів до проведення зазначених занять, чи створені для цього усі необхідні умови, чи надається з боку різноманітних освітніх установ відповідна допомога педагогічним працівникам. Реалії демонструють, що у рамках STEM занять далеко не всі педагоги поділяють бажання кожного дня не тільки проводити такі заняття, а ще й ретельно в позаурочний час готуватись до них, оновлювати свої нароби щоразу як у цьому постає необхідність, спрямовувати свої сили на пізнання нового. Підготувати заняття у STEM освіті, проводити його як хакатон, використовувати електронні віртуальні лабораторії, створювати наукові музеї та платформи для організації міжнародної проектно-дослідницької діяльності – усе це потребує від педагога та студента максимальної зацікавленості та розуміння цілей, що ставить перед ними такий освітній процес, залучення власних знань, умінь, навичок та багато часу і зусиль. Як підкреслює О.Кузьменко, працювати в напрямку концепції STEM освіти здатні тільки педагоги, які отримали спеціальну підготовку або пройшли додаткове професійне навчання, а також готові працювати в єдиній системі природничо-наукових навчальних дисциплін і технологій [5]. Отже, стає нагальною необхідність проведення онлайн курсів, тренінгів, семінарів, інших заходів для педагогів, які б мали їм допомогти адаптуватися в морально-етичній та соціально-психологічній сферах, представити поради з практичних питань підготовки зазначених занять, надати підтримку і мотивувати на постійну самоосвіту.

Окрім готовності та адаптації педагогів до STEM освіти і важливості представлення у цьому всебічної допомоги, достатня кількість вчених і педагогів, серед яких Н. Осипова, Л. Кузьмич, Л. Ніколаєнко, І. Андрушко та ін., розглядають питання оновлення змісту STEM освіти або ширше – створення цілого STEM простору. За своєю суттю STEM навчання реалізується через сучасні педагогічні технології, що ставлять перед студентами завдання, які вони мають розв'язати правильно, працюючи в команді, через обрання з кількох варіантів одного правильного рішення. Тому традиційне навчання через викладання, де вся увага прикута до викладача, на сьогодні не є актуальним.

У професійних коледжах, які готують молодших спеціалістів, створення стандартів, навчальних планів та методик їх впровадження наразі знаходяться в стадії розробки. Вони мають бути розроблені з урахуванням міжнародного досвіду, базуватися на проблемному та дослідницькому підходах, з долученням наукового методу при викладанні STEM дисциплін, та головне – бути адаптованими до умов співпраці педагога та студента (учня).

Сучасність визначає вибір підготовлених і талановитих дітей, які беруть участь в олімпіадах, конкурсах, турнірах, конференціях. При цьому наразі залишається відкритим питання, яким чином себе буде почувати студент у STEM просторі? Хто впорається, а кого доцільно залучати до вивчення дисциплін за допомогою інших підходів? Ці питання ставлять вчені, педагоги та й сама молодь. Для того, щоб STEM освіта показала свої перспективи, необхідно обережно, можливо на факультативному рівні, розпочати запроваджувати її в закладах вищої освіти. Потрібно створювати адаптовані умови, в яких би всі студенти відчували необхідність займатись по новому, розбирали завдання, створювали проекти, спілкувались вільно і були впевненими, що їх точка зору має право на життя. Така позиція в освітньому процесі надасть студентам впевненості та буде вмотивовувати їх до кращих досягнень в навчанні.

Слід зауважити, що не всі студенти комфортно відчувають себе в STEM просторі, оскільки не завжди можуть опанувати інтегровану навчальну інформацію в силу своїх природних схильностей і набутого рівня навчальних досягнень. Тому для них можна створювати онлайн-сервіс цифрового поширення інтегрованої інформації у вигляді ігор, музики, фільмів тощо як певна умова творчого пошуку в навчанні. З цієї позиції науковці розглядають доцільність додання до STEM освіти літери А (All – всі), тобто STEAM, що вказує на поєднання природничо-наукових з будь-якими іншими навчальними дисциплінами, націлює на міждисциплінарні підходи в навчанні.

Суттєвим доповненням до інтегрованого змісту STEM освіти є можливість цільового забезпечення адаптивності її освітнього простору, в якому може бути все розраховано на створення атмосфери взаєморозуміння, саморозвитку, впевненості у досягненні оптимальних результатів навчання і формування особистості. Це сприяє адаптації такого середовища до різнопланових потреб всіх, хто навчає і навчається. Тому ініціатива розвитку нових освітніх проектів має містити адаптивні педагогічні технології та адаптивні умови такого освітнього простору. Отже, на наш погляд, було б доцільно розглядати додання літери А наприкінці назви «STEM освіта», утворивши «STEMA» і підтримавши цим впровадження адаптивних принципів у новий створюваний освітній простір.

Список використаних джерел

1. Весела Н.О. STEM-освіта як перспективна форма інноваційної освіти в Україні /Н. О. Весела // STEM в освіті: проблеми і перспективи. – Режим доступу: http://elar.ipro.edu.te.ua:8080/bitstream/123456789/4567/1/01_%20Vesela.pdf
2. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік / МОНУ, Інститут модернізації змісту освіти, Лист ІМЗО № 21.1/10-1470 від 13.07.17 року. – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/
3. Олексюк О. Р. Психолого-педагогічні аспекти впровадження STEM-освіти у навчальних закладах. – Режим доступу: <http://conf.fizmat.tnpu.edu.ua/media/magazin/2017/09.11.2017.pdf>
4. Термін придатності підручників не менше 5 років // Освітній портал Педагогічна преса. – Режим доступу: <http://pedpresa.ua/40010-termin-prydatnosti-pidruchnykyv-ne-menshe-5-rokiv.html>
5. Кузьменко О. Сутність та напрямки розвитку STEM-освіти / О. Кузьменко // Наукові записки, випуск 9 (III) . – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjkrckykgqzeAhUBlosKHQlnBIUQFjAAegQICRAC&url=http%3A%2F%2Fpfm.kspu.kr.ua%2Ffojs%2Findex.php%2FNZ-PMFMT0%2Farticle%2Fdownload%2F965%2F945&usq=AOvVaw0Aae5xQE1G_jvsQUb08qJZ

Савонова О.В., к.п.н, доцент

*Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
(м. Чернігів, Україна)*

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ ТРАЄКТОРІЄЮ

Специфіка організації освітнього процесу майбутніх фахівців фізичної культури в закладах вищої освіти передбачає врахування необхідності залучення деяких із них до спортивно-тренувальної діяльності. Зокрема, необхідності студентами приймати участь у довгострокових підготовчо-тренувальних зборах до змагань або у самих змаганнях, чи знаходитись на лікуванні й відновленні після отриманих травм. Зазвичай це дуже впливає на відвідування такими студентами аудиторних занять і потребує подальшого забезпечення викладачем організації їх навчання за індивідуальною траєкторією: забезпечення якості подання навчального матеріалу, визначення методів, засобів та критеріїв оцінювання результатів виконання обов'язкових завдань із дисципліни, визначення видів проведення об'єктивного поточного і підсумкового контролю тощо.

Авторський досвід пошуку можливостей забезпечення якості навчання майбутніх фахівців фізичної культури за індивідуальною траєкторією в умовах модернізації вищої освіти на базі факультету фізичного виховання НУЧК імені Т.Г.Шевченка дозволяє стверджувати про доцільність використання технології змішаного навчання. Останнє передбачає інтеграцію в освітній процес з кожної окремої дисципліни інноваційних технологій розвивального (професійного й особистісного) та технологій дистанційного, електронного й мобільного навчання на основі ефективного використання можливостей СУН Moodle.

Основною умовою забезпечення якості підготовки студентів факультету фізичного виховання за індивідуальною траєкторією вважаємо необхідність створення робочої програми курсу змішаного навчання з окремої навчальної дисципліни. Зміст якої затверджується кафедрою і доводиться до відома студентів на початку навчального року.

У програмі курсу змішаного навчання має бути детальний опис основних завдань навчальної діяльності студента які виносяться як на роботу в аудиторії так поза нею і розташовуються в електронному навчальному курсі СУН Moodle. Також визначено форми контрольних заходів, засоби оцінювання, методи демонстрування результатів виконання цих завдань та критерії їх оцінювання.

Для прикладу, можливими засобами оцінювання та методами демонстрування результатів освітнього процесу з природничих дисциплін кафедри біологічних основ фізичного виховання здоров'я і спорту НУЧК імені Т.Г.Шевченка є: 1) при роботі в аудиторії – створення опорного конспекту дисципліни, підготовка та презентація повідомлення результатів роботи з іншими студентами в малих групах: опрацювання теоретичних питань курсу або вирішення дискусійних завдань; 2) дистанційно – ефективність роботи користувача в СУН Moodle, написання звітів-есе за результатами опрацювання теоретичної інформації, створення інфографіки або інтелект-карти як узагальнення результатів аудиторної роботи, обговорення цих результатів на форумі тощо.

Основними критеріями оцінювання результатів діяльності майбутніх фахівців фізичної культури за індивідуальною траєкторією підготовки з використанням курсу змішаного навчання визначено:

1. Для оцінювання результатів активної діяльності студента з іншими студентами в малих групах або результатів роботи на форумі ЕНК СУН Moodle (запис у форумі, коментар-обговорення, створення спільного глосарія) – конструктивність запропонованих ідей, пропозицій, зауважень, наукова достовірність наданої інформації, культура спілкування з аудиторією, уміння співпрацювати з іншими тощо.

2. Для оцінювання ефективності роботи користувача в системі Moodle – загальна естетичність налаштування профілю особистого кабінету користувача, правильність використання функцій елементів системи управління навчанням

3. Для таких видів діяльності як: написання опорного конспекту курсу, презентація повідомлення результатів дослідження теоретичних питань курсу, розв'язання дискусійних завдань дисципліни у вигляді інфографіки або інтелект-карти викладеному на форумі СУН Moodle – наукова достовірність наданої інформації, змістовність, охайність та естетичність виконання інфографіки (інтелект-карти), уміння ефективно використовувати вільно-розповсюджене програмне забезпечення при їх створенні.

4. Для написання звіту-есе як результат опрацювання теоретичного матеріалу курсу, контрольної роботи або проходження тестування – змістовність, наукова достовірність записів, кількість правильно наданих відповідей.

Оцінювання навчальних досягнень студентів за індивідуальною траєкторією підготовки на кафедрі біологічних основ фізичного виховання здоров'я і спорту НУЧК імені Т.Г.Шевченка здійснюється за 100-бальною шкалою, яка відповідно трансформується в національну шкалу ("відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно") та шкалу ЄКТС (A, B, C, D, E, FX, F). Поточний контроль здійснюється під час консультацій з викладачем, підсумковий – проводиться у формі заліку або екзамену враховуючи результати поточної успішності в кінці курсів змішаного навчання.

Savsuk V.O., student, KC17120 group
Pantelienco K.S., teacher,
*Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named
after Academician V. Lazarian
(Dnipro, Ukraine)*

PERSONALITY AND EFFICIENCY OF MODERN TEACHERS

Some high school educators try to avoid active learning projects as they lose a sense of silence and students' obedience when those ones start their discussions. At the same time, active learning makes the student think, talk and share information. This way of learning involves peer instruction, discussion groups and collaborative solution of the problem. Using this innovative method, students get the most of schooling and inspiration for further development. These are only some of the innovative methods used by modern teachers. Many of them are unique for each field of study. Characteristic of natural sciences methods are used in humanitarian sciences, while many approaches to learning languages can also be applied to maths or physics. The only key personality that manages all these processes remains the same – it is a teacher. And a great part of students' success is in teacher's hands. Development of these skills and use of the best innovative methods are the key components of the successful and efficient education and only a teacher is responsible for both of these two constituents. Graduation, possession of a workshop are essential, but success – their own and the students, mainly depends on the personality traits. The modern teacher educator could feel the joy of a well-deserved career from the fact that students in his team are making progress in every sphere of development, and he must meet certain conditions relating to his personality. Considering taking the personality of the teacher and its impact on the effectiveness of teaching, we need to define two key concepts: personality and efficiency. This may mean that each teacher has a definite personality, but not every teacher is a personality. Efficiency in general is defined as the efficiency, effectiveness, the positive effect of the measures taken. In contrast, the efficiency of the learning process is understood as a range, the level and stability of the knowledge acquired by students with understanding in the shortest possible time, the development of independent thought and action, effectiveness, efficiency and economy. The effectiveness of training is a synthetic indicator of the educational process. The value and effectiveness of the

learning process, in the opinion of E. Perrott, have impact factors attributable to the teacher. The most important is understanding, organizing, acceptance of emotions and feelings expressed by the students, the ability to reward students and add them courage to present curriculum content in a clear and understandable, and implementation of their numerous methods and techniques of teaching as well as creating opportunities for pupils to learn independently of this material. Effective teaching is done through effective teacher who knows the individual needs of students adapt the teaching methods and so creates an environment for learning, would be helpful in achieving the intended objectives lessons. We can tell that many conditions have an impact on effective training and education, but only one of them deserves the award – high quality and efficiency of the educational process can only be the work of an excellent teacher educators. The teacher educator constantly associate with others, both with students, parents and teachers, and therefore should meet certain conditions to enable efficient contact with their environment. The teacher educator certainly can not be a silent person, it does not mean, however, that should be extremely talkative. As in most situations the Golden Mean is pedagogically reliable. He is to be talkative, because the kids really need a dialogue with the teacher, and his advice and opinions are often the most important for the students. Taciturn teacher will not gain trust of the students, because due to the lack of response from his side children do not present themselves to him with their joys and sorrows. Personality of the teacher occupies a significant place in the pedeutological mind, was and is the subject of numerous theoretical reflection and research in different countries, universities and research institutions, and is particularly important in times of change in educational strategy. The point, as if to quickly and effectively prepare the young generation for the operation of the new reality, and the effectiveness of this process is conditioned to a large extent, the personality of the teacher. Education is one of the fundamental factors of development of any society. In many professions, the most important is to have education, experience, and above all competent performance of entrusted tasks. To perform well most of the competition must have sufficient erudition, skills and equipment. Significantly different in this aspect is the work of teacher educators. Pedagogy as a science has existed in ancient Greece yet, so teachers have been refining teaching methods for not one century already. Dictionary of pedagogy and psychology defines personality as a fixed set of features characterizing the unit; its behavior is that the conduct, perception and transform reality, character, temperament, and intellect, emotional and volitional characteristics. Personality is something that stands out from the crowd unit, makes it unique, different, and original. Many conditions constitute a good education, but one of them is particularly important – excellent education can be only the work of an excellent educator. With the development of society, teaching methods have been also changing. Learners are divided into three main types: visual, audio and kinesthetic. Of course, it is impossible to gather learners of the same type in one class, but a teacher can consider this fact presenting information. Some students need to see new data, the second ones – to hear and the third ones – to feel. That means that the same material should be presented in different ways. Each student will percept his amount of new information, while the others will have a chance to repeat what they have already learned.

Teacher's personality can be studied because of various theoretical concepts, as it is, the concept of interdisciplinary. Teacher's function, in addition to didactic, is the educational function. School forms appropriate attitudes and beliefs, the nature of the student, as well as its relationship to different values relevant to family and social life. The purpose of these studies was to select personality traits that should play an essential role in the education of youth. On the basis of the average selection can be concluded that high school students in rural schools appreciate mostly teachers who respect the law student and do not awake fear in them. That opinion was of Warsaw high school students. Quite significant differences in this respect occurred in high school students who mostly valued openness to the problems of youth and authority and understanding. A man's personality does not play such an important role in any profession than in the teaching profession. This profession is important in the case of personality development of pupils. Therefore, the result of work in the profession depends largely on the teacher's personal values. Action educator to student developmental change is the more effective, the more the teacher himself is subject to

development processes, the more he is aware of himself. It is impossible to make comprehensive list of personal characteristics which should a gifted teacher educator have. It is also important what is said and here emerges another of desirable personality traits, namely, honesty and openness. Both children and parents need contact with the supervisor to believe in his good intentions, willingness to help, taking into account the specific circumstances and reliability in providing information. There are situations in which the teacher must use intuition and tact pedagogy, and thus depending on the circumstances must act decisively or get the subtlety. Among the personality traits, educators should find delicacy, good manners, and being nice. The modern teacher should orient themselves in virtually all areas of social life, be open to any new, yet reasonably make choices. As a model for his pupils should beware of jealousy and learn making cooperation with various people in order to achieve success. The teacher educator in the ethical context. In the sphere of personality on emotions, teacher educator should demonstrate emotional intelligence.

Самодумська О.Л., к. пед. н., доцент
*Класичний приватний університет,
(м. Запоріжжя, Україна)*

АНДРАГОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Неформальна освіта дорослих знаходиться за межами офіційних структур – вечірніх шкіл, технікумів, університетів, факультетів і курсів підвищення кваліфікації чи професійної перепідготовки, які підлягають державному ліцензуванню і видають сертифікати державного зразка. Така відносна свобода сфери неформальної освіти має відкритий простір для експериментів і апробації нових технологій, пошуку ефективних форм роботи, і потребує професіоналів високого рівня для освітньої діяльності з дорослими.

Статус і назва професіоналів, які працюють з дорослими лишається невизначеним на державному рівні, на відміну від державних закладів освіти, в яких педагогічну діяльність здійснюють педагогічні працівники, у вищих закладах освіти третього і четвертого рівнів акредитації та закладах післядипломної освіти – науково-педагогічні працівники. Професіонала в неформальній освіті дорослих найчастіше називають андрагогом, ментором, тьютором, коучем, наставником, куратором, консультантом або фахівцем галузі андрагогіки, тобто галузі навчання, управління, консультування, соціальної, реабілітаційної, коректувальної роботи з дорослими тощо.

Метою цієї статті є виокремити андрагогічну складову підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників неформальної освіти дорослих та можливі перспективи її забезпечення у закладах вищої освіти.

Сучасні соціальні умови диктують нагальне вирішення проблем освіти дорослих, у тому числі неформальної освіти, оскільки: збільшується число груп дорослого населення, які потребують соціальної підтримки та особливої організації освіти (інваліди, безробітні, мігранти, самотні жінки, зрілі люди, ув'язнені та ін.); виникають труднощі якісного задоволення актуальних особистісних і професійних запитів для окремих категорій дорослих; спостерігається відірваність досягнень андрагогічної науки від практики навчання різних категорій дорослих; відсутня нормативна база підготовки викладача-андрагога і система підготовки професіоналів для задоволення освітніх потреб різних груп населення.

Працівник у сфері неформальної освіти дорослих має бути професіоналом високої кваліфікації, володіти комплексом спеціалізованих андрагогічних знань, умінь і навичок, щоб забезпечити освітню діяльність з урахуванням специфіки освітніх потреб і вікових особливостей різних груп дорослих, а також здійснювати увесь комплекс організованих процесів освіти для розвитку, навчання та поліпшення базових і спеціальних професійних

компетентностей дорослих людей. Таким вимогам відповідають кваліфікаційні характеристики, які висуваються до науково-педагогічних працівників.

Науково-педагогічним працівником, відповідно П. 25. Ст. 1. Р. 1. Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [1] є вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством.

Майбутніх науково-педагогічних працівників закладів та установ вищої освіти готують у закладах вищої освіти за освітньо-педагогічними програмами другого (магістерського) рівня вищої освіти у галузі знань «01 Освіта» за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» або «Науки про освіту» та «015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)» спеціалізацією «Педагогіка вищої школи» з майбутньою кваліфікацією «Викладач університетів та вищих навчальних закладів».

Викладач-андрагог, який планує працювати з дорослими, повинен: розуміти специфічні цілі, що стоять перед різними категоріями дорослих учнів, мотиви їхньої освітньої діяльності, вміти надавати не тільки освітню допомогу, але і забезпечувати соціально-психологічну підтримку, тим самим будити в людях довіру до себе; розвивати рефлексивні вміння дорослих, допомагаючи зменшити їх залежність від попереднього життєвого досвіду; вміти діагностувати освітні потреби і можливості дорослих, розробляти на цій основі оптимальні «освітні» траєкторії.

Таку підготовку майбутнім науково-педагогічним працівникам можуть забезпечити заклади та установи вищої освіти, які готують професіоналів другого (магістерського) рівня вищої освіти з майбутньою кваліфікацією «Викладач університетів та вищих навчальних закладів» за умов наповнення освітньо-педагогічних програм спеціальними складовими: вибірковими навчальними дисциплінами – андрагогіка, геронтологіка, акмеологія, аксіологія, вікова психологія дорослих, тренінгова діяльність в освіті, коучингові технології в освіті тощо; організації і проведення виробничої практики з практичної підготовки і стажування на базі освітніх центрів дорослих; спеціальної організації та участі студентів у професійних тренінгах ораторського мистецтва, професійного самоусвідомлення, психології впливу, основ лідерства тощо.

Специфіка підготовки майбутніх професіоналів-андрагогів вимагає спеціального визначення змісту освіти для кожної групи дорослих, певного міждисциплінарного підходу, використання відповідної системи форм і методів навчання, яка б дозволила враховувати вікові, професійні, особистісні та інші особливості дорослих; ознайомлення з широким спектром ролей викладача-андрагога в якості тьютора, тренера, коуча, інструктора, монітора, ментора, радника, наставника, консультанта, аніматора, медіатора, фасилітатора, інтерпретатора, популяризатора, координатора, експерта, майстра.

Забезпечити підготовку майбутніх науково-педагогічних працівників неформальної освіти дорослих, викладачів-андрагогів, можливо здійсненням цілісного навчального процесу із врахуванням її андрагогічної складової на базі усвідомлення ролі і місця андрагогіки в системі людинознавства, розуміння андрагогічних принципів освіти, ролі неперервної освіти як фактора розвитку людини, ставленням до дорослих учнів як до партнерів, знання і врахування індивідуальних, статусних, вікових потреб і мотивації різних груп дорослих, озброєння сучасними засобами та методами навчання дорослих.

Список використаних джерел

1. Про наукову і науково-технічну діяльність Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII із змін та доп. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення 25.10.2018).

Sandal J-U., Fil. Dr., Professor, Prof. h. c.,
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute
(Finstadjordet, Norway)

MODERN APPROACHES AND INNOVATIVE METHODS OF STUDY IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The idea that learning methods can be changed and improved is not a new thought; it stretches a long way back in time [3] [6].

Learning is traditionally understood as the process of transmitting, for memorizing and adapting knowledge that the ruling elite defines as important and non-threatening to the establishment and to preserve cultural and religious values in the society. Anyhow, there is another aspect to the learning process, and that is cost efficiency. The traditional educational system is characterized by as much information to as many individuals for as less expenses as possible, considering time is money.

Why education? The main purpose is to train the farmer, the worker and the capitalist proficiency in their skills, to preserve the culture and religion, everything within the framework of a static production where individual life and societal structure are predictable. For the vast majority of the students, preparation for application for jobs and obtaining jobs by thereby covering own living expenses and income tax payments to the government are of the highest value behind the modern higher education worldwide. The aim is not to change anything, but to keep everything in place.

Traditional education is all about what we already know and what we already can do on the national level. Even though education is a competitive factor in warfare and is being used as a political tool in comparison and propaganda within and between nations; its function is still on the static level.

Examination in the education industry is simply to let the student retell what the professor has communicated during lectures based on written texts and information in general. The more precise and accurate the student recapitulates the curriculum the higher the marks. The purpose of the examination form and intension is obvious, to justify the separation of individuals as labor input factor in the production function.

The higher education establishment's primary function is to identify and control those individuals who can contribute to preserve the conservative and predictable values of the society and production in the static economy. This function is significant, because we live in a static world. Even though we can see changes in everyday life, changes that are impressive to some, but not to others, they are mostly the result of the long-term changes inherent in the natural and nature based development of the static economy.

Every society is regulated based on static principles and production; doing the same operations the same way every time and every day until the signal of change is received. Learning methods in higher educational establishments are also changeable based on the long-term changes, but without changing the main purpose of the education; to keep everything in place. Using new technology has always been done in the education industry throughout the centuries. It is not surprisingly that computers, the Internet, social media, distance learning by interactive classes and exchange, international and national internship etc. are considered modern approaches and innovative methods in our time. However, all of that is only the results of long-term changes and represent nothing else than a static approach to the culture of production.

A completely different philosophy as approach to higher education is to consider education not as preparations for life, but as life itself [1]. In this context, education becomes a democratic value. Everyone should have access to higher education based on their own needs, wants, and hopes for future happiness and potential in life, not necessarily in combination with obtaining a job for economic reasons and income tax contribution.

Education should therefore be scientifically based: "scientific method is the only authentic means at our command for getting at the significance of our everyday experiences of the world in

which we live in” [2; 88]. International and independent science as well as scientifically based observations of the world we live in point to the fact that innovation develops and maintains democracy worldwide [5].

Innovations, which is a spontaneous change in the pattern of production shift technology to a higher level by the new combinations of land and labor as input factors in the production function [7]. The carrying out of the new combinations is undertaken by single individuals in complete control of the production function and ownership to the entrepreneurial profit, which is the proof that an innovation has taken place, and cannot be done by any group of people, like the board of directors, a committee or any other groups, formal or informal. For this reason, it is unlikely to believe that the higher educational establishments by themselves can be innovative according to the scientific meaning of the word innovation.

For the education industry, it is only a question of adaptation of innovative learning methods. Higher educational establishments are implementing innovations, which are exogenous to them, which means they are using the innovations as adaptors.

Based on the analyses of static, non-innovative learning methods and dynamic innovative learning methods two conditions are used for the separation between educators and students; wage and profit [4]. Wage and profit are monetary factors behind the motivations. Wage indicates that the person, the student or the professor is oriented towards a job (static mindset), while profit indicates creativity (innovative, dynamic mindset). Static, non-innovative learning methods are in operation when both professors and students are characterized by wage earner mindset, likewise innovative, dynamic learning methods are in operation when both are characterized by profit.

Beyond the traditional adaptation process, higher educational establishments can engage in cooperation or partnership with external higher educational players that are not a part of the educational industry. Educators and scientifically based institutes can implement dynamic innovative learning methods to students in higher educational establishments. This will represent a rewarding development in the traditional static educational system, but only when the innovative dynamic learning methods are implemented between professors and students with dynamic mindsets, otherwise it is a vast of opportunities and resources.

Education in innovation and entrepreneurship is especially relevant for innovative dynamic learning methods. The education must be scientifically based; there will never be any space for propaganda or political approaches like governmental funding schemes, unemployment programs or gender equality topics.

No higher educational establishment is able to create entrepreneurs and it should of course not be the goal of any governmental controlled or private education either because entrepreneurs create themselves.

How the learning methods and the scientific truth is being worked out in the dynamic process of learning is an individual and personal matter for the educator. “Adaptation of the method to individuals of various degrees of maturity is a problem for the educator, and the constant factors in the problem are the formation of ideas, acting upon ideas, observation of the conditions which result, and organization of facts and ideas of future use. Neither the ideas, nor the activities, nor the observations, nor the organization are the same for a person six years old as they are for one twelve or eighteen years old, to say nothing of the adult scientist [2; 88].

Innovative learning methods might consist of mixed classes with diversified age groups, because students can learn from each other’s experiences and everyone learn from their specific background and maturity. Young and old, non-educated and highly educated can study the topics of innovation and entrepreneurship together, from a pedagogical point of view, but also based on the existence of ideas. Neither the educator nor the students can judge the ideas, only the market has the last word, success or failure.

Modern approaches and innovative methods of study in higher learning establishments are based on international independent science and dynamic, innovative learning methods, which purpose is development by the process of change. Individual educators with a creative mindset

carry out the methods based on a non- wage-earner, but profit driven attitude to the society and the educational principles.

References

1. Dewey, J.: Democracy and Education An Introduction to the philosophy of education. Unabridged classical, USA, Reprint, 1916/2018, 195 p.
2. Dewey, J.: Experience and Education. Free Press, Simon & Schuster, Inc. New York, 1938/2015, 91 p.
3. Locke, J.: Some Thoughts Concerning Education. Hackett Publishing Company, Inc. Indianapolis/Cambridge, 1693/1996, 227 p.
4. Sandal, J-U.: Labor, innovation, and strenuousness of life. "The Journal of the Economic Society of Finland", 2012, No. 3, pp. 157-176.
5. Sandal, J-U.: How innovation maintains and develops democracy. Economic Annals-XXI. ISSN 1728-6220, -2017, 165(5-6), 2017, p. 23 – 26.
6. Schall S.J, J, V.: A Student's Guide to Liberal Learning. ISI Books, Wilmington, 2000, 52 p.
7. Schumpeter, J., A.: The theory of Economic Development. Transaction Publishers. New Brunswick, USA, 2008, 266 p.

Сидоренко О.І., студент, курс 5 , група МУПп-171
Кичко І.І., к.е.н., доцент,
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРА ПО ПЕРСОНАЛУ

Сьогодні система вищої освіти в Україні представлена великою кількістю спеціальностей, освоєння яких передбачає відповідну підготовку фахівців, а відповідно і формування сукупності професійних компетенцій. Здобуваючи фахові знання, кожен спеціаліст повинен зорієнтуватись у необхідному їх переліку, сформуванню системне бачення про якісний навчальний процес, на основі чого поступово освоювати пропонований навчальний матеріал і розвивати професійні навички. Розуміння майбутньої професії є одним із важливих чинників формування компетентності менеджерів з персоналу [6].

У науковій літературі існує багато поглядів на сутність поняття «компетентність».

Зокрема, В. І. Жигір'єв вказує, що компетентність – це властивість особистості, яка володіє знаннями, досвідом у тій чи іншій галузі, що дозволяють використовувати його у змінних умовах; готовність особистості щодо вирішення певних професійних завдань [3].

Г. І. Євтушенко, Л. О. Вітренко під професійною компетентністю менеджера пропонують розуміти особистісні можливості, які дозволяють самостійно та ефективно реалізовувати цілі управлінського процесу [2].

На основі вивчення відповідних публікацій та матеріалів Л. М. Омельченко, О. М. Керницький пропонують під професійною компетентністю менеджера вважати теоретичну, практичну та психологічну його підготовленість до професійної діяльності, що проявляються в творчій здатності та всебічній (особистісній, професійній, психологічній) готовності до її ефективного здійснення та досягнення оптимальних результатів під час виконання посадових обов'язків [5].

І. В. Саух зазначає, що компетентність виступає поняттям, яке висвітлює аспекти поведінки людини, пов'язані з виконанням роботи, визначає основну характеристику особистості, яка досягла або здатна досягти високих результатів у діяльності. В цьому розумінні компетентність є похідною від компетенції, виступає як характеристика індивідуальної специфіки кожного окремого суб'єкта, що володіє компетенцією, вимірюваним умінням, здатністю, знанням або поведінковою характеристикою, необхідною для успішного виконання певної роботи [7].

Аналізуючи запропоновані підходи до поняття «компетентність», можна побачити, що переважна їх більшість стосується досить широкого кола професійних умінь та навичок

фахівців з менеджменту з персоналу, які достатньою мірою володіють ними і здатні професійно виконувати поставлені завдання, спрямовані на управління персоналом підприємства. Наведені визначення дають змогу зрозуміти, що під час підготовки фахівців закладам вищої освіти потрібно орієнтуватись на певну галузеву специфіку. Разом з тим існують більш важливі чинники, які потрібно враховувати під час формування вмінь і навичок фахівців з менеджменту [6].

Сучасний соціально-економічний розвиток України в умовах глобалізації висуває нові вимоги до підготовки менеджерів з персоналу. Основними вимогами в цьому процесі є забезпечення умов для самореалізації творчого потенціалу особистості, зв'язок фундаментальних теоретичних знань із високопрофесійними практичними навичками й уміннями, спрямованими на інтелектуалізацію праці. Виникає необхідність готувати управлінський персонал до середовища, де обов'язки постійно змінюються, інформація надходить через безліч каналів, а ефективність діяльності залежить від уміння вирішувати проблеми обумовлені:

1) глобальною конкуренцією, більш широким спектром протидіючих сил. Це пов'язано з інтернаціоналізацією економік усіх країн, тому сучасні менеджери повинні вміти працювати в різних умовах. До того ж покликані враховувати у своїй діяльності особливості національної культури тієї країни, з якою вони співпрацюють;

2) зміною критеріїв, що визначають кваліфікацію робіт. Застосування інформатизаційних інновацій вимагає підготовки співробітників, які повинні досконало володіти сучасними технологіями;

3) наявністю політичних, соціальних, економічних і психологічних дестимулюючих факторів: стрес, тиск, невизначеність як у суспільстві, так і в конкретних колективах; кількісне збільшення та якісне ускладнення проблем, які потрібно вирішувати поряд з обмеженістю засобів для їх вирішення;

4) недостатністю ділової репутації менеджерів, що вимагає управлінських успіхів, великого досвіду й глибокого знання своєї сфери діяльності, високих моральних якостей, знання іноземних мов тощо;

5) зміною в ціннісних орієнтаціях працівників. Так, одержує новий зміст етика праці: робота виступає не тільки як засіб заробити для задоволення матеріальних потреб, але й як інструмент для саморозвитку і самоорганізації, що потребує безперервного вдосконалення і розвитку професійних умінь та навичок [2].

Принципом роботи менеджера з персоналу має стати дотримання норм ділової етики, що включає такі правила: організація ефективної роботи підлеглих; адекватність самооцінки і самоорганізація; вибір оптимальних інструментів роботи з підлеглими; розподіл винагороди працівників повинен бути справедливим; варто показувати особистий приклад дотримання етичних норм на роботі й у побуті.

Прийнято вважати, що менеджер з персоналу повинен мати психологічну освіту. Але це не завжди виправдано: психологія як наука має опосередковане відношення до функцій, якими наділений такий фахівець. Освіта може бути будь-якою, але обов'язково – системною і глибокою. Особлива увага приділяється і таким моральним якостям, як організованість, практичність, комунікабельність, вміння зрозуміти інших.

Сьогодні панує думка, що здійснення обов'язків менеджера з персоналу неможливе без фундаментальної психологічної освіти. Інший варіант – людина з великим діловим і життєвим досвідом. Ідеал, зрозуміло, в поєднанні цих умов. У невеликій компанії менеджер з персоналу виконує всі функції кадровика і безпосередньо здійснює підбір персоналу. В починаючій фірмі або тій, що розширюється, менеджер з персоналу оцінюється, в першу чергу, по витягнуті максимальний прибуток і зникнути або працювати на перспективу; персонал може «вирощуватися» безпосередньо на фірмі або «перекуповуватися» на фірмах, що мають більший досвід діяльності [1].

Отже, в сучасних умовах ринкової економіки до менеджера з персоналу ставляться високі вимоги щодо управління персоналом. Для того, щоб досягти успіху в

управлінні персоналом необхідно створити належні і необхідні умови для самовдосконалення та професійного становлення менеджерів різних компаній. Необхідно організувати власну систему навчання й підготовки менеджерів при одночасному наданні їм можливостей для отримання нового досвіду, у т.ч. на нових посадах. Необхідно на підприємствах здійснювати регулярні ротації менеджерів для кращого розуміння діяльності компанії та якісного підвищення рівня їхніх навичок і умінь. Необхідно сприяти позитивним змінам установок менеджерів з метою збереження корпоративного командного духу усіх працівників компанії, що є ключовим чинником ефективності її функціонування [1].

Напрямами формування компетентного менеджера з персоналу є:

– врахування економічних, державних, соціальних, особистісних потреб за умови, що названі процеси відбуваються на фоні глобалізації, інтернаціоналізації та інноваційності всіх сфер діяльності фахівців;

– система якісної вищої освіти;

– постійний саморозвиток і підвищення кваліфікації.

Такий підхід дозволяє: забезпечити формування професійної компетентності майбутнього менеджера; виявити компоненти досліджуваної підготовки менеджерів, їх місце та значення в забезпеченні стратегічного розвитку економіки; розкрити діалектику їх взаємозв'язку.

Список використаних джерел

1. Галан О. Розвиток компетенцій менеджера з персоналу в сучасному управлінні / О.Галан, 2017. –Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/20848/1/40-43.pdf>
2. Євтушенко Г. І. Шляхи формування професійної компетентності майбутнього менеджера / Г. І. Євтушенко, Л. О. Вітренко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2013. - № 1. - С. 69-78.
3. Жигір В. І. Особливості професійної компетентності менеджерів освіти / В. І. Жигір // Молодь і ринок. – 2011. – № 5. – С. 64–69
4. Кожан Т.О. Визначення видів компетенцій менеджера з персоналу / Т. О. Кожан // Соціально-трудові відносини: теорія та практика . - 2013. - № 2. - С. 98-104.
5. Омельченко Л. М. Проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців енергетичного профілю у сучасних умовах / Л. М. Омельченко, О. М. Керницький // Вісник Кременчуцького державного університету імені Михайла Остроградського. – Кременчук : КДУ, 2010. – Вип. 3 (62), ч. 1. – С. 169–172.
6. Пелешко Л. В. Формування професійної компетентності фахівців з менеджменту / Л. В. Пелешко // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. - 2016. - № 3. - С. 97-102.
7. Саух І. В. Моделі професійної компетентності менеджера туристичної індустрії як основа конкурентоспроможності галузі [Електронний ресурс] / І. В. Саух // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2 (4). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_38.
8. Хілуха, О.А. Оцінка компетентностей менеджерів в системі корпоративного управління на основі використання матриці попарних порівнянь [Текст] / О.А. Хілуха // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2018. - № 1. - С. 259-271.

Сидоренко Н.О., к.н.гос. упр.,

*Общественная организация «Институт Реформ и Информатизации Общества»
(г. Сумы, Украина)*

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У СЛУЖАЩИХ ПРИ ПРЕДОСТАВЛЕНИИ АДМИНИСТРАТИВНЫХ УСЛУГ В СФЕРЕ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Децентрализованные процессы, происходящие в Украине, иногда вызывают появление некоторых противоречий при реализации реформ в сфере публичного управления. Изменения, происходящие в общественно-политической, экономической жизни страны объективно повышают требования к профессиональному уровню лиц, занимающих управленческие и исполнительные должности в органах исполнительной власти и в органах местного самоуправления. Становление новой образовательной парадигмы непрерывного образования взрослых требует системных изменений в деятельности учреждений

последипломного образования и системы повышения квалификации, под которой понимается одна из основных ее составляющих, которая характеризуется приведением профессиональной и функциональной компетентности работника в соответствии с потребностями и требованиями общества на конкретном историческом этапе социально-экономического развития и интеграционных процессов, происходящих в национальной системе образования [3, с. 9].

Закон Украины «Об образовании» определяет, что целью высшего образования является получение лицом высокого уровня научных и / или творческих художественных, профессиональных и общих компетенций, необходимых для деятельности по определенной специальности или в определенной области знаний [5]. Сфера публичного управления не является исключением, но при этом существуют некоторые особенности. Национальное законодательство Украины, регулирующее особенности службы в публичном управлении, содержит нормы, устанавливающие требования к наличию у кандидатов на занятие должностей в органах исполнительной власти, а также в органах местного самоуправления определенного образовательного уровня. Необходимым для любого претендента на назначаемую должность – является наличие высшего образования, при этом отраслевое законодательство содержит нормы, рекомендуемые служащим получать дополнительное последипломное профильное образование в сфере публичного управления.

Общественно-политические изменения требуют от должностных лиц органов публичного управления существенного повышения требований к их профессиональному уровню и компетентности. Поэтому в системе последипломного образования в процессе повышения квалификации государственных служащих и должностных лиц местного самоуправления акценты смещаются на результаты обучения, формирование у слушателей тех компетенций, которые необходимы им для эффективной деятельности на своем рабочем месте и внедрения демократических преобразований [8, с. 276]

Понятия «компетенция» и «компетентность» особенно важны при последипломной подготовке кадров. В переводе с английского «competence» означает: способность, умение; компетентность; компетенция, полномочие [9, с. 563]. При этом, толковый словарь, определяет понятие «компетенция» – хорошая осведомленность о чем-либо; круг полномочий какой-либо организации, учреждения, лица [4, с. 874]. Психологический словарь дает следующие определение понятию «компетентность» - психосоциальное качество, означающие силу и уверенность, исходящие из чувства личной уверенности и полезности, дает человеку осознание своей способности эффективно взаимодействовать с окружением [6, с. 186]. В Законе Украины «Об образовании» под понятием «компетентность» подразумевается динамическая комбинация знаний, умений, навыков, способов мышления, взглядов, ценностей, других личных качеств, определяющих способность человека успешно социализироваться, осуществлять профессиональную и / или дальнейшую учебную деятельность [5].

Компетенция касается сферы профессиональной деятельности, она характеризует официально закреплены полномочия организации или должности конкретного работника и представляет собой совокупность прав и полномочий, которыми наделен конкретный орган или должностное лицо в соответствии с законодательством, нормативными актами, уставами, положениями, договорами и пр. Компетенция имеет непосредственное отношение к процессу трудового поведения должностного лица. С другой стороны, компетенция – это круг вопросов, в которых человек хорошо осведомлен (или имеет определенные полномочия) [2, с. 29].

По мнению английского ученого М. Армстронга, термин «компетентность» полезен для описания типа поведения (тех его аспектов), который нужен организации для достижения высокого уровня эффективности. Это понятие помогает сконцентрировать внимание на ключевых вопросах поведения, влияющие на результаты. Также, понятие «компетентность» можно использовать для описания тех знаний и умений, которые ожидаются от работника для эффективного выполнения его обязанностей [1, с. 277].

Безусловно, формирование ключевых компетентностей в сфере публичного управления является сложной задачей. Поэтому в системе последипломного образования акценты смещаются на формирование у слушателей тех компетенций, которые необходимы им для осуществления эффективной практической деятельности на своем рабочем месте, использовании современных инструментов и внедрения демократических преобразований. Для эффективной работы и выполнения функциональных обязанностей служащими их профессиональные компетенции могут развиваться в таких направлениях: политико-правовых, социально-экономических, информационно-коммуникационных, личностных [7, с. 250].

Например, для формирования компетентностей сотрудников, работающих в органах исполнительной власти и в органах местного самоуправления в сфере предоставления административных услуг можно выделить следующие направления:

1. Компетентность в сфере законодательства, нормативно-правового обеспечения и распорядительной деятельности (навыки работы с законодательством; осведомленностью в правах и обязанностях; основные знания про публичное управление, предотвращение коррупции; делопроизводство; подготовка проектов распорядительных документов ...).

2. Компетентность в экономической сфере (знания о бюджетных процессах; программно-целевом методе создания местных целевых программ; размеры оплаты административных услуг ...).

3. Компетентность в сфере информационно-компьютерной грамотности и работы с техническими средствами (работа с государственными реестрами; специализированным программным обеспечением; внедрение электронного документооборота; подготовка и размещение информации про административные услуги, порядке их получения на официальном сайте или в социальных сетях; использование платежных терминалов; систем «электронной очереди», видеонаблюдения, охранных сигнализаций...).

4. Компетентность в сфере работы с населением (сотрудничество с общественными организациями; информационная, консультационная, просветительская деятельность; недопущение и предотвращение конфликтов ...).

5. Личное развитие (психология общения; самомотивация и мотивация подчиненных, обучение в течение жизни ...).

Безусловно, этот перечень формирования компетентностей со временем будет изменяться в соответствии с нормами действующего законодательства, а также в зависимости от появления новых функциональных обязанностей, которые могут появиться в ходе реализации реформ.

Подводя итог вышесказанному можно сделать следующий вывод. Повышение компетенций должностных лиц сферы публичного управления необходимо проводить постоянно, так как от этого зависит качество реализуемых реформ. А учитывая влияние децентрализационных процессов, особое внимание в сфере профессиональной подготовки необходимо уделять должностным лицам органов местного самоуправления, так как на них перекладывается множество различных полномочий, которые до этого выполнялись служащими местных государственных администраций. При этом необходимо широко применять современные формы обучения, преимущественно дистанционные, а также проведение учебных сессий на местах, что позволит вовлечь в учебный процесс большее количество слушателей. При этом, для составления образовательных программ и проведения учебных сессий в сфере предоставления административных услуг необходимо привлекать специалистов органов исполнительной власти, местного самоуправления и независимых экспертов, которые имеют практический опыт работы с государственными реестрами, специализированным программным обеспечением, организации работы центров предоставления административных услуг (физическая составляющая), подготовки необходимой документации (институциональная составляющая), обучения персонала и работы с населением.

Список используемых источников

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами ; пер. с англ. / Под ред. С. К. Мордовина. – 8е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 832 с.
2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23 – 30.
3. Гошовська В. А. Підвищення кваліфікації державних службовців в умовах сучасних змін / В. А. Гошовська // Інформаційний бюлетень про навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії та регіональних інститутах державного управління Національної академії. – 2015. – С. 9 –13.
4. Новый тлумачний словник української мови. – У 3х томах / Укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Київ : Видво «АКОНІТ», 2006. – 926 с. – Т. 1: АК.
5. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Психологический словарь [авт. сост. В. Н. Копорулина, М. Н. Смирнова, Н. О. Гордеева, Л. М. Балабанова]; под ред. Ю. Л. Неймера. – Ростов на Дону: Феникс, 2003. – 640 с.
7. Сидоренко Н.О., Іваненко В. Ю. Методологічні підходи до формування проєсфійних компетентностей у новообраних міських, сільських та селищних голів / Сидоренко Н. О., Іваненко В. Ю.// Актуальні питання формування та розвитку громадянських компетентностей в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (Київ, 17-18 березня 2016 р.) за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, Н. Г. Протасової, Ю. О. Молчанової. – К. : НАДУ, 2016. – 308. – С. 247 – 251.
8. Сидоренко Н. О., Іваненко В. Ю., Формування громадянських компетентностей у працівників органів публічної влади (методологія розробки програм підвищення кваліфікації) / Сидоренко Н. О., Іваненко В. Ю.// Громадянські компетентності у професійній освіті державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Збірник методичних матеріалів для системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування / за заг. ред. Н. Г. Протасової, Ю. О. Молчанової. – К. : НАДУ, 2016.
9. The Concise Oxford English-Russian Dictionary / Edited by Paul Falla. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 1007 р.

Syrova G.O., doctor of pharmacy sciences, professor
Kalinenko O.S., candidate of chemical sciences
Kharkiv National Medical University,
(Kharkiv, Ukraine)

STUDENTS' SELF-WORK AS AN IMPORTANT PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS

The integration of Ukrainian education into the European one in the context of democratization forms a new concept for the education of young people. The concept of educational work in Ukrainian universities is based on the main provisions of the constitution of Ukraine, the national doctrine of education development, the laws of Ukraine "About education", "About higher education" and other state documents.

The education process is to form the educated, socially and nationally conscious personality, worthy patriot of Ukraine, a bearer of cultural and national traditions, a real citizen of his country [1].

The education process is two-way and depends on the objective (social-historical features of the country) and the subjective factors (psychological personality of the teacher, his professional skills, values of students). An important role in the implementation of educational work belongs to the departments of the university and each teacher in higher educational institutions [2].

At the Department of Medical and Bioorganic Chemistry of the Kharkiv National Medical University the educational work provides the actualization of theoretical knowledge, draws the attention of young people to the social problems of the present time, forms their national maturity. For this purpose the department attracts young people to charity events, organizes excursions to historic places, visits to museums and exhibitions.

The educational work of the department is focused on improvement the training of highly skilled specialists, formation the scientific outlook of students, education them in an active life position. A necessary condition for successful student activity is the mastering of new rules of life and training in higher education institutions, which provide internal comfort and reduce the

possibility of conflict with the surrounding environment. All these aspects are the basis of the educational work of the department.

One of the forms of self-education in the study process at higher educational institutions is the students' self-work. The purpose of self-work is the receiving, assimilation, consolidation and application of knowledge based on an individual approach to each student. It can be classroom and extracurricular, individual and collective. The classroom self-work involves solving the tasks at the auditorium - at lectures, practical classes, seminars. At the same time, the educational process takes place. The extracurricular self-work involves different types of student activities that carried out under the leading, but without the direct involvement of the teacher in extracurricular time [3].

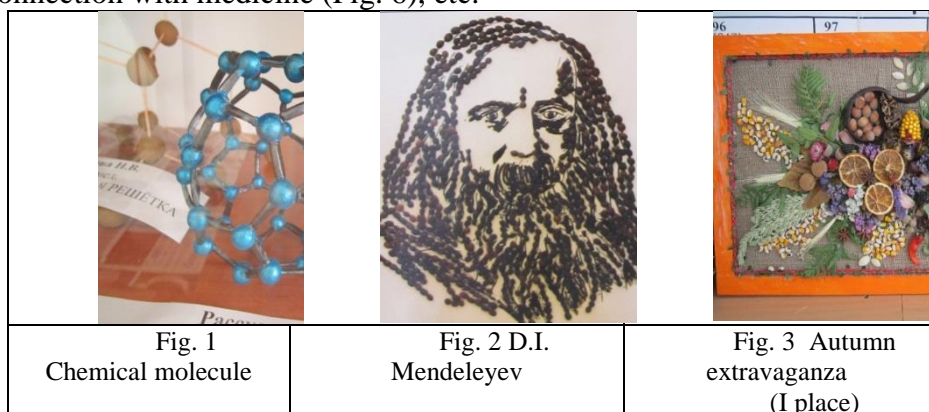
The self-work forms the required amount and level of knowledge, and skills to solve cognitive tasks in students. During its implementation students develop a vision of new problems in standard situations, a vision of a new feature of a familiar object, finding an original way of solution.

However, it should be taken into account that high degree of motivation students is required for the performance of self-work. To increase the level of student motivation, it is necessary to stimulate it. This should be considered at formation a general rating [4].

The students' self-work is an integral part of not only educational but also educational process. At the Department of Medical and Bioorganic Chemistry of the Kharkiv National Medical University students have the opportunity to work with educational literature in three languages (Ukrainian, English, Russian) in the room for self-work, which is equipped with computers with access to the Internet (Wi-Fi). The students' self-work is an essential element of learning at studying chemistry.

Students' scientific conferences are held annually for the first-year students. Students are offered the topics that combine knowledge of chemistry with the future specialty of a doctor. Thus, students study the application and role of various chemical phenomena and processes in the human body more detail during self-work.

The department also periodically holds creative competitions, which are aimed at developing abilities, creative thinking and the study of chemical compounds, their application in medicine. Thus, competitions "Chemistry of clay" (students were invited to make various clay products) (Fig. 1), "Do it by yourself" (students made compositions of coffee beans) (Fig. 2) were held at the department. The exhibition-competition "Chemistry of Autumn Breath" was held for first-year students in 2018. The following algorithm was proposed by the teachers of the departments: to give the name of the object, to create the object and to describe it (to characterize it, to present it) from the point of view of chemistry and medicine. All participants of the competition received additional points in the overall rating of "Medical Chemistry". It should be noted the high activity of students (103 participants) who created various compositions (structure of chemical substances, human organs, paintings, landscapes, animals) from things that surround us - vegetables, plants and everyday using goods. The teacher only set the desired direction, and the student independently invented and embodied his idea in creative work. Some works were received the prize-winning places (Fig. 3) and some one - distinctions: for patriotism (Fig. 4), for connection with chemistry (Fig. 5), for connection with medicine (Fig. 6), etc.

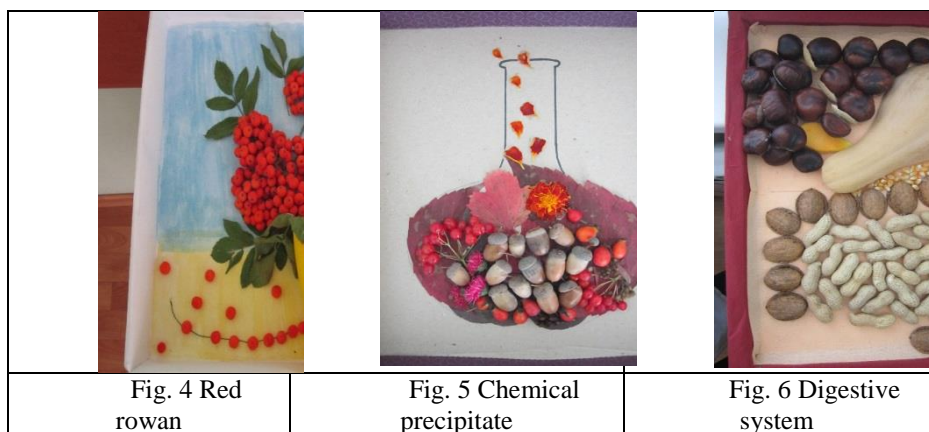

Fig. 4 Red rowan

Fig. 5 Chemical precipitate

Fig. 6 Digestive system

Thus, independent work involves students in scientific creativity, finding and solving modern problems, motivates the student to study. Therefore, it is necessary to integrate systematically into the educational and educational process.

References

1. Ternopil'ska V.I. Handbook of educational work with students / V.I. Ternopil'ska, T.V. Kolomiets, I.O. Piontkiv'ska. – Ternopil : Navchalna knyha –Bohdan, 2014. – 264 p.
2. Fitsula M.M. High school pedagogy: tutorial / M.M. Fitsula. 2-e vyd., additional. – K.: Akademydav, 2010. – 456 p.
3. Bunakov S.V. Organization of individual educational work with students of higher educational institutions / S.V. Bunakov, A.O. Petrenko // Collection of scientific works of Kharkiv University of Air Forces, 1(46). – 2016. – P. 161-163.
4. Vorontsova Zh.V. Features of self-realization of students in the conditions of the university environment / Zh.V. Vorontsova // Scientific notes of the chair of pedagogy of the VN Kharkiv National University Karazin. – 2010. – Vyp. XXIII. – P.25-33.

Сыровая А.О., проф.

Харьковский национальный медицинский университет

Водолаженко М.А.

ГНУ НТК "Институт монокристаллов" НАНУ

(Харьков, Украина)

РАБОТА СО СЛАБЫМИ СТУДЕНТАМИ: РАЗЛИЧНЫЕ ПОДХОДЫ

Неуспеваемость – это несоответствие подготовки студентов требованиям содержания образования, которое фиксируется по истечении некоторого значительного отрезка процесса обучения (цепочки занятий, посвященных изучению одной темы, раздела курса, семестра, года). В реальности всегда существует определенное количество неуспевающих и слабоуспевающих студентов, с которыми должны активно работать все участники образовательного процесса.

Причиной неуспеваемости служит совокупностью причин. Их можно разделить на такие категории [1].

Внешние: социальные причины (снижение ценности образования в обществе, нестабильность существующей образовательной системы); несовершенство организации учебного процесса (неинтересные занятия, отсутствие индивидуального подхода, перегрузка студентов, пробелы в знаниях и т.д.).

Внутренние: отсутствие мотивации; слабое развитие волевой организации; низкое развитие интеллекта.

В современной дидактике выделяются, как правило, следующие направления по работе со слабыми студентами [5]:

1. Педагогическая профилактика. Это поиск наиболее подходящих педагогических систем (применение активных методов и форм обучения, новейших педагогических технологий, проблемного обучения, информатизация педагогической деятельности и т.д.

2. Педагогическая диагностика. Это систематический контроль и оценка результатов учебного процесса, своевременное выявление пробелов в знаниях. Для педагогической

диагностики применяются беседы педагога и студента, наблюдение за неуспевающим студентом, проведение тестов, анализ их результатов.

3. Педагогическая терапия. Это меры по устранению неуспеваемости студентов методом дополнительных занятий. В высших учебных заведениях Европейского Союза применяются «группы выравнивания», их преимущества заключаются в том, что занятия в них проводятся после серьезной диагностики, с подбором групповых и индивидуальных средств обучения. Такие занятия ведут педагоги, специализирующиеся на соответствующих формах работы посещение занятий является обязательным.

4. Воспитательное воздействие. С неуспевающими студентами должна проводиться индивидуальная воспитательная работа, т.к. неуспеваемость зачастую коррелирует с недостаточным воспитанием.

К сожалению, в работе с неуспевающими студентами существуют некоторые объективные трудности. Дело в том, что у студента ничего нельзя сформировать, перестроить или изменить, если он внутренне того не готов, если отсутствует понимание процесса обучения, если отсутствует взаимопонимание между студентом и преподавателем.

Для повышения эффективности индивидуальной работы со студентами следует в доброжелательной форме организовывать регулярные консультации и отработки навыков у студентов под контролем опытных преподавателей. Возможно также проведение дополнительных занятий по наиболее трудным для изучения темам. [4]

Проблема слабой успеваемости может быть также связана с недостаточным формированием у студентов когнитивной компетентности. Это делает проблематичным процесс их обучения. Студент может не понимать, что стоит за обычными рекомендациями преподавателя: выучи, разбери готовое решение, посмотри в учебнике и т.д. Причем, эти проблемы могут возникать на разных этапах учебной деятельности. В литературе описана модель коррекционной работы, предусматривающая организацию индивидуальной самостоятельной работы студентов с поэтапным и итоговым контролем результатов [3]. В качестве основного дидактического средства данной технологии предложено использовать электронный образовательный ресурс. В его состав включаются компоненты, обеспечивающие: диагностику когнитивных проблем обучающегося, статистический анализ ошибок и затруднений, формирование индивидуальной коррекционной траектории в соответствии с целями и задачами коррекции, комплексное изучение дисциплины в необходимом объеме, контроль результатов коррекции, системное развитие компетенций студента. Результатом такой коррекции считается овладение студентом когнитивными компетенциями в объеме, достаточном для успешного обучения.

Проблема плохой успеваемости состоит еще в том, что зачисление в ВУЗы проходит на бюджетной и на коммерческой основе. Это приводит к формированию учебных групп, состоящих из студентов с различной степенью подготовки. В них можно условно выделить сильных, средних и слабых студентов, которые по-разному осваивают учебный материал. Сильные студенты обладают высокой скоростью усвоения материала, развитым логическим мышлением. Они самостоятельно предлагают и развивают свои идеи, могут работать со сложной информацией, способны к анализу, синтезу и т.д. Слабые студенты имеют низкую мотивацию к обучению, мало проявляют себя на занятиях, плохо усваивают учебный материал и т.д. Преподаватель в такой аудитории вынужден ориентироваться на некоторого абстрактного «усредненного» студента, на уровень его знаний и возможностей. Это не позволяет раскрывать потенциал сильных студентов (они работают не в полную силу). При этом остается проблема со слабыми, т.к. разница между их уровнем и уровнем «среднего» студента существенна. Одним из способов разрешения такой ситуации может служить дифференцированный подход к обучению. При этом аудитория разделяется на группы по заданным критериям на основе результатов тестирования. Последующая работа производится уже с учетом индивидуальных учебных возможностей студентов, входящих в каждую группу [2]. С помощью такого подхода появляется возможность повысить успеваемость слабых студентов при одновременном развитии сильных. Студент может

учиться в соответствии со своим уровнем знаний и возможностей, постепенно углубляя и развивая их. Преподаватель получает возможность планировать результаты обучения с учетом уровня компетентности каждого студента группы и ставя достижимые цели по овладению учебным материалом.

Список использованной литературы

1. Ахметгалиева В.Р. Организация индивидуальной работы со слабоуспевающими студентами // Ученые записки Казанского филиала «Российского государственного университета правосудия». – 2016. – Т. 12. – С. 477-481.
2. Кныш А.А. Организация работы студентов на основе уровневой дифференциации / А.А. Кныш, Е.В. Кныш // Успехи современного естествознания. – 2007. – №10. – С.63-64.
3. Макаров С.И. Когнитивная коррекция в вузе на основе использования электронных образовательных ресурсов / С.И. Макаров, С.А. Севастьянова, Л.И. Уфимцева. // Самарский научн. вестник. – 2017. – Т. 6, № 4 (21). – С.234-328.
4. Мармыш Г.Г.О формах и методах индивидуальной работы с неуспевающими и слабоуспевающими студентами на кафедрах лечебного факультета. / Г.Г. Мармыш, А.А. Масловская, И.С. Довнар, А.В. Болтач. // Сб. Актуальные проблемы медицины. Материалы ежегодной итоговой научно-практической конференции. Гродненский государственный медицинский университет. – 2017. – С. 604-608.
5. Николаева Е.А. Неуспевающие студенты как психолого-педагогическая проблема // Молодой ученый. – 2015. – №3. – С. 824-827. – URL <https://moluch.ru/archive/83/15326/> (дата обращения: 27.10.2018).

Сиротенко А.О., викладач,
П НУБіП України «Ірпінський економічний коледж»
(м. Ірпінь, Україна)

ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ ІНТЕРНЕТ ЗАЛЕЖНОСТІ АСОЦІАЛЬНИХ СТУДЕНТІВ

В даний час актуальність дослідження проблеми Інтернет-залежності стає все більш очевидною у зв'язку з ростом кількості інтернет-користувачів в Україні і світі. Все більше користувачів щодня підключаються до «Всесвітньої павутини». У зв'язку зі зростаючою комп'ютеризацією інтернетизація українського суспільства стала актуальною проблемою патологічного використання Інтернету. Йдеться про так звану «Інтернет- залежність». Інтернет-залежність - психічний розлад, нав'язливе бажання підключитися до Інтернету і хвороблива нездатність вчасно відключитися від Інтернету [3]. Крім того, Інтернет-залежність визначається як нехімічна залежність - нав'язлива потреба у використанні Інтернету, що супроводжується соціальною дезадаптацією і вираженими психологічними симптомами. В даний час дана проблема найбільш актуальна, так як знаходиться на стадії вивчення і розробки адекватних методів і форм профілактики даного виду залежності.

За даними різних досліджень, Інтернет-залежними сьогодні є близько 10% користувачів у всьому світі. Українські психіатри вважають, що зараз в нашій країні таких 4-6%.

Найбільша схильність до виникнення Інтернет-залежності спостерігається у людей, що мають труднощі в міжособистісному спілкуванні. В Інтернеті завдяки анонімності, доступності і відчуттю безпеки людина може формувати довірчі відносини з малознайомими людьми, не побоюючись негативних наслідків, адже в разі невдачі завжди є можливість просто відключитися від Інтернету або піти на інший ресурс. У віртуальній реальності не мають значення такі характеристики соціального статусу, як: зовнішній вигляд, вік, стать, рід діяльності і т.д. Інтернет дозволяє формувати нову ідентичність, створювати новий образ і здійснювати нереалізовані потреби особистості.

На сьогоднішній день 48% аудиторії українського Інтернету становить молодь, при цьому зазначається, що кількість молоді, серед Інтернет-користувачів зростає швидше, ніж кількість представників інших вікових груп. Але і серед молоді виділяється категорія найбільш частих користувачів Інтернету - студентська молодь.

На думку Л.В. Мардахаева, студентська молодь має специфічні соціальні й психологічні риси, наявність яких визначається як віковими особливостями молодих людей, так і тим, що їх соціально-економічне і суспільно-політичне становище, їх духовний світ

перебувають у стані становлення, формування [2]. У зв'язку з цим, саме ця категорія схильна до виникнення різних видів залежності, в тому числі і Інтернет-залежності.

Як правило, таку схильність мають студенти, у яких спостерігаються інтровертовані риси характеру: зосередженість на власному внутрішньому світі, труднощі у встановленні соціальних контактів з оточуючими, орієнтація на власний внутрішній світ: почуття, думки, переживання і т.д.

Крім того, для студентської молоді в цілому характерні наступні психолого-педагогічні особливості: проблема вибору життєвих цінностей; привласнення соціально значущих якостей особистості; розвиток здатності до співпереживання, до активного етичного відношення до людей, до самого себе і до природи; розвиток саморефлексії, тобто самопізнання у вигляді роздумів над власними переживаннями, відчуттями і думками; проблема сенсу життя; поява життєвих планів; пошук професії; звільнення від безпосередньої залежності тісного кола значущих осіб і ін. [4].

За результатами емпіричного дослідження, на базі університету «Україна» серед студентів 1-3 курсів, що навчаються за спеціальністю «Соціальна робота», було виявлено, що 12 респондентів (16%) мають Інтернет-залежність і 26 респондентів (35 %) схильні до її виникнення.

У більшості випадків Інтернет-залежність виникає внаслідок нездатності особистості в реальному житті вибудувати і підтримувати повноцінні соціально-психологічні відносини з іншими людьми, невміння відчувати кордону між нормою і відхиленням.

В якості основних критеріїв Інтернет-залежності пропонується розглядати наступні: складність контролю часу, проведеного в Інтернеті; лабільність настрою при його використанні; включення в різні види діяльності в мережі Інтернет і зневага до діяльності поза мережею.

Більш того, психолого-педагогічні характеристики особистості Інтернет-залежних студентів проявляються в емоційно-вольовій сфері - високими показниками особистісної тривожності, депресії, агресивності і ворожості і низькими показниками сили волі, стійкості до стресу, самооцінки і впевненості в собі; в комунікативній сфері - підвищеними рівнями самотності і конфліктності, в мотиваційній сфері - її спрямованістю в бік уникнення невдач.

Виходячи з актуальності означеної проблеми стає необхідним розробка адекватних заходів і відповідних засобів діяльності, спрямованих на запобігання даного виду залежності і на актуалізацію цінності для людини реального світу, що і передбачає вторинна профілактика в цілому.

Вторинна профілактика являє собою комплекс різних заходів (соціальних, психологічних, педагогічних, медичних, правових та ін.), спрямованих на запобігання переходу порушень розвитку у хронічні (стійкі) форми і попередження виникнення вторинних дефектів (порушень), наприклад, соціальної дезадаптації, емоційно поведінкових розладів, комунікативних порушень, особистісних деструкцій, руйнування власного «Я».

Відповідно, з огляду на психолого-педагогічні особливості студентів і специфіку прояву Інтернет-залежності, було припущено, що проектна діяльність є найбільш ефективним засобом вторинної профілактики Інтернет-залежності у студентів.

У проектній діяльності мета спочатку визначена, діяльність є керованою, спочатку визначені обмеження діяльності (терміни, ресурси, час, якість, допустимий рівень ризиків), діяльність спрямована на створення визначеного, унікального продукту або послуги.

Можливості проектної діяльності в профілактиці Інтернет-залежності у студентів представлені в такий спосіб:

- за допомогою проектної діяльності кожен крок планується, прораховується;
- проект має терміни реалізації; можна спланувати результат, за короткий термін реалізувати мету;
- проект має критерії оцінки результатів;
- проект виділяє етапи [1], реалізація цих етапів визначає ефективність роботи.

Вирішуючи проблему Інтернет-залежності у студентів, зміст проекту має включати в себе такі заходи, методи і форми, як психогімнастичні вправи, систематичні тренінги спілкування, особистісне зростання [3], методи формування свідомості (приклад, бесіда, метод проблемних ситуацій, диспут, лекція), методи стимулювання діяльності (метод природних наслідків, «вибух»), методи соціально-психологічної допомоги (психологічне консультування, коучинг: організаційне консультування, соціально-психологічний тренінг аутотренінг) [4].

Все це буде сприяти: активній участі студентів у заходах, тренінгах, лекціях, високій відвідуваності занять студентами, створення сприятливих, психологічно комфортних умов для взаємодії учасників проекту, формування у студентів адекватної позиції з проблеми Інтернет-залежності, зниження кількості Інтернет-залежних і схильних до неї студентів; розвитку значущих соціально-професійних умінь і якостей особистості фахівця.

Саме проектна діяльність є найбільш ефективним засобом профілактики Інтернет-залежності у студентів, так як даний вид діяльності передбачає проведення своєчасної діагностики Інтернет-залежності у студентів; диференційований і індивідуальний підхід в роботі зі студентами; групову форму роботи зі студентами; найбільш адекватні віковій категорії методи роботи.

Проблема вторинної профілактики Інтернет-залежності на сьогоднішній день проявляється в зв'язку зі зростанням популярності мережі Інтернет. Багато молодих людей - студенти стали настільки захоплюватися віртуальним простором, що почали віддавати перевагу Інтернет реальності, проводячи за комп'ютером до 18 годин на день. Різка відмова від Інтернету викликає у таких людей тривогу і емоційне збудження [3], що вказує на ще більшу актуальність даної проблеми.

Таким чином, вивчаючи дану проблему можна прийти до висновку про те, що на сучасному етапі тільки розробляються відповідні засоби вторинної профілактики Інтернет-залежності.

Список використаних джерел

1. Гришко В.В. Інтернет-залежність студентів. [Електронний ресурс] / В.В. Гришко // Вісник психології і педагогіки. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Інтернет-залежність_студентів.
2. Турецька Х. Інтернет-залежність як предмет психологічного дослідження / Х. Турецька // Вісник Львівського університету. – Львів, 2017. – Вип. 10. – С. 365–375.
3. Швець Н.А. Інтернет залежність та її вплив на виховання підлітків. [Електронний ресурс] / В.В. Гришко // Вісник психології і педагогіки. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Швець_Н.А._Інтернет_залежність_та_її_вплив_на_виховання_підлітків.
4. Янг К. Діагноз – Інтернет-залежність / К. Янг // Світ Інтернет. – 2017. – № 2. – С.24-29

Сита Є.М., старший викладач,
Херсонський національний технічний університет
(м. Херсон, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Термін «дуальна система» (від лат. *dualis* – *подвійний*) був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у ФРН – як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання. Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання.

Важливим чинником удосконалення механізмів регулювання взаємодії освіти і ринку в Україні є вивчення і врахування європейського досвіду.

Світовий досвід свідчить, що впровадження дуальної освіти сприяє кардинальному економічному зростанню. Вона активно практикується у багатьох країнах Європи, де у системі дуальної освіти навчається 50 % осіб, що здобувають освіту. Дуальна освіта дала

новий імпульс розвитку таким країнам Східної Азії, як Південна Корея і Китай, де вона охоплює 33 % осіб, що навчаються [1, с. 24]. У радянську систему теж потрапили деякі елементи: існували радгоспи-технікуми, заводи-ВТУЗи, навчання в яких передбачало паралельну роботу на підприємстві [2,с.7].

Засновником дуальної освіти вважають Німеччину. Від неї цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни. У цих країнах в середньому приблизно 40-50 % молоді одного року народження навчаються за дуальною системою. Кожне 1/5 підприємство Німеччини займається навчанням на виробництві; 2/3 учнів системи проходять навчання на середніх і великих підприємствах; 2/3, з учнів, хто навчається на підприємстві залишаються працювати на ньому.

Серед особливостей впровадження дуального навчання країн ЄС слід виділити наступні [3]:

- укладання 3-стороннього договору про професійне навчання (підприємство-учень-профшкола);
- 70-80% навчання проходить на виробництві - 3-4 дні на тиждень учень навчається на підприємстві і 1-2 дня у навчальному закладі;
- основні витрати по професійному навчанню несе підприємство;
- підприємство також сплачує компенсацію інструкторам, які відволікаються від основної роботи і займаються наставництвом;
- учень на підприємстві отримує винагороду (зарплата студента в середньому становить 80% від зарплати кваліфікованого співробітника);
- за навчання студентів для підприємств держава виділяє субсидії;
- підсумковий контроль знань здійснюється незалежними комісіями торгово-промислових палат;
- підтримка дуальної системи бізнесом, соціальними партнерами, державою, освітніми закладами.

Дуальне навчання - це такий вид навчання, при якому теоретична частина підготовки проходить на базі навчального закладу, а практична - на робочому місці. За цією формою студент не тільки вчиться в навчальному закладі, а й набуває досвід роботи на підприємстві. Підприємства різного рівня роблять замовлення навчальним закладам на можливість прийняти конкретну кількість майбутніх фахівців. А самі студенти проходять практику на підприємстві без відриву від навчання [2,с.7].

Метою впровадження елементів дуальної системи освіти є спроба усунути основний недолік традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих робітників – розрив між теорією і практикою, освітою й виробництвом та підвищити якість підготовки кадрів з урахуванням вимог роботодавців в рамках організаційно-відмінних форм навчання.

З точки зору науковців, під дуальною системою професійної підготовки розуміють інноваційний тип організації професійної освіти, котрий являє собою злагоджений взаємозв'язок освітньої і виробничої сфери в підготовці конкурентоздатних кваліфікованих робітників, побудований на єдності трьох методологічних основ: аксіологічної (паритетність гуманістичних і технологічних цінностей); онтологічної (компетентнісний підхід), технологічної (оволодіння професійною діяльністю). Дані інтеграційні основи відображають загальність цілей, цінностей, змісту, діяльності, які реалізуються на принципах дуальної системи професійної освіти. Запровадження дуальної системи навчання допомагає залучити роботодавців до розробки змісту професійної підготовки, основаної на компетентнісній основі, формування інноваційної сфери освіти навчального закладу [4, с.38].

Висока життєздатність цієї системи пояснюється тим, що вона відповідає інтересам усіх учасників цього процесу: держави, навчального закладу, підприємств чи організацій та студентів. Для підприємств – це можливість підготовки кадрів під своє виробництво та обладнання, максимальна відповідність корпоративним інтересам, економія часу та коштів на пошук та підбір робітників, їх перенавчання та адаптацію до умов конкретного підприємства. Для держави – це реалізація змісту професійно-технічного навчання згідно з

діючим законодавством і Державними стандартами професій, зменшення витрат на оснащення навчальних закладів сучасним обладнанням та безпосередньо їх утримання [4, с.38].

Слід звернути увагу на певні зміни в організації навчально-методичного процесу при запровадженні елементів дуальної форми навчання, зокрема:

- зміна співвідношення навчального часу: теоретичне навчання – 30%, професійне навчання та виробнича практика – 70% навчальних годин;
- впровадження блочно-модульної побудови навчального процесу: опанування базового модуля на базі закладу освіти, а потім чергування: модуль теорії (1-2 тижні) на базі навчального / модуль практики (4-8 тижнів) на базі підприємств, установ, організацій;
- оцінювання результатів навчання – відповідно до реальних показників професійної підготовки, підтвердженої в умовах виробництва.

Підставою для впровадження елементів дуальної системи навчання в Україні є:

Закон України «Про освіту», Середньостроковий план пріоритетних дій уряду на період 2017-2020 р.р. (розділ III «Розвиток людського капіталу», підрозділ 8: «Модернізація професійно-технічної освіти») та Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 № 298 «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників».

Важливим є виділення переваг впровадження елементів дуальної системи, серед яких:

1. формування широкої професійної компетентності, необхідної для успішної професійної діяльності;
2. відмінний шанс бути фінансово незалежним та самостійним;
3. посилення мотивації до отримання знань;
4. рання професійна орієнтація;
5. сприятлива адаптація до дорослого життя;
6. набуті вміння корпоративної відповідальності та роботи в колективі.

Саме тому впровадження дуальної системи професійної освіти у навчальних закладах дозволить усунути розрив між теорією і практикою в процесі підготовки студентів, буде сприяти переходу на якісно новий рівень підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, дозволить стимулювати роботодавців інвестувати в освіту, оскільки в результаті вони отримують якісно підготовленого робітника. Впровадження дуальної системи дозволить забезпечити високу ступінь соціалізації студентів, адаптації у виробничих умовах наближених до реальності та розвитку ефективної системи соціального партнерства у сфері професійної освіти, що, в свою чергу, буде потужним фактором її модернізації.

Список використаних джерел

1. З досвіду організації професійної освіти та навчання в Європейських країнах / Іванова Н.І., Синенко Н.Й., Щербак Л.В.: Проект ТАСІС "Розвиток системи професійного навчання на робочому місці". — К.: Державне підприємство "Український науковометодичний центр професійного розвитку", 2007. — 26 с.
2. Литовченко О.В. Дуальна система підготовки молодшого спеціаліста Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції педагогічних і науково-педагогічних працівників, науковців та молодих учених «Проблеми та методи підготовки висококваліфікованих фахівців: виклик часу». Зб. наук. пр. / Редкол.: О.В. Литовченко та ін. – Ніжин, 2015. – 184 с.
3. Дуальна освіта URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>
4. Докторович В.М. Дуальна система підготовки кваліфікованих робітників як форма інтеграції професійної освіти і виробництва Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці: зб. матеріалів наук.- практ. конф., Кривий Ріг, 6 квітня 2017 р./ за заг.ред. Л. М. Сергеевої. – Кривий Ріг: КПТТЛ, 2017. – 469 с.

Сінчук В.О., здобувач ступеня вищої освіти магістр
*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця, Україна)*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Відповідно до основних положень Концепції «Нова українська школа» в науковому полі педагогіки вищої школи змінилися вимоги до підготовки вчителів. Здійснити перехід початкової школи на новий зміст і структуру зможуть педагоги нової генерації, які здатні як до власного самовдосконалення, так і до вироблення в дітей уміння вчитися протягом життя.

З огляду на це, необхідно, з одного боку, вдосконалювати організацію освітнього процесу у вищій школі на засадах компетентісного підходу. В такому контексті сучасні дослідники в сфері професійної педагогіки (О.Біда, Л.Бірюк, В.Бондарь, Н.Глузман, Р.Гуревич, О.Демченко, А.Коломієць, Л.Коваль, Я.Кодлюк, Н.Лазаренко, С. Мартиненко, О. Матвієнко, О.Митник, І. Пальшкова, О.Хижна та ін.) розробляють різні аспекти формування компетентного педагога нової української школи. У своїх дослідженнях вони доводять, що необхідно відходити від знанневого підходу у викладанні фахових дисциплін. Натомість слід формувати в студентів здатність використовувати отриману наукову психолого-педагогічну та методичну інформацію в процесі розв'язання конкретних освітніх ситуацій.

Переорієнтація змісту професійної освіти на компетентісній основі сприятиме формуванню якостей особистості, важливих для її інтегрування в широкий світовий соціокультурний простір. Зокрема, Н.Бібік окреслює коло таких здатностей: усвідомлення багатозначності позицій і поглядів на те чи інше явище, врахування плюсів і мінусів щодо будь-якої діяльності, установка на співробітництво та діалог, уміння користуватися інформацією, навчання співробітництва й діалогу на рівні взаємодії окремих людей, носіїв різних поглядів і культур [1, с. 25].

Науковці [2] розробляють шляхи, технології, форми й методи реалізації компетентісного підходу педагогічному закладі вищої освіти на рівні теорії, а також ефективно впроваджують їх у практику підготовки майбутніх учителів різних спеціальностей. Зустрічаємо праці вчених [4], в яких представлена система практичних завдань, що будуть ефективними в процесі підготовки компетентного фахівця соціономічної сфери, в тому числі й учителя початкової школи.

З іншого боку, варто вчити майбутніх педагогів, у свою чергу виховувати компетентних школярів, формувати в них міжпредметні та предметні компетенції. До ключових компетентностей також належить компетентність «уміння самостійно вчитися / уміння вчитися протягом життя», яка представлена цілісною, інтегративною здатністю школяра бути суб'єктом діяльності, що дозволяє йому активно й свідомо керувати ходом свого навчання, основою якої є загальнонавчальні вміння й навички.

Для реалізації такої мети слушною є рекомендація О.Савченко, яка вважає, що «спочатку максимально повно та синхронно передбачити в державних стандартах систему підготовки майбутніх учителів до формування різних компетенцій учнів, а потім визначити кафедри, які будуть координаторами й предметним осередком у підготовці студентів до такої діяльності» [5, с. 6].

Підготовка досліджується вченими як складний довготривалий процес, система роботи, результатом якої є формування професійної готовності. Так, О.Комар [3] у своїх дослідженнях розглядає підготовку студентів як засіб формування готовності до професійної діяльності, а «готовність» є показником якості підготовки, що реалізується та перевіряється під час проходження педагогічної практики та безпосередньо у професійній діяльності.

На основі змістово-теоретичного аналізу наукових джерел нами з'ясовано, що *готовність* – інтегративне багаторівневе утворення, чітко структуроване, що включає

мотиви, якості та здібності особистості, що забезпечують їй успішність виконання конкретної діяльності. *Готовність майбутніх учителів до формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів* (як основи ключової компетентності «вміння вчитися протягом життя») розглядаємо як інтегративну єдність професійних мотивів, спеціальних знань, системи методичних умінь здійснювати таку діяльність, здатність оцінювати рівень власної підготовки та підвищувати його.

Аналіз педагогічної літератури з проблеми організації різних аспектів навчальної діяльності молодших школярів дозволив нам виділити компоненти в структурі готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в них умінь вчитися протягом життя (загальнонавчальних умінь і навичок): мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, коригувальний.

Мотиваційний компонент передбачає формування в майбутніх учителів позитивного ставлення до компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів, налаштованість на роботу з формування загальнонавчальних умінь і навичок, усвідомлення її значення в реалізації мети сучасної початкової світи й активність у її здійсненні; професійну вмотивованість щодо реалізації такого напряму професійної діяльності; сформованість потреби добирати відповідні методи й прийоми роботи.

Знання мотивів діяльності майбутніх учителів щодо формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів є важливим компонентом організації освітнього процесу у вищій школі, оскільки допомагає сформувати в студентів позитивне ставлення до педагогічної професії в цілому, до необхідності здійснення інноваційної діяльності на засадах компетентнісного підходу з метою реформування змісту початкової освіти, потребу використовувати набуті знання, вміння й навички в майбутній діяльності, стійке переконання в доцільності формування загальнонавчальних умінь і навичок як основи наступного навчання молодших школярів.

Когнітивний компонент включає знання основних нормативних документів, що регламентують організацію навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у сучасних умовах; систему психологічних, загальнопедагогічних і спеціальних знань про сутність компетентнісного підходу в цілому та компетентності «вміння вчитися протягом життя» зокрема:

- психолого-педагогічних – вивчення вікових та індивідуальних особливостей формування в молодших школярів здатності вчитися; сутності, видів загальнонавчальних умінь і навичок;

- предметних – обізнаність з фундаментальних дисциплін і дисциплін, що вивчаються в курсі початкової школи, виявлення можливості їх змісту в формуванні загальнонавчальних умінь;

- методичних – розуміння способів реалізації дидактичних функцій у формуванні загальнонавчальних умінь; методів і прийомів формування загальнонавчальних умінь під час вивчення різних предметів;

- технологічних – опанування сутністю, видами і функціональними можливостями педагогічних інструментальних засобів для формування загальнонавчальних умінь і навичок; технічними вимогами до використання різних засобів навчання у процесі формування загальнонавчальних умінь і навичок.

Діяльнісний компонент передбачає сформованість у студентів проектувальних умінь, оволодіння ними алгоритмом організувати, спрямовувати й активізувати пізнавальну діяльність молодшого школяра під час вивчення різних предметів, визначати конкретні завдання і керувати розвитком і учінням дітей; проектувати навчальні системи та дидактичні засоби для розвитку вміння вчитися; аналізувати переваги їх застосування; проектувати дидактичні ситуації на уроці для формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів; вибирати форми організації діяльності школярів; розробляти ефективні прийоми і способи формування загальнонавчальних умінь і навичок; визначати найкращу форму подання навчального матеріалу, структурувати його й унаочнювати.

Діяльнісний компонент готовності майбутніх учителів реалізується переважно у процесі підготовки й участі в практичних заняття з фахових дисциплін, під час педагогічної практики в оригінальному вирішенні педагогічних завдань з формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів.

Коригувальний компонент дає можливість майбутнім учителям оцінити свою професійну діяльність, спрявану на розвиток у дітей здатності вчитися протягом життя; самостійно коригувати її, оновлювати психолого-педагогічні й методичні знання різних аспектів компетентнісного підходу; здійснювати самодіагностику використаних методів і прийомів роботи з розвитку загальнонавчальних умінь молодших школярів, контроль за ефективністю втілення набутого досвіду та потенціалу в професійну діяльність, проектування власної стратегії розвитку, корекцію поведінки у стандартних і нестандартних умовах.

Отже, підготовка майбутнього вчителя початкової школи до вироблення в молодших школярів загальнонавчальних умінь і навичок відповідно до компетентнісного підходу дозволяє йому в подальшій професійній діяльності цілеспрямовано формувати в дітей міжпредметні та предметні навчальні компетентності. Готовність учителя початкової школи до формування ключової компетентності «вміння вчитися протягом життя», до розвитку загальнонавчальних навичок молодших школярів є результатом спеціальної підготовки, яка організовується в закладі вищої освіти. Такий феномен є інтегративним утворенням, яке включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, коригувальний компоненти.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. (2010) Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. Початкова школа. № 9. С. 1–4.
2. Каплінський В.В., Лазаренко Н.І. (2016) Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. № 48. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». С.13-19.
3. Комар О. А. (2008) Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій: теоретико-методичні аспекти: монографія. Умань. 332 с.
4. Міщик Л. І., Демченко О.П. (2013) Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка»: навчальний посібник. К. : ВД «Слово». 328 с.
5. Савченко О.Я. (2007) Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя. О.Я. Савченко. Рідна школа. 2007. № 5. С. 5-8.

Сіра Н.С., студентка II курсу, групи ЗМСРп-171

Науковий керівник - **Кривоконь Н.І.**, професор кафедри соціальної роботи,
доктор психологічних наук, професор
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ПЛАНУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МАЙБУТНЬОГО

Одним із головних кроків в житті кожної молодої людини є вибір професії, в залежності від її здібностей і схильності до тієї чи іншої галузі. Від правильного вибору професії великою мірою залежить її подальша доля. Якщо школяр обирає професію не ту, яка до вподоби, то це потім може викликати психологічну чи соціальну невдоволеність своїм життям. Далеко не всі випускники після закінчення школи вибирають ту професію, якою потім займаються вже життя, їм важко зрозуміти, ким хочуть бути, пізнати себе. І якщо людина буде займатися тією роботою, яка їй не подобається, - це, в свою чергу, викличе незадоволення обраною професією, що здатне привести до негативних наслідків. Невдалий вибір професії стосується не лише самого школяра, це має велике значення і для суспільства в цілому.

Соціально-психологічні пріоритети при плануванні професійного майбутнього відіграють важливу роль для подальшого професійного самовизначення старших школярів.

Аналізом цього питання у різних аспектах займалися такі науковці як: Є. Клімов, І. Назімов, Є. Павлютенков, А. Сазонов, В. Симоненко, Б. Федорішин, С. Чистякова, В. Ярошенко та інші.

Тим не менше, в сучасних умовах розвитку українського суспільства залишається актуальним питання стосовно особливостей самого процесу обрання професії, і, зокрема, чинників, які впливають на формування пріоритетів випускників і визначають причини, котрі, власне, і зумовлюють професійний вибір.

Дійсно, у зв'язку з формуванням в Україні ринкових відносин відбувається переорієнтація соціальної та політичної сфер. Наразі світовий досвід свідчить про те, що будь-які реформи потребують висококваліфікованих фахівців у різних (іноді зовсім нових, незвичних) галузях діяльності. З іншого боку, відомо, що на разі в Україні не всі робітники матимуть постійну роботу протягом усього трудового життя, тим більше, пов'язану з однією і тією самою професією, спеціальністю, посадою. Відтак, ці чинники можуть викликати необхідність не лише удосконалюватися у професії, а й, можливо, бути психологічно готовим до вибору іншого виду професійної діяльності. [2]

Якщо старший школяр, плануючи своє професійне майбутнє, правильно зробить самостійний вибір, то він зможе виявляти свої соціально-психологічні пріоритети до тієї чи іншої професійної діяльності, оцінити престижність професії, в нього буде здійснений аналіз власних внутрішніх можливостей, в тому числі і своїх здібностей.

З іншого боку, поради батьків, які мають життєвий досвід і добре знають свою дитину, її здібності, схильності, характер можуть також посприяти у правильному виборі спеціальності. Але важливим є те, щоб батьки радили, а не вирішували за школяра.

За результатами досліджень низки дослідників (А. Каденко, О. М. Василенко) під час вибору учнем своїх соціально-психологічних пріоритетів він може керуватися наступними мотивами:

1. Соціальними (бажання своєю працею сприяти суспільному прогресу, соціальна спрямованість на вищі загальнолюдські цілі та потреби);
2. Моральними (прагнення до вдосконалення свого світогляду, духовного світу, розвитку моральних якостей);
3. Естетичними (прагнення до естетики праці, її краси, гармонії, сприйняття прекрасного, одержання відчуття радості від діяльності);
4. Матеріальними (прагнення одержувати за свою професійну діяльність належну оплату) і т.д. [4]

Як вже вказувалося вище, вагомий вплив на вибір професії має процес професійного самовизначення старшого школяра. На думку авторів [1, 3] на хід професійного самовизначення старшого школяра впливає низка чинників, які тісно взаємодіють один з одним: об'єктивна реальність і умови діяльності, культура суспільства і групова свідомість та поведінка; розвиток індивідуальності, власний досвід; особиста мета та рівень домагань особистості.

Процес самовизначення школяра передбачає формування конкретного виду праці - професії, спеціальності, посади, що характеризується високою мобільністю; вимагають широкої орієнтації у світі праці, не обмежуючи можливості розвитку і саморозвитку особистості. Цей процес має динамічний, усвідомлений характер і здійснюється протягом усього життя людини. [5]

Відтак, професійне самовизначення школяра відіграє значну роль у визначенні пріоритетів, свого професійного майбутнього. Якщо учень зрозуміє свої соціально-психологічні пріоритети, правильно обере свою професію, то в ньому формуватиметься і розвиватиметься повноцінна особистість, яка здатна принести користь суспільству, задоволена своєю роботою, і, власне, й своїм життям. Ставлення до професії є таким психологічним чинником, який, з одного боку, породжується засвоєнням інформаційного матеріалу, а з іншого - регулює процес його засвоєння, перетворюючись на своєрідний психологічний фільтр, через який повинна проходити наявна професіографічна інформація.

Список використаних джерел

1. Педагогічне управління професійним самовизначенням учнівської молоді. Посібник / За ред. М. П. Тименка. - К., 2001.
2. Система профорієнтаційної роботи в школі. / Під ред. Сметаніна Д.А. та ін. - К.: Либідь, 2001. - 160 с.
3. Скиба М.Є. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю: навч. посіб. / М.Є. Скиба, О.М. Коханко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 322 с.
4. Чинники та мотиви, що обумовлюють професійне самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл / О. А. Каденко, О. М. Василенко / Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". - 2011. - № 3. - С. 38-41.
5. Чистякова С. Н. Комплект учебно-методической документации для проведения профессиональных проб. - Кемерово, 1995. 143 с.

Скринаус С.С., к.м.н., доцент кафедри патологической физиологии
УО «Витебский государственный медицинский университет»
(г. Витебск, Республика Беларусь)

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ В МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Эффективность процесса обучения зависит от двух факторов – уровня развития когнитивной сферы и мотивационной сферы личности студента. Также в ходе множества исследований было доказано, что «сильные» и «слабые» студенты отличаются не из-за уровня интеллекта, а из-за проявления у них мотивации учебной деятельности. У «сильных» студентов присутствует внутренняя мотивация к обучению, они хотят освоить будущую профессию на высоком уровне, хотят получить полноценные профессиональные знания и практические умения. У «слабых» же студентов присутствует внешняя мотивация, для них важно получение стипендии и одобрение со стороны окружающих, а сам процесс обучения и получения знаний им не интересен [1,2]. Мотивация на овладение профессией находится в положительной связи с показателями социально ценностных ориентаций, стремлением к сообществу, т.е. студентов, которые видят цели учения в реализации профессиональных устремлений, характеризуют присутствие чувства осмысленности жизни, наличие целей в жизни, которые придают жизни осмысленность, направленность и временную перспективу, положительное переживание настоящего периода жизни, уверенность в своих силах контролировать события собственной жизни, обладание представлениями о себе как о сильной личности, стремление к построению значимых межличностных отношений и участию в общественной жизни, удовлетворенность потребности в автономии [3].

Существуют различные виды мотивации учебной деятельности. Например, коммуникативный мотив – один из способов побуждения индивида к социальному взаимодействию, инициативному участию в общении; мотив «избегания» неудачи – стремление во всякой ситуации действовать таким образом, чтобы избежать неудачи, особенно если результаты деятельности воспринимаются и оцениваются другими людьми; мотив престижа – стремление к общественной оценке значимости, привлекательности определенного рода занятий, стремление к авторитетной позиции в группе, персонализации и др.; профессиональная мотивация – это интерес к выбранной профессии, ее содержанию; мотив творческой самореализации – потребность в самовыражении, становлении себя как личности, создании чего-то нового; учебно-познавательный мотив – это стремление личности к образованию, получению новых знаний умений и навыков; социальный мотив – принятие и осознание социальной значимости обучения, потребность в развитии мировоззрения и миропонимания и др. [2].

Тщательное изучение мотивов выбора будущей профессии даст возможность корректировать мотивы учения и влиять на профессиональное становление студентов. Даже если выбор будущей профессии студентом был сделан не вполне самостоятельно и недостаточно осознанно, то, целенаправленно формируя устойчивую систему мотивов

деятельности, можно помочь будущему специалисту в профессиональной адаптации и профессиональном становлении.

В исследовании приняли участие 276 студентов 1-6 курсов лечебного факультета Витебского государственного медицинского университета в возрасте от 17 до 24 лет. Для оценки мотивации студентов к обучению в ВУЗе проводили анкетирование студентов по методике А.А. Реан и В.А. Якунин, в модификации Н.Ц. Бадмаевой. Выделены мотивы по 7 шкалам: 1 – коммуникативные, 2 – «избегание» неудачи, 3 – престижа, 4 – профессиональные, 5 – творческой самореализации, 6 – учебно-познавательные, 7 – социальные. Вопросы теста оцениваются по 5-бальной системе, приведенные мотивы учебной деятельности по значимости делятся: 1 балл - минимальная значимость мотива, 5 баллов – максимальная [4]. При обработке результатов тестирования подсчитывали средний показатель по каждой шкале опросника. Полученный цифровой материал обработан с помощью программы Microsoft Excel.

В результате обработки и анализа полученных анкет студентов было выявлено, что профессиональная мотивация преобладает у студентов первого и шестого курсов (таблица 1). На втором курсе доминируют коммуникативные мотивы и мотивы творческой самореализации, а профессиональные мотивы к обучению снижаются.

Таблица 1

Процентное соотношение различных видов мотивации к обучению студентов лечебного факультета 1-6 курсов обучения

курс	Профессиональные мотивы	Мотивы творческой самореализации	Коммуникативные мотивы	Социальные мотивы	Учебно-познавательные мотивы	Мотивы престижа	Мотивы избегания неудач
1	18%	16%	16%	15%	14%	13%	8%
2	10%	19%	24%	5%	5%	15%	22%
3	13%	16%	17%	13%	10%	12%	19%
4	18%	16%	15%	13%	7%	11%	15%
5	22%	21%	16%	16%	8%	5%	12%
6	24%	19%	14%	14%	6%	5%	16%

Кроме того, у студентов 2-го курса лечебного факультета возрастает мотивация избегания в учебе. У студентов 3-го курса профессиональная мотивация к обучению, по сравнению со студентами 2-го курса, увеличивается, однако, по-прежнему высокий процент студентов с мотивами «избегания» неудачи. Начиная с четвертого курса, профессиональные мотивы начинают преобладать над другими видами мотивов обучения. Мотивы престижа выбранной профессии также изменялись в процессе обучения. На 1-м курсе мотив престижа преобладает у 13% студентов лечебного факультета, однако к 6-му курсу данный показатель снижается до 5%. Учебно-познавательные мотивы обучения также изменяются в процессе обучения и преобладают у студентов 1-го курса обучения (таблица 1).

Процесс профессионального обучения студентов вуза должен подкрепляться интенсивной околопрофессиональной деятельностью на всех этапах обучения. Особое значение созданию и укреплению профессиональной мотивации к обучению у студентов необходимо уделять на младших курсах, так как именно в этот период происходит начальное становление клинического мышления. Наиболее эффективными методами повышения профессиональной мотивации студентов является привлечение студентов младших курсов к работе в научно-исследовательских группах, встреча студентов с практикующими клиницистами, беседы об особенностях врачебной деятельности, агитация работы студентов в волонтерском движении и т.д. Важную роль в развитии профессиональных мотиваций в обучении играют особенности проведения лабораторных и практических занятий на фундаментальных дисциплинах, использование методики деловых игр во время занятия, при разборе учебного материала акцентирование внимания студентов на медицинских аспектах темы, решение клинических ситуационных задач. В настоящее время интенсивно применяется методика симуляционного обучения, при этом проводить занятия в центре симуляционной медицины необходимо уже с 1-го года обучения в медицинском ВУЗе.

Высшая школа отличается от средней специальной главным образом методикой учебной работы и степенью самостоятельности обучаемых. Преподаватель лишь организует познавательную деятельность студентов. Студент сам осуществляет познание. Самостоятельная работа завершает задачи всех видов учебной работы. Никакие знания, не подкрепленные самостоятельной деятельностью, не могут стать подлинным достоянием человека. Кроме того, самостоятельная работа имеет воспитательное значение: она формирует самостоятельность не только как совокупность умений и навыков, но и как черту характера, играющую существенную роль в структуре личности современного специалиста высшей квалификации. Одним из возможных вариантов организации самостоятельной работы студентов может быть использование виртуального сегмента образовательной среды. Виртуальный сегмент образовательной среды представляет собой набор технических устройств с необходимым программным обеспечением, входящий в образовательную среду университета и набор учебно-методических материалов, также размещенных в сети. Виртуальный сегмент реализуется в сети университета с использованием системы управления обучением Moodle. Новые информационные технологии, в частности, виртуальный сегмент образовательной среды, открывают совершенно иные возможности в системе обучения. Дистанционное обучение в идеальном случае предоставляет возможность организации процесса самообучения наиболее эффективным для себя образом и позволяет повысить уровень собственного образовательного потенциала и качества образования.

Список использованных источников.

1. Кудрявая Н.В. Педагогика в медицине. – 2-е изд. – М.: Медицина, 2012. – 320 с.
2. Березнева, Е.Ю. Формирование учебно-профессиональной мотивации студентов медицинского вуза при обучении на кафедре биологии / Е.Ю. Березнева, Н.А. Гетман // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 8-2. – С. 347-350.
3. Зонова, В.Е. Профессиональная мотивация как фактор успешности обучения в ВУЗе / В.Е. Зонова // Международный журнал социальных и гуманитарных наук. – 2016. – Т. 5. №1. – С. 119-121.
4. Диагностика мотивационно-ценностной сферы в профессиональном самоопределении: психологический практикум ШППИ \ Автор-составитель: канд. психол. наук Ю.Е. Иванова. – Шадринск, 2003. – 60 с.

Славко А.С., асистент кафедри міжнародного,
європейського права та цивільно-правових дисциплін
Сумський державний університет
(м. Суми, Україна)

ЗАНЯТТЯ – КОМАНДНИЙ КВЕСТ: ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРИ РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

12 жовтня 2018 року експертна група з правової освіти Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Міністерства юстиції України оприлюднила звіт «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці». Для тих, хто має стосунок до правничої діяльності, основний висновок цього дослідження не став несподіванкою: знання та вміння випускників юридичних факультетів та ЗВО не відповідають потребам юридичного ринку. Дослідження вказує на цілу низку проблем, через які певна частина сучасних випускників не зможуть успішно конкурувати у правничій сфері, і деякі з них мають мало спільного зі знанням фундаментальних юридичних догм чи концепцій. Експерти, які проводили дослідження, вказали, що роботодавці воліють, аби їх працівники володіли не лише практичними навичками (уміння працювати з базами даних та реєстрами, складати процесуальні документи, говорити іноземною правничою мовою) та фаховими знаннями (фундаментальні дисципліни, знання загальної судової практики та практики ЄСПЛ), а і мали інноваційні (кібербезпека, менеджмент, маркетинг) та загальні (критичне мислення, комунікативність) навички [1, с. 7]. При цьому, дефіцит так званих *soft skills* на кшталт

комунікабельності, вміння презентувати, вести переговори, емоційного контролю є загальною проблемою всіх випускників [2].

Тобто, роботодавці шукають на вакантні посади не тільки фахового правника, а і особу, що володіє *soft skills* і працює з технікою принаймні на рівні досвідченого користувача. При цьому, іншою стороною медалі є те, що самі студенти все частіше проявляють скепсис до аудиторних занять і переважно мають доволі низьку мотивацію до навчання. Очевидно, що назріла необхідність змінювати підходи до роботи зі студентами-правниками. Враховуючи дві вище окреслені тенденції, цікавим досвідом може стати проведення на практичних (семінарських) заняттях командних квестів із застосуванням власних мобільних пристроїв студентів.

Використання командної форми роботи (Team-Based Learning, TBL) вже доволі давно зайняло чільне місце серед способів організації занять. Зокрема, розробником цієї методики зазвичай називають Ларрі Мікаельсона, який почав впровадження TBL в Університеті Оклахоми в 1970-х роках [3]. За словами дослідника, традиційно основною метою проходження більшості курсів навчальних дисциплін є ознайомлення учнів з базовими теоретичними поняттями та концепціями певної галузі знань. Натомість, основна мета навчання в команді полягає у тому, щоб учні мали можливість практикувати використання ідей та концепцій, засвоєних у ході вивчення курсу. Відтак, замість того, щоб бути пасивним одержувачем інформації, студенти мають відповідати за первинну експозицію змісту курсу, аби бути готовими до роботи в команді в аудиторії [4, с. 28]. Звісно, перетворення студентів із пасивних реципієнтів інформації на тих, хто самотужки активно її засвоює, не відбудеться за одну мить. Тим не менш, за умови, що викладач побудує аудиторну роботу правильно і надасть належні консультації щодо самостійної роботи студента, останній зможе і опанувати теоретичні концепції, і продуктивно долучитись до спільної роботи.

Ларрі Мікаельсон стверджував, що командне навчання базується на чотирьох принципах, без дотримання яких неможливо досягти поставленої мети. Зокрема, такими принципами є:

1) Належне формування та керування груп. Групи (команди) не мають бути ні занадто малими, ні занадто великими. Оптимальна кількість студентів у групі – 5-6 осіб. За наявності меншої кількості студентів можлива банальна нестача «робочих рук», і якимось студентам доведеться суміщати функції, що потягне за собою зниження якості роботи. У занадто великій групі врешті-решт знайдуться «аутсайтери», які вирішать не докладати зусиль до досягнення спільної мети. За умови, що викладач вже знайомий зі студентами і може оцінити рівень їх знань та навичок, групи мають формуватись викладачем. Таким чином буде можливість зробити їх більш рівними за силами, що лише посилить ефект змагання між ними.

2) Відповідальність студента за його самостійну та командну роботу. Кожен студент має робити свій внесок у роботу команди. Саме тому, аби не понижувати її шанси на перемогу, він має ретельно готуватись до заняття і мати виокремлене завдання в аудиторії.

3) Сприяння розвитку практичних навичок та командної роботи. Завдання для аудиторної роботи мають будуватись таким чином, щоб кожен студент виконував якусь частину роботи, без якої закінчення завдання неможливе.

4) Часті та своєчасні відгуки щодо продуктивності студентів. Процес виконання завдань має включати в себе кілька етапів, кожен з яких має оперативно оцінюватись викладачем, щоб у разі наявності недоліків вчасно скоригувати дії студентів [4, с. 28].

Дослідники вказують, що робота в команді дозволяє:

1) Покращити підготовку кожного окремого студента до аудиторного заняття.

2) Покращити *soft skills* студентів – креативність, вміння планувати роботу і працювати в команді, комунікативні навички та вміння аргументувати і відстоювати свою позицію [3].

Вітчизняні науковці також говорять про низку якостей, які сприяють ефективній роботі команди – наприклад, уміння налагоджувати сприятливі міжособистісні стосунки у процесі

спілкування, своєчасне вирішення проблем, планування і постановка цілей, вирішення конфліктів, групове ухвалення рішень, організація і проведення нарад [5, с.23].

Автором апробовано методику роботи в командах зі здобувачами вищої юридичної освіти в межах дисциплін «Міжнародно-правовий механізм захисту прав людини» та «Цінності Європейського Союзу». Зокрема, при вивченні першої з перелічених дисциплін студентам пропонувалось пройти командний квест. На першому етапі студентам роз'яснюються правила гри. Відтак доцільно перейти до формування команд – як вже зазначалось, оптимально, щоб до команди входило 5-6 осіб. За умов повної явки академічна група може бути поділена на 5-6 команд. Також бажаною є наявність у студентів мобільних пристроїв – нетбуків, ноутбуків, смартфонів тощо.

До сформованих команд доводиться перше завдання – проходження вступного контролю. Останній містить 5-10 тестових завдань, розміщених на онлайн платформах. У рамках СумДУ функціонують кілька подібних ресурсів (LecturEd або MIXLearning), які вимагають авторизації студента і дають можливість контролювати хід виконання завдання у режимі реального часу. Проте, викладачем можуть бути використані і загальнодоступні платформи – наприклад, Quizlet, Proprofs, Classmarker або Easy Test Maker. Команда, всі члени якої найшвидше пройшли тестування (кожен студент має набрати принаймні 60 % балів) отримує наступне завдання. За умови одночасного закінчення виконання завдання пріоритет надається тій команді, середня успішність якої вища. Інтервал між надсиланням командам завдань має становити принаймні 3-5 хвилин.

Наступне запропоноване студентам завдання полягає в опрацюванні кейсу (відеокейсу) – певного юридичного казусу, пов'язаного з можливим порушенням прав, гарантованих Конвенцією з захисту прав людини та основоположних свобод. З огляду на зміст кейсу команда має заповнити бланк заяви до Європейського суду з прав людини і надіслати його викладачу. Дві команди, які найшвидше надіслали належно оформлену заяву, стають «фіналістами» і представляють заявника та уряд. Команда, яка впоралась із завданням першою, має можливість обрати сторону, яку вона представлятиме. Решта студентів стають умовним «судом».

На третьому етапі студенти вступають у судові дебати, в ході яких аргументують свої позиції. Сторони мають можливість обмінюватись запитаннями, критикувати позиції одне одного, посилаючись на національне законодавство, акти Ради Європи, ООН, ОБСЄ та практику Європейського суду з прав людини. Після обміну позиціями і репліками між «заявником» та «урядом» умовний «суд» має визначити, чия позиція видалась йому більш обґрунтованою. Для більшої об'єктивності оцінок бажано не проводити усне відкрите опитування, а використати платформу для анонімного опитування – наприклад, Poutsch або Ranker.

У результаті голосування визначається команда-переможець. Її члени можуть претендувати на найвищу кількість балів за практичне заняття. Бали розподіляються пропорційно внеску кожного студента. Члени інших команд отримують бали відповідно до місця, яке їх команда зайняла у загальному заліку.

Застосування командних форм роботи дає можливість підвищити мотивацію студентів до навчання, вносить елемент конкуренції в їх роботу на занятті. Крім того, всередині команди працюють і елементи взаємного навчання – ймовірні прогалини у знаннях окремих членів команди мають замінюватись в ході спільної роботи над завданнями. Під час командної роботи також розвиваються і soft skills студента – вони вчаться планувати і розподіляти завдання, аргументувати свою точку зору і комунікувати. Застосування мобільних пристроїв покликане, у свою чергу, закріпити навички роботи студентів з базами даних і реєстрами (база законодавства на сайті Верховної Ради, Єдиний державний реєстр судових рішень, система HUDOC – база рішень ЄСПЛ тощо), складати процесуальні документи (заява до Європейського суду з прав людини), спростити контроль за виконанням завдань та комунікацію. Вбачається, що така методика може бути корисною при підготовці фахівців, які будуть більш конкурентоздатними на юридичному ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Звіт за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці». URL: https://drive.google.com/file/d/1GyR0eCiaqxXzQ4SV5qJ6N_fbFsw6XC-o/view (дата звернення 30 жовтня 2018 року)
2. Випускники українських ВНЗ очима роботодавців URL: https://www.yourcompass.org/docs/Employees%20on%20University_Graduates.pdf (дата звернення 30 жовтня 2018 року)
3. Barton B., Fewster R., Kirk V., Leemans D. Learning in undergraduate mathematics: the outcome spectrum (lumos) "how to" guides implement team-based learning. Ako Aotearoa – The National Centre for Tertiary Teaching Excellence, 2017, Wellington. URL: <http://www.ttri.org.nz/sites/default/files/projects/How%20to%20Guide%20to%20Implement%20team-based%20learning.pdf> (дата звернення 30 жовтня 2018 року)
4. Michaelson. L.K.. Getting Started with Team-Based Learning. In Team-Based Learning: A Transformative Use of Small groups., 2002, Praeger Publisher. URL: <http://www.iub.edu/~tchsotl/part3/Michaelsen%20Team%20Based%20Learning.pdf> (дата звернення 30 жовтня 2018 року)
5. Скороходов В.А. Шевчук С.П., Шевчук О.С. Інноваційні освітні технології формування у студентів компетентностей роботи в команді. *Інноваційна педагогіка*. 2017. Вип. 1. С. 23-28.

Слинько І., викладач іноземної мови
*Коледж інформаційних технологій та землевпорядкування
Національного авіаційного університету
(м.Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ОСОБЛИВОСТІ

Мета доповіді – проаналізувати сучасні підходи та інноваційні методи навчання іноземної мови у студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації; обґрунтувати важливість використання інноваційних методів на заняттях іноземної мови; розкрити основні форми використання інноваційних методів; виявити особливості роботи з інноваційними методами на заняттях іноземної мови.

Якісне навчання - це навчання «орієнтоване на завтра».

На часі питання про застосування сучасних підходів та інноваційних методів у навчанні іноземної мови у ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Наше суспільство формує чітке соціальне замовлення на володіння іноземними мовами. В освітній системі України виникає необхідність оновлення підходів та методів інноваційних засобів навчання іноземної мови. Сучасна система освіти проходить складний процес оновлення, реформування й трансформації відповідно до європейських вимог. Все це зумовлює пошуки сучасних підходів та інноваційних методів навчання. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду[1.ст.32].

Розглянемо етимологію словосполучення «інноваційні методи»: це набір методичних прийомів, засобів, які використовуються під час навчальної діяльності і охоплюють увесь процес навчання від початкового етапу (визначення мети) і аж до кінцевого результату (отримання знань). Говорячи про інноваційні методи, ми повинні мати на увазі не тільки нові технічні засоби навчання, а й певні форми й методи викладання навчальної дисципліни. Викладач іноземної мови повинен «йти в ногу» з сьогоденням, а отже відшукати особистісно зорієнтований методичний підхід у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Оскільки головна мета викладача іноземної мови сформулювати і розвинути комунікативну культуру майбутнього фахівця. Отже, завдання викладача-лінгвіста полягає у правильному виборі з усіх своїх методичних напрацювань усього найпрогресивнішого з методичної точки зору. «Педагогічна професія вимагає особливої чутливості до постійно обновлюваних тенденцій суспільного буття»[2].

Як бачимо, потреби сучасного життя вимагають від викладача максимальної віддачі та творчого підходу в доборі методів і прийомів навчання іноземної мови, які б постійно стимулювали студентів до творчої, пізнавальної діяльності, а також сприяли кращому

засвоєнню навчального матеріалу.

Спробуємо розглянути цей набір методів і прийомів навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Важливим видом діяльності у впровадженні інноваційних методів є метод проектів, який допомагає розвивати теоретичні здібності, пізнавальну діяльність. Засновником методу проектів вважають американського педагога В.Кілпатріка. Працюючи над проектом, студент розвиває уяву, вчиться творчо мислити, фантазувати, самостійно робити висновки.

Ще один вид інноваційного навчання – модульне навчання, що передбачає самостійне вивчення і опанування певними вміннями і навичками. Модульне навчання перш за все мотивує майбутнього фахівця, розвиває інтелект, вчить самостійно навчатися та управляти своєю діяльністю. Завдання викладача полягає у точній, правильній організації процесу навчання. А також вимагає від викладача ретельної попередньої підготовки, а саме: правильного розбиття тем навчальної програми на окремі модулі.

Потреби та умови сучасного життя зумовили застосування нового напрямку у вивченні іноземної мови – впровадження таких інноваційних технологій, як комп'ютеризоване навчання. Форми роботи з комп'ютерними навчальними програмами включають вивчення спелінгу, роботу над вимовою, відпрацювання діалогічної та монологічної мови, ознайомлення з граматичними явищами; використання інтернет-ресурсів (технологій для розширення кругозору), конкурси, олімпіади, вікторини, що проводяться в мережі інтернет, листування з однолітками, участь у чатах, відео-конференціях. Основна мета використання навчальних комп'ютерних програм – це максимальне наближення їх до реальних життєвих ситуацій в процесі навчання іноземній мові.

Отже, головна вимога навчання іноземній мові з використанням інтернет-ресурсів, є створення взаємодії на занятті, яку прийнято називати в методиці інтерактивністю. Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської «interact», де «inter» – взаємний, «акт» – діяти. Таким чином, інтерактивний здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має на меті створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Мета інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес повинен проходити у постійній співпраці всіх студентів. За допомогою інтерактивного навчання є можливість для викладача створити не тільки реальні ситуації з життя, але й спрямувати студентів адекватно, правильно реагувати на них. Не менш важливим засобом інноваційних технологій є використання мультимедійного комплексу (МК). До складу якого входить інтерактивна дошки, персональний комп'ютер й мультимедійний проектор. МК поєднує всі переваги сучасних комп'ютерних технологій і виводить процес навчання на якісно новий рівень. Завдяки наочності і інтерактивності МК дозволяє залучити всіх студентів до активної роботи, а також значно збільшує ефективність навчання студентів. Розглянемо напрямки застосування МК: презентація, демонстрування та моделювання ситуації; підвищення активності студентів; збільшення темпу занять. Отже, використання МК сприяє розвитку творчої активності, створює найкращі умови для засвоєння матеріалу з іноземної мови.

Слід зазначити, що навчання іноземної мови буде ефективним завдяки комплексному застосуванню засобів новітніх інноваційних технологій та, в першу чергу, залежить від здатності викладача організувати навчальний процес.

Викладач має відмовитися від авторитарного методу викладання іноземної мови. На своїх заняттях педагог досягне успіху лише тоді, коли зрозуміє, що студентам подобається все нове і цікаве.

Список використаних джерел:

1. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: Монографія/ за редакцією П.Сахна. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка 2011. - 444
2. Мазоха Д.С. Педагогіка: навчальний посібник/ Д.С.Мазоха, Н.І.Опанасенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – с232
3. Кузнецова О.Ю. Розвиток мовної освіти у середніх та вищих закладах Великої Британії (II пол. 20ст.): дис. / Кузнецова Олена Юріївна. – Харків, 2003. – 399 с

Слинько І.І., викладач вищої категорії,
Гутнік К.О., викладач другої категорії
*Коледж інформаційних технологій та землевпорядкування
Національного авіаційного університету
(м.Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ГУРТКОВОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ У ВНЗ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

Мета роботи – розглянути особливості (тематики, завдань та форм) позааудиторної роботи ВНЗ І-ІІ рівня акредитації.

З розвитком нашого суспільства зростають можливості організації позааудиторної роботи зі студентами. Особливо це відчутно у ВНЗ.

На сьогоднішній день організація і проведення науково-дослідницької роботи серед студентів є актуальною. Сучасний фахівець повинен вміти самостійно підвищувати свій професійний рівень, а під впливом керівників гуртків зростає ефективність інтелектуального та фахового зростання студентів.

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах, що виявлені Законом «Про вищу освіту», у якому у статті 3 пункті 2 передбачається, що одним з найважливіших принципів сприяння сталого розвитку суспільства є підготовка конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя, а також забезпечення розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах та їх інтеграції з виробництвом. Одним із базових завдань, які передбачені законом, є формування у ВНЗ особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [3].

На наш погляд, одним із головних напрямків якісного рівня освіти є залучення студентів до наукової роботи. При цьому домінуюча роль відводиться викладачеві, який повинен навчити студентів орієнтуватися в потоках інформації, а також ефективно її використовувати. Для студента науково-дослідницька діяльність – явище складне. Викладачеві варто врахувати вікові особливості студента.

Розглянемо, що ж необхідно для успішного керування науковою роботою студента. Насамперед треба чітко знати об'єкт, методи дослідження, тому слід передбачити умови, засоби, форми змісту діяльності. Найсприятливішим методом організації дослідницької роботи, на нашу думку, є гурткова робота. Гурткова робота є найпоширенішою формою позааудиторної роботи.

На сьогодні тривають дискусії щодо ролі студентського наукового гуртка в розвитку наукової творчості (В. Андрущенко, І. Бех, Н. Дем'яненко та ін.). Питання діяльності студентського наукового гуртка вивчають такі науковці, як М. Дворжецька, Г. Кловак, Н. Кушнарєнко, Т. Мишковська, О. Полякова, Л. Прокопів та ін., проте вчені розкривають лише окремі аспекти цієї роботи [1].

Тематика гурткової роботи має відповідати запитам студента і підпорядковуватися навчальному матеріалу. З'ясуємо основний зміст гурткової роботи: ґрунтовно вивчити найбільш цікаві питання навчального курсу; розширити знання про діяльність видатних діячів культури, мистецтва, історичних постатей, вчених; організація та проведення заходів, присвячених знаменним датам; організація технічного моделювання та проектування; здійснення дослідницької роботи зі студентами; організація зустрічей із провідними фахівцями, громадськими діячами.

Для педагога важливо мати чітку програму роботи гуртка з урахуванням схильностей і інтересів студентів.

Завданням гурткової роботи: створення умов для творчого розвитку та самовираження студентів; організація змістовного дозвілля; впровадження інноваційних форм і методів

навчання та виховання; створення системи роботи з обдарованими студентами, задоволення потреб студентської молоді у професійному самовизначенні відповідно до їх інтересів і здібностей.

Реалізація завдань здійснюється шляхом добору матеріалів для написання доповідей, рефератів, створення презентацій, проектної діяльності, підготовки до конференцій, олімпіад, конкурсів, дебатів, вікторин, брейн-рингів та інших заходів; підготовки до проведення тематичних тижнів комісій; через перегляд кіно-, відеофільмів, пов'язаних з поглибленим вивчення предмета; організації екскурсій, культпоходів, флешмобів та інших масових заходів; написанню пошуково-дослідницьких робіт; випуску інформаційних бюлетенів, стінгазет, друкованої студентської газети, плакатів тощо; огляду статей фахових, науково-популярних журналів [2].

Робота гуртка може здійснюватися у таких формах: масові (відкрите засідання гуртка, конференція, виховний захід, тематичний вечір, виставка, флешмоб та ін.); групові (екскурсії, походи, перегляди та ін.); індивідуальні (читання літератури, написання робіт, створення програм, проектів тощо).

Таким чином, для науково-дослідницької роботи вищих навчальних закладів характерним є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів наукової роботи студентів, що реалізуються в навчальному процесі та в позанавчальний час. Це забезпечує їхню участь у науковій діяльності протягом усього періоду навчання, тісно пов'язану із науково-дослідницькою діяльністю, що проводиться підрозділами ВНЗ. На наш погляд, необхідно залучати студентів до науково-дослідницької роботи з молодших курсів, що допоможе їм обрати науковий напрямок їх подальшої дослідницької роботи. При цьому без сумніву важливий поступовий перехід від простих форм науково-дослідницької роботи до найбільш складних.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія – 2001. – 528 с.
2. Фіцуло М.М. Педагогіка: посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр Академія – 2000. – 544 с.
3. Прошкін В.В. Стимулювання студентських наукових пошуків як засіб інтеграції науки й освіти // Наукові записки. Серія: Педагогіка. — 2010. — № 1. – С.39-44

Солодчук А.В., к.п.н., доцент

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ НЕУСПІШНИМИ СТУДЕНТАМИ

Активізація навчання та успішна організація навчальної роботи неможливі без відповідального ставлення до цих видів роботи і вмілого індивідуального підходу. Одним із важливих завдань, що стоять перед професійною школою, - підвищення якості освіти і виховання учнів. Особливо гострою є проблема попередження неуспішності. Багатьох педагогів хвилює питання, як домогтися успішного навчання від кожного учня.

Перш за все необхідно з'ясувати можливість учня в оволодінні знаннями, вміннями, навичками. Навчальні можливості виявляються по-різному, в залежності від обставин: відсутності або наявності інтересу до предмета, потрібного обсягу знань, методичної майстерності педагога, його власної захопленості предметом. Досить частими є випадки, коли на уроках фахових предметів учні активні, а на деяких із загальноосвітніх дисциплін ті ж учні пасивні, ухиляються від самостійних дій, відволікаються від роботи. Для уникнення цього викладачі повинні враховувати особливості навчальних можливостей студента не тільки у себе на занятті, а й в іншій обстановці. Вплив на студента має бути повним, багатостороннім і ефективним. Індивідуальні відмінності треба враховувати всім викладачам і педагогам. На практиці, саме в цьому відношенні допускаються серйозні

недоліки, які негативно позначаються на успішності і якості навчання. З метою якнайшвидшого досягнення позитивних результатів, стремління до прямолінійного впливу на учня часто буває занадто великою, викладачеві не завжди вистачає вміння і навичок шукати шляхи для поступового поліпшення успішності, для підвищення інтересу і формування мотивації до навчання.

В рамках освітнього процесу досить актуальною є проблема довіри між учнем і вчителем. Беручи до уваги той факт, що мотивація - основоположний компонент навчального процесу, можна стверджувати що, її рівень в значній мірі залежить від рівня довіри до вчителя. Довіра між учителем і учнем - необхідна умова якісної освіти.[3]

Однією з актуальних проблем в освіті залишається проблема підвищення ефективності навчально-виховного процесу та подолання неуспішності студентів. Вирішення цієї проблеми передбачає вдосконалення методів і форм організації навчання, пошук нових, більш ефективних шляхів формування знань в учнів, які враховували б їх реальні можливості.

Сьогодні, наше суспільство переживає політичні, соціально-економічні зміни, Не минули такі інновації і сферу науки і освіти, тому, природно що, постійне підвищення вимог до рівня загальної освіти загострили проблему неуспішності. Кількість учнів, які з різних причин виявляються не в змозі за відведений час і в необхідному обсязі засвоїти навчальну програму, постійно збільшується. Неуспішність, що виникає на початковому етапі навчання, створює труднощі для нормального отримання подальших знань, оскільки, володіючи основами, студент не справляється зі зростаючим обсягом інформації на середніх курсах і на наступних етапах "випадають" з процесу навчання.,

Невстигаючий студент може відставати в навчанні з різних залежних і незалежних від нього причин:

- пропуски занять через хворобу;
- наявність хронічних захворювань, слабкий фізичний розвиток;
- педагогічна занедбаність: відсутність у студента напрацьованих загальних умінь і навичок за попередні роки навчання: низька техніка читання, техніка письма, рахунку, відсутність навичок самостійності в роботі тощо.[1]

Треба пам'ятати, що учень, який не хоче вчитися, є страждаючою стороною. Постійний конфлікт з батьками, з учителями, зневажливе ставлення з боку однокласників - це стрес для підлітка

Працюючи з невстигаючими студентами необхідно шукати такі види завдань які, максимально підвищують активність студента, що пробуджують у нього потребу у пізнавальній діяльності. Піл час роботи з такими дітьми важливо знайти такі шляхи, які відповідали б особливостям їх розвитку і були б для них доступні, а найголовніше цікаві.

Існує цілий ряд ознак, котрі вказують на те що, студент суттєво не встигає за рештою і не засвоює матеріал:

- низький рівень розвитку і виховання особистісних якостей, що не дозволяє студенту проявляти самостійність, наполегливість та організованість, необхідні для успішного навчання;

- наявність прогалин у отриманих знаннях і спеціальних для такого предмета вміннях, які не дозволяють охарактеризувати істотні елементи досліджуваних понять, законів, теорій, а також здійснити необхідні практичні дії.

- наявність прогалин у навичках навчально-пізнавальної діяльності, що знижують темп роботи настільки, що студент не може за відведений час оволодіти необхідним обсягом знань, умінь і навичок

Щоб сформулювати глибокий, стійкий інтерес до будь-якої дисципліни, необхідно розвивати допитливість та інтерес до професії. Підбір спеціальних завдань, які дозволяють студентам проявляти ініціативу, творчий підхід, уяву і фантазію, відіграє величезну роль у досягненні цього успіху. Характер уваги студента на занятті та його активність часто залежать від ступеня зацікавленості. Розвиток зацікавленості - це поступовий перехід від

роботи за зразками (відтворення) до більш складніших завдань, котрий вимагає застосування умінь і навичок користування словниками, довідниками і нарешті, до самостійної творчості, що вимагає прояву уяви.[2] Доречним для такої категорії студентів стане розробка системи творчих класних і домашніх завдань, розрахованих на короткочасне або довгострокове виконання. Приклади із власного життя та використання на занятті позитивного практичного досвіду відіграє значну роль у формуванні самосвідомості такого студента, підвищить його зацікавленість до вивчення матеріалу. Не менш важливим є використання наочних матеріалів, оскільки сприйняттю і усвідомленню викладеної інформації сприяє його візуальний супровід.

У процесі вивчення нового матеріалу увагу неуспішних студентів концентрують на найважливіших і складних розділах досліджуваної теми, вчитель повинен частіше звертатися до них із запитаннями на розуміння, залучати їх в якості помічників, стимулювати запитання студентів що, є складними в освоєнні нового матеріалу. В ході самостійної роботи таким студентам даються вправи, спрямовані на усунення помилок, що допускаються ними при відповідях або в письмових роботах: відзначаються позитивні моменти в їх роботі з метою стимулювання нових зусиль, відзначаються типові труднощі в роботі і вказуються способи їх усунення, надається допомога з одночасним розвитком самостійності.[1]

Організуючи самостійну роботу для невстигаючих студентів, підбираються такі завдання що, змусять студента усвідомити і виправити помилки: проводиться детальний інструктаж щодо порядку виконання домашнього завдання, при необхідності пропонуються консультації, даються завдання на повторення матеріалу, який буде необхідним для вивчення нового.

Тактовне реагування викладача на результати навчальної діяльності, ставлення студента до навчального процесу, його поведінку, виключає дратівливість, нетерплячість, прискіпливість, але передбачає щире зацікавлення і прагнення допомогти такому студенту, що сприяє встановленню сприятливих взаємовідносин з ними і забезпечує продуктивну навчально-пізнавальну діяльність. Додаткові заняття і консультації з відстаючими учнями повинні мати чітко виражену спрямованість на розвиток навчальних можливостей.

Виходячи із принципу, що хоча виховання, навчальний заклад і викладач не всесильні, але їх можливості великі. Тому треба максимально використовувати ці можливості, спираючись на глибоке і всебічне знання особливостей наших студентів.

Список використаних джерел

- 1.Зайцева Н.С. Категорії неуспішних дітей і методи роботи з дітьми. // Тези II-ої міської науково-практичної конференції молодих вчених і студентів закладів вищої та середньої освіти міського підпорядкування «Науково-практична діяльність молодих вчених і студентів в рамках програми модернізації освіти». - М., 2004. - С. 232-236.
- 2.Особистісно орієнтоване навчання дітей і підлітків: проблеми і шляхи вирішення / [Вірабова А.Р. та ін.]. - М.: Пропуск - 2006. - 436 с.
- 3.Психологія особистості. Т.2. Хрестоматія. / Під ред. Д.Я. Райгородського. - Самара, 2004. - 544 с.

Соляр Л.В., викладач методист, методист коледжу
Кондрук А.М., спеціаліст вищої категорії, викладач- методист
*Могилів-Подільський технолого-економічний коледж Вінницького
національного аграрного університету.*

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У КОЛЕДЖІ.

Могилів-Подільський технолого-економічний коледж Вінницького НАУ має давні традиції формування у студентів наукового світогляду, духу творчого пошуку, чому сприяє організація і проведення поза аудиторної і гурткової роботи, коли студенти мають можливість займатися пошуковою на науково-дослідною діяльністю.

Дослідницька та пошукова діяльність студентів підвищує культуру їх розумової праці, розвиває у них вміння самостійно здобувати і поглиблювати знання, заохочує до самостійних

пошуків, закріплює практичні навички по визнанню показників якості відповідних продуктів, формує вміння користуватися нормативними документами, аналізувати, порівнювати, робити висновки. Це особливо важливо в умовах швидкого розвитку науки і техніки, коли спеціалісту після закінчення навчального закладу, приходиться шукати творчий підхід при розв'язанні конкретних виробничих проблем.

Пізнавальна діяльність студента залежить від його індивідуальних особливостей.

У коледжі організовано і з успіхом працюють сім інтегрованих гуртків, п'ять гуртків технічної творчості, два гуртка за інтересами.

Гурток у нашому навчальному закладі є самостійною додатковою організаційною формою освітнього процесу. Його мета – задовольняти потребу і зацікавленість студента до певного виду діяльності, розвивати його природні задатки, загальні та спеціальні здібності, активізувати творчість, розкривати таланти.

Протягом багатьох років роботи в коледжі склалася чітка система гурткової роботи, яка базується на принципах:

- особистісного підходу, який передбачає розвиток та реалізацію творчого потенціалу всієї особистості, а не окремих її якостей;

- індивідуального підходу, який передбачає роботу з студентами з урахуваннями його індивідуальних особливостей і згідно з яким визначається неповторності особистості молодшої людини;

- забезпечення оптимальних умов для саморозвитку та самореалізації особистості.

Залучення студентів до гурткової роботи починається з перших днів їх навчання з метою виявлення їх творчого і професійного потенціалу. Куратор груп, особливо нового набору вивчають віковий склад груп, нахили, захоплення студентів. Для цього проводяться анкетування, тестування індивідуальні бесіди, залучення до різних видів робіт.

Робота предметних гуртків спрямована на поглиблення знань з дисципліни, розширення власного світогляду з окремих питань даної галузі.

Науково - дослідницькі роботи студенти проводять у дев'яти гуртках, що забезпечує активне становлення студентів до оволодіння знаннями, сприяє інтенсивному розвитку самостійної пізнавальної діяльності, розкриттю і реалізації їхніх індивідуальних здібностей, нахилів і талантів.

Виконання дослідницьких і пошукових робіт передбачає підвищення зацікавленості до дослідної та експериментальної роботи на науковій основі, набуття навиків роботи в лабораторії, як навчальній так і виробничій.

В середньому гуртківцями проводиться понад 20 науково-дослідницьких і пошукових робіт, визначальними напрямками тематики яких є:

- дослідження ефективності технологічних процесів обробки, переробки, зберігання зерно продуктів і харчової продукції;

- дослідження ефективності різних способів обробки, зберігання сировини на якість готової продукції;

- дослідження різноманітних режимів і параметрів технологічних процесів;

- дослідження факторів, які впливають на якість і вихід готової продукції;

- дослідження якості різноманітних харчових продуктів;

- дослідження екологічних факторів;

- оцінка ефективності фінансової діяльності підприємства галузі;

- вивчення і аналіз проблем в організації роботи підприємств;

- дослідження з історії, краю, міста, району;

- дослідження впливу окремих речовин на живі організми;

- дослідження розвитку соціальної сфери ресторанного бізнесу, обслуговування споживачів;

- психологічні дослідження;

- розробка інформаційної бази.

Проведення фундаментальних досліджень, пошуків становить за мету дослідження для отримання нових знань, написання нових публікацій та практичного їх застосування на виробництві.

Змістом дослідних і пошукових робіт є трудове, моральне, естетичне, екологічне, правове виховання.

В коледжі розроблено перспективний план проведення науково-дослідницьких і пошукових робіт, а також щорічно розробляється календарний план виконання робіт, що дає можливість створити умови для безперервного процесу ведення досліджень.

Результати власних наукових пошуків і досліджень студенти коледжу представляють щорічній науково-практичній конференції.

Проведенню науково-практичній конференції передують велика організаційна робота та робота з підготовки презентацій проведених досліджень. Для участі у конференції запрошуються студенти коледжу, викладачі, представники підприємств та батьки студентів.

Робота конференції проводиться двома секціями. Першою передбачаються доповіді студентів, що працювали в гуртках технічного, природничо-економічного напрямку. У другій секції підводять підсумки виконання пошукових робіт. Член організаційного комітету координують та керують роботою секцій.

Доповіді студентів супроводжуються комп'ютерними презентаціями, які розкривають мету, завдання, техніку і методику організації досліджень, висновки та пропозиції про отримання результатів.

З метою підвищення якості дослідницьких робіт викладачами коледжу розроблено методичні рекомендації щодо виконання роботи, в тому числі експериментальної частини, оформлення результатів дослідження (2).

Дослідницькі роботи студенти виконують у лабораторіях підприємств і організацій.

Результати робіт, виконаних на базі виробництва носять рекомендаційний характер. Студентами розробляються рекомендації по удосконаленню технологічних процесів, покращенню умов праці тощо.

Дослідження студентів-дослідників широко застосовуються у навчально-виховному процесі на теоретичних і практичних заняттях. Гуртківці із задоволенням виступають на виховних заходах, демонструючи результати соціологічних, статистичних, технологічних, екологічних досліджень.

Виконання реальних дослідницьких робіт свідчить про співпрацю викладачів і студентів, тісний зв'язок навчального закладу з виробництвом, творчий підхід до навчального процесу.

Значну дослідницьку роботу проводять студенти за індивідуальними завданнями в період технологічної та переддипломних практик.

Також дослідницька робота проводиться на переробних підприємствах, де детально вивчається технологічний процес, досліджується ефективність окремих ланок технологічного процесу.

Таким чином впровадження в навчальний процес різних видів, організація та проведення науково-дослідної та пошукової діяльності сприяє:

- наближенню навчального процесу до конкурентної виробничої діяльності студентів;
- розвитку творчого, технічно нового мислення майбутнього спеціаліста, який зможе в сучасних виробничих умовах забезпечити виробництво високоякісної продукції на основі використання власної техніки і технологій;
- підвищенню науково-методичного рівня викладачів. Викладачі коледжу беруть участь в науково-практичних конференціях різного рівня. Тому науково-дослідницька і пошукова робота в коледжі стала кроком до самореалізації особистості викладачів та студентів.

Список використаних джерел

1. Арцев М.Н. Учебно-исследовательская работа учащихся // Завуч. – 2005 р. -№ 6
2. Онайко Ю.Ю., Ляшук А.М. Методичні рекомендації щодо організації дослідження та оформлення науково-дослідницьких робіт // Кропивницький 2017р., 56 с.

Тарадій Я.О., магістр, II курс, група ЗМСР п – 171
Шакун Н.В., канд. філос. наук, доцент
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Відповідно до законодавчих актів України, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Статистика свідчить, що кількість посттравматичних стресових розладів у внутрішнь переміщених в Україні має тенденцію до зростання. Сьогодні кожен п'ятий переселенець має ознаки стресових розладів. Велика кількість різних видів інтенсивного стресового впливу викликають різні форми дезадаптації, нервово-психічні і психосоматичні порушення, посттравматичні стресові розлади. Інтенсивний стресовий вплив на людину може бути настільки сильним, що особистісні властивості вже не відіграють вирішальної ролі в розвитку посттравматичного стресового розладу, який може розвинути практично в кожній здоровій і емоційно стійкої людини.

Переміщені особи дуже часто не усвідомлюючи цього, несуть в собі тягар болю довгі роки. Одні, в силу особистісних якостей, можуть подолати ці проблеми самостійно. Іншим необхідна психологічна допомога і підтримка протягом усього життя. Посттравматичний стресовий розлад внутрішнь переміщених осіб виникає внаслідок реакції на події загрозливого або катастрофічного характеру.

Надзвичайно важливо аби люди, які пережили наслідки складних бойових дій, змогли б адаптуватися до нового соціального середовища, здолати посттравматичні стресові розлади, викликані бойовими діями. Ситуація постійного стресу, пов'язана з порушенням стабільності та звичного стану життя, втрата роботи, друзів, родичів, житла, кола спілкування негативно впливає на особистість.

В науковому плані проблеми стресових розладів у внутрішнь переміщених осіб досліджували Д. Мітчел, Г. Сельє, Р. Еммонс, Р. Грінкер, Д. Шпігель. Спостерігаючи людей після психологічних травм, науковці дійшли до висновку, що реальна різноманітність наслідків травм широка і складна.

Саме тому проблема посттравматичних стресових розладів є державною - соціальною і вимагає комплексної соціальної роботи із застосуванням особливих ресурсів для її розв'язання. [4].

На даний час в нашому законодавстві відбулися значні зміни щодо внутрішнь переміщених осіб. Так, у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, що призвела до тимчасової окупації частини території України, а також до того, що на сході України гинуть, отримують поранення та зазнають різних видів насильства, діти та відповідно до частини шостої статті 30 Закону України «Про охорону дитинства» Кабінет Міністрів України постановляє : затвердити «Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» від 5 квітня 2018 року. Даний порядок визначає механізм встановлення статусу дитини, яка постраждала від збройних конфліктів [2].

Також відповідно постанові Кабінету Міністрів України № 5045 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, щодо захисту житлових прав дітей – сиріт, та дітей позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа» ці діти мають право на постановку на квартиру чергу та соціальний квартирний облік за місцем обліку внутрішнь переміщених осіб [3].

У зв'язку із ситуацією в Україні на базі Прилуцького міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді діє центр допомоги внутрішньо – переміщеним особам та учасникам антитерористичної операції. Центром розроблена соціальна програма «Здійснення комплексних заходів з надання соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів».

Метою програми є опрацювання стресових станів за участі психолога Центра, сприяння в одержанні соціальних послуг для поліпшення життєдіяльності, подолання життєвих труднощів, допомога в адаптації до нового середовища проживання та підтримка у створенні нових перспектив [5].

Отже, протягом останніх років соціальні працівники здобули певний досвід у практичному вирішенні відповідних проблем. Однак, цей досвід потребує глибокого теоретичного осмислення, аналізу й узагальнення, вибудови алгоритмів та розроблення технологій соціальної роботи саме з цією новою групою клієнтів адже їх кількість тільки зростає з кожним днем.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», зі змінами від 08.02.2018р. № № 2279-VIII, ВВР, 2018, № 11, ст.59 // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» від 5 квітня 2018 року № 268 // Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249929466>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, щодо захисту житлових прав дітей – сиріт, та дітей позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа» від 2 лютого 2018 р. № 5045 // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2279-19>
4. Постанова Кабінету Міністрів від 16 грудня 2015 р. N 1094 «Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної» // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015-%D0%BF>
5. Сайт Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб. [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <http://mtot.gov.ua/u> (дата звернення 25.10.2018)

Тарашенко Н.А., спеціаліст першої категорії, викладач облікових дисциплін
Торговельно-економічного коледжу КНТЕУ (м. Київ, Україна)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПОЗАНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗІ СЛАБКО ВИСТИГАЮЧИМИ СТУДЕНТАМИ

Навчальна та позанавчальна робота сприяє забезпеченню безперервності навчально-виховного процесу і є однією з важливих умов здійснення комплексного підходу до розвитку й виховання студентської молоді. Така робота продовжує і доповнює навчання на заняттях і організовується відповідно до тих закономірностей, принципів і вимог, що і навчальний процес [1].

За даними вчених приблизно 12,5% студентів відчувають труднощі в навчанні, що значною мірою ускладнює роботу викладача. У зв'язку з цим зростають вимоги до сучасного викладача. Він повинен бути організатором і керівником пізнавальної діяльності студентів, уміло керувати процесом навчання. Викладачам, які працюють на 1 курсі, доводиться продовжувати навчати їх необхідним прийомам розумової діяльності й насамперед учити працювати самостійно, формувати взаємовідносини з одногрупниками, з викладачами, адаптувати їх до нових умов навчання.

Процес здобуття професійних знань та умінь на сучасному етапі ускладнюється ще тим, що постійно зростає обсяг інформації, яку повинен засвоїти студент, зменшується кількість годин, відведених на вивчення дисциплін, відповідно збільшується обсяг матеріалу, який слід опрацювати студенту в позанавчальний час [1].

Дослідження показують, що слабковстигаючі, слабко вмотивовані студенти мають низький самоконтроль, внутрішню недисциплінованість, неухважність до інших. Їх діяльність хаотична, вони часто розгублюються, не вміють організувати свій час і порядок виконання справ. У іногородніх студентів висока самодисципліна в школі значно знижується при

переїзді до гуртожитку іншого міста, що пов'язано зі зменшенням впливу батьківського контролю та недостатнім викладацьким контролем.

Студенти, що не встигають, за характером їх розумової діяльності поділяють на наступні групи:

1-а, з низькою якістю пізнавальної діяльності та позитивним відношенням до навчання; (Закликати до їх совісті, почуття обов'язку – безрезультатно. Вони можуть багато працювати, бути старанними, але для успішного навчання їм не вистачає пізнавальних сил. Тому головне в роботі з ними – навчати вчитися, формувати прийоми пізнавальної діяльності: створювати проблемні ситуації, викликати первинні інтереси і закріпити їх, перетворити в стійкі, виявляти щире зацікавлення в успіхах студента, підтримувати його бажання знати більше, будувати позитивне відношення з групою.)

2-а, з високою якістю пізнавальної діяльності та негативним відношенням до навчання; (В силу різних причин їх інтереси знаходяться за межами навчального закладу, вони відвідують заняття без всякого бажання, уникають активної пізнавальної діяльності, вступили до коледжу за бажанням батьків; не подобається спеціальність, про яку ще не мають ніякого уявлення та інші причини. Задача викладача – виробити позитивну самооцінку, підтримати впевненість у власних силах, створювати проблемні ситуації, розв'язання яких буде цікавим та викличе пізнавальний інтерес).

3-а, з низькою якістю пізнавальної діяльності та негативним відношенням до навчання.

Залежно від виду відставання у навчанні викладачі циклових комісій відділень проводять відповідну навчальну роботу зі студентами щодо його усунення. Подоланню епізодичного відставання сприяють [4]:

- консультації щодо раціоналізації навчальної праці (на виховних годинах розглядаємо питання раціонального використання часу та організації навчання і відпочинку);

- посилення контролю за щоденною працею студентів з боку викладача;

- індивідуальні завдання з вивчення пропущеного, використовуючи Інтернет-мережу;

- систематичний контроль за виконанням заданого.

Для подолання стійкого відставання з однієї дисципліни чи дисциплін одного профілю викладачі впроваджують:

- інноваційні методи викладання дисципліни (з використанням презентацій, схем-конспектів, прикладів з життя і практики бухгалтера, технолога, економіста; проведення ділових ігор; екскурсій на виробництво, моделювання виробничих ситуацій, презентацій; застосування проектного методу навчання);

- використання ігрових елементів під час проведення практичних занять;

- індивідуальний підхід до роботи зі студентами, віднесеними до спеціальної медичної групи;

- доступне розкриття навчального матеріалу, розвиток мислення студентів;

- диференціювання завдань з усунення прогалин у знаннях;

- спеціальне повторення недостатньо засвоєних тем, робота над помилками (після модульного контролю);

- заходи, спрямовані на розвиток інтересу до навчального предмета.

Одним із шляхів подолання неуспішності є додаткові заняття з невстигаючими студентами. Переважно вони є індивідуальними, а іноді проводяться з групою 3-5 осіб, які мають ті самі прогалини в знаннях. Більшість додаткових занять добровільні, але в окремих випадках вони є обов'язковими, їх проводять за призначенням викладача. Методи і прийоми занять з такими студентами різноманітні і водночас суто індивідуальні [4].

Що стосується вимог до особистісних якостей викладача, то для налагодження оптимальних стосунків зі студентами він має володіти такими рисами:

1. Об'єктивність в оцінці знань, поважне ставлення до студентів і терпіння, доброзичливість, вимогливість, зацікавленість в успіхах студентів.

2. Викладач має володіти також професійними вміннями, дотримуватись логічної послідовності у висвітленні матеріалу, викладати матеріал ясно, доступно, роз'яснювати

складні положення, виокремлювати головні моменти, вміти викликати та підтримати інтерес аудиторії до предмету.

3. Студент має сприйматись викладачем як суб'єкт навчання, їх взаємодія має будуватись на основі діалогічного підходу. Саме це дає змогу зрозуміти один-одного і є найкращим способом взаємодії, а також допомагає задовольнити особисті потреби і інтереси всіх учасників навчального процесу.

4. Кожен викладач повинен оволодіти певним рівнем комп'ютерної грамотності та сучасної інформаційної культури. Це тим більше стає актуальним, тому що безпосереднє використання комп'ютерної технології спрощує викладання цілого ряду дисциплін та контроль знань. За допомогою комп'ютера також легше проводити індивідуальне навчання.

5. Ще однією невід'ємною складовою характеристики викладача є рівень його педагогічної культури. В індивідуально-особистісному аспекті вона розглядається як вияв сутнісних властивостей особистості, професійної діяльності і спілкування педагога.

Головне в роботі викладача – створити на заняттях ситуацію успіху, яка допоможе сильному студенту реалізувати свої можливості в більш складній діяльності, а слабкому – виконати посильний об'єм роботи [2].

Таким чином основними завданнями викладачів відділення в роботі зі слабковстигаючими чи невстигаючими студентами залишається:

- 1) з'ясування можливих причин неуспішності й по можливості нейтралізувати їх;
- 2) допомога студентам у плануванні режиму дня, забезпечення тісного контакту із батьками для того, щоб вони могли за необхідності надати допомогу;
- 3) створення ситуації успіху відстаючим студентам;
- 4) навчання студентів прийомам самостійної роботи;
- 5) організація постійного контролю над їхньою навчальною діяльністю;
- 6) організація систематичних додаткових занять;
- 7) індивідуалізація роботи з ними на уроках, а також виконання домашнього завдання;
- 8) знаходження оптимального поєднання допомоги з боку інших встигаючих студентів.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. - К.: ЦНЛ, 2003. - 314 с.
2. Лисенко, Л.В. Педагогічні умови забезпечення професійно-орієнтаційної роботи в студентській групі [Текст]: Автореф. дис. канд. пед. наук. - Х.: 1998. - 16с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті [Текст]: Освіта України.-К.: 2001. - 18 липня.-№29,-с.4-7.
4. Резник, Т. І. Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів- першокурсників [Текст]: Т. І. Резник. Практична психологія та соціальна робота. - Х.: 2002. - № 1. - 1-3 с.

Терещенко Л.А., викладач математики
Попов П.А., канд. фіз.-матем. наук, доцент
Кушнірова М.Д., викладач фізики
(м. Київ, Україна)

ПОЗААУДИТОРНА САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ

Враховуючи зміни в навчальних планах, робота студента заключається в опрацюванні великої кількості годин самостійно. Кредитно-модульна система вимагає особистісного підходу студента до засвоєння знань з даних предметів. В основу покладено поза аудиторну самостійну роботу[1]. Поза аудиторна самостійна робота студента – складова підготовки майбутніх програмістів, повинна бути побудована системою, яка включає сукупність різноманітних форм і методів виховного, особистісного впливу на студентів з метою становлення професійного світогляду, важливих професійних якостей, відносин, потреб та здібностей. Поєднання навчальної, поза аудиторної та науково-дослідної роботи дає

можливість забезпечити мобільність всієї роботи навчального закладу. Важливу роль для розвитку пізнавальної діяльності, професійної спрямованості та морально-психологічної готовності майбутніх програмістів відіграє поза аудиторна робота.

Самостійну роботу студента трактують багато педагогів, одні з яких А. Алексюк, Ю. Бабанський, П. Підкасистий, С. Рубінштейн та інші методисти, які в загальному роз'яснюють суть та роль самостійної роботи. Позааудиторну роботу беруть за основу розвитку пізнавальної діяльності, професійної, науково-дослідної та інше. Враховуючи стрімкий розвиток комп'ютерних технологій та застосування в повсякденному житті, можна сказати, що і розвиток людини не стоїть на місці. Тому аналізуючи, на сьогодні не створено та не виведено універсальних теорій, які можна було б покласти за основу організації поза аудиторної виховної роботи в навчальному закладі, тому проведення подальших досліджень із метою підвищення ефективності здійснення навчального та виховного процесу є актуальним та необхідним.

До основних форм позааудиторної роботи студентів належать виконання домашніх завдань, науково-дослідна робота, безпосередня участь у конференціях, змаганнях, іграх, навчальна та виробнича практика, участь у роботі гуртків, організація змагань, диспутів, круглих столів, тощо. Дуже важливо, щоб у ВНЗ на кожній кафедрі функціонували гуртки, проводилися додаткові диспути, семінари, консультації. Добре, коли ці процеси мають усталений, організований характер, а студентське самоврядування значною мірою намагається вирішувати організаційно важливі питання.

Майбутній програміст, який вивчає цикл природничих наук та основних дисциплін, які є умовою засвоєння по освітній програмі, повинен займатись самоосвітою та самовдосконаленням протягом навчання. Майже третю частину годин відповідних дисциплін, а саме фахових, займає самостійна робота студента. Тому в першу чергу повинен бути зв'язок студента з викладачем. Викладач в цілому повинен надати студенту можливість засвоїти матеріал, враховуючи різні методи та форми роботи, а саме:

- брати до уваги потреби студентів, враховувати рівень знань;
- збагачувати навчальне середовище цікавими фактами, мотивуючи студентів до навчання;
- проведення цікавих заходів;
- робота гуртка;
- проведення на рівні ВНЗ I-II рівнів акредитації конференцій, круглих столів;
- проведення олімпіад;
- застосування інноваційних технологій [2];
- бути зразком якості для майбутньої практичної діяльності студентів;
- дотримуватися принципів наступності при викладанні;
- підвищення інтересу до навчання [3];
- враховувати між предметність;

Для ефективної організації самостійної роботи, необхідно врахувати умови, які студент зобов'язаний надати, а саме:

- володіння вміннями та навичками самостійної навчальної діяльності;
- навчитися моделювати власну діяльність;
- всебічно розвиватись;
- мати високий рівень самосвідомості;
- проявляти інтерес до здобуття знань;
- тощо.

Результатом такої діяльності повинні бути викладачі-професіонали, щоб могли студентів як мотивувати, так і зацікавити у навчанні при здобутті диплома програміста. Наука стрімко прямує в області новітніх технологій, тому майбутній програміст повинен на високому рівні засвоювати матеріал та вміти його застосовувати на практиці. Завдання викладачів їх навчити цьому і робота поза аудиторної роботи відіграє важливу роль при формуванні вмінь та навичок.

Сьогодні неможливо без новітніх комп'ютерних технологій, тому застосування своїх знань на практиці студентами-програмістами дуже різноманітне.

Наприклад, студенти вивчаючи будь який розділ вищої математики, можуть застосувати свої знання в програмуванні, написавши програму для обчислення даної задачі чи формули. Таким чином, це один із прикладів застосування методів самостійної роботи майбутнього програміста, який дає можливість розвивати пізнавальну діяльність і формування основних вмінь при вивченні та засвоєнні фахових дисциплін.

Підготовка сучасних, конкурентоспроможних фахівців має бути спрямована на формування здатності до самостійної творчої діяльності. Головним завданням організації поза аудиторної роботи є використання традиційних та інноваційних форм і методів роботи, які, доповнюючи один одного створили систему, яку можна адаптувати до особливостей навчального процесу при навчанні студентів-програмістів. Вдале та доцільне поєднання різних форм і методів сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього професійних умінь та навичок, розвиток особистісних цінностей та якостей.

Список використаних джерел

1. Біда О.А. Організація самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання / О.А. Біда О.П. Савченко (електронний ресурс)
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. -К.: Академвидав, 2004 р. 351 с.
3. Коваль В.Ю. Система поза аудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів // В.Ю. Коваль//Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія «Педагогіка, психологія, соціологія». -2009 –№6 с. 19-23.
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. К.: Центр навчальної літератури, 2006.

Терещенко Л.А., викладач математики
Попов П.А., канд. фіз.-матем. наук, доцент
Ковтун Н.В., викладач математики
(*м. Київ, Україна*)

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З ПРЕДМЕТУ "МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ"

Сьогодні набирає потужних обертів в розвитку інформаційних технологій та його застосування. Молодь не уявляє своє життя без комп'ютерів, телефонів, різних допоміжних ІТ-технологій. Студент-програміст, який хоче бути висококваліфікованим спеціалістом своєї професії повинен засвоїти розділи вищої математики для того щоб надалі ці знання перенести в мову програмування для написання будь-якої програми. Для різних типів завдань потрібні свої розділи царячі наук. Якщо ви плануєте займатися графікою, то, швидше за все, вам знадобляться диференціальні рівняння і геометрія. Якщо моделюванням природних процесів (наприклад, в галузі енергетики), то потрібні: математичний аналіз, диференціальні рівняння, математична фізика і обчислювальна математика. Якщо фінансовою сферою, то необхідно розбиратися в теорії ймовірності та математичній статистиці, а також в математичній логіці, алгебрі, теорії чисел і обчислювальній математиці. Для створення ігор стануть в нагоді всі розділи математики (особливо лінійна алгебра), оскільки доведеться працювати з графікою, моделювати фізичні процеси, ну і, звичайно ж, створювати штучний інтелект. Аналізуючи сказане, можна зробити висновок, що вивчення математики є однією із важливих складових у підготовці фахівців-програмістів.

Методика викладання математики в цілому - це наука про різні форми і способи передачі студентам математичних знань, понять та фактів. Методика тісно пов'язана з педагогікою, психологією та логікою[1]. Тому для застосування різних методів викладання викладачі повинні враховувати психологічні особливості студентів а також особливу увагу приділити змісту та меті засвоєння студентами даного матеріалу.

Використання основних методів навчання є фундаментом для опрацювання матеріалу а саме:

- 1) словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда,)
- 2) практичні (лабораторна робота, практична робота, вправи)
- 3) наочні (ілюстрація, демонстрація, спостереження) [2].

Курс вищої математики у технічних закладах повинен відповідати вимогам фундаментальності та професійної спрямованості. Глибокий аналіз стану математичної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів був представлений у працях Т. Крилової [3]. Результати її дослідження і власний практичний досвід свідчать про те, що часи “абстрактних” курсів математики, призначених в однаковій мірі для “чистих” математиків, прикладників та вчителів середньої школи, безповоротно пройшли. Вимоги до математичної освіти сучасного інженера за останній час суттєво змінилися. Однак перш, ніж вивчати ці розділи та застосовувати їх в інженерних дослідженнях та практиці, студент повинен зрозуміти основні поняття, ідеї і методи математичної науки. Беручи до уваги "Математичний аналіз", він вивчається на 2 курсі ВНЗ I-II рівнів акредитації, студенти є однолітками школярів 11 класу, і враховуючи зміни в програмі для загальноосвітніх дисциплін, а саме математики, то вивчення шкільного курсу буде 1 та 2 курс коледжу, і найголовніші розділи, а саме початкові знайомства з диференціальним та інтегральним численням будуть на 2 курсі. Вивчення математичного аналізу розпочинається з диференціального числення, тому можуть виникнути проблеми з основою знань в даному напрямку, а це символізує засвоєння та опрацювання даного розділу з подальшим переходом до диференціальних рівнянь, та інших розділів вищої математики. Звідси випливає, що студенти не в силах стовідсотково засвоїти матеріал, причиною якого є недостатність знань. Пропонується низка дій для підвищення успішності студентів:

1) Потрібно співпрацювати з викладачами математики щоб поєднувати перехід вивченого матеріалу і засвоєння нового, яке базується на попередньому для кращого засвоєння.

2) Чітке поєднання теорії і практики.

3) Велику увагу приділити вивченню диференціального числення та інтегрального, а саме основи для розв'язування практичних завдань - таблиці похідних, первісних та основних інтегралів.

4) Враховувати індивідуальний підхід до кожного студента, а саме розробки практичних завдань для кожного окремих варіант, дасть можливість проявити свої знання, в іншому випадку доопрацювати.

Поєднавши всі вище перелічені дії можна гарантувати на достатньому засвоєнні студентами предмету "Математичного аналізу", не виключаючи ,що не всі студенти навчаються на "відмінно" та "добре".

Беручи до уваги слабовстигаючих студентів то факторів впливу на підвищення успішності багато, виділимо найважливіші:

- розробка окремих індивідуальних завдань для їх контролю;

- додаткові індивідуальні заняття;

- окремих зв'язок викладача зі слабовстигаючими студентами під час вивчення нового матеріалу;

- робота з класним керівником та батьками для мотивації в навчанні студентів.

Методи контролю - це способи, за допомогою яких визначається результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів та викладачів. У сучасній дидактиці виділяються такі методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження [4]. Методи усного контролю – це бесіда, розповідь , роз'яснення. Основою усного контролю слугує монологічна відповідь студента. Письмовий контроль (контрольна робота,) забезпечує глибоку і всебічну перевірку засвоєння, оскільки вимагає комплексу знань і умінь. Виконання практичних робіт можна вважати найефективнішим видом перевірки знань з предмету "Математичний аналіз", тому що основою є практика, а саме розв'язання завдань. Усний контроль ефективний при

засвоєнні студентами наприклад таблиць похідних та первісних. Письмовий контроль доцільно застосовувати при вивченні окремого розділу.

Застосування різних видів контролю не завжди дає можливість студенту проявити успішно свої знання та цікавість до предмету. В першу чергу потрібно прив'язати студенту любов до математики в цілому, а саме:

- проведення цікавих занять, з застосуванням мультимедійних засобів;
- дієвість гуртка, де розглядаються питання з математичного аналізу, цікаві факти з теорії та практики, дає можливість дізнатись щось нове;
- проведення олімпіад та вікторин на рівні коледжу;
- проведення додаткових консультацій;
- участь в конференціях та написання робіт, які пов'язані з даним предметом;
- міжпредметність, «математичний аналіз – програмування» (мотивація та стимулювання в навчанні).

Дана проблема широко вивчається, запроваджуються різні підходи для покращення рівня знань, одна з яких наприклад висвітлюється автором Власенко К. у вигляді робочого зошита[5].

Математичний аналіз вивчається 2 семестри на 2 курсі коледжів і аналізуючи проблематику викладання, то один з перших це не готовність студентів засвоювати даний предмет, тому в першу чергу пропонується обґрунтованість в складанні програм як загальноосвітньої так і з розділів вищої математики, які вивчають майбутні програмісти.

Підводячи підсумки, можемо виділити основні методи, які покращують результати успішності з даного предмету, а саме: розробка індивідуальних завдань; проведення додаткових занять; робота математичного гуртка; участь студентів у написанні наукових робіт; міжпредметність та ін.

Список використаних джерел

1. Бевз Г.П. Методика викладання математики. Київ, "Вища школа", 1989 р., ст.3-4.
2. Слєпкань З.І. Практикум з методики навчання математики. Загальна методика. Київ, НПУ імені Драгоманова, 2006 р., ст 104-107.
3. Крилова Т. В. Проблеми навчання математики в технічному вузі : монографія / Т. В. Крилова. – Київ : Вища школа, 1998. – 438 с
4. Слєпкань З.І. Практикум з методики навчання математики. Загальна методика. Київ, НПУ імені Драгоманова, 2006 р., ст 170-177.
5. Власенко К. Робочий зошит з вищої математики для майбутніх інженерів. Вступ до математичного аналізу [Текст]: навч. пос. / К. Власенко, І. Реутова, О. Лупаренко. – Донецьк: Ноулідж, 2013. – 128 с.
6. Євсєєва, О. Г. Проектування методичної системи навчання математики студентів технічного університету на засадах діяльнісного підходу [Текст] / О. Г. Євсєєва // Дидактика математики: проблеми і дослідження. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2012. – Вип. 37. – С. 7–16.

Ткач Л.В.

*Кам'янець-Подільський коледж харчової промисловості НУХТ,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

НАВЧАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ ЯК МЕТОД ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У харчовій галузі виробничий процес характеризується як складна система взаємопов'язаних дій фахівців і знаряддя праці, в якій сировина, напівфабрикати, матеріали перетворюються в результаті дотримання технології у готову продукцію в необхідній кількості, якості та у визначені терміни. Посадові інструкції та кваліфікаційні характеристики визначають виробничі функції техника-технолога харчової галузі, а саме: працювати відповідно технологічного стандарту виробництва харчової продукції, здійснювати оперативний контроль за дотриманням технології виробництва продукції та рівнем її якості, раціонально використовувати сировину, напівфабрикати, устаткування

тощо; вдосконалювати технологічні режими та операції в процесі виготовлення різноманітної продукції; укладати конкретні рекомендації щодо складання харчових раціонів та меню; впроваджувати нові нешкідливі технології виготовлення та зберігання продуктів харчування; визначати найбільш ефективні види сировинних матеріалів; використовувати якісне обладнання та інвентар для забезпечення принципів безпеки харчових виробництв; впроваджувати екологічно безпечні технології виробництва харчової продукції тощо.

Наразі інноваційні зміни у харчовій галузі вимагають налагодження нових взаємовідношень у системі «фахівець – об'єкт діяльності – професійна діяльність», що сприятиме опануванню майбутніми техніками-технологіями зазначеними професійними компетенціями у коледжах харчової промисловості в процесі практичної підготовки.

Відтак, одним із засобів зв'язку майбутніх техніків-технологів з їхньою майбутньою професійною діяльністю в умовах харчового виробництва є навчальні екскурсії, що доповнюють теоретичну підготовку, дають студентам практичну наочну уяву про застосування обладнання, устаткування та приладів на підприємствах харчової галузі, формують мотивацію майбутньої професійної діяльності. Під час екскурсії у студентів, яку майбутніх фахівців, є можливість спостерігати за всіма технологічними процесами на виробництві, що в свою чергу поглиблює та розширює практичні знання в цій галузі.

Навчальна екскурсія – це вид навчального заняття, який проводиться поза навчальним закладом і спрямований на засвоєння практичного навчального матеріалу. Вони сприяють засвоєнню нових знань, поглибленню та розширенню наявних у студентів знань, розвивають допитливість, спостережливість, пам'ять, уяву, проблемне творче мислення, допомагають встановити зв'язки теорії з практикою, активізують пізнавальну і практичну діяльність, виховують у нього позитивні інтелектуальні почуття і ставлення до навчання, почуття колективізму, взаємодопомоги, ввічливості, позитивне та дбайливе ставлення до результатів людської праці тощо [1, с. 169].

Аналіз наукової літератури свідчить, що науковці ще не досягли одностайності у визначенні цього педагогічного поняття. Науковці навчальну екскурсію визначають як "...метод візуального вивчення студентами новітньої техніки та її роботи, прогресивну технології, наукової організації виробництва" [3, с. 23]; позаурочну складну комплексну форму навчання студентів, що «...проводиться в реальних виробничих умовах за межами навчального закладу, аудиторії чи лабораторії з метою збагачення, розширення та поглиблення теоретичних і практичних знань" [4, с. 172]. Окремі науковці її визначають як форму "...організації навчання в умовах виробництва з метою спостереження і вивчення студентами різних об'єктів та явищ" [2, с. 309].

Навчальні екскурсії ми класифікуємо за такими критеріями:

- освітньо-виховними цілями – оглядові, тематичні та виховні;
- часом – короткотермінові та тривалі;
- місцем у структурі вивчення певної навчальної дисципліни – ввідні (на початку вивчення теми, розділу програми), поточні чи супроводжуючі (в процесі вивчення навчального матеріалу), підсумкові чи завершальні (наприкінці вивчення теми, розділу);
- кількістю учасників екскурсії – індивідуальні та колективні.

Екскурсії як вид заняття відносяться до комплексних видів занять, оскільки дають можливість зосередити увагу не тільки на окремих елементах виробництва харчової продукції, а на виробництві в цілому, інтегрувати теоретичні знання в практичні.

Організація екскурсії на підприємства харчової промисловості вимагає особливого підходу і має відповідати таким параметрам: інтерактивність, безпека, демонстрація бездоганних технологій, наочність, пізнавальність і, можливість, безумовно, дегустації. У зв'язку з цим навчальні екскурсії на промислове підприємство потребують особливо ретельної підготовки, планування, хронометражу. А її ефективність суттєво залежить від викладача та його комунікативних та організаторських здатностей, теоретичної та найголовніше практичної підготовленості до проведення екскурсії, здатності підтримувати увагу студентів згідно зі методикою екскурсії на ключових навчальних питаннях, які

передбачені згідно зі її темою.

Підґрунтям екскурсії є наочність та обов'язкове поєднання показу з розповіддю, тому викладач має досконало знати об'єкти показу – підприємства харчової продукції – і вміти їх продемонструвати, мати контакти і знати персонал підприємства, який буде залучений до проведення екскурсії, уточнити з ним зміст бесіди, узгодити маршрут по підприємству так, щоб скласти цікавий навчальний зміст екскурсії, що містить актуалізовані наукові відомості про складні технології й сучасну техніку харчової галузі, а також професійно та водночас цікаво в фаховому відношенні відповідати на запитання студентів.

У підготовці навчальної екскурсії бажана участь представників підприємства, оскільки така співпраця сприятиме збагаченню навчальним матеріалом екскурсії – викладач знає прийоми і методи проведення навчальної екскурсії, знає «як подати» матеріал, а фахівці підприємства можуть запропонувати цікаві, нестандартні прийоми та засоби показу, показати «родзинки» технологій виробництва харчової продукції.

Таким чином, навчальна екскурсія для майбутніх техніків-технологів зі спеціальності «Виробництво хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчоконцентратів» потребує системної та комплексної підготовчої роботи, яка включає вирішення викладачем таких дидактичних, виховних та організаційних завдань:

1) відповідно до робочої навчальної програми дисципліни визначити навчальний матеріал, що доцільно вивчити та закріпити на екскурсії;

2) вибір конкретного об'єкта проведення навчальної екскурсії (підприємства харчової галузі (зерноперероблювальне, борошномельне, хлібопекарне, макаронне та кондитерське);

3) попереднє ознайомлення викладача з місцем проведення екскурсії;

4) складання плану проведення екскурсії, визначення фронтальних та індивідуальних завдань для студентів;

5) виховні аспекти зі студентами щодо усвідомлення та сприйняття, ціннісного ставлення ними до цілей, процесу, змісту та результатів навчальної екскурсії;

6) вирішення управлінських та організаційних завдань щодо організації та проведення екскурсії.

Список використаних джерел

1. Педагогічний словник / [за заг. ред. М. Д. Ярмаченка]. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
2. Хуторской А. В. Современная дидактика : [учеб. пособ.]. СПб : Питер, 2001. 544 с.
3. Лауш П.В. Основы педагогики і організації практичного навчання : [навч. посіб.] / П.В. Лауш, В.Я. Чабанний, В.С. Кухаренко, Т.П. Лесюк, Н.П. Лауш. Кіровоград : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2006. 404 с.
4. Костюк Д. А. Навчальні екскурсії як один із методів при формуванні фахової компетентності у майбутніх інженерів-енергетиків сільськогосподарського виробництва. Проблеми дидактичної підготовки науково-педагогічних працівників вищої освіти: матер. Всеукр. наук.-метод. конф. (Київ, 9-10 черв. 2010 р.). Київ, 2010. С. 170-172.

Тригорлова Л. Е.,

Лузгина Н. Н.,

Гаевская Д. Л.

*Витебский государственный ордена Дружбы народов медицинский университет
(г. Витебск, Республика Беларусь)*

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СО СЛУШАТЕЛЯМИ ФАКУЛЬТЕТА ПРОФОРИЕНТАЦИИ И ДОВУЗОВСКОЙ ПОДГОТОВКИ В МЕДИЦИНСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В последнее десятилетие изменился характер обучения, вызвавший новые образовательные тенденции:

- массовый характер образования и его непрерывность;
- значимость образования как для индивида, так и для общества;
- ориентация на активное освоение способов познавательной деятельности;
- адаптация образовательного процесса к запросам и потребностям личности;

– ориентация обучения на личность учащегося, обеспечение возможности его самоорганизации и самораскрытия.

Любая форма получения образования на каждой его ступени подразумевает большой объём самостоятельной работы, особенно в случае оказания образовательных услуг наиболее разнородной группе потребителей – абитуриентам. По нашему мнению, одним из важнейших условий эффективности получения высшего образования является психологическая, теоретическая и практическая готовность студента к самостоятельной работе. Поэтому в своей практической деятельности кафедра химии факультета профориентации и довузовской подготовки (ФПДП) не только организует подготовку слушателей непосредственно к прохождению централизованного тестирования (ЦТ) по химии, но и закладывает фундамент их дальнейшего обучения в вузе. Активизация самостоятельной работы слушателей ФПДП соответствует современным тенденциям развития высшего образования Республики Беларусь, способствует формированию навыков, необходимых им в дальнейшей учебной, учебно-исследовательской и научно-исследовательской работе в качестве студентов, готовит к предстоящей инновационной деятельности и профессиональной карьере.

Учитывая контингент обучающихся, специфику работы на ФПДП, коллективом преподавателей уделяется большое внимание выработке слушателями практических навыков самостоятельной работы как важнейшей формы учебного процесса.

Самостоятельная работа на кафедре осуществляется в виде аудиторных и внеаудиторных форм учебной деятельности.

Важнейшим видом внеаудиторной работы является контролируемая самостоятельная работа слушателей (КСРС). При организации КСРС кафедра химии ФПДП ставит перед собой следующие задачи:

- формирование у слушателей умений и навыков самостоятельного решения актуальных учебных и инновационных задач;
- овладение слушателями научными методами познания;
- творческое углубленное освоение учебного материала;
- личностное развитие слушателей.

КСРС подразумевает оцениваемую деятельность слушателя по решению качественных и расчетных задач как с типовым, так и с нестандартным содержанием, выполнение упражнений различного уровня сложности, контрольные работы в тестовой форме, адаптированные по содержанию и структуре к заданиям педагогических тестов ЦТ [1].

Кафедра определяет объем, содержание учебного материала, выносимого на КСРС в соответствии с учебной программой, формы контроля и сроки выполнения самостоятельной работы, анализирует ее эффективность, вносит коррективы с целью активизации и совершенствования самостоятельной работы слушателей.

Для организации КСРС на кафедре химии ФПДП используется программная среда MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), которая включает электронный курс для слушателей дневного отделения, при построении которого используется модульный принцип. Слушателям для выполнения предлагается 13 модулей, каждый из которых позволяет проверить базовые знания по различным разделам школьного курса химии. Задания в каждом модуле отличаются по своим дидактическим целям: для решения одних достаточно простого воспроизведения материала, другие требуют творческого осмысления и применения знаний в новых ситуациях.

LMS MOODLE обладает широчайшим выбором возможностей для полноценной реализации КСРС в электронной среде, среди которых – различные опции формирования и представления учебного материала, проверки знаний и контроля успеваемости, общения слушателей:

- обучающие лекции;
- базы данных и глоссарии;
- разноуровневые задания по трем уровням сложности;

– обучающие и контролирующие интерактивные тесты, после выполнения которых предоставляется возможность ознакомиться с правильными ответами и комментариями к ним;

– пояснения и веб-страницы – для размещения методических указаний;

– чаты, форумы – для организации on-line и off-line консультаций с преподавателями;

– сервис «Оценки» для формирования и анализа учебных достижений в виде электронного портфолио по дисциплине;

– возможность прикреплять к электронному курсу мультимедийные ресурсы (аудиозаписи, видеофрагменты, изображения и т.д.) [2].

Созданные образовательные ресурсы позволяют увеличить объем самостоятельной работы слушателей.

LMS Moodle позволяет изменить форму подачи теоретического материала. Обучающие лекции, созданные на основе интерактивного элемента курса «Лекция», презентации лекционного материала в PowerPoint, конвертируемые в формате HTML5 при помощи программы iSpring Suite, дают возможность преподнести учебный материал в интересной и гибкой форме.

Обучающие лекции положительно оцениваются и преподавателями кафедры: автоматически контролируется самостоятельная работа слушателей по изучению материала, исключается возможность формального просмотра слушателем лекции «для галочки», исключительно ради отчета перед преподавателем.

Важной особенностью системы Moodle является то, что она создает и хранит портфолио каждого слушателя: все выполненные им работы, оценки и комментарии преподавателя к работам, что позволяет отслеживать время, затраченное слушателем на выполнение задания, его активность в системе.

Преподаватели кафедры нацелены на дальнейшее развитие КСРС путем усиления коммуникационного аспекта при помощи методик взаимодействия пользователей (преподаватель – преподаватель, преподаватель – слушатель, слушатель – слушатель) посредством элементов курса «форум», «чат» и «опросник», что позволяет организовать обратную связь со слушателями, проводить консультации, осуществлять мониторинг эмоционального состояния обучающихся, степени их удовлетворенности.

Преимущества организации контролируемой самостоятельной работы в системе обучения MOODLE состоят в ее оперативности, продуктивности, возможности обратной связи и эффективной творческой самореализации слушателей. Важным фактом является и то, что слушателям отводится активная роль, предполагающая свободу выбора действий и получения индивидуальных результатов. Обучение перестает быть ориентированным на преподавателя и становится ориентированным на слушателя.

Одной из форм внеаудиторной работы на кафедре является учебно-исследовательская деятельность слушателей. На кафедре организован предметный кружок «Шаг в науку», в котором совместно занимаются учащиеся школ и слушатели, проявляющие непосредственный интерес к содержанию учебного предмета, интерес к характеру мыслительной деятельности. На занятиях кружка они приобретают знания специфики и особенностей процесса научного познания, ступеней исследовательской деятельности, методики научного исследования, учатся правильно ставить цель исследования и определять задачи каждого этапа работы, выбирать литературные и информационные источники. Под руководством преподавателей в течение учебного года учащиеся проводят учебные исследования, с результатами которых выступают на научно-практической конференции студентов и молодых ученых «Актуальные вопросы современной медицины и фармации», заочно участвуют в международных конференциях исследовательских работ.

Таким образом, правильно спланированная и организованная внеаудиторная работа со слушателями, создает возможность самостоятельного успешного усвоения ими новых знаний, умений и компетентностей, способствует их дальнейшему успешному обучению в университете, самоопределению в профессиональной области и социализации.

Список использованных источников

1. Тригорлова, Л.Е. Организация самостоятельной работы слушателей факультета профориентации и довузовской подготовки по дисциплине «Химия» / Л.Е. Тригорлова, Н.Н. Лузгина // Методика преподавания химических и экологических дисциплин: сборник научных статей международной научно-методической конференции; Брест, 26-27 ноября 2015 г./ БрГТУ; БГУ им. А.С. Пушкина; редкол.: А.А. Волчек [и др.]. – Брест: БрГТУ, 2015. – С. 159-162.
2. Гаевская, Д.Л. Смешанное обучение как эффективная форма реализации образовательного процесса на кафедре химии факультета профориентации и довузовской подготовки / Д.Л. Гаевская, Н.Н. Лузгина, Л.Е. Тригорлова // Методология и технология довузовского образования – II: материалы Международной научно-практической конференции, Гродно, 16-17 ноября 2017 г. / ГрГУ им. Я.Купалы; редкол.: Ю.Я.Романовский (гл. ред.) [и др.]. – Гродно: ГрГУ, 2018. – С. 55-58.

Трофименко О.О., студентка 2 курсу групи ЗМСРп 171
Кривоконь Н.І., професор кафедри соціальної роботи, д-р.психол.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет
(м.Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В Україні, як і в багатьох розвинених країнах, в останні десятиріччя значно зросла частка людей похилого віку. До старшого покоління на сьогоднішній день належить кожен п'ятий (за класифікацією ВОЗ: 60-70 – люди похилого віку; 75-89 старі; 90 років і більше – довгожителі). За даними Інституту демографії в Україні нараховується 11 млн. людей похилого віку.

Проблеми соціальної роботи із людьми похилого віку в даний час знаходяться в центрі уваги багатьох соціальних інститутів, соціальних дослідницьких програм, спрямованих на забезпечення прийняттого рівня життя літніх людей. Але хоч цій темі присвячено багато різних матеріалів – теоретичних, методичних, дослідницьких – ця тема залишається невичерпною і актуальною.

Соціальна робота з людьми літнього віку має багатогранний аспект. По-перше, це уважне ставлення та спостереження за іншими, вміння увійти в їх особистий світ з їх переживаннями. Це вміння сприймати літніх людей такими, які вони є. По-друге, це заплановані дії, довіра та поміч в процесі адаптації людини похилого віку до нових життєвих умов. По-третє, це супровід помираючого, надання допомоги членам сім'ї в цей важкий період. Тільки після того, як соціальний працівник прийме ці принципи та покладе їх в основу професіоналізму, тоді можна витримати всі психічні та фізичні навантаження, як пов'язані з доглядом за людиною похилого віку [3]. Але, до яких би дій не спонукала соціального працівника ситуація, завжди потрібно намагатися бути природним [1].

Оволодіння навичками професійного спілкування із людьми поважного віку – завдання не просте. Окрім уміння вислухати стару людину з розумінням її потреб, необхідно зібрати і об'єктивну інформацію про неї, проаналізувати і оцінити ситуацію, в якій вона знаходиться, визначити, в чому полягають її об'єктивні труднощі, а що є результатом суб'єктивних переживань [5].

Важливо не дати літній людині бути ведучим в бесіді та в подальших контактах. Значним є вміння доброзичливо і шанобливо перемикає бесіду, направляючи її в потрібне для соціального працівника русло, не загострюючи увагу на мовних, психічних чи фізичних особливостях літньої людини. Не менш важливим є вміння закінчити бесіду, не образивши старої людини та переконати її, що всі її проблеми будуть враховані та по можливості задоволені, при цьому категорично не відмовляючи в проханнях та без стверджень, що всі прохання будуть виконані.

Істотною стороною професійного спілкування соціального працівника з клієнтом виступає перцепція, тобто сприйняття один одного як партнера по відносинах і встановлення на цій основі взаєморозуміння [3], адже під час професійного спілкування здійснюється цілеспрямований вплив на клієнта. Тут важливою складовою є зворотний зв'язок, адже

завдяки йому соціальний працівник дізнається, як його сприймає клієнт, як реагує на його поведінку, як розуміє, інтерпретує його слова. Усе це допомагає глибше пізнати особистість клієнта, зрозуміти його проблеми. Для налагодження ефективного зворотного зв'язку у процесі професійного спілкування соціального працівника і клієнта необхідно, щоб між ними запанувала атмосфера взаємного сприйняття, доброзичливості, зацікавленості. Іноді фахівець може попросити розповісти про почуття, а не оцінювати інформацію [1].

На думку Спіріна Т.П., під час професійного спілкування керівна роль соціального працівника перетворюється на рівноправне спілкування з клієнтом (не повчає і не виховує, а вивчає активність індивіда, створює умови для саморозвитку). Основу розвитку професійного спілкування складають такі соціально-педагогічні уміння та якості, як зацікавленість у виявленні почуттів, думок і висловлювань клієнта; виявлення у кожного клієнта позитивних рис і розвивати їх; надання клієнтам відносної свободи, обмеження опіки; вияв довіри в організації самостійного життя клієнта, тощо [2].

Професійне спілкування соціального працівника базується на принципах та правилах поведінки з людьми похилого віку, цінностями, культурними традиціями, віковими та іншими особливостями клієнтів. Принципи професійного спілкування соціального працівника становлять собою цілісну систему вимог, яка складається із таких підсистем, як принципи, що визначають хід та результат процесу спілкування фахівця з клієнтом; принципи, що визначають характер процесу спілкування; принципи, що визначають ставлення соціального працівника до клієнта; принципи, що контролюють емоційну «форму» фахівця. Якщо у звичайному спілкуванні механізми міжособистісної взаємодії діють спонтанно, то у спілкуванні соціального працівника вони мають професійне спрямування. Фахівці із соціальної роботи мають досконало знати ці механізми, володіти ними з огляду на контекст і специфіку роботи з певними категоріями клієнтів [1].

При грамотному спілкуванні у клієнтів має зникати негативна емоційна напруга та виникати почуття вдовolenеності і бажання спільної діяльності. Соціальний працівник має створити умови для сприятливого спілкування з клієнтами. Для цього необхідно володіти такими уміннями, які б допомогли буквально з перших хвилин спілкування зорієнтуватися і визначити те позитивне, на яке можна опертися, будуючи свої відносини в процесі професійного спілкування [2].

Оптимальне професійне спілкування - це спілкування, яке створює найкращі умови для розвитку мотивації клієнта, творчого характеру діяльності, для формування його особистості, забезпечує сприятливий психологічний клімат, попереджує створення психологічних бар'єрів, дозволяє максимально використовувати особистісні та професійні якості соціального педагога у соціально-педагогічній діяльності [2]. Тому можна сказати, що найвищим показником професіоналізму соціального працівника є довіра літньої людини, прийняття порад, адже всі зусилля повинні бути направлені на її активізацію, спонукаючи її самостійно вирішувати особисті проблеми.

Навіть при найжорстокішій регламентації соціальної сфери, перед фахівцями щодня виникають якісь несподівані завдання і проблеми. Соціальні працівники повинні мати універсальну підготовку у всіх аспектах старшого віку [5]. Особливої уваги заслуговує і відношення самих людей похилого віку до соціальної допомоги, яка їм надається, адже окрім вдячних та люб'язних клієнтів, нерідко зустрічається недоброзичливе відношення, підозрілість, невдоволення, а також люди, для яких характерно активне неприйняття соціальної допомоги в повсякденному житті, небажання бути від когось залежними, недовіра до соціальних працівників; рентні установки та бажання отримати максимум від соціальних працівників, навіть тих послуг, які не входять до їх компетенції [4].

Отже, кожна людина похилого віку є особистістю, і це для соціального працівника має найбільше значення.

Список використаних джерел

1. Спіріна Т.П. Принципи професійного спілкування майбутніх соц.педагогів// Вісник Київського національного університету імені Бориса Грінченка. Психологія. – 2015. – №2. – С.70-75
2. Локарева Г.В., Філь О.В. Професійне спілкування соц.педагога: сутність, принципи, проблеми підготовки// Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя/ Психолого-педагогічні науки. – Ніжин . – 2012. - №3. – С.25-28

3. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навчальний посібник [для вищ. навч. закладів]/ Л.М. Завацька/ Міністерство освіти і науки України. – Київ: Слово, 2008. – 240 с.
4. Гриньова В.М., Ярьсько К.В. Теоретично-методологічні основи соціально-педагогічної діяльності/ В.М. Гриньова, К.В. Ярьсько. – Харків: Крок, 2003. – 32 с.
5. Гришин Э.А. Теория и практика профессионально-этической подготовки учителя в системе высшего педагогического образования: дис. докт. пед. наук: 13.00.01/ Э.А. Гришин. – Москва, 1981. – 342 с.

Трубавіна І.М., доктор педагогічних наук, професор
*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, (м.Харків,
Україна)*

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ВИХОВНОЇ ПРАКТИКИ В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В КОНТЕКСТІ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дуальна освіта – новий напрям вищої педагогічної освіти, яка наближує навчання до потреб практики, навчає на практиці. Дуальну освіту повинні здійснювати на робочих місцях керівники навчальних закладів, дитячих оздоровчих таборів тощо - місць, де проходять практику студенти. Ці люди без наукових ступенів і академічних звань, не мають досвіду роботи у закладах вищої освіти і не мають компетентності розробляти навчальні програми закладів вищої освіти, не мають критеріїв оцінки практики. Так, сьогодні вже проблема контролю за практикою студентів покладена на директорів таборів та методистів від закладу вищої освіти - на єдиній практиці, де оцінки виставляють вже сьогодні на робочому місці ті люди, які працюють з нашими студентами. На них лежить відповідальність за оцінювання практики студентів, вони найбільше з ними спілкуються в таборах, бачать їх в роботі і спілкуванні з дітьми цілодобово, можуть більш адекватно її оцінити. Тому їм потрібно мати такі критерії, що відповідають вимогам навчальних програм закладів педагогічної вищої освіти. Наведемо варіант обґрунтування критеріїв і показників організаційно-виховної практики в дитячих оздоровчих таборах для керівників цих таборів і сам зміст цих критеріїв і показників за оцінками.

Критерії оцінювання практики обрані нами на основі компетентнісного підходу та володіння студентами педагогічною майстерністю. При цьому враховується рівень сформованості професійних і загальних компетенцій. В.Г.Кремень визначає професійну компетентність як динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь і здатностей. При цьому компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах [1,с.8]. Ці компетентності можуть бути професійним (фаховими), загальними [1]. Серед останніх виділяють: 1. Інструментальні; 2. Міжособистісні; 3. Системні [1,с.10]. Для нас важливими для дитячого табору є професійні компетентності, міжособисті, системні. Серед інструментальних важливими для практики студентів в дитячих таборах є прийняття рішень, серед міжособистіх - здатність до критики та самокритики, взаємодія, міжособистісні навички та вміння, здатність працювати в міждисциплінарній команді, позитивне ставлення до несхожості, етична компетентність. Серед системних компетентностей: здатність застосовувати знання на практиці, здатність пристосовуватись до нових ситуацій, креативність, лідерські якості, здатність працювати самостійно, планування та управління проектами, ініціативність, турбота про якість, бажання досягти успіху [1,с 10-14]. Отже, виділяємо такі критерії оцінювання практики: 1. Дисциплінованість. 2. Ставлення до дітей. 3. Педагогічні вміння і здібності. 4. Виконання посадових обов'язків. 5. Знання теорії виховання і застосування на практиці всіх напрямів, форм і методів виховання, реалізація принципів виховання, інноваційних технологій роботи з дітьми. 6. Ведення документації в отряді. 7. Лідерські якості, креативність, самостійність, здатність приймати виважені рішення, інше.

Ці критерії повинні описуватися в характеристиці студента детально, завершуються відміткою, яку ставить директор табору. Розкриємо критерії оцінок організаційно-виховної практики в дитячих оздоровчих таборах для студентів 3 курсу:

- «відмінно», 5, 90-100 балів: Студент дисциплінований, не запізнюється на заходи, вчасно виконує всі доручення і розпорядження, дотримується режиму дня і роботи, ставиться до дітей дбайливо, з добротою, турботою, повагою, враховує інтереси і потреби дітей, уважний до них, володіє інформацією про проблеми дітей і їх бажання та наміри, вміє розрадити, заохотити, стимулювати, надихнути, повести за собою, тримає дисципліну в загоні завдяки демократичному стилю спілкування, користується повагою і любов'ю дітей, володіє методами виховання і правильно їх обирає, вміє організувати дітей, спілкуватися з ними в демократичному стилі, не допускає міжособових конфліктів, профілакує конфлікти і девіантну поведінку дітей, вміє прийняти виважене рішення щодо інтересів дитини і загону в цілому, знаходить баланс між колективним та індивідуальним, вміє спланувати заходи в загоні та їх провести на високому рівні, доцільно добирає виконавців, формує колектив загону і впливає на його ядро в своїй роботі, впроваджує всі напрями виховної роботи в загоні, координує вдало свою роботу з роботою інших вожатих, вихователів та адміністрацією, застосовує інноваційні виховні технології в роботі, сумлінно ставиться до своєї роботи, виявляє активність та старанність в роботі, вміє вести всю документацію загону на високому рівні, вчасно її оформлює та готує звіти.

- «добре», 4, 75-89 балів: Студент дисциплінований, інколи запізнюється на заходи, майже вчасно виконує всі доручення і розпорядження, в основному дотримується режиму дня і роботи, ставиться до дітей дбайливо, з добротою, турботою, повагою, враховує інтереси і потреби дітей, уважний до них, володіє інформацією про проблеми дітей і їх бажання та наміри, вміє дітей розрадити, заохотити, стимулювати, надихнути, повести за собою, тримає дисципліну в загоні, користується повагою дітей, володіє методами виховання і в основному правильно їх обирає, вміє організувати дітей, спілкуватися з ними в демократичному стилі, майже не допускає міжособових конфліктів, вміє прийняти рішення щодо співвідношення інтересів дитини і загону в цілому, майже завжди знаходить баланс між колективним та індивідуальним, вміє спланувати заходи в загоні та їх провести на достатньому рівні, не завжди доцільно добирає виконавців, формує колектив загону і впливає на його ядро в своїй роботі, впроваджує майже всі напрями виховної роботи в загоні, координує свою роботу з роботою інших вожатих, вихователів та адміністрацією, застосовує класичні виховні технології в роботі, в цілому добре ставиться до своєї роботи, виявляє нестійку активність та старанність в роботі, вміє вести всю документацію загону на достатньому рівні, майже вчасно її оформлює та готує звіти.

- «задовільно», 3, 60-74 бали: Студент в основному дисциплінований, інколи запізнюється на заходи, прагне вчасно виконувати всі доручення і розпорядження, інколи не дотримується режиму дня і роботи, ставиться до дітей в цілому дбайливо, з добротою, турботою, повагою, не завжди враховує інтереси і потреби дітей, не досить уважний до них, частково володіє інформацією про проблеми дітей і їх бажання та наміри, частково вміє дітей розрадити, заохотити, стимулювати, надихнути, повести за собою, не завжди тримає дисципліну в загоні, користується повагою більшості дітей, володіє знаннями про методи виховання і в основному вміє їх обирати, частково вміє організувати дітей, спілкується з ними в різних стилях, інколи допускає міжособові конфлікти, не завжди вміє прийняти оптимальне рішення щодо співвідношення інтересів дитини і загону в цілому, не завжди вдало вміє спланувати заходи в загоні та їх провести, не завжди доцільно добирає виконавців, прагне формувати колектив загону, але здійснює вплив на кожного вихованця особисто, впроваджує майже всі напрями виховної роботи в загоні, координує певною мірою свою роботу з роботою інших вожатих, вихователів та адміністрацією, застосовує окремі виховні технології в роботі, в цілому добре ставиться до своєї роботи, хоча виявляє нестійку активність та невелику старанність в роботі, не

зовсім вміє вести всю документацію загону на достатньому рівні, не завжди вчасно її оформлює та готує звіти.

- «незадовільно», 2, 35-59 балів: Студент допускає значні помилки і прорахування в усіх напрямках роботи, не вміє тримати дисципліну в загоні, не виконує більшості своїх обов'язків, ставиться до дітей добре, але не професійно.

- «не пройшов практику», 1, 1-34 бали, залишен на повторний курс – студент не справився взагалі з роботою, не дбає про дітей, ставиться до роботи негативно і не вміє працювати з дітьми в усіх напрямках тощо.

Список використаних джерел

1. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М. Захарченко, В.І.Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г.Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120с.

Тушницький Р.Б., к.т.н., доцент, доцент,
Скоров Д.Ю., студент 4 курсу, ПІМ-413
Національний університет “Львівська політехніка”
(м. Львів, Україна)

МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК ДЛЯ ТЕСТУВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

У даний час триває процес стрімкого наповнення освіти новітніми засобами інформаційних технологій, які вимагають наявності більш якісної оцінки знань, використовуючи усі сучасні методи навчального процесу.

У системі середньої спеціальної та вищої освіти все більш важливою стає комп'ютеризація та інформатизація. Тому питання впровадження та розробки електронної форми тестування знань є актуальним при підвищенні ефективності та якості навчання.

Головну роль під час організації навчального процесу на основі будь-якої освітньої технології відіграє контроль отриманого рівня знань. Процедура контролю засвоєння знань виконує функцію констатації факту з метою перевірки якісного рівня готовності студента.

Переваги тестової форми контролю знань над іншими були показані на практиці [1]:

• упродовж досить обмеженого часу може бути перевірена якість знань, навичок у зазначеній кількості студентів;

• можливий контроль знань, умінь, навичок на необхідному, заздалегідь запланованому рівні;

• об'єктивне оцінювання знань;

• увага студента фіксується не на формуванні відповіді, а на осмисленні її суті;

• створюють умови для постійного зворотнього зв'язку між студентом і викладачем.

Для особистого тестування та вивчення різноманітного матеріалу вже створено велика кількість різноманітних веб та мобільних додатків, зокрема:

✓ “TestTerra (ЗНО)” – безкоштовний мобільний додаток для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, реалізований для експлуатації на платформі Android [2];

✓ “Тести Крок” – додаток Android, який дає змогу підготуватись до здачі обов'язкового державного тестування “Крок” студентам медичних закладів України [3];

✓ “Крок Помічник” – додаток для допомоги у підготовці до екзамену “Крок” у вищих медичних закладах [4];

✓ “Duolingo: вивчайте англійську” – мобільний додаток для вивчення англійської мови [5].

У наведених аналогах відображаються основні недоліки додатків даного: відсутність перевірки оновлення бази даних, відсутність збереження результатів проходження тесту, відсутність можливості проходження тестування тощо.

Тому було вирішено розробити програмну систему, яка складається з двох підсистем (веб сервіс та мобільний додаток) і максимально вирішує недоліки аналогів. Метою даного застосування є допомогти студенту у підготовці та самоперевірці знань, із можливістю збереження результатів, перегляду статистики та надання викладачу можливості переглянути результат. Як джерело питань для мобільного додатку використовується віддалена база даних. Для наповнення бази даних реалізовано веб сервіс за допомогою якого викладач має змогу наповнювати базу даних.

Мобільний додаток має таку функціональність:

✓ Авторизація користувачів шляхом відправки запиту до API для перевірки чи є такий користувач та його авторизації у системі.

✓ Завантаження віддаленої бази даних на телефон для роботи з питаннями. Під час першого запуску додатку відправляється запит до віддаленого сховища даних для отримання бази даних, що дає змогу сформувати локальну базу даних. Після цього користувач зможе проходити тестування без використання мережі Інтернет. Надалі користувач має змогу перевірити віддалену базу даних на оновлення та при бажанні завантажити її.

✓ Проходження тестування по вибраному курсу, модулю або темі. Вибравши необхідний курс, модуль або тему відбувається вибірка питань та перехід на екран, де послідовно відображаються питання та варіанти відповідей або поле для введення відповіді. Перевірка правильності відповіді відбувається одразу після переходу на наступне питання. Після проходження тестування користувачу відображається і записується у локальну базу даних його результат.

✓ Перегляд статистики – перегляд вибірки тестів та відображення результатів по курсам, модулям та темам.

Веб сервіс API необхідний для постійного оновлення віддаленої бази даних, а саме оновлення питань та інших даних та перевірки на відповідність до навчального плану. Веб сервіс API має такий функціонал:

✓ Реалізація доступу до бази даних: створення контролерів, моделей даних та веб представлення для надання доступу до бази даних.

✓ Авторизація викладачів: перевірка наявності облікового запису користувача у веб-системі, та перевірка введених логіну та паролю.

✓ Перегляд результатів тестування студентів: відправка запиту до веб-системи для перегляду збережених результатів студентів.

На рис. 1 подано UML діаграму прецедентів для розробленої програмної системи.

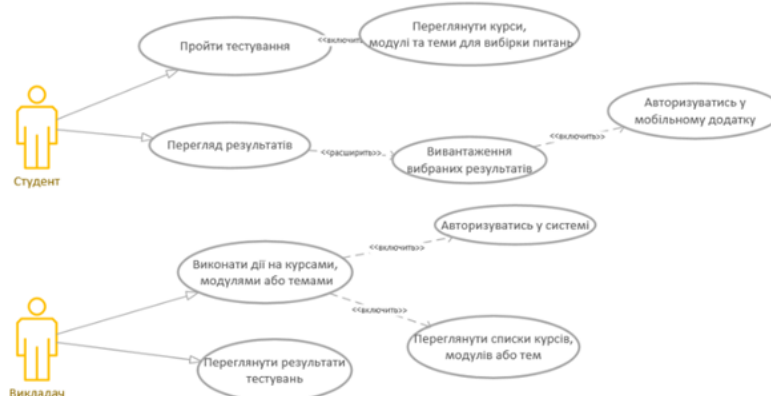

Рис. 1. UML діаграма прецедентів розробленої програмної системи

На рис. 2 подано вигляд інтерфейсу користувача мобільного додатку розробленої системи. Зокрема, представлено 3 види запитань, які можуть бути у тесті:

- ✓ вибрати всі правильні відповіді з наявних;
- ✓ вибрати одну правильну відповідь з наявних;
- ✓ вписати відповідь у текстове поле.

А також відображено вигляд екрану із результатами тестування.

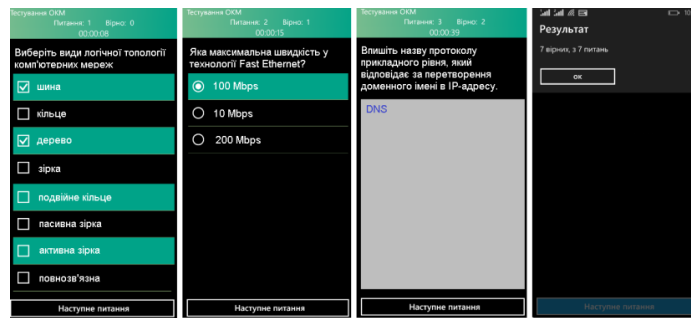

Рис. 2. Графічний інтерфейс користувача розробленого мобільного додатку

Програмна система реалізована із використанням платформи .NET для пристроїв на основі операційної системи Windows Phone 8.1. Для реалізація мобільного додатку використано мову програмування C# та мову розмітки XAML. В якості середовища реалізації функціональності мобільного додатку використано Visual Studio 2015 та пакет розробника Windows Phone SDK 8.1.

Для написання серверної частини використано мову Php та шаблонізатор Twig, який у свою чергу генерує представлення даних мовою розмітки Html. Також додатково використано скриптову мову JavaScript з бібліотекою JQuery та каскадні таблиці стилів Css для оформлення графічного інтерфейсу користувача. Завантаження та усі дії виконуються із використанням технології Ajax, яка дає змогу передавати інформацію між сторінкою та сервером без перезавантаження всієї сторінки та динамічно виконувати потрібні дії. В якості середовища розробки серверної частини використано IDE PhpStorm 2017 та бібліотеку Docker. Фреймворком для реалізації функціональності серверної частини став Symfony 3.2.8 та набір вбудованих та додаткових модулів.

У результаті реалізації даної програмної системи розроблено мобільний додаток та веб-систему з візуальним блоком, які дають змогу проходження тестування із збереженням результатів та їх вивантаженням за допомогою API. Серверна частина реалізує функціональність API та містить візуальний блок для роботи з базою даних та перегляду результатів тестування.

Для студента надається можливість проходження тестів із збереженням результатів. Використовуючи візуальну частину веб-сервера викладач має змогу управляти базою даних, та переглядати вивантажені результати тестування знань студентів.

Список використаних джерел

1. Тестування як ефективний метод перевірки професійної компетентності студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/15024/ (2018).
2. Мобільний додаток “TestTerra (ЗНО)” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.testterra.main&hl=uk> (2018).
3. Мобільний додаток “Тести крок” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.udelphi.testykrok> (2018).
4. Мобільний додаток “Крок помічник” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://play.google.com/store/apps/details?id=sezyakot.com.stepcrib> (2018).
5. Мобільний додаток “Duolingo: вивчайте англійську” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.duolingo&hl=uk> (2018).

Федорова. О.В, к.філол.н., доцент,

*Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
(м. Хмельницький, Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Україна, яка перебуває у стані масштабних та глибинних реформ гостро відчуває потребу у фахівцях нового покоління, здатних інноваційно мислити, озброєних теоретичними знаннями та практичними вміннями не лише у своїй професії, а й в інформаційних технологіях та іноземних мовах.

Про важливе місце іноземної мови у професійній компетенції фахівця розмови лунають уже не одне десятиліття, однак саме сьогодні на фоні євроінтеграції України та глобалізації світу загалом, розвитку міжнародного співробітництва та засобів комунікації, пришвидшення темпу життя, іноземна мова перестає бути елітним умінням, а буденним знаряддям спілкування та ведення ділових стосунків.

В Україні навчання іноземній мові є практично безперервним починаючи від садочка закінчуючи закладами вищої освіти, однак кількість спеціалістів, що достатньо вільно володіють іноземною мовою для свого професійного спілкування чи навіть для повсякденного побутового вжитку, досить обмежена. Подолати таку суперечність має на меті спільний проект Британської Ради та Міністерства освіти та науки України, що стартував 1 вересня 2016 року коли розпочалось пілотування нової програми з методики навчання англійської мови в 11 педагогічних вишах України, що триватиме протягом трьох років і матиме значний вплив на якість викладання англійської в українських школах. Програму розробила Британська Рада спільно з Міністерством освіти в рамках проекту «Шкільний вчитель нового покоління». Вона є складовою реформи професійної підготовки педагогів та передбачає оновлення змісту навчання, зміщення акценту з теоретичної на практичну підготовку та формування компетентностей вчителя англійської мови [1]. Однак кінцевою метою даного проекту є якісно новий рівень викладання іноземної мови в усіх типах навчальних закладів України і виховання широкого кола громадян без відчуття «мовного бар'єру» в іноземній мові як в побутовому, так і в професійному спілкуванні.

Ключовим у даному проекті є не стільки зміна форм та методів роботи при вивченні іноземної мови, скільки зміщення акценту від учителя до учня, розвиток учнівської автономії та його вміння працювати в колективі, групі та самостійно. Головним завданням учителя стає не навчання учня, а розвиток у нього уміння вчитися, виявлення потенціалу та мотивація.

Опорою для викладача іноземної мови в даному аспекті є теорія множинного інтелекту, запропонована американським психологом Говардом Гарднером, яку широко застосовують як психологічну основу навчання в Америці та Великобританії [2; 3].

Говард Гарднер стверджує, що всі люди володіють не одним інтелектом, (який зазвичай називають g-фактором, скорочено від *general intelligence* «загальний інтелект»). Навпаки – люди наділені рядом автономних інтелектів. Ці інтелекти не суперечать і не заважають один одному. Разом з тим, один з них може бути домінуючим, а інші «сплячими». Гарднер визначив дев'ять відносно незалежних інтелектуальних здібностей, це: лінгвістичний інтелект, логіко-математичний інтелект, музичний інтелект, тілесно-кінестетичний інтелект, просторовий інтелект, міжособистісний інтелект, внутрішньообистісний інтелект, натуралістичний інтелект, екзистенційний інтелект [3].

Вчителі практики та психологи радять застосовувати основні ідеї теорії Г. Гарднера у навчальному процесі переважно через організацію групової та індивідуальної роботи в класі, зонального розподілу навчального простору залежно від домінуючих типів інтелекту учнів класу.

Однак на практиці, особливо у закладах вищої освіти втілити такі рекомендації досить проблематично: матеріально-технічне забезпечення не дозволяє ефективно розподілити аудиторію на «куточки» та достатньо їх оснастити відповідно до особливостей студентів, навчальна програма вимагає від усіх студентів засвоєння базового рівня у однаковій мірі в однаковий термін.

Більш реалістично постає питання розвитку студентської автономії та озброєння кожного студента знанням про свої особливості (в даному контексті – про домінуючі типи інтелекту) та про найоптимальніші форми та методи навчання відповідно. Підібрати такі форми та методи залежно від типу інтелекту – завдання викладача.

Розглянемо, як це можна зробити, на прикладі типового завдання для занять з іноземної мови, яке застосовується на усіх рівнях освіти та вивчення мови. Маємо на увазі засвоєння списку нових слів (базової лексики) на початку вивчення нової теми (*Clothes*).

Для студентів з яскраво вираженим **міжособистісним інтелектом** – оптимальним шляхом засвоєння нової лексики є навчити когось іншого (учня, що не встигає чи був відсутнім на занятті).

Власникам інтрасуб'єктного (внутрішньоособистісного) інтелекту навпаки більше підійде спокійна усамітнена атмосфера. Такі студенти краще засвоюють матеріал, якщо він асоціюється з уже засвоєним. Тому їм доцільно вивчати назви одягу, групуючи їх за сезонами або відшукуючи паралелі між назвами одягу в іноземній та рідній мові.

Тілесно-кінестетичний інтелект допоможе студенту у вирішенні даного завдання, якщо вивчення нових слів буде поєднано з фізичними рухами (крокуванням по кімнаті, плесканням в долоні, імітацією рухів одягання предметів одягу та взуття).

Студенти з логіко-математичним типом інтелекту найкраще запам'ятають нові слова, якщо вивчатимуть їх у логічній послідовності (наприклад, у порядку одягання, розділивши на групи (чоловічий та жіночий одяг, зимовий та літній тощо)).

Музичний інтелект, звісно, вимагатиме поєднання роботи зі словами з прослуховуванням музики, наспівуванням нових слів у голос, вивченням римівок, складанням власної пісеньки з новими словами.

Люди, у яких розвинутий натуралістичний тип інтелекту, найкраще засвоюють матеріал, якщо працюють з ним безпосередньо. Тому їм доцільно вивчити слова до теми (Clothes), складаючи речі у власній шафі, на прогулянці, називаючи подумки частини одягу перехожих, у магазині одягу – подумки навішуючи ярлики на одяг).

Візуально-просторовий інтелект ідеально допоможе студенту у вивченні нових слів, якщо цей процес поєднати з розмалюванням, зарисовуванням, створенням аплікацій чи навіть з дитячою грою «Одягни паперову ляльку».

Звичайно, вербально-лінгвістичний інтелект значно спрощує студенту вивчення мови взагалі і нових слів в тому числі, але опора на вроджену здатність людей з таким інтелектом розповідати історії, описувати може зробити вивчення ще більш легким та ефективним. Тому запропонуйте студенту скласти історію з новими словами під назвою «Пригоди сукні та її друзів» чи «Як вередуля у школу збиралась».

Отож, як стверджують координатори спільного британсько-українського проекту «Шкільний вчитель нового покоління», завдання вчителя – не вивчити мову з учнем, а навчити вивчати мову самостійно, створити для цього умови та середовище, мотивувати та направляти [1]. Саме для цього доцільно використати здобутки Говарда Гарднера та його теорії множинного інтелекту.

Список використаних джерел

1. "Вчитель нового покоління". – [Електронний ресурс] : URL : http://www_britishcouncil.org.ua/about/press/presett
2. Гарднер Г. Структура розуму: теорія множинного інтелекту. / Г. Гарднер. – М.: ООО И. Д. Вільямс, 2007. – 512 с.
3. H. Gardner. Frames of mind. Theory of multiple intelligences. URL : <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=4Y5VDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT4&dq=theory+of+multiple+intelligences+howard+gardner&ots>

Федосєєва Н.І., викладач

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ірпінський економічний коледж»
(м.Ірпінь, Україна)*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХІДУ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТОВАРОЗНАВСТВА

Сучасний світ під впливом глобальної інформатизації невпинно і швидко змінюється, що є головним викликом для освітньої системи. Євроінтеграційний стан освітнього простору України висуває до педагогів все більше вимог щодо підготовки майбутніх фахівців. Вагомими стають такі особистісні компетенції фахівця, як здатність проаналізувати

ситуацію, виявити проблеми та швидко прийняти рішення, творчість, ініціативність, комунікативні навички тощо.

Реформування освіти викликане необхідністю підвищення якості підготовки фахівців. На сучасному етапі якість освіти постає не як сума знань і вмінь з навчальних предметів, а як інтегрований показник становлення особистості, що охоплює результати навчально-виховного процесу, життєвий і навчальний досвід студента, умови і характеристики навчання і виховання. Кінцевим продуктом навчання стають не знання самі по собі, а вміння ефективно їх використовувати в різних формах і проявах, тобто компетентності.

Підготовка компетентного фахівця, здатного до ефективної професійної роботи за фахом і конкурентного на ринку праці визнана основною метою професійної освіти в Україні. В центрі наукових педагогічних досліджень перебуває розробка засобів реалізації формування професійної компетентності, дослідження проблем його впровадження в практику вищої школи. Формування компетентної особистості, яка володіє не лише знаннями, високими моральними якостями, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи отримані знання та беручи на себе відповідальність – це завдання сучасних вищих навчальних закладів.

Компетентність не можна трактувати як суму предметних знань і умінь. Це – набута в результаті навчання нова якість, що пов'язує знання і вміння з цілим спектром інтегральних характеристик якості підготовки, у тому числі і здатність застосовувати отримані знання і вміння на практиці. Отже, компетентність – цілісна, ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є компетентністю.

Зрозуміло, що запровадження компетентнісного підходу передбачає внесення змін в систему оцінювання освітніх результатів студентів. Під освітніми результатами слід розуміти особисті досягнення студентів у процесі засвоєння змісту освіти, рівень його успішності та особистісного зростання.

Професійна компетентність у більшості випадків визначається як поєднання психічних якостей, що дозволяє діяти самостійно і відповідально, як володіння людиною здатністю і умінням виконувати певні професійні функції. Загальновизнаним є поділ компетенцій на загальні та професійні (спеціальні). Компетентнісний підхід має пронизувати всі аспекти професійної підготовки – мотиваційний, змістовий, оцінний. Так, ідеї компетентнісного підходу стали сьогодні стрижневими для розробки нової системи оцінювання навчальних досягнень майбутніх фахівців.

Компетентнісний підхід передбачає визначення певних пріоритетів в оцінюванні слухачів, а саме: перехід від оцінки окремих, ізольованих умінь до інтегрованої та міждисциплінарної оцінки; впровадження діяльнісних методів (у формі проектів, ділових ігор); використання завдань з певним контекстом (зміст завдань має бути пов'язаний з реальними проблемами); впровадження систем, орієнтованих на індивідуальні норми (у кожної людини свій рівень компетентності); поєднання оцінки індивідуальних умінь з оцінкою умінь працювати в групі.

Сучасний фахівець повинен виявляти професійну гнучкість, мобільність, адаптивність на ринку праці. Роботодавці очікують від потенційних кандидатів на ту чи іншу посаду не стільки певного обсягу професійних знань та вмінь, скільки здатності застосувати їх у конкретній робочій ситуації. Проаналізувавши вимоги кадрових агенцій підприємств до фахівців, можна зробити висновок, що для ефективної професійної діяльності необхідні такі компетенції:

- вміння знаходити джерела актуальної інформації, проводити аналіз її надійності, достовірності, цілісності;
- усвідомлення потреби постійного самовдосконалення і саморозвитку, готовність до неперервного навчання;
- застосування різноманітних аналітичних інструментів;
- визначення тенденцій ринку, розуміння потреб клієнтів;
- ефективне використання можливостей мережі Інтернет тощо.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів вишів має ґрунтуватися не лише на знаннях, уміннях та навичках студентів (як це відбувається нині), але й на таких досягненнях, як суб'єктивний досвід, соціально значущі цінності, досвід спілкування та взаємодія з іншими. Саме тому впровадження компетентнісного підходу при проведенні оцінювання є актуальним питанням [1, с. 25].

Підвищення якості підготовки фахівців, відповідності потребам роботодавців можливе лише за умови підвищення їх професійних компетенцій. Ефективність професійної освіти детермінується її спроможністю визначати та продукувати профіль компетенцій для успішної життєдіяльності кожної особистості. Сьогодні професійна освіта може тільки тоді виконувати своє призначення, коли сутністю її розвитку, центром усіх інновацій і стратегій є фахівець, для підготовки якого вона призначена. Відповідь на зазначений виклик диктує необхідність формування у педагогічних працівників сучасних підходів до визначення професійних компетенцій фахівців у контексті визначення та формулювання навчальних результатів.

Однією з найбільш ефективних та признаною в усьому світі моделлю підготовки фахівців з урахуванням запитів роботодавців є «Освіта на основі результатів». Характерною особливістю даної моделі є залучення представників конкретних галузей і підприємств до процесу розробки навчальних програм, що дозволяє забезпечити відповідність навчання потребам роботодавців. Навчальні результати – це твердження, що описують суттєві знання, навички та установки, які студенти мають продемонструвати після засвоєння певної дисципліни чи проходження практики. Результати навчання формулюються таким чином, щоб можливо було визначити точний рівень необхідної компетенції та умов, за яких відповідним умінням чи навичкою слід опанувати, а також оцінювати рівень володіння нею [5, с.62-63].

Надзвичайно важливим етапом у процесі правильного визначення та формулювання результатів навчання є аналіз професії і аналіз професійних операцій. Аналіз професії – це процес, при якому кваліфіковані представники даної спеціальності або їх безпосередні керівники визначають кваліфікаційні вимоги або загальні вимоги до підготовки фахівців, а іншими словами - результати навчання. Аналіз же професійних операцій полягає в детальному розгляді кожної окремої операції, визначеної на етапі аналізу професії. Кожна з них вивчається для визначення знань, умінь, навичок, установок і критеріїв, які необхідні для їх компетентного виконання.

Професійна компетентність сучасного фахівця складається із двох взаємопов'язаних компонентів: професіоналізм діяльності та професіоналізм особистості. І впровадження компетентнісного підходу призводить до «переорієнтації домінуючої освітньої парадигми із трансляцією знань та формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що визначають здатність випускника до стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатofакторного простору».

Формування і розвиток самооцінки та самоаналізу у студентів стимулює їх до усвідомлення значущості та підвищення відповідальності за свої навчальні результати, а різноманітні методи оцінювання на базі компетентнісного підходу об'єднує активна навчальна діяльність студентів при виконанні завдань, яка сприяє формуванню на високому рівні професійних компетенцій майбутніх фахівців. Підготовка спеціалістів за моделлю «Освіта на основі результатів» дає змогу ретельно визначити як навчальні результати, тобто знання, уміння, навички й установки, які мають досягти студенти задля успішного працевлаштування на підприємствах певної галузі, так і рівень кваліфікації, який вимагають роботодавці, а це, в свою чергу, забезпечує відповідність навчання потребам місцевих підприємств, що відповідає вимогам сучасного ринку праці в Україні.

Таким чином, компетентнісний підхід у освіті визначається добором цілей та змісту освіти шляхом визначення результатів професійної підготовки у вигляді сукупності компетенцій випускників. Крім того, компетентнісний підхід можна представити як метод моделювання результатів професійної підготовки та їх представлення як норм якості освіти у

навчальних закладах різного рівня акредитації. Професійна компетентність, будучи інтегративним утворенням, складається з комплексу фахових і особистісних компетенцій. Професійні компетентності товарознавців значно еволюціонували, зокрема внаслідок розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, глобалізації ринкових відносин, а також суцільного використання інформаційних технологій у торгівлі. У зв'язку з цим, подальшого вивчення потребують питання формування професійної компетентності у сучасному освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності: Практич. посіб. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент освіти в Україні», 2005. – 312 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні: Затв. МОНУ та АПН України 05.07.04 р. // Освіта України. 2004. №56-57. – С. 3-5.
4. Методичні рекомендації з реалізації компетентнісного підходу у змісті освіти та навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. Аналітичний звіт за результатами дослідження / наук. ред. Бібік Н.М. – К., 2010. –128 с.
5. Проектування навчальних програм професійно-технічної освіти: навч.-метод. посіб. / Кол. автор.: Пащенко О.В., Сергеева Л.М. та ін., – К., «АртЕкономі», 2011. – 160 с.

Фендьо О.М., доцент факультету менеджменту освіти та науки,
Коваль Р.М., магістр спеціальності 073 Менеджмент,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
(м. Київ, Україна)

ВІРТУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ

Одним із найважливіших чинників успішного економічного розвитку підприємства є висококваліфікований персонал, а найкращим внеском у розвиток організації з боку керівництва була і залишається інвестиція в людський капітал. Це означає, що чим більше буде приділено уваги професійному навчанню і розвитку персоналу, тим ефективніше досягатимуться цілі організації і виконуватимуться поставлені завдання. Серед інших форм професійного навчання персоналу значною ефективністю характеризуються різноманітні електронні курси, оскільки дають можливість здобувати нові знання, уміння та навички в зручний для працівника час. Разом з тим, проблема професійного розвитку персоналу для українських підприємств була і залишається актуальною, про що свідчить європейський досвід впровадження віртуального освітнього середовища для навчання персоналу, який значно випереджає наші здобутки. У цьому ракурсі постає необхідність виявлення причин значного відставання у впровадженні систем електронного навчання персоналу на підприємствах України.

Підприємства України в умовах зростаючої конкуренції потребують сучасних висококваліфікованих працівників, з огляду на що професійне навчання персоналу є необхідним на усіх рівнях – від окремих працюючих до організації в цілому. Але підвищення кваліфікації персоналу потребує значних капіталовкладень, тому керівники неодноразово задаються питаннями ефективності навчання, намагаючись співвідносити вкладені кошти з отриманим результатом. Якщо професійне навчання не мало системного підходу, не передбачало чіткого розуміння працівниками підприємства результатів свого навчання, було погано узгодженим або спрямованим на досягнення короткотермінових цілей, то бажаного результату від навчання досягти досить важко.

Досліджуючи праці Аврамчикової Н. Т. ми з'ясували, що проблема з якою стикається більшість керівників – «навчаємо не тих». Дана проблема виникає через відсутність правильної оцінки професійних якостей персоналу, з огляду на що у керівництва виникає

помилкове бачення у потребі професійного навчання кваліфікованих працівників, або навпаки керівництво випускає з уваги співробітників і не дає їм розкрити свій потенціал [2].

Аналізуючи роботу Бариш О.І., можемо виділити ще одну проблему – відсутність чіткого розуміння працівником необхідності отримання нових знань, умінь та навичок, а також неясність отриманого від навчання результату. Тому актуальності набуває не стільки навчання, скільки його узгодження з подальшим стратегічним розвитком компанії. Підвищення професійного рівня персоналу важливіше тоді, коли допомагає вирішити проблеми компанії уже сьогодні, дозволяє досягти нового рівня розвитку, лідирувати серед конкурентів і т.д. Ідеальна формула навчання – «потрібні знання, у потрібних людей, в потрібний момент часу». Вчити наперед безглуздо, оскільки ці знання потім можуть не знадобитися або втратять свою актуальність [4].

Крім того, проблемами професійного навчання персоналу, на думку Завгородньої О. С., є: неправильно обраний формат навчання; формування груп за формальним ознаками; невдало обраний час для навчання; недостатньо продумана логістика та організація навчального середовища [5]. Носырева И. Г. у своїй роботі вказує, що в цьому випадку ефективним є такий метод навчання як ділові ігри, коли відпрацювання навчальної тематики відбувається на основі ситуацій і матеріалу, що моделюють ті чи інші аспекти професійної діяльності працівників. Ділова гра передбачає наявність певного сценарію та правил роботи, які визначають зміст і подальший хід гри [3].

Співавтор статті, як молодий спеціаліст, вважає за необхідне наголосити на ще одній важливій проблемі, яка має місце під час прийняття на роботу. На сьогоднішній день на підвищення кваліфікації направляють в основному працівників, які мають значний досвід роботи. Хоча саме молодим фахівцям не вистачає професійної практики. У молодого фахівця, як правило, дуже мало професійного досвіду, він вперше потрапляє в бізнес-середовище з його вимогами, правилами комунікації, про які він знає ще дуже мало. Як відомо, саме молоді швидше і легше засвоює інформацію та нові знання. Але нерідко трапляється, що потрапивши в робоче середовище, вже найближчим часом після працевлаштування, молодий спеціаліст починає втрачати впевненість у своїх силах і знаннях, розуміти, що недооцінив складність професії і думає про пошук іншої роботи.

Щоб уникнути подібної ситуації молодим фахівцям необхідно своєчасно надавати відповідну допомогу. Керівництво має слідкувати за професійною адаптацією молодих кадрів, не залишати їх сам на сам зі службовими завданнями, особистими і професійними проблемами, тощо. Часто, маючи наставника, молодий фахівець все одно не отримує належної уваги через зайнятість старшого колеги. Все це говорить про необхідність постійного професійного навчання недосвідчених молодих кадрів. І тут буде доречним організувати короткотермінові курси теоретичної та практичної підготовки з електронною підтримкою, під час яких досвідчені фахівці на конкретному робочому місці усе докладно розкажуть і покажуть, ознайомлять з конкретним обладнанням та програмним забезпеченням, виділять проблеми, які можуть виникати в роботі, та окреслять шляхи як подолання.

Для покращення професійної адаптації молодих працівників на підприємстві ефективним є віртуальне навчальне середовище, яке науковець Катс Я. (*англ. Kats, Y.*) визначив як систему управління навчальним процесом, що створена для навчальної діяльності студентів і забезпечує необхідне наповнення й ресурси для поширення знань і успішного навчання [6].

Аналізуючи роботу Абрамова О.М. ми з'ясували, що віртуальне навчальне середовище для навчання персоналу має такі переваги: економія часу та коштів; доступ до навчальних матеріалів у будь-який час; актуальне та структурне викладення матеріалу; оцінювання якості навчання персоналу; передача інформації будь-якого обсягу та постійне її оновлення із робочого місця керівника і т. д. [1].

Поряд з тим, недоліками віртуального навчального середовища є: витрата великих обсягів часу для підготовки електронних курсів з теоретичним і практичним матеріалом та

модулів для перевірки здобутих знань; деяким працівникам не подобається працювати з електронними ресурсами або вони не беруть активної участі в групових обговореннях; загроза хакерського вторгнення в електронну базу даних [1].

Ознайомлення з сайтом компанії «LMS TECH», що займається навчанням персоналу за допомогою електронних ресурсів, дозволило з'ясувати, що впровадження електронного навчання персоналу ефективно для різних сфер діяльності: від торгівлі і банківської справи, до виробництва і промисловості. На ринку ця тенденція також знайшла своє відображення не тільки серед гігантів, таких як ПУМБ, Київстар, але і серед менш відомих, проте, не менш успішних компаній.

Реалізувати віртуальне навчальне середовище на підприємстві можливо як власними силами персоналу, так і скориставшись послугами організацій, які спеціалізуються на введенні систем дистанційного навчання, зокрема, Technomatrix eLearning Solutions, LMS TECH та ін.

Для реалізації e-learning проекту, керівнику важливо підібрати систему, яка буде задовольняти компанію у функціональних, матеріальних та територіальних вимогах. Існує велика кількість систем для реалізації віртуального навчального середовища на підприємстві, зокрема, ATutor, Eliademy, ILIAS та ін.

Однією з таких LMS систем є Moodle, що являє собою безкоштовне віртуальне середовище і відкриту систему (Open Source) управління навчанням, яка орієнтована насамперед на організацію взаємодії між учасниками навчального процесу, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання [7].

LMS Moodle за роки свого існування стала однією з найбільш популярних систем в Україні та світі, вона постійно оновлюється та розвивається. Вибір на користь відкритої, безкоштовної LMS (Learning management system) знижує ризики, пов'язані з функціонуванням навчального корпоративного порталу. Тим більше, що ця система має ліцензію GNU. За рахунок таких якостей Moodle оптимально підходить як для керівників малого та середнього бізнесу, так і для великих компаній [7].

Система управління навчанням Moodle легко доступна в адмініструванні та використанні. Співробітники, які мають базові навички роботи в мережі Інтернет, з легкістю зможуть освоїти дистанційне навчання. Для HR-відділів компаній важливо не лише організувати навчання, але і відстежувати його результати. LMS Moodle дозволяє проводити масові атестації, відстежувати дію користувача в системі, зберігати історію виконаних робіт і т. д.

У результаті аналізу ряду наукових публікацій ми з'ясували переваги та недоліки застосування віртуального навчального середовища для навчання персоналу підприємства. На їх основі виокремили провідні тенденції з розвитку таких систем у світі. Отримані результати можуть стати рушієм для свідомого використання систем електронного навчання для підвищення кваліфікації та професійного зростання персоналу на підприємствах України.

Список використаних джерел:

1. Абрамов О. М. (2012) Про становлення, розвиток та взаємозв'язок стандартів та специфікацій електронного навчання (e-learning). Вісник Харківської державної академії культури. Вип. 37. – С. 284-293.
2. Аврамчикова Н. Т. (2013) Соломенно Н. Н. Инструменты оценки эффективности деятельности персонала. Вестник СибГАУ. № 2(48).
3. Носырева И. Г. (2010) Современные формы и методы обучения персонала / И.Г. Носырева // Управление развитием персонала. Вип. – № 1. – С. 2-10.
4. Бариш О. І. Дві самі важливі проблеми в навчанні персоналу. URL: <http://hr-portal.ru/blog/2-samyh-glavnyh-problemy-v-obuchenii-personala> (дата звернення: 15.11.2017).
5. Завгородня О. С. (2015) Перспективи електронного навчання персоналу в Україні // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» №8, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4242> (Дата звернення: 16.11.2017).
6. LMS TECH компанія яка надає комплекс послуг для введення, інтеграції та розробки LMS Moodle для навчальних закладів та підприємств URL: <https://lmstech.ru/solutions/business/> (Дата звернення: 16.11.2017).
7. Kats, Y. (2010) Learning Management System Technologies and Software Solutions for Online Teaching: Tools and Applications: Tools and Applications. – Information Science Reference, – 486 p.

Фещук А.М.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРИКЛАДНОЇ МЕХАНІКИ

Зміни та тенденції, що виникають у сучасному інформаційному суспільстві, викликають зміну вимог до інженерних фахівців ХХІ століття, а в результаті й нові підходи до їхньої підготовки.

У сучасному розумінні інженерна діяльність базується не просто на виконанні виробничих функцій, але й на використанні наукових знань, інтелектуальної творчості.

Адже саме інженерна освіта відноситься до категорії професій, які вимагають постійного професійного розвитку. Безперервний професійний розвиток включає в себе навички, знання і досвід, що людина здобуває формально та інформально на роботі, і які розвивають її базову кваліфікацію та професійний досвід, що є офіційною вимогою для професійного кар'єрного розвитку [3, с. 64].

Підготовка фахівців за спеціальністю 131 прикладна механіка охоплює широкий спектр досліджень в таких галузях, як: динаміка та міцність машин, аналітичне забезпечення конструкторських робіт, розробка обладнання та технологічного забезпечення різноманітних виробництв (ливарне виробництво, пластичне формування, механічна обробка, спецтехнології та зварювання), теорія і практика прикладної гідроаеромеханіки та гідроприводу, механотроніка і роботомеханічні системи, біомеханіка та ін. [1, с. 10].

Зміна вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців з прикладної механіки потребує і нових підходів у їх підготовці, основою яких є компетентністний підхід.

Компетентністний підхід до побудови змісту освіти має забезпечити підготовку фахівця з вищою освітою, який буде здатний:

а) не тільки застосовувати знання, уміння й особисті якості для успішної діяльності в певній професійній галузі, навчатися (у тому числі безупинно упродовж всього життя), діяти в сучасному багатонаціональному, мультикультурному, інформаційному суспільстві (у тому числі знати як мінімум дві мови), мати знання комп'ютерних інформаційних технологій, але й

б) бути відповідальним за прийняті рішення, бути толерантним, гнучким, ініціативним, мотивованим на роботу лідером, самостійним і організованим, здатним переконувати інших людей, працювати в команді [4, с. 4].

Враховуючи зазначені вимоги, інноваційними тенденціями у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців з прикладної механіки є:

1. Покращення якості професійної підготовки за рахунок міжнародної академічної мобільності та міжнародної співпраці загалом, з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на вітчизняному та міжнародному ринках праці. Участь у програмах міжнародної академічної мобільності є особливо актуальною для майбутніх фахівців з прикладної механіки, оскільки дає можливість розширити їхні знання у сфері майбутньої професійної діяльності, отримати досвід європейського рівня, взяти участь у міжнародних проектах у галузі інженерії. Участь студентів у програмах міжнародної академічної мобільності необхідна, щоб:

- одержати диплом закордонного університету;
- одержати додаткові знання в галузі інженерії;
- отримати професійний досвід роботи;
- отримати змогу користуватися сучасними обладнаннями;
- покращити рівень володіння іноземною мовою;
- отримати знання про іноземну культуру, звичаї, правила поведінки [5, с. 228].

2. Актуалізація «трикутника знань» – зв'язок між професійною підготовкою майбутніх фахівців, дослідженнями та роботодавцями. На думку А. К. Євдокімова, науково-дослідницька діяльність студентів є найефективнішим методом підготовки якісно нових фахівців у вищій школі. Вона максимально розвиває індивідуальні здібності, творче мислення студентів, сприяє підготовці ініціативних фахівців, розвиває наукову інтуїцію, мислення, творчий підхід до сприйняття знань та практичне застосування у вирішенні певних поставлених завдань [2, с. 12–16]. Розвиток різних форм співпраці вищого навчального закладу та підприємств відбувається за рахунок залучення студентів до роботи на підприємствах, організації виробничої практики студентів, індивідуальний відбір молодих фахівців-випускників, презентація діяльності підприємств у вищому навчальному закладі та, що, на жаль, є найменш розповсюдженим, проведення інноваційних наукових досліджень на замовлення певних організацій.

3. Урізноманітнення моделей та форм навчання – використання дистанційного навчання, змішаного навчання, що дає змогу оптимізувати самостійну роботу студентів, розширити можливості у здобутті знань, підвищити мотивацію до освоєння навчального матеріалу та навчальної діяльності загалом.

4. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення та підвищення результату навчання у процесі індивідуальної та позааудиторної роботи. Саме використання ІКТ дає змогу реалізовувати такі методи навчання, як тренінги, дискусії, ділові та рольові ігри, проекти, вебінари, тощо.

Таким чином, професійна підготовка майбутніх фахівців з прикладної механіки потребує кардинальних змін, які сприятимуть формуванню фахівця нового покоління, професійно мобільного, здатного до постійного саморозвитку, освоєння нових знань, опанування інформації і, що не менш важливо, здатного реагувати на швидкі зміни, які відбуваються у сфері прикладної механіки та механічної інженерії.

Список використаних джерел

1. Анісімов, В.М., Баранов, О.О., Бобир, М.І., Панчук, В.Г., Пермяков, О.А., Приходько, О.А., Саленко, О.Ф. (2017). *Стандарт Вищої освіти України "Другий (магістерський) рівень вищої освіти для спеціальності 131 "Прикладна механіка"*. Київ.
2. Євдокімов, А. К. (2002). Научно-исследовательская деятельность в высшей школе. Доклады педагогического симпозиума «Проблемы молодежного научного творчества», 12-16.
3. Рашкевич, Ю.М., Таланова, Ж.В. (2015). Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система: довідник користувача. Львів, Україна: Видавництво Львівської політехніки.
4. Головенкін, В. П. (2016). *Стандарти вищої освіти: Рекомендації до розроблення [Текст]*. – Київ: НТУУ «КПІ».
5. Фещук, А. М. (2018). Готовність майбутніх фахівців з прикладної механіки до міжнародної академічної мобільності. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 228.

Харлан А.В., студентки 4 курсу, групи СРт-171
Мекшун А.Д., ст. викладач кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ – ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ, В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Специфіка сучасної соціальної роботи вимагає високого рівня професіоналізму, адже підготовка професійних працівників соціальної сфери – одне з головних завдань у системі соціальної освіти. Професіоналізм конкретного працівника є результатом його самореалізації в ході тривалого процесу професійного становлення, для якого характерні індивідуальна своєрідність й унікальність умов протікання. Професійне становлення фахівця із соціальної роботи – цілісний і безперервний процес розвитку практичної, освітньої й дослідницької діяльності особистості у соціальній сфері, орієнтований на формування професійних знань,

умінь, навичок і особистісних якостей, адекватних кваліфікаційним вимогам та етичному стандарту професії.

Дослідженням проблематики професійної компетентності соціальних працівників займалися такі вчені, як Л.Анциферова, Ю.Варданян, С. Харченко, В. Докучаєвої, Н. Краснової, П.Вейл, І.Клімкович та ін.

Мета дослідження – обґрунтувати значимість навчального тренінгу – як одного із методів активного навчання в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників.

Сучасна стратегія соціальної політики держави у сфері освіти спрямована на створення багаторівневої системи професійної підготовки кадрів, здатної забезпечити суспільство професійними соціальними працівниками. Дослідники не єдині в думці щодо структури професійної компетентності працівника соціальної сфери і називають понад півтора десятка її складових, зокрема:

- ерудованість у сфері політики, економіки, соціального розвитку, культури;
- знання теоретичних підстав професії;
- уміння виконувати професійно зумовлені дії;
- уміння ухвалювати рішення і відповідати за їх наслідки;
- здатність викликати інтерес суспільства до результатів своєї професійної діяльності;
- комунікабельність;
- професійний такт і делікатність;
- емоційна стійкість і готовність до психологічних навантажень;
- толерантність, доброзичливість і увага до людей та ін. [4].

У різних тлумачних словниках поняття “компетентність” відрізняється за своїм змістом. Загальновизнано, що воно передбачає наявність певної сукупності знань, умінь і досвіду їх використання. Бути компетентним означає вміти мобілізувати у відповідній ситуації набуті знання і досвід. Компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації. У ній органічно поєднуються одночасно мобілізація знань, умінь і способів поведінки, спрямованих на умови конкретної діяльності.

Професійна компетентність фахівця соціальної сфери є не лише невід’ємною складовою процесу соціалізації, а й показником успішності її перебігу. Розвиток професійної компетентності - це активний процес, що триває протягом трудового життя людини; розгортається послідовно у відповідності з професійним становленням особистості, на кожному професійному етапі становлення фахівця набуваючи нових форм.

Для успішної діяльності в сфері соціальної роботи фахівцю необхідно досліджувати та активно впливати на тенденції ринку соціальних послуг, вивчати особливості забезпечення прав, потреб та інтересів людини як найвищої соціальної цінності; процеси соціалізації, соціальної адаптації й інтеграції особистості; особливості реалізації завдань і функцій соціального захисту населення; здійснювати проектну діяльність у соціальній сфері; надавати допомогу та підтримку особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; правові, економічні та організаційні засоби соціальних інституцій органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних організацій; представницькі, організаційно-розпорядчі та консультативно-дорадчі дії, спрямовані на підвищення соціального добробуту; підготовку проектів нормативно-правових документів, забезпечення їх реалізації і контролю [1].

Сучасною формою управління професійною компетентністю соціальних працівників є навчальний тренінг. Навчальний тренінг – це форма активного навчання, спрямована на оволодіння учасниками певними знаннями, технологіями, навичками та інформацією; під час навчання фахівці виконують тренінгові вправи адаптовані до майбутньої професійної діяльності під керівництвом викладача-тренера на основі спеціально підготовлених інструктивно-методичних матеріалів відповідних сучасним вимогам до професійної діяльності. Тренінги дають змогу реалізувати потребу фахівців у спілкуванні, груповій взаємодії, прямому й опосередкованому впливі на інших людей [3].

Тренінг і традиційні форми навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більш орієнтоване на правильну відповідь і за своєю суттю є формою передачі інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг, насамперед, орієнтований на запитання та пошук. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо. Як і будь-яке навчальне заняття, тренінг має певну мету, наприклад:

- 1) інформування та набуття учасниками тренінгу нових професійних навичок та умінь;
- 2) опанування нових технологій у професійній сфері;
- 3) зміна погляду на проблему;
- 4) зміна погляду на процес навчання, аби зрозуміти, що він може давати наснагу та задоволення;
- 5) підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя;
- 6) пошук ефективних шляхів розв'язання поставлених проблем завдяки об'єднанню в тренінговій роботі різних спеціалістів, представників різних відомств, які впливають на розв'язання цих проблем;
- 7) активізація громадськості щодо розв'язання актуальних проблем;
- 8) здобуття альтернативної громадянської освіти [2].

У тренінгу також широко використовуються методи, спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Усі вони об'єднуються під назвою “інтерактивні техніки” і забезпечують взаємодію та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу.

Також кожен тренінг повинен включати певні “атрибути”, які йому властиві. До них належать:

- тренінгова група;
- тренінгове коло;
- спеціально обладнане приміщення та приладдя для тренінгу (фліпчарт, маркери тощо);
- тренер;
- правила групи;
- атмосфера взаємодії та спілкування;
- інтерактивні методи навчання;
- структура тренінгового заняття;
- оцінювання ефективності тренінгу [2].

Тренінг як засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців, має складну процесуальну систему, яка містить в собі складові такі складові: процес організації навчально-пізнавальної діяльності студентів; процес забезпечення тренінгу; процес професійної самореалізації викладачів та професійного самовизначення студентів. Під час проведення тренінгу ці процеси взаємодіють нерозривно. Однак їхня цінність нерівнозначна. Процес організації навчально-пізнавальної діяльності студентів є основним змістовим, а процеси забезпечення і професійної самореалізації мають підпорядкований, забезпечувальний характер. Кожна зі складових процесів передбачає конкретний результат, який зумовлює результат тренінгу [5].

Таким чином, можна стверджувати, що професійна компетентність є основною характеристикою соціального працівника, що свідчить про його готовність до виконання професійної діяльності у сучасному суспільстві. Різні сфери діяльності соціальної роботи охоплюють широкий набір соціальних феноменів і видів діяльності, кожен з яких вимагає своїх знань і вмінь. Основними тенденціями у формуванні професійно компетентних соціальних працівників є інтеграція знань з різних наукових та навчальних дисциплін та поєднання теоретичного та практичного компонентів у їх професійній підготовці.

Список використаних джерел

1. Балахтар В., Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування професійної компетентності особистості фахівця соціальної роботи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2066/1365>
2. Бевз Г. М. Основні положення щодо проведення тренінгів / Г.М. Бевз, О.П. Главник. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/598/>
3. Дударьов В. В. Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління // Грані. 2015. № 4. С. 27-32.
4. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация [Текст] / Дж. Равен. – М.: Академия, 2002. – 368 с.
5. Філіппов О.І. Тренінги як засіб формування професійної компетентності студентів-майбутніх фахівців / Філіппов О.І. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ea.donntu.org:8080/jspui/bitstream/123456789/17859/4/filipov.pdf>

Хитёва С.А., ассистент,
Беляева Л.Е., к.м.н., доцент,
Генералова А.Г., к.м.н., доцент,
Лигецкая И.В., старший преподаватель,
Орехова Н.И., ассистент

*УО «Витебский государственный ордена Дружбы народов
медицинский университет»
(г. Витебск, Республика Беларусь)*

ЗНАЧЕНИЕ ТЕКУЩЕЙ ПРОВЕРКИ ВЫЖИВАЕМОСТИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИХ КОМПЕТЕНЦИЙ

Высокое качество высшего медицинского образования не может быть достигнуто без учета современных тенденций в образовании: применения компетентностного и междисциплинарного подхода при получении профессиональных знаний студентов, практикоориентированности, использования принципов преемственности и непрерывности образования, глобализации и использования индивидуальных форм обучения, быстрого развития и широкого внедрения информационных систем, активного применения интернет-технологий и использования информационных, телекоммуникационных технологий, социальных сетей, учебно-методических мультимедийных материалов и т.д. Уже недостаточно просто передать обучающимся определенный набор знаний, умений и навыков, необходимо готовить такого специалиста, который способен самостоятельно решать задачи и проблемы различного уровня сложности на основе имеющихся у него знаний, опыта, личностных качеств, осознавать социальную значимость и личную ответственность за результаты своей деятельности, а также понимать необходимость постоянного самосовершенствования [1,2,3]. Т.е. выпускник медицинского ВУЗа, для успешной конкуренции на рынке труда, помимо приобретенных академических и профессиональных, должен обладать высоким уровнем и социально-личностных компетенций [1,2].

Учебная деятельность студентов на кафедрах медицинского университета, в том числе и на кафедре патологической физиологии, — это целенаправленный и организованный процесс, который обеспечивает формирование академических, профессиональных и социально-личностных компетенций, как под руководством преподавателя, так и самостоятельно. Для формирования компетенций при преподавании дисциплины на кафедре патологической физиологии используются различные образовательные методы и технологии. Однако текущая оценка студента по дисциплине не всегда отражает прочность полученных знаний. Проверка выживаемости знаний позволяет оценить, насколько знания студентов в той или иной области фундаментальны (диагностика формирования академических и профессиональных компетенций) и способствует повышению мотивации студентов к обучению. Такой контроль протекает в условиях обостренной работы внимания, памяти, мышления, требует напряжения умственной деятельности, воспитывает у студентов

чувство відповідальності, стимулює їх активність в освітньому процесі, приучає до систематичного навчального праці, а також розвиває потребу студентів в самоконтролі та самодисципліні, що позитивно впливає на формування всіх видів компетенцій [2,3]. В теперішній час найбільш поширеною формою оцінки виживаємості знань студентів є тестові програми. Тестування, як один з сучасних методів контролю, має важливе достоїнство – об'єктивність, оскільки при його проведенні виключається психологічний контакт викладача та студента, забезпечується уніфікація вимог та використовується стандартна оціночна шкала [3,4]. Положення про перевірку виживаємості знань студентів, розроблене в УО «Вітебський державний орден Дружби народів медичний університет», передбачає два види даної перевірки: поточну перевірку виживаємості знань та контрольний «срез» виживаємості знань [5]. Поточна перевірка виживаємості знань проводиться в час вивчення дисципліни та дозволяє, в першу чергу, самим студентам оцінити свій рівень знань, можливо, виявити прогалини, узагальнити та систематизувати знання за предметом. Така перевірка, на наш погляд, дає додаткову мотивацію до навчально-пізнавальної діяльності, дисциплінує студентів, змушує їх більш відповідально ставитися до навчання, що створює умови для формування як академічних та професійних, так і соціально-особистісних компетенцій.

Поточна перевірка виживаємості знань за патологічної фізіології в УО «Вітебський державний орден Дружби народів медичний університет» проводилася серед 250 студентів 3-го курсу лікувального факультету в формі тестування в 5-му навчальному семестрі 2017-2018 навчального року через 2 тижні після проведення підсумкових занять за темами, включеними в перелік питань для підготовки до підсумкового заняття. Більшість студентів (202 осіб або 80,8% опитаних) показали задовільний результат виживаємості знань за дисципліною, набравши 35–65% правильних відповідей. Високий рівень виживаємості знань (70% і більше правильних відповідей) виявлено у 14 студентів або 5,6% тестованих. На жаль, 34 особи (13,6% опитаних), продемонстрували низький рівень виживаємості знань, відповівши правильно менше ніж на 30% питань. Далі результати виживаємості знань студентів в кожній з груп порівнювалися з поточною рейтинговою оцінкою студентів безпосередньо перед тестуванням. Поточна рейтингова оцінка студента розраховувалася за наступною формулою:

$$R_t = (M_{тек} + M_{ит}) / 2,$$

де R_t – поточна рейтингова оцінка, $M_{тек}$ – середня оцінка за поточні заняття, $M_{ит}$ – середня оцінка за підсумкові заняття.

Таблиця 1. Взаємозв'язок між рівнем виживаємості знань та поточною рейтинговою оцінкою студентів.

	Високий рівень виживаємості знань (14 студентів)	Задовільний рівень виживаємості знань (202 студента)	Низький рівень виживаємості знань (34 студента)
Поточна рейтингова оцінка:			
«9»	7,1% (1 особа)	0,5% (1 студент)	0
«8»	35,7% (5 студентів)	6,4% (13 студентів)	0
«7»	14,3% (2 студента)	15,4% (31 студент)	3% (1 студент)
«6»	14,3% (2 студента)	28,7% (58 студентів)	14,7 (5 студентів)
«5»	28,6% (4 студента)	27,2% (56 студентів)	20,6% (7 студентів)
«4»	0	17,8% (36 студентів)	50% (17 студентів)
Менше «4»	0	3,5% (7 студентів)	11,7% (4 студента)
Середня поточна рейтингова оцінка	6,8	5,55	4,44
Коефіцієнт кореляції поточної рейтингової оцінки з результатом виживаємості знань	+0,4	+0,22	+0,12

Анализ всех полученных результатов показал отсутствие прямой зависимости между уровнем выживаемости знаний и текущим рейтингом студентов (таблица 1). Следовательно, оценка выживаемости знаний студентов призвана способствовать реализации основной, воспитательной цели, посредством использования системы мер, направленных на повышение мотивации студентов к обучению. Важными составляющими мотивации студентов к обучению являются эмоции и стремления, интересы и потребности, идеалы и установки, побуждающие их к активному освоению содержания образования. Высокий уровень мотивации, направленный на учебную деятельность, на потребность в достижении результата своей деятельности и на самореализацию, может быть внутренним движущим фактором развития всех видов компетенций, т.к. мотивация является основой любого вида деятельности человека. Поэтому проблема стимулов и мотивации остаётся одной из фундаментальных проблем обучения [3,4,6]. Для решения этой задачи на кафедре патологической физиологии переработано и утверждено Положение о рейтинговой системе оценки знаний студентов. В частности, предусмотрено использование корректирующего коэффициента при расчете итоговой рейтинговой оценки (добавление 10% к итоговой рейтинговой оценке по дисциплине тем студентам, которые показали высокий уровень выживаемость знаний (70% и более) или уменьшение на 10% итоговой рейтинговой оценки студентам, продемонстрировавшим низкий уровень выживаемости знаний (менее 30%). Эта система также носит исключительно воспитательный характер, мотивирующий студента к работе: при желании студенты могут «вернуть» потерянные 10% при участии в работе студенческого научного кружка, подготовке сообщений, успешном участии в предметной олимпиаде по патологической физиологии. В целом, с целью повышения мотивации студентов в соответствии с Положением о проверке выживаемости знаний студентов в УО «Витебский государственный ордена Дружбы народов медицинский университет» результаты выживаемости знаний учитываются при рекомендации кандидатур студентов для участия в программах международной академической мобильности, поступления в магистратуру, аспирантуру и клиническую ординатуру, а также для направления на прохождение практики в зарубежные ВУЗы [3,5]. Мы полагаем, что дальнейший мониторинг выживаемости знаний по дисциплине будет способствовать повышению мотивации студентов к систематической работе над предметом, а значит, будет способствовать формированию академических, профессиональных и социально-личностных компетенций.

Список использованных источников

1. Киспаева, Т. Т. Современные тренды медицинского образования: проблемы и перспективы / Т. Т. Киспаева, Т. А. Киспаев // Медицина и экология. – 2015. – №4. – С. 33-39.
2. Анализ оценки выживаемости знаний студентов 4 курса лечебного факультета по дисциплине «Клиническая патологическая физиология» / С.А. Хитёва [и др.] / Достижения фундаментальной, клинической медицины и фармации: материалы 73-ей научной сессии сотрудников университета, Витебск, 29-30 января 2018 г.: в 2 ч. Ч.2 / Вит.гос. мед. ун-т; редкол.: А.Т. Щастный [и др.] – Витебск, 2018. – С.619 -621.
3. Анализ выживаемости знаний студентов лечебного факультета по дисциплине «Патологическая физиология» / Л.Е. Беляева [и др.] // Вестник Витебского государственного медицинского университета. – 2018. – №5. – С. 124-131.
4. Ершиков, С. М. Мониторинг выживаемости знаний студентов по специальности «Фармация» / С. М. Ершиков, Л. И. Лаврентьева // Научно-практический журнал «Фармация». –2018. – №1. – С. 52-56.
5. Сборник нормативных документов, регламентирующих организацию и контроль качества учебного процесса в УО «Витебский государственный ордена Дружбы народов медицинский университет» / Организация и контроль качества учебного процесса; сост. Н. Ю. Коневалова [и др.]. – 3-е издание. – Витебск, 2018. – С. 62-63.
6. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин // СПб.: Питер, 2000. – 512 с.

Хлонь І.В.

*Глухівський агротехнічний інститут імені С.А. Ковпака Сумського НАУ
(м. Глухів, Україна)*

STEM-ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Необхідність формування ключових, загальнопредметних і предметних (галузевих) компетентностей описано в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти. Розвиток здобутих та формування нових компетентностей, перелік яких наявний у освітній програмі закладу вищої освіти, є наступним етапом у здобутті освіти майбутнім фахівцем. Кожен заклад вищої освіти розробляє освітні програми відповідно до стандартів, вимог ринку праці. На сьогоднішньому етапі молодий спеціаліст повинен мати цілий комплекс «м'яких» та «жорстких» навичок, щоб бути конкурентоспроможним у недалекому майбутньому. Про найбільш перспективні напрямки в галузях, орієнтовні завдання майбутніх працівників можна дізнатися з «Атласу професій» [1]. Компетентнісний підхід у вищій освіті є основою для формування у здобувача освіти згаданих навичок. Інформаційно-комунікаційна компетентність є інтегративною, а тому необхідною для кожного спеціаліста. Сучасний викладач будь-якої дисципліни зможе допомогти студентам вдосконалювати цю компетентність.

У тезах доповіді запропоновано декілька інтерактивних сервісів, які схвально сприйняті студентами. Аналогічні моделі організації роботи доцільно використовувати під час організації дистанційного навчання, «змішаного навчання», для мультимедійного супроводу аудиторних занять. За допомогою подібних додатків та розширень можна організувати онлайн-тестування та опитування, перевіряти рівень засвоєння прочитаного тексту, керувати проектною діяльністю та ін.

Усе більше уваги у сфері освіти України сьогодні приділяється STEM-освіті, яка охоплює все більше спеціальностей, розширюється в STEAM- та STREAM-навчання. Щороку оновлюється нормативна база з питань STEM-освіти, проводиться велика кількість заходів як для учнів та студентів, так і для педагогів. Кожен педагог має можливість самостійно обирати і шляхи підвищення рівня освіченості в цій галузі, і форми роботи зі студентами.

Мета STEM-освіти – посилення розвитку науково-технічного напрямку в навчально-методичній діяльності на всіх освітніх рівнях; створення науково-методичної бази для підвищення творчого потенціалу молоді та професійної компетентності науково-педагогічних працівників [2].

Викладач гуманітарних дисциплін також має можливість частково інтегрувати у своє заняття елементи STREAM. Однією з умов упровадження STEM-освіти є використання онлайн-сервісів. Сервісів, розширень та додатків, які можна використати і викладачеві гуманітарних дисциплін, є уже багато.

На сьогоднішній день уже розроблено велику кількість сервісів саме для освітян. Дуже багато продуктів випущено компаніями Google та Microsoft. Кожна корпорація постійно оновлює програми, які вже існують, та розробляє нові. Підтвердженням цього є міжнародний рейтинг топ-200 онлайн-інструментів для освіти, який щороку оновлюється [3]. Коротко зупинимося на огляді сервісів та додатків від Google.

Один із сервісів, розроблених саме для навчання, – це Google Classroom. За допомогою Класу можна організувати роботу та структурувати навчальний матеріал, направити спілкування зі студентами в русло співпраці, спільного виконання завдань. Також є можливість надання індивідуальних консультацій та аналізу конкретної роботи. Сповіднення про кожний коментар приходять на поштову скриньку, тому і студент, і викладач завжди в курсі оновлень у Класі.

Кожен викладач може налаштувати Класну кімнату на власний розсуд та відповідно до потреб кожної групи, особливостей дисципліни. Є можливість додавати прямі посилання на відео з YouTube – фільм, знятий за твором, для компаративного аналізу, буктрейлер книги та інші корисні матеріали.

До Google Classroom також можна вбудовувати опитування, тести, веб-квести, створені за допомогою Google Forms. Подібні види роботи доцільно використовувати під час підготовки до модульної контрольної роботи. Зручним є те, що можна налаштувати автоматичну перевірку тестів. Студент відразу може побачити результати тестування, а викладач бачить та аналізує статистику відповідей групи.

Викладач може скопіювати Клас для роботи з новою групою студентів. Усі матеріали буде продубльовано у новій Класній кімнаті, додати треба буде студентів і, за необхідності, нові матеріали.

Для групової роботи над завданням можна використовувати Google Docs – Документи, Таблиці та Презентації. Кожен, хто має доступ для редагування, може одночасно з іншими користувачами працювати над завданням. Цікавим для студентів є те, що кожен бачить не лише свою роботу, а і роботу однокласників.

До Класу також можливо вбудувати посилання на інтерактивні вправи LearningApps. Даний сервіс дає можливість створювати різні види вправ, а також використовувати матеріали інших користувачів. Викладач може зберегти автоматично створений QR-код посилання на необхідну вправу, роздрукувати його і використати на занятті, умістити в картку з індивідуальним завданням тощо.

QR-коди можна створювати не лише для адрес вправ LearningApps, а і закодувати будь-яке посилання, зображення та невеликий за обсягом текст. Багато функцій та переваг має генератор QRCode Monkey. З його допомогою можна безкоштовно створювати звичайні та дизайнерські QR-коди.

Використання подібних технологій можливе на всіх етапах заняття, але не може замінити живого спілкування викладача зі студентами. Подібні форми роботи допомагають змінювати види діяльності, зацікавлювати аудиторію, але в жодному разі не мають бути основою заняття. Одним із завдань викладача гуманітарних дисциплін є розвиток у студентів комунікативної компетентності, емпатії. Це можна зробити лише за допомогою «живого» спілкування.

Використання інноваційних технологій ІТ-сфери у комплексі з традиційними методами дає позитивні результати на заняттях із гуманітарних дисциплін. Спілкування викладача зі студентами виходить на новий рівень, де кожен є рівноправним учасником команди.

Не можна стверджувати, що використання подібних технологій є гарантією успішності студентів. Але їх використання допомагає розвивати інформаційно-комунікаційну компетентність, критичне та креативне мислення, медіаграмотність, мотивувати до всебічного опрацювання теми.

Список використаних джерел:

1. Атлас професій – Режим доступу: <http://profatlas.com.ua/catalog/>
2. Батура Ю. STEAM — драйвер розвитку в учнів ключових компетентностей і навичок майбутнього / Ю. Батура // Вебінар від ТОВ Освітній проєкт «На Урок». – 2018. – 02 трав. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?time_continue=5&v=7z-J-Dn0WsY
3. Міжнародний рейтинг топ-200 онлайн-інструментів для освіти – Режим доступу: <https://www.toptools4learning.com/>

Хмелевський С.М., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

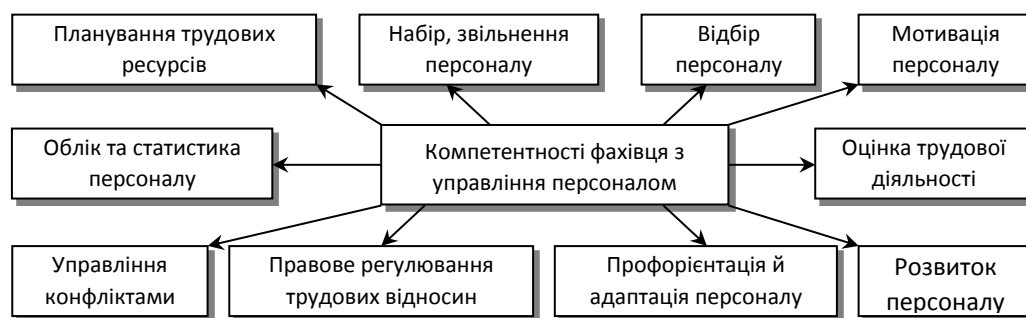
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ: ОСВІТНІЙ ЗАКЛАД ЧИ САМООСВІТА

В теперішній час, незважаючи на високий рівень механізації і навіть автоматизації виконуваних робіт, людина залишається продуктивною і творчою силою. Однак поєднання людей у спільній діяльності, безумовно, потребує координуючої, керуючої сили, спроможної спрямувати працю індивідів на досягнення колективної мети, здатної перетворити окремих працівників на трудовий колектив, як єдине ціле. Такою силою є управління персоналом.

Управління персоналом, на думку Гапоненка А.Л. та Савельєвої М.В., являє собою професійну діяльність, спрямовану на максимально ефективне функціонування працівників в організації [1].

Професійна діяльність, як відомо, розкривається через сукупність реалізованих на практиці професійних компетентностей. В освітніх програмах з управління персоналом вітчизняних вищих навчальних закладів [4, 5] можна відшукати до двох десятків компетентностей, якими повинен володіти фахівець з управління персоналом.

Набір базових компетентностей менеджера по персоналу, на нашу думку, може виглядати наступним чином:

Рис. 1 – Базові компетентності менеджера по персоналу

Джерело: побудовано автором за даними [1, 3]

Оволодіти повним набором знань, вмінь та навичок відображених на рис. 1 майбутньому фахівцю з управління персоналом допоможе освіта. Оскільки саме освіта, як стверджують Підкасістий П.І., Міжеріков В.А., Юзефавічус Т.А., забезпечує необхідний рівень готовності до здійснення виробничих, службових, побутово-господарських та інших функцій [2].

Нажаль, на відміну від інших сфер людської діяльності, в яких отриманих один раз знань може бути достатньо для провадження трудової діяльності протягом всього (чи майже всього) життя людини, в сфері управління персоналом такий підхід практикується дуже рідко. Для хорошого менеджера, здатного адекватно оцінювати свої можливості, найкраще підходить твердження «Навчання протягом всього життя».

Крім того, якщо Україна всіляко підкреслює свою причетність до Європи, то слід орієнтуватись у тому, що сучасна Європа вже вступила в «епоху знань», в зв'язку з чим життя людини в інформаційному суспільстві повинно супроводжуватись процесом безперервної освіти.

Безперервна освіта стає основоположним принципом існування глобальної освітньої системи, в якій людина приймає участь протягом всього свого життя, отримуючи рівня можливості для адаптації до вимог, що виникають у зв'язку з соціально-економічними змінами, й активно приймаючи участь у формуванні майбутнього суспільства [2].

З врахуванням потреб і можливостей особистості освітні програми засвоюються в наступних формах: в освітніх закладах, у формі сімейної освіти, самоосвіти, екстернату.

Для отримання необхідних знань, вмінь та навичок у сфері управління персоналом, зазвичай, практикують або навчання в освітніх закладах або самоосвіту. Обидві форми

засвоєння освітніх програм, безумовно, мають як позитивні так і негативні аспекти реалізації.

Таблиця 1 – Переваги та недоліки форм освіти з управління персоналом

Аспект реалізації освіти	Освітній заклад	Самоосвіта
Час навчання	«-», визначається розкладом занять, може перешкоджати виконанню основної роботи	«+», обирається зручний, вільний від виконання основної роботи
Склад елементів освітньої програми	«-», жорстко регламентований освітнім закладом	«+», обирається з врахуванням індивідуальних «прогалін» у знаннях, вміннях, навичках
Характер освітнього процесу	«+», колективний, робота в групах, що найкраще для опанування управління персоналом	«-», індивідуальний, не дає можливості попрактикуватись до реального застосування
Наявність регламентованих контрольних заходів	«+», ступінь засвоєння матеріалу оцінюється сторонньою особою	«-», ступінь засвоєння матеріалу не завжди можна об'єктивно оцінити
Мотивація	«+», зовнішня, практично постійна	«-», внутрішня, може згасати
Можливість продовжити у будь-який час	«-», складні процедури вступу	«+», відсутність будь-яких перепон
Витрати на освіту	«-», майже завжди	«+», не завжди
Документ про освіту	«+», встановленої форми	«-»

Джерело: складено автором

Як видно з таблиці 1 самоосвіта отримала таку саму кількість «+» як і навчання в освітніх закладах. Однак принципи управління персоналом, такі як комплексності і системності, стимулювання, науковості, інформаційного забезпечення, на нашу думку, краще можуть бути реалізовані освітнім закладом.

А самоосвіта спроможна перемогти у разі яскраво вираженого прагнення і готовності до самовдосконалення, сформованих мотивів і чітко поставлених перед собою завдань, вміння самоорганізації і самостійного здійснення освітнього процесу, де індивід одночасно виступає в якості суб'єкта освітньої діяльності та її об'єкта.

Список використаних джерел

1. Гапоненко, А. Л. Теория управления: учебник для академического бакалавриата/ А. Л. Гапоненко, М. В. Савельева. – М.: Издательство Юрайт., 2015. – 342 с.
2. Педагогика: учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / П.И.Пидкасистый, В.А.Мижериков, Т.А.Юзефович; под ред. П.И.Пидкасистого. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2014. – 624 с.
3. Управління персоналом : Навчальний посібник / Никифорова В.Г. – Одеса: Атлант, 2013. – 275 с.
4. Управління персоналом та економіка праці: освітньо-професійна програма // Освітні програми ХНЕУ ім. С. Кузнеця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hneu.edu.ua/Educational_programs_KhNUE
5. Управління персоналом та економіка праці: освітньо-професійна програма / Укл.: М.М.Забаштанський, І.І.Кичко, С.М.Хмельевський. – Ч.: ЧНТУ. – 2017. – 20 с.

Хо́да О.Б., здобувач ступеня вищої освіти магістра
Науковий керівник - **І.Г Герасимова.**, доктор педагогічних наук, доцент
Вінницький державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Одним із завдань сучасної національної школи є формування в учнів правильного уявлення про взаємостосунки людини і природи у сучасному глобалізованому світі, засвоєння ними міцних екологічних знань дієво-практичного характеру та розвиток навичок природодоцільної поведінки. Відповідно до цього серед ключових компетентностей, якими повинні оволодіти діти в процесі шкільної освіти, визначено екологічну, пов'язану із здатністю людини бережно відносити до навколишнього довкілля. Це, свою чергу, зумовлює необхідність удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації компетентнісного підходу в цілому й до формування названої компетентності зокрема.

Основні підходи до змісту, сутності та структури екологічної компетентності, визначення принципів, за якими відбувається формування такого інтегративного утворення, представлено в працях О.Колонькової, В.Маршицької, О.Пруцакової, Н.Пустовіт, Л.Руденко, Л.Титаренко, С.Шмалей та ін. Проблемі підготовки майбутніх педагогів до екологічного виховання дітей у цілому, частково до розвитку в них готовності до формування екологічної компетентності учнів присвячені дослідження сучасних учених (Н.Баюрко, Ю. Бойчук, Н. Л. Лук'янова, В.Смікал, Н.Ясінська та ін.).

Не зважаючи на це, ефективність здійснення екологічного виховання підростаючих поколінь і якість підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації екологічного виховання частково відповідають викликам часу. Сьогодні необхідно забезпечити якісно новий рівень готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в дітей екологічної компетентності. Вважаємо, що створення відповідної системи дасть можливість модернізувати процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування екологічної компетентності молодших школярів та забезпечити даний процес як дієвий та творчий.

Проведений теоретичний аналіз проблеми підготовки вчителів до екологічного виховання дітей дозволяє втілити педагогічні умови, що забезпечують формування в умовах закладу вищої педагогічної освіти готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів. Розробляючи умови, спираємося на наукові розвідки, дотичні до теми започаткованого дослідження. Так, найбільш близьким до нашого є дослідження Баюрко, в якому обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи у процесі фахової підготовки.

Спираючись на праці дослідників (Н.Баюрко, Г.Глухової, О. Гуренкової, В.Нестеренко, Н.Олійник, І. Толмачової та ін.), вважаємо, що ефективними організаційно-педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів початкових класів до розвитку екологічної компетентності молодших школярів є:

- використання змісту екологічно спрямованих і спеціальних дисциплін для розширення обізнаності у сфері природозбереження в цілому та екологічного виховання учнів початкової школи зокрема;

- організація діяльності з формування умінь і навичок організації екологічного виховання дітей на практичних і лабораторних заняттях з фахових дисциплін;

- реалізація можливостей усіх видів педагогічної практики в оволодінні навичками включення дітей в інноваційні форми екологічного виховання дітей, формуванні відповідного досвіду роботи з молодшими школярами в цьому напрямі;

- включення майбутніх учителів початкових класів у науково-дослідну та суспільно-корисну роботу екологічного спрямування.

У системі підготовки студентів до формування екологічної компетентності молодших школярів центральне місце займає ґрунтовна теоретична та практична підготовка. Зазначимо, що до організації якої є дві основні тенденції:

- *Розробка окремих кусів екологічного спрямування, які потрібно вводити в освітньо-професійні програми підготовки майбутніх учителів початкових класів.*

Аналіз навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 013 Початкова освіта у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського показав, що в його змісті закладені дисципліни, вивчення яких сприятиме підготовці майбутніх учителів початкових класів до розвитку екологічної компетентності дітей. Вибіркові дисципліни циклу загальної підготовки «Ландшафтний дизайн» (1 курс), «Екологія» (1курс), «екскурсійна робота» (2 курс), циклу професійної підготовки «Організація колективних форм роботи учнів у початковій школі» (4 курс). Спеціальні / вибіркові дисципліни мають великі можливостями для безперервного процесу екологізації та реалізації міждисциплінарного підходу в підготовці майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання дітей.

У різних вітчизняних педагогічних ЗВО майбутні вчителі початкових класів вивчають такі курси: «Основи природознавства і екологічного виховання», «Основи екологічної культури особистості», «Основи валеології», «Основи екології» тощо. Зокрема, в процесі вивчення курсу «Екологія» студенти отримують систему екологічних знань, необхідних для здійснення професійної діяльності в такому напрямі: основні теоретичні аспекти раціонального природокористування й перетворення природи; практичні шляхи здійснення природоохоронних заходів; головні джерела та чинники забруднення навколишнього середовища; заходи запобігання техногенного забруднення; головні джерела забруднення атмосфери, літосфери, гідросфери та біосфери; заходи зниження антропогенного впливу на рослинний і тваринний світ; основні закономірності взаємозв'язку стану навколишнього середовища і здоров'я людини; головні положення стратегії й тактики виживання людства; основні теоретичні аспекти екологічної освіти та виховання в середній школі.

Сприяють формуванню екологічної обізнаності майбутніх учителів початкових класів обов'язкові дисципліни «Педагогічні технології у початковій школі» (4-й курс), «Основи природознавства з методикою навчання освітньої галузі «Природознавство» (3-й курс), включені до навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 013 Початкова освіта у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Вивчення таких курсів забезпечуватиме, з одного боку, розвиток у самих студентів екологічної свідомості в процесі засвоєння екологічних знань та умінь, з другого боку, набуття ними професійних якостей майбутнього вчителя в галузі екологічної освіти учнів.

Зміст таких дисципліни спрямований на формування в майбутніх педагогів переконання в необхідності систематичної й цілеспрямованої роботи з екологічної освіти учнів; розвиток умінь розкриття можливостей чинних навчальних програм, підручників, посібників початкової школи щодо реалізації завдань екологічної освіти; формування вміння планувати і практично реалізовувати виховні завдання екологічної спрямованості на уроках і в позакласній роботі початкової школи на основі засвоєних під час вивчення курсів знань з методики екологічної освіти; ознайомлення з науковими дослідженнями і практичними досягненнями в галузі екологічної освіти, актуалізацію теоретичних знань з екології, формування уявлення про закономірності історичного й еволюційного розвитку живих організмів, формування навичок роботи з науковими літературними джерелами тощо.

➤ *«Екологізація» низки навчальних дисциплін, зокрема психолого-педагогічних і методичних.*

Слід зазначити, що процес екологізації навчальних дисциплін в педагогічному ЗВО повинен здійснюватися в основні навчальні курси з урахуванням специфіки кожного з них. Вона здійснюється під час вивчення низки дисциплін, які є в навчальних планах різних педагогічних ЗВО: «Загальна педагогіка», «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності» тощо.

Наприклад, важлива роль у ході підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку екологічної компетентності молодших школярів належить обов'язковій навчальній дисципліні «Загальна педагогіка зі вступом до спеціальності» (1 курс), «Дидактика» (1 курс) і «Теорія та методика виховання» (2 курс). У процесі їх вивчення в студентів формуються теоретичні знання, а саме вони засвоюють суть понять «компетентність», «компетентнісний підхід», «ключові компетентності», «екологічна компетентність», «екологічне виховання», «екологічна освіта», «екологічний світогляд», «екологічна свідомість», «екологічне мислення», «екологічна культура» та зв'язки між ними; знайомляться з принципами, умовами ефективності, методами, формами, засобами забезпечення даного напрямку роботи з молодшими школярами. В студентів формуються вміння й навички планування та організації екологічного виховання та аналізу результатів даної роботи (з врахуванням вікових та психологічних особливостей учнів, характеру їх пізнавальних інтересів, рівня навчальних досягнень тощо).

Практичне заняття під час вивчення як обов'язкових, так і спеціальних / вибіркового дисциплін варто проводити інтерактивній формі, використовуючи різні види творчих завдань, організовуючи проектну діяльність студентів тощо. В процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування екологічної компетентності молодших школярів вважаємо за доцільне адаптувати методіку проведення практичних занять, запропонованих ученими [2-3].

Для формування необхідних умінь майбутніх педагогів щодо розвитку екологічної компетентності молодших школярів доречно використати інтерактивні форми проведення занять і методи навчання: анкетування, бесіди, тестування, «Мікрофон», «ПРЕС», «Займи позицію», «Case-study», рольові ігри, екологічні проекти, ситуація успіху, спостереження в ході педагогічної практики, взаємоконтроль, самоконтроль, самооцінювання тощо. У якості засобів, що сприятимуть реалізації даної дидактичної системи, доречно обрати мультимедійні презентації, відеофрагменти екологічного спрямування, портфоліо, дидактичні матеріали тощо.

Під час практичних занять з метою підготовки студентів до розвитку екологічної компетентності учнів ефективними може бути метод *моделювання професійних ситуацій*. У процесі використання цього методу майбутні вчителі початкових класів вчать аналізувати й оцінювати екологічні ситуації, виокремлювати завдання, що підлягали розв'язанню, проектувати власну діяльність щодо розв'язання цих завдань разом з учнями основної школи, втілювати ці проекти на практиці. Особливу роль у контексті професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи відіграють ігрові методи (*рольові та ділові ігри*), в процесі яких відтворюється предметний і соціальний зміст реальної екологічної діяльності, моделюючи відповідну систему відносин.

Такі завдання розв'язуються в курсі лекцій, на практичних і лабораторних заняттях (по закінченні викладу теми (розділу), в кінці вивчення всього теоретичного курсу. Екологізація навчального процесу викликає необхідність уточнення професійних завдань майбутніх фахівців, усвідомлення наслідків, до яких може привести їх професійна діяльність.

Отже, результати аналізу наукових досліджень, практики підготовки майбутніх учителів початкових класів свідчать, що традиційна система навчання у ЗВО лише частково забезпечує здатність до розвитку екологічної компетентності переважної частини школярів. Тому нерідко спостерігається неготовність студентів до розвитку компетентності такого виду. Все це вказує на нагальну необхідність організації відповідної підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічної освіти й виховання учнів упродовж вивчення ними фахових дисциплін.

Список використаних джерел

1. Баюрко, Н.В. (2017) Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Монографія. Вінниця, ТОВ "Нілан ЛТД". 256 с.
2. Демченко, О.П. (2012) Практикум з історії педагогіки. Навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. К. : Видавничий Дім «Слово». 432с.
3. Міщик, Л.І., Демченко, О.П. (2013) Вступ до спеціальності «соціальна педагогіка». Навчальний посібник. Авторів-укладачів. К. : Видавничий Дім «Слово». 328 с.

Холявко О.І., викладач II категорії
Чернігівський професійний ліцей залізничного транспорту
(м. Чернігів, Україна)

ТРЕНІНГ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО

Сфера освіти більшістю науковців-теоретиків і практиків визначається як достатньо консервативна, що йде у розріз із головними тенденціями розвитку глобального освітнього середовища. Актуальним викликом для сучасних начальних закладів усіх рівнів акредитації є висока динамічність, оперативна адаптивність до мінливих умов зовнішнього середовища.

Виникає протиріччя між переважно консервативним характером системи освіти та необхідністю забезпечення її динамічного розвитку. Розв'язання вказаного протиріччя не обмежується виключно аспектами матеріально-технічного забезпечення навчального процесу. Особливу увагу необхідно зацентувати на підвищенні педагогічної майстерності викладачів. У таких умовах однозначно обґрунтованим є забезпечення гнучкості навчального, методичного процесів в освітніх установах за невід'ємної вимоги до постійного підвищення рівнів кваліфікації та професіоналізму педагогічних працівників. Останнє означає створення всіх передумов для доступу вчителів і викладачів до інноваційних методів та способів викладання, профільних публікацій провідних фахівців, а також участі у заходах з підвищення професійної майстерності.

Наразі гостро назріла необхідність побудови дієвих механізмів, розробки ефективних інструментів налагодження контакту викладачів і студентів/учнів, що у свою чергу, вимагає удосконалення підготовки високопрофесійних педагогів, які володіють сучасними методиками, технологіями навчання й виховання, методами діагностики якості освіти; педагогів, здатних до всебічного аналізу своєї діяльності, об'єктивного оцінювання динаміки розвитку педагогічної майстерності. Опанування цих знань, навичок дозволить вирішити проблеми комунікації, мотивації та повного включення студентів/учнів у навчально-виховний процес. На нашу думку, важливу роль у впровадженні даних аспектів відіграє впровадження інноваційних активних тренінгових методів навчання.

У перекладі слово «тренінг» (з англ. «to train») означає «навчати, тренувати». Тренінг – це форма активного навчання, що поєднує короткі теоретичні блоки та практичне відпрацювання навичок за короткий термін. Тренінгові заняття передбачають інтенсивне навчання, спрямоване на опанування знань та навичок, необхідних для вирішення певних завдань: soft-skills – навички комунікації, управління, командної взаємодії, навички ведення переговорів тощо; hard-skills – навички роботи з комп'ютерними програмами, з обладнанням тощо.

Перші тренінгові заняття були організовані учнями К. Левіна в середині 1940-х років (табл. 1). Учений стверджував, що більшість ефективних змін у поведінці, настановах людей відбувається в групах.

Таблиця 1

Історія розвитку тренінгу

Рік	Етапи розвитку	Результати
1946 р.	соціальний психолог Курт Левін заснував перші тренінгові групи (Т-групи), робота у яких була спрямована на підвищення компетентності у спілкуванні	учасники отримують більше користі від аналізу власних переживань у групі
1954 р.	з'являються тренінгові групи – групи сензитивності	орієнтовані на визначення життєвих цінностей людей і посилення їхнього відчуття самоідентичності
60-ті р.	виникає концепція тренінгу соціальних і життєвих вмінь	застосовували для професійної підготовки вчителів, консультантів, менеджерів з метою психологічної підтримки розвитку
70-ті р.	розроблено метод соціально-психологічного тренінгу (у Лейпцігському та Йенському університетах)	метод передбачає рольові ігри з елементами драматизації з метою створення умов для формування ефективних комунікативних навичок

Джерело: систематизовано автором на основі [3]

Тренер є каталізатором усіх процесів, що відбуваються в групі на шляху до досягнення визначеної мети тренінгу. Тренер – це експерт, відповідальна особа за забезпечення інтерактивної роботи, за створення сприятливих для навчання умов, позитивної емоційної атмосфери під час роботи. Завдяки індивідуальному стилю тренера та виконанням стандартів тренерської роботи (табл. 2), поставлені завдання реалізовуватимуться у цікавий та інноваційний спосіб.

Таблиця 2

Структуру тренінгового заняття

Складова заняття	Основні завдання	Основні методи роботи
I. Вступна частина	<ul style="list-style-type: none"> ▪ створення сприятливого психологічного простору; ▪ вироблення, прийняття, засвоєння правил роботи групи; ▪ налагодження прямого та зворотного зв'язків «учасник – група» та «група – учасник»; ▪ створення ситуації рефлексії 	вправи, спрямовані на знайомство, прийняття правил роботи у групі; пояснення очікувань; психогімнастичні вправи та вправи на рефлексію
II. Основна частина	<ul style="list-style-type: none"> ▪ оцінка рівня поінформованості щодо проблематики; ▪ актуалізація проблеми та конкретних завдань для її розв'язання; ▪ надання інформації, засвоєння знань; ▪ формування умінь, навичок, розвиток здібностей; ▪ підведення підсумків щодо змісту роботи 	міні-лекції, мозкові штурми, дискусії, індивідуальні вправи, психогімнастика, рольові ігри, елементи арт-терапії
III. Заключна частина	<ul style="list-style-type: none"> ▪ своєрідне підбиття підсумків, оцінка отриманого досвіду, рефлексія заняття у двох аспектах: емоційному та змістовному; ▪ виявлення емоційного стану на кінець заняття, обговорення заняття, обмін враженнями-думками 	вправи на рефлексію та відновлення сил учасників

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 4]

Деталізований алгоритм проведення тренінгового заняття представлений на рис. 1.

Рис. 1. Схема алгоритму проведення тренінгових занять

Джерело: систематизовано автором на основі [3]

Різноманіття тренінгових підходів, що базуються на концептуальних положеннях різних галузей освіти, свідчить про розгалуженість, універсальність і перспективність застосування тренінгових технологій в освітньому процесі. В табл. 3 проаналізовано найбільш застосовувані і, в той же час, найбільш дієві активні методика і техніки навчання.

Таким чином, впровадження й апробація інноваційно активних методів навчання сприятиме:

- ✓ психологічному зближенню викладачів і студентів/учнів завдяки підвищенню рівня їх обізнаності з відмінностями у цінностях представників різних поколінь (покоління X, Y, Z);
- ✓ підвищенню рівня педагогічної майстерності викладачів завдяки використанню сучасних методів та інструментів роботи з молоддю, релевантних їх запитам й інтересам;
- ✓ підвищенню ефективності навчально-виховного процесу завдяки поглибленню взаєморозуміння між викладачами і студентами/учнями;
- ✓ поширенню та адаптації інноваційно активних педагогічних методик навчання до українських реалій з метою повного і високорезультативного їх використання в педагогічній діяльності;
- ✓ підвищенню мотивації та рівня засвоєності студентами/учнями навчального матеріалу завдяки впровадженню в освітній процес сучасних педагогічних методів та інструментів.

Таблиця 3

Основні форми активних методів навчання

№ з/п	Назва	Коротка характеристика	Особливості апробації
1.	Техніка «Коло»	техніка, що сприяє залученню до вирішення проблеми усіх зацікавлених осіб та забезпечує їх активне за діяння у обговоренні ситуації та прийнятті рішень	головною особливістю Кола є те, що кожен з учасників має можливість висловити власну точку зору та бути почутим іншими членами Кола завдяки процедурі, яка забезпечує рівність усіх учасників
2.	Фасилітація	професійна організація процесу групової роботи, спрямована на прояснення суті та досягнення групою поставлених цілей	процес фасилітації призводить до підвищення ефективності групової роботи, залучення та зацікавленості учасників, розкриття їх потенціалу
3.	Групова динаміка	сукупність процесів, що відбуваються в малій групі і характеризують її з точки зору руху, розвитку та функціонування	даний процес не лише надасть учасникам нову для них інформацію, але й зможе змоделювати можливе зіткнення поглядів, що сприятиме розвитку групової динаміки
4.	Метод case-study, або метод конкретних ситуацій	метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (рішення кейсів)	спільними зусиллями учасники групи повинні проаналізувати ситуацію («case»), яка виникає при конкретному стані справ, і спроектувати практичне рішення з подальшою оцінкою запропонованих алгоритмів і вибором кращого в контексті поставленої проблеми
5.	Сторітеллінг	мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача	техніка, побудована на використанні історій з певною структурою та персонажем, спрямована на вирішення педагогічних завдань навчання, наставництва, розвитку і мотивації
6.	Коучинг	метод розвитку і розкриття людського потенціалу, в якому коуч не надає порад чи прямих рекомендацій, а сприяє тому, щоб коучі самостійно доходив рішення та досягав власних цілей	розвиток компетенцій, підвищення ефективності діяльності, досягнення успіху та його закріплення, прорахування і нейтралізація ризиків
7.	Цикл Колба	засвоєння складної навички базується на чотирьох стадіях: конкретний досвід, спостереження та рефлексія, формування абстрактних концепцій і моделей, активне експериментування	1) планування «що далі?» 2) конкретний досвід «щось сталося?» 3) спостереження/роздуми «що сталося?» 4) висновок «що це означає?»

Джерело: побудовано автором на основі [1; 2]

Список використаних джерел:

1. Быков, А.К. (2005) Методы активного социально-психологического обучения: Учебное пособие. М.: ТЦ Сфера. 160 с.
2. Каташинська, І.С. (2006) Концепція гри у педагогічній системі Ф. Фребеля. Рідна школа. № 8. С. 62-64.
3. Мартиненко, С.М., Хоружа, Л.Л. (2006) Методи навчання та їх класифікація. Відкритий урок. С. 3-9.
4. Федорчук, В.М. (2003) Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача». Кам'ян.-Подільський держ. ун-т. -Кам.-Под.: Абетка. 240 с.

Хорошев К.Г., к.ф.м.-н., доцент,
Ніколаєнко В.А., старший викладач,
Кикоть С.В., к.ф.м.-н., доцент,
*Національний транспортний університет
(м. Київ, Україна)*

ПРИКЛАД ВИКОРИСТАННЯ FACEBOOK-СПІЛЬНОТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ

В умовах скорочення кількості аудиторних годин (лекцій, практичних занять тощо) з дисципліни викладач вищого навчального закладу стикається з проблемою розподілення навчального матеріалу, що необхідно опрацювати за її робочою програмою з різних видів робіт. Все більше тем відходять на самостійне опрацювання студентом, що в сучасних умовах у більшості випадків стає недосяжною навчальною метою. При критично малій кількості аудиторних годин, яке фактично становить 1 академічну годину на тиждень, кількість навчального матеріалу, що необхідно опрацювати студентом самостійно, може сягати 60-70% – це практично руйнує навчальний процес. Тому вкрай необхідна форма організації позааудиторної роботи зі студентами, яка вмотивовує студента виконувати самостійну роботу, і робити це вчасно.

Facebook-спільнота “Технічна механіка”. В Національному транспортному університеті у 2015/2016 н.р. для студентів спеціальності “Транспортні технології” при вивченні ними дисципліни “Технічна механіка” колективом викладачів кафедри теоретичної та прикладної механіки було запроваджено системну форму позааудиторної роботи зі студентами на основі навчальної facebook-спільноти, що дозволила задовольнити наступні вимоги:

- 1) підвищення мотивації студента виконувати самостійну роботу вчасно;
- 2) використання студентом сучасних інформаційних технологій при виконанні самостійної роботи;
- 3) розбиття загального обсягу самостійної роботи на певні тематичні блоки з чітким переліком однотипових завдань, виконання яких не вимагає у студента значних зусиль та часу;
- 4) швидке та прозоре оцінювання кожного завдання з тематичного блоку;
- 5) доступність викладача для студента і в позааудиторний час у дистанційній формі, що збільшує можливості студента щодо отримання фахових консультацій та покращує якість навчання шляхом його індивідуалізації.

Навчальну задачу facebook-спільноти можна сформулювати так: набуття навичок орієнтації, пошуку та аналізу інформації в предметній області інформаційного простору, що стосується технічної механіки.

За виконання завдань у facebook-спільноті студент міг набрати 25% від загальної кількості балів за семестр. При цьому, якщо студент не бажав брати участь у спільноті, він міг виконувати самостійну роботу у вигляді, наприклад, реферативної роботи. Загалом взяли участь у спільноті 55 з 80 студентів.

Правила. Перед початком роботи у спільноті викладачем-модератором оприлюднюються правила, які формують систему взаємовідносин між студентами та викладачами. Ці правила охоплюють загальнолюдські норми поведінки, схему завдань та їх оцінювання, формати дописів викладачів-модераторів та студентів. Наприклад, всі дописи викладачів-модераторів подавались у певній формі, що визначає їх зміст. Форма допису має вигляд:

ВИД ДОПИСУ <номер допису> (у разі необхідності) <Тіло допису> ТЕРМІН ВИКОНАННЯ <дата> (у разі необхідності)

Формалізація необхідна, бо вона полегшує навігацію у морі дописів у спільноті. Наведемо приклади видів дописів: ДО УВАГИ, ТЕМА ТИЖНЯ, АНОНС, РЕЙТИНГ.

Допис студента можливий лише на тему тижня. Він складається з двох взаємодоповнювальних частин:

- а) з короткого тексту (не більше 5 речень, не більше 100 слів);
- б) ілюстрації (малюнки, анімація, відео у кількості до 2 шт.).

Тематичні тижні. Робота у спільноті була розбита на тематичні тижні (загалом їх було 8). На тематичному тижні викладач-модератор визначає загальну тему та ключові слова, за якими студенти можуть створювати свої дописи та робити мініпрезентації.

Оцінювання відбувалося оприлюднених дописів та мініпрезентацій, надісланих викладачу-модератору, лише за поточною темою, дописи за попередніми темами не оцінюються. В такий спосіб втрачало сенс невчасне виконання, що дисциплінувало студентів.

Якщо допис виконаний правильно по формі та змісту, викладач-модератор зазначає це у коментарі (оцінювання відбувалось якнайшвидше). Дописи інших студентів за змістом, схожим з вже оціненим, отримували від викладача-модератора коментар про повтор, що вказувало на відсутність оцінки.

Оскільки оцінений допис студента обмежений за кількістю розкритого матеріалу, інші студенти можуть уточнити цей допис коротким коментарем та теж бути оціненими. Коментар за формою мусив мати до 80 слів, ілюстрації не обов'язкові. Такий підхід змусив студента читати дописи та коментарі інших студентів, що збільшувало кількість опрацьованого ними матеріалу. Деякі студенти, щоб уникнути цього, вибирали стратегію якнайшвидшого допису, на що скаржились інші учасники спільноти.

На поточному тематичні тижні в конкретні дні та в конкретну годину викладач-модератор оголошував інтерактивне завдання, на виконання якого відводилась одна доба. День тижня та час початку інтерактивного завдання ніколи не змінювався, що дозволяло студентам підлаштуватися. Приклади інтерактивних завдань:

- назвіть у коментарі один МЕХАНІКО-ІНЖЕНЕРНИЙ ВІНАХІД з коротким описом;
- наведіть у коментарі та розшифруйте одну марку БРОНЗИ, що застосовується у транспортній галузі. Вкажіть міцність, твердість, дайте область застосування;
- наведіть у коментарі відеоприклад одного триланкового механізму з коротким описом.

Додатково за темою тижня студент міг підготувати мініпрезентацію (до 4 слайдів), яку переслав викладачу-модератору в особистому повідомленні.

В кінці кожного тижня складався загальний рейтинг учасників і опубліковувался у спільноті.

Системний підхід до організації facebook-спільноти дозволив задовольнити всі поставлені вимоги до форми організації позааудиторної роботи зі студентами. До активної участі у спільноті було залучено 35% від тих, хто зареєструвався. У своїй діяльності студенти широко користувалися змістовно-пошуковими прийомами в мережі інтернет, отже, вони отримали добрі навички пошуку та аналізу інформації на певні теми, що пов'язані з технічною механікою.

Однак, є і свої недоліки. Ось деякі з них:

1) Змістовно-пошуковий прийом вимагає використання технології copy-paste, що негативно сприймалося студентами у разі позитивного оцінювання. Студент звик, що оцінюються, наприклад, певні конкретні його знання, а в даному випадку, оцінювались правильно сформовані результати пошуку знань, що не є еквівалентом знання. Тут можна тільки зауважити, що набуття знань не було навчальною задачею спільноти.

2) Робота викладача-модератора у facebook-спільноті забирає непропорційно багато часу та енергії, оскільки все відбувається on-line. На кожен допис чи коментар студента викладач мусив прореагувати якнайшвидше. За тиждень таких реагувань могло бути більше 300.

Зворотній зв'язок. Після складання іспиту в facebook-спільноті серед студентів-учасників (55 осіб) було проведено опитування, в результаті якого вдалося виявити, що

- 27 студентам (50%) спільнота полегшила засвоєння матеріалу з технічної механіки;
- 5 студентам (9%) більше підходить класичний спосіб роботи з підручниками.

Студенти висловлювали побажання переходу в іншу соціальну мережу, про збільшення кількості інтерактивних завдань, зміни орієнтації спільноти на більш творчі завдання.

Хорунжа Л.А., к.п.н., доцент
*Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(м. Харків, Україна)*

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДТРИМКИ

Актуальність розробки та використання у вищих закладах освіти нових інформаційних технологій, зокрема комп'ютерів, визначається необхідністю вирішення таких завдань:

- соціально-економічних (підвищення якості професійної підготовки студентів завдяки використанню можливостей комп'ютерів і підготовки освіченого користувача);
- філософських (підготовка спеціаліста, який володіє сучасним науковим світоглядом і досвідом емоційно-цінносного ставлення до світу знань);
- науково-педагогічних (використання комп'ютерів під час вирішення різноманітних педагогічних проблем, в тому числі формування вмінь та навичок здійснювати експериментально-дослідницьку діяльність, вибирати зміст вивчення інформатики, а також можливостей використовувати комп'ютер як засіб навчальної та науково-дослідницької діяльності).

Новітні інформаційні технології в навчанні дозволяють активніше використовувати науковий і освітній потенціал провідних університетів та інститутів, залучати кращих викладачів до створення курсів дистанційного навчання, розширювати аудиторію тих, хто навчається. За кордоном використання ресурсів Інтернету в освіті вже має багатий досвід завдяки тому, що в глобальних мережах можна знайти будь-яку інформацію. М. Бухаркіна умовно класифікує інформаційні ресурси для освітньої мети, визначаючи їх основні типи:

- електронні (мультимедійні) підручники, дистанційні курси навчання;
- довідкові матеріали (словники, енциклопедії, бази даних, карти тощо);
- електронні бібліотеки текстової, графічної, звукової інформації і відеоінформації;
- віртуальні музеї, виставки та інші наочні матеріали;
- методичні матеріали для викладачів.

Як свідчать дослідження Є. Ампенузе, В. Беліч, Ю. Кузнецова, С. Літерата, Є. Машбіца, В. Пустовойтова, А. Усової, саме комп'ютери можуть відігравати велику роль в організації всього навчально-виховного процесу. За їх допомогою можна значно підвищити змістову мотивацію студентів, ефективніше здійснити індивідуальний підхід у навчанні, прищепити учням потребу в самоконтролі і самокорекції.

Використовуючи комп'ютерні програми, викладач може якнайкраще добирати навчальний матеріал. Комп'ютери дають змогу у найпростішій, дохідливій та емоційній формі передавати навчальний матеріал, значно активізувати розумову діяльність студентів, розширювати їхній світогляд, викликаючи значний інтерес до тієї або іншої галузі знань.

У процесі роботи з комп'ютером студенти отримують значно ширші можливості, завдяки чому можуть не тільки отримувати інформацію, а й моделювати різні соціально-економічні ситуації, стаючи "учасниками" захоплюючого світу комп'ютерних образів та сюжетів.

До резервів, що сприяють розвитку інтелектуальних здібностей студентів в умовах використання комп'ютера як засобу навчання, відносимо:

- 1) новизну роботи з комп'ютером, що викликає у студентів підвищений інтерес до роботи з ним і посилює мотивацію в навчанні;
- 2) колір, графіку, мультиплікацію, музику, звукову мову, і особливо відеотехніку, що значно розширюють можливості трансляції інформації;
- 3) набагато збільшується кількість типів навчальних завдань, що застосовуються (наприклад, на моделювання різних ситуацій, які вводять студентів у певну ситуацію; на постановку діагнозу (пошук та усунення несправностей); на планування, пошук оптимальної стратегії розв'язання і контролю тощо);
- 4) відкриваються додаткові можливості у рефлексії студентами своєї діяльності завдяки тому, що вони можуть одержати наочне зображення наслідків своїх дій;
- 5) з'являється можливість залучати студентів до дослідницької роботи, здійснювати за допомогою комп'ютера мисленнєвий експеримент;
- 6) студенти звільняються від рутинної роботи, полегшується внесення виправлень до текстів, що їх склали студенти;
- 7) відкривається доступ до недосяжної раніше студентам інформації, що дозволяє одержувати потрібну інформацію одразу;
- 8) студенти активно включаються у навчальний процес, зосереджуючи увагу на найважливіших аспектах матеріалу, що вивчається;
- 9) долається обмеженість програмованого навчання, допускається різний ступінь детермінації управління навчальною діяльністю, управління передається безпосередньо студентам, здійснюється більш гнучка стратегія навчання;

10) уможливується побудова діалогічного навчання, що дозволяє студентам обговорювати найрізноманітніші аспекти розв'язання навчальних завдань аж до стратегій пошуку способу розв'язання та контролю його правильності тощо; здійснюється індивідуалізоване навчання на основі моделі студента, що враховує історію його процесу навчання, особливості пам'яті, мислення, сприйняття, студент самостійно обирає той шлях навчання, який здається йому найкращим, і ту допомогу, яка йому здається оптимальною.

Комп'ютери забезпечуть необхідний педагогічний ефект за таких дидактичних умов:

- 1) інформація, що отримується за допомогою комп'ютера, відповідає сучасним науковим уявленням;
- 2) за рівнем складності та обсягами вона є доступною студентам для розуміння;
- 3) навчальна інформація, що отримується за допомогою комп'ютера, узгоджується з базовим підручником з конкретної дисципліни.

Використання комп'ютерів дозволяє знайти оптимальні шляхи вирішення завдань, удосконалюючи при цьому процес навчання. Так, наприклад, у зв'язку з відсутністю в традиційному навчанні оперативного зворотнього зв'язку, викладач не має можливості достатньо повно управляти процесом формування інтелектуальних вмінь та навичок, особистісних якостей і здібностей, а за допомогою комп'ютера він може отримати своєчасну інформацію про кожного студента. Крім того, діалогічні навчальні програми можуть бути розроблені так, що помилка, зроблена студентом, буде виправлена своєчасно. Комп'ютер, реагуючи миттєво, спрямовує студента на правильний шлях вирішення. При цьому не тільки скорочується час навчання, але й за рахунок корекції помилки підвищується якість засвоєння навчального матеріалу. Комп'ютер допомагає викладачеві контролювати хід діяльності кожного студента, аналізувати дані, отримані за допомогою контролю, і коригувати їх.

Принципова відмінність використання комп'ютера в навчальному процесі полягає в тому, що з'являються ширші можливості в організації різноманітних видів зворотнього зв'язку.

Комп'ютер дозволяє більш успішно, ніж іншими засобами, реалізувати принцип наочності. Зв'язок "наочність – студент" розглядається не як механічне передавання знань за допомогою екранної та звукової інформації, не як суто дидактичний взаємозв'язок між

посібником і студентом, а як процес творчий, що залежить від багатьох факторів. Розкриваючи реальну дійсність, аудіовізуальні засоби стають для студента джерелом зовнішньої інформації, характер сприймання і засвоєння якої значною мірою визначається як особливостями екранного та звукового матеріалу, зокрема його структури (логічної стрункості, наочності, обсягу та насиченості інформації), так й індивідуальними особливостями студента, його життєвого досвіду, світогляду, спроможності узагальнювати. Саме тому ефективність використання комп'ютерної програми часто залежить від знайденого викладачем співвідношення між навчально-виховним змістом інформації та можливостями її сприймання та засвоєння студентами.

Список використаних джерел

1. Бухаркина М.Ю. Мультимедийный учебник : что это? / М.Ю. Бухаркина // Иностранные языки в школе. — 2001. — № 4. — С. 29-33.
2. Педагогічна психологія : навч. посіб. / ред. Л.М. Прокоп'єнко, Д.Ф. Ніколенко. — К. : Вища шк., 1991. — 183 с.
3. Рябчинская Е.М. Организация учебно-познавательной деятельности школьников в условиях компьютерного обучения : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Рябчинская Е. М. — Х., 1993. — 177 с.

Цюприк А. Я., к.п.н., доцент,
Федорович С. І.

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)*

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема дослідження феномена «емоційного вигорання» постає особливо гостро. І це стосується не тільки професіоналів, але й майбутніх фахівців, тобто сучасного студентства. Актуальність проблеми зумовлена постійним зростанням вимог з боку суспільства до особистості майбутнього психолога.

Проблема синдрому емоційного вигорання знайшла своє відображення у роботах зарубіжних і вітчизняних учених, присвячених змісту, структурі та методам його діагностики (Х. Фрейденбергер, У. Шуфелі, К. Маслач, В. Бойко, Н. Водоп'янова, С. Максименко, Л. Карамушка, М. Смульсон, Т. Форманюк, Т. Зайчикова, А. Юр'єв, І. Куш, М. Буриш, Н. Левицька, О. Старченкова та ін.). Однак ґрунтовних досліджень про причини виникнення, особливості прояву та ознаки емоційного вигорання у студентів у вітчизняній науці на сьогоднішній день досить мало.

Термін синдром емоційного вигорання з'явився у психологічній літературі відносно недавно. Він був запропонований американським психіатром Х. Фрейденбергером у 1974 р. Цим терміном автор визначав психологічний стан здорових людей, які перебувають в інтенсивному і тісному спілкуванні з пацієнтами та емоційно навантаженій атмосфері при виконанні професійної діяльності [2].

Одним з перших дослідників синдрому вигорання стала К. Маслач, яка разом з С.Джексоном розробила та опублікувала в 1986 році методику для вимірювання цього синдрому. Відповідно до їх моделі, вигорання включає 3 компоненти: емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію персональних досягнень. Емоційне виснаження проявляється в відчутті спустошення, емоційного перенапруження, вичерпаності власних ресурсів. Може виникати відчуття приглушеності емоцій, емоційного отупіння. Деперсоналізація проявляється в цинічному, бездушному ставленні до клієнтів. Міжособистісне спілкування стає формальним та знеособленим. Людина ніби намагається зекономити свої почуття, не співпереживати, не проявляти емпатію, а ставиться до співрозмовника як до об'єкта, навмисне не помічаючи в ньому живу людину з її проблемами та слабостями. Редукція персональних досягнень проявляється як знецінення своєї діяльності, незадоволеність роботою, своїми професійними успіхами. Часто це приводить до зниження професійної самооцінки, байдужості до роботи [1].

Аналіз наукової літератури дає змогу визначити синдром емоційного вигорання як стан фізичного і психічного виснаження, викликаного тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях; комбінація фізичного, емоційного і когнітивного виснаження або стомлення; особистісна деформація внаслідок емоційно утруднених або напружених стосунків у системі "людина – людина"; стан фізичного й емоційного виснаження, включаючи розвиток негативної самооцінки, негативного ставлення до діяльності, втрату розуміння і співчуття у ставленні до клієнтів чи пацієнтів, що виникає на тлі стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням; специфічний вид професійного хронічного стану осіб, які працюють з людьми; стан професійної деформації, що тісно пов'язаний зі змістом синдрому хронічної втоми; неспецифічна захисна реакція організму у відповідь на психотравмуючі чинники; процес поступової втрати емоційної, когнітивної і фізичної енергії, що проявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичної втоми, особистого відчуження і зниження задоволення від виконання певної діяльності.

Діяльність працівників професій "людина – людина" є стресовою, а отже, сприятливою для виникнення та розвитку синдрому вигорання. Психологи у своїй роботі часто відчувають високий рівень відповідальності, яку вони несуть за власні вчинки та рішення; їхня діяльність вимагає сконцентрованості, терпіння, розуміння, великої емоційної віддачі, здатності проявляти емпатійність і водночас надавати допомогу. Усе це потребує від фахівця значних психоемоційних зусиль і змушує перебувати в стані сильного емоційного напруження. Якщо людина не здатна відновити свої життєві ресурси, тоді виникає таке явище як емоційне вигорання.

Особливістю навчальної діяльності майбутніх психологів є робота в колективі, високий рівень емоційного напруження, велика кількість стресових ситуацій. Досягнення студентами належного рівня психофізіологічної готовності до майбутньої професійної діяльності є одним з важливих завдань професійної підготовки у ВНЗ.

Одним із способів розв'язання проблеми емоційного вигорання є профілактика його синдрому. Тому, у першу чергу, слід з'ясувати, що зумовлює появу вигорання у студентів. Його передумовами можуть бути організаційні проблеми: велике навчальне навантаження, недостатня можливість контролю над ситуацією, брак організаційної спільності, незадовільне оцінювання знань, загострене відчуття несправедливості тощо. Н. Водоп'янова та Е. Старченкова виділяють особистісні характеристики, які здатні спричинити згорання, а саме низьку самооцінку, високий нейротизм, тривожність [2]. Це варто враховувати при розробленні шляхів запобігання емоційного вигорання в молоді.

Окреслюючи шляхи профілактики емоційного вигорання у студентів І. Мигович, В. Поліщук, С. Пальчевський [5, 6] акцентують увагу на таких етапах професійної підготовки, як: обґрунтований вибір абітурієнтів, допрофесійна підготовка спеціалістів, з'ясування причин вибору абітурієнтами цієї професії та бажання працювати з людьми, обізнаності у сферах майбутнього працевлаштування, причин готовності до здійснення різних видів діяльності психолога. Шляхами виходу з емоційного вигорання є також підвищення рівня психологічної компетентності та оволодіння прийомами саморегуляції психічних станів, навчання методів аутотренінгу та релаксації як у періоди навчання та професійної допомоги, так і в період практичної діяльності.

Звідси окреслимо такі основні шляхи, які допоможуть попередити виникнення емоційного вигорання: професійний відбір, який враховує індивідуально-психологічні особливості й особистісні якості абітурієнтів; конкретизація організації та результативності навчально-виховного процесу професійної підготовки у ВНЗ; підвищення рівня виховної роботи в напрямі підвищення статусу професії психолога, спеціаліста та професійного самовизначення і самовдосконалення; залучення до викладання й керівництва практикою студентів кращих спеціалістів з галузі.

На початковій, навчальній стадії підготовки майбутніх психологів необхідно з'ясувати, закріпити професійні та особистісні наміри усвідомленого вибору професії з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студента. Для якісної професійної підготовки

головні зусилля викладачів і студентів повинні зосереджуватися на засвоєнні системи необхідних знань, умінь, навичок, набутті досвіду теоретичного та практичного розв'язання професійних ситуацій і задач. Цьому сприяють залучення до керівництва практикою досвідчених працівників, цілеспрямована виховна робота в академічних групах, зв'язки з громадськістю, що надалі посприяє професійній адаптації – входженню студентів у майбутню спеціальність, засвоєнню ними нових соціальних ролей, професійному самовизначенню, формуванню необхідних особистісних якостей, досвіду самостійного виконання багатьох видів робіт, усвідомленню статусу професії психолога. У рамках виховної роботи доцільно проводити такі її організаційні форми: зустрічі з досвідченими спеціалістами; тренінгові форми роботи: розвиток навичок продуктивної комунікації, особистісного зростання і професійного росту, тренінги саморегуляції емоційної сфери тощо; участь у студентських конференціях, які стосуються професійної діяльності [4].

Отже, синдром емоційного вигорання є досить поширеним не лише серед професіоналів але й у майбутніх фахівців. Необхідно пам'ятати, що у здійсненні пошуку шляхів запобігання цього явища слід з'ясувати і врахувати, що саме стало причиною його виникнення. Профілактика емоційного вигорання потребує системного підходу, використання різноманітних методів і технологій, а також розроблення сучасних технологій. У зв'язку з тим, що темп життєдіяльності людства стрімко розвивається, збільшуючи рівень емоційного навантаження на особистість, дана проблема потребує подальшого вивчення та пошуку ефективніших шляхів профілактики емоційного вигорання ще на етапі навчання у ЗВО.

Список використаних джерел

1. Вашека Т.В., Тукаєв С.В. Детермінанти емоційного вигорання студентів психологів в процесі навчання. // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка Національної АПН України. – К.: ГНОЗІС, 2011. – Том. XIII. Ч.6. – С. 47- 55.
2. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – СПб.: Питер, 2008. – 336 с.
3. Зайчикова Т.В. Соціально-психологічні детермінанти синдрому "професійного вигорання" у вчителів / Зайчикова Т.В.: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / . — К., 2005. — 20с.
4. Кириленко О.А. Психологічні детермінанти професійного стресу у представників професії типу "людина - людина": Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.03 [Електронний ресурс] / Кириленко О.А.— К., 2007. — 20 с.
5. Мигович І. І. Теоретичні й організаційно-методичні аспекти підготовки фахівців для соціальної роботи // Матеріали науково-практичної конференції "Соціальна робота в Україні початку XXI століття: проблеми теорії і практики". – К., 2005. – С. 51–52.
6. Пальчевский С. С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / С. С. Пальчевський. – К., 2005. – 560 с.
7. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Т. І. Туркот. – К. : Конодор, 2011. – 628 с.

Чайка Л.В., викладач,

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Ірпінський економічний коледж»
(м.Ірпінь, Україна)*

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

В даний час відбуваються кардинальні зрушення в освітній системі. Тепер важливим є невикористання раніше набутих знань, а генерація і застосування нових ідей. Це призводить до появи нових вимог до підготовки кадрів у вищій школі: володіння високою компетентністю, вміння постійно поповнювати свої знання, творчо мислити, практично освоїти інновації. Тому пізнавальна самостійність студентів є однією з вирішальних передумов поліпшення якості підготовки фахівців.

Від того, як фахівець буде проявляти ініціативу, вирішувати нестандартні завдання, планувати і прогнозувати результати своєї самостійної діяльності, залежить його професійне зростання, соціальна затребуваність.

Студенти повинні не тільки засвоювати знання, здобувати певні вміння і навички, накопичувати досвід творчої і науково-інформаційної діяльності, а й вміти розвивати в собі внутрішню і зовнішню самоорганізацію як майбутнього фахівця, який готовий активно перетворити одержувану їм інформацію, здатний вибудувати індивідуальну траєкторію самонавчання.

Позааудиторні заняття у вузі грають особливу роль в підвищенні якості компетентісно-орієнтованої освіти. Ця форма навчання ефективна, так як дає можливість змінити систему відносин в освітньому середовищі в сторону довіри, партнерства, спільного наукового пошуку і взаємодії з соціумом. Придбання нових знань і формування професійних компетенцій стають найважливішими компонентами в житті сучасного фахівця.

Залежно від змісту та способу подавання інформації виділяють такі форми роботи зі студентами в позааудиторний час: теоретичні, практичні, комбіновані. Відповідно до способу виконання завдань виокремлюємо усні та письмові форми діяльності, які активно використовуються викладачами в роботі зі студентами в позааудиторний час.

Якщо під час занять діяльністю студента безпосередньо керує викладач, то в позааудиторний час студент здебільшого самостійно спрямовує процес оволодіння знаннями, формування вмінь і навичок. Ступінь керування позааудиторною діяльністю студентів педагогом може бути різним: від жорсткого управління й контролю до повної самостійності та творчості [1].

Серед науковців немає єдиної думки щодо визначення сутності поняття "позааудиторна діяльність" і, відповідно, її видів. Для прикладу, Г. Овчаренко [3] визначає такі напрями позанавчальної діяльності у ВНЗ: науково-дослідницька, суспільно-політична, художньо-естетична, трудова, історико-культурна й етнографічна, фізкультурно-спортивна, організаційно-управлінська, що відповідають специфіці стадій соціалізації студентської молоді. Провідне значення в позанавчальній діяльності, на думку дослідниці, має змістовний компонент, оскільки йому властиво змінюватись залежно від традицій ВНЗ та фаху майбутнього спеціаліста.

О. Кучерява [2] індивідуальними формами позааудиторної роботи вважає роботу з навчальною, довідниковою, науковою, науково-популярною літературою, складання конспектів; роботу з електронними підручниками та посібниками; роботу в електронній мережі Інтернет; підготовку повідомлень, рефератів, курсових робіт; складання та виконання завдань; укладання та розв'язування кросвордів, ребусів, створення плакатів тощо.

Позааудиторна робота – це процес, в якому домінує елемент самореалізації студентів. Вона дає змогу гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування професійної культури, створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються. Позааудиторна робота має бути орієнтована на особистість студента.

Зростання ролі позааудиторної та самостійної роботи є однією з провідних ланок перебудови навчального процесу у вищій школі.

Самостійна позааудиторна робота – це не лише засіб зростання інтелектуального потенціалу, професійної культури, а й платформа формування відповідальності, оволодіння засобами самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти.

Зберігають свою актуальність погляди на самостійність особистості в навчанні таких мислителів і класиків педагогічної науки, як В.Г. Белінський, А. Дистервег, К.Д. Ушинський, І.Г. Песталоцці, Н.Г. Чернишевський, Я.А. Коменський.

Пізнавальна самостійність – категорія, що характеризує творчий щабель самостійності в пізнанні. Пізнавальна самостійність студента пов'язана зі становленням його як професіонала в своїй області. Тому показником рівня його пізнавальної самостійності будуть професійне вміння, готовність студента до придбання і поповненню професійних знань, творчо ставити і вирішувати виникаючі проблеми в професійній діяльності самостійно.

Діяльність викладача по організації самостійної роботи студентів передбачає створення оптимальних умов управління і самоврядування процесом особистісно-професійного

розвитку при взаємодії студентів з інформацією зовнішнього світу, необхідної для застосування і отримання нових знань.

Таким чином, будучи особливим видом пізнавальної діяльності, самостійна робота в навчальному процесі виконує своє основне призначення, а саме формує у студентів пізнавальну самостійність.

Ефективна позааудиторна діяльність можлива тільки при наявності стійкої мотивації студентів. До факторів, що сприяють активізації позааудиторної діяльності студентів, можна віднести наступні:

- ✓ усвідомлення корисності виконуваної роботи є значимим стимулом до активної позааудиторної діяльності;
- ✓ участь у науково-практичних конференціях, конкурсах професійної майстерності, олімпіадах з навчальної дисципліни;
- ✓ використання мотивуючих факторів контролю знань (накопичувальні оцінки, рейтинг);
- ✓ диференціація завдань для позааудиторної роботи з урахуванням інтересів, рівня підготовки студентів.

Сьогодні в системі вищої освіти йде активний пошук «найбільш ефективних форм оцінювання досягнень особистості в навчальному процесі в термінах компетенцій» [4] і забезпечення освітою більш повного особистісного і соціально-інтегрованого результату.

Підсумовуючи вище викладений матеріал, зазначимо, що позааудиторна робота зможе дати суттєві результати лише в тому випадку, якщо вона стає органічною частиною навчального процесу та є його продовженням, коли студенти вбачають у ній дієвий засіб розширення свого педагогічного й загальнонаукового світогляду, засобом підготовки до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Скрипник, Н.С. Позааудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів : сутність, структура й особливості [Текст] / Н. С. Скрипник // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2012. – Вип. 27 (80). – С. 566-571.
2. Кучерява, О. Ю. Форми та види позааудиторної роботи з математики в педагогічному університеті [Текст] / О.Ю. Кучерява // Didactics of mathematics : Problems and Investigations. – 2009. – № 31. – С. 79-83.
3. Овчаренко, Г. Е. Позанавчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах : сутнісні характеристики, структура та особливості [Текст] / Г. Е. Овчаренко // Освіта Донбасу. – 2008. – № 5-6 (130-131). – С. 35-38.
4. Исаева Т.Е. Новые европейские технологии формирования компетенций. – [Электронный ре- сурс] Режим доступа: Conf_teacher@rgups.ru.

Чалкова І.Ю., студентка групи СР-171, II курс
Науковий керівник - **Остряк Т.С.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗА АУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі прискореного соціально-економічного розвитку суспільства, що характеризується поступовою й неухильною інтеграцією України в європейські політичні, економічні й культурні структури, важливого значення набуває підвищення освітнього рівня підготовки високо кваліфікованих спеціалістів, збагачення інтелектуального та творчого потенціалу. Для цього слід раціоналізувати організацію всього навчального процесу, удосконалити зміст, форми та методи навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів, що якнайкраще розвивало і формувало б творчі здібності студентів. При обмеженні навчального аудиторного часу, а також з урахуванням психологічних особливостей студента, для оволодіння знаннями повною мірою, виникає необхідність

навчати студентів ефективно працювати в поза аудиторний час. Залучення студентів до різних видів поза аудиторної роботи в навчально-виховному процесі сприяє розвитку інтересу до майбутнього фаху, удосконаленню самостійної роботи, посиленню потреби творчого пошуку, формуванню міцного студентсько-викладацького колективу, оцінюванню власної діяльності та оточуючого колективу. Проблема виховання майбутніх фахівців із вищою освітою на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентовано увагу в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості» [1, с. 7-10]. Проблеми виховної діяльності немалою мірою досліджені в сучасній педагогіці та психології:

1. Загальні питання теорії і практики виховної роботи (А. М. Алексюк, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та ін.);
2. Проблема організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів (С. С. Вітвицька, С. Г. Карпенчук та ін.);
3. Педагогічні умови організації поза аудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти (О. В. Винославська, С. Д. Смирнов та ін.).

Метою доповіді є висвітлення питань, пов'язаних з організацією виховної роботи зі студентами у вищих навчальних закладах у поза аудиторний час. Для досягнення цієї мети розв'язано такі завдання:

- обґрунтовано основні питання виховної роботи у ВНЗ та її організації;
- узагальнено проблематику виховання студентів;
- розглянуто форми поза аудиторної роботи студентів [2, с. 325-327].

Організація виховної роботи здійснюється за допомогою ректорату, кафедри, куратора, викладача, студентського самоврядування і активності самого студента, що, в свою чергу, формує багатогранну, цілісну, всебічно розвинену особистість.

Позааудиторна робота ВНЗ здійснюється за допомогою різних форм та видів. Виокремлюють такі форми поза аудиторної роботи, як індивідуальні, групові та масові.

Під індивідуальною роботою розуміють самостійну діяльність окремих студентів, спрямовану на самовиховання, на виконання завдань викладача та доручень студентського колективу.

Групова робота охоплює порівняно невелику кількість студентів і сприяє виявленню та розвитку інтересів та творчих здібностей, сприяє поглибленню знань з дисципліни, збагачує інформацією, формує професійно значущі вміння та навички. Групова поза аудиторна робота має цільовий характер, тобто припускає наявність певної загальної мети та спільних інтересів.

Масові форми роботи належать до числа найпоширеніших у вищих навчальних закладах. Вони дуже різноманітні, і, порівняно з іншими формами поза аудиторної роботи, мають перевагу в тому, що розраховані на одночасне охоплення великої кількості студентської молоді. Формам масової поза аудиторної роботи властиві такі особливості, як яскравість, урочистість, великий емоційний вплив.

До індивідуальних форм поза аудиторної роботи можна віднести: роботу з навчальною, довідниковою, науковою, науково-популярною літературою, складання конспектів, роботу з електронними підручниками та посібниками, підготовку повідомлень, рефератів, курсових робіт, підготовка презентацій по різних темах, складання та розв'язування задач, виконання вправ, складання та розв'язування кросвордів, ребусів, продумування і створення плакатів, консультації, роботу в електронній мережі Інтернет, використання навчально-методичних матеріалів освітніх веб-сайтів.

До групових форм позааудиторної роботи можна віднести: гуртки та клуби (теоретичні; експериментальні; комплексні), факультативні заняття.

До масових форм поза аудиторної роботи можна віднести: науково-практичні конференції, олімпіади, конкурси, турніри, фестивалі, вікторини; КВК, інтелектуальні бої, випуск стінгазет, зустрічі з відомими людьми різних професій тощо [3, с. 261-269].

Отже, можна зробити висновок, що поза аудиторна робота у вищому навчальному закладі – це складова навчально-виховного процесу, одна із форм дозвілля студентів. Вона організовується й проводиться в поза аудиторний час органами студентського самоврядування за активної допомоги і тактовного та ціленаправленого керівництва з боку педагогічного колективу, особливо кураторів груп. Можна сказати, що поза аудиторна діяльність за визначеними напрямками сприяла саморозвитку й самореалізації студентів, поглибленню уявлення про себе як про особистість і професіонала, оскільки передбачала добровільний вибір студентом певного виду такої діяльності, який ґрунтується на особистісно значущих мотивах, активності молодшої людини, ініціативності, самостійності та творчості, відповідальності, рефлексивній діяльності, інтерактивній взаємодії викладача і студента. Все це допомагає студентові заповнити свій вільний час та з користю його використати.

Список використаних джерел

- 1.Скрипник, Н.С. Поза аудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів : сутність, структура й особливості / Н. С. Скрипник // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2012. – Вип. 27 (80). –571 с.
2. Фіцула, М. М. Педагогіка вищої школи [Текст] : навчальний посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.
- 3.Кучерява, О. Ю. Форми та види поза аудиторної роботи / О.Ю. Кучерява // : – 2009. – № 31. – 351 с.

Чепелєв О.О., аспірант 1-го курсу,
Науковий керівник - **Друганова О.М.**, кандидат педагогічних наук
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди
(м. Харків, Україна).

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО САМОСТІЙНОГО НАВЧАННЯ

Самостійна робота є основою будь-якого навчання, а особливо навчання у вищій школі. У сучасних умовах зменшується доля участі викладача у спільній діяльності зі студентом. Від організуючої, плануєщої та контролюєщої вона стає більш рекомендуєщою й орієнтуєщою. Студент стає більш активним, тепер він виступає не об'єктом, а суб'єктом діяльності. А це, в свою чергу, сприяє підвищенню рівня розвитку самостійної роботи студентів у процесі пізнання нового, робить цей процес самокерованим, що дозволяє студентові займатися самонавчанням і в подальшому житті.

Складність вивчення проблеми пов'язана з тим, що відсутня єдина думка стосовно самостійної роботи студентів. Так, якщо самостійна робота – метод навчання, то її можна вважати засобом закріплення та тренування, вироблення вмінь та навичок. А якщо самостійна робота – форма організації навчальної діяльності студентів, то вона виступає засобом розвитку творчих здібностей та професійного мислення. Неоднозначність у визначенні сутності, завдань, методів, форм і засобів організації самостійної роботи не тільки несприятливо позначається на теоретичному аспекті дослідження проблеми, а й має негативний вплив на практику навчального процесу.

Сучасні підходи до самостійної роботи студентів як до провідної, а у найближчому майбутньому й основної форми навчання, в умовах інформаційного суспільства вимагають розробки нового змісту, принципів, методів, форм і засобів реалізації процесу організації самостійної роботи студентів.

У кредитно-модульній системі навчання самостійної роботи студентів є не чим іншим, як формою організації навчальної діяльності та засобом формування самостійності та

активності особистості, вміння ставити й самостійно вирішувати теоретичні і практичні завдання. Саме активність та самостійність студента сприяють готовності особистості до подальшого самонавчання.

В.Козаков також вважає самостійну роботу студентів специфічним видом діяльності навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, а формування його вмінь, знань та навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних занять. Мета самостійної роботи студентів полягає у розвитку "такої риси особистості, як самостійність, а саме здатність організовувати та реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва і допомоги".

А метою самостійної роботи студентів є не тільки формування у студентів умінь самостійно поповнювати свої знання та вільно орієнтуватися у потоці наукової інформації, а й формування активності та самостійності як необхідної умови для подальшого самонавчання.

Форми організації навчання поділяють на аудиторну та позааудиторну роботу. Зокрема, кредитно-модульна система навчання більше часу відводить на позааудиторну навчальну діяльність студентів, а саме: самостійну навчальну діяльність без участі викладача. Самостійна навчальна діяльність має місце і в аудиторній навчальній діяльності, хоча вона відбувається під керівництвом викладача.

Усі ці форми навчання містять у собі самостійну роботу студентів під керівництвом викладача, метою якої є закріплення засвоєних на лекції знань, умінь та навичок. Вона сприяє більш ґрунтовному засвоєнню достатньо доступного матеріалу і додаткової інформації та виконання творчих робіт.

Кожна форма організації навчання занять пов'язана з необхідними методами навчання. Форми навчання та методи тісно пов'язані між собою, але існує й різниця. Так, форми навчання відображають організаційний бік навчально-виховного процесу, а методи – процесуальні, методичні.

Методи навчання – це система цілеспрямованих дій викладача, які: організовують пізнавальну та практичну діяльність студентів; спрямовують студентів на засвоєння знань і формування необхідних умінь, навичок та на загальний розвиток; спонукають студентів до засвоєння необхідних знань, формування вмінь, навичок, фізичного, розумового й морального розвитку та розвитку емоційно-вольової сфери, мислення, уваги, пам'яті тощо.

На заняттях викладачі використовують три великі групи методів навчання, а саме: організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності, її стимулювання і мотивації, а також їх контролю і самоконтролю.

Усі ці методи вміщують у себе і самостійну діяльність (більше або менше) студентів. Ці методи засновані на активній взаємодії всіх учасників навчального процесу (інтерактивне навчання). Інтерактивна взаємодія між самими студентами та студентами і викладачем стає важливим джерелом отримання знань.

Використання різних методів навчання залежить від знання викладачем індивідуальних особливостей студентів кожної групи.

Індивідуальний підхід до кожного суб'єкта взаємодії зробить навчальний процес більш ефективним. Наприклад, усім студентам на лекції дається однакова інформація, але засвоюють її студенти не однаковими темпами. І однією з причин цього є індивідуальні особливості сприйняття та пам'яті. Так, є студенти, у яких більш розвинена зорова або слухова пам'ять. Тому ще один момент індивідуального навчання – це вивчення індивідуальних особливостей кожного студента окремо і групи в цілому.

Для організації самостійної роботи студентів необхідні такі умови: 1) володіння студентами вміннями та навичками самостійної навчальної діяльності; 2) формування у студентів потреби й інтересу до самостійної роботи; 3) врахування індивідуальних особливостей студентів під час визначення завдань для самостійної роботи; 4) врахування групових особливостей студентів (рівень інтелектуального розвитку, провідний тип темпераменту, мотив навчальної діяльності та ін.); 5) розробка індивідуальних творчих

завдань для самостійної роботи студентів над проблемними темами курсу і керівництво нею з боку викладача; 6) створення необхідного методичного матеріалу для організації самостійної роботи студентів; 7) грамотне керівництво самостійною роботою студентів і надання вчасної допомоги для усунення недоліків.

Для того щоб студент міг успішно навчатися як в аудиторії, так і поза нею, необхідно, щоб він: 1) умів сам формулювати й утримувати свою мету до її реалізації; 2) навчався моделювати власну діяльність, тобто виділяти умови, важливі для реалізації своєї мети; 3) розвивав увагу, пам'ять та процеси мислення; 4) умів оцінювати кінцеві та проміжні результати своїх дій; 5) мав необхідні навички та вміння для навчальної діяльності; 6) мав високий рівень особистої саморегуляції, високу самосвідомість, адекватну самооцінку, рефлексивність, організованість, самостійність, а також сформованість вольових якостей.

Однак матеріали багатьох досліджень свідчать про те, що багато студентів не вміють самостійно працювати. Формування здібностей до самостійної учбової діяльності – це не тільки умови, які були вже названі, але й позитивна навчальна мотивація та позитивне ставлення до навчання. Так, за результатами наших досліджень, тільки 30,6% студентів мають високий рівень розвитку уваги на заняттях, уміють слухати лектора – 24%, а конспектувати почуте та прочитане – 27,1% студентів. Отже, ми бачимо, що приблизно 25-30% студентів володіють навичками самостійної роботи, необхідними для успішного навчання у ВНЗ.

Щодо мотивів навчальної діяльності, то ми обстежували мотиви, які знаходяться в основі будь-якої діяльності (у тому числі й пізнавальної), а саме: мотив досягнення успіху або мотив уникнення невдач. Було виявлено, що лише 0,97% студентів першого курсу спрямовані на подолання труднощів а 99,03% студентів спрямовані на уникнення невдач, тобто на пристосування.

Ю.Опарін, І.Зимня, І.Мостова розглядають проблему формування здібностей студентів до самостійної роботи як необхідну умову для розвитку позитивної навчальної мотивації і успішного, цілеспрямованого навчання, яке вміщує в себе: формування прийомів моделювання учбової діяльності; усвідомлення раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом; розвиток уваги та пам'яті; оволодіння прийомами поглибленого та динамічного читання; складання планів своїх дій; конспектування; постановка та вирішення учбово-практичних завдань.

Так, сформованість загальних прийомів організації розумової праці й конкретних навчальних прийомів може служити основою самостійної роботи студентів над усіма навчальними предметами.

Список використаних джерел

1. Акманова С.В. Развитие навыков самообучения у студентов университета: Дис. кан. пед. наук. – Магнитогорск, 2004. – 200 с.
2. Антонюк М.С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи // Сучасні педагогічні технології у вищій школі: Науко-метод. зб. – К., 1995. – С.111-113.
3. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с.
4. Матеріали міністерства науки і освіти України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-V рівнів акредитації. – К., 2003.
5. Ніколаєнко С.М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. – К.: Знання, 2005. – 319 с.
6. Огнев'юк О.В., Фурман А.В. Принцип модульності в історії освіти. – Ч.1. – К., 1995. – 85 с.
7. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2002. – 18 с.
8. Хом'юк І.В. Формування вмінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм: Дис. ... кан. пед. наук. – Вінниця, 2002. – 140 с.
9. Чиж О.Н., Сагіна Н.С. Самостійна робота студентів у навчальному процесі // Нові педагогічні технології в контексті сучасних концепцій змісту освіти: Зб. статей. – Луганськ, 1998. – С.211-243.

Черних М.С., студентка V курсу, ЗМСРп – 171
Кривоконь Н.І., професор кафедри соціальної роботи,
доктор психологічних наук, професор
*Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)*

ДОСВІД ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ЧЕРНІГІВСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Агресія виступає важливою проблемою психологічного та психічного здоров'я серед підлітків, позаяк її прояви у молодіжному середовищі створюють серйозні соціальні труднощі як на рівні особистості, конкретних груп, так і суспільства в цілому. Тому профілактична діяльність стосовно агресії та її проявів має бути спрямована передусім на сім'ю, шкільні та соціальні установи. Розробка, реалізація та впровадження освітніх та інших соціально спрямованих програм відіграють важливу роль у профілактиці агресії та допомозі підліткам.

Термін «агресія» походить від латинського «*aggressio*», що означає напад. Проблема агресії знаходиться в центрі уваги багатьох дослідників. Зокрема, у радянській і вітчизняній психологічній науці багато науковців зробили вагомий внесок у розробку проблеми агресії підліткового віку. Серед них: І.С.Кон, О.М.Леонт'єв, А. А. Реан, Г.А.Цукерман, А.К.Маркова, А.М.Прихожан та ін. Фундаментальні та прикладні дослідження вікових проблемних аспектів агресії обговорено у працях сучасних вчених О.Дроздова, О.Мойсеєвої, Л.Семенюк, О.Файдюк та ін. Узагальнення існуючих поглядів щодо понять «агресія», «агресивність», «агресивна поведінка» дозволило К.В.Сергеевій визначити, що агресивна поведінка підлітків - це певна сукупність сталих, регулярно повторюваних дій у вербальній або фізичній формі, що виникають внаслідок незадоволених потреб і бажань підлітків та можуть спричинити небезпеку для них самих чи інших осіб[4].

Нааявні підходи до розгляду цього феномену пропонують враховувати різні її детермінанти, механізми розвитку і форми прояву. Всі різноманітні теорії, автори яких намагаються пояснити агресивну поведінку, можна умовно звести до трьох основних підходів, а саме: 1) агресія як інстинктивна, вроджена поведінка; 2) агресія як наслідок фрустрації; 3) агресія як явище, що зумовлене актуальними соціальними умовами. Але, не дивлячись на різноманіття існуючих думок, переважна більшість дослідників доходять висновку, що найбільш дієвим способом подолання агресивності у підлітків є її профілактика, тобто дії, що упереджують формування та розвиток агресивних проявів.

Метою нашої публікації є стислий аналіз досвіду соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків в обласному центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Не дивлячись на безліч варіантів трактування поняття соціальної профілактики, профілактика агресивної поведінки молодих людей найчастіше зводиться до допомоги підліткам в подоланні труднощів, які загрожують їх правильному розвитку і підтримці здорового способу життя, обмеженню й усуненню факторів ризику, які порушують правильний розвиток.

На профілактику впливає також ініціювання та посилення елементів забезпечення гармонічного психічного та фізичного розвитку підлітка. Одним з важливих профілактичних заходів в центрі соціальних служб є допомога підліткам у пошуку власної системи цінностей, зміцнення емоційних зв'язків в середовищі, допомога у формуванні комунікаційних здібностей або навичок справлятися зі стресом.

Профілактичний вплив має концентруватися навколо посилення факторів захисту, до яких відносять: сильний емоційний зв'язок з батьками, інтерес до науки, школи, релігійні практики, дотримання законів, норм, цінностей і авторитетів. З іншого боку, ефективна профілактика повинна усувати фактори ризику, а саме: занадто високий рівень тривоги і

занепокоєння, низька самооцінка, соціальна та емоційна незрілість, поганий самоконтроль, нереалістичні очікування один одного і світу, відсутність інтересу до науки, розлади відносин між дітьми і батьками і т. д [3].

Визначено, що профілактика агресивної поведінки підлітків, здійснюється фахівцями центру переважно із використанням традиційних форм роботи (бесіди, лекції, обговорення). Своєчасна профілактика, діагностика та лікування агресії серед підлітків дозволяє істотно знизити рівень криміногенної обстановки в суспільстві. Тим більше, що психологи і психотерапевти успішно справляються з підлітковою агресією, але при своєчасній її діагностиці.

Профілактичні дії, як правило, засновані на шести основних стратегіях і профілактичних цілях. Серед них такі, як:

1. Інформаційні стратегії - надання істотних, принципових роз'яснень;
2. Освітні-допомога у створенні можливостей для набуття і розвитку здібностей, що дозволяють задовольнити психічні, фізичні, духовні та соціальні потреби;
3. Альтернативні дії - визначені для задоволення важливих потреб і демонстрації альтернативної поведінки;
4. Раннє втручання - надання допомоги у вирішенні труднощів та усунення дисфункціональної поведінки за перших їх проявів;
5. Стратегії - зміни навколишнього середовища, орієнтовані на усунення або ослаблення факторів ризику присутніх у виховному середовищі дитини та включення до них елементів захисту.

6. Зміни законодавства – прийняття законів, що сприяють правильному розвитку і підтримці здорового способу життя.

Програми профілактики висувають необхідність системних рішень проблем, що виникають в середовищі. Моделі системних рішень складаються з різних профілактичних програм, тобто впорядкованих заходів, підготовлених відповідним чином відповідними фахівцями. Профілактична програма зазвичай включає в себе: конкретні цілі і профілактичне завдання, інструкції з організації та реалізації профілактичних передумов, засоби навчання, список літератури для підлітка тощо [1].

Основна мета профілактичної діяльності в обласному центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді є допомога у розвитку, сприяння в боротьбі з труднощами, що загрожують їх правильному розвитку, а також ліквідація факторів, несприятливих для їх здоров'я і життя.

У рамках реалізації програм центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді діє «Телефон довіри», програми ґрунтуються на реальних можливостях центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, і є самодостатніми, а це дає можливість реалізувати їх і в інших регіонах. Більшість програм спрямовані на формування знань та навичок здорового способу життя, попередження алкоголізму, наркоманії, поширення ВІЛ\СНІДу, соціально-психологічну реабілітацію підлітків, залежної від хибних звичок. Щодо запобігання агресивної поведінки впроваджуються такі профілактичні програми як : «Небезпечні ігри, які призводять до агресії підлітків», «Обери життя», «Профілактика суїцидальної поведінки. Життя-найважливіша цінність», «Депресія», «Обережно! Агресія!!!», «Агресія як соціальна проблема суспільства»

Таким чином, дуже важливо створювати й реалізовувати такі програми профілактичних заходів, які дозволяють передусім усувати фактори ризику на рівні сім'ї, соціуму та молодіжного середовища. Беручи до уваги роль фахівців соціального центру в профілактиці підліткової агресії, слід підкреслити значення формування позитивних відносин між молодими людьми та соціальними працівниками, психологами, які своїм власним прикладом і професійним ставленням до підліткових проблем мають забезпечити високий рівень довіри та взаєморозуміння.

Список використаних джерел

1. Журавель Т. В. «Зупинись! – Посміхнись!»: методичний посібник з профілактики агресивної поведінки підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації / Журавель Т. В. : ФО-П Буря, 2013. – 124 с.
2. Курявська О. М. Мотивація агресивної поведінки підлітків / О. М. Курявська // : зб. наук. пр. / ред.: Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. – Харків : НТУ "ХП", 2009.
3. Мойсеєва О. Агресія підлітків: причини виникнення та можливості психокорекції / О. Мойсеєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naiu.kiev.ua/psychped/images/documents/vupysk-1-2015/ua/16.pdf>.
4. Сергеева К. В. Впровадження програм профілактики агресивної поведінки підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей / К. В. Сергеева // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки / [гол. ред.: М. О. Носко]. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 133. – С. 112–114.

Чичкань А.О., студентка IV курсу, гр. СРт-171
Мекшун А.Д., ст. викладач кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Становлення сучасної системи освіти в Україні та новітній рівень науки і техніки вимагає якісно нового підходу до навчання й розвитку підростаючого покоління. Маємо зазначити, що однією з найважливіших проблем серед молоді є проблема духовного світу особистості. Як приклад, досить важливу роль у процесі всебічного розвитку молодшої людини відіграє безпосереднє використання інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж, у першу чергу, мережі Інтернет. Мережеве середовище, як і соціальне оточення в цілому, впливає на особистісні характеристики людей, на морально-культурний рівень особистості, породжує відповідну мотивацію поведінки та формує нові знання, цілі й захоплення.

Варто відзначити, що провідну роль у вирішенні поданої проблеми виконує університет, що має на меті не просто здійснити фахову підготовку майбутнього спеціаліста, а налаштувати студента на активну культурно-дозвіллеву діяльність, організацію студентських заходів, що включають в себе участь в акціях та соціальних проєктах.

Мета: розкрити сутність основних аспектів культурно-дозвіллевої діяльності студентів та їх безпосередній вплив на формування та розвиток особистості студента, в умовах інформаційного суспільства.

Проблема молодіжного дозвілля досить довго є об'єктом пильної уваги представників різноманітних суспільних дисциплін. Обґрунтування даної проблеми висвітлювали у своїх працях такі науковці як: Л.Виготський, А.Воловик, У.Головаха, І.Бекешкіна, А.Капська, В.Бондаренко, В.Осовський, Г.Овчаренко, Н.Цимбаль, І.Петрова, І.Шевчук, С.Рабійчук і т.д. Вони визначили сутність поняття "культурно-дозвіллева діяльність студента", зазначили концептуальні засади вільного часу як фактор формування особистості студента, довели ефективність правильної побудови позааудиторної роботи, її сутнісні характеристики, структуру та особливості.

Перш за все, маємо зазначити, що дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, в основному відновлювального характеру [1; с. 9]. У студентській молоді, вільний час починається там, де закінчуються пари, практика й все інше, що передбачене розкладом й навчальною програмою, він є одним із головних засобів формування особистості молодшої людини.

Аналіз літературних джерел показує, що культурно-дозвіллева діяльність студента є добровільною діяльністю у вільний час від навчання, яка спрямовується на засвоєння культурних цінностей та формування на їх основі ціннісних орієнтацій, задоволення особистих художньо-естетичних, духовних, моральних потреб та інтересів, стимулювання

розвитку творчої активності, вдосконалення здібностей та навичок, самовираження особистості. Також, вчені доводять, що процес дозвілля частково включає в себе виховання й соціалізацію, що у студентів відбувається як під час навчального процесу так і в позанавчальній діяльності.

Вчена Н.Путівловська, у своїх працях зазначає, що людина використовує вільний час для участі у суспільному житті, для творчої діяльності, для розвитку своїх духовних і фізичних здібностей, а також для відпочинку і розваг. Будучи складовою частиною життєдіяльності людини, вільний час детермінується під її впливом, змінюється кількісно і якісно, наповнюючись повним змістом на всіх етапах розвитку суспільства. Структура, зміст вільного часу пов'язаний зі своєю протилежністю – робочим навчальним часом, тому що час не має абсолютного значення позатрудової, позанавчальної діяльності. Соціальні цінності, придбані у вільний час, в побуті, людина вносить у виробничу сферу, навчальну і навпаки; продуктивність використання вільного часу залежить від рівня розвитку соціально-культурної інфраструктури, від того, чи забезпечує вона людині можливість реалізувати свої інтереси, захоплення, розвивати творчі сили; використання вільного часу характеризується відношенням особи в цілому до життя [3; с. 15].

Вільний час студента в межах університету, який сприяє навчанню поза аудиторією і який не пов'язаний з навчальною програмою, розуміють як позааудиторну роботу. Ця діяльність відкриває великі можливості для самореалізації та саморозвитку. Вона передбачає досить великий ступінь свободи, завдяки якому здійснюється тісне міжособистісне неформальне спілкування як студентів, так і викладачів, відбувається культурне й духовне збагачення особистості, розвиток і поглиблення смаків, здобуття нових навичок для подальшої професійної діяльності тощо.

Загалом позааудиторну роботу можна поділити на професійно та соціально спрямовану. До першої категорії відносяться участь у наукових гуртках, студентському науковому товаристві, дослідницьких проектах, олімпіадах, конференціях. Така діяльність носить фаховий характер, об'єднує студентів подібних спеціальностей, проходить під керівництвом або наглядом викладача-куратора та вимагає від студентів чималих зусиль, послідовності, цілеспрямованості та вмотивованості. Позааудиторна робота другої категорії носить більш загальний, виховний характер і може поєднувати студентів різних спеціальностей. До неї відносяться, наприклад, спортивні секції, театральні та танцювальні групи, екскурсії, відвідування виставок та музеїв тощо [2; с. 2].

Для багатьох студентів позааудиторна робота може починатися просто як захоплення, потім переростає у хобі, і згодом може стати першим кроком до майбутньої професійної діяльності. У будь-якому випадку навички командної роботи, вміння конструктивно спілкуватися з оточуючими, задатки лідера будуть корисними у будь-якій сфері діяльності. Також активна участь у позааудиторній роботі значно знижує ризик алко- та наркозалежності, вчить відповідальності та збагачує новими життєвими цінностями та знайомствами.

Чудовим прикладом організації дозвіллевої діяльності студентів, є Чернігівський національний технологічний університет. Студентська молодь має можливості приймати участь у тренінгах як університетського рівня, так і міжрегіонального. Кожний тренінг дає змогу здобути нові знання, новий досвід, можливість віднайти в собі нові схильності, знайти нових цікавих знайомих, краще усвідомлювати самих себе, а значить, і краще розуміти інших людей. Також, участь у тренінговій діяльності, допомагає студенту вміти чітко формулювати свої цілі, ідеї, з подальшим втіленням їх в життя, що матиме позитивний вплив як на свою індивідуальність, так і на суспільство.

Маємо зазначити, що на базі університету працює Студентська соціальна служба, яка має на меті розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентської молоді, надання комплексу соціальних послуг студентам, створення сприятливих умов для їхньої самореалізації та самовдосконалення. Досить не мала кількість студентів є волонтерами, що приймають участь у різноманітних соціальних акціях та проектах соціальної дії. Це розвиває

комунікативні навички, збагачує багатостороннім волонтерським досвідом, наповнює духовний світ особистості моральними якостями й цінностями, та будує активну громадську позицію, що спонукає студента до всебічного розвитку.

Варто зазначити, що за організацію культурно-дозвілєвої діяльності студентів ЧНТУ відповідають органи студентського самоврядування. Їх діяльність спрямована на зростання соціальної активності студентського середовища, ініціативності та відповідальності за доручені справи. Задля забезпечення умов всебічного і вільного розвитку особистості студента, Студентська рада спрямовує свою діяльність за різними напрямками: науково-дослідницький, навчально-виховний, культурний, спортивний, зв'язків з громадськістю, зовнішнє співробітництво тощо. Важливим аспектом в діяльності є залучення студентів до здорового способу життя та активного і корисного використання вільного часу. Студенти плідно співпрацюють зі студентськими організаціями інших вищих навчальних закладів, представляють університет у всеукраїнських, регіональних та місцевих студентських та молодіжних організаціях, що надає можливості встановленню нових контактів, реалізації спільних проектів, обміну досвідом.

Слід відзначити, що студентський актив, виступаючи ініціатором та організатором різноманітних культурно-масових, спортивних, просвітницьких та наукових заходів, об'єднує навколо себе активну молодь Університету відкриваючи нові можливості для саморозвитку та самовдосконалення цілеспрямованих студентів [4].

Отже, можна зробити висновок, що студентська пора характеризується досить інтенсивною роботою над формуванням своєї особистості, своїми цінностями, збагаченням духовного світу та оволодінням великим спектром знань. Це – час пошуків молодими людьми відповідей на різні морально-етичні, етичні, наукові, політичні й інші питання. Дозвілля є сприятливим ґрунтом для випробовування студентської молоді своїх творчих потреб і можливостей, реалізації креативних ідей, і як наслідок, формування активної цілеспрямованої особистості.

Список використаних джерел

1. Бочелюк, В.Й., Бочелюк В.В. Дозвілєзнавство : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
2. Козліковська Н.Я. Позааудиторна робота як складова вищої освіти. 9 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robova/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2008/2/39.pdf
3. Путиловська Н.Б. Формування особистості студентів в умовах вільного часу // Збірник наукових праць. – Вип. 20. Т.1: Педагогічні науки / За заг. ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. – Миколаїв: МДУ, 2008. 165 с.
4. Студентське самоврядування ЧНТУ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.stu.cn.ua/staticpages/studrada/>

Чикова І.В., к.психол.н., доцент,
ведучий научний сотрудник научно-исследовательской лаборатори
Орський гуманитарно-технологический институт (филиал) ОГУ

К ПРОБЛЕМЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА И ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Формирование общеевропейского пространства высшего образования определяет кардинальные изменения в организации образовательного процесса в высшей школе.

Компетентностный подход и его реализация в практике образовательной деятельности обуславливают использование новых современных образовательных технологий [3; 4].

Последние, в свою очередь, ориентированы на развитие базовых компетентностей и метакомпетентностей студента, на формирование необходимых для профессии умений и навыков [6].

Поскольку в образовании остро поставлен вопрос качества специалистов, их готовности к профессиональной деятельности, креативности, то закономерно на поверхности обозначается вопрос использования, поиска новых технологий и средств, обеспечивающих

достижение этой цели [2].

Итак, технологические аспекты деятельности преподавателя вуза актуальны в виду их сопряженности и связью с результативностью, качеством обучения.

Само понятие «новые» технологии в психолого-педагогической науке имеет различные трактовки, однако в педагогическом процессе понятие нового взаимосвязано с качественной составляющей, с появлением новообразований, инициированием активности студента [1].

Следовательно, сущностью современного этапа развития образования становится интерактивность, реализация субъект-субъектных отношений, сотрудничество и сотворчество преподавателя и студента в образовательном процессе.

Опираясь на исследования образовательного процесса в вузе, можно констатировать тот факт, что развитие студентов находится в прямой зависимости от технологий, средств, которые используются преподавателем [5].

На современном этапе развития образования все большую популярность получают интерактивные технологии опосредованного типа, т.е. использование в образовательном процессе электронных средств, интернет ресурсов, дистанционных технологий обучения.

Безусловно, эти технологии целесообразны, дают определенный результат, но все же, при формировании компетенций у студентов, обозначенных в образовательных стандартах необходима и подлинная интеракция как непосредственное взаимодействие с преподавателем [7].

Отсюда мы приходим к специфическому пониманию «интерактивности» как межличностному взаимодействию преподавателя и студента на продуктивном уровне [8]. Это взаимодействие является еще специфичным в виду того, что происходит обмен информацией, согласуются варианты решений, реализуется процесс моделирования ситуации, взаимооценка действий и др.

Важной особенностью и одновременно сущностной характеристикой интерактивного обучения в вузе выступает особая атмосфера, которая может быть обозначена инициативностью, открытостью, доброжелательностью, обменом информацией, идеями, опытом познавательной деятельности, усвоением способов практических действий.

Итак, особенности интерактивности в вузе состоят в обеспечении взаимодействия между преподавателем и студентами, студентами между собой.

В условиях подлинной интерактивности создается реальная возможность взаимовлияния субъектов образовательного процесса друг на друга, установления взаимоотношений между ними на продуктивном уровне, взаимопонимания, погружение в задачу, совместное нахождение вариантов ее решения. Именно это и выступает целевой установкой и результирующим показателем образовательного стандарта высшей школы.

Список использованных источников

1. Ерофеева, Н.Е. Мониторинг как инструмент регулирования взаимодействия педагога и студента в вузе / Н.Е. Ерофеева, Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова // Успехи современной науки и образования, 2016. - №10. Том 4. - С.67 – 71.
2. Ерофеева, Н.Е. Мониторинг «Преподаватель глазами студентов» как инструмент регулирования профессиональной деятельности педагога и повышения качества обучения в вузе / Н.Е. Ерофеева, И.В. Чикова // Интернет-журнал Науковедение, 2015. – Т. 7. №5 (30). – С. 188.
3. Ерофеева, Н.Е. Опыт реализации тьюторского сопровождения образовательного процесса в вузе/ Н.Е. Ерофеева, Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова // Вестник Оренбургского государственного университета, 2015. - №7 (182). – С. 98 – 104.
4. Мелекесов, Г.А. К проблеме интерактивного образовательного пространства вуза (по материалам мониторинга) / Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова / В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры Материалы Всероссийской научно-методической конференции. 2016. С. 2271-2275.
5. Чикова, И.В. К проблеме взаимодействия субъектов образовательного пространства вуза / И.В. Чикова, Г.П. Шолохова. В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры: Материалы всероссийской научно-методической конференции (с международным участием). – Оренбург, 2015. – С.2177 – 2179.
6. Чикова, И.В. К проблеме интерактивного диалога в системе «преподаватель-студент» / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ Социосфера, 2015. - №29. – С.257 – 262.
7. Чикова, И.В. К проблеме создания интерактивной среды вуза / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ «Мир науки». – Прага: Vydavatel «Osviceni», 2016. – С.704 - 707.
8. Чикова, И.В. К проблеме интерактивности как сущностной характеристики образовательного процесса / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ «Мир науки». – София: Издателска Къща «СОРОС», 2016. - С.419 - 422.

Чикова И.В., к.психол.н., доцент,
ведущий научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории
Мантрова М.С., к.пед.н., старший преподаватель,
Орский гуманитарно-технологический институт (филиал) ОГУ

К ПРОБЛЕМЕ ВАРИАТИВНОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И ЕГО СПЕЦИФИКИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВУЗА

Современные требования образовательных стандартов на всех этапах реализации, начиная с дошкольных учреждений и заканчивая вузом активизируют особое внимание к образовательному пространству [3; 4].

Образовательные стандарты специфицируют задачу формирования личности студента, актуализации её субъектности, профессиональной и социальной деятельности [1; 6; 8].

Приоритетом образования на современном этапе развития становится ценность человека, личности обучающегося, а следовательно на поверхности явно обозначается проблематика сопряженная с процессом развития и формирования личности на всех этапах онтогенеза [2; 3].

Гуманизация системы образования ориентирует наше внимание на личности включенной в учебно-воспитательный процесс, на развитие её субъектности и формирование компетентности [6]. Данная задача, безусловно, может быть решена на стадии обучения в вузе только в условиях сотрудничества и взаимопонимания в системе двух координат - «преподаватель-студент» [4].

Следовательно, императивом, условием становления выше обозначенных характеристик личностной направленности обучающегося выступает интерактивное взаимодействие всех субъектов образовательной деятельности в рамках вузовского обучения.

Применительно к образовательной практике интерактивность в большей степени ассоциируется со связью [5]. Последняя, в свою очередь, порождается отношениями между субъектами, результатом которых выступают их взаимные изменения, т.е. связь – это взаимно направленные изменения [6; 7].

Поскольку развитие личности выступает динамичным процессом, то и характер изменений может быть определенным образом направлен и структурирован.

В этом аспекте рассмотрения мы подходим к вопросу готовности самих субъектов образовательного процесса к взаимодействию, к специфике их коммуникативной организации [3].

Интерактивность применительно к любой сфере жизнедеятельности общества нужно развивать, а в образовательном процессе она выступает постулатом.

Однако, на пути развития интерактивности могут быть обозначены причины объективной и субъективной направленности, затрудняющие или не позволяющие в должной мере ей реализоваться. В частности, применительно к субъективным факторам можно говорить о нежелании многих преподавателей высшей школы включиться в процесс перестройки, переориентации ценностей, а также и неготовности их к отношениям партнерского типа. Это актуализирует необходимость стимулирования преподавателей вуза к диалогичности, диалоговой связи с обучающимися в условиях образовательного пространства.

В условиях высшей школы диалог определяется как метод научного познания, способ организации учебно-профессиональной деятельности на всех уровнях образования.

Диалогичность взаимодействия способствует переводу студента из пассивной роли в состояние активного субъекта, способного определять перспективы своего жизненного пути, планировать его и развивать собственные способности.

При рассмотрении сущности диалога и его использовании в образовательном процессе необходимо обратиться к теоретическим и эмпирическим наработкам в этой области.

Понимание диалога как неотъемлемой части образовательного процесса представлено в исследованиях Н.А. Патутиной, М.А. Курилович, Л.И. Богомоловой, Е.О. Галицких, М.В. Каминской, З.С. Смелковой, С.В. Кудрявцевой, С.А. Мухиной и др. Этими авторами в рамках собственных исследований конкретизируется способность диалогового взаимодействия к обеспечению полноценного развития личности в образовательном пространстве.

Однако, на сегодняшний момент мы будем говорить не только о прямом взаимодействии в высшей школе, но и об опосредованном варианте его реализации. В этой связи мы приходим к информационным ресурсам, обучению посредством иных технологий.

Любой участник образовательного процесса студент, магистрант, слушатель курсов, преподаватель должен иметь доступ к электронной информационно-образовательной среде.

Основываясь на специфике образовательных стандартов, реализуемых российскими вузами, электронная информационно-образовательная среда – императив, в частности для высшей школы.

Электронная информационно-образовательная среда представляет собой совокупность информационно-телекоммуникационных технологий, соответствующих технологических средств, электронных информационных и образовательных ресурсов, необходимых и достаточных для организации опосредованного взаимодействия обучающихся с всеми субъектами образовательного пространства вуза.

Безусловно, что взаимодействие непосредственного вида не может быть полностью заменено в образовательном процессе в высшей школе, поскольку оно специфично и имеет особое значение для формирования личности обучающихся, их профессионального становления и др..

Однако, опосредованный характер взаимодействия, реализуемый субъектами образовательного пространства посредством технических устройств, технологий также обеспечивает обучающую функцию, способствует личностному развитию обучающихся, управляет воздействиями и организует взаимодействие.

Следовательно, в образовательном пространстве вуза должно гармонично сочетаться как взаимодействие первого вида, так и взаимодействие опосредованного характера, которое соответствует также потребностям времени и является требованием образовательных стандартов.

Список использованных источников

1. Ерофеева, Н.Е. Мониторинг как инструмент регулирования взаимодействия педагога и студента в вузе / Н.Е. Ерофеева, Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова // Успехи современной науки и образования, 2016. - №10. Том 4. – С.67 – 71.
2. Ерофеева, Н.Е. Мониторинг «Преподаватель глазами студентов» как инструмент регулирования профессиональной деятельности педагога и повышения качества обучения в вузе / Н.Е. Ерофеева, И.В. Чикова // Интернет-журнал Науковедение, 2015. – Т. 7. №5 (30). – С. 188.
3. Ерофеева, Н.Е. Опыт реализации тьюторского сопровождения образовательного процесса в вузе/ Н.Е. Ерофеева, Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова // Вестник Оренбургского государственного университета, 2015. - №7 (182). – С. 98 – 104.
4. Мелекесов, Г.А. К проблеме интерактивного образовательного пространства вуза (по материалам мониторинга) / Г.А. Мелекесов, И.В. Чикова / В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры Материалы Всероссийской научно-методической конференции. 2016. С. 2271-2275.
5. Чикова, И.В. К проблеме взаимодействия субъектов образовательного пространства вуза / И.В. Чикова, Г.П. Шолохова. В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры: Материалы всероссийской научно-методической конференции (с международным участием). – Оренбург, 2015. – С.2177 – 2179.
6. Чикова, И.В. К проблеме интерактивного диалога в системе «преподаватель-студент» / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ Социосфера, 2015. - №29. – С.257 – 262.
7. Чикова, И.В. К проблеме создания интерактивной среды вуза / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ «Мир науки». – Прага: Vydavatel «Osviceni», 2016. – С.704 - 707.
8. Чикова, И.В. К проблеме интерактивности как сущностной характеристики образовательного процесса / И.В. Чикова. Сборники конференций НИЦ «Мир науки». – София: Издателска Къща «СОРОС», 2016. - С.419 - 422.

Чіпак Т.О., студентка ІІ курсу магістратури ФСТОР
Науковий керівник - **Захаріна М. І.**, ст. викладач кафедри соціальної роботи
Чернігівського національного технологічного університету
(м. Чернігів, Україна)

ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Проблема професійних стресів та синдрому професійного вигорання є надзвичайно актуальною для всіх професій типу «людина-людина», проте особливо вона яскраво виявляється у контексті професійної діяльності соціальних працівників, через її перенасиченість такими стресорами, як: відповідальність за клієнтів, постійне міжособистісне спілкування, надмірна емоційна «включеність», недостатня соціальна оцінка власної праці.

Прояви стресу в роботі соціальних працівників багаточисленні та різноманітні. Серед найбільш розповсюджених можна виділити: фрустрованість, підвищену тривожність, роздратованість. Стресогенними факторами є і постійні психологічні та фізичні перевантаження соціальних працівників.

Таким чином, проблема професійного вигорання набуває особливої актуальності для соціальних працівників, професійна діяльність яких вимагає постійного емоційного напруження, прояву співчуття, толерантності, стриманості та зосередженості.

Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури показує, що сьогодні використовуються різноманітні поняття для позначення феномену професійного вигорання особистості.

Вперше, термін «burnout» (згорання, вигорання) було використано у науковій літературі американським вченим Х.Дж. Фрейденбергом у 70-ті роки ХХ ст. І від тоді зазначений концепт став предметом наукових пошуків багатьох вчених.

Аналіз літератури свідчить, що у сучасній науці представлені декілька підходів до розуміння феномену «професійне вигорання»: професійне вигорання як результат дії професійного стресу (К. Купер, В. Корольчук, М. Корольчук, С. Солдатов та ін.); професійне вигорання як своєрідний механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на вибірковий психотравмуючий вплив (В. Бойко, Т. Решетова та ін.); як вид професійної деформації особистості (Ф. Дж. Сторлі, Т. Темиров та ін.); як професійна криза, втрата кар'єрних перспектив, незадоволеність собою у професії (Л. Бурлачук, Т. Форманюк та ін.); професійне вигорання як сукупність дисгармонійних емоційно-ідентичностей щодо стійких деформованих властивостей: особистісної тривожності, невпевненості в собі, низькою рефлексивністю, конфліктності, агресивності і станів: виснаженості життєвих сил, тривоги і депресії, внутрішньоособистісних конфліктів особистості, що виникають в процесі професійного розвитку і в результаті дисгармонійного проходження нормативних криз розвитку особистості (Н. Андрєєва); психологічне вигорання як порушення роботи не лише центральної нервової системи, а всього організму; що вимагає допомоги як психологів, так і психіатрів (А. Висоцького, М. Пересадіна та ін.).

Проте не зважаючи на плюралізм визначень, більшість дослідників розглядають синдром професійного вигорання як результат впливу комплексу стресогенних чинників на особистість у сфері професійної діяльності.

Професійне вигорання має такі ознаки:

1) емоційне виснаження – неможливість працювати з повною віддачею сил. Особистість насамперед переживає емоційне виснаження, пов'язане з відчуттям емоційного спустошення і втомі, що виникають при надмірних навантаженнях, коли емоційні ресурси особистості вичерпуються і вона почувається нездатною адекватно емоційно реагувати [4, с. 100];

2) деперсоналізація (дегуманізація) – тенденція до прояву цинізму, байдужості, негативізму по відношенню до залежних осіб, об'єктів професійного впливу (клієнтів, підлеглих) [1, с. 168];

3) негативне самосприйняття у професійному плані – відчуття професійної некомпетентності і неуспішності своєї діяльності, негативне самосприйняття себе як професіонала, відсутність співчуття і поваги до того, хто звертається за допомогою, редукція особистісних досягнень чи обов'язків. А далі відчуття неуспішності, марності та непродуктивності професійної діяльності знову стимулює відчуття емоційного виснаження [2, с. 59].

Професійне вигорання у соціальних працівників може бути зумовлене наслідками стресу. Стрес, у соціальних працівників, може бути викликаний як факторами особистого, так і професійного життя. Особисті фактори стресу зумовлені проблемами в особистому житті соціальних працівників. Індивідуальна вираженість стресу визначається у значній мірі свідомістю людини, відповідальністю за себе, за оточуючих, ставленням особистості до ситуації, що утворилася. На фоні стресу виникає перерозподілення резервів організму. Вирішення головної задачі забезпечується за рахунок другорядних задач. Нерідко у тяжкій стресовій ситуації людина веде себе стримано, повністю контролює свій психічний стан, приймає точні відповідальні рішення, однак при цьому її адапційні резерви знижується разом з тим зростає ризик виникнення різних соматичних захворювань.

Дослідники виділяють такі джерела професійного стресу і так звані фактори ризику виникнення синдрому професійного вигорання у соціальних працівників:

- загально організаційні проблеми: відсутність чіткої регламентації обов'язків співробітників та розроблених посадових інструкцій; не налагоджена внутрішньо організаційна комунікація; постійні внутрішньо організаційні зміни, скорочення штату, недостатність людських ресурсів та їх неадекватний підбір; наднормові години роботи; неадекватна оцінка праці; конфлікти у середині організації [5, с. 10];

- особливості роботи в інституціях соціальної сфери: важкі клієнти, які чинять опір допомозі, необхідність дотримання стандартів поведінки з клієнтами, надмірне співчуття;

- особистісні якості: схильність до інтроверсії, реактивність, твердість, авторитарність, агресивність, низький рівень самоповаги й самооцінки тощо.

Цікавим є виділення потенційних чинників ризику виникнення синдрому професійного вигорання П. Мучинські. На думку дослідника, «спровокувати» виникнення синдрому можуть нереалізовані життєві й професійні очікування, незадоволеність самоактуалізацією, досягнутими результатами, розчарування в інших людях чи в обраній справі, знецінювання й втрата сенсу своїх зусиль, переживання самотності, відчуття безглуздості активної діяльності й життя взагалі) [6, с. 314].

А. Браун і А. Боурн виділили такі основні стресогенні чинники, які впливають на працівників соціальної служби та пов'язали їх з чотирма базовими системами: працівник, практика, команда й установа [3, с. 216].

Стресогенні чинники системи «Працівник (особистість)», є наслідком приватного життя: проблеми у важливих взаємостосунках, розлучення, проблеми з дітьми; хвороба (власна чи близької людини); смерть близької людини та скорбота; фінансові труднощі; насилля.

Стресогенні чинники системи «Практика А», є наслідком практичної діяльності, коли соціальний працівник стає жертвою; перебування в ролі об'єкта загрози насилля та наруги, або коли було налякано сім'ю;

Стресогенні чинники системи «Практика Б», які є наслідком практичної діяльності, коли переживання інших спричиняють вихід на поверхню сильних почуттів у соціальних працівників, наприклад: зізнання у насиллі; смерть близької людини та скорбота; термінальна хвороба; клієнти, котрі є неначе віддзеркаленням працівника; велике робоче навантаження зі значним відсотком складних та за давнених випадків.

Стресогенні чинники системи «Команда», які є наслідком членства в команді, наприклад: особисті конфлікти з іншими членами команди; перебування в ролі «цапа-відбувайла» та інші функціональні групові процеси; почуття ізольованості та недооцінювання в команді; залучення до робочого стресу, який переживають інші члени команди.

Стресогенні чинники системи «Установа», які є наслідком контакту з роботодавцем: реорганізації; змагання за підвищення на посаді; закриття відділів; загроза скорочення штатів.

Отже, професія соціального працівника відрізняється великою кількістю емоційно насичених контактів, більшість з яких пов'язана з проблемами і негараздами клієнтів. Професійна допомога спеціалістів опосередковується емоційним переживанням, співчутливістю, що викликає емоційне і психічне виснаження. Тому, для професії «соціальний працівник» характерним є синдром професійного вигорання, як і для більшості професій системи «людина-людина». Профілактика синдрому професійного вигорання базується на підтримці індивідуального фізичного та емоційного здоров'я та використання певних методів профілактики, як на рівні індивіда, так і на рівні колективу.

Список використаних джерел

1. Зайчикова Т. В. Синдром «професійного вигорання» в роботі практичних психологів / Т.В. Зайчикова // Психологічній службі системи освіти України 10 років: Здобутки, проблеми і перспективи: Матеріали Всеукраїнської ювілейної науково-практичної конференції (22 – 23 жовтня 2001 р.) – К.: Ніка-Центр, 2002. – С. 168-169.
2. Кандиба Т. О. Синдром вигорання / Т.О. Кандиба // Форум психіатрії і психотерапії: Науково-практичний журнал. – Львів, 2003. – Т. 4. – С. 59-60.
3. Карамушка Л. М. Проблема синдрому «професійного вигорання» в педагогічній діяльності в зарубіжній та вітчизняній психології / Л.М. Карамушка // Актуальні проблеми психології: Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: Нора-Друк, 2001. – Вип. 21. – С. 210-217.
4. Малец Л. Внимание: «выгорание» / Л. Малец // Персонал. – 2000. – № 2. – С. 99-102.
5. Масловська О. Професійні ризики у соціальній роботі / О. Масловська // Психологія і суспільство. – 2006. – № 2. – С. 10-12.
6. Мучински П. Психология, профессия, карьера / П. Мучински. – СПб.: Питер, 2004. – 539 с.

Чорна С. А., спеціаліст вищої категорії, викладач
Бартко Ж. В., спеціаліст вищої категорії, викладач
Могилів-Подільський технологіко-економічний коледж ВНАУ
(м. Могилів-Подільський, Україна)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗАСОБАМИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З МОЛОДІУ

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті зазначено, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України. Система освіти має забезпечити формування особистості професіонала-патріота країни, підготовленого до життя і праці в ХХІ столітті [1].

У професійній підготовці фахівців актуальною є проблема соціалізації особистості, формування компетентного спеціаліста, який спроможний впроваджувати сучасні технології, освоювати нові види техніки, реалізувати суспільно-значущі проекти.

В сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чимало досліджень класифікації компетентностей (У. Зеер, Л. Алексеева, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Мудрик, Л. Петровська, Д. Равен, Л. Сухань та інші) [3]. Соціальна компетентність розглядається у світлі здібностей людини, соціальних знань, вмінь, ставлень. Передбачає уміння співпрацювати з іншими, працювати в групі зацікавлених людей (трудоваму колективі), долучатися до розв'язання соціальних (виробничих) проблем [4].

Мета позааудиторної роботи - розвиток різноманітних інтересів і здібностей студентів, прищеплення навичок трудової та суспільної діяльності; виховання самостійності та

відповідальності, потреби у знаннях, уміннях, інтересу до науки, техніки, мистецтва, літератури; організація розумового та культурного дозвілля і відпочинку; зміцнення здоров'я молоді. [6]. Позааудиторна робота, організована згідно методичних вимог, дає можливість задовольнити різноманітні індивідуальні запити студентів, організувати самостійне вивчення та дозвілля; сприяє закріпленню і розширенню знань; активізує пізнавальні інтереси та творчі здібності; формує ужиткові навички; забезпечує соціалізацію особистості. В ході роботи студенти урізноманітнюють соціальний досвід, навчаються застосовувати знання на практиці, долучаються до дослідницької роботи, корегують норми поведінки відповідно запитам суспільства тощо.

Конструюється позааудиторна робота на основі принципів Концепції національного виховання студентської молоді та принципів модернізації освіти до європейських стандартів. Вона передбачає різні напрямки виховання; опирається на студентське самоврядування; пов'язана з широкою самодіяльністю молоді, з урахуванням її спеціалізації та сучасних педагогічних вимог щодо впровадження інформаційно-комунікативних технологій. Спрямована на розвиток креативного мислення; дає можливість педагогу сформувати не лише вміння і навички, але й переконання; оцінити відношення молоді до подій в соціумі; виховує цінні риси: любов до праці і природи, наполегливість та почуття відповідальності за доручену справу, сприяє розвитку обдарованості.

В. Сухомлинський писав, що у кожного учня є задатки якихось здібностей. Ці задатки як порох і щоб їх запалити, потрібна іскра... [3] Соціальне об'єднання студентів, які мають спільну мету та зацікавленні у формі суспільно-громадської роботи – ефективні чинники активізації особистих задатків і нахилів.

До педагогічних та методичних аспектів формування професійної компетенції через соціалізацію особистості відносяться проекти, тренінги, ігри; культурно-масові заходи, які формують моральні якості людини, любов до малої батьківщини; розвивають навички дотримуватися загально визнаних моральних принципів і цінностей, готовність відстоювати їх; зацікавленість у демократичному облаштуванні оточення й екологічному облаштуванні довкілля; прагнення до сталого розвитку й міжнародної співпраці. Результатом реалізації цієї змістової освітнього процесу є виховання спеціалістів як свідомих громадян, патріотів України, членів соціуму [2].

Участь студентів на партнерських засадах у науково-дослідницькій та пошуковій роботі, публічних захистах творчих конкурсних робіт формує особистісні якості спеціаліста - впевненість у власних силах, здатність відстоювати особисту думку, брати відповідальність за себе та колектив; розвиває професійні практичні навички та критичне мислення; спонукає до самопідготовки, підвищення рівня володіння іноземними мовами, засобами ІКТ.

Шляхом урізноманітнення методичних засобів та прийомів позааудиторної роботи викладачі генерують професійні задатки (оцінювати якість сировини і готової продукції, визначати показники виробничого процесу, працювати за алгоритмом) та мобілізують соціальні навички (працювати в команді, відноситися з відповідальністю до завдань, визначених колективом, розподіляти обов'язки; пунктуально та добросовісно їх виконувати). Це суттєво впливає на виховні стандарти: наявність власних поглядів, здатність зміцнювати їх і виробляти ціннісні критерії, самостійно розв'язувати проблеми, підвищувати рівень самоповаги й відчуття гідності, реалізувати творчі задатки, протистояти життєвим ситуаціям тощо [6,7].

Психолого-педагогічні спостереження підтверджують загальноприйнятту думку, що робота педагогічного колективу полягає у створенні умов для формування досвіду громадської, навчальної, пізнавальної, творчої діяльності студентів, моделювання за допомогою педагогічних технологій соціального та професійного змісту життя людини.

Залучаючи студентів до різних видів позааудиторної роботи: гурткової, участі у науково-практичних конференціях, екологічних проектах, громадських акціях; організовуючи диспути, бесіди, брифінги, тренінги викладачі активізують діяльнісний

компонент особистості в суспільстві. Студенти коледжу щорічно беруть участь в екологічних акціях: “Повернемо Землі всі веселкові кольори!”, “До чистих джерел”, “Барви Дністра”, “Інтерактивна екомапа”. Волонтерська діяльність студентів в напрямках профілактики туберкульозу, СНІДу, тютюнопаління, наркоманії - один із чинників формування соціальної компетенції та умова реалізації “себе” у виконанні певних обов’язків перед країною та громадою.

Педагогічна діяльність переконує, що високий рівень соціалізації особистості в навчальному закладі забезпечує технологія співробітництва. Яскравим прикладом її реалізації у коледжі є структура організації гурткової, науково-дослідницької роботи, яка базується на студентському самоврядуванні. Студенти стають партнерами викладачів, співучасниками творчих проєктів, беруть активну участь у різних напрямках діяльності циклових комісій, виробляють лідерські якості, отримують досвід громадської діяльності, трансформують та мобілізують власний потенціал.

Таким чином, комплекс дидактичних умов та творчий підхід викладачів до позааудиторної роботи забезпечує соціальне спрямування освітнього процесу; розвиває стійкі професійні навички молодих спеціалістів, які відповідають вимогам роботодавців до потенційних працівників.

Отже, ефективність формування професійної компетентності майбутніх працівників – це складний багатоступеневий процес. Він залежить від рівня психологічної, методичної та професійної майстерності педагогів; суспільних навичок та особистісного досвіду студентів. Спрямованість освіти на формування в студентів стійкої мотивації до соціальної діяльності, виховання навичок розв’язання організаційних, соціально-комунікативних, управлінських, проєктних завдань, забезпечення взаємозв’язку гуманітарних, науково-природничих, фахових дисциплін зі змістом діяльності суб’єкта дає можливість моделювати ситуації функціонування людини в професійному середовищі.

Таким чином, у позааудиторній роботі педагогам необхідно створити мотиваційні основи кожного виду діяльності, широко використовувати різновекторний аспект виховної роботи та гнучкі педагогічні технології, які поєднують індивідуальні та колективні форми.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про професійний розвиток працівників”. Редакція від 01.01.2013 р., підстава 5067-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування /Н.М. Бібік//Компетентнісний підходу сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ Під. заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С. 45-51.
3. Зарубінська І. Б. Формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів (теоретично-методичний аспект). / К.: КНЕУ, 2010. – 348 с.
4. Зміст та структура соціальної компетентності [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://www.referatcentral.org.ua/pedagogy_load.php?id=1135
5. Кадемія М. Ю. Формування професійної компетенції майбутнього фахівця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/наукова_періодика/elits/2012/32/Формування%20професійної%20компетенції%20майбутнього%20фахівця.pdf
6. Коваль, В. Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів [Текст] [Електронний ресурс] / В. Ю. Коваль // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія "Педагогіка, психологія, соціологія". – 2009 – № 6. – С. 19-23. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2009_6/koval.pdf.
7. Шаховська А. Теоретичні аспекти формування професійної компетентності студентів вчз в умовах сучасної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cuspu.edu.ua/images/conf-2017-04/s5/5-шаховська_тези.pdf

Чорненька О.В. к. ф.-м. н.

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
(м. Ніжин, Україна)*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У даній роботі вивчається питання про організацію навчальної діяльності майбутніх вчителів математики та її ефективність в сучасних умовах. Опрацьовуючи документи [1] та [2], можна прийти до висновку, що сучасному суспільству, сучасній школі потрібен творчий та креативний вчитель, який є всебічно розвинутою особистістю, здатен до критичного мислення; є патріотом та має активну життєву позицією, здатний приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини; здатний до професійного зросту та вільний у виборі методів навчання та виховання, готовий до самоосвіти та самовдосконалення впродовж життя; здатен конкурувати на ринку праці.

Майбутній вчитель математики має володіти ключовими компетенціями, розуміти їх суть та значення. Він має не лише вміти донести навчальний матеріал до кожного учня, а й сприяти формуванню їх основних компетентностей. Саме така здатність майбутнього фахівця у значній мірі залежить від якості його підготовки у вищій школі.

За основу підготовки майбутнього вчителя математики при вивченні математичних дисциплін не можна приймати лише повідомлення теоретичного матеріалу, його науковість та практичну значущість. Не менш важливим є уміння викладача зацікавити студентів до вивчення питань вищої математики, підтримати їх прагнення до самопідготовки та самостійності, допомогти в самоорганізації та сприяти самовдосконаленню особистості майбутнього вчителя математики.

Саме особистісна співпраця між викладачем та студентом значним чином впливає на ефективність організації навчальної діяльності.

На сьогоднішній день одним із більш складних питань у навчальній діяльності викладача є підбір методів роботи зі слабшими та невстигаючими студентами. Адже нерозуміння студентом матеріалу, невміння його застосовувати призводить до втрати зацікавленості до навчання, зниження самооцінки особистості та байдужості до майбутньої професії. В такій співпраці роль викладача є визначальною. Підбір дієвих методів роботи зі слабшими та невстигаючими студентами значною мірою впливає на ефективність організації навчальної діяльності майбутніх вчителів математики при вивченні математичних дисциплін.

Спираючись на практичний досвід, відмітимо основні позитивні моменти співпраці викладач – студент.

Диференційовний підхід до організації аудиторної роботи досить ефективний як при проведенні лекційних, так і при проведенні практичних занять. Підбір різнорівневих задач дозволяє організувати навчальну діяльність студентів за рівнем їх підготовки. Що стосується слабших студентів, то важливо почати підбір задач з найпростіших, поступово їх ускладнюючи. Наприклад, вивчаючи розділ диференціального числення функції однієї змінної та розглядаючи питання про правила диференціювання, як свідчить практика, доцільно почати з табличних похідних, а далі поступово ускладнювати задачі.

Виконання вправ з консультацією викладача дозволяє студентові на початкових етапах розв'язання задачі отримати пораду або відказку, та самостійно розв'язати вправу до кінця. Маємо відмітити, що досить ефективною є організація самостійної аудиторної роботи, яка проводиться не з метою перевірки знань, а з метою впровадження самостійного навчання, сприяння формуванню самопідготовки. Вчасне консультування такої навчальної діяльності дозволить студентові зрозуміти суть та особливості вивченого матеріалу, його застосування, а викладачеві виявити прогалини у знаннях кожного студента та спрямувати його подальшу діяльність як на вивчення нового матеріалу, так і на подолання виявлених прогалин.

Підготовка навчального роздаткового матеріалу у вигляді таблиць та схем з вказівками щодо їх заповнення дозволить допомогти студентам навчитися виділяти головне у навчальному матеріалі, унаочнити його. Це сприяє кращому запам'ятовуванню та розумінню.

Таблиця

Інтегрування за частинами

№	Підінтегральна функція $f(x)$	Особливості знаходження первісної
1	Трансцендентні функції під знаком інтеграла	
	Підінтегральна функція містить $\ln x$	$P_n(x) = b_0x^n + \dots + b_{n-1}x + b_n$ $\int P_n(x) \cdot \ln x dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
	Підінтегральна функція містить $\arcsin x$	$P_n(x) = b_0x^n + \dots + b_{n-1}x + b_n$ $\int P_n(x) \cdot \arcsin x dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
	Підінтегральна функція містить $\arccos x$	$P_n(x) = b_0x^n + \dots + b_{n-1}x + b_n$ $\int P_n(x) \cdot \arccos x dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
	Підінтегральна функція містить $\arctg x$	$P_n(x) = b_0x^n + \dots + b_{n-1}x + b_n$ $\int P_n(x) \cdot \arctg x dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
2	Добуток многочлена та тригонометричної або показникової функції	
	$P_n(x) = b_0x^n + \dots + b_{n-1}x + b_n$ $f(x) = P_n(x) \cdot \sin ax$	$\int P_n(x) \cdot \sin ax dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
	$P_n(x) = b_0x^n + \dots + b_{n-1}x + b_n$ $f(x) = P_n(x) \cdot \cos ax$	$\int P_n(x) \cdot \cos ax dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
	$P_n(x) = b_0x^n + \dots + b_{n-1}x + b_n$ $f(x) = P_n(x) \cdot e^{ax}$	$\int P_n(x) \cdot e^{ax} dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
3	Добуток тригонометричної та показникової функцій	
	$f(x) = e^{bx} \cdot \sin ax$	$\int e^{bx} \cdot \sin ax dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
	$f(x) = e^{bx} \cdot \cos ax$	$\int e^{bx} \cdot \cos ax dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
4	Тригонометрична функція, що залежить від трансцендентного виразу	
	$f(x) = \cos(a \ln bx)$	$\int \cos(a \ln bx) dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$
	$f(x) = \sin(a \ln bx)$	$\int \sin(a \ln bx) dx \left[\begin{array}{l} u = \\ dv = \end{array} \right.$

Наведемо приклад таблиці до питання про інтегрування за частинами функції однієї змінної [3, с.38]. Наведена таблиця містить заповнені комірки-підказки, а також місця для продовження запису. Це дозволить студентів впізнавати можливість застосування розглядуваного методу за загальним виглядом даного інтеграла. Що стосується особливостей знаходження первісної згідно даного методу, то доцільним є дозаповнення запропонованих

записів. Це дозволить сформуванати алгоритм дій для конкретної задачі, пов'язаної з відшукуванням первісної, зрозуміти особливості вибору функції $u(x)$ та диференціала $dv(x)$.

Розробка та використання такого роздаткового матеріалу буде доцільною як при проведенні лекційних та практичних занять, так і для самостійного навчання студентів. Підготовка конспектів-заготовок дозволить навчити студентів бачити головне у вивченому, створить підказку до застосування цього матеріалу, до виконання задач різної складності.

На сьогоднішній день важливе місце у підготовці майбутніх фахівців, у тому числі й вчителів математики, має дистанційне навчання. Розробка дистанційного курсу, не повинна перетворитися у стандартний виклад наукового матеріалу «як у підручнику». Для ефективності такого навчання доцільно використовувати прийоми дистанційної співпраці викладача та студента. Можна запропонувати конспект лекції «з пропусками» та варіанти їх заповнення. Доцільним також буде використання таблиць та схем у розробці такого курсу, адже унаочнення матеріалу є важливою умовою ефективності його вивчення.

Для роботи з слабшими студентами важливо врахувати, що задачі мають бути підібрані від самих найпростіших до складніших. Це дозволить навчитися впізнавати алгоритми розв'язання завдань, застосовувати їх, самостійно отримувати результат виконання завдання. Такий підхід сприятиме підтримці прагнення студента до отримання знань та сприятиме підвищенню ефективності вивчення математичної дисципліни.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року Розпорядження КМУ № 988-р від 14.12.16 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/. – Дата звернення 29.10.2018.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Дата звернення 29.10.2018.
3. Чорненко О.В. (2017) Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів при вивченні математичного аналізу (диференціювання та інтегрування функції однієї змінної) / О. В. Чорненко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 56 с.

Чугаєва О.В., асистент кафедри комп'ютерної математики
та інформаційної безпеки

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
(м.Київ, Україна)

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Процес становлення в Україні нових парадигм освіти, орієнтованих на входження у світовий освітній простір, вносить значні зміни в педагогічну теорію і практику.

Розвиток і поширення нових технологій призводить до глибоких перетворень. Ці зміни пов'язані насамперед з розвитком інформаційних технологій і способів спілкування, а також з навчальним процесом. Комп'ютерні системи, Інтернет і сучасне програмування створюють фундамент інформаційного суспільства, зміни підходу до життя, освіти та праці. Тому важливим елементом є використання в освіті можливостей, які надаються сучасними інформаційними технологіями.

Останнім часом набуває все більшої популярності дистанційна освіта. Виявило, що люди більш зацікавлені в онлайн-курсах, ніж у відвідуванні університетських кампусів. Що ж таке дистанційне навчання в Україні та за кордоном?

Дистанційна освіта (ДО) – це нова форма навчання, відмінна від стаціонарної і заочної форм навчання. В процесі її реалізації застосовуються інші методи, засоби та форми навчання, а також взаємодія викладача і студента. Крім цього, дистанційна освіта найбільш ефективно реагує на потреби суспільства і реалізує право громадянина України на освіту. Особливістю дистанційного навчання є самостійність і особистісна відповідальність людини за вибір програми дистанційної освіти, терміни і якість її проходження [1].

Дистанційна освіта дає можливість навчатися не в стінах університету, а вдома, за екраном власного гаджета. За допомогою Інтернету можна переглядати відео-лекції, спілкуватися з педагогами й однокурсниками та завантажувати навчальні матеріали.

Типи дистанційної освіти:

1. Курси, що пропонують університети. Зазвичай вони проходять повністю онлайн, хоча деякі заклади дають студентам можливість особисто зустрітися з викладачами й однокурсниками. Інший варіант – вся робота буде відбуватися в мережі, студентам потрібно зустрічатися лише під час іспитів. Ще існує так зване *blended learning* (змішане навчання) – поєднання звичайних лекцій та навчання онлайн.

2. *MOOC* (*massive open online courses*). Завдяки коротким відкритим онлайн-курсам навчання стало легшим і доступнішим. Втім, *MOOC* не можуть замінити повноцінні навчальні програми.

До переваг дистанційної освіти відносять:

- доступність всім верствам населення;
- відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари;
- демократичний зв'язок «викладач – студент»;
- комплексне програмне забезпечення;
- провідні освітні технології;
- індивідуальний процес навчання;
- гнучкі консультації.

Незважаючи на досить об'ємний перелік позитивних якостей дистанційної освіти, як і в будь-якій іншій формі навчання, в ній можна виділити кілька недоліків. Перш за все це ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто ж саме здає екзамен досить складно. Але, ВНЗ, які надають можливість навчання на дистанційних курсах, знайшли вихід з ситуації в обов'язковій присутності студента на кількох екзаменах у вищому навчальному закладі. При цьому є обов'язковим надання документів, що підтверджують особу.

Крім того, досить вагомою проблемою є низька пропускну спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій. Від цього, перш за все, страждають дистанційні студенти невеликих містечок України, яким, власне, найбільше підходить ДО через географічну віддаленість від наукових осередків.

Серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів. Студенти закордонних дистанційних курсів можуть отримувати відповіді на свої листи вже через кілька годин, оскільки викладачів в країнах зі значним досвідом впровадження ДО набагато більше, ніж студентів. На жаль, в Україні склалася протилежна ситуація - бажаючих отримати дистанційну освіту у нас багато, а досвідчених викладачів, знайомих з новітніми технологіями дистанційного спілкування, обмаль.

Загалом, дистанційна освіта в Україні не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір. Щоб система дистанційного навчання зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно, перш за все, створити глобальну мережу освіти й науки, оскільки саме Інтернет мережа дає змогу отримувати навчальний матеріал, є одночасно і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні [2].

Тому й не дивно, що всі освітні реформи Європейського регіону спрямовані на пошук шляхів підвищення якості освіти, зокрема системного використання активних методів навчання, шляхом застосування у навчальному процесі сучасних інформаційних технологій. Закордоном вже давно використовують передові технології для навчання людей.

Отже, сучасний ринок освіти пропонує масу можливостей навчатися дистанційно. З подальшим розвитком інформаційних технологій дистанційна освіта може стати широко

вживаною формою. Але слід уважно вибрати навчальну програму і оцінювати свої можливості.

Сучасні онлайн-курси широко запроваджуються і використовуються в освітньому процесі вишів різних країн світу. Така система дистанційного навчання не замінить традиційну систему вищої освіти, а доповнюватиме її. В той же час вона матиме вплив на розвиток освіти в усьому світі та України, зокрема.

Список використаних джерел

1. Дистанційна освіта в країнах світу: що, де і як? : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasipodii.net/mp/article/1369/>.
2. Проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edu.minfin.gov.ua/LearningProcess/RemoteEducation/Pages/Проблеми-впровадження-дистанційної-освіти-в-Україні.aspx>

Шапка Є.В., студент

Науковий керівник - **Жаворонок А.В.**, к.е.н., асистент
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ОСОБЛИВОСТІ

Гуманістична спрямованість сучасної освіти полягає в постановці мети – розвинути людину, її особистісні якості, адже розвиток людини визначає розвиток суспільства. Нині актуальним є створення нових освітніх технологій, які мають сприяти загальному розвитку особистості, формуванню її світоглядної культури, індивідуального досвіду, творчості.

Головний вектор сучасного розвитку вищої освіти в Україні визначається загальним спрямуванням вітчизняної вищої школи на входження в загальноєвропейський і світовий освітній простір, гармонізацію національних і міжнародних стандартів вищої освіти в контексті Болонського процесу та кредитно-трансферної системи навчання. В умовах сьогодення вища освіта вимагає від науково-педагогічних працівників опанування і впровадження інноваційних методів навчання й викладання, заснованих на мультимедійних, інформаційних програмах, системах передання знань. В аналітичній доповіді ЮНЕСКО «Сталий розвиток після 2015 року» зазначено, що у нову інформаційну епоху саме вища освіта має стати основоположним елементом прогресу, а інновації у різних сферах суспільної діяльності повинні містити в собі високий динамізм, швидку зміну знань, інформації, технологій¹. Отже, підвищується соціальне значення держави у забезпеченні доступу до якісної освіти, високого рівня знань, можливості набуття відповідних вмінь, компетенцій через надання вишам академічної мобільності й свободи [5].

Сучасна психолого-педагогічна наука та практика використовують термін «інноваційна діяльність», який означає оновлення технології навчання та перебудову особистісних установок викладача. Такою сучасною засадою є розуміння навчального процесу як діалогу особистостей – викладача й студента, які є суб'єктами процесу педагогічної дії. В рамках цієї системи оптимально поєднуються активізуючий та сугестопедичний методи навчання.

Для успішної побудови методики навчання слід спиратися на такі компоненти як: індивідуальні здібності студентів; здатність викладачів до ефективного впровадження сучасних освітніх технологій; дидактична орієнтація на вироблення позитивно мотивованого ставлення студентів до нового; тести оцінки результатів діяльності; аналіз схеми управління впровадженням сучасних освітніх технологій [1].

До інноваційних методів відносяться методи активного навчання (МАН). У дослідженні Х.Майхнера [4] відзначається, що людина у процесі пасивного сприйняття запам'ятовує 10 % того, що прочитав, 20 % – того, що почув, 30 % – того, що побачив, 50 % побаченого та почутого, а при активному сприйнятті у пам'яті зберігається 80 %; того, що

говорять самі і 90 % того, що роблять або створюють самостійно. Отже, можна зробити висновки, що методи активного навчання значно поліпшують запам'ятовування матеріалу, сприяють його ідентифікації і цілеспрямованій практичній реалізації.

Аналіз закордонної літератури показує, що педагоги інтенсивно шукають шляхи забезпечення більш високої якості навчання випускників ВНЗ. Наприклад, В.Реверс вважає, що одним із засобів є «навчання-співпраця», який визначає стосунки викладача і студента, їхню допомогу один одному. Розглядається метод групових дискусій, суть якого полягає у тому, що студентам надається одноманітне завдання, котре вони мають виконати спочатку індивідуально, а потім, у процесі групової дискусії прийняти відповідне рішення.

Сьогодні найбільш популярними інноваційними методами навчання, які дозволяють використовувати нові технології викладання є: контекстне навчання, імітаційне навчання, проблемне навчання, модульне повне засвоєння знань, дистанційне навчання.

Розглянемо вище наведені методи більш детально.

1. Контекстне навчання. Ґрунтується на інтеграції різних видів діяльності студентів: навчальної, наукової, практичної.

2. Імітаційне навчання. Його основою є імітаційно-ігрове моделювання в умовах навчання процесів, що відбуваються в реальній системі.

3. Проблемне навчання. Здійснюється на основі ініціювання самостійного пошуку студентом знань через проблематизацію (викладачем) навчального матеріалу.

4. Модульне навчання. Становить різновид програмованого навчання, сутність якого полягає в тому, що зміст навчального матеріалу жорстко структурується з метою його максимально повного засвоєння, супроводжуючись обов'язковими блоками вправ і контролю за кожним фрагментом.

5. Повне засвоєння знань. Розробляється на основі ідей Дж. Керролла і Б.С. Блума - про необхідність зробити фіксованими результати навчання, оптимально змінюючи при цьому параметри умов навчання залежно від здібностей учнів.

6. Дистанційне навчання. Різновид заочного навчання, з опертям на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій і засобів [2].

Вище наведені методи можуть бути ефективно використані у навчальному процесі кожний окремо, але на нашу думку більш ефективний результат можливо отримати від комплексного та системного використання деяких методів, наприклад, модульне навчання можна поєднати з проблемним навчанням.

В якості прикладу зарубіжного досвіду, візьмемо до уваги США. Вони завжди вишукували можливості для забезпечення розвитку якісної освіти. До речі, у цій країні освітяни отримують різноманітні надбавки до заробітної плати. Велика увага тут приділяється інноватиці в освіті. Скажімо, середня школа у США – це вже не школа у нашому розумінні, а швидше університет, де на основі виявлених здібностей і вподобань дитина обирає для вивчення ті курси, які найбільше відповідають її особистісній сутності. У вищих навчальних закладах США лекції читають лише висококваліфіковані вчені та педагоги – повні професори. В американській системі освіти регулятором стосунків між студентом і викладачем є студентська громадська думка. У вищих цієї країни студент під час навчання записується на певні кредити, взявши в межах 12–18 кредитів на рік. Останні максимально наближені до життя та вимог часу. Це позитивно впливає на якість підготовки кадрів. В Україні останньому сприяє втілення основних напрямів реалізації стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, що містять заходи щодо розвитку національної інформаційної інфраструктури та її інтеграцію у світову інфраструктуру; створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сфері освіти, культури тощо.

У США функціонує широка мережа дослідницьких університетів. У їх числі – Гарвардський, Єльський, Колумбійський, Вісконсінський, Стенфордський, університети Берклі, Міннесоти та ін. Саме в цих вищих навчальних закладах США зосереджені фундаментальні та прикладні дослідження. А показниками діяльності цих вищих

навчальних закладів є велика кількість отриманих винаходів, патентів, ліцензій, а також реальні доходи, отриманих від різних видів комерціалізації. Саме в таких навчальних закладах, як свідчить досвід Сполучених Штатів Америки, можна створити необхідні умови для підготовки висококваліфікованих кадрів. Адже в таких вишах освіта і наука забезпечують нові підходи до підвищення якості освітньої діяльності. Щоправда, для цього необхідно вжити відповідні заходи не лише в сфері вищої освіти, науки, але й в економічній сфері. Адже з розвитком економіки підвищуються й вимоги до якості підготовки кадрів. Наразі, на нашу думку, головна проблема у сфері вищої освіти полягає не стільки у якості підготовки кадрів, скільки у невідповідності її до вимог економіки. Натомість, зрозуміло, що проблема якості освіти загалом і вищої зокрема є вічною. Це зумовлено тим, що рівень розвитку цивілізації, технологічного та соціально-економічного прогресу, реагуючи на зростання матеріальних потреб, обумовлюють і зростаючі вимоги до якості освіти. Висока ж якість освіти економічно активного населення створює умови для економічного зростання. На практиці «економіка – освіта» взаємообумовлені та взаємозалежні. Це відбувається через головну продуктивну силу, насамперед через висококваліфікованого фахівця. На його підготовку активно впливає фінансовий стан навчального закладу [3].

Отже, враховуючи сучасне активне використання інноваційних методів навчання, інноваційний шлях розвитку та використання інноваційних технологій викладання у вітчизняних вищих навчальних закладах є запорукою їх конкурентоспроможності серед великої кількості, як вітчизняних вищих навчальних закладів так й закордонних. В сучасному освітньому процесі проблема інноваційних методів навчання залишається однією із актуальних у світовій педагогічній і науково-дослідній діяльності. Таким чином, сутність й структура інноваційного освітнього процесу у вищій школі повинні відповідати характеру і швидкості соціальних змін у суспільстві, високим європейським стандартам підготовки конкурентоспроможних фахівців інноваційного типу.

Сучасний зміст вищої освіти має орієнтуватися на використання інформаційних технологій, поширення інтерактивного, електронного навчання з доступом до цифрових ресурсів та інтелект-навчання для майбутнього. Вирішальну роль в оволодінні викладачами вітчизняних вишів інноваційними технологіями та методами може відіграти їх стажування у провідних вищих навчальних закладах за кордоном, а також участь у процесі академічної мобільності. Необхідна зміна стереотипів щодо викладацької діяльності, що має бути стимулом не тільки до ґрунтовного вивчення іноземної мови, а й до використання індивідуальних, дослідницьких, проектних, практичних методів педагогічної взаємодії. Такі підходи оптимально можуть бути реалізованими в межах педагогічної діяльності або стажування за міжнародними програмами, які є складовими процесу інтернаціоналізації вищої освіти України.

Список використаних джерел

1. Арзамасова О. В. (2014) Побудова нової економіки: проблеми формування кадрового потенціалу України / Наука і економіка. № 4 (36), С. 154.
2. Дичковская И.М. Инновационные педагогические технологии (2017) – К.: Академиздат, С. 352.
3. Иванов В. Наука и инновации в условиях глобализации (2011) / Общество и экономика, С. 11.
4. Майхнер Х.Е. Корпоративные тренинги (2002) – М.: ЮНИТИ, С. 354.
5. Романенко М. Концептуальні засади та основні напрями інноваційного розвитку освіти в сучасних умовах (2014), С. 18.

Шмагун А.В., к. держ. упр., доцент
*Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
(м. Київ, Україна)*

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОЦЕС ЗНАННЄВОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ОБМІН ПРОФЕСІЙНИМИ ЗНАННЯМИ

Процес знаннєвого спілкування, обміну професійними знаннями безумовно є одним з основних елементів професійної діяльності у галузі державного управління та суттєво впливає на її загальну культуру.

Культура спілкування у системі публічного управління – це частина культури поведінки людини у суспільстві, що відображає специфіку професійної діяльності політиків, діяльність яких пов'язана з системою державного управління та відбувається в її межах, а також державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та керівників (лідерів) громадянського суспільства. [3, с.9].

Суттєвою складовою організаційної культури публічного управління є культура взаємодії та спілкування

Більш досконале використання комунікативних ресурсів влади надає суттєвий поштовх розвитку взаємодії між державою і народом. Етика державноуправлінської діяльності значною мірою виражається в культурі спілкування державних управлінців із громадянами, у реалізації базових етичних принципів комунікації.

Спілкування є міжсуб'єктною взаємодією між людьми, умовою життєдіяльності та способом їхнього об'єднання, за яким здійснюється зв'язок моральної свідомості з моральною практикою, реалізуються світоглядні позиції людей та їхнє розуміння моральних принципів і засобів їх здійснення.

Спілкування стає повноцінним, якщо в його процесі реалізуються функції обміну інформацією, передавання емоційного ставлення та взаємодії.

Культура спілкування охоплює етичні та психологічні компоненти, відповідні знання, необхідні для взаємодії, уміння застосовувати їх у конкретних ситуаціях. Складовою культури спілкування є моральна культура спілкування. [1, с.127-128].

Сучасна наука управління пропонує певні заходи для забезпечення ділових етичних відносин:

- впровадження етичних норм, що відображають систему цінностей організації;
- організація навчання етиці ділового спілкування всього персоналу;
- надання інформації про випадки як високоетичної поведінки, так і аморальних вчинків;
- вивчення морального клімату в колективі і взаємовідносин між керівниками та підлеглими.

Важливо розрізняти етику всередині організації та етику взаємовідносин організації з навколишнім середовищем.

Інструментами поліпшення етичності поведінки в організаціях можуть бути такі:

- етичні стандарти (кодекси), які описують загальну систему цінностей, етичні правила, яких мають дотримуватися працівники компанії;
- комітети з етики, які здійснюють повсякденну оцінку практики з позиції етичних вимог.

Деякі компанії замість таких комітетів, до складу яких включаються авторитетні працівники, запроваджують посади адвоката з етики:

- соціальні ревізії, які проводяться для аналізу й оцінки звітів і програм соціальної відповідальності;
- навчання етичній поведінці керівників і рядових працівників.

Етика накладає на органи публічної влади низку обмежень, що являють собою сукупність морально-етичних правил і традицій, що склались у даному суспільстві.

Етика державних службовців повинна базуватися на чесності, відкритості, вірності слову, здатності ефективно функціонувати відповідно до законодавства, встановлених правил і традицій. [2, с.29-30].

Таким чином, репутація створюється простою сумою прикладів гідної поведінки співробітників, яка демонструється:

- по відношенню до майна державної установи, організації, підприємства, де працює публічний службовець;

- у ситуаціях, коли стикаються різні інтереси;

- під час встановлення зовнішніх зв'язків;

- під час роботи з іншими державними установами;

- у взаємовідносинах із громадянами;

- у делікатних ситуаціях, коли перед співробітниками державної установи, організації, підприємства, де працює публічний службовець, постає проблема вибору: оприлюднити чи зберегти у таємниці приклад порушення колегами правил та норм.

У поняття службового (ділового) етикету входять норми і звичаї, що регулюють культуру поведінки людини в суспільстві.

Службовий (діловий) етикет - це сукупність правил, пов'язаних з умінням тримати себе в суспільстві, зовнішньою охайністю, правильністю побудови бесіди і ведення листування, письменністю і ясністю викладу своїх думок, культурою поведінки за столом і в інших ситуаціях ділового і світського спілкування. Етичний сенс етикету виявляється, перш за все, в тому, що з його допомогою ми отримуємо, можливість виявити пошану до людини.

Оскільки в демократичному суспільстві людина є найвищою соціальною цінністю, моральна культура спілкування державних управлінців передбачає вміння адекватно вибирати й реалізувати ефективні стратегії і тактики відповідно до ситуації та індивідуальних особливостей людини, і будувати таке спілкування на засадах гуманізму та пріоритету прав і свобод людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Етика державного управління : підручник / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов, Г. Б. Марушевський ; за заг. ред. Т. Е. Василевської. – К. : НАДУ, 2015. – 204 с.

2. Культура й етика в публічному адмініструванні : наук. розробка / С. М. Сergyоїн, О. В. Антонова, І. І. Хожило та ін. - К. : НАДУ, 2010. - 40 с.

3. Шмагун А. В. Розвиток механізму знанневого спілкування як засобу приросту знань в системі державного управління : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. 8 с.

Шпак І.В., к.філол.н., доцент

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. акад. В.А.

Лазаряна, м. Дніпро, Україна

SMART TECHNOLOGIES AS A MODERN LEARNING TOOL

Modern educational space of Ukraine is marked by an active search for ways to modernize the teaching of foreign languages. This should create conditions for the development of individual abilities of students. Hence the main task for education institutions is to increase attention to the use of interactive methods and technologies in the educational process.

In modern science of foreign language teaching, interactive teaching methods are distinguished as an integral part of innovative pedagogical technology, which aims to encourage those who learn to cognitive autonomy, create conditions for their creativity and cooperation. It is the interactive teaching methods that help students to reveal themselves in a personal aspect. These methods are a prerequisite for the training of a competitive professional, they also enable them to acquire professional skills in the classroom, involve students in solving problems that are as close

as possible to their future professional activities. At the same time it is important to pay attention not only to the mastering knowledge and skills, but also to the creative autonomy of the participants of the educational process.

One of the most important social requirements of modern society is the digitalization of education. This requires a rethinking of the experience of implementing new information technologies, analyzing and evaluating the possibilities of their use in the educational process, which determines the need for a qualitatively new level of study of academic subjects in order to develop in each student a stable desire and ability to learn, independently receive knowledge, creatively approach to the execution of educational tasks.

O.P. Dmitruk, M.O. Isakov, O. B. Kosovska note that the use of SMART-technologies in the classes of a foreign language gives the teacher the opportunity to achieve positive results:

- to increase the amount of visual information that essentially improves the quality and effectiveness of the foreign language classes;
- to activate cognitive activity of the students;
- to develop creative abilities and logical thinking of the students; -
- to create conditions for individual research work;
- to implement the possibility of processing a large amount of information.

Scientists such as Y.I. Veklych, O.V. Kotenko, R.O. Pavlyuk, A.V. Solomakh, I.P. Sinnelin note that the student's work duration with the use of new information technologies should not exceed the average of 10-15 minutes, therefore such a means of training should be used only at certain stages of the foreign language lesson. The teacher should be aware of certain requirements for the means of teaching a foreign language that must:

- be oriented towards and promote the learning of a foreign language;
- serve as instruments for implementing the methods and techniques used in the educational process of teaching a foreign language;
- to ensure the success of the leadership of the educational and cognitive activities of the student and the activities of the teacher;
- to correspond with modern achievements of the methodology of teaching foreign languages.

The use of SMART technologies as a learning tool is a new direction in the methodology of teaching a foreign language in educational establishments in Ukraine. The preliminary analysis proves that the use of modern information technologies in the educational process is a means of activating cognitive and creative activity of students, but the development of methods, forms, and methods of using these technologies in foreign language classes is insufficient. This topics needs to be further scientifically investigated.

Шумаєва С.П., к.п.н., доцент

*Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СПІВПРАЦІ УЧАСНИКІВ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Створення інклюзивної культури в класі є лише одним з компонентів у розвитку справді інклюзивної системи освіти. Окрім вчителів і учнів є багато інших учасників цього складного та багатогранного процесу. Це і батьки, які повинні бути впевнені в тому, що їхні діти будуть підтримуватися та мати можливість розвивати свої таланти, і вчителі та директори шкіл, які несуть відповідальність за дотримання навчальних стандартів, охорони здоров'я та безпеки, і урядовці, які контролюють відповідність освіти довгостроковим потребам громад щодо необхідних знань, умінь та навичок на регіональному або національному рівнях. Звичайно, в процесі навчання можуть виникати певні непорозуміння між цими категоріями людей, проте, їхня співпраця має бути налагоджена таким чином, щоб

цілі і пріоритети сприймалися як єдина спільна мета. Вчителі мають стати посередниками між різними сторонами, залученими у процес розвитку інклюзивної освіти. У більш широкому освітньому сенсі, використовуючи свої професійні повноваження, вчителі також мають забезпечити адекватне ставлення до інклюзивного навчання усіх членів громади. З іншого боку, для того, щоб інклюзивний підхід у освіті був стійким у довгостроковій перспективі, вчителі повинні мати активну підтримку з боку адміністрації школи та батьків. Що стосується батьків, то їх контакт з вчителями, першу чергу, забезпечує володіння детальною інформацією про потреби учнів, навчальні стратегії та інше.

В окремих школах адміністрація призначає спеціальних тьюторів, які є провідниками між вчителями і батьками дітей, які потребують спеціальної підтримки. Такі тьютори призначаються при зарахуванні дитини до навчального закладу або ж впродовж навчального процесу, якщо у цьому виникає нагальна потреба. Окрім цього, вчителі часто організують «батьківські вечори», на яких вони мають змогу віч-на-віч поспілкуватися з батьками, іноді і в присутності учнів, і обговорити хвилюючі їх питання. Такий двосторонній зв'язок дозволяє учасникам навчального процесу краще зрозуміти одне одного і правильно організувати процес інклюзивної освіти. У ході такої роботи, вчителі отримують додаткові відомості як про труднощі, з якими вони можуть стикнутися в роботі, так і про конкретні поради щодо їх усунення. Таким чином, робота вчителя з учнями та батьками потребує зміни парадигми від "вчителя як експерта" до "вчителя як партнера".

Цікавою та корисною є організація місцевих груп підтримки, які пропонують свою допомогу як батькам у підтримці їхніх дітей, так і вчителям щодо застосування вже існуючих і апробованих технологій, стратегій та засобів, які полегшують життя дітей з подібними проблемами. Самі батьки можуть виступати ініціаторами співпраці груп підтримки з шкільним персоналом.

На вчителя покладається велика відповідальність у тому, що стосується поінформованості та забезпечення належного ставлення інших членів класу до дітей з особливими освітніми потребами. Така робота може здійснюватися як на формальному, так і на неформальному рівнях протягом навчального періоду. Коли учні розуміють проблеми, з якими можуть стикатися «особливі» діти, вони, як правило, готові їм допомогти і надати максимальну підтримку. Якщо вчитель заохочує такі дії та стосунки, то учень, який надає підтримку, відчуває свій вклад в спільну справу, а учень, який її отримує, розуміє, що, використавши спеціальні стратегії навчання, він також є повноцінним членом, і всі разом цінують і поважають різноманітність їхнього класу.

Вчителям пропонується цілий спектр роботи, який передбачає апробацію експериментальних заходів, обговорення тематичних досліджень на місцевому рівні, ініціювання бесід між персоналом про диференціацію та використання мультисенсорних дій, які б сприяли рішальній інклюзивності у класі. Так, вчителі, які вже володіють міжособистісними навичками спілкування та методами управління класу, що задовольняють потреби всіх учнів, можуть поділитися досвідом з колегами, які зацікавлені в організації власної інклюзивної практики.

Список використаних джерел

1. Altrichter, H., Feldman, A., Posch, P., & Somekh, B. (2013). *Teachers investigate their work: An introduction to action research across the professions*, second edition. Routledge: Abingdon. American Psychiatric Association (APA). (2013).
2. Dalouis, M. (2017). *Supporting learners with dyslexia in the ELT classroom*. Oxford: Oxford University Press. Additional online resources: www.oup.com/elt/teacher/supportingdyslexia
3. IATEFL Inclusive Practices and Special Educational Needs Special Interest Group: <https://ipsen.iatefl.org> International Dyslexia Association: <https://dyslexiaida.org>
4. The National Attention Deficit Disorder Information and Support Service (ADDISS): www.addiss.co.uk/allabout.htm

Мищак І.М., д.і.н., с.н.с.

*Інститут законодавства Верховної Ради України
(м. Київ, Україна)*

Гришова Р.В., аспірант

*Київський національний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)*

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ОСВІТУ

Право людини на освіту визнається ООН одним з основоположних прав і закріплене практично в усіх ключових документах Організації, що стосуються захисту прав людини. Згідно зі ст. 2 Загальної декларації прав людини, прийнятої і проголошеної резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. [1], кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією. За нормами ст. 26 Декларації, кожна людина має право на освіту. При цьому початкова й загальна освіта повинні бути безоплатними, а початкова освіта ще й обов'язковою. Крім того, освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості та збільшення поваги до прав людини і основних свобод, сприяти взаєморозумінню, терпимості й дружбі між усіма народами. Ці норми сьогодні імплементовані в українське законодавство, зокрема безпосередньо втілені у ст. 53 Конституції України, законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту» та ін. Україна також є учасницею Конвенції ООН про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 р. [2]. Ця Конвенція базується на Загальній декларації прав людини, зокрема її принципах недопущення дискримінації та праві людини на освіту. Відповідно до ст. 1 Конвенції, під дискримінацією слід розуміти закриття для будь-якої особи або групи доступу до освіти; обмеження освіти; створення або збереження розділених систем освіти чи навчальних закладів; створення освітніх умов для особи або групи, несумісних з людською гідністю. З метою уникнення дискримінації у сфері освіти держави-учасниці взяли на себе зобов'язання передусім відмінити всі нормативні акти, які допускають дискримінацію в освітній сфері. Вагоме місце освітнім правам людини відведене в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, прийнятому 16.12.1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН [3].

Питанням освіти в Пакті присвячено статті 13 та 14. Норми цих статей фактично повторюють положення Загальної декларації прав людини. Разом із тим ст. 13 пропонує державам-учасницям поступово забезпечити безоплатність середньої і вищої освіти, встановити задовільну систему стипендій і поліпшити матеріальні умови викладацького персоналу. Ці норми стали кроком уперед у порівнянні з нормами Загальної декларації прав людини, де йшлося лише про безоплатність початкової освіти. Крім того, у Пакті міститься зобов'язання поважати свободу батьків й у відповідних випадках законних опікунів обирати для своїх дітей не тільки запроваджені державними властями школи, а й інші школи, що відповідають мінімуму вимог щодо освіти. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права був ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973 р., а на необхідність виконання його положень (зокрема права батьків на релігійне виховання дітей) неодноразово вказували ще радянські правозахисники та апелювали до міжнародної спільноти про їх порушення.

Одними з ключових документів ООН, в яких значна увага приділяється праву дитини на освіту, є Декларація прав дитини від 20.11.1959 р. та Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. Для України обов'язковою є Конвенція про права дитини, яка була ратифікована. Показовим є те, що Україна обрала захист прав дитини одним із пріоритетів своєї діяльності. У зв'язку з цим наша держава є активним учасником практично всіх ініціатив ООН, що стосуються захисту прав дітей і здобуття ними освіти. Норми щодо забезпечення й розвитку інклюзивної освіти були внесені практично до всіх законодавчих

актів, що регламентують питання освіти в Україні. Завдяки цьому нині наша держава має законодавство у сфері інклюзивної освіти, яке загалом відповідає міжнародним стандартам.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/995_015
2. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти : Міжнародний документ від 14 грудня 1960 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
4. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради УРСР від 27 лютого 1991 р. № 789-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 13. Ст. 145.
5. Мишак М.І., Казарян Н.Г. Особливості інституційного регулювання соціально- економічного забезпечення осіб з обмеженими фізичними можливостями. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2018. (4). 78-85. Retrieved із <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1612>
6. Гришова І.Ю., Якайтис І.Б. Державна політика щодо реалізації механізмів управління інноваційним розвитком освіти та науки в Україні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2018. (2). 87-93. Retrieved із <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/770>
7. Gryshova I., Nikoliuk E., Shestakovska T. Conceptualization of the Organizational Management Mechanism of the Development of the National Education System in the Context of Its Quality. Science and education. 2017. №10. С. 118-125.
8. Gryshova I.Yu., Zamlynskyi V.A., Shestakovska T. L. Implementing Cluster Forms Into National Education Development Strategy. Science and education. 2017. №5. С. 56-61.

Яковишена Л.О., аспірант,

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

З початком в Україні тотального реформування середньої і вищої школи необхідна адаптація до новітніх умов, які сприятимуть зростанню ролі особистості, здатної постійно вдосконалювати свої професійні знання, уміння та навички.

Вирішення пріоритетних завдань, головним чином залежить від організації навчального процесу, який все частіше вимагає значного розширення сфери, зміни характеру та урізноманітнення навчальної діяльності. Тож у навчальний процес, для формування професійних компетентностей молодших медичних працівників все ширше входять позааудиторні види навчання, які передбачають зміну характеру навчально – пізнавальної діяльності студентів. Основним завданням такого виду занять є – вихід за рамки звичайної аудиторної системи, формування навичок соціальної поведінки, вхід у сферу виробничих відносин, навчання нести відповідальність за виконану роботу.

До такої важливої проблеми навчання підростаючого покоління, як позаурочна діяльність у навчально-виховній системі, зверталися багато науковців, методистів, педагогів. На сьогоднішній день видано багато наукових праць, методичних розробок та рекомендацій, навчальних програм, науково-педагогічної літератури з покращення змісту навчального процесу. Нагромаджено великий практичний досвід провідних педагогів, викладачів, керівників гуртків.

Серед видатних вчених-педагогів варто виділити праці К.Д. Ушинського, А.С. Макаренка, С. Ф. Руссової, В.А. Сухомлинського, С.Т. Шацького та інших. Організація позаурочної діяльності учнів і студентів розглядається а працях П.К.Гороля, І.Ю.Дикої, М.В.Мельника, Л.Л.Коношевського, І.І.Петрової та ін. Проблеми удосконалення навчально-виховного процесу в професійно–технічних навчальних закладах присвячені роботи С.Боярчука, О.Дубинчука, М. Думченка, А. Кирсанова, В.Паламарчука, В. Скаун, Г. Цибульської та ін. Формування професійних знань учнів ПТНЗ у процесі позаурочної роботи

знайшли відображення у працях Р.Гуревича, М.Кадемії, Н.Ничкало, І.Петрова. Питання формування професійно значущих якостей особистості (дисциплінованість, наполегливість, відповідальність, ініціативність) у процесі фахової підготовки стали предметом дослідження М.Ковтонюк, Г.Васяновича, Н.Берьозкіної, Р.Зеленського, М.Нарійчук та ін.

Багато науковців використовують поняття «професійна компетентність». А.К.Маркова зазначає, що «людина може бути професіоналом в загальному у своїй сфері, але не бути компетентним у вирішенні всіх професійних питань». У своїх дослідженнях науковець виділяє чотири види професійної компетентності:

1) *спеціальна компетентність* - володіння професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;

2) *соціальна компетентність* - володіння спільною професійною діяльністю, співпрацею, а також прийнятими в даній професії прийомами професійного спілкування; нести соціальну відповідальність за результати своєї професійної праці;

3) *особистісна компетентність* - володіння прийомами особистісного самовираження і саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості;

4) *індивідуальна компетентність* - володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, вміння організувати раціонально свою працю без перевантажень часу і сил.

Останнім часом доречно говорити про ще один вид компетентності - «екстремальної професійної компетентності», коли людина готова до роботи у раптово ускладнених умовах. Люди, які володіють такими психологічними якостями, більш, ніж інші готові до зміни професій, до перенавчання, їм менше загрожує безробіття [4,с.31].

Однак, проблема формування фахової компетентності майбутніх молодших медичних спеціалістів в процесі вивчення природничо – наукових дисциплін, на жаль, залишилась поза увагою дослідників і тому, наразі, є актуальною.

Формування фахових компетентностей спеціалістів будь яких сфер діяльності, в тому числі і в медичній, розпочинається на першому курсі навчання, де студентський контингент має свої особливості, які треба враховувати під час навчально – виховного процесу [1], та продовжується формуватися впродовж усього процесу навчання. Одним з важливих шляхів формування компетентного молодшого медичного спеціаліста і разом з тим адаптованого до умов навчання в коледжі є позааудиторне навчання фундаментальних природничо-накових дисциплін (фізика, математика, астрономія, біофізика). Позааудиторна робота вільна від жорсткої регламентації, застосування такої діяльності може створити студента – першокурсника самостійного, самоактивного, який уміє працювати в колективі, здатен задавати питання і самотужки знаходити на них відповіді; висловлювати думки та гіпотези, аналізувати та підводити підсумки, володіти сучасними технічними засобами пошуку інформації.

Серед завдань, які стоять перед впровадженням позааудиторної роботи виділяємо найголовніші:

- закріпити знання, отримані на лекційних чи практичних заняттях;
- збагатити власний загальноосвітній кругозір;
- формувати науковий світогляд;
- розширити уявлення та поглибити знання і вміння з певної теми;
- знайти застосування досліджуваної теми в обраній майбутній професії;
- формувати вміння користуватися додатковою науково – популярною літературою;
- виробляти навички самоосвіти;
- виявляти і розвивати творчі, технічні чи наукові здібності.

На базі Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного позааудиторна робота на заняттях з математики, фізики, астрономії та біофізики здійснюється у таких напрямках :

- 1) підготовка рефератів, презентацій, проектів з окремих тем («В'язкість рідин», «Електромагнітне випромінювання», «Капілярні явища», «Вологість повітря», «Методи статистичних обчислень»);
- 2) розв'язування творчих, цікавих задач медичного змісту або підготовка до олімпіади (студенти з високим рівнем знань виконують творчі задачі підвищеної складності);
- 3) виготовлення приладів та макетів (карта зоряного неба за зразком, телескоп в домашніх умовах, многогранники, тіла обертання, макети планет Сонячної системи);
- 4) виконання експерименту в домашніх умовах (випаровування речовин, кипіння речовин);
- 5) читання додаткового теоретичного матеріалу;
- 6) пошуково-дослідницька робота («Вплив Місяця на організм людини», «Вплив сонячної активності на живі організми», «Сонячні опіки», «Застосування лазера в медицині»);
- 7) семінарські заняття (доповіді, повідомлення студентів з теми за навчальною програмою);
- 8) предметні гуртки (на базі коледжу діють гуртки «Зодіак» та «Математик»);
- 9) інтернет – турнір (Мала академія наук України. Студенти коледжу беруть участь у інтернет-турнірі із природничих дисциплін);
- 10) науково – практичні конференції (участь у Всеукраїнській науково-практичній інтернет конференції «енергоефективність: наука, технології, застосування»);
- 11) творчі групи (обговорення періодики);
- 12) фізичні вечори, КВК, брей-ринги (брей-ринг «Фізика та математика навколо нас», КВК з природничих наук);
- 13) тематичні виховні години («До річниці Дня космонавтики», «Тридцята річниця Чорнобильської катастрофи»);
- 14) випуск тематичних стінгазет («Перший у світі телефон», «Фізика в медицині», «Статистика в медицині»);
- 15) екскурсії (Планетарій м. Вінниця Музей космонавтики ім. С.П.Корольова м. Житомир; підприємство ПАТ «Рівне Азот» найбільший завод хімічної промисловості України);
- 16) перегляд фільмів з подальшим обговоренням та аналізом («Що станеться із Землею, якщо вона перестане обертатися навколо осі?», «Чи існують позаземні цивілізації?» та. ін);
- 17) виставка науково – технічної творчості.

Позааудиторна робота будується на розглянутих завданнях виховання, проте має і свої особливості:

- 1) добровільний характер участі (самостійний вибір заняття за інтересами);
- 2) розвиток ініціативи і самодіяльності студентів (розвиток винахідливості та технічної творчості);
- 3) зв'язок з навчальною роботою (позаурочна робота повинна бути логічним продовженням навчально-виховної роботи, яка здійснюється на заняттях).

Випускник медичного закладу буде тоді успішним, якщо він володіє цілісною системою професійних компетенцій, які формуються у процесі навчання і розвиваються у процесі професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. В.Г. Ігнатенко Позанавчальна виховна робота в системі формування професійної мобільності учнів ПТНЗ / Г. В. Ігнатенко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 27. - С. 164-169
2. С.М.Мартиненко Європейський простір вищої освіти: тенденції розвитку та пріоритети / Освітні реформи: місія, дійсність рефлексія : монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огнев'юка, Світлани Сисоєвої. – К. : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. – С.263–271.
3. М. А. Вайнтрауб Сучасні вимоги до підготовки кваліфікованих робітників в сис- темі ПТНЗ. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/ITZN/em18/content/10vmapsi.htm>
4. А.К. Маркова Психологія професіоналізму/ А.К.Маркова.-М.1996.-с.308

Яремко Р.Я., викладач кафедри практичної психології та педагогіки
Вавринів О.С., викладач кафедри практичної психології та педагогіки
*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(м. Львів, Україна)*

ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Соціально-економічні явища в світі кінця століття внесли зміни в пріоритети вимог суспільства до особистісних якостей людини. Серед найбільш важливих якостей сучасної людини виділяються активна розумова діяльність, критичність мислення, пошук нового, бажання і вміння здобувати знання самостійно. Об'єктивна потреба суспільства в активній пізнавальній діяльності людини викликає необхідність в зміні існуючої дидактичної парадигми, сформувавшись ще в промислову епоху, з головною орієнтацією на запам'ятовування, репродуктивність, пасивність учнів. Таким чином, можна стверджувати, що об'єктивні умови сучасності орієнтують вищу школу на якісне оновлення всієї дидактичної системи, особливе місце в котрій відводиться методам навчання і форм організації навчального процесу.

У педагогічній літературі часто висловлюється думка про те, що застосовувані форми і методи навчання вичерпали себе і що більш вищому щаблі якості і ефективності навчання можна досягти за допомогою організації навчання на принципово новій дидактичній основі, вдосконалення вже існуючі і розробляючи нові форми організації і методи навчання. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне звернутися до закордонного досвіду. Доречним буде уважно вивчити досвід США і творчо використовувати його при розробці і застосуванні форм організації та методів навчання у вищих навчальних закладах з метою підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі. Сьогодні у вищій школі акцент зміщується з традиційних пасивних форм навчання (лекція, семінар) на більш активні види самостійної індивідуальної роботи, якої в переважній більшості вузів тепер відводиться приблизно 60% із загального бюджету часу [1]. Більше уваги стало приділятися практичним заняттям, посилення зв'язків вищої школи з виробництвом. В освітньому процесі добре зарекомендували себе і отримали широке застосування методи активного навчання [2]: метод проектування, метод «ігор», метод кооперованого навчання. Метод проектування передбачає роботу студентів над виконанням двох проектів: в області промислової технології і в області соціальних наук, починаючи вже з перших років навчання у вузі. Вузівські викладачі і представники відповідних промислових організацій виступають в якості консультантів і надають необхідну допомогу студентам у виконанні проектів. В результаті студенти отримують безпосереднє і більш повне уявлення про технологічні процеси на підприємстві, вникають в його проблеми і завдання.

Так, наприклад, студенти Гарвардської школи бізнесу (ГШБ) мають можливості вибрати варіант «польового» вивчення (Field Studies) у провідних бізнес-компаніях США і некомерційних організаціях під керівництвом викладачів факультету. У ГШБ студентам пропонується три типи роботи:

- 1) вирішення проблеми організації. Студенти працюють разом з керівництвом організації, допомагаючи виробити ясні стратегічні цілі, сприяють вдосконаленню бізнесу в цілому або рішенням приватних функціональних проблем;
- 2) аналіз окремої галузі або країни. Студенти ведуть дослідження організаційних або культурно-географічних аспектів, щоб глибше розуміють проблеми інфраструктури галузі або регіону і виявити нові тенденції, потреби розвитку;
- 3) створення бізнес-плану. Студенти пишуть власні бізнес-плани для створення або розвитку нових підприємств [3].

Студенти мають право вибрати проект, який дозволить їм: інтегрувати інструментальні засоби і методи, отримані в навчальній аудиторії, розвинути навички керівництва проектом,

отримати реальний досвід ділової комунікації, вдосконалити вміння збору і аналізу інформації, а також отримати безпосереднє знання галузей промисловості, компаній і некомерційних організацій. Польове вивчення проводиться групами в складі трьох і більше осіб протягом повного або половини академічного року. Результати проекту повинні бути оформлені письмово разом з практичними рекомендаціями. Результати польового вивчення розглядаються не тільки як навчальні, що важливо. Спонсорські організації, викладацький склад, менеджери тих організацій, в яких проходить дослідження, а також самі студенти разом оцінюють якість роботи, ефективність практичних висновків, визначають бюджет дослідження і ринкову вартість його результатів. Це дозволяє студентам вже з початку навчання ставитися до практики не як до відпочинку від навчання, а як до серйозної діяльності, приносячи ще й крім досвіду і фінансові плоди. У вищій школі США поряд з традиційними формами навчання функціонує «інтегрована» система навчання. Під терміном «інтегроване навчання» розуміється така система навчання, коли теоретичні заняття у вузі органічно поєднуються з виробничою діяльністю студентів на підприємствах та установах за обраною у вузі спеціальності. На відміну від короткочасних виробничих практик в звичайних вузах, така виробнича діяльність студентів більш триваліша і іноді становить до 50% загального терміну навчання. Зрозуміло, що і за змістом вона значно відрізняється від традиційної практики студентів своїм раціональним характером [4].

Студенти знаходять інтегровану систему навчання доцільною в професійній підготовці, так як вона допомагає зрозуміти освітню цінність виробничого досвіду і само-самостійності роботи для майбутньої професійної діяльності. Важливим результатом самостійної роботи є розвиток навиків роботи з людьми. Якщо спробувати виділити головне з того, що дає ця робота учню, то виявиться, що вона розвиває в них уміння отримання результату. Самостійно виконуючи завдання, беручи участь в групових заходах, створюючи кінцевий продукт у вигляді доповідей, проектів, записок і т.п., який навчається виробляє у себе певне ставлення до життя, людям, своїй діяльності і т.д.

Важливими є такі особистісні «новоутворення», як виявлення позитивного ставлення до праці, працездатність, захопленість роботою, формування прагнення отримувати результат, домагатися його попри труднощі і перешкоди, поява у того, хто навчається переконаності в тому, що успіх залежить від роботи. При цьому у нього виробляється орієнтація на спільну діяльність і взаємодопомогу. Позааудиторна групова робота більш ніж будь-яка інша форма навчання розвиває у студентів почуття відповідальності, прихильності групі і взятим на себе зобов'язанням. Цьому істотно сприяє оцінка роботи групи в цілому, що спонукає її до активної реакції на те, який внесок вносять її окремі члени в отримання кінцевого результату спільної діяльності.

Результативність групової роботи багато в чому визначається наявністю декількох організаційних елементів:

- студенти самостійно визначають склад групи, хоча і цілісно визначити межі числа членів групи (не більше восьми і не менше трьох);
- група самостійно визначає об'єкт і конкретний предмет своєї роботи. Викладач задає тільки саме загальне вимога в ставлення-ванні предмета дослідження;
- викладач фіксує стадію звітності (термін подання списку групи, термін подання анотації групової роботи і т.п.). Поточну роботу група організовує повністю самостійно.

Позааудиторна робота малої групи повинна бути націлена на проведення презентації свого «продукту» після закінчення роботи. Ця стадія дуже важлива, так як вона дозволяє групам порівнювати результати своєї роботи, тобто реально оцінювати стан конкурентної боротьби. Оцінка викладачем результатів роботи малої групи повинна враховувати, як вона виконала встановлені вимоги до проведення роботи (в першу чергу це стосується дотримання термінів проміжної звітності), як провела презентацію своєї роботи в порівнянні з іншими групами, як впоралася зі своєю роботою (звіт про роботу групи: поставлена задача, методологія роботи, отримані результати). Оцінка виставляється малій групі в цілому. Винятковим є те, що самі студенти можуть надавати викладачеві відомості про відносну

частку участі кожного члена групи в спільній роботі, виходячи з якої викладач може виставити різні оцінки членам однієї і тієї ж малої групи. Викладачі дуже акуратно підходять до оцінки членами групи роботи своїх колег, тому студенти оцінюють роботу своїх колег по малій групі анонімно.

Сучасна організація навчального процесу у вищій школі США дозволяє зробити висновок про те, що модернізація відомих форм і методів навчання є важливим і ефективним засобом підвищення якості освіти і свідчить про прагнення американських вузів відповідати вимогам часу.

Позитивні ідеї американських вчених в області розробки, вибору і застосування форм організації та методів активного навчання можуть становити науково-практичний інтерес для закладів вищої освіти України. Такої уваги заслуговує насамперед досвід організації самостійної роботи студентів в кращих вузах США. Певний інтерес може представляти досвід організації та проведення міждисциплінарних семінарів, в значній мірі сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, розширенню їх кругозору та поглибленню знань. Повчальний також досвід врахування думок студентів про рівень підготовки викладача і якості навчального процесу. Ефективність навчання підвищується, якщо використовуються форми організації навчання, зміст яких накладено на контекст майбутньої професійної діяльності студентів.

Список використаних джерел

1. Георгієва, Т. С. Вища школа США на сучасному етапі: моногр. /Т. С. Георгієва. - М.: Вища. шк., 1999. -144 с.
2. Васеніна, І. В. Проблеми становлення та розвитку сучасної системи вищої освіти за кордоном (досвід соціологічного аналізу): дис. ... канд.соціол. наук: 22.00.04 / Васеніна І. В. - М., 1996. - 146 с.
3. Сухіненко, Д. Н. Підготовка менеджерів в вищій школі США: дис.канд. пед. наук: 13.00.01 / Сухіненко Д. Н. - ВДПУ, 1999. - 183 с.
4. Хохлов, М. Г. Інтегрована система навчання у вищій школі за рубіжем: Огляд / Н. Г. Хохлов; Моск. автомобілестроїт. ін-т. - М., 1990. - 111 с.
5. Вульфсон, Б. Л. Порівняльна педагогіка / Б. Л. Вульфсон, З. А. Малькова. - М.: Ін-т практ. психології; Воронеж: НВО «МОДЕК», 1998 - 256 с.
6. Особливості сучасного розвитку вищої освіти в провідних країнах світу / К. М. Цейкович, Л. Н. Тарасюк, Н. І. Давидов [и др.]; під наук. ред. проф.Ю. Г. Татура. - М., 2000. - Вип. 1. - 118 с.

Ярошенко О.Л.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(м. Київ, Україна)*

КООПЕРАТИВНЕ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Навчання іноземній мові студентів є однією з основних вимог в процесі здійснення підготовки висококваліфікованих спеціалістів, для яких іноземна мова є засобом міжнаціональної комунікації як у сфері професійних інтересів, так і в ситуаціях соціального спілкування.

Знання іноземної мови дає змогу спеціалісту ознайомитися з новітніми тенденціями, технологіями та відкриттями в сфері науки та техніки, встановити контакти з професійних питань з закордонними партнерами, тобто забезпечити підвищення рівня його професійної компетентності, зокрема іншомовної професійної компетентності. Однак професійно орієнтоване навчання іноземній мові пов'язане з цілим рядом труднощів як для студентів, так і для викладача іноземної мови. Багатогранність методів і технологій оволодіння іноземною мовою в технічному ВНЗ призводить до необхідності оптимального вибору одного з них або оптимального поєднання взаємодоповнюючих методів і технологій. Для вирішення визначених завдань викладач іноземної мови конструює навчально-освітній процес за допомогою різноманітних педагогічних ідей та технологій.

Однією з таких найоптимальніших технологій є технологія кооперативного навчання. Навчання у співпраці (cooperative learning) або навчання в малих групах використовувалось в педагогіці досить давно. Ідея навчання в групах була започаткована в 20-х роках ХХ століття. Але розробка технології сумісного навчання в малих групах почалась у 1970-ті роки.

Головне завдання даної технології – створити умови для активної спільної навчальної діяльності студентів у різних навчальних ситуаціях [2]. Таким чином, вона сприяє активізації пізнавальної і мовленнєвої діяльності, що дає можливість кожному студенту осмислити та максимально опрацювати новий мовленнєвий матеріал, отримати достатній усний досвід для формування іншомовної професійної компетентності.

Технологічний процес групової роботи в співпраці складається з наступних елементів:

- поставлення пізнавального завдання (проблемної ситуації);
- поділ групи на малі групи відповідно до цілей навчання;
- розподіл дидактичного матеріалу;
- планування роботи в групі;
- індивідуальне або парне виконання завдання, обговорення результатів;
- обговорення загального завдання в групі (зауважень, доповнень, уточнень);
- повідомлення про результати роботи групи;
- загальний висновок про роботу в малих групах в досягненні поставленого завдання та оцінювання роботи студентів [1].

Завдання підбираються таким чином, що всі члени команди є взаємопов'язаними та водночас самостійними у виконанні завдань та в оволодінні матеріалом. Викладач виконує роль спостерігача, який приділяє більше уваги лише окремим студентам або групі в залежності від необхідності. Характер завдань може бути різним: як проблемним, так і диференційованим. Завдання даються частинами (кожний студент виконує свою частину завдання) або почергово (кожне наступне завдання виконує наступний студент). Подібні завдання можна використовувати при опрацюванні нового тексту – воно дозволяє за короткий проміжок часу опрацювати досить змістовний мовний матеріал, дозволяє студентам провести коротку бесіду на перевірку розуміння прочитаного та почутого.

Основними видами діяльності на заняттях іноземної мови є:

- ознайомлення з новим матеріалом (фонетична зарядка, запис нових слів і словосполучень, оглядове читання);
- закріплення нового матеріалу (робота студентів у парах, обговорення в групах прочитаного, матеріалу, попередня бесіда для з'ясування рівня осмислення нового матеріалу);
- практика мовлення на основі нового матеріалу (робота в малих групах, підготовка діалогів, переказів, питань).

Необхідно відзначити, що для студента з технічним складом розуму найскладнішим завданням є сам процес іншомовного спілкування, оскільки специфіка профільного навчання припускає навчання не лише професійно орієнтованій іноземній мові, але й науково-технічній лексиці. Тому найоптимальнішою формою навчання іноземній мові визнана робота в парах або в мікрогрупах (3-4 чоловіки).

Однак, недостатньо сформувати групи і дати їм відповідні завдання, необхідно зацікавити кожного студента в їхньому виконанні. Тому проблема мотивації самостійної навчальної діяльності студентів є першочерговою.

Мотивація сприяє активізації процесу мислення, сприйняття, розуміння та засвоєння іншомовного матеріалу. Для цього необхідно підвищити рівень мотивації, з метою розвитку пізнання та інтелектуальної діяльності у студентів, намагаючись врешті решт підвищити ефективність процесу навчання.

Особиста мотивація, усвідомлення необхідності саморозвитку та потреба у самовираженні стимулюють мовну та розумову діяльність, мислення і викликають бажання більше пізнавати та навчатися мислити іноземною мовою.

Мотивувати студентів можна не лише за допомогою ставлення підсумкової оцінки «автоматом», але й завданнями, побудованими з деякими елементами гри з урахуванням майбутньої професійної діяльності. Як, наприклад, для майбутніх інженерів викликає інтерес складання запитань до кросвордів за ключовими термінами, поняттями, командами та ін.. Такою вправою тренуються лексичні, граматичні навички, навички письма, мислення, уваги, пам'яті.

Крім того, в кожній групі завжди знайдуться студенти з достатнім рівнем знань, здатні допомогти менш підготовленим студентам. При цьому можливість викладача проконтролювати роботу кожного студента здійснюється з позиції радника.

Після завершення виконання завдань усіма студентами проводиться сумісне обговорення результатів. Оцінка чи бали за індивідуальну роботу підсумовують в групі, і оголошується загальна оцінка на групу. Таким чином, враховується вклад кожного студента.

Необхідно відзначити ряд рекомендацій в організації технології кооперативного навчання:

- з самого початку встановити зі студентами ділові стосунки;
- налаштувати студентів на активну творчу сумісну роботу;
- не відбирати в групи лише «слабких» студентів;
- не бажано змушувати студента працювати в групі, якщо він відмовляється брати участь в сумісній роботі;
- допускається шумна атмосфера в аудиторії в межах допустимих норм;
- не бажано квапити студентів із закінченням роботи, але при цьому необхідно обговорити час, відведений на завдання.

Таким чином, виконання цих рекомендацій у процесі роботи за технологією кооперативного навчання дозволить студентам навчатися в невимушеній атмосфері, в якій вони не відчують психологічної скованості та дискомфорту, і, в результаті, кожний студент зможе зробити індивідуальний внесок в конкретний вид діяльності, повніше усвідомити своє власне «я» в процесі взаємодії з іншими студентами.

Список використаних джерел

1. Вітвицька, С.С. (2003). Основи педагогіки вищої школи. Київ: ЦНЛ.
2. Johnson, D. W., Johnson, R. T., Smith, K. A. (1991). Cooperative Learning: Increasing College Faculty Instructional Productivity. ASHE-FRIC Higher Education Report No.4. Washington D.C. : School of Education and Human Development, George Washington University.

Ятусевич С.Г., преподаватель, магистрант
*Пинский колледж УО «Брестский государственный
университет имени А.С. Пушкина»
(г. Пинск, Республика Беларусь)*

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Новая стратегия образования в современной социокультурной ситуации обусловила предъявление более сложных требований к подготовке будущего педагога, обладающего соответствующими компетенциями, стремлением к творческой самореализации в своей сфере деятельности, способного самостоятельно решать сложные проблемы в образовательной и психолого-педагогической практике. Сегодня на рынке труда востребован специалист, который обладает не только высоким интеллектуальным потенциалом, но и отличается профессиональной мобильностью, что возможно только при развитом профессиональном самосознании и сформированной профессиональной направленности личности.

Успешность профессионализации деятельности будущих учителей начальных классов достигается за счет совершенствования образовательного процесса, предполагающей прежде всего трансформацию мотивационной сферы студентов, формирование профессиональной

направленности, склонностей и интересов. Ученые по-разному подходят к определению сущности профессиональной направленности: включают в нее кроме мотивов, потребностей, интересов и идеалов, любовь к своей профессии, а также эмоционально-волевую готовность к ней (Н.Д. Левитов); рассматривают в качестве системы эмоционально-ценностных отношений (Л.М. Митина); обосновывают через мотивационную сферу (А.К. Маркова); характеризуют как положительное отношение к профессии (Т.В. Невская, Г.К. Крюкова, В.И. Кустова и др.). Рассматривая проблему профессиональной направленности студентов, А.Н. Сендер определяет данное понятие как интеграцию намерений стать учителем, интересов и склонностей к педагогической деятельности, мотивацию выбора и получения профессии [1, с. 9].

Исходя из определений профессионально-педагогической направленности, можно сказать, что обеспечение профессионально-педагогической направленности образовательного процесса предполагает использование комплекса педагогических средств, способствующих получению студентами профессионально значимых знаний, умений и навыков, формированию познавательной активности и самостоятельности, а также положительного отношения к педагогической деятельности.

В психолого-педагогических работах показано, что профессионально-педагогическая направленность студентов существенно зависит от условий ее формирования и развития, которые заложены в специфике обучения. Отсюда можно предположить, что необходим поиск более продуктивных педагогических средств, с одной стороны, обеспечивающих развитие профессионально значимых умений, а с другой – способствующих формированию положительных мотивов профессиональной деятельности, являющихся основой профессионально-педагогической направленности.

В качестве стратегических направлений решения этой проблемы выдвигается разработка и создание новых педагогических технологий, основанных на применении интерактивных методов обучения, которые способствуют усилению практической направленности обучения, предусматривают формирование знаний и умений в условиях, приближенных к будущей профессиональной деятельности, а также положительно влияют на мотивы профессиональной деятельности. Использование интерактивных методов обучения в образовательном процессе вуза позволяет говорить об овладении студентами различными способами деятельности при любом предметном содержании, а не знаниями об этих способах. Иными словами, интерактивные методы обучения универсальны по отношению к предметному содержанию и эффективны, поскольку:

- во-первых, стимулируют практическую деятельность обучающихся, предоставляя возможность формирования развивающей среды, т.е. условий деятельности, максимально приближенных к реальной жизни, для формирования и развития профессиональных мотивов и интересов студентов;

- во-вторых, обеспечивают освоение новых способов деятельности на интегрированном содержании и появление опыта соорганизации ресурсов для достижения цели; отвечают требованиям компетентного подхода, и их применение дает возможность формировать профессиональные намерения и склонности [2].

Суть организации образовательного процесса заключается в создании условий для формирования у студентов разнообразных видов деятельности (самостоятельного решения профессиональных, познавательных, коммуникативных, организационных, нравственных и иных задач, составляющих содержание образование) посредством таких способов освоения содержания образования, как интерактивные методы обучения. Применение интерактивных методов как средства формирования профессионально-педагогической направленности будущих учителей, с нашей точки зрения, должно соответствовать следующим условиям:

1. Комплексное, целенаправленное использование интерактивных методов обучения.

Очень важно использовать интерактивные методы целенаправленно, не загромождать занятия ими, т.к. это мешает студентам сосредоточиться и обдумать наиболее существенные вопросы. Интерактивная форма обучения должна представляться единством целенаправленной организации содержания, обучающих средств и методов. Единичный и изолированный метод

обучения имеет частное обучающе-воспитательное значение. Он обеспечивает усвоение студентами конкретных фактов, обобщений, выводов, отработку отдельных умений и навыков. Система же разнообразных интерактивных методов обучения, позволяющая раскрыть целостные разделы, темы, теории, концепции, применить взаимосвязанные умения и навыки, имеет общее обучающее воспитательное значение, в результате формирует у студентов системные знания и личностные качества. Если формы и методы интерактивного обучения используются регулярно, то у студентов формируются продуктивные подходы к овладению информацией, исчезает страх высказать неправильное предположение и устанавливаются доверительные отношения с преподавателем.

2. Соответствие дидактическим целям и задачам занятия; логике учебного процесса.

Для реализации данных критериев необходим серьезный анализ содержания учебного материала и выявление на основе этого его доступности для усвоения обучаемых. Программа дисциплины должна быть сбалансирована, в ней должны разумно (в зависимости от цели обучения) сочетаться разнообразные интенсивные технологии, активизирующие учебный процесс, т.е. полностью включающие обучаемых в интерактивное взаимодействие. Интерактивные методы можно применять до начала лекционного курса – для мотивации и диагностики знаний «на входе» в учебный процесс, во время занятий (вкрапление в лекции, в семинарские и практические занятия) для проверки усвоения теоретического материала – и после лекционного курса – для отработки практических умений и навыков, аттестации, контроля и диагностики компетентностей «на выходе».

3. Обеспечение связи теории с практикой.

Данная особенность использования интерактивных методов обучения важна в связи с тем, что весь полученный опыт студентов требует непосредственного применения в практической деятельности. Усилению профессионально-педагогической направленности дисциплин, развитию профессиональных интересов и склонностей, способствует использование таких интерактивных методов обучения, которые предполагают решение, разбор реальных, конкретных ситуаций, моделирование ситуации на основе теоретических знаний. Такими интерактивными методами можно считать кейс-методы, деловые и ролевые игры.

4. Активное вовлечение студентов в процесс взаимодействия с ориентацией на само- и взаимообучение, на развитие элементов творческой деятельности.

При этом активное включение студентов в процесс взаимодействия может осуществляться при работе в группе, совместном решении проблем, составлении интерактивных заданий, кластеров, кейсов, участия в деловых, ролевых играх, диалогах, дискуссиях, диспутах и т.д. Вовлекая студентов во взаимодействие в ходе использования интерактивных методов обучения на занятиях, необходимо учитывать следующие обстоятельства: подборка заданий, проблем, профессионально-значимых для студентов; создание личностно-деятельностных ситуаций; использование интерактивных методов от простых к сложным (от дискуссионных методов к ролевым и деловым играм, проектам); организация взаимодействия должна предполагать такие виды деятельности, которые способствуют репродуктивной или творческой (профессиональной) самореализации студентов. Репродуктивные виды взаимодействия предполагают решение проблем и заданий по образцу, взаимодействие с текстом, компьютером и т.д. Творческой самореализации в контексте профессионально-педагогической направленности в ходе использования интерактивных методов будет способствовать взаимодействие при имитационных методах, разыгрывании ролей, творческом решении проблем, касающихся их будущей профессии. Таким образом, процесс формирования профессионально-педагогической направленности в ходе использования интерактивных методов обучения осуществляется в деятельности, которая предполагает обязательную активность субъектов обучения, выражающуюся в диалогическом взаимодействии с педагогом и активном участии в познавательном процессе, при выполнении профессиональных, поисковых, проблемных заданий.

6. Развитие элементов творческой деятельности.

Выделение данного условия использования методов обучения связано с особой значимостью развития у студентов способности принимать творческие решения, умение

творчески мыслить. Анализ конкретных ситуаций, решение проблем в ходе дискуссии, групповое принятие решений, предложение вариантов решения проблемы в процессе мозгового штурма требует творческого подхода к проблеме, креативности, умения исходить из нестандартных ситуаций. В этой связи, элементами творческой деятельности можно считать нестандартные решения проблем и ситуаций, связанные с творческим мышлением; выявление достоинств и недостатков в своих и чужих суждениях; создание нового продукта интерактивной деятельности; внесение студентами своих мыслей в процессе применения знаний на практике.

Таким образом, оптимальную систему подготовки учителя можно построить и осуществить в том случае, если будут создаваться и постоянно обогащаться условия для формирования профессионально-педагогической направленности, в том числе и использование интерактивных методов, позволяющие формировать у будущих учителей положительные мотивы выбора профессии, профессиональные интересы, склонности и убеждения, развивать профессиональное мышление, а также активизировать познавательную и самостоятельную деятельность студентов.

Список использованных источников

1. Сендер, А.Н., Научно-педагогические основы формирования профессиональной направленности студентов педвуза / А.Н. Сендер. – Минск : БГПУ им. М. Танка, 1998. – 150с.
2. Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко – М. : Народное образование, 2008. – 120 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

SCIENTIFIC EDITION

I Міжнародна науково-практична конференція

**«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

9 листопада 2018 року
Чернігів-2018

ЗБІРНИК ТЕЗ

I International Research and Practice Conference

**«COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE
IN THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY»**

November 9, 2018
Chernihiv, 2018

THE COLLECTION OF ABSTRACTS